

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

1947

Új folyam II.

Szerkesztőbizottság:

Elnök : *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek :
Dr. Beck Salamon e. rk. tanár, *Dr. Teller Miksa* ügyvéd.
A bizottság tagjai : *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti
Itélőtábla ny. elnöke, *Dr. Auer György* főállamügyész,
Dr. Bacsó Ferenc, min. osztályfőnök, *Dr. Beér János*
tiszti főügyész, *Dr. Bibó István* e. tanár, *Dr. Bojta*
Béla államtitkár, *Dr. Bölöny József* e. rk. tanár,
Dr. Domokos József legfőbb államügyész, *Dr. Isaák*
Gyula, a Magyar Kúria másodelnöke, *Dr. Moór Gyula*
e. tanár, *Dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *Dr. Ries István*
igazságügyminiszter, *Dr. Szebenyi Endre* államtitkár,
Dr. Szent-Iványi József, min. tanácsos, *Dr. Vincenti*
Gusztáv, a budapesti Itélőtábla elnöke. Szerkesztők :
Dr. Kádár Miklós ügyvéd, *Dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd,
Dr. Villányi Pál ügyvéd.

Hírlap-, Szaklap- és Könyvkiadó Rt. Felelős: Dr. Kádár Miklós

480732. Athenaeum, Budapest

Felelős: Górszky Tivadar igazgató

Tartalommutató

a Jogtudományi Közlöny 1947. évfolyamához

I. Általános tárgyú közlemények

Cikkek

A jog változásai és a jogászok változásai. — <i>Dr. Szabó Imre</i>	Lap 14
A békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései. — <i>Dr. Váli Ferenc</i>	65
A jog a béke szolgálatában. — <i>Dr. Szabó Imre</i>	100
Békeszerződés és jóvátétel. — <i>Dr. Pál László</i>	223, 251
A hároméves gazdasági terv és az árkérdés. — <i>Dr. Tokay Gyula</i>	241

Szemle

A korrupció elleni küzdelem. — <i>Dr. Villányi Pál</i> ..	27
A fasiszta könyvek	28
Az összeesküvés. — <i>Dr. Kádár Miklós</i>	32
Az összeesküvés. — <i>Dr. Szirmai Zsolt</i>	56
„Jogos-e a népitétel?” — <i>Dr. Villányi Pál</i>	90
A miskolci véres tömegzsendülés. — <i>Dr. Villányi Pál</i> ..	105
„Irott jog vagy bírói gyakorlat?”	171
A külföldön tartózkodó egyes személyek. — <i>Dr. Szirmai Zsolt</i>	259
Harminc évvel ezelőtt. — <i>Dr. Kádár Miklós</i>	308
Több papiros termelése	308

II. Magánjog

Cikkek

Az 1946. XII. és XVIII. törvénycikkekről. — <i>Dr. Hirkó Boldizsár</i>	6
A földbirtok igénybevételevel kapcsolatos magánjogi igények. — <i>Dr. Teller Miksa</i>	20
Kúriánk polgári gyakorlata a szociális igazság szolgálatában. — <i>Dr. Szladits Károly</i>	33
Távollevők gondnokának képviseleti jogköre. — <i>Dr. Habermann Gusztáv és Dr. Villányi Pál</i> ..	35
Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés. — <i>Dr. Beck Salamon</i>	43
A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs. — <i>Dr. Nizsalovszky Endre</i>	51
Az elmebetegség a házassági jogban. — <i>Dr. Karay Pál</i>	73, 83
Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés. — <i>Dr. György Ernő</i>	97
A nemvételkes különélés mint bontóok a Kúria gyakorlatában. — <i>Dr. Karay Pál</i>	113
A Kúria gyakorlata a zsidótörvények lebontása tárgyában. — <i>Dr. Vági József</i>	118
A vadházastárs „erkölcsi rangemlése”. — <i>Dr. Mikos Ferenc</i>	123
Távollevők gondnokának képviseleti jogköre. — <i>Dr. Kubinyi Ödön</i>	177
Adósvédelmi intézkedések és hatásuk. — <i>Dr. Móra Imre</i>	179

Jelzálogjog átértékelése. — <i>Dr. Zrínyi Miklós</i>	Lap 193
A „volt jobbágy” második feleségének özvegyi joga. — <i>Dr. Szladits Károly, dr. Sándorfalvi Pap István és dr. Ludvig Rezső</i>	244, 297
Örökjogi kérdések. — <i>Dr. Ludvig Rezső, és dr. Sándorfalvi Pap István</i>	266
Az özvegyi jog hallgatólágos rendezése. — <i>Dr. Gedeon Gyula</i>	272
Kérdések az 1840/1946. M. E. sz. rendelet köréből. — <i>Dr. Dolánszky Ferenc</i>	302
A közös megegyezéssel történő házasságfelbontások. — <i>Dr. Simor Antal</i>	357
A kincstárnak ranghellyel való rendelkezési joga. — <i>Dr. Marozay Sándor</i>	361

Szemle

A házasságon kívül született gyermek	32
Az állam elleni követelések érvényesítésének korlátozása. — <i>Dr. Kelemen Sándor</i>	92
Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés. — <i>Dr. Beck Salamon</i>	172
„A földbirtok igénybevételevel kapcsolatos magánjogi igények.” — <i>Dr. Martos Pál</i>	236
A földbirtokrendező eljárás. — <i>Dr. Villányi Pál</i> ..	259
A zsidótörvényeket hatálytalanító rendelkezések értelmezése. — <i>Dr. Gallia Béla</i>	259
A háztulajdonos joga a házban lévő üzlethelyiségre. — <i>Dr. Teller Miksa</i>	260
Az ingatlan kétszeri eladása. — <i>Dr. Bardócz Béla és Dr. Mecsér József</i>	261, 282
A 6800/1945. M. E. sz. r. 8. §-a. — <i>Dr. Kisvárday Papp Tibor</i>	288

Joggyakorlat

Szemelvények a Kúria gyakorlatából. — *Dr. Szirmai Zsolt*

A 200/1945. M. E. sz. r.	284
Dolog kiadása	173
Gyermektartási díj	172
Házastársak közös lakásának berendezése	172
Közhivatalnok nótartásdíjánál lakbér	284
Nagybirtokrendszer megszüntetése	173
Nem tulajdonostól való tulajdonszerzés	28, 173
Örökhatyó ajándékozásának megtámadása	284
Üzlethelyiség birtoka	174

Szemelvények a budapesti Itélőtáblának üzlethelyiségek visszabocsátása iránt folyó ügyekben (7590/1945. M. E. sz. rendelet) követelt gyakorlatából. — *Dr. Szirmai Zsolt*

A 4380/1946. M. E. sz. r. alkalmazásának határai	237
A R. előtti szerződéses rendezés hatálya	238

	Lap
Aktorátus	311
Árukészlet megszerzésének közvetlensége	296
Árukészletre vonatkozó visszatérítési kötelezettség	130
Árukészlet visszakövetelése	109
Árusítás lakásban	93
Befizetés zsidó vagyonok letéti számlájára	207
Bérfizetési késedelem menthetősége	239
Bérlemény megsemmisülése	134
Birtokban levő igénylő kérelme	192
Dohányáruda visszakövetelése	93
Eljárási költségek átértékelése	94
Elvont hasznok	239
Fellebbezés alakszerűsége	130
Használati díjigény nem tartozik a döntőbizottsági eljárásra	61
Használó birtoklásának az eljárás tartama alatt való megszűnése	130
Használó fogalma	93
Hátrányos megállapodás fogalma	134, 236
Igény előterjesztésének határideje	312
Igényjogosultság rt. megszűnése esetében	129
Ipari célra és lakásul szolgált helyiség visszaigénylése	129
Italmérő igénye	133
Jóhiszemű megszerzése használónak	310
Késedelmeskedés az igény érvényesítésében	130
Korcsma visszaigénylése ügyében hatáskör	311
Külföldi zsidóellenes jogszabályok	94
Lelépési díj érvényesítése	136
Megosztás előfeltétele	129
Megszűnt cég aktorátusa	296
Megtérítés összegének kiszámítása	134
Megtévesztés	309
Méltányosság	60, 237
Nagykereskedői ár	238
Nem zsidó igénylő	238
Okozatosság	94, 131, 133, 136, 192, 238
Pp alkalmazása	130
Részvények eladója nem követelheti az rt. által bérlet helyiség visszaszolgáltatását	136
Strohmänn	310, 312, 313
Strohmänniség-csendestársaság	131
Strohmänniség ismérvei	92
Társasági probléma	132
Társasviszony helyreállítása iránti igény	131
Társasviszonyból eredő igények	131
Térítési díj kiszámítása	61
Továbbbuzhazása az üzlethelyiségnek az eljárás során	310
Tulajdonközösségből származó igény	109
Újrafelvétel megengedett volta	135
Üzlethelyiség fogalma	60, 93
Üzlethelyiség-lakás	130
Zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok	239

Szemelvények a budapesti Törvényszék gyakorlatából. — Dr. Szigligeti Viktor

Lakásbérleti ügyek

Albérlet főbérletként kiutaltatása nem rendkívüli felmondási ok	63
Albérlo felfolyamodása bérlemény visszaszolgáltatása esetén	64
Hatóság által igénybevett és kiutalt lakás bére	63
Felmondás érvényességének kimondása iránti kereseti kérelem hiánya	63
Segédházfelügyelői lakás bérbeadása	63

Lakásügyek

Bérlő által ideiglenes jellegű rabcifallal kettéosztott szoba — egy szobának számít	290
Előszoba lakószobának nem tekinthető, mert ablaka a lépcsőházba, tehát nem udvarra és nem közterületre nyílik	290
Felmondás érvényességének kimondása iránti perre a bérlemény fekvése szerinti bíróság kizárólagos illetékességgel bír, alávétésnek helye nincs ..	289

Orosz katonaság által igénybevett bérleményért a bérlő nem tartozik bért fizetni	290
Társbérlet mikor minősül albérletnek	290

Sommás birtokperek

Bérhátralékban volt korábbi bérlő az új bérlővel szemben nem követelheti a bérletbe való visszahelyezését	189
Igénybevétel elrendelő határozat megsemmisítése után a birtoklás jogellenes, de sommás birtokvédelemnek nincs helye	189
Távollévő és bért nem fizető bérlő a távollétében másnak bérbeadott üzlethelyiség visszaszolgáltatását sommás birtokperrel nem követelheti	189

III. Kereskedelmi jog, váltó- és csődjog

Cikkek

Az egyszemélyes részvénytársaság. — Dr. Szladits Károly	11
Magyar állami szénbányák részvénytársaság. — Dr. Patakfalvy László	22
Hozzászólás az egyszemélyes részvénytársaság kérdéséhez. — Dr. Lévy Béla	81
A forintmérleg rendelethez. — Dr. Windisch Ferenc	87
A kereskedelmi tulajdon védelme. — Dr. Salusinszky György	103
Forintmérleg és valorizáció. — Dr. Windisch Ferenc	167
Jegyzetek a szövetkezeti törvényhez. — Dr. Patakfalvy László	194
A dolgok valóságos értéke a forintmérlegben. — Dr. Glücksthal Andor	274
A megnyitó mérleg és a tartalékok. — Dr. Horváth Béla	205
Baleset-kártérítési kérdések. — Dr. Görgényi Oszkár	307
A felső szervezés és közérdekű ellenőrzés jogi problémái az új szövetkezeti törvényben. — Dr. Turry Sándor	324
Ki lehet szövetkezeti tag az 1947. XI. tc. értelmében? — Dr. Géczy Miklós	362

Joggyakorlat

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

Részvényeknek a Szovjet állam tulajdonába kerülése esetén az rt. jogviszonyai	283
---	-----

Szemelvények a Tőzsedebíróság gyakorlatából. — Dr. Móra Imre

A 6290/1947. M. E. sz. r. alkalmazása nem kötelező, ha a bíróság a rendelet tényálladékát fennforogni nem látja. A felek személyes meghallgatása nem kötelező	317
Előre felvett vételárat átértékelve visszafizetni köteles az eladó, ha az árut térítés ellenében veszik igénybe. 1945-ös pengő összeg átértékelése ..	315
Hatáskör. Az alapperben eljáró tőzsedebíróság hatásköre megáll a valorizációs perre is	314
Inflációs időkben aranyban kifizetett vételár átértékelése árura és áruból forintba átszámítva. Természetbeni teljesítés helyett pénzbeli marasztalás	315
Kármegosztás értékpapír kicserélésére irányuló perben	95
Kármegosztás értékpapír kicserélésére irányuló perben a lánc több tagja között	96
Kereseti kérelmen való túlterjeszkedés nem forog fenn, ha a bíróság a természetbeni teljesítésre irányuló kereseti kérelem ellenére az előre kifizetett vételárat pénzben ítéli meg	316
Tévedésre nem hivatkozhat, aki kétszer is aláír egy okiratot ötheti időközben	315

IV. Polgári peres és perenkívül eljárás

Cikkek

Az átértékelés perjogi vonatkozásai. — <i>Dr. Antalffy Mihály</i>	165
Perköltségben marasztalás részítéletben. — <i>Dr. Ruhmann Emil</i>	273

Szemle

Hatályban van-e a Te. 131. §-a? — <i>Dr. Villányi Pál</i> 182	
A Te. 131. § alkalmazása. — <i>Dr. Kővágó János</i> ..	261
Színleges per? — <i>Dr. Hraszkó Gyula</i>	286

Szemelvények a budapesti Törvényszék gyakorlatából. — Dr. Szigligeti Viktor

Örökösödési eljárás

Ügygondnok díja és költségei	191
------------------------------------	-----

Telekkönyvi eljárás

Lemondhat-e a várományos az általa kötött szerződésben halála esetére örökösei javára is kikötött dologi várományi jogáról?	291
Telekkönyvi hatóság hivatalból való vizsgálati kötelessége meddig terjed?	191
Végrehajtás elrendelésének helyességét a telekkönyvi hatóság felül nem bírálhatja és a helytelenül elrendelt végrehajtást is köteles telekkönyvileg fogyanatosítani	290

Végrehajtási eljárás

Végrehajtást szenvedő meg nem jelenése egymagában még nem alap arra, hogy az ingó egyenértéke a végrehajtható által megjelölt összegben állapítsák meg	190
A XVI. sz. teljesülési döntvény alá eső követelésnél a Vht. 42. §-a szerinti letétbe helyezés a végrehajtás elrendelésére használt hatállyal nem bír	292
Biztosítási végrehajtás költsége	191
Darab arany szolgáltatására kötelező egység alapján végrehajtás elrendelhető-e?	190
Jövőben esedékessé váló kegydíj-részletekre nincs helye biztosítási végrehajtásnak	191
Szolgálati járandóságokra nézve is helye lehet a XVI. sz. teljesülési döntvény alkalmazásának, azonban csak egy havi járandóság, de legfeljebb 500 forint erejéig nem nyerhet alkalmazást a Vht. 42. §-a	292
Vasútvállalatnak postatakarékpénztári csekkszámlekövetelése külön végrehajtás alá nem vonható	292

Lakbérmegállapítási ügyek

Albérletbeadó és albérló között nincs helye bírói megállapításnak	190
A bérbeadó által helytelenül felszámított alapbér a bérló részéről kifogásolható — a bérkiszámítási jegyzék kifogás nélkül aláírása esetén is..	190
Személyzeti szoba — ha más célra használják is — nem minősíthető lakószobának	190

V. Anyagi büntetőjog

Cikkek

Az államszervezet befolyása a büntetőjogra. — <i>Dr. Berend Béla</i>	16,
Államfajták és büntetőjog. — <i>Dr. Szabó Imre</i> ..	50
Pótmagánvád háborús és népellenes bűncselekményeknél. — <i>Dr. Szücs János</i>	99
Büntetőjogi devalorizáció. — <i>Dr. Berend Béla</i> ..	169
Passzív részesség. — <i>Dr. Ambrus József</i>	255
A készülő büntetőkódex és a politikai bűncselekmények. — <i>Dr. Szücs János</i>	299

A demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló bűntettek. — <i>Dr. Olti Vilmos</i>	331, 348
--	----------

VI. Bünvádi eljárás

Szemle

A becsületvédelmi törvény. — <i>Dr. Szirmai Zsolt</i> 182	
Megjegyzések az »Államfajták és büntetőjog« című cikkhez. — <i>Dr. Berend Béla</i>	80

Szemle

A terhelt nyomozati vallomása. — <i>Dr. Berend Béla</i> 353	
---	--

VII. Népbíróság — igazolás

Cikkek

Van-e népbíróági eljárásban részleges jogerő? — <i>Dr. Szücs János</i>	360
--	-----

Szemle

Az igazoló eljárások. — <i>Dr. Villányi Pál</i>	201
---	-----

Joggyakorlat

<i>Szemelvények a NOT gyakorlatából. — Dr. Sáriós Márton</i>	365
--	-----

VIII. Munkajog

Cikkek

A munka törvénykönyve elé. — <i>Dr. Mikos Ferenc</i> 18	
Az üzemi bizottság. — <i>Dr. Bánóczy Dénes</i>	24
Átértékelés a munkajogban. — <i>Dr. Papp Péter és dr. Bánóczy Dénes</i>	157
A magánalkalmazotti nyugdíj két részletkérdése. — <i>Dr. Kallós Tibor</i>	161
A kollektív szerződés mint magánjogi kútfő. — <i>ifj. dr. Nagy Dezső</i>	214
»Egyeztető Bizottság — Orosháza.« — <i>Dr. Bánóczy Dénes</i>	220
A magánalkalmazott nyugdíja. — <i>Dr. Gallia Béla</i> 247	

Szemle

A magánalkalmazotti B-lista rendelet. — <i>Dr. Villányi Pál</i>	77
A szolgálati jogviszonyból eredő egyes járandóságok	126
A munka büntetőjogi védelme. — <i>Dr. Kádár Miklós</i> 342	

Joggyakorlat

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

Üzletátvétel esetén a szolgálati idő egysége	283
--	-----

Szemelvények a budapesti törvényszék gyakorlatából. — Dr. Szigligeti Viktor

A 4800/1945. M. E. sz. r. 1. §-a alapján az alkalmazottat milyen javadalmazással kell visszavenni?	230
A 4800/1945. M. E. sz. r. megjelenése előtt visszavett alkalmazottra, akinek a rendelet megjelenése előtt felmondtak, alkalmazandók-e a rendeletnek a felmondási és végkiegítési járandóságokra vonatkozó rendelkezései?	231
A 8660/1946. M. E. sz. r. nem alkalmazható olyan alkalmazott felmondási illetményére, akinek szolgálati viszonyát felmondás közlésével korábban már megszüntették	231
A 24.910/1946. M. E. sz. r. hatálya kiterjed a szolgálati jogviszonyból származó követelésekre is	232

	Lap
Az alkalmazottat akkor is megilletik a felmondási járandóságok, ha elbocsátása után még a felmondási idő alatt új munkaadónál állást kap	231
Az 1944. év őszén nem a hadihelyzetre tekintettel, hanem kérelemre adott előleg — beszámítható	106
Benzinkútkezelő-kereskedőség	233
Cégvezetői jogosítvány megvonása nem érintheti az alkalmazottnak a cégvezetői illetményekhez való jogát	106
Előleg az özvegynek járó kegydíjba külön kikötés hiányában be nem számítható	233
Felmondás kilátásba helyezése nem azonnali hatályú kilépési ok	62
Felmondási idő megjelölése nélkül közölt felmondás a törvényes felmondási időre szólótnak tekintendő	107
Igazolóbizottság által állásvesztésre ítélt szövetkezeti alkalmazott nem veszti el egy más szövetkezettel szemben korábban már jogerősen megítélt nyugdíjigényét	107
Inflációs időben esedékes végkielégítés valorizálása	62
Katonai szolgálatot teljesítő alkalmazottnak 1944. október és december hó folyamán adott fizetési előleg járandóságaiba beszámítandó	231
Kegydíjfizetési kötelezettség fennállásának kérdésében való döntés nem a döntőbizottság, hanem a rendes bíróság hatáskörébe tartozik	232
Kegydíj összegének megállapítása a bíróság feladata, ha a kötelezett a kitűzött határidő alatt azt meg nem állapította; az összecszerűség megállapításánál irányadó szempontok	233
Kollektív szerződésben megállapított bérén felül remuneráció sem jár	108
Kollektív szerződésben megállapított fizetésen felül jutalékátalány nem követelhető	108
Levélben közölt felmondás esetén a posta részéről felmerült mulasztás a feladó terhére esik	106
Nem azonnali hatályú elbocsátási ok, hogy a munkavállalóval munkaadójának más alkalmazottai nem hajlandók együttműködni	106
Pénztáros mikor tekinthető fontosabb teendőkkel megbízott alkalmazottnak	107
Politikai magatartás vagy érzelem nem azonnali elbocsátási ok (?)	230
Szolgálat szünetelése tartamára az alkalmazottnak illetmény nem jár	106
Szolgálat szünetelésének tartamára kifizetett illetmény vissza nem követelhető és be nem számítható	106
Újabb felmondás közlése a szolgálati viszony megszűnése után nem ad jogot felmondási járandóság követelésére	107
Üzemi bizalmi egyénre nem vonatkozik az üzemi bizottsági tagokra vonatkozó felmondási korlátozás	107
Üzemszünetelés után szolgálatra jelentkező alkalmazottnak arra az időre, amely alatt a munkáltató őt bizonytalanságban tartotta afelől, hogy szolgálatba állítja-e vagy sem, jár az illetmény	232
Visszavett alkalmazott nem léphet ki azonnali hatállyal azért, mert munkakörét csak részben kapta vissza, vagy korábbi szolgálati lakását nem kapta vissza	62
<i>Bírói és közigazgatási gyakorlat. — Dr. Weltner Andor</i>	
Azonnali hatályú elbocsátási okok	184
Azonnali hatályú kilépési ok	184
Átértékelés	188
Bizalmi egyénre nem vonatkozik a felmondás korlátozása	183
Cégvezető és ügyvezető-igazgató	185
Cégvezetői jogosítvány megvonása	185
Előleg a szolgálati viszony megszűnése, szünetelése és megszakadása esetén	185
Felmondás közlése	184
Felmondási járandóság esedékessége	185

	Lap
Illetmény egyoldalúan nem csökkenthető	184
Ipari művezető	185
Katonai szolgálát	184
Kegydíj	186
Kollektív szerződésben megállapított fizetésen felül juttatások nem követelhetők	183
Kollektív szerződésben megállapított járandóságokban minden benne foglaltatik	183
Lemondás semmissége	185
Nyugdíj	186
Pénztáros	185
Próbaidő kikötése csak írásban érvényes	183
Rangos tisztviselők	185
Szabadságmegváltást nem igényelhet az, aki a felmondási idő alatt szabadságon volt	184
Szolgálati viszonynak az alkalmazott önhibáján kívül történt megszűnése	185
Tanszerződés	187
Ügynök	187
Üzemi baleset, baleseti járadék	186
Üzemi bizottság fegyelmi bizottsága az illetékességbe utalt ügyet letárgyalni köteles	183
Vegyes munkakör	184
Végzett munkálatokért munkabér külön kikötés nélkül is jár	185
Visszavételi kötelezettség	187

IX. Valorizáció

Cikkek

Értékállóság kikötése — átértékelése. — Dr. Zrinyi Miklós	137
Értékzáradékok és devizajog. — Dr. Meznerics Iván	138
A valorizáció kulcsa. — Dr. Beck Salamon	140
Az 1928. XII. t.-c. a gyakorlatban. — Dr. Villányi Pál	142
Valorizációs joganyag. — Dr. Vági József	144
Valorizációs kérdések a családjogban. — Dr. Karay Pál	151
Öröklési jogon alapuló átértékelés. — Dr. Teller Miksa	154
Átértékelés közforgalmú közlekedési vállalatokkal szemben. — Dr. Muraközy Sándor	155
Valorizációs részletkérdések. — Dr. Szirmai Zsolt	164
Az átértékelés kérdéséhez. — Dr. Sándorfalvi Pap István	345

Szemle

Tartási követelések átértékelése. — Dr. Győri Emil, dr. Szirmai Zsolt	59
Szolgálati járandóság átértékelése. — Dr. Gallia Béla	281
»Szociális és méltányossági elvek«. — Dr. Gallia Béla	367
A valorizáció újabb gyakorlata. — Dr. Vági József	29, 77
Perköltség-valorizálás	64
Valorizáció a végrehajtási eljárásban	64

X. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog

Cikkek

A renvoi problémája az angol bírói gyakorlatban. — Dr. Szász István	109
A békeszerződés és a nemzetközi bíraskodás. — Dr. Harmathy Attila	219
1848, mint az alkotmánytörténet és alkotmányjog határmegyéje. — Dr. Molnár Kálmán	337
Az alkotmányvédelem bírói biztosítéka. — Dr. Halász Jenő	339

Szemle

Nemzetközi jogviták bírói eldöntésének lehetőségei. — Dr. Orkonyi Lajos	229
Még néhány szó a törvény kihirdetéséhez. — Dr. Molnár Kálmán	28

Joggyakorlat

*Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános köz-
igazgatási osztályának joggyakorlatából. — Dr. Matya-
sovszky Pál*

	Lap
Az 1871—1882. sz. elvi határozatok	177
Az 1883—1891. sz. elvi határozatok	320
Betegségi biztosítást különállóan teljesítő intézetek Fizetéstelen tanársegédi és díjas klinikai gyakornoki szolgálat	235 234
Hadifogságban lévő MABI tisztviselő feleségének élelmezési illetménye	175
Helyéről eltávozott önkormányzati tisztviselő állása megüresedettnek tekintendő és még ha vissza is tér, állását új választás útján kell betölteni ..	234
Igazolóbizottság által állásvesztésre, majd a Népbíró- ság megváltoztató ítéletével nyugdíjazásra ítélt közszolgálati alkalmazott illetmény igénye ..	318
Ítéldbírák és ügyészek fizetési osztályba sorolása ..	317
Ítéldbírák fizetési osztályba sorozása a 2500/1945. M. E. sz. r. alapján	233
Járásbíró fizetési osztályba sorolása és illetménye	174
Községi eljárásának képviselőjében közigazgatási bíróvási panasz előterjesztésére a községi bíró és jegyző együttesen külön megbízás és meg- hatalmazás, illetőleg utasításadás igazolása nél- kül is jogosult	80
Községi jegyző fizetési osztályba sorolása	234
Községi tisztújítás, szavazás módja. A választás megsemmisítésén felül a választási eredmény kiigazítására nincs törvényes lehetőség	175
Községi alkalmazzottak illetmény- és ellátási ügyeiben, valamint az önkormányzati állások betöltésénél határozni hivatott közigazgatási hatósági fórumok	79
Román közszolgálatban eltöltött szolgálati idő be- számítása	310
Törvényes képesítéssel nem rendelkező községi jegyző	234
<i>Szemelvények a Közigazgatási Bíróság pénzügyi osztályá- nak gyakorlatából. — Dr. Matyasovszky Pál.</i>	
A 2280/2289. sz. elvi jelentőségű határozatok	296
Adófizetésekből származó túlfizetés	295
Állandóan adómentes épületekkel kapcsolatos éven- kénti bejelentési kötelezettség elmulasztása ..	263
Baptista Gyülekezet istentiszteletre szánt épületeit állandó házadómentesség illeti meg	204
Bányajog használatáért járó haszonbérből származó jövedelem	294
Bpest Szív. hirdető vállalatának okmányait meg- illető illetékmentesség	206
Búzaöldadó megfizetése	293
Felügyelőbizottság tagja részére ügyvédi tisztelet- díj címén folyósított járandóság is tantiémadó alá esik	205
Földadó fizetése búzában	203
Földhözjuttatottak földadókötelezettsége az erdő- birtok tekintetében	293
Gyárépület építkezésével kapcsolatos ügyletek keres- kedelmi ügyletek, azok megkötése adójogi szem- pontból az üzletműködés megkezdését jelen- tik	294
Hadirokkant vagy más hadigondozott házának házadómentessége	204
Határozat indokolása elleni panasz	207
Ingatlanok értékére vonatkozó egységesítőnél minden örökösárrsal külön egységet kell kötni	206
Jogorvoslat a szántóterület vetetlen volta címén igényelt adóelengedési kérelem tárgyában ho- zott határozat ellen	262
Kapásnövényekben aszálykár folytán bekövetke- zett károsodás címén engedélyezhető földadó leszámitás	294
Kisegítő toloncház céljára igénybevett épületet nem illeti meg az állandó házadómentesség	204
Körállatorvosnak magánygyakorlatból származó jöve- delme	263

	Lap
Közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának ille- tékessége	295
Reprezentációs kiadások igazolása	264
Rk. egyházi adó tekintetében az adóügyi bizottság hatásköre	206
Szigetelési és víztelenítési munkálatokra fordított kiadás nem beruházás	294
Ügyvédi kamarai tagság egymagában még nem elegendő alap önálló ügyvédi kereset és jöve- delem feltételezésére	205
Üzemi tőke megállapítása	264
Vámkülföldről behozott áru behozatali forgalmi- adó alapja	295
Városi hússzék állandó házadómentessége	204

XI. Bíróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás

Cikkek

Van-e szükség ügyvédre? — Dr. Kádár Miklós ..	1
A magyar büntetőbíráskodás jövőjéről. — Dr. Szücs János	4
Bírói hatáskör diszkrecionárius intézkedések tekintetében. — Dr. Vincenti Gusztáv	8
A NOT-probléma. — Dr. Bajor László	46
A Magyar Jogászegylet valorizációs ankétje. — Dr. Eörsi Gyula	54
Az ügyvédi munkadíj átértékelése. — Dr. Teller Miksa	167

Szemle

Felsőbírók elnökeinek évnvítő beszédeiből	90
A Magyar Jogászegylet	108
Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet köz- gyűlése. — Dr. Battyka Zoltán	127
A Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűlése	226
A szombathelyi ügyvédi kamara	309
A közjegyzői fegyelmi jogkör. — Dr. Szirmai Zoltán ..	313
Teremtse nek tiszta helyzetet. — Dr. Kádár Miklós ..	364
Összehasonlító jogi intézet. — Dr. Szász István ..	368

Joggyakorlat

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

Ügyvédi munkadíj mérséklése	283
A Kúria Ügyvédi Tanácsának tagfelvételi gyakor- latából. — Dr. Szirmai Zoltán	57
Az ügyvédi kamarák országos bizottságának elvi jelentőségű határozatai	343

Szemelvények a Kúria Ügyvédi Tanácsának gyakorlatából. — Dr. Teller Miksa

B-listára helyezett közhivatalnokok felvétele	128
»Bűnügyi ügyvédi gyakorlatot újból megkezdte« ..	129
Géttóban lévő panaszos bútorainak elszállítása és visszaadásának megtagadása	128
»Magyarországon korrupció van« kijelentése — fe- gyelmi vétség	128
Védelem szabadsága	128

Szemelvények a Kúria Ügyvédi Tanácsának összeférhetet- lenségi gyakorlatából. — Dr. Villányi Pál

Honvédelmi Minisztérium számára szerződés alapján teljesített állandó szolgálat az ügyvédséggel nem összeférhetetlen	203
Kereskedelmi társaságok alkalmazottainak foglal- kozása az ügyvédséggel összeférhetetlen	202
Magántisztviselői minőség az ügyvédséggel össze- férhetetlen	203
Országos Földhitelintézetnél betöltött kereskedelmi alkalmaztatás az ügyvédséggel összeférhetetlen	203
Pénzügyi revizori osztályának ügyészi tiszte az ügyvédséggel nem összeférhetetlen	202
Részvénytársaságnak vagy szövetkezetnek igazga- tósági tagsága egymagában nem összeférhetet- lenségi ok	201

Vezérgazgatási állás az ügyvédséggel nem összeférhetetlen.....	Lap 201
--	------------

XII. Vegyestárgyú cikkek

A közigazgatási és magánjogi vitás ügyek elkülönítése. — Dr. Kovács Mihály.....	276
---	-----

XIII. Jogirodalom

A magyar büntetőjog általános tanai (Heller Erik). — Dr. Auer György	32
Dr. Szász István: A köte ni jog általános tanai. — Dr. Beck Salamon	109
Dr. Ujlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. — Dr. Antalffy Mihály.....	111

XIV. Külföldi jog

Cikkek

A közjogi bíráskodás kialakulása Ausztriában. — Dr. Adamovich Ludwig	264
--	-----

Az új jugoszláv házassági alaptörvény. — Dr. Szepessy István	Lap 321
Magyar jogszabálytörödékek a Burgenland házassági jogában. — Dr. Ujlaki Miklós	355

Szemle

A szovjetország örökösödési jog. — Dr. Szabó Imre	60
A kegyelmezési jog és a bírói kinevezések szabályozása az új francia alkotmányban. — Dr. Kárász Andor	92
A lengyel örökjog	228
A kollektív szerződés az osztrák jogban. — Dr. Weltner Andor.....	228
H. C. Gutteridge: Comparative Law. — ifj. dr. Szladits Károly.....	240

XV. Személyi közlemények

Isaák Gyula. — Dr. Kerekess István.....	89
Vámbéry Rusztem. — Dr. Teller Miksa	281

Nevekszerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1947. évfolyamához

A számok az évfolyam ama lapját jelölik, melyen az illető szerző cikke található

Dr. Adamovich Ludwig 265.
 Dr. Ambrus József 255.
 Dr. Antalffy Mihály 111, 165.
 Dr. Auer György 32.
 Dr. Bajor László 46.
 Dr. Bardócz Béla 261.
 Dr. Bánóczy Dénes 24, 159, 220.
 Dr. Bátyka Zoltán 127.
 Dr. Beck Salamon 43, 109, 140, 172.
 Dr. Berend Béla 48, 80, 169, 353.
 Dr. Dolánszky Ferenc 302.
 Dr. Eörsi Gyula 54.
 Dr. Gallia Béla 247, 259, 281, 367.
 Dr. Gedeon Gyula 272.
 Dr. Géczy Miklós 362.
 Dr. Glücksthal Andor 274
 Dr. Görgényi Oszkár 307.
 Dr. György Ernő 97
 Dr. Györi Emil 58.
 Dr. Habermann Gusztáv 35.
 Dr. Halász Jenő 339.
 Dr. Harmathy Attila 219.
 Dr. Hirkó Boldizsár 6.
 Dr. Horváth Béla 305.
 Dr. Hráskó Gyula 286.
 Dr. Kallós Tibor 161.
 Dr. Karay Pál 73, 83, 113, 151.
 Dr. Kádár Miklós 1, 32, 308, 342, 364.
 Dr. Kárász Andor 92.
 Dr. Kelemen Sándor 92.
 Dr. Kerekess István 89.
 Dr. Kisvárdy-Papp Tibor 288. é
 Dr. Kovács Mihály 276.
 Dr. Kővágó János 261.
 Dr. Kubinyi Ödön 177.
 Dr. Lévy Béla 81.
 Dr. Ludwig Rezső 247, 266, 297.
 Dr. Marozsy Sándor 361.
 Dr. Martos Pál 236.
 Dr. Mattyasovszky Pál 79, 174, 233, 317.

ifj. dr. Márffy Albin 203, 293.
 Dr. Mecsér József 282.
 Dr. Meznerics Iván 138.
 Dr. Mikos Ferenc 18, 123.
 Dr. Molnár Kálmán 28, 337.
 Dr. Móra Imre 95, 179, 314.
 Dr. Muraközy Sándor 155.
 Dr. Nagy Dezső 214.
 Dr. Nizsalovszky Endre 51.
 Dr. Olti Vilmos 331, 348.
 Dr. Orkonyi Lajos 229.
 Dr. Papp Péter 157.
 Dr. Patakfalvy László 22, 194.
 Dr. Pál László 223, 251.
 Dr. Ruhmann Emil 273.
 Dr. Salusinszky György 103.
 Dr. Sarlós Márton 365.
 Dr. Sándorfalvi Pap István 246, 270, 345.
 Dr. Simor Antal 357.
 Dr. Szabó Imre 14, 50, 60, 100.
 Dr. Szász István 209, 368.
 Dr. Szepessy István 321.
 Dr. Szigligeti Viktor 62, 106, 189, 230, 289.
 Dr. Szirmai Zsolt 28, 56, 57, 60, 92, 109, 128, 164, 172, 182, 207, 236, 259, 283, 296, 309, 313.
 Dr. Szladits Károly 11, 33, 244.
 Ifj. dr. Szladits Károly 240.
 Dr. Sücs János 4, 99, 299, 360.
 Dr. Teller Miksa 20, 128, 154, 167, 260, 281.
 Dr. Tokay Gyula 241.
 Dr. Turay Sándor 324.
 Dr. Ujlaki Miklós 355.
 Dr. Vági József 29, 77, 118, 144.
 Dr. Váli Ferenc 65.
 Dr. Villányi Pál 27, 38, 77, 90, 105, 142, 182, 201, 259.
 Dr. Vincenti Gusztáv 8.
 Dr. Weltner Andor 183, 228.
 Dr. Windisch Ferenc 87, 167.
 Dr. Zrínyi Miklós 137, 193.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca 1
Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. B. c. Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszt. főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Isaák Gyula*, a Magyar Kúria másodelnöke, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Székelyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent István József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy óra .... F 13.—
Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak:
Egy óra .... F 8.—
Negyedévre... F 22.—
Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kádár Miklós:* Van-e szükség ügyvédre? — *Dr. Szűcs János:* A magyar büntetőbíráskodás jövőjéről. — *Dr. Hirkó Boldizsár:* A 1946. XII. és XVIII. törvényekről. — *Dr. Vincenti Gusztáv:* Bírói hatáskör diskrecionárus intézkedések tekintetében. — *Dr. Szladits Károly:* A egyes. emélys és v ny tá saság. — *Dr. Szabó Imre:* A jog válto ása és a jogászok változásai. — *Dr. Berend Béla:* A állams ervezet befolyása a büntetőjogra. — *Dr. Mikos Ferenc:* A munka törvénykönyve el. — *Dr. Teller Miksa:* A földbi tok ig nybe vétel vel kapcsolatos magánjogi ig nyek. — *Dr. Patakfalvy László:* Magyar állami szénbányák részv ny tá. saság. — *Dr. Bánóczy Dénes:* Az üzemi bizottság. — *Szemle:* Szemelvények a Kúria Ügyv. di Tanácsának tagfelvételi gyakorlatából.

Van-e szükség ügyvédre?

I. Fokozódó mértékben ügyvédelles az ország lakosságának a hangulata. Ma már az ellenszenv mérvét is elérte. Ez az ellenszenv a foglalkozását hivatásnak tekintő ügyvédet arra kötelezi, hogy felvesse a kérdést: mi az oka ennek a hangulatnak, egyáltalán van-e szüksége a mai társadalomnak ügyvédre?

E kérdések a hazai és külföldi jogirodalomban egyaránt már sokszor felvetődtek, talán legelőször Joh. Georg. Crameriusnak »Disquisitio an advocati in rebus publicis sint tolerandi?« címmel 1673-ban megjelent művében.

Az ügyvédellesség már a rómaiaknál is hangot kapott. Ügyvédelles rendelkezést tartalmaz pl. a »Lex Saponia«, mely megtiltja a más számára való védőbeszéd szerkesztését. Quintilianus a szónoklást (ügyvédkedés) nyegle tudománynak nevezi, mert az mindennel foglalkozik. Maga Cicero is lenézőleg szól a retorica szabályait be nem tartó »juris consultus«-ról, akit »Preco actionum, cantor formularum, aniceps syllabarium«-nak nevez. A szerephez jutó ügyvédség

tehát már korán ellenséget szerez, igazsággá emelve azt az állítást¹, hogy az ügyvédelles hangulat szinte már tradíciója a művelt társadalomnak.

II. Nem célunk végighaladni az ügyvédség fejlődésének történetén, mely a római jogból kiindulva, a kánonjogon és a középkori jogfejlődésen keresztül, a központi hatalmat kialakító újkori államalakuláson át elvezet napjainkig, s amely arra mutat, hogy az ügyvédség, mint az igazságszolgáltatás szerve, a társadalmi és az állami életnek nélkülözhetetlen és állandó tényezője, amely lényegében mindig azonos a fejlődés egész folyamán. Csupán azt kutatjuk, mi az oka annak, hogy oly nagy autokraták és államszervezők is, mint Nagy Frigyes és Napoleon az ügyvédséggel szemben súlyos kijelentéseket és intézkedéseket tesznek, s hogy a világtörténelmet alakító nagy, forradalmi megmozdulások, (így az 1789. évi francia forradalom és az 1917-i orosz forrada-

¹ Dr. Vészi Mátyás és dr. Wagner Lilla: Az ügyvédi hivatás művészete. 1929. 81. o.

Mellékelve: Hiteljogi Döntvénytár (kettős szám)

lom) előbb eltörlik, majd utóbb jogi intézményükül újból elfogadják az ügyvédséget. Mi lehet tehát hivatásunkban az, ami a teljesen ellenkező pólusokon a vele szembeni ellenhatást egyaránt kiváltja, és mégis mi az a lényeg, ami az ügyvédi hivatást, illetve intézményt minden eddig ismert haladottabb társadalmi berendezkedés, sőt az állami élet részére mégis nélkülözhetetlenné teszi?

III. Az ügyvédséggel szembeni ellenszenvet gyakran üres jelszavak idézik elő. Vannak azonban ennek az ellenszenvnek az ügyvédi funkció természetében rejlő, mélyebb, ki nem küszöbölhető okai is.

A jelszavak rendszerint könnyen cáfolhatók, a lényegbenrejlő okok ellenben meg nem változtathatók. Ám e ki nem küszöbölhető, a lényegben rejlő okok gyakran olyanok, melyek az ügyvédek nélkülözhetetlen jogéleti funkciójával a legszorosabban kapcsolatosak és éppenséggel annak igazolására szolgálnak.

Az a jelszó, mely ma az ügyvédelenség felismerhető forrása, gazdasági szemléleti jellegű, éppen ezért a gazdasági vonatkozásokban gondolkodó mai átlagember előtt, meggyőző erejű.

Ez a jelszó az, hogy az ügyvéd nem végez termelő munkát, munkája tehát a javakat nem szaporítja, azokat értékükben sem fokozza. Csak élvezője azoknak a materialis javaknak, melyek előállításában mások fizikai, vagy szellemi, de mindenestre javak előállítására irányuló munkájukkal résztvesznek.

Ezt a jelszót megcáfolja önmagában véve is a javak fogalmának helyes meghatározása, mely jóságnak tekint mindazt, ami emberi szükségletek kielégítésére alkalmas, s mely ennél fogva az eszmei javak sorozatába beiktatja a helyesen felfogott ügyvédi feladatot megvalósítani célzó ügyvédi munka eredményét: a jogban járatlan, a jogszabályok tömkelegében botorkáló embertárs felvilágosítását, támogatását, bizonytalan jogi helyzetének tisztázását, érvényrejtését, megerősítését is.

E jelszó mérgező hatása megfelelő felvilágosítással könnyen megszüntethető, még a jelszavak átvételére könnyen hajlamosak körében is, annál inkább, mert a dolgozók országa: Szovjet-országa az ügyvédséget ma már a jogi élet lényeges, államilag szabályozott intézményének ismeri el.

Egyébként is a jelszavaktól az ügyvédi kar-nak félnie nem kell, mert a jogalkotó: az ügyvédség helyzetét szabályozni hivatott törvényhozó testületeket nem a jelszavak, hanem az ezekben megtestesített igazságok vezetik rendező tevékenységükben.

IV. Az ügyvéd, aki feladatát lelkiismeretesen látja el és »jó« ügyvéd akar lenni, igyekszik »azonosulni« felével. Ha áll is az a tétel, hogy »az ügyvéd a per első bírása«, ami annyit jelent, hogy az ügyvéd a reá bízott ügyet objectíve tekinti át és a fél szenvedélyétől mentesen ítéli meg a lehetőségeket, ha egyszer már elfogadta ügyvédi megbízását, hivatásának etikai és jogszabályi korlátain belül mindent megtesz ügyfele érdekében.

Küzdelmet folytat a perben fele érdekében a másik fél ellen, s minthogy a jogvita egyezségi befejezése aránylag ritka, a per rendszerint az egyik fél győzelmével, (pernyertességével) és a másik fél esetleg egzisztenciális megrendülést okozó kudarccal (pervesztességével) ér véget.

Következményei a pervesztes fél érzelmi, sokszor gyűlöletté fajuló szembehelyezkedése az ellenféllel, ami viszont igen gyakran kivetítődik a pernyertes fél képviselőjére: az ügyvédre is. A pervesztes fél az ellenfél ügyvédjét okolja pervesztességéért, ügyvédi mesterkedésnek tudva be pervesztességét. Emellett hibát keres a saját ügyvédjének perbeli cselekvéseiben is. Az így kialakuló, az ügyvéd iránt ellenszenvet nem ellensúlyozza az, hogy a pernyertes fél elismeréssel van saját ügyvédjével szemben, mert az emberi elfogultság révén saját ügyének igazságáról rendszerint mindenki meg van győződve, a per kedvező eredményét hajlandó tehát minden pernyertes fél inkább ügye belső erejének, mint ügyvédje hibátlán pervezetésének tulajdonítani.

Az ügyvéd tehát, aki hivatását híven teljesíti, érzelmi ütközőponttá válik, ellenszenv tárgyává lesz anélkül, hogy ezért saját ügyfele részéről megfelelő érzelmi kárpótlást nyerne.

Az ügyféllel való ez az azonosulás tágabb körben támaszt ellenszenvet akkor, ha az ügy, melynek az ügyvéd támogatójául szegődik, szélesebb rétegeket érdekel. A politikai ügyekben és az olyan ügyekben szereplő ügyvédek, melyek egyes osztályok kollektív érdekeit érintik, szenvedélyes támadásoknak és keserű ellenérzéseknek vannak kitéve. Az ellenérzéseknek feltámadt áradata pedig a konkrét ügy elintézésével nem apad el, hanem az »ügyvéd« hivatása ellen támad, csak azért, mert e hivatás alanya valamely nem tetsző ügy támogatójául, védelmezőjéül szegődött.

Igy válik az egyéni és tömeghangulat terjedése és általánosító irányzata révén az ügyvéd a reakció megtestesítőjévé, a szabadságra és haladásra vágyó széles népcsoportok előtt, s így lesz felforgatóvá az ügyvédi kar, mert az ügyvéd a hatalmon levők jogtalanságai ellen is védelmet nyújt a védelemre és támogatásra szorulóknak.

A hatalmasok rendszerint gyűlölik az ügyvédek. Napoleon úgy nyilatkozott, hogy ki kellene minden ügyvédnek a nyelvét tépetni, aki a kormány ellen mer felszólalni és korábban Nagy Frigyes is ily okból törölte el (1780-ban) a porosz ügyvédséget. Szende Pál írja¹, hogy I. Ferenc császár gyűlölte az olasz ügyvédek, mert bennük látta a folytonos forradalmak értelmi szerzőit. Bécsi vezető államférfiak a mult század első felében gyakran hangoztatták, hogy csak néhány magyar ügyvédet kellene felakasztatni ahhoz, hogy az országban a csend és rend helyreálljon. A magyar ügyvédség iránt megnyilatkozó ellenszenvnek a mi évtizedeinkben is igen nagy mértékben oka volt az, hogy az ügyvédi kar egy része élénk részt vett a szociáldemokrácia és a radikális polgárság mozgalmaiban.

¹ Szende Pál: A magyar ügyvédség válsága. 1912. 15. o.

Lényegben ez a politikai beállítottság és a tágabb értelemben való ügyvédi azonosulás az ügyvédi hivatás elválaszthatatlan kivánalma.

Ezt az azonosulási képességet és készséget hibáztatni nem lehet, amíg az a megkívánt keretek között marad. Ez a képesség teszi ugyanis lehetővé az ügyvédnek azt, hogy támogatást, védelmet nyújtson hivatása szabályai szerint jogi ügyekben embertársának akkor is, ha valójában érzelmileg és értelmileg elfordul tőle. Az ily magatartás nem jelent erkölcsi helyeslést, csak átérzését az ügyvédi hivatás lényegének: az arra rászoruló részére jogi segítség nyújtását.

E kötelesség teljesítésében az ügyvédet viszont a feltámadt ellenszenv sem tarthatja vissza, ha lelkiismerete szerint az ügy ellátása nem sérti hivatásának magasabb elveit, sőt e magasabb elvek a fentiek szerint azt egyenesen kötelességévé teszik annál is inkább, mert fennálló tételes törvényeink az ügyvédi képviselőt, a védelem ügyvéd általi ellátását az ügyek túlnyomó többségében kötelezővé teszik.

V. Van-e szükség ma egyáltalán ügyvédekre? Kétségtelen, hogy a társadalmi élet fejlődése folytán a jogrendszernek egyre jobban felhalmozódó szabálytömegeiben a jogilag nem képzett ember tájékozódni nem képes. A társadalmi differenciálódás hozta létre az ügyvédi hivatást, ez a differenciálódás egyre fokozódik, s egyre inkább szükség van arra, hogy az egyes ember jogvitáiban, melyek teljességgel semmiféle társadalmi rendezkedés mellett ki nem küszöbölhetők, megfelelő jogi szakértő: az ügyvéd közreműködésével helyes irányt, segítséget nyerjen.

Erre az intézményes segítségre a társadalomban érvényesülő gazdaságosság elve is parancsolóan rámutat. A legtöbb ember nem is tudná ügyét a bíróságok, hatóságok előtt még akkor sem előadni, ha ügye jogi ártérésére, megfelelő ismeretekkel rendelkeznek.

Ehhez ugyanis oly gyakorlat szükséges, amelyet csak a hivatásszerű jogvédelem tapasztalatai nyújtanak az ügyvédnek. Ezenfelül nem utolsó szempont az sem, hogy a mai átalakuló társadalmi és gazdasági rend és a háború dúlása a jogviszonyok számát úgy felduzzasztotta, hogy az érdekelt egyén a termelés rendjében való állandó részvételének veszélyeztetése nélkül maga el sem járhat.

Emellett a bíró ítékezésében az absztrakt állami akaratot, a jogszabályt alkalmazza. Könnyen hajlik arra, hogy a jogszabályt az élet kívánalmaitól függetlenül, a maga elvi merevségében tekintse. Az ügyvéd ellenben az életben közvetlenül résztvevő, valamelyik ellenérdekű félnek képviselője, aki megszólaltatja azokat az okokat,

amelyek révén a konkrét ügy jogvita tárgyává alakult, s melyre a jogszabályt az ítékezésben az élet helyes felfogása szerint kell alkalmazni. Az ügyvéd feltárási ténykedése folytán érvényesülhet tehát a jogeszmének legmegfelelőbbben a konkrét esetben az absztrakt jogszabály.

Nem szabad megfedkezünk az ügyvédi hivatás szükségessége melletti érvelés során arról a fontos feladatról sem, amelyet az ügyvédség a jog fejlesztése körül tölt be. Oppler írja¹, hogy az ügyvéd a jogi világ seismográfja és antennája. Megérzi a közeledő jogi megrázkódtatásokat és felfogja az összes néprétegek és foglalkozási ágak jogi és gazdasági óhajait és parancsait és átvezeti ezeket a jogalkotó és jogalkalmazó tényezőkhöz. A haladó társadalom számára nélkülözhetetlen tehát az ügyvéd szerepe ebben a vonatkozásban is.

Ha sikerült bebizonyítanom, hogy egyfelől az ügyvédi hivatással szembeni ellenszenv nem rendelkezik kellő tárgyi alappal, másfelől pedig, hogy a helyesen gyakorolt ügyvédi hivatás nélkülözhetetlen a haladó társadalom számára, akkor dönteni kell arról, vajjon kinek a feladata, mi a módja annak, hogy a helyesen gyakorolt ügyvédi hivatás függetlensége biztosíttassék.

A feladat az ügyvédi-, a jogász-szervezetekre hárul. A mód: a hivatást nem helyesen betöltő megrendszabályozása, esetleg a hivatás gyakorlásának felfüggesztése, megszüntetése árán; a tömegek felvilágosítása a jól felfogott hivatásgyakorlás felől, végül minden alkotmányjogi és tényleges biztosíték kiharcolása a jól betöltött ügyvédi hivatás függetlenségének biztosításához.

A valóban népruralmi berendezkedésű Szovjet államban az ügyvédség társadalmi szervezete biztosítja az ügyvédnek azt a függetlenséget, amely nélkül a büntetőbíróságok előtt a védelem sikeres ellátása és a polgári bíróságok előtt a peres fél képviselője elképzelhetetlen.

»Ha az ügyvéd nem lenne független, könnyen nyomást gyakorolhatnának rájuk a védelmére bízott vádlott jogos érdekeinek rovására« — mondja Polanszkij, szovjetunióbeli egyetemi tanár.

Ugyanő mondja, hogy az ügyvéd a jogi segítségnyújtást állami, tehát közérdekű tevékenységnek kell, hogy tekintse, kötelessége az igazság kiderítésében közreműködni, mégis azzal a fenn tartással, hogy a védelmére bízott vádlott, vagy az általa képviselt peres fél kárára nem ügködhetik. Nem a bűnt, hanem a bűnöst védi és nem tevékenykedhetik az igazság elhomályosítása érdekében.

Visinszkij a szovjet akadémia tagja szerint a védelem ellátása nem kevésbé megtisztelő és nem kevésbé felelősségteljes feladat, mint a vádló és e feladatokat csak a szovjet nép, a szovjet állam és a szocialista társadalom érdekvédelmének alapján lehet teljesen ellátni.

Dr. Kádár Miklós

¹ Dr. Oppler Emil: Az ügyvédkedés művészete. 1929. (5. o.)

Az olvasók figyelmébe ajánljuk!!

Budapest, Rákóczi-út ötven alatti zongoratermet, hol feltűnő olcsón részletre is vásárolhatunk elsőrendű márkás zongorákat és pianókat.

A magyar büntetőbíráskodás jövőjéről

Ma már a levegőben van, hogy a magyar büntetőbíráskodási rendszert meg kell reformálni. Ez a közvélemény hangulata. A közvélemény helyes úton jár, lehet, hogy azért, mert felfedezte a büntetőbíráskodásunk terén (akár a rendes-, akár a népbíráskodásban) fennforgó egyes hibákat, de lehet, hogy azért is, mert több jogász nyilatkozat hangzott el e vonatkozásban.

A reformáció elkerülhetetlen, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy sem a szakbíráskodás, sem a népbíráskodás (értve itt egyedül a magyar népbírásgot), sem az esküdszék nem felel meg *általános* büntetőbíráskodási rendszerként a jog- és társadalmi fejlődés követelményeinek.

Arra nem kell sok szót vesztegetni, hogy miért kell letérni a tiszta szakbíráskodásról. Egyszerűen azért, mert ma már egyenesen anakronizmusként hatna, hogy a nép ne részesedjék a bírói hatalomban.

A népbíráskodás viszont csupán átmeneti intézmény, nemcsak azért, mert maga a népbírási törvény annak deklarálja, amikor kimondja, hogy azt csak az esküdtbírásnak törvényhozás útján való visszaállításáig kívánja fenntartani — hanem azért is, mert rendszere ugyancsak nem felel meg a kor követelményeinek. Népbírási rendszerünkben ugyanis túlságosan uralkodik a laikus elem (a tanács összetétele: hat laikus és egy szakember és ez utóbbi is a laikusoknál kisebb jogokkal), ami a háborús és népellenes bűnösök ügyeiben helyes és ebben a szűkebb körben (alig néhány bűncselekményről van szó) nem is vezet irreális eredményekre. De a büntetőjog *egész* területén (teszem fel hitelsértési, okirathamisítási és sajtódeliktumoknál stb.), a kellő szakszerűség hiánya folytán a népbíráskodás mai rendszere feltétlenül anomáliákra vezetne. Ezenkívül nehézkes is, mert hetes tanácsokkal teljesen lehetetlen az elbírálásra kerülő anyaggal megbirkózni, és jogpolitikai okok sem indokolják minden, még a legcsekélyebb jelentőségű büntetőbírási ügyben is ilyen költséges és nagy bírói testület igénybevételét. Végül a magyar népbíráskodás perorvoslati rendszere általános büntetőjogi alapelvet sért, mert a népbírásg par excellence egyfokú bíróság és fogalmilag lehetetlen, hogy a nép bírának döntését a nép más bírái revízió alá vegyék. Ha ebből az alapelvből engedményt teszünk, akkor legfeljebb cassatorius jogkörrel lehet a felső népbírásgot felruházni, márpedig a Népbírásgok Országos Tanácsához a jogszabály devolutív hatályú perorvoslatot enged. Ez azonban csak általános és a jövőt figyelembevevő nézet, a magyar népbíráskodás mai perorvoslati rendszerét az adott körülmények között megfelelőnek tartom, mert a fenti jogelvek szigorú keresztülvitelében csak akkor volna ráció, ha a népbírásg kivételesen, kevesek ügyében járna el és működése időben is korlátozott lenne. Nálunk ezzel szemben 50—60 tanács működik, körülbelül 100.000 ember

kerül népbírásg elé, működésének ideje bizonytalan, esetleg évekig is eltart, — következésképp az adott helyzetben megvan a jogelméleti alap a népbíráskodás perorvoslati alapelemeinek áttöréséhez. Tehát a magyar népbíráskodásnak az *egész* büntetőjog területére való átvitelét a laikus elem túltengése, a nehézkesség, a feleslegesen nagy szervezet és a szerkezeti hibák miatt nem tartom helyesnek.

Am nézzük az esküdszéket. Ez az intézmény a legtöbb országban nem vált be. Franciaországban egyenesen groteszk képet adott, emlékeztet, hogy az egész világ sajtója rendszeresen közölte azokat az ítéleteket, amelyeket a francia esküdszékek pusztán hangulat alapján, a törvényt semmibe véve hoztak meg. De még, ha feltételezzük is, hogy az esküdtek ítélkezése etikai szempontból kifogástalan szintre emelkedik, felmerül megint a nehézkesség és a szakszerűség kérdése. A magyar, a svájci, az olasz, az angol, az amerikai, az osztrák és a német esküdszéki reformtörekvések mind azt mutatják, hogy ez a rendszer elavult és nem engedi azt a szakszerűséget érvényesülni, amire a társadalmi fejlődés mai fokán minden téren — így a bíráskodás terén is — szükség van, sőt nem is nyugszik szilárd elméleti alapokon sem, mert például még mindig eldöntetlen az a kérdés, hogy vajon mi a helyesebb: az esküdtek döntenek a bűnösség, a szakbírák pedig a büntetés kérdésében, avagy fordítva, az esküdtek a büntetés, a szakbírák pedig a bűnösség kérdésében.

Felmerül most már a kérdés, hogy lehet-e új bíráskodási rendszert alkotni addig, amíg az ideiglenes jellegű népbírásg működik. Véleményem szerint lehet, mert a népbírási törvény alapján való ítélkezést szervesen be lehet illeszteni a rendes bíráskodásba mindaddig, amíg az ilyen eljárások akár az ügyek hiánya miatt, akár más módon be nem fejeződnek. Sőt nézetem szerint erre szükség is van, mert hosszú ideig eltarthat, amíg a népbírási ügyek befejeződnek és, ha az új szervezet jól kiépíthető, felesleges a reformmal évekig várni.

ÍRÓGÉPEK

ÉDES és DECSY

Budapest, VII., Akácfa-u. 13

Viszonteladóknak is

Telefon: 222-624

Javítóműhely

Kellékraktár

Figyelembe véve a magyar büntetőbíráskodás három szóbajöhető rendszerének fenti kritikáját, elgondolásom szerint az új büntetőbíráskodás a következőképpen alakulna:

Járásbíróságok. Eljárnak a mai hatáskörben, a mai szervezetben, tehát, mint egyes szakbíróságok.

Törvényszékek. 1. Hármastanács, egy szakképzett és két laikus bíró. Eljár minden törvényszéki hatáskörbe tartozó bűnügyben, kivéve, ha az a vonatkozó, de most érvényben lévő jogszabályok szerint esküdtbíróági, továbbá népbíróági és uzsorabíróági hatáskörbe van utalva. 2. Rendes ötöstanács, két szakképzett és három laikus bíró. Eljár minden olyan ügyben, amely esküdtbíróági hatáskörbe volt, továbbá, amely uzsorabíróági hatáskörbe van utalva, valamint, amelynek tárgya a népbíróági törvénybe ütköző bűncselekmény. 3. Külön ötöstanács, az ítélőtáblák székhelyén lévő törvényszékekénél, két szakképzett és három laikus bíró. Eljár minden olyan ügyben, amelynek tárgya a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről szóló törvénybe ütköző bűncselekmény.

Ítélőtáblák. 1. Hármastanács, egy szakképzett és két laikus bíró. Eljár minden ítélőtáblai hatáskörbe tartozó bűnügyben, kivéve, ha az a vonatkozó, de most érvényben nem lévő jogszabályok szerint esküdtbíróági, továbbá népbíróági és uzsorabíróági hatáskörbe van utalva. 2. Ötöstanács, két szakképzett és három laikus bíró. Eljár minden olyan ügyben, amely esküdtbíróági hatáskörbe volt, továbbá, amely uzsorabíróági és népbíróági hatáskörbe van utalva,

Kúria. Ötöstanács, öt szakképzett bíró, eljár minden kúriai hatáskörbe tartozó bűnügyben, de csak semmitőszéki jogkörrel, tehát érde mileg nem határoz, hanem, ha a megtámadott határozatot az elkövetett törvénysértés miatt megsemmisíti, új eljárást rendel.

Mindezekhez általános alapelvekként hozzáfűzném még a következőket.

Minden bíró, akár szakképzett, akár laikus, teljesen egyenlő jogokkal rendelkezik, mindenki minden kérdésben szavaz, mindenkinek egy szavazata van, szótöbbség dönt.

A társasbíróságok tárgyalásain a szakképzett, illetve az egyik szakképzett bíró elnököl.

Alkalmazandók a bűnvádi perrendtartás szabályai, természetesen a kúriai új eljárási szabályokkal, valamint azokkal a jogszabályokkal kiegészítve, amelyek a népbíróági törvényben a régi eljárási szabályokkal szemben haladást jelentenek (pl. minden bíró kérdezési joga a vádlotthoz, stb.) és amelyek a laikus bírák különleges helyzetéből (pl. napidíj, stb.) adódnak.

A járásbíróságok azért járnak el, mint egyes szakbíróságok, mert a legkisebb bűnügyekben, azok kevésbé jelentős volta miatt felesleges a társasbíróság és a laikus bírák részvétele annál

is inkább, mert a fellebbviteli fórum úgylis laikus bírákkal alakul.

A törvényszéken és az ítélőtáblán a fellebbviteli szakban azért felesleges a szaktanács, mert kisebb jelentőségű ügyekről van szó, a fokozott szakszerűséget pedig biztosítja a magasabb rangú szakbíró, egyébként a laikus bírónak a kisebb fellebbviteli szakban való működése kiterjeszti és intenzívebbé teszi a nép részvételét a bírói hatalomban.

Minthogy a törvényszéki egyesbíró hatáskörét átveszi a hármastanács, a perorvoslati szak is ennek megfelelően alakul és így az egyesbírói perorvoslati rendszer megszűnik. Ugyancsak tárgyalanná válik a fiatalok törvényszéki tanácsa abban a viszonylatban, melyben a törvényszék, mint fiatalok bíróságának ügyeit vizsgálta felül, mert hiszen a fiatalok törvényszéki bírójának hatáskörét is átveszi a hármastanács.

A népbíróóságok rendes tanácsának munkáját tehát folytatja a törvényszék rendes, ötöstanácsa, a népbíróági külön ötöstanács munkáját folytatja az ítélőtábla székhelyén lévő külön ötöstanácsa, végül a Népbíróóságok Országos Tanácsának munkáját az ítélőtábla ötöstanácsa.

A laikus bírák kijelölésének rendszere veti fel természetesen a legnagyobb problémát. A mai politikai helyzet azt involválja, hogy a pártok egymásközötti megállapodás alapján küldik be a laikus bírákat. Később érvénybe léphet az esküdtzéki alap- és évi-lajstromrendszer, amelynek szabályai a demokratikus elveknek megfelelően átdolgozandók.

Talán nem tévedek, ha a leírt bírói szervezet olyannak tartom, amely a kor követelményeinek megfelel; demokratikus, mert a nép intenzíven részt vesz a bírói hatalomban; szakszerű, mert a szakbírák kellően vannak képviselve; nem túl nagy szervezet, mert alig nagyobb személyzetű, mint a mai szakbíróóság; elméletileg is megalapozottnak mutatkozik, mert alapelve, a már általánosan elfogadott Schöffengericht-rendszer, amelyet nem bont meg a járásbíró kizárólag szakbírói működése, mert perorvoslat folytán a törvényszéki hármastanács ellenőrzése alatt van, de nem bont meg a Kúria kizárólag szakbírákból álló tanácsa sem, mert annak viszont csak semmitő hatásköre van; végül az egyes fórumok (járásbíróóság, törvényszék, ítélőtábla, Kúria) meghagyásával figyelembe veszi a sajátos magyar jogfejlődés szempontjait is.

Ez a tervzet nem vindikálja azt az elismerést, hogy megoldotta az új magyar büntetőbíráskodási rendszer óriási problémáját és valószínűleg szilárdabban állna a kritikusok előtt, ha már külön monográfiában volna indokolva és részletezve. Viszont egyelőre adalék ahhoz a nagy munkához, amely a magyar büntetőjogászokra vár.

Dr. Szűcs János
népügyész

Az 1946: XII. és XVIII. törvénycikkekről

A volt rendi megkülönböztetésekből eredő egyes házassági vagyoni jogi és öröklési jogi szabályok hatályának megszüntetéséről szóló 1946: XII. t.-c., miként azt a címe is jelzi, a rendi és területi megkülönböztetéseket kívánja megszüntetni a házassági vagyoni jog és az örökjog területein.

A törvény azonban ezt a célt csupán megközelíti. Mert azonkívül, hogy a közszerzemény intézményét általánossá teszi, lényegében csupán végelgyengülésben szenvedő és pusztulásra ítélt intézményeket és szabályokat helyez hatályon kívül; másfelől érvényében érintetlenül fenntart egy par excellence rendi megkülönböztetésen felépült, ma is élő és érvényes örökjogi szabályt.

Annakfolytán ugyanis, hogy a T. a külön megemlített (2. §) törvényes hitbéren kívül csak azokat a jogszabályokat helyezte hatályon kívül (1. §), amelyek a nemes, a honorácior, valamint jászkun férj javára a házastársak szerzeményi közösségének rendszerétől eltérően a házassági vagyoni jog körében, az ilyen férj özvegye részére pedig az öröklési jog terén és a kiházásítás tekintetében különleges jogállást állapítanak meg, élő jogszabály maradt az 1840: VIII. t.-c. 16. és 18. §§-aiban meghatározott, a volt jobbágyság feleségének özvegyi jogára vonatkozó szabályozás, illetve az ebből kifejlődött özvegyi jog intézménye.

Miután azonban a törvény a fentiek szerint a nemesek, honoráciork és jászkunok özvegyének különleges jogállását megszüntette, komoly aggályok merülhetnek fel a tekintetben, vajjon mi most már az özvegyi jogra irányadó generális jogszabály. E kérdés megvilágítása szükségessé teszi az alábbi rövid jogtörténeti visszapillantást:

Az özvegyi jogra vonatkozó szabályok az Id. törv. szab. I. rész 16. §-ából fejlődtek ki. E szerint »az özvegyi jog tekintetében a magyar törvények rendeletei újra hatályba lépnek: azonban a jog megszorítását csak a leszármazó egyenes örökösök követelhetik.« Az ideiglenes törvénykezési szabályok tehát újból életet öntöttek az 1848 előtt érvényben lévő és *rendi* megkülönböztetésen alapuló özvegyi jogok rendszerébe.

Az 1848. előtti özvegyi jog pedig lényegében két kútfőből táplálkozott éspedig:

1. a nemesek özvegyének joga a H. K. I. rész 67. cím 2. §-ából és I. rész 98. címéből, míg
2. a jobbágyság özvegyi joga az 1840. évi VIII. t.-c. 16–18. §§-aiból.

A bírói ítéletekben kifejezésre jutott joggyakorlat a nemesek özvegyi jogát kiterjesztette a honoráciork és városi polgárok özvegyeire is, (237. E. H. 4979/1908. M. D. III. 38., 686/1909. M. D. III. 175., 2722/1907. M. D. II. 54., 116/1911. M. D. V. 152., 1282/1916. M. D. X. 202., stb.) míg a jobbágyság öröklési jogát a Curia a volt jobbágyság földműves osztályához tartozó leszármazóira

korlátozott intézménnyé építette ki. (233., 234., 235., 236., 237 és 994. E. H., illetve 69. J. D., Jogi Hírlap XI. évfolyam 492., XIII. 571, XIII. 101., XI. évfolyam 492. sorszámai a. közölt kúriai határozatok).

Az özvegyi jog feltételei, terjedelme, mértéke, biztosítása tekintetében a kétféle özvegyi jog között különbség nem volt és ma sincs, csupán egy – nem kevésbé gyakorlati – esetben, úgy mint az özvegyi jog korlátozása tekintetében. Mert, »amíg a jobbágyság özvegyének haszonélvezeti jogát, ha az özvegy az örökhagyó második házasságából való feleség és a férj első házasságából származó ivadékaival, mint örökösökkel áll szemben, mostoha gyermekei a normális megszorított özvegyi jog mértékénél is szűkebbre korlátozhatják, (éspedig az özvegyi jog a házasság ideje alatt szerzett vagyona egyáltalán nem terjed ki, a hagyaték egyéb részeire pedig csak egy gyermekrészt haszonélvezetével kell az özvegynek beérnie, tekintet nélkül arra, hogy ez hogyan viszonylik a szülő eltartásához) — addig a nemes vagy honorácior özvegyet, a városi polgár és jászkun özvegyét mostoha gyermekeivel szemben is ugyanolyan terjedelemben illeti meg az özvegyi jog, mint saját gyermekeivel szemben.« (Magyar Magánjog, mai érvényében Grill 1929. V. kötet Fabinyi).

A jobbágyság özvegyi joga eme megcsönkítésének indokát a jogirodalom abban látta,¹ hogy a jobbágyság özvegyét megilleti a közszerzeményi igény, míg a nemes és honorácior özvegyét nem. (Az özvegyi jogok e bifurkációja miatt egyébként már a múltban is élénk vita folyt az irodalom művelői között,² azonban e vitát a bírói gyakorlat az előzőek szerint zárta le).

Már most, ha a törvény hatályon kívül helyezte a nemes, honorácior és jászkun férj özvegyének különleges jogállását (Az ilyen férj özvegye részére pedig az öröklési jog terén..... különleges jogállást állapítanak meg, hatályukat veszítik), látszólag az volna a helyzet, hogy generálissá vált az eddig csupán a földműves osztályhoz tartozó özvegyekre korlátozott özvegyi jogra vonatkozó jogszabály. Alátámasztani látszik ezt az álláspontot az a körülmény is, hogy e jogszabály motivációját képező közszerzemény jogintézménye most már a nemes és honorácior feleségekre is kiterjed.

Ezt a véleményt azonban nem osztom.

A ratio legis ugyanis a rendi megkülönböztetéseken alapuló *hátrányosabb* helyzetet kívánta megszüntetni, miként az a törvényjavaslat indo-

¹ Herceg Mihály: ági öröklés fenntartása, Budapest 1882., Magyar Házassági Jog 1896. (283 lap), Jancsó György: A magyar házassági és házastársi öröklési jog, Bpest 1901. (109 lap) stb.

² I alattiak és Vavrik Béla (III. Jogászgűlés évkönyve) Zsögöd Benő — Zlinszky — Reiner — stb.

kolásából világosan kitűnik.¹ A törvény tehát nem lehet a retrográd irányzat szóvivője, hiszen világosan indokolt szándéka, a rendi különbségek megszüntetése mellett a jognak fejlettebb irányba terelése.

Eltekintve tehát attól, hogy a közszerzemény léte, vagy hiánya véleményünk szerint nem döntő jelentőségű (hiszen a városi polgár özvegyének özvegyi joga azonos volt a nemesek és honorációrok özvegyi jogával, annak ellenére, hogy a közszerzeményi igény a városi polgár özvegyét vitán felül megillette), magából a törvény szövegéből megállapíthatjuk, hogy annak ily magyarázata ad absurdum vinné a kérdést.

A törvény ugyanis a nemes, honorácior és jászkun férfiak özvegyének különállását szüntette meg és miután a taxáció kiterjesztően nem magyarázható, nem szüntette meg a városi polgár e vonatkozásban különleges jogi állását. Bekövetkezhetnék tehát az az elképesztő helyzet, hogy az özvegyi jog tekintetében most már azon a címen alakulna ki a különbség, hogy az örökhagyó városi polgár volt-e vagy sem. A városi polgár özvegye ugyanis korlátlanul igényelhetné az özvegyi jogot, míg a vidékit ez csak korlátozva illetné meg.

Nem tartjuk vitásnak, hogy nem ez volt a törvényhozó szándéka, miért is a törvény ily értelmű magyarázata nem felelne meg a közakaratnak.

Miután azonban nyilvánvaló, hogy a törvényhozó figyelmét elkerülte ez az örökjogunkban élő és rendi megkülönböztetésen alapuló jogszabály, a hiány mielőbbi pótlása sürgős törvényhozási feladattá vált.

*

A törvényes öröklésre vonatkozó egyes jogszabályok módosítását tartalmazó 1946: XVIII. t.-c.-ről a J. K. 9—10. számában megjelent értekezésekből megállapíthatóan kiváló magánjogászunk, *Beck Salamon* a törvény rendelkezéseit, nála szokatlan módon félreértette és így a személyéhez fűződő nem kis mérvű autoritás folytán fennáll annak a veszélye, hogy téves szövegmagyarázata, bár azt ő maga is hipotetikusnak minősíti, általánossá válik. Úgy véljük tehát, hogy hozzájárulhatunk az eszmék tisztázásához, ha e tanulmányhoz néhány megjegyzést fűzünk.

A zavarra a törvény szövege adott okot. »A törvényes öröklésre vonatkozó jogszabályok akként módosíthatnak, hogy az örökhagyó után végintézkedés hiányában nagyszülője leszármazójánál távolabbi oldalrokonra nem örököl.« Beck Salamon a »nagyszülője« szót az örökösre és nem

az örökhagyóra vonatkoztatja. Ezt azonban sem a törvénytörvény nyelvészeti magyarázata, sem a törvény célja és indokolása nem teszi indokolttá. (El kell ismernünk azonban, hogy talán kevesebb lehetőség nyílt volna ily tévedésre, ha a szöveg így szólna: »a törvényes öröklésre vonatkozó jogszabályok akként módosíthatnak, hogy az örökhagyó nagyszülőjének leszármazójánál távolabbi oldalrokonon végintézkedés hiányában nem örököl.« Nyilvánvaló ugyanis, hogy örökölni csak örökhagyó után lehet és ezért az egyébként klasszikus szűkszavúsággal szövegezett törvényben az »után« szó fölösleges.)

E törvény csupán az oldalági rokonok öröklését korlátozza és annak határát az örökhagyó második parentélájánál vonja meg, azonban érintetlenül hagyja az egyenes ági rokonok öröklési rendjét.¹

Mármint, ha azt vizsgáljuk, melyek azok az örökjogi elvek, amiket az új jogszabály érintett, a következőket állapíthatjuk meg:

a) a törvény áttörte öröklési jogunknak azt az általános alapelvét, mely szerint a törvényes öröklési kapcsolat szükségképpen kölcsönös és viszonyos (E jogszabályon az örökbefogadott gyermek jogállása lényegében nem változtat.);

b) a törvény áttörte, de nem szüntette meg a képviseleti elvet (jus representationis), amely szerint az előbb meghalt szülők helyébe ivadékaik lépnek. Ha ugyanis a hagyaték a nagyszülői parentélában nem talál örökösre, a szépszüli parentélában száll fel és ott keresi meg az élő szépszüli. A meghalt szépszüli ivadékaik azonban szülőiket nem képviselik és így nem örökölnék;

c) a törvény áttörte, de nem szünteti meg a parentélák rendszerét is, mert az örökség tovább száll felfelé még akkor is, ha az alábbi parentélában az örökhagyóhoz közelebbi oldalrokon is van, viszont a parentélában marad, ha egyenesági rokont talál.

A törvény nem szüntette meg azonban az ági öröklés rendszerét. Ennek folytán a hagyatékban lévő ági vagyon esetén éppúgy megkeresendők az ági örökösök, mint a törvényt megelőzően, csupán azzal a módosítással, hogy az ági öröklésre *oldalra* kizárólag az örökhagyó szülői és nagyszülői, tehát első és második parentélájában lévő rokonok jogosultak. Gyakorlati következménye e jogszabálynak az lesz, hogy az ági vagyon hamarabb válik felszabadult ági vagyonná, mely esetben a szerzeményi vagyon sorsában osztozik.

Nem szüntette meg a törvény a növedéki jogot sem, miként azt Beck Salamon is helyesen megállapította. (Téves azonban az a megállapítása, hogy a növedéki jog értelmében a kieső dedunoka részével az élő unokák örökrésze növekszik, hiszen az egyeneság öröklése korlátlan, az oldal-

¹ »A történelmi magyar magánjog, mint a középkori nyugateurópai hűbériség hatása alatt kialakult más jogrendszerek is, a nemesi és nem-nemesi jog dualizmusán épült fel. Ez a kettősség azonban nem azt jelentette, hogy a magánjog egységes rendszerén két egyenlő értékű ág alakult ki, hanem azt, hogy a nemesek fejlett magánjoga nem terjedt ki a nem-nemesekre, akik a szokás alapján kialakult fejletlen saját joguk uralma alatt állottak.«

»Ha a törvényjavaslat rendelkezései hatályba lépnek, a házassági vagyoni jog és az öröklési jog terén e rendi és területi megkülönböztetések megszűnnek.«

¹ A törvény egyébként hűen követi a »Rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról és a Szent Korona örökléséről« 1917. november 20. napján az országgyűlés elé terjesztett — de törvényerőre sohasem emelkedett — javaslat tartalmát, mely teljesen azonos módon szabályozta volna a törvényes öröklés rendjét.

ág öröklése pedig nem az örökös, hanem az örökhagyó második parentélájában ér véget. Éppen ezért téves Nizsalovszky kazuisztikája is. Ugyanígy nem tudjuk osztani Becknek a megajándékozottak felelősségére tett megjegyzéseit sem, mert »a család körén belül« megajándékozottak körét a bírói gyakorlat oly szűkre vonta,¹ hogy abba az oldalrokonok már ma sem esnek bele.)

Ha az előadottakat összegezzük, arra a megállapításra kell jutnunk, hogy *a törvény tulajdonképpen nem tett mást, mint az örökhagyó második parentéláján túl megtagadta a képviseleti elvet.*

Mindaz az örökjogi elv és szabály, melyet a törvény áttört, illetve megváltoztatott, kizárólag ennek az egyetlen egy elvnek a logikus következménye és folyománya.

A képviseleti elvnek ez a megtagadása azonban nem új jogszabály a magyar öröklési rendben, sőt azt is mondhatnók, hogy bölcshelyettesítő a mult hagyományai és a modern idők szelleme között.

A régi rend öröklési jogunkban ugyanis, míg a felmenők (H. K. I. R. 53. cím 10. §) a szerzeményi vagyonban — ősi intézményeinknek megfelelően — örökölték, addig az előbb meghalt szülők ivadékai, azaz az oldalrokonok, már nem képviselték elődeiket és így nem is örökölték. (Az 1848. évet megelőző öröklési jogrendszerünk nem ismerte a képviseleti elvet).

A képviseleti jog új intézmény, melyet az Ideig. törv. szabályok 10—12. §§-ai hívtak életre és midőn a törvényhozó a *jus representationis*

elvét ma korlátozni kénytelen, valójában nem tesz mást, mint biztos jogérzékével visszakanyarodik a multba. És ez a haladást nem akadályozó ősi intézménynek és sok évszázados hagyománynak megmentése teszi indokolttá a felmenők öröklésének korlátlan voltából eredő esetleges visszásságokat is.¹

Végül megjegyezzük, hogy a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az igazságügyi bizottság szükségesnek látta annak kimondását, hogy a kormányzatnak mielőbb gondoskodni kellene az államra háramló vagyonok gondos és közérdeknek megfelelő kezeléséről, különösen pedig arról, hogy a hagyaték megnyitától a kincstár által történő birtokbavételéig terjedő időre a hagyaték állaga megóvassék.

A bizottság aggályait nem látjuk indokoltnak, mert az 1894: XVI. t.-c. 114. §-a a hagyatéki bíróság feladatává tette, hogy ily esetekben a hagyatéki gondnok kirendeléséről, a hagyaték biztosításáról és kezeléséről a törvény rendelkezései értelmében haladéktalanul gondoskodjék.

Megfontolandónak tartjuk azonban ezzel kapcsolatban, hogy örökös nem léteben (már pedig az öröklésre képtelen személy úgy tekintendő, mint aki az örökhagyó előtt halt meg, tehát nem létezik) az 1894: XVI. t.-c. 114. §-a szerint a kincstár öröklése, illetve szállományi joga csak az egy évi hirdetményi eljárás után váljék érvényesíthetővé. Ez a hirdetményi eljárás a kincstár öröklésének *nem csupán eljárásjogi, hanem anyagi jogi feltétele is.*² Nem volna-e célszerű e hirdetményi eljárás megrövidítése iránt törvényhozási úton intézkedni?

Dr. Hirkó Boldizsár

¹ E. H. 297 és Jogi Hírlap XI. évfolyam 951. szám alatti kúriai határozat. Utóbbi: »Csak az örökhagyó házastársa, ivadéka és ivadékának házastársa azok, akik amennyiben az örökhagyótól élők között ingyenes juttatást kaptak egymás között a juttatások sorrendjére tekintet nélkül felelnek a kötelezésre jogosult kielégítésért. Az örökhagyó testvére és testvérének gyermeke a család körében megadományozottak ebbe a csoportjába nem tartozik.«

¹ Vincenti Gusztáv megállapításai a szépszüllők örökléséről a J. K. 9—10. számában és Szász-Schwarz Gusztáv: A rokonok öröklésének korlátozása 1918.

² »A kincstár szállományi jogát nem lehet vélelmezni, amíg a hagyatéki eljárás folyamán nem lett megállapítva, hogy nincs törvényes, vagy végrendeleti örökös.« (Curia 5692/1896. D. tr. VI. 107. old.)

Bírói hatáskör diskrecionárius intézkedések tekintetében

A jogalkalmazásnak a célszerűségi megfontoláson és szabad mérlegelésen alapuló (*diskrecionárius*) elhatározásoktól és intézkedésektől elhatárolása, mind a kettőjük érvényesülési körének a kijelölése a közigazgatási jog tudományának az utolsó évtizedekben állandóan napirenden tartott kérdése. Ez a kérdés nagy szerepet játszott a Magyar Jogászegylet közigazgatási jogi szakosztályának a közigazgatási bíraskodás reformjáról és kiterjesztéséről legutóbb tartott ankétján is. Itt általában az a nézet alakult ki, hogy a jogalkalmazás körében felmerülő viták számára — ha azokat előzetesen valamely közigazgatási hatóság intézte is el — elvileg meg kell nyitni a bírói utat és az elől legfeljebb egyes, taxatív felsorolással

megjelölt eseteket lehetne nyomós okból elvonni, ellenben a diskrecionárius elhatározások és intézkedések nem alkalmasak arra, hogy bírói úton tétessenek meg vagy bíráltsanak felül.

E sorok írója már az említett ankéten annak a nézetének adott kifejezést, hogy a diskrecionárius intézkedéseket nem lehet már fogalmilag, minden esetben a bíróság által történő elbírálásra alkalmatlanoknak tekinteni, mert mai jogunkban is vannak olyan esetek, — nem is csekély számmal — amelyekben a bíróság tesz, vagy bírál felül diskrecionárius intézkedést. Ezt az álláspontomat kívánom most egy kissé tüzetesebben kifejteni és néhány, ahhoz kapcsolódó következtetéssel kiegészíteni.

Kétségtelen, hogy a bíróságnak a *rendes feladata* a jogalkalmazás. Ez az a funkció, amelynek a céljára az állam a bíróságokat — és pedig részben a rendes, részben a külön bíróságokat — megszervezte és fenntartja. Ugyanígy a kormányzati és közigazgatási hatóságok *rendes funkciója* diskrecionárius intézkedések tételében és diskrecionárius határozatok hozatalában áll.

Tudvalevően azonban a közigazgatásnak a bíraskodástól való különválasztása — amit az 1869: IV. tc. 1. §-a állami szervezeteinknek egyik alapvető elvéként mondott ki — nincs következetesen keresztülvéve. A jogalkalmazásnak — ami voltaképpen, fogalmilag *bíraskodás*, ha a fogalom meghatározásnál a tartalmi elemet, nem pedig a szervezetre és hatáskörre vonatkozó szabályokat vesszük alapul — jelentős részét közigazgatási hatóságok végzik. A sok példa közül elég lesz itt csak a rendőri büntető bíraskodásra, a gyámhatóságnak tartási kérdésekben, valamint a gyámi és gondnoki számadások felett gyakorolt bíraskodására, vagy arra utalni, hogy az 1800/1946. M. E. sz. rendelet hatályba lépéséig a szolgálati viszonyból származó követeléseket jórészt közigazgatási hatóságok bírálták el.

A közigazgatási hatóságoknak ilyen bíraskodási jogkörrel felruházását részben szakszerűségi szempontok, részben más, természetüknél fogva is közigazgatási eljárásra tartozó ügyekkel való összefüggés, a közigazgatási eljárásnak a bírónál gyorsabb és kevésbé költséges volta vagy más gyakorlati megfontolások indokolják.

Ha nem is ugyanilyen nagy számmal, de azért eléggé bőven találhatunk példát az ellenkezőjére is, vagyis arra, hogy a bíróság tesz diskrecionárius intézkedéseket. Ez történik minden olyan esetben, amikor a törvény valamely intézkedés tételét vagy határozat hozatalát a bíróság hatáskörébe utalja, anélkül, hogy a teendő intézkedés vagy hozandó határozat tartalmát akár csak dispozitív jogszabály is meghatározná, továbbá olyankor, amikor a törvény a bíróságot valamely intézkedés megtételére csupán feljogosítja, de azt kötelességévé nem teszi, úgy, hogy a bíróság a saját belátása szerint mellőzheti is a szóban levő intézkedést, esetleg ahelyett más, célszerűbbnek talált intézkedést tehet.

Ilyen eset az, amikor a *hitbizományi bíróság* a hitbizomány nevében kötött ügylet *jóváhagyása* felől határoz, annak a mérlegelése alapján, hogy az ügylet a hitbizomány *érdekének* megfelel-e.

Ezzel rokon természetű a *gyámhatóságnak* a kiskorú vagy gondnokság alatt álló személy nevében kötött ügylet jóváhagyása tárgyában hozott határozata. A gyámhatóság pedig egyes államokban — így nálunk is — *közigazgatási*, más államokban — p. o. Csehszlovákiában — *bírói* hatóság. Természetesen az egyébként azonos tartalmú határozatnak a jellegét nem érinti és nem változtatja meg az, hogy bírói vagy közigazgatási hatóságként szervezett gyámhatóság hozta-e.

De továbbmenve: még polgári perben hozott *ítéletben* is találunk olyan rendelkezéseket, amelyek nem jogalkalmazást, hanem diskrecionárius

elhatározást foglalnak magukban. Ez a *konstitutív hatályú ítéleteknek* egy részében fordul elő. Így például, ha az ingatlanra vonatkozó *tulajdonközösséget* természetben való megosztással szünteti meg az ítélet, a tulajdonjognak, a tulajdoni aráynak, a megosztáshoz való jognak, az idő alkalmas vagy alkalmatlan voltának a kérdését és más hasonló jogkérdéseket a jogszabályok alkalmazásával dönti el, ellenben azt a kérdést, hogy hol vonassék meg a határ és — különösen egyenlő osztály esetén — melyik fél kapja az egyik és melyik a másik részt, semmiféle, még dispozitív jogszabály sem rendezi, ezekben a kérdésekben tehát — bár szintén az ítéletben kell róluk határozni — nincsen tere jogalkalmazásnak, hanem csak célszerűségi megfontoláson alapuló diskrecionárius elhatározásnak. Ugyanígy diskrecionárius elhatározással dönt az *özvegyi jogot megszorító* ítélet abban a — jogszabállyal nem rendezett — kérdésben, hogy az özvegy a megszorított özvegyi jogára pénzbeli járadékkal elégítették-e ki, vagy ha nem, akkor a hagyatéki vagyon tárgyai közül melyek maradjanak az özvegy hasznélvezetében és melyek mentesüljenek az alól.

Amint ezekből a példákból is kitűnik, jogalkalmazás és diskrecionárius intézkedés ugyanabban az ügyben, sőt ugyanabban a határozatban is helyet foglalhat egymás mellett. Még sűrűbben fordulnak elő a peres vagy nem peres *eljárás folyamán* diskrecionárius intézkedések, amelyek a jogszabályt alkalmazó bírói határozat előkészítésére szolgálnak, maguk azonban jogszabálytól meg nem kötött elhatározást foglalnak magukban.

Igy diskrecionárius elhatározással választja ki a bíróság az ügygondnoknak, a szakértőnek, a házasságvédőnek a személyét; így határoz a Pp. 234. §-ában meghatározott esetben a per tárgyalásának felfüggesztése, vagy ennek mellőzése felől, a Pp. 276. §-a szerint a bizonyítás felvételének ismétlése vagy kiegészítése felől, a Pp. 289. §-ában és a Pp. 10. §-ában megjelölt esetekben a tanu kihallgatásának kiküldött vagy megkeresett bíróra bízása felől, a Pp. 330. §-a szerint, ha megszerezhető okirattal lehet bizonyítani, egyéb bizonyítás mellőzése felől és még sok más, ezekhez hasonlóan a bíróságnak szabad elhatározására bízott kérdés felől.

Diskrecionárius intézkedéseket tesz a bíróság a *végrehajtási eljárásban* is, így az árverési feltételek megállapítása és esetleg azok módosítása alkalmával, az ügygondnok és a zárgondnok személyének a megválasztásánál, vagy akkor, amikor a Vht. 208. §-a szerint a végrehajtási zárlat alá vett hasznélvezetnek házi kezelése vagy bérbeadás általi hasznosítása iránt határoz és a zárgondnokot a szükséges kezelési utasításokkal látja el.

Diskrecionárius intézkedések a különböző eljárási szabályokban, így a Pp. 580. §-ában, a 68.300/1914. I. M. sz. rendelet 17. §-ában, a 3982/1916. M. E. sz. rendelet 3. és 4. §-ában, nemkülönben a 23.000/1924. I. M. sz. rendelet I. fejezetében (1—17. §§.) említett *ideiglenes intézkedések*. A legutóbb említett rendeletnek — amely a *tisztességtelen versenyről* szóló 1923: V.

t.-c. alapján folyamatba tehető polgári nem peres eljárást szabályozza — a 2. §-a külön ki is mondja, hogy a bíróság belátása szerint állapítja meg, hogy van-e szükség ideiglenes intézkedésre és ha van: milyen intézkedés szükséges; ez tehát kétségtelenné teszi, hogy a bíróság az ideiglenes intézkedésben nem jogszabályt alkalmaz, hanem jogszabályhoz való kötöttség nélkül, célszerűségi megfontolás alapján határoz.

Még két újabb rendeleti szabályt említek meg ehelyett, amelyek világos szövegezéssel szintén jogi kötöttség nélkül tehető diskrecionárius intézkedésre jogosítják fel a bíróságot, illetőleg a járásbíróság mellett alakított és ekként külön bíróságnak tekinthető döntőbizottságot. Egyik a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok vagy baloldali magatartás folytán elvesztett *üzlethelyiségek*, berendezési (felszerelési) tárgyak, valamint áru- és anyagkészletek *visszabocsátása* tárgyában kiadott 7590/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-a, amely szerint az ott meghatározott esetekben mindkét fél összes körülményeinek behatáró mérlegelése után a méltányosság alapján kell elbírálni, hogy van-e helye visszabocsátásnak vagy a használót meg kell hagyni az üzlethelyiség birtokában, esetleg meg kell osztani az igénylő és a használó között az üzlethelyiséget. A másik a háborús események folytán gazdát cserélt egyes *hasznos háziállatoknak* marhalevéllé ellátása és az ország marhaállományának fejlesztése tárgyában kiadott 7680/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-ának az a rendelkezése, hogy az ott meghatározott esetben a bíróság az összes körülmények mérlegelése mellett mindkét fél érdekének a méltányosság szerint való figyelembevételével határoz atekintetben, hogy a tulajdonos tartozik-e és milyen *megtéritéssel* az állat birtokosának.

A jogalkalmazás a diskrecionárius elhatározástól lényegesen különböző bírói funkció akkor is, ha a bíróság által alkalmazandó jogszabály *rugalmas*, vagyis olyan, amely a bírói mérlegelésnek, az eset körülményei szerint való különbségtételnek tág teret enged. Így magánjogunknak sok szabálya utal a *méltányosságra*, részben a kötelezettség *mértékének* a meghatározása céljából, részben azonban úgy, hogy maga a kötelezettség létrejötte, *jogalapjának* a fenn, vagy fenn nem állása is a méltányosság szerint igazodik. Az ilyen *ius aequum* alkalmazása is — ugyanúgy, mint más jogalkalmazás — a bíróság rendes funkciójához tartozik; a bíróság nem mellőzheti célszerűségi belátása szerint a méltányosságra utaló szabály alkalmazását, annak a tartalmát és helyes értelmét pedig nem önkényesen, hanem a törvényhozó valódi akaratának megfelelően kell megállapítani. Az ilyen jogszabály alkalmazásánál is tehát a bíróság — mint a rendes funkciója körébe eső ítélezésnél, jogalkalmazásnál általában — nem akarat, hanem tisztán logikai, értelmi felderítő tevékenységet fejt ki.

Ugyanígy természetű a büntető bíróságnak a *büntetés kiszabásánál* kifejtett tevékenysége. A törvény a kiszabható büntetésnek csak a legalacsonyabb és legmagasabb mértékét állapítja ugyan

meg, vannak azonban részben írott, részben a gyakorlatban kialakult szabályok arra is, hogy az egyes adott esetben a büntetés kiszabásánál mely körülményeket kell súlyosbító, melyeket enyhítő körülményekként figyelembe venni és hogyan kell azokat értékelni. Ezeket a szabályokat — amelyek, bármennyire rugalmasak, nem az önkénynek, csak a mérlegelésnek biztosítanak tág teret — a bíróságnak alkalmaznia kell és azok alkalmazásával a törvény helyes értelmének megfelelő büntetést kell kiszabnia akkor is, ha, teljhatalommal felruházása esetében, célszerűségi megfontolás alapján súlyosabb vagy enyhébb büntetést talál helyénvalónak.

Ezek a megállapítások azonban csak a büntetés kiszabásának a rendes szabályaira és rendes módjaira vonatkoznak. Más megítélés alá esik a II. Bn. (1928: X. tc.) 4. §-ában szabályozott az az eset, amikor a bíróság az ott tüzetesen megjelölt feltételektől függően vétség vagy kihágás miatt választása szerint a szabadságvesztésbüntetés mellőzésével főbüntetésként megfelelően súlyos *pénzbüntetést* alkalmazhat. Az a körülmény, hogy a törvény tüzetesen meghatározza azokat a feltételeket, amelyeknek a megvalósulása esetében a bíróság az itt említett intézkedést megteheti, csak az egyik irányban köti meg a bírót; a másik irányban szabad keze van, mert a törvényben meghatározott feltételek megvalósulása esetében sem *köteles*, hanem csak *jogosult* pénzbüntetést alkalmazni, ehelyett tehát — célszerűségi megfontoláson alapuló szabad elhatározása szerint — kiszabhatja az ítéletben megállapított cselekményre a megfelelő törvényben meghatározott szabadságvesztésbüntetést is. A bírónak erre a szabad elhatározási jogára tekintettel megállapíthatjuk, hogy az itt tárgyalt esetben a büntetés kiszabása *diskrecionárius elhatározással* történik.

Ugyanígy diskrecionárius elhatározás a *fiatalkorúak bírájának* az az elhatározása is, amellyel a fiatalkorú ellen a Bn. (1908: XXXVI. tc.) 17. §-a és a Fb. (1913: VII. tc.) 69. §-a szerint alkalmazható intézkedések között választ. A Bn. 18. §-ának idevonatkozó rendelkezése ugyanis lényegében éppen arra hatalmazza fel a bíróságot, hogy célszerűségi megfontolás alapján hozza meg a határozatát és emellett — a bíró elhatározási szabadságának a korlátozása nélkül — csupán útmutatást ad arra vonatkozóan, hogy a célszerűség kérdésének az elbírálásánál milyen szempontokat vegyen figyelembe.

Jogalkalmazás és diskrecionárius elhatározás között mintegy a középen helyezkedik el az az eset, amikor a *bírói gyakorlat* termel ki *új jogszabályt* és azt nyomban — úgyszólván a megszületésével egyidejűleg — alkalmazza is az éppen elbírálása alá kerülő esetre.

Nézetem szerint ebben az esetben a bíróság határozata nem diskrecionárius elhatározást, hanem jogalkalmazást foglal magában. Ez következik elsősorban abból, hogy mai felfogásunk szerint a bíróság olyankor is, amikor valamely, addig még meg nem szövegezett jogtételt első-

izben juttat kifejezésre a gyakorlatában, elvileg nem *jogalkotó hatalmat* gyakorol, hanem már hatályban lévő, bár írásba nem foglalt jogszabályt *alkalmaz*, amelyet az általános jogelvekből, esetleg — amint a Magánjogi törvénykönyv javaslatának 6. §-a mondja — hazai jogunk szelleméből vont következtetés útján, vagy pedig — ha a szokásjogban kialakított szabályról van szó — a nemzet közmeggyőződését kifejezésre juttató konkludens cselekményekből ismer fel.¹

De ha a bírói gyakorlatnak valósággal jogalkotó erőt tulajdonítunk is, akkor is kétségtelenül más dolog az, ha a bíróság egy meghatározott esetre tesz rendelkezést, fenntartva magának a teljes szabadságot tekintetben, hogy más hasonló esetben másképpen rendelkezhessek és más az, ha jogszabályként mond ki valamit úgy, hogy ez a szabály magát a bíróságot is minden azonos esetben kösse és ezt veszi azután nyomban alkalmazásba. Az adott eset elbírálása szempontjából ez ugyanolyan jogalkalmazás, mint az írott jogszabálynak vagy a bírói döntés előtt már hatályossá vált szokásjogi szabálynak az alkalmazása.

Az elmondottakat összefoglalva: a bíróságnak rendes tevékenysége a *jogalkalmazás*; ez már természeténél fogva bírói feladat, hacsak valamely különös jogszabály el nem vonja a bíróság joghatósága alól. Ezzel szemben a bíróság feladatkörébe rendszerint nem tartozó *diskrecionárius intézkedések* tételére a bíróság csak külön felhatalmazás alapján lehet feljogosítva.

Arra, hogy a bíróságnak ilyen felhatalmazás adassék, általában — ugyanúgy, mint ennek a

¹ Régebbi történelmi korokban, amikor az életviszonyok még nem voltak törvénnyel olyan tüzetesen szabályozva, mint ma és a bírónak tágkörű felhatalmazása volt arra, hogy belátása szerint ítélkezzen, a bírói gyakorlatnak sokkal közvetlenebb és cselekvőbb szerepe volt a jogalkotásban. L. Bülow, Gesetz und Richteramt, 16—27. I. 1.

fordítottjára, a jogalkalmazásnak közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalására — a szakszerűség szempontja vagy a megteendő diskrecionárius intézkedések más, természeténél fogva is bírói hatáskörbe tartozó ügyvel vagy intézkedéssel való összefüggése szolgálhat indokul. Elképzelhető azonban ezektől a feltételektől függetlenül is az, hogy a törvény a bíróság hatáskörébe utal olyan diskrecionárius intézkedést, amellyel kapcsolatban a minden külső befolyástól mentes pártatlan elintézésnek és az ezt biztosító bírói függetlenség érvényesülésének van különös jelentősége. Ezt a lehetőséget főképpen a közjogi és közigazgatási bíráskodás körének a meghatározásánál kellene figyelemre méltatni.

Felmerül még az a kérdés, hogy mennyiben van *fellebbvitelnek* helye a bíróságnak diskrecionárius elhatározással hozott határozata ellen. Azokban az esetekben, amelyekben a törvény csak jogszabálysértés orvoslása végett enged fellebbvitelt, a fellebbvitel természetszerűen nem irányulhat magának a diskrecionárius elhatározásnak a megtámadására, hanem csak az ugyanabban a határozatban, vagy az azt megelőző és előkészítő határozatokban esetleg bennfoglalt jogi döntések felülbírlására. Így van ez a kasszatórius rendszert elfogadó perjogoknak, vagy a mi bűnvádi perrendtartásunknak a *semmisségi panasz* tekintetében. Ezzel szemben a mi polgári perrendtartásunknak a *felülvizsgálati kérelemre* vonatkozó, ma érvényben lévő szabályai — eltérően a korábban hatályban volt 1893: XVIII. tc. 183. §-ának a rendelkezésétől — nem korlátozzák a felülvizsgálati bíróság jogkörét a jogszabálysértések orvoslására és az ilyen címen emelt panaszok elbírálására, ezért nincs akadálya annak, hogy felülvizsgálati kérelemmel a diskrecionárius elhatározás vagy intézkedés felülbírlását is kérni lehessen.

Dr. Vincenti Gusztáv

Az egyszemélyes részvénytársaság

(Reflexiók Kauser Lipót cikkéhez)

1. Dr. Kauser Lipót egyetemi magántanár a J. K. 17—18. számába igen érdekes cikket írt az ú. n. »egytágú« részvénytársaság létének kérdéséről. Ezen cikk során a kitűnő szerző oda konkludált, hogy

a) egytagú r. t. léte fogalmi lehetetlenség,

b) fikciókénti fenntartása pedig egyfelől ellenkezik a részvénytársaság jogintézményének céljával, másfelől léte a közérdek szempontjából sem indokolt, tehát »az egytagú r. t. nem létezik és tehát ennek a non-existenciának következményeit az egész vonalon végig le kell vonni« és az ilyen társaság mintegy egyéni céggé alakul át a részvényeknek egy kézben egyesülése által.

Bármily nagyra becsülöm is szerzőt, bármily sokra értékelem a fogalomkutató jogtudo-

mány módszerével elért kimagasló eredményeit, ezen cikkének állításaival aligha érthetek egyet.

2. A tételesjogi helyzetet vizsgálva azt találjuk, hogy jogunkban a részvénytársaság tipikus megvalósulási formája igazi »société anonyme«, névtelen társaság, ahol a tagok személye semmilyen előtérbe nem kerül, nyilvánosságra nem jut. Ellentétben pl. az angol részvénytársasággal, jogunk a nálunk általánossá vált részvénytársasági formában — bemutatóra szóló részvények esetén — nem ismeri a részvényeseknek részvénykönyvbe bevezetését, vagy más módon való nyilvántartását. Ennek a konstrukciónak megfelelően jogunk nem is tartalmaz semminemű rendelkezést a részvényesek számát illetően — eltekintve attól, hogy az alapításhoz hét aláíró szükséges — csupán

más célokat szolgáló szabályokból (pl. közgyűléstartásra vonatkozó előírások) következik, hogy a részvénytársaság működéséhez *periódikusan* van szükség több részvényesre.

Konzekvens tehát a K. T. önmagához, amikor hallgat az egyszemélyes részvénytársaságról. A jogirodalomból és jogalkalmazásból pedig a következő álláspontok tükröződnek:

a) *Nagy Ferenc* »A magyar kereskedelmi jog kézikönyve« c. műve VIII. kiadása I. 343. oldalán ezeket írja:

»Mi sem áll útjában annak, hogy egy részvényesnek több részvénye legyen s csak az nem lehetséges, hogy valamennyi részvény egy kézben egyesüljön, tekintve, hogy a r. t. nem volna éppen társaság, ha csak egy tagja lenne.« (K. 529/1887. és 1220/1890, B. T. 2549/1876.)

A 446. oldalon azonban így ír: »Különösen kiemelendő az az eset, midőn az összes részvények egy kézbe kerülnek. Elvontan szemlélve ez a tény a részvénytársaságot okvetlenül megszünteti, tekintve, hogy a társaság fogalma legalább két résztvevőt tételez fel. Gyakorlatilag mindazonáltal a részvények egyesítése egy kézben a társaság feloszlására csak akkor fog vezetni, ha oly időpontban forog fenn, midőn több részvényes létezése a társaság meghatározott irányban való továbbműködésének nélkülözhetetlen feltétele — így különösen a közgyűlés megtartása s a társasági közegek megválasztása időpontjában — s ez a feltétel utólag sem állíttatik helyre — úgy t. i., hogy a részvények a szükséghez képest ismét másokra ruháztatnak át¹ — vagy ha a részvények birtokosa a feloszlást maga kívánja.«

b) *Kuncz Ödön* ezeket írja a kérdésről: »A kereskedelmi és váltó jog kézikönyve« c. műve I. 2. 224. oldalán: »Sőt — a társasági jog nagy sérelmére (amelynek alapvető szabálya, hogy társaságról csakis ott beszélhetünk, ahol legalább két tag van) — valamennyi részvény egy személy, (akár egyes, akár jogi személy) kezébe is kerülhet, anélkül, hogy ennek folytán a részvénytársaság megszűnne »társaság« lenni. (B. T. 2731/1904, K. 1113/1921. P. IV.)« Majd a 26. jegyzetben: »A Kt. csak a megalakuláshoz követel meg legalább két tagot (155. §); a részvénytársaság fennállását ellenben tagminimumhoz nem köti. De hiú kísérlet is volna a jog nehézkes műszereivel nekimenni az egy kézbe jutott r. t.-nak. Hiszen az összes

részvények tulajdonosa minden pillanatban produkálhatja a »több tagot«. Az a Kt. 155 §-ával ellentétben álló körülmény, hogy a r. t. összes részvényeit egy egyén szerezte meg magának, az erre vonatkozó vételügyletnek hatályát nem érinti. (K. 861/1909.) Ezzel az általános nézettel szembe helyezkednek a Közigazgatási Bíróság 8598/1927. P. és 3121/1928. P. sz. döntései . . .«, ezek azonban a kérdést nem civiljogi szempontból mérlegelik. A 380. oldalon pedig a következők olvashatók: »R. t.-nál a Kt. hallgat arról a kérdésről, hogy mi történik akkor, ha valamennyi részvény egy kézben egyesül. A bírói gyakorlat pedig — eltekintve a közigazgatási bíróság már ismertetett döntéseitől — egyszerűen nem reagál az egytagú r. t.-ra . . . R. T.-nál a one man company problémájának nincs gyakorlati jelentősége és megtiltása sem bátyázható körül hatékony szankciókkal, mert a bemutatóra szóló részvény segítségével az egyetlen tag bármely pillanatban produkálhatja a — több tagot.«

c) A *Kuncz—Nizsalovszky*-féle kereskedelmi jogi tételes jogszabályok összeállítását a következő táblai ítéletet ismerteti ad 201. §:

»Ha a r. t. összes részvényei egy tulajdonos kezében egyesülnek, az ezen állapotban tartott közgyűlés határozatai hivatalból megsemmisítendők; ily esetben sem utasíthatja azonban a cég-bíróság a részvénytársaságot felszámolásra, mert míg ezen állapot tart; meg van ugyan akasztva a részvénytársaság szerves működése, de ezáltal a részvénytársaság jogi személyisége még nem enyészik el és szerves működését újra kezdheti, mielőtt a részvények másokra átruháztatnak. (B. T. 2731/1904.)«

3. Általános vélemény szerint tehát — bár az említett szerzők mindnyájan küzdenek azzal a fogalmi természetű aggállal, aminek alapján Kauser következtetéseit levonta — az egyszemélyes részvénytársaság fennáll. Az eszméletlen vagy alvó emberhez hasonlítható, akinek »ember« voltát senkinek sem jut eszébe kétségbevonni azért, mert periódikusan nincs öntudatnál és emberi mivoltából folyó funkciói nagyrészt nem végezheti; nyilvánvaló, hogy mielőtt magához tér, relatív gátoltsága megszűnik.

Tetszhalott állapota fel nem fedezhető, mert mi sem könnyebb számára, mint az első támadó érintésre kellő számú részvényest produkálni; az anonim rendszer mellett nem volna tehát értelme oly jogszabályt hozni, amely a részvénytársaságra tagminimumot állapítana meg. Jogunk az anonim rendszert fogadta el és az ily irányú megoldás ebből következik. Ezen felfogás helyessége abból is kitűnik, hogy a nem-anonim korlátolt felelősségű társaság joga ismeri a tagminimum intézményét.

4. Fogalmilag sem igen fogadható el azonban Kauser azon álláspontja, hogy mielőtt a részvénytársaságnak a korlátolt felelősséget biztosító részvényei egy kézben egyesülnek, ez a részvényösszeesség, amely a felelősségi oldalt tekintve különvagyonhoz hasonlítható, különállóságát az egy kézben nyomban ipso facto elveszti és a társaságért

¹ Nézetem szerint itt Nagy Ferenc többet mond a célzottánál, mert ez az eset a részvénytársaságnak nem megszűnését, csak szünetelését vonja maga után. Közgyűlés nem tartása bírsággal jár, márpedig megszűnt társaságot funkcionálásra ösztönzés céljából bírságot nem lehet.

Írógépkarbantartás

Írógépjavítás

KOVÁCS ALADÁR

és ZOLTÁN írógépvállalata

Budapest, VII., Nagyatádi Szabó-utca 46

Telefon: 428—141

való felelősség a részvények összessége értékének medrét elhagyva szétterjed a »one man« egész vagyonára. Valósággal elképzelhetetlen ez a konzekvencia: a korlátolt felelősségnek automatikus átfordulása korlátlanra, az anonim részvénytársaságnak anonim egyéni céggé alakulása. A szerző által levont jogelv elfogadása a felelősség fluktuációjának oly esetét honosítaná meg, melynél a felelősség mérvének bármikori és bármily gyakori váltakozása nem a kötelelem létszakától, nem is az adós vétkességétől vagy külső eseményektől függne, hanem egyes egyedül a kötelezett akaratától, aki elvben szabadon cserélgethetné a korlátolt felelősséget a korlátlanul anélkül, hogy a felelősség foka publicitáshoz jutna.

A részvénytársaságnak saját jogi léte van és csak a saját útján szűnhet meg. Az anonim rendszerből következően a részvényesek változhatnak, számuk növekedhet, apadhat, de a társaság el nem nyészik, a cég egyéni céggé önmagától nem alakul. Az egyszemélyes részvénytársaság is csak a törvényben meghatározott esetekben szűnhet meg, pl. akkor, ha az egy megmaradt részvényes, mint a részvényesek összessége, a társaság felszámolását határozza el, — de abból az okból soha, hogy valamely részvényes egyedül maradt. Újabban megszűnhet továbbá a részvénytársaság az 1927:III. tc. következtében, amelynek alkalmazási körébe eshet az egyszemélyes részvénytársaság is, ha pl. ez okból működése huzamosabb időn át szünetel. Azonban ez sem igazolja Kauser állításait, több okból. Először mert ebben az esetben sem a részvényeknek egy kézben egyesülése, illetve az ebben rejlő formállogikai ellenmondás okozza a cég megszűnését, hanem életműködésének huzamos szünetelése, másodszer mert ekkor sem ipso facto szűnik meg a cég, hanem konstitutív bírói ítélettel, végül mert a társaság megszűnése ez esetben sem jár semmi esetre sem egyéni céggé való átalakulásával.

Az angol jog ismeri az egyszemélyes (corporation sole) és többszemélyes (corporation aggregate) társaságot. Mégis kimondja, hogy ha valamely corporation aggregate tagjainak száma egyre csökken, ezáltal a társaság még nem lesz corporation sole¹. Ha tehát az angol jog szerint még az egyikfajta társaságnak másikfajtajává való automatikus átalakulása is lehetetlen, mennyivel elképzelhetetlenebb a részvénytársaságnak ipso facto egyéni céggé átalakulása.

5. Annak oka, hogy a jogirodalom és gyakorlat túlnyomórészt az egyszemélyes részvénytár-

saság léte mellett foglal állást, a fenti logikai megfontoláson kívül az, hogy ezt a felfogást a célszerűségi szempontok is támogatják.

A negatív célszerűségi szempontokra már utaltam a fenti Kuncz-idézettel: a bármikori orvoslás lehetősége céltalanná teszi a minimalizáló szabályozást. Pozitív szempont is szól e szabályozás mellett.

»Cui prodest?« kérdi Kauser Lipót. Az egyszemélyes részvénytársaság főesete nem az, amikor egy fizikai személy kezében egyesülnek a részvénytársaság összes részvényei: a legtöbb egyszemélyes részvénytársaság részvényese valamely közület vagy nagyvállalat. Ezek a könnyebb üzletvitel, nagyobb hitel- és forgalomképesség, általában a korlátolt felelősség előnyeit kívánják ezen az úton a maguk számára biztosítani.

Korlátolt felelősség felvállalása elé jogunk akadályt nem gördít. Bármikinek jogában áll oly szerződést kötni, mellyel cum viribus felelősségét korlátozza: e téren jogunk szabadságot enged. Nincs ok arra, hogy a korlátolt felelősség biztosítása ne a részvénytársaság jogi formájának feloldása útján történjék: ez a legökönómikusabb mód a kívánt cél elérésére, mert ez a forma közismert és megszokott, ez az elnevezés egy szóval jelöli a kívánt szabályozás egészét. Ha tehát ez egyébként nem ütközik a jogrendbe, az egyén is szabadon választhatja a korlátolt felelősségnek ezt a megvalósulási formáját.

6. A korlátolt felelősségnek ezek az érintett előnyei bírják rá a közületeket, hogy gazdasági természetű feladataik ellátására egyre gyakrabban válasszák a részvénytársasági formát. Ez a forma módot ad nekik oly feladatok kielégítő megoldására, amelyekre a részvénytársasági forma előnyei nélkül soha nem lennének képesek. Ha tehát Kauser Lipót következtetéseit helyeseknek fogadnók el, ezzel fontos közüzemek működését a korlátlan felelősség rájukoktrojálásával lehetetlenné tennők, továbbá igen nagymennyiségű tőkét, amely a gazdasági életbe kívánczoznék, elidegenítenénk. Márpedig nem megnehezíteni kell a tőkének a gazdasági életbe való bekapcsolódását, hanem minden eszközzel meg kell azt könnyíteni.

7. A fogalomkutató jogtudomány csak akkor produkálhat igazán nagy és értékes eredményeket, rendkívül fontos hivatását csak akkor töltheti be hozzá méltóan, ha tisztában van saját határaival. Igaz a régi római sententia: »Ne ex regula summatur ius, sed ex iure regula.«

Dr. Szladits Károly

¹ Jenks, Geldart, Holdsworth, stb.: A Digest of English Civil Law, London, 1938. III. kiadás I. kötet 7. oldal.

Írógép, Számológép

javítás, karbantartás, vétel, eladás

Funk József

Í R Ó G É P Ü Z E M

V., Csáky-utca 4. szám. Telefon: 129-220

ÍRÓGÉP

javítás és karbantartás
vétel — eladás — csere

GÉPKERESKEDELMI

Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 8.

TELEFON: 137-950

A jog változásai és a jogászok változásai

(Bef. közl.)

Ennek a vázlatnak keretében még jelezni is csak általánosságban lehet a jog változásának ezt az új irányát. Bizonyára termékeny munka lenne az egyes jogterületeken belül kimutatni a változások tempóját, mikéntjét és közvetlen miértjét; valójában azonban ezek közismert, legfeljebb nem kellően értékelte tények s alig lehet jogi szakmunkához nyulni anélkül, hogy ne találkozzék az ember a változás jeleivel, esetleg a változásra való utalással. Mert a változás, amely nem most kezdődött s amelyet nem a népi demokráciák indítottak, hanem azt legfeljebb csak fokozzák, egyetemes, anyagi és alaki egyaránt, a jog minden ágára és a jogi formákra is kiterjed. Politis utal például a nemzetközi jog új irányairól írt könyvében arra, hogy az államok tekintetében ugyanaz a folyamat játszódik le, mint az egyének tekintetében: az abszolútnak hitt szabadság, az államok feltétlen szuverénitása egyre korlátozódik és ennek a korlátozódásnak oka az államok közötti ugyanolyan »interdépendance«, mint az egyének között: a nemzetközi jogban is egy közösségi érdek realitásának rendelődnek alá az államok és egy államok közötti szolidaritás töri meg a függetlenség sokáig érvényben volt fikcióját. S ha anyagi vonatkozásban ilyen széles területeket érint a változás, nem kevésbé átfogó alaki vonatkozásból sem. Az, hogy a jogszabálygyűjtemények köteteli olyan rohamosan vastagodnak, nem pusztán egy átmeneti jogszabály-infláció tünete, hanem inkább egy új rendszeré, amely immár nem csak a bíró és a jogalkalmazó számára készíti a törvényt, hanem minden polgár számára; legfeljebb a jogszabályalkotók nincsenek tisztában azzal az új rendszerrel, amely a jogi rendezést tartalmilag egyre egyetemesebben terjeszti ki az élet szinte minden jelenségére, mely a közösség érdekében rendezést kíván és amely új rendszer alakilag is változott, mindenkinek szóló és mindenki számára érthető szövegű jogszabályt tételez fel.

A jelek sokasodnak s nehéz ma már tagadni, hogy a társadalomban észlelhető változások a jogrendben is megmutatkoznak. Renner mondotta 1928-ban, hogy a polgári jognak szociális joggá változása közepette élünk, legfeljebb kevesen vesznek erről tudomást. Miként a társadalomban nő az új intézmények száma, úgy szaporodnak egy szocialista jogrend elemei is és a szaporodás, egy bizonyos fokot elérve, döntően megváltoztatja a jognak nagyban-egészben még meglévő, de egyre töredező polgári jellegét. A kialakuló új rendszerben az egyén és a közösség szembenállása egy magasabb egységbe olvad, melyben az egyén közösségi mivoltában szerepel és jogai a közösségi ügyek jó szabályozásán keresztül nyernek biztosítékot. Ez a közösség az egyénnek reális alapot nyújt és az egyén formális jogi biztosítékait a társadalom materiális gondoskodása pótolja.

Persze könnyű mindezzel szemben felhozni, hogy bizonyos homályos közösségi gondolatot ismerünk már a fasiszta időkből s hogy a nemzeti-szocialista jogászok is szívesen hivatkoztak a szociális eszmére, az individualista szemléletet felváltó új közösségi gondolkozásmódra, a közösség, a nemzet totális egységére, — hogy tehát itt lényegében ugyanarról van szó, mint a fasiszmusnál s valójában mindez szintén csak az egyén megbéklyózását célozza. Moór Gyula az 1945—1946. tanévi — a fasiszmus és nemzetiszocializmus bírálatáról szóló — rektori székfoglaló beszédében utalt erre a látszólagos azonosságra és mélyen-szántó okfejtéssel kimutatta, hogy a fasiszmus ugyan gyakran használt olyan jelszavakat, amelyek a szocialisták szótárából valók, de a fasiszmusnál nyilván mégis másféle közösségi szempontokról volt szó. Moór Gyula kifejti, hogy a fasiszták közösségi eszméje olyan katasztrófába vitte a német és az olasz népet, amelyet a két nép története addig nem ismert: ez már önmagában is elegendő bírálat az úgynevezett fasiszta közösségi ideológiával szemben. De figyelembe kell venni azt is, hogy a jog egyes ágazatai tekintetében fentebb jelzett és az egész jogrendszerre kiterjedő változás egy társadalmi változás közvetlen vagy közvetett eredménye: ez a társadalmi változás pedig az adott társadalmi rendszeren belül az egyes társadalmi osztályok egymáshoz való viszonyának változásával, a társadalmi osztályok módosult szerepével és súlytelődésével magyarázható. Ha a változás tekintetében központi elemként egy bizonyos közösségi jellegre utalok, nem a társadalmi ellentéteknek egy misztikus szociális eszme mögé való elrejtéséről van szó, hanem a jogban is észlelhető arról a társadalmi változásról, amely a társadalom egész jellegét megváltoztatja és a polgári társadalom anarchisztikus termelési módja és egymástól függetlenített egyénekre tagolt rendje helyébe a termelő és egyre jelentősebb szerephez jutó társadalmi osztályok közösségi rendjét állítja. A jogi szemlélődés itt a társadalmi szemlélet síkjára tolódik át, ha nem akar értelmetlenül állani az eseményekkel szemben. A sokasodó jelek a szocializmus közeledésének jelei és a jogászság sem húnyhat szemét ez előtt a változás előtt; így vagy úgy, helyeslően vagy tiltakozással, de tudomást kell vennie róla.

A jogon belül történt változásoknak a fentebb jelzett irányára a jogászok, elsősorban az úgynevezett szociológiai iskola hívei, már a század első évtizedeiben rámutattak s a huszas években Nyugat-Európában a régi, klasszikus polgári felfogás bizonyos fokú válságáról beszélni szinte természetes volt. A magyar jogászságot különösen a harmincas években érte el a probléma, amidőn a fasiszta elvek kapcsán állást kellett foglalniok az addig többé-kevésbé elkerült kérdések tekintetében. Az állásfoglalás kétféle volt. A jogászság egy része éppen a nem-

zetiszocializmus jelszavait kapta fel és szívesen foglalkozott a »szociális eszmével«, ami alatt annak a hatalmi rendszernek ideológiáját értette, amelyet a fasiszta állam igyekezett megvalósítani. Az a szociális eszme, amelyet a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején Magyarországon is hirdettek és amelyet egyik egyébként közismert magyar jogász »a társas közösségben élő ember emberminőségéből származó követelményeknek meghatározásaként« jelölt meg, lényegében különbözik attól az iránytól, amely a fentiek szerint a jog változásaiból kiolvasható és amely a polgári jogrend változását jelzi egy olyan új rendszer irányában, amelynek középpontjában egy társadalmilag pontosan meghatározott közösség és egy valóban produktív közösséget szolgáló társadalmi berendezés áll. A magyar jogászság egy része szívesen feláldozta klasszikus individualista és magánjogias felfogását a korszerűségnek és a liberális eszméket készséggel cserélte fel a magát szintén szociálisnak nevező, de lényegében antiszociális fasiszta eszmékkel. Volt azonban a magyar jogászságnak egy másik rétege — s nyugodtan állítható, hogy ez volt a számosabb és nemesebb réteg, — amely nem lett lelkes híve az új eszméknek. Ez a réteg részben konzervatív elképzeléseit és felfogását hirdetve, részben pedig a fasiszmussal tudatosan és határozottan szembefordulva védte a tradicionális liberális individualista vagy akár a némileg feudális színezetű konzervatív felfogást. Jellemző erre Vladár Gábornak egy 1943-ban a magyar magánjog utolsó huszonöt esztendejéről írt ragyogó tanulmánya, amely jól tükrözi a jogászság eme rétegének állásfoglalását és jogpolitikáját: »igyekeztünk épségben tartani magánjogunk intézményeit és rendszerét... a magánjognak az individualisztikus szemléleten nyugvó alapjait nem romboltuk le, nem állítottuk fel feltétlen érvényességgel a köz elsőbbségének az elvét, hanem csupán korlátokat szabtuk az egyénnek...«. Ez a defenzív magatartás, akár a fasiszmus elítélése, akár pedig inkább a korábbi rendszer megvédeni akarása szolgált alapjául, a magyar jogászok bizonyos fajtájú ellenállását jelentette a fasiszmussal szemben.

A felszabadulás után a fasiszta jelszavakat annakidején olyan könnyen átvevő jogászok — néhány kivétellel — letűntek és a ma tevékenkedő jogászság legnagyobb része azok közül kerül ki, akik néhány esztendővel ezelőtt elméleti síkon vagy a gyakorlat, a jogalkalmazás terén igyekeztek szembehelyezkedni a fasiszmussal. Ezeknek a jogászoknak egy része jól megalapozott konzervativizmussal ragaszkodik a régi keretekhez és intézményeikhez; egy másik — nem jelentéktelen — része abban a hitben van, hogy az első világháború előtti időkből eredő elképzelései és vágyai a huszonöt éves reakció után most, a demokratikus rendben valóra válnak s hogy a csenevész magyar liberalizmus a mai időkben teljesebbé válik, — anélkül, hogy észrevenné: gondosan ápolat elképzeléseik időközben, a körülmények és a társadalmi helyzet változása folytán

elvesztették a megvalósulás reális lehetőségét és időszerűtlenné váltak. Vannak jogászok, akik a mai társadalmi változás lényegét meg nem értve, bizonyos fajtájú rendet és rendszerességet kívánnak s nem ismerve fel a mai helyzet átmeneti jellegét, tudatosan fékként igyekeznek lassítani a változás tempóját; de minden bizonnyal vannak szép számmal olyan jogászaink is, akik határozottan, elvi alapon helyezkednek szembe a mai jogrendszerrel és újfajta ellenállással vallják a korábbi rendszer előnyeit. Bármilyen megfontolással történik is, tagadhatatlan tény, hogy jogászságunk jelentős része szembekerült az új demokratikus jogrenddel és nem hajlandó elfogadni a változásnak új irányát. A magyar demokrácia jogrendszerében hatalmas jogszabályváltozások előtt vagy közepette állunk s ha a jogszabályváltozás még nem, — a funkcióváltozás már a jog igen sok vonatkozásában bekövetkezett és a korábbi keletű jogszabályok ma már más javakat védenek és más célok realizálását szolgálják, mint azelőtt. Ezt a változást jogászaink nem akarják tudomásul venni és nem hajlandók a régi jogszabályok merevségének elhanyagolásával, azok kereteiben, akár a tétel jog kötött szabályainak megtörése árán is érvényre juttatni a változás jelezte új irányelveket. De jogászaink nemcsak attól vonakodnak, hogy új tartalmat vigyenek a régi jogszabályokba, hanem igen gyakran még a régi rendszertől élesen elütő és a jog változásának irányát pontosan jelző új jogszabályokat sem hajlandók alkalmazni, olykor tudományos működésük során még ismertetni sem. A példák eléggé közismertek és a bíróságaink ítéleteire vetett futó pillantás is meggyőzhet bárkit arról, hogy ez az állítás nem túlzott.

Akár tudatos ez a szembenállás a jogfejlődés irányával, akár tudattalan és csak a változás irányának fel nem ismeréséből ered, hatásai egyformán igen károsak. Ha tudatos, akkor arra mutat, hogy a jogászok jelentős része a demokratikus átalakulás történelmi szükségességét tagadja és a népi erők feltörését alapjában nem helyesli. Ha tudattalan, eredményében nem kevésbé káros, mert alkalmas arra, hogy a társadalmi változások által megszabott jogfejlődési irány érvényesülését akadályozza és így a társadalmi erők hatóirányával ellentétesen működik. De mindenképpen arra vezet az ilyen magatartás, hogy a jogászok egyre népszerűtlenebbé válnak. Szerintem a jogfejlődés irányának meg nem értéséből vagy el nem fogadásából eredő ez a jogász ellenállás az alapvető oka annak a jogászellenes közhangulatnak, amely ma Magyarországon észlelhető.

Összegezve az elmondottakat, arra a következtetésre kell jutnom, hogy a jogászok változásai nem követik a jog változásait: vagy azért, mert a jogászok a jog változásait nem ismerik fel, vagy mert a jog változásának irányával szembehelyezkednek. Mivel pedig a jog változásai objektív erőktől hajtottak, a jogászság a jogfejlődésnek ezt a folyamatát megállítani képtelen. Ha a

jogászság az ebből eredő konfliktust el akarja háritani, nem tehet mást, mint felismeri és elfogadja a társadalom és a jog változásának azt az irányát, amelyet az objektív szemlélet a társadalomban és a jogban egyaránt és egyirányúan kimutat. Tudomásul kell vennie a jogászságnak egyebek között azt a tényt is, hogy az a megkülönböztetett társadalmi szerep, amelyet a polgári társadalom fénykorában játszott, immár megszűnt, — ami azonban nem jelenti azt, hogy kisebb szakmai feladatok várnának ma a jogászokra, mint a múltban. A feladatok ugyanolyan nagyok, mert a jogászságnak ma meg kell teremtenie a demokratikus új rend jogi kereteit és örködni kell ennek a rendnek jó működése és biztonsága felett.

Érthető, ha a jogászok szigorú rendet és következetességet kívánnak, de be kell látniok, hogy ennek a követelménynek megvalósulása nem jelentéktelen mértékben attól is függ, szembenállanak-e a jogászok a rendszer törekvéseivel vagy pedig erősítik-e azokat. Forduljon a magyar jogászság a magatartást illető tradíciókért a hatvanhetes korszakhoz, amikor éppen a magyar jogászság volt az, amely a társadalmi fejlődés élére állt; s ha akkor, a haladás gondolatának bajnokaként a jogászság a maga erejével siettetette a folyamatot, mely a liberális Magyarország kialakulását tűzte ki célul, erősítsék a jogászok ma azt az irányt, amely a népi demokratikus Magyarország kialakulásához vezet.

Dr. Szabó Imre

Az államszervezet befolyása a büntetőjogra*

Megszoktuk, hogy a büntetőjog fejlődését — vagy hogy egy kevésbé igényes szóval éljek — a büntetőjog alakulását aszerint szemléljük, hogy mennyire érvényesülnek benne a különböző, egymást váltó és egymásba kapcsolódó büntetőjogi iskoláknak, pl. a klasszikus vagy a kriminológiai iskolának a tanításai.

A következőkben azt szeretném szemlélet tárgyává tenni, hogy a büntetőjognak az alakulása a mindenkori államban mindig az illető állam önmagáról vallott felfogásától, az állami célkitűzésektől, az állami szervezettől függ és triviális szóval talán úgy fejezhetném ki magamat, hogy amint a madarat tolláról, úgy a büntetőjogot arról az államról ismerhetjük fel, amelyben kialakul.

A nagy francia forradalom óta tulajdonképpen négy fajta állam kialakulását különböztethetjük meg Európában és a világon; ezek a liberális, illetőleg a szabadelvű jogállam, a szociális állam, az autoritárius állam és a szovjet-állam.

A szabadelvű állam legjellegzetesebb sajátossága az, hogy nem tekinti önmagát egy magasabb rendű, öncélú organizmusnak. Az állami feladatot, amelyet maga elé tűz, a *szolgálatban* látja, abban, hogy az erők összefogása mellett lehetővé akarja tenni az állampolgároknak, az állam egyéneinek erők szabad kifejtését, mert ettől várja az egyéni haladásnak s közvetve az államnak és a köznek a boldogulását. Az állam akkor, amikor erre az álláspontra helyezkedik, természetesen megvonja az egyéni jogoknak a határát és azt abban látja, hogy az egyéni jogok határa nem lehet más, mint a más egyén jogának a sérelme. Ezen a körön belül biztosítja az egyénnek jogbiztonságát és azt a staatsfreie Zone-t, az állami beavatkozástól mentes területet, amelyen belül természetesen állami felügyelet és egyéni

felelőssége mellett, erőinek kifejtését szabadon érvényesítheti.

Az állam a fenti célt két alapvető elv szem előtt tartásával éri el. Az egyik az, hogy a törvénynek, tehát az államot magát is korlátozó törvénynek abszolút hatályt biztosít. A törvény szentség, a törvény abszolút erővel bír úgy az egyénre, mint az államra nézve. A másik az, hogy keresztülviszi saját önkorlátozása érdekében az államhatalmak megosztását. Tehát szigorúan elválasztja egymástól a kormányzást, a közigazgatást és a bíraskodást.

Ennek a szabadelvű jogállamnak örök érdeme az, hogy biztosította az egyén jogbiztonságát és elismerte az elidegeníthetetlen emberi, helyesebben egyéni jogokat.

Mi felelhet meg a szabadelvű állam ilyen önmagáról alkotott felfogásának és célkitűzéseinek a büntetőjogban? Kétségtelen: ennek az államnak, melynek szabad polgára felelős cselekedeteiért, a büntetőjoga a vétkesség tanán kell, hogy nyugodjék. Miután az egyén felelős cselekedeteiért, ennél fogva az állami parancs megszegése vétkességet von maga után, aminek következménye csak a megtorlás lehet. A büntetés tehát a szabadelvű államban: megtorlás. Megtorlás, amely az igazságosság eszméjén alapul és amelynek célja a jogtalanságnak a kiegyenlítése. A bűnnek és a büntetésnek egymással egyensúlyban kell állnia. Ezt az egyensúlyt pedig másképpen elérni nem lehet, mint úgy, ha előre megállapított és bíró által kiszabott büntetés alkalmaztatik. A büntetésben a végrehajtási szerveknek szerepük nem lehet. A megtorlás mellett legfeljebb a generál-prevenció, az elrettentés, a visszariasztás mindenkire kiható célzata érvényesülhet. Hogy javít-e a büntetés, az a bűnöző dolga, magánügye; a büntetésnek nem szükségszerű, legfeljebb kívánatos mellékterméke.

Természetes, hogy a szabadelvű állam büntetőjogában az államnak nemcsak joga, de köte-

*A Pázmány egyetemen tartott előadás.

lessége is ítélni. És kétségtelen az is, hogy az egyéni jogok határmegvonásából okszerűen következik a szigorúan körülhatárolt törvényes tényálladékoknak a rendszere. Ennek a szabadelvű államnak a büntetőjoga felett ott uralkodik a Nullum crimen sine lege és a Nulla poena sine lege elve, amely nem tűr meg kiterjesztő magyarázatot, nem tűri meg az analógiának az alkalmazását és természetesen kétség esetében pro reo dönt.

A fentiekből kifolyólag a szabadelvű állam húzódozik a feltételes szabadlábrahelyezéstől és a határozatlan tartamú büntetéstől. Biztonsági intézkedést, biztonsági rendszabályt elvileg nem alkalmaz. Nem tartja a bűncselekménnyel szemben a megtorló büntetésen kívül a biztonsági rendszabály alkalmazását indokoltnak; ha ezt mégis megteszi, akkor legfeljebb a represszív-prevenció formájában, vagyis úgy, hogy bűncselekmény elkövetésének kell a biztonsági rendszabály alkalmazását megelőznie.

Az eljárási jogban a szabadelvű felfogásnak az ügyfélegyenlőség elve és az abban rejlő alkotmánybiztosító, személyes szabadságbiztosító garancia felel meg.

Természetes, hogy az életben nem jelentkeznek ilyen mereven, ilyen körülhatároltan sem az államalakulatok, sem a büntetőjogok. Az élet nem dogmatikus, az élet a kompromisszumoknak a világa, ahol átmenetek vannak és így természet-szerű az, hogy a szabadelvű állam szerkezetébe és büntetőjogának megalkotásába belefolyanak az eltérő államalakulatok felfogásai és álláspontjai is.

Az iparosodás és a nagykapitalizmusnak a kialakulása maga után vonta a szociális, másfelől az autoritárius államnak a kialakulását. Ezt a két állami alakzatot együtt kívánom jellemezni, mert nézetem szerint az államról alkotott felfogásuk azonos, egymástól csak a célkitűzésben és talán a színezetben térnek el.

A szociális állam alap gondolata, hogy egyensúlyt hozzon létre az egyéni szabadság észszerű maximuma és a közjó követelményei között. Csak az *összesség érdekében* alkotott jogot ismer. Kizárólag tőle, az államtól függ, hogy korlátozza-e önmagát és mennyi jogot engedélyez az egyénnek; az egyén csak így jut visszavonható egyéni jogokhoz, ú. n. reflex-jogokhoz.

A szociális állam a magántulajdont és a szerződési szabadságot korlátozza. Az egyénnek a feladata a köz szolgálata, az egyént a szolidaritás eszméjének kell irányítania. A szociális államnak célja a gazdasági és osztálykülönbségek csökkentése.

Összefűzi az autoritárius állammal az, hogy mindkét állam magát az államot egy magasabb rendű, önálló értékkel rendelkező, öncélú organizmusnak tekinti. De az autoritárius állam annyiban eltér a szociális államtól, hogy elsősorban nem befelé, hanem kifelé akar érvényesülni, imperialista velleitások jellemzik, a saját hatalmának fokozását tekinti elsődleges céljának, önmagát pedig nemcsak a jelenben élő, hanem a jövőbeni összes állampolgárok egyesülésének tekint. A szociális államnál még hangsúlyozottab-

ban emeli ki azt, hogy egyéni jogok nem léteznek, az egyén munkáját nem a maga részére végzi, a döntő és elsőrendű a köz szolgálata. Az egyén a maga javaival csak a köz érdekében rendelkezhetik és minden szolgálat az állam, a köz, a nemzet érdekében.

Ez a totalitárius, autoritárius állam a mult abszolút államától abban tér el, hogy belátóbb, hogy nem óhajt szolgák fölött uralkodni, hanem az a meggondolás vezeti, hogy hatalmasabb az az állam, melynek polgárai önkéntes egyesülésből járulnak hozzá az erők belátásból fakadó egyesítése révén a közjó szolgálatához.

A büntetőjogban előtérbe nyomul a társadalom életérdekeinek a védelme. Aki a társadalomra veszélyes, — akár követett el már bűncselekményt, akár nem követett el bűncselekményt — a szociális higiénának parancsára a társadalomból kiküszöbölendő, részben nevelés, részben ártalmatlanná tétel céljából.

A cselekmények szerinti osztályozást a tettest vizsgáló bírói kiválasztás helyettesíti. A bűnösség és büntetés helyébe a közveszélyesség és a biztonsági intézkedések lépnek. Megfelel ennek a határozatlan tartamú ítélet, mely a biztosító és javító célzat vezérszólama. Minthogy pedig a biztonsági intézkedés nem büntetés, megszüntethető kell, hogy legyen akkor, amikor célját elérte.

Büntetőjog és a rendőri, policíalis jog egy-egy államvédelmi joggá egyesülnek és a bűncselekmény már csak mint a közveszélyességnek egyik szimptómája jelentkezik. De sokszor már nem kizárólagos előfeltétele az állami kényszer-beavatkozás hatályosulásának.

A Nullum crimen sine lege és a Nulla poena sine lege szabadságbiztosító elve ebben a két államalakulatban vesztit jelentőségéből és amikor az állam céljával összeütközésbe kerül, akkor a büntetőjog azt feladja.

Részleteiben a büntetőjog szintén mutatja a változást, amely az államtól alkotott változott felfogásban gyökerezik. Az előkészületi cselekmény a szabadelvű jogállam felfogása szerint csak a legkivételesebb, legsúlyosabb esetekben büntetettetik, a szociális és az autoritárius államban mint veszélyes magatartás, mindig büntetendő. A kísérlet a befejezett cselekménnyel, egyenlő társadalmi veszélyességére való tekintettel, egyenlően büntetendő. A részesek a tettestel, a társadalmi veszélyesség azonos fokára való tekintettel és tekintet nélkül a tárgyi bűnösség kisebb vagy nagyobb fokára, szintén egyenlően büntetendők és a szubszidiaritás, a járulékoság, vagyis az, hogy részesesség tettesi cselekmény nélkül nem lehet, szintén elesik.

Az eljárási jog is átalakul. Garanciális jellege háttérbe szorul. Az ügyfélegyenlőség elvéből csak kevés marad meg.

Ennek a két államnak büntetőjogában tág tere nyílik a diszkréciónak. Ha a bűncselekmény, mint a társadalmi veszélyességnek szimptómája is elesik, akkor voltaképpen mi marad meg az

állami kényszerbeavatkozás hatályosulásának előfeltételéül? Megmaradnak a viszonyok, amelyek között az egyén él, a kapcsolatok, amelyeket az egyén fenntart, tehát szociológiai vonatkozású tényezők, megmarad az alkat és hajlam, tehát fiziológiai és pszichológiai tényezők, megmarad esetleg a puszta meggyőződés. Mi ennek a követ-

kezménye? Egyszóval azt mondhatom, hogy az állami kényszerbeavatkozás hatályosulásának elegendő előfeltétele az, hogy valaki bűncselekmény elkövetésének képességével és lehetőségével rendelkezik. Ezzel a képességgel és lehetőséggel pedig többé-kevésbé mindnyájan rendelkezünk.

(Bef. és válasz a köv. számban)

Dr. Berend Béla

A munka törvénykönyve elé

Ismeretes, hogy az igazságügyminisztériumban — az iparügyi minisztériummal egyetértésben — folyamatban van a munka törvénykönyvének előkészítése. A törvénykönyv az eddigi tervek szerint a társadalombiztosítási jog kivételével felöleli a munkajog egész anyagát: a munka magánjogi, perjogi és közigazgatási szabályait. Ennek a hatalmas anyagnak rendszerbe foglalása és törvényszakaszokba öntése a béke nyugalmas éveiben is igen nagy feladat lenne, a mai rendkívüli viszonyok között pedig valósággal meghatványozódtak azok a nehézségek, amelyek az anyag nagyságán, bonyolultságán, fontosságán felül a politikai, gazdasági, társadalmi és jogi alapkérdésekben a törvénykönyv szerkesztői elé tornyosulnak.

1. Azt hiszem, hogy a legkevesebb nehézség legalább is egyelőre — *politikai oldalról* merül fel. Nem azért, mintha az uralkodó politikai rendszer és az ilyen alapvető jogalkotás közt nem volna meg a legszorosabb összefüggés, hanem azért, mert a felmerülő politikai vonatkozású kérdésekben az 1946: I. tc. világos eligazítást ad, amikor kimondja, hogy a személyes szabadsághoz, az elnyomatástól, félelemtől és nélkülözéstől mentes élethez, a gondolat és vélemény szabad nyilvánításához, a vallás szabad gyakorlásához, a szabad egyesüléshez és gyülekezéshez, a tulajdonhoz, a személyi biztonsághoz, a munkához és a méltó emberi megélhetéshez, a szabad művelődéshez az állampolgároknak természetes és elidegeníthetetlen joga van. Természetes, hogy ezeknek az elveknek az értelmezésénél lehetnek nézeteltérések, de már az is nagy előny, hogy a nézeteltérések feloldásához igen szilárd kiindulási alapunk van.

2. Sokkal nehezebb a helyzet *közgazdasági vonatkozásokban*. Nem lehet célom, hogy a gazdasági élet és a jog egymásra hatásának kérdésében elmélyedjek; azt u. i., hogy ilyen kölcsönhatás van, senki kétségbe nem vonja. A jog a gazdasági érdekek küzdelméből kialakult egyensúlyi helyzetet védi és egyúttal a további fejlődés előtt vagy megnyitja és járhatóvá teszi, vagy elzárja az utat. A kódex természeténél fogva inkább arra alkalmas, hogy a már kialakult egyensúlyt konzerválja, a kódexjog inkább statikus, mint dinamikus jog. A fejlődés, az átalakulás lázában égő és élő gazdasági rend a változásokhoz könnyen simuló, tiszavirágéletre született rendeleteket,

részletkérdések szabályozását adó törvénykéket és nem századokra szóló törvénykönyveket, kódexeket kíván. Napjainkban nemcsak hazánk, de az egész világ gazdasági élete mozgásban, fejlődésben van, az egymásnak feszülő ellentétes erők új egyensúlyhelyzete még nem alakult ki. Ilyen körülmények közt a munka törvénykönyvének megalkotására az idő nem nagyon alkalmas. Fokozza a nehézségeket az is, hogy a törvénykönyv szerkesztőinek világosan látniuk kell a gazdasági élet fejlődésének eddigi eredményeit, ez pedig szintén igen súlyos követelmény. Aki a gazdasági élet fejlődésének eddigi eredményeit ma meg akarja állapítani, a felszínre került ellentétes jelenségek elemzésébe igen könnyen belezavarodhatik, fejlődésnek láthatja, ami visszacsúszás, a közgazdaságra a háborús viszonyok miatt rákényszerített utat a fejlődés természetes irányának nézheti, a közgazdasági élet természetes, elemi jelenségének vélheti, ami háborús csökkenvény és a békegazdálkodásra való áttéréssel meg fog szűnni.

Abban mindenki egyetért, hogy nem a szocializmus munka törvénykönyvét kell megalkotni. Éppen marxista oldalról hangzik el sokszor a figyelmeztetés, hogy a gazdasági élet fejlődésében nincs ugrás, a jogalkotónak ugyan a távoli célkitűzésekre is tekintettel kell lenni, de elsősorban a jelen és a közeljövő valóságos gazdasági életét kell szem előtt tartania. Éppen ilyen kétségtelen azonban az is, hogy a törvénykönyv nem lehet az orthodox értelemben vett kapitalizmus munkajogának foglalata sem. A kapitalizmus a maga alapállásában a tőke teljes hatalmi fölényét jelentette a munka felett, azt, hogy a munkás teljesen ki volt szolgáltatva a tőkésnek, a tőkés olyan munkafeltételeket szabott a munkapiacra egy mással versenyző munkásoknak, aminek mellett munkást tudott kapni, vagyis a nemzeti jövedelemből a munkásnak rendszerint csak annyi jutott, amennyi a fizikai lét fenntartására úgyahogy elegendő volt. A kapitalizmus ettől az alapállásától már régen messzire elfejlődött, a szervezett munkásság és az állam a munka hatalmi fölényéből már jókora darabkákat letörtek, a tőke már rég nem korlátlan ura a gazdasági életnek.

A gazdasági élet fejlődési iránya a tőke hatalmi fölényének összezsugorodása felé tart, a gazdasági élet irányítása lassankint átcsúszik a

munka vagy az állam, esetleg a munka és az állam kezébe. Ez a fejlődés az egyes államokban különböző fokokat ért el, de odáig seholy sem jutott, hogy a munka abszolút monarchaként átvette volna a tőke helyét és a gazdasági életben a többi termelési tényező jogi szerepét megszüntette volna. Ez az állapot a szocializmus kezdetét jelentené. A fejlődés a legtöbb államban ott tart, hogy a munka és a tőke vagy a tőke és az állam, vagy a munka és az állam, esetleg a munka, az állam és a tőke »koalícióban« kormányozzák a gazdasági életet. Ez a »koalíció« kormányzás a legtöbb országban az egyensúly állandó hullámzásával jár és ma még senki sem tudja biztosan megmondani, hogy mikor, hol, hogyan jut megszilárduló egyensúlyhoz. A magyar gazdasági és politikai viszonyok alapján feltehető, hogy a gazdasági fejlődés legközelebbi szilárd egyensúlyhelyzetében a gazdasági élet irányítását az állam állandó felügyelete mellett a munka veszi át, de nem mint abszolút, hanem mint alkotmányos uralkodó, aki trónjavesztett elődjének, a tőkének a méltányos igényeit is figyelembe veszi. A kapitalizmus fénykorának képe megfordul: a termelőeszközök túlnyomó része magántulajdonban marad, sőt a köztulajdonbavétel is csak azt jelenti, hogy a tulajdonos nem magánszemély, hanem az állam. (A magántulajdon kérdésére 4. alatt még visszatérünk.) Megmarad az egyéni vállalkozás is. Ebből következik, hogy a termelésben és a jövedelemelosztásban a magántőkének nemcsak tényleges, hanem jogi szerepe is lesz. A lényeges eltérés a multtal szemben az, hogy *a termelés, a jövedelemelosztás és a fogyasztás nem a tőkéből, hanem a munkából élők érdekei szerint igazodik.* A termelési tényezőknek ezen az új egyensúlyán alapuló gazdasági rendszert a magam részéről a kapitalizmus mintájára laborizmusnak nevezem. Az elnevezés azonban közömbös; a kapitalista talán neokapitalizmusnak vagy szociális kapitalizmusnak kereszteli el, a szocialista a kapitalizmus és a szocializmus közt a fejlődés utolsóelőtti állomásának tartja és esetleg praeszocializmusnak nevezi.

Ezek szerint a tényleges helyzet, amelyet a munka törvénykönyve szerkesztőinek figyelembe kell venniük, az, hogy fennmarad a magántulajdon, az egyéni vállalkozás rendszere, a gazdasági élet átmenetileg a tőke-munka-állam hármas koalíciójának uralma alatt áll, a tőke és a munka ellentétes érdekei kiegyensúlyozódásra töreksznek s a kiegyensúlyozódás a munka érdekeinek egyre fokozódó érvényesülése irányában történik. Az ebből levonható következtetéseket részletesen nem ismertethetem, de három vonatkozást még sem hagyhatok említés nélkül. Az első az, hogy az egyéni szolgálati szerződés a kollektív szerződés árnyékába kerül s a kollektív szerződések rendszere a hatósági bérmegállapítás rendszerét is háttérbe szorítja. A második: a munka hatalmi fölénye nem az egyes munkás fölényét jelenti a saját munkáltatójával szemben, hanem az összes munkások és az összes tőkések, még inkább az összes munkások és a gazdasági élet

viszonyát jellemzi. A hatalmi fölény a gazdasági élet központi irányításában teljesebbé ki és az egyes üzemekben főleg a minél tökéletesebb ellenőrzésben nyilvánul meg. Ennek a munka alkotmánya megteremtésénél van nagy jelentősége és a helyes keresztülvitele teszi lehetővé a magántulajdon és egyéni vállalkozás rendszerének az új rend alapelveivel való összeegyeztetését. A harmadik vonatkozás: a munkából élők jövedelmét nemcsak a tőkéből élőkkel szemben, hanem egymásközt és minden más jövedelemmel szemben arányosítani kell. Ez azonban nem jelenthet egyenlőséget.

3. *Társadalmi vonatkozásban a közfelfogás* gyökeres átalakulása lényegesen megkönnyíti a kódex előkészítését. A közgazdasági vonatkozásokkal kapcsolatban kiemelt szempontok csak akkor juthatnak érvényre, ha a testi és a szellemi munkának a római jog óta megszokott megkülönböztetése megszűnik, ha minden munkavállaló munkás és minden munka ellenértéke munkabér lesz; a feltétlenül szükséges megkülönböztetések csak a kétségtelen tárgyi eltéréseken, nem pedig valami elavult társadalmi szemléleten alapulhatnak. Ezért ma már nem kell küzdeni, ezt ma már mindenki belátja. Küzdeni legfeljebb az ellen kell, hogy itt-ott az ellenkező véget, a szellemi munka indokolatlan lebecsülése ne emelkedjék közfelfogássá és ne követeljen a törvényben is érvényesülést. Egyébként a társadalmi közfelfogás ható ereje a demokráciában a törvényalkotásra közvetlenebb, erősebb, emellett szélesebb tömegek, az egész nép és benne főleg a munkából élők értékítéleteit fejezi ki.

4. Igen nagy nehézségekkel kell számolni jogi vonatkozásokban. A kódex a munka speciális joga lesz, ezért az lenne természetesen, ha az általános jogágak kialakult és vitán felül álló fogalmait értékesíthetné. Rendes körülmények közt ez kétségtelenül így is lenne. Ma azonban a jog legtöbb ágában a fogalmak nagy részének átértékelésére van szükség, ez még nem történt meg, ezért a munka törvénykönyve szerkesztése közben kell ezt az átértékelést elvégezni. Csak példaszerűen mutatok rá néhány kérdésre.

A munkajog részben a magánjog, részben a közjog birodalmába tartozik. A magánjog és a közjog közt a határ — mint azt Grosschmid megállapította — mindig csipkés volt. Ma ez a megállapítás fokozott mértékben helytálló. Lehet, hogy a közjog az elfoglalt terület egy részét visszabocsátja a magánjog fennhatósága alá, de az is lehet, hogy újabb területeket száll meg. Összefügg ezzel a kérdéssel a *magánautonómia* kérdése. Ennek most már nemcsak a területe, hanem a tartalma is vitás. Véleményem szerint a magánautonómia ma azt jelenti, hogy bizonyos jogterületen az egyén a maga szabad akaratával állapítja meg, mikor, hogyan kapcsolódik bele a nemzet közösségi életének rendjébe. A szabadság tehát a magánautonómia területén sem korlátlan, mert a közösségi érdekekkel itt sem szabad ellentétbe jutni, de ezen a területen a közérdeket általában nem a szabadság közvetlen korlátozó-

sával, hanem a szabadság gyakorlásának megfelelő irányításával kell megvédeni. Ennek az elvnek megszívlelésétől függ a munkaközvetítés és a munkaviszony megszüntetése kérdésének helyes megoldása.

Összefügg ezzel az a kérdés, hogy a kényszerítő (cogens) jogszabályok hatályát nem kell-e az azokon alapuló igények érvényesítési kötelezettségére is kiterjeszteni? Vagyis elegendő-e azt kimondani, hogy a munkás a minimális berről nem mondhat le, vagy azt is ki kell mondani, hogy az ilyen követelést pl. a szakszervezet a jogosult munkás akarata ellenére is érvényesítheti? Az ilyen szabályozás mindenesetre következetes lenne s indokolni lehetne azzal is, hogy a kényszerítő jellegű szabályok érvényesülésének elmaradása a nemzet gazdasági élete rendjének megbontását jelenti, ennek helyreállítását pedig nem lehet a munkás tetszésétől függővé tenni. Ezzel szemben hivatkozni lehetne arra, hogy az ilyen rendezés igen könnyen kijátszható s ezért az általa elérhető eredmény nincs arányban a magánautonómián esett sérelemmel.

A *magántulajdon* intézményét az új jogszabályok tömege valósággal befedte. Ezek nagy része azonban hamarosan jogtörténeti emlék lesz. Tanulságul azonban meg lehet állapítani azt, hogy nincs egyetlen, egységes tulajdonjog, hanem a tulajdonjog intézménye különböző jogok — tulajdonjogok — és különböző köteleességek — tulajdonköteleességek — egysége. Ezeket a tulajdonjogokat és tulajdonköteleességeket érdemes lenne az új jogszabályok világánál külön megvizsgálni, de erre nincs helyünk. A munkajog szempontjából tanulságként az kínálkozik, hogy amíg a gazdasági rend a magántulajdon intézményén alapul, addig a közérdeket nem azzal kell megvédeni, hogy a tulajdonjogok érvényesítését kivesszük a tulajdonos kezéből vagy megghiúsítjuk, vagy a tulajdonot elkobozzuk s ezáltal a gazdasági rend egyik alapjának társadalomépítő erejét közömbösítjük, hanem azzal, hogy a tulajdoni jogviszony kötelesegtartalmát mennyiségben vagy minőségben módosítjuk.

Dr Mikos Ferenc

A földbirtok igénybevételeivel kapcsolatos magánjogi igények

I. A 600/1945. M. E. számú rendelet elrendelte a 100, illetve 50 kat. holdon felüli földbirtokok igénybevételeét.

A 39. § megállapítja, hogy a volt tulajdonosok kártalanítása és a kártalanítás erejéig a telekkönyvi hitelezők kielégítése az állam feladata. A kártalanítás módja és mérve kérdésében a 39. § akként intézkedik, hogy a földhöz juttatottak által fizetett kártalanítási összegből földbirtokalap létesül, melyből az állam teherbírási képessége szerint kártalanítja a megváltást szenvedőket.

Ellentmondás van abban, hogy a megváltást szenvedők kártalanítása állami feladat, de az állam a kártalanítást (sine die) majd a földhözjuttatottak által fizetett összegekből fogja fizetni és ezt is csak az állam teherbíróképessége szerint.

Tehát elvben a megváltást szenvedők kapnak kártérítést, de teljesen bizonytalan, hogy mikor, mily összeget és miből? Csak abból, amit a földhözjuttatottak fizetnek (akkor nem az állam fizet), vagy azon felül is, az állam teherbíróképessége szerint?

A megváltást szenvedők helyzeténél csak a hitelezők helyzete bizonytalanabb, a jelzálogos hitelezőké és még inkább azoké, akiknek követelése telekkönyvileg biztosítva nincs.

II. Pedig a hitelezők egy nagy kategóriájának, a munkavállalóknak megvédeése épp a demokratikus állam kötelessége volna.

A földbirtokosok volt alkalmazottainak, gazdasági cselédeknek, intézőiknek, a szabad foglalkozású iparosoknak (építőmester, általában ipa-

rosok) követeléseiről, nyugdíjáról felmondási időre járó illetményeiről a rendelet és törvény nem intézkednek.

Ezek a hitelezők nem léphetnek fel az állam ellen, mert az állam nem jogutóda a megváltást szenvedőnek. Hiába lépnek fel a megváltást szenvedő ellen, egyrészt, mert az esetek túlnyomó részében behajthatatlan ítéleteket kapnának, másrészt, mert annak a veszélynek tennék ki magukat, hogy a bíróság vagy egészben vagy túlnyomó részében elutasítaná a keresetet.

Ez a kérdés került a Kúria elé és döntése rendkívül érdekes.

III. Egy ügyvéd indított pert a kincstár ellen. Perbeli álláspontja az volt, hogy az állam igénybevette ügyfelének földbirtokát és ezzel magánjogi szabályok értelmében a kincstár, mint jogutód felel a megváltást szenvedő tartozásáért.

Szószerint idézem a Kúria ítéletének indoklását :

»Kézenfekvő dolog lenne, hogy az ilyen követelés az igénybevétele ellenére továbbra is a volt tulajdonos kötelezettsége marad, miután az ingatlan ellenében kártalanítást kell kapnia. De minthogy a kártalanítás időpontja a rendeletben nincs meghatározva és az állam csak teherbíróképességéhez képest fog a kötelezettségének eleget tenni, tehát a kártalanítás nyújtása még kétséges, sőt időpontja teljesen bizonytalan is, viszont az adott esetben munkabérkövetelésről van szó s az ilyen természetű követeléseket jogszabályaink elsősorban és előnyös módon rendelik kielégíttetni, a felperes fennálló követelésének eredményes érvényesítése és behajtása pedig a földreform következtében legalább is kétséges, a felperest elvileg nem lehet elzárni attól, hogy munkabérkövetelését az államkincstárral szemben

érvényesítse, mint amely legalább is addig, amíg az állam kártalanítást nem nyújt, mint ingyenes szerző, *hasonlóan a megajándékozottal*, a jogelőd kötelezettségeiért felelősséggel kell, hogy tartozzék. Mert igaz ugyan, hogy az ingatlanok, így elsősorban az erdők, melyek nem voltak kiosztás tárgyai, közjogi cselekmény következtében jutottak az államkincstár tulajdonába, ámde ez a körülmény a hitelező szempontjából és az eredmény tekintetében ugyanaz, mintha jogügylet útján szerezte volna meg visszteher nélkül az állam az ingatlanokat, miután a hitelező a közjogi aktus következményeként nem tudja esetleg a követelését behajtani, viszont az államkincstár legalább is egyelőre viszontszolgáltatás nélkül jutott az ingatlanok tulajdonába.

Az indokolás kifejti még, hogy a kérdés ily módon való eldöntése a kincstárra nézve nem sérelmes, mert a munkabérvételezésnek halasztását nem tűrő módon történt ilyen kielégítése esetén módjában lesz ezen fizetést majd a kártalanítási összegből levonni.

Adott esetben a Kúria mégis elutasította a keresetet, mert a kincstár csak az esetben volna fizetésre kötelezhető, ha felperes igazolná, hogy követelése valóban fennáll, tehát, ha ítélete volna vagy a megváltást szenvedőt perbe vonta volna és igazolná, hogy követelése a megváltást szenvedővel szemben nem hajtható be.

IV. A Kúria tehát megállapítja, hogy az állam »közjogi cselekmény« következtében jutott az ingatlanhoz, tehát nem jogutód. De azért mégis felelős a megváltást szenvedő tartozásáért, *hasonlóan a megajándékozottal*, mint ingyenes szerző, *mintha jogügylet útján szerezte volna meg, visszteher nélkül* az ingatlanokat.

A Kúria ezzel az állásfoglalásával a rendelet és törvény egy fájdalmas hézagát töltötte ki. Visszanyul a régi római jog egy jogfejlesztő intézményére a »quasi« alapján való döntésre.

A Kúria méltányos, bölcs állásfoglalása bizonyára kényszeríteni fogja a törvényhozást, hogy a nyitvahagyott kérdést szabályozza a munkavállalók érdekében. Reméljük, hogy szabályozni fogja és nem bocsát ki új rendeletet, mely ezen perek megindításától is eltiltja az érdekelteket.

Ez a veszély fenyeget ugyanis, amint az eddigi példák mutatják.

A 12.660/1946. M. E. számú rendelet szerint 1946 július 28. előtt teljesített áruszállításból vagy más magánjogi jogcímen teljesített szolgáltatásból eredő követeléseket további rendelkezésig bírói úton érvényesíteni nem lehet.

A megváltást szenvedők hitelezői nem tartoznak ebbe a két kategóriába. Sem árut az államnak nem szállítottak, sem az államnak szolgáltatókat nem teljesítettek.

És mégis az a veszély fenyeget, hogy a munkavállalók nem fognak a Kúria által biztosított védelemben részesülni. Vizsgáljuk meg, honnét fenyeget ez a veszély.

V. A Kúria 1946 június 25. napján hozta meg ítéletét. Október 9-én megjelent a 11.670 - 1946. M. E. számú rendelet, mely szerint a munkavállaló további rendelkezésig nem érvényesítheti az igénybevétel utáni időre esedékes nyugdíját, kegydíjat vagy más hasonló természetű ellátási

járandóságot a munkáltató ellen, akinek ingatlanát legalább fele részben igénybevették.

Fentiekből folyóan a Kúria szerint a kincstár elleni eredményes pernek két előfeltétele van:

a) hogy a munkavállaló a megváltást szenvedő ellen indított perben követelését megállapító ítéletet nyer;

b) hogy a követelés a megváltást szenvedő ellen be nem hajtható.

A 11.670/1946. M. E. számú rendelet a kincstár elleni perek egy részét lehetetlenné teszi, másik tekintélyes részét nagyon megnehezíti.

Lehetetlenné teszi a pereket, ha a megváltást szenvedő ingatlanának legalább felét meghagyták. Tehát, ha 50 holdból 25 hold megmaradt, akkor a kincstár nem perelhető az esetben sem, ha az igénybevétel a megváltást szenvedő teljes anyagi romlását vonta maga után.

A 11.670/1946. M. E. számú rendelet eltiltja a munkavállalót követelésének érvényesítésétől (kivéve, ha a követelés már elbocsátás előtt esedékes volt) a Kúria szerint pedig ez előfeltétele annak, hogy a kincstárt perelhesse.

Vajjon összekötheti-e a munkavállaló a kincstár elleni pert a megváltást szenvedő elleni megállapítási perrel?

A bíróságok eddig igen szigorúan bírálták el a megállapítási per előfeltételeit, nézetem szerint ezekben az esetekben megállapítási pernek feltétlenül helye van, de rendkívül komplikálttá teszi a kincstár elleni pert.

VI. A 11.670/1946. M. E. számú rendeletnek van egy intézkedése, melyet különösen ki kell emelnem. A visszaható erőnek körülbelül negyedszázados évfordulóján a kormány szakít a res judicata elvével. A rendelet 5. §-a szerint, ha már bírói ítélet vagy egyesség meghatározta a munkavállaló követelését a rendelet hatálybalépése előtt, a munkáltató *kérheti*, hogy a bíróság a felek összes körülményeinek, különösen a munkáltató gazdasági helyzetében az igénybevétel folytán bekövetkezett változásnak figyelembevételével a méltányosság szerint a követelést megfelelően mérsékelje. A rendeletnek ezen intézkedése súlyos csapást jelent a munkavállalók széles rétegére. A rendelkezés kiterjed ugyanis az ingatlanon fennállott gazdaságban, az ingatlanon lévő és igénybevett ipari üzemből, a gazdaság, illetve üzem igazgatását ellátó központi szervnél (üzemi igazgatóság, jószágigazgatóság stb.) alkalmazva volt munkavállalók, valamint ellátásra jogosult hozzátartozók minden néven nevezendő követeléseire (fizetés, felmondási illetmény, végkielégítés, nyugdíj, kegydíj vagy más hasonló ellátási járandóság).

A res judicata eddig sérthetetlennek tartott elvének súlyos megsértésén kívül érthetetlen, miért kellett ezt a jogot minden korlátozás nélkül 32 évre visszamenőleg megadni. Még érthetlenebb, miért pápább a rendelet a pápánál, miért enged leszállítást még az esetben is, ha a munkaadó egyességgel kötelezte magát a fizetésre az igénybevétel után.

A legkevésbé érthető, miért kellett a res judicata elvét épp a munkavállalók terhére áttörni. Az igénybevétel után a bíróságnak módjában állott ezt a tényt figyelembe venni. Vagy a bíróság ezt nem vette kellően figyelembe és túlzottan kedvezett a munkavállalóknak? Ez olvasható ki a rendeletről.

Külön kiemelem azon járadékokat, melyeknek fizetésére baleset folytán kötelezte a bíróság a munkaadókat. Ezek is felfüggesztendőek és ezek is mérsékelhetők, holott itt a legszegényebb és legszerencsétlenebb volt munkavállalók az érdekeltek.

VII. A Kúria ítélete a 600/1945. M. E. számú rendeletnek egy tátongó hézagába világított be. Cikkem célja nem lehet, hogy a kérdés minden részletével foglalkozzam. Csak a munkavállalók követelésének kérdésére szorítkoztam és nem vettem fel a kérdést, mi történjék a megváltást szenvedők egyéb hitelezőivel. Elvégre vannak olyan hitelezők, akiknek kielégítése épp oly méltányos, sürgős és indokolt, mint a munkavállalóké.

Dr. Teller Miksa

Magyar állami szénbányák részvénytársaság

(23.500/1946. M. E. sz. r.)

I.

A jogtudomány sokat foglalkozott a részvényjognak egy különleges problémájával, az »one man company« — egytagú részvénytársasággal.

Lehet-e társaságnak minősíteni az olyan részvénytársaságot, amelynek az összes részvényei egy tulajdonos kezében vannak, összeegyeztethető-e ez az állapot részvényjogi alapelveinkkel?

A Kúria ezt a kérdést a forgalomképes részvény jogi természetének vizsgálata alapján döntötte el.

Ha egy tulajdonos kezében vannak is az összes részvények, ebből a részvénytársaság létjogosultságának megszűnte még nem következethető, mert a részvényesi minőség nem rögzített, hanem átmeneti állapot, amelyben a részvények tulajdonosváltása forgalomképességük folytán minden pillanatban beállhat és így a részvénytársaság existenciáját nem befolyásolja az a pillanatnyi helyzet, hogy adott esetben az összes részvények tulajdonjoga egy személyt illet meg.

Olyan részvénytársaság azonban, amely egy személyből alakult és amelynek alapszabályai szerint ki van zárva, hogy több részvényese lehessen, mint a társaság fogalmával tökéletesen ellentétes, mint a részvényjog kereteibe bele nem illeszthető konstrukció, — még nem volt.

De most már van: ez a *Magyar Állami Szénbányák Részvénytársaság*.

A 23.500/1946. M. E. sz. rendelet teremtette meg és felépítését e rendelet mellékletével kiadott ú. n. alapszabály foglalja magában.

Ennél az újszerű alakulatnál vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy jogi szempontból azáltal, hogy a rendeletalkotó valamilyen szervezetet részvénytársaságnak nevez, valóban részvénytársaság keletkezett-e.

Vizsgálat tárgyává kell tenni továbbá azt is, hogy adott esetben szükség volt-e egyáltalán részvénytársasági konstrukcióra és ha igen, mi-

lyen szempontok indokolták meg egy ilyen alakulat létrehozását.

Kérdésünk első felével röviden végezhetünk. A rendeletben létrehozott szervezet nem részvénytársaság. A társaság fogalmához legalább két személy jelenléte szükséges és egy részvénytársaság megalakulásához a K. T. szerint — legalább hét.

Tudjuk, hogy vannak alakuló részvénytársaságok, ahol a hét részvényes közül hat szalmabáb. Tudjuk, hogy közületek részvénytársaságossított üzemüket úgy öltöztették ebbe a formába, hogy a közületek egyes vezetőit szerepeltették alapítókként, vagy részvényesekként és valójában a részvénytársasági forma egy személy tulajdonjogát takarta.

Azonban ezek aberrációk, — a törvény kijátszása — amelynek azonban az az ellentétele, hogy az ilyen részvénytársaságoknak átruházható részvényei vannak, úgyhogy a részvényesek változásának — megszaporodásának — jogi lehetőségé nem teszi feltétlenül szükségessé az ilyen részvénytársaság rögtöni diszkreditálását.

Vannak fogalmak, amelyeknek kifejezésimódja exakt, amelyek mögött csak egyféle tényállás lehet. Ilyen fogalom a társaság. A társaság fogalmilag több személy kapcsolódását jelenti. Az egy személyből álló társaság mint fogalom, — jogi, logikai és fizikai abszurdum.

A másik kérdésünk az, hogy az Állami Szénbányák üzemviteléhez volt-e szükség egyáltalán részvénytársasági forma létesítésére. A szükség szó alatt nem jogi, hanem gazdasági szükségességet értek.

Ebben a formában, ahogy létrejött, semmiképpen nem volt szükség részvénytársaság alapítására. Kétségtelen ugyanis, hogy az Állami Szénbányák Részvénytársaság nem részvénytársaság, hanem egy szabálytalanul létrehozott egyéni cég. Az, amit alapszabálynak neveznek, lényegileg belső ügyviteli szabályzat, amelyben az aktorátus jogát csak formailag gyakorolja az igazgatóság, mert az alapszabály 15. §-a minden lényeges rendelkezés jogszerűségéhez az iparügyi miniszter jóváhagyását köti.

Az alapszabály szerinti közgyűlés tulajdonképpen tárcaközi bizottság, amelynek tanácskozásain az iparügyi miniszter kiküldöttje dönt. Az igazgatóság éppen így a minisztériumok hasonló módon összeállított delegáltjaiból alakul, úgyhogy felvetődik az a kérdés, vajon miért van szükség külön igazgatóságra és külön közgyűlésre, amikor ez a két szervezet tulajdonképpen ugyanazoknak a személyeknek — jobban mondva személynek — tökéletesen azonos akaratnyilvánítási formája.

Végülis üres forma, ha a miniszterek delegáltjai mint igazgatóság elkészítik a mérleget és az igazgatóság jelentését és ezt egy másik alkalommal ugyanezen miniszterek delegáltjai megvizsgálják, jóváhagyják, megszavazzák és önmaguknak a felmentvényt megadják.

II.

A részvénytársaság belső életére vonatkozó szabályok lényegükben kétirányú érdekvédelmet szolgálnak.

Elsősorban a részvényesek biztonságát azokkal szemben, akik a részvénytársaság ügyvitelét intézik. Másodsorban a vállalatvédelem gondolatát ugyanezekkel és a részvényesekkel szemben. Ezen a vonalon azonban már a belső egyensúly biztosítása nemcsak társasági érdek, hanem közérdek is és a részvénytársaság külső — harmadik személyekkel szemben fennálló — viszonyaira is vonatkozik.

Egy olyan részvénytársaság, amelyet az állami bürokrácia igazgat és amelynek egyetlen részvényese az állam, — nem szorul rá a belső érdekvédelem részvényjogi vonalon megépített rendszerére. A bürokrácia nem hivatott önmagának ellenőrzésére, — részvénytársasági formában — miután a fentiekben kifejtettek szerint nincsen ebben a vállalatban biztosítandó egyensúly; egy forrásból ered minden rendelkezési és ellenőrzési jog.

Rászorul viszont az állami gazdálkodás szokásos ellenőrzésének módszereire, de ezek a részvényjogba be nem illeszthetők (Állami Számvevőszék). Ha tehát az Állami Szénbányák megmaradt volna egyéni cégnek, mint ami lényegileg ma is és ügyvitelére, valamint az üzleti gesztíck ellenőrzésére megfelelő belső ügyviteli szabályzatot dolgoztak volna ki, — ez sokkal őszintébb, célravezetőbb, hatásosabb és az ügy lényegének megfelelőbb lett volna.

A részvénytársaság lényegileg a részvényes korlátolt felelősségét is jelenti. Nem lehet feltételezni, hogy az állam, amely az Állami Szénbányák Részvénytársaság ügyvitelét teljes egészében az állami bürokrácia kezébe tette le, részvénytársasággá nyilvánítással üzleti felelősségének korlátait akarta volna megállapítani.

Az államnak vannak reális és megfelelő formában működő vállalatai, akár az Államvasutakra, akár a Postára gondolhatunk, amelyek külső megjelenési formájukban ugyanazt mutatják, mint amit a belső tartalmuk valójában jelent. Ezek-

után valóban érthetetlen, hogy miért kellett egy állami auktoritással alátámasztott álrészvénytársaságot létesíteni.

III.

A részvénytársaságnak, mint vállalati formának nagy sikere több, a részvényjogból és a részvénytársaság lényegéből eredő forrásból származik. Ezek között első helyen áll a forgalomképes részvény.

A részvényesnek egyébként a részvénytársaság élettartamára immobilizált betéte a forgalomképes részvény által válik a legkönnyebben mobilizálható tőkebefektetéssé. Az a részvényes is, aki a részvénytársaság vezetésében nem vesz részt, — különösen ha nemcsak spekulációs alapon jegyez vagy vásárol részvényt — a nagyvállalatban tulajdonostársnak érzi magát, anélkül azonban, hogy ez a társas viszony ránézve terhes kötelezettséget jelentene. Ebből ered a részvénytársaság igen nagy tőkefelszívó képessége: a részvénytársaság nagy hitelképessége, amellyel akár saját tőkéje növelésével (alaptőkefelemelés), akár hitelműveletek végrehajtásával (kötvénykölcsön) a gazdasági céljai eléréséhez szükséges tőkéket meg tudja szerezni.

A részvénytársaság szervezete lehetővé teszi a rendelkezésre álló gazdasági erők rendkívül egyszerű mozgatását, a rugalmas és az élet szükségleteihez gyorsan alkalmazkodó, azokat gyorsan felfogó vezetést, a vezetésre alkalmas személyek természetes kiválasztásának lehetőségét és a vállalat érdekében álló működésük biztosítását. A részvénytársaság valóban olyan szervezet, amely leginkább nélkülözi a bürokráciát és leginkább tud alkalmazkodni az ilyen formában működő vállalat a gazdasági élet követelményeihez.

Nem lehet kétséges, hogy az Állami Szénbányák Részvénytársaság megalkotói előtt az a gondolat lebeghetett, hogy azért akarnak részvénytársaságot létesíteni, hogy ezzel a rugalmas üzleti vezetés lehetőségét megteremtse és az állami szénbányászatot a leginkább kultivált és jelentős sikereket elért részvénytársasági formába öltöztessék. Ámde ha közelebbről szemléljük, meg kell állapítani, hogy ennek a részvénytársaságnak nincs tőkefelszívóképesége. Nincs, mert nem bocsáthat ki forgalomképes részvényt. Hitelműveletei csak állami hitelek lehetnek, amelyek a költségvetést feltétlenül terhelni fogják. Nem fordulhat a nagyközönséghez, mert üzleteredményében nem részesítheti, nem használhatja fel azokat a jól bevált módokat (elsőbbségi kötvények, convertible bonds, elsőbbségi részvény, élvezeti jegy, stb.), amelyekkel más részvénytársaságok operálhatnak.

Rugalmas vezetésről, a vezetők természetes kiválasztásának módszereiről lehet-e egyáltalán beszélni ott, ahol az igazgatóság keze minden fontosabb tennivaló tekintetében kötött, — ahol maga az igazgatóság különféle minisztériumok kinevezett tisztviselőiből áll, — ahol a vállalati

tisztviselők kötelezettségeik szempontjából köztisztviselők, — ahol a vállalat jogi képviseletét nem maga a vállalat választja meg, hanem ez ex lege a kincstári jogügyi igazgatóságra van bízva. Reszortok és referensek, bürokratikus szervezeti felépítés, mindenki függ valakitől, az ügyleti elhatározások felsőbb jóváhagyást igényelnek, viszont azonban a vállalati ellenőrzés hiányossága (a materiális revízió hiánya) éppen olyan hézagos, mint a részvényjog egyéb területén.

Az alapszabálynak az a rendelkezése, hogy a felügyelőbizottságra az 1930 : V. tc. rendelkezését kell alkalmazni, ebben a formában sem oldja meg ezt a kérdést, mert a felügyelőbizottsági tagok is annak a bürokráciának részesei és kreatúrái, amelynek felügyeletére hivatottak.

Lehetett volna az Állami Szénbányákból valódi részvénytársaságot is létesíteni. Ehhez arra lett volna szükség, hogy az államon kívül más részvényese is legyen.

Nem nagykapitalistákra gondolok, hanem arra, hogy módot kellett volna engedni bizonyos csekélyszámú részvény lejegyzésére olyan erkölcsi testületeknek, — jogi személyeknek — amelyek a magyar széntermelésben erősen érdekelve vannak. Nagyfogyasztó közületeknek : például Budapest székesővárosnak, a bányavárosoknak, az egyetemeknek, a szakszervezeti tanácsnak, mint a munkásság hivatott képviselőjének, akik nyilván nem nyerészkedési szándékból szereztek volna csekélyszámú részvényt, hanem azért, hogy érdeklődésükkel, szaktudásukkal annak a hallatlanul fontos nemzetgazdasági feladatnak megoldásában segítsenek, amelyet a magyar szénbányászat államosítása valójában jelent.

Helyet kellett volna biztosítani ezeknek a kisebbségi részvényeseknek az igazgatóságban és a felügyelőbizottságban, akik nyilván tudtak volna annyit használni a vállalatnak, mint az iparügyi vagy pénzügyi vagy bármelyik más minisztérium egyébként igen tiszteletreméltó referensei.

De helyet kellett volna biztosítani a kistőkés társadalomnak is azáltal, hogy szavazójognélküli és törlesztési terv szerint bevonható elsőbbségi részvények kibocsátására a részvénytársaságot felhatalmazták azzal, hogy e részvényesek minimális osztalékjövendelmét az állam garantálja, amennyiben a részvénytársaság üzleti nyeresége megfelelő osztalék kifizetését lehetővé nem teszi.

Lehetőséget kellett volna biztosítani arra, hogy amennyiben a kibocsátott elsőbbségi részvények névértéke az alaptőke bizonyos részét eléri, a felügyelőbizottságba képviseletet küldjenek.

Mindezeket összefoglalva, azt a végső következtetést kell levonni, hogy az Állami Szénbányák Részvénytársaság nagy és érdekes kezdeményezés lehetett volna egy újszerű vállalkozási forma : a *közérdekű részvénytársaság* kialakítására, amelyben gazdaságpolitikai törekvések érvényesülése mellett egy nemesebb értelemben vett tőkegyűjtési folyamat is megvalósulhatott volna : a közvélemény ellenőrzése is érvényesülhetett volna kimagasló erkölcsi testületek bevonása által, utat mutatva arra, hogy az államosítás nem feltétlenül az államkapitalizmus rideg megvalósítása, hanem magasabbrendű és mindig az egyén boldogulását célzó gazdaságsszervezési tevékenység ott, ahol erre elkerülhetetlenül és feltétlenül szükség van.

Dr. Patakfalvy László

Az üzemi bizottság

Az üzemi bizottságokról eddig hét rendelet intézkedik. Ipari, kereskedelmi, póstai, vasúti, hajózási és légiforgalmi, korlátozott közforgalmú vasúti és kórházi rendeletek vannak. Az üzemi bizottságok jogállása elméletileg vitákra ad alkalmat. A gyakorlatban felmerülő viták is széleskörűek. Mindez természetes is, mert új jogintézményről van szó, átalakulóban lévő termelési viszonyok között. Az intézmény működhet jól részletes és pontos jogszabályok nélkül is, — de épp úgy működhetne rosszul még akkor is, ha a legkörülbírtabb jogszabályok rendeznék jogállását.

Az üzemi bizottság jogi meghatározása fontos. Minden jogi meghatározás a jogintézmény működésére irányt mutathat. A Jogtudományi Közlönyben két tanulmány foglalkozott az üzemi bizottságokkal. Dr. Weltner Andor (I. évf. 221. oldal) arra az eredményre jut, hogy az üzemi bizottság egy korszerű önkormányzati intézmény. Ezzel szemben ifj. dr. Nagy Dezső (I. évf. 287. ol-

dal) azt állapítja meg, hogy az üzemi bizottság az üzemi munkásságnak törvényes képviselője. Ezt a megállapítást kiegészíti azzal, hogy ily módon jogrendszerünkbe új fogalom vonult be: a kollektív-személy fogalma.

Mindekét meghatározás eltekint az üzemi bizottságok történelmi kialakulásától és ennek következtében jutnak a fenti megállapításokhoz. De eltekintenek az üzemi bizottságok feladatának és működési körének céljától is, legalább is annyiban, hogy az üzemi bizottságok összefüggéseit kevésbé veszik tekintetbe. Az üzemi bizottság nem önkormányzati intézmény. Jogköre van, de ügyeit nem intézi önállóan és beavatkozásmentesen. A meghatározás egyébként is csupán alaki és ha találó volna is, még akkor sem jellemző az üzemi bizottságokra. A törvényes képviseleti meghatározás is alaki jellegű. Magán viseli azt az igyekezetet, hogy új intézményeket úgy magyarázzon, hogy régi intézmények és formák

meghatározása alá vonjon. De ki is egészíti nyomban egy új fogalommal, a kollektív-személy fogalmával, melyet egy üzem munkavállalóira alkalmaz. A meghatározás azonban nem fedi az üzemi bizottság működését és szerepét. Az üzemi bizottság részben kevesebb, de részben sokkal több, mint az eddigi jogunk szerinti törvényes képviselő, ezen felül nemcsak az üzem munkásainak képviselője, hanem átruházott hatáskörben igen sok egyéb irányú működést is fejt ki.

Az üzemi bizottságok szerepét úgy határozhatjuk meg legegyszerűbben, ha kialakulásuk fejlődésmenetét vesszük tekintetbe és működésük összefüggéseit.

Az üzemi bizottság a szakszervezet szerve az üzemben. Feladata elsősorban szakszervezeti célok megvalósítása és a szakszervezetet illető intézkedések megvalósítása. Jogai és kötelességei a szakszervezetet megillető jogokból és kötelezettségek-ből erednek és azzal összefüggenek akkor is, ha saját hatáskörében jár el, akkor is, ha állami átruházott hatáskörben intézkedik.

Az üzemi bizottság egyáltalán nem új intézmény, mint ahogy sokan annak hiszik. A szakszervezetek hosszú évtizedekkel ezelőtt bevezették az üzemi bizalmi rendszert és azt a mozgalom lehetőségeihez képest kiépítették. A bizalmi volt a rendszeres és állandó adminisztratív és mozgalmi kapocs a szakszervezet és az üzem munkássága között. Már hosszú évtizedekkel ezelőtt a bizalmi feladata volt felügyelni a kollektív szerződés betartására, valamint az ipartörvény munkásvédő intézkedéseinek alkalmazására és jelentést tenni a szakszervezetnek, ha szerződés- vagy törvényellenességet észlelt. A bizalmi feladata volt a múltban is, hogy a munkások megbízásából és azok érdekében a munkáltatóval a munkaviszony körülményeit, a szolgálati viszony vagy kollektív szerződés részleteit és értelmezését, valamint az ú. n. jóléti és kulturális kérdéseket tárgyalja. A bizalmi rendszer az idők és a politikai helyzet változásai szerint vagy elismert, vagy csak tűrt és tényleges, vagy titkos intézmény volt — de mindig megvolt és működött. A szakszervezet működése és a bizalmi szerepe ebben a hosszú időközben épp úgy viszonylott egymáshoz, mint ma. Nem ez a viszony változott meg, hanem a szakszervezetek szerepe fejlődött és ehhez képest fejlődött a bizalmi rendszerből kialakult üzemi bizottság rendszere és szerepe.

A szakszervezetek évtizedek alatt kifejlesztették belső jogrendszerüket. Megalakították és kifejlesztették a segélyezés egész hálózatát, melyet aztán az állam átvett és továbbfejlesztett. A szakszervezeti belső jogból lett a társadalombiztosítás állami intézménye. Kifejlesztették a munkaközvetítés rendszerét, melyet az új jogrend teljesen magáévá tett és állami joggá emelt. A szakszervezeti kollektív szerződések rendszeréből is állami jog lett kötelező erővel és állami szervekkel. A felszabadulás utáni demokratikus jogrend legfőbb és az életre legnagyobb hatással lévő és legközvetlenebb jogfejlődést éppen az jellemzi, hogy a szakszervezeti belső jog állami joggá fejlődött.

A munkásosztály azelőtt az állami jogrendszeren kívül maradt. A demokrácia a jogfejlődés szempontjából azt jelenti, hogy az egyes társadalmi osztályok joga egymásra való tekintettel és egymást kiegyenlítővé válik. A munkásosztály joga elsősorban a munkajoggal érvényesül és a szakszervezeteken keresztül. Ennek az új jogrendszernek kiegészítő része az üzemi bizottságok intézménye is.

Dr. Nagy Dezső úgy látja, hogy az üzemi bizottság megválasztása egy évi tartamra szuverén. Ez azonban csupán látszat. Tény az, hogy a rendeletek nem szabályozzák, hogy az üzemi munkásság mily feltételek mellett rendelhet vagy kérhet új választást, — viszont tény az, hogy az üzemi bizottság nem önálló önmagában — csupán a szakszervezeteken keresztül. Tehát nem szuverén.

Maguk a rendeletek is igazolják, hogy az üzemi bizottság a szakszervezet szerve. A hét rendelet között e tekintetben lényeges különbség nincs. Elég tehát az 55.000/1945. Ip. M. rendelet vonatkozó intézkedéseit idézni.

Az üzemi bizottsági választásokat az illetékes szakszervezet kiküldöttje rendeli el és vezeti le. (2. § (2) bek.) — Ha az üzemnek több telepe van és a Szakszervezeti Tanács szükségesnek látja, az üzem központjában állandó jellegű központi üzemi bizottságot kell alakítani. (1. § (3) bek.) — Azokban az üzemekben, ahol a munkavállalók létszáma 20-nál kevesebb, az illetékes szakmai szakszervezet közreműködésével bizalmi, esetleg bizalmiakat kell választani. Eeknek a számát és választásuk módját az üzem terjedelméhez képest az illetékes szakszervezet állapítja meg. (1. § (4) bek.) — Az első ízben megtartott választásokra választási bizottságot kell létesíteni. A bizottsági tagok kijelölését a választásvezető ejti meg az illetékes szakszervezetek megbízottaiból és az üzem bizalmi egyéneiből alakított jelölőbizottsággal egyetértésben. (2. § (5) bek.) — A választás ellen 15 napon belül a Szakszervezeti Tanácshoz intézett, de az illetékes szakszervezetnél benyújtandó panasznak van helye. (2. § (16) bek.) — Az üzemi bizottsági tagság megszűnésének egyik módja, ha a tag az illetékes szakszervezet előzetes hozzájárulásával tagságáról lemond. (3. § (1) bek.) (A tag a szakszervezet hozzájárulása nélkül nem mondhat le. De megszűnik tagsága az esetben, ha az üzem alkalmazásából kilép.) — Az üzemi bizottság ülései nem nyilvánosak, de az üléseken az illetékes szakszervezetek képviseltethetik magukat. (4. § (4) bek.) — Új munkarend vagy szolgálati szabályzat készítése, vagy meglévőnek módosítása, ha ezek nem kollektív szerződés útján jöttek létre, nem az üzemi bizottság és a munkáltató, hanem a szakszervezet és a munkáltató szervezet által létesített paritásos bizottság hatáskörébe tartozik. (7. § (1) bek.) — Ha az üzem termelését érintő kérdésekben a munkáltató nem tenné magáévá az üzemi bizottság javaslatát, akkor a bizottság az illetékes szakszervezet hozzájárulásával a Szakszervezeti Tanács és a munkáltatói érdekképviselők által alakított Országos Üzemi Döntőbizottság elé terjesztheti a javaslatot. (11. § (1) bek.)

A kollektív szerződések is bizonyítják, hogy az üzemi bizottság a szakszervezet szerve. A Szakszervezeti Tanács és a Gyáriparosok Országos Szövetsége között 1946. július 25-én létrejött kollektív keretszerződés (Magyar Közlöny 167. sz.) szerint: »a bizalmi a munkavállalók megbízottja és megválasztását köteles a munkáltatónál bejelenteni. Csak az a bizalmi ismerhető el, aki ezen minőségét az illetékes szakszervezet igazolványával igazolta. A bizalmi személy ellen a munkáltató az illetékes szakszervezetnél indokolt esetben kifogással élhet. A munkáltató a bizalmi a kollektív szerződés és a munkavállalók érdekeinek védelme körül kifejtett szabályszerű tevékenysége miatt állásából el nem bocsáthatja és egyéb okból is csak az illetékes szakszervezet hozzájárulásával, kivéve, ha nyereségvágyból eredő bűncselekményt vagy a munkáltató, vagy felelős vezetői valamelyike ellen tettleges bántalmazást követ el. Ebben az esetben azonnal elbocsátható, azonban az illetékes szakszervezet erről azonnal értesítendő».

Az üzemi bizottságnak nem lehet több joga, mint a szakszervezetnek. A 15.500/1945. K. K. M. rendelet a hajózási és légiközlekedési vállalatok üzemi bizottságáról 2. § 5. pont (3) bek. kimondja, hogy az üzemi bizottságok — éppen úgy, mint a szakszervezet — az igazgatóság és a forgalom ügymenetébe nem szólhatnak bele.

A legújabb jogfejlődésben van további példa is, amely bizonyítja, hogy az üzemi bizottság a szakszervezet szerve. 1946 július 26-án jelent meg a 271.000/1946. B. M. rendelet a tűzoltóság és tűzrendészet újjászervezéséről. Semmi aggály nincs atekintetben, hogy a tűzoltóság körében éppúgy lehetne üzemi bizottság, mint a vasutaknál, hajózásban, légiforgalomban. Van szakszervezet is. A gyári tűzoltók munkaviszonyát is kollektív szerződés szabályozza. (Magyar Közlöny 207. szám.) A tűzoltóságnál mégsincs üzemi bizottság, hanem majdnem ugyanazokat a feladatokat, melyeket mindenütt az üzemi bizottság lát el, közvetlenül szakszervezeti feladatnak mond a rendelet és szakszervezeti működési terület gyanánt szabályoz is.

A munkásság az üzemi bizottságot nem is tekinti másnak, mint elsősorban a szakszervezet szervének. A szakszervezet hívta életre, szervezte, irányítja az üzemi bizottságot. A munkásosztály többi jogintézményével annyira összefüggő és azokkal egységet alkotó intézményt jogilag elválasztani és átminősíteni, eltérően eredeti szerepétől és fejlődésmenetétől, nem lehet a jogalkotás vagy jogmagyarázat feladata, sem célja. Ilyen átminősítő jogi szerkezet gyakorlatilag meg sem valósítható és minden ilyen irányú kísérlet is csupán a jogalkalmazásban felesleges súrlódásokat okozna ugyanúgy, mint amikor például a szakszervezet által életrehívott és fejlesztett társadalombiztosítási rendszert az állam nemcsak átvette, de ugyanakkor ki is sajátította.

A Szakszervezeti Tanács alapszabályainak 2. § b) pontja szerint a célok és feladatok között fel van sorolva »kizárólagos főfelügyeleti és felső-

fokú fegyelmi jog a magyar szabad szakszervezetek, azok szervezetei, szervei és egyes tagjai fölött». Az üzemi bizottságok külön megjelölve nincsenek, de nem kétséges, hogy a szervek alatt az alapszabályok ezt is érintik és ezt a főfelügyeletet a Szakszervezeti Tanács gyakorolja is.

A szakszervezetek mindenképpen magukénak is tekintették az üzemi bizottságokat és azok irányítását. A felszabadulás után például a vas- és fém munkások szakszervezete három jogi tanfolyamot szervezett üzemi bizottsági tagjai részére.

Az új jogintézményeknél még kevésbé szabad a régi jogelméletekből kiindulni, mint ahogy azt megtettük esetleg azelőtt. Az üzemi bizottságok kérdésének a munkásság körében oly messze nyúló mozgalmi, történeti és munkajogtörténeti háttere van, hogy ehhez alkalmazkodni kell.

Persze, a felszabadulás előtti »bizalmi« és a szakszervezeti mozgalomból naggyáfejlődött üzemi bizottsági rendszer között igen nagy a különbség. De ez a *különbség* olyan *fejlődés*, mely a szakszervezeti jog kibontakozásának egyenes iránya.

Amíg a munkásosztály politikailag és gazdaságilag el volt nyomva, addig a termelés és elosztás egymáshoz való viszonyában, a munkajogban, csupán az elosztási oldalon fejthetett ki gazdasági, társadalmi és jogi működést. Tevékenysége a munkaviszonyok ellenőrzésére és javítására szorítkozott. A felszabadulás után a helyzet megváltozott. A munkásosztály politikai pártjai és szakszervezetei révén a termelésbe is beleszól. Minden beleszólás és hatás jogintézményekben és paragrafusokban is nyilvánul. A szakszervezetek ma már nemcsak az elosztásnak tényezői, hanem a termelésnek is. Az Ipari Termelési Tanácsba (6540/1946. M. E.) épp úgy tagokat küld a szakszervezet, mint ahogy minden újjáépítési és termelési intézményben tényező. Ahogy maga a szakszervezet működési szerepe átalakult, úgy fejlődtek szervei is, elsősorban és természetesen az egyes üzemekben lévő szervei — a régi bizalmiból tehát kifejlődött az üzemi bizottság. Az új feladatkör azonban sokkal nagyobb, fontosabb és szélesebbkörű, mint a régi volt, de éppen ezért tartja meg legszorosabb összefüggését az üzemi bizottság átalakult, elismert és törvényerőre emelkedett jogintézménye a szakszervezettel és nem lesz önkormányzati intézmény, mert az összefüggések láncolata és a háttér hiánya jogilag is elszorvasztaná, akár mint a Családi pénztárt. De az üzemi bizottságok működése nem szorítkozhat az illető üzem munkásainak törvényes képviselőjére, még akkor sem, ha az egy üzem dolgozóit kollektív személynek minősítjük, mert más a jogi szerepe annak a testületnek, mely szerve a szakszervezetnek és ezen keresztül a Szakszervezeti Tanácsban tömörült összes termelő dolgozónak, mint oly képviselőnek, mely csupán egy rész érdekeinek képviselőjére hivatott. A szakszervezeten keresztül az üzemi bizottság sokkal fontosabb szerepet tölt be, mintha csak az egyes vállalat munkásainak képviselője volna. Mint a szakszervezet szerve, nem

meghatározott számú munkás érdekét képviseli, hanem a termelés érdekeit az összesség érdekében.

Minden oly jogi erőltetés, mely eltekint az intézmény fejlődésmenetétől és összefüggéseitől, mellékvágányra viheti egy jogintézmény alapvető értékelését.

Az üzemi bizottságok feladatai szaporodnak. Az újabb törvényes intézkedések a munkajog egész alakulásába bevonják. Egyformán tényezői

lesznek a termelésnek és az elosztásnak. Mindezt a feladatot nem is lehet másképpen teljesíteni, mint összefüggő nagy egységben a szakszervezetten keresztül, a szakszervezet irányításával. Minden jogi minősítésnek és meghatározásnak ehhez kell alkalmazkodnia, mert csak így szolgálhatja a kialakulóban lévő új munkajogot.

Dr. Bánóczi Dénes.

SZEMLE

A korrupció elleni küzdelem a közéleti vezető tényezők ünnepi megnyilatkozásaiban számottevő helyet foglalt el. Félő, hogy a téma lassan elcsépeltté válik és hogy maga a korrupció hosszabb életű lesz, mint a vele szemben megnyilatkozó érdeklődés.

Sokat olvashattunk a korrupció okairól és arról, hogy elhárapó lészában milyen része van a nyomornak az elégtelen közalkalmazotti fizetéseknek, a hivatástudat hiányának stb. Parlamenti és egyéb, a korrupcióval foglalkozó bizottságok alakításáról is szó esett, bár alig hihető, hogy bizottságok alakításával a korrupció elleni küzdelem hatékonyabbá tehető. Akkor, amikor a korrupció és annak kísérő jelenségei nagyobb mértékben elszaporodtak, meddő időfecsérlés annak lélektan, erkölcsi és politikai okait vizsgálni, éppen annyira meddő, mintha súlyos és gyorsan terjedő járvány közepette az illetékesek nem a járvány megfékezésén fáradoznának hanem azon, hogy bebizonyítsák hogy a járvány megelőzésének legbiztosabb módszere a kórokozó felfedezése és közömbösítése.

Azok a közéleti jelenségek, funkcionális rendellenességek, ügyintézési módszerek, kapcsolatok és kölcsönhatások, amelyeknek együttes és nagyobb számban fennforgása esetén korrupcióról beszélnek, legtöbbször inkább gyaníthatók, mint bizonyíthatók. Ez az oka annak, hogy a purifikátor hamarabb kerül a vádlottak padjára, mint az, aki a közéleti tisztesség követelményével ellentétbe került. E

jelenség felismerése nem jelentheti abban való megnyugvásunkat. A legtöbb esetben a házasságtörés is bizonyíthatatlan, a bírói gyakorlat mégis megtalálta a »bizonyítási inség« orvos-szerét: bontóokká alakította azt a magatartást, amely a házastársi hűség iránti aggály felkeltésére alkalmas.

A közéleti tisztesség iránti aggály felkeltésére azonban nem csupán egyéni magatartás vagy életmód alkalmas, hanem az ügyintézési gyakorlatban mind tömegesebben jelentkező rendhagyó eljárási módok, jogorvoslatok és beavatkozások is.

Kétségtelenül aggályos, ha a szerény fizetésű közalkalmazott életmódja köztudott illetményeivel összehangba nem hozható, ha rendszeresen mulatókat és fényűző étkezőhelyiségeket látogat, ha weekendjét vagy nyári pihenőjét olyan helyen tölti, ahol az ellátás költsége illetményeivel arányban nem áll, ha maga és családtagjai olyan helyeken szerzik be ruházatkészleteiket, amelyek a köztudomás szerint munkájából élő ember számára megfizethetetlenek, ha olyan kártyajátzmákban vesz részt, amelyeknél az asztalon heverő pénzösszeg havi javadalmazásának többszöröse, ha a mecenás egyébként vonzó és közhasznú szerepét játssza, ha külföldi hivatalos útját olyan kirándulással toldja meg, amelynek anyagi lehetőségeit megteremteni már csak devizajogi szempontból sem lebecsülendő feladat.

Nem kevésbé aggályos a jogi vagy erkölcsi összeférhetetlenség szabályainak félretétele sem, ha pl. közéleti szerepet vívó személy közvetve, vagy közvetlenül diskrecionárius közigazgatási

megítéléstől függő jogosítványban vagy juttatásban részesül, ha az ügyvéd, aki valamilyen közszolgálati ágazat megtisztítását célzó igazolási eljárásban vett részt, utóbb ugyanannál a közhivatalnál jelentékeny pénzügyi érdeket érintő kérdésben gazdasági érdekcsoport képviselőjeként jár el, ha államközi megállapodás létrehozásában hivatalos minőségben résztvevő személy a megállapodás által életrehívott szerv működésébe utóbb rendszeres ellenszolgáltatás ellenében bekapcsolódik, ha a népbírói tanácsvezető hetekkel nyugalomba vonulása után egy kivételes jogszabály által nyújtott lehetőség felhasználásával, ugyanazon népbírói előtt feleket képvisel stb.

Mindezeknél aggályosnak azonban a hivatalos ügyintézés szokásszerű folyamatába beékelődött, fentebb már érintett kivételes vagy rendhagyó eljárási módok. A közélet tisztasága érdekében kívánnunk kell, hogy a felügyeleti, illetve felülvizsgálati fórumoknak az elsőfokú elintézkedésekbe történő állandó beavatkozása szűnjék meg. Szűnjék meg az ügydarabok gyakori vándorlása is a felső felügyeleti fórumok és az ügyintézés alacsonyabb fokán álló hatóságok között; folyamatban levő peres vagy közigazgatási ügydarabokat a felügyeleti hatóság hivatalból csak kivételesen kérjen fel, mert az ilyen intézkedés mindig találgatásokra ad alkalmat, hogy az vajjon melyik fél érdekét alkalmas szolgálni. A felső felügyeleti fórumok és az elsőfokú előadók közötti közvetlen érintkezés is alkalmas az aggály felkeltésére. A miniszterelnökség pl. ne közvetlenül érdeklődjék va-

lamilyen lakásügyi végrehajtás iránt az alsófokú hatóságnál és az államügyész ne hivatali felsőbb-sége útján értesüljön a felügyeleti hatóság intencióiról. A személyes referádák terén is megörzendőnek mutatkozik a szolgálati út. A hatóságok és hatósági közegek viszont a feleket és képviselőiket a törvény kereitei és meghatározott időbeli korlátok között válogatás nélkül bocsássák színük elé, mert különben hitelre talál az a kijáró által fülbesúgott mese, hogy neki a tiltalmas épületbe állandó belépése vagy a belépést megkönynyító bianco idézése van.

Ha a bizonyított korrupció üldözése mellett hozzálatunk az aggály felkeltésére alkalmas és fentiekben csupán példázóan felsorolt tényállások módszeres ki-gyomlálásához, rövidesen talán magát a korrupciót is megfékezhadjuk.

V. P.

A fasiszta könyvek beszolgáltatására kitűzött utolsó határidővel kapcsolatban megjelent a beszolgáltatandó könyvek folytatólagos jegyzéke is. Már az eddigiek során is indexre kerültek a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályokra vonatkozó összes könyvek, tekintet nélkül azok jellegére, irányzatára és tudományos értékére. A jegyzékben szerepel Ribáry Géának és Tóth Lászlónak az 1939: IV. tc.-et és az annak végrehajtása tárgyában keletkezett rendeletek egy részét ismertető kiváló munkája is, holott az tiszteletre méltó irányzatossággal a könyv címében és az ismertetett joganyagban is kiemelte azokat — a fasiszta korszakban — csupán jogtörténeti jelentőséggel bíró jogszabályokat, amelyek a zsidók egyenjogúsítására vonatkoztak. A végrehajtás szigorára jellemző, hogy a Budapesti Ügyvédi Kamarának azt a kérelmét, hogy a zsidótörvényekre vonatkozó jogirodalmi anyagot könyvtárában megőrizhesse — elutasították.

Az említett kommentárok indexre helyezése úgy elvi, mint gyakorlati szempontból egyaránt helytelen. A fasiszta jogszabály ismertetése, magyarázata, rendszerbe foglalása minden további nélkül fasiszta propagandának nem minősíthető. Annak kiemelése pedig, hogy a fasiszta jog-

szabály törést jelent a jogegyenlőség vonalán haladó jogfejlődéssel szemben, nyilvánvalóan antifasiszta cselekedet.

Gyakorlati szempontból egyenesen káros a 200/1945. M. E. számú rendelettel hatályon kívül helyezett ú. n. zsidójogra vonatkozó jogirodalmi anyag kiküszöbölése. A zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok által okozott joghátrányok jóvátételére irányuló peres és perenkívüli eljárások ezidőszert is nagy számban vannak folyamatban. Ezekben a jogvitákban mint mögöttes joganyag állandóan felbukkannak a hatályon kívül helyezett jogszabályok, különösen annak vizsgálatánál, hogy egy bizonyos időpontban, meghatározott személy és meghatározott jogviszony nézőszögéből az említett jogszabályok felidéztek-e olyan helyzetet, amely az ügyleti akarat korlátozását megvalósította. Nem egy esetben az bírálendő el, hogy egy jogszabály a zsidókra tartalmaz-e hátrányos megkülönböztetést és ekként hatályon kívül helyezettnek tekintendő-e? Gyakorlati jelentősége van azonban a hatályon kívül helyezett jogszabályokkal kapcsolatos bírói és közigazgatási gyakorlatnak is, mert sokszor a jogszabály szigorán túlmenő gyakorlat valósította meg a megtámadó jog fennforgása szempontjából relevans azt a kényszerhelyzetet, amely a jogszabály szokás-szerű értelmezése mellett kétségtelenül fennforgónak tekinthető nem volna. Eppen a hátrányos megkülönböztetést szenvedettek szempontjából bírnak ezért gyakorlati értékkel ezek a munkák, mégpedig akkor is, ha a szigorúbb értelmezés helyességét igyekeztek kimutatni.

Ugy véljük, hogy közérdekű a kívánság, hogy a zsidótörvényekre vonatkozó, jogi színvonalon álló műveket a jogászok és a jogkereső közönség számára — legalább a szak-könyvtárak útján — továbbra is hozzáférhetőkké tegyék.

Még néhány szó a törvény kihirdetéséhez

Dr. Bölöny József a Jogtudományi Közlöny 1946 december 25-iki számában ellenérveket sorol fel a november 5-iki számban kifejtett amaz elvi megállapításom ellen, hogy a törvény létrejöttének utolsó mozzanata a törvény kihirdetése — azaz, hogy kihirdetés nélkül, illetőleg kihirdetés előtt nincs törvény.

Anélkül, hogy kifejtett elvi álláspontom érveit ismételtetni akarnám, két kérdésbe próbálom összesűriteni vitánk — elismerem, egészen elméleti — anyagát:

1. Vajjon az esetben, ha a köztársasági elnök a hozzá törvényként való kihirdetés céljából áttett nemzetgyűlési határozatot újabb megfontolás végett visszaküldi és azután a nemzetgyűlés által megfelelően módosított s kihirdetés végett ismét eléje terjesztett nemzetgyűlési határozatot törvényként kihirdeti — ez a tény az eredeti szöveghez viszonyítva *törvényváltoztatásként, törvény-módosításként* jelentkezik-e?

2. És ha az újabb megfontolás végett az elnök által visszaküldött nemzetgyűlési határozatot a nemzetgyűlés nem terjeszti többé a köztársasági elnök elé kihirdetés végett, — akkor az a negatívum, hogy a köztársasági elnök nem hirdetheti ki a hozzá e célból át nem tett nemzetgyűlési állásfoglalást — ez a negatívum az újabb megfontolás végett visszaküldött »törvény« *eltörlésének, egy már létezett törvény megszüntetésének tekintendő-e?*

Dr. Molnár Kálmán

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

A Kúria gyakorlatában megjelennek a nagybirtokrendszer megszüntetésével — vulgo földreformmal — kapcsolatos magánjogi és perjogi kérdések.

1. A P.V. 1695/1946. számú ítélettel eldöntött esetben a perbeli ingatlant annakidején a zsidótörvény alapján volt tulajdonosától elvonták és a Vármegyei Közjóléti Szövetkezetnek juttatták, amely azt felperesnek adta el. A felszabadulás után alperes önhatalommal az ingatlan birtokába helyezkedett. Felperes sommás vissza-

„TRANSIT“

KERESKEDELMI VÁLLALAT

IV. Szervita-tér 5. félem. 1. Tel.: 18-53-52.

Textilárúk, férfiszövetek, sportárúk. A vállalat keretében elsőosztályú férfiszabóság (Leitersdorfer D. és Fia)

Előnyös fizetési feltételek.

helyezés iránti keresetének az alsó-bírószakok — alperes pergátló kifogásának elvetésével — helyt adtak; a Kúria alperes felülvizsgálati kérelmét elutasítja. Megállapítja a Kúria, hogy a zsidótörvény alapján elvont ingatlanok visszajuttatása tárgyában nem a 200/1945. M. E. számú rendelet, hanem mint speciális jogszabály a 600/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-a irányadó. Az abban biztosított visszajuttatási lehetőség folytán felperes birtokszerzése önmagában még jogszerűtlennek nem minősült, illetve ilyenre nem vált, így felperest a birtokvédelem megilleti.

Megállapítja a Kúria azt is, hogy »a R. és az annak végrehajtása tárgyában kiadott rendeletek olyan rendelkezéseket nem tartalmaznak, hogy a jogszerű birtokban lévő korábbi birtokosnak a visszajuttatási igényjogosult személy részéről elkövetett tilos önhatalmú birtokháborítással szemben nyújtandó birtokvédelem is a földbirtokrendező testületek hatáskörébe tartozik és pedig már azelőtt is, még mielőtt ezek a birtokrendező testületek a visszajuttatás kérdésében érdemleges, vagy legalább is a visszajuttatást kérő személy ideiglenes birtokbavezetését elrendelő határozatot hoztak volna«, a földbirtokrendező testületek hatáskörének fennállását »az sem alapozza meg, hogy a sommás polgári perben keletkező ítélet alapján az ingatlanok birtokába visszakerülő felperesek a földbirtokrendező testület által a visszajuttatási eljárásban az alperes javára szóló esetleg hozott vagy hozandó határozat alapján, az ingatlanok birtokát kötelesek lesznek az alperesnek átengedni.«

2. A P. V. 1389/1946. sz. ítélet viszont a Pp. 180. §. 1.-a alapján megszünteti azt a pert, amelyet a 600/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-a alapján hozott visszajuttatást rendelő és fellebbezésre való tekintet nélkül végrehajthatónak kimondott határozat alapján önhatalommal birtokba helyezkedett, visszajuttatásban részesülő alperes ellen indított a birtokból kivetett felperes. Megállapítja a Kúria, hogy az eljárás folyamatbanléte alatt a R. 46. §-a alapján visszajuttatásban részesülő birtokbাহelyezése a földbirtokrendező testületek hatáskörébe tartozik, ha pedig valamely jog maga tárgyánál fogva nem tartozik a rendes bírósá-

ság elé, úgy a Hb. 68/1908. sz. határozatában kimondott jogelv szerint a rendes bíróság hatásköre ugyanannak a jognak a védelmére nem terjed ki.

Az 1. és 2. alatti határozatok között az ellentmondás csak látszólagos, mert a 2. alatti tényálláshoz tartozik a visszajuttatás tárgyában már meghozott végrehajtható közgazgatási határozat, tehát a visszajuttatási eljárás folyamatbanléte.

3. Ugyancsak nem tartozik polgári perútra — a P. VI. 1630/1946. sz. ítélet állásfoglalása szerint — az 1945. évi szőlőterméshányad iránti igény (amely a M.F.T. határozata alapján áll fenn), miután »felperes az alperesekkel nem magánjog jogcímen került jogviszonyba, hanem a földreform végrehajtása során annak egyik mozzanatát alkotó rendelkezés folytán«, annál is inkább, mert az 5600/1945. F. M. sz. rendelet 17. §-a a termésből a megváltást szenvedő részére járó térítés összegének megállapítását kifejezetten a M.F.T. hatáskörébe utalja.

4. Nem tartozik polgári perútra a P. V. 999/1946. sz. ítélet megállapítása szerint a megváltott ingatlan élő felszereléséhez tartozó ló kiadása iránti per sem, mert »a földbirtokrendező testületek... törvényes hatáskörébe tartozik, hogy melyek azok a megváltás alá kerülő ingatlanokhoz tartozó élő és holt felszerelések, amelyeket a R. rendelkezéséhez képest arra való tekintet nélkül kell igénybe venni, hogy azok a megváltást szenvedőnek vagy másnak a tulajdona... Ez a hatásköri szabály arra az esetre is áll, ha az eljárási fb. testületek... a tulajdonos személye tekintetében valóban tévedésben voltak.«

5. Ugyancsak perjogi kérdést dönt el a P. II. 1587/1946. sz. ítélet, amely szerint az igénybevett ingatlanok munkavállalói igényének korlátozása tárgyában rendelkező 11.670/1946. M. E. sz. rendelet nem alkalmazható a munkáját megbízási viszony alapján végző uradalmi orvosra (az ítélet érdemben egyébként elutasító).

6. A nagybirtokostól vásárolt és kifizetett 1519 kéve gyékény szállítására felperes az eladónak egy év halasztást adott. A birtok igénybevételét, a gazdasági felszerelést és gazdasági épületeket a helybeli földművelőszövetség alperes kapta és — felperes előadása szerint — az árut

a gazdasági épületek tatarozására felhasználta. Felperes a megvett gyékény kiadása iránti keresetét jogutódlásra és gazdagodásra alapítja, előadva azt is, hogy a 600/1945. M. E. sz. rendelet 39. §-a értelmében a majdani kártalanításból csak a telekkönyvileg bekebelezett hitelezők részesülnek majd kielégítésben, — így az ő igénye a kártalanításban sem fog fedezetet találni.

A Kúria a keresetet elutasítja, mert a R. értelmében a juttatott a megváltást szenvedőnek nem jogutóda, a R. 28. §-a értelmében a juttatottat az ingatlan és az élő és holt felszerelés tehermentesen illetik meg.

7. A Magyar Kúriának ebben a tárgykörben a kincstár esetleges felelőssége kérdésében korábban meghozott P. II. 711/1946. számú ítéletével dr. Teller Miksa ugyanezen számban megjelent cikke foglalkozik.

Sz. Zs.

A valorizáció újabb gyakorlata*

Vitátlan, hogy *valorizálni kell*. All ez úgy akkor, midőn a valorizáció ki van kötve, mint akkor, midőn ily kikötés nincs. Az ítéletek közelebbi indokolást nem tartanak szükségesnek és megelégszenek azzal a megállapítással, hogy a pengő teljes értékét elvesztette. Hasonló megállapítás foglaltatik az adópengőre is, ahol természetesen nem teljes értékvesztésről, hanem igen jelentékeny értékcsökkenésről van csupán szó. A P. III. 935/1946. (MJ. 162. II.) számú ítélet az egyedüli, amely a fenti indokon túlmegegy és legális indokolást tart szükségesnek, utalván a Pp. 413. §-ára, a 771. EH.-ra és az 1928: XII. tc.-re. Utal az ítélet arra, hogy a Pp. 413. §-ára alapított perek már a háború kezdetétől fogva ártértékelésre irányultak. Ez az indok azonban figyelmen kívül hagyja, hogy más az igazi ártértékelés és más a Pp. 413. §-ára alapított pseudo-ártértékelés, amire nyomban alább fogunk példát látni. Az ítélet

* Előző közlemények 1946. évfolyam 17—18. és 21. számok. Rövidítések MJ = Magyar Jog, MD = lapunk Magánjogi Döntvénytára. A döntvénytári számok az 1946. évfolyam esetszámai. Az ügyszámok, amennyiben az ellenkező feltüntetve nincs, a Magyar Kúria ügyszámai.

által említett 771. EH. 1926-ból származik és az életjáradékok átértékelésének kezdő időpontját szabályozza, tehát nem tekinthető az átértékelés elvi kérdésére nézve alapvető jogforrásnak. Ugyanígy nem az a korona és a korábbi, hatályon kívül helyezett pénznemek átértékelését szabályozó 1928: XII. tc. A helyes álláspont azonban az, hogy »legális« indokra ma oly kevéssé van szükség, mint ahogyan az 1928: XII. tc.-t megelőző gyakorlat is kifejlődött írott jogforrás híján is. A valorizáció jogalapja ma a *szokásjog*.

Hogy a Pp. 413. §-ában szabályozott felemelés és a felértékelés közötti különbség nem csupán elméleti, kitűnik a P. V. 438/1946. sz. ítéletből (MJ. 187. II.), amely az életjáradék felemeléséről lemondó jogosultat nem tekinti lemondottnak egyúttal a valorizációról is, mert »az életjáradék felemelése és átértékelése nem azonos fogalmak«. Ugyanez az elvi alapja annak a kúriai álláspontnak, hogy az átértékelés a felülvizsgálati eljárás során is kérhető, mert az átértékelés nem felemelés, hanem az eredeti összegnek megfelelő belértéknek a változott viszonyokhoz képest eszközölt kitüntetése. Ily döntést alább még látni fogunk. Mindezek a döntések azt mutatják, hogy a Kúria ma teljesen az ú. n. identitási elmélet alapján áll.

Szupponálják az átértékelést megengedő jogszabályt azok a döntések, amelyek az *aranypengő-rendeletek* hatályon kívül helyezett voltára hivatkoznak, lévén ezek a rendeletek a háttérben az »általános magánjog« szerint mindenkor létező valorizációs jogszabály érvényesülésének ideiglenes akadályai. Ilyenek: P. VI. 128. 1946.; a 111. EH.-ra hivatkozik ugyan, de nyilván az aranypengő-rendeletekre gondol a nem kisajátítási, hanem megegyezéssel valorizációs esetet eldöntő P. V. 1218/1946. P. VI. 536/1946. (MJ. 187. I.-nak) azt a megállapítást, hogy az átértékelés kikötése — egyebek között — az aranypengő-rendeletek hatályon kívül helyezése következtében »ma már nem kifogásolható«, indokoltan helyesbíti az esethez fűzött megjegyzés, arra hivatkozva, hogy az aranypengő-rendeletek sem minősítették a valorizációs kikötést érvénytelennek, hanem csak időlegesen hatálytalannak. Általában a pénzértéktelenedéssel függnek össze a gaz-

dasági lehetetlenülés fogalma alá szubszummált esetek is. A bírói gyakorlat akként disztingvál, hogy felértékelésről beszél akkor, ha csak az egyik szerződő fél magában álló pénzkövetelése tárgya a pernek, — gazdasági lehetetlenülésről, ha kétoldalú viszonyos teljesítés összefüggése forog szóban. Egyebekben a gazdasági lehetetlenülés meghatározásában a bírói gyakorlat teljesen a MTJ. 1150. §-át követi. Hogy ez a konstrukció nem a legszerencsésebb, kitűnik abból az ingadozó gyakorlatból, amely a körül a kérdés körül fejlődött ki, lehetséges-e a teljes vételár előre lefizetése esetében vitássá tenni az eladó szállítási kötelezettségét gazdasági lehetetlenülés címén. Ha ugyanis az eladó az egész vételárát kellő időben előre megkapta, a pénzértéktelenedés az ő helyzetére nem bír befolyással és ezen a címen a szállítást nem tagadhatja meg. Ez az álláspontja a régi gyakorlatlal megegyezően P. IV. 1179/1946., (MJ. 166)-nak. P. IV. 1108/1946., (MJ. 142.) viszont elvileg lehetségesnek tartja a »méltányosság« gyakorlását ily esetben is és attól az adott esetben csupán az eladó terhére eső körülmények fennforgása miatt tekint el. Márpedig nyilvánvaló, hogyha az eladó a szerződésileg kikötött teljes értéket valósággal megkapta, már nincsen méltányosság gyakorlásának helye, kivéve, ha a gazdasági lehetetlenülésnek más, a pénzértéktelenedéssel össze nem függő esete forog fenn. Ezt a disztingciót homályosítja el, ha a gyakorlat megelégszik kellő kiélezés nélkül a méltányosságra való utalással.

Nem lehet a valorizációt akként megkerülni, hogy a hitelező vállalkozói díjazását pénz helyett önkényesen búzában kéri, bár ilyenkor sem helyes a kereset teljes elutasítása, mint azt P. IV. 1530/1946. teszi, mert a természetbeni marasztalás iránti kérelemben bennfoglaltnak lehet tekinteni a megfelelő ellen-

érték megítélése iránti kérelmet is. Stabilizáció előtt viszont a Kúria is borban ítélte meg a szüretelőkérdék elkészítéséért pengőben kikötött munkadíjat (P. IV. 968/1946., MJ. 141.). Nőtartást sem lehet búzában megítélni, mert az 1840/1946. M. E. számú rendelet csak a búza ellenértékében való marasztalást engedi meg (P. III. 252/1946., MD. 96.) Viszont természetben kikötött haszonbér nem konvertálható pénzre (P. VI. 1270/1946., MJ. 189.).

Az átértékelésnél az első kérdés az *értéktartó kirovó* megválasztása. A szavakkal való játéknak tetszik, de mégis a leghelyesebb felosztás, ha az adott jogviszonyhoz igazodó konkrét és a jogviszonytól inkább elvonatkoztatott *absztrakt* kulcsokról beszélünk. Az első csoportba tartozó eseteknél beszélhetnénk, sőt néhol a felek beszélnek is »halvaluta«, P. VI. 367/1946., MJ. 138. I.) bor-, szalonna-, bútor-, tojás- vagy bórvalutáról. Ily esetek egyaránt előfordulnak kikötéses, valamint anélkül bekövetkező valorizáció esetében. Példák: Szalonnára adott foglaló kétszeres visszakövetelésére irányuló perben a szózott szalonna hatósági árának alapulvételével értékel át P. IV. 1537/1946. Szerződésszegésből eredő kártérítési perben kirovó P. IV. 746/1946. (MJ. 138. II.) szerint a festetlen bolgár bárányszőr értéke. Hordókölesöndíjat pontosan körülírt minőségű bor árában szab ki P. IV. 1341/1946., (MJ. 165.) Hasonló szerződési kikötések is akadnak, amidőn kétes lehet, hogy a felek a pénzérték ingadozását vagy az ügyletben szereplő áru árának ettől független változásait kívánták kiküszöbölni. A P. IV. 3849/1946. sz. ítélettel eldöntött esetben hatályosnak minősítette a Kúria azt a megállapodást, amely a csendestárs betétét az üzlet tárgyhöz képest a tojás árának alapulvételével értékelte. A P. VI. 873/1946. számú ítélettel eldöntött esetben a felek a hátralékos bútor vételára tekintetében akként egyeztek meg, hogy azt olyan árban és értékben fogják megfizetni, amibe a szóbanforgó minőségű és kivitelű bútorok a háború befejeztekor valósággal kerülnek. A Kúria álláspontja szerint sem a vételár megállapításának módzata, sem annak meghatározandó összecszerűsége tekintetében a felek között bizonytalanság nem maradt fenn, mert a felek a vételár

Irodabútor?

CITY

IV., Parisi-utca 6/a

Telefon: 181-396

Vétel-eladás

közös megállapításának módját a jövőben bizonyosan bekövetkező eseményhez és előre körülírt módokhoz kötötték, a vételárkikötés tehát határozott. A konkrét valorizációs kulcsok közül szociális szempontból legjelentősebb az, amelyet *munkabérvalutának* nevezhetnénk és amely a munkaviszonyból származó hátralékos járandóságokat az ítélethozatalkori munkabérekhez képest értékeli át. Az alsóbíróságok korábbi ítéltelmű gyakorlatához (budapesti törvényszék 15. Pf. 2119/1944., MJ. 195.), most már a Kúria is csatlakozik (P. II. 1451/1946.). A Kúria idézett ítélete szerint »a munkabérkövetelésnek — a pénz rohamos elértéktelenedésével előállott különleges helyzetben — első sorban szociális szempontoktól irányított és a valorizációra vonatkozó általános szabályoktól független jogi elbírálás alá kell esnie« — amely utóbbi kijelentés nyilván arra céloz, hogy ebben a jogviszonyban mérésről nincs helye.

Az absztrakt valorizációs kulcsok közül az *arany* egy — megállapodásos — esetben szerepel; a Kúria, amely az inflációs idők alatt ismételt használatra az aranyat kihasználta, ezt ma már nem alkalmazza. A P. V. 1611/1946. sz. ítélet (MJ. 187. IV.) valóságos aranyban visszafizetendő pengőkölcst, mivel a kikötés a devizarendeletekbe ütközött és így érvénytelen volt, az általános szabályok szerint értékelt át. Egyre nagyobb jelentőséget nyer az index, különösen a *létfenntartási index* alapján történő ártértelezés és a Magyar Nemzeti Bank által összeállított, a bíróságokkal közölt és nyomtatásán is több ízben közzétett táblázat kezd elfoglalni az első infláció idejében közkeletű svájci frank-táblázatok helyét. E táblázat alapján értékelt át P. IV. 1920/1946. a visszaadásra kötelezett iparos által ellenkövetelés gyanánt felszámítható munkadíjat; P. I. 1355/1946. ezen az alapon értékelt át a baleset okozta dologi-kár megtérítését. A megelőzési index szerződéses kikötése is előfordul (P. V. 1218/1946.).

A valorizáció *mértékére* nézve irányadó szempont mindenekelőtt az, hogy a bíróság minden körülményt a méltányosságnak megfelelően tartozik figyelembe venni. Hogy melyek ezek, arra általános szabály nincs, azok az esetek változatos körül-

ményeihez igazodnak. A másik alapelv, hogy a *felek a pénzértéktelenedés következményeit »közösen tartoznak viselni«*. Ez az elv már az első inflációs időkben is szerepelt és lényegileg a mérsékelt valorizációval egyértelmű. Ily ítéletek: P. IV. 1444/1944., P. IV. 746/1946., (MJ. 138. II.), amelyet már más vonatkozásban említettem és amely világosan szemlélteti a valorizáció menetét: előbb báránybőr-alapon ártértelezni, azután mérsékelni. P. V. 442/1946., (MJ. 162. III.) életjáradék ártértelezésénél kiemeli, hogy a fizetésre kötelezett ma is birtokában levő értékálló szolgáltatáshoz jutott, mégis oly megosztást tart helyesnek, hogy a valorizáció egyik fél vagyoni romlását se okozza. Az adott esetben a Kúria az 1935-ben kötelezett havi 80 pengőt havi 80 forintra értékelt át, de azt is az ítélethozataltól visszafelé csak három hónapra. 30 P gyermektartás helyett 30 forintot ad MJ. 162. II. 1944 júniusi 4000 P kölcsöntőke helyett 1200 forintot MJ. 187. IV., noha — mint láttuk — ebben az esetben, bár hatálytalan, aranykikötés is volt. Az első két eset kerekben egyharmad, a harmadik kerekben egy-negyed arányú valorizációnak felel meg, amely lényegesen magasabb, mint az első valorizációs periódus kezdőidejéből és alacsonyabb, mint ugyanezen kampány végső idejéből származó ítéletek valorizációs kulcsa, — viszont nem hagyható figyelmen kívül, hogy vagyoni romlásunk mértéke lényegesen magasabb és az adósok teljesítőképessége lényegesen alacsonyabb, mint a 20-as években volt. Indokolt esetekben azonban a valorizáció százaléka ennél sokkal magasabb. A fentebb már említett P. IV. 1537/1946. sz. esetben a foglalót vissza nem adó és bírói letétbe is elkésve helyező alperessel szemben a Kúria teljes valorizációt állapít meg; az első valorizációs kampány idejében eleinte a valorizáció jogalapjának tekintett minősített késedelem ma már csak a felértékelés mértékére bír befolyással. A P. IV. 1920/1946. szám alatt ellenkövetelésként érvényesített vállalkozói díjazást is teljesen valorizálta a Kúria.

A Kúria gyakorlatában kialakult jogelvek inkább általános jellegűek és alig különülnek el *jogcím* szerint. Egy-két megjegyezni való azonban így is akad. *Ügyvédi díjkövetelés* el-

bírálásánál a ténykedések értékelése az eljáró bíróság ítéltézésének időpontja szerint történik (P. VI. 1302/1946.). A *baleseti kártérítési perek* túlnyomó részét a közforgalmú vasutak üzemében történt balesetek teszik ki, ahol az ártértelezés mértékét rendeletek, legutoljára a 10.749/1946. M. E. sz. rendelet szabályozza. A P. I. 1267/1946. sz. ítélet (MJ. 162. I.) megállapítja, hogy a gyógyítási költség és a dologi károk ártértelezését tiltó jogszabály nincs, — ami alatt nyilván az értendő, hogy ezek a követelések nem esnek a rendelet korláta alá. További érdekes megállapítást tesz a P. I. 1355/1946. sz. ítélet is, amely szerint ha a közlekedési vállalat a korábbi rendeletek hatálya alatt nem fizetett vagy csak késedelmesen fizetett, a felpereseknek »az esedékességgel való valóságos belső érték« megtérítéséhez van jogos igényük. Hogy az infláció alatt papírpengőben megállapított összegeknek mi a mostani valóságos belső értéke, egyrészt nehezen állapítható meg, másrészt a létfenntartási költségek még szilárd értékmérőben is kifejezésre jutó változása folytán a károsultakat nem juttatja abba a helyzetbe, amelyben a nekik járó összeg pontos megfizetése esetében lettek volna. A helyes álláspont, hasonlóan a munkabérkövetelésekre vonatkozóan kifejlődött gyakorlat-hoz, az lett volna, hogy késedelem esetében a vasút a fizetéskor hatályban lévő rendelet szerinti ártértelezési kulcs szerint tartozzék fizetni.

Az ártértelezés *perjogi* kihatásai közül újból és újból megismétli a Kúria, hogy az ártértelezés a felülvizsgálati eljárás során is kérhető. Figyelemreméltó P. I. 1238/1946.: »Ezek a kérelmek lényegileg nem jelentik az eredetileg igényelt összegeknek valóságos felemelését, illetve a felülvizsgálati és csatlakozási kérelmek megváltoztatását, hanem valószínűleg csupán annak a feltűntetését, hogy az eredetileg igényelt összegeknek a változatlanul maradó belső értéke a bekövetkezett változások után számszerűleg milyen más megjelöléssel jut megfelelőképpen kifejezésre.«

A *perköltség* az elkészített kérelem dacára is forintban állapítandó meg a Pp. 425. §-a által kimondott officialitás alapján. (P. II. 1587/1946., MJ. 187. III.)

dr. Vági József.

A házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló törvény részleteinek és jogdogmatikai vonatkozásainak vitájában szinte elsikkad az a tény, hogy ez a törvény — megalkottatott. Túlmént-e a törvényhozó a szabályozásnál a szükséges határokon, nem tett-e oly intézkedéseket is, amelyek a családi élet zavartalansága szempontjából talán mellőzhetők lettek volna, érdektelen kérdések, ha azt nézzük, hogy itt végre — a humánus parancsai szerint — orvosoltatott valami, aminek orvoslása sokszázéves becsületbeli tartozásunk volt.

A törvénytelen gyermek kérdésére kiki társadalmi elhelyezkedése és erkölcsi beállítottsága szerint más-más intenzitással reagál. Az is igaz, hogy a társadalmi felfogásnak a törvényhozást jóval megelőző fejlődése Gretchen és Twist Olivér óta ennek a kérdésnek az élet már nagyon letompította. De abban mégsem lehetett — és nem is volt — nézeteltérés a »jóakarátú emberek« közt, hogy a törvénytelen gyermek jogi megkülönböztetése a jogrendszerek szegényfoltja; annak az alapvető erkölcsi kíváncságnak, hogy jutalom és hátrány csak az érdemhez vagy érdemtelenséghez igazodhatik, a megtagadása.

Ezért félretéve ezúttal a bírálat jogát, amellyel kötelességszerűen bőven szoktunk és fogunk élni, a törvényt — minden hibájával és túlzásával együtt — üdvözljük.

JOGIRODALOM

Heller Erik: A magyar büntető jog általános tanai

398 old. Budapest. Grill K. könyvkiadói. 1945.

Szerző csaknem egy évtized előtt már közzétett munkájának e második kiadását »rövidített tankönyv«-nek szánta. Ez az elhatározása birta arra, hogy mellőzze könyvéből mindazt, ami — bár tudományos szempontból értékes — de e szaktudo-

mánynak egyelőre még csupán alap-tételeit megismerni óhajtó ifjúságot mértéktelenül terhelné. A rövidítéseknek nem látja kárát a munka, mert szerzője kevesebb szóval is ki-merítő összefoglalását adta az általános principiumoknak. De ezeken felül is egyes kérdéseknek, így a jogi személy büntethetőségének, az orvosi beavatkozás kriminalitásának szinte monografikus alapossággal történt feldolgozása, sokkal többet ad, mint amire a vizsgák anyagára szorítóknak szükségük lehet.

Különösen is ki kell emelnünk a szerzőnek a jog és az erkölcs kapcsolatáról felállított értékes teoriáját, amely megnyugtató irányításul szolgálhat azok számára, akik a törvényhozó parancsában az örök morális elvek megnyilvánulását is kutatják. Bőséges irodalma mellett is sok szempontból még tisztázást igényel a gondatlanság kérdése is. Szerzőnek idevonatkozó fejtegetései a büntetőjog irodalmának ebben a részében is igen értékes irányítást nyújtanak.

Új fejezettel is gazdagodott a mű, a népbíráskodási büntetőjog rövid feldolgozása folytán. Reméljük, hogy ezeket az általános rész több alapvető tételét módosító jogszabályokat a szerző könyve újabb kiadásában az egyes kérdésekkel kapcsolatban (visz-szaható erő, kísérlet, elévülés stb.) már szervesen fogja feldolgozni és így szemléltetőbbé is tenni. Általában is kíváncsún tartanók az elméleti kifejtéseknek hatályos jogszabályainkkal való kapcsolatának szorosabbra fűzését, az elméletnek és gyakorlatnak egymást gyarapító hatásának élénkebb kidomborítását. Nincsen kétségünk azonban, hogy ebben az irányban a házagpótlást a tudós professzor előadásaiiban ellátja. Aminthogy az iránt sincsen kétségünk, hogy egyes — már a könyv megjelenésekor — hatályban nem lévő jogszabályokra hivatkozás (1935: XII. tc.), a felszabadulás után hozott kormányrendeletekben megvalósított új jogelvekre való utalás mellőzése, az abban az időben még felette vonatottan induló könyvkiadás hosszadalmasságának folyománya, amellyel a gyorsan változó jogszabályokat nyomon követni nem lehetett.

Nem tartalmatlan udvariaskodás ezért az a megállapításunk, hogy a szerzőnek a büntetőjogászok őszinte köszönettel tartoznak azért a készségért, amellyel mindannyiunkat megelőzve rakta le alapkövét az új horizontok felé tekintő tudományos irodalomnak.

Dr. Auer György

LAPUNK ZÁRTAKOR adta ki hivatalos jele tését a ország demokratikus rendjének legfőbb öre, a belügyminiszter arról, hogy az új, népi Magyarország dolgozó millióinak: az értelmiségi foglalkozásuaknak, mu kások ak, parasz-tok ak jogait, életlehetőségeit biztosító demokratikus, népi akarat-tal létrehozott törvényeit megdöntené, a fondorkodók, ármánykodók, a vérgőzös fasizmus rémuralmá-nak árnyai, maradványai össze-sereglettek.

A joghoz jutottak, a felszabadultak, a dolgozók, a népi akarat erejét meg fogják mutatni a bűnösökkel szemben.

A demokratikus magyar jogász-ság minden poszton vigiliát tart a demokratikus Magyarország népi akaratát megvalósított jogalkotá-sal felett.

K. M.

Hibaigazítás. A J. K. múlt évi 23—24.-i számában Dr. Teller Miksa tollából megjelent cikk második sorában »1946« helyett »1945« olvasandó; a második hasáb 4. bekezdésében foglalt Králik-idézet helyesen így szól: »...ma is távol állunk még a kar szolid tudásától«; a 2. oldal első hasábjának 4. bekezdésében »Dr. Balogh Andor« helyett »Dr. Balogh Arnold« olvasandó.

Az Olvosóhoz I

Annak folytán, hogy döntvénytári anyag lapunk újraindulásakor még nem állott rendelkezésünkre és így az 1946. évben közölt döntvények nem töltenének ki egy-egy kötetet, azokat az 1947. évben közlendőkkel együtt külön kötetekbe kívánjuk foglalni és ezen kötetek tartalom-mutatóját is f. év végével fogjuk közzétenni

A Jogtudományi Közlöny 1946. évi tartalommutatóját a következő szá-munkban közöljük.

A Szerkesztőség

Kiadóhivatalunk új címe:
V., Alkotmány-u. 12.
Tel.: 120-034.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Isaák Gyula*, a Magyar Kúria másodelnöke, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szladits Károly:* Kúriánk polgári gyakorlata a szociális igazság szolgálatában. — *Dr. Habermann Gusztáv* — *Dr. Villányi Pál:* Távollévők gondnokának képviseleti jogköre. — *Dr. Beck Salamon:* Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés. — *Dr. Bajor László:* A NOT-probléma. — *Dr. Berend Béla:* Az államszervezet befolyása a büntetőjogra. — *Dr. Szabó Imre:* Államfajta és büntetőjog. — *Dr. Nizsalovszky Endre:* A házasságon kívüli gyermekek jogállása és az erkölcs. — A Magyar Jogászegylet valorizációs ankétje. *Szemle:* A Kúria Ügyvédi Tanácsának tagfelvételi gyakorlatából. — Az ítélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet). — A budapesti törvényszék gyakorlatából.

Kúriánk polgári gyakorlata a szociális igazság szolgálatában¹

Nemzeti újjáépítésünk küzdelmes napjaiban ismételten felvetődött az a kérdés, vajjon a magyar bíróság a multban gyökerező hagyományainál fogva kellő megértéssel lesz-e a változott idők követelményei iránt. A jogásközönség részéről gyakran hangzanak el az elítélő bírálat többé-kevésbé szenvedélyes szavai. Ezeknek a bírálatoknak igen gyakran csak egy-egy kiragadott, vitatható értékű ítélet az alapja, márpedig az ilyen kiragadott esetből általános következtetéseket levonni nem lehet. Olyan ítéletek ugyanis, melyekkel szemben az eseti bírálat helyénvaló, sőt kívánatos, elkerülhetetlenek, és pedig különösképpen akkor, ha a bíróság az élet fejlődését követni akarván gyakran a jogalkotástól és jogelmélettől magárahagyatva küszködik a helyes új utak megtalálásáért, járhatóvá tételéért. Néha pedig kétségtől a Kúriára is ráillik a horatiusi mondás: »Quandoque bonus Homeros dormitat«.

¹ Felszólalás a Bírói és Ügyészi Egyesület közgyűlésén.

A Kúria működésének helyes bírálata azonban az átfogó, irányzatokat kutató bírálat, amelyet történelmi szemlélet hat át és ennél fogva a gyakorlat változásait mindig a maga korának környezetébe beállítva ítéli meg. Ha ily szemlélettel és módszerrel értékeljük a Kúria polgári tanácsainak az utolsó félszáz évben követett gyakorlatát, abból világosan kivehető a *szociális igazságra* irányuló törekvés. Ennek a törekvésnek szeretném néhány kiragadott példáját a következőkben bemutatni.

Már az elmúlt század kilencvenes éveiben mély benyomással volt rám az a gyakorlat, amit bíróságaink az úgynevezett gabonaelővételi ügyletek terén kialakítottak és amivel a kisbirtokosok százait mentették meg a vagyoni romlástól, mégpedig nem is a zártfajú kötelmek akkor még elméletileg csak kevésbé tárgyalt szerkezetének alkalmazásával, hanem eseti ügyletértelmezés útján: a bíróság a kisbirtokosok termésének eladásában bennrejlőnek találta a saját termés eladására irányuló célzatot.

**Mellékelve: Magánjogi Döntvénytár
1946. évi tárgymutató**

Ugyanerre az időre esik a bírói gyakorlatnak a kialakulása, *ingatlanok kétszeri eladásának* kérdésében. A telekkönyvek akkori ziláltsága fényben bíróságaink úgy látták, hogy rést kell ültetni a telekkönyvi formalizmus ridegségén és azt a tényleges helyzet jóhiszemű megvizsgálásának követelményével enyhítették. Ezen az úton is számos kisegyzisztencia menekült meg az anyagi bukástól. Ennek a gyakorlatnak elméleti tévedéseit Grosschmid a Fejezeteiben súlyosan bírálta ugyan, de ösztönös igazságát méltányolva, a jogcímvédelem mesterileg felépített jogi szerkezetébe transzponálta. Ilyen módon a magyar bíróság közvetve bár, de helyes jogérzéssel a telekkönyvi közhitelességnek egészen új, méltányossággal telített formáját teremtetten meg, úgy hogy azt a Mtj. is ávette.

Még hatalmasabb eredményre vezetett a századfordulón bíróságaink gyakorlata az ipari culpa, az ipari balesetekért való felelősség kérdésében, ami sokezer munkást mentett meg attól, hogy a nagytőke lelkiismeretlenségének áldozatul essék. Kúriáinknak ez a gyakorlata, mely az üzemtulajdonost az üzem veszélyessége alapján tárgyi felelősséggel terhelte az üzemi balesetekért, döntően kényszerítette a törvényhozást a társadalmi balesetbiztosítás rendszerének törvénybeiktatására. Ismét nem jogi konstrukció alkalmazása, nem a vasuti baleseti törvényből átvitt analogia iuris hozta létre az eredményt, hanem a Kúria eseti igazságkeresése. Ebből a gyakorlatból alakult ki utóbb a törvényelőkészítő munkálatok és a tovább haladó bírói gyakorlat kölcsönhatása nyomán az *objektív felelősségnek* az az átfogó rendszere, mely mai jogunk egyik vezérlő elve lett.

Ugyancsak a kártérítési jog terén nem csekély szerepe volt a Kúria gyakorlatának a Mtj. méltán nagyhírű, mert egyedülálló 1737. §-ának kialakításában és érvényrejuttatásában. Márpedig a szociális igazságra törekvés vezérlő elve a *méltányossági felelősség* jogintézményének, mely a kártétlen kártétel esetén is a kártevőre engedi hárítani, ha a körülmények, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyai ezt a megoldást támasztják alá.

Ugyanezt az irányzatot a családjogi gyakorlatban is felismerhetjük, és pedig a házasságon kívül született gyermekek öröklési jogának terén a 79. T. Ü. H.-ban, valamint abban a gyakorlatban, amely a természetes atyát a keresetképtelen gyermek eltartására a gyermek korára tekintet nélkül kötelezte és megokolt esetekben a keresetképes gyermek részére is tartást ítélt meg magasabbfokú tanulmányainak elvégzése idejére. Ugyanilyen irányban tett további lépést a 197. E. H., mely a házasságon kívül született gyermek számára is lehetővé teszi baleseti kártérítés érvényesítését atyja baleset következtében történt elhalálása esetére. E határozataiban a Kúria már nem is keresett jogszerkezeti támpontot, hanem döntését közvetlenül a megváltozott társadalmi felfogásra alapította.

Az eddigieknél is nagyobb jelentőségű az a heroikus munka, amellyel Kúriánk az első világ-

háború okozta súlyos gazdasági igazságtalanságokat egyfelől a *gazdasági lehetetlenülés*, másfelől a *valorizáció* kérdésében követett gyakorlatával orvosolni igyekezett. Az idevágó döntéshozatali igazságérzet emanációi voltak megakadályozták, hogy a kétoldalú szerződés érdekegyensúlyának felborulásából a méltánytalan hasznot húzzon a másik fél, vagy hogy a pénzromlás következtében a hitelező átmentő nevető adós jogi formalizmusával gazdagodjék a hitelező rovására. A gyakorlatnak is csak később alakult elméleti alapjai, de értékes gyöngyeit a magyar bíróságmunkája halásztla ki a jogrendszer mélyéből. A gazdasági lehetetlenülés immár polgárjogot nyert a Mtj.-ben (1150. §), valamint a lengyel és a szovjet törvénykönyvben; a valorizációs gyakorlat pedig ismét a törvényhozást készítette döntő lépésre, az 1928: XII. t.-c. meghozatalára, de ettől függetlenül is egyik alaptételévé vált magánjogi pénzjogunknak. Különösen a valorizáció megítélésénél van nagy szükség az előjáróban említett történelmi szemléletre. Akik ma vontatottnak és határozatlannak érzik a bíróságoknak a 20-as években követett valorizációs gyakorlatát, nem gondolnak arra, hogy éppen ennek a lassú, szívós bírói munkának köszönhető a valorizáció magátólértetődő voltának az atmoszférája. Akkor nemcsak hogy hiányzott ez az atmoszféra, de ellenkezőleg: tételes valutaközjogi jogszabállyal szemben kellett törvényhozási segítség nélkül kivívni az igazság érvényesülését. Ezernyi tépelődés közepette, tételes jogszabály ellen, de annak félretétele nélkül, csupán leleményes megkerüléssel szolgálni a szociális igazság félig-meddig még lappangó követelményeit, oly sikerrel, hogy az eredmény ma már nem is eredménynek, hanem magától értetődőségnek tűnik, méltán dicsérendő teljesítmény.

Ez a néhány példa is már fényesen megvilágítja Grosschmid Béni ihletett mondását a bírói ítélkezésnek a jogelmélet feletti magasabbrendűségéről: »A jogot az ő röpké igéiben minden iskolás gyermek tudja. Egy az, amit ez az iskolás fiú nem tud és amit mi, akik bár évtizedek óta foglalatostokodunk elméleti téren a civilis jog mesterségével, szintén nem tudunk és az a facti interpretatio és ezzel az a bizonyos konkrét igazságérzés, mely a bírót, mint Werbőczy mondja, lex loquens-szé, iustitia animata-vá teszi, s amit csak hosszas tapasztalat a jogi élet valóságos mezén, az Isten és ember előtti felelősség teljes tudatában való állandó gyakorlása az igazságérzetnek adhat.« Ez a klasszikus mondása a nagymesternek egyúttal meggyőző erővel világít rá a *hivatásos bíróság* nagy jelentőségére, arra, hogy az igazságszolgáltatás olyan művészet, amelyet az egyes emberekben csak hosszas és elmélyedő kari nevelés tud teljes mértékben kifejleszteni és, hogy ennél fogva az igazság látásának az a mélysége, amelyet a felsőfokú bíráskodás megkíván, aligha található fel laikus bíróságok tagjaiban.

A fent előadottakkal — úgy vélem — beigazolódt az én tételtem is, mely szerint azt a gazdagodást, amelyet magánjogunk az utolsó fél-száz évben a szociális igazságosság terén a magáénak mondhatott, túlnyomó részben bíróságaink, legelsősorban pedig a gyakorlatot irányító Kúriánk fáradhatatlan munkájának köszönhetjük. A szociális igazságosság lehető teljes érvényrejuttatása

pedig a demokrácia egyik legfőbb célja és mint-hogy a Kúriát jogfejlesztő működésében a fentiek szerint már eddig is áthatotta a szociális igazságosságnak ez a szelleme, méltán mondhatjuk, hogy a magyar Kúria multbeli modern hagyományával az ifjú magyar demokrácia egyik legértékesebb és legfontosabb segítőtársa lesz.

Dr. Szladits Károly

Távollévők gondnokának képviseleti jogköre

1.

A távollévők részére kirendelt gondnok képviseleti jogkörének kérdése egyrészt a háborúban eltűntek meglévő vagyonainak kezelése, másrészt a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a, továbbá a 7590/1945. M. E. sz. rendelet és az azt kiegészítő és módosító rendeletekben foglalt jogszabályokban biztosított jogok érvényesítése végett vált elsőrendű fontosságúvá.

Ahhoz, hogy a felvetett kérdéshez hozzászólhassunk, szükséges az idevonatkozó teljes joganyag megfelelő megvilágítása.

A távollévők jogainak védelméről az 1877: XX. t.-c. rendelkezik.¹ Ezt megelőző jogunkban a távollévők védelmére intézkedés alig történt, mert a Verbőczy-féle hármaskönyv ebben a kérdésben csak hiányosan intézkedik.²

Tágabb jogkört biztosít a gondnoknak az örökösödési eljárás.³

Az említett rendelkezéseket kiegészítik a polgári perrendtartásnak az ismeretlen és ismeretlen helyen tartózkodók idézésére vonatkozó szabályai.⁴

A törvény megjelenését közvetlenül követően igazságügyminiszteri és belügyminiszteri rendeletek jelentek meg, amelyek a távollévők gondnokának személyével foglalkoznak, anélkül azonban, hogy végeredményben a kérdés lényegére fényt derítettek⁵ vagy olyan szabályozást hoztak volna, amely a mai igényeknek megfelelő.

Az e rendeletekben körülírt gondnokságok lényegében ügygondnokságok. Ezzel kapcsolat-

ban szükségesnek tartom arra rámutatni, hogy a szóbanforgó kérdés elbírálása szempontjából nem lehet a különböző jogszabályokban körülírt gondnokok jogkörét figyelmen kívül hagyni, mert ezen ügygondnoknak — akár a bíróság, akár az árvaszék rendelte ki — kirendelésének korlátai között ugyanazokat a jogokat gyakorolhatja, mint bármely más felnőtt személy részére rendelt gondnok. Azt is ki kell emelnem, hogy az ügygondnok jogkörét jogrendszerünk egységesen nem szabályozza, sőt magának az ügygondnoknak kirendeléséről sincs egységes szabályozás.¹

Ide vág a minisztérium egy hagyatéki ügyben felmerült hatásköri összeütközés kérdésében elfoglalt elvi álláspontja,² amely szerint »a (1877: XX. t.-c.) 28. §. d) pontja alapján kirendelt gondnok tulajdonképpen csak ügygondnoki jelleggel bír, kinek hatáskörét a vagyonkezelés képezi.«

A háború folytán akadályozott és távollévő személyek részére az árvaszék által kirendelt gondnok személyéről és jogköréről rendelkező jogszabályok,³ a törvénygyűjteményként foglalt fel, amikor lényegében egyformán akként rendelkeznek, hogy »vagyon ügyeinek intézésében gátolt személyek helyett a szükséges tennivalókat a gyámhatóság, illetve az 1877: XX. t.-c. 28. §. d) pontja és 32. §-ának alkalmazásával gondnokul kirendelt személy végezhesse, továbbá, hogy a távollévő helyett vagyonának kezeléséhez szükséges tennivalókat (pl. cégjegyzés, váltónyilatkozat tétele, pénzösszeg nyugtázása stb.) helyette az a személy végzi, akit a gyámhatóság az 1877: XX. t.-c. 28. §. d) pontjának s 32. §-ának alkalmazásával a 32. §. 1. bek. szerint jogosult kérelmére gondnokul kirendel.

A rendeletek egy másik csoportja a távollévő gondnokának ingatlant elidegenítő ügyleteivel foglalkozik. E tárgyban a 69.865/1943. B. M. sz. rendelet intézkedik még pedig oly módon, hogy az ilyen ügyletnek gyámhatósági jóváhagyását a lehetőséghez képest mellőzni rendeli és jóváhagyást

¹ 1877: XX. tc. 28. § d) pontja, 32. § 1-2. és 87. § 2. bekezdése.

² V. ö. Indokolás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetéhez 724. lap. 471. § 1-2. bekezdés. Révai-Grill kiadás, Budapest, 1901.

³ V. ö. 1894: XVI. tc. 54. §-ával.

⁴ V. ö. 1911: I. tc. 174-177, 384 és 649. §-ait: kapcsolatos az 1894: XXXI. tc. 77. § b) pontja.

⁵ V. ö. 40.662/1886. I. M.; 12.430/1891. I. M.; 70.953/1897. B. M.; 71.451/1899. B. M.; 186.956/1911. B. M.; 430/1912/VIII/A. B. M.; 161.913/1912. B. M.; 69.865/1923. B. M.; 6.801/1927. I. M.; 162.979/1927. B. M.; 270.585/1929. B. M.; 214.145/1935. B. M.; 21.604/1939. I. M.; 146.084/1939. B. M.; 253.800/1942. B. M.; 5.220/1943. M. E.; 230.900/1944. B. M.; 231.300/1942. B. M.; 10.300/1945. M. E.; 3. §-a, 10.470/1945. M. E. 18. §-a.

¹ V. ö. Ladik, Vladár, Egyed és Horváth: A magyar törvények és egyéb jogszabályok mutatója, Szombathely, 1939. 975. lap. »Ügygondnok« címszóval.

² V. ö. Márkus: Felsőbírószámaink Elvi Határozatai, 1902. 127. sorszám.

³ V. ö. 1.380/1915. M. E. 16. §; 10.200/1915. B. M.; 19.565/1917. B. M.; 1.990/1942. M. E. 25. §; 2.260/1943. M. E. 10-12. §-aival.

csak olyan kivételes esetekben tart helyénvalónak, ha az eladással a gondnok a távollévőt károsodástól óvja meg és az ügylet »megtámadásának veszélye nem valószínű.« Egyébként a jóváhagyást mindaddig mellőzendőnek tartja, amíg e tárgyban a törvényhozás nem intézkedik. Nemsokkal később a 162.979/1927. B. M. sz. rendelet az árvaszéket arra utasította, hogy a bonyodalmak elkerülése végett a törvényhozás rendezéséig a távollévő gondnokának elidegenítési ügyleteinek jóváhagyásától teljesen tartózkodjék. Ilyen előzmények után keletkezett a 10.470/1945. M. E. sz. rendelet 18. §-a, amely a távollévő gondnokát feljogosítja arra, hogy a távollévő ingatlanait értékesíthesse abban az esetben, ha ezzel a távollévőt károsodástól mentesíti.

Idevonatkozik még a 270.585/1929. B. M. számú rendelet a tulajdonközösségek megosztása tárgyában keletkezett jogügyletek jóváhagyásáról.

Ismét más csoportja a rendeleteknek a távollévők gondnokának egész új jogkörét létesíti akkor, amikor a műveletlenül hagyott ingatlanok megművelésére, valamint egyes meghatározott mezőgazdasági termékek termelésének elmulasztására gondnokot rendel.¹

És most röviden ismertetnünk kell még azokat a jogszabályokat, amelyek idevonatkozóan bírói gyakorlatunkban kristályosodtak ki.

Azok a bírói döntések, amelyek e tárgyban feltalálhatók, lényegében csak néhány kérdés körül csoportosulnak. Egy részük azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy van-e perbeli képviselői jogkör a távollévő gondnokának.² A bírói gyakorlat e tekintetben először ingadozó volt, amennyiben régebben elismerte a távollévő gondnokának fellépési jogát, majd később megtagadta, ma pedig a meglévő vagyon kezeléséből folyó perekre korlátozottan ismerik el. Az ingatlanok elidegenítéséhez való jog elismerése területében is ingadozó volt régebben a gyakorlat, majd a teljes tagadás álláspontjára helyezkedtek bíróságaink, hogy a távollévők gondnoka a távollévők ingatlanainak eladására nem jogosult. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a döntések kizárólag olyan ügyekben keletkeztek, amelyekben a visszatért távollévő maga támadta meg a gondnoknak ingatlant elidegenítő ügyletét.³

A döntések egy kisebb része — felismerve azt, hogy a távollévő ügyeinek vitele tekintetében

az 1877: XX. t.-c. 28. §. d) pontja nem tartalmaz kielégítő intézkedést — elismerte a távollévő gondnokának szélesebb képviselői jogkörét. Kiterjesztette azt még ingatlanok eladása esetére is, hangsúlyozva azonban, hogy ez a jogkör lényegében ügygondnoki jogkör, amely független az 1877: XX. t.-c. 28. §. d) pontjában körülírt ügynevezett vagyongondnok jogkörétől és hangsúlyozza, hogy ilyen ügygondnoki kirendelésre az árvaszéknek éppúgy, mint a bíróságnak joga van. Az ilyen ügygondnok mindazon ügyletek kötésére és mindama eljárások megindítására jogosult, amelyekre a távollévő személyesen is jogosult lenne és amelyek gondnok által gyakorolhatók.¹

Kézikönyveink a fennálló rendelkezések szinte magyarázat nélküli ismétléseit adják. Még elméleti könyveink is — ritka kivételtől eltekintve —² megleégszenek a kérdés jogszabályainkban foglalt keretű ismertetésével.

Ez tehát a felvetett kérdésben a mai jog* állapot. Ha már most felvetjük azt a kérdést, hogy ma élő jogszabályaink mennyiben gondoskodnak a távollévő jogainak biztosításáról és védelméről, sajnálattal fogjuk tapasztalni azt, hogy ez a védelem rendkívül hiányos.

Ez a hiány annak tulajdonítható, hogy az 1877: XX. t.-c. megalkotásakor a törvényhozó figyelmét elkerülte az, hogy a cselekvőképesség természetes korlátai nem azonosak azokkal a korlátokkal, amelyeket a jogszabály felállít.

Míg ugyanis cselekvőképtelennek kell tekinteni fizikai értelemben azt a személyt, aki jogai gyakorlásában távollét folytán akadályozva van, — és itt nemcsak azokra a jogokra kell gondolni, amelyek a hátrahagyott vagyon kezeléséből erednek, hanem minden egyéb jogra is, amiről jogszabályaink nem rendelkeznek — továbbá az elaggott és elmebetegségtől vagy elmeengességtől különböző egyéb súlyos betegségben szenvedő azokat az egyéneket, akik bármilyen okból képtelenek akarataikat nyilvánítani vagy cselekvéssé átalakítani, addig e személyek jogvédelméről jogszabályaink nem gondoskodnak. Ez a hiányos rendelkezés az oka annak, hogy a távollét folytán ügyeik intézésében akadályozott személyek részére kirendelt ügygondnokot bíróságaink pereikkel elutasítják, mert bíróságaink álláspontja az, hogy a távollévő gondnoknak jogköre csak a meglévő vagyon kezelésére terjedhet ki, nem jogosult azonban az ilyen ügygondnok olyan igényekkel fellépni, amelyek a távollévő birtokából kikerült vagyon visszakövetelésére vonatkoznak vagy amelyek a vagyoni kérdések területét meghaladják.³

A külföldi törvényhozások régen felismerték a hiányokat, amelyek a tényleges cselekvőképesség és a jogi cselekvőképesség területi határai

¹ V. ö. 1.730/1939. M. E.; 9.400/1939. M. E.; 9.370. 1940. M. E.; 3.770/1943. M. E. 22. §; 286.100/1943. F/M.; 286.101/1943. F. M.; továbbá a 6.160/1941. M. E.; 5.660/1942. M. E.; 112.000/1942. M. E.; és 4.750/1943. M. E.

² V. ö. C. 3.897/1884. Grill VII. 294. e; C. 3.963/1897, 6.139/1896, 349/1901. Márkus 15.473, 15.199, 18.571. sz. alatt; Kassai T. 13/1906. Grill XIII. 298. e; C. III. 1.012/1921. Kovács M.; 264. e.

³ V. ö. C. 168/1920, C. 1.804/1921, C. 1.866/1922, C. 3.673/1922, C. P. V. 6.230/1924, Grill: Magánjog II. Bpt. 1929, 724—5. I. C. P. III. 441/1922, Jtk. XVI. 3; C. P. III. 5.709/1922, Jtk. Dtr. XVII. 17.; C. P. V. 1.173/1924, Jtk. Dtr. XVII. 110, C. 6.770/1922, C. V. 2.336/1926, C. III. 568/1928. Szladits: II. 424, C. 4.121/1927, C. V. 2.374/1930, J. H. M. Dtr. I. 139. II. 178.

¹ V. ö. C. 349/1901. Márkus 1901, 18.571; Kassai T. 13/1906. Meszlényi: Magánjog I. 206. Grill. 1929. C. 1.497/1916. Kovács M. Bp. I. 263, 32.

² V. ö. Fazekas Oszkár, Jogi Lexikon II. 772. lap; »Cselekvőképesség« címszó alattiakkal.

³ V. ö. 9. Jtk. Új folyam 92—3. és B. S. cikkét a 62. lapon.

között fellelhetők és iparkodtak a távollévők jogait olymódon megvédeni, hogy a részükre ki-rendelt ügygondnok hatáskörét szélesítették. Ezen külföldi törvényhozásokra tekintettel vette fel magánjogi törvénykönyvünk első és második szövege a távollévők gondnoka jogkörének új szabályozását. E tárgyban utalok a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv első tervezetének 471. §-ára és az e §-hoz fűzött indoklásra, amely indoklás régi jogunkat is ismerteti, de ismerteti azokat a külföldi törvényhozásokat is, amelyek e tárgyban keletkeztek. A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv első szövegének 471. §-a szerint:

»A gyámhatóság gondnokot rendelhet bárkinek kérelmére, aki érdekelttségét igazolja, de hivatalból is ismeretlen tartózkodású távollévő gondozatlanul hagyott vagyona kezelésére és ha szükséges egyéb érdekei képviseletére.«

Sajnos a második szöveg 421. §-a ismét megszorítja a gondnokrendelés lehetőségét, de mégis tágabb teret enged a mai szabálynál amikor »vagyon ügyének ellátása« végett teszi gondnok rendelését lehetővé.

Ez a rendelkezés, amely hivatva volna a távollévő jogainak teljes védelméről gondoskodni, nem egészen új szabály a magyar törvények hatályosságának területén.

Emlékeztet ugyanis, hogy az 1848-as szabadságharcot követően életbelépett önkényuralom idején császári nyílt paranccsal kiterjesztették az Osztrák Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit a magyar állam területére is.

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv 276. §-a szerint pedig:

»Távollévők vagy valamely ügyletbeni és a bíróság előtt még ismeretlen résztvevők számára gondnok nevezésnek akkor van helye, ha a rendes ügyviselőt nem hagyta hátra, enélkül pedig *jogaik halasztás által veszélyeztetnének vagy másnak jogai folyamatokban gátoltnának stb.*«

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv eme rendelkezése, az 1860. évi október hó 2-án kelt császári leirattal — figyelemmel arra, hogy a magyar állam és az uralkodóház között az alkotmány visszaállítása tekintetében megállapodás jött létre — hatályon kívül helyeztetett, még pedig olymódon, hogy a császári nyílt parancs szerint »a polgári és büntető jognak minden határozmányai és intézkedései mindaddig teljes hatályban maradnak, amíg azok iránt a netáni változások törvényhozás útján meg fognak állapíttatni.«

A magyar állam azonban e császári leiratot is törvényellenesnek tartotta és az országbírói értekezlet határozmányaival módosítva visszaállította a régi magyar jog érvényét. Ekként a magyar állam intézkedése a császári leirat intézkedésétől eltér, mert míg az előző szerint a távollévő ama jogainak védelme tekintetében, amelyekről az 1877: XX. t.-c. nem gondoskodik, továbbra is az Osztrák Polgári Törvénykönyv hivatkozott rendelkezése lenne az irányadó, ma az a helyzet, hogy e tárgyban kizárólag az 1877: XX. t.-c. intézkedése az élő jog.

Felmerült a kiegyezés után az a gondolat is, hogy az Osztrák Polgári Törvénykönyv a maga teljes egészében magyar jognak ismertessék el, amely álláspontot azonban bíróságaink és a törvényhozás nem tették magukévá és így az Osztrák Polgári Törvénykönyv lényegében tágabb és helyesebb rendelkezése a magyar jogba nem ment át.

Miután azonban a magyar jog szokásjog, amely jellegén nem változtat az, hogy mind nagyobb területét tételes jogszabállyal rendezi a törvényhozás, semmi akadálya sem lehet annak, hogy azokban a kérdésekben, amelyeket jogszabályok nem rendeznek, a bírói gyakorlat alakítsa ki a megfelelő jogszabályt, különösen akkor, ha szórványosan bár, de régebbi döntésekből kitűnőleg a bírói gyakorlat is felismerte azt a hiányt, amely a távollévő jogainak védelme tekintetében jogszabályainkban észlelhető.

Ez különösen áll akkor, amikor kifejezetten a távollévők érdekeiről szólunk és amikor nem áll fenn a veszélye annak, hogy ezeket az ügyleteket a távollévő visszatérte esetére megtámadhassa, mert hiszen a folyamatban lévő eljárások jogszerzést és nem joglemondást eredményezhetnek a távollévőre. Így ez megfelelne néhány régebbi autentikus rendeletmagyarázat követelményeinek is (»sem törvényes rendelkezésbe, sem pedig mások szerzett jogaiba nem ütközik.«. »Károsodás elhárítható és megtámadás veszélye nem valószínű.«¹

Az eddigiekben azonban a kérdést csak arról az oldalról vizsgáltuk, hogy mennyiben szükséges az ügygondnoki kirendelésről gondoskodni abban az esetben, ha a gondnokolt jogainak megvédéséről van szó. Az is vizsgálandó azonban, hogy miképpen kell gondoskodni egyes érdekelték távollévőkkel szembeni igényének érvényesítéséről.

A Polgári Perrendtartás idevonatkozó rendelkezései ugyanis csak arról beszélnek, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó ellen mi módon lehet eljárni, nevezetesen ügygondnok kirendelése kapcsán, nem rendelkezik azonban arról, hogy az egyébként ismert tartózkodási helyű, de kézbesítés útján elérhetetlen távollévőkkel szemben mi az eljárás. (Pp. 471. §-a).

Ezt a hiányt a belügyminiszter is észlelte, amikor a külföldre távozott itthon hagyott kiskorú gyermekének tartásáról kellett gondoskodni és az árvászéket ügygondnok kirendelésére utasította.²

Ezek szerint tehát az árvászéket fel kell hatalmazni arra, hogy olyan esetben is rendelhesen ügygondnokot távollévők részére, amikor nevezettekkel szemben a kézbesítés bármely oknál fogva lehetetlen vagy olyan huzamos időt és körülményes eljárást venne igénybe, amely az igény érvényesítését céltalanná vagy lehetetlenné tenné és módot kell nyújtani arra, hogy ilyen módon az árvászék által kirendelt ügygondnok útján perbevonható legyen a távollévő.

¹ V. ö. 430/1912. VIII. a B. M. és 69.865/1927. B. M.

² V. ö. 186.956/1911. B. M.

Összegezve tehát vizsgálataink eredményét : addig is, amíg törvényhozás útján a kérdés szabályozást nem nyer, megfelelő igazságügy-miniszteri és belügyminiszteri együttes útmutatás útján, de enélkül is, kialakítandó bírói és árvaszéki gyakorlat révén törekedni kell arra, hogy a távollévő mindennemű jogainak érvényesítése és másoknak a távollévővel szemben fennálló igényének érvényesítése megfelelően biztosíttassék oly módon, hogy az árvaszék jogszabály hiányában a távollévő részére ne csak az 1877:XX. t.-c. 28. §. d) pontjában körülírt és e törvény 87. §. 2. bek. meghatározott jogkörrel bíró gondnokot rendelhessen ki, hanem kirendelhessen oly általános jogkörrel rendelkező ügygondnokot, aki a gondnokolt érdekében vagy ellene irányuló eljárásban mindazokat a jogokat gyakorolhassa, amely jogok ügygondnok útján gyakorolhatók.

Ezzel megszűnne a ma fennálló és gondnokoltra, de ellenfeleire is egyformán sérelmes joghézag és ezzel jogunk az általános európai jogrendszerekkel párhuzamos jelentős fejlődést mutatna.

Dr. Habermann Gusztáv.

II.

Dr. Habermann Gusztáv szerint a távollét okából gondnokság alatt álló személyek gondnokának képviseleti jogköre — helyesebben a gondnok jogköre általánosságban — törvényhozási újjárendezésre szorul.

Ez a felfogásom szerint téves álláspont indokolja a kérdéshez hozzászólásomat.

I. Előrebocsátom : a kérdés tengelyében a Gyt. 28. §. d) pontja alapján gondnokság alá helyezett személyek gondnoka perbeli képviseleti jogosultságának korlátai állanak. Ennek kiemelése annál is inkább gyakorlati, mert úgy a jogirodalmi utalások, mint a gondnok perképeségét megtagadó felsőbírósági határozatok annak a bírói gyakorlatnak elvi alapjain állanak, amely a távollévő ingatlanvagyonának a gondnok részéről gyámhatósági jóváhagyással, vagy anélkül történt elidegenítésével kapcsolatban alakult ki. Már csak ezért is aggályos a szűkreszabott tényállási keretek között kialakult bírói gyakorlat eredményeinek merőben eltérő tényállásokra alkalmazása. Azoknak a pereknek a felperese többnyire a visszatért távollévő volt. A bírói döntéseket érezhetően befolyásolta ez a körülmény, amely a gondnoki jogkör korlátozásának szükségességére intett. A mai bírói gyakorlatnak alapulfekvő szokásszerű tényállások lényegesen eltérőek. Ma a távollét okából gondnokság alá helyezett személyek legnagyobb részének távolléte véglegesnek, vagy legalább is tartósnak látszik. A távollévő érdekvédelme jegyében kialakult bírói gyakorlat változatlan alkalmazása ezért a távollévő súlyos és sokszor jóvátehetetlen érdeksérelmét eredményezi.

Bár a korábbi bírói gyakorlatban kifejecesedett és a távollévő gondnokának jogkörét megszűkítő jogelv, a döntéseknek szokás szerint alapul

fekvő tényállásra tekintettel a Gyt. 265. §-ának harmadik bekezdéséből értelemszerűen kifejleszthető volt,¹ mint kivételt nem tűrő szabály a Gyt. szellemével és céljával ellentétben állott. *Sípőcz*² kiemeli, hogy ha a távollévő vagyona az elértéktelenülés veszélye nélkül fenntartható, valamilyen haszon, vagy előny biztosítása az állagváltóztatás indokául nem szolgálhat. A Gyt. 265. §-ának 3. bek. azonban módot nyújt arra, hogy a távollévő gondnok a gondnokolt vagyoni érdekének megővése céljából gyámhatósági hozzájárulással állagváltóztatást eszközöljön. A Gyt. 263. §-ának az az elvi kijelentése, hogy a gyámhatóságnak a gyámolt és gondnokolt szellemi és anyagi érdekeinek megővése és előmozdítása a legfőbb feladata, gyakorlati értékét veszíti, ha az adott esetben a gondnok még gyámhatósági jóváhagyással sem valósíthatja meg a gondnokolt vagyoni romlását meggátoló ingatlanelidegenítést.

Ellentétes volt a régebbi bírói gyakorlat abban a kérdésben, hogy a távollévő gondnokát perbeli képviseleti jogkör megilleti-e. *Csorna*³ a Kúria P. III. 1012/1921. számú ítéletét idézi, amely szerint a gondnoknak az Árvaszék sem adhat felhatalmazást arra, hogy a gondnokolt nevében pereket folytasson. Más döntések ugyanezt az álláspontot juttatták kifejezésre a Gyt. 179. § 4. bekezdésére történt hivatkozással szemben is.⁴ Mindezekkel ellentétben a Kúria P. III. 1497/1916. sz. a.⁵ kimondotta, hogy az egy évnél rövidebb idő óta távollévő és vagyona kezelésében gátolt fél nevében a tisztiügyész a Gyt. 32. § 2. bek. és 179. § 4. bek. értelmében gyámhatósági felhatalmazás alapján *telekkönyvi szolgáltatás* iránt keresetet indíthat.

A Gyt. 32. § 2. bek. a távollét okából gondnokság alá helyezéshez szükséges tényállás időbeli fogyatékosága esetében a sürgős szükség által indokolt korlátok között a gondnokot majdan megillető jogkört előzetesen is gyakorolhatóvá teszi. Annak ellenére tehát, hogy a Gyt. 179. § 4. bek. nem anyagi jogi, hanem eljárási vagy szervezeti jellegű rendelkezés, amelyből önálló anyagi jogi következtetések nem származtathatók, a Kúria az egy évnél rövidebb idő óta távollévő személy érdekében a törvényes képviselő számára a perbeli fellépési jogosultságot lehetővé tette, ugyanakkor, amikor azt az egy évet meghaladó távollét okából gondnokság alá helyezett személy gondnokától megtagadta.

Utóbb a bírói gyakorlat egységessé vált abban a kérdésben, hogy a távollévő gondnokát a képviseleti jogosultság a vagyonkezeléssel kap-

¹ Gyt. 265. §. 3. bek. : A nagykorú gondnokoltak vagyona állagának és kezelésének megváltoztatása főleg, ha a gondnokság megszüntetésére még annak életében kilátás van, sürgős szükség nélkül mellőzendő.

² A gyámi törvény. 1882. 383. o.

³ Fejezetek a gyámsági jogból. 57. o.

⁴ Gyt. 179. §. 4. bek. : Köteles a tiszti ügyész ..... a gyámhatóság érdekének védelmére, valamint egyes esetekben az árvaszék felhatalmazása folytán, a kiskorú vagy gondnokolt nevében a bíróságnál lépéseket tenni.

⁵ Perjogi Döntvénytár III. 43.

csalatos ügyekben megilleti. Ettől kezdve csupán a vagyonkezelés fogalmának és korlátainak megállapítása forgott vitában.

A távollevő gondnokának jogkörét a Gyt. egy pozitív és egy negatív rendelkezéssel írja körül. A pozitív rendelkezés értelmében a távollét okából gondnokság alá helyezés esetén a gondnoki képviselő a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyekre szorítkozik (Gyt. 87. § 2. bek.), a negatív rendelkezés szerint a távollét alapján elrendelt gondnokság a gondnokolt cselekvőképességét nem korlátozza (Gyt. 33. § utolsó bek.).

Nem osztom H.-nak azt a megállapítását, hogy az idézett jogszabályok mikénti értelmezése tekintetében jogirodalmi utalások hiányában szűkölködnénk. A gondnokolt érintetlenül maradó cselekvőképessége és a vagyonkezelésre korlátozódó gondnoki képviselői jogkör világos elhatárolásával találkozunk a magánjogi aucto-
rok műveiben.

Sipőcz¹ szerint a távollevő gondnoka a vagyonkezelés körébe nem tartozó jogügyletet nem köthet, a gondnokolt személyes állapotára vonatkozó pereket, pl. házassági bontóper, gyermek törvényes születésének megtagadása iránti per, stb. nem indíthat és nem képviselheti a gondnokoltat olyan perekben, amelyek nem a gondnok által kezelt vagyon kezeléséből származnak. Kolozsváry² a Gyt. 33. § utolsó bekezdésével kapcsolatban arra utal, hogy a »gondnokolt személyes ügyeiben a gondnok tiszte alapján soha nem járhat el«. Szladits³ a két rendelkezés szabatos szintézisét adja, amidőn megállapítja, hogy a gondnok törvényes képviselője ugyan a távollevőnek, »de csak gyámolítója oly értelemben, mintha maga a gondnokolt nevezte volna ki vagyonának kezelésére általános meghatalmazottul«. Szladits ki is emeli, hogy az a bírói gyakorlat, amely a távollevő gondnoka által eszközölt ingatlanelidegenítést még sürgős szükség fennforgása esetén és gyámhatósági jóváhagyás mellett sem tekinti érvényesnek, a Gyt. 265. §-val nincs összhangban. Szokolay⁴ a távollevő gondnokának a gondnokolt képviselőletében való korlátozottságát a gondnokolt személyi ügyeire vonatkoztatja. Példázó felsorolással a gondnok képviselői jogkörének korlátait szemléltetően körülírja. (»Nem járhat el törvénytelenítési, házasság érvénytelenítési, felbontási, holtaknyilvánítási perben.«) A jogelmelet tehát a távollevő gondnokának jogköre kérdésében határozott választ ad, amennyiben a gondnok képviselői jogosultságát egyedül a gondnokolt személyi jogai tekintetében tagadja meg. A szakirodalom ezek szerint nincs összhangban a gondnok jogkörét megszorító bírói gyakorlattal.⁵

Ez az álláspont a Gyt. egyéb rendelkezéseivel is indokolható.

A Gyt. a vagyonkezelésre korlátozott gondnokságnak a 28. § d) és e) pontjaitól különböző egyéb eseteit is ismeri, pl. kiskorúaknak vagyonuk kezelése szempontjából gondnokság alá helyezését (Gyt. 29. §). Ez a gondnokság az atyai vagy gyámi hatalom egy-egy meghatározott és elhatárolt vagyoni szelvényét pótolja. Ha pl. az anya, mint természetes és törvényes gyám a kiskorú vagyonát kezelni nem akarja, a gyámi jogkörnek a vagyonkezelésre vonatkozó része egészében a 29. § alapján kirendelt vagyonkezelő gondnokra száll át. Nem vitatható ebben az esetben, hogy az ekként kirendelt gondnok vagyonkezelő jogosultságának a Gyt.-ben meghatározott korlátokon túlmenő valamilyen korlátozottsága állana fenn, mert ezzel a kiskorút megillető jogok tekintetében vacuum keletkeznék, ami már csak azért is kizártnak tekintendő, mert az anya természetes és törvényes gyámi jogköre vagyonkezelési szelvényének átruházása előtt ilyen hiányosság nem állott fenn, az átruházás pedig a hiány keletkezésének eredményével nem járhat. Ha tehát a kiskorú vagyona kezelésére kinevezett gondnok jogköre a vagyonkezelés tekintetében — legalább is a képviselő szempontjából — a gyámi jogkörrel azonos, úgy nyilvánvaló, hogy a gondnokságnak vagyonkezelésre korlátozott volta vagyoni jogi vonatkozásban a gondnok jogkörének az általános gondnoki korlátokon túlmenő megszorítását nem indokolja.

A vagyonkezelés mibenlétét a Gyt. V. fejezetének 3. címe határozza meg. Kiemelendő, hogy a törvény ebben a vonatkozásban a gyám és a gondnok vagyonkezelési jogköre között különbséget nem tesz és hogy a különböző jogcímen kinevezett gondnokok vagyonkezelő jogkörének a Gyt.-ben foglalt szabályozása egységes. E jogszabályokból megállapítható azonban az is, hogy a vagyonkezelés nem szorítkozik a leltár mellett átvett értékek pusztá megőrzésére. Már Sipőcz¹ hangsúlyozza, hogy vagyonon a vagyonra vonatkozó jogok is értendők és hogy »kezelés alatt nem csupán a vagyon alkatrészeinek, pl. az obligációk, váltók természetben megőrzését kell érteni, hanem kiterjed az a vagyonjogok érvényesítésére és a vagyon állaga feletti rendelkezésre is, amennyiben a gondnokolt érdekében vagy szükségből annak helye van«.

Megállapíthatjuk az eddigiekből, hogy a bírói gyakorlat ingadozásaival szemben a magánjogi doktrína és a gyakorlati gyámjogi művelői egyek voltak abban, hogy a távollevő gondnokának képviselői jogosultsága csak a távollevő személyi viszonyai tekintetében korlátozott, amire az kifejtettek alapján azt is hozzáfűzhetjük, hogy a vagyonkezelés fogalmának egységes meghatározása, valamint a Gyt. 28. § d) pontja, valamint a 29. § alapján kirendelt gondnokok jogkörének azonossága folytán a vagyonkezelő gondnok a gyámtörvény helyes értelme szerint

¹ I. m. 180. o.

² Magyar Magánjog 1907. II. 567. o.

³ Magyar Magánjog vázlat 4. átdolgozott kiadás 1935. II. 390., 391. o.

⁴ Dr. Szladits Károly: Magyar Magánjog 1940. II. kötet, 537, 538. o.

⁵ Szokolay i. m. 553. o.

¹ I. m. 180. o.

mindazokat a joglépéseket és jogcselekményeket megteheti, amelyeket a törvényes képviselőt gyakorló atya, gyám, illetve bármely egyéb jogcímen kirendelt gondnok a vagytonkezelés korláta között megtehetnek.

II. A polgári lakosság egyes rétegeinek tömeges elhurcolása és a bírói gyakorlatnak a távollevő gondnokának jogkörét megszorító irányzata újabb jogszabályaink megalkotóit arra kényszerítették, hogy a távollevő gondnokának jogállását némely vonatkozásban tüzetesen körülírják.

Igy a 10.300/1945. M. E. sz.¹ rendelet 3. §-a értelmében a távollevő gondnoka lakások és más helyiségek helyreállításával kapcsolatos eljárásokban a tulajdonost megillető jogokat gyakorolja. A 10.470/1945. M. E. sz.² rendelet 18. §-a a távollevő gondnokát a kezelése alatt álló ingatlanok és egyéb vagyontárgyak gyámhatósági jóváhagyással történő elidegenítésére vagy megterhelésére jogosítja fel, ha az elidegenítés vagy megterhelés a távollevőt jelentős károsodástól óvja meg. A 3060/1946. M. E. sz.³ rendelet incidentaliter megállapítja, hogy a 7590/1945. M. E. sz. rendeletben meghatározott és a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán elvesztett üzlethelyiség és áruaktár visszajuttatása iránti igényt az igénylő törvényes képviselője (gyámja, gondnoka) is érvényesítheti. Figyelmet érdemel, hogy a 3060/1946. M. E. sz. rendelet a gondnok képviselői jogosultságát megtagadó egyes bírói határozatok ismeretében is mellőzte annak kifejezett kinyilvánítását, hogy a törvényes képviselőt — a gyakorlatban felmerülő esetek legnagyobb részében: távollevő gondnokát — a szóbanlevő igény érvényesítésének joga megilleti, hanem csupán az igény érvényesítésére nyitva álló határidő meghosszabbításával kapcsolatban említi fel az igénylő mellett, mint az igény érvényesítésére jogosultat annak törvényes képviselőjét, aminek feltehető indoka az, hogy a jogszabály megalkotója a törvényes képviselőt fennálló joga alapján is az igény érvényesítésére feljogosítottak tekintette. A lakóházak tetőzetének és egyéb szerkezeti részeinek helyreállítására vonatkozó 7900/1946. M. E. sz.⁴ rendelet 2. §-a a távollevő gondnokát a távollevő tulajdonos helyett a rendeleten alapuló minden eljárásra feljogosítja. Hasonló intézkedéseket tartalmaznak a 11.800/1946. M. E. sz.⁵, 29.200/1946. Ék. M.⁶ és 23.320/1946. M. E. sz.⁷ rendeletek is.

Fokozott jelentőséggel bírnak a 10.490/1945. M. E. sz.⁸ rendeletnek a háborús távollevő gondnokára vonatkozó rendelkezései. A rendelet 16. §-a értelmében a háborús távollevő gondnoka

a Gyt. 28. § a) pontja alapján kirendelt gondnokot megillető jogkörben jár el. Egyebekben a háborús távollevő vagyona és jövedelme, valamint az általa értékesített javak ellenértéke tekintetében reá is a Gyt. V. fejezetének a vagytonkezelésre vonatkozó rendelkezései nyerne alkalmazást. A háborús távollevő gondnokának jogállását szabályozó ezek a rendelkezések a téves alapokon nyugvó bírói gyakorlat visszahatását mutatják. Nyilvánvaló, hogy a r. a háborús távollevő személyi jogviszonyai tekintetében a gondnok jogkörét szabályozni vagy kiterjeszteni nem kívánta. Ez annál kevésbé tételezhető fel, mert a Gyt. 33. § utolsó bekezdésében foglalt rendelkezésnek amúgy sem derogálhat. A rendelet megalkotója előtt a bírói gyakorlatnak az a hallgatóság elfogadott tétele lebegett, hogy a vagytonkezelés tekintetében is kétféle gondnoki jogkör képzelhető el, egy szűkebb, a távollevő gondnokát megillető jogkör és egy tágabb, pl. a 28. § a) pontja alapján kinevezett gondnok jogköre. Az I. pontban kifejtettek szerint azonban ez az álláspont téves, a különbségtételnek törvényes alapja nincsen és így a háborús távollevő gondnokának jogkörét szabályozó 10.490/1945. M. E. sz. rendeletnek csupán az a célzat tulajdonítható, hogy a távollevő gondnoka jogkörének a bírói gyakorlatban megvalósított korlátozását a háborús távollevő tekintetében kiküszöbölje.

Végül felemlítendő a hasonló tárgyú jogszabályok közül a 11.680/1946. M. E. sz.¹ rendelet, amely a távollevő gondnokát feljogosítja, hogy a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-ában szabályozott megtámadó jogot a jogosult távolléte esetén a gyámhatóság felhatalmazása alapján érvényesítse. Az utóbb említett rendelet sem nyugszik jogelvi alapon, létrejöttét az ellentétes bírói gyakorlat tette szükségessé.

III. A távollevők gondnokának jogállása kérdésében követett újabb bírói gyakorlat alapvető fogyatékosága — amint arra már utaltam — az eltérő tényállás-típus mellett kialakult bírói gyakorlat eredményeinek változatlan alkalmazása. Hallani véljük az ellenvetést, hogy nem bírói feladat változtatlan jogszabály mellett a bírói gyakorlat változásával a jogszabályt az élettel összhangba hozni. A feltételezett ellenvetés nem helytálló. A Gyt.-nek az előbbieken idézett 263. §-a nemcsak a gyámhatóság feladatkörének megállapítása, hanem a Gyt. egyes rendelkezéseinek értelmezése szempontjából is vezérfonalat ad. Ha a távollevő érdekvédelme a multban a gondnok jogkörének a Gyt. rendelkezésein túlmenő megszorítását netán indokoltta is tehette, a második világháború után a távollevő gondnoka jogkörének megszükitése a távollevőnek és a közérdeknek egyaránt súlyos sérelmét jelenti. A távollevő visszatérése valószínűségének nézőszögéből megítélni a felmerülő problémákat annyit jelent, hogy a bírói gyakorlat a valóságtól eltávolodva, az elvont jogszabályértelmezés spekulatív távlataiban keresi a helyes megoldást.

¹ Magyar Közlöny 1945. év 167. szám.² Magyar Közlöny 1945. év 168. szám.³ Magyar Közlöny 1946. év 65. szám.⁴ Magyar Közlöny 1946. év 159. szám.⁵ Magyar Közlöny 1946. év 234. szám.⁶ Magyar Közlöny 1946. év 276. szám.⁷ Magyar Közlöny 1946. év 268. szám.⁸ Magyar Közlöny 1945. év 167. szám.

Vegyük azonban közelebből szemügyre az általánosságban megbírált bírói gyakorlatot. Az általunk helytelennek ítélt gyakorlat állandónak és egységesnek korántsem tekinthető.

A Kúria 1945 október 16-án meghozott P. V. 122/1945.¹ számú ítélete mindenekelőtt megrögzíti, hogy a távollevő gondnoka az általa gondnokolt nevében »kereset indítására is jogosult.« Kimondja továbbá, hogy a távollevő vagyonához tartozó ingatlan birtoklásában történt háborítás a vagyon kezelését gátló körülmény, ennek megszüntetése tehát, a vagyonkezeléssel kapcsolatos (vagyonvédő) ténykedések körébe tartozik. Ehhez képest a távollevő gondnokát a birtokháborítás megszüntetésére irányuló kereset megindítására feljogosítottan kell tekinteni.

A budapesti Itélőtábla 1946 június 1-én kelt — üzlethelyiség visszabocsátása iránti ügyben keletkezett — P. X. 1.357/1946. sz. ítéletében a Kúria ismertetett álláspontját a határozatra történt utalással elvi élel fejlesztette tovább. Az Itélőtábla szerint: »A Gyt. 28. §-ának d) pontján alapuló gondnoki képviselet a Gyt. 87. §. 2. bek. értelmében a vagyonkezeléssel kapcsolatos jogokra szorítkozik. Ehhez fogalmánál fogva hozzá tartozik a vagyon őrzése és fenntartása is, ekként a gondnokolt birtokából kiesett vagyon vagy vagyonrész visszaszerzésének a joga és kötelezettsége is.« Az Itélőtábla határozata a gondnokolt érdekvédelmének egyedül elfogadható alapján áll és különös figyelmet érdemel annak hangsúlyozása, hogy a perbeli fellépés a távollevő gondnokának nemcsak joga, hanem egyúttal kötelezése is.

A Kúria 1946 augusztus 23-án kelt P. V. 152/1946. számú ítélete már nem mutatja az előző határozat elvi tisztaságát. Az adott esetben a távollevő gondnoka által, feltehetőleg telekkönyvi szolgáltatás iránt folyamatba tett perben a távollevő gondnokának perképességét a Kúria csak azért látta fennforgónak, mert a pert a gondnokság alá helyezést megelőzően meghatalmazott ügyvéd indította meg a gondnokolt képviselőjében, abba a gondnokság alá helyezést követően a távollevő gondnoka csupán belépett, így a Kúria a távollevőnek már kinyilvánított megtámadó szándéka folytán állapította meg a gondnoknak a per folytatására vonatkozó jogosultságát.²

A Kúria V. tanácsa utóbb állandósult gyakorlatában a távollevő gondnokától megtagadta a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a alapján vagy egyéb jogcímen gyakorolható megtámadó jognak keresettel való érvényesítését. Az erre vonatkozó határozatok (P. V. 1.052/1946., P. V. 1.322/1946.) a Gyt. 87. §-a alapján argumentálnak. Az 1946 szeptember 2-án meghozott P. V.

1.052/1946. sz. ítélet szerint az ingatlant elidegenítő jogügyletnek az 1932. évi VI. tc. 9. §-ára alapított megtámadása a vagyonkezelés körébe tartozónak nem tekinthető. Megállapítja ugyan a Kúria, hogy a megtámadási jogosultság a személyes jogok körébe nem tartozik, — ami a Gyt. helyes értelmezése szerint a képviseleti jogosultság fennforgása szempontjából az egyedüli megkülönböztető ismérv, — mégis a vagyonkezelés körén kívül esőnek tekinti a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányára vonatkozó mérlegelésen alapuló azt az elhatározást, amely a jogügylet megtámadásához vezet, kiemelve azt is, hogy rendszerint egyedül a gondnokolt fél képes mérlegelni, hogy az ügylet megtámadása az ő anyagi érdekét szolgálja-e. A Kúria szerint nincs jelentősége ebben a vonatkozásban annak a körülménynek sem, hogy a gyámhatóság a gondnokot a per megindítására felhatalmazta. A gyámhatóság ugyanis az indokbeli álláspont szerint a gondnok jogkörét ki nem terjesztheti. A P. V. 1.322/1946. számú ítélet lényegében ugyanígy érvel, felemlíti azonban a Gyt. 179. §-ra alapított ellentétet felfogást is, kimondván, hogy a tiszti ügyész a gyámhatóság feljogosítása alapján sem járhat el olyan ügyben, amely a gondnoki képviselet törvényes jogkörét meghaladja. Mindkét ítélet fog-

Sajtó alatt van és ez év tavaszán megjelenik:

KÉT ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI 1945—1946.

című gyűjteményes munka.

Függelék: 1943—1944. évi hatályos törvények.

Szerkesztik:

Dr. BACSO FERENC miniszteri osztályfőnök,
az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetője

Dr. MIKOS FERENC
ítélőtáblai bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ
miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE
miniszteri osztálytanácsos

Dr. SZABÓKY JENŐ
miniszteri osztályfőnök

az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagjai

Készül a magyar igazságügyminiszter
hozzájárulásával

Kedvezményes előjegyzési ára kötve Ft 120.—
A bolti ár magasabb lesz

A munka rendszerbe szedve és egységes szerkezetben 1947 január 1-i hatályos alakban közli az 1943—1946. években kihirdetett törvényeket, az 1945—1946. években kibocsátott törvényerejű rendeleteket. A mű tartalmazza a szükséges magyarázatokat és utalásokat is.

Kimerítő betűsoros tárgymutató
Részletes jogszabálmutató

Minden jogász, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen.

Megrendelhető 20.— forintos havi részletre is.

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés

Budapest. V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4. Törvényszék mellett

¹ Jk. Perjogi Döntvénytár új folyam I. 9.

² Láttuk, hogy a Kúria P. III. 1.497/1916. sz. döntése az egy évnél rövidebb idő óta távollevő érdekében a tiszti ügyészt a Gyt. 32. §-a 2. bek. és a 179. § 4. bek. értelmében gyámhatósági felhatalmazás alapján tkvi szolgáltatás iránti kereset indítására feljogosítottan tekintette!

lalkozik ezenfelül a 10.470/1945. M. E. sz. rendelet 18. §-ával is, a kifejtett álláspont szerint azonban az ingatlan elidegenítésére vonatkozó jogban az ingatlantruházó szerződés megtámadásának joga ienefoglalttnak nem tekinthető. A Kúria ahhoz az eredményhez jut, hogy a megtámadási jog csupán a gondnokolt által elbírálnakó célszerűségi megfontolások alapján gyakorolható.

Az ismertetett gyakorlat túlnyomórészt távollevő zsidók számára kirendelt gondnok által indított megtámadó perekkel kapcsolatos. Ezekben a perekben nem érezhetjük meggyőzőnek a Kúriának a gondnokoltak visszatérésére vonatkozó feltételezését, valamint azt sem, hogy a Kúria a gondnokolttól várja az ügylet megtámadásánál irányadó célszerűségi szempontok személyes kiértékelését. Nyilvánvaló, hogy a halottként anyakönyvezett vagy holtta nyilvánítandó távollevő jogutódai a megtámadó jogot a jogszabályban meghatározott időbeli keretek között érvényesíthetik, holott nem valószínű, hogy az örökös minőséggel kapcsolatos egyetemes jogutódlás a célszerűségi megfontolások megítéléséhez szükséges ténybeli ismeretek egyidejű megszerzését is jelenti.

Rá kell mutatnunk arra, hogy ez a joggyakorlat még olyan esetekben is a távollevő helyrehozhatatlan károsodásával járhat, ha az utóbb, éspedig olyan időben tér vissza, amikor a megtámadó jog gyakorlása számára még nyitva áll. Elég, ha ezzel összefüggésben a földbirtokrendező eljárásra utalunk. A 600/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-a értelmében azok a magyar állampolgárok, akik a fasiszta törvény értelmében zsidó származásuk miatt földingatlanukat elvesztették, azt a rendelet korlátai között visszakapják, kivéve, ha ingatlanukat 1938 március 1. után *visszterhes ügylettel* elidegenítették. Mivel a kizsákmányoló jogügylet alakilag legtöbb esetben visszterhes jogügyletként jelentkezik, nyilvánvaló, hogy a zsidónak tekintett személy a 600/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-ában biztosított jogával csak akkor élhet, ha az ingatlant elidegenítő jogügyletet a bíróság már érvénytelennek mondotta ki. Ha már most a távollevő gondnoka ezt a megtámadó-jogot nem érvényesíthette, ez gyakorlatban azzal a következménnyel járt, hogy a 600/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-ában biztosított jog értékében kétségessé válik, mert a földbirtokpolitikai jogszabályok és különösen a jogszabályok alkalmazásában követett gyakorlat az ilyen igények biztosítására ingatlanok tartalékolását nem teszi lehetővé. Fennmarad a csereingatlanral való kártalanítás, amire azonban csupán annak a gazdálkodónak van igénye, akinek élethivatása a gazdálkodás; a csereingatlanral történő kártalanítás helyébe lépő pénzbeli kártalanítás viszont az adott körülmények között az elvesztett ingatlan tényleges értékének megtérülésére reményt alig nyújt. Állítható-e ilyen körülmények között, hogy a gondnok megtámadó jogosultságának megtagadása a távollevő érdekvédelmet jelenti?

A kifejtettektől függetlenül a P. V. 1052/1946. számú ítélet a 10.490/1945. M. E. sz. ren-

deletnek a háborús távollevő gondnoka jogkörét szabályozó rendelkezéseivel is ellentétben áll. Amint már erre utaltunk, a hivatkozott rendelet 16. §-ának 2. bek. — álláspontunk szerint feleslegesen — a háborús távollevő gondnokát a Gyt. 28. §-ának a) pontja alapján kirendelt gondnok jogkörével ruházta fel. Ha kétség merülhetne fel a tekintetben, hogy ez a jogkör a háborús távollevőt a 200/1945. M. E. számú rendelet 9. §-a értelmében megillető megtámadó jogra is kiterjed, úgy elegendő a 10.490/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-ára utalnunk, amely a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a értelmében megtámadható jogügylet tekintetében, amennyiben a megtámadásra jogosult személy háborús távollevő, bármely harmadik személy javára bejelentési lehetőséget biztosít, aminek gyakorlati jelentősége csak akkor lehet, ha a háborús távollevő gondnokát a rendelet megalkotója a megtámadó per megindítására feljogosítotttnak tekintette.

Az ismertetett határozatokkal szemben a Kúria 1946 november 14-én meghozott P. VI. 1.152/1946. számú ítélete a háborús távollevő gondnokának a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-án alapuló megtámadó jogosultságát a 10.490/1945. M. E. sz. rendelet 16. §-ának 2. bek. alapján gyámhatósági felhatalmazás *nélkül* is fennforgónak ítélte. Ezt megelőzően 1946 november 5-én viszont az V. tanács P. V. 443/1946. számú ítéletével a távollevő gondnokának a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-án gyakorolható megtámadó jogát a 11.680/1946. M. E. sz. rendelet alapján állapította meg, a rendelet szóhangzatának megfelelően kiemelte azonban, hogy a gondnokot a megtámadó jog a gyámhatóság erre vonatkozó külön felhatalmazása alapján illeti meg.

Nem annyira jogelvi jelentősége miatt, mint a restitucionális igényektől való idegenkedés jelzésére említjük fel a győri Ítéltábla 1946 augusztus 27-én kelt P. II. 812/1946. számú ítéletét. A határozat a 7.590/1945. M. E. sz. rendeletben biztosított igények érvényesítésére irányuló jogot a távollevő gondnokától megtagadta, figyelmen kívül hagyva a 3.060/1946. M. E. sz. rendeletet, amely a jogosultak sorában a távollevő törvényes képviselőjét kifejezetten fel-
említi.

IV. A távollevők érdekvédelme szempontjából felsőbíróságainknak a fentiekben ismertetett joggyakorlata annál is aggályosabb, mert a multban a Kúria gyakorlata is támpontot szolgáltatott ahhoz, hogy az alaki jog akadályait leküzdve, a távollevő érdekvédelme még kivételes eszközökkel is hogyan valószínűsíthető meg.

Az első világháborút követően a Kúria a hadbavonult vagy hadifogságba jutása miatt vagygonának kezelésében akadályozott férj vagygonának fenntartására és kezelésére a vele hadbavonulásáig együttélő feleségét is feljogosítotttnak tekintette, aki ebből a célból a férj vagygonához tartozó, harmadik személy által jogosulatlanul birtokolt vagyontárgyaknak birtokba bocsátását is követelhetette és ebből folyó jogainak érvényesí-

tése véget a bíróság előtt is fellelphetett.¹ A Kúria ebben és más döntéseiben kiemelte, hogy a távollevő feleségét ez a jogkör akkor is megilleti, ha távollevő férjének gondnokául nincs is kirendelve és ha a gyámhatóság a Gyt. 32. §-a alapján sem tett intézkedést. Az első világháborút követően kialakult ez a bírói gyakorlat a távollevő érdekvédelmének törvényes alap nélkül történt megvalósítását jelentette, szemben a most kialakult bírói gyakorlattal, amely sok

esetben a törvény rendelkezései ellenére a távollevő érdekvédelmének meghiusulását eredményezi.

V. Ha a kifejtettek szerint a távollevő gondnokának jogköre törvényhozási úton újjárendezendőnek nem is mutatkozik, kétségtelen, hogy bíróságaink a távollevő gondnoka jogkörének kérdésében ellentétes gyakorlatot folytatnak. Az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása végett ezért célszerűnek látszik a vitás elvi kérdésnek jogegységi tanács elé utalása.

¹ P. V. 4145/1922. Polgári Törvénykezési jog Tára. IV. 92.

Dr. Villányi Pál

Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés

I. Ma már közkeletű felfogás, hogy a gazdasági lehetetlenülés és az átértékelés egy anyaméhől született: az életviszonyok normális alakulásának megrázkodtatásszerű változásából, a tárgyak és az őket addig mért pénzértékviszonyának igen erős eltolódásából. A gazdasági lehetetlenülés minden esetre a »maior natu« a háború kitörése után a hirtelen beállott változás első szülöttje, amelyet fiatalabb testvére az átértékelés — hosszabbideig tartó méhmagzati állapot után — csak évek múlva a háború után követett. Rögtön a háború kitörése után riasztó tényként mutatkozott egyes — főként a hadsereg ellátási körébe eső — cikkek árának hirtelen kiugrása, a szokásos árfolykutatás méreteinek erős megduzzadásával. Még nem is tudtuk, hogy minő jogdogmatikai úton tudjuk elérni vagy megközelíteni ennek a máról holnapra jelentkezett nagy árkiugrásnak jogi (joghatásbeli) konzekvenciáit, amikor már a konzekvenciák jogtételbe lecsapódása is megtörtént — azon korai ítéletekkel, amelyek keresztnevüket is csak utóbb kapták meg: a »gazdasági lehetetlenülés« nevével.

II. A gazdasági lehetetlenülés gyakorlata is lassan alakult ki, amíg mai formáját elérte. Csak a jelentősebb fokokat emeljük ki. Az új jelenség első bevonulásakor a »gazdasági lehetetlenülés« (nyilván a lehetetlenülés szavának választásával járó következés gyanánt) joghatása a kötelemlésben és az egyoldalú kötelemlés kétoldalú kiszélesedésével, a szerződésoldásban mutatkozott meg. De nemcsak a lehetetlenülés régi kiképzett formájának az ügyletoldásban nyilvánuló ereje vezetett az ügyletoldás eredményére a gazdasági lehetetlenülés esetében is, hanem az a bírói felfogás is (általában jogi felfogás; a fentiekben a bírói felfogásra utalás a jogalkalmazó bíró pszichikai attitűdjét kívánta kiemelni), amely a felek ügyének tekintette a szerződés alkuját, a szerződéses kikötésekben való megegyezést és főként idegen feladatnak tekintette, hogy a bíró vegye át a felek munkáját, a szerződés feltételeinek, kikötéseinek akaratait, érdekük szerint való felépítését. Előbb-utóbb a bíróság kénytelen volt felismerni, hogy a szerződés változatlan fenn-

tartása vagy teljes megszüntetése »out-out«-jának módszere semmiképpen sem felel meg az észszerűségnek, a felek, sőt a feleken túl az elszemélytelenített közgazdaság érdekének, de az igazság követelményének sem — és akkor vert gyökeret a szerződésnek változott formában való fenn-tartása, leküzdve a »séparation des pouvoirs« — a bíróság és a felek fentebb vázolt munka megosztásának, a feladatkör elkülönülésének a gátját és így született meg a bírói szerződésmódosítás sokszor mélyreható helyfoglalásaként a szerződés egyes elemeinek bírói hatalmi szóval történő meg-szabása. Ez a fejlődés is két etappeban történt. Előbb a szerződés fenntartását — tulajdonképpen az ellenérdekű fél kötelezettségének fenntartását kívánó álláspont esetére mondta ki a bíróság: ám maradjon fenn akaratom szerint az ellenfél kötelezettsége, de akkor én, bíró, a szolgáltatások megzavart egyensúlyát helyreállítom az ellenszolgáltatás felemelésével. Utóbb már a fél kívánságára való rátámaszkodás nélkül quasi »hivatalból« emelte fel a bíróság a pénzbeli ellenszolgáltatást, ha maga a jogviszony szinte kényszerűen fenntartandónak jelentkezett (villanyáram szolgáltatási szerződések). A vonatkozó gyakorlat másirányú alakulása mutatkozik meg azokban a későbbi döntésekben, amelyek a gazdasági lehetetlenülés tényállásbeli előfeltételül nem kívánták meg, hogy a teljesítés az azzal terhelt fél vagyoni romlását előidézni alkalmas legyen, (exceptio ruinae) hanem elégnék tartotta, ha a szolgáltatás értéke és az ellenérték között feltűnő és a forgalomnak a jóhiszeműségben és bizalomban álló tisztességével s a méltányossággal már össze nem egyeztethető aránytalanság van. A nagyszámú döntés példájul C. 1063/1920. (Idézi Szladits—Füster, A magyar bírói gyakorlat II. kiadás II. kötet 183. lap).

Nem mutatott azonban fejlődést — ha szűkebb szóval akarunk élni — változást a bírói gyakorlat az egyik fél előre teljesítése esetére adódó helyzetben. Mindvégig megmaradt a gyakorlat azon az elvi állásponton, hogy az esetben, »ha az egyik fél« a szerződés értelmében nyom-ban teljesít, a másik fél már utóbb sikeresen

nem hivatkozhatik a gazdasági lehetetlenülésre. (C. 269/1934. Szladits—Fürst u. o. 191. lap.) A Kúria egy újabb keletű döntése (P. IV. 1609/1946.) ezt az álláspontot fenntartja, bár enyhe utalás van arra, hogy a döntés »ebben az esetben« szól úgy, ahogyan szól. Bővebb kifejtés arról, hogy az eset minő konkrétumára gondolt a Kúria, sajnos az ítéletben föl nem lelhető.

A döntésnek a kérdéses esetre való utalása, még ha az nem is történt nyomatékos hangsúlyozással, mégis alapot ad arra, hogy kissé mélyebben vizsgáljuk, vajjon a tartós változatlan gyakorlat valójában helyes-e.

Ennek kifejtése (a kifejtés vázolása) e sorok feladata.

A gyakorlat tartóssága feltételezi, hogy egy mélyebb igazságossági szempont húzódjék meg mögötte. Ez az igazságossági szempont adva is van abban a jelenségben, amit az első valorizációs időszak irodalmában, »visszavonakoztatott valorizáció« névvel jelöltem meg. A valorizáció egy korábban megszabott kötelezettség későbbi időpontbeli teljesítése esetén eszközölt művelet; a visszavonakoztatott valorizáció egy korábban eszközölt teljesítésnek későbbi időpontban történő elszámolása — úgy is mondhatom: in idea való posthumus valorizálása. A jogi helyzet alakilag ugyanaz, mint aminő új valutára való áttérés esetén akkor is adódik, ha az új valuta az előző valuta értékmoralása nélkül vezettetik be, mint ahogy nálunk történt a forintvalutáról a koronavalutára való rátérés esetén. Ha valaki a forintvaluta időszakában kötött szerződést és ugyancsak a forintvaluta idejében a maga pénztartozásának egy részét teljesítette és a másik tartozás kifizetése már a korona valuta idejére esik — a fennálló tartozás átszámíttatik a törvényben megszabott 1:2 arányban koronára, amiben bennerejlik azonban akaratlanul, hogy a forintban már teljesített részfizetés a teljesítés szerinti értékben betudódik a fizető adós javára. A visszavonakoztatott valorizáció annak az igazságnak tesz eleget, hogy az adós javára az a teljes érték tudassék be, amit ő valójában teljesített.

Ez a szempont azonban a kérdést nem döntheti el, még ha igaz is, hogy az adós a maga részéről azt az értéket szolgáltatatta is, aminek a teljesítésére ő kötelezve volt. Meg nem engedhető simplifikálás — a valójában itt szóbanforgó kérdés megkerülése, ha úgy képezünk ki egy jogtételt, hogy a maga részéről szabályszerűen teljesítő fél jogyszerű igénytel bír arra, hogy a másik szerződő fél is a maga részéről ugyancsak a szerződés szerint teljesítsen. Éppen a valorizációs praxis mutatja, hogy ez a tétel — szerződéses kötelezettségek (feltételezett) aequivalentiája — nem a végső szava a jognak. Ha a tétel helytálló volna, a valutaszabály közjogi jellegén (korona-korona) alapuló akadály elhárítása után, tehát a valorizáció érvényesítése után a tartozás 100%-osan lenne kötelezően átvértékelendő, mert ha a másik fél is százszázalékosan teljesített, a teljesítő felet is százszázalékos ellenszolgáltatásra irányuló igény

illeti meg. Holott — jól tudjuk, hogy a valorizációs gyakorlat szinte már induláskor a részleges valorizáció álláspontjára helyezkedett. A részleges valorizáció pedig anyagilag a felet megillető igény csökkentése. Hiába hivatkozik a teljesítő fél arra, hogy ő százszázalékosan teljesített, a jog megtagadja tőle, hogy ő is százszázalékos ellenszolgáltatást igényelhesse. A szolgáltatások aequivalentiáját a valorizáció (gyakorlat és törvény) nem ismeri el.

A valorizáció a pénztartozások vitáját tehát az aequivalentia elvének elejtésével oldotta meg. (Nem térünk ki bővebben arra, hogy ezt az elejtést a jogász közvélemény alig tapasztalható egyöntetűséggel helyesnek tartja.)

Ami a pénztartozásokra ma általában helyesnek elismert felfogás — áll-e a nem pénztartozásokra is? Vagy az aequivalentia elejtésével járó kötelemenyhítés (csökkentés) válhatlan összefüggésben van azzal, hogy a tartozás: pénzzolgáltatás, amely elv tehát természetszerűleg pénztartozásokra szorítandó és nem terjeszthető ki egyéb, nem pénztartozásokra? Valójában annak, hogy pénzzel tartozunk, semmi különös összefüggése nincs a kötelemenyhítéssel. Egy kis kitérés a kötelemenyhítés polgárjogának igazolására — jogrendszerünkben egyebütt is találkozunk a kötelemenyhítés jelenségével. A quoad posse obligatio, beneficium competentiae, a kényszer egyezség intézménye, gyöngébb mértékben a K. T. 354. §-ának vagy az 1927: X. t.-nek utólagos határidő engedése, hogy csak egy bővíthető sorozat néhány példáját említsük meg, mutatják, hogy a jogrend nem áll mindig az uti lingua nuncupassit tételének a kötelemenyhítést fogalmilag kizáró elve álláspontján, hanem élő valóság a kötelemenyhítés. A quoad posse obligatio vonatkozhatik ugyan pénztartozásra is (»Isten segíts« szerződés), de valóságos területe és jelentősége éppen a nem pénztartozásoknál gyakorlati.

Ha igazságos, hogy a pénzadós javára — a kötelem szigorja meglazul, az uni iustum alteri aequum elve alapján a nem pénzadós javára is meg kell szólalnia a jogrend irtalmának, engedékenysége — ha az engedékenység alapjául szolgáló tényalap fennforog. A dologszolgáltatással terhelt félre a vállalt érték szolgáltatása épp oly terhes és az időközi — mindenkire kiterjedő — helyzetváltozás folytán épp oly méltánytalan lehet, mint a pénztartozás kötelezettjére. Ha a gazdasági helyzet óriási eltolódását — aminek csak részjelensége a pénzromlás, az új valuta behozatala — csak a pénzadós javára vennők figyelembe, ez meg nem engedett egyoldalúság volna. Ez az egyoldalúság ma a dologszolgáltató (dologszolgáltatással tartozó) félre két pozícióban is ránehezedik: akkor is, ha a dologszolgáltató fél volt az előre teljesítő fél, mert a részleges valorizáció folytán ő kisebb értéket kap, mint amennyit nyújtott, sőt kisebbet ennél is, aminőt javára a másik fél kötelezett, de ugyanúgy rövidséget szenved akkor is, ha a pénzadós volt az előre teljesítő fél — és ő csak a vízőzön után teljesít. Az igaz, hogy akkor, ha a jogrend őt rászorítja vállalt

kötelezettségének — a teljes értéknek — szolgáltatására, formailag egyenlő értékek cseréjét eszközölheti a jog. Igen ám, de. Ezt azonban már külön bekezdésben.

Ha a vevő (pénzadós) a vételárat előre, sőt amint a Kúria hivatkozott ítélete kiemeli, nyomban — vagyis a szerződés megkötésével egyidejűleg, fizeti ki, tehát értékvesztés nélkül, ez nem jelenti az értékvesztéstől való mentesség állandó megmaradását. A pénzadós valorizációs terhét azért enyhíti a részleges valorizáció révén a jog, mivel az adós vagyont a pénzromlással szemben nem tudta teljesen átmenteni. És megtörténik a kötelemenyhítés annak ellenére, hogy a pénzadós — a dologszolgáltatás teljes értékét megkapta. A pénzadós kötelezettségénél tehát nem zárjuk le a jogi helyzetet azzal, hogy ő a neki járó dologszolgáltatást teljes értékben megkapta, hanem jelentőséget juttatunk annak, hogy a teljesítés után minő érték (helyzet) eltolódás következett be. Az ellenszolgáltatás teljes értékének kézhezvétele tehát a kötelemenyhítést nem zárja ki és a jog tudatosan elmellőzi az aequivalentia erőszakolását. (Hogy az aequivalentia talán az egyik félre kedvezőbb alkú folytán a szerződéskötéskor sem állott fenn, ez nem akadály a annak, hogy az aequivalentiával operáljunk.) Igazságtalan tehát, ha az aequivalentiát — amelyet a pénzadós terhére enyhíthetőnek tekint a jog, ugyanakkor a dologadósna szigorúan betartatja. Ugyanaz a gondolat kifejezhető akként is, hogy a pénzhitelző részére a jog a pénzadós terhére nem konzerváltatja a kötelezett értéket, de ugyanakkor a pénzszolgáltató dologhitelző javára az eredeti (sőt esetleg az eredeti értéket meg is haladó) dolog követelést teljes egészében konzerválja. A teljes értékátmentést a jog nem tételezi fel és nem rója a pénzadós terhére, noha ő a dolog teljes értékét megkapta, — miért volna tehát helyes, hogy a dologszolgáltatás adósa az ő hitelzője javára a dologszolgáltatás teljes átmentésével marasztaltassék. A gazdasági lehetetlenülés elvi kizártsága a tartozás előzetes teljesítése alapján nem foglalhat helyet. Az »egyetlen szempont« érvényrejuttatása a jogi jelenségek sokirányú rétegződése mellett már szinte módszertani hiba. A consideratio diversis finibus a jogalkalmazásnak szükségszerű — de általában követett — gyakorlata is. Ez a diversis finibus szemlélet a mi felszólásunk alapja is.

Egyébként régi valorizációs gyakorlatunk az ingatlanszolgáltatásnál a gazdasági lehetetlenülést megállapította akkor is, ha — a vevő a vételárat megfizette és a vevőt az ügylet felbontása mellett a visszajáró vételár valorizációjával recompen-sálta.

A fent kifejtett gondolatmenetnek megfelelő állásfoglalás nem egészen idegen újabb bírói gyakorlatunkban. A Kúria P. VI. 592/1946. sz. ítélete még hangsúlyozza, hogy »gazdasági lehetetlenülésről, amint arra a fellebbezési bíróság is helyesen utal, csak kölcsönösen halasztó ügylet esetében lehet szó, ha azonban az egyik fél a szerződés értelmében már teljesített, az adóssá vált

másik fél utóbb sikeresen a gazdasági lehetetlenülésre nem hivatkozhatik, mert az ügylet már lebonyolítást nyert az egyik fél részéről való teljes értékű teljesítéssel«. Az ítélet tehát még mereven tartja a gyakorlat régi tételét, sőt még a szolgáltatások aequivalentiájának érvét is felvonultatja. A Kúria P. IV. 1108/1946. sz. ítélete azonban bár a régi gyakorlattal való szakítást szokás szerint meg sem említi, annak a tényállásnak (mint a tényállás egyik komponensének) megállapítása után, hogy »a felperes a vételárat előre megfizette« latolgatja az áruszolgáltatást igénylő kereset elbírálásánál, hogy a »méltányosságnak melyik fél oldalán kell érvényesülni«. Ha végeredményben esetileg a Kúria a teljes áruszolgáltatásban marasztalt is — ez a marasztalás már nem a gazdasági lehetetlenülés címen emelt kifogás kizártságán, hanem annak eseti helyt nem foghatóságán alapszik. Az ítélet tehát — még ha első alkalommal is vall nyíltan színt — a korábbi gyakorlat elejtését illetően — az elv egyeduralmát mindenesetre megdöntötte. A »Magyar Jog« (Vági József) az esethez azt a helyeslő megjegyzést fűzi, hogy enyhítést jelent a Kúria előbbi gyakorlatával szemben, amely a gazdasági lehetetlenülésre hivatkozást elvileg kizárta a vételár előre lefizetése esetén. Hogy az új elv — mint rendesen, most is nehezen tör utat, mutatja, hogy a Kúriának ugyancsak a IV. tanácsa P. IV. 529/1946. sz. határozatában a vételár előre kifizetésére való utalással elvetette az áruadósna a felár fizetése tekintetében támasztott kérelmét, ami pedig az érdekkiegyenlítésnek esetleg ugyancsak használható eszköze.

Csak röviden kívánjuk jelezni, hogy a gazdasági lehetetlenülés ily esetben való megállapítása esetén kevésbé alkalmazandó a gazdasági lehetetlenülés ügyletoldó joghatása és inkább lesz helyénvaló a szerződésnek módosítással — rendszerint a szerződésileg kötelezett áru mennyiségi leszállításával — való fentartása.

Dr. Beck Salamon

Kapható már a:

Jogtudományi Közlöny

bekötési táblája

(1946. évi I. Új folyamhoz)

Ára darabonként forgalmi adóval, csomagolással és postai szállítással együtt

12 forint

Megrendelhető 1947 március hó 5-ig

a Jogtudományi Közlöny

kiadóhivatala (Bp. V., Alkotmány-u. 12) útján a mellékelt befizetési lap felhasználásával, az összeg előzetes be-
küldése mellett.

Postatakarékpénztári számlaszám: 41—41.

Telefonszám: 1-2-0-0-1-4.

A NOT-probléma

A NOT körüli vihar demokratikus közvéleményünket állandó izgalomban tartja. A napi politika a NOT felebbviteli jogkörének megszűkítésében, a tanácsok politikai számarányának megváltoztatásában, vagy az egész népbírósi rendszer megszüntetésében véli az orvosszert megtalálni, aszerint, hogy melyik politikai párt ad kifejezést véleményének. Ez alkalommal politika-mentesen, kizárólag jogászai szempontból szeretnék a NOT-problémával foglalkozni. Bizonyos hogy NOT-probléma van, és pedig nemcsak politikai, hanem jogi szempontból is.

1946 november 30-án kelt hivatalos ügyforgalmi kimutatás szerint az elsőfokú bíróságok 11.418 ügyben marasztaló, 5407 ügyben pedig felmentő ítéletet hoztak. A marasztaló ítéletekből 2245, a felmentő ítéletekből pedig 749 ítélet vált eddig jogerőssé. A kimutatás szerint 1946 november 30-án a folyamatban levő ügyek száma 5074 volt. E számadatok egybevetéséből — figyelemmel arra is, hogy a NOT eddig mintegy 2500 ügyet fejezett be érdemben — láthatjuk, hogy a NOT-nak még legalább 15.000 ügyet kell elbírálnia, tekintettel arra, hogy az ügyek nagy többsége vagy a népügyész, vagy a vádlott fellebbezése folytán a NOT-hoz kerül. NOT-probléma tehát e rideg számadatok alapján is van, mert jövőnk szempontjából sem bel-, sem külpolitikai okokból nem közömbös, hogy mintegy 15.000 háborús és népellenes bűncselekménnyel vádolt ügyében az országos Tanácsnak mi lesz az álláspontja?

A NOT-problémával azért is érdemes foglalkozni, mert még nyílt kérdés, hogy a háborús és népellenes bűnösök felszámolásával az esküdt-bíróságok visszaállítása következik-e, vagy a népakaratnak az igazságszolgáltatásban hathatós érvényesítése érdekében egy korszerűen átalakított népbíráskodási rendszer fenntartása mellett foglalkunk-e állást?

A probléma megoldásához különösképpen két szempontot kell megvizsgálnunk és pedig 1. a NOT szervezeti összetételét és 2. népbíráskodásunk perorvoslati rendszerét.

A 81/1945. M. E. és az 1440/1945. M. E. sz. rendeletek alapján egységes szerkezetbe foglalt 1945: VII. tc. (a továbbiakban: a törvény) 39. §-a szerint az elsőfokú népbírósi tanács hat tagból áll és pedig a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt (Független Kisgazda Párt, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Paraszt Párt, Polgári Demokrata Párt) és az Országos Szakszervezeti Tanács kiküldötteiből. A 42. § szerint az igazságügyminiszter minden tanács mellé szakképzett tanácsvezető bírót jelöl ki. A népbírósi tagjainak és póttagjainak megbízása 3 hónapig tart, a megbízás azonban megismételhető. Ebből okserűen következik, hogy a népbíró megbízása bármikor, de 3 hónap elteltével mindenestre visszavonható.

A törvény 57. §-a értelmében a népbírói fellebbezéssel megtámadott ítéleteit felülbíróló Népbírói Tanácsok Országos Tanácsa a 39. §-ban felsorolt öt politikai párt által kiküldött bírói és ügyvédi vizsgát tett szakjogászokból alakul. A Szakszervezeti Tanács tehát a NOT tanácsaiba nem delegál bírót. A megalakult tanács egy tagját az igazságügyminiszter a tanács vezetésével megbízza. A 39. §-al ellentétben a pártok a NOT bírák megbízását vissza nem vonhatják.

Az elsőbíróságnak: a népbírói bíróságnak és a fellebbezési bíróságnak: a NOT-nak e szervezeti összetételéből világos, hogy a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonását a debreceni kormány egy külön, a kormányzatban résztvevő politikai pártokból alakult bíróságra kívánta bízni, ami abban az időben a Nemzeti Függetlenségi Frontból és a Szakszervezeti Tanácsból tevődött össze. Következetlenség volt tehát már akkor is a NOT tanácsaiból a Szakszervezeti Tanács kiküldöttét kihagyni. Mert vagy az volt az álláspont, hogy a NOT-ot is a fenti politikai elvek alapján szervezik meg: s ez esetben indokolatlan volt az elsőfokú és a fellebbezési bíróság összetételében szándékosan politikai aránytalanságot teremteni; vagy pedig ha az volt a cél, hogy a laikus bíróság ítéletét szakképzett jogászok bírálják felül: akkor viszont célszerűbb lett volna a NOT tanácsának megalakítását a politikai pártok kikapcsolásával az igazságügyminiszterre bízni.

Ha azonban a NOT bírákat mégis a politikai pártok delegálják, akkor miben sem leli magyarázatát az 56. §-nak az a rendelkezése, hogy a pártok a NOT bírák megbízását nem vonhatják vissza. A szovjet alkotmány 112. §-a szerint: »a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve«; az igazságszolgáltatásról szóló törvény 17. §-a pedig kimondja: »a bírákat tisztességűktől és az esküdtkeket kötelezettségük alól csak a választók részéről történt visszahívás, vagy pedig bírói ítélet útján lehet felmenteni«. Aligha hinném, hogy a népakarat a bíráskodásban valahol is jobban kifejezésre jutna, mint a Szovjetunióban. Itt a bírót a dolgozók választják s ehhez természetesen az is hozzátartozik, hogy ha a bíró a nép bizalmát elvesztette, visszahívható. Népbírói törvényünknek is az volt a célja, hogy a nemzetgyilkosokat a nép büntesse meg, miért kellett hát a nép kezét éppen a fellebbezési szakban megkötni? Ez semmi egyéb, mint a bírói függetlenség helytelen értelmezése. A bírói függetlenség ugyanis nem a néptől való függetlenséget jelenti.

A köztársaság büntetőjogi védelméről szóló 1946: VII. tc. 11. §-a szerint a törvényben meghatározott bűncselekmények elbírálása az ítélőtáblák székhelyén működő népbírói tanácsok kezében öt tagból alakított külön tanács hatáskörébe tartozik. A tanács elnökét az igazságügyminisz-

ter jelöli ki, egy-egy tagját pedig a koalíció pártjai (Független Kisgazda Párt, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt és Nemzeti Paraszt Párt) küldik ki. Ez a tanács tehát a rendes tanács hat laikus bírójával szemben csak négy laikus bíróból áll. Nincs képviselve a Polgári Demokrata Párt és a Szakszervezeti Tanács.

Minthogy az 1946: VII. tc. 11. §-ának 3. bekezdése szerint e törvény alkalmazásánál is a népbíráskodás körében irányadó anyagi és alaki jogszabályokat kell alkalmazni, az öttagú külön tanács által hozott ítéletek ellen bejelentett perorvoslatokat is a NOT bírálja felül. Az a NOT, amely a fentiek szerint a Függetlenségi Front pártjai által delegált bírákból alakul. Itt jelen van a Polgári Demokrata Párt, de nincs jelen a Szakszervezeti Tanács bírása.

Említésre méltó még az is, hogy amíg a népbírószág rendes tanácsában a törvény 49. §-a szerint a tanácsvezető szakbíró a tanácsnak csak jogi kiszolgálója és csak szavazategyenlőség esetén szavaz, addig a külön tanács tanácsvezető bíróját a Bp.-ben meghatározott jogok illetik meg, aki tehát nemcsak szavazategyenlőség esetén szavaz.

Amint látjuk tehát népbírószági törvényeink szervezeti szabályai sok ellentmondást, következetlenséget — sőt ennél többet: kaoszt tartalmaznak. Meggyőződésem, hogy a népbírószágok és a NOT által hozott ítéletek közötti feltűnő aránytalanságoknak egyik oka ez a kaosz. Jól ítélkezni csak akkor lehet, ha annak előfeltételeit megteremtjük. Törvényhozásunknak elsőrendű sürgős kötelessége tehát, hogy a hibákat kijavítsa.

Népbírószágainkat egységesen kell átszervezni.

Minthogy a Függetlenségi Front a kormányzásban ma már nem abban az összetételében vesz részt, mint a vonatkozó rendeletek megalkotása idején, — valamennyi népbírószági tanácsot — természetesen a NOT tanácsait is a koalíció pártjainak kiküldötteiből kell megalakítani, miként ezt az elvet az 1946: VII. tc. 11. §-a legalizálta is. Az 1946: VII. tc. 11. §-a szerint a tanács elnökét az ítélőbírák sorából az igazságügyminiszter neveze ki. A tanács elnökét a Bp. szerinti jogok illessék meg. A pártok által delegált laikus és NOT bírák a pártok által bármikor visszahívhatók legyenek.

Ezzel nemcsak egységes szervezetet teremtünk és megszüntetjük az összes ellentmondásokat, hanem az államkincstárnak jelentékeny pénzügyi megtakarítást is biztosítunk. A népbírák napidíjaira előírányzott összeg egyharmaddal csökkenthető lesz.

Bármiképpen is oldjuk meg a szervezeti problémákat a tulajdonképpeni bajok gyökerét népbírószági törvényünk perorvoslati rendszerében kell keresni.

A büntető per legfontosabb feladata a való tényállásnak a felderítése és megállapítása. A megállapított tényállásból levont jogi következtetés s a büntetés kiszabása másodrendű jelentő-

ségű. Érthető tehát, hogy minden nemzet büntető igazságszolgáltatása arra törekszik, hogy az elsőfokú bíróságot ruházza fel a jó ítélkezés összes előfeltételeivel. Ezt a bíróságot kell leginkább megerősíteni, mert ennek a bíróságnak a feladata: a tényállás megállapítása. Az elsőbíróság van abban a helyzetben, hogy a szóbeliség és közvetlenség minden eszközével, a bíró személyi, érzéki tapasztalatai alapján győződjk meg a valódi tényállásról.

Érthető tehát, hogy a reformtörekvéseknek a fellebbezés teljes eltörlése, illetőleg a tényállás fellebbezhetetlenségének kimondása a céljuk, mert a ténykérdésben való perorvoslatot a közvetlenség elvével összeegyeztethetőnek nem tartották.

Érdekes, hogy pld. Angliában 1907-ig a tulajdonképpeni értelemben vett perorvoslat egyáltalában nem volt megengedve, 1907 óta a zsűrivel működő bíróságok ítéletei ellen, 1914 óta pedig a békebírák ítéletei ellen van egyfokú perorvoslatnak helye, de csak jogkérdésben.

A Szovjetunió büntető igazságszolgáltatása fellebbezési fórumot nem ismer. Itt tehát ténykérdésben perorvoslattal élni egyáltalában nem lehet. A fellebviteli fórum, az úgynevezett revideáló — cassációs (felülvizsgáló-megsemmisítő) fórum, amennyiben az elsőbíróság ítéletét helytelennek találja, csak megsemmisíti az ítéletet és visszairányítja az ügyet új tárgyalás végett az elsőbírósághoz. A közvetlenség elvének legteljesebb felismerése nyilvánul meg ebben.

Nyilvánvaló, hogy a közvetlenségnek, a szóbeliségnek, a bíró személyes érzéki tapasztalatainak, az elkövetési hely ismeretének milyen döntő szerepe van a közönséges bűncselekmények tényállásainak a megállapításánál s hogy ezt minden haladó nemzet igazságszolgáltatása az elsőfokú bíróságra bízza.

Aligha szorul bizonyításra, hogy ezek a szempontok a népbírószági eljárásban hatványozott mértékben jönnek tekintetbe. A laikus bíró nem a bizonyítási anyag »gondos mérlegelésére« fekteti a fősúlyt, hanem elsősorban tárgyi és személyi ismeretei alapján ítélkezik. Nem a perrendszerű bizonyítékok után kutat, hanem szubjektív meggyőződését, a vádlott egyéniségéről alkotott értékítéletét juttatja kifejezésre. Különösen így van ez a törvényben statuált bűncselekmények megállapításánál. Itt ugyanis kerettörvényről van szó, amit tartalommal a bíró tölt meg.

Politikai bűncselekményeknél rendszerint nincs corpus delicti, nem a kézzelfogható bűnösség eseteivel állunk szemben. Néha csak annyit tud a bíró, hogy vádlott fasiszta beállítottságú, amit sokszor konkrétumokkal nem lehet alátámasztani. Az a népbíró, aki a vádlott működését 25 éven át ismerte, nem perrendszerű bizonyítékok összegyűjtésére törekszik, hanem meggyőződése, helyi ismerete alapján nyugodt lelkiismerettel állapítja meg a tényállást és mondja ki a bűnösséget.

Jogi és politikai rövidlátás volt tehát a népbírószág ítélete ellen fellebbezést engedni.

A Bp. tradicionális okokból a kétfokú perorvoslati rendszer mellett döntött, mégis belátta, hogy esküdtbírói ügyekben — mely esküdtbírók nem vitásan rokontermészetűek a népbírókkal — a verdikt materialiter szabály szerint szent és sérthetetlen s ezért a Bp. 426.§. 1. pontja szerint az esküdtbíró ítélete ellen csak semmisségi panasznak volt helye. Ilyen körülmények között nem tartom szükségesnek a további bizonyítékok felsorakoztatását annak alátámasztására, hogy népbírói törvényünk perorvoslati rendszerét sürgősen meg kell változtatni.

Módosítani kell tehát a népbírói törvényt akként, hogy a népbíró ítélete ellen semmisségi panasznak van helye: 1. azon az alapon, hogy a népbíró ténymegállapítása az iratok tartalmával ellentétben áll vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt; 2. a Bp. 385. §-ában meghatározott anyagi semmisségi okok alapján.

Az 1. pont esetében a fellebbviteli fórumnak csak cassatórius joga lenne, a 2. pont esetében a Bpn. 33. §-ának 1. és 2. bekezdése alkalmazandó. Vagyis a NOT köteles határozatát azokra a tényekre alapítani, amelyeket a népbíró valószínűleg fogadott el.

Tekintettel a népbíráskodás különleges természetére és céljára a törvény 53. §-ának 2. bekezdésében foglalt korlátozást az 1945: VII. tc.-ben meghatározott bűncselekményekre vonatkozóan fenntartandónak vélem. Nincs szükség azonban a törvény 5. §-ában biztosított és a tanácsvezető bírót megillető előterjesztési jogra.

* * *

Állítom, hogy ha népbíróságainkat a fenti módon átszervezzük, de főként, ha a törvény perorvoslati rendszerén a javasolt módon változtatunk, a NOT körül tomboló vihar egyik napról a másikra el fog csendesedni. Az elsőfokú népbírók és a NOT ítéletei közötti feltűnő aránytalanságok az esetek jelentékeny részében ugyanis abból a jogi abszurdumból származnak, hogy a laikus bíróság ténymegállapításait szakbíró vizsgálja felül. Ez sehol a világon nincs és ezen nálunk is sürgősen változtatni kell nemcsak jogi okból, hanem azért is, mert a jelenlegi állapot továbbifenntartása népbíráskodásunk csődjéhez vezethet.

Dr. Bajor László

Az államszervezet befolyása a büntetőjogra

(Bef. közl.)

A harmadik, illetve a negyedik állam — a szovjetállam — jellemzésére áttérve előrebozsátom azt, hogy a magam részéről nem tartom a nyugateurópai és keleteurópai jogrendszerek között fennálló, ma tényleg lényeges és nagy különbséget áthidalhatatlannak. Meggyőződésem az, hogy a szovjetállamnak megtörtént bel- és külpolitikai megerősödése meg fogja szüntetni azt a kényszerű izoláltságot, amelyben ennek az államnak a jogrendszere a nyugateurópai jogrendszerek-től élt és ha figyelembe veszem azt, hogy annak ellenére, hogy a szovjetállam dogmatikus, az elmúlt harminc év alatt jogfejlődésében rendkívüli hajlékonyságot tanúsított, akkor hiszem, hogy ez a jövőben tovább folytatódik és végeredményben kölcsönös és jótékony kiegyenlítődés útján egységes emberi irányba fogja terelni a ma különböző jogok fejlődését.

Melyek a kommunista államnak jellegzetes sajátosságai? A kommunista állam megszünteti az eddigi termelési feltételeket, kiküszöböli a gazdasági életből a magántulajdont és a szerződési szabadságot. Ennek következtében álláspontja szerint megszűnnek a termelési viszonyok által előidézett osztálykülönbségek, ezzel együtt megszűnnek az osztályok. Valóban, a kommunista állam magát átmenetnek tekinti az osztály nélküli társadalom felé és álláspontja szerint, mihelyt ez az állapot eléretett, akkor az államnak, mint feleslegesnek, el kell halnia. A szovjet állam-

rendszerében a hatalmak megoszlásának elve nem érvényesülhet. Szerinte erre csak a polgári állam burkolt osztályelnyomásának van szüksége. A proletárállamban, ha netalán osztálykülönbségek keletkezésére alkalom adódik, akkor az állam nem óhajtja korlátozni magát a hatalmak megosztásával ilyen kísérlet elnyomása tekintetében.

A törvénynek az a fetisizmusa, amelyet mi ismerünk, a szovjetállamban megszűnt, a törvény is csak a cél megvalósításának egyik eszköze. Biztosíték jellegű hatása, amelyet élvezhetne az is, aki az állam ellen tör, sincsen. Az államhatalmak, tehát a kormányzás, közigazgatás, bíráskodás egységét éppen ebből folyóan ellenőrzés által, ha nem is formailag, de lényegileg megvalósítja. Ebből folyik az is, hogy a független bírónak azt a fogalmát, amelyet mi ismerünk, a maga részéről megszünteti.

A büntetőjog célja a szovjetállamban az államnak a dolgozók javára történő megvédelmezése. Elvileg nem ismer különbséget közösségi és egyéni jogvédelem között és tulajdonképpen a védett jogtárgy kivétel nélkül minden esetben maga az állam, az érvényben lévő jogállapot. Éppen ezért elvileg nincs is más bűncselekmény, mint politikai bűncselekmény. Ez a politikai bűncselekmény lehet közvetlen, tehát közvetlenül az állami rend, a közigazgatás rendje, a gazdasági rend, a katonaság elleni támadás, vagy közvetett politikai bűncselekmény, amely azonban lényegében szintén az állami rend ellen irányul. Ha

ténylegesen különböztet is ma még egyéni és közösségi bűncselekmények között, ez legfeljebb abban nyilvánul meg, hogy a törvény a szankciónak, amelyet a közösségi bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmaz, minimumát, az egyéni bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazható szankciónak pedig a maximumát állapítja meg.

A bűncselekményt, amelyet, mint tudjuk, a nyugateurópai jogrendszerek csak formailag határoznak meg, mondván, hogy bűncselekmény az, amire a törvény elkövetés előtt büntetést állapított meg, a szovjetjog materialiter határozza meg és azt mondja, hogy bűncselekmény fogalom minden az állam, illetve jogrendjére nézve veszélyes vagy aszociális cselekmény. A törvényben felsorolt (a szovjet büntetőjog mindössze 265 §) bűncselekményi tényálladékoknak különös jelentőségük nincsen, mert ez a felsorolás nem taxatív, hanem exemplifikatív és az analógia alkalmazása meg van engedve. A büntetőjogi tényálladékok felsorolásának a kizárólagos célja az alsóbb bírói rendszer tagozatainak tájékoztatása. A tényálladék helyébe tulajdonképpen a veszélyességi klauzula lép.

A bűnösség fogalma elesik. Marad a közveszélyességű cselekmény és a büntetés helyébe, mint szankció, a szociális vagy társadalmi védelem lép. Szándékos és gondatlan cselekmény között csak az eltérő társadalmi veszélyesség fokához képest van különbség. A szociális védelem mérve kizárólag a cselekmény veszélyességének fokától függ. Kifejezésre juttatja ezt a szovjet büntetőjog 16. § a, amikor kimondja, hogy »kényszerrendszabály nem alkalmazható, ha a cselekmény elkövetője nem veszélyes és arra sincs támpont, hogy a jövőben veszélyes cselekményeket elkövetessen.« Tehát teljes egészében megvalósítja a legalitás elvével szemben az opportunitás elvét. Másfelől mint ellenpólus jelentkezik a szovjet büntetőjognak 7. §-a, amely lehetővé teszi, hogy a társadalmi védelem, tehát a mi fogalmaink szerint a büntetés, alkalmazható mindenkivel szemben, aki közveszélyű cselekményt elkövetett vagy a bűnöző környezettel való kapcsolata vagy korábbi tevékenysége által veszélyt jelent.

A szovjet büntetőjogászok szerint a kapitalista államrendnek az a bűncselekmény-fogalma, amelyet formálisan határoz meg, ha materialiter határozatnák meg, helyesen az volna: bűncselekmény az uralkodó osztály érdekei ellen irányzott minden cselekmény. Odáig mennek el, hogy például az egyén élete, egészsége, erkölcei, vagyona ellen intézett bűncselekményeket is az uralkodó osztály hibájából, mondjuk a gazdasági egyenlőtlenségből, a lakásínségből, a függőségi viszonyból, az elnyomást előmozdító alkohelizmusból, a munkások kényszerű házasságtalanságából származtatják, melyeken felül legfeljebb csak kivételesen előforduló pathologikus (nem kriminális) eseteket hajlandók elismerni. Folyik ez abból a lényegileg ma már a szovjetállamon kívül is tért nyelő álláspontból, hogy az állam-

polgári jogegyenlőség gazdasági egyenlőtlenség mellett merő fikció.

Minden büntetőjognak azonban, amely az előre megállapított tényálladékok rendszerét és a bűnnel arányos büntetést elveti, elháríthatatlanul áldozatul esik a generálprevenció. Ha nincs a bűncselekmény elkövetése előtt pontosan megállapított tényálladék, akkor annak az állam egyedeire motiváló hatása sem lehet és akkor minden állami kényszerrendszabálynak alkalmazása csak a konkrét esetre kiható egyszeri intézkedés.

Persze, a szovjet büntetőjog még fokozottabban felveti a problémát: hol van a társadalomszerű és társadalomellenes megnyilatkozás, a közveszélyű és a megengedett magatartás határvonala? Ha a közveszélyesség tünetnélküli magatartás útján is megnyilatkozhatik, akkor a társadalomra veszélyes állapot határa a meggyőződésen túl akár a gyanús hallgatásig is kiterjedhet.

Ezek után megkísérelném ugyanilyen rövidséggel a közelmúlt magyar államot és a most erjedésben lévő demokratikus államot és annak büntetőjogát — legalább a vonatkozó jogterület egyetlen segmentumának megvilágítása útján — felvázolni.

Kétségtelen, hogy az elmúlt magyar állam, amely az 1843. évi Deák Ferenc-féle büntető-törvénykönyv-javaslatban és az 1878. évi Csemegi kódex-szel megalkotta a liberális jogállam büntetőjogának megfelelő egyik legkitűnőbb kódexet, a XIX. század utolsó évtizedeiben és még az első világháború előtt, büntetőjogi novelláris törvényalkotásaiban és azokban a melléktörvényekben, amelyek a kódexet kiegészítették, magán viseli a szociális államnak, a szociális állammá átalakulóban lévő liberális államnak és büntetőjogának jellegzetes sajátosságait.

Az első világháború után azonban a magyar állam ál alkotmányos mezbe öltözött autoritárius állammá alakult át bizonyos szociális kendőzéssel, mely csak mutatóba tűrte meg a korábbi szabadelvű jogállamnak csökevényes maradványait. Büntetőjoga ugyanezt tette. Csak példaképpen ragadom ki, hogy a háborús kivételes hatalom jogcímén kialakult a rendeleti alapon létesült biztonsági rednszabályoknak olyan rendszere, amely felállította az internáló-táborokat Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Kistarcsán, Garanyban, ahol ezrek sínylódtak a közigazgatás diszkréciójától függően bírói ellenőrzés nélkül és kontradiktórius eljárás mellőzésével. A tudomány mind ezt nem vette tudomásul. A biztonsági rednszabályoknak egész irodalma alakult ki, vitatta helyességét és szükségességét, megpróbálta elhelyezni a büntetőjog rendszerébe, vajjon csak önállóan, vagy kumulatív, büntetés után alkalmazandó-e, de mindig csak a biztonsági rednszabálynak azokkal az eseteivel foglalkozott, amelyek törvényben vannak szabályozva, amelyek a közveszélyes munkakerülőkre, megrögzött büntettek, fiatalkorúakra és a lelkiileg vagy fiziológiaileg bűnözésre hajlamos, csökkent beszámíthatóságú egyénekre vonatkoztak, amelyekre a tör-

vényben előre megállapított biztonsági rendszabály alkalmazása fogantatba vehető volt. Közben a policiaális biztonsági rendszabályok a Beniczky-féle 91.383/1919. számú rendelettel, majd a 760/1939. B. M. és a 8.270/1939. M. E. számú rendelettel (mindkét rendelet ma is változatlanul érvényben van és intézkedéseknek alapjául szolgál) a társadalmi veszélyesség leküzdése címén annyira elburjánzottak, hogy lassanként lehetlenné tettek minden szabad politikai bírálatot és kialakították a jogbizonytalanság félelmi légkörét. Így lett rendőrhatalósági őrizet alá helyezhető mindenki, aki »a közrend, a közbiztonság vagy más fontos állami érdek« vagy »gazdasági okok« szempontjából »aggályos, gyanús, veszélyes vagy káros« egyénnek minősült.

Igy alakult ki az az utolsó évtizedekben, hogy rendszerint akkor internáltak, amikor cselekmény hiányában előrelátható volt a felmentő ítélet. Így alakult ki az a gyakorlat, hogy »közigazgatási elbánás végett« visszakérték a gyanúsítottat, nemcsak a kiszabott büntetés kitöltése után, hanem megszüntető végzés vagy felmentő ítélet esetére is. Így bontakozott ki a közigazgatás lényegileg mint a bíróság felülbíró fóruma. A jogbizonytalanságnak ekként kialakult félelmi légkörét nem tudom jobban jellemezni, mint József Attilának a soraival: »Számontarthatják, mit telefonoztam — S mikor, miért, kinek. — Aktába írják, miről álmodoztam, — S azt is ki érti meg. — És nem sejtetem, mikor lesz elég ok, — Előkotorni azt a kartotékot, — Mely jogom sérti meg.«

Meggyőződés, hogy a tudománynak ezt a mulasztást pótolnia kell és foglalkoznia kell a policiaális biztonsági rendszabály legális szabályozásával és végrehajtási alkalmazásával. Mert ezzel a jövőnek, a most kialakulóban lévő demokratikus népi Magyarországnak is szolgálatot teszünk.

Ha nézzük ezt a ma kialakulóban lévő államot, akkor természetesen különböző hatások ér-

vényesülését, különböző felfogások összeütközését és egybekapcsolásának kísérletét észlelhetjük benne.

Látjuk, hogy a mult szükséges felszámolásán és a válságjogi szabályozásokon túl az 1946: I. t. c. törvénybeiktatta, ha csak deklarativé is, az elidegeníthetetlen emberi jogokat, a szabad véleménynyilvánítás, a szabad bírálat és kutatás, a szabad egyesülés, a félelemtől, elnyomástól és nélkülözésektől mentes élet jogát.

Másfelől érthetően átvette és hatályában fenntartotta ez a demokratikus állam — mert hiszen az állam a rendelkezésére álló hatalmi eszközökről, különösen vajudása idején, lemondani önként és indok nélkül nem szokott — azt a damnosa hereditást, azt a kivételes rendeleteken alapuló diszkrécionális hatalmat, melyet az elmúlt rendszertől készen kapott és természetesen — a visszájára fordította.

Nekünk azonban, még ha elismerjük ennek az ideiglenes szükségességét, akkor is kívánnunk kell, hogy ezeket a rendszabályokat a multbeli alkalmazás hibáitól tisztítsa meg. Bízva a rendőrhatalósági őrizet alkalmazását bíróságra — akár a népbíróságra, akár csak a rendőri büntetőbíróságra, mint a 65.000/1909. B. M. számú rendelet a kihágások feletti büntetőbíráskodást a rendőri büntetőbíráskodásra bízva — adja meg a védelem nyilvános közreműködésének jogát legalább mint az idézett rendelet 34. §-a, nyújtson módot perrendi garanciák mellett a kontradiktórikus eljárásra, írja körül pontosan a biztonsági rendszabály alkalmazásának feltételeit, időtartamát, befejezésének meghatározását. És ha mindezt megteszi, akkor lényegileg nem fog másképpen eljárni, mint azok az államok, melyek a biztonsági rendszabályt törvény útján már szabályozták, mint például a skandináv államok, Anglia, Franciaország, Svájc, sőt az orosz szovjetállam is.

Dr. Berend Béla

Államfajták és büntetőjog*

A tárgy, amelyet dr. Berend Béla tanulmánya érint, — az állam és a büntetőjog viszonya — annyira érdekes és a kérdésnek felvetése annyira időszerű, hogy az olvasó nem tud napirendre térni fölötte és a probléma belőle közvetlen állásfoglalást vált ki. Ez a közvetlen reakció adja kezembe a tollat akkor, amikor szokatlan módon, megjelenésével egyidejűleg néhány szociológiai természetű megjegyzést fűzök az átfogó és történelmi perspektívájú tanulmányhoz.

Ha a tanulmány alaptétele az állam és a büntetőjog kapcsolata tekintetében helyes is, már első olvasásra szembeötlök annak egyik alapvető ellentmondása, jelesül az, hogy szociológiai tár-

gyát feltűnően aszociológikus szemlélettel vizsgálja. Aszociológikusnak kell tartamon azt a szemléletet, amely az egyes államtípusok eredetének, keletkezésük körülményeinek és feltételeinek vizsgálata nélkül úgy vetíti elének ezeket az államfajtákat, mintha azok minden tárgyi és történelmi kötöttség nélkül állottak volna elő. Ilyen módon a valóságban tiszta állapotban meg nem lévő és légüres térben lebegő államfajták büntetőjogát keresi.

Meglehetősen ismeretlen és szociológiailag szintén nehezen tartható az államfajtáknak dr. Berend Béla által adott négyes felosztása. A liberális és az úgynevezett szociális állam közötti megkülönböztetés merőben külsőségeken alapul, mert a két állam mögött álló erők lényegében

*Megjegyzések dr. Berend Béla »Az államszervezet befolyása a büntetőjogra« című tanulmányához.

ugyanazok mindkét esetben. Míg az úgynevezett kommunista államnál (mely azonban a valóságban még nem létezik, mert a szovjetállam még nem tartja magát kommunista államnak) az osztályok kérdését emeli ki megkülönböztető jelként — a liberális és szociális, valamint az autoritárius államnál a társadalmi osztályok helyzetét nem is vizsgálja és így a felosztásnál eltérő, nem azonos megkülönböztető jeleket alkalmaz. Természetes ezek után, hogy az úgynevezett szociális és autoritárius állam között sem tudja a lényegbevágó különbséget megtalálni; ez a két forma szerint csak a célkitűzésben és talán a színezetben tér el. Míg azelőtt a szovjetállam módszereit hasonlították előszeretettel össze a fasiszta állam módszereivel, a tanulmány most az úgynevezett szociális államot hozza kapcsolatba a fasiszta állammal — anélkül azonban, hogy konkrét példát hozna a szociális államra és megmondaná egyebek között, hogy melyik volt az a szociális állam módszereivel azonos módszereket alkalmazó autoritárius állam, amely a maga fasiszta módszereivel — ugyanúgy, mint az általa említett szociális állam — »a gazdasági és osztálykülönbségek csökkentésére« tört.

Hogy milyen mesterséges kategóriákról van itt szó, az kiderül a tanulmánynak a magyar viszonyokkal foglalkozó fejezetéből. Itt a szerző az első világháború előtti Magyarországot a szociális állammá átalakuló liberális államként jellemzi, ami — azt hiszem, ehhez vita is alig fér —

nem felel meg a valóságnak, mert az első világháború előtti magyar állam a szociális vonatkozások tekintetében igen keveset tett s még a liberális állam sajátságait is csak nehezen tudta felmutatni a feudális maradványok mellett. A huszas évek magyar államát viszont Berend Béla már autoritáriusnak (más néven: totalitáriusnak) tartja, ami után joggal kérdezhető, hogy vajjon melyik kategóriába tartozik akkor a fasiszta állam s hová tűnt el az ő felosztásából a német és az olasz fasizmus?

A szociológiai színezetű szembeállításból kitűnik, hogy a szerző a maga részéről a legkíváncsabbnak a liberális államtípust tartja, azonban elfelejti, hogy az egyes államfajták sokkal jelentősebb tárgyi erőktől függenek, mint az emberek vágyától vagy akaratától. Ám a mai demokratikus állam tekintetében azután teljesen mellőzi az általa teremtetett államtípusok valamelyikébe való beskatulyázást és az egész rendszer büntetőjogi anyagából, nyilvánvaló liberális nosztalgijánál fogva, csak egyetlen körülményre utal, a rendőrhatalom őrízeti feladatát a múltból átvett intézményére. Ez a módszer viszont, mellyel teljesen figyelmen kívül hagyja az új demokratikus büntetőjogi jogszabályokat, megítélésem szerint méltán kifogásolható, mert egy részletes elvi felosztás után a mai rendszernek ezt az egyetlen szektorát kiemelni legfeljebb csak arra jó, hogy ellenszenvet keltsünk a rendszer iránt.

Dr. Szabó Imre

A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs*

I. Az újabb magyar magánjogi jogalkotásnak kétségkívül egyik kimagasló darabja a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. törvénycikk, amely nemcsak azt érdemelte meg, hogy Bacsó Ferenc az erkölcsi tartalmát oly alaposan megvilágítsa, hanem bizonyára hosszú időn keresztül, nagyon sokat kell azzal foglalkoznunk, amíg a mindennapi jogéletnek minden hatásában kidolgozott végleges eszközévé válik.

Annak előrebocsátásával, hogy azzal a súlyos erkölcsi elítéléssel, amellyel szemben Bacsó Ferenc a törvényjavaslat alap gondolatát védelmébe veszi, nem tudok egyetérteni, meg kell mondanom, hogy a kitűnő cikk olvasásakor nem egyszer a »nimum probat« groschmídi jelzője jutott az eszembe, és éppen az ilyen jellegű megállapítások némelyikét szeretném az alábbiakban szemügyre venni.

Hogy a házasságon kívüli gyermek jogállásának javítása nem vált ki bennem erkölcsi felháborodást, annak igazolására, — vagy inkább

kimentésére — a keresztény erkölcstan nem kisebb tekintélyére hivatkozhatom, mint Aquinói Szent Tamásra, aki szerint »Cum liberi dicantur illegitimi lege positiva, per eandem legem legitimi possunt.« (Summa, Suppl. 3ae p. Qu. LXVIII. Art. 3.) Ezt a tételét Szent Tamás különösen két ellenvetéssel szemben védi meg. Az egyik szerint a két status között mindkét irányban egyenlő lévén a különbség, éppen úgy nem lehet a törvénytelen törvényessé tenni, mint a törvényest törvénytelené. A válasz, hogy igazságtalanság nélkül lehet valakit előnyben részesíteni, de nem lehet vétke nélkül hátránnyal sújtani. A másik ellenvetés, hogy a törvénytelen gyermek törvénytelen viszonyból származván, a megtörtént tényen utólag változtatni képtelenség. Erre a válasz: A házasságon kívüli nemzés csakugyan töle elválaszthatatlan hibában szenved, az ilyen nemzés tehát sohasem válhatik törvényessé, de nem lehet ugyanezt mondani a gyermekre, akinek ilyen hibája nincs. Ha még figyelembe veszem, hogy Szent Tamás kifogás nélkül sorolja fel a korabeli törvényesítési eseteket, amelyek sorában a császár szolgálatába állás is szerepelt, amivel ma a közszolgálatba lépést, sőt egy kis merészséggel a szakszer-

* Hozzászólás Bacsó Ferenc: Erkölcsi vita egy törvényjavaslat körül c. cikkéhez. (Új folyam I. évf. 23—24. sz. 319. és köv. l.)

vezeti taggá válást is párhuzamba állíthatnám, úgy kell látnom, hogy az új törvényünk alapelvei abban a körben mozog, amelyet a szigorú katolikus erkölcsstan is a világi törvényhozás szabad területének tekint.

II. Elvben magamévá teszem Bacsó Ferencnek azt a megállapítását is, hogy a két félnek a felelősségét egyenlő mértékkel kell megállapítani. Ez kétségtől olyan erkölcsi követelmény, amelynek figyelmen kívül hagyása a jognak súlyos erkölcsi fogyatékossága volt. De nem szabad figyelmen kívül hagyni annak az okát sem, amiért az eddigi jogunk a házasságon kívüli gyermek anyja irányában a rokoni kapcsolatot kiépítette, az apa irányában pedig a hasonló kiépítéssel adós maradt. »Mater semper certa, pater est, quem nuptiae demonstrant« — mondja az ősi tétel, amelynek pontosabb, új fogalmazása a Codex Juris Canonici 1115. canonjának 1. §-a: »Pater is est quem iustae nuptiae demonstrant, nisi evidentibus argumentis contrarium probetur.« E tételnek biológiai alapja van. Az eddigi jogunk az atyaság mellett az egyedüli megnyugtató bizonyoságnak tekintette a házasságot, míg arról a nőről, aki házasságon kívüli kapcsolatra lépett, inkább feltételezte, hogy hasonlóra más férfivel szemben is hajlandó volt. Nem tartotta tehát helyénvalónak, hogy a férfi — akinek atyasága mindig bizonytalan — a házasságon kívüli viszonyban esetleg másnak a tényéért váljék felelőssé.

Bacsó Ferencnek csak addig van igaza, amíg olyan férfit tart szem előtt, akinek a valóságos atyasága kétségtelenül be van bizonyítva. És csakugyan, a fejtegetésének végén bizonyítási kérdéssé devalválja a most felvetett szempontot, amely pedig — szerény véleményem szerint — sokkal több annál.

A törvény 17. §-ának c) pontjában a bíró alapos következtetése a döntő momentum, ebben az esetben tehát a másért való felelősség veszélye nem nagy, annál nagyobb azonban ez a veszély az id. § a) és b) pontja; körében, ahol a huzamos együttélés vagy huzamos viszony egymagában elegendő az atyaság megállapítására. Ez a két reláció a gyermeknek egy meghatározott férfitől származása tekintetében a törvényes házassággal egyenrangúvá van téve. A törvényhozó nem bízik kevésbé az ágyasnőnek az ágyasához való hűségében, mint a hitvestársi hűségben. Kétségtelenül ez különösen abból, hogy az ágyas férfitől származás megállapításának megdöntésére a férfinak ugyanúgy a gyermek tőle származásának nyilvánvaló lehetetlenségét kell kimutatnia, mint a házasság idején született gyermek tőle származásának megtámadása esetében. Ebben az equiparálásában nehéz meg nem látni az ágyasok közti kapcsolatnak az eddiginél lényegesen kedvezőbb erkölcsi megítélését. Az a női elmélkedés, amelyet Bacsó Ferenc olyan okosan épít fel, bizony kibővül a nőre megnyugtató momentumokkal. Így különösen azzal, hogy a megszüdült férfi nyakába lehet elég könnyedén varrni olyan gyermekeket is, akik egészen mástól szá-

maztak. Erre természetesen az a válasz, hogy hasonló eljárásra a házasság is alkalmas. Csak-hogy, engedelmet kérek, akkor azt kell mondanom, hogy a nő erkölcsi lazaságát a házasságon kívüli viszonyra lépés semmivel sem bizonyítja jobban, mint az, ha — házasságra lép. De nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a házasságtörés büntetendő cselekmény. Ha a bűnügyi statisztika azt is mutatja, hogy a vonatkozó büntető jogszabály ritkán kerül alkalmazásra, kétségtől *megvan* és a feleség a házasságtöréssel bűncselekményt követ el. Az új törvény viszont az ágyasnő hűségébe vetett bizalomban oly messzire ment, hogy az ágyastárstól származás vélelmét a gyermek javára anélkül biztosította, hogy ezt a hűséget büntető sanctioval is megtámogatta volna. Ilyen körülmények között nem tudom elfogadni Bacsó Ferencnek azt a megállapítását, hogy a törvény rendelkezései a nő jogállását semmi vonatkozásban, közvetve sem javítanák az eddigi helyzettel szemben, mert a házastársi hűség vélelmének az ágyasra való kiterjesztése, bizony, ilyen erkölcsi rangemelés.

A szerintem helyes és a feleségnek az ágyastól való méltó megkülönböztetését jelentő megoldás az lett volna, ha a 17. § (2) bekezdése már akkor kizárta volna az atyaság megállapítását, ha a nő a kritikus időben mással is érintkezett, illetőleg az érintkezésre utaló kapcsolatot tartott fenn. Az a jogi helyzet, amelybe a 32. § a gyermeket az atyaság megállapításának hiányában is hozza, elég emberséges ahhoz, hogy a hűtlenkedő ágyas hibája következtében ne háruljon a gyermekre túlságosan súlyos hátrány.

III. A házasságon kívüli viszonyoknak a kifejtett rangemelés ellenére sem tartok — Bacsó Ferencel egyetértve — attól, hogy a törvény a házasságkötési hajlandóság aláadására vezetne. Nem vonom kétségbe, hogy a nőre még mindig számtalan vonatkozásban — és ezeket Bacsó Ferenc elég bőségesen tárja fel — előnyösebb marad a feleség pozíciója, amiért érdemes bizonyos áldozatot hozni akkor is, ha az erkölcsi gátlások egymagukban nem is lennének elegendőek a kapcsolatoknak a házasság felé terelésére. Azt viszont valószínűnek, de egyáltalán nem káros következménynek tekintem, hogy a leendő leányanyák ritkábban fogják a magzatölés eszközét igénybevenni. Ez éppen az a nagyobb rossz, amelynek elkerülése végett a házasságon kívüli anyák és gyermekek sorsának javítását a pápai körlevél is egyenesen kívánatosnak jelezte. Sőt a gyermek helyzetének a törvényben foglalt szabályozása megadja az erkölcsi alapot a törvényhozónak arra, hogy a magzatölés büntető sanctióját szigorítsa és különösen elejtse a Btk. 285. §-ának a házasságban és házasságon kívül bekövetkezett teherbeesést megkülönböztető rendelkezését.

A törvény egyik — már nem egészen jó irányú — hatásaként nézetem szerint az is várható, hogy azok a laza erkölcsű nők, akik számára a házasság már legfeljebb elérhetetlen álom lehet, az eddiginél nagyobb mértékben fognak

»huzamos« időn át tartó kapcsolatok létesítésére törekedni, amely a kifejtettek szerint több előnyt fog rájuk magukra is jelenteni. Ha azután a félrelépő férj ilyen kapcsolatba kerül — igaz van Bacsónak — nem lesz olyan könnyű a következményektől szabadulnia, mint eddig, mert az eddigi jog szerinti tartási kötelezettséget szépen el lehetett burkolni diszkrét jótekönykodásba is, ezután azonban a gyermek messzemenő jogai folytán a férfi házasságtörése még sűrűbben fog napvilágra kerülni, mint a nőé. Ha ebből azután a házasságtörési bűnperek megszorodása fog folyni, mert bajos lesz a bíróság egyik tárgyaló termében az atyaságot megállapítani, a másikban meg a férjet a házasságtörés vádja alól bizonyítékok hiányában felmenteni, ez is inkább az erkölcsök tisztulása felé fog utat törni.

IV. A házasság intézményének jelentőségét nem ezen a vonalon látom a törvény által leginkább érintve, hanem közvetve azzal, hogy a semmisséget eredményező házassági akadályok jelentőségét több rendelkezés leszállítja. Nem véletlen, hogy egyes külföldi törvények a házasságtörésből származó gyermeknek még az önkéntes atyai elismerését is kizárják és még inkább az atyaság megállapítását. A korábbi fennálló házasság bántó akadályra főleg azzal van áttörve, hogy a 20. § értelmében a születés időpontjára visszaható hatállyal a más házasság idején született, de házasságon kívüli gyermek is az új házasságból származó gyermekké válik, valamint az 1. § (2) bekezdésével, amely a mindkét fél által tudottan semmis házasságból származó gyermeket sem tekinti házasságon kívül születettnak.

Természetesen nem azért látnám szívesebben, ha a férjnek házassága idején más nőtől, mint a feleségétől származó gyermeke tekintetében nem lenne helye az atyaság megállapításának, mintha a házas embereknek *salvus conductus* kívánnék adni az excessusokra. Talán azt sem kell bizonyítgatnom, hogy az *ex adulterio non nascitur legitimus* egyházjogi elvének sem ez volt a mozgatója. Feltétlenül logikusnak kell azonban tartanom a *Codex Juris Canonici* 1116. canonjának azt a szabályát, amely szerint a szülők utólagos házasságának is csak akkor van törvényesítő hatálya »*dummodo parentes habiles extiterunt ad matrimonium inter se contrahendum tempore conceptionis, vel pregnationis, vel natiuitatis.*« Viszont logikai ellentmondást látok abban, ha ugyanazon jogrenden belül vannak házassági akadályok, amelyekbe ütköző házasságot a törvény semmisnek nyilvánítja és van egy olyan jogszabály, amely szerint az ilyen akadályba ütköző kapcsolatból származók mégis a törvényes gyermekkel azonos kapcsolatba kerülnek az atyával. Ne csak a fennálló házasság esetére gondoljunk, hanem pl. a vérfertőzés esetére is. Ugyanaz a jogrend, amely a házasságra lépett közeli rokonokat az ügyész keresetére kergeti szét egymástól, a gyermeket mindkét szülővel elismert törvényes leszármazói kapcsolatban tartja, sőt az ilyen személyek közti »huzamos« kapcsolatoknak — minden hátrányos magán-

jogi következmény nélküli jogi jelentőséget tulajdonít. Vajjon összhangban van-e ez a Btk. 243. és 244. §-ával? Hogy ennek az ellentmondásnak a feloldása csak a házasság jogi jelentőségének leszállítása lehet, azt nem lehet és talán céltalan is kétségbe vonni.

Nézetem szerint a törvény helyes intencióit nem hiusította volna meg, ha a nem putatív semmis házasságból, a házasságtörésből, valamint az oly személyektől házasságon kívül született gyermekek, akik közt semmisséget eredményező házassági akadály van, csak a 32. §-ban biztosított jogállást kapták volna meg az atyával szemben. Elvégre a 32. § alá eső gyermek éppen úgy nem tehet az atyaság megállapításának hiányáról, mint a most említett gyermek a szülők közt fennálló házassági akadályról.

V. A. 32. § (3) bekezdése — kapcsolatban a 26. § (2) bekezdésével — egyébként is elég megszire megy ahhoz, hogy annak egy a közérkölc-sisgre gyakorolható hátrányos hatását is kénytelen legyenek szóvá tenni.

Bármennyire is helyénvalónak látszik a Bacsó Ferenc által kiemelt felelősség szempontjából a tartásra kötelezett férfi vagyoni és kereseti viszonyainak alapulvétele a mérték tekintetében, ez a megoldás annak folytán, hogy akkor is érvényesül, ha a nővel a kritikus időben tőben is érintkeztek, bizonyos női fondorkodásra ösztönözhet.

Eddig is lehetséges volt, hogy a már bajba jutott nő fizetőképes áldozatot keressen, akire a tartási kötelezettséget ráhárítsa, csak hogy míg eddig ezzel csak a tartás behajthatóságát tudta biztosítani, ezentúl módja lesz a gyermekét megillető tartás mértékét is lényegesen emelni, ha »szerencséje akad.«

Persze ezen a lehetőségen lényegesen szűkítene, de a fentebb kifejtetteken is sokat enyhítene, ha a vércsoportvizsgálatok negatív eredményét a bíróság a keresettel megtámadott férfitől származás nyilvánvaló lehetetlenségének megállapítására elegendőnek találná. A törvény azonban nem ad semmi alapot az ilyen álláspont kialakulására.

VI. Az előadottakból — azt hiszem — eléggé kitűnik, hogy Bacsó Ferenc felfogása és az én felfogásom közt nem az erkölcsi kérdések megítélése szempontjából van különbség. Ő mint vérbeli magánjogász a fejtegetéseinek alapjául csak olyan eseteket tesz, amelyekben a valóságban a jogszabály által feltételezett tényállás játszódott le. Én viszont — úgy látszik a perjogi szemlélet hatása alatt — éppen olyan esetekben látom a nehézséget, amikor a perbeli és a való-ságos tényállás közt divergencia van. Azt hiszem azonban, hogy az ilyen esetek figyelemre méltatása sehol sem annyira indokolt, mint éppen a tárgyalat kérdéskörben, ahol az emberi élet eredetének misztériuma van a háttérben és ezért a tényállásbeli momentumok a legnehezebben tá-rulnak fel a bíró előtt, a legritkábban a maguk teljességében.

dr. Nizsalovszky Endre

A Magyar Jogászegylet valorizációs ankétje*

(Folytatás)

Dr. Vincenti Gusztáv a »törvényhozási beavatkozás vagy bírói gyakorlat« kérdésében előrebocsátja, hogy feltétlenül a törvényhozónak kell megszólalnia ott, ahol elvekből le nem vezethető mechanikus szabályok szüksége merül fel, továbbá ott, ahol hatályos törvényektől eltérő szabályozás mutatkozik célszerűnek. Egyébként egyformán súlyos érvek szólnak mindkét rendezési mód mellett. A törvényhozó jobban áttekinti a gazdasági helyzetet, ebből folyóan pontosabban mérheti fel a következményeket és a célszerű szempontok érvényesítésére inkább képes. A bírói gyakorlat viszont mindig az osztó igazság megvalósítását tartván szem előtt, erre hivatott és képes. Rugalmas és egyéniesítő jogszabályra volna tehát szükség, amelynek keretei közt marad tér a méltányosság és igazságosság érvényesítésére. A biztonsági szempont a halogatás nélküli rendezést indikálja; ha a gazdasági helyzet a valorizációs többlet egyszerűen való fizetését nem engedné meg, részletteljesítést, vagy éppen moratóriumot lehetne engedélyezni. A nagy pusztulás után megmaradt és valorizációs célra rendelkezésre álló vagyont csődtömegnek lehet tekinteni, és ez adja meg a valorizáció mértékét; viszont a »kvóta« megállapításánál az adós vagyónak pusztulásán kívül figyelembe kell venni az ország általános elszegényedésének mérvét is. Az egyéni kvóta megállapítására a bíróság a bizonyítás rendelkezésére álló eszközeivel képes, de az »általános kvóta« megállapítása már a statisztikusok feladata. Csődjogi analógiára helyes volna továbbá a követelések rangsorolása is; a tartási jellegű kötelmek, a munkabérekövetelések, a valorizációs klauzulával ellátott szerződések privilegizálандók volnának.

A többi felszólaló általában szükségesnek sem tartotta, hogy szót veszteségesen a valorizáció szükségességének kérdésére, és így ez a szükségesség már szinte a priori adottnak tűnt.

Dr. Meznerics Iván szerint oly csekély a kilátás arra, hogy valorizáció útján igazságot lehessen szolgáltatni az elmúlt idők károsultjainak, hogy kétséges, érdemes-e a várható csekély eredményért megszakítani a belenyugvás folyamatát, helyes-e egyáltalán ílmérvű általános pusztulás reparációját hitelezők csoportjánál kezdeni, nem kár-e ilyen kétes eredmény reményében beépíteni magánjogunkba a valutaközjog alaptételét megingató jogintézményt. Ezeket a gazdasági és erkölcsi aggályokon kívül a jogi igényt sem látja megalapozottnak: az adós éppoly kevésbé felelős az inflációért, mint a lakás bérlője, vagy a safe bérbeadója a ház bombasérüléséért; igényt ezen az alapon legfeljebb a köz ellen lehetne támasztani. Az adós elleni igény alapjaitul egyéb kötelmi causák szolgálhatnak, melyeknek érvényre

juttatásához valorizációra mint jogintézményre szükség nincs; ilyen causák: vétkes késedelem, más kártérítésre kötelező magatartás, jogalap nélküli gazdagodás, a méltányossági felelősség kiterjesztése, az értékállandósági záradékoknak a bírói szerződésmódosító jogkör ilyen klauzulák módosíthatására való kiterjesztése melletti elismerése stb. A károsultak egyéb csoportjai talán együtt a háborús károsultakkal, a köz terhére nyerhetnének szerény kárpótlást, mely kárpótlás fedezetéül nagyrésztben az inflációs vagyonok szolgálhatnának a *lex Rhodia de iactu* mintájára: a magyar gazdasági élet elsüllyedt hajójának károsult szállítatói a hajó gazdájától, az államtól a megmenekült áruk — az inflációs vagyonok — arányában kérhetnének kárpótlást.

Dr. Glücksthal Andor: A kérdés tárgyalásához szükséges átfogó elvi sík — miután e tárgykörben a politikai és a nominalisztikus állásponttal vívott jogdogmatikai harcok régen elcsitulnak — a szociális szempontban található meg. Sürgős megoldásra volna szükség, márcsak azért is, mert az az érték, amivel az adós a pénzromlás folytán a hitelező rovására gazdagodott, az adós birtokában megvan és tovább dolgozik az adós gazdagításán. A kilátások előreláthatásának biztonsági szempontja törvényes beavatkozás mellett szól. Ennek a törvényi beavatkozásnak a *pacta sunt servanda* tartalmi teljesítést kívánó elve alapján állva, oly hatásosnak kell lenni, hogy a valorizáció ne legyen többé jogdogmatikailag kivétel; az átértékelés alóli kivételek körét szűkre kell szabni. A konkrét esetek individualiter való megítélésére azonban tág teret kell hagyni már csak azért is, mert a gazdasági élet különböző szelvényeiben oly eltérő volt a pusztulás mérvé, hogy az esetek összességére egységes zsí-nórmértékrendszer semmiképpen sem alkalmazható. Az eljárási szabályok terén mielőbbi statisztikai felvételt, kétfokú gyorsított eljárást, továbbá egy OHE-szerű szerv felállítását javasolja, ez utóbbit az esetre, ha egy adós ellen tömegesen támasztanának valorizációs igényt.

Dr. Ruhmann Emil az elmúlt idők tapasztalataiból elsősorban azt a következtetést vonja le, hogy az átértékelés mint jogelv és gazdasági szükségesség ma vitathatatlan, pénzüsszeg és pénzürték nem azonos fogalmak. A megoldás törvényes beavatkozásra tartozik, főként mert a kérdés legtöbb vonatkozásában közgazdasági természetű. A közgazdasági élet helyzetének, kívánalmainak áttekintésére pedig az inter partes ítélező bíró nem lehet képes, csak a központi hatalom; annak megállapítására, hogy a következően keresztülvitt valorizáció nem idéz-e elő gazdasági megrázkódtatást, csak az állam lehet hivatva. A törvényi beavatkozás során támogatni kell az 1928: XII. tc. megállapította kereteken: sem magánjogunk tételeivel, sem a szociális igazsággal nem fér össze az állam, törvényhatóságok, községekkel, e leghitelképesebb

* Anyagtorlódás miatt a felszólalásokat csak kivonatban közölhetjük.

adósokkal mint magánjogi alanyokkal szemben a valorizációs igények kizárása. Ugyancsak szélesebb körben kell megengedni a készpénzköleszők átértékelését. A bíróságokra törvényi szabályozás esetén is igen nagy feladat hárul. Igen nagy könnyítést jelentene e téren egy értékesíkenési táblázat. Az átértékelést eljárásjogi vonalon megkönnyíti az a Kúrián kialakult felfogás, hogy a Pp. 533. §-a ellenére a felülvizsgálati eljárás során is előterjeszthető a valorizációs kérelem.

Vági József szerint a most lezajlott inflációt az előzővel szemben a rapid tempó, az ország végzetes elszegényedése és a jogelmélet, gyakorlat, törvényhozás előkészületlensége jellemzi. A valorizáció kérdésében e probléma elválasztandó a rokonjelenségektől. amilyen pl. a tartási követelések összegének újbóli megállapítása, értékelési fordulópontok kitolása, a gazdasági lehetetlenülés; valorizációról akkor beszélünk, ha már számszerűsített követelést kell a kirovó pénznem elértéktelenedése folytán újból meghatározni. Bírói gyakorlatunk eddig az 1928: XII. tc. nyomán haladt, ez pedig formailag is, tartalmilag is kifogásolható; formailag mert analógiával él szinguláris jogszabály tekintetében, tartalmilag, mert e törvény rendelkezései a mai jogszükségletnek nem mindenben felelnek meg. Ezért sürgős törvényhozási rendezés volna kívánatos. Ennek keresztülvitelénél a materiális értékazonosság elvét kell szem előtt tartani megfelelő mérséklésekkel. E mérséklés vizsgálatánál első kérdés, nem átmenő pozíció-e az adósé, azaz más vagyonokkal szemben nem hitelező-e ugyanarra az értékre nézve, mint pl. a bank a takarékbetétek tekintetében, és itt is különösen vizsgálandó, nem valamely közület-e vagy a földreform alá esett adós az utolsó tagja a láncolatnak. Színezi továbbá a helyzetet a gazdagodás és a késedelem szempontja. Az értékazonosság megvalósításában a valorizációs kulcs kérdése a döntő. Kívánatos volna, ha valamely hivatott szerv 1931-ig visszamenő pénzromlási táblázatot bocsátana ki, ezt azonban az egyes esetekben a bíróság szakmai valorizáció alkalmazásával módosíthatná, amely a hivatalos szorzószámokon alapulna.

Dr. Kerekess István vázolja a valorizációs szükségletet teremtő infláció okait. A fogyasztási javakban előállott rendkívüli hiány következtében a készletek előcsalogatására szabaddá kellett tenni az árakat, a felszökő áraknak megfelelő vásárlóerő legalább részbeni előteremtésére szaporítani kellett a pénzmennyiséget, és ezzel megindult a nyakló nélküli verseny. Ha azonban e periódusban igazságosnak látszott az, hogy az eladó utánpótlási árra, az áru értékállandóságára hivatkozással emelkedő vételárat, utánfizetést követelhesen, ugyancsak igazságos és méltányos, hogy aki nem áruért, de más jogcímen igényel ellenszolgáltatást, amely még lényegesen jobb értékviszonyok közt keletkezett, szintén kérhesse a keletkezéskori belső érték alapulvételével méltányosság szerint neki járó ellenszolgáltatást. A valorizáció a fizetési kötelezettség olyan módosulásában ha-

tározható tehát meg, melynek célja méltányos határok közt azt az egyensúlyeltolódást kiegyenlíteni, amely a hitelező szolgáltatása ellenében az adóstól kikötött vagy azzal egy tekintet alá eső vizontszolgáltatásnál a pénzhigulás következményeképpen leromlott pénznemben való teljesítés esetén bekövetkeznék. A bírói vagy törvényi valorizáció kérdésében kétségtelen, hogy míg a pénzérték rögzítése meg nem történt, a bírói gyakorlat alkalmasabb volt a rendezésre. Arra viszont nem alkalmas és nem is hivatott a bírói gyakorlat, hogy határidőket, igények kizárását, korlátozását állapítsa meg. Törvényi rendelkezés — oly szabályozás, mely elég tág teret hagy a szabad bírói mérlegelésnek — nem látszik elkerülhetőnek. A jogalap kérdésében a kárterítésre vonatkozó joganyag mellőzendő; értékegyensúly helyreállításáról lévén szó, az in integrum restitutio jogszabályai kínálkoznak alkalmazásra. A közbizalom fenntartására meg kellene találni azt a kivételesen alkalmazott legalacsonyabb kulcsot és fizetési módozatokat, melyek mellett a közületek elleni igények a költségvetésbe beállíthatók és a közösségek háztartásának rovására honorálhatók lennének. Az eljárásjog terén nagy mértékben könnyítést jelentene, ha oly esetekben, melyekben a jogalap nem vitás, a valorizációs kérelmet a felek megidézése nélkül, perenkívüli eljárás útján, egyfokú felfolyamodással megtámadható és végrehajtás alapjául szolgáló végzés döntene el, amely a fizetésre méltányos határidőt, esetleg részletekben való teljesítést engedélyezne.

Dr. Windisch Ferenc a jelzálogjogok valorizációjának kérdésével foglalkozott. Az 1928: XII. tc. a telekkönyvi közhitel követelményére hivatkozással a jelzálogjogok valorizációját általában még akkor is kizárta, ha a főkötelelem átértékelés alá esett. Minthogy az 1920-as években a valorizáció még nem volt magátólértetődő jogintézmény és a telekkönyvi szerzőnek ennél fogva akkor nem kellett azzal számolnia, hogy az őt rangsorban megelőző jogosultak követelésének névértékében azok sokszorosára rúgó változás következik be, velük szemben valóban méltánytalan lett volna a valorizáció megengedése. Ahol pedig a személyi és dologi adós egyszemély volt, vagy ahol a telekkönyvi szerző ingyenesen szerzett, vagy rosszhiszeműsége bizonyosodott be, ott, — ha nem is az eredeti rangsorban — az átértékelésből származó különbözet erejéig a jelzálogjogot bekebelezték. Ma azonban a valorizáció magátólértetődőségének légkörében aligha hivatkozhatik jóhiszeműségre az, aki 1946. elején nominálértékben vesz számításba 1936-os pengőben fennálló jelzálogos terhet. Ezért ma már megdől az az ellenérv, melynek súlya alatt a jelzálogjogok valorizációja akkoriban elbukott. Valorizálni tehát ma már a jelzálogjogokat is kell, — és pedig eredeti rangsorukban; — természetesen azonban csak a még fennálló kötelmek esetében és oly esetekben, midőn a nominálteljesítést a hitelező valorizációs jogfenntartással fogadta el. Teljes valorizációról természetesen ezen a téren

sem lehet szó: a követelés keletkezéskori reálérték és a valorizált összeg értékviszonyának egyeznie kell azzal a színvonalcsökkenéssel, amely gazdasági elesettségünkéből adódik. A jelzálogjogok valorizálásának terén egyébként két külföldi precedens is van; az 1925. évi weimari német törvény maximálisan 25%-os valorizációt engedélyezett jelzálogkövetelésekre, az ugyancsak 1925. évi lengyel valorizációs rendelet pedig a 100 zlotyn felüli névértékű jelzálogjogokat értékelte fel.

Dr. Sárkány Lajos az életbiztosítások valorizációjáról szólott. Igen élesen bírálta a 6.400/1946. M. E. sz. rendeletet, és pedig különösen annak azt az intézkedését, hogy az igények globálisan állítatnak szembe az összes biztosítótársaságok összes megmaradt díjtartalékával, továbbá azt, hogy a rendelet kielégítési alapelv csak a díjtartalékok bocsátja az igénylők rendelkezésére, nem pedig — a csődjog mintájára — minden vagyonát. A rendelet a biztosítók részvényeseit érdemükön felül védi a biztosítottak rovására, holott kínálkozik oly megoldás, mely a részvényesek rovására az igényjogosultak kielégítését biztosítja és emellett megőrzi e nemzetgazdasági szempontból oly fontos intézeteket is. Ez pedig a kényszerjegyzési jog alkalmazásával lehetséges vagy pedig a következő megoldással: a materiális csőd állapotába került részvénytársaságok teljes összegben bélyegezzék le részvénytőkéjüket, majd az alaptőke új részvénykibocsátással oly összegre lenne felemelendő, hogy abból az összes kötvényesi követelés kiteljék; ezek az alaptőkét megtestesítő részvények volnának a kötvényesek kielégítésére fordítandók. Ez a megoldás az intézetek bonítását csak fokozná, mert megszabadítaná őket nyomasztó passzívumaiktól, a kötvényesek pedig tehermentessé vált vállalat részvényeiben komoly értékhez jutnának.

Dr. Beck Salamon zárószavában soravetette az ankét során felmerült kérdéseket. A törvényhozási beavatkozás kérdésében álláspontját az ankéten elhangzottak hatása alatt megváltoztatta; e kérdést egyébként Bacsó Ferencnek

mint az igazságügyminisztérium törvényelő' észítő osztálya vezetőjének felszólalása a törvényes szabályozás részére eldöntötte. Az elméleti alapok tekintetében pedig elfogadja Dr. Kerekess Istvánnak, a Kúria elnökének in integrum restitutio konstrukcióját azzal a kiegészítéssel, hogy szukcesszív tényállások esetében ne a visszakövetelési jog keletkezése, illetve az ellenszolgáltatás esedékessé válása, de az első szolgáltatás időpontja legyen döntő. A nem teljes valorizáció közgazdasági tételét mindenki helyeselte; a gyakorlatban még a célkötelmek valorizációja sem 100%-os. A bíróság ugyanis nem a hajdani tartási összeget valorizálja, hanem a mai csökkent életstandardhoz szabott járadékot ítél meg. A kölcsönkövetelések valorizációja tekintetében helyes a megkülönböztetés a pénzügyintézeteknek és a magánosoknak adott kölcsönök közt. Ez utóbbiak feltétlenül valorizálandók; valószínűleg az 1920-as évek gyakorlata is eljutott volna eddig, ha a törvény meg nem akasztja. A biztosítások kérdésében Sárkány Lajos felszólalásával nem ért egyet; a kommasszáció enyhíteni képes az abból folyó igazságtalanságot, hogy az adósok önhibájukon kívül más-más mértékben veszítették bonításukat, míg Sárkány Lajos indítványa túlon túl emlékeztet a missio in bona jogintézményére. A jogfenntartási klauzulák a bírói szerződésmódosításnak a 100%-os kulcs csökkentésére való kiterjesztése mellett respektálandók, egyébként megszűnt követelések tekintetében valorizációnak nem lehet helye. A jelzálogjogok kérdésében osztja Windisch Ferenc nézetét. Ugyancsak osztja azt az általános nézetet, hogy a kisegyzistenciák valorizációs igényeinek érvényesítését meg kell önnnyíteni és erre tágabb keretet kell megszabni. Eljárásjogi téren szerencsés gondolat a prenkívüli eljárás gondolata sematikus kérdések eldöntésére, szükséges praecusiv terminus tűzése az igények bejelentésére és rendkívül üdvös az a bírói gyakorlat, mely megengedi a valorizációs kérelemnek felsőfokon való előterjesztését.

Az ankétet Dr. Szladits Károly zárszava rekesztette be.

Közli: dr. Eörsi Gyula

SZEMLE

Az összeesküvés eddig nyilvánosságra jutott adatai tanulságokkal szolgálnak a jogász számára is.

Mindenekelőtt azzal, hogy vannak csoportok, amelyek a demokráciára nézve »holt tételek« és azok fognak is maradni. Katonai *juntákat* történelmi példákkal, a józan ész érveivel a demokratikus éltformák számára megnyerni nem lehet; a

fasizmus rajtuk — úgy látszik — eltörölhetetlen jegyet hagyott.

Ebből pedig szükségképpen folyik, hogy eliminálnunk kell minden olyan intézményt; amely a junták szellemét fenntartani alkalmas. Ezért politikai és jogi hibának tartjuk a katonai bűnvádi perrendtartás most tervezett reformjának azt az intézkedését, amely alsó fokon a külön katonai bíraskodást fenntartani kívánja. Mindaz az érv, amit emellett felhoznak (a

katonai életviszonyok különleges természete, egyes bűncselekmények elbírálásához szükséges különleges szakismeretek) logikailag álérv, mert eadem ratióne majdnem minden foglalkozási ágának külön bíróságot kellene alkotni.

Különös eltévelyedésnek tartjuk ezért azt a törekvést is, amely a rendőrséget katonai bíraskodás alá kívánja vonni. Akik büszkén vallottuk és valljuk magunkat »civil«-eknek, már eddig fejcsóválva szemléltük a

rendfenntartó, tehát fogalmilag »civil« hatóságoknak katonai címekkel és rangokkal való elárasztását. A demokrácia, amely a fasizmusnak, ennek a jellegzetesen katonai képletnek az összetöréséből született meg, ön-maga ellen vétkezik, ha egy »civil« intézményt katonai síkra kíván áttolni.

* * *

Az összeesküvés másik szomorú tanulsága, hogy az — az előtérben álló katonai réteg mellett — milyen sokféle társadalmi rétegből, foglalkozási ágból szedte konspirátorait. Ez pedig arra utal, hogy demokráciánk nem használja ki azokat az eszközöket, amelyek egy jó rendszernek a lelkek megnyerésében rendelkezésére állanak, hogy ezen a téren hibákat követ el.

Mi, jogászok egy ilyen hibát világosan látunk és azt kötelességszerűen szóvá is tesszük.

Távol áll tőlünk a bíróságaink javára való elfogultság. Ha történelmi távlatból szemlélve helyes is mindaz, amit Szladits professzor bíróságaink alkotómunkájáról e számunk első cikkében ír, — az utolsó 30 év bíráskodásában nem egy hiba is észlelhető. Mégis tisztában kell azzal lennünk, hogy bíránk a hivatalnoki osztály egyik legértékesebb rétegét alkotják. Bíróságunk megvesztegethetetlen, szellemileg a közhivatalnokok között első helyen áll, mindenestre jóval kisebb százalékban vett részt az elmúlt évek bosszorkánytáncában, mint bármely más közhivatalnoki réteg. És ha Harold Laski az egészen más életfeltételek között élő angol bíróra nézve megállapítja, hogy saját társadalmi osztályának előítéleteitől mentesülni nem tud és így függetlensége inkább jogi, mint tényleges, úgy a magyar bíró felett sem törhetünk pálcát azért, amiért lelki függetlenségét nem tudta jobban megvalósítani.

Semmi esetre sem tarthatjuk ezért politikai bölcseségnek, hogy a bírák jobban nélkülöznek, mint bármely más közhivatalnok, hogy hivatali helyisé-

geik fűtetlenebbek, mint bármely harmadrangú közigazgatási hivatal. Nem tartjuk politikai bölcseségnek azt a sajtópergőtűzet sem, amelyben bíróságaink állnak. Nem tartjuk helyesnek, ha a legmagasabb bíró holmi ajándécsomagok elosztási arányával kapcsolatban tétetik sajtóbírálat tárgyává és hogy gazdasági bűncselekménnyel vádolt személy olykor bekövetkező felmentése esetén a sajtó egy része alig félreérthetően a bűnözők és a bírák összejátszásáról beszél.

Nem állítjuk, hogy az utolsó években a bíróság minden tagja úgy viselkedett volna, ahogy kellett, de állítjuk, hogy a bíróságot a demokrácia számára megnyerni érdemes és hogy *így* megnyerni nem lehet. Sz. Zs.

A Kúria Ügyvédi Tanácsának tagfelvételi gyakorlatából

1. Az Ü. T. 2467/1946. sz. határozatával — a kamara határozatának megváltoztatásával — az igazolási eljárás eredményeként az előléptetésből 3 évre kizárt és utóbb az 5000/1946. M. E. sz. rendelet 2. bekezdésének a) pontja alapján (»hivatali működése az ország demokratikus szellemű újjáépítését tevőlegesen nem szolgálja«) B-listázott bírót felvenni rendelte, mert az igazoló bizottság fentemlített határozata folytán a felvételt kérő a közszolgálatban megmaradhatott, a B-lista rendelet 6. §-ának 1. bekezdése értelmében pedig a közszolgálatból való elbocsátás az elbocsájtásra nézve egyéb hátrányos következménnyel nem járhat.

2. Az igazoló bizottság által vezetett állásra alkalmatlannak kimondott miniszteri osztályfőnököt pedig — a kamara határozatának megváltoztatásával — az Ü. T. azzal az indokolással rendelte felvenni, hogy az igazoló bizottság felvételtkérőt az előléptetésből nem zárta ki. Kiemeli ezzel kapcsolatban az Ü. T. azt a tény, hogy az igazoló bizottság határozatát hónapokkal követő időben a vezető állásra alkalmatlannak kimondott felvételt kérőt V. fizetési osztályba sorozott miniszteri tanácsosi állásából a IV. fizetési osztály I. fokozatába sorozott osztályfőnökké léptették elő. »Ennek folytán megállapítható, hogy

magatartását sem az igazoló bizottság, sem az igazságügyi kormány nem tekintette olyanak a megállapított tényállás és alkalmazott büntetés mellett sem, mint amelynek folytán kérvényezőről megállapítható lenne, hogy egyénisége, jelleme és erkölcsi tulajdonságai az elfoglalt magas köztisztviselői állás betöltéséhez is nélkülözhetetlen bizalomra méltatlanná tenné«. Így őt az Ü. T. — a B-listázással kapcsolatban az 1. alatti esettel azonos okfejtéssel — az ügyvédek közé felveendőnek tartotta.

Ezzel a két határozattal kapcsolatban utalunk a J. K. 7—8. számában ismertetett esetre, amelyben az Ü. T. az igazoló bizottság határozatának érdemi felülbírálásával és félretételével rendelte felvenni az igazoló bizottság által fellebbezés hiányában jogerősen állásvesztésre ítélt törvényszéki elnököt. Míg ebben az esetben az igazoló bizottságnak azt a határozatát, amely a felvételt kérőt a közszolgálatból eltávolította volt, az Ü. T. nem tekintette a felvétel akadályának, a fent ismertetett esetekben az igazoló bizottság hátrányos jogkövetkezményeket kiszabó, de a felvételt kérőt a közszolgálatban meghagyó határozata szolgált a felvétel indokával, azzal, hogy az illetőknek a közszolgálatból a B-lista rendelet alapján, és pedig a 2. §. a) pontja értelmében történt eltávolítása a felvétel kérdésében a B-lista rendelet 6. §-a értelmében súllyal nem bír.

A másodhelyen említett határozatban — bár a konkrét ügyvel kapcsolatban ez a kérdés nem merült fel, — szükségesnek tartotta kimondani az Ü. T., hogy »bár az 5000/1946. számú rendelet folytán történő elbocsátások az ügyvédi kar túlszűfoltóságára kétségtelenül veszélyt jelentenek« (helyesen az ügyvédi karra nézve a túlszűfoltás veszélyét jelentik) »az Ür. 46. §. 2. pontja ezen esetekben nem alkalmazható, amint arra az első fokozatú bizottság nem is hivatkozott«. Ez annyit jelent, hogy az antidemokratikus magatartás miatt B-listázott és nyugdíjazott köztisztviselő előnyösebb helyzetben van, mint az, aki a dolgok rendes menetében nyugdíjaztatott: ez utóbbinak ugyanis felvételéhez az igazságügyminiszter engedélyét kell megszereznie; az Ü. T. állásfoglalása szerint a B-listázottnak erre szüksége nincs.

3. Ü. T. 2410/1946. számú határozatával felvenni rendelte az Ü. T. — a kamarai határozat megváltoztatásával — azt, aki 1938-ban a nyilaskeresztes pártba belépett és ezt az igazoló eljárás során elhallgatta, sőt személyes meghallgatása során is tagadta, mert felvételt kérő »fellebbezésében azt adja elő, — hogy bár egyetemi hallgató korában 1938-ban aláírt a nyilaskeresztes pártba belépésre vonatkozó nyilatkozatot, a nyilaskeresztes párt azonban őt tagul fel nem vette, sem beírási díjat, sem tagdíjat nem fizetett, a párt helyiségeit, összejöveteleit soha nem látogatta, tagsági könyvet nem kapott, tagkimutatásban soha nem szerepelt. Az igazolást kérő előadását alátámasztja a budapesti népbíróság igazoló fellebbezési tanácsának az iratokhoz csatolt Nb. Ig. II. 3586/1946. számú határozata, amely szerint a népbíróság tanácsa tényként megállapította, hogy felvételt kérő az ellenállási mozgalomba bekapcsolódott, a mozgalom részére fegyvert és löszert szerzett. Felvételt kérő ezen ténykedéseivel szemben súlytalannak mutatkozik az, hogy 1938-ban, amidőn még a nyilaskeresztes párt tevékenységének mérgező hatása nem volt világosan felismerhető, — folyamodó fiatal egyetemi hallgató korában a nyilaskeresztes pártba való belépésre nyilatkozatot írt alá. Annál inkább súlytalannak látszik ez a körülmény, mert nincs semmi adat a tekintetben, hogy a felvételt kérő a nyilaskeresztes pártban tényleg működést fejtett volna ki.« Kiemeljük ebből a határozatból azt a megállapítást, hogy 1938-ban — az első zsidótörvény megalkotásának, az »1938 a miénk,« »Kongresszus után jövőnk,« az oktogoni csata, a csodaszarvas, a csodálatos forradalom és a második zsidótörvény tervezete közzétételének évében« a nyilaskeresztes párt tevékenységének mérgező hatása az Ü. T. emlékezete szerint »nem volt világosan felismerhető!«

* * *

Az ügyvédi kamaráknak nyilas és félnyilas elemektől való megtisztítása nem volt teljesen keresztülvihető.

A MÜNE iratait, amelyek a budapesti ügyvédi kamaránál feldolgozás alatt voltak, a politikai rendőrség még 1945. elején lefoglalta és elszál-

lította. Abba a kamara közegei tudomásunk szerint többé betekintést nem nyertek. Így a tényállás megállapítása kiesett azok kezéből, akik arra személy- és tárgyismeretük folytán legalkalmasabbak lettek volna. Lehet, hogy ez az intézkedés büntető perrendszempontból helyes volt, gyakorlati szempontból azonban kevéssé volt eredményes. Mindmáig nincs megállapítva, hogy a budapesti kamara néhány száz halottja kinek vagy kiknek a lelkét nyomja.

A Budapesti Ügyvédi Kamara — bőségszerűséggel, általunk is helyeseltén — arra az álláspontra helyezkedett, hogy a pusztá MÜNE-tagság az igazolásnak nem akadály.

Hogy azután az igazolási eljárás során mi történt — utalunk a 22-ik számunkban közölt szemlére.

Ezzel azonban a mérték betelt. Nem tudjuk átlátni, milyen közérdek fűződik ahhoz, hogy mindazok, akik politikai magatartásuk folytán a közszolgálatból kiválni kényszerültek, az ügyvédi kamarákban azilumot találjanak. Nem a túlzásfóltságtól féltjük az ügyvédi kamarákat, akárhányszor feddhetlen jelentkezőt örömmel fogadnánk. Szükségesnek tartjuk azt is, hogy a B-listázás túlgyors tempójára, sokszor sérelmes eredményekre tekintettel minden egyes B-listázott felvételi kérelme leg gondosabban megvizsgáltsassék. De Sztójay alatt államtitkárságokból, nyilas párttagokból, elmozdított és vezető állásra alkalmatlan köztisztviselőkből az ügyvédi kar nem kér!

* * *

4. Felvenni rendelte az Ü. T. azt a folyamodót is, aki a szolgálati viszonyát felmondotta azzal, hogy a felmondási idő alatt szolgálatára igényt nem tart, azzal a — nyilvánvalóan helyes — indoklással, hogy a munkajogi gyakorlat értelmében ebben a helyzetben a szolgálati jogviszony fennállónak nem tekinthető.

5. Ü. T. 1864/1946. sz. határozatával viszont felvenni rendelte az Ü. T. — azt az ipartestületi jegyzőt, aki állását felmondotta és bemutatta munkaadójának nyilatkozatát, amely szerint »folyamodó állását bármikor elhagyhatja«, amiből kitűnően folyamodó felmondása alatt szolgálatot teljesít.

6. Felvenni rendelte az Ü. T. az ügyvédek névjegyzékébe az

ügyvédhelyettesként történt felvételét megelőző időben fegyelmileg többszörösen és a büntető bíróság által is megbüntetett folyamodót, azzal az indoklással, hogy az ügyvédi és ügyvédhelyettesi felvétel előfeltételei azonosak lévén, attól, akit a kamara ügyvédhelyettesnek felvett, az ügyvédi lajstromba való felvétel sem tagadható meg. Támogató okként hivatkozik ez a határozat arra, hogy felvételt kérő utolsó fegyelmi büntetése óta már 7 esztendő eltelt és hogy folyamodót annak idején súlyos családi körülményei vitték lejtőre.

A határozat elvi részét aggályosnak tartjuk, mert az ügyvéd-főnök ellenőrzése mellett működő ügyvédhelyettesnek, aki ügyeket nem vállalhat, teljesen más a helyzete, mint a gyakorló ügyvédé.

Sz. Zs.

* * *

* *Jegyzet:* Az 1947. évi I. törvények az O. B. hatáskörét — az O. B. újjáalakulásakor az Ü. T. előtt folyamatban levő ügyekre vonatkozóan is — helyreállítja.

Tartási követelések átértékelése

A tartási követeléseknek a valorizációhoz való *különleges* viszonya akaratlan elismerést talált már abban a tényben, hogy úgy az első, mint a mostani pénzromlás idején a tartási összegek felemelése (hogy ez a felemelés — valorizációt jelentett, azt csak később ismerték fel és ismerték el) előbb következett be, mint egyéb követelések valorizálása. A tartás valorizálásának ez a »különlegessége« nem csak az időbeli elsőbbségre hat ki, hanem szükségyszerűen más vonalon is kell, hogy éreztessen hatását. A »más vonal«, amelyre utalni kívánunk, a valorizáció mérve. Általános szabály, amely az 1928: XII. t.-cikkben is lecsapódott, hogy a valorizációs kulcs egyik jelentős tényezője a vagyonátmentés foka. Ez a kétségtelenül helyes szempont azon épül fel, hogy a tartozás a »vagyon« tartozása és így indokolt a vagyonalakulás elsősorban való figyelembevétele. A tartási követelés — nem jogilag, de gazdaságilag nem a »va-

gyon, hanem a jövedelem tartozása. Vági József a Jogtudományi Köz-
lönyben (1924. évfolyam) írott cik-
kében igen szemléltetően mutatott
rá azokra a meggondolásokra, jog-
tételekre, amelyekben a vagyonállag
és a jövedelem különbsége szólal meg.
Bár kétségtelen, hogy a vagyoni
helyzet változása a jövedelemre ki-
hat, a fundált jövedelem fogalma
pedig egyenesen a vagyonból szár-
mazó jövedelemre van ráépítve,
mégis bizonyos, hogy a jövedelem
nem mindenben függ a vagyontól
és így a vagyoni helyzet változás-
aránya erősen eltérhet a jövedelem-
alakulás arányától. A jövedelem ala-
kulásának a vagyoni helyzettől való
ez a részleges önállósága azt sürgeti,
hogy az átértékelésnél elsősorban
ne a vagyoni helyzetnek, de a felek
jövedelmi helyzetének aránya legyen
irányadó.

A tartási követelés másik jellem-
zője, — amit a gyakorlat ugyancsak
honorált a korai átértékeléssel —
hogy az életfenntartási szükséglet
fedezete a tartás. Könnyebb elsen-
vedtetni a hitelezővel valamely kö-
vetelés alacsony átértékelését, eset-
leg az átértékelés mellőzését is, ha
ez a veszteség a hitelező vagyonát
apasztja, nehezebb azonban a vesz-
teség ráhárítása arra, akinek gyom-
rán cserdül meg az ostor. Fizikailag
szükségesebb tehát a tartás meg-
felelő, szükséglethez igazodó át-
értékelése, mint valamely más kö-
vetelésé. De a tartási szükséglet sem
vehető teljes egészében figyelembe.
Az egyetemes elszegényedés sem
szorítkozik hatásában egyedül a va-
gyonra, hanem ez kihat arra, hogy
általában a fogyasztásban is min-
denki köteles mértéket tartani, fo-
gyasztását megszorítani. A termelt
javak mennyiségi csökkenése foly-
tán tehát a tartásra jogosultak rová-
sára is szükségszerűen érvényesülni
kell a fogyasztás mérséklésének.

A tartási követelés átértékelésénél
a jövedelemhez való arányosítás
nagyjában, ha nem is mindig az át-
értékelés magasabb fokát jelenti,
tehát ez a szempont igénynövelő,
viszont a mindenkire háruló fogyasztás-
megszorítási köteleesség igényt
apasztóan hat.

Ha gyakorlatunk a fenti szem-
pontokat ösztönösen érzi is, ezeknek
a világos kifejezésre juttatása, han-
goztatása talán még sem felesleges.

B. S.

A 410/1946. M. E. sz. rendelet
kérdéséhez. *A Jogtudományi Köz-
löny 21. számában Dr. Szirmai Zsolt to-
lából »Jogalkotási kérdések«* címmel
megjelent cikk azon rendeletek kö-
zött, amelyek fenn nem tarthatók, a
410/1946. M. E. számú rendeletet is
felsorolja. Indokolja pedig ezt azzal,
hogy az aktív tisztviselők fizetései
ismét a békeszínvonal felé tendál-
nak s így e rendelet többé nem
maradhat fenn.

Ez a felfogás téves! A magán-
alkalmazotti nyugdíjak korábban is
az aktív tisztviselők fizetéséhez iga-
zodtak. Eltolódás e tekintetben csak
1944 óta következett be s az inflá-
ciós idők alatt támadt olyan óriási
űr a tényleges alkalmazottak fize-
tése és a nyugdíjak között, hogy
ennek áthidalása csak a fenthivat-
kozott rendeletben foglalt megoldás-
sal volt elérhető.

E megoldás azonban nem újszerű,
mert az 1926. évi XVI. tc., az ú. n.
Nyugdíjvalorizációs törvény, mely
az első világháború alatti inflációval
szemben kívánta a nyugdíjasok meg-
élhetését biztosítani, ugyanerre az
alapra helyezkedett; csak más-
képen oldotta azt meg. E törvény
ugyanis a nyugdíjakat a nyugdíjas
által 1914-ben betöltött álláshoz
viszonyította, amelyhez még az idő-
közi aranykoronában kifejezett fize-
tésemelések is hozzászámítottak.
Ezenkívül azonban minden vállalat
köteles volt vagyona átmentésének
megfelelő arányszámot közzétenni,
amelyet az érdekelt aktív és nyug-
díjas tisztviselők egytized része záros
határidőn belül a Kúrián alakított
»Külön bíróság« előtt megtámad-
hatott, kivéve, ha a munkaadó eleve
50%-os arányszámot tett közzé,
noha átmentési arányszáma ennél
kisebb volt. A tényleges arányszámot
azonban ez esetben senki nem ellen-
őrizte és így a megtámadási lehe-
tőség a limine el volt zárva. A tör-
vény életbeléptetésétől számított öt
év múlva újabb megtámadási lehe-
tőséget nyújtott ugyan a törvény, de
azon munkaadók, akik 65%-ra emel-
ték fel az arányszámot, a meg-
támadási pertől teljesen mentesül-
tek. Eme rendszer mellett 1930/31-
ben a megtámadási perek száma a
minimumra redukálódott és az 50
százalékos, illetve 65%-os arány-
számok petrifikálódtak. A nyugdíj-
törvény tehát célját nem érte el,
ami nem is csoda, mert a nyugdíj-
törvényt megszavazó nemzetgyűlés

tagjai túlnyomó részben a kapitalis-
ták soraiból rekrutálódtak.

De nem lehet visszatérni az 1926.
évi XVI. tc. alapján való nyugdíj-
megállapításra azért sem, mert idő-
közben igen sok munkaadó nyugdíj-
szabályzatát a nyugdíjasokra nézve
kedvezőbben módosította s igen sok
jogvitára adna alkalmat az, hogy a
nyugdíjszabályzat módosítása előtt
nyugdíjazott alkalmazottak melyik
nyugdíjszabályzat alapján kapjanak
nyugdíjat.

Régebben bíróságaink arra az
álláspontra helyezkedtek, hogy ha a
nyugdíjas a rá nézve kedvezőbb
nyugdíjszabályzatot — nyugdíjban
léte folytán — már nem írhatta alá,
annak hatálya reá nem terjed ki.
Ha ez az álláspont ma is megállna,
a legnagyobb méltánytalanságot je-
lentene a nyugdíjasokra nézve.

E törvényre tehát a felsorolt több
okból visszatérni nem lehet! Egyéb-
ként is ez a perek végtelen sorát
nyitná meg, évekre menő bizony-
talanságot jelentene úgy a munka-
vállalóra, mint a munkaadóra nézve;
a nyugdíjasokat pedig újabb nyo-
morba döntené.

De nincs is szükség a 410/1946.
M. E. számú rendelet hatályonkívül
helyezésére. A Népjóléti Miniszté-
rium 44.705/1946. N. M. II. számú
leiratban, melyet a Magánalkalma-
zottak Szabad Szakszervezetéhez in-
tézett, maga is fenntartandónak
tartja a rendeletet.

Az a körülmény, hogy egyes
munkaadók egyenesen szabotálják
a rendeletet s azon a címen, hogy e
rendelet esetleges megváltoztatása
körüli tárgyalások folynak a munka-
adók kívánságára, nem folyósítja
azon illetményeket, amelyek e ren-
delet alapján járnak, teljesen ille-
gális. E rendelet, mindaddig, amíg
azt újabb rendelet vagy törvény
nem módosítja, érvényben van s a
munkaadó ez alapon köteles a nyug-
díjat folyósítani. Mindössze az évi
2%-os korpótlék és a 60 éven felü-
lieknek fizetendő 20%-os pótlék,
valamint a 10%-os élelmezési vált-
ság fizetésének jogfenntartással, utó-
lagos elszámolás kötelezettsége mel-
lett való felfüggesztéséhez járul hozzá
a Népjóléti Minisztérium.

Minden valószínűség amellettszól,
hogy a 410/1946. M. E. számú ren-
delet érvényben marad. Legfeljebb
arról lehet szó, hogy a kollektív szer-
ződés hatálya alá tartozók csak a
2%-os évi korpótlékot kapják, a 60

éven felüli nyugdíjasok közül viszont csupán a kollektív szerződés hatálya alá nem tartozók kapnák a 20%-os pótlékot.

Fennmarad még az a meggondolás, hogy a nyugdíjak felső határa megállapítandó volna-e vagy sem? Ugy vélem, hogy e tekintetben kategorizálni kellene a munkaadók között teherbíráruk szerint. Azok a munkaadók, akik sem a kollektív szerződés hatálya alá tartozóknak, sem az azon felül lévő aktív tisztviselőknek nem tudják megfizetni azokat az illetményeket, amelyeket más hasonló munkaadók fizetnek, azok kérhetnék egy e célra létesítendő »Döntő Bizottság« előtt — vagyoni és jövedelmezőségi viszonyaik feltárása mellett — a rendelet alapján fizetendő nyugdíjaknak egy bizonyos összegben való maximálását. Elhibázott dolog lenne azonban ezt a kedvezményt a kellő teherbíróképességgel rendelkező munkaadóknak is megadni.

Még rámutatok arra, hogy a köztisztviselői nyugdíjak is az aktív köztisztviselői fizetésekhez igazodnak s így semmi alapja nem lenne annak, hogy a magánalkalmazotti nyugdíjasok e tekintetben a köztisztviselői nyugdíjasokkal szemben hátrányosabb helyzetbe kerüljenek.

Dr. Győri Emil

* * *

Dr. Győri Emil álláspontját nem tehetem magamévá. Én a 410-es rendeletben nem azt kifogásolom, hogy a valorizációt az aktív fizetések alapján viszi keresztül, hanem azt, hogy nem számolt a stabilizáció következményeivel, amelyek pedig előreláthatóak voltak, (t. i. azzal, hogy az aktív fizetések az inflációs fizetési színvonalhoz képest emelkedni fognak és később nyilván a békeszínvonalig vagy azon túl fognak emelkedni); és eltörölte a nyugdíjszabályzatok nyugdíjmaximumait. Ezáltal — papíron — az a helyzet állott elő, hogy a nagyfizetésű nyugdíjasok lényegesen magasabb nyugdíjat kapnának, mint ami őket — 100%-os ártértelek esetén is — békében megillette volna. Így például annak, akinek bruttó fizetése 4900 forint (ez az összeg felel meg a külön engedély nélkül is folyósítható, kollektíven felüli maximumnak), teljes nyugdíj címén 41.000 forint járna, holott a

nyugdíjszabályzat szerinti szokásos maximumok 8000, illetőleg 12.000 pengőt tettek ki, 65%-os arányszám esetén tehát a békebeli nyugdíj 100%-osan ártértelek összege (1 P = 3 Ft alapon) 15.600, illetve 22.400 forint volna. Tévedés ne essék: senkitől sem sajnállok semilyen nyugdíjtöbbletet, de nyilvánvaló, hogy a kormánzatnak nem az volt az elgondolása, hogy a rendelet révén a nagyjövedelmű vezetőtisztviselők békeértékre átszámítva rendkívüli nyugdíjtöbbletbe jussanak. Feltevésem helyességét bizonyítja az a — »legalitás« szempontjából egyébként aggályos tény — hogy ez az eredmény csak »papíron« állt be: a Nyugdíjügyi Döntőbizottság, — bár erre a rendelet módját nem nyújtana — a forintnyugdíjakat nem tárgyalja, nyilván várja a rendelet módosítását. (Notandum: a »legalitás« szempontjából aggályosnak tartom azt is, amit Győri cikkéből tudunk meg, hogy t. i. a népjóléti miniszter engedélyt adott a vállalatoknak összműszintériumi rendeletben megállapított kötelezettségeik egy részének nemteljesítésére!).

További, ellenkező előjelű nyilvánvaló hibája a 410-es rendeletnek, hogy nem állapít meg létminimumot. Különösen sérelmes ez az özvegyi nyugdíjak szempontjából. Békében egy kistisztviselő özvegye is kapott teljes nyugdíj esetén havi 200 P-t, azaz 600 Ft-ot, amiből szűkösen megélhetett. Ugyanez a nyugdíjas ma 500 forintos alap esetén 175 forintot kap, ami egzisztenciáját sehogysem biztosítja.

Mindezen, természetesen, a 410-es rendelet megfelelő átdolgozásával, minimumok — vagy az alacsonyabb kategóriáknál magasabb kulcs — illetve maximumok megállapításával segíteni lehet. Hogy azonban ez szükségessé vált, megerősíti azt az állításomat, hogy a 410-es rendelet, úgy, ahogy megalkottatott, nem volt megfelelő.

Dr. Szirmai Zsolt.

A szovjetorosz örökösödési jogról tartott előadást a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság jogtudományi szakosztályának január hó 8-án tartott ülésén Szász István professzor. A szélessen megalapozott és hatalmas anyagot felölelő előadás valójában nem csak az orosz örökösödési jogról szólt, hanem lényegében magában

foglalta az orosz magánjog rövid történetét is. Szász professzor jellemezte az orosz magánjog alakulását a cárizmus alatt, kitért a magánjog érdekes alakulására a forradalmi időkben, majd pedig a szovjetorosz magánjog tekintetében hat, elhatárolható korszakot határozott meg. Hogy ennek a hat korszaknak magánjogi vonatkozásai megérthetők legyenek, az előadó utalt a szovjetorosz történelem eseményeire, majd pedig részletesen kitért a szovjetorosz jogfelfogás bölcséleti alapjaira is és kapcsolatot igyekezett teremteni a szovjetorosz jogfelfogás, valamint egyes nyugati jogelméleti irányok, így elsősorban a pozitívizmus és a szabadjogi felfogás között. A kereteknek ilyen széles felvázolása után azután érthetővé és világossá vált a szovjetorosz örökösödési jognak egész rendszere is, amelynek ismertetésénél az előadó nem csak az elméleti alapokkal és alapelvekkel foglalkozott, hanem az összehasonlító magánjog módszereivel elemezte az egyes tételes rendelkezéseket is. A kitűnő előadás sok előítéletet és tévhitet oszlatott el különösen abban a tekintetben, hogy a nyugati országok és a Szovjetunió örökösödési joga között nincsen olyan szakadék, mint aminőt egyes tudósok — gyakran tárgyi ismeretek híján — feltételeztek. A szovjetorosz magánjogot a homályból kiemelő kitűnő előadáshoz Nizsalovszky Endre professzor és Névai László ügyvéd szoltak hozzá.

Sz. I.

Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

Üzlethelyiség fogalma. Múltányosság.

73. „Az udvaron épült műtermet, amely egy szoba és mellékhelyiségeiből áll, B. T. használó tartja birtokában és azt lakás céljára használja. Amiként azt a döntőbizottság előtt előadta, vele lakik felesége, gyermeke és anyja, tehát négyen laknak e lakásban. Ez a kis ház a tanúk egybehangzó vallomása szerint kezdetül fogva kizárólag műhely volt mindaddig, amíg az igénylőnek az üzemét abba kellett hagyni, azaz 1944. április haváig. Ebben a helyiségben a már hivatkozott ténymegállapítás szerint az igénylő húsz

személyen felüli munkaslétszámmal dolgozott és az igénylő nem vitás előadása szerint itt állították elő azokat az iparművészeti tárgyakat, amiket pesti mintatermében értékesített.

E tényállásból kétségtelen, hogy az ebben a kis házban lévő helyiségek, mint az igénylő ipari tevékenységének folytatására, az eladásra kerülő iparcikkeknek előállítására szolgáló helyiségek, üzlethelyiségeknek tekintendők. Az igénylőnek az elvesztett üzlethelyiség visszaszolgáltatásához való igénye a már kifejtettek szerint fennáll, amiért is az ezt a helyiségeket használó B. T. neki visszaszolgáltatani tartozik.

Téves a döntőbizottságnak az az álláspontja, hogy ez a helyiség nem tartozik az üzlethelyiség fogalma alá, mert ez az álláspont a megállapított tényállás mellett a R. 2. §-ának 2. bekezdésében foglalt meghatározással ellentétes, de téves az az álláspontja is, hogy a vita eldöntésénél az volna döntő, hogy a használók a helyiséget ugyancsak üzlethelyiségül használják, mert ennek az álláspontnak a helyességére a R.-nek döntőbizottság által e kérdésben felhívott 3. §-a alapot nem nyújt.

De nem áll fenn a döntőbizottság által a R. 3. §-ára alapított méltányosság esete sem, amelynek alapján a használó az üzlethelyiség birtokában meghagyható lenne, mert hiszen ez a használónak nem is üzlethelyisége, de másrészt az igénylőnek foglalkozása gyakorlására alkalmas más üzlethelyisége nincs is. Ugyanis az a körülmény, hogy az igénylő pesti kétszobás lakásának egyik szobájában két munkásnővel dolgozik, figyelemmel arra, hogy a másik szoba férjének irodája és egyben mindkét szoba lakásuk is, nem igazolja azt, hogy foglalkozásának gyakorlására ez a lakás alkalmas akkor, amikor az igénylő kispesti műtermében bizonyítottan nagyobb munkaslétszám mellett gyártotta azokat az iparcikkeket, amiknek csak a bemutatására és árusítására szolgált a pesti mintaterem.

Mivel pedig ezek szerint a méltányosság gyakorlásának az előfeltételei is hiányoznak, az ítéletábra a döntőbizottság határozatát ebben a részében megváltoztatta és B. T. használót az általa elfoglalva tartott helyiségek visszaszolgáltatására kötelezte, tekintettel azonban a közismerten

nehéz lakásviszonyokra, a R. 14. §-a alapján méltányosságból a teljesítési határidőt 60 napban állapította meg és szükségesnek találta, hogy határozatáról Kispeszt m. város lakáshivatalát is értesítse.

Bp. Tábla. P. X. 821/1946. — 1946. augusztus 27.

Térítési-díj kiszámítása.

74. „A szakértői számítás alapulvételével és a szélső értékek közepáryosát véve figyelembe a használónakhordó-literenként 4-5 dl. bor fejében 1942-ben 36 fillért, 1944-ben pedig 1 P 80 fillért kellett volna fizetnie, amivel szemben az ugyan-csak nem vitásan — kamatokkal együtt — összesen fizetett 4577 P 56 fillér hordó-literenként 5-9, vagyis gyakorlatilag 6filléres vételárnak felel meg. Ebből pedig az következik, hogy egyrészt a használó által teljesített vételár-fizetés valóban csak egy elég csekély hányadát jelentette a hordók, mint üzleti felszerelés valóságos értékének, másrészt pedig az igénylő jogelődje célszerűen és indokoltan élt jogorvoslattal a hordók vételára kérdésében hozott közigazgatási határozattal szemben.

Ily tényállás mellett nincs ténybeli és jogi alap arra, hogy a használó által 1944-ben teljesített fizetés a valóságos érték 1/12-énél magasabb hányad szerint értékeltesse, — de nem forog fenn méltányossági alap arra sem, hogy az 1942. és 1944. között beállott értékesökkenés — amit a döntőbizottság határozata négyszeresre — 1/3 : 1/12 —, a kihallgatott szakértő pedig ötszörösre — 1/6 : 1/30 — tesz, a felek között megosztassék, mert ily aránytalanságot feltüntető hatósági megállapítással szemben az igénylő jogelődje teljes indoklottsággal élt jogorvoslattal, s így az időmulás részben sem róható terhére.

Ezért az ítéletábra nem adott helyt a használó azon fellebbezési kérelmének, amiszert az ő általa teljesített fizetés a valóságos érték 1/12-énél kedvezőbb, magasabb arány alapulvételével állapítottassék meg és ennek megfelelően az igénylő mai fizetési eszközben a mai borár alapulvétele mellett a hordók jelenlegi értéke 1/12-énél magasabb hányad megtérítésére köteleztessék.

Mivel pedig a nem vitás szakértői megállapítás szerint egy liter bor

ára Kecskeméten ma 1 Frt és 1 Frt 20 fillér között mozog, a 76.307 liter hordó vételár-hányada megtérítése-ként — hordó-literenként átlagban 4-5 dl bort véve alapul — az igénylő az összérték — $76.307 \times 0.45 \times 1.10$ — 37.771 Frt 96 fillér — 1/12-e fejében 3147 Frt 58 f-t köteles a hordókat visszaszolgáltató használó részére megtéríteni.

Ezért az ítéletábra a döntőbizottságnak a határozathozatala idejében fennálló adópengőszámításon alapuló határozatát ebben az értelemben megváltoztatta és az igénylőt a használó részére az előbb meghatározott forint-érték megtérítésére kötelezte.

Bp. Tábla. P. X. 1365/1946. sz. — 1946. szeptember 18.

Használati díjigény nem tartozik a döntőbizottsági eljárásra.

75. „A 7590/1945. M. E. számú rendelet alapján támasztható igények három csoportba sorolhatók: 1. az üzlethelyiség visszaszolgáltatása, 2. az üzlethelyiséghez tartozó berendezés, vagy felszerelés visszaszolgáltatása, — és 3. az üzlethelyiségben volt áru- és anyagkészlet visszaszolgáltatása. Az igénylő javára szolgáló ezeket a rendelkezéseket a használó érdekében hozott az a rendelkezés egészíti ki, amely a használónak az üzlethelyiségbe teljesített hasznos és szükséges beruházásainak az igénylő által való megtérítéséről rendelkezik.

A rendelet alapján indított eljárásban érvényesíthető követelések körét a 7590/1945. M. E. számú rendelet módosítása és kiegészítése tárgyában később kibocsátott rendeletek sem bővítették, s különösen a 8850/1946. M. E. számú rendelet is csak egyes igények érvényesítési módja tekintetében tartalmaz rendelkezést, nincs tehát olyan jogszabály, amely a 7590/1945. M. E. számú rendelet alapján folyamatba tett eljárásban az üzlethelyiséghez tartozó üzleti berendezés vagy felszerelés *használatáért járó díj* tárgyában rendelkezne és az erre vonatkozó igény érvényesítését ebben az eljárásban megengedné.

Nem vonható azonban ezzel ellentétes következtetés a rendelet általános céljából sem. A 7590/1945. M. E. számú —, valamint az ezt kiegészítő és módosító rendeletek kétségtelenül azt célozták, hogy a zsidókra hátrányos megkülönbözté-

tést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet következtében a gazdasági kereső foglalkozásuk gyakorlásában sérelmet szenvedett személyek a foglalkozásuk gyakorlásához szükséges üzlethelyiség és egyéb tárgyi gazdasági eszközök (felszerelés, berendezés, anyag- és árukészlet) tekintetében az előbbi állapotba visszahelyeztessenek. Ez a cél pedig elértnek jelentkezik már akkor, ha a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet in integrum restituáltatik abban az értelemben, hogy a sérelmet szenvedett fél üzlethelyisége, üzleti berendezése és felszerelése, valamint áru- és anyagkészlete birtokába helyezkedhetik, vagy ez utóbbiak tekintetében térítésben részesül.

A zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán elvesztett üzleti felszerelés használatáért járó díjnak a 7590/1945. M. E. számú rendeletben szabályozott eljárásban való érvényesítését tehát a Pp. 180. §. 1. pontjában meghatározott pergátló körülmény kizárja.

Bp. Tábla. P. X. 1365/1946. —
1946. szeptember 18.

A budapesti törvényszék gyakorlatából

Munkaügy

A 4800/1945 M. E. számú rendelet alapján visszavett alkalmazott nem léphet ki azonnali hatállyal azért, mert régi munkakörét csak részben kapta vissza, sem azért, mert korábbi szolgálati lakását nem kapta vissza.

»... az, hogy felperes régi hatáskörét részben kapta volna vissza, egyáltalában nem szolgál jogos azonnali hatályú kilépési okul. Ugyanis... azon hivatáskörön belül, amelyre az alkalmazott szerződött, a munkaadó az alkalmazott munkakörét belátása szerint és üzleti érdekeinek megfelelően jogosult megszabni és változtatni, e tekintetben csak annyiban van korlátozva, hogy az alkalmazott munkabeosztása képességeinek megfelelően és önértékét, valamint anyagi érdekeit ne sértse. Jelen esetben lényeges az, hogy felperestől nem egy neki megadott és általa gyakorolt hatáskört vontak el, ami a körülményekhez képest esetleg lehetne önértékét sértő, hanem

több, mint másfél évi távollét után visszatérve, munkakörét újból megállapították. Ez, tekintettel arra, hogy az ostrom után lényeges társadalmi és gazdasági változások történtek, semmi esetre sem lehetett felperes önértékére sértő, mert az, hogy egy visszatérő alkalmazott beosztását újból meg kell állapítani, a körülmények folytán indokolt s minthogy felperes hivatáskörébe tartozó munkakört kapott volna, azt, hogy hatásköre kevesebb munkát foglalt volna magában, jogszerűen nem kifogásolhatja.

»... alaptalan felperes érvelése a lakás kérdésében is. E tekintetben is lényeges, hogy felperestől nem vették el a szolgálati lakását, hanem a felperes által elhagyott szolgálati lakást felperes visszatértekor neki nem adták vissza. Téves a felperesnek az a fellebbezési érvelése, hogy ez járandóságának csorbítását jelentette, mert felperesnek lakás csak az ostrom előtt megszüntetett szolgálati szerződés szerint járt, a 4800/1945. M. E. számú rendelet alapján visszavett alkalmazott a vonatkozó kollektív szerződés alapján megállapított járandóságokat követelheti, amelyben minden benne van, tehát azonfelül még természetbeni járandóság ki nem adása nem illetménycsökkentés. Semmi esetre sem követelheti felperes az alperestől azt a lakást, amelyet elhagyott s mellyel az alperes a változott körülmények folytán esetleg máskép kénytelen rendelkezni. Ami pedig felperes azon fellebbezési érvelését illeti, hogy állása szolgálati lakás nélkül betölthetetlen, X. és Y. tanu vallomása alapján megállapítható, hogy azt közölték, miszerint a lakás nem áll rendelkezésre, ezt más módon kell elintézni vagy megoldani, tehát kilátásba helyezték a felperes lakáskérdésének megfelelő más megoldását, amit felperesnek be kellett volna várni.» (1946 október 12. 15. Pf. 1147/1946.)

Felmondás kilátásba helyezése — nem azonnali hatályú kilépési ok.

»... nem tekintve azt, hogy oly kijelentés, miszerint fel fognak mondani, egyáltalán nem hozható fel kilépési okul, még az esetleges jogellenes felmondás tényleges közlése sem jogos kilépési ok, mert a felmondás közlésének ténye nem sérelem és minthogy az alkalmazott a

felmondási időt leszolgálni köteles, jogellenes felmondás közlése miatt az alkalmazott nem léphet ki, hanem a vele közölt felmondási időt leszolgálni köteles és az érvénytelen felmondásból származó esetleges igényeit azutáni időre érvényesítheti.» (1946 október 12. 15. Pf. 1147—1946.)

Az inflációs pénzromlás idején esedékessé vált végkielégítésnek a jelenlegi illetménynek megfelelő összegben valorizált megítélése.

Nem volt vitás, hogy felperesnek, aki egy nagy szövetkezet vezérigazgatója volt, szolgálati szerződés alapján egyévi fizetés jár végkielégítés címén, csak az összegszerűség volt vitás. Felperes havi 2100 Ft fizetés alapján kérte a végkielégítést megítélni. A törvényszék havi 1600 Ft illetmény alapulvételével ítélte meg a végkielégítést. Az indokolásból:

»A kialakult bírói gyakorlat értelmében elmaradt szolgálati járandóságot a fizetésben késedelmes munkaadó a tényleges kifizetés idején érvényben lévő vonatkozó kollektív szerződés tételei szerint számítva köteles kifizetni, mert, tekintettel a pengő elértéktelenedésére, szolgálati járandóságnál a bíróság ily mértékű ártértekelést talált indokoltnak. Felperes ezen gyakorlat alapján keresetét felemelte és havi 2100 Ft számítását kérte akképp, hogy az így kijövő összeget 25.000 Ft-ra lefelé kikerekítette. Felek egyezően adták elő, hogy alperesre a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete és a Magyar Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezete közt létrejött, 10. sorszám alatt kötött kollektív szerződés irányadó. Ezen kollektív szerződés azonban a cégvezetők és ennél magasabb rangú vezető tisztviselőkre vonatkozóan bértételeket nem tartalmaz, ezek fizetése mindenestre a kollektív szerződés legmagasabb, havi 700 Ft-os bértételén felüli összegben megállapodás tárgyát képezi. Ezirányban felek a fellebbezési tárgyaláson egyezően adták elő, hogy alperesnél a kollektív szerződés hatálya alá nem eső legmagasabb alkalmazotti fizetés havi 1400 Ft, nevezettek azonban csak másfél-két év óta vannak alperesnél alkalmazva. Ez alapon a fellebbezési bíróság úgy találta, hogy figyelemmel arra, miszerint a felperes több mint 10 éven

át szolgált vezérigazgatói minőségben, a jelenlegi egész rövid szolgálati idővel bíró vezető tisztviselők legmagasabb illetményénél magasabb illetményre joggal számot tarthatna s ehhez képest megállapította, hogy felpereshez hasonló állású alkalmazottnak jelenlegi illetménye havi 1600 Ft-ra tehető. Ezen számítás-sal felperest egyévi végkielégítési járandóság címén 19.200 Ft illeti meg, mely összegben... alperest... marasztalni kellett.» (1946 okt. 12. — 15. Pf. 1385/1946.)

Lakbérleti ügyek

Az albérletben birt lakás főbérletként kiutaltatása nem rendkívüli felmondási ok.

Felperesek a levélben közölt rendkívüli felmondás érvényességének megállapítására irányuló keresetüket többek között arra is alapították, hogy alperesek az albérleti megállapodás megszegésével, mint főbérletet, kiutaltatták maguknak a kereseti lakást. A törvényszék elutasító ítéletét e vonatkozásban a következőkkel indokolja:

»Nem volt vitás peres felek között, hogy a szóbanforgó lakást közigazgatási úton alperes részére kiutalták, azt sem tették felperesek vitásá, hogy ez a kiutalás jogerős. Ezek folyományaképp a törvényszék megítélése szerint függetlenül a vitatott megállapodástól, peres felek között a kiutalással egy új bérleti jogviszony (kényszerbérlet) létesült.

Ha a kiutalással felperesek sérelmet szenvedtek, azt csakis közigazgatási úton orvosolhatták vagy orvosolhatják, a kiutalás nem felmondási ok: jogos kérelmével mindenki fordulhat a hatóságokhoz s ha jogszerűtlen volt a közigazgatási intézkedés saját hatáskörében, ennek felülbírálata nem tartozik a bíróság feladatkörébe.» (1946. okt. 1. — 31. Pf. 1576/1946.)

A háztulajdonos által a házfelügyelő részére ingyenesen rendelkezésére bocsátott segédházfelügyelői lakásnak üresen bérbeadása nem albérlet, hanem főbérlet, s így a felmondást korlátozó rendelkezések alá esik.

Felperes házfelügyelő a ház tulajdonosa által részére rendelkezésére bocsátott különálló segédházfelügyelői lakást üresen kiadta alperesnek bérfizetés ellenében. Felperes 1946 május 1.-én ajánlott levélben

1946 június 1-re indokolás nélkül felmondott alperesnek. Felperes e felmondás érvényességének megállapítására irányuló keresetét arra alapította, hogy a felek közti jogviszony albérlet volt, mivel főbérlet csak a bérbeadó háztulajdonos és a bérelő között létesül, felek szándéka is albérleti jogviszony létesítésére irányult s az albérlet felmondása korlátozva nincs. A törvényszék az elsőbíróság marasztaló ítéletét megváltoztatva, elutasította a keresetet a következő indokolással:

»A 100/1943. M. E. számú rendelet 28. §-a értelmében a felmondást korlátozó rendelkezések alkalmazása szempontjából albérletnek kell tekinteni, ha a bérelő bérelt lakását bútorozva vagy lakásának egy részét akár bútorozottan, akár bútorozatlanul bérbe adja, valamint ha bérbeadó (tulajdonos) lakásának egy részét vagy különálló szobát vagy lakásrészt bútorozva bérbead.

A tényállás szerint felperes nem bérli a kereseti lakást, hanem a háztulajdonos azt neki rendelkezésére bocsátotta, használati jogot adott. Ezen jogosultsága körében felperes bérbeadóként tekintendő és a különálló szobát (a kereseti segédházfelügyelői szobát) bérbeadhata.

Ezt a jogviszonyt albérletnek a fenti jogszabály értelmében csak akkor kell tekinteni, ha a bérbeadás bútorozott szobára történt, más-különben a felmondást korlátozó rendelkezések alá esik.

A tényállás szerint felperes a szobát üresen adta ki alperesnek, ennél fogva a felek közötti jogviszony albérletnek nem tekinthető, így az a felmondást korlátozó rendelkezések alá esik, emiatt az rendes felmondással — még ha havibéres jellegű is — meg nem szüntethető. Ez okból közömbös a perben az a körülmény, hogy a lakás évi béres vagy havibéres jellegű-e. Éves bérlet esetében a felmondás alakilag sem szabályszerű, mert nem évnegyed végére szól és mert nem indokolt felmondás.» (1946. okt. 10. — 31. Pf. 1582/1946.)

A felmondás érvényességének kimondása iránti kereseti kérelem hiányának következménye.

»A Pp. 129. § 3. bek. értelmében a keresetlevél petitumában határozott kérelmet kell előterjeszteni, ehhez a bíróság kötve van.

Felperes a kereseti zárkérelmében a felmondás érvényességének kimondása iránt kérelmet nem terjesztett elő s minthogy ilyen irányú kérelemnek a kereset külzetén történt feltüntetése ezt a kérelmet nem pótolja, ilykép a kereseti kérelem kiürítésére, a bérlet tárgyának visszabocsátására irányuló kérelemnek tekintendő.

A Székesfővárosi Lakásbérleti Szabályrendelet 53. §-a értelmében a felmondó fél köteles a felmondás írásbeli közlésének hatályossá válásától számított 8 napon belül a felmondás érvényességének kimondása iránt keresetet indítani, különben a felmondás hatályát veszti.

Figyelemmel arra, hogy a fent kifejtettek szerint felperes a felmondás érvényességének kimondása iránt a hivatkozott szabályrendeletben meghatározott határidőn belül nem indított keresetet, ennél fogva a felperes által eszközölt felmondás hatályát veszítette.

A keresetet pedig, mint kiürítési keresetet, a bérlet megszüntének, mint előkérdésnek bizonyítása hiányában a törvényszék szintén alaptalannak találta.» (1946 okt. 7. — 31. Pf. 1511/1946.)

A hatóság által igénybe vett és kiutalt lakás bérének megállapításánál nem lehet irányadó, hogy az épület fekvésénél és luxuskivitelénél fogva üdülők elhelyezésére alkalmas.

»Bérbeadó sérelmezi felfolyamodásában, hogy a bér megállapításánál nem vétetett figyelembe, miszerint az épület nem arra a célra szolgált, hogy oda lakók beutaltassanak, az épületnek fekvése, beosztása inkább azon célt szolgálja, hogy oda üdülők vagy gyógyulásra szorulókat helyeztessenek el: ezeknek a lakásoknak bére nem mérhető egyenlő mértékkel más egyszobás lakások bérével, mert az építkezés drágasága, luxusszerű kiállítása következtében sokkal magasabb bér fizetendő, mint más, csupán lakás céljára szolgáló lakás után, s mivel ezen a környéken öröklakásos társas bérházakban a lakásokat napi pensióval adták ki.

A felfolyamodási bíróság megítélése szerint bérbeadó ezen okfejtései jelen lakásbér megállapításának kérdésénél irányadók nem lehetnek... a következő okokból:

A közigazgatási hatóságok (nem vitásan) állandó lakás céljára utal-

ták ki bérlőnek a szóbanforgó lakást s... a kiutalás jogerős. Kiutalt lakásokhoz csak a hajléktalanok jutnak: bérbeadó fenti előadásának figyelembevételével illuzóriussá válnék a háborús rombolások kényszerhelyzetében tett közigazgatási igénybevételek célja, t. i. hajléktalanok lakásokhoz juttatása. A rendeletalkotó célja nem lehetett az, hogy ha a közigazgatási hatóságok lakás céljára igénybe vesznek bárhol és bármilyen fekvésű épületeket, oda behelyezve hajléktalanokat, a dolgozó emberek terhére olyan bérek állapíttassanak meg, melyek általában — mondható — az egész keresetüket csaknem felemésztenék. Ezt még az sem indokolná (hatósági igénybevétel esetén), ha a lakás luxuskivitelű is, avagy ha valóban ezen városrészben pensio nyújtásával a szobabérek akár minimálisan 10—15 P-t tettek ki. Ezek a speciális lehetőségek, vagy akár tények nem vehetők figyelembe állandó ottartózkodásra, lakás céljára szolgáló helyiségek bérmegállapításánál.» (1946. okt. 17. — 31. Pf. 1853/1946.)

Perköltségvalorizálás

Pengőben (adópengőben) megállapított elsőbíróság előtti perköltségnek a fellebbviteli bíróság által forintértékben valorizáltan való megállapítása erre irányuló jogorvoslati (fellebbezési, csatlakozási) kérelem hiányában is.

A törvényszék, mint fellebbviteli bíróság igen sok esetben olyan perekben, amelyekben az elsőbíróság még a forintérték bevezetése előtt pengőben (adópengőben) megállapított perköltség fizetésére kötelezte a vesztes felet, a főtárgyra vonatkozó döntés helybenhagyása mellett, a jogorvoslattal pernyerése folytán nem élő fél javára a perköltséget a fellebbviteli határozat hozatalakor fennálló ügyérték alapulvételével forintértékben újból megállapította, bár az elsőfokon nyertes fél a határozat ellen a perköltség összege tekintetében sem élt jogorvoslattal, akár azért, mert mint nyertesnek nem volt fellebbezési joga, akár azért, mert az ügy elintézése nyilvános előadásra tartozván, csatlakozásnak sem volt helye. Ilyen esetekben vagy a fellebbezésre adott észrevételekben előterjesztett kérelem alapján, vagy a nyilvános előadási határnapon szóval előterjesztett ké-

relemre vagy esetleg hivatalból is a törvényszék az elértéktelenedett pengőösszeg helyett megfelelő felértékelt forintösszegben megállapított elsőbírósági költség megfizetésére kötelezte a vesztesként már elsőfokon költségben elmarasztalt felet. (Ilyen határozatok: 25. Pf. 1311/1946/8., 25. Pf. 1225/1946/9., 25. Pf. 777/1946/4., 25. Pf. 1118/1946/5., 31. Pf. 1511/1946/8., 31. Pf. 1403/1946/5., 31. Pf. 1518/1946/10.)

Végrehajtási ügyek

A Vht. 217. §-a alapján megállapított pénzbeli egyenérték újabb megállapításának helye lehet a pénz értékének rohamos csökkenése esetén.

Végrehajtást szenvedőnél a természetben kiadni kötelezett ingó a végrehajtás foganatosításakor feltálható nem volt. Az elsőbíróság 1946 május 31-én az ingó pénzbeli egyenértékét 4,398.140 adópengőben állapította meg. A vonatkozó végzés jogerőre emelkedett. Utóbb 1946 augusztusában végrehajtató aziránt terjesztett elő kérelmet, hogy az ingó pénzbeli egyenértékét — az időközben bekövetkezett pénzértékcsökkenésre és pénznemváltozásra tekintettel — újból állapítsa meg a bíróság. Az elsőbíróság e kérelmet elutasította, lényegében azzal az indokolással, hogy az egyenérték egyszer már meg volt állapítva, újbóli megállapításnak ezért nincs helye.

Végrehajtató felfolyamodása folytán a törvényszék a sérelmezett végzést feloldta s az elsőbíróságot a Vht. 217. §-ában írt eljárás útján a pénzbeli egyenérték újbóli megállapítására utasította. E döntését lényegében azzal indokolta, hogy az egyenérték megállapításának célja: a természetben teljesíteni nem tudó adós kötelezettsége terjedelmét pénzben megszabni, még pedig oly összegben, hogy azon a szolgáltatandóval azonos (mindenben hasonló) másik ingó beszerezhető legyen. Am ha a pénz az értékállandóságába vetett bizalom megrendülése folytán értékmérői szerepét betölteni nem képes, ilyen esetben a pénzbeli egyenérték megállapítása, ha a kifizetés nem nyomban történik, célját veszti, az adós, akinek a tartozása nem igazi pénztartozás, az egyenértékként megállapított összeg kifizetésével nem teljesíthet s az kiegyenlítésként a hitelező szempontjából sem jöhet számításba.

»Az kétségtelen, hogy az egyenértéket megállapító végzéshez elvileg a bíró kötve van, kérdéses azonban, hogy az előbbi bekezdésben említett esetben, amikor tehát az egyenérték megállapítás erre a szerepre alkalmatlan eszközzel történt, az alaki jog szabályaira tekintettel szintén kötve van-e?

A törvényhozó ilyen esettel, mint kivételes jelenséggel, számot nem vethetett, tehát erre is alkalmazható tételes jogszabályt nem alkotott.

A kérdést tehát az egyenérték megállapításával elérni szándékoló célból kiindulva kell eldönteni. Ennek megfontolásából pedig az következik, hogy ha a pénz vásárló erejének rohamos csökkenése miatt a megállapítás nem töltheti be a hozzá fűződő fentebb kifejezett célt: annak dacára, hogy a végzésben egyenérték címén meg van jelölve egy bizonyos jelen esetben forint pénznemben 2 fillért kitevő összeg, az a végrehajtásnak a Vht. 217. §-a ut. bekezdésében írt módon való folytathatása szempontjából alkalmas határozatnak nem tekinthető, mert — ha újabb megállapítás lehetősége kizárt — egyenesen útját szegi annak, hogy a végrehajtató a végrehajtás továbbfolytatásával az ingóság valódi egyenértékéhez juthasson. Ez viszont törvényhozási cél nem lehetett.

Ezen okok alapján a törvényszék úgy látta, hogy a jelen esetben a pénzbeli egyenérték új megállapításának van helye...» (1946 okt. 22. — 22. Pf. 1789/1946.)

A bérlemény visszaszolgáltatására kielégítési végrehajtást elrendelő végzés ellen a végrehajtást szenvedő albérlője felfolyamodással nem élhet.

»A kielégítési végrehajtást elrendelő végzés ellen X. Y. abból a körülményből folyólag, hogy a végrehajtást szenvedő ellen foganatosított végrehajtás esetén a végrehajtást szenvedőtől albérlésben bírt helyiséget ő is elhagyni kényszerül, felfolyamodásra nem jogosult, hanem esetleges sérelmét a végrehajtást szenvedővel szemben érvényesítheti, miért is az X. Y. által e vonatkozásban bejelentett felfolyamodást, mint olyan harmadik személy által bejelentettet, akinek felfolyamodási joga nincs, vissza kellett utasítani.» (1946. okt. 15. — 25 Pf. 1637/1946.)

Dr. Szigligeti Viktor

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Isáák Gyula*, a Magyar Kúria másodelnöke, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy óra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy óra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Váli Ferenc:* A békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései. — *Dr. Karay Pál:* Az elmebetegség a házassági jogban. — *Szemle:* A valorizáció újabb gyakorlata. — Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából. — Megjegyzések az »Államfajta és büntetőjog« című cikkhez.

A békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései

Rövid jogi elemzés

Általános jellemzés

A Párisban 1947 február 10-én aláírt magyar békeszerződés 42 cikkelyből és 5 függelékéből áll. A trianoni békeszerződés 364 cikket és 20 függelékét tartalmazott. A két békeszerződés jóvátételi, gazdasági és jogi rendelkezéseinek terjedelme között még nagyobb aránytalanság áll fenn. De e terjedelembeli különbség ellenére a trianoni békeszerződés jogi szempontból sokkal egységesebb, szerkezetileg összefüggőbb egész, mint a mostani békeszerződés. Felépítésében a trianoni szerződés a versailles-i békeszerződést követte és rendszerében és szövegezésében a francia jogi iskola — angolszász elemekkel itt-ott keverve — hatása ütözködik ki rajta. A jelen békeszerződés összövege nyilván rövidsége, tömörsége törekedett; ennek oka az a közismert tény lehetett, hogy a csatlósállamokkal kötendő békeszerződések csupán nehéz, hosszadalmas, világpolitikai atmoszférával terhelt tanácskozások után jöttek létre. Az elv az lehetett: minél kevesebb szöveg, annál kevesebb ellentét. Ez a tömörsége a szövegnek

azonban nem zárta ki azt, hogy helyenkint *incidentaliter* bőbeszédűvé ne váljék.

A február 10-én aláírt végleges szöveg szerkezetileg azonos az 1946 augusztusában és szeptemberében Párisban ülésező békekonferencia előtt szereplő tervezettel, melyet a három nagyhatalom, a Szovjetunió, Nagybritannia és az Egyesült Államok dolgoztak ki. Egyes rendelkezések tekintetében azonban lényeges eltérések állanak fenn a két szöveg között és pedig a jóvátételi és gazdasági rendelkezések terén is.

Ami különlegesen a jóvátételi és gazdasági rendelkezéseket illeti, a békeszerződés szerkezeti és elvi visszásságai itt tűnnek ki leginkább. Különösen érdekes, ha a szerződés e rendelkezéseit a trianoni rendelkezésekkel vetjük egybe.

A versailles-i béke nyomán a trianoni szerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései egységes elvből indultak ki és egységes szerkezetet kaptak. Magyarország felelős a háborúért, tehát jóvátételt tartozik fizetni. A szövetséges és társult hatalmak területén lévő magyar javak, jogok és érdekek lefoglaltatnak és felszámoltatnak (kivéve az osztrák-magyar monarchia utódállamai-

Mellékelve: Magyar Békeszerződés (Teljes és hiteles szöveg)

ban lévő javak), azok értéke a jóvátételi számlán jóváíratik. Ezenkívül Magyarország egyénekért különleges károsodás esetén individuális kártérítést is fizet. Ez volt röviden a trianoni rendelkezések szerkezete.

A mostani békeszerződés jóvátételi és gazdasági része nem egységes szerkezetű. Szovjet részről csak a *kollektív* jóvátételre helyezték a súlyt, az *individuális* igényeket nem pártolták.⁽¹⁾ Ezzel szemben az angolszászok a maguk részéről kollektív jóvátételt nem igényeltek, de *állampolgárai* vagyonában Magyarországon beállott háborús kár helyreállítását, illetve megtérítését követelték. A két álláspont elvi különbségeihez helyzeti eltérések is járultak. Magyarország a háború folyamán hadműveletekkel csupán a Szovjet-Uniónak és Jugoszláviának okozott kárt (valamint az egész békeszerződésen végigvonuló *fikció* alapján, Csehszlovákiának is), míg más Egyesült Nemzetek-beli államnak nem. Nyilvánvaló, hogy ez a helyzetadta kétféleség az elvi különbségeket még jobban alátámasztotta.

Természetesen ez a kétféle természetű, kollektív és individuális igény nem jelentkezik mindenütt a maga eredeti megosztottságában, amint-hogy elvileg az angolszászok által javasolt *egyének* kártalanítását szolgáló rendelkezések a Szovjet-Unió állampolgárai javára is fennállanak, csupán gyakorlati jelentőségük elenyészően csekély.

Az ellenséges külföldön feltalálható magyar javak, jogok és érdekek ugyancsak foglalás, sőt *fakultative* felszámolás alá is eshetnek, de csupán a kérdéses állam vagy polgárainak Magyarországgal vagy honosaival szemben fennálló követeléseinek biztosítása céljából. E követelések értékét meghaladó vagyon felszabadítandó. Ez a rendelkezés is lényegesen eltér a trianoni szerződés rendszerétől.

A békeszerződés gazdasági természetű rendelkezéseinek is végigvonul a kompromisszum gondolata, mely a békeokmány létrejöttét lehetővé tette. A kompromisszumos megoldás sajnos többször *kumulatív* érvényesült, amennyiben mindegyik fél által javasolt terhes rendelkezések egymás mellé vétettek fel, néha azonban a kompromisszumnak enyhítő hatása van azáltal, hogy az eredeti igények összességükben mérséklődtek. Jelentős kompromisszum eredménye a Dunára vonatkozó határozmány is.

A békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezéseinek pénzügyi értékelése nem e cikk keretébe tartozik. Jogi szempontból tekintve e rendelkezéseket, megállapítható, hogy az egységes rendszer hiánya, a szövegezés tömörsége, majd ötletszerűen bübeszédűsége, a használt kifejezések nem egyöntetű volta az alkalmazását megnehezítik, az értelmezések számos változatát engedik meg és igen sok vitára szolgáltathat-

⁽¹⁾ A párisi békeértekezlet által tárgyalt tervezetben foglalt francia javaslatra, mely a Duna-Száva-Adria francia-érdekelttségű vasúttársaság ügyeire vonatkozott, a szovjet delegáció a következő észrevételt tette: „...egy békeszerződés ne tartalmazzon külön magán társaságokra vonatkozó rendelkezéseket.”

nak okot. Másfelől a legtöbb kérdés alkalmas a bilaterális kezelésre, egyes szembenálló államokkal kötendő egyezségeknél tág tere nyílik, ami a trianoni szerződés esetén kevéssé volt lehetséges. Ilyen módon a mostani békeszerződés laza és sokrétű szerkezete esetleg megfelelő diplomáciával javunkat is szolgálhatja.

Az alábbiakban az egyes jelentősebb rendelkezéseket kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni.

Kollektív jóvátétel.

A békeszerződés 23. cikke megismétli a fegyverszüneti szerződés 12. cikkét, mely a Szovjet-Uniónak, Jugoszláviának és Csehszlovákiának fizetendő jóvátétel összegét 300 millió dollárban állapította meg, mely összegből 200 millió a Szovjet-Uniónak és 100 millió Jugoszláviának és Csehszlovákiának fizetendő.⁽¹⁾ Mindkét cikk megjegyzi, hogy ez csak részleges jóvátétele azoknak a károknak, melyeket Magyarország az említett országoknak hadműveletei által okozott és a többlétről való lemondást azzal indokolja meg, hogy Magyarország nemcsak feladta a háborút az Egyesült Nemzetekkel szemben, de Németországnak hadat is üzent.

A fenti összegek 1945 január 20-tól, a fegyverszünet napjától számított 8 éven át fizetendőkké árucikkekben (gépi felszerelés, folyami járművek, gabonaneműek és más áruk). A fegyverszüneti szerződés még 6 év alatti törlesztést írt elő.

A 23. cikk második bekezdése értelmében a dollár átszámítási alapja a fegyverszünet napján érvényben volt aranyparitás, vagyis 1 uncia aranyra 35 Egyesült Államok-beli dollár felel meg.

A békeszerződés nem tartalmaz rendelkezést abban a tekintetben, hogy a jóvátételi áruszállítások milyen árak alapulvétele mellett számoltassanak el. A fegyverszüneti szerződés 12. cikkének D. melléklete viszont előírta, hogy az áruszállításokat az 1938. évi árak alapulvétele mellett kell elszámolni, az ipari áruk esetén 15% és egyéb áruk esetén 10%-os áremeléssel.

A közgazdaságunkra súlyos teher gyanánt nehezedő jóvátétel mértékének nagyfotosságú kérdése tehát, hogy a békeszerződés némasága a jóvátételi áruszállítások ármegállapítása tekintetében vajon hogyan értelmezendő. A jogszabály e *silentia*-ja úgy értelmezendő-e, hogy a mai tényleges világpiaci árak veendő-e ezentúl alapul; avagy a fegyverszüneti szerződés idézett rendelkezései az 1938. évi árak tekintetében továbbra is érvényben maradnak. A *lex posterior derogat priori* elv vagy pedig a *lex posterior generalis non derogat priori specialis* jogalkalmazási szabály érvényesül-e a jelen esetben? Tekintetbe kell azonban venni, hogy a nemzetközi jog szempontjai szerint a békeszerződés a fegyverszüneti állapotot megszünteti, hogy minden tekintetben

⁽¹⁾ Jugoszlávia és Csehszlovákia e 100 millió dolláron úgy osztozkodtak, hogy az előbbi államot 70, az utóbbit pedig 30 millió dollár illeti meg. Ez az arány azonban a békeszerződésből nem tűnik ki.

a fegyverszüneti szerződés helyébe lép, tehát, — ha magánjogi analógiákkal élni szabad — inkább a *novatio* hatályával bír. Ilyen érvelés alapján a Magyarországra nézve kedvezőbb értelmezés látszik elfogadhatónak.

A jelen békeszerződés kollektív jóvátételi rendelkezéseit összehasonlítva a trianoni szerződés hasonló intézkedéseivel, a következőket állapíthatjuk meg:

A trianoni szerződés 163. cikke a jóvátétel összegét meg nem jelölte, annak megállapítását a Jóvátételi Bizottságra bízta. Ezenkívül a trianoni 180. cikk értelmében Magyarország minden vagyona és jövedelme szavatolt az — összegszerűleg meg sem állapított — jóvátételi terhekért. Mint ismeretes, ez a rangsorbeli elsőbbség és általános zálogjog képezte legfőbb akadályát annak, hogy megszüntéig Magyarország külföldi hitelt vehessen igénybe.

A jelen békeszerződés a kollektív jóvátételt a Szovjet-Unió, Jugoszlávia és Csehszlovákia irányában összegszerűleg megállapította és elsőbbségi rangsorról vagy általános zálogjogi biztosításról nem rendelkezik.

Természetbeni és egyéni jóvátétel.

A Magyarország területén károsodott Egyesült Nemzetek vagy honosaik javára teljesítendő jóvátétel angolszász, főleg amerikai indítványok szerint alakult. A viszonylag igen terjedelmes 26. cikk értelmében magyar területen az 1939 szeptember 1-i állapotba helyreállítandók az Egyesült Nemzetek és állampolgárainak javai, jogai és érdekei. A természetben elvont vagyontárgyak természetben adandók vissza. Minden jogfosztó és korlátozó háborús intézkedés megszüntetendő. Erőszakkal vagy kényszerrel végrehajtott elidegenítések hatálytalanítandók. A fegyverszünet 13. cikke már tartalmazott lényegileg hasonló rendelkezéseket, melyek bizonyára már végrehajtást is nyertek.

Új rendelkezés ellenben a 26. cikk 4. a. pontjában foglalt az a szabályozás, mely abban az esetben alkalmazandó, ha az elvont vagyontárgy vissza nem szolgáltatható vagy amikor az Egyesült Nemzetek valamelyikének honosa a háború folytán kárt vagy veszteséget szenvedett. E rendelkezés lényeges jogi elemei a következők:

1. A kár vagy veszteség a háború következménye gyanánt vagy a magyar kormánynak az említett javakra alkalmazott olyan különleges háborús rendszabályaiból származtak, mely utóbbiak magyar tulajdonban lévő javakra nem vonatkoztak. Elmaradt haszon azonban fel nem számítható.

2. A kártérítés az elszenvedett kár vagy veszteség *kétharmad* része. Ha vissza nem szolgáltatható jószágról van szó, az értékelés a szerint történik, hogy mely az illető vagyontárgy vételéhez szükséges összeg a kifizetés napján. A kártérítés magyar pénznemben teljesítendő, belföldön szabadon felhasználható, de egyébként a fenn-

álló magyar devizajogi korlátozásoknak marad alávetve.

3. Jogosultak e kártérítésre az Egyesült Nemzetek állampolgárai, ha mind a fegyverszüneti szerződés, mind a békeszerződés életbelépte idején és e két időpont között valamely Egyesült Nemzet honosai voltak. Minthogy számos emigrált honfitársunk csak a hadműveletek befejezte után nyerte el valamely Egyesült Nemzet állampolgárságát, ez magyar szempontból jelentős rendelkezés.

Ugyancsak kártérítésre jogosultak az Egyesült Nemzetek valamelyikének jogszabályai szerint megszervezett jogi személyek. Kiterjed a kártérítési jogosultság azokra a természetes és jogi személyekre is, akik »a háború alatt Magyarországon érvényben volt jogszabályok szerint ellenségként kezeltettek«.

4. Ha a fenti kártérítésre jogosultaknak közvetlenül vagy közvetve vagyoni érdekeltségük van valamely, nem az Egyesült Nemzetek honosának tekintendő, társulatban, mely magyarországi javaiiban károsodást szenvedett, ugyancsak joguk van kártérítésre. A kártérítést az összes kárhoz képest a vagyoni érdekeltségnek a társulat össz-tőkéjéhez viszonyított arányában kell kiszámítani és ez utóbbi összeg kétharmada lesz fizetendő. A kártérítés nem a társulatnak, hanem a közvetlenül vagy közvetve (?) érdekelt jogosultnak jár.

5. A szóbanforgó javak tulajdonosa (a kártérítésre jogosult természetes vagy jogi személy) és a magyar kormány fenti rendelkezések helyett más rendezésben is megállapodhatnak. A saját honosainak érdekeit képviselő kormányok tehát a magyar kormány és a kártérítésre jogosult között esetleg létrejött egyezséget tudomásul venni kötelesek.

A fentebb lényeges részükben ismertetett rendelkezések angolszász kezdeményezésre vétettek fel a béketervezetbe. A párisi békeértekezleten a Szovjet-Unió az egyéni jóvátételt a kár egyharmad része erejéig javasolta elfogadásra. Ekkor az értekezlet háromnegyedes kártérítést fogadott el. Végül a New-York-i konferencia, mely a végleges szöveget állapította meg, a kártérítés mérvét kétharmad részben állapította meg.

Visszaszolgáltatás.

Már a fegyverszüneti szerződés 6. cikke kötelezte a magyar kormányt, hogy az Egyesült Nemzetek bármelyikének területéről elhurcolt javakat szolgáltatassa vissza. A békeszerződés 24. cikke, hivatkozva az Egyesült Nemzetek 1943. évi január 5-én kelt nyilatkozatára, mely a legyőzendő tengelyhatalmak visszaszolgáltatási kötelezettségét elvileg kimondotta, előírja, hogy mindazok a Magyarországon lévő javak, amelyeknek azonos-sága megállapítható és amelyeket bármely tengelyhatalom az Egyesült Nemzetek bármelyikének területéről erőszakkal vagy kényszerrel elhurcolt, az eredeti tulajdonosnak *visszaszolgáltatandók*.

A visszaszolgáltatás akkor is kötelező, ha időközben a kérdéses vagyontárgy harmadik jóhiszemű személy tulajdonába került.

A visszaszolgáltatásnak tehát természetben, az eredetileg elvitt tárgy visszaadása útján kell megtörténnie. De ha az elhurcolt tárgy időközben megsemmisült, az eredeti visszaszolgáltatás keresztül nem vihető és ilyen esetre az idézett cikk kártérítési kötelezettséget általában elő nem ír. Csak ha olyan művészeti, történelmi vagy régészeti értékű és annak az Egyesült Nemzetnek szellemi örökségéhez tartozó tárgyról van szó, amelynek területéről a magyar haderő, magyar hatóságok vagy állampolgárok azt erőszak és kényszer alkalmazásával elhurcolták és amely természetben vissza nem szolgáltatatható, ír elő a szerződés különleges kártérítési kötelezettséget. Ez a kártérítés azonban nem pénzbeli, mert a magyar kormány »az elvitt tárgyakkal megközelítőleg egyenlő értékű« tárgyak átadására vállalt kötelezettséget a 24. cikk 5. pontja alapján. Ha azonban ilyen megközelítőleg hasonló értékű tárgyak Magyarországon nem szerezhetők be, úgy ez a kártérítési kötelezettség is elmarad.

Amennyiben a kérdéses tárgyak nincsenek már Magyarország területén, de azok magyar fennhatóság alá tartozó személyek ellenőrzése alatt állanak, a magyar kormánynak minden szükséges intézkedést a visszaadás érdekében meg kell tenni.

A bejelentéseket annak a kormánynak kell a magyar kormánynál megtenni, amelynek területéről a kérdéses javakat elhurcolták. Kivétel e tekintetben a gördülő anyagra nézve áll fenn, melyet úgy kell tekinteni, mint amelyet abból az országból hurcoltak el, ahová nemzetisége folytán eredetileg tartozott.

A bizonyítási terhet a békeszerződés olyképpen osztja meg, hogy a tulajdonjog és azonosság bizonyítása az igénylő államot terheli és ebben az esetben a kényszer vagy erőszak alkalmazása vélelmezendő. Annak bizonyítása tehát, hogy a kérdéses tárgyat *nem* erőszakkal vagy kényszerrel hurcolták el, ilyen esetben a magyar kormányra hárul.

A 24. cikk a háború alatt elhurcolt javakra vonatkozik. Csehszlovákia javára ennél fogva a 25. cikk külön rendelkezéseket tartalmaz és hivatkozással a bécsi döntőbírósi határozatnak hatálytalan voltára, a Magyarország felségjoga alá átmenetileg visszakerült felvidéki területek átadásával kapcsolatban magyar kezekbe került tárgyak visszaadásáról kíván gondoskodni. Ez a cikk igen általánosságban van fogalmazva, a *törvényes következmények* megsemmisítéséről beszél, ami sok mindent magában foglalhat. Negatíve azonban kizárja a szerződés természetes személyek között létrejött ügyletek hatálytalanítását.

A 25. cikk alkalmazása, ha az abban foglaltak részleteit rendezni hivatott kétoldalú egyezmények létre nem jönnének, igen sok vitára és nehézségre szolgáltat majd okot, éppen a szövegezés laza és nem szabatos volta miatt.

Magyar javak lefoglalása külföldön.

A háború jogának régi nemzetközi jogi alapelve volt, hogy a háború csak az *államok között* teremt különleges jogviszonyt. De már az első világháború után a páris környéki békeszerződések értelmében elkobozták a legyőzött államok honosainak, beleértve kereskedelmi társaságok, javait a szövetséges és társult hatalmak területén. Az ily módon felszámolt javak, jogok és érdekek ellenértéke a jóvátételi számlán a legyőzött állam javára íródott.

A jelen békeszerződés a mostani szövetséges és társult hatalmak javára hasonló lefoglalási és felszámolási jogokat biztosít, de jelen esetben e kényszerintézkedések célja és alkalmazási köre lényegesen eltér a trianoni szerződés látszólag hasonló intézkedéseitől. Csupán az *ipari tulajdon* tekintetében tartalmaz ez a békeszerződés a trianoninál is súlyosabb rendelkezéseket, amennyiben valamely magyar állampolgár által szerzett ipari tulajdon minden korlátozás vagy az ellenérték beszámításának kötelezettsége nélkül bármely szövetséges és társult hatalom által lefoglalható, elkobozható vagy más kényszerintézkedés alá vonható.

A békeszerződés 29. cikkének 1. pontja következőképpen rendelkezik: »A Szövetséges és Társult Hatalmak mindegyikének jogában áll lefoglalni, visszatartani, felszámolni vagy bármi más intézkedés alá vonni mindazokat a javakat, jogokat és érdekeket, amelyek a jelen Szerződés életbelépése idején saját területén vannak és Magyarország vagy magyar állampolgár tulajdonai és az ilyen javakat vagy azoknak jövedelmét tetszés szerint felhasználni *azoknak a követeléseknek határain belül*, amelyek a maga és állampolgárai részéről Magyarországgal vagy ennek állampolgáraival szemben fennállanak, ideértve pénzköveteléseket is, kivéve mégis azokat a követeléseket, amelyek már a jelen Szerződés más cikkei értelmében teljes kielégítést nyertek. Mindazokat a magyar javakat vagy az ilyenekből származó jövedelmet, amelyek ezeknek a követeléseknek összegét meghaladják, vissza kell adni.«

A fenti rendszabályok célja tehát az, hogy az egyes szövetséges és társult hatalmakat és állampolgáraikat Magyarországgal és magyar állampolgárokkal szemben fennálló követeléseik kielégítéséhez hozzásegítsék. Itt csak olyan követelések jönnek számba, melyek nem a békeszerződés által nyertek rendezést. (A 29. cikk idézett 1. pontja »a jelen szerződés értelmében *kielégítést nyert*« igényekről beszél; nyilván *rendezést* nyert igényekről lehet csak szó, kielégítést csak akkor nyernek, ha a követelt tárgyak átadattak vagy az igényelt pénzüsszegek kifizetettek.) Elsősorban háborúelőtti adósságokról lehet itt szó. Viszont a háborúelőtti adósságok felől a békeszerződés 31. cikke rendelkezik, amennyiben azokat adóshitelező viszonylatban változatlanul fenntartani rendeli. Melyek tehát azok a követelések, melyek a békeszerződés értelmében teljes kielégítést nem

nyertek? A szövegezés pongyolasága itt szinte megoldhatatlan feladot elé állítja a jogértelmezőt.

A 29. cikk 2. pontja szerint: »A magyar javak felszámolása és a felettük való rendelkezés az illető Szövetséges és Társult Hatalom jogszabályainak megfelelően hajtható végre. A magyar tulajdonosnak ily javak tekintetében nem lesz más joga, mint az, amit a vonatkozó jogszabály neki nyújt.«

A szóbanforgó rendszabályokat, tehát mind-egyik jogosult állam a saját törvényhozása útján hajtja végre és jogorvoslati lehetőségek csak saját bíróságai vagy közigazgatási hatóságai előtt válnak lehetővé. De a 29. cikk értelmezési körüli vita a békeszerződés 39. és 40. cikkei értelmében azért a három missziófőnök, illetve helyükbe lépő választott bírósági döntéseknek marad alávétve.

A 29. cikk 3. pontjában a magyar kormány kötelezettséget vállal, hogy e rendelkezések során károsult magyar állampolgárokat kártalanítja. Ilyen rendelkezést a trianoni szerződés is tartalmazott, de ennek belső jogi végrehajtását pénzügyi kényszerítő okok lehetővé nem tették. Ma is hasonló a helyzet.

A fenti rendelkezések természetesen azokra a javakra is vonatkoznak, melyeket az egyes háborús felek a háború folyamán már területükön foglalás vagy ellenőrzés tárgyává tettek. Kivételt a foglalás és felszámolás alól csak a következő magyar javak képeznek:

1. A magyar kormány konzuli vagy diplomáciai célokra használt javai.

2. Vallásos vagy jótékonyági intézmények ilyen célra használt javai.

3. Az Egyesült Nemzetek területén engedéllyel tartózkodó magyar állampolgárok javai, kivéve olyan javakat, melyek a háború alatt különleges intézkedéseknek voltak alávétve, melyek az ott tartózkodó magyar honosok javaira általában nem vonatkoztak.

4. A fegyverszünet vagy a gazdasági kapcsolatok újrafelvétele óta kötött ügyletekből származó tulajdonjogok.

5. Irodalmi vagy művészeti tulajdonra vonatkozó jogok.

A 29. cikk szövege arra vall, hogy e cikk indítványozói maguk sem határozták meg el, hogy miképpen járjanak el a területükön található magyar javakkal szemben. E cikket az Egyesült Államok, Nagybritannia és Franciaország közös kérelmére vették fel a békeszerződésbe és a párisi békeértekezleten a Szovjet-Unió e rendszabályokat ellenezte. A nagy hitelező államok helyezték tehát súlyt arra, hogy követeléseikre valamilyen biztosítékot nyerjenek a területükön található magyar javakból. De ezek a javak csak kevésbé elégségesek arra, hogy a nagy háborúelőtti adósságainkat fedezzék. Viszont számos más szövetséges és társult hatalom területén található magyar javak értéke jóval felülhaladja az illető államokkal vagy honosokkal szemben fennálló tartozásaink értékét. Mindebből következik, hogy a 29. cikk tekintetében talán lehetséges lesz az egyes érdekelt kormányokkal, a velük szemben

fennálló helyzethez képest, megállapodásokat kötni és a súlyos rendelkezések hatását némileg enyhíteni.

Kártérítés saját honosokkal szemben.

A fenti 29. cikk 3. pontja értelmében a magyar kormány már bizonyos kötelezettséget vállalt, hogy saját honosait kártalanítsa. A »faji« törvényhozás által sujtott magyar honosok kártalanítását a békeszerződés 27. cikke külön előírja. Eszerint az 1939 szeptember 1-e óta magyar fennhatóság alá tartozó személyeknek azok faji származása vagy vallása miatt elkobozott vagy kényszerkezelés alá került javait vissza kell szolgáltatni vagy ha ez nem lehetséges, úgy megfelelő kártalanítást kell adni.

Amennyiben a fenti rendelkezés értelmében a jogosultak vagy örököseik nem jelentkeznek, a kérdéses javakat e személyeket képviselő szervezeteknek kell átadni. E javakat e szervezetek a szóbanforgó közösségek életben maradt tagjai támogatására kötelesek felhasználni.

Ezen a téren már beljogi rendelkezések láttak napvilágot. E cikk végrehajtása mindenestre beljogi és pénzügyi természetű problémákat fog felvetni.

Potsdam.

A békeszerződés 28. cikke értelmében »Magyarország elismeri, hogy a Szovjet-Uniónak joga van Magyarországon lévő s a németországi Ellenőrző Tanács által a Szovjet-Unióra ruházott minden német vagyona és kötelezi magát, hogy minden szükséges intézkedést megtesz, hogy ezeket az átruházásokat megkönnyítse«.

Ez a rendelkezés az 1945 augusztus 2-i berlin-potsdami határozatok vonatkozó intézkedésének inkorporálása a békeszerződésünkbe. Ez a rendelkezés annyiban nem új, mert a magyar kormány a potsdami határozatot már számos rendelkezéssel végrehajtani rendelte és a végrehajtás jórészt meg is történt.

A *novum* fenti 28. cikk kapcsán az a rendelkezés, mely szerint a Szovjet-Unióra a németországi Ellenőrző Tanács ruhazza át a magyarországi német javakat. Ez a Szövetségek közti Ellenőrző Tanács volna hivatott tehát a német vagyoni érdekeltségek kijelölésére és átruházására. Kérdés tehát, hogy vajon e cikk folytán az eddig magyar részről eszközölt vagyonátruházásokat a németországi Ellenőrző Tanács felülvizsgálni jogosult-e és általában milyen eljárás útján fogja ez a szerv a reá háruló feladatot teljesíteni.

Lemondás igényekről a szövetségesekkel szemben.

A békeszerződés 32. cikkében Magyarország lemond bármi természetű igényéről, mely háborús esemény vagy cselekmény alapján a szövetséges és társult hatalmak valamelyike ellen emelhető lenne. Hasonlóképpen lemond a magyar kormány a saját állampolgárainak nevében támasztható hasonló igényekről.

E joglemondás kiterjed minden olyan kártérítési igényre, melyre a magyar kormánynak

a nemzetközi jog értelmében joga nyílt volna, tehát a volt ellenséges hatalmak vagy hadseregeik által elkövetett bármely jogsértésből származó igényre. Kiterjed továbbá a zsákmánybíróságok határozatainak elfogadására, valamint a requirálási jog gyakorlása folytán felmerült kárigényekre is. Ez utóbbiak tekintetében a békeszerződés a magyar kormányt arra kötelezi, hogy magyar pénznemben méltányos kártérítést nyújtson azoknak a személyeknek, akik ilyen igénybevétel következtében anyagot vagy szolgálatot bocsátottak a szövetséges és társult hatalmak Magyarországon lévő haderőinek rendelkezésére.

E joglemondást az idézett cikk a Magyarországgal hadiállapotba nem került olyan Egyesült Nemzetek-beli államra is kiterjeszti, melyek a magyar kormánnyal diplomáciai kapcsolataikat megszakították.

A szövetségesek katonai hatóságai által Magyarországon kibocsátott katonai fizetési eszközökért ugyancsak a magyar kormánynak kell felelősséget vállalni. Hasonlóképpen lemond a magyar kormány az 1939 szeptember 1-e után magyar hajókkal szemben gyakorolt rendszabályok alapján esetleg támasztható igényekről is, valamint a hadifogoly-egyezmény alapján emelhető netáni igényekről is.

E joglemondások annyira tágak és mindenre kiterjedőek, hogy valóban a magyar államnak vagy magyar honosnak semmi néven nevezendő követelni valója sem a hadműveletekkel, sem pedig a katonai megszállással kapcsolatban nem lehet. A 32. cikk 2. pontja ezt következőképpen mondja ki: »E cikk rendelkezései teljesen és véglegesen kizárnak az azokban körülírt minden természetű igényt, amelyeket ezentúl megszünteknek kell tekinteni. bárkik is legyenek az érintett felek.« Ez a 32. cikk a legszabatosabban megfogalmazott rendelkezés az egész békeszerződésben.

Joglemondás Németországgal szemben és az elhurcolt javak.

A magyar állam és honosai a békeszerződés alapján nemcsak a szövetségesekkel szemben emelhető háborús igényekről mondtak le, de a 30. cikk rendelkezései szerint az 1939 szeptember 1-e után Németországgal vagy német állampolgárokkal szemben keletkezett és 1945 május 8-án fennálló összes igényekről és követelésekről is. E lemondás kiterjed a háborús veszteségek és károk miatt emelhető igényekre.

Tekintettel az igen nagy összegeket kitevő, a háború alatt felduzzadt clearing követeléseinkre, a magyar területen okozott háborús pusztításokra és elhurcolt értékekre, a Németországgal szemben gyakorolt joglemondás igen jelentős veszteséget jelent gazdasági életünk számára. Minthogy azonban a joglemondás nem közvetlenül Németország javára eszközöltetett, mely mint szuverén állam ma nem is létezik, feltehető a kérdés, hogy egy későbbi önálló német kormánnyal szemben

e követeléseink kérdését nem lehet-e majd újra aktuálissá tenni?

A békeszerződés 30. cikke a Szovjet-Unió és az angolszász-francia ellentétes értelmű javaslatok egybevetéséből keletkezett. A szovjet javaslat nem tartalmazott joglemondást, ellenkezőleg kötelezni kívánta Németország megszálló hatalmait, hogy az oda elhurcolt javainkat adják vissza. A végleges 30. cikk magába foglalja — enyhített formában — a szovjet javaslatot és a másik oldalról javasolt joglemondást is. Mai szövegében e cikk első három pontja az *elhurcolt magyar javakkal* foglalkozik.

E rendelkezések értelmében a német területen lévő magyar javak a békeszerződés életbe lépte után már nem tekinthetők ellenséges javaknak és korlátozó rendszabályoknak alá nem vetettek. A német haderők vagy hatóságok által 1945 január 20-a után erőszakkal vagy kényszerrel elhurcolt azonosítható magyar állami vagy magyar honosok javai visszaszolgáltatásra kiválasztandók. Az elhurcolt magyar javak visszaadása a németországi megszálló hatalmak rendelkezései szerint fog végrehajtatni.

Magánszemélyek jogviszonyai

Magánszemélyek jogviszonyai tekintetében részben a békeszerződés 31. cikke, részben pedig a szerződés IV., V. és VI. mellékletei tartalmaznak rendelkezéseket. Az idézett mellékletek angolszász és francia javaslatokon alapulnak és aránytalanul részletesen foglalkoznak az ipari, irodalmi és művészeti tulajdon, a biztosításügy, a magánjogi szerződések, forgatható értékpapírok, az elévülés és egyes bírói ítéletek kérdéseivel. A jelen dolgozat keretére figyelemmel az itt tárgyalt kérdések elvi lényeges szempontjaira utalhatunk csupán.

Az elmúlt háború folyamán a hadviselő felek állampolgáraik egymással való érintkezését többnyire tiltották és különösen a gazdasági jellegű kapcsolatok ellenséges honosokkal súlyos tilalmak és büntetések alá estek. A »trading with the enemy« jelentése az angolszász gyakorlatban ismeretes.

Fentiekre tekintettel a békeszerződés V. melléklete kimondja, hogy minden olyan szerződést, amelynek teljesítéséhez olyan szerződő féllel való érintkezés lett volna szükséges, aki ellenséggé lett, attól az időponttól kezdve, hogy ellenséggé lett, *felbontottnak* kell tekinteni. A természetes és jogi személyeket attól az időponttól kezdve kell ellenségnek tekinteni, amikor az üzleti összeköttetés velük az ilyen személyek vagy jogügyletek tekintetében irányadó jogszabályok értelmében tiltott cselekménnyé vált. A már teljesített fizetések azonban visszatérítendőek. A már teljesített egyéb szolgáltatások ellenértéke pedig megfizetendő. Ez utóbbit a 31. cikk mondja ki, mely általában kifejezésre juttatja azt az elvet, hogy a háború folytán az adós-hitelezői viszonylatban változás nem állott be. A pénzbeli tartozások tehát változatlanul továbbra is fennállóknak tekintendők.

A jelen békeszerződésnek ez a konstrukciója egyszerű és világos, nem olyan komplikált, mint volt a trianoni szerződés konstrukciója. A mostani békeszerződés nem ismeri a Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalokat, mely a háború előtt vagy alatt keletkezett követelések és tartozások elszámoló és átvizsgáló hatósága volt.

Az ipari, irodalmi és művészeti tulajdonra vonatkozó rendelkezések azt célozzák, hogy a szövetséges és társult hatalmak vagy állampolgáraik a háború folytán jogaik biztosításától el ne essenek, éppen ezért a békeszerződés életbeléptétől számított egy éven belül a szükséges bejelentéseket megtehetik. Hasonlóképpen az elévülési idő a háború folyama alatt megszakított-nak tekintendő.

Az Egyesült Nemzetek bármelyikének állampolgára, a szerződés életbelépésétől számított egy éven belül a reá nézve hátrányos magyar bírói határozat felülvizsgálatát kérheti, ha az 1941 április 10-e utáni időben olyan eljárás során keletkezett, amelyben ügyét megfelelően előadni nem volt képes. Ez a rendelkezés a nemzetközi jogban »*déni de justice*« néven ismert jogsérelemnek jóvátételét célozza és az ily módon károsultnak megfelelő kártérítést helyez kilátásba.

Kereskedelmi egyezmények és kereskedelmi repülés.

A trianoni szerződés 217. cikke felsorolta azokat a nemzetközi szerződéseket, melyeket egyrésztől Magyarország, másrésztől a volt ellenséges államok közötti viszonylatban fenntartani kívánt. A jelen békeszerződés 10. cikke szerint minden szövetséges és társult hatalom a szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül közölni fogja Magyarországgal, hogy a háború előtt kötött kétoldalú szerződéseik közül melyeket kíván érvényben tartani vagy felújítani. Mindazok a szerződések, amelyekre vonatkozólag ilyen közlés nem történt, hatályon kívül helyezetteknek tekintendők.

Ez a rendelkezés vonatkozik általában Magyarországra régebbi nemzetközi szerződéseire. A kereskedelmi egyezményekre vonatkozólag a 33. cikk tartalmaz különleges rendelkezéseket. Nincsen szó azok felújításáról, ha csak nem az idézett 10. cikk értelmében.

A 33. cikk szerint Magyarország a békeszerződés életbeléptétől számított 18 hónapon keresztül — viszonyosság alapján — a legtöbb kedvezményben részesített nemzetnek kijáró elbánást biztosít az Egyesült Nemzetek bármelyikének. Ez a kedvezmény vonatkozik a behozatali és kiviteli vámról, a behozott áruk belső megadóztatására, az érdekelt nemzetek állampolgárainak kereskedelmi, ipari, hajózási vagy más üzleti tevékenységére, de nem nyer alkalmazást a kereskedelmi repülésre.

A párisi békeértekezleten szereplő tervezetek főképpen a kereskedelmi repülés tekintetében mutattak ki súlyos ellentéteket. A mostani végleges szöveg egy kompromisszum eredménye a szovjet és angol-szász álláspontok között.

A legkedvezettebb nemzetek záradéka tehát nem terjed ki a kereskedelmi repülésre. A Szovjet-Unióval ezen a téren kötött megállapodások terjesztendők ki *ipso facto* valamely más Egyesült Nemzet-beli államra ez utóbbi kívánságára. Másfelől azonban Magyarország nem engedélyezhet egy országnak, sem akár kizárólagos, akár megkülönböztető jogokat a kereskedelmi repülőgépeknek a nemzetközi forgalomban való működése tekintetében.

Amíg tehát a *belföldi* forgalomban a magyar kormány monopolisztikus jogokat biztosíthat egyes — akár külföldi — társaságoknak vagy állami repülési szervezetnek, a nemzetközi forgalomra nézve ilyen előjogok nem adhatók. Bármely Egyesült Nemzetnek egyenlő lehetőséget kell nyújtania arra, hogy magyar területen nemzetközi kereskedelmi jogokat szerezzen, ideértve az üzemanyagfelvétel és a javítás céljából szükséges leszállás jogát. A viszonyosság alapján Magyarország köteles megengedni, hogy — katonai érdekeinek sérelme nélkül — a szóbanforgó államok repülőgépei leszállás nélkül magyar területen átrepüljenek.

Dunai hajózás.

Mint ismeretes, a dunai hajózás tekintetében a párisi békeértekezleten súlyos elvi ellentétek állottak fenn a nagyhatalmak között. Az angol-szász javaslat szerint a Dunán és a Duna mellékfolyóin minden nemzet hajói szabadon és egyenlő feltételek mellett hajózhatnak. A szovjet álláspont szerint a Dunára vonatkozó kérdések az egyes csatlósállamok békeszerződésébe felveendők nem lettek volna és elvileg csak a *parti államok* részére kívánta a hajózás szabadságát biztosítani. A végleges szövegben szereplő 38. cikk ugyancsak egy kompromisszum eredménye.

A 38. cikk következőképpen hangzik: »A Duna folyamán a hajózás szabad és a kikötői és hajózási terhek, valamint a kereskedelmi hajózás feltételei tekintetében a teljes egyenlőség alapján nyitva lesz az összes államok állampolgárai, kereskedelmi hajói és áruai számára. Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást ugyanazon állam kikötői között való forgalomra.«

A békeszerződés tehát arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy a Duna, (*de a mellékfolyói nem*), szabad legyen bármely nemzetiségű hajó számára. Nincsen szó ezenkívül a szerződésben valamely Duna-konferencia egybehívásáról, amint az angol javaslat azt kívánta, úgyhogy ezidő-szerint a fenti elvi kijelentésen kívül valamely dunai *régime*, nemzetközi Duna-bizottság, felállításáról rendelkezés nem történt.

A békeszerződés alapján jogokat nyert államok.

A magyar békeszerződésnek elsősorban jogsultjai az aláíró hatalmak: a Szovjet-Unió, Nagy-britannia, Egyesült Államok, Ausztrália, Bjeloruszszia, Kanada, Csehszlovákia, India, Újzélánd, Ukrajna, Délafrikai Unió és Jugoszlávia. Ezek a Szövetséges és Társult Hatalmak.

A 41. cikk 1. pontja értelmében *utólag* is csatlakozhatik a békeszerződéshez az Egyesült Nemzetek minden tagja, mely Magyarországgal hadiállapotban van és a csatlakozás után ez az állam is szövetséges és társult hatalomnak fog tekintetni.

A jóvátételi és gazdasági rendelkezések egy része tekintetében azonban további — nem aláíró — hatalmak is származtathatnak jogokat. Az elhurcolt tárgyak visszaszolgáltatási kötelezettsége (24. cikk), a magyar területen elszenvedett háborús károk helyreállítása (26. cikk), a legkedvezetebb nemzetek záradéka (33. cikk), valamint a sérelmes bírósági határozatok felülvizsgálata kiterjed elsősorban Franciaország javára is, mely állam külön névszerint van említve, továbbá mindazokra az Egyesült Nemzetekre, amelyeknek Magyarországgal fennállott diplomáciai kapcsolatai a háború alatt megszakadtak. Az ipari, irodalmi és művészeti tulajdonra vonatkozó rendelkezések ugyancsak érvényesek az Egyesült Nemzetek ezutóbbi csoportjára és Franciaországra.

A biztosításügyre és az elévülésre vonatkozó rendelkezések viszont valamennyi Egyesült Nemzet javára hatályosak, míg az V. melléklet az Egyesült Államokra — belső törvényhozásukra való tekintettel — kifejezetten ki nem terjed.

A békeszerződést alá nem író hatalmak javára kikötött kedvezmények a nemzetközi gyakorlatban *harmadik államok javára* stipulált jogosítványok körébe tartoznak. Mindenkor azonban az illető állam elhatározásától függ, hogy a kérdéses jogosítvánnyal élni kíván-e. Minthogy számos kedvezmény csak a viszonyosság alapján vehető igénybe, ez távolról sem látszik bizonyosnak.

Viták elintézése.

A békeszerződés értelmezése, alkalmazása vagy végrehajtása körül felmerülő viták különböző szervek elbírálása alá eshetnek. E tekintetben a szerződés tartalmaz egy általános rendelkezést, mely általában a viták elintézését célozza, de a jóvátételi és gazdasági rendelkezések némelyike tekintetében egy különös elbíráló szervet állít fel. E két eljárás között lényegesek a különbségek és nem világos, hogy miért a 24., 25. és 26. cikk, valamint a IV., V. és VI. melléklettel kapcsolatban fellépő viták tartoznak a különleges eljárásra és miért nem valamennyi gazdasági jellegű rendelkezés. A békeszerződés önkényes és ötletszerű természete tükröződik vissza a kétféle döntőbírói eljárás tárgyainak megosztásánál is.

A békeszerződés körül felmerülő viták elintézésére általában elsőfokon a három nagyhatalom, a Szovjetunió, Nagybritannia és az Egyesült Államok budapesti diplomáciai képviselőinek vezetői hivatottak. Ez a három missziófőnök a 38. cikk értelmében a szerződés életbeléptétől számított 18 hónapon keresztül képviseli a szövetséges és társult hatalmakat a békeszerződés értelmezési és végrehajtási kérdéseiben. Ez a szerv hivatott ezekben a kérdésekben a magyar

kormányának tanáccsal és felvilágosítással szolgálni. A 40. cikk első bekezdése szerint e három missziófőnök elé kell terjeszteni minden olyan vitás kérdést, amelyre nézve a békeszerződés valamely más eljárást írt elő.

A három missziófőnök e másik, *döntőbírói*, feladatköre azonban nincsen a fentebb említett 18 hónap által korlátozva; ez a hatáskör időbelileg korlátlan.

Az eléjük terjesztett vitás ügyet a három missziófőnöknek két hónapon belül kell eldönteni. Határozatot csak *egyhangúlag* hozhatnak. Ez az egyetlen eljárási szabály, mely a három missziófőnök előtt folyó eljárás tekintetében a békeszerződésben rendezést nyert.

Ha a vitás kérdést a képviselővezetők két hónapon belül el nem döntik, azt az érdekelt felek bármelyikének kívánságára egy Bizottság elé kell terjeszteni, mely Bizottság mindkét fél egy-egy képviselőjéből és a két fél közös meg egyezését harmadik országok állampolgárai közül választott harmadik tagból fog állani. Amennyiben a két fél a harmadik tag kijelölése tekintetében egy hónapon belül nem egyeznek meg, a kijelölés megtételére bármely fél kérelmére az Egyesült Nemzetek szervezetének főtitkára jogsult.

A Bizottság szótöbbséggel határoz és határozata a felekre végleges és kötelező.

E második fokú eljárás során egészen nyilvánvaló, hogy a nemzetközi választott bírászkodás egyik esetével állunk szemközt és csak az furcsálható, hogy a békeszerződés szemérmesen annak nem nevezi. A párisi békeértekezlet által tárgyalt javaslatok közül az angolszász hatalmak a békeszerződés értelmezése körüli vitákat a hágai Nemzetközi Bíróság (*Cour de Justice Internationale*) hatáskörébe tartózkodóknak kívánták kimondani. A szovjet javaslat csupán a három missziófőnök döntőbírói tevékenységét fogadta el. Kompromisszum gyanánt került a békeszerződésbe a fentebb ismertetett megoldás, amikor második fokon egy külön *ad hoc* alakított »Bizottság«, vagyis egy Választott Bíróság hivatott az eléje került vitát megoldani. Az érvényes szokásjogi szabályoknak megfelelőleg ez a választott bíróság lesz hivatva, hogy saját eljárási szabályzatát elkészítse, dacára annak, hogy a békeszerződésben idevonatkozólag semmiféle utalást nem találunk.

Különleges eljárásnak van fenntartva a békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései köréből a 24., 25. és 26. cikk, valamint a IV., V. és VI. melléklet alkalmazásával kapcsolatban felmerülő vitás ügy. Az elhurcolt javak visszaszolgáltatására, (24. cikk), a csehszlovák visszaszolgáltatási követelésekre (25. cikk), a magyar területen elszenvedett károk helyreállítására, valamint a mellékletekben foglalt kérdésekre (ipari, irodalmi és művészeti tulajdon, biztosításügy, szerződések, elévülés, forgatható értékpapírok és bírói határozatok) terjed ki tehát e külön választott bírósági eljárás. A hatáskör megállapítása teljesen következetlen; a V. mellékletbe foglalt

»szerződések« alfejezet vitás kérdései például ide tartoznak, de a magánjogi szerződésekkel kapcsolatos pénztartozások rendezéséről szóló 31. cikk körül felmerülő vitás kérdések már nem. A 24., 25. és 26. cikkek természetéből az következnek, hogy e külön választott bírósági eljárás felperesei csak az Egyesült Nemzetek valamelyike lehet, de a IV. és V. mellékletek alkalmazása körüli viták esetén a magyar kormány is gyakorolhat felperességi jogokat.

A két eljárás közötti lényeges különbség az, hogy ez utóbbi esetekben a három missziófőnök határozatának megkerülésével kerülhet valamely vitás ügy választott bíróság elé. A 35. cikk értelmében a szóbanforgó viták felmerülte esetén azokat egy Békéltető Bizottság elé kell terjeszteni, mely Bizottság egyenlő számban az érdekelt Egyesült Nemzet kormányának és a magyar kormánynak képviselőiből áll. Ha vitás kérdésnek a Békéltető Bizottság elé való terjesztésétől számított 3 hónapon belül nem jön létre megegyezés, a két kormány bármelyike kívánhatja a Bizottságnak harmadik taggal való kiegészítését. Ilyenkor tehát a Bizottság Választott Bírósággá ala-

kul át. Ha nem jön létre megegyezés a peres felek között a harmadik tag kijelölésére vonatkozólag, az Egyesült Nemzetek szervezetének főtitkára jogosult e kijelölés megejtésére.

A Bizottság szótöbbséggel határoz és határozata a felekre nézve végleges és kötelező. Mint-hogy itt is a nemzetközi jog szempontjából nemzetközi választott bírósággal van dolgunk, eljárási szabályzatát maga a bíróság fogja megállapítani.

A trianoni békeszerződés 239. cikke a gazdasági és jogi kérdések eldöntését — vita esetén — a Vegyes Döntőbíróságokra bízta. A Vegyes Döntőbíróságok előtt magánfelek nemcsakilletékes kormányképviseleők útján, de saját peres megbízottaik útján is eljárhattak. Minthogy a mostani békeszerződés nem tartalmaz olyértelmű rendelkezést, mely a magánfelek önálló perlési jogát elismerné, a nemzetközi bíróságokra általában fennálló szabályok szerint a fenti választott bíraskodási eljárás során csak az érdekelt államok képviselői vehetnek részt és ezek hivatottak majd a felmerülő magánérdekek védelmére is.

Dr. Váli Ferenc

Az elmebetegség a házassági jogban

(1)

I.

Az elmebetegség kérdése a perekben egyike a legnehezebbeknek. Főleg a minősítés az, amely kemény próbára teszi a bírót.

Az elmebeteg egyrészt mint jogi, másrészt mint orvosi fogalom az idők folyamán egymástól nagyon eltávolodott.

Gyámi Törvényünk a 28. §-ában elmebeteg és gyengeelméjű megkülönböztetést állítja fel, de fogalmilag egyiket sem határozza meg.

A mai orvostudomány már nem ehhez a megkülönböztetéshez igazodik. Világos pillanatokat (lucidum intervallum) nem ismer el, hanem azt vallja, hogy az elmebetegség annak kezdetétől megszűnéséig folytonos és a beteg mindvégig az agyában lévő kóros állapot hatása alatt áll. Emellett az elmebetegséget is betegelméjűségnek, elmebetegségnek tekinti, viszont egyes esetekben arra a megállapításra jut, hogy a betegség az értelmes és szabad akaratelhatározási képességet csak korlátozza, de nem zárja ki, illetve, hogy a beteget vagyónának kezelésére képtelenné nem teszi.

Ily orvosi felfogás mellett, — bár az elmebetegség kérdése elsősorban orvosi szakkérdés, — a bíró az elmebeli bántalmak jogi minősítését nem alapíthatja egyedül az orvosszakértői vélemény elmebeteg megjelölésére. A Gyámi Törvény 28. §-ában foglalt elmebeteg, másrészt gyenge elméjű jogi fogalmának meghatározásánál tekintettel kell lenni a törvény keletkezésének idejére (1877.).

Akkor egészen másként fogták fel az elmebetegséget nem csak a köztudatban, de az orvostudományban is, mint ma. Az orvostudomány azóta az elmekórtanban nagy előrehaladást tett, de a törvény ugyanaz maradt. Az elmebeli bántalmak minősítésénél tehát nem abból kell kiindulni a bírónak, hogy mit tekint elmebetegségnek az orvostudomány ma, hanem, hogy mit tekintettek annak a törvény megalkotásának idejében.

Már pedig a minősítés kérdése a legnagyobb körültekintést követeli meg, mert egyrészt az elmebetegség, másrészt a gyengeelméjűség jogi hatásában lényeges különbség van.

A személyi állapotot illetően elmebetegség esetében a Gyámi Törvény 28. §-ának a) pontja a gondnokság alá helyezést feltétlenül és kötelezően rendeli, nem tesz megkülönböztetést azon az alapon, hogy a betegség az értelmes és szabad akaratelhatározási képességét kizárja-e vagy csak korlátozza s hogy a beteget vagyónának kezelésére képtelenné teszi-e vagy sem? Ez a kérdés csupán a b) pont, a gyengeelméjűség esetében jöhet bírósággal figyelembe.

De nagy jelentősége van a megkülönböztetésnek, tehát a helyes minőségnek házasságjogi vonatkozásban is. (A H. T. alkalmazkodik a Gy. T.-ben foglalt megkülönböztetéshez). Az elmebeteg — amennyiben gondnokság alatt áll, — házasságot egyáltalában nem s a gondnokság alatt nem álló elmebeteg sem köthet akkor, ha betegsége eszének használatától megfosztja (H. T. 6. §.). Ellenkező esetben, vagyis ha a betegség eszének használatá-

tól meg nem fosztja, az elmebeteg a H. T. 127. §-ának b) pontja értelmében a törvény alkalmazásában cselekvőképes s mint ilyen, házasságot jogérvényesen köthet. A gyengeelméjű is korlátlanul köthet házasságot, ha pedig a Gy. T. 28. §-ának b) pontja alapján gondnokság alatt áll, mint a H. T. 128. §-a szerint korlátozottan cselekvőképes, gondnokának beleegyezésével léphet házasságra (H. T. 15. §.). Az ily házastárs a házasság felbontása végett indított perben perképes (H. T. 86. §.).

Az elmebeteg, másrészt gyengeelméjű jogi fogalmának helyes elhatárolásánál támpontul szolgál a Gyámi Törvénynek az a rendelkezése, amely a magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémákat az elmebetegekkel egy tekintet alá vonja s ugyanabba az osztályba, — az a) pont alá, míg a magukat jelekkel megértetni tudó siketnémákat a gyengeelméjűek osztályába, a b) pont alá sorozza.

A magát jelekkel megértetni nem tudó siketnéma értelmileg annyira fejletlen, hogy őt ennél fogva akaratnyilvánításra teljesen képtelennek kell tekinteni, viszont a magát jelekkel megértetni tudó siketnémánál az értelmi fejlettség

kisebb-nagyobb fokban fennáll, az átlagot elérheti, sőt meg is haladhatja s mint ilyen, értelmes és szabad akaratelhatározásra és annak nyilvánítására képesnek tekintendő.

A siketnémáknak illetően osztálybasorozása mutatja meg a Gyámi Törvény valódi akaratát. Ebből nyilvánvaló, hogy a törvény az elmebeteg megjelölésnél az elmebeli bántalmaknak azokra a súlyos esetre gondolt, amelyeknél a betegség az agyműködést oly mértékben befolyásolja, hogy ennek folytán a beteget önértékének helyes felismerésére, értelmes és szabad akaratelhatározásra és annak nyilvánítására képtelennek kell tekinteni, ezzel szemben a gyengeelméjű megjelölés alatt az elmebeli bántalmaknak azokat az enyhébb, habár ma már orvostudományilag elmebetegségnek tekintett eseteit értette, amelyeknél az elmebeli fogyatékoság a helyes agyműködést egyáltalában nem, vagy csak csekély mértékben befolyásolja, de a beteget az értelmes és szabad akaratelhatározásra és annak nyilvánítására képtelenné nem teszi. Jogilag tehát elmebetegnek csak azt lehet minősíteni, akinél az elmebeli bántalom az agyműködést oly mértékben befolyásolja, hogy a beteget ennek folytán az értelmes és szabad akaratelhatározásra és annak nyilvánítására tartósan képtelennek kell tekinteni.

Ez a megállapítás, természetesen elsősorban a cselekvőképeség, a Gy. T. alkalmazása szempontjából lehet irányadó, házasságjogi vonatkozásban azonban más szempontok is jelentőséghez jutnak. A Gy. T. ugyanis az egyén, viszont a házasságjogi rendelkezések a család érdekét kívánják megvédeni. A házassági jog körében tehát az elmebeli bántalom megítélésénél nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy mennyiben veszélyezteti az a családi élet békéjét, főleg pedig az átöröklés folytán a születendő gyermekek egészségét?

Az elmebeteg jogi- és orvosi fogalma között mutatkozó ellentét a gyakorlatban néha kényes helyzetet teremt. Felmerült esetben a büntető perben az Igazságügyi Orvosi Tanács a vádlott gyengeelméjűségét elmebetegségnek véleményezte, de úgy találta, hogy az szabad akaratelhatározását csak korlátozza, de beszámíthatóságát nem zárja ki. Ez alapon a büntető bíróság a beszámíthatóságot megállapította, súlyos szabadságvesztésbüntetést szabott ki, amelyet az elítélt ki is töltött. A kapcsolatosan megindult s a Gy. T. 28. §-ának a) pontjára alapított gondnokság alá helyezési perben az elítélt, — mint alperes, — védekezésül a Kúria büntető ítéletére, — szerinte ítélt dologra hivatkozott, — mint amely beszámíthatóságát elmebetegsége dacára jogerősen megállapította. Csupán a törvény és a szakértői vélemény szavait nézve ilyen esetben a bíróság a gondnokság alá helyezést a Gy. T. 28. §-ának a) pontja alapján volna köteles elrendelni, mert a szakértői vélemény elmebetegséget állapított meg s a hivatkozott pont az elmebeteg gondnokság alá helyezését feltétlenül és kötelezően rendeli el. Az alsó bíróságok, — bár még nem jogerősen, — az Igazságügyi Orvosi Tanács véleménye alapján az

Sajtó alatt van és ez év tavaszán megjelenik:

KÉT ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI 1945—1946.

című gyűjteményes munka.

Függelék: 1943—1944. évi hatályos törvények.

Szerkesztik:

Dr. BACSO FERENC miniszteri osztályfőnök,
az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetője

Dr. MIKOS FERENC
ítélőtáblai bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ
miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE
miniszteri osztálytanácsos
az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagja

Dr. SZABÓKY JENŐ
miniszteri osztályfőnök

Készül a magyar igazságügyminiszter
hozzájárulásával

Kedvezményes előjegyzési ára kötve Ft 120.—
A bolti ár magasabb lesz

A munka rendszerbe szedve és egységes szerkezetben 1947 január 1-i hatályos alakban közli az 1943—1946. években kihirdetett törvényeket, az 1945—1946. években kibocsátott törvényerejű rendeleteket. A mű tartalmazza a szükséges magyarázatokat és utalásokat is.

Kimerítő betűsoros tárgymutató
Részletes jogszabálmutató

Minden jogász, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen.

Megrendelhető 20.— forintos havi részletre is.

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés

Budapest. V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4. Törvényszék mellett

alperest valóban az *a)* pont értelmében elmebetegség okából helyzeték gondnokság alá. Nagy kérdés azonban, vajjon megfelel-e ez a törvény szellemének?

Az elmebeli bántalmak jogi minősítésénél további komoly nehézséget okoz az, hogy e tekintetben a felfogás az orvosi körökben sem egységes. Előfordul, hogy, amikor a felperes egy vagy több neves orvosszakértő véleményét csatolja az elmebetegség bizonyítására, ugyanakkor az ellenfél ugyanannyi, vagy még több, nem kevésbé jónevű szakértő véleményével kívánja bizonyítani az ellenkezőt. Arra is van eset, hogy a kapcsolatos, büntető és polgári, főleg gondnokság alá helyezési perben a fél perbeli érdekének megfelelően, ellentétes orvosi szakvéleményt használ. A büntetőperben elmebetegséget, a polgári perben pedig az ellenkezőjét igyekszik bizonyítani.

Mindez arra kötelezi a bírót, hogy az elmebeli bántalmak jogi minősítésénél az orvosszakértői vélemény mellett különös gonddal vizsgálja azt is, hogy az orvosilag elmebetegségnek nyilvánított elmebeli bántalom hatása mennyiben nyilvánul meg a beteg tetteiben. Ez már nem orvosi szakkérdés, hanem a bírói megítélés körébe tartozik, amely nélkül a törvény valódi akaratát érvényre juttatni nem lehet.

Házasságjogi vonatkozásban a magyar jogban főleg három helyen találunk tételes rendelkezést: a Ht-ben, az 1941. XV. t.-c.-ben (az alábbiakban N.) és a 6.800/1945. M. E. sz. rendeletben (az alábbiakban R.).

Ad I. A H. T. 127. §-ának *b)* pontja szerint a törvény alkalmazásában cselekvőképtelenek azok, akik elmebetegség miatt eszük használatától meg vannak fosztva, míg ezen állapotuk tart, a *c)* pontja szerint pedig azok, akik az 1877. évi XX. törvénycikk 28. §-ának *a)* pontja alapján gondnokság alatt állanak.

Ez a rendelkezés lényegileg megfelel az általános magánjogi szabálynak.

Az utóbbi esetben általában, így a házassági perekben is könnyű a bíró dolga. Az *a)* pont alapján gondnokság alatt álló elmebeteg házassága a H. T. 44. §-ának első bekezdése értelmében feltétlenül semmis. Nehezebb azonban a helyzet a gondnokság alatt nem álló elmebeteg házassága esetében, amely csak abban az esetben semmis, ha a fél a házasságkötéskor elmebetegségénél fogva eszének használatától, meg volt fosztva.

A Kúria felmerült esetben élesen rámutatott arra, hogy a gondnokság alatt nem álló elmebeteg házasságának semmissége kérdésében nem az elmebetegség fennállása a perdöntő, hanem az, vajjon az elmebetegség miatt a fél a házasságkötéskor eszének használatától meg volt-e fosztva, vagy sem (P. III. 959/1939)?

Érdekes a Kúria vonatkozó indokolása: »A gondnokság alá helyezés nem csak az elmebeteg érdekét szolgálja, hanem egyben védi a társadalmat is, mert a közhírrététel, a gondnokkirendelés és telekkönyvi feljegyzés általában felhívja a

figyelmet a beteg cselekvőképtelenségére. Vannak azonban elmebetegek, akiknél a betegség orvosilag kimutatható ugyan, de annak tünetei mindennapi életükben egyáltalában nem, vagy legalább is feltűnő módon nem nyilvánulnak. A köztudat az ily elmebetegeket elmebelileg egészségesnek tartja, mert hivatásukat zavartalanul teljesítik, ügyeiket jól felfogott érdeküknek megfelelően ellátják és annyi önfelegyeztettségük van, hogy az állami és társadalmi renddel összeütközésbe nem kerülnek, éppen ezért gondnokság alá helyezésük kérdése előtérbe nem lép. Az ily elmebetegek házasságát minden nehézség nélkül köthetnek, mert a házasságkötést ebből a szempontból orvosi vizsgálat nem előzi meg és mert a beteg életében nincs olyan tünet, amely a másik fél figyelmét felhívna az elmebetegségre. A jogrenddel és jogbiztonsággal, sőt a házasság intézményéhez fűződő fontos közérdekkel, de legtöbbször a másik fél jogos magánérdekével is ellenkeznék, ha az ily egyén házassága semmisnek volna tekintendő egyedül azért, mert nála valamely elmebetegség orvosilag kimutatható«.

Az esettel kapcsolatban kifejtette a Kúria azt is, hogy az elmebetegség kérdése ugyan orvosi szakkérdés, ellenben az »eszétől való megfosztottság« kérdése a bírói mérlegelés körébe tartozik, amely az orvosszakértői vélemény mellett a per összes adatának gondos figyelembevételével döntendő el. Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy fokozott figyelmet követel a körülmények mérlegelése akkor, amikor éppen az elmebeteg házastárs az, aki ebből az állapotából a maga javára kíván jogot érvényesíteni.

Az érintett esetben a felperesként fellépett férj a házasság megkötésekor, mint MÁV. alkalmazott, tényleges szolgálatot teljesített s házasságának semmissé nyilvánítását a saját elmebetegsége alapján kérte. Az Igazságügyi Orvosi Tanács előrehaladó hűdéss elbutulást (dementia paralytica progressiva) állapított meg, amely véleménye szerint a beteget a házasságkötéskor eszének használatától megfosztotta. Az alsóbíróságok egyedül a szakértői vélemény alapján semmisnek nyilvánították a házasságot, a Kúria azonban ítéletük megváltoztatásával elutasította a keresetet, mert a felperesnek éppen a házasságkötéssel kapcsolatos öntudatos és észszerű gondolkodásra valló számtalan cselekvéséből, valamint abból, hogy terhes és felelősségteljes vasúti szolgálatát hibátlanul ellátni tudta, arra a meggyőződésre jutott, hogy a házasságkötéskor eszének használatától megfosztva nem volt.

Humoros ugyan, de jellemző, hogy a felperes, — feltehetőleg ügyvédjének tudta nélkül, — személyesen is járt a Kúrián perének gyors elintézéséért, mert, — amint mondotta, — új házasságot szeretne kötni.

A H. T. 54. §-a a tévedés eseteinek felsorolásánál az elmebetegséget nem említi, a N. életbelépéséig tehát elmebetegség okából a házasság csak az 55. § alapján, megtévesztés címén volt támadható. A bírói gyakorlat ugyan az elmeállapot kér-

dését mindig oly lényeges személyi tulajdonságnak tekintette, amely a megtévesztés megállapításának alapjául szolgálhat, ez azonban mégsem jelentett gyökeres megoldást, mert megtévesztésről csak akkor lehet szó, ha azt tudva idézték elő, már pedig éppen az elmebetegség eseteiben — főleg a nép körében — maga az elmebeteg is sokszor csak az orvosszakértői véleményből szerez tudomást arról, hogy elmebeteg. Házagpótló tehát a N.-nak 7. §-a, amely ily alapon tévedés címén engedi meg a házasság megtámadását s ezzel függetleníti a megtámadhatóságot attól, vajjon az elmebeteg házastárs betegségéről tudott-e vagy sem?

Az elmebeteg házastárs ellen a H. T. bontóper egyáltalában nem enged meg. Kifejezetten ugyan ezt ki nem mondja, de következik a 87. § rendelkezéséből, amely csak az elmebeteg házastárs részéről indítandó bontóper tekintetében rendelkezik. A bírói gyakorlat a törvény ilyen értelmezését illetően kezdettől fogva egységes volt s a Kúria gyakorlatában módosulás csak annyiban észlelhető, amennyiben korábban az elmebeteg házastárs ellen indított bontópereket érdemben, végítéssel utasította el, utóbb azonban az elmebeteg házastárs perképességének hivatalból figyelembeveendő hiányát észlelte, amely a Pp. 75. § alapján sem pótolható s ehhez képest a pert a Pp. 180. §-ának 6. pontja és illetve 182. §-ának első bekezdése értelmében ítélettel megszüntette. (P. III. 6195/1939.)

Az érintett bírói gyakorlatot annakidején több oldalról támadták, jöllehet a javaslat indokolása (1892. évi országgyűlési nyomtatványok XV. kötet 223 oldal, — a javaslat 108—109. §-ai a H. T.-ben 86—87. §-ok alatt szerepelnek) a törvényhozó akaratát világosan kifejezésre juttatja s ezzel a bírói gyakorlatot igazolja. Eszerint: »A dolog természetében rejlik, hogy a cselekvőképtelen fél saját személyében sem pert folytatnia nem tehet, sem perbe nem idézhető, viszont a képviselő útján való eljárásnak az ártatlan elmebeteg házastárs érdekeinek védelme szempontjából van fontossága«. Kiemeli az indokolás, hogy »mert ilyen védelmi szempont nem foroghat fenn akkor, ha az épelméjű házastárs kívánna elmebeteg házastársa ellen bontókeresetet indítani, sőt az utóbbi jogainak sikeres megvédése az ellene emelt vádakkal szemben a törvényes képviselő útján alig képzelhető, — a 109. §-ban (a H. T.-ben 87. §) foglalt kivételt csak a per indítására, illetőleg az elmebeteg felperesre kellett szorítani annál is inkább, mert ellenkező esetben az elmebetegség könnyen szolgálhatna ürügyül koholt felbontási ok érvényesítésére«.

Ebben az indokolásban félreérthetetlenül kifejezésre jut az is, hogy a törvény az elmebetegség keletkezése előtt felmerült vétkes cselekmény miatt sem kívánt az elmebeteg házastárssal szemben bontókeresetet engedni. Az indokolás ama része, amely szerint »az elmebeteg házastárs jogainak sikeres megvédése az ellene emelt vádakkal szemben a törvényes képviselő útján alig képzelhető«, határozottan

arra mutat, hogy a törvényhozó az elmebeteg házastársat betegségénél fogva nem csak a személyes védekezésre tartotta képtelennek, hanem arra is, hogy a védelemhez szükséges adatokat törvényes képviselője előtt feltárja és őt a mentő ténykörményekről helyesen tájékoztassa.

Egyébként a bírói gyakorlat törvényszerűsége mellett szól az is, hogy a H. T. míg egyrészt az elmebeteg házastárs felpereskénti perbelépésének módját a 87. §-ban részletesen szabályozta, addig az alpereskénti perbevonás módjáról nem rendelkezett, pedig a per kimenetele az alperesre sokkal nagyobb veszélyt jelent, mint a felperesre.

A H. T. 87. §-a alapján a javaslat indokolása értelmében kifejlődött bírói gyakorlat valóban lehetetlenné tette, hogy a bontóperrel az elmebeteg házastárs terhére visszaéljenek, de viszont lehetővé tette a visszaélést az ellenkező irányban. Volt rá eset, hogy a házastársnak a vétkes cselekmény elkövetése után sikerült magát elmebetegség okából a Gy. T. 28. §-ának a) pontja alapján gondnokság alá helyeztetnie s ily módon az egyébként alapos bontókereset sikerét megghiusítani.

Rá kell még mutatni a kérdéssel kapcsolatban a H. T.-ben levő arra a nagy ellentmondásra, amely abban nyilvánult meg, hogy míg egyrészt az elmebeteg, — amennyiben betegsége eszének használatától meg nem fosztja — a 127. § b) pontja értelmében a törvény alkalmazásában cselekvőképes s mint ilyen házasságot jogérvényesen köthet, addig másrészt a megkötött házasságot az ily elmebeteg vétkes magatartása miatt felbontani nem lehet. Ha a törvény cselekvőképesnek tekintti az ily elmebeteg a házasság megkötését illetően, ennek a szabálynak következetes alkalmazásával cselekvőképesnek és vétőképesnek kellene tekinteni a házasság felbontását illetően is és nem lehetne vétkesség esetén a felelősség alól felmenteni olyan elmebetegség okából, amely a házasságkötésnek akadályául nem szolgált. Ezen a helyzeten a R. 5. §-a csak részben segít, mert bontóoknak nyilvánítja ugyan magát az elmebetegséget, de a vétkesség következményeit nem alkalmazza, hanem e tárgyban a méltányosságra és az általános magánjog szabályaira utal. (Folyt. köv.)

Dr. Karay Pál

Hétlet

BŰNÜGYI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

*

Megjelenik minden csütörtökön

SZEMLE

A magánalkalmazotti B-lista rendelet (8660/1946. M. E.) értelmében abban az esetben, ha a rendelet alapján elbocsátásokat eszközölt munkáltató utóbb, de legkésőbb 1948 augusztus 31. napjáig új munkavállalókat kíván felvenni, az újonnan felveendő munkavállalókat a rendelet alapján elbocsátott munkavállalók közül kell kiválasztani. A rendelkezés nyilvánvaló indoka az volt, hogy a jogszabály megalkotója a B-listázott magánalkalmazottak által elszenvedett hátrányt a visszavétel lehetőségének biztosításával kívánta enyhíteni. A 2060/1947. M. E. sz. rendelet (kihirdetve a Magyar Közlöny február 22-én megjelent 44. számában) az előbbieken ismertetett rendelkezést akként módosítja, hogy a visszavételi kötelezettség nem terjed ki azokra a munkavállalókra, akiket a 8660/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 3. bekezdésében meghatározott okok miatt, tehát azért bocsátottak el, mert az igazolási eljárás során hátrányos jogkövetkezményt tartalmazó határozat alá estek, a háborús események következtében önként nyugatra távoztak, demokratikus szempontból nem tekinthetők megbízhatónak.

A jogszabályalkotásnak újabban szokásossá vált — a J. K. 21. számában dr. Szirmai Zsolt által bírált — *módszere* szempontjából esik kifogás alá az utóbb említett rendelet. Nem kívánjuk ehhez képest a jogszabályt érdemi vizsgálat tárgyává tenni, amint megjegyzés nélkül tértünk volna napirendreafelett is, ha a 8660/1946. M. E. sz. rendelet a 8. §-ában meghatározott és fentebb ismertetett visszavételi kötelezettséget annakidején a most kivett kategóriákra nem terjesztette volna ki.

A törvényes felhatalmazás alapján kiadott alaprendelet azonban a kérdést egy irányban eldöntötte. Nevezetesen úgy, hogy a visszavételi kötelezettség bármilyen jogcímen B-listázott magánalkalmazottra kiterjed. Ilyen körülmények között nem tartjuk indokoltnak a kérdésnek félév elteltével ellentétes érte-

lemben újból való szabályozását. Ha ennek az volna az indoka, hogy az előreláthatónál nagyobb számban nyílt meg a visszavételi igény az alaprendelet 1. §-ának 3. bekezdése értelmében B-listára helyezettek javára, úgy ez csak azt bizonyítja, hogy a vállalatok gazdasági egyensúlyának biztosítása szempontjából a magánalkalmazotti B-listára nem volt szükség. Ebből viszont korántsem az következik, hogy az alaprendelet célzatával ellentétben most már a vállalatok gazdasági érdekére tekintet nélkül is véglegessé kell tenni a B-listázottak által elszenvedett hátrányt.

A jogszabályok komolyságába vetett hitet sem szolgálja ez a kodifikációs módszer. A minisztériumnak adott felhatalmazás illetén gyakorlása sürgetőbbé teszi a rendeleti jogszabályalkotásra vonatkozó általános felhatalmazás mielőbbi megszüntetésére irányuló kívánságot.

V. P.

A valorizáció újabb gyakorlata.

A bírói gyakorlat túlnyomóan továbbra is valorizációpárti, ámbar egyszer-másszor előfordul a valorizációt megtagadó ítélet is. Így pl. a P. IV. 1949/1946. számú ítélet a *kárbiztosítási összeg* valorizációját tagadja meg; az ítélettel Szirmai Zsolt szemléje foglalkozik lapunk előző évfolyamának 344. oldalán. A budapesti ítélőtábla mint fellebbezési bíróság P. V. 1229/1946. számú ítéletében megtagadja a kereseti követelés átértékelését, lényegében arra hivatkozva, hogy a fizetésre kötelezett alperes a felperesnek csak azt adhatja tovább (hadiszállítással kapcsolatos ügyletről volt szó), amit az államkincstártól kapott, az államkincstár annakidején nem fizetett, most pedig nem remélhető, hogy az államkincstár ellen átértékelésnek lenne helye. Az a fellebbezés, amelyből az ítélet kiindul, a 690/1947. M. E. számú rendelet által elrendelt bejelentési kötelezettség folytán most már nem tartható fenn ugyanilyen határozottsággal. A pénzértéktelenedést figyelmen kívül hagyja a budapesti ítélőtábla P. II. 2343/1946. számú 1946 szeptember 26-án kelt ítélete, amely a vasút ellen temetési költség és dologi kár címén az elsőfokú bíróság valorizációs ítéletének megváltoztatásával 5000 pengót, tehát forgalomban már nem lévő és ki sem fizethető marasztalási összeget ítél meg. Az ítélet a kár összegét a kártétel napjával határozza meg és kimondja, hogy »a követelés átértékelésének törvényes rendelkezés hiányában ezidőszertint még törvényes alapja nincs«. A Kúria P. I. 1267/1946. számú, baleseti perben keletkezett ítélete viszont egész általánosságban mondja ki: »Pengőértékben meghatározott tartozások átértékelésének a pénz vásárlóerejének nagyfokú romlása következtében helye lehet, amennyiben az átértékelést valamely jogszabály nem zárja ki.«

A gazdasági lehetetlenülés és a valorizáció fogalmainak vegyesen való használata megnehezíti az éles fogalmi elhatárolásokat. A P. V. 939/1946. számú ítéletben — amelyről lapunk tavalyi évfolyamának 344. oldalán ugyancsak Szirmai Zsolt emlékezett meg — tényleg gazdasági lehetetlenülésről és nem valorizációról van szó, mert ebben az ügyben az állatok értékében nemcsak a pénz értékéhez viszonyítva állott be eltolódás, hanem a cserébe kötelezett árpával szemben is és az egyéb tényállási elemekre tekintettel is indokoltnak mutatkozott a teljesítésre irányuló kereset elutasítása. A P. IV. 1905/1946. számú feloldó végzés utal arra a jogszabályra, hogy gazdasági lehetetlenülés bekövetkezte esetén a bíróság a felek kölcsönös kötelezettségeit a méltányosságnak megfelelően módosíthatja — ugyanezt mondhatta volna a bíróság akként is, hogy az eladó csak valorizált vételár ellenében köteles a bort szolgáltatni. Párhuzamos jogi fogalmak statuálása nem indokolt és csak zavart okozhat; helyes volna, ha a bírói gyakorlat meghúzná a határvonalat gazdasági lehetetlenülés és valorizáció között. Az adott esetben a Kúria, figyelemmel arra, hogy a bor adásvétele tárgyában létesített szerződést egyik fél sem teljesítette, a fellebbezési bíróságot arra utasította, hogy a vételárat forintértékben olyan összegben határozza meg, hogy a pengő értékének romlásából egyik peres félre se származzék méltánytalan nyereség vagy veszteség. Ez pedig akkor következik be, ha a vételár átértékelése akként történik,

hogy azzal a peres feleknek a szerződésalkötéskor szem előtt tartott gazdasági célja megvalósul, ami a felperes részéről kétségtelenül abban állott, hogy a borért olyan árat fizessen, amely mellett azt a korcsmájában illő nyereséggel adhatja el tovább, az alperes részéről pedig nyilván abban, hogy az eladott borért illő árat kapjon.

A természetbeni szolgáltatásra való kötelezés az átértékelés problémáját kiküszöböli. Ha a bíróság elvileg pénzben teljesítendő szolgáltatást természetben ítélt meg, ez teljes valorizációval ér fel. A P. VI. 1226/1946. számú ítélet, amely a háborús fosztogatásban résztvevő alperest az általa elvitt bóranyaggal egyező áruk természetbeni szolgáltatására kötelezi, indokoltan tér el a kártérítés pénzben szolgáltatásának elvétől.

A bírói gyakorlat az ingatlanopcióra vonatkozó 26. számú jogegységi döntvényt most is fennálló-nak tekinti. A P. V. 2004/1946. számú ítélet ezen az alapon hatálytalannak nyilvánítja az 1943 augusztus 24-én gyakorolni kívánt opciót, mert ekkor az 1939 november 9-én kötött szerződésben megállapított pengőmennyiség az ismeretes létfenntartási index-táblázat alapján összehasonlítva már csak mintegy felét érte a szerződésalkötéskori értéknek.

Jogsabály, hogy az átértékelés mértékének meghatározásánál a bíróság minden körülményt szorgosan mérlegel. A P. VI. 1379/1946. számú ítélet, midőn megállapítja, hogy a jóhiszemű szerző (alperes) igényt tarthat a tulajdoni keresettel fellépő tulajdonossal szemben a dolog megszerzésére fordított költségek megtérítésére, ezeket a költségeket felfelérésben megosztotta, de az alperest terhelő felfelérést a létfenntartási index alapulvételével teljesen valorizálta. Az indokolás az, hogy a szóbanforgó ingóság (gépkocsi) a háborús események folytán esett ki a felperes birtokából, nem felelne meg tehát a méltányosságnak, ha az alperes a gépkocsiért adott teljes szerzési költséget visszakapná és ennek folytán minden károsodástól mentesülne, míg a felperes a gépkocsiért mintegy kétszeres vételárat fizetne.

Áttérve már most az egyes jogcímeke, *ági értéket* a P. I. 1305/1946. számú ítélet ugyancsak a létfenntartási index alapulvételével

mintegy 40%-ig valorizált, de feljogosította az alperest, hogy kötelezettségét a szóbanforgó ingatlanrész természetben átadásával teljesíthesse. *Ügyvédi járandóságok* tekintetében a megállapítás időpontja az irányadó és így rendes körülmények között azok nem átértékelés útján állapítandók meg. Ettől az elvtől azonban a P. VI. 225/1946. számú ítélet (Magyar Jog 1946. 219. I. sz.) eltért, mert a pertárgy értékének megállapítása jelentős nehézségekbe ütközött volna; ezért a Kúria a fellebbezési bíróság által megállapított kereken 29.000 pengőt 15.000 forintra értékelte át. Ez nem egészen 15%-os átértékelést jelent. Kézi zálogul adott és a záloghitelezőnél elvesztett képek értékét a P. IV. 1751/1946. számú ítélet 50%-ra valorizálta az index-táblázat alapulvételével. Jóval magasabb kulcs lett volna indokolt.

A tartási perekben jelerőkező újabb joggyakorlat arra a kérdésre ad választ, vajon a forint bevezetése nem teszi-e mellőzhetővé az 1840/1946. M. E. számú rendeletben előírt kisegítő eszközök közül a terményekben, illetve ezek ellenértékében történő marasztalást. A P. III. 1242/1946. számú ítélet fejezi ki legrésztesebben a Kúria álláspontját. A Kúria az idézett rendelet 4. §-ának értelmezésénél arra helyezi a súlyt, hogy ez a szakasz nem búzárról, nem is egy meghatározott terményről, hanem terményekről szól. A rendeletnek ebből a kitételéből, valamint a tartási kötelezettségnek céljelmi jellegéből indul ki a Kúria. A jogosított — úgymond — csak búzából vagy más egyfajta terményből meg nem élhet; a rendelet lehetőségét kívánt nyújtani arra, hogy az őstermelő kötelezett saját terméséből a megélhetéshez szükséges nyersanyagokat, terményeket szolgáltatassa a jogosítottnak; utal az ítélet a földműves népnél kifejlődött és a tartási szerződésekből mutakozó szokásra. Ma viszont állandó értékű pénzünk lévén, érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy a kötelezettségek rendszerint pénzben teljesítendők. Ha azonban a tartásra kötelezettnek olyan ingatlana van, amely termények természetbeni szolgáltatását lehetővé teszi, akkor a Kúria természetben marasztal, amint ez a P. III. 1390/1946. számú ítéletből következtethető. Az előbb említett P. III. 1242/1946. számú ítélet

és számos más hasonló ítélet kimondja, hogy a búza természetbeni szolgáltatására irányuló kereseti kérelemben, mint nagyobbban a kisebb, a forintban való marasztalás kérése is bennfoglaltatik. Ugyanez az ítélet az ottani alperes rosszhiszemű késedelmére hivatkozva visszahatólag 1946 augusztusáig ítéli meg a forintban valorizált tartást; más ítéletek viszont (pl. P. III. 1533/1946.) utalnak arra, hogy a tartási követelés nem szolgálja a tőkegyűjtés célját és ezért nemcsak hogy nem ítélik azt meg visszamenőleg a keresetindításig, hanem az 1946 augusztusától lejárt részletek fejében is csak mérsékelt átalányösszeget ítélnék meg. A megállapított összegbe az 1242. számú, valamint számos más ítélet betudni rendeli a búzában természetben történt teljesítéseket, viszont a P. III. 1287/1946. számú és több más ítélet a pengőben teljesített fizetéseket mint nem számottevőket figyelmen kívül hagyja. Mindezek a döntések a Kúria megállapítása szerint állandó gyakorlatot képeznek, amelynek megindítójául egyes ítéletek a P. III. 944/1946. számú ítéletet említik, holott már a Magánjogi Döntvénytár 96. szám alatt közölt P. III. 252/1946. számú ítélet is lényegileg azonos állásponton áll és az eltérések mindössze abból erednek, hogy ez az ítélet még az infláció alatt keletkezett. A gyakorlat nőtartási és gyermektartási perekben teljesen azonos. Az eltérő inflációs gyakorlathoz az 1946. évfolyam 251. oldalán írtam.

A fentebb már idézett P. I. 1267/1946. számú ítélet, miután megállapítja, hogy a *baletből* származott gyógyítási költség és dologi kár átértékelését tiltó jogszabály nincsen, 490 pengő károsszeget 300 forintra értékel át. Ez kb. 20%-os valorizációnak felel meg. A közforgalmú vasutak által fizetett baleseti járadékoknak a sorozatosan kibocsátott rendeletek által szabályozott valorizációja köréből megemlítenő a P. I. 1.268/1946. számú ítélet, amely felold annak megállapítása végett, volt-e a vasúttársaság a per tartama alatt a járadékok fizetésével késedelemben, mert csak ennek felderítése után lehet elbírálni, hogy »késedelmess fizetés esetén az egyes járadék-részletek esedékességétől a kifizetésig azok vásárlóerejében állott-e be és milyen mérvű csökkenés». Hasonló feloldás foglaltatik, bár in-

dokolás nélkül a P. III. 1422/1946. számú részítéletben is. Sőt a P. I. 1267/1946. számú, fentebb más vonatkozásban már idézett ítélet kifejezetten le is vonja a késedelem jogkövetkezményeit a semmit sem fizető vasúttal szemben, amelyet 1943 október 13-tól kezdődően marasztal forintjáraadékbán. Nem vasúttal szemben fennálló baleseti kártérítési követelést a P. I. 1064/1946. számú ítélet 96 pengő 80 fillérről, ami index-alapon átszámítva 302 forint 38 fillérnek felel meg, 120 forintra értékel át, vagyis lényegileg 40%-osan valorizál, a tartási perekben kifejlődött gyakorlattól eltérően azonban megítélte a keresetindítástól kezdve a teljes visszamenőleges összeget, mivel az a Kúria megítélése szerint az alperes teljesítő-képességét nem haladja meg.

A perjogi természetű döntések közül megemlítendő a P. III. 2054/1946. számú ítélet, amely az elsőfokon megállapított házasságvédői díjat hivatalból valorizálta, mert a házasságvédőnek fellebbezési joga nem lévén, a pénzérték romlásával őt ért sérelem orvoslását nem szorgalmazhatta. Ismétlődnek a döntések abban az irányban, hogy a valorizációs kérelem a felülvizsgálati eljárás során is előterjeszthető. A döntések egy része (pl. P. V. 2438/1944.) az 1928: XII. tc. joghasznosságára utal. A P. VI. 1636/1946. számú ítélet a visszautasított válasziratot is elfogadja valorizációs kérelem gyanánt. Ezzel a liberális gyakorlattal szemben visszaesésnek látszik a P. VI. 1608/1946. számú ítélet (Magyar Jog 1947. 43.), amely arra hivatkozással, hogy a fellebbezési fokon a perérték alatta maradt az akkori felülvizsgálati értékhatárnak, a csupán a felülvizsgálati kérelemben előterjesztett és az értékhatárt természetesen túllépő valorizációs kérelmet figyelmen kívül hagyta és a felülvizsgálati kérelmet, mint törvényben kizártat, hivatalból visszautasította.

Dr. Vági József

Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából.

I.

A közszolgálati alkalmazottak illetmény- és ellátási ügyeiben, valamint az önkormányzati állások betöltésénél ha-

tározni hivatott közigazgatási hatósági fórumok (1030/1945. M. E. számú rendelet).

A közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M. E. számú rendeletet kiegészítő 1030/1945. M. E. számú rendelet az 1929. évi XXX. tc. rendelkezéseitől eltérően szabályozta az önkormányzati szervek hatáskörét. Az idézett rendeletet értelmezik a közigazgatási bíróság alábbi ítéletei.

1. A községi alkalmazottak nyugellátása ügyében elsőfokon a törvényhatósági bizottság közgyűlése hivatott határozni.

A közigazgatási bíróság N. I. községi irnok ellátása ügyében H. vármegye törvényhatósági kisgyűlésének határozatát megsemmisítette és az ügyet határozathozatal céljából a vármegye törvényhatósági bizottságának közgyűlése elé utalta.

A panasz H. vármegye törvényhatósági kisgyűlésének az ellen a határozata ellen irányul, amellyel a panaszos nyugellátásának mérvét alapította meg.

Az ideiglenes nemzeti kormányának a közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában kiadott 1030/1945. M. E. számú rendelet 32. §-a kimerítően felsorolja mindazokat az ügyeket, amelyek a rendelet hatálybalépése után elsőfokon a törvényhatósági kisgyűlés hatáskörébe tartoznak.

Ebben a felsorolásban a községi alkalmazottak ellátási ügyeiben való határozathozatal nem foglal helyet, következésképpen a törvényhatósági kisgyűlés a szóbanlévő ügyben jogérvényes határozatot nem hozhatott.

Mint ahogy pedig a felhívott rendeletszakasz (2) bekezdése szerint az (1) bekezdésben fel nem sorolt mindazokban az ügyekben, amelyek korábban a kisgyűlés hatáskörébe tartoztak, a törvényhatósági bizottság közgyűlésének kell határoznia, ezért a bíróság a rendelkező rész szerint határozott.

(1503/1946. K. szám. — 1946 december 18.)

2. A községi alkalmazottak illetménye ügyében elsőfokon az alispán határoz.

(1.196 1946. K. szám. — 1946 október 9.)

3. A megyei városi alkalmazottak nyugellátása ügyében elsőfokon a megyei város képviselőtestülete, másodfo-

kon a törvényhatósági kisgyűlés határoz.

Az 1030/1945. M. E. számú rendelet 32. §-a (1) bekezdésének 6. pontja másodfokon a törvényhatósági kisgyűlés hatáskörébe utalja az olyan közérdekű ügyben való határozathozatalt, amelyben elsőfokú hatóságként a törvényhatóság első tisztviselőjénél alsóbb önkormányzati hatóság járt el.

A felhívott jogszabály egyebekben érintetlenül hagyja a korábbi jogszabályoknak az elsőfokon eljárni hivatott hatóságok kijelölésére vonatkozó rendelkezéseit, ezek szerint pedig a m. város alkalmazottainak vitás ellátási ügyeiben a m. város képviselőtestületének kell elsőfokon határoznia.

(1727/1946. K. szám. — 1946 december 11.)

4. A megyei városi alkalmazottak illetményügyeiben ugyanezek a fórumok — I. fokon a megyei város képviselőtestülete, II. fokon a törvényhatósági kisgyűlés — járnak el.

(1198/1946. K. szám. — 1946 november 6.)

5. A törvényhatósági alkalmazottak ellátási ügyeiben elsőfokon a törvényhatósági bizottság közgyűlése hivatott határozni.

A panaszos nyugellátása ügyében a megtámadott határozatot a törvényhatósági kisgyűlés hozta.

Azt, hogy a törvényhatósági kisgyűlés hatáskörébe mely ügyek tartoznak, az 1030/1945. M. E. számú rendelet 32. §-a (1) bekezdésének 1—7. pontja határozza meg. Ugyanez a rendeletszakasz (2) bekezdésében kimondja, hogy minden egyéb kérdésben, amely addig a kisgyűlés hatáskörébe tartozott, a törvényhatósági bizottság jár el.

A vármegyei alkalmazottak nyugellátási ügyei e rendeletszakasz (1) bekezdésének 1—7. pontjaiban nincsenek felsorolva, következésképpen ezekben az ügyekben a törvényhatósági bizottság jogosult és köteles határozni.

Ennélfogva a törvényhatósági kisgyűlés hatáskör hiányában a panaszos nyugellátása ügyében joghatályosan nem határozhatott.

(1011/1946. K. szám. — 1946 október 9.)

6. A törvényhatósági alkalmazottak illetménye ügyében az 1030/1945. M. E. számú rendelet életbelépte óta első

fokon a törvényhatósági bizottság hivatalos határozatát.

(276/1945. K. szám. — 1946 március 19. A közigazgatási bíróság 1878. számú elvi határozata.)

II.

7. A községi eljárásnak képviselői közigazgatási bírósági panasz előterjesztésére a községi bíró és jegyző együttesen külön megbízás és meghatalmazás, illetőleg utasításadás igazolása nélkül is jogosult.

A vármegye területén lévő községeken átvonuló állami közutak átkezelési szakaszai után fizetendő hozzájárulások összegének megállapítása tárgyában a vármegye közigazgatási bizottságának ügyi albizottsága által hozott véghatározat ellen K. község elöljárósága képviselői a községi bíró és jegyző panasszal élt. Ezt a panaszt a közigazgatási bizottság az 1929: XXX. tc. 54. §-a alapján mint meg nem engedett jogorvoslatot visszautasította, azzal az indoklással, hogy a község jegyzője és bírója jogorvoslat előterjesztésére nem jogosított, ha a képviselőtestületől arránézve kifejezett utasítást nem kapott. Ezt a végzést K. község elöljáróságának képviselői a községi jegyző és bíró — felfolyamodásnak minősülő — jogorvoslattal támadta meg, amelyben — a panasz beadására vonatkozó utasítás tartalmazó utólagos képviselőtestületi határozat csatolása mellett — az említett véghatározat ellen irányuló panasz érdemi elbírálását kérte.

A felfolyamodás alapos.

Az 1896: XXXVI. tc.-nek a képviselőtről intézkedő III. fejezete a 118. §. (2) bekezdésében akként rendelkezik, hogy a panaszló fél minőségében szereplő községi képviselőtestület és elöljáróságot a községi bíró és a községi (kör.) jegyző együtt, vagy más, a községi képviselőtestület által megbízott egyén képviselik a bíróság előtt.

Ezek szerint tehát a községi képviselőtestületnek és elöljárásnak a közigazgatási bíróság előtti képviselői, vagyis a közigazgatási bírósági panasz előterjesztésére a községi bíró és jegyző együttesen már az idézett törvényi rendelkezésnél fogva s ekként külön megbízás és meghatalmazás, illetőleg utasításadás igazolása nélkül jogosult,

következőleg a közigazgatási bírósághoz intézett panasznak a községi

bíró és jegyző által történt együttes aláírása esetén az a körülmény, hogy a községi képviselőtestület a panasz beadására adott-e kifejezett utasítást, nem vizsgálható, mégpedig annyival kevésbé, mert a közigazgatási bíróságról szóló 1896: XXVI. tc. végrehajtása tárgyában kibocsátott 21.973/1896. M. E. számú rendeletnek a — T. 118. §-ával kapcsolatos utasítást tartalmazó — 23. pontja az utolsóelőtti bekezdésében akként rendelkezik, hogy a T. 121. §-a (amely szerint a meghatalmazást megfelelően igazolni kell) a hatóságokra és hatósági megbízottakra nem vonatkozik.

A községi eljárás képviselői a községi bíró és jegyző által együttesen beadott panasz ennél fogva a panasz beadására irányuló községi képviselőtestületi utasítás hiánya miatt mint meg nem engedett jogorvoslat nem volt visszautasítható, a kifejtetteken felül még azért sem, mert a bíróságnak az 1896: XXVI. tc. 118. és 105. §-ának alkalmazása körül kialakult és a közigazgatási osztály 7. számú, illetőleg a pénzügyi osztály 343. számú jogegységi megállapodásában is kifejezésre juttatott ítélkezési gyakorlata szerint abban az esetben, ha a panaszíratot a törvényes képviselő terjesztette elő és a panaszírat csak abban a csekélyebb fontosságú alaki hiányban szenved, hogy a törvényes képviselőnek ebbeli minősége nincs kellően igazolva, a panaszt csak a kiegészítő eljárás során eredményre nem vezető felhívás után lehet visszautasítani, már pedig a közigazgatási bizottság az általa szükségesnek talált képviselőtestületi utasítás csatolására a panaszost nem hívta fel.

Ezért, és mert a közigazgatási bizottság által kifogásolt hiány, a képviselőtestületi határozat csatolása folytán pótolható,

a felfolyamodásnak helyet adva, a panaszt el kellett fogadni.

(280/1946. K. szám. — 1946. május 28.)

Összeállította: Dr. Mattyasovszky Pál.

Megjegyzések az »Államfajta és büntetőjog« című cikkhez

Nem kívánok vitába szállni dr. Szabó Imrének »Az államszervezet befolyása a büntetőjogra« dolgozatára írt válasz-cikkével, jóllehet

úgy a válaszcikknek, mint szerzőnek »A jog változásai és a jogászok változásai« c. tanulmányának egyoldalú megállapításai csábítanak a vitára. Csupán két megállapítására élek a felelet jogával.

1. Szabadelvű jogállamnak tekintem — persze merev skatulyázás igénye nélkül, mint dolgozatomban is írom — pl. a háború előtti Angliát és a mai U.S.A.-t, szociális államnak pl. Svédországot, Norvégiát és az 1939 előtti Csehszlovákiát, autokratikus, imperialista államnak a vilhelminus Németországot. A fasiszta Németországot egyáltalában nem tekintem államnak, csak egy preto-riánus bünszövetkezet apokaliptikus kiterjedésének, melyet nem következtelen munkásellenessége és kapitalistaellenessége jellemez, hanem erkölcstelen bünszövetkezeti jellege. Nézetem szerint tehát a náci-állam szociológiailag sem tekinthető államképletnek és a jogalakulás vizsgálata szempontjából időleges és elhanyagolható jelenség.

2. A mai magyar állam az 1946. évi I. tc.-ben biztosítván az elidegeníthetetlen emberi jogokat, hitet tett abban az irányban, amelyben látja saját jövő fejlődésének útját. Abban igaza van Szabó Imrének: a liberális államból valóban átmenetűnek vélek egyetmást. Így meggyőződésem, hogy a jogalkalmazás és közigazgatás örök gyarlóságával szemben csak az alkotmányosan hozott törvény feltétlen tisztelete nyújt védelmet és az ebből is eredő méltánytalanság még mindig kisebb baj, mint a korlátlan diszkrecióval együttjáró kiszolgáltatottság és bizonytalansági légkör. Elképzelésem ott tér el dr. Szabó Imréétől, hogy én össze akarom egyeztetni a társadalom kíváncsatos materiális gondoskodását az egyéni szabadság és az emberi méltóság minden szociális rendszeren felülálló követelményével.

Ha a kitűnő szerző, aki távol él, ismerte volna az új Magyarország üldözött építőinek védelmében kifejtett 25 évi működésemet, akkor talán nem fedezi fel fejtegetéseimben az antipátia ébresztésének célzatát. Felteszem, hogy mások dolgozatomból bírálok soraiban is csak az új magyar állammal szemben megnyilvánuló azt a féltő és aggódo szeretet fogják látni, mely javítani kíván.

Dr. Berend Béla

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca, 1
Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári
számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökk helyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Isaák Gyula*, a Magyar Kúria másodelnöke, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy óra .... F 13.—
Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak:
Egy óra .... F 8.—
Negyedévre... F 22.—
Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Lévy Béla:* Hozzászólás az egyszemélyes részvénytársaság kérdéséhez. — *Dr. Karay Pál:* Az elméleti betegség a házassági jogban. — *Dr. Windisch Ferenc:* A forintmérlegrendelet h. — *Szemle: Isaák Gyula* — Felsőbírók elnökeinek évnviti beszédeiből. — Az Itélőtábla döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. sz. rendelet). — A tőzsbírók gyakorlatából.

Hozzászólás az egyszemélyes részvénytársaság kérdéséhez*

Érdeklődéssel olvastam dr. Kauser Lipót egyetemi magántanár és Szladits Károly tanár urak cikkei a Jogtudományi Közlöny múlt évi 17—18. és f. évi 1—2. számaiban.

Kauser Lipót elméleti alapon az egy részvényesből álló részvénytársaság létét fogalmi lehetetlenségnek és az ilyen alakulat fenntartását nem kívánatosnak tekinti, amivel szemben Szladits tanár úr e lehetetlenséget nem látja fennforgónak és oda konkludál, hogy a jövőben is megengedhető legyen valamely részvénytársaság részvénytulajdonának egy személy kezében való egyesítése anélkül, hogy ez a körülmény a részvénytársaság fennállására és különösen a korlátolt felelősségre bármilyen befolyással lenne.

Úgy hiszem, hogy a hazai jogi közönséget érdekelni fogja, hogy ezzel a problémával szemben minő álláspontot foglaltak el a külföldi jogrendszerek és elsősorban azok, amelyek területein a részvénytársaság intézménye összehasonlíthatatlanul nagyobb jelentőségre tett szert, mint Magyarországon.

* Örömmel üdvözljük dr. Lévy Béla cikkét, amellyel ez a távolélő nagy jogász újból bekapcsolódik a magyar jogirodalomba.

Különösen fontosnak tartom ezt azért, mert Szladits tanár úr érdekes és tanulságos fejtegetései során az angol jogra is reflektál és ezt követőleg azt állapítja meg, hogy a jogirodalom és gyakorlat túlnyomórészt az egyszemélyes részvénytársaság léte mellett foglal állást. Ez abból a szempontból, hogy a részvények tulajdonának egy kézben való egyesítése nem vonja önmagában maga után a részvénytársaság megszűnését vagy átalakulását, kétségtelenül megáll. Másként áll azonban a helyzet, ha azt nézzük, hogy a különböző törvényhozások minő következtetéseket vonnak le az ilyen eset beállta tényéből.

A ma érvényben levő *angol részvénytörvény* jelenlegi alakjában (Companies Act 1929) 28. cikkében azt mondja ki, hogy amennyiben a részvényesek száma a törvényes minimum alá esik, amely minimum tudvalevőleg 7 — a private company esetében pedig 2 részvényes — és ez az állapot hat hónapot meghaladó tartamú, a részvényes vagy részvényesek, amennyiben tudomással bírnak a helyzetről, saját személyükben korlátlanul és egyetemlegesen felelősek a társaság minden olyan ügyletéből eredő kötelezettségért, amelyek ezen hat évi kíméleti idő után köttetnek. A rész-

Mellékelve: Magánjogi döntvénytár (kettős szám)

vénnytársaság létét tehát a részvények tulajdonának egy kézben való, vagy az előírt minimális létszámnál kevesebb kézben való egyesítése nem érinti ugyan, de megszűnik a korlátozott felelősség. Ezt az álláspontot követte az Angol Birodalom tagállamainak leg többje is.

A francia törvényhozás már 1867-ben az azévi részvénytörvény 38. cikkében azt a megoldást fogadta el, hogy amennyiben a részvényesek száma 7 alá süllyed, bármely részvényes vagy hitelező a részvénytársaság feloszlatisának kimondását kérheti a bíróságnál. Emellett a joggyakorlat és az irodalom azt a megoldást fogadta el, hogy a részvénytársaság egy kézben való egyesítése esetében még akkor sem létezik valójában, ha a feloszlás nem mondatott ki bírói ítélettel; a részvénytársaság ipso facto feloszlik és a részvények tulajdonosa saját vagyonával is felelős a tartozásokért. (Pic: Sociétés Commerciales 1224—1226 és az általa közzölt határozatok.)

Ugyanez a belga jog álláspontja.

A skandináv részvényjogok a társaság feloszlását írják elő, ha a részvényesek száma a minimum alá száll és ez az állapot három hónapot meghalad.

Az 1944. évi svéd részvényjog nem írja elő a kötelező liquidációt, viszont felelőssé teszi az összes részvények tulajdonosát, ha a részvénytársaság vagyonát saját céljaira fordítja, vagy a részvénytársaság csődbe jut, ill. fizetéseképtelenné válik.

Az Északamerikai Egyesült Államok tagállamai közül csupán két törvényhozás, Iowa és Michigan államok részvénytörvényei tekintik az egyszemélyes részvénytársaságot olyan törvényes alakulatnak, amely teljes mértékben élvezheti a korlátozott felelősség előnyét. Ezek az államok azonban levonták azt a logikus következtetést, hogy a részvénytársaságnak már megalakulásakor sem kell több részvényesének lennie.

Az összes többi U. S. A.-beli törvényhozás megköveteli, hogy több részvényes legyen a megalakuláskor és eme államok judikatúrájában felmerül az a kérdés, hogy megáll-e a részvénytársaság és különösen, hogy felelős-e egész vagyonával az a részvényes, akinek kezében az összes részvények tulajdona egyesül. A joggyakorlatban ez a kérdés vitás, az egyes államok legfőbb törvényszékeinek álláspontja eltérő. Az U. S. A. legfőbb törvényszékének mind ezideig nem volt alkalma ebben a vitás kérdésben állást foglalni.

Az egyedüli jogterület, amely az egyszemélyű részvénytársaság létét és annak korolláriumát, a korlátozott felelősség fenntartását vallja a német, melynek példáját az osztrák is követte.

Hazai bíróságaink és jogi íróink kétségtelenül ugyanezt a felfogást vallják, amint azt Szladits tanár úr is kimutatja. Tény az is, hogy miután kereskedelmi törvényünk nem kívánja, hogy az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok részvényesek legyenek, formailag nincs akadálya annak, hogy a részvénytársaság szerkezetének érintetlensége fenntartassék akkor is, ha a részvénytársaságnak csak egy részvényese van.

Másként áll a helyzet akkor, ha az alapszabályok előírják, hogy az igazgatósági vagy felügyelő-

bizottsági tagok részvényesek legyenek, vagy — amint azt sok alapszabály megtette — egy bizonyos számú részvény tulajdonát és a részvényeknek a társaságnál való letétbe helyezését követelik meg az igazgatósági tagoktól. Ilyen esetben a részvénytársaság nem felel meg a törvény követelményeinek, ha nincsenek részvényesei. Továbbá tény az is, hogy a törvény nem említi a feloszlási okok között a részvények egy kézben való egyesítését.

Hogy a külföldi törvényhozások álláspontjainak ismertetését befejezzem, rá kívánok mutatni arra, hogy az 1936 december havában létrejött új svájci kötelmi törvény, amely egyebek között a részvényjogot is felöleli, 625. cikkének 2. bekezdésében úgy rendelkezik, hogy amennyiben a részvényesek száma az előírt minimum alá csökken, bármely részvényes és bármely hitelező a bírósághoz fordulhat a társaság feloszlatisának kimondása iránt. A bíróság a döntés előtt megfelelő határidőt engedélyezhet a törvényszerű állapot helyreállítására és ideiglenes intézkedéseket is jogában áll elrendelni. Nem érdektelen, hogy azoknak a tárgyalásoknak során, amelyek ezen kiténő törvény megalkotását megelőzték, a svájci gazdasági körök, elsősorban a bankok, eleinte nem rokonszenveztek ezzel a szabályozással, utóbb azonban belátták, hogy nyomós gazdasági okok amellett szólnak, hogy egyszemélyes részvénytársaság ne létezzék.

Végül megemlítem, hogy az olasz joggyakorlatban és irodalomban a kérdés vitás; egyes szerzők és bíróságok a német, mások a francia jog álláspontját teszik magukévá.

Úgy hiszem, joggal állítható tehát, hogy a figyelembe jövő jogrendszerek igen jelentős része az egyszemélyes részvénytársaságot nem tekinti kívánatos vagy rokonszenves formának és különböző irányokban kíván megküzdeni annak visszasszagaival.

Valójában súlyos aggályok merülnek fel az egyszemélyes részvénytársasággal szemben. A gyakorlati életben találkozunk olyan esetekkel, amelyekben a részvénytulajdon az állam vagy valamely közület kezében van; gyakoriak az esetek, amelyekben egy részvénytársaság tulajdonosa egy vagy több más társaság részvényeinek, de saját gyakorlatom alapján mondhatom, hogy külföldön nem egyszer fordulnak elő olyan esetek, amelyekben egyének tulajdonosai teljes részvénytárcetteknek, amint-hogy hazánkban sem hiányoztak ilyen esetek.

Hogy közületi részvénytársaságok tekintetében helyes-e és mennyiben ez az alakulat, az igen nagy horderejű kérdés, amely külön megfontolást és tárgyalást igényel, amelyre ezúttal nem térek ki. Megelégedéssel észlelem, hogy Patakfalvy Lászlónak, a Jogtudományi Közlöny f. évi 1—2 számában közzétett tanulmánya a Magyar ÁllamiSzénbányák Rt. jogi elemzése kapcsán több aggályra mutat rá, amelyeket sok tekintetben magamévá teszek.

Foglalkoznom kell ezúttal a magánszemélyek, valamint — Szladits Károly terminológiáját alapul véve — a nagy vállalatok uralmi körében lévő egyszemélyes részvénytársaságok kérdésével.

Mindkét esetben formális és materiális aggályokat látok. Formai szempontból hogyan felelhet

meg az igazgatóság és különösen a felügyelőbizottság törvényes feladatainak, ha kívül áll a részvénytársaság keretein, ha a vállalatban nincs része. Ezenkívül hogyan valósuljon meg a számadások ellenőrzése, lehet-e a szó a mérleg megvizsgálásáról és törvényellenes határozatok megtámadásáról, ha nincs, aki felszólalhatna.

Még jelentősebb az aggály a tartozások és ügyletekért való felelősség szempontjából. A mindenható, mert mindent birtokló részvényes tetszése szerint rendelkezhetik a társaság vagyonával. Folyó pénzeket önmagának, vagy hozzá szintén közelálló vállalatoknak adhat kölcsön, kezességeket vállaltathat a részvénytársasággal, vagyontárgyakat átruházhat színleges vagy aránytalan ellenérték ellenében. Hol maradnak a részvénytársaság hitelezői!

Azt lehet ezzel szemben felhozni, hogy az ilyen csalárd ügyletekkel és ügykezeléssel szemben megvannak a jogok a külön fegyverei. Ez igaz, de ez a gépezet csak akkor jön működésbe, amikor a bajok megtörténtek. A német tudomány és joggyakorlat nagy elmeéllel és leleményességgel próbált betekintetben védelmet találni, de nem látam azt, hogy ez sikeres lett volna.

Valójában az egyszemélyes részvénytársaság nézete szerint is anomália. Önmagában ugyan nem fektetnék nagy súlyt arra, hogy fogalmilag nem létezhet olyan társaság, amelynek csak egy tagja van és nem lehet részvénytársaság, amelynek csak egy részvényese létezik, mert teljesen osztom Szladits Károly álláspontját, hogy a fogalomkutató jogtudománynak tisztában kell lennie a saját határaival.

Mindamellet az azt hiszem, hogy jogalkotásnál nagyon meg kell fontolni azokat a gazdasági szempontokat, amelyek egy intézmény létfeltételeinek megállapításánál figyelembe jönnek. A nagyvállalatra vagy egyénre, aki egy társaság teljes alapítókéjével rendelkezik, kétségtelenül előnyös a korlátozott felelősség. De vajon előnyös-e a részvénytársasággal kapcsolatba jövő harmadik személyre és előnyös-e a közre?

Az angol részvényjog ugyan nem fogadta el azt az elvet, hogy az anyavállalat korlátlanul felelős leányvállalata kötelezettségeiért. Ezt azonban könnyen tehette, mert mint gazdasági körök büszkén hangoztatják, még nem volt eset arra, hogy valamelyik nagyvállalat elveszni hagyta volna

gyermekét, hacsak maga nem jutott ugyancsak végveszedelembe. Nyílt kérdésnek tekintem és nem kívánom részletesebben firtatni, hogy ez mindenütt így volt-e. Másfelől azonban tudvalevő, hogy anya- és leányvállalatok elszámolásainak, azaz mérlegeinek és nyereség-veszteség-számláinak felállítására tekintetében a modern részvényjog irányzata a lehető legmesszebbmenő feltárás irányában mozog.

Lehetséges az, hogy elszórt esetekben egyes vállalatok csak akkor fognak létesülni, ha az alapító a maga személyes felelősségét eleve kizárhatja, mert a kockázat nagy és más érdekeltek nem akadnak. De kötve hiszem, hogy a közhitel szempontjából ez általában előnyös volna, hogy helyes volna a részvénytársaság normális kereteinek és szerkezetének változatlan fenntartásával ezt a jövőben is lehetővé tenni. Megemlítem, hogy külföldön olyanok is, akik elvileg rokonszenvvel nézik egyéni tulajdonban levő vállalkozások felelősségének korlátozását, erre inkább egy külön szervezet létesítését tartják helyesnek. Efelé hajlott néhai Karl Wieland 1931-ben megjelent monumentális művében (*Kapitalgesellschaften* 289.) és legutóbb W. Fullner professzor a *Harvard Law Review* 51. kötetének 1373—1406. lapjain közzétett tanulmányában.

Alig hiszem, hogy új tőkének országunkba való irányítását a mai jogállapot előmozdítaná, legfeljebb azt mondhatom, hogy nem fogja gátolni, mert a tőkeerős elemek meg fogják a maguk érdekeit védeni ellenőrző közegek beiktatásával és a tulajdonostól személyi és dologi kezességet fognak követelni, különösen akkor, ha figyelembe veszik a mai jogállapotot.

Másképp áll a helyzet a kisebb hitelezők, különösen az áruhitelezők szempontjából.

Az az egy azonban bizonyos, hogy a mai jogállapot nem mondható kielégítőnek és olyannak, amely hazánk rekonstrukciójához szükséges tőkebeáramlást megkönnyítené.

Ez okból a magyar részvényjog revíziójának szempontjából az egyszemélyes részvénytársaság fenntartását nem tartom ajánlatosnak.

Nem oszthatom végül azt a felfogást sem, hogy kijátszások lehetősége miatt defetista álláspontra kellene helyezkedni. Erről talán más összefüggésben lesz alkalmam nyilatkozni.

Dr. Lévy Béla.

Az elmebetegség a házassági jogban

Bef. közl.

Ad II. A H. T. kiegészítéséről és módosításáról szóló 1941. évi XV. törvénycikkben három irányban találunk rendelkezést.

Az 1. § kötelezővé tette a házasságkötést megelőző orvosi vizsgálatot, következményeket azonban csak a fertőző gümőkór- és fertőző nemi-

bajhoz fűzött, ellenben az elmebetegséget nem vonta az orvosi vizsgálat körébe, pedig nem csak a másik fél, hanem és főleg az utódok egészsége szempontjából az elmebetegségnek az előbbieknél nem csekélyebb jelentősége van. Emellett az előzetes ily irányú szakorvosi vizsgálatokkal sok szerencsétlen házasságnak, — sok semmisségi és megtámadási pernek lehetne elejét venni.

A N. 7. §-a az 1894. évi XXXI. törvénycikk 54. §-ának kiegészítéseként kimondotta, hogy megtámadható a házasság tévedés miatt, ha az egyik házastárs már a házasságkötéskor gyógyíthatatlan elmebetegségben szenvedett és a másik házastárs ezt nem tudta s a körülményekből sem következtethette.

Valóban házagpótló rendelkezés ez, mert a megtámadhatóságot függetleníti attól, vajjon az elmebeteg házastárs tudott-e az elmebetegségéről vagy sem? A szöveg »gyógyíthatatlan« kitétele azonban nem a legszerencsésebb. A gyógyíthatatlan szó ellentéte a gyógyítható s valóban felmerült esetben tapasztalható volt, hogy az orvosszakértő, sőt az Igazságügyi Orvosi Tanács is így értelmezte a törvénynek ezt a kitételét és az előrehaladó hűdésszerű elbutulást (dementia paralytica progressiva) azért nem minősítette gyógyíthatatlannak, mert megfelelő kezelés mellett 47—68%-ban javulás (remissió) érhető el.

Az alsóbíróságok az Igazságügyi Orvosi Tanács véleményét minden további nélkül magukévá tették és a megtámadási keresetet elutasították.

Ez a felfogás nem felel meg a törvény valódi akaratának. A javaslat indokolása szerint az elmebeteggel tévedésből kötött házasság folytán nem csak a házastárs szenved, hanem a születendő beteg gyermekek és ezzel a társadalom is, ezért az ily házasság nem tekinthető oly kötésnek, amelynek fenntartását a tévedő fél szerencsétlenné tétele árán is feltétlenül védeni kellene. Ebben világosan kifejezésre jut, hogy a törvény a gyógyíthatatlan kitétel alatt nem az oly elmebetegségekre gondol, amelyet nem lehet *gyógyítani*, hanem, amelyet nem lehet *meggyógyítani*, vagyis ily módon nem lehet kiküszöbölni azokat a súlyos hátrányokat, amelyeket az elmebetegség a másik házastársra, főleg pedig a leszármazókra nézve a házasságban jelent. A Kúria erre figyelemmel, — ellentétben az alsóbíróságokkal —, az Igazságügyi Orvosi Tanács véleményével szemben a gyógyíthatatlanságot megállapította és a házasságot a N. 7. §-a alapján érvénytelennek nyilvánította (P. III. 402/1945.).

A N. 8. §-a szerint házassági bontóperben a házasság felbontását nem akadályozza az, hogy a bontóok keletkezése után a vétkes fél elmebetegségre esett.

Az indokolás szerint: »a 8. § olyan esetre gondol, amelynél a bontóok keletkezésének idejében a vétkes házastárs nem volt elmebeteg s ehhez képest a bontóokul szolgáló magatartás neki beszámítható volt. Ebből okszerűen az következik, hogy magatartásának következményei alól nem lehet őt felmenteni még akkor sem, ha utóbb elmebeteggé lett. Az elmebeteg házastárs az ellene indított bontóperben úgyis törvényes képviselője és ezen felül ügyvéd útján vesz részt, eszerint képviselési hátrányban sem lesz, sőt a bíróság állapotára tekintettel még szigorúbban fogja vizsgálni, hogy a bontás alapjául szolgáló vétkes magatartás valóban fennállt-e?«

A szakasz rendelkezése kétségtelenül nagy előrehaladást jelent a multtal szemben az anyagi

igazság érvényesülése felé, de nem oldotta meg gyökeresen a kérdést, nevezetesen nem szüntette meg azt a nagy ellentmondást, amely a H. T.-ben abban nyilvánul meg, hogy a gondnokság alatt nem álló elmebeteg — amennyiben betegsége eszének használatától meg nem fosztja — házasságot jogérvényesen köthet, ellenben ugyanez a házasság az ily elmebetegnek a házasságban tanúsított vétkes magatartása miatt nem bontható fel.

A bontás lehetőségét az elmebeteg házastársal szemben meg kellett volna adni, minden olyan esetben, ha az elmebeteg házastárs a vétkes cselekmény elkövetésekor gondnokság alatt nem állott és betegsége miatt eszének használatától megfosztva nem volt. Ily rendelkezésre annál inkább szükség volna, mert a N. 8. §-ától sok eredmény nem várható. Azt megállapítani ugyanis, hogy egy elmebetegség mikor keletkezett, még hozzávetőleg is alig lehetséges. Éppen a komolyabb természetű elmebetegségek lassan és fokozatosan fejlődnek ki, sok esetben veleszületettek s csak a kedvezőtlen körülmények váltják ki szembetűnőbb ismérveiket. Ez óvatosságra kényszeríti véleményében az orvosszakértőt és ítéletében a bírót s kétes esetekben arra az útra vezet, amely a házasság fenntartásának kedvez. Az eddigi tapasztalat legalább is erre mutat. (P. III. 813/1943.)

A N. 8. §-ának rendelkezése útját vágja annak a bírói gyakorlatnak, amely az elmebeteg ellen indított bontóperet a Pp. 180. §-ának 6. pontjában meghatározott pergátló okból szüntette meg. Az a kérdés ugyanis, hogy a vétkes házastárs mikor esett elmebetegségre, a per érdemére tartozik, a N. 8. §-ának rendelkezése folytán tehát az elmebeteg házastárs ellen bontóper korlátlanul megindítható.

Felmerül ennél fogva a kérdés, vajjon az elmebeteg házastárs a bontóperben alperesként miképpen vonható perbe? A H. T. ily bontóperet nem engedett, ennek megfelelően nem is rendelkezett a perbevonás módja tekintetében, illetve 87. §-ában csak a felperesként fellépni kívánó elmebetegre vonatkozóan rendelkezett.

Az természetes, hogy a gondnokság alatt álló elmebeteg a bontóperben is gondnoka útján vonandó alperesként perbe. Más azonban a helyzet a gondnokság alatt nem álló elmebetegeket illetően. Abból, hogy az ily elmebeteg, — amennyiben betegsége őt eszének használatától meg nem fosztja, — a H. T. 127. §-ának b) pontja értelmében a törvény alkalmazásában nem cselekvőképtelen, vagyis cselekvőképes, önként következik, hogy az ily elmebeteg alperesként saját személyében idézhető perbe. Ennek az álláspontnak helyességét igazolja a H. T. 86. §-a, amely még a korlátozott cselekvőképességű házastárs bontóperbeli perképességét is elismeri.

Nehezebb az olyan gondnokság alatt nem álló elmebeteg házastárs perbevonásának kérdése, akit betegsége eszének használatától megfoszt. Felmerült esetben a Kúria (P. 3304/1933.) arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ideiglenes gondnok az árvaszék felhatalmazása esetében jogosult az elmebeteg perbeli képviselőté.

A gondnokság alatt nem álló elmebetegek perbevonását illetően a legkézenfekvőbb a Pp. nak hasonló esetekre, ugyancsak személyi állapotot tárgyzó perekre vonatkozó rendelkezésének analógia alapján való alkalmazása. A Pp. 720. §-ának második bekezdése az elmebetegség okából a Gy. T. 28. §-ának a) pontjára alapított gondnokság alá helyezési perekben megfelelően alkalmazni rendeli egyebek között a 707. §-t, ennek második bekezdése értelmében pedig az elmebeteg alperes érdekeinek képviselőjére a bíróság rendel ki ügygondnokot. Ennek a rendelkezésnek alkalmazása a legcélszerűbb, de egyben a legegyszerűbb is, mert a perindításkor a felperes nem döntheti el azt, hogy a betegség megfosztja-e a perbevonandó alperest eszének használatától vagy sem, és mert az elmebetegnek sok esetben ideiglenes gondnoka nincs is. Az árvasék ugyan bármikor intézkedhetik (Gy. T. 258. §), az alperesnek azonban nem érdeke, hogy állítólagos elmebetegsége széles körben szóba jöjjön, sőt ebből reá esetleg komoly hátrány származhatik.

Szakkörökben régóta hangoztatták a szükségességét annak, hogy az elmebetegség súlyosabb eseteiben a házasság a beteg házastárs érdekeinek teljes megóvása mellett ebből az okból felbontható legyen. Valóban vannak esetek, amikor az elmebetegség a házasság együttélését teljesen lehetetlenné teszi, sokszor évekig tartó, esetleg örökös zárt intézeti kezelést tesz szükségessé. Ezzel a másik házastárs állandó egyedüllétre kényszerül, ami legtöbbször törvényen kívüli kapcsolat létesítését vonja maga után. A kívánság tehát legkevesebbé sem volt indokolatlan, a N. azonban ebben a tárgyban a reményeket nem váltotta be, nem pedig azért, mert a H. T. vétkességi rendszerét nem akarta megbontani, pedig a vétkességi rendszert a H. T. sem teljesen alkalmazza. A H. T. 79. §-ának, valamint a 80. § d) pontjának esetében a bontóok a bírói ítélet, a vétkességi elv tehát ezekben az esetekben csak közvetve érvényesül.

Ad III. A 6.800/1945. M. E. számú kormányrendelet pótolta a N. hiányát és 5. §-ában kimondotta, hogy, ha valamelyik házaspár a házasság fennállása alatt már legalább három év óta állandóan, vagy visszatérő időszakokban jelentkező elmebetegségben szenved és meggyógyulására nincs remény, a másik fél ebből az okból a házasság felbontását kérheti.

Az elmebetegség természetét illetően a szakasz semmi közelebbi meghatározást nem tartalmaz, mindaz tehát, amit az elmebeli bántalmak jogi minősítése tekintetében bevezetőül érintettünk, különös figyelmet érdemel az 5. § alkalmazásában is, nehogy oly — habár orvosilag elmebetegségnek nevezett — elmebeli bántalom miatt bontassék fel a házasság, amely sem a házasság együttélés békéjét, sem a leszármazók egészségét komolyan nem veszélyezteti.

A R. 5. §-a már nem a N. 7. §-ának meghatározását, a kétértelmű »gyógyíthatatlan« kitéltet használja, hanem sokkal szabatosabban fejezi ki akaratát, amikor az elmebetegséget akként jelöli meg, — amelynek: meggyógyulására nincs remény.

Csak helyeselni lehet a szakasz első bekezdésének azt a rendelkezését, amely szerint nem illeti meg a bontáshoz való jog azt, aki házastársának elmebetegségét maga okozta. Jogtalan cselekményből jogot származtatni nem lehet.

A második bekezdés szerint a keresetet az elmebeteg házastárs törvényes képviselője ellen kell indítani. Gondnokság alatt álló elmebeteg esetében a törvényes képviselő személye nyilvánvaló, a kirendelt gondnok. Más esetekben azonban kérdéses lehet, hogy van-e az elmebetegnek egyáltalában törvényes képviselője és ki az? Célszerűbb lett volna a perbevonás kérdését az elmebeteg jogi helyzetének különböző eseteire egyenként meghatározni annnyival inkább, mert erősen rendelkezés sem a H. T.-ben, sem a N.-ban nincs. A N. 8. §-ával kapcsolatban a perbevonás módját illetően előadottak itt is helyénvalónak látszanak.

A szakasz harmadik bekezdése a 4. § 2—6. bekezdésének megfelelő alkalmazását rendeli. A R. tehát a házasság felbontása esetére nem feltétlenül védi meg az elmebeteg házastárs jogait, hanem azt a méltányosságra utalással a bíró belátására bízta, a H. T. 89. §-ában meghatáro-

Sajtó alatt van és ez év tavaszán megjelenik:

KÉT ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI 1945—1946.

című gyűjteményes munka.

Függelék: 1943—1944. évi hatályos törvények.

Szerkesztik:

Dr. BACSÓ FERENC miniszteri osztályfőnök,
az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetője

Dr. NIKOS FERENC
ítélőtáblai bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ
miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE
miniszteri osztálytanácsos
az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagjai

Dr. SZABÓKY JENŐ
miniszteri osztályfőnök

Készül a magyar igazságügyminiszter
hozzájárulásával

Kedvezményes előjegyzési ára kötve Ft 120.—
A bolti ár magasabb lesz

A munka rendszerbe szedve és egységes szerkezetben 1947. január 1-i hatályos alakban közli az 1943—1946. években kihirdetett törvényeket, az 1945—1946. években kibocsátott törvényerejű rendeleteket. A mű tartalmazza a szükséges magyarázatokat és utalásokat is.

Kimerítő betűsoros tárgymutató
Részletes jogszabálmutató

Minden jogász, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen.

Megrendelhető 20.— forintos havi részletre is.

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés

Budapest. V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4. Törvényszék mellett

zott igények érvényesítésénél pedig a magánjog általános azabályainak alkalmazását írja elő.

Ez a rendelkezés nevezetes újítást jelent a H. T.-nyel szemben. A H. T. értelmében bontás esetén csak a nem vétkes nőnek van joga végleges nőtartáshoz és férje nevének viseléséhez, a hét éves életkorukat betöltött gyermekek pedig a nem vétkes szülőnél helyezendők el. (H. T. 90, 84, 95. §.) A 4. § ötödik bekezdése a R. alapján történt bontás esetében az ezek tárgyában való rendelkezést illetően a méltányosságra utal, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a bíróság — amennyiben méltányosnak találja, — az olyan nőnek is ítélhet meg végleges nőtartást, illetve az olyan nőt is feljogosíthatja arra, hogy férje nevét a házasság felbontása után is megtarthassa, — másrészt a hét éves életkorukat betöltött gyermekeket annál a szülőnél is elhelyezheti, aki a H. T. alkalmazásában bontás esetén vétkesnek lett volna nyilvánítandó. A hatodik bekezdésnek az általános magánjog szabályaira utalása pedig azt jelenti, hogy a R. alapján történt bontás esetében a házasság fennállása alatt, vagy a kötendő házasság okából azt megelőzően adott ajándékot visszakövetelni és illetve ajándékozási ígéret hatályát megtámadni csak durva hálátlanság, vagy szorult helyzetbe jutás alapján lehet.

Nevezetes újítás a R. 4. §-ának második bekezdésének második tétele is, amely szerint a kereseti jogot nem zárja ki, ha bármelyik házassfélnek a házasság felbontása iránt korábban előterjesztett, bármilyen bontóokra alapított keresetét a bíróság jogerősen elutasította. Vagyis a korábbi elutasító ítélet nem ítélt dolog (res iudicata) s a R.-ben létesített bontókokat perújítás nélkül, új keresettel ismételtén is lehet érvényesíteni.

A R. 5. §-ának negyedik bekezdése egészen új jogot létesít, a *végleges férjartást* s arra ugyanazoknak a szabályoknak alkalmazását rendeli, amelyek a harmadik bekezdés szerint a nő javára fennállanak. Tekintetbevéve azt, hogy a szóbanforgó bontóok független a vétkességtől, másrészt, hogy a bontás lehetővé tételével a R. az épelméjű házastárs helyzetén kíván könnyíteni, a bekezdés intézkedése méltányos és az anyagi igazságnak megfelelő.

Feltűnő, hogy a R. 5. §-a a H. T.-nek a kereseti jog elévülése tárgyában rendelkező 83. §-ának alkalmazását kizárta s elévülési időt egyáltalában nem szabott meg. Az bizonyos, hogy a jobbjézű házastárs — mint általában — elnézőbb az elmebetegséggel szemben is, tűr és szenved, amíg bírja, a túlrövid elévülési határidő tehát éppen az ilyen házastársat sújthatná, az időbeli korlát nélküli érvényesíthetőség azonban könnyen eredményezheti azt, hogy a rosszhiszemű fél a bontókokot eszközül használja fel arra, hogy megunt és megöregedett házastársától szabadulhasson.

E szakasszal kapcsolatban említést érdemel, hogy, bár a R. életbelépése óta már mintegy másfél év telt el, a Kúriához az 5. §-ra alapított bontóper még nem érkezett.

A R. gyakorlati alkalmazásában felmerült az a kérdés, vajjon a fél elmebeteg házastársával szemben csak a R. 5. §-a alapján léphet-e fel bontókeresettel, avagy felléphet a 4. § alapján is. Maga a R. érészben korlátozást nem állít fel, az 5. §-ban foglalt rendelkezés pedig nem olyan, amely önmagától kizárná ennek lehetőségét. Az eljárási szabályok s a bontás következményei mindkét szakasz esetében ugyanazok. Egyedül az 5. § első bekezdésének utolsó mondata az, amely ellene szól ennek. A 4. §-ra alapított bontóperben ugyanis a bontás kérdésénél nem jöhet figyelembe az, hogy az alperes elmebetegségét a felperes okozta. Csupán azért azonban alig lehetne arra a meggyőződésre jutni, hogy az elmebeteg házastárs ellen a R. 4. §-a alapján bontókeresettel fellépni nem lehet, mert ez ellenkeznék a 4. § szellemével, amely az öt évet meghaladó tartós különülésben a házasság gyakorlati megszűnését látja s ennek az állapotnak jogi rendezése érdekében minősíti az öt évet meghaladó különélést feltétlen bontóoknak. Ebből a nézőpontból vizsgálva a R. 4. §-ának alkalmazásánál egészen közömbösnek mutatkozik az, hogy a tartósan különülő házastársak egyike elmebeteg.

Felvetődik azonban a kérdéssel kapcsolatban, vajjon, ily esetekben alkalmazandó-e a N. 8. §-ának rendelkezése, amely szerint elmebeteg házastárs ellen csak olyan bontóok alapján lehet bontókeresetnek helye, amely az elmebetegségbeesés előtt keletkezett. Ennek a törvényhelynek miniszteri indokolása szerint a rendelkezés a beszámíthatóságon nyugszik, a beszámíthatóság kérdése pedig a vétkesség körébe tartozik. Ez alapon arra a véleményre kell jutni, hogy a R. alapján indult bontóperekben a szakasz alkalmazásba nem jöhet, mert a R. a vétkesség elvét elejtette, az ily bontóperekben tehát a vétkesség s ennek keretében a beszámíthatóság kérdése figyelembe nem jöhet. Vagyis az elmebeteg házastárs ellen nem csak a R. 5. §-a, hanem tényálladási elemeinek fennforgása esetében a 4. §-a alapján is lehet bontóperrel fellépni.

Felmerült esetben a Kúria ebben az értelemben döntött. (P. III. 1787/1946.)

A fentiekben foglalhatók össze az elmebeteg házastársra vonatkozó főbb tételes rendelkezések. A kifejtettek alapján a gyakorlati bíró szemével nézve arra a végeredményre kell jutni, hogy mulhatatlanul szükség volna az elmebeteg jogi és orvosi fogalma között mutatkozó lényeges eltérés mielőbbi kiküszöbölésére és az elmebetegek jogi helyzetének a betegség természetéhez mért rendezésére, házasságjogi vonatkozásban pedig a családvédelmiszempontoknak a szükséghez mért érvényre juttatására. Az orvostudomány kellő tapasztalattal rendelkezik s értékes támogatást nyújthat a bírónak a tekintetben, hogy mely elmebeli bántalmak azok, amelyek a családi béke és a leszármazók egészsége tekintetében komoly veszélyt jelenthetnek. Az elmebetegség köre az orvostudományban ma már annyira tág, hogy a jogszabály elmebeteg megjelölése magábanvéve tulajdonképpen nem is tekinthető zsinórmértéknek.

A kérdés rendezését főleg a nép, — a kevésbbé tehetősek érdeke követeli meg, ahol éppen a korlátoltabb anyagi lehetőség folytán kevésbbé van meg a mód arra, hogy az érdekelt fél tájékozódhassék a fogalmak jogi jelentősége felől s a perben a védekezési és jogorvoslati lehetőségeket kellően kihasználhassa.

A kérdés rendezésének szükségességét a jogtudomány már régen felismerte, a Gy. T. megalkotása óta eltelt hatvan év alatt azonban törvényhozási intézkedés nem történt. A magánjogi törvénykönyv javaslata már a mainál sokkal rugalmasabb, az orvostudomány eredményeihez és az élet követelményeihez igazodó szabályokat állít fel, de nagy kérdés, hogy mikor lesz azokból törvény? Megnyugtató, hogy habár észlelhetők is

néha eltévelyedések, — a bírói gyakorlat helyes irányban halad és igyekszik a jogi és orvosi fel fogás különbözőségét összehangolni, a törvény azonban a bírót köti, a gyakorlat tehát nem térhet át máról holnapra a tételes törvénnyel szemben egészen új jogszabályokra. Már pedig demokratikus országban ezt a kérdést sokáig függőben hagyni nem lehet, mert oly emberi jogokról van szó, amelyeknek korlátozása csak valódi és kényszerítő okból engedhető meg. Addig is, amíg ebben a tárgyban törvényes rendelkezés lesz, az orvosszakértő és a bíró bölcse együttműködésének kell megtalálnia a módját annak, hogy az egyén érdekét szolgáló jogszabály ne válhassék a gyakorlatban védelem helyett sérelemmé.

Dr. Karay Pál

A forintmérlegrendeletre

A gazdasági élet rendjének helyreállításához vezető út fontos állomása a forintmérlegrendelet megjelenése.

A kereskedői mérlegvalódiság helyreállításának problémáját egy emberöltőn belül immár másodszor kellett megoldani. A jogi rendezés előkészítésének feladata ezúttal bizonyos szempontból könnyebb, más szempontból azonban lényegesen nehezebb volt, mint az első infláció pusztításainak felszámolásakor.

Könnyebb volt a feladat annyiban, hogy a szabályozásnál mintául szolgálhatott az 1925. évi aranymérlegrendelet és rendelkezésre állt az arra vonatkozó értékes irodalmi anyag. Másrésről azonban nehezebb a probléma annyiban, amennyiben a magyar közgazdaság helyzete az első világháborút követő éveknél lényegesen súlyosabb.

Akkor a szabályozás a pénzérték állandósulása után mintegy két évvel történt, megállapított árszínvonal mellett. Most alig fél év választ el egy olyan heveny inflációtól, amelynek nincs párja a gazdaságtörténetben, s a végleges árszint kialakulása is folyamatban van még. Akkor a termelési tényezők úgyszólván sértetlenek voltak; most az országunkat végigsöpítő rettenetes háború nyomán mindenütt romok, pusztulás s a termelő munka megkezdése előtt a legtöbb vállalatnak a romeltakarítás és újraépítés hatalmas feladatait kell megoldania.

Mindezek az okok váltották ki sokaknál azt a kétséget: időszerű-e a mérlegvalódiság helyreállítása, elérkezett-e már a rendezésre alkalmas idő?

A kérdésre határozott igennel kell válaszolnunk.

Hiszen elsősorban is van újra stabil értékmérőnk! 1946 augusztus 1-től kezdve a kereskedelmi könyveknek az új stabil értékmérőben: a forintban való vezetése kötelező. De a könyvvezetés csak akkor érheti el a célját, ha annak

alapján az üzleteredményt is meg lehet állapítani. Ez viszont feltételezi, hogy összehasonlíthatóság álljon fenn a számadási időszak elején és végén meglévő vagyonállag tekintetében. Mint-hogy pedig a forintban vezetett könyvek alapján készítendő mérleg és a pengőben készített utolsó mérleg között összefüggés nem is képzelhető, ennél fogva nélkülözhetetlen egy quasi-kezdő vagyoni statusnak forintértékben való megállapítása.

Az időelőttiséget hangoztatók főként a valorizáció kérdésének megoldatlanságára és a külföldi érdekeltségek sorsának ismeretlen voltára hivatkoztak. Egyik sem elégséges ok a vagyoni státusz forintértékben való megállapításának elhalasztására. Csupán azt teszi szükségessé, hogy gondoskodás történjék a mérleg utólagos helyesbítésének lehetőségéről arra az esetre, ha utóbb mégis valorizáltatnék valamelyik követelés vagy tartozás, illetőleg összegszerűen is meghatározhatóvá válik a külföldivel fennálló kötelem tartalma.

Egyébként az időszerűség felől kezdett vita, amely a rendelet megjelenése után immár tárgytalan, a rendelet előkészítési szakában is csupán akadémikus jellegű volt, miután a kormányzat nem a *vajjon*, hanem a *miként* kérdésében kért és várt véleménynyilvánítást a szakköröktől és az érdekeltségektől.

S ezzel kapcsolatban mindjárt egy megállapítást kell tennünk.

A forintmérlegrendeletet dogmatikai, célszerűségi vagy akár jogszabályszerkesztési szempontból is lehet bírálni. De azt el kell ismerni hogy létrejövetele a demokratikus jogszabályelő-készítés mintaképeül szolgálhat.

A kormányzat a rendelet nyers tervezetét az érdekeltségek és a szakkörök legszélesebb nyilvánosságának bírálata alá bocsátotta. S a testületek és magánosok részéről elhangzott hozzászólások — amennyiben azok termékeny bírálatot és meg-

valósítható kívánságot tartalmaztak — a jogszabály végleges alakba öntésénél a legmesszebbmenően figyelembevétettek.

Az előkészítés során egyik legvitatottabb elvi kérdés az volt, hogy szabad vagy kötött értékelés alapján készüljön-e a megnyitó mérleg?

A bírálók közül többen a kereskedő előrelátó üzleti politikájának felesleges és hatásaiban káros korlátozását látták a kötött értékelési szabályokban. Csak kevesen ismerték fel, hogy amikor rendkívüli értékeltolódások után, kialakult árszint nélkül kell legkülönbözőbb vagyonelemeket értékelni, milyen segítséget és könnyebbséget jelentenek a kereskedő számára a részletes értékelési szabályok. Részletes értékelési szabályokról beszélhetünk, de korántsem merev szabályokról, amelyekről eltérésnek nem volna helye.

A részletes értékelési szabályok alkalmazásával kiszámított értéktől ugyanis felfelé is, lefelé is van helye eltérésnek — de csakis kellőképpen megokolt esetben. Kellő okul azonban csak tárgyi alappal bíró tények szolgálhatnak, nem pedig üzleti, adózási vagy egyéb megfontolások. Ezért köti a rendelet a szabályoktól eltérő, magasabb vagy alacsonyabb értékelés megengedését műszaki (mérnöki) szakvéleményhez.

Élénk vita folyt az előkészítés során a rejtett tartalék kérdéséről is. Abban a rendelkezésben, hogy az egész tiszta vagyont alaptőkeként és (nyílt) tartalékként kell kimutatni a megnyitó mérlegben s a tiszta vagyont egyéb célra fordítani nem szabad, latenciaképzési tilalmat láttak a

bírálók s hiányolták a rejtett tartalék létesítésének lehetőségét. Ugyanakkor koncentrikus támadást indítottak a beruházott vagyon értékelésénél az eredeti tervezet szerint alkalmazandó 1939. évi $1 P=1$ Ft átszámítási arány ellen. A támadóknak sikerült is elérniük, hogy a pénzügyi kormányzat az arányszámot előbb kettőre, majd háromra emelte fel. A siker egy kissé meglepettette a támadókat is. Egyáltalában nem mérhetik ugyanis le ennek jövőbeli következményeit a vállalat szempontjából.

Azt mindenesetre már eleve meg lehetett állapítani, hogy az arányszámnak az eredeti háromszorosára való felemelése a latenciák képzésének az alacsony szorzószám mellett fennállott lehetőségét valóban problematikusá tette. Ilyen körülmények között csakugyan indokoltnak volt tekintendő a rejtett tartalékolás kifejezett megengedéseért folytatott küzdelem. Ezt a törekvést honorálták a rendelet 11. §-ában új (2) bekezdés felvételével, amely lehetővé teszi a tiszta vagyon 25%-ánál nem nagyobb összegnek rejtett tartalékba helyezését. Hogy azonban ez a tartalék az adóhatóság előtt ne maradjon rejtve, arról a 24. §. (5) bekezdésében foglalt rendelkezéssel történt gondoskodás!

A forintmérlegrendeletnek nemcsak az előkészítési módja felelt meg a demokratikus jogszabály-előkészítés követelményeinek, hanem a rendelkezések maguk sem nélkülözik a valódi szociális tartalmat.

A szabályozás ugyanis a munkavállalók jogos érdekeinek legmesszebbmenő megóvásáról gondoskodik a vállalatok vagyoni ügyeinek rendezésénél. A vállalati vagyon leltározásának teljességét az *üzemi bizottságok* bekapcsolásával biztosította a jogszabályalkotó. A munkavállalóknak a tiszta vagyonban való részesítése jóléti, segélyezési és hasonló alapok létesítése útján nem csak lehetővé, de egyenesen kötelezővé tétetett ott, ahol ilyen alap a legutolsó mérleg megállapításakor már volt. Az új jóléti alap nem lehet kisebb a tiszta vagyonnak olyan hányadánál, amilyen hányada volt a jóléti alap a legutolsó mérleg szerint a tiszta vagyonnak. Az alkalmazottak és volt alkalmazottak nyugellátásáról való megfelelő gondoskodást is intézményesen biztosítja a rendelet.

A megnyitó mérleg megállapításánál jelentős szerepet juttat a rendelet a *hites könyvvizsgálóknak*.

Részvénytársaságnál és korlátolt felelősségű társaságnál minden esetben kötelező a hites könyvvizsgáló közreműködése. A mérlegre rá kell vezetni a hites könyvvizsgáló záradékát, amelyben arról nyilatkozik, hogy a mérleg megfelel-e a fennálló jogszabályoknak?

Felmerül a kérdés, mi a joghatálya a hites könyvvizsgáló eme megállapításának?

A rendelet hallgat erről a kérdésről, de véleményünk szerint a hallgatásban benne van a felelet.

Az kétségtelen, hogy a hites könyvvizsgáló állásfoglalása a közgyűlést (taggyűlést) nem köti. A közgyűlés tehát az igazgatóságnak a mérleg tekintetében előterjesztett javaslatát határozattá

emelheti a hites könyvvizsgáló nemleges záradéka ellenére is.

A hites könyvvizsgálói felülvizsgálat nemleges eredménye egymagában még nem képez anyagi megsemmisítési okot. A következménye csupán az, hogy felhívja a cégbíróság figyelmét a kifogásolt eljárásra.

A cégbíróság ellenőrzési jogkörében eljárva, önállóan bírálja el a hites könyvvizsgáló által kifogásolt eljárás törvényszerűségét s amennyiben jogszabálysértést nem észlel, határozata ennek megfelelő lesz s a hites könyvvizsgáló megállá-

pítása esetleg eredménytelen marad. Ha azonban a cégbíróság az anyagi jogszabálysértést megállapítja, ebből az okból megsemmisíti a mérleget megállapító közgyűlési határozatot.

A hites könyvvizsgáló nemleges záradéka további jelentőséggel bír a bármely részvényest megillető megtámadó jog gyakorlása szempontjából. A megtámadó perben ugyanis a hites könyvvizsgálónak szabálytalanságot megállapító jelentése olyan bizonyíték, amely alkalmas lehet a megsemmisítésre irányuló kereseti kérelem meg-
alapozására.

Dr. Windisch Ferenc.

SZEMLE

ISAÁK GYULA

Amilyen osztatlan megelégedést keltett széles jogász körökben, hogy a miniszterelnök 1945 nyarán a magyar Curia másodelnökévé a messze kiemelkedő elméleti képzettségű, kivételes gyakorlati büntetőjogi tudással rendelkező dr. Isaák Gyula curiai tanácselnököt, a szerény modorú tudóst és a puritán jellemű kodifikátort nevezte ki, olyan mély részvétellel fogadta a magyar jogászvilág 1947 március 4-én egy balesetből kifolyólag bekövetkezett halálának hírére.

A bíróságnál kezdte el pályáját 1908-ban és csaknem négy évtized múlva a bírósághoz tért vissza, elfoglalván az egyik legmagasabb bírói széket, amely betöltőjének nem csupán sokra értékelt elismerést és kitüntetést, hanem fokozott felelősséget jelentett. Munkásságának javarésze, három évtized az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályában teljesített szolgálatra esett, ahová 1918 december 17-én egy évtizedes eredményes külszolgálat után rendelték be az elmélyedésre hajlamos fiatal jogászt, aki magával vitte a büntetőjog oltathatatlan szeretetén kívül a tárgyilagos és pártatlan megítélésre törekvést, valamint a megközelíthetetlen erkölcsi erőtartalmát. Lehetek hibái a bírói testületnek is, — e földön vajjon mi hibanélküli — de legnagyobb részét népi származású

tagjainak túlnyomó többségében a legnehezebb anyagi viszonyok között is maradéktalanul megőrzött puritanizmusa, anyagi megközelíthetlensége, tiszta hivatali és magánélete olyan érték, amelyet a demokrácia méltán ismert el és jutalmazott azzal, hogy a jogkereső közönség érdekét szolgáló bírói tulajdonságokkal bővelkedő és demokratikus felfogású Isaák Gyulát emelte a Curia másodelnöki székébe. Nem volt féltelmes »rákopogetató« büntetőbíró, egyéni humorral megáldott, szelídlelkű idealista tudott maradni az életének sorscsapásai között is, amelyeket mások előtt szemérmes gondossággal rejtett el. Az emberi lélek mélységeibe beható, megértő, meleg szíve előzenyességgel párosult az ügyvédek irányában, akikben az igazságkeresés terén munkatársait látta.

Három évtizedes és ma is elevenen ható munkásságát, a törvényelőkészítés nagy gondosságot, széles elméleti és gyakorlati tudást igénylő területén fejtette ki, amelynek eredményei a dolgok rendje szerint a beavatottakon kívül a nagyközönség számára el vannak zárva. Számos már hatálybalépett büntetőjogi törvény és rendelet megalkotása fűződik nevéhez, de nem egy munkája, novelláris tervezete kiindulópontul szolgál a jelenben is újabb kodifikációs tevékenységnek. De nem volt tétlen a büntetőjogi irodalom terén sem, amelyet, ha számbelileg nem is sok, de annál értékesebb önálló dolgozattal gyarapított. Számos, a szakla-

pokban megjelent jogeset megbeszélésén kívül talán elég, ha csak utalok »Az államtitok büntetőjogi védelméhez« (1931), »A külföldi közhivatalnok büntetőjogi felelőssége« (1933), »A gyermek családi állását sértő bűntett« (1936), »Egyházi hatóságok büntetőjogi védelme« (1937) című mélyenszálló tanulmányaira. Amint már a téma választásokból kitűnik, nem az elmélet sokat vitatott alapkérdéseihez nyúl egy újabb elméleti megoldás kísérletével, hanem inkább a gyakorlati jogéletben ritkábban előforduló, a megoldás nehézsége miatt az érdeklődést kevésbé vonzó kérdések felé fordul, de bőven nyit alkalma arra, hogy a jogszabályokat rendszerező verbeli tudós az elmélet érveivel felfegyverkezve, eredményt keressen ott, ahol a pusztá szövegértelmező törvényt magyarázat nem juttatna kielégítő eredményhez. S hogy eközben a joggyakorlatot is beható kritika tárgyává tette s még a sivárnak ígérkező jogterületen is sok érdekes és elmélyedésre alkalmas kérdést talált, az jellemző tulajdonsága Isaák Gyulának, az írónak.

Irodalmi működése során a fentieknél ismertebbek a legszélesebb körben elterjedt és közkezen forgó kommentárjai, törvényt magyarázatai. A büntetkekről és vétségekről szóló büntetőtörvénykönyvről, a kihágási büntetőtörvénykönyvről, valamint a bűnvádi perrendtartásról (utóbbit Vargha Ferencsel együtt) 1928-ban kiadott, jegyzetekkel, utalásokkal, magyarázatokkal és a bírói gyakorlattal

ellátott kiadmányai több kiadást értek meg s jól használható útmutatói voltak a gyakorlat számára a többi (mint például a büntetőnovelláról, a sajtótörvényről, a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló) hasonló edicciókkal együtt.

Isaák Gyula szorosan vett hivatali munkáján felül részt vállalt a jogélet más területén is. Tevékeny tagja volt, később alelnöke a Magyar Jogászegyletnek, ahol legutolsó előadását »A béke büntetőjogának előkészítése« címen tartotta meg. Ez megjelent a Jogtudományi Közleményekben is, amelynek szerkesztőbizottságában is helyet foglalt.

Isaák Gyula a Curian megtartott székfoglaló beszédében kiemelte, hogy a törvényhozást, rendeletalkotást, joggyakorlatot ugyanannak a szellemnek kell áthatnia. Szükségesnek tartotta, hogy a bíró ismerje meg a korszerű társadalmi, gazdasági, erkölcsi és államszervezési eszméket, rendszereket, amelyek századunkat forrongásban tartják. Hirdette, hogy a jogalkalmazás szempontjából szükséges az állami és társadalmi átalakulás egész problémakörének alapos ismerete, az eddiginél szélesebb körű szociológiai tájékozottság. A jogeszmé tisztelete hatotta át, amikor a demokrácia új jogszabályairól hirdette, hogy azoknak követésre is kell találniuk, mert az állampolgárok feltétlen törvénytisztelete hiányában a jogszabály élettelen normává merevedik.

Dr. Kerekes István

»Jogos-e a népítélet?« — olvassuk a kérdést a bűnügyi és társadalmi hetilap egyik legutóbb megjelent számában. A feltett kérdésre a közlemény szerint a népi jogtudomány egy régebben lezajlott népítélet ügyében kiadott vádiratában adott választ. A bonyolult, de mindazonáltal az egyszerű, józan polgár felfogására utaló állásfoglalás szerint »a népi megmozdulás csak akkor helyeselhető, ha az általános közjót, a demokratikus fejlődést, a köztársaság rendjének meg-

szilárdítását, az ezekkel szemben fellépő reakciós erők leküzdését célozza.« Ezeknek az előfeltételeknek fennforgása esetén a vádirat szerint a cselekmény elkövetőjénél hiányozhatik a jogel lenesség tudata. Ennek a vádiratban ki nem mondott, de okszerű következménye beszámítást kizáró ok fennforgása. Az adott esetben a népi jogtudomány terheltek ellen azért bocsátott ki vádiratot, mert a megmozdulásban őket nem a felsorolt »tiszteltetreméltó célok, hanem önös érdekek vezették.«

Eddig csupán azzal a felfogással találkozunk, amely a tömegmozdulásokat a politikai harc jogszerű eszközének tekintette még akkor is, ha a tömegmozdulás eredményeképpen kisebb vagy nagyobb számban olyan bűncselekményeket is követtek el, amelyeket a »népítélet« gyűjtőszóval szoktak illetni. A népi jogtudomány ismertette állásfoglalása ennek a kétségtelenül politikai jellegű megfontolásokon alapuló felfogásnak jogászai megalapozást kíván nyújtani és egyúttal csokorba gyűjti azokat az eszményeket és mindenképpen helyeselhető politikai célkitűzéseket, amelyekre ezen túl a népítéletek elkövetői büntetlenségük biztosítása érdekében hivatkozni fognak. Úgy érezzük, hogy lelkiismereti köteleességet teljesítünk, amikor ezt a tarthatatlan és veszedelmes álláspontot elutasítjuk. Soha egy pillanatra sem leszünk hajlandók tudomásul venni, hogy a demokratikus fejlődést, a köztársaság rendjének megszilárdítását és az általános közjót bűncselekményekkel is lehet vagy szabad szolgálni. Ezt a demokrácia egyetlen tételes törvénye sem teszi lehetővé, amit nemcsak a bűncselekmények elkövetőinek, hanem azoknak is tudomásul kell venniük, akiknek a bűncselekmények üldözése hatóságukból folyó köteleességük. Demokráciánk kiemelkedő vívmányait forradalmi megmozdulásnak köszönhetjük. Ez azonban nem jelenti azt, hogy megőrzésükben és továbbfejlesztésükben a jogrend követelményéről lemondhatnánk.

V. P.

Felsőbírók elnökeinek évniti beszédeiből

A magyar Kúriának évniti teljes ülésében dr. Kerekes István elnök az elmúlt korszak bírálatával és felelősségével foglalkozott. Megállapította, hogy közéletünk több évtizedes, káros fejlődése volt az oka nemzetünk történelmi szerencsétlenségének. A királytalan királyság rendszere, amelynek lényeges módszere a politikai és szellemi élet ellentétes felfogásának elfojtása volt, a valódi nemzeti közvéleménytől eltávolodott és nem volt hajlandó a haladó gondolkodásnak utat nyitni. A népnek jogaitól való megfosztása az általános titkos választójog elvével kezdődött, folytatódott a sajtó gúzbakötésével, mert ahol a lapindítás és a lap megjelenésének joga egyaránt diszkrecionárius hatáskortól függött, ott igazi sajtószabadságról nem lehetett beszélni. Az uralomhoz ragaszkodó párt érdekében irányított választási rendszer kiszolgáltatta a törvényhozást is a végrehajtó hatalomnak, amely az esküdtbíráskodás további mellőzésével a törvénykezés uralmát is célba vette. A személyes szabadságnak lényegileg intézményes megszüntetését létesítette egyebek között a közigazgatási úton való elvonás jogi lehetősége és rendszerezése. Jogállamban a személyes szabadságnak a független bírói hatalom oltalmával való biztosítása és a tartós elvonás alakjogi módozatainak és anyagi jogi előfeltételeinek szabatos törvényi megállapítása és szigorú körülhatárolása az állampolgári szabadságnak elsődleges követelménye.

A néptől végkép függetlenül kormány korlátlanul és káros irányban rendelkezhetett az országgal, abban az értelemben is, hogy még polgári jogaitól is megfoszthatta és törvényen kívül helyezhette az állampolgárok százazreit. Büntetőtörvényünk értelmében magyar állampolgár nem adható ki idegen hatalomnak és ennek ellenére az ártatlan magyar állampolgárok százazrei kerültek közigazgatási eljárás útján deportálásra.

A fiatal magyar demokrácia ezzel szemben megtette az első nagy lépést a közszabadságok teljes helyreállításához, az általános titkos választójog törvénybeiktatásával és ennek teljes tisztaságában való becsületes megvalósításával. És bár tudjuk, hogy a haladás csak fokozatos lehet,

előtérbe kívánczik a további lépések megtétele, főleg a szabadságjogoknak és a bírói hatalomnak a rendes bíróság keretében való redintegrálása tekintetében. Ebben az irányban immár nemcsak az 1946. évi I. t.-c.-ben biztosított emberi alapjogok tényleges megvalósítása után áhító közvélemény erősödött meg, hanem a jogrend és biztonság elsőrendűségét elismertetni hivatott illetékes helyről is hangzottak el a megvalósulás reményét jogosan felkeltő nyilatkozatok. A társadalmi béke egyik legfontosabb biztosítója a bíróságok alkotmányos működése; a bírúknak esküjük értelmében kifejtett, a nép érdekeit megóvó, államhűségeitől áthatott, részrehajlatlan, elfogultság nélküli, lelkiismereti meggyőződésen alapuló áldozatos munkája. Minden uralomnak az igazság az időálló alapja és a bíró az erkölcsi alapon nyugvó uralmi rendszert is az igazságra való becsületes törekvéssel szolgálhatja a legeredményesebben és viszont ennek alapjait kezdi ki minden törvénykezési eltévelyedés. Az eljárás szigorú törvényessége mellett a független bírói lélek elfogulatlan tárgyilagosságával megítélt, a bűnösséggel józan egyensúlyban álló megtorlás az a követelmény, amit a társadalmi béke megóvásának és a demokrácia védelmének feladata a bíróval szemben támaszt. A Hármaskönyv márványba kívánczó szavai örök intelemként figyelmeztetnek: »Minden ítéletben az irgalom és az erő van összekapcsolva, vagyis az igazság. A kettő egységében áll a méltányosság, mert ahol az erő túlhágja mértékét a kegyetlenség vétkét szüli, a szerfelett való irgalmasság pedig a rend felbomlását idézi elő.«

A Magyar Közigazgatási Bíróság 1947. évi február hó 17-én tartott évnyitó teljes ülésén dr. Csorba János elnök részletesen ismertette és méltatta az 1946. évi I. tc. jelentőségét, mint amely hivatva van gáttat vetni újabb parancsuralmi irányzatok érvényesülésének azáltal, hogy az állampolgárok elidegeníthetetlen tulajdonává teszi a személyes szabadságot és biztosságot, a gondolat és vélemény szabad nyilvánítását, az egyesülési és gyülekezési jogot, biztosítja a nélkülözéstől mentes életet s azt, hogy az állampolgárok résztvehessenek az állam és önkormányzatok életének irányításában.

A Közigazgatási Bíróságnak az 50 éves iránytmutató és jogfejlesztő mult után, amelyben mindig a gyengébbet védte a hatalmassal szemben, továbbra is feladata lesz e törvény szellemének maradéktalan megvalósítása és hatáskörének kiterjesztésével a közélet nyugalmanak biztosítása s a jogbiztonság megerősítése. A szemünk előtt lejátszódó állami, jogrendszerbeli és társadalmi átalakulás különösen nélkülözhetelenné teszi a Közigazgatási Bíróság kiegyensúlyozó, az állampolgárok jogait biztosító szerepét. Ezért a bíróság vezérelvévé teszi az 1946. évi I. tc.-ben biztosított emberi jogok védelmét és a 4634/1897. M. E. rendeletben biztosított jog alapján tett elnöki javaslatra a teljes ülés határozatot fogadott el az 1946. évi I. tc.-ben foglalt jogelvek érvényesítése tárgyában és kimondta, hogy minden olyan esetben, amikor a törvényes korábbi jogszabályok ellentétesek az ember elidegeníthetetlen és természetes jogait biztosító 1946. évi I. tc. rendelkezéseivel, az említett törvényben megnyilatkozó szellem az irányadó. A jogvédelem azonban csak akkor válik teljessé, ha az állami szervek, hatóságok, bíróságok, intézmények, közületek rendeleteikben, intézkedéseikben, határozataikban és ítéleteikben a törvények bevezetésében foglalt szabályt irányadó vételnek elismerve, azt mindenben követik, e jogok érvényesülését lehetővé teszik s azok megsértését megszüntetik. A Közigazgatási Bíróság mindezek alapján a hatáskörébe tartozó ügyekben mindenkor a természetes és elidegeníthetetlen emberi jogok alapelvét tartja szem előtt ítéleteinek meghozatalában.

A budapesti ülőtábla teljes ülésén elhangzott beszédében dr. Vincenti Gusztáv alelnök hangsúlyozta, hogy az újjáépítés, a sebek meggyógyítása és a jobb jövő előkészítése nagymértékben előrehaladt. A pénz stabilizációjának az általános várakozást jóval felülmúló sikere is azt mutatja. Célkitűzésünk nemcsak az újjáépítésre irányul, hanem kiterjed a továbbbépítésnek, a demokratikus szabadság és a szociális igazság alapelvein felépülő, új, boldogabb Magyarország létrehozásának a feladataira is. Ennek megvalósítása jó részben a megfelelő jogszabályok alkotása útján megy végbe, de jelentős része van abban a jogalkalma-

zásnak is, mert ez van hivatva az ország új rendjét megszabó jogszabályokat az életbe átvinni, élő és érzékelhető valósággá tenni. Az elmúlt évben alkotott törvények között alapvető jelentőségénél fogva első helyen áll az 1946. évi I. tc., amely az emberi alapjogokat sorolja fel és amely 2. §-ában kimondja, hogy Magyarország köztársaság. A nép szuverénitásának az elve megfelel annak a közjogi felfogásnak, amelyet a magyar nemzet mindenkor vallott, amely azonban az ellentétes hatalmi tényezőkkel szemben sokszor csak hiányosan, vagy egyáltalán nem tudott érvényre jutni. Ezután Vincenti alelnök az 1946. év folyamán alkotott igazságügyi vonatkozású törvények jelentőségét méltatta, amelyek szintén a korszerű, demokratikus jogrend kiépítésének és megszilárdításának a célját szolgálják. Ezek közül is kiemelkedik a jogegyenlőség demokratikus követelményeinek megfelelő módosítását tartalmazó örökjogi vonatkozású 1946. XII. tc., valamint a törvényes öröklésre vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról szóló 1946. XXIX. tc., a munkavállalók egyéni szabadságát és emberi méltóságát sértő egyes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről szóló 1946. XIX. tc., a magyar zsidóságot ért üldözés megbélyegzéséről és következményeinek enyhítéséről szóló 1946. XXV. tc., valamint a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról szóló 1946. XXIX. tc. A demokratikus és szociális jogrend kiépítésében, megszilárdításában és a jogegyenlőséget sértő intézkedésekkel okozott hátrányok kiküszöbölésében is a jogalkotással csaknem egyenlő fontosságú szerep hárul a jogalkalmazásra és a jogot alkalmazó hatóságokra, ezek között elsősorban a bíróságokra. Utóbbiakra hárul ezenkívül az a feladat is, hogy az általános jogelveket, az igazság, a méltányosság követelményeit, a tudomány megállapításait szem előtt tartva, a demokratikus jog szellemének megfelelően eldönték, a gazdasági élet és egyéb körülmények mélyreható változása folytán felszínre dobott azokat a vitás kérdéseket, amelyeket jogszabály még nem rendezett. Etekintetben elég csak az ártérkékelés kérdésére rámutatni, amely most már sürgős megoldást kíván.

Megnyugvással állapítható meg, hogy a bíróságok működését a jog-

kereső közönség teljes mértékben értékelési és bizalommal látja ügyét a bíróság kezében, jól tudva azt, hogy ott sem illetéktelen befolyás nem érvényesülhet, sem a közjó és az osztó igazság követelményeivel ellentétes megfontolások szerepéhez nem juthatnak. A bíróság tekintélye a bírói testület erkölcsi integritásába, ítélkezésének pártatlan és igazságos voltába vetett bizalom ma is csorbitatlan.

Az állam elleni követelések érvényesítésének korlátozása. A 12.600/1946. M. E. sz. rendelet felfüggeszti azoknak a követeléseknek az érvényesítését, amelyek áruszolgáltatásból, vagy más magánjogi jogcímen teljesített szolgáltatásból az állammal, vagy a rendeletben felsorolt állami üzemekkel szemben a német megszállás megszűnése után, de az 1946 július 28. napja előtt keletkeztek. A rendelet önmagában is aggályos. Nehéz attól az állampolgártól az őt terhelő közszolgáltatások pontos lero-vását követelni, akit az állammal szemben fennálló követelésének érvényesítésében korlátoznak. Nyilvánvaló, hogy ez a stabilizáció nagyon nyomós közérdekből történt így. Mégis a jogász fel kell, hogy emelje szavát az ellen, hogy a kormány a rendeletben vállalt egyetlen kötelezettségének nem tesz eleget. Az 5. §. szerint az érvényesítésből kizárt követelések mikénti rendezése tárgyában a kormány 1946 december 1-ig rendeletet ad ki. Az érdekeltek által türelmetlenül várt rendelet azonban december 1-ig nem jelent meg és 33 nappal később, 1947 január 3-án a 24.190/1946. M. E. sz. rendelet a szóbanlevő követelések mikénti rendezésének szabályozása helyett 1947 január 31-ig hosszabbította meg a rendelet megalkotására kitűzött határidőt.

A gazdasági élet megszilárdulásának a közbizalom helyreállítása is egyik fontos tényezője. Nem szolgálja ezt a szempontot a fentiekben ismertetett magatartás.

Ne higgyük, hogy az állam és az állami üzemek elleni követelések érvényesítésének korlátozása csupán néhány nagytőkést érint. Előfordult, hogy az állami mezőgazdasági ingatlan alkalmazottainak járandóságát sem folyósították az idézett jogszabályra hivatkozással. Volt azonban olyan eset is, amidőn a járandó-

ságok fedezéséhez szükséges sziveségi kölcsön visszafizetését tagadták meg a rendelet alapján.

A példaszerűen felemlített esetektől függetlenül is kifejezésre kell juttatnunk azt az elvi álláspontot, hogy ha az állam magánjogi jogcímen fennálló kötelezettségei teljesítését fontos érdekből időlegesen fel is függesztheti, fokozottabb mértékben fennáll az a kötelezettsége, hogy a kormányrendeletben határidőre kiállításba helyezett rendezést a megszabott határidőn belül végre is hajtsa és megakadályozza azt, hogy az eredetileg időbeli korlátok közé szorított jogbizonytalanság tartóssá váljék.

Dr. Kelemen Sándor

A kegyelmezési jog és a bírói kinevezések szabályozása az új francia alkotmányban

A negyedik francia köztársaság első elnökének 1947 január 16-án történt megválasztásával hatályba lépett az új francia alkotmány két cikkelye, amely az igazságszolgáltatás terén tartalmaz fontos reformokat. Ezek jelentőségét részletesen ismerteti a francia félhivatalos lap.

A kegyelmezési jogot a harmadik francia köztársaság 1875-ből való alkotmánya, a többi európai alkotmányhoz hasonlóan, az államfő kizárólagos egyéni hatáskörébe utalta. Ezzel szemben tartalmaz az új francia alkotmány 35. cikkelye merész újítást, amikor az államhatalmi előjogok legszebbikét, az élet és halál, becsület és megbélyegzés közti döntés jogát végső fokon az egyéni megítélés alól kivéve, egy legfőbb igazságügyi tanácsra bízta.

Ez a legfelső igazságügyi tanács — conseil supérieur de la magistrature — tizennégy tagból áll. Elnöke a köztársasági elnök, alelnöke az igazságügyminiszter. Két tagot és két póttagot, akik sem a bírói szervezet, sem a nemzetgyűlés tagjai nem lehetnek, hanem a szabad ügyvédség sorából kerülnek ki, a miniszterelnök és az igazságügyminiszter ellenjegyzése mellett a köztársaság elnöke nevez ki. Hat tagot és ugyanannyi póttagot az országgyűlés választ, de nem tagjai közül, négy tag és négy póttag a bírák közül kerül ki a törvényben részletesen előírt választás útján oly módon, hogy általuk a külföldi bíraskodási ágazatok képviselve legyenek.

De a legfelső igazságügyi tanácsot nemcsak a kegyelmezési jog illeti meg, hanem a felsőbírósági kinevezések tekintetében is döntő szerepe van. Az új alkotmány 84. cikkelye szerint az elsőfokú bíróság tagjainak kivételével minden bírót a legfelső igazgatásügyi tanács előterjesztésére nevez ki a köztársaság elnöke. Ugyanez a cikkely a legfelső igazságügyi tanács feladatává teszi a bírák feletti felügyeleti és fegyelmi jogkör gyakorlását, valamint a bírói függetlenség megvédését.

Dr. Kárász Andor

Az Ítéltáblák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

Strohmanság ismérvei.

76. „Ebben az ügyben az igénylő azt állította, hogy az üzletnek a valóságban ő volt a tulajdonosa: a használó csak bujtatója, színleges társa volt.

Az ítéltábla tényként állapítja meg, hogy a vállalat P. J. nevű utazója rendszerint a használóval számolt el, neki adta át a megrendeléseket, tőle kapott pénzt, olyankor is, amikor az igénylő nem volt munkaszolgálaton. Maga igénylő mondta neki, hogy ő nem rendelkezik pénzzel, várjon, amíg a használó bejön, R. I. tanúnak a használó fizetett a vállalat nevében, K. Gy. tanu is tárgyalt a használóval az üzletet érintő ügyekről, s V. T.-nek, az igénylő helyettesének is a használó fizetett, amikor pénzre volt szüksége. M. J. csomagolóval is a használó rendelkezett.

Ezekből a tényekből és abból, hogy a használó mellé az igénylő bizalmi emberként alkalmazta G. V. könyvelőt, az ítéltábla arra a következtetésre jut, hogy a használó semmi esetre sem volt olyan egyszerű színleges társ, aki az üzlet vezetésében nem vett volna részt, s csupán nevét adta volna az üzlethez, — aki mellett az igénylő lett volna az üzlet egyedüli tulajdonosa.

Ez ellen szól már az is, hogy maga az igénylő is többek előtt társának mondta a használót.

Ellene szól a 3. alatti alakilag nem vitás megállapodás is, amelyben, — amint a döntőbizottság helyesen állapította meg — az igénylő részére

9% jutalékot kötöttek ki és pedig függetlenül attól, hogy az üzletnek valóságban van-e nyeresége vagy sem. A felek egyező előadásából tényként állapítja meg az ítélőtábla azt is, hogy a felek egymás között ennek a megállapodásnak alapján számoltak el: nem tették tehát vizsgálat tárgyává, hogy ténylegesen nyereséges volt-e az üzlet, s ha igen, mennyire. Azt az igénylő nem is állította, hogy a felek ettől eltérően kifejezetten megállapodtak volna abban, hogy ha az üzletet veszteség éri, az az igénylőt is terheli. Már pedig, amint a döntőbizottság helyesen fejtette ki, nem tulajdonosa a vállalatnak az, aki a vállalat veszteségének kockázatát nem viseli.

Ilyen körülmények között nincs döntő súlya annak, hogy az igénylő egyes üzletfelek előtt úgy tüntette fel, mintha az üzlet tulajdonosa lett volna és mintha a vállalat üzletjelzője az ő nevének palástolását célozná, — hogy az igénylő birtokában van a vállalat egyik pecsétje, a használó bianco aláírásával ellátott irat, — és végül, hogy L. M. csomagolóval az igénylő rendelkezett annak idején.

Bp. Tábla P. X. 1861/1946/13. sz.
— 1946 október 4.

77. Az igénylő előadta, hogy az üzletnek ő volt a tulajdonosa és az üzletet egy a közte és testvére között létrejött u. n. »strohmann« szerződés alapján folytatta a testvérének neve alatt.

Az ítélőtábla az u. n. »strohmann« megállapodást a 7590/1945. M. E. számú rendelet alkalmazásában csak abban az esetben veszi figyelembe, ha erre az üzlet valóságos tulajdonosát a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet kényszerítette. Az igényelt üzlethelyiségben az üzleti tevékenység már 1931. évtől kezdődőleg az igénylő testvérének neve alatt folyt, amikor a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok még hatályban nem voltak. Ezek szempontjából az igénylő és a testvére közötti »strohmann« szerződésnek nem is lett volna értelme, mert hisz azok az igénylő testvéreire éppen úgy kihatottak, mint az igénylőre.

Az előadottakra tekintettel az ítélőtábla igénylő testvérét tekintette az üzlethelyiség bérlőjének és

mint feleslegest, mellőzte annak kivizsgálását, hogy az igénylő és a testvére között az igénylő által állított strohmann szerződés valóban fennállott-e?

Bp. Tábla P. X. 594/1946. —
1946. szept. 28.

Dohányáruda visszakövetelése

78. A R. 21. §-a szerint a rendelet rendelkezései csak abban az esetben nem vonatkoznak az üzlethelyiség, illetőleg az üzleti berendezés visszabocsátására, valamint az ezzel kapcsolatos megtérítési követelésekre, ha ezek a kérdések az eredeti engedélyes italmérési jogának feléledéséből merülnek fel.

Amikor tehát a R., amely egységesen szabályozza az ott meghatározott igények körét és azoknak érvényesítési módját, — csakis a fent ismertetett esetet veszi ki a rendelet hatálya alól, — nyilvánvaló, hogy dohányárusok üzlethelyiségeire vonatkozó igények is ezen rendelet hatálya alá esnek.

Bp. Tábla P. X. 1652/1946. —
1946. okt. 1.

79. *A lakás, mégha abban árusítást folytatnak is, a »más alkalmas üzlethelyiség« fogalma alá nem vonható, ennél fogva a 7590/1945. M. E. számú rendelet 3. §-a 2-ik bekezdésében foglalt rendelkezések — a szükséges előfeltételek hiányában — arra alkalmazást nem nyerhetnek.*

Bp. Tábla P. X. 24/1946. —
1946. okt. 21.

Használó fogalma

80. A használó azzal védekezett, hogy hatósági utasítás, a belügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium utasítása folytán kellett átvennie az igénylőnél lefoglalt árukészletet abból a célból, hogy az említett két minisztérium tisztviselőinek juttassák. Neki — mint előadta — a minisztérium kiküldött tisztviselői kijelölték a kereskedőket, akikről, valamint az árut, amelyet át kellett vennie és ő ezt anélkül, hogy a saját raktárába szállította volna, az illető minisztérium raktárába vitette, kifizetve az igénylőnek az akkori nagykereskedői beszerzési árat. Előadása szerint ugyanennyit kapott ő a minisztériumtól, így ő tulajdonképpen

a szóban forgó hatóságok megbízottja volt.

A 7590/1945. M. E. sz. rendeletnek a 8850/1946. M. E. sz. rendelet értelmében az elbírálás alatt álló esetre is alkalmazandó 7. §-a szerint az ott meghatározott esetekben az árukészlet visszabocsátását attól a használótól lehet igényelni, aki azt közvetlenül az igénylőtől szerezte meg, vagy ahhoz hatósági intézkedés folytán az igénylőtől való elvonás után közvetlenül jutott.

Az irányadó jogszabálynak most idézett rendelkezéséből kitűnik, hogy közömbös az, vajjon az átvevő más részére szerezte-e meg az árut és hogy a továbbadás milyen módon, milyen ellenszolgáltatásért, vagy ellenszolgáltatás nélkül történt-e.

Bp. Tábla P. X. 549/1946. —
1946. okt. 3.

Üzlet fogalma

81. A 7590/1945. M. E. számú rendelet 1. § 1. bekezdése az üzlethelyiség visszakövetelésére jogot biztosít annak is, aki az »üzletét« az ott említett körülmények befolyása alatt reá nézve hátrányos szerződéssel ruházta át.

A használó a rendeletnek erre az intézkedésére utalással előadta, hogy mivel az igénylő nem üzletet, hanem csak egy elhanyagolt állapotban volt üres üzlethelyiséget adott át részére, ennél fogva a rendelet 1 § 1. bekezdésében megszabott, most említett feltétel hiányában az üzlethelyiség visszabocsátását nem követelheti.

Tény, hogy a 7590/1945. M. E. számú rendelet az 1. § 1. bekezdésének szóban forgó rendelkezésénél az »üzlet« kifejezést használja, míg egyébként mindenütt üzlethelyiségről tesz említést, ebből az eltérésből azonban a használó álláspontjának megfelelő következtetést levonni nem lehet. Ennek az eltérésnek ugyanis nyilván csak az oka, hogy az esetek túlnyomó részében nem egyedül az üzlethelyiséget ruházták át, hanem az üzlethelyiséggel együtt az egész üzletet is és ezért a rendelet alkotója a szóban forgó rendelkezésnél ennek a tényleges helyzetnek megfelelő kifejezést használt.

Az ezzel ellenkező értelmezés a rendelet céljával is ellentétben állna, mert nem lehet elfogadható indokát adni annak, hogy miért kerüljön

hátrányosabb helyzetbe az, aki nem az üzlettel együtt ruházta át az üzlethelyiségét, hanem csak akkor határozta el magát az üzlethelyiségének átadására, amikor már előzően a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt az árukészletét elvesztette és az üzleti tevékenységet is beszüntetni volt kénytelen.

Bp. Tábla P. X. 507/1946. — 1946. okt. 4.

Külföldi zsidóellenes jogszabály.

82. Az angol és amerikai kocsik behozatalának elmaradása háborús eseményeknek volt következménye; a német kocsik behozatalára irányuló kísérlet sikertelensége pedig főként a Németországban kialakult azzal a helyzettel állott összefüggésben, hogy a német cégek itteni szerveik révén nyilvántartották a cégtulajdonosok származását és csak azoknak szállítottak kocsikat, akiknek származása kifogás alá nem esett. Tekintettel az Olaszországban uralkodott politikai irányzat azonosságára, nem lehet kétséges, hogy az olasz kocsik behozatalánál ugyanilyen szempontok érvényesültek, ami egyébként dr. S. I. tanu vallomásával bizonyítottan is jelentkezik. Nincs jelentősége ebből a szempontból annak, hogy a behozatali engedélyek kiállításánál a hazai hatóságok zsidókkal szemben nehézségeket támasztottak, mert a német és olasz kocsik behozatala a fentiek szerint már ezen külföldi cégek állásfoglalásán hiusult meg és így végeredményben nem a behozatali engedélyek megszerzésének nehézsége, hanem a német és olasz cégeknek az ottani helyzeten alapuló magatartása okozta, hogy hazai zsidó cégek német és olasz kocsik eladásával nem foglalkozhattak. Megerősíti ezt a következtetést dr. S. I. tanu, ki azt vallotta, hogy a német és olasz cégek az itteni zsidó képviselőkkel megvonták a jogosultságot, úgy hogy behozatali engedély esetében sem tudtak volna az illetők kocsikhoz jutni. Ámde a rendelet 1. § 1. bekezdésében foglalt az a rendelkezés, amely a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzetről tesz említést, csak a hazai jogszabályok folytán az ország terü-

letén belül kialakult helyzetre vonatkozik, míg ellenben a külföldi megkülönböztető jogszabályok által teremtett helyzetből származott hátrányok a R.-ben biztosított igények szempontjából tekintetbe nem jöhetnek.

Bp. Tábla P. X. 507/1946. — 1946. okt. 4.

Eljárási költségek átértékelése.

83. A döntőbizottsági eljárási költségek tekintetében az igénylő azt kérte, hogy azok összegét az ítéltábla a felek által megnevezett döntőbizottsági tag közbenjöttével tartott tárgyalások esetén jelenleg fizetendő 120 Frt-ban állapítsa meg tárgyalásonként.

Figyelemmel arra, hogy az annakidején az igénylő által előlegezett döntőbizottsági eljárási költségeknek névérték szerint való megtérítése — 357.000 pengő — egyrészt az összeg rendkívüli csekélysége miatt lehetetlen volna, másrészt nem jelentenék az annakidején az igénylő által magasabb vásárlóerejű pénzben történt teljesítés ellenértékét, az ítéltábla ennek az összegnek bizonyos mértékű átértékelését indokoltan találta.

Az átértékelés mértéke tekintetében azonban az igénylő által alkalmazni kért mértéket nem találta alkalmazhatónak.

A döntőbizottsági eljárás folyamatban léte alatt ugyanis — 1945 október 3. és 1946. évi január 29. között — az elsőfokú bírói fizetés havonta mintegy 1½ USA dollárral volt egyértékű, míg a közszolgálati illetményeknek forintban való megállapítása után az átlagos bírói fizetés mintegy 45 USA dollár emelkedett havonta. Kétségtelen tehát, hogy a közszolgálati és ezzel azonos jellegű illetmények összege nemcsak névérték szerinti emelkedést, hanem mennyiségi emelkedést is tüntet fel. Ebből viszont az következik, hogy a döntőbizottsági eljárási költségeknek mai fizetési eszközben, de az akkori érték szerint való meghatározása csak úgy történhetik célravezetően, ha az ítéltábla a döntőbizottsági tagok mai ülési díját a közszolgálati alkalmazottak mai és akkori összege arányában leszállítja.

Minthogy pedig egyrészt az állapítható meg a fentiekből, hogy az elsőfokú bírói fizetés mai összege

mintegy 30-szorosa a fentírt időben fizetett illetményeknek,

másrészt pedig a tíz döntőbizottsági tárgyalás után a mai díjtételek szerint összesen 1200 Frt volna előlegezendő, illetve fizetendő,

az ítéltábla a döntőbizottsági eljárási költségek fejében a használat 1200:30 — 40 Frt-nak az igénylő részére való megfizetésére kötelezte.

Bp. Tábla P.-X. 517/1946/36. szám. — 1946 szeptember 10.

Jegyzet: Az átértékelésnek a határozat által választott zsinór-mértékét tévesnek tartjuk. Az átértékelés a pénz általános értékromlásának kiegyenlítése és nem mérhető egy jogviszonyban mutatkozó eltolódással. Különösen nem lehet valorizációs mérték az a sajnálatos — lapunk hasábjain is deplorált — tény, hogy a bírák az infláció idején jóformán semmi fizetést nem kaptak. A történeti árfolyamjegyzékek közkezen forognak és a történeti alacsony ármegállapítására tekintettel ilyen jogviszonyokban az igen mérsékelt valorizációnak megfelelő eszköze lehet.

Sz. Zs.

Okozatosság.

84. Az igénylő az által, hogy 1944. év november havában a gettóba hurcolták, akadályozva volt az üzlethelyiség használatában és ilyen módon az üzlethelyiséget időlegesen elvesztette. Az üzlethelyiségének elvesztése azonban végeredményben a ma is fennálló helyzetre kihatóan mégsem a gettóba történt összeköltöztetéssel áll okozati összefüggésben. Az igénylő ugyanis a gettóból való kiszabadulása után több mint egy hónapon át Budapesten tartózkodott és az üzlethelyiség ekkor már újból rendelkezésére állt, azt elfoglalhatta és használhatta volna.

Az üzlethelyiség utóbb akkor került ki az igénylő rendelkezése alól, amikor ő az 1945. év március havában vidéken tartózkodott és a közigazgatási hatóság az üzlethelyiséget a használó részére kiutalta, a háztulajdonos pedig ezt ezen az alapon 1945. évi március hó 27. napján a használónak bérbeadta. Azt, hogy az igénylő az üzlethelyiséget most birtokba vehesse, ezek az utóbb említett körülmények akadályozzák, ezek pedig függetlenek attól, hogy az igénylő korábban időlegesen a zsidóellenes intézkedések következtében volt akadályozva az üzlethelyiség használatában.

Az üzlethelyiség elvesztése ilyen körülmények között — ha az akár az igénylő mulasztására, akár a közigazgatási hatóságnak téves intézkedésére vezethető vissza — a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzettel okozati összefüggésbe nem hozható. Az üzlethelyiségnek újabb és a mai helyzetre is kiható elvesztése ugyanis arra az időre esik, amikor az említett jogszabályok már nem voltak hatályban és amikor az igénylőre nézve az azokból eredő helyzet is már megszűnt.

Az igénylő előadta, hogy a gettóba történt elhurcolása következtében megbetegedett és ez a betegsége akadályozta 1945 március végéig az üzlethelyiségének elfoglalásában, valamint az arra vonatkozó igényének érvényesítésében. Az egészségének helyreállítása végett ugyanis Békéscsabára, az ott levő rokonaihoz utazott és onnan a betegsége miatt csak 1945. évi március hó 29. napján tudott visszatérni. A betegségének igazolására olyan tartalmú orvosi bizonyítvány csatolására vállalkozott, hogy évek óta Basedow és gyomorfekély betegségekben szenved és erre az állítására a saját eskü alatti kihallgatását is kérte.

Az üzlethelyiség elvesztése* a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzettel összefüggésben lenne abban az esetben, ha az igénylő a gettóban olyan betegséget szerzett volna, amely őt az üzlethelyiség elfoglalásában vagy a jogfenntartó cselekmények véghezvitelében akadályozta. Erre azonban az igénylő által ajánlott bizonyítás nem alkalmas és ezért az ítéletábrla annak a foganatosítását mellőzte. Az igénylő betegsége ugyanis — a saját előadásából megállapíthatóan — már évekre nyúlik vissza, tehát nem a gettóban történt elhelyezés következménye. Emellett figyelembe vette az ítéletábrla azt is, hogy az igénylő közvetlenül a gettóból való kiszabadulása után a házfelügyelőt felkereste, majd 1945. év március hó elején Békéscsabára utazott, ami kétségtelenné teszi, hogy a gettóból való távozása után az állapotta nem volt olyan súlyos, hogy az még a jogfenntartó cselekmények véghezvitelében is akadályozta volna.

Bp. Tábla P. X. 1103/1946/sz. — 1946 augusztus 16.

Hatáskör használati díj kérdésében.

85. A 7590/1945. számú rendelet és az ezt kiegészítő 11.310/1945. M. E. számú rendeletnek 1. §-a megjelöli azokat az igényeket és ellenköveteléseket, amelyek a 7590/1945. M. E. számú rendelettel szabályozott döntőbizottsági eljárás útján érvényesíthetők.

Ezek a rendeletek az üzlethelyiség és illetőleg a berendezési (felszerelési) tárgyak *használati díját* az igénylőnek a döntőbizottsági eljárás útján érvényesíthető igényeként egyáltalán nem említik és pedig még olyan vonatkozásban sem, hogy amennyiben az igénylő a hivatkozott rendeletek hatálya alá tartozó üzlethelyiség, illetőleg berendezési (felszerelési) tárgyakkal együtt az azok használati díjának megtérítésére vonatkozó igényét is érvényesíteni kívánja, abban az esetben a döntőbizottság hatásköre a használati díjakra is kiterjed.

Ezek szerint a per tárgyaül szolgáló használati díj érvényesítése nincs a 7590/1945. M. E. számú rendelettel szabályozott döntőbizottsági eljárásnak fenntartva. (Pergátló elvetve.)

Kúria, P. V. 947/1946. — 1946 szeptember 17.

A tőzsdebíróóság gyakorlatából

Kármegosztás értékpapír kicserélésére irányuló perben:

a számgjegyzék aláírásán alapuló felelősség szembeállítása a 4090/1945. M. E. sz. rendeletben foglalt igénybejelentési kötelezettség elmulasztásával.

A bíróság a felek egyező tényelőadása alapján a következő tényállást állapítja meg:

Felperes alperestől 1945 szeptember 18-án számgjegyzék kíséretében meg- és átvett 1 drb 1000 dollár névértékű 1927. évi Székesfővárosi Kölesönkötvényt. A kötvényt a Pénzüntézet Központnál letétbe helyezte, majd 1946 október 6-án a letétből felvette és eladta. 1946 október 16-án a Budapesti Giro- és Pénztáregylet értesítette a felperest, hogy a kötvény megsemmisített. Felperes kérte a fenti tényállás alapján alperest a kötvény kicserélésére kötelezni.

Alperes a kereset elutasítását kérte azzal a megokolással, hogy megtérítési igényétől elesett annakfolytán,

hogy felperes elmulasztotta a 4.090/1945. M. E. sz. rendeletben kötelezően előírt bejelentés megtételét.

A bíróság felperes kereseti igényét és alperes védekezését részben alaposnak találta.

Megállapította ugyanis, hogy alperes azzal a tényével, hogy számgjegyzék nélkül vásárolt értékpapírt aláírt számgjegyzék kíséretében adott tovább, az állandó tőzsdei szokás szerint magára vállalta az értékpapír megsemmisítése iránt esetleg később meginduló megsemmisítési eljárásért való felelősséget. Az állandó bírói gyakorlat szerint (105/1946. Vb.) ugyanis, ha valaki számgjegyzék nélkül vett értékpapírokat aláírt számgjegyzékkel ad tovább, ez arra enged következtetést, hogy az értékpapírok szállítóképességéért a szavatosságot magára vállalta.

Ezzel szemben felperest saját beismerése szerint is mulasztás terheli amiatt, hogy a megsemmisítési eljárás megindulását nem kísérte figyelemmel és elmulasztotta a 4.090/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ában előírt bejelentés megtételét. Ennek a bejelentésnek az elmulasztása ugyanis azzal a következménnyel járt, hogy a különbíróóság a megsemmisítési eljárást akadály nélkül lefolytatta és ily módon alperes elesett megtérítési igényétől, holott ellenkező esetben esetleg* — amennyiben a felperesnek sikerült volna jóhiszemű szerzését bizonyítania — a különbíróóság a megsemmisítési kérelemnek nem adott volna helyt.

A fentiekből kitünőleg mint felperest, mint alperest felelősség terheli.

Fennállván tehát mindkét peres fél felelőssége, mely alperes részéről felvállaláson, felperes részéről vétkességen alapszik, a bíróság a kármegosztás elvét alkalmazta és mérlegelve az alperes és felperes felelősségét, azt megközelítőleg 80—20% arányban találta fennállónak. Ehhez

* Az Itéktábla különbíróósága oly esetben, amikor a megsemmisítést kérő fél nem a kincstár stb. vagy a P. K. kötelekébe tartozó pénzüntézet, hanem ú. n. »magánfél«, a 4090/1945. M. E. számú rendelet 2. §. (2) bekezdése alapján rendszerint megelőgszik annak igazolásával, hogy az igénybejelentéssel élő fél az értékpapírt jogszerűen és jóhiszeműen szerezte és a K. T. 299. és 300. §§-ainak felhívásával a megsemmisítési kérelemnek nem ad helyt, hanem megállapítja, hogy az értékpapírok a letévé (igénybejelentő) jogos tulajdonát képezik.

képest a rendelkező részben alperest a kötvény kicserélésére, felperest pedig a kötvény 20%-a értékének megtérítésére kötelezte.

(199/1946. V. B. 1946. XII. 19.)

Kármegosztás értékpapír kicserélésére irányuló perben a lánc több tagja között.

Tényállás: II. r. alperes 1945 december 17-én aláírt számjegyzék kíséretében eladott I. r. alperesnek több részvényt, amelyek között a keresetbeli 25 db Salgó-részvény is szerepelt.

I. r. alperes ezeket a részvényeket 1946 szeptember 17-én adta tovább az A/1. alatti számjegyzék kíséretében felperesnek. Az A/1. alatti a következő kikötést tartalmazza: »E számjegyzék adása csupán tájékozási célokat szolgál és nem jelent az alulírott cég részéről felelősségvállalást, melynek kizárását vevő egyébként is tudomásul vette.« Ezt az eladást megelőzően I. r. alperes a Budapesti Giro- és Pénztáregylettől igazolást kért arról a körülményről, hogy a részvények megsemmisítési eljárás alatt nem állanak. Ezt az igazolást meg is kapta: 1946 szeptember 14-én, mert a Giro maga is csak szeptember 16-án jutott a Különbíróság letiltó végzésének birtokába. Amidőn felperes tudomására jutott, hogy a megsemmisítési eljárás megindult, felhívta I. r. alperest a részvények kicserélésére. Ez felperest előzőjéhez, II. r. alpereshez utasította. II. r. alperes ugyancsak megtagadta a kicserélést, de felhívta felperest, hogy bocsássa rendelkezésére a részvényeket abból a célból, hogy a Különbíróságnál folyó eljárásba beavatkozhasson. II. r. alperes eme kérelmének felperes nem tett eleget, de a maga részéről sem lépett fel igényével a különbíróságnál.

Fenti tényállás alapján a bíróság alperesek védekezését részben alaposnak találta.

Nevezetesen I. r. alperes — bár jóhiszeműen — de oly időben adta el a részvényeket, amidőn azok már megsemmisítési eljárás alatt állottak. Bármennyire is helytáll tehát I. r. alperesnek az a védekezése, hogy az A/1. alatti számjegyzék adásával felelősséget nem vállalt, de mégis olyan részvényt szállított, mely az értéküzleti szokások 27. §-a értelmében a tőzsdei forgalomban nem szállítható. Ennélfogva függetlenül attól, hogy számjegyzéket adott-e és hogy

jóhiszeműen járt-e el, a részvények kicserélésére köteles.

II. r. alperes nem vitásan aláírt számjegyzékkel adta el a részvényeket I. r. alperesnek, viszont előzőjét a per folyamán nem nevezte meg. Az aláírt számjegyzék adása a bíróság állandó gyakorlata értelmében önálló kötelezettségvállalást jelent a netán később meginduló megsemmisítési eljárás tekintetében. Következésképp tehát II. r. alperes I. r. alperessel szembeni jogviszonyában — a bíróság megítélése szerint — 100 %-os felelősséggel tartozik, a részvények kicserélése iránt.

Más a helyzet azonban II. r. alperesnek felperessel szembeni jogviszonyában. Nevezetesen II. r. alperes felszólította felperest, hogy a részvényeket adja ki neki abból a célból, hogy a Különbíróságnál folyó eljárásba beavatkozhasson. Felperes mulasztást követett el, amidőn sem ennek a felszólításnak nem tett eleget, sem pedig saját maga nem helyezte letétbe az értékpapírokat a megsemmisítési eljárásba való beavatkozás céljából.

Annak a körülménynek ugyanis, hogy felperes az igénybejelentést elmulasztotta, az a következménye, hogy a Különbíróság a megsemmisítési eljárást akadály nélkül lefolytathatja és ilymódon alperesek eselenek a megtérítési igényüktől, holott ellenkező esetben *esetleg* a Különbíróság a megsemmisítési kérelemnek nem adott volna helyt.

A fentiekből kitűnőleg tehát mind felperest, mind alpereseket felelősség terheli. Fennállván mindhárom peres fél felelőssége, mely I. r. alperes oldalán jogszabályon, II. r. alperes részéről felvállaláson, felperes részéről pedig vétkességen alapszik, a bíróság a *kármegosztás* elvét alkalmazta és mérlegelve a peres felek felelősségének arányát, ezt a felperes és alperesek között 50—50%-ban találta fennállónak. Ehhez képest a rendelkező részben alpereseket 12½ részvény ellenértékének megfizetésére kötelezte. A marasztalás azért történt pénzben és nem természetben, mert 12½ drb részvénynek a tőzsdei forgalomban történő megszerzése és szállítása lehetetlen.

(226/1946. V. B. 1947 január 16.)

Teljes marasztalás értékpapírkicserélési perben. Perköltség áthárítása.

Felperes alperestől keresetében 50 darab Salgó-részvény szállítóképes

darabokra való kicserélésére, valamint az ellene korábban indított perben felmerült 162 forint 50 fillér költség megfizetésére kérte alperest kötelezni. Alperes elutasítást kért.

Alperes azon védekezését, hogy az értéküzleti szokások szerint alperes a részvények kicserélésével elkésett, a bíróság azért nem találta alaposnak, mert a tőzsdebíróság állandó gyakorlata, hogy a számjegyzék adását a felek olyan szerződéses megállapodásnak tekintik, amelynek adásánál fogva eladó azt a kötelezettséget vállalja, hogy az átadás időpontjában szállítóképes részvényeket a netán később induló megsemmisítési eljárás esetén forgalomképes, vagyis olyan részvényekre fogja kicserélni, amelyek megsemmisítési eljárás alatt nem állanak. Az eladónak ezen kötelezettségvállalása a megsemmisítési eljárás eredményétől független. Alperes, mint a tőzsdei forgalomban résztvevő cég, a tőzsdén kialakult ezen szokással tisztában volt, vagy tisztában kellett lennie. Mindkét esetben a számjegyzék adásának a fentiekben kifejtett szerződéses következményeiért helytállani tartozik.

A per felfüggesztését a bíróság a fentiekben fogva szükségesnek nem tartotta, de egyébként is méltánytalannak és a perrend elveivel ellentétben állónak mutatkoznék, ha az alperes védelmül, vagy egyébként, saját érdekében olyan előadásokra hivatkoznék, amely előadást az alapul szolgáló 140/1946. számú perben szavatási minőségben megtenni elmulasztott.

A korábbi perrel felmerült költségeket felperes, mint a láncolat közben álló és önmagában nem felelős személy eladójára tovább háríthatja.

Ezért a részvények kicserélésén kívül alperest a korábbi perben felmerült költségekben, valamint mint pervesztést, a jelen per költségeiben is marasztalni kellett.

(179/1946. V. B. 1947. I. 23.)

Összeállította: dr. Móra Imre

Az Olvasóhoz.

Dr. Vági József lapunk munkatársa a Magánjogi Döntvénytár szerkesztőinek sorába lépett.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.

Elnökk helyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszt. főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szébenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincéti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy óra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy óra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. György Ernő:* Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés. — *Dr. Szűcs János:* Pótmagánvadás háborús és népellenes bűncselekményeknél. — *Dr. Szabó Imre:* A jog a béke szolgálatában. — *Dr. Salusinszky György:* A kereskedelmi tulajdon védelme. — *Szemle:* A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából. (7590/1945. M. E. sz. rendelet.) — *Jogirodalom:* *Dr. Beck Salamon:* Dr. Szász István: A kötelmi jog általános tanai. — *Dr. Antalffy Mihály:* Dr. Ujlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve.

Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés *

Nem értek egyet Beck Salamon elvi és gyakorlati szempontból egyaránt jelentős fejtegetéseinek lényegével. Ő éppen úgy a kiegyenlítő méltányosság szempontjait kívánná alkalmazni a vételárat előre kifizető vevővel szemben az eladó javára, mint ahogyan a valorizációs joggyakorlatban a pénzdózs javára ezek az enyhítő szempontok érvényesülnek. Abban teljesen egyetértek Beckkel, hogy a gazdasági lehetetlenülés és a valorizáció problémaköre egy anyaméhből, a viszonyok abnormalitásából született, hogy mind a két esetben tipikusan *válságjogi* jelenségekkel állunk szemben. De továbbmenőleg egyetértek Vági Józsefnek a Jogtudományi Közlöny 5. számában a valorizáció újabb gyakorlatáról írt cikkében foglalt azzal a megállapításával is, hogy helyes volna, ha a bírói gyakorlat a gazdasági lehetetlenülés és a valorizáció között meghúzná a határvonalat.

Beck fejtegetései teljesen a valorizáció gondolatkörében mozognak. Azzal az állandó bírói

* Hozzászólás dr. Beck Salomonnak a Jogtudományi Közlöny Új folyam II. 3—4. számában megjelent cikkéhez.

gyakorlattal szemben, mely olyan esetben, midőn vevő az eladónak a vételárat kifizette s így az eladó az ellenszolgáltatás értékét előre megkapta, a felek kölcsönös kötelezettségeit nem tartja a méltányosság elvei szerint módosítandók, sem a másik felet a szerződéstől való elállásra nem jogosítja — arra hivatkozik, hogy itt az eladó dologadóssal szemben a jog nem enyhíti azt az aequivalentiát, amelynek lehetőségét a pénzdózs javára érvényesíti. A pénzdózs és a dologadós ez az egymás mellé állítása első pillanatra tetszősnek látszik. Valójában azonban ez az eljárás a lényegét inkább elhomályosítja. A pénz- és dologadós jogi és gazdasági helyzete alapvető eltéréseket mutat. S ami talán ennél is fontosabb, egészen más az ügyleti háttér a dologadósnál. A Beck által tárgyalt gazdasági lehetetlenülés joggyakorlata az adásvételi ügyleteket érinti — a pénzdózs az ügyletek legkülönbözőbb változatában jelentkezik félként, s ha e szempontok figyelembevételével a pénz- és dologadóst, a jogi megítélés szempontjából, nem azonosítani, de helyzetüket legalább is a valorizációs szemszögből

**Mellékelve: Büntetőjogi döntvénytár
Hiteljogi döntvénytár**

közös nevezőre hozni akarjuk, úgy voltaképpen a dologadóst olyan adósnak tekinthetjük, akivel a hitelező (vevő) a vételi megállapodásban történt megegyezéssel a pénz értékváltozásának következményeit úgy rendezte, hogy a felvett ellenértéknek a vétel tárgyában való kiegyenlítését vállalta magára. Megfelelő transzponálással az átértékelési jog szemszögéből tehát az adós (eladó) azzal a valorizációs jogi adóstípussal azonosítható, *aki az ügyleti átértékelés kikötéseit kifejezetten magára vállalta*. Az ily adós tekintetében pedig már az átértékelés tekintetében egyébként elég tartózkodást tanúsító valorizációs törvényünk, az 1928: XII. tc., 11. §-ában az ily valorizációs kikötés joghatályosságát általában elismerte. Már pedig valorizációs vonatkozásban a dologadós eladót az ilyen kikötést magára vállaló adósnak kell tekinteni. Bátran állíthatjuk, hogy az, aki 1945—46-ban, az akkori viszonyok ismeretében az áruvételárának előre történt kifizetése alkalmával az áruszállítására feltétlen kötelezettséget vállalt, a helyzet súlyosságának éppen olyan tudatában járt el, mintha az egyéb címen rendelkezésére bocsátott összegnek valorizált értékben való visszafizetését vállalta volna magára. S ha e tény lerögzítésével, annak a mélyebb igazságossági szempontnak a figyelembevételével, amelynek jelentőségét Beck cikkében oly helyesen kihangsúlyozza, nézzük az akkori életviszonyokat, úgy a következő megállapításra kell jutnunk. Ez időszak gazdasági viszonyainak — az itt tárgyalt vonatkozásban — egyik legnagyobb figyelmet érdemlő jelensége a forgótőkeállomány rendkívül messzemenő lecsökkenése volt. Joggal állíthatta a pénzügyminiszter ezévi költségvetési beszédében, hogy a magyar gazdasági élet a háborús események következtében elvesztette forgótőkeállományát. Ha ehhez még hozzávesszük azt a körülményt, hogy a felszabadulást követőleg ugyancsak háborús behatások következtében, a pénzintézetek csaknem minden pénzkészlet nélkül ügyfeleik rendelkezésére alig állhattak, valamint hogy az infláció egyre gyorsuló ütemű folyamata a rendelkezésre álló fizetési eszközök reálértékét soha nem képzelt gyorsasággal csökkentette, — úgy megérthetjük azt is, hogy a termelőüzemeknek, vállalatoknak az üzemük fenntartásához szükséges összegek megszerzéséért emberfölötti küzdelmet kellett folytatni. A normális pénzforrások hiányában az infláció előrehaladottabb szakában külső alátámasztásra főképp a papírpénz jött tekintetbe, fantasztikus magasságú kamattételekkel s komoly értékben való fedezetnyújtással. A pénz beszerzésének ezt a módszerét a vállalatok legnagyobb része nem tudta, vagy nem akarta vállalni. Minthogy pedig a nyomasztó pénzszükséglet a mellőzhetetlen és legfontosabb kiadási tételek vonalán: a munkabérek és legelemibb üzletfenntartási kiadások kiegyenlítésénél jelentkezett, meg kellett ragadni minden egyéb rendelkezésre álló lehetőséget. S ez a lehetőség, minthogy e kritikus inflációs idő pénzhányát csak az áruhiány múlta felül, csak az áruk rendelkezésre bocsátása ellenében jelent-

kezett. Aki áruszállításra számíthatott, az hajlandónak bizonyult, a rendelkezésére álló készpénzt eladójának, az áruszállítást megelőzően is rendelkezésére bocsátani abban az időszakban, amikor a gazdasági élet azt a paradox helyzetet termelte ki, hogy az egyre értéktelenebb pénz iránt egyre fokozódó kereslet jelentkezett.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ez időszakban a forgótőkeszükséglet részbeni kielégítésének egyik legszámottevőbb forrása a megvásárolt áruknak ez az előre való kifizetése volt. A gazdasági erőviszonyok szempontjából ismét paradoxhelyzet: a gazdaságilag gyengébb fél finanszírozta az erősebbet. Amíg normális gazdasági viszonyok idején a termelő, a gyáros nyújtja a nagy- és kiskereskedőnek, utóbbiak a fogyasztónak a hitelt, ez a sorrend a közelmúlt időszakban megfordult. Általában a kereskedő hitelezett a termelőnek s egyes árucikkek körében (pl. tüzelőanyagnál) gyakori volt az az eset, hogy a fogyasztó finanszírozta a kereskedőn át a termelőt.

Ha az itt vázolt ügyletek rendszerinti lebonyolítási módját nézzük, meg kell állapítanunk, hogy az esetek túlnyomó részében a dologadós eladó rendelkezett az áruval. Talán az esetek nagyobb részében nem nyomban az ügylet létrejöttének, a fizetés azzal egyidejűleg megtörtént lefizetésének időpontjában, hanem utóbb, amikor a rendelkezésére bocsátott összeg felhasználásával kitermelte, előállította, szállítóképessé tette az eladott árut. Nem egy esetben fordult elő az, hogy az eladó valamennyi vevőjét áruszállítással kielégíteni nem tudta azért, mert forgótőkeszükségletének fedezése érdekében több árut adott el, mint amennyit a szóbanforgó időszakban kitermelni képes volt. De nem egy esetben az is előfordult, hogy az áruelegetek felvevő eladó a rendelkezésére álló árut nem a vételárát neki hitelező vevőjének bocsátotta rendelkezésre, hanem egy olyan újabb készpénzfizetéssel jelentkező vevőnek, akivel nem volt a multból erdő elszámolása. Az sem volt szokatlan jelenség, általános közgazdasági szempontból talán hasznosnak is bizonyulhatott ez az eljárás, hogy egyes vállalatok a háborús pusztulás nyomait igyekeztek a legsürgősebb helyreállításokkal, az így lefizetett előlegek felhasználásával eltüntetni. Hogy így az árueleget helyreállítási vagy beruházási célokat szolgált, az eladó számára valóságos reálértéknövekedést jelenthetett.

Kétségtelen, hogy az itt felmerülő lehetőségek összes változatait itt kimeríteni nem tudjuk. Az életviszonyok reális szemléletén alapuló igazságkeresés azonban azt mutatja, hogy aki az 1945—46. évben, a vételár előzetes felvétele ellenében, áruszállítási kötelezettséget vállalt, az legalább is olyan tudatossággal bocsátkozott egy igen komoly kockázatba, mint az, aki a pénzromlás idején a valorizációs veszélyt vállalta magára. A méltányosság és kármegosztás szempontjainak érvényesítése pedig ily esetben indokoltnak semmiképpen sem mutatkozik.

Természetesen ez elvi álláspontunk sem zárja ki azt, hogy az eset tényállásában rejlő *különleges*

adottságok esetén a bíróság ne mérlegelhesse a dologadás szempontjából felmerülő különleges körülményeket. Gondolunk itt első sorban az áruszállítások vonalán is arra az időbeliségből adódó helyzetre, amely az ingatlanopció bírói gyakorlatában a 26. sz. jogegységi döntvény alapján alakult ki. Ha a Kúria, mint ezt Vági idézett cikkében is olvashattuk (P. V. 2004/1946), hatálytalannak nyilvánítja, az 1939 novemberében kötött szerződésben megállapított, 1943 augusztusában gyakorolni kívánt opciót, úgy e döntés szellemében igazságosnak és méltányosnak tartjuk például azt is, ha egy 1943-ban történt vételár lefizetés alapján az 1946. évben való szállítás tekintetében a Kúria az *aequivalentia*

szempontjait a méltányosságra való figyelemmel is mérlegeli. Ilyen különleges szempontok fennforoghatnak egyes vállalatok üzleti életében is, amikor vis major-szerű események tették lehetetlenné az áruknak általában — *s nemcsak a hitelező-vevővel szemben való* — leszállítását. Az itt említett esetek azonban nyilvánvalóan csak szórványos kivételek lehetnek. Általánosságban, úgy a jogi elemzés, mint a gazdasági indokoltság szempontjából, továbbra is fenntartandónak tartjuk azt a bírói gyakorlatot, amely az áru vételárának előre történt lefizetése esetén a gazdasági lehetetlenséget általában megállapíthatónak nem tartja.

Dr. György Ernő

Pótmagánvád háborús és népellenes bűncselekményeknél

Ha az ügyészség azokban az esetekben, amelyekben a vádemelés joga őt illeti, megtagadja a vád képviseletét, vagy elejti a vádat, avagy megszünteti a nyomozást, a vád képviseletét a sértett átveheti. (Bp. 42. §., pótmagánvád).

A népbírói gyakorlatban nincs egyöntetűség abban a kérdésben, hogy a háborús és népellenes bűncselekményeknél van-e helye pótmagánvádnak.

Két körülmény merülhet fel, amelyek analízise alapján eldönthető a kérdés. Egyik a Nbt. ama rendelkezése, hogy a népbírói előtt a vádat a népügyész képviseli, a másik pedig a sértett fogalmának a háborús és népellenes bűncselekmények körében való meghatározása.

1. Azt mondhatná valaki, hogy a népbírói törvénynek az a rendelkezése, hogy a népbírói előtt a vádat a népügyész képviseli, a népügyészség ú. n. exkluzív vádmonopóliumát juttatja érvényre, vagyis azt, hogy a népbírói előtt *csak* a népügyész képviselheti a vádat.

Nézetem szerint a Nbt. fenti rendelkezése kizárja ugyan a háborús és népellenes bűncselekmények körében a főmagánvád eseteit, de nem zárja ki a pótmagánvádat.

Főmagánvádnál ugyanis — vagyis akkor, amikor a sértett, mint főmagánvádló a vád képviseletére való előleges felhívás nélkül emelhet vádat — a törvénynek kifejezetten fel kell sorolnia azokat a bűncselekményeket, amelyekben ilyennek helye van. Ezt követeli meg a Bp. rendszere és szelleme. Ilyen felsorolás pedig a háborús és népellenes bűncselekményeknél nincs, következésképp főmagánvádra üldözhető háborús és népellenes bűncselekmény sincs. Ez egyébként következik a Bp. azon az elvi nézőpontjából is, hogy főmagánvád csak vétségek és kihágások esetében van, a háborús és népellenes bűncselekmények pedig mind büntettek.

Ezzel szemben, ha a törvény ki akarta volna zárni a pótmagánvádló szerepét (a nyomozásnak

ügyészi megszüntetése esetén, továbbá az ügyészi vádmegtagadásnál, vagy vádelejtésnél a vádló jogainak a sértettre való ruházását) ezt ki kellett volna mondania. Abból a kitételből, hogy a népbírói előtt a vádat a népügyész képviseli, még nem következik a pótmagánvád tilalma, mert ez csak éppen olyan generális szabály, mint a Bp. azon rendelkezése, hogy a vádat rendszerint az ügyész képviseli (Bp. 2. §.). Ezt a szabályt töri át a Bp.-ben a fő- és pótmagánvádlói intézmény.

Az igaz, hogy az idézett törvényhely »rendszerint« szóhasználatára már utal a kivételekre, vagyis a következő bekezdésekben statuált fő- és pótmagánvádra, minthogy pedig e »rendszerint« szó a Nbt. vonatkozó mondatából hiányzik (Nbt. 24. §.). — azt lehetne következtetni, hogy a népbírói előtt népügyészi vádmonopólium van. De, ha ez a »rendszerint« szó azt jelenti, hogy a továbbiakban megjelölt esetekben megvan a lehetőség arra, hogy ne az ügyész képviselje a vádat, ahol pedig ez a megjelölés nincs, ott természetesen az ügyész képviseli a vádat, — akkor mit jelent a Bp. 2. §. 3. bekezdésének azon rendelkezése, hogy csak felhatalmazás, vagy kívánat alapján üldözhető bűncselekmény tekintetében a vád képviseletére kizárólag az ügyész jogosult? Jelenti azt, hogy az ügyészi kizárólagos vádképviselet kifejezetten fenntartandó. Ezt teszi az idézett törvényhelyen kívül a Bp. 43. §-a (a pótmagánvádló nem kérheti az eljárás újrafelvételét), a Te.105. §-a (a vádemelés mellőzése esetén pótmagánvádnak nincs helye).

De felmerülhet még az a kérdés is, hogy, ha az Nbt. hallgat a főmagánvádról és ezért ez nincs is a népbírói előtt, viszont hallgat a pótmagánvádról is és ezért viszont ez van a népbírói előtt, lehet-e a hallgatásból kétféle következtetést levonni? Nézetem szerint lehet, mert a Bp. — amelynek szellemében a Nbt. fogant — főmagánvádnak kifejezett felsorolás esetén ad helyet, viszont a kizárólagos ügyészi vádképviselet eseteit kifeje-

zetten előírja, tehát a két hallgatásból a Bp. rendszere alapján, kétféle következtetés vonandó le.

Minthogy tehát a Nbt. a már idézett kitételeivel csak azt akarta jelölni, hogy a népbíróság előtt a közvádlói teendőket a népbügyész látja el, viszont kifejezetten nem zárta ki a pótmagánvádat, végül, mert éppen az Nbt. utal a Bp.-re, amikor azt mondja, hogy amennyiben a Nbt.-ből más nem következik, a Bp. megfelelően alkalmazandó, márpedig ez utóbbi elismeri a sértett pótmagánvádlói igényét, — nézetem szerint a háborús és népellenes bűncselekményeknél megvan az elvi és törvényi alapja a pótmagánvádlói jogok gyakorlásának.

2. Viszont a pótmagánvád joga csak a sértettet illeti meg. Mi történik akkor, ha az ilyen minőségben fellépő panaszosnak sértetti minőségét a bíróság nem állapítja meg és ezzel egyúttal kizárja őt a pótmagánvádból is?

A rendes büntetőbírói eljárásban, valamint a népbíróság elé utalt más — tehát nem háborús és népellenes — bűncselekményeknél figyelemmel a kialakult bírói gyakorlatra, nem lép fel nővumként a felvetett probléma. Ellenben a háborús és népellenes bűncselekményeknél nemcsak azért divergál a gyakorlat, mert újonnan kodifikált bűncselekményekről van szó, hanem azért is, mert hiányzik a felsőbírósnak, a NOT-nak, elméleti sikon való állásfoglalása.

Sértett az, akinek bármely jogát sértette, vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérelt bűncselekmény (Bp. 13. §.). A háborús és népellenes bűncselekmények esetében a kárt szenvedett személy sértetti jogával valóban konkurál az állam sértetti joga. Ezek a bűncselekmények ugyanis elsősorban állami érdeket támadtak, vagy támadnak, vagy pedig olyan érdekeket, amelyeket éppen a háborús bűnösség új teóriája alapján az államnak kell közvetlenül védelmébe vennie.

Kétségtelen, hogy a Nbt. egész kodifikációs eszmemenete arra utal, hogy az állam itt általában nem egyéni sérelmeket akar megtorolni,

hanem a magánszemély sértettek sérelmeit összefogva és magáévá téve, a büntetőjogi igényt a maga részére tartja fenn. Analóg ez azzal az esettel, amidőn a Kúria kimondotta, hogy hatóság elleni erőszaknál pótmagánvád nincs, mert e bűncselekménynél csak közjogi jogsérelemről lehet szó, avagy amidőn a Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy a községi bíró rendelete elleni izgatás esetében a községi bíró nem jogosult az ügyész által elejtett vád átvételére, mert az izgatás nem az ő személyes jogát sérti.

Felfogásom szerint azonban hiába vonul végig a Nbt.-n a fentebb említett, most már nemzetközi büntetőjogi elvvé előlépett azon elgondolás, hogy az emberiesség elleni bűncselekmények megtorlására, az állam büntetőjogi igényét kell kiterjeszteni, ezek a bűncselekmények mégis éppúgy sértik a magánszemélyt, mint az állam jogát, mert el kell ismerni azt, hogy a törvénytelenül kivégzett személy özvegyének, vagy a besúgás által károsult személynek joga is sérelmet szenvedett.

Ilyen *kettősség* esetén pedig nem állhat meg a fentebbi példákkal illusztrált azon tétel, hogy csak közjogi sérelem van, következésképp nem kerül a népbíróság az állandó bírói gyakorlattal ellentétbe akkor, amikor arra az álláspontra helyezkedik, hogy a háborús és népellenes bűncselekményeknél is van pótmagánvádnak helye olyan esetekben, amikor nem *kizárólag* közjogi sérelem esete forog fenn.

Ezzel elháríthatónak látszanak a vádmonopóliummal járó károk. Mert bármily lelkiismeretes lehet az ügyész, tárgyilagossága miatt nem tudja és nem is teheti minden esetben magáévá a sértettek által elszenvedett sérelmeket. Így, ha a sértettnek módjában van az el nem vállalt, vagy megtagadott, avagy elejtett vád képviselését átvenni és a bírósághoz fordulni, vádját esetleg sikerre viheti. Ha pedig a bíróság azt nem is honorálja, a sértettnek megvan az az elégtétele és megnyugvása, hogy teljesen kimerítette a vádlehetőségeket és nem ügyészi, hanem bírói vonalon állapították meg vádjá tarthatatlanságát.

Dr. Szűcs János

A jog a béke szolgálatában

»A tartós béke megteremtése minden demokratikus ember elsőrendű célja; a demokratikus jogászoknak pedig kötelességük, hogy minden tekintélyükkel és teljes tudásukkal a béke biztosítására törekedjenek.« Ezekkel a szavakkal kezdődik az 1946 végén Párisban tartott nemzetközi jogászkongresszus határozata. Valóban: vajjon kik ütköztek meg vagy kiknek kellett jobban megütközniök az elmúlt háborús és háború előtti esztendőök jogellenes, embertelen cselekedetein, mint a jogászoknak s vajjon kiknek hivatásához áll olyan közel a béke biztosítása az államon

belül és a béke megteremtése a népek között, mint a jogászokéhoz? Vajjon a jogász számára nem a béke szolgálata a legfőbb irányelv? Ezek a gondolatok indíthatták a francia nemzeti jogászmozgalmat arra, hogy a világ jogászainak lelkiismerétét megmozdítandó, »a jog a béke szolgálatában« jelszóval nemzetközi kongresszusra hívja össze azokat a jogászokat, akik ezt a hivatást tudják s akik a jognak ilyen feladatát vállalják.

A világ demokratikus jogászainak ez a kongresszusa nagyméretű jogászai megnyilatko-

zássá vált. Huszonhárom nemzet: Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, Argentina, Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Egyptom, Franciaország, Görögország, Hollandia, Irán, Jugoszlávia, Kolumbia, Kuba, Lengyelország, Luxemburg, Mexikó, Norvégia, Románia, a spanyol demokratikus köztársaság, Svájc, a Szovjetunió és Venezuela legjobb jogászai vettek részt az értekezleten, köztük Jones, lord Russel, Cassin, Pomerants, Pella, Caloyanni, Trajin, stb. A francia mozgalom Magyarországi képviselőjében is meghívott néhány jogászt, az utazási nehézségek miatt azonban a kongresszuson részt nem vehettünk s annak munkájához csak táviratban kívánhattunk sok sikert.

A kongresszust összehívó francia szervezet abból kiindulva, hogy a béke jövője a fasiszmus eltűnésétől és a demokrácia megerősödésétől függ, a demokratikus jogászok feladata tehát a fasiszmus eltűntetésére és a demokrácia megerősítésére alkalmas eszközök felfedése, — két kérdést tűzött napirendre: 1. az emberiség ellen elkövetett fasiszta-nemzetiszocialista bűnök megtorlásának és 2. a demokratikus szabadságjogok biztosításának kérdését.

Az első kérdés tekintetében a kongresszus a háborús főbűnösök akkor folyamatban volt perének eseményeihez kapcsolódott és a nürnbergi kezdeményezés nemzetközi büntetőjogi jelentőségét kiemelve, megőrizte a fasisztáknak egész néprétegek és az emberek millióinak kiirtására irányuló, minden emberi törvénnyel ellenkező cselekményeit. A résztvevők úgy látták, hogy a londoni egyezmény mellékletét képező Charter (az ú. n. nürnbergi alapokmány) által bűncselekménnyé nyilvánított háborús bűnök valójában az emberiség elleni bűncselekmények elkövetését lehetővé tévő előkészületként foghatók fel. Éppen ezért a demokratikus jogászok, a jövő békéje érdekében, az emberiség ellen elkövetett bűncselekmények szigorú és következetes üldözését elsőrendű és elengedhetetlen feladatként fogják fel. A kongresszusi határozat annak megállapítása után, hogy az emberiség ellen elkövetett ezek a cselekmények, a gyilkosságoknak ez a sorozata, amelyet újabban »génocide« névvel is szoktak jelölni, természeténél fogva nemzetközi bűncselekményt képez, — így fogalmazza meg ezeket a cselekményeket: »Az emberiség ellen irányuló bűncselekményt követ el és ehhez képest büntetendő az, aki egyéneket vagy az egyének csoportjait nemzetiségük, fajuk, vallásuk vagy felfogásuk miatt elpusztítja vagy üldözi«. Az emberiség elleni bűncselekményről (crime contre l'humanité), mint ismeretes, a nürnbergi alapokmány tett először említést; az alapokmány 6. cikkének c. pontjában adott meghatározás azonban bizonyos fokig konkrét módon az elmúlt háború eseményeihez kötődött, míg a kongresszus most általános definíciót adott. Az új meghatározás és a nürnbergi alapokmány között három lényeges eltérést lehet megállapítani s ez a három eltérés egyben a fogalom további fejlődését is jelenti. A kongresszus mindenekelőtt bűn-

cselekménnyé kívánja nyilvánítani az egyén ellen irányuló cselekményt is, ha az egyén megölése vagy üldözése annak nemzetisége, faja, vallása vagy felfogása miatt történt, — szemben a nürnbergi alapokmánnyal, amely az emberiség elleni bűncselekmény alatt csak az emberek bizonyos csoportja ellen irányuló cselekményeket értette. Másodszor a kongresszus határozata függetleníteni kívánja a bűncselekményt a háborútól, amelyhez azt a nürnbergi alapokmány mégis csak kötötte és teljesen önálló bűncselekménnyé teszi akkor, amikor kimondja, hogy az emberiség ellen elkövetett bűncselekmény független a háborútól, illetőleg a hadiállapottól. Végül a cselekmény — a határozat szerint — akkor is büntetendő lenne, ha azt egyesek vagy szervezetek az állam szerveiként, illetőleg az állam biztatására vagy az államtól törve követték el, — azaz a cselekményt az államtól is függetlenítték. Ami az illetékességet illeti, a határozat javasolja, hogy a bűnök abban az országban vonják felelősségre, amelynek területén vagy amelynek polgárai ellen a cselekményt elkövette (a területi és érdeksérelmi elv alternatív érvényesülése). Ha a nemzeti bíróság által való felelősségrevonás — mondja a határozat — akadályokba ütköznék, nemzetközi büntetőbíráskodásnak lenne helye; a kiadatást általában kötelezővé kell tenni. Ezt a rendezést, a nemzetközi bíróságnak ilyen szubszidiáris beiktatását a kon-

Sajtó alatt van és még a tavasz folyamán megjelenik:

Két év hatályos jogszabályai 1945–1946

Függelék: 1943–1944. évi hatályos törvények.

Szerkesztik:

Dr. BACSÓ FERENC

miniszteri osztályfőnök, az igazságügyminisztérium
törvényelőkészítő osztályának vezetője és

Dr. MIKOS FERENC
főelöltségi bíró

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ
miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓ IMRE
miniszteri osztályfőnök, az igazságügyminisztérium
törvényelőkészítő osztályának tagjai

Készül a magyar igazságügyminiszter hozzájárulásával

I. RÉSZ. TÖRVÉNYEK.

Tartalmazza az 1945–1946. években kihirdetett 40 törvényt úgy az eredeti, mint hatályos alakjában, kb. 110 oldalon

II. RÉSZ. RENDELETEK.

Közi 804 rendelet hatályos alakban kb. 800 oldalon

III. RÉSZ. (FÜGGELÉK)

1943–1944. években kihirdetett hatályos törvények

Kimerítő betűsoros tárgymutató — Részletes jogszabálmutató — Minden jogász, közület és hatóság számára nélkülözhetetlen

KEDVEZMÉNYES ELŐJEGYZÉSI ÁRA KÖTVE 120 FORINT,
AMELY KEDVEZMÉNYES ELŐJEGYZÉSI VÉTELÁR MÁR
HAVI 20 FORINTOS RÉSZLETEKBE IS FIZETHETŐ
ÉS MEGRENDELHETŐ:

FELDMANN-FÉLE KÖNYVKERESKEDEŚ

„Ügyvédek boltja“

Budapest, V., Alkotmány-utca 12

TELEFON: 1-2-0-0-3-4

gresszus átmeneti megoldásnak tartja, mivel a jövőre nézve sürgősen megalkotandónak véli a nemzetközi büntetőtörvénykönyvet és általánosságban bevezetendőnek a nemzetközi büntetőbíráskodást. Javasolja végül a határozat, hogy az egyes államok belső törvénnyel tiltsák meg a emberiség elleni bűncselekmények elkövetésére izgató propagandát.

A kongresszus első határozatával tehát a meghatározott eseménysorozatra méretezett nürnbergi alapokmány elveit fejleszti tovább és az emberi történetben addig szinte ismeretlen, a fasiszták által bevezetett bűncselekmények rendszeres büntetését kívánja egyetemessé tenni és nemzetközileg is egységesen rendezni, ami számunkra márcsak azért is jelentős, mert a békeszerződés is említést tesz az emberiség elleni bűncselekményekről. A mult szomorú tanulságainak levonását jelentő ezt a nagyfontosságú határozatot, a világ demokratikus jogászainak ezt az egyetemes megnyilatkozását két másik határozat egészíti ki. Az egyikben a kongresszus a nürnbergi ítélet felett gyakorol bírálatot azzal, hogy határozottan követeli a német katonai és politikai háborús főbűnösök mellett a német iparmágnásoknak nemzetközi bíróság elé állítását is, mivel ezek »résztvettek a nemzetiszocialista kormánynak támadó háború indítására irányuló összeesküvésben és ennél fogva, pénzügyi és gazdasági támogatásukért ugyanolyan felelősség terheli őket a számtalan embertelen cselekményért, mint a nemzetiszocialista politikai vagy katonai vezetőket«. A másik határozat szintén a fasiszmus maradványai, illetőleg feléledése ellen küzd akkor, amikor az Egyesült Nemzetek minden jogászának lelkiismerete elé tárja a Franco-diktatúra jogi vonatkozású, jogellenes és a német nemzetiszocialisták módszereire emlékeztető erőszakosságait.

Ha az említett határozatok, — melyek közül különösen az emberiség ellen elkövetett bűnökre vonatkozóan van nagy jelentősége, — a mult tanulságainak helyes értékelését jelentik, akkor a napirend második pontja tekintetében elfogadott határozat a jövő világrendjének kialakulására irányuló nagyvonalú kezdeményezésként fogható fel. A kongresszus megállapította, hogy »a tartós béke megteremtése az alapvető demokratikus szabadságjogoknak a szabadság ellen irányuló minden támadást megtorló eredményes szankciók rendszerével biztosított tiszteletbentartását kívánja meg.« A határozat — a francia rendszernek többé-kevésbé megfelelően — az emberi szabadságjogok négy csoportját állítja fel. Ezek: 1. az erkölcsi szabadságjogok, mint a szólás-szabadság, a gyülekezési szabadság, a lelkiismereti és vallásszabadság; 2. a fizikai szabadságjogok, mint a magánlak sérthetetlensége, a levéltitok, a bírósági eljárás túlkapásaival szemben nyújtott biztosítékok; 3. a polgári szabadságjogok, mint a származásra és vallásra tekintet nélkül biztosított választójogosultság és választhatóság; végül 4. a szakszervezeti szabadság és a munkások joga a társadalombiztosításra (ezek valamelyest kollektív jogokként foghatók fel). A kongresszus

megállapította, hogy ezeknek a szabadságjogoknak védelmét az érvényes általános nemzetközi jog már ma is biztosítja. Ezt a kérdést a kongresszus továbbra is napirenden kívánja tartani; határozatával egyelőre kijelölte az utat, amelyen a jelen nemzetközi jogának haladnia kell és az emberi szabadságjogokat kiemelve az állami keretekből, azokat nemzetközi ellenőrzés alá, nemzetközi jogi keretekbe helyezi.

* * *

Sajnos, a külföld hírei és kezdeményezései késve érnek el hozzánk s számunkra alig marad más, mint bizonyos nosztalgiával kísérni ezeket a nemzetközi kezdeményezéseket. Így késve értesültünk arról is, hogy a kongresszus a jogászoknak a béke megóvásával és biztosításával kapcsolatos tennivalói tekintetében nem elégszik meg az alkalmi összejövetelekkel, — bár hasonló kongresszust az idén is rendeznek, — hanem nemzetközi jogász-szervezetet létesített »A demokratikus jogászok nemzetközi egyesülete (Association Internationale des Juristes démocrates)« néven. Az új egyesület, melynek létjogosultságát a számos más nemzetközi jogász-szervezet mellett sokan kétségbevonják, éppen abban tér el az egyéb nemzetközi jogászegyesületektől, hogy a »demokratikus« jelzőnek az egyesület nevébe való felvételével az elvek és események tekintetében határozottan állást foglal; nem kíván a politika-mentesség megtévesztő köntösébe burkolózni, hanem nyíltan megmondja, hogy célja határozott és következetes cselekvés a fasiszmus maradványainak felszámolására és a nemzetközi demokratikus együttműködés érdekében. Az új egyesület programjában bizonyára nem újszerű a nemzetközi jogászkapcsolatok kiépítésére és az egyes országok között baráti, megértő légkör kialakítására törekvés, ahogy a jogtudománynak általában és a nemzetközi jognak a nemzeti jogok összehasonlítása útján való fejlesztése sem új célkitűzés. De újszerű egy demokratikus nemzetközi jog kialakításának gondolata és az Egyesült Nemzetek jogászainak közös akcióra felhívása a demokratikus szabadságjogok elvben és gyakorlatban való megvalósítására, a háborús bűnösök megbüntetésének ellenőrzésére, a fasiszmus nyomainak a jogból való kiirtására, a jog tekintélyének a nemzetközi kapcsolatok során való megóvására és általában a tartós és szilárd béke biztosítására. Az egyesület tehát egy teljes értelemben vett, magasabb szempontú demokratikus, tehát politikai egyesülése kíván lenni a jogászoknak; ez kitűnik abból is, hogy munkásságát az Egyesült Nemzetek munkásságával kívánja egybehangolni és kérni fogja az Egyesült Nemzetek szervezetétől elismerését.

»Mindenekelőtt pontosan meghatározott szakaszokban kell haladni és a konkrétumok terén kell dolgozni. A rendszeres szintézisek órája még nem érkezett el; most az időszerűség sugallta, szigorúan tudományos analízisek koránál tartunk. Csak a jelenkori belső jogok azonosságainak, analógiáinak vagy kapcsolatainak aprólékos ösz-

szévetése nyithatja meg bizonyos vonatkozásokban majd az egységesítés perspektíváit. »Remélhető, hogy a nemzetközi összefogást jelentő és a jövő kialakításában a demokratikus jogászoknak szerepet biztosítani kívánó egyesület iránt nálunk is támad érdeklődés és a demokratikus magyar jogászok is bekapcsolódnak abba a munkába,

amely kezdetben a részfeladatok kidolgozásával, később pedig azok egybefogásával segíti a népek közötti béke megerősödését. A lehetőség a bekapcsolódáshoz adva van, mert az egyesület főtítkára a magyar jogászokat is felkérte a nemzeti csoport megalakítására.

Dr. Szabó Imre

A kereskedelmi tulajdon védelme

A magyar jogrendszer erős hatása alatt áll a római jognak. Mint ahogy a római jog a bérlet nem részesítette messzebbmenő védelemben, éppen úgy a magyar jogrendszer is csak a kötelmi jog terén nyújt némi védelmet a bérletnek. A bérlet mostoha jogi helyzete a római jogban, a régi Rómában elfoglalt szociális helyzetéből folyt. Rómában ugyanis minden valamirevaló polgár saját ingatlanán lakott és csak a római társadalom legalsó rétegei kényszerültek arra, hogy lakást vagy üzemhelyiséget bérleti szerződés útján biztosítsanak a maguk részére. Róma nem óhajtotta ezt a társadalmi réteget védelemben részesíteni és ezzel magyarázható, hogy a bérletnek a dologi jog terén semmiféle védelmet nem nyújtott.

Azok az országok, amelyek jogfejlődésükben jobban eltávolodtak a római jogtól, mint mi, előbb ismerték fel a bérlet gyenge jogi helyzetét és biztosítottak neki fokozatosan több és több védelmet. E fejlődésnek a legmagasabb pontja volt azután több országban az ú. n. kereskedelmi tulajdon védelmének törvénybe iktatása, amely kogens erővel határozta meg a bérletnek jogát harmadik személyekkel és általában az egész külvilággal szemben.

A legelső ilyen tárgyú törvényt Franciaországban hozták 1926-ban, amelyet népiesen csak »Loi sur la propriété commerciale«-nak hívnak. Rövidesen követte azt az angol »Landlord and tenant act« 1928-ban, amely a kereskedő, illetve iparos goodwill-jét hivatott védeni. (A francia törvény a »propriété commerciale«-t, az angol a »goodwill«-t védi. E két kifejezés egyébként nem pontosan azonos fogalmat fed. A »propriété commerciale« valóban kizárólag a bérleményhez tapadó eszmei értéket jelenti; a goodwill ennél sokkal tágabb fogalom. A két törvény azonban a két kifejezésen egy és ugyanazt érti, úgyhogy ebben a viszonylatban a két kifejezés párhuzamos, illetőleg vagylagos használata nem kifogásolható.)

A francia törvény, amely e törvények között a legelső volt, egyúttal a legmesszebb is ment a bérlet védelmében. Meghagyja ugyan a gazdasági célokra használt ingatlanok illetve helyiségek bérbeadójának a bérlet megszüntetéséhez való jogát, ez azonban többé-kevésbé fiktív, mert a törvény a régi bérlet számára előbérleti jogot biztosít és amennyiben a bérbeadó a volt bérleti jog gyakorlását komoly ok nélkül megtagadja,

úgy kártérítésre kötelezhető. Ez a kártérítési jog csupán akkor nem áll fenn, ha a bérbeadó avégből szünteti meg a bérleti szerződést, hogy az épületet átépítse, vagy ha a bérleményt a saját, illetve közeli hozzátartozója számára kívánja igénybevenni. Ez utóbbi esetben nem szűnik meg a kártérítési kötelezettség, ha az igénybevett bérleményt a bérbeadó, illetve hozzátartozója gazdasági tevékenység céljából igényli. A francia törvény ezenkívül kártérítési igényt biztosít a bérlet számára, ha az általa végzett javítások az ingatlan értékét emelik. Alaptalan gazdagodási igényt érvényesíthet a bérlet abban az esetben, ha a kiköltözés utáni öt éven belül bárki ugyanabban a bérleményben ugyanolyan, vagy hasonló vállalkozást folytat és az utód az eredeti bérlet által megszerzett vagy kiterjesztett vevőkör előnyeit élvezzi.

ÚJ MAGYAR TÖRVÉNYTÁR TÖRVÉNYGYŰJTEMÉNY I. KÖTETE

SZERKESZTI :

Dr. AUER GYÖRGY
főállamügyész, egyet. ny. rk. c. tanár

Tartalmazza az 1945—1946. évben kihirdetett törvények szerinti szövegét az 1947. évi január 1-én hatályos alakjukban, továbbá alaposan ismerteti a törvények indokolásának, céljának és benső tartalmának megvilágító részeit. A törvénygyűjtemény magában foglalja még a törvényeket kiegészítő kormányrendeleteket, lényeges tartalmukban, vagy legalább is olyan utalással, melyek alapján a rendeletek a Magyar Közlönyben a leggyorsabban feltalálhatók.

Kimerítő tárgymutató megkönnyíti az eligazodást.

A törvénygyűjtemény jogalkalmazók és vállalatok részére nélkülözhetetlen.

A mű könyvalakban, 160 sűrűn szedett oldal terjedelemben ez év június havában megjelenik.

Ára kb. 20 forint

*

ATHENAEUM KIADÁS

A bérleti szerződés lejártá után a háztulajdonos jogosult a helyiséget másnak kiadni, ha az új bérlő oly magasabb bért kínál, amelyet az első bérlő megadni nem hajlandó. A bíróság azonban ily esetben köteles megvizsgálni, nem színleges-e az így létrejött szerződés. A törvényes előbérleti jog alapján a régi bérlő az utódjával szemben kártérítést követelhet abban az esetben is, ha a bíróság megállapítja, hogy az új bérlő által fizetett bér lényegesen túlhaladja a normálisan fizetett béreket. Az ilyen »kisteigerolási« esetekben az ingatlan bérbeadója a régi bérlő kártérítési igényeért subsidiárisan kezesként felel.

Ha a régi bérleti szerződés lejárt és a bérlő és a bérbeadó megegyezett abban, hogy új bérleti szerződést kötnek, de a feltételek iránt megegyezni nem tudnak, különleges eljárásban a bíróság állapítja meg a bérleti feltételeket.

Ha a gazdasági helyzet változása folytán valamelyik fél úgy látja, hogy a bérérték szempontjából több, mint 25 százalékos változás állt be, a bíróságtól kérheti a bérleti feltételek felülvizsgálását.

A francia törvény messzemenő védelmet biztosít a bérlőnek és gyakran túlmegegyez a szigorúan vett goodwill-nak a védelmével. (Ez érthető Franciaországban, ahol a törvény létrejöttkor a kispolgárság, amelynek e fokozott védelem elsősorban állt érdekében, volt politikailag túlsúlyban.) Az 1928-as angol törvény már inkább magának a kereskedelmi tulajdonnak a védelmére korlátozódik. Bár a törvény állandóan goodwill-ról beszél, ezt a fogalmat nem határozza meg. Egy régebbi angol ítélet szerint: A goodwill több annál a valószínűségnél, hogy a régi vevők visszatérnek; mindaz az előny értendő alatta, amely hírneven és üzleti összeköttetéseken alapszik és amely az évek során kifejtett becsületes munka és magas költségek révén jött létre. Ennek megfelelően az angol törvény is csupán arra a goodwill-ra nyújt védelmet a bérlőnek, amely azon a révén jött létre, hogy a bérlő a bérleményben üzletét huzamos időn át folytatta és üzleti összeköttetéseivel, hírnevével a bérlemény értékét emeli. A kártérítési igény tehát csak huzamosabb ipargyakorlás után áll elő, és pedig ha a bérlő, vagy jogelődje ugyanazt az ipart legalább öt éven át folytatta a bérleményben. Mentessül azonban a bérbeadó a kártérítés alól, ha újabb bérszerződés kötésére hajlandó. Az új bérszerződés és a kötendő új szerződés időtartamát vitás esetben a bíróság állapítja meg.

Míg a francia jogrendszer kényszerbér szerződést nem ismer, az angol törvény oly esetekben, amikor a kártérítés nem nyújt elég kárpótlást a goodwill elvesztéséért, lehetőséget nyújt a bérlőnek, hogy a bíróságtól kérje, hogy az új bérleti szerződést állapítson meg méltányos feltételek mellett. A bíróság egészen 14 évig terjedhető időtartamú kényszerbér szerződést állapíthat meg. Ezt csak akkor nem teheti, amikor a bérbeadó saját maga, illetve 18 évnél idősebb gyermekei számára igényli a bérleményt, vagy ha az ingatlant átépíteni szándékozik. Ha azonban ily okból szűnik meg a bérszerződés, de az ingatlantulajdonos

szándékát nem valósítja meg, kártérítésre kötelezhető. Legvégül rendelkezéseket tartalmaz az angol törvény a bérlő részéről megejtett javítások megtételére vonatkozólag. Biztosítja a bérlőnek azt a jogát, hogy ezeket a javításokat el is végezhesse a bérleményen, akár a bérbeadó hozzájárulása nélkül is. A bérlőnek minden olyan esetben joga van a befektetések eszközlésére, ha azok a bérlemény bérértékét emelik.

Még megemlítésre méltó az 1931-es belga törvény, amely, bár a legkorlátozottabb, de talán a legpontosabb fogalmazású az összes ilyen jogszabályok között. Ez nem biztosít kényszerbérletet, sem előbérleti jogot, hanem csupán kártérítést oly esetekben, amikor a bérlő legalább hat hónappal a szerződés lejártá előtt kérte annak megújítását és a bérbeadó a bérleményt ugyanolyan, vagy hasonló célokra adta bérbe, illetve ő maga folytatja a bérleményben ugyanazt az üzletet. A kártérítés maximuma az utolsó évben fizetett bér összege.

A belga törvény biztosítja a bérlőnek azt a lehetőséget, hogy jogát harmadik személyre albérleti szerződés formájában átruházza. E jogot szerződésileg sem lehet korlátozni oly esetekben, amikor az albérletbe való adással az egész vállalat száll át. Az albérleti szerződés közzendő a bérbeadóval és ha ez nem egyezne bele, a bérlőnek jogában áll a bíróságtól kérni engedélyt a szerződés megkötésére.

Hasonló jogszabályok vannak életben Dániában és Spanyolországban is.

Magyarországon a huszas években a kereskedők ugyancsak mozgalmat indítottak a kereskedelmi tulajdon védelmét célzó jogszabály életbeléptetése érdekében. Ez konkrét formát akkor öltött, amikor a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1936-ban az akkori kormányzatnál javaslatot tett ilyirányú jogszabályalkotásra. Javaslatában három esetre kérte a védelmet: 1. ha a háztulajdonos abból a célból mond fel, hogy a bérlő goodwill-ját kihasználja, illetve a bérlő kényszerhelyzete folytán indokolatlanul magas bért érjen el, 2. ha különleges nagyságú, alakú, vagy jellegű bérleményről van szó (például kávéház), amely bizonyos üzem céljaira alkalmas, viszont kínálat ily bérleményekben egyáltalában nincs, vagy csak alig van. Ebben az esetben még akkor is indokolt a bérlő védelme, ha a felmondás nem abból a célból történik, hogy a bérleményt újból hasonló üzem céljaira adják ki, 3. ha az ingatlantulajdonos ugyanazon az ingatlanon más, ugyanolyan vagy hasonló üzem céljaira ad bérbe üzemhelyiséget.

Ez a javaslat elsüllyedt, sohasem került a törvényhozás elé. Ez érthető, hiszen azoknak az időeknek a szellemében a háztulajdonosok lényegesen nagyobb politikai hatalmat képviseltek, mint a kereskedelem. Egy szerény lépés történt csak azért, hogy a fővárosi lakbérleti szabályrendelet biztosított némi védelmet az ipari, illetve a kereskedelmi üzemhelyiségek bérlőinek: a tíz évnél hosszabb idő óta bérelt üzemhelyiségek felmondási idejét némiképp meghosszabbították; és megtiltotta a szabályrendelet, hogy a háztulajdonos

ugyanabban a házban ugyanolyan üzlet számára adjon ki üzlethelyiséget. Ez a rendelkezés azonban jellegzetesen »lex imperfecta«, mert ha a bérbeadás megtörtént, a régi bérlőnek csupán a bérleti szerződés megszüntetésének jogát biztosítja; gyakorlatilag tehát semmit.

Ma ez a kérdés még nem időszerű, hiszen a szabad üzlethelyiségforgalom megindulásáig még huzamos idő fog eltelni. Tekintettel azonban arra, hogy az üzlethelyiségek termelése lényegesen meghaladja a lakástermelést, a kereskedők elhullása a stabilizáció folytán viszont nagyobb mértéket öltött, lehetséges, hogy előbb-utóbb

a kínálat és kereslet egyensúlya e téren helyreáll, amivel nyilván az üzlethelyiségek felszabadítása is együtt fog járni. Indokolt tehát ilyirányú törvénynek már most történő előkészítése. Ez a meg gondolás vezette az érdekeltségeket, valamint a jogászi köröket arra, hogy ezt a kérdést most újból napirendre tűzzék. A kormányzatnak is ma már lényegesen más e kérdéstről vallott felfogása, mint a múltban, ami abból is kiviláglik, hogy az igazságügyminiszter e kérdésnek az átmeneti időre rendeleti úton való rendezését jelentette be.

Dr. Salusinszky György

SZEMLE

A miskolci véres tömegzendülés ügyében a Népbíróság valamennyi vádlott szabadlábrahelyezését rendelte el. A meglepő határozat indokai tekintetében a hírek eltérőek. A korábbi közlemények szerint a szabadlábrahelyezés azért volt mellőzhetetlen, mert a Nr. 33. §-ának harmadik bekezdése értelmében a terhelt a népbírósági ítélet meghozataláig hat hónapon túl előzetes letartóztatásban nem tartható. Néhány nappal ezelőtt viszont az egyik napilap a végzést akként ismertette, hogy a vádlottak azért voltak szabadlábra helyezendők, mert az előreláthatólag kiszabható büntetés nem látszik oly súlyosnak, hogy szökésüktől tartani kellene. Abban viszont minden hír megegyezett, hogy a népügyészség a végzés ellen felfolyamodással nem élt. Nem érkezett hír a szabadlábrahelyezett vádlottak rendőrhatalósági őrizetbevételéről (internálásáról) sem.

A jogász- és a jogban jártalan közvélemény a szabadlábrahelyezésre vonatkozó határozat indokolásán túlmenően annak *magyarázatát* várta. Ez azonban nem történt meg. Hallottunk ugyan arról, hogy a tárgyalás annak idején a kijelölt tanácsvezető sajnálatos megbetegedése következtében nem volt megtertartható. Alig hihetjük azonban, hogy ilyen vagy ehhez hasonló adminisztratív inonderabiliák juttatták volna az ügyet abba a jogi zsákutcába, amelyből sem a népbíróság, sem a népügyészség, sem a felügyeleti hatóságok jogászai leleményessége nem talált kiutat.

Mielőtt a miskolci zendülés emléke végleg feledésbe merülne, kénytelenek vagyunk a felelősség kérdését felvetni.

Meggyőződéssel valljuk, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak minden más követelményével egyenrangú követelménye a gyorsaság. A bűncselekményt a bűnvádi üldözésnek késedelem nélkül nyomon kell követnie, mert a bűncselekmények megelőzéséhez és a társadalom erkölcsi egyensúlyának fenntartásához fűződő érdekek egyaránt azt követelik, hogy a bűncselekmény megtorlása olyan időpontban következzen be, amikor az a bűncselekménnyel tudomással bíró szűkebb, vagy szélesebb személyi körben még feledésbe nem merült és amikor a bűncselekmény elkövetői sem méríthettek a túlzott időmúlás tényéből a bűncselekménynek az államhatalom által való enyhébb megítélésére vonatkozó, helyt nem álló, vagy esetleg némi alappal bíró következtetést. Különösen indokolt a határozott és gyors bűnvádi üldözés akkor, amikor a bűncselekmény elsőrendű jogvédte érdeket sért és amikor annak elkövetése messze gyűrűző nyugtalanságot vált ki. Ezeket az elvi megfontolásokat időszerű viszonylatokba helyettesítve megállapíthatjuk, hogy a megtorlásnak késedelem nélkül nyomon kell követnie a bűncselekmény elkövetését, akkor, amikor, — miként a miskolci zendülés esetében is, — félreismerhetetlenül fasiszta mentalitásból fakadó és fasiszta jelszavak jegyében elkövetett bűncselekménnyel van szó. A bűnvádi eljárás megindításának létszakában ezúttal sem hiá-

nyoztak a megtorlás gyorsaságára, kíméletlenségére és cél tudatosságára utaló nyilatkozatok és tettek. Az — utóbb állásába visszahelyezett — főispán felfüggesztésétől, kezdve a budapesti népügyészség vádképviselőre kijelöléséig, az intézkedések és nyilatkozatok egész sora mutatta, hogy a post-fasiszta zendülők ezúttal szigorú megtorlásban fognak részesülni. Az, hogy ilyen előzmények után mindössze 1947 január havában, tehát a hathónapos határidő utolsó napjaiban került sor a népbírósági tárgyalás kitűzésére, már egymagában is súlyos mulasztás. Nem tartjuk feladatunknak, hogy azokat a lehetőségeket felsoroljuk, amelyek a népbírósági tanácsvezető megbetegedése mellett is rendelkezésre állottak, a főbenjáró bűncselekménnyel vádoltak szabadlábrahelyezésének meggátolására. Megállapítjuk azonban, hogy a tanácsvezető megbetegedése, de minden bizonnyal felgyógyulása óta is már körülbelül három hónap telt el anélkül, hogy a népbíróság az ügy tárgyalására újból kísérletet tett volna.

Az ímént a vádlott szubjektív szférája szempontjából sem tartottuk közömbösnek a bűnvádi eljárás elhúzódását. Vajjon közömbösnek tartják-e az illetékes hatóságok, hogy a minden bizonynyal többhavi szabadlábonlét után népbíróságitárgyalásra megidézendő és jogi szakismeretekkel nem rendelkező vádlottak, azzal a számukra megoldhatatlan rejtéllyel találják szemben magukat, hogy bár kevéssel ezelőtt az általuk elkövetett bűncselekmény szabadlábrahelyezését nem zárta ki, most

mégis a vádlói emelvényről azt kell hallaniok, hogy az ő cselekményük a gyilkosságnak, szándékos emberölésnek és más súlyos bűncselekményeknek tényálladékát meríti ki, amiért halálbüntetés vagy esetleg hosszú szabadságvesztés kiszabását kéri az ügyész. Ennek a helyzetnek visszasságát feltevésünk szerint a felügyeleti hatóságok is érzik és ha ez így van, akkor eggyel megszaporodik a miskolci ügyben felrajzolódó kérdőjelek száma. Nem feladatunk, hogy a felvetett és fel nem vetett kérdésekre feleletet adjunk, meg kell azonban állapítanunk, hogy súlyos és megmagyarázhatatlan mulasztások egész sorozatával állunk szemben, amelyhez súlyban alig hasonlítható, igazságszolgáltatási rendellenességek esetén a bíróságok egyeteme ellen, drákói intézkedéseket szokott sürgetni a napisajtó. Ezúttal magunkévá tesszük a kívánságot; azonnali és példás megtorlást kívánunk azokkal szemben, akik ennek az igazságszolgáltatási botránynak részesei, vagy okozói voltak.

V. P.

A budapesti törvényszék munkaügyi gyakorlatából

1. A cégvezetői jogosítvány megvonása — nem érintheti az alkalmazottnak a cégvezetői illetményekhez való jogát.

»Az alperes álláspontja az volt, hogy a cégvezetői jogosítvány megvonása folytán a felperesnek csak a legmagasabb kollektív szerződés szerinti fizetés jár.

E tekintetben a törvényszék magáévá tette az elsőbíróságnak azt a döntését, amely szerint a felperesnek a teljes időre joga van a cégvezetői illetményekhez, ... mert az alkalmazottnak az elért illetményhez szerzett joga van, tehát illetményeit a munkaadó egyoldalúan az esetben sem csökkentheti, ha esetleg a munkavállalóval szemben ennek hatásköre tekintetében megszorítást alkalmaz.« (1946. október 19., 15. Pf. 1146/1946.)

2. Hogy a munkavállalóval munkaadójának más alkalmazottai nem haj-

landók együttműködni, — nem azonnali hatályú elbocsátási ok.

»Alperes a felperest jogos ok nélkül bocsájtotta el azonnali hatállyal szolgálatából. Az F/1. alatt csatolt elbocsájtó levélben megjelölt ok: nevezetesen, hogy az öntöde munkásai felperessel együttműködni nem hajlandók, a törvényben felsorolt azonnali hatályú elbocsátási okok egyike alá sem vonható, tehát jogos elbocsátási oknak nem minősíthető. Feltehető ugyan, hogy az alperesi vállalat munkásainak magatartása kényszerítő hatással volt az alperesre, ez azonban a vállalat belső ügye, amiért azonban az anyagi felelősséget alperesnek kell viselni.

Az alperes fellebbezésében maga adja elő, hogy a munkásság tiltakozott a felperes alkalmaztatása ellen, így tehát módjában állott, — de enélkül is módjában állott — a munkásság véleményét, — amennyiben arra súlyt helyezett —, a felperes felfogadása előtt kikérni.« (1946. december 12. 15. Pf. 599/1946.)

3. A szolgálat szünetelése tartamára az alkalmazottnak illetmény nem jár.

»Az 1945. évi elmaradt szolgálati járandóság címén emelt kereseti követelésre vonatkozó fellebbezési érvelés alaptalan, mert az, hogy addig, amíg az alperesi vállalat az orosz parancsnokság rendelkezett, felperest miért nem állították munkába, a jelen perben közömbös, minthogy az alperes a rendelkezése alól elvont és az orosz parancsnokság által üzemben tartott gyárban a parancsnokság intézkedéseit nem befolyásolhatta, azt pedig felperes is elismerte, hogy 1945. júniusban N. N. közölte vele, hogy próbáljon máshol elhelyezkedni. Ily körülmények között felperesnek az az álláspontja, hogy neki nem mondtak fel, különösképpen nem kapott írásban felmondást, ezért szolgálati viszonya nem szűnt meg, téves, mert jelen esetben felperes szolgálati viszonya 1944. év végén az ostrom folytán félbeszakadt és ezután többet alperesnél szolgálatot nem teljesített. Ily esetben a 4800/1945. M. E. sz. rendelet alapján kifejlődött bírói gyakorlat értelmében, a szolgálat szünetelése tartamára az alkalmazottnak illetmény nem jár, ha tehát a munkaadó az ostrom után jelentkező alkalmazottat vissza nem veszi, ezzel a szolgálati viszony egyolda-

lúlag felmondás nélkül megszünteti, tehát felmondás közlése nélkül a szolgálati viszony tényleg megszűnik és az alkalmazott csupán a szolgálati viszony egyoldalú jogellenes megszüntetéséből származó jogait, jelen esetben a felmondási időre eső járandóságot, igényelheti.« (1946. december 5. 15. Pf. 1337/1946.)

4. A szolgálat szünetelésének tartamára kifizetett illetmény vissza nem követelhető és be sem számítható.

»Alperes az 1944. végén adott 1432 P. előleget a felperes felmondási és végkielégítési járandóságába kérte beszámítani. Ez a kérelem alaptalan, mert a szolgálat szünetelésének tartamára ugyan az alkalmazottnak illetmény nem jár, de ha azt kifizették, vissza nem követelhető. Alperes az előleget a hadihelyzetre tekintettel adta, tehát az 1945. januárja és a szünetelésre előre kiadott fizetésnek minősül, ami vissza nem követelhető, tehát be sem számítható.« (1946. november 28. 15. Pf. 1150/1946.)

5. Viszont: az 1944. év őszén nem a hadihelyzetre tekintettel, hanem kérelemre adott előleg — beszámítható.

»A felpereseknek az alperes által beszámítani kívánt előlegei nem az ostrom tartamára előre kiadott fizetést képezték, hanem azt még 1944. október 3. és illetve 10-én felperesek által előterjesztett kérelmükre engedélyezte alperes, ennél fogva felperesek előlegei a kereseti követéseikbe ártértékelve beszámítandók.« (1946. november 23. 15. Pf. 568/1946.)

6. Levélben közölt felmondás esetén a posta részéről felmerült mulasztás a feladó terhére esik.

»Téves az alperesnek az a panasza, hogy a kollektív szerződésnek »A szerződés érvénye« című fejezete értelmében a felperest azért nem illeti meg a kollektív szerződés szerinti fizetés, mert a felperesnek még 1945. május hó 1. előtt felmondott, — téves pedig azért, mert ... a felmondás csak annak közlésével válik hatályossá, ez pedig a megállapított tényállás szerint csak 1945. júliusában történt meg, a posta részéről felmerült téves visszakézbesítés vagy egyéb mulasztás viszont a feladónak, mint megbízónak, terhére esik.« (1947. január 7. 15. Pf. 1992/1946.)

7. Üzemi bizalmi egyénre nem vonatkozik az üzemi bizottsági tagokra vonatkozó felmondási korlátozás.

„Az 1946. január 31-én kelt F/4. alatt csatolt felmondást a fellebbezési bíróság az elsőbíróság álláspontjától eltérően jogérvényesnek találta, mert az 1946. január hó 16-án életbelépő 460/1946. M. E. sz. rendelet a 4800/1945. M. E. sz. rendelettel kimondott felmondáskorlátozást megszüntette s minthogy felperes nem volt üzemi bizottsági tag, hanem az F/9. alatti szerint csupán üzemi bizalmi egyénnek választották meg, reá nem vonatkozik az 55.000/1945. Ip. M. rendeletnek az üzemi bizottsági tagokra vonatkozóan kimondott felmondási korlátozása. Az 55.000/1945. Ip. M. rendelet 14. §-ában foglalt felmondási korlátozás ugyanis kifejezetten csak az üzemi bizottság tagjaira vonatkozik s az üzemi bizalmiakra nézve a rendeletben ily intézkedés nincsen. Általános jogszabály, hogy kivételeket megállapító jogszabályokat szorosan kell magyarázni és nem lehet kiterjeszteni olyanokra, akiknek a jogalkotó a kivételt nem adta meg.» (1947 január 11. 15. Pf. 1994/1946.)

Jegyzet: A döntés helyességéhez szó férhet. Az üzemi bizottság tagjai részére biztosított védelem eadem ratione meg kell, hogy illesse az üzemi bizalmi személyt is. Az üzemi bizottság jogállását szabályozó joganyag nem tekinthető ius speciale-nek.

Sz. Zs.

8. A pénztáros mikor tekinthető fontosabb teendőkkel megbízott alkalmazottnak.

„Csak az a pénztáros tekinthető fontosabb teendőkkel megbízott alkalmazottnak, aki a befolyó pénz nemcsak naponta, hanem az egész üzletkörre kiterjedően önállóan és felelősség mellett állandóan kezeli, rendszeres pénztári kimutatásokat, könyveket vezet s pénztári kulccsal rendelkezik.» (1946 december 10. 15. Pf. 2266/1946.)

9. Felmondási idő megjelölése nélkül közölt felmondás — a törvényes felmondási időre szólottak tekintendők.

„Minthogy alperes a felmondások közlésekor a felmondási idő tartamát nem jelölte meg, a felmondások a törvényes felmondási időre szólottaknak tekintendők. Az a körülmény,

hogy jóval később az 1945. szeptemberében történt elszámolásnál alperes a valorizátlannal fizetett illetmények kiutalásánál mindegyik felperesnek hat havi felmondást számított, a hat havi felmondáshoz való jog elismerésének nem tekinthető, következésképpen felperesek mindegyike csak az őket munkakörük alapján megillető törvényes felmondási időre járó illetményt igényelheti jogszerűen.» (1946 november 23. 15. Pf. 568/1946.)

10. A szolgálati viszony megszűnése után újabb felmondás közlése nem ad jogot felmondási járandóság követelésére.

Tényállás: Alperes 1944. június 27-én felperesnek hat hónapra, 1944 december 31-re felmondott. Felperes a zsidó törvények hatálytalanítása után 1945 áprilisában szolgálatra jelentkezett az alperesnél; amikor is alperes 1945 október 31-re újból felmondott neki. A felperes 1945. évben szolgálatot nem teljesített.

Felperesnek az 1945. május 1-től 1945 október 31-ig terjedő hat hónapi felmondási időre számított felmondási járandóság iránt támasztott keresetét az elsőbíróság elutasította. E döntést a törvényszék helybenhagyta. A vonatkozó indoklás:

„Az elsőbíróság ítéletének a felperes által az F/3. alattira alapított igény tárgyában hozott elutasító döntését a fellebbezési bíróság indokai alapján és még azért is helybenhagyta, mert a felek között fennállott szolgálati szerződés az alperes által 1944. évi június hó 27-én gyakorolt felmondás folytán 1944. év december hó 31-én megszűnt, az alperes a felperest 1945. április havában történt jelentkezésekor nem foglalkoztatta, sem vissza nem fogadta, sem pedig vele újabb szolgálati szerződést nem kötött. Ily körülmények között tehát egymagában a felmondás tényéből, felmondást indokoltta nem tevő jogviszony hiányában, a felperes jogokat nem érvényesíthet.

Az ennek ellenére megtörtént felmondás megtételére elfogadhatónak tartja a fellebbezési bíróság az alperesnek a 3. sorszámú jegyzőkönyvben foglalt azt az előadást, hogy abban az időben még bizonytalan volt, hogy az ú. n. zsidótörvények következtében eszközölt korábbi felmondások hatályosaknak

tekintendők-e vagy sem, így tehát az alperesnek a felperes jelentkezésekor tanúsított fentelődött magatartásából jóhiszeműen a felperes maga sem következtethetett arra, hogy az alperes vele szemben bármilyen kötelezettséget kívánt volna vállalni.

Téves a felperesnek a 200/1945. M. E. sz. rendeletre történt hivatkozása, mert az idézett rendelet csupán a zsidókra vonatkozó hátrányos megkülönböztetéseket tartalmazó jogszabályokat helyezte hatályon kívül, nem tartalmaz azonban olyan rendelkezést, amely a magánalkalmazottakkal szemben, habár a hatályon kívül helyezett jogszabályok folytán, de már előzőleg gyakorolt felmondásokat hatálytalanoknak nyilvánítaná.

Ami pedig a 4800/1945. M. E. sz. rendeletre történt utalást illeti, ez azért sem helytálló, mert a felperes az alkalmazásába való visszavételét az alperestől 1945. év április havában s így az idézett rendelet hatálybalépése (1945 július 14.) előtt, tehát oly időben kérte, amikor még a munkáltató visszavételi kötelezettsége nem állt fenn, azt pedig, hogy a rendelet hatálybalépése után ettől számított 30 nap alatt (1. § első bek.) olyan kérelmet előterjesztett volna, — amely kérdésben való döntés a rendelet 8. § 2. bek. a) pontja értelmében az egyeztető bizottság hatáskörébe tartozik, — a felperes nem is állította.» (1946 október 31. 15. Pf. 949/1946.)

Jegyzet: Az utolsó bekezdésben foglalt deklarációt tévesnek tartjuk. Aki a 4800-as rendelet megkívánta jognyilatkozatot már a rendelet előtt megtette, többet tett, mint amit a rendelet megkíván és nem lehet arra köteles, hogy nyilatkozatát a rendelet életbelépése után megismétlje.

Sz. Zs.

11. Az igazoló bizottság által állásvesztésre ítélt szövetkezeti alkalmazott nem veszti el egy más szövetkezettel szemben korábban már jogerősen megítélt nyugdíjigényét.

Tényállás: Felperes korábban X. szövetkezet alkalmazásában állott, alkalmazásának megszűnte után folyamatba tett perben a Kúria végső fokon jogerősen nyugdíjfizetésre kötelezte a munkaadót (alperest).

Felperes nyugdíjaztatása után Y. szövetkezet szolgálatába lépett, mint

tisztviselő és itt őt az igazoló bizottság nem jogerősen állásvesztésre ítélte.

Az állásvesztést kimondó határozat folytán nemcsak a szolgálatadó Y. szövetkezet szüntette meg felperes tisztviselői fizetésének folyósítását, hanem a nyugdíjfizetésre kötelezett X. szövetkezet (alperes) is megtagadta a jogerős ítélettel megállapított nyugdíj további fizetését arra való hivatkozással, hogy mivel X. és Y. szövetkezet Z. szövetkezeti központba olvadva egy vállalatba egyesülnek, így az igazoló bizottság említett határozata folytán az egy vállallattá egyesülés következtében az ő nyugdíjfizetési kötelezettsége is megszűnt.

E tényállás alapján indított keresetet felperes X. szövetkezet ellen, kérve nyugdíjjogosultságának megállapítását és a kollektív szerződés alapján átértékelt nyugdíj megfizetésére alperes kötelezését.

Az elsőbíróság alperes nyugdíj fizetése iránti kötelezettségét közbenszóló ítélettel megállapította.

A törvényszék az elsőbíróság közbenszóló ítéletét hatályon kívül helyezte és az ügyet további tárgyalás és szabályszerű határozat hozatala végett az elsőbírósághoz visszautasította.

Indokolás: »A fellebbezés elbírálásával kapcsolatban a törvényszék elsősorban azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy közbenszóló ítélet hozatalának volt-e helye. Miután pedig az alább kifejtettek szerint arra a meggyőződésre jutott, hogy alpereseknek nyugdíjfizetésre jogerős bírói ítélettel való kötelezése mellett ilyen határozatra szükség nem volt, az ítéletet hatályon kívül helyezte.

Igaz ugyan, hogy felperes keresetében a nyugdíjjogosultság fennállásának ítéleti kimondását is kérte, alperesek egyidejű nyugdíjfizetésre való kötelezésével kapcsolatban, — a keresettel megindult per még sem tekinthető a Pp. 130. §-ára alapított megállapítási pernek s ilyen megállapításra a már többször hivatolt kúriai ítélet fennállása mellett semmi szükség nincs. A bírói ítélet jogerejét ugyanis csak perújítás vagy megtámadási per során hozott újabb jogerős bírói ítélet, az ítélet jogerejét érintő esetleges újabb jogszabály vagy ilyen jogszabállyal netán szabályozott eljárás során hozott jogerős határozat ronthatja le, de semmi esetre sem alkalmas arra az ítélettel

kötelezett fél egyoldalú állásfoglalása, kötelezettségének egyszerű kétségbevonása vagy jogszabályokra tévesen hivatkozó véleménye.

A magyar Kúriának az alperesek nyugdíjfizetési kötelezettségét megállapító ítélete újabb (perújítási vagy megtámadási) per vagy eljárás tárgyát nem képezte, annak jogerejét érintő újabb jogszabály ezidőszert nincsen, ennél fogva az ítélet jogereje és ezzel alperesek nyugdíjfizetési kötelezettsége időközben semmi változást nem szenvedett. Az jelenleg is érvényben van s miután a Pp. 411. §-a értelmében a bírói ítélet jogerejét hivatalból kell figyelembe venni, az egy újabb perben vita tárgyát nem képezheti. Ezért ebben a perben kizárólag csak a nyugdíjfizetés mértékének megváltoztatására irányuló felperesi igény képezheti a perbeli jogvita tárgyát. (1946 november 14. 15. Pf. 1384/1946.)

12. Kollektív szerződésben megállapított fizetésen felül jutalék átalány nem követelhető.

»Felperes a havi 443 Ft. fizetésen felül még 50%-ot, összesen tehát havi 664 Ft 50 fill. illetményt kért számításba venni azon az alapon, hogy neki fizetésen felül ily mértékű jutalék keresete is volt. Ez a felperesi álláspont téves, mert a bíróság a felperesnek nem a szolgálati szerződés szerint járó elértéktelenedett illetményeit ítélte meg, hanem a jelenlegi kollektív szerződés szerint a felperes állására vonatkozó illetményt. A kollektív szerződésben megállapított járandóságokban minden benne foglaltatik, annál többet sem adni sem elfogadni nem szabad, tehát a kollektív szerződésben megállapított fizetéshez még jutalék-átalányt hozzászámítani nem lehet. (1946 november 28. 15. Pf. 1150/1946.)

13. Kollektív szerződésben megállapított bérrel felül remuneráció sem jár.

»Felpereseknek remuneráció iránti kereseti követelése alaptalanok, mert a felmondásaik idején már a kollektív szerződés volt hatályos, annak tételei szerint voltak felperesek követelése kiegészítendő, a kollektív szerződésben megállapított bérrel felül pedig még külön remuneráció az alkalmazottnak nem jár. (1946 nov. 23. 15. Pf. 568/1946.)

Dr. Szigligeti Viktor

A Magyar Jogászegylet a magyar békeszerződéssel kapcsolatosan előadássorozatot rendez.

I. 1947 április 11-én (péntek) délután 6 órakor a nemzetközi jogi szakosztály ülésén előadást tart *dr. Sebestyén Pál* rk. követ és megh. miniszter: »A békeszerződés nemzetközi jogi vonatkozásai« címen.

II. 1937 április 18-án (péntek) délután 6 órakor és 1947 április 22-én (kedd) délután 6 órakor a magánjogi szakosztály és gazdaságjogi intézet ülésén előadást tart *dr. Nizsalovszky Endre* egyet. ny. r. tanár és *dr. Doroghi Ervin* ügyvéd, egyet. magántanár: »A békeszerződés magánjogi és gazdaságjogi vonatkozásai« címen. Hozzászólnak: *dr. Szász István* egyet. ny. r. tanár, *dr. Székely Artur* a budapesti kereskedelmi és iparkamara főtitkára, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Ujlaki Miklós* ügyvéd, egyet. m. tanár, *dr. Varga István* egyet. ny. r. tanár, *dr. Váli Ferenc* ügyvéd, egyet. m. tanár, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

III. 1947 április 25-én (péntek) délután 6 órakor a magánjogi szakosztály ülésén előadást tart *dr. Beck Salamon* ügyvéd, egyet. m. tanár: »A békeszerződés és a szellemi javak« címen. Hozzászólnak: *dr. Alföldy Dezső* a budapesti ítélőtábla ny. elnöke, *dr. Balás P. Elemér* egyet. ny. r. tanár, *dr. Keéri Szántó Andor* a Magyar Könyvkiadók Egyesületének elnöke, *dr. Palágyi Róbert* ügyvéd, *dr. Trebits Herbert* ügyvéd.

IV. 1947 május 2-án (péntek) délután 6 órakor a közjogi szakosztály ülésén előadást tart: *dr. Sömjen László* kúriai bíró: »A békeszerződés és az állampolgársági jog« címen. Hozzászólnak: *dr. Egyed István* egyet. ny. r. tanár, *dr. Kőrösay Sándor* miniszteri osztálytanácsos, *dr. Sotonyi Gábor* miniszteri tanácsos.

V. 1947 május 9-én (péntek) délután 6 órakor a nemzetközijogi szakosztály ülésén előadást tart *dr. Szabó Imre* miniszteri tanácsos: »A békeszerződés és a kisebbségek« címen. Hozzászólnak: *dr. Baranyay Zoltán* miniszteri osztályfőnök, *dr. Flachbarth Ernő* egyetemi. ny. r. tanár, *dr. Váli Ferenc* ügyvéd, egyet. m. tanár.

Valamennyi előadást a Budapesti Ügyvédi Kamara helyiségében (V., Szemere-u. 10, I. em.) tartják meg.

Az Ítéletábrák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet)

Tulajdonközösségből származó igény nem tartozik döntőbizottsági eljárásra.

86. „Ígénylőt, mint zsidó származását 1941. évben felhívták, hogy magyar állampolgárságát igazolja, minthogy azonban a felhívásnak a rendelkezésre álló rövid idő alatt eleget tenni nem tudott, s tartott attól, hogy emiatt a nevén álló iparengedélyt visszavonják s így az üzletet elveszíti, azt egy fiktív szerződéssel átruházta I. r. használóra, aki nővére a II. r. használónak, aki igénylő felelesége. I. r. használó azonban, miként azt eskü alatti kihallgatása alkalmával is vallotta, az üzletet meg nem vette, ő vételárat nem fizetett, az ő nevére csak azért került az üzlet, hogy hűgának, a II. r. használónak a vagyonát megmentsék.

Ígénylő 1941 december 3-án munkaszolgálatra vonult be, 1944 február 27-én jött haza, akkor felesége, a II. r. használó felszólította, hogy költözzék el a közös lakásból. 1944 június 5-én igénylő újra bevonult, s csak 1945 január 5-én tért vissza.

Ígénylő a szerinte a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok okozta helyzetben elvesztett, de saját álláspontja szerint is közös tulajdont képező üzlet felerészének a visszabocsátását, vagy 10.000 forint megfizetését kérte, amely üzletet viszont felesége a II. r. használó kizárólag maga részére követeli azon az alapon, hogy azt ő vette a különvagyonából, azt a házasság együttes idején, s ezidőszereint is ő vezeti, az iparengedélyt is akarata ellenére íratta annak megszerzésekor az igénylő a maga nevére, az üzlet tehát, mint külön vagyon, kizárólag az ő tulajdona. — Mint-hogy a megállapított tényállás szerint az üzlet a házasság közös tulajdonát képezi, a tulajdonközösségből származtatott igény elbírálása azonban nem tartozik a 7590/1945. M. E. sz. rendelettel, valamint az annak végrehajtása tárgyában kiadott 30.800/1945. K. K. M. sz. rendelettel szabályozott külön eljárásra, ezért az ítéletábrák döntőbizottság határozatának hatályon kívül helyezése mellett az eljárást hatáskör hiánya miatt megszüntette.”

Bp. Tábla P. X. 1696/1946. — 1946 október 12.

»Hátrányos szerződés« fogalma.

87. „A szakértő véleményében előadta, hogy 1934—39. évig terjedő időben a sorsjegy főárusítási üzletek átruházása sorsjegyenként 80—120 P-ös ár mellett történt. Előadta továbbá, hogy 1939. év folyamán, amikor a zsidóktól a sorsjegy főárusítási megbízatást megvonták, körülbelül 30.000 drb. sorsjegy került kínálatra, ami a piacra nyomasztólag hatott. Ebben az időben sorsjegyenként 35—60 P-ös árat lehetett csak elérni.

A szerződés szerint átengedett négy sorsjáték jövedelmét a szakértő 37.000 P-re becsülte és így az átengedett 1200 drb. sorsjegy mellett az egy sorsjegyre eső vételár kb. 30 P-nek felel meg.

A szakértőnek ezt a kellően megindokolt véleményét az ítéletábrák elfogadta és minthogy eszerint a szerződésben kikötött ellenérték a zsidókra hátrányos rendelkezések miatt már amúgy is nyomott forgalmi árak legalacsonyabb összegét sem érte el, megállapította az ítéletábrák, hogy a szerződés az igénylő néhai férjére nézve hátrányos volt.

Bp. Tábla P. X. 1884/1945. — 1946 október 29.

Árukészlet visszakövetelése.

88. „A használó a visszakövetelt árukészletet nem közvetlenül az igénylőtől szerezte, hanem a K. Rt.-től és ahhoz nem hatósági intézkedés folytán jutott közvetlenül az igénylőtől való elvonás után.

Az igénylő arra hivatkozott, hogy a használó nem volt jóhiszemű, mert ha a legkisebb körültekintéssel és gondossággal járt volna el, tudnia kellett volna, hogy az általa megvásárolt papíros az igénylő tulajdona volt. A rendelet azonban nem különböztet a szerint, hogy a további szerző jóhiszemű, vagy rosszhiszemű volt-e és az áru- vagy anyagkészlet visszabocsátása tekintetében a döntőbizottsági eljárásban érvényesíthetőknek csupán az olyan személyek ellen támasztott igényeket ismeri el, akikhez közvetlenül az igénylőtől való elvonás után hatósági intézkedés folytán jutott az áru, vagy akik azt közvetlenül az igénylőtől szereztek meg, továbbá az ilyen közvetlen szerzőnek a házastársa, lemenője, vagy örököse ellen támasztott igényeket.”

Bp. Tábla P. X. 1860/1946. — 1946 október 3.

Jegyzet. A R. 1. §-a nem ad útmutatást arra vonatkozóan, mit ért az »átruházóra nézve hátrányos szerződés«-en. Felmerült a kérdés, vajjon ha valamely időpontban éppen a zsidóellenes intézkedések folytán az árszint amúgy is nyomott volt, a konkrét esetben elért vételár azonban ezt az árszintet elérte, megállapítható-e a szerződés hátrányos volta. Világos állásfoglalást ebben a kérdésben még nem találunk. A P. X. 517/1946. szám alatti részítélet indokolásának az a szakasza, amely szerint az ott szóbanforgó péküzem »az összes viszonyok figyelembevételével az 1941. évben a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok közzétételével legalább 35.000—40.000 pengő vételárért lett volna megszerezhető« és így az elért, mintegy 22.000—23.000 pengős vételár megvalósítja a hátrányos szerződés fogalmát, igenlő álláspontra utal. Ugyanígy a P. X. 2773/1946. szám alatti végzés, amely bizonyítást rendel el arra nézve, hogy az 1938. május 28-a előtt és 1941. évben hasonló és ilyen állapotban lévő üzem és pedig, mely üzem mikor, milyen értékért cserélt gazdát vagy adatott bérbe; szakértő meghallgatását rendelve el arra vonatkozóan, hogy a szerződés hátrányos volt-e és pedig nemcsak az 1941. évi háborús viszonyok, hanem az 1938. évi rendes viszonyok szemlélő tartásával.

A fenti sorszámú ítélet sem foglal elvi élel állást, bár annak hangsúlyozása, hogy a konkrét ár az amúgy is nyomott forgalmi árat sem érte el, ugyancsak igenlő állásfoglalásnak látszik.

Sz. Zs.

JOGIRODALOM

Dr. Szász István: A kötelmi jog általános tanai

Dr. Szász István még kolozsvári egyetemi tanár korában adta ki az ottani előadásai nyomán írott könyvét. Szász egyik legtermékenyebb írónk, aki nemzetközi magánjogi irodalmunk termésének igen jelentős részét mondhatja magáénak. Nem idegen terület tehát számára az általános magánjog sem. A tankönyvek keletkezése nemcsak a tanár egyéni kedvtöltése, aki hallgatóit kívánja a saját szellemében nevelni, de egyúttal objectív szükségesség is a jog és jogirodalom folytonos fejlődésére tekintettel. Ennek a fejlődésnek erős visszatükrözte-

tését jelenti Szász könyve is, és örömmel állapítjuk meg, hogy a munka a szerző ez irányú célkitűzését sikerrel valósította meg.

A könyv ismertetésénél a rendszeri és rendszeres méltatásra nem kívánunk kitérni, hanem egynémely ponton szerzőnek az egyes részletkérdésekre vonatkozó állásfoglalásával kívánjuk a magunk felfogását szembesíteni.

A kirekesztő, szokásosabban, abszolút joggal kapcsolatban a könyv utal Henle véleményére, amely szerint a kirekesztő jog megsértéséből keletkező támadó jog azonos a nyugvó kirekesztő joggal és a felfogás támogatására szerző saját véleményeként hozzáfűzi, hogy a támadó jog önállóan a kirekesztő jogtól függetlenül nem ruházható át (9. lap). A háborítástól eltiltásra, az abban hagyási igény külön átruházhatatlanságára a tétel helyes, de a tétel érvényét mégis meg kell szorítani annyiban, hogy a kirekesztő jog megsértéséből eredhet *»támadó jog«* kategóriájába beleesik a kirekesztő jog megsértésével okozott kár megtérítése iránti igény is. Ez a kártérítési igény már önállóan a kirekesztő jog átruházása nélkül is átruházható. Nincsen semmi akadálya például annak, hogy a szabadalom, szerzői jog megsértéséből eredő kárigény engedményeztessék a szabadalom, szerzői jog átruházása nélkül is.

A korlátozott felelősség esete gyanánt említi szerző a meghatározott maximális összeg erejéig vállalt kezességet (23. lap). Valójában itt a kötelezettség *vállalás* korlátozott, csak úgy mint például az olyan biztosítási szerződésnél, amikor bizonyos százalékos keretben vállalja a biztosító társaság a felelősséget, míg ezt meghaladó kár *»önbiztosítóként«* a felet terheli.

A szolgáltatásról szólva különbséget tesz szerző rövid tartamú és huzamos tartamú szolgáltatások között (50. lap). E sorok írója ismételtén sürgette a huzamos szerződés önálló kategóriaként való elismerését. Örövendetesnek tartjuk tehát szerzőnek a megkülönböztetésről való megemlékezését, de egyrészt a könyv keretei mellett is keveseljük az erre szánt három sort, másrészt rendszeri szempontból meggondolandó, hogy a huzamosság a szerződésnek sajátja-e, vagy, amint a szerző tárgyalja, a szolgáltatásé. A *clausula rebus sic stantibus* enyhébb kezelése a huzam-

os szerződés sajátossága, nem a huzamos szolgáltatásé.

Örömmel üdvözljük, hogy szerző megemlíti a Jossierand által kifejlesztett szféra-elméletet, amely szerint mind egyik szerződő fél a saját érdekkörében támadt zavarokért maga felel (206. lap).

Az úgynevezett mentesítő záradék (*Freizeichnungsklausel*) ügyében, hogy t. i. az adós kikötheti a maga felelőtlenségét, kötetlenségét, sem a magyar, sem a francia jognak szerző általi vázolását nem tartjuk megfelelőnek. Utalunk a magyar gyakorlatnak arra az ismertetésére, főként a Kúria 6110/1925. számú ítéletére, amelyet e sorok írója *»Kötelemlerázás«* című tanulmányában (megjelent a *»Négy értekezés«* című kötetben) közölt. Ugyanitt idéztük Jossierand kijelentését, amely a felelőtlenség kikötését a kötelelem fogalmával összeegyeztetetlennek tartja (*inconciliable avec la notion meme du »vinculum iuris«*).

Tisztázó értékű szerzőnek az a fejtegetése, amely az elállást szembesíti a Grosschmid-i szigorú elszegéssel. Mindenesetre helyeseljük szerzőnek azt az álláspontját, hogy a törvényes elállási jog gyakorlása a negatív interesse megtérítése iránti igényt nem zárja ki, de már kétkedve fogadjuk ennek azt a párdarabját, hogy *»az elállási jog gyakorlása a pozitív interesse megtérítésének jogát a magyar jog szerint feltétlenül kizárja«* (213. lap). A szerző közeljár annak megállapításához, hogy más dolog az ügylettől való elállás és más dolog a teljesítéstől való elállás, a szolgáltatás elszegése. Sajnos az elállást mint műkifejezést kereskedelmi törvényünk sem használja kételyt kizáró tisztasággal. A K. T. 352 és 353 §-a arról beszél, hogy a jogosított fél *»a szerződéstől egyszerűen elállhat, mintha az meg sem kötöttet volna«*. Kétségtelen, hogy ez az elállás kizárja a kárigényt, amelynek előfeltétele a szerződés léte, amelyet a törvény kifejezése szerint meg nem kötöttek, nem létezőnek kell tehát tekinteni. Ezzel szemben a 348 § a vevőnek megadja azt a kettős jogot, hogy jogában áll az ügylettől elállani, vagy vételár leszállítást követelni, de aztán folytatja azzal, hogy mindkét esetben a netaláni kár megtérítését is követelheti. A 348. § szerinti *»elállás«* tehát megfér a kárigény fennmaradásával. Kézenfekvő tehát, hogy a

K. T. egyszer úgy használja az elállás kifejezést, hogy az kizárja a kárigényt, másszor úgy, hogy az elállással a kárigény megfér. A szóhasználat ellentétessége kiküszöbölhető a szerző felfogásának megfelelően azzal, hogy mindkét elállás kizárja a pozitív kárigényt és csupán a negatív interessere menő igény marad fenn a 348. § szerint. Szerzőnek ez az álláspontja Grosschmid nagy tekintélyére is támaszkodhatik, aki a 348. §-ban említett netaláni kár alatt ugyancsak a negatív érdekset érti. De még Grosschmid tekintélyével szemben is utalunk arra, hogy ezen álláspont mellett a rosszul szállító eladó a negatív érdeksetől eltekintve, illetve a negatív érdekset meghaladó kárért elvileg fel volna mentve a felelősség alól, ami pedig gyakorlatilag tarthatatlan. Ugyancsak az elállás fogalmi tisztázatlansága, az ügylettől való elállás és a szolgáltatástól való elállás éles különválasztásának hiánya vezetett arra az ismétlődő bírói döntésre, hogy amikor a vevő a késedelmes eladójával azt közölte, hogy eláll, de kártérítést követel, bíróságaink a fél nyilatkozatának kárt fenntartó kétségtelen értelme ellenére a kárigényt elutasították, arra utalással, hogy a vevő *»elállást«* közölt. Ha a törvénynek szabad volt úgy használni az elállás kifejezést, hogy az hol lemondás a kárigényről (K. T. 352 és 353 §), hol pedig az elállás mellett a kárigény is érvényesíthető (K. T. 348 §), akkor a magánfélnek sem szabad szemrehányást tenni a terminológia tisztázatlanságáért és indokolatlan a vevő ellentmondónak talált két kijelentése közül azt a kijelentést tekinteni a vevő akaratának, amelyikről világos, hogy az szó ugyan, de nem akarat.

Helyes Szászynak az a felfogása, hogy a teljesítésváltáság (*datio in solutum*) ellenére is az eredetileg ingyenes ügyletekre fennálló szavatossági szabályok alkalmazandók, vagyis az eredetileg ingyenes adós szavatossági felelőssége ne váljék reá nézve terhesebbé annak folytán, hogy az eredetileg kötelezett tárgy helyett a *datio in solutum* révén más tárggyal teljesített (278. oldal).

A korábbi — akkor helyes — felfogás felváltásáról helyesen állapítja meg szerző, hogy a beszámításnak a liquiditás nem előfeltétele. Nem tesz azonban említést szerző a Pp 389. §-áról, amelynek perjogi rendelkez-

zése egyúttal a magánjogi anyagi jogi helyzetre is visszahatással van, amikor a nem connex és vitás követelés alapján emelt beszámítási kifogás esetére megengedi a követelés tekintetében a részítélet hozatalát, azonban ugyanezen perben rendeli elbírálandónak a beszámításra felhasználni kívánt ellenkövetelést is (303. lap). Csupán a connexitással kapcsolatban említ meg, hogy annak perjogi következménye van. (304. lap).

Az egyesüléssel (confusio) kapcsolatban helytelennek tartjuk, hogy szerző azon fictióval szemben, amely a követelés megszűnését arra vezeti vissza, mintha az adós önmagának teljesített volna, szembeszegezi azt, hogy ezen fictió szerint az esetre, ha a hitelezőt a kezes örökli meg, a foadósnak fel kellene szabadulni a kötelezettség alól. Az erre való hivatkozás azért helytelen, mert azzal, hogy a kezes teljesít a hitelezőnek, a foadós köteleme nem szűnik meg, mert vagy törvényi cessióval a hitelező követelése átszáll a fizető kezesre, vagy pedig az oly jogrendszerben, amely a fizető kezes javára a törvényi cessiot nem állapítja meg, a kezesnek visszkereseti igénye támad, tehát a foadós kötelezettsége semmiképp nem szűnik meg.

Az újítás azon szabálya alól, hogy bírói úton nem érvényesíthető követelés megújítás esetében sem válik bíróság érvényesíthetővé, kivételnek tekinti az elévült követelést, amely újítás esetén bíróság érvényesíthetővé válik. Eltekintve attól, hogy szerző az Mtj. 1279. §. 3. bekezdésére helytelenül hivatkozik, mert az nem az elévült követelés újítására alkalmaságát rendeli el, hanem abból kiindulva, hogy az elévült követelés megújítása ellen aggály nincs, rendeli azt, — és ez a szakasz tulajdonképpeni tartalma — hogy az elévülési kifogás az újítással szemben akkor sem vethető ellen, ha az elévülési kifogást az adós az újításkor nem ismerte. A szakasz tehát nem az elévült követelés újíthatóságáról, hanem az elévülési kifogás meg nem emelhetőségéről rendelkezik. Utalunk kell arra, hogy a kivételként való felfogás mögött a szerző azon álláspontja húzódik meg szükségszerűen, hogy ő az elévült követelést egyértékűnek veszi a bíróság nem érvényesíthető követeléssel. Ennek a felfogásnak a helytelenségére elég hivatkozni arra, hogy az elévülés csak *ope exceptionis* hat és ha az adós

az elévülési kifogást nem emeli meg, a követelés megítélésének nem akadályozza az sem, ha egyébként a bíró előtt tiszta volt a helyzet, hogy az elévülési idő letelt. A bíróság nem érvényesíthető követelés nem téveszthető össze a konkrét helyzet olyan eseti alakulásával, hogy a peresi követelés bármely peremptoriuskifogás folytán nem ítélt meg. Ha a követelés meg nem ítéltetése elegendő alapul szolgálna arra, hogy azt »bíróság nem érvényesíthetőnek« tekintsük, úgy minden követelés ezt a karaktert kapná, bármi is állja útját a követelés megítélésének. Ahogyan nem teszi a tartozás kifizetése a követelést »bíróság nem érvényesíthető« követeléssé, bár ez is a kereset elutasítását vonja maga után, úgy az elévülési kifogás sem alakítja a követelést »bíróság nem érvényesíthető« követeléssé.

Szászy könyvének mindenestre nagy érdeme, ami egyébként az ő a mi irodalmunkban elfoglalt pozíciójának természetszerű kísérője, hogy széles keretben ad összehasonlító magánjogot is. A könyv másik jelességül meg kell említeni, hogy ha a tankönyv keretéhez mérten is, de sokszor utal az egyes kérdések teoretikus állására. A könyv megjelenése jogirodalmunk örvendetes gyarapodása. *Dr. Beck Salamon*

A választott-bíráskodás kézikönyve

Irta: Dr. Ujlaki Géza. Ez a mű nem a meglévő igen sovány körű tételes rendelkezések egyszerű összeállítása, hanem a szaktudomány, történeti előzmények, a hazai és külföldi jogirodalom és judikatúra fáklyáinak a világosságában a legnagyobb tárgyszeretettel és ügybuzgalommal szerkesztett, minden kapcsolatos kérdésre is kiterjeszkedő, minden kontroverziát és szabályozásbeli űrt (hiátuszt) megvilágító és megnyugtató megoldásokat nyújtó, a nagy részletesség ellenére is dús életrejező egységes műalkotás.

A választott-bírói szerződés érvényességi kelleit (Pp. 767. §.) tárgyzó fejezetből külön figyelmet érdemel a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezésben álló kellekre vonatkozó fejtegetés. (45—100. l.)

A volt PTR (1868: LIV. tc.) 495. §-a értelmében a felek kölcsönös szerződés folytán választott-bíró-ságra ruházhatták peres ügyeik eldöntését azoknak az eseteknek kivételével, melyekben a PTR. 53. §-a szerint a rendes bírói illetőségtől eltérésnek nincs helye. E törvényhely szerint pedig ettől az illetőségtől eltérésnek s így értelemszerűen választott-bírói eljárásnak helye nem volt a) telekkönyvi ügyekben, b) hitbizományi ügyekben, c) házassági s általában olyan ügyekben, melyek által házassági elválás célozódik, d) olyan perekben, melyeknél távollévő vagy gyámság és gondnokság alatti személyek vannak érintve. A PTR. tehát elég pontosan és világosan meghatározta a választott-bíráskodás körébe nem vonható esetek körét, amiből tevőleges irányban következik, hogy amennyiben a fent megjelölt esetek a)–d) nincsenek meg, a polgári peres ügyek eldöntése választott-bíró-ságra volt ruházható. A Pp. 767. §-a azonban ebben a tekintetben általánosságban úgy szól, hogy a választott-bírói szerződés csak úgy érvényes, ha a felek a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.

A szabadon rendelkezés szabadsága természetesen azonos az anyagi magánjogi (nem perjogi) rendelkezés szabadságával. Ebből következik, hogy nincs kapcsolat a szabadon rendelkezés követelménye és a kizárólagos illetékeség perjogi esetei között. Vagyis, ha az anyagi magánjogi rendelkezés megvan, a kizárólagos illetékeség szabálya nem akadályozza a választott-bírói megállapodás érvényességét. A PTR. 53. §-a fent idézett a)–c) pontja sem perjogi alapon határozta meg a kivételeket és ezek a pontok rejtve ma is élnek a Pp. 767. §-a általánosabb meghatározásában. De nemcsak a házassági (c pont), hanem általában az összes státus-pereket ide kell érteni, viszont a PTR. 53. §. d) pontbeli esetek (távollévók, gyámság, gondnokság alatti személyek perei) a Pp. 767. §-abeli kellek nézőpontjából már közömbösek.

Az 1877: XX. tc. 3. §-a értelmében kiskorúak, kik élték 14. évét betöltötték, arról, amit szolgálatuk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fenntartásukról maguk gondoskodnak. Ez alapján és feltétellel tehát ebben a kör-

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári
számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tisztii főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek és közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Karay Pál:* A nemvétkes különélés mint bontóok a Kúria gyakorlatában. — *Dr. Vági József:* A Kúria gyakorlata a zsidótörvények lebontása tárgyában. — *Dr. Mikos Ferenc:* A vadházastárs „erkölcsi rangemelés”. — *Szemle:* Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet közgyűlése. — Szemelvények a Kúria Ügyvédi Tanácsának gyakorlatából. — Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából. (7590/1945. M. E. sz. rendelet.)

A nemvétkes különélés mint bontóok a Kúria gyakorlatában

A házasság a házastársakat életközösségre kötelezi. Az életközösség a teljes lelki és testi kapcsolatot jelenti, amely külsőleg rendszerint az együttlakásban nyilvánul meg. Az együttlakás azonban, bár lényeges, — de mégsem elengedhetetlen alkatelme az életközösség jogi fogalmának. A házassági életközösség akkor is fennforog, ha a házastársak kényszerítő körülményeiknél fogva együtt nem lakhatnak ugyan, de az érzelmi kapcsolat közöttük fennáll s házastársi kötelességeiket a viszonyokhoz mérten egymással szemben híven teljesítik, viszont az életközösség megszakadása oly esetekben is megállapítható, ha a házastársak a közös lakásban elkülönülnek és a lelki és testi kapcsolat közöttük megszűnik. A különlakás tehát nem fedi a különélés jogi fogalmát s a közös lakásból való távozás nem jelenti feltétlenül a jogi értelemben vett elhagyást. A távozást elhagyásnak, illetve a külön lakást különélésnek minősíteni csak akkor lehet, ha a körülmények arra a meggyőződésre vezetnek, hogy a házastársak között szakadás állott be s a közös lakás elhagyása, illetve a különlakás ennek folyamánnyaként következett be.

A szándékos és jogos ok nélküli elhagyás és a jogtalan különélés a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvényeik alkalmazásában a 77. § keretében mint feltétlen (absolut), a 80. § a) pontja keretében pedig mint viszonylagos (relatív) bontóok volt érvényesíthető. Mind az egyik, mind a másik esetben csak az életközösség megszakadásában és illetve a különélésben vétlen házastárs léphetett fel sikeresen bontókeresettel, a vétkes fél ellenben, — bármely hosszú ideje éltek is a felek külön, — ily alapon a házasság felbontását el nem érhetette. Abból kiindulva, hogy a tartós különélés a házassági viszony gyakorlati megszűnését jelenti, amely a házastársak között teljes elhidegülést eredményez s a legtöbb esetben egyik vagy másik, esetleg mindkét részről törvényen kívüli és a közérkölciséget sértő kapcsolat létesítésére vezet, — a 6800/1945. M. E. sz. rendelet változtatott ezen a helyzeten és a tartós különélést általában, tehát a nemvétkes különélést is feltétlen (absolut) bontóokként állította fel.

A rendelet 4. §-ának első bekezdése szerint: ha a házassági életközösség megszűnésétől öt év

Mellékelve: Magánjogi döntvénytár

eltelt, anélkül, hogy a házaspár az életközösséget visszaállították volna, ebből az okból bármelyik házaspár kérheti a házasság felbontását.

A rendelkezés már magábanvéve is kifejezésre juttatja, hogy a különélésben vétkes fél is sikeresen felléphet ezen az alapon bontókeresettel, mégis ellenkező magyarázat kizárása végett a második bekezdés kifejezetten is kimondja, hogy ez a bontóok a házaspár véttségére tekintet nélkül érvényesíthető. Kapcsolatos ezzel az ötödik bekezdés első tétele, amely szerint a szakasz alapján hozott felbontó ítéletben egyik házaspár véttségét nyilvánításának sincs helye.

A második bekezdés második tétele szerint a kereseti jogot nem zárja ki, ha bármelyik házaspárnak a házasság felbontása iránt korábban előterjesztett, bármilyen bontóokra alapított keresetét a bíróság jogerősen elutasította. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy bármilyen, — tehát a különélésre mint bontóokra alapított keresetet elutasító ítélet sem ítélt dolog (res iudicata), vagyis a 4. §-ban létesített bontóokot perújítás nélkül, új keresettel ismételtén is lehet érvényesíteni.

A harmadik és negyedik bekezdés rendelkezése részben a véttség elv elejtésének folyamán (a H. T. 81—85. § alkalmazásának kizárása), részben pedig a szakasz alapján megindított bontóperre lehető leegyszerűsítését célozza, hogy ily módon is meggyorsítsa a tartós különélés folytán gyakorlatilag már régen megszűnt házassági viszonyoknak mielőbbi jogi rendezését. A H. T. 83. §-a a kereseti jog elévüléséről rendelkezik. Ennek kizárására tulajdonképpen szükség sem volt, mert a különélés, mint állandóan tartó állapot, megszűnéséig a H. T. alkalmazásában sem esett a 83. § rendelkezése alá.

Nevezetes újítást jelent a H. T.-nyel szemben az ötödik és hatodik bekezdésnek a névviselésre és végleges nőtartásra, a közös gyermekek elhelyezésére, valamint a házasság okából adott vagy ígért ajándékokra vonatkozó rendelkezése.

A H. T. értelmében bontás esetén csak a nem-vétkes nőnek van joga végleges nőtartáshoz és férje nevének viseléséhez, a hét éves életkorukat betöltött gyermekek pedig a nem-vétkes szülőnél helyezendők el (H. T. 90., 94. és 95. §). A rendelet 4. §-a a szakasz alapján történt bontás esetében, az ezek tárgyában való rendelkezést illetően a méltányosságra utal, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a bíróság, — amennyiben a házaspár mind a házassági életközösség alatt, mind annak megszűnése után tanúsított magatartása alapján az összes körülmények mérlegelése mellett méltányosnak találja, — az olyan nőnek is ítélhet meg nőtartást és feljogosíthatja férje nevének viselésére, illetve a hét éves életkorukat betöltött gyermekeket annál a szülőnél is elhelyezheti, aki a H. T. alkalmazásában bontás esetén vétkesnek lett volna nyilvánítandó.

A hatodik bekezdésnek az általános magánjog szabályaira utalása pedig azt jelenti, hogy a rendelet alapján történt bontás esetében a házasság fennállása alatt vagy a kötendő házasság okából

azt megelőzően adott ajándékot visszakövetelni, és illetve ajándékozási ígéret hatályát megtámadni csak durva hálátlanság vagy az ajándékozó szorult helyzetbe jutása alapján lehet.

Bár a rendelet 4. §-a szabatosan és világosan rendelkezik, gyakorlati alkalmazása mégis szám-talan fogas jogi kérdést vetett fel.

A már régóta, sokszor évtizedek óta külön-élő házaspár, akik a különélésben való véttségükönél fogva ezen az alapon házasságuk felbontását nem remélhették, keresték az okot arra, hogy a köteléktől szabadulhassanak s a H. T. alapján újabb és újabb bontóperrel léptek fel. A rendelet életbelépésének hatása ezekben a perekben különbözőképpen nyilvánult meg.

Sok esetben a felperes a H. T. alapján megindított perétől nyomban elállott, viselte ennek a perköltség viselésében megnyilvánuló következményét és a rendelet 4. §-a alapján új pert indított. Főleg oly esetekben fordult az elő, amikor a H. T.-re alapított per gyenge alapokon állott, de a 4. §-ban meghatározott bontóok tényálladéka nyilvánvalóan fennforgott. Ugyanilyen esetekben előfordult az is, hogy a felperes nem ugyan a pertől, hanem csak a H. T. alapján abban érvényesített bontóokoktól állott el és mint új bontóokot érvényesítette az öt évet meghaladó külön-élést. Az ily új bontóokra való áttérés azonban csak az elsőbírói eljárásban vezethet sikerre, mert a Pp. 667. §-a megengedi, hogy a fél kereseti kérelmének megalapozására az elsőbírói ítélet előtti tárgyalás berekesztéséig oly bontóokot is felhozhasson, amelyet keresetében nem érvényesített. Viszont a 677. § harmadik bekezdése a fellebbezési eljárásban új bontóok érvényesítését kifejezetten kizárja.

Oly esetekben, amikor a H. T. alapján folyamatba tett bontóper sikerrel kecsegtetett, de a 4. § tényálladéka is fennforgott, a felperes a 4. § alapján is bontóper indított és mindkét pert párhuzamosan folytatta, ami az ellenfél perfüggőségi kifogását (Pp. 180. § 5. pont) eredményezte. A bírói gyakorlat egyöntetű a tekintetben, hogy ily esetekben perfüggőség nem keletkezik.

A Kúria még a rendelet életbelépése előtt, a H. T. alapján lefolytatott perekben kimondotta, hogy akár a házastársak részéről egymás ellen, akár az egyik házastárs részéről a másik házastárs ellen különböző jogalapon folyamatba tett több bontóper esetében perfüggőség nem keletkezik. De ezen túlmenően már a rendelet alapján indult perekben egyfelől a H. T., másfelől a rendelet szelleméből kiindulva kimondotta a Kúria azt is, hogy egyrészt a H. T., másrészt a rendelet 4. §-a alapján indított perek között perfüggőség még abban az esetben sem keletkezik, ha mindkét kereset az öt évet meghaladó különélésre van alapítva. A H. T. ugyanis a véttség elvén alapszik, ezzel szemben a rendelet a véttség elvét elejtette. A H. T. alapján megindított bontóper tehát egészen más természetű, mint a rendelet 4. §-a alapján indított per. Az utóbbiban a keresetbe vitt jog egyedül a házasság felbontására

irányul s így jogi alapját kizárólag az érvényesített bontóok tényálladéka alkotja. Ezzel szembe a H. T. alapján indított perben a keresetbe vitt jog nemcsak a házasság felbontására, hanem ezzel elválaszthatatlan kapcsolatban a vétkesség megállapítására is irányul, jogi alapját tehát nem csupán a bontóok tényálladéka, hanem mindazok a tények alkotják, amelyek a vétkesség eldöntésére befolyanak. A két per jogalapja tehát természetükből kifolyóan lényegében más, az egyik a vétkességen nyugszik, a másik a vétkességtől független, ezért az ily perek perfüggőség nélkül akár az egyik, akár a másik házastárs részéről párhuzamosan is folytathatók s a párhuzamosan folyó két pernek hatása egymásra csak abban nyilvánul, hogy az egyik perben hozott jogerős bontó ítélet, — mint amely a H. T. 73. §-ának b) pontja értelmében a házasságot megszünteti, — főtárgyát illetően a másik pert tárgyalanná teszi (P. III. 1000/1946.).

Felvetődik itt az a kérdés, vajjon az egyik perben hozott jogerős bontóítélet után hogy alakul a másik per sorsa? A legkézenfekvőbb megoldásnak ily esetekben az látszik, ha a felperes ebben a másik perben leszállítja keresetét a költségekre. Ennek hiányában a Pp. 676. §-ának első bekezdése lesz alkalmazandó, mint amely hasonló esetre vonatkozik s a házasság felbontását, mint házasságot megszüntető ténynek (H. T. 73. § a) pont) bontóperbeli hatását állapítja meg.

Különös figyelmet követel azonban párhuzamos perlés esetében a végleges nótartáshoz és a névviseléshez való jog kérdése. A Pp. 695. §-a értelmében ezeket a kérdéseket külön kereset vagy viszontkereset nélkül is a felbontó ítéletben kell elintézni. A rendelet ezt a szakaszt nem helyezte hatályon kívül, azt tehát, — amint arra alább még visszatérünk, — a változott helyzethez mérten, megfelelően alkalmazni kell a rendelet alapján megindított bontóperekben is. Ebből következik, hogy mind a H. T., mind a rendelet alapján folyó perekben ezek a kérdések nem csupán összefüggnek, hanem szoros kapcsolatban is vannak a kötélekkel, vagyis a per főtárgyával, ezek felől tehát abban a perben kell dönteni, amelyben a jogerős bontó ítélet kelt és pedig a H. T. alapján indult perben magában a jogerős bontó ítéletben, a rendelet alapján indított perekben pedig, — amennyiben a kötelek tárgyában a bíróság elkülönítetten határozott, — a végítéletben. Érdeke tehát a feleségnek, hogy párhuzamos perek esetében ezeket az igényeit mind egyik perben érvényesítse, nehogy jogvesztés érje.

Felmerült esetben az alsóbíróság a rendelet 4. §-ára alapított perben a perfüggőség kifogását elvetette ugyan, de a keresetet mégis elutasította. Álláspontja szerint a 6800/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-ának második bekezdéséből okszerűen következik, hogy addig, amíg a házasság felbontása iránt korábban indított per folyamatban van, a rendelet 4. §-a alapján új kereset nem indítható és pedig annál kevésbbé, mert a hivatkozott szakasz negyedik bekezdése értelmében ezeknek a pereknek egyesítése helyet nem foglalhat, a fel-

peres pedig a korábbi perétől elállani hajlandó nem volt.

Ez a döntés lényegileg nem egyéb, mint az előzőleg nemlegesen eldöntött perfüggőségi kifogásnak újabb, igenleges eldöntése. Annak kimondásával, hogy perfüggőség nincs, a H. T.-re alapított korábbi bontóper folyamatbanléte a rendelet alapján indított perben jelentőségét elvesztette, közömbös tehát, hogy eláll-e attól a felperes vagy sem, valamint az is, hogy e pereknek egyesítését a rendelet 4. §-ának negyedik bekezdése kizárja. A bontóperek egyesítését csak a vétkesség egységes elbírálásának elve teszi szükségessé, már pedig ez a kérdés a rendelet alapján indított perekben fel nem merülhet, mert a rendelet a vétkesség elvét elejtette, minekfolytán az egyesítés szükségességének indoka megszűnt. A rendelet 4. §-ának második bekezdéséből pedig semmiképpen sem lehet arra a következtetésre jutni, mintha a fél tartoznék bevárni a korábban, a H. T. alapján indított bontóperének jogerős elutasítását és csak azután léphetne fel a rendelet 4. §-a alapján keresettel. Az ily értelmezés önmagában véve is kizárt, de kizárja azt a rendelet célkitűzése is, amely a gyakorlatilag már régen megszűnt házassági viszonyoknak mielőbbi jogi rendezését kívánta lehetővé tenni. A rendelet 4. §-ának negyedik bekezdése, — amely szerint a szakasz alapján indított perekben más bontóokot érvényesíteni nem lehet, — sem igazolja a fent érintett álláspontot. Ebből a rendelkezésből, — éppen ellenkezőleg, — az következik, hogy, ha a fél más bontóokot is kíván érvényesíteni, ezt csak külön perben teheti. Ily külön perre szükség is lesz minden olyan esetben, amikor a más bontóok érvényesítése a H. T. 83. §-ában meghatározott rövid elévülési idő alá esik.

A Kúria a felmerült esetben a kifejtettek alapján, az alsóbíróság álláspontját nem tette magáévá, hanem érdemben ítélt (P. II. 1000/1946.).

Volt olyan eset is, hogy, amikor a H. T. alapján indított perben a felperes az elsőbírói eljárás folyamán a keresetileg érvényesített bontóoktól elállott és új bontóokként a 4. §-ban meghatározott különélést érvényesítette, ezzel szemben az alperes kifogásként a Pp. 187. §-ára hivatkozással azt hozta fel, hogy perbebecsátkozása folytán a felperes csak a beleegyezésével állhat el a pertől. Az ily kifogás természetesen figyelembe nem vehető, nemcsak azért, mert a Pp. 666. §-ának első bekezdése szerint házassági perekben az ítélet jogerőre emelkedéséig az eljárás bármely szakában az ellenfél beleegyezése nélkül is el lehet állni a keresettől, hanem azért sem, mert nem a keresettől, hanem csak az abban érvényesített bontóoktól való elállásról és új bontóok érvényesítéséről van szó, ennek pedig az elsőbírói eljárásban akadálya nincs (Pp. 667. § 1. bek.).

Egyes esetekben a rendelet alapján indult bontóperekben az ellenfél felvetette a törvényesség kérdését. Ebben a tárgyban a bírói gyakorlat egységesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy

a magyar állami szuverénitás kizárólagos képviselőjének nyilvánított ideiglenes nemzetgyűléstől kapott felhatalmazás alapján kibocsátott és ezáltal utólagosan jóváhagyott 6800/1945. M. E. sz. rendelet törvényesen jött létre, azt tehát a bíróságoknak alkalmazniuk kell.

Bár a rendelet szövege világos és szabatos, mégis nem egyszer az alperes azt vitatta, hogy a 4. §. alapján is csak az a házastárs léphet fel bontóperrel, aki a különélésben vétlen. Ezzel kapcsolatban esetenként arra is hivatkozott a védelem, hogy törvényt rendelettel megváltoztatni nem lehet. Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy a 4. §. kétséget kizáró módon kifejezésre juttatja, hogy a szóbanforgó bontóok alapján a házasság vétkességére tekintet nélkül bármelyik — tehát az életközösség megszakadásában és a különélésben egyedül vétkes fél is fellephet. A 4. §. világos rendelkezése magyarázatra nem szorul és más értelmezést meg nem enged. A rendelet törvényrontó erejét illetően a kérdés kapcsolatos a rendelet törvényességének kérdésével. Ennek igenleges eldöntése után a »lex posterior derogat priori« jogelvből következik, hogy a későbbi jogszabály hatályát a korábbi törvény ellentétes rendelkezése nem érinti (P. III. 654/1946.).

Érdemben az ily perekben a ténykérdés nagyon szűk keretre korlátozódik. Vitás csak az lehet, megszakadt-e az életközösség a házastársak között s ha igen, mikor, továbbá, hogy visszaállították-e azt utóbb a felek vagy sem? Az előbbi a felperesnek, az utóbbi az alperesnek áll érdekében bizonyítani.

A bírói gyakorlat ebben a tárgykörben már a H. T. alkalmazásában — mondhatni — egységesen kialakult s a bevezetőben ismertetett elveket követi. Nem tekintette az életközösség megszakadásának, ha a fél betegsége miatt kórházba került, ellenben annak minősítette azt, hogy felgyógyulása után a közös lakásba vissza nem tért (P. III. 1787/1946.). Megállapította az életközösség megszakadását oly esetben, amikor a házastársak ugyan a közös lakásban együttlaktak, de a lelki és testi kapcsolat közöttük végleg megszakadt s a férj idegen nővel állandó benső viszonyt tartott fenn (P. III. 1016/1946.). A Kúria nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy a férj eleinte rendszeresen, majd mind ritkábban a családjával együtt étkezett, mert a körülmények azt igazolták, hogy ez csak a gyermekekre tekintettel, a külszín kedvéért történt. Ugyanezért megállapította a Kúria az életközösség megszakadását olyan esetben is, amikor a férj a közös lakást elhagyta, más helyiségben idegen nővel közös háztartásra lépett, de azért, amikor volt lakhelyükön megfordult, feleségét felkereste és vele együtt látogatásokat is tett. Udvariasságot és kiméletet ismert fel ebben, amely a kisvárosban a látszat megóvását célozta, közeledést azonban a házastársak között nem eredményezett. A férj felesége házában soha éjszakára nem maradt és vele nem is érintkezett (P. III. 123/1946.).

Az egyik perben az alperes az életközösség helyreállítását látta abban a nemvitás tényben,

hogy a házastársak elkülönülésük alatt egymással alkalmilag nemileg érintkeztek. A Kúria álláspontja szerint a különélés alatt történt nemi érintkezésből legfeljebb megbocsátásra vonható következtetés, ami azonban a rendelet szempontjából közömbös, ellenben minden egyéb arra utaló adat hiányában egyes alkalmi nemi érintkezést az életközösség helyreállításának minősíteni nem lehet (P. III. 1016/1946.).

Más ily perben nem volt ugyan vitás, hogy az életközösség a házastársak között már korábban megszakadt, mégis az alperes azzal védekezett, hogy a felperest a különélés alatt gettóba vitték, az ott töltött idő tehát a rendeletben megkövetelt öt évbe be nem számítható, mert ezalatt mindkét házastárs el volt zárva annak a lehetőségétől, hogy az életközösséget helyreállítsa. A Kúria a kifogást nem vette figyelembe. A gettóbaszállítás éppúgy, mint más hasonló kényszerintézkedés, így katonai szolgálatra bevonulás, letartóztatás stb. magábanvéve nem jelenti az életközösség megszakadását, ha azonban az életközösség a házastársak között már korábban megszűnt, az ily kényszerintézkedés a különélés állapotán nem változtat s azt félbe nem szakítja (P. III. 2054/1946.).

Felmerült esetben az alperes a 4. §-ra alapított keresettel szemben elmebetegségére hivatkozott és azt vitatta, hogy e szakasz alapján az elmebeteg házastárs ellen bontóperrel fellepni nem lehet. Maga a rendelet etekintetben korlátozást nem tartalmaz. Az 1941. évi XV. törvénycikk 8. §-a ugyan az elmebeteg házastárral szemben csak az elmebetegségbesés előtt keletkezett bontóok alapján engedi meg a bontást s e törvényhely hatályát a rendelet nem érinti, ámde ez a rendelkezés szorosan összefügg a házassági törvény vétkességi rendszerével s miniszteri indoklásából kitűnően a beszámíthatóság kérdésén nyugszik. Ehhez képest a rendelet alapján megindított bontóperekben alkalmazásba nem jöhet, mert a rendelet a vétkesség elvét elejtette, a beszámíthatóság kérdésének tehát az ily perekben jelentősége nincs. Ez alapon a Kúria kimondotta, hogy a 4. §-ban meghatározott bontóok tényálladékaának fennforgása esetében a házastárs elmebetegsége nem akadály a házasság felbontásának (P. III. 1787/1946.).

Figyelmet érdemel az oly eset, amikor a perben az derül ki, hogy az öt évet meghaladó különélés csak a per folyamán telt le, vagyis a kereset időelőtti volt, az időelőttiség azonban a per alatt megszűnt. A Kúriáig ilyen per még nem jutott fel, nézetem szerint azonban ez a körülmény sem lehet akadály a bontásnak. A rendelet kizáró rendelkezést érteszben sem tartalmaz. Az első és másodbíróság ténymegállapító bíróság, amely az ítélet meghozatalakor tényállás alapján dönt, ha tehát az ítélet meghozatalakor az öt év már eltelt, a bontást ki kell mondani. Nem akadály ennek a fellebbezési eljárásban a Pp. 677. §-ának harmadik bekezdése, mert nem új bontóokról van szó. De nincs kizárva a bontás abban az esetben sem, ha az öt év csak a felülvizsgálati eljárás folyamán telik le. A döntő ténykérdés ugyanis az: mikor

szakadt meg a felek között az életközösség, illetve : visszaállították-e azt a felek? A többi csak számítás, amit a Kúria is elvégezhet. A 4. §. szellemének mindenesetre ez a felfogás felel meg.

A rendelet alapján indított bontóperekben egyéb érdekes perjogi kérdések is felmerültek.

A Kúria kimondotta, hogy a Pp. 669. §-ának második bekezdésével szemben a rendelet alapján megindított perekben a beismerésnek nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani, mint egyébként, mert a rendelet a vétkesség elvét elejtette, sőt a házastársaknak a köteléket illetően rendelkezési jogot is adott (P. III. 1016/1946.).

Mint fentebb már említettük, a rendelet a Pp. 695. §-t nem helyezte hatályon kívül, eszerint pedig a végleges nőtartás és névviselés kérdését a bontóítéletben kell elintézni. Viszont a rendelet ezek eldöntésénél a házasságok mind a házassági életközösség alatt, mind annak megszűnése után tanúsított magatartásának s az összes körülményeknek mérlegelését írja elő. Ez legtöbbször széleskörű bizonyítást von maga után, amihez járul az, hogy a végleges nőtartás összecszerűsége is nem egyszer bonyolult bizonyítást tesz szükségessé. Bármily egyszerű tehát a köteléket illetően a ténykérdés, ez a bizonyítás még jóhiszemű védekezés esetében is a végítélet hozatalát beláthatatlan ideig elodázná és ezzel a 4. §. célkitűzését megghiúsítaná. Alsóbíróságaink egy része ebből kiindulva a kötelék kérdését elválasztotta az egyéb jogi vitákról s ebben a tárgyban elkülönített végítéletet (Pp. 387. §. 2. bek.) hozott. A felfogás azonban nem volt egységes, sőt néhol az ily elkülönített végítéletet a fellebbezési bíróság a Pp. 695. §-ára hivatkozással hatályon kívül helyezte. A Kúria kezdettől fogva következetesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy ily esetekben a rendelet szellemének a kötelék kérdésének elkülönítése felel meg (P. III. 1000/1946. stb.). Indoklásában kifejtette, hogy a Pp. 695. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a bontóperekben a névviselés és végleges nőtartás kérdését a felbontó ítéletben kell elintézni, a H. T. vétkességi rendszeréből következik, a rendelet azonban a vétkességi elvet elejtette, ezzel a Pp. 695. §-ában foglalt kötelező rendelkezésnek indoka megszűnt, a csupán a kötelék tárgyában rendelkező elkülönített végítélet hozatalának tehát ily perekben törvényes akadálya nincs, sőt éppen ez felel meg a rendelet célkitűzésének. Kimondotta azonban — egyes alsóbíróságok ellenkező álláspontjával szemben — azt is, hogy ily esetben a névviselés és végleges nőtartás kérdésében nem lehet joghasonlóság alapján a Pp. 690. §-ának második bekezdését alkalmazni, vagyis ezek tárgyában az elkülönített végítélet jogerőre emelkedése után az eljárást nem kérelemre, hanem hivatalból kell folytatni. Az indoklás szerint nem lehet szem elől tévesztetni, hogy a névviselés és végleges nőtartás nemcsak összefügg a köteléssel, hanem azzal szoros kapcsolatban van, amiből önként következik, hogy a feleség — amennyiben névviselésre és végleges nőtartásra igényt tart — ezekre irányuló kérelmeit a rendelet alapján megindított bontóperben tartozik

előterjesztani s az ily kérelmeket, ha nem is a felbontó ítéletben, de magában a bontóperben el kell intézni. Ez a rendelkezés lényegileg a Pp. 695. §. vonatkozó rendelkezésének a változott helyzethez mért alkalmazását jelenti.

Felvetődik ezzel kapcsolatban az a kérdés, vajjon a köteléknek az egyéb pervitáktól elválasztása esetében az elkülönített végítélet, avagy a részítélet a helyénvaló? A kérdés csak elméleti. Nézetem szerint oly esetben, ha felperesként a férj lép fel s a feleség alperesként támaszt igényt a névviselésre és illetve végleges nőtartásra, az elkülönített végítélet (Pp. 387. §. 2. bek.), míg, ha felperesként a feleség lép fel s a bontási kérelemmel együtt keresetileg érvényesíti ezeket az igényeket, akkor inkább a részítélet (Pp. 388. §.) felel meg a Pp. szellemének. A Kúria előtt eddig csak oly perek fordultak meg, amelyekben a férj lépett fel a rendelet 4. §-a alapján bontóperrel, ennekfolytán a kérdésben állást még nem foglaltatott.

Egyik esetben az alperes feleség arra az álláspontra helyezkedett, hogy a rendelet alapján megindított bontóperekben a nő tetszésétől függ, hogy végleges nőtartást és illetve névviseléshez való jogot a bontóperben avagy külön perben kíván-e érvényesíteni? Indokolta ezt azzal, hogy a 4. §. 5. bekezdése az »érvényesítheti« kitéltet használja, amiből következik, hogy nem feltétlenül köteles ily igényeit a bontóperben érvényesíteni. A Kúria ezt az álláspontot nem fogadta el, ellenkezőleg kimondotta, hogy a feleség ezeket az igényeit a bontóperben köteles érvényesíteni, nem látta azonban akadályát annak, hogy a P. H. T.-ba 411. szám alatt felvett elvi határozat, amely a végleges nőtartás érvényesítése helyett az ehhez való jog fenntartását tette lehetővé, a rendelet alapján indított bontóperekben is alkalmazást nyerjen (P. III. 1000/1946). Az indoklás szerint az a szoros kapcsolat, amely ezeket az igényeket a kötelékhez fűzi, szükségképpen maga után vonja, hogy azokat a köteléki perben kell előterjesztani és ott kell elintézni annál inkább, mert a kötelék megszűnése esetén az azzal összefüggő ezekben a kérdésekben az ellenfél beláthatatlan ideig bizonytalanságban nem hagyható. A rendelet 4. §-ának 5. bekezdése ugyan ezekkel az igényekkel kapcsolatban az »érvényesítheti« kitéltet használja, ez azonban nem azt jelenti, mintha a nő tetszésétől függene ezeknek az igényeknek a bontóperben, avagy külön perben való érvényesítése. Erészben a jogszabályt a H. T. 90. és 94. §-a, valamint a Pp. 695. §-a állítja fel, amelyeket a rendelet alapján indított bontóperekben a rendelet szellemének megfelelően, a változott helyzethez mértén kell alkalmazni, vagyis az ily igényeket, — ha nem is magában a felbontó ítéletben, — de mindenesetre magában a bontóperben kell elintézni. Az ötödik bekezdés »érvényesítheti« kitételének helyes értelmét a következő mellékmondat adja meg: ha a pert nem ő indította. Vagyis a nő ezeket az igényeket az ily perekben viszontkereset nélkül, mint alperes is érvényesítheti.

A kötelék kérdésének a feleség érintett igényeitől elkülönített eldöntése szükségessé tette a nő jogainak biztosítását addig az időpontig, amíg a köteléki per bírósága ezek tárgyában jogerős végítéletet hoz. A házasságnak elkülönített végítélettel, vagy részítélettel történt jogerős felbontásával ugyanis a kötelék megszűnik, elvileg tehát ezt követően a nő a H. T. 94. §-ának utolsó bekezdése értelmében férje nevét csak abban az esetben viselhetné, ha ezt a jogát a bíróság a felbontó ítéletben kimondotta, ideiglenes nőtartáshoz pedig joga többé nem lehetne, vagyis a jogerősen megítélt ideiglenes nőtartást sem követelhetné a volt férjétől. Ezeknek a jogszabályoknak merev alkalmazása a nő sérelmével járhat, amennyiben az elkülönített végítélet, illetve részítélet és a szóbanforgó igények tárgyában hozandó végítélet közötti időben akkor is elesnék jogaitól, ha azok őt megilletik. Ezért a Kúria a nő jogainak biztosítása végett, az érintett jogszabályoknak a változott viszonyoknak megfelelő alkalmazásaként kimondotta, hogy a névviselés és ideiglenes nőtartás tekintetében a feleségnek szerzett jogai az érintett igények tárgyában hozandó bontóperi végítélet jogerőre emelkedéséig érintetlenek maradnak. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy dacára annak, hogy a kötelék a jogerős elkülönített végítélet vagy részítélet folytán már megszűnt, a volt feleség a perben a névviselés és végleges nőtartás kérdésében rendelkező végítélet meghozataláig férje nevét viselheti s a részére megítélt ideiglenes nőtartásdíjat követelheti, illetve végrehajtás útján is behajthatja s a volt férj az ily végrehajtással szemben eddig az időpontig végrehajtás megszüntetési perrel sikeresen fel nem léphet (P. III. 1000/1946. stb.). Magától értetődik, hogy, ha a feleség a bontóperben a végleges nőtartást illetően csak jogfenntartással él (411. E. H.), az ideiglenes nőtartáshoz való joga a köteléket felbontó elkülönített végítélet vagy részítélet jogerőre emelkedésével megszűnik.

A tapasztalat szerint a rendelet életbelépésével a H. T. alapján induló bontóperek száma megcsappant, ellenben tömegesen indultak perek a rendelet, főleg a 4. §. alapján. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a rendelet a válási kedvet fokozta. A H. T. szigorú rendelkezései folytán a rendelet életbelépésekor számtalan olyan házasság állott fenn, amely csak jogilag létezett, gyakorlatilag azonban már régen megszűnt, a felek állandóan különéltek egymástól, végleg elhidegültek, egyikük vagy másikuk, vagy mindkettőjük új, törvényen kívüli kapcsolatot létesített, amelyből gyermekek is származtak. A rendelet az ily házassági viszonyok jogi rendezésére adott módot. Vannak emberek, akikből a törvénytisztelet és erkölcsi érzék teljesen hiányzik. Ezek a rendelet dacára éppoly közömbösek maradnak az általános erkölcsi felfogással s a házassággal szemben, mint azelőtt voltak. Éppen a jóérműűek azok, akik siettek a rendeletadta lehetőségét igénybevenni, ilymódon törvényen kívüli kapcsolatukat törvényesíteni és abból származott gyermekeik családi állapotát rendezni.

Joggal remélhető, hogy, amint a múltban összegyűlt ily házassági viszonyok jogi rendezést nyernek, a bontások száma nem fogja meghaladni a korábbi idők statisztikáját. Erre annyival inkább számítani lehet, mert a H. T.-nyel szemben határozottan szigorításként jelentkezik a rendeletnek az az intézkedése, amely a névviselés, a végleges nőtartás és a gyermekek elhelyezésének kérdését függetlenítette a vétkeességtől s irányadoul a méltányosságot írta elő. A bontóperek mozgatója legtöbbször korábban sem a vallási meggyőződés, vagy a kötelékhez való ragaszkodás volt, hanem az anyagi érdek. A méltányosság alapján kialakuló helyes bírói gyakorlat meg gondolásra fogja kényszeríteni azokat, akik könnyelműen szánják rá magukat a válásra.

Dr. Karay Pál

A Kúria gyakorlata a zsidótörvények lebontása tárgyában

A Kúria számos esetben foglalkozott már azokkal a rendeletekkel, amelyeket a kormány az ú. n. zsidótörvények likvidálása tárgyában adott ki. Ezek az ítéletek túlnyomó részükben szem előtt tartják nemcsak a jognak, hanem a méltányosságnak a szempontjait is. Így a 300/1946. M. E. sz. rendelet 12. §-a kifejezetten függőben hagyta a gazdasági felszerelésekhez tartozó ingóságok kérdését, mivel ezt később külön rendeletnek kellett volna szabályoznia. Ez a rendelet mind a mai napig nem jelent meg. Egyes vidéki alsó-bíróságok a rendeletalkotó hallgatásából azt a következtetést vették levonhatni, hogy a zsidó igénylők a gazdasági felszerelésekhez tartozó ingóságokat nem követelhetik vissza és ezért őket keresetükkel elutasították. A Kúria azonban P. VI. 486/1946. és 489/1946. számú ítéleteivel

kimondotta, hogy rendelet híján az általános magánjog szabályai alkalmazandók és a kereset tárgyát képező tehén kiadására kötelezte az alpereseket. Újabb döntés: P. 1364/1946. (Magyar Jog 1947. 112.) viszont lehetségesnek tartja, hogy a per tárgyalása az említett rendelet kibocsátásáig felfüggesztessék. Az eltérő álláspontok közül a VI. tanács álláspontja mutatkozik helyesnek; nincs jogüres tér és a rendelet kibocsátására adott, be nem váltott ígéret nem gátolhatja meg a vitás kérdések eldöntését. Behatóan bírálja el a Kúria a 300/1946. M. E. sz. rend. 3. §-ának (1) bekezdésére alapított azt a védekezést, hogy vissza nem járó életszükségleti tárgyról van szó. Ily védekezőkkel szemben kötelezte a Kúria az alpereseket a tehén kiadására (P. VI. 198/1946., P. VI. 486/1946., P. II. 388/1946., P. II. 393/1946.)

Magánjogi Döntvénytár új folyam 87., 88., 131.); a P. VI. 739/1946. sz. ítélet szerint a szilbunda nem életszükségleti, hanem fényűzési cikk és ebből az okból annak kiadása nem tagadható meg. A P. IV. 908/1946. sz. ítélettel eldöntött perben a deportált zsidó tehene több kézen ment át. A lánycolat egyik tagja rosszhiszemű lévén, nem vált tulajdonossá és így az ő tőle jóhiszemben szerző vevő sem tulajdonos. Már kevésbé felel meg igazságérzetünknek P. VI. 1272/1946., amely a volt zsidóbirtokon állott épület elbontásából származó anyag visszaadása iránt a 200/1945. M. E. sz. rend. 9. §-a alapján indított keresetét elutasítja azon alapon, hogy a lebontásra vonatkozó ügylet az alperes és a volt vitézi szék közt jött létre, már pedig valamely ügylet érvénytelenítésére csak az abban szerződő fél gyanánt szereplő személyek és nem az ezen a körön túllevő zsidó jogosult bír felperességi joggal. Nyitva marad azonban a kérdés, hogy ha a felperes nem a 200-as rendeletre támaszkodik, hanem egyszerűen a 300-as rendelet alapján ingó kiadására perel, nem ért-e volna inkább célt. Természetesnek tűnik fel a Hiteljogi Döntvénytár új folyamának (a következőkben: HD.) 5. száma alatt közölt P. IV. 3949/1944. sz. ítéletnek az a megállapítása is, hogy a zsidótörvények alapján történt iparigazolványmegvonás ma már nem akadályozhatja az áru természetbeni kiadására való kötelezést.

Ezek után a mozaikok után lássunk egy néhány elvi deklarációt is. Ilyet találunk a fentebb már említett P. II. 388/1946. sz. ítéletben, amely az alperes jóhiszeműre alapított védekezést azzal az indokkal veti el, hogy »a közfelfogás mint a törvényes rendelkezéseket, valamint az általános emberi jogokat sértőt nem tartotta jogosnak és erkölcsösnek a zsidó vagyonnak elkobzását és annak a volt tulajdonos kárára történő eladását«. Méltóan csatlakozik ehhez a döntéshez a Közigazgatási Bíróság február 17-i teljesülési megállapodása (Pénzügy és Közigazgatás 1947. 96 oldal), amely a forma szerint fennálló, de az ember természet és elidegeníthetetlen jogaival ellentétben levő jogszabályokat hatályvesztetteknek tekinti.

Amilyen öröndetes nagy általánosságban ez a bírói gyakorlat, annyira aggályos a Kúria IV. tanácsának a gyakorlata az 1600/1944. M. E. sz. rendelet (a következőkben: R.) alkalmazása körül.

A R. egyik láncszeme volt annak a hetedhétországon keresztül kipróbált náci módszernek, amelynek célja a zsidók »kiküszöbölése«, vagyis megölése és kifosztása volt. Az eszközök országról-országra azonosak voltak; bizonyos fokig a jogszabály köntösét öltötték magukra, de a lényeg nem az, hogy jogszabályok voltak-e avagy sem, hanem az, hogy közvetlen okozói voltak hatszáz-ezer ember halálának és alig helyrehozható csorbát ejtettek Magyarországon becsületén a nagyvilág előtt. A náci és hűséges tanítványaik, akik túlnyomórészt már elvették méltó büntetésüket, a náciizmus fegyvertárából lemásolt jogszabályokkal szennyezték be a magyar Corpus Juris-t: a zsidóságot utazási tilalmakkal (1270/1944. M. E.)

helyhez kötötték, sárga csillaggal, »megkülönböztető jelzéssel« megfosztották az elrejtőzés lehetőségétől, végül gettósítással (1610/1944. M. E.) terelték be őket a deportált vagonok előszobáiba. Ami ezután következett, azt Sztójayék kalandortársasága nem tartotta kodifikációra érdemesnek. De ugyanígy ki volt építve a zsidó vagyonok elrablásának menete is. Az 1600/1944. M. E. sz. rendelet és annak nagyszámmal kiadott pótrendeletei a zsidóvagyon bejelentésével kezdtek, elidegenítési és terhelési tilalommal állították meg azok forgalmát — kisvártatva következett a zsidó kereskedők üzleteinek bezárását elrendelő 50.500/1944. K. M. sz. rendelet, majd pedig sorozatosan a zsidó ipari üzemek egyes nemeire is oly rendeletek, amelyek azokat vállalatvezetők kezére adták. Minthogy ugyanekkor a vidék zsidósága már deportálás alatt állott és Sztójayék váltig bíztak Budapest deportálásában is, sok rendeletre már nem volt szükség, elég volt a vagyoni természetű rendeletek betetőzésével meghozni a 2.650/1944. M. E. sz. rendeletet, amely a zsidó vagyonok elárverezését lehetővé tette. Célszerű így felidézni ennek a szörnyű korszaknak a — sit venia verbo — jogtörténetét. Csak ebben a megvilágításban érthetjük meg, mennyire szerencsésnek mondható legfelsőbb bíróságunk, hogy nem kényszerült a magyar Corpus Juris-t bemocskoló szörnyűségek mindegyikének alkalmazására, amelyek undorral töltenek el minden igaz jogászt — viszont annál érthetlenebb, hogy a P. IV. 2036/1946. sz. feloldó végzés ezek után és ezek dacára, mint alább látni fogjuk, a R. értelmezésénél mégis azzal indokolja a szigorúbb álláspontot, hogy anélkül a R. rendelkezései »feleslegesek és értelmetlenek« volnának.

A jogász fegyvere azonban nem az indulat és nem az érzelem, hanem a logika és pedig akkor is, ha a feldolgozás oly valakitől ered, aki a jogtalanságok maga is sértettje. A jelen sorok célja annak beigazolása, hogy a IV. tanács álláspontja a szigorú jogászai módszerek tükrében is helytelen. Alább foglalkozni fogok az egyes ítéletekkel, ezt megelőzőleg azonban általános érdekűnek látszó szempontokat kell felvetnem.

a) A 200/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ának első bekezdése »az összes jogszabályokat, amelyek a zsidókra vonatkozó hátrányos megkülönböztetéseket tartalmaznak... hatályon kívül helyezi és alkalmazásukat megtiltja«. Felmerül a kérdés, mit jelent a hatályon kívül helyezés kimondása után e rendelkezések alkalmazásának külön kiemelt megtiltása? Henye pongyolaság-e ez csupán, amely a debreceni Sturm und Drang-periódus hevében került bele a rendeletbe vagy pedig tudatos rendelkezés, amely abból a megfontolásból indult ki, hogy ma annyira emberteleneknek és szégyenteljeseknek tartjuk ezeket a rendelkezéseket, hogy még visszafelé nézve sem tartjuk őket jogszabályoknak? Megengedem, hogy erről lehet vitatkozni. Ha azonban az utóbbi nézet az igaz, akkor felvetődik az a kérdés, mi történik azokkal, akik az akkori viszonyok kényszerítő ereje alatt kénytelenek voltak alkalmazkodni a hatalom akkori urainak parancsaihoz, vagy pedig a jogban

való jártasság híján nem tudtak különböztetni jogszabály és az annak külső mázában jelentkező bestialitás között. Ámde egészen más vizsgálni a kényszerhelyzetet és a jóhiszemű és megint más, ha a legrosszabb hiszemű és a legszabadabban cselekvő személynek is megadjuk a felmentvényt, mert jogosan cselekedett.

b) A következő szempont az, hogy Sztójayék rendeleteinek még saját korszakuk szemszögéből nézve sem volt meg a kibocsátásukhoz szükséges törvényi felhatalmazásuk. Jellemző, hogy a R. nem kevesebb, mint hét felhatalmazási szakaszra hivatkozik; e szakaszok közül négy a honvédelmi törvényből, egy a honvédelmi novellából, kettő pedig az 1941: XXVI. tc.-ből, egyik devízajogi alaptörvényünkben való. Túlmessze mennék, ha elemezném, vajjon van-e e hét törvényhely akár egyikében is elegendő alap ilyen rendeletek kibocsátására. Megelégszem azzal, hogy az első és második zsidótörvény, a fajvédelmi törvény, a zsidó földbirtokreformtörvény bőségesen tartalmaztak felhatalmazási szakaszokat, míg a honvédelmi törvény és a devízatörvény a zsidótörvényeknél korábbiak voltak és legalább is látszólag nem tartalmaztak diszkrimináló megkülönböztetést a zsidókkal szemben. Lehetetlen tehát, hogy ezekben a törvényekben meg legyen a felhatalmazás arra, amire a zsidótörvényekben nem volt. Ha azonban ezek a rendeletek még a Sztójay-korszak szempontjaiból is nélkülözték a szükséges felhatalmazást, úgy az előbb tárgyalt kényszerhelyzet és jóhiszemű kérdése újból felmerül. A konklúzió szerintem az, hogy jóhiszeműre formai érvényesség híján nem lehet hivatkozni, míg a kényszerhelyzet fennforgása az eset körülményei szerint mérlegelendő.

c) Állandóan visszatér az a megállapítás, hogy a zsidó vagyonok a R. erejénél fogva zárolva voltak. A tanács felfogása ebből a tényből azt a további következtetést vonja le, hogy minden zsidó vagyontárgynak 1944 április 16-tól kezdve azon a helyen kellett maradnia, ahol az volt, — így tehát a zsidó letevő nem hozhatta haza a szőrmemegóvótól bundáját, a tisztítótól fehérneműjét, a zálogházból az ott elhelyezett tárgyát.

A R.-ben ily rendelkezés nincs; anyagi jogi rendelkezései közül a Kúria a bejelentési köteleiséget, valamint a zsidó vagyontárgyakat érő elidegenítési és terhelési tilalmat emeli ki. Ezek mellett azonban a Kúria igen nagy jelentőséget tulajdonít a R. címének, amely a következőképpen hangzott: »A zsidók vagyonának bejelentéséről és zár alá vételéről.« Ámde rendkívül megfontolandó, hogy valamely rendelet tartalmát a cím vagy pedig az érdemleges rendelkezések alapján kell-e elbírálni. Különösen áll ez azokra az új jogszabályokra, amelyeket nem a kodifikáció normális gépezete öntött formába, hanem amelyeknek szerzőiül az azóta méltó büntetését elvett Endre Lászlót és társait tekinthetjük. Azt hisszük, érdemükön felül bánik el ezekkel a szövegekkel a Kúria, midőn őket a grammatikai és logikai interpretáció jogászai módszereivel tiszteli meg. Ámde még a legmesszebbmenő esetben is az elidegenítési és terhelési tilalomba pusztán

a cím alapján akkor lehetne beleolvasni valamit, ami túlmegy a »zár« megglehetősen rugékony fogalmán — a tanács, mint még látni fogjuk, ezt a szót azonosnak veszi a zárlattal, holott az egyetlen törvényhely, amelyben ezt a szót feltaláltam, a Vht. 74. §-a, az egymagában álló bírói zárt ellentétbe helyezi a következő, a 75. §-ban említett szoros zárral — ha a R. szövege a »zár«-ról külön nem beszélne. Ámde a R. igenis tartalmaz az elidegenítési és terhelési tilalmon túlmenő, a vagyontárgyak forgalmát megkötő rendelkezéseket, úgyhogy még a R. értelmezésében is tarthatjuk magunkat ahhoz az állásponthoz, hogy a R. a teljes megkötöttség eseteit kifejezetten szabályozta és így azok csak akkor foghatnak helyt, ha alkalmazásukra alap volt, tehát nem állottak be már a R. erejénél fogva ipso jure. Így: A 3. § a telekkönyvezett ingatlanokra feljegyeztetni rendelte a zsidó tulajdonos bejelentése alapján annak zsidó minőségét és ezzel az ingatlan valósággal zár alá helyezte. A 4. § (2) bekezdése az értékpapírok, — 5. §-a a nemesfémek letétbehelyezését írja elő; a 6. § (1) bekezdése a pénzügyintézetnél elhelyezett összegekre kimondja, hogy azok bejelentendők és »a bejelentés folytán a követelés zár alá helyeztetik«; miért kellett volna ezt a pénzügyintézetknél elhelyezett összegekre külön kimondani, ha a zár alá helyezés minden zsidó vagyontárgyra a R. címe erejénél fogva beállott? A 9. § a zsidók páncélrekeszeinek zárvatartását írja elő. A 10. § (4) bekezdése zsidó kereskedelmi és iparvállalatok tekintetében az illetékes minisztereket csak *feljogosította* a nyersanyag, árukészlet és berendezés zár alá vételére, — ismét nem volna semmi értelme ennek a rendelkezésnek, ha ez a zár alá vétel a Kúria álláspontjának megfelelően már az elidegenítési és terhelési tilalomból következne. A 11. § a zsidó mezőgazdasági üzemből még a rendes gazdálkodás keretében szükséges vagy szokásos elidegenítést és felhasználást is megengedi. A 12. § (1) bekezdése szerint a pénzügyigazgatóság, ha az a bejelentő birtokában maradó vagyontárgyak megóvása végett szükségesnek mutatkozik, *elrendelheti* az ingóságoknak szoros zár alá vételét; a R. a továbbiak tekintetében utal a Vht. 75. §-ára. E bekezdés szerint még nem volt helye szoros zár elrendelésének kereskedelmi vagy ipari vállalat vagyonára. Így tehát magának a R.-nek a tartalma cáfolja meg, mintha a R. a »was liegt, das pickt« elvét kívánta volna megvalósítani.

A Kúria ezzel a kérdéssel előző kissé szűkszavú indokolásai után részletesen foglalkozott P. IV. 2.036/1946. sz. feloldó végzésében. A végzés abba a módszertani tévedésbe esik, hogy zárt és zárlatot egy kalap alá vesz, holott ezek egymástól eltérő fogalmak; ezután megállapítja, hogy a kötöttség nem minden esetben egyforma, tehát az adott esetben a R. különleges szabályai-
ból kell kiindulni. Ez ugyan igaz, de a R. különleges szabályait a Kúria — sajnálatosan — nem méltatta kellő figyelemre, hanem megelégszik annak a következménynek a levonásával, hogy

a R., »amint az a rendelet címéből is kitűnik, zárlatot létesített«. Ez a következtetés szembe-tűnően téves. A R. címéből nem zárlatnak, hanem csak zárnak a létesítése tűnik ki. A zárlat pedig egyáltalán nem azonos a zárral, legfeljebb a szoros zárral. Zárnak és szoros zárnak egyaránt a lényegéhez tartozik, hogy őket külön kell elrendelni, nem állanak sohasem *be ipso facto*, hanem őket külön kell foganatosítani, amint az a R. 12. §-a esetében is így történt. Elég, ha utalok a Vht. 75. és 240. §-aira, a Bp. 492. §-ára és a zárlatnak jogrendszerünkben található nagyszámú esetére. De a Kúria figyelmen kívül hagyta Endre — Sztójayék későbbi rendeleteit is; így például az 50.500/1944. K. K. M. sz. rendeletet, amely ugyan a zsidó kereskedők üzletéhez tartozó árukészletek és üzleti berendezések zár alá vételéről beszél, de itt sem elégszik meg a szóval magával, hanem előírja a zsidó üzletek lezárását és lepecsételését; az 1.077/1944. P. Ü. M. sz. rendelet további rendelkezéseket tartalmaz a más ingatlanain gazdálkodó zsidó személyek vagyona tekintetében, — végül figyelembe jön az 1.830/1944. M. E. sz. rendelet 4. §-a, amely a zsidó bejelentő birtokában maradó műtárgyakra elrendelendő és foganatosítandó szoros zárról szól.

Ha a Kúria mindennek az anyagnak a figyelmen kívül hagyásával döntő érv gyanánt abból indul ki, hogy a zsidók vagyontárgyainak helyváltozási tilalma nélkül »a bejelentési kötelezettség előírása felesleges és értelmetlen volna«, — akkor súlyos gondolatokat kelt az a körülmény, hogy a Kúria ebben a fertőzött joganyagban is a rendelkezés célját szem előtt tartó, tehát a betűszerinti értelmezésen logikai okokból túlmenni kívánó interpretációt tart helyesnek.

d) Kétségtelen, hogy válságos helyzetekben nehéz az emberi elhatározás, különösen ha egyik vagy másik irányban való döntés nagy személyes vagy vagyoni felelősségeket vonhat maga után. Ámde vannak idők, amelyekben ez a végzetesség mindenkire nézve elkerülhetetlenül fennáll. Nincsenek kitérések, nincsenek kibúvások, nem lehet félrevonulni, hanem dönteni és cselekedni kell. A bíró, midőn ily helyzetet bírál el, sokszorosan kötve van ahhoz, hogy kizárólag és szigorúan a jogszabályt alkalmazza, semmi mást és ne adjon, többlet felelőtlenséget a szembenálló érdekcsoportok egyikének sem.

Ennek az ellenkezőjét is kénytelen vagyok a döntések egyikéről vagy másikáról megállapítani. A P. IV. 2.036/1946. sz. feloldó végzés az őrzött bunda visszaadását megtagadó szücsmester magatartásának elbírálásánál, habár nem döntő súllyal, de mégis tekintetbe vette a budapesti szücsök ipartestületének oly értelmű körlevelét, valamint a Szücsmesterek és Szörme-kereskedők Egyesülete hivatalos lapjának, a Magyar Szörmeiparnak oly rendelkezéseit, amelyek a R.-en túlmenve a zsidó letevők szörme-áruinak visszaadását tilosnak nyilvánították. *Éppen az egyoldalú, csak az egyik felet védő érdekképviseleti álláspont az, amely legjobban rászorul a bírói felülbírálásra.* Nem vizsgálta a Kúria azt

sem, hogy a szóbanforgó érdekképviseletek állottak-e vagy sem a szóbanforgó időkben az akkori időknek megfelelő nyilas vezetés alatt. Még messzebb megy P. IV. 742/1946., HD. 31., amely felold oly bankgyakorlat megállapítása végett, amely a zsidótörvények alól mentesítő külföldi állampolgárság megállapítására a pénzintézeteket egyedül, pénzügyi hatósági döntés nélkül is jogosítottnak tekintette. Figyelmen kívül marad, hogy kereskedelmi szokás kialakulására az adott esetben idő sem volt.

Lássuk ezekután az eseteket egyenként:

1. P. IV. 529/1946., HD. 26. A vételárat 1944 augusztusában a zsidó eladó vállalatának a R. értelmében kirendelt vezetője vette át. A Kúria további elemzés nélkül megállapítja, hogy a vételár az eladó tulajdonába folyt be és ezért az eladót marasztalja a vételárnak megfelelő áruk szolgáltatásában. Ezzel az ítélettel ellentétben van ugyanezen tanácsnak a Magyar Jog 1947. 72. (helyesen 97.) sz. a. közölt P. IV. 1909/1946. számú ítélete, mely a vállalati vezetőt az érte való kárterítési felelősség szempontjából nem tekinti megbízottnak és culpa in eligendo híján nem is teszi érte felelőssé a zsidó üzemtulajdonost.

Ellentétben áll ezzel az ítélettel a

2. P. IV. 839/1946. sz. ítélet is. (HD. 27.), amely azonban a másik végletbe csap át. A zsidó földbirtokos nem zsidó gazdatisztjére 1943 augusztusában szőlőtörkölyt ruházott át, amelynek ellenértékeképpen a gazdatiszt 150 liter törkölypálinkát lett volna köteles szolgáltatni. A gazdatiszt az 1943 szeptember 15-én lejáró teljesítési határidő előtt levelet írt a földbirtokosnak, amellyel a peres jogügyletet »semmisnek nyilvánította és a 150 liter törkölypálinka szállítását előre megtagadta. Ehhez képest az alperes 1943. évi szeptember hó 15. napján késedelembe esett«. Ámde a Kúria mégsem rója ennek a késedelemnek összes következményeit az alperes terhére; ellenkezőleg a felperes terhére rója a következőket: a) Felperes nem jelentkezett a törkölypálinkaért hordóval az alperesnél — bár nehéz megérteni, hogy a teljesítés előzetes megtagadása mellett mi célja lett volna ilyen jelentkezésnek. b) Felperes a perindítással »késedelmeskedett«, (ez a szó ismételt előfordul az ítéletben), amely »késedelmeskedés« csak 1944 április 16-a, a R. hatályba lépésének napja óta menthető. Nem is szólva arról, hogy a hitelező késedelme csak elfogadási késedelemben állhat, nyilvánvaló, hogy az 1943 szeptemberében megindított pert 1944 március 19-éig (és nem április 16-áig) nem lehetett volna oly gyorsasággal lefolytatni, hogy a felperes már pálinkájának birtokában lehetett volna. c) A harmadik érv a gazdasági lehetetlenülés, amelyet a Kúria addig az egyik fél részéről történt előreteljesítés esetében — az előreteljesítés ebben az esetben pláne nem is pénzben, hanem természetben történt — egyetlenegy esetben sem állapított meg, bár koncedálni kell, hogy irodalmilag az utóbbi kérdés vitás; Beck Salamon lapunk idei folyamának 43. oldalán közölt cikkében a gazdasági lehetetlenü-

lést egyoldalú előreteljesítés esetében is lehetségesnek tartja.

3. P. IV. 742/1946., (HD. 31.): A zsidó felperes értékpapírokat tett letétbe egy budapesti pénzintézetnél. 1944 november 3-án a felperes idegen állampolgárságát igazoló svéd védőútlevelel és KEOKH tanusítvány felmutatása mellett értékpapírjainak kiadását kérte. Ezután egy mintegy másfél hónapig, december 16-ig tartó levelezés következett, a bank végül is a letétet nem adta ki, mondván, hogy ő ezt csak a pénzügyi hatóságok engedélyével tehetné. Az értékpapírok elvesztek. A Kúria feloldó végzésében azt az álláspontot foglalta el, hogy a pénzintézet nem járt el jogellenesen, feltéve, hogy az értékpapír akár a felperes, akár a pénzintézet részéről a pénzügyigazgatóságnál a R. értelmében be volt jelentve. Ez alól a Kúria szerint csak akkor volna kivétel, ha a bankok forgalmában olyan gyakorlat alakult volna ki, amely a külföldi állampolgárságnak, mint mentességi oknak a megállapítására a pénzintézeteket önállóan jogosultaknak tekintette volna. A Kúria álláspontja nem áll helyt. Eltekintve attól a konkrét tényállásbeli elemtől, hogy a pénzintézetnek másfél hónap alatt módjában állott a pénzügyi hatóságok álláspontja felől tájékozódnia, ami az ugyanebben az időben mozgási szabadságában köztudomás szerint korlátozott zsidó letevő részére már lehetetlen volt: nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az eseteknek igen nagy részében a rosszhiszemű akadémikuskodás a túlzott óvatosság köpenyébe burkolózott, míg viszont az előzékenyebb döntés igen sok esetben semminemű veszélyt nem vont maga után és a bírói ítéletnek, amely ily pokolian válságos időben nemcsak a jogi, hanem az erkölcsi megítélés erejével is hat, éppen a polgári bátorságnak, sajnos, nálunk elég kevés szer mutatkozó eseteit kellene helyeselnie a begubózás helyett. Ma már, midőn csak vagyoni következmények levonásáról van szó az erősebb pénzintézettel szemben és immár nem az élet és a biztonság forog szóban, nem méltánytalan a vagyoni felelősséget arra hárítani, aki a minden helyzetben helytálló derék ember mértékét nem ütötte meg.

4. P. IV. 1930/1946., (Magyar Jog 1947. 95.) A felperes a zsidónak tekintendő alperesnél bútorokat rendelt. Alperes a szállítást 1944 április 8-án lett volna köteles teljesíteni, azonban a szállítással késedelembe esett. Az 1944 április 21-én közzétett 50.500/1944. K. K. M. sz. rendelet alapján a zsidó üzleteket be kellett zárni; a Kúria hivatkozik a 46.912/1944. K. M. sz. rendeletre, amely megengedte, hogy a zsidó kereskedők az április 21-e előtt rendelt árukat szabályszerű elismervény ellenében kiszolgáltathassák és kötelezte őket, hogy 1944 május 8—20-ig bezárólag reggel 7—9 óra között félig lehúzott redőny mellett üzletükben a jogosultak rendelkezésére álljanak. Ezt a rendelkezést szerintem nem lehet másképp értelmezni, minthogy ez a ténykedés volt az *egyetlen megengedett módja* annak, hogy a zsidó kereskedő üzleti tevékenységet folytathasson. Szerintem az a zsidó kereskedő, aki másként cselekedett, abban az

időben joggal tarthatott az internálástól is, amelynek útja az esetek nagyrésztében Auschwitzba vezetett. A Kúria azonban ellenkezőleg döntött és ebben az esetben nem adta meg az eladónak az egyéb döntéseiben jelentkező óvatossági margót: megállapította, hogy az eladó nem volt eltöltve az árunak a vevőhöz való szállításától és ezért arra kötelezte, hogy az ostrom viszonyait folytán elpusztult bútorok helyett másokat szállítson. A 2. esetben a Kúria által annyira méltányolt gazdasági lehetetlenülési szempontról ezúttal nem esik szó.

5—7. P. IV. 1780/1946., (HD. 55.) P. IV. 2036/1946., még nincs közölve; budapesti ítéletábrla P. I. 1982/1946. Az utoljára említett ítélet jogerős vagy fellebbviteltől nincs tudomásom. Mindhárom ügyet zsidó letevők indították a megőrző vállalat ellen; a másodbíróság mindhárom ügyben marasztalt. Az első két ügyben ugyanaz a megőrző szűcs az alperes. Az első esetben a letevő fél már átvette a letét tárgyát és az alperes fenyegetődzés közepette követelte és el is érte, hogy a letevő a letét tárgyát visszahozta. A Kúria álláspontja az első esetben rövidebbre fogva, a másodikban részletesebben, a fentebb c) alatt ismertetett zárolási kérdés körül forgott; megemlítesre méltó azonban, hogy az első kúriai döntés ismételtén »hatósági zár«-ról beszél, holott ilyen nem volt, illet még a R. címe sem említ. Csak melleslegesen utalok arra, hogy míg az első ügyben a Kúria tényként állapítja meg, hogy a megóvó üzletét a nyilasok teljesen kifosztották és feleslegesnek tartotta annak speciális bizonyítását, hogy az ottani felperes bundáját is elvitték, addig a második ügyben a Kúria a kifosztás tényének tisztázása végett feloldó végzést hozott. A harmadik ügyben a megőrző vállalat arra hivatkozva tagadta meg 1944 október 13-án a ruhaneműek kiadását, hogy azokat szakmai szokás szerint előbb ki kell porolni. Az ítéletábrla helyesen állapította meg, hogy a letevő ettől a csupán az ő érdekeit szolgáló rendelkezéstől eltekinthetett. Az első ügyben szerepet játszhatik az a kérdés is, hogy a letevő által megkísérelt elvitelkor a R.-ben körülírt bejelentési határidő még nem telt el és így az elvitel legfeljebb azzal a következménnyel járhatott, hogy bejelentésre most már a letevő lett volna kötelezve. L. még Szirmai Zsolt Szemléjét lapunk előző évfolyamának 343. oldalán.

8. P. IV. 2006/1946., (HD. 56., Magyar Jog — 1947. 12. sz.) Egy győri kereskedő 1944 áprilisában egy budapesti pénzintézet ottani fiókjától kézizálogkölcsönt vett fel. A Kúria megállapította, hogy a kézizálogkölcsön lejárt, — döntvénytári közlésekből ki nem tűnő — következő indokolással: »A zsidók vagyonának bejelentése és zár alá vétele tárgyában 1944. évi április hó 16. napján életbelépett 1600/1944. M. E. sz. rendelettel a zsidó felperes vagyona zár alá került. Az alperes által nyújtott folyószámlahitel tárgyában kiállított A/3 alatt becsatolt megállapodás szerint (11) a felperes vagyonának bármely okból történő zár alá vétele esetén alperes követelése azonnal esedékessé vált«. Ime, a zárlati kon-

strukció újabb folyamánya. A pénzintézet ezután eladatta a zálogtárgyakat. A követelés és járulékaik értékének háromszorosa folyt be az árverésen. A Kúria briliáns okfejtéssel, a végrehajtási törvényből vett analógia juris alkalmazásával állapítja meg, hogy az árverés folytatása azon az időponton túl, mihelyt a teljes követelés befolyt, szabálytalan volt. A szabálytalan árverésen befolyt vételárfelesleg a pénzintézetnél zárolt számlára került és arról a felperes, aki csodálatos módon megmenekült a deportálástól, 1944 augusztusában, szeptemberében és októberében felvette a R. által engedélyezett létfenntartási összeget, havi 1000 P-t. A Kúria megállapítja, hogy felperes egymagával a pénzfelvétellel a szabálytalan árverést jóváhagyta és ezért nem kérheti a kezizálogul letett ingóságainak visszaadását. A Kúria szerint tehát az a bujkáló vagy legjobb esetben munkaszolgálatos zsidó, aki minden más élet-

lehetőségtől elzárva igénybe veszi a banknál letett összeget, nyilvánvalóan rendelkezett azzal a szabad elhatározási képességgel, amely szükséges volt a jogi helyzet átalakításához és módjában állott nyugodtan megfontolni azt, vajjon felveszi-e a létfenntartási kivételt azon az áron is, hogy ezáltal belenyugodottnak tekintik egy őt súlyosan érintő anyagi veszteségbe. Az ítélettel Szirmai Zsolt lapunk tavalyi évfolyamának 344. oldalán foglalkozott.

A IV. tanács álláspontjával szemben a II. tanácsé a helyes, amely a fentebb már idézett P. II. 388/1946. sz. döntésében a Sztójay-korszak jogszabályairól szólván, ezt a szót idézőjelbe teszi. Talán ez a gesztus az, amelynek hiányát a IV. tanács döntéseiben még az álláspont dogmatikus aggályain túl is legjobban nélkülözzük.

Dr. Vági József

A vadházastárs „erkölcsi rangemelése”*

I. Az a vita, amely a lap hasábjain és másutt is a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. tc. erkölcsi vonatkozásairól folyik, nemcsak a megvitatott kérdések tekintetében tanulságos, hanem arra is alkalmas, hogy a törvény rendelkezéseinek értelmét megvilágítsa és az eredményes végrehajtáshoz szükséges »consensus populi« helyes kialakulását elősegítse. Ezért volt sajnálatos, hogy a törvény bírálói eddig túlnyomó részben jószándékú, de a tételes jogban kevésbé járatos politikusok és moralisták voltak; ezért örvendetes, hogy Szladits Károly, Teller Miksa és Bacsó Ferenc után Nizsalovszky Endre személyében most ismét nagyteljesítő jogtudós szolt a vitához és a felvetett kérdéseket a magánjog, a perjog és az etika bonyolult összefüggésein keresztül tárgyilagosan vizsgálta meg.

II. Nizsalovszky Endre az »örök erkölcs« rendkívül érzékeny mérlegével dolgozik, ezért is különös súlya van annak, amiben felmenti s amiben elmarasztalja a törvényt. A felmentés a más bírálók által emelt erkölcsi kifogások túlnyomó része alól kirántja a talajt, a marasztalás viszont olyan erkölcsi vonatkozású hibákat állapít meg, amelyeket eddig a legszigorúbb moralista sem vett észre és nem kifogásolt. Nizsalovszky Endre szerint u. i. a törvény 17. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontja a házasságon kívüli huzamos együttélést és a huzamos nemi viszonyt a gyermeknek egy meghatározott férfitől származása tekintetében a törvényes házassággal egyenrangúvá teszi, a törvényhozó nem bízik kevésbé az ágyasnőnek az ágyasához való hű-

ségében, mint a hitvestársi hűségben, márpedig a házastársi hűség vélelmének az ágyasra való kiterjesztése a nő jogállására is kiható »erkölcsi rangemelés«. Azt hiszem, hogy Nizsalovszky Endrenek ez a súlyos marasztaló ítélete téves.

Mindenekelőtt téves az a megállapítás, hogy a törvény a házasságon kívül folytatott huzamos együttélést, illetőleg viszonyt a származás tekintetében a törvényes házassággal egyenrangúvá teszi. Ez a megállapítás akkor lenne helyes, ha egy bizonyos férfitől való származás vélelme mind a két vonatkozásban lényegileg azonos szabályokhoz igazodnék. Ez azonban nem így van, mert a vélelem három vonatkozásban is eltérő alapon nyugszik:

1. A házasságból származás vélelme a házasság alaki fennállásának tényéhez kapcsolódik. A vélelem szempontjából teljesen közömbös, hogy a felek egy pillanatig is együttéltek-e, érintkeztek-e; sőt az is közömbös, hogy a férj a gyermek fogantatásakor életben volt-e, mert hiszen a háborúban eltűnt, de holtta nem nyilvánított férj feleségének a férj valószínű halála után évekkel később mástól született gyermekét is a férjtől származónak kell vélelmezni azon az alapon, hogy a házasság még fennáll. A házasságból származás vélelmének tehát a házasság alaki fennállásához kapcsolódó *erkölcsi alapja* van. Ezzel szemben a házasságon kívül születésnek a törvény kifogásolt rendelkezésén alapuló vélelméhez a férfinak és a nőnek a többszöri nemi érintkezésre kiterjedő valóságos együttélése, illetőleg viszonya szükséges, a vélelemnek tehát *nem erkölcsi*, hanem *biológiai alapja* van.

2. A házasságból származás vélelméhez elég, ha a házasság a 3. pont alatt kiemelt időn belül akármilyen rövid ideig, akárcsak egy óráig is

* Észrevételek Nizsalovszky Endre: A házasságon kívüli gyermek jogállása és az erkölcs című tanulmányához. Új folyam II. 51. és köv. lap.

fennállott, a házasságon kívül származás kifogásolt vélelméhez a 3. pont alatt kiemelt időn belül huzamosabb ideig tartó, tehát a kialakuló bírói gyakorlatától függően esetleg két—három hónapig tartó együttélés, illetőleg nemi viszony szükségessége.

3. A házasságból származás vélelméhez az szükséges, hogy a házasság a gyermek születését megelőző 300 napon belül akármikor álljon fenn akármilyen rövid ideig, a kifogásolt vélelem pedig csak akkor áll fenn, ha az együttélés, illetőleg nemi viszony a biológiaiilag jelentős időszakban a születést megelőző 182—300 napon belül eső 119 nap alatt tartott huzamosabb ideig.

Azt hiszem, a három lényeges eltérés feljogosít annak megállapítására, hogy Nizsalovszky Endre kiinduló tétele téves, tehát az arra alapított további következtetések szükségképpen esznek.

De ezek a következtetések, tehát az, hogy a törvényhozó egyformán bízik a feleség és az ágyasnő hűségében, a házastársi hűség vélelmét kiterjeszti az ágyasra, ezzel annak erkölcsi rangját felemeli, akkor is téveseknek bizonyulnak, ha a téves kiindulási ponttól elkülönítve vizsgáljuk meg őket. Si duo faciunt idem, non est idem. Amikor a felfegyverzett betörő az öt tettenérő rendőrrel szembeszáll, a két fegyveres férfi teljesen azonos testi és lelki magatartást tanúsít: mind a kettő fegyverrel támad, védekezik, mind a kettő számol azzal a lehetőséggel, hogy az életébe kerül a harc és mind a kettő egyformán helytáll. Ennek ellenére ez a látszatra teljesen azonos két magatartás egészen eltérő erkölcsi megítélés alá kerül: a rendőr magatartását hősiességnek mondjuk, a betörőt kétségbeesett vakmerőségnek, elvetemedett elszántságnak, vagy bármi másnak, de semmi esetre sem hősiességnek. Azt hiszem, nem lenne helyes a rendőrségnek modern fegyverekkel való felfegyverzését azzal az indokolással ellenezni, hogy ezzel az eljárással az állam ugyanolyan bátorságot és hősiességet tételezne fel a gonosztevőkben, mint a rend őreiben. Nos, a magyar magánjog szemléletében a házasság erkölcsi kötelék, a házastárs mellett való feltétlen kitartás, a hűség erkölcsi kötelesség és ezért magas erkölcsi érték, a hűtlenség súlyos erkölcsi botlás. Ezzel szemben a házasságonkívüli együttélés vagy nemi viszony magánjogunk szerint a jóerkölcsbe ütköző kapcsolat, ezért a ágyastárs mellett való kitartás nem erkölcsi kötelesség, nem pozitív, hanem negatív erkölcsi magatartás, nem erkölcsi érték, nem »hűség«. Az, hogy az ágyasnő a társát »megcsalja«, magánjogunk szempontjából nem erkölcsi botlás, mert az ágyasnőnek az élettársával fenntartott viszonya ugyan olyan rosszalló erkölcsi megítélés alá esik, mint a »félrelépése«. Ha tehát helyes lenne Nizsalovszky Endrének az a megállapítása, hogy a törvényhozó feltevése szerint az ágyasnő épúgy kitart az élettársa mellett, mint a feleség a férje mellett, az nem jelentené a házastársi »hűség« vélelmének az ágyasra való kiterjesztését, nem jelentene »erkölcsi rangemelését«, hanem két különböző élethelyzetben tanúsított azonos külső magatartásnak erkölcsi megítélés nélkül történő — esetleg

téves — feltételezését. De erről sincs szó, a törvény csupán azt a vélelmet állítja fel, hogy ha házasságon kívül született gyermek anyja a származás szempontjából biológiaiilag jelentős, ú. n. fogantatási időszakban huzamosabb ideig együttélt vagy nemi viszonyt folytatott egy férfival, akkor a gyermek ettől a férfitől származik s az ellenkező állítás bizonyításának terhét a férfira hárítja. A vélelem alapja az ok és az okozat összefüggésének nem erkölcsi, hanem biológiai értékelése, nincs ellentétben a társadalmi közelfogással, ellenkezőleg összhangban áll vele, hiszen a közelfogás a vadházasságból született gyermekeket a vadházasságban élő férfi gyermekének tartja anélkül, hogy ezzel a vadházasságot a házasság rangjára kívánná emelni.

A cikk szerint az erkölcsi rangemelés kihat a nő jogállására is. Ez a megállapítás annak folytán, hogy erkölcsi rangemelés nem történt, el-esik. De utalnom kell arra is, hogy a jogállás jogok és kötelességek állása, a törvény a házasságonkívüli gyermek anyjának jogállását akkor érintette volna, ha új jogokat ruházott volna rá, vagy új kötelességekkel terhelte volna. Ez nem történt meg. Ebben a vonatkozásban külön fel kell hívnom a figyelmet a törvény 30. §-ára, amely szerint az atya köteles a házasságonkívüli gyermek anyjának megtéríteni a szüléssel járó költséget, valamint azt a költséget, amibe az anyának a szülés előtt két héten és a szülés után négy héten át való eltartása került. Ez a rendelkezés a 3982/1916. M. E. sz. rendelet 2. §-ából került bele a törvénybe, tehát nem adott a nőnek új jogot. De a 3982/1916. M. E. sz. rendelet előtt ez a jog a házasságonkívüli gyermek anyját nem illette meg, a 3982/1916. M. E. sz. rendelet tehát új jogot adott közvetlenül a házasságon kívül szülő nőnek. Ennek az új jognak annál nagyobb volt a jelentősége, mert a házasságból született gyermek anyját azonos feltételek mellett nem illette és ma sem illeti meg, ha ugyanis a férjével szemben általában nincs tartásra igénye, akkor a szülés előtt és a szülés után sem követelhet tartást tőle. Ezt én nem tartom helyesnek, de most nem erről van szó, hanem arról: a régi jognak azt a rendelkezését, amely a házasságon kívül született gyermek érdekében anyjának a házasságból született gyermek anyját nem mindig megillető tartási igényt biztosít, senki sem kifogásolja, ugyanakkor azt a törvényt, amely a házasságonkívüli gyermek anyjának semmiféle új jogot sem adott, azzal az indokolással kifogásolják, hogy a házasságonkívüli gyermek anyjának jogállását kedvezőbbé, sőt egyesek szerint a feleség jogállásával azonosossá tette. Úgy érzem, hogy ezt az eljárást joggal tartom következetlennek.

Elégge általános az a felfogás, hogy a házasságonkívüli gyermek jogállására vonatkozó jogszabályokban kifejezésre kell juttatni a házasságonkívüli nemi viszony erkölcsi elítélését. Ebben a felfogásban bizonyos mértékig Nizsalovszky Endre is osztozik, mert a származás vélelmével kapcsolatban ő is »a feleségnek az ágyastól való

méltó megkülönböztetését jelentő megoldást tartott volna helyesnek. Van ennek a felfogásnak szigorúbb változata is, amely szerint a házasságon kívül született gyermeknek kevesebb jogot kell biztosítani, mint a házasságból születettnek, mert ezzel lehet kifejezésre juttatni a házasság és a házasságon kívülinemi viszony eltérő erkölcsi értékelését. Azt hiszem, hogy ezt az utóbbi felfogást Nizsalovszky Endre már nem teszi magáévá. A magam részéről az ismertetett álláspontok enyhébb és szigorúbb változatát egyformán tévesnek tartom. A házasságon kívüli nemi viszonyt a jog erkölcsileg akkor értékeli, amikor magát ezt a viszonyt és a benne résztvevő személyeket közvetlenül érintő szabályt alkot. A magyar magánjog ezt az erkölcsi értékítéletet kimondta akkor, amikor a házasságon kívüli nemi viszonyt a jóerkölcsökbe ütközőnek nyilvánította és ebből jogokat és kötelezéseket nem ismert el. Ezzel az erkölcsi megítélés befejeződött, az ítéletet azzal, hogy hatályát a viszonyban részt nem vevő, ebben ártatlan gyermekekre kiterjesztjük, fokozni nem lehet és ezért, ha a gyermekekre vonatkozó jogszabályban akarjuk a házasságon kívüli viszonyt megbélyegezni, az ártatlan gyermeket és nem a viszonyt bélyegezzük meg. Ezenfelül igen nagy ellenmondásba is keverednünk. Ha u. i. elfogadjuk azt a tételt, hogy a házasságnak és házasságon kívüli nemi viszonyoknak eltérő erkölcsi megítélését a kétféle kapcsolatból származó gyermekek jogainak eltérése fejezi ki, akkor bármilyen kevés jogot adunk is a házasságon kívül született gyermeknek, közvetve már ezzel is elismerjük a házasságon kívüli nemi viszony relatív erkölcsi értékét. Ha pl. a házasságból származó gyermekeket megillető jogok összességét 100-al, a házasságon kívüli gyermek jogait 60-al vesszük egyenlőnek, e felfogás szerint a házasság erkölcsi értéke úgy aránylik a házasságon kívüli nemi viszony erkölcsi értékéhez, mint 100 aránylik a 60-hoz. Ez az eredmény a magánjogunkkal összeegyeztethetetlen, mert magánjogunk erkölcsi szemlélete szerint a házasság és a házasságon kívüli nemi viszony két összehasonlíthatatlan kategória; ezzel a felfogással teljesen összhangban áll az 1946: XXIX. tc., amely a házasságon kívüli gyermekben az embert, nem pedig a házasságon kívüli nemi viszony gyümölcsét tette a házasságból született gyermekkel egyenlővé.

III. Nizsalovszky Endre cikke szerint az 1946: XXIX. tc. a házasság intézményét közvetve azon a vonalon érintette, hogy a semmisséget eredményező házassági akadályok jelentőségét leszállította, a nem putatív semmis házasságból származó gyermekeket is a házasságból származóknak minősítette, ezzel a Btk. 243., 244. §-ával került ellentétbe, utólagos házasság esetén a házasságtörésből származó gyermekeket is úgy tekinti, mintha a szülők utólagos házasságából származtak volna.

Nizsalovszky Endre álláspontja ebben a kérdésben helyes lenne, ha a törvény fenntartotta volna a törvényes és törvénytelen gyermek megkülönböztetését, ha a törvényes gyermek erkölcsi

érték, családjogi és öröklésjogi szempontból továbbra is a házasságon kívül született gyermek felett állana. Akkor valóban érinthetné a házasság intézményét az, hogy a házassági akadályok a gyermek jogi állására nincsenek befolyással. De az 1946: XXIX. tc. a törvényes és törvénytelen gyermek megkülönböztetését megszüntette, a házasságból és a házasságon kívüli gyermek jogállását egyenlővé tette; annak tehát, hogy a kérdéses kapcsolatokból származó gyermekeket házasságból születetteknek kell tekinteni, most már nem az a jelentősége, mint korábban volt, nem értékelést fejez ki, nem rangot és jogot ad, hanem csak arra a tényállásra utal, amelyre a házasságból és a házasságon kívül született gyermek tekintetében néhány eltérő jogszabály rendelkezik. Ezek az eltérő jogszabályok az elhelyezés, a szülői hatalom és a tartás kérdését rendezik. A vitás esetekben a törvény azért rendelte a házasságból született gyermekekre vonatkozó jogszabályok alkalmazását, mert a tényállás inkább a házasságból születéshez, mint a házasságon kívül születéshez áll közelebb; ebből a szempontból különös jelentősége van annak, hogy az atya ezekben az esetekben rendszerint nem vitás, a gyermek és az atya közt ugyanaz az érzelmi kapcsolat van, mint a házasságból született gyermek és atyja közt. Minthogy tehát a házasságból és a házasságon kívül született gyermek családjogi állása egyenlő, abból, hogy a törvény a vitás ese-

AZ ORVOSI NOBELDÍJ

várományosának nagy műve

PROF. DR. FRITZ KÁHN

Az emberi test csodái

Negyedik bővített kiadás

Az első könyv amely magában foglalja az új világháború nagy élettani és gyógyító felfedezéseit, a mesterséges rádióaktivitástól a penicillintig. Minden az emberi életéről a fogamzás pillanatától a halál órájáig.

600 soha nem látott érdekességű képpel az emberi test belső működéséről

Két kötet, 900 oldal, 600 kép

nagy albumalak, műnyomó papíron, díszes kötésben 180 forint

*

MEGRENDELHETŐ HAVI 30.— FORINTOS RÉSZLETRE IS

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

Jogi, bel- és külföldi szépirodalmi és ifjúsági könyvek

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-U. 12

TELEFON: 120-034 TÖRVÉNYSZÉK MELLETT

tekben a házasságból született gyermekekre vonatkozó néhány kisebb jelentőségű eltérő szabály alkalmazását rendeli el, nem lehet azt a következtetést levonni, hogy az érdekelt gyermekeknek ezzel olyan kiváltságos jogokat adott, amelyeket a törvény csak az érvényes házasságból származó gyermekeknek biztosít, ennek folytán a házassági akadályok és a házasság értékét csökkentette.

Azt a felfogást, hogy egyes semmis házasságokból, valamint a házasságtörésből született gyermekeket csak a törvény 32. §-ában meghatározott jogok illessék meg atyjukkal szemben, nem fogadom el, mert ha a törvény még azokkal szemben is lehetővé teszi az atyaság bírói megállapítását, akik tiltakoznak ellene, fonák dolog lenne az atyaság megállapításának kizárása olyan esetekben, amelyekben az atyaság nem is vitás.

Még utalnom kell arra, hogy már a Mtj. is elvileg ugyanazon az állásponton volt, mint az 1946: XXIX. tc., csupán az egyenesági vérrokonság, a testvéri viszony és a korábban fennálló házasság miatt semmis házasság tekintetében tett kivételt. Pedig a Mtj. a törvényes gyermek előjogait fenntartotta s így állásfoglalásának egészen más jelentősége volt, mint az 1946. évi XXIX. tc. rendelkezéseinek.

A vélt semmis házasság esetén ma is az a szabály, hogy a jóhiszemű fél ugyanazokat a jogokat élvezi, mint ha a házasság érvényes lett volna. A Ht. 133. §-a szerint azokkal a jóhiszemű harmadik személyekkel szemben, akik az érvénytelen házasság érvénytelenné nyilvánítása előtt a felekkel jogügyletet kötöttek, az érvénytelen házasság az érvényes házasság joghatályával bír. Úgy érzem, ezekkel a rendelkezésekkel nem lenne egészen összhangban az, ha a törvény a legjobbhiszemű »harmadik személyt«, a gyermeket úgy kezelné, mintha — rosszhiszemű lenne.

IV. Nizslovsky Endre harmadik kifogása az 1946: XXIX. tc. ellen az, hogy a törvény 32. §. (3) bekezdése — a 26. § (2) bekezdésével kapcsolatban — visszaélésre ad lehetőséget, a bajba jutott nőt bizonyos fondorkodásokra ösztönözheti, amelyek révén olyan férfit szerezhet meg a gyermeke atyjának, akitől magasabb tartásdíjat követelhet, mint amennyit a valódi atyától követelhetne.

A törvények sorsa, hogy nemcsak élnek, de vissza is élnek velük. Ez minden törvénnyel megtörténhetik és meg is történik. Ismeretesek azok a visszaélések, amelyeket a római polgárjog megszerzése céljából színlelt adoptióval és a gyer-

mekek színlelt mancipiálásával követtek el. Pollák Illésnek »A jog és az egyén küzdelme« címen 1911-ben tartott jogászegyleti előadása szerint a főváros környékén élt egy 55 éves földműves, akinek 150 örökbefogadott fia volt, köztük 15 osztrák tábornok, 20 osztrák főúr; a tömeges örökbefogadás célja az volt, hogy a hazájukban feleségeiktől elválni nem tudó osztrákok magyar állampolgárságot szerezzenek és mint ilyenek Magyarországon szabadulhassanak meg a terheessé vált házassági kötelektől. A jelzálogtörvény rendelkezéseit is felhasználják a hitelezők, köztük törvényes feleségek és gyermekek kijátszására. Ma már azt az elvet sem fogadjuk el, hogy *qui suo iure utitur, neminem laedit*, hiszen a joggal úgyis vissza lehet élni, ha az ember kizárólag mások bosszantása kedvéért él vele. Készséggel elismerem, hogy a visszaélésnek az a lehetősége, amelyre Nizslovsky Endre felhívja a figyelmet, az 1946: XXIX. tc.-kel kapcsolatban valóban fennáll. Csak hogy ennek a lehetőségnek a súlyát több körülmény lényegesen enyhíti. Enyhíti először is az, amire a cikk is utalt: a vércsoport meghatározásnak beillesztése az ilyen perek bizonyítási eljárásába. Ez olyan kérdés, amelyet külön alaposan meg kellene vitatni, itt csupán utalok arra, hogy a törvény alapján indított eljárásokban a vércsoport meghatározással való bizonyításnak előreláthatólag igen nagy jelentősége lesz. A másik körülmény, amely a visszaélések lehetőségének súlyát csökkenti, az, hogy aránylag könnyű a védekezés: azok a magasabb társadalmi állású, vagyonosabb férfiak, akik attól tartanak, hogy alacsonyabb társadalmi állású nők azért vetik ki reájuk a hálójukat, mert már mástól megfogant gyermeküknek nagyobb tartásdíjat akarnak biztosítani, ellenállhatnak az ilyen nők csábításának és akkor nem esnek a visszaéléseknek áldozatul. A harmadik és legfontosabb szempont: az elkövethető visszaélések száma és jelentősége eltölpül azoknak a visszaéléseknek száma és jelentősége mellett, amelyeket a régi jog alapján egyes munkáltatók, főnökök és más magasabb társadalmi állású vagyonos férfiak cselédlányokkal, munkáslányokkal és a hatalmuk alá került más nőkkel abban a tudatban követtek el, hogy ha »baj lesz«, azt a nő alacsony társadalmi állásához igazodó párpengős tartásdíjjal megúszhatják, a nő és a gyermek pedig mehet oda, ahova akar és tud.

Dr. Mikos Ferenc

SZEMLE

A szolgálati jogviszonyból eredő egyes járandóságok kiegyenlítése tárgyában kibocsátott 4.260/1947. M. E. sz. rendelet saját-szerű értelmezési ellentétekre adott okot. A R. 1. §-a szerint

az a magánalkalmazott, akit az igazolási eljárás során állásától felfüggesztettek és ezért szolgálati illetményben nem részesült, utóbb azonban elmaradt illetményei folyósítása iránt támaszthatott igényt, az 1946 augusztus 1. napját megelőző időre esedékessé vált illetmé-

nyei címén csupán a kollektív szerződésnek, illetve a hasonló alkalmazásban álló személyek javalmazásának megfelelő összeg 10%-át igényelheti. Ugyanígy rendelkezik a R. az elmaradt nyugellátás tekintetében is.

A rendeletnek önmagában fogatékossága, hogy kétséget

hagy fenn atekintetben, hogy szolgálati illetményen mi érteendő. Vajjon csupán a folyó szolgálati járandóságok vagy pedig a felmondási időre eső járandóságok és a végkielégítés is. A szolgálati jogviszonyban különös súllyal bíró szociális szempont és a jogszabály kivételjelege egyaránt a kiterjesztő értelmezés ellen szólnak. Egyebekben is a rendeletnek alapjául szolgáló tényállás: az igazolási eljárás rendjén a szolgálatától történt felfüggesztés, márpedig a felfüggesztésnek a szolgálati jogviszony megszűnése nem szokásszerű következménye, hanem csupán a szolgálat időleges szüneteltetése, ehhez viszont a felmondási időre eső járandóságok, valamint a végkielégítés iránti igény nem fűződik.

A felvetett kérdés a jogszabályok alkalmazásával kapcsolatban felmerülő és szokatlannak korántsem mondható értelmezési probléma, amivel kapcsolatban sajnálatosnak csupán az előre látásnak ezeken a hasábkokon már sokszor felpanaszolt az a hiánya mondható, amelynek megléte mellett a jogszabály megalkotója elejét vehetné az ehhez hasonló vitáknak.

Jelentőségében súlyosabb és a jogszabály pongyola szövegezése mellett sem indokolt azonban az az értelmezési zavar, amely már a R. alig néhány hetes hatálybanléte alatt a 2. § (1) bekezdésével kapcsolatban támadt. Eleve figyelmen kívül nem hagyható jogi és gazdasági tényezők a R. 2. § (1) bekezdésének ama szóhangzatára tekintettel, hogy a R. rendelkezéseit alkalmazni kell, a szolgálati illetmény vagy a szolgálati (munka)-viszonyból eredő egyéb hátralékos járandóság iránt már folyamatban levő perekben is, — azt a követ kezdetést vélik levonhatni, hogy a R. általánosságban az ismeretett módon rendezte a szolgálati jogviszonyból származó 1946 augusztus hó 1. napja előtt esedékessé vált követelések ügyét. Meggyőződésünk szerint ez az álláspont merőben téves. Kiemelendő mindenekelőtt az, hogy a 2. § (1) beke-

dése lényegében hatálybaléptető rendelkezést tartalmaz, tehát a jogszabályértelmezés elveibe ütközik az a felfogás, amely a hatálybaléptetett jogszabály alkalmazási körének nagyarányú kiterjesztését véli a hatálybaléptetésre vonatkozó rendelkezésből levonhatni. Kizárja azonban a kifogásolt értelmezés helytálló voltát a R. címe is, amely egyes szolgálati járandóságok ki egyenlítéséről, nem pedig egy bizonyos időszakra eső valamennyi szolgálati járandóság mikénti rendezéséről szól. Utalunk azonban arra is, hogy ellentétes értelmezés mellett merőben felesleges lett volna az 1. § (1) bekezdésében az igazolási eljárás során történt felfüggesztést, mint a rendelet alkalmazásának alapjául szolgáló tényállást kiemelni, hanem elegendő lett volna azt az időbeli elhatárolást megejteni, amely alatt esedékessé vált szolgálati járandóságok csak a R.-ben foglalt korlátok között érvényesíthetők.

Kétségtelen, hogy a R. 2. § (1) bekezdésének az *egyéb* hátralékos járandóságokra vonatkozó utalása némi zavar keltésére alkalmas. Ez az utalás azonban a szolgálati viszonytal összefüggő és nem szorosan vett illetményjellegű járandóságokra vonatkozik, abból tehát a R. kereteit túllépő értelmezés helytálló voltára alapos következtetést vonni nem lehet.

Kíváncsúnak látszik a felmerült kétségeknek hiteles jogszabálmagyarázattal történő mielőbbi eloszlátása.

Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet közgyűlése

Az ország összes kamarai kiküldötteinek részvételével ez év február hó 23-ik napján tartotta meg évi rendes közgyűlését az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet.

Az Intézet működésének átmeneti szabályozása és önkormányzatának helyreállítása tárgyában kibocsátott 10.450/1945. M. E. sz. rendelet egy éves átmeneti idő leteltével az Intézet önkormányzatának teljes helyreállítását rendelte el és az 1934: XXIII. t.-c. rendelkezéseinek betar-

tásával a közgyűlés megválasztotta az Intézet új tisztikarát, igazgatóságát és felügyelőbizottságát.

Dr. Földes István elnöki megnyitója után a közgyűlés az Intézet igazgatóságának évi jelentését tárgyalta.

1944. évben az Intézet minden jogosultnak a rokkantsági, özvegyi és árva törzsjáradékra egyaránt évi 1440 pengőt folyósított. Ehhez járult a 15 évi tagságot meghaladó minden további egy-egy év után rokkantsági ellátásoknál évi 72—72 pengő, özvegyi és árvaellátásoknál 36—36 pengő.

1946. évi január hó 1-én az átmeneti időre megválasztott új igazgatóság csaknem üres pénztárat talált. Az Intézet követelései és betétjei értéküket veszítették, értékpapírai a letéteményes bankok birlalatából kikerültek, bérháza súlyosan megsérültek, bérjövödelmet alig hoztak, az erdőbirtokokat az állam igénybe vette.

Ilyen helyzetben nehezedett az Intézet vezetőségére az ellátások folyósításának csaknem megoldhatatlannak látszó gondja.

A pengő és adópengő rohamos elértéktelenedése azután az Intézetre újabb csapást jelentett: a Kamarákkal szemben fennálló hátralékos követelések semmivé váltak. Ennek ellenére az Intézet 1946 augusztusban 50 forintot juttatott az ellátottaknak, november havában ezt az összeget a rokkantaknál 75 forintra, majd 1947. évi január havától az özvegyeknél 70, a rokkantaknál 100 forintra emelte fel, s március hó 1-től kezdődően az özvegyek és árvák havi 100, a rokkantak havi 150 forintot kapnak. Ha az Intézet bevételei lehetővé teszik, a szolgáltatások tovább fognak emelkedni.

Az Intézet helyzete 1944. év óta remcsak anyagilag rosszabbodott, hanem lényegesen kedvezőtlenebb képet mutatnak a statisztikai adatok is. 1944. évi január hó 1-én 7128 volt a tagok száma, 1946. évi december hó 31-én hat régi ügyvédi kamara elcsatolása és a háborús veszteségek folytán ez a szám 3987-re csökkent.

Ezzel szemben 1944. évi január hó 1-én 1695 volt az összes ellátottak száma, 1946. évi december hó 31-én 1534. E két számadat beszédesen mutatja, hogy a tagok számának csökkenése jóval nagyobb arányú,

mint az ellátottak számának kisebbedése. 1944-ben mintegy 4.2 tagra jutott egy ellátott, 1946. év végén pedig 2.5 tagra esik egy igényjogosult.

Az Intézet 1944. évig a várományfedezeti rendszer alapján folyósította a szolgáltatásokat. Ezt a rendszert a gyakorlati tapasztalatok alapján tovább fenntartani nem lehet. Gazdasági világjelenség, hogy a vagyoni értéke állandóan csökkenő irányzatot mutat s még a háborúk által nem szenvedett államokban is a tartalékok egy része értékváltozás folytán megsemmisült, letöredezett. A jövőben tehát szakítani kell a várományfedezeti rendszer merev alkalmazásával s fokozott mértékben kell alkalmazni a kirovó-felosztó rendszert, bár bizonyos mértékű tartalékolástól előre nem látható nehézségek áthidalására mégsem lehet teljesen eltekinteni.

Dr. Bátyka Zoltán.

Szemelvények a Kúria Ügyvédi Tanácsának gyakorlatából

I. A védelem szabadsága.

A Budapesti Ügyvédi Kamara ideiglenes intéző tanácsa 1945 december 5-én kelt határozatában kimondotta, hogy háborús főbűnösök védelmének megbízás alapján való elvállalása az ügyvédi állás tekintélyét súlyosan sérti, a kari becsülettel össze nem egyeztethető.

Az Ügyvédi Tanács 5/1946. sz. ítélete, a Budapesti Ügyvédi Kamara ítéletét megváltoztatva kimondotta, hogy a szabad védőválasztásjogának alaptörvényben foglalt elvei folytán a Budapesti Ügyvédi Kamara ideiglenes intéző tanácsa fentebb ismertett határozatával tételes törvénnyel helyezkedett szembe.

II. B-listára helyezett közhivatalnokok felvétele.

A Budapesti Ügyvédi Kamara felvételi bizottságának álláspontja szerint az 5000/1946. M. E. rendelet 2. §, 2. bek. a) pontja alapján (»akiknek hivatali működése az ország demokratikus szellemű újjáalakítását tevőlegesen nem szolgálja») B-listára helyezett közhivatalnokok az Ügyvédi Kamara tagjai közé fel

nem vehetők. Ezzel szemben a Kúria Ügyvédi Tanácsa a B-listára helyezetteknek bejegyzését rendeli el. Az Ügyvédi Tanács 2592/1946. sz. végzésében álláspontját következőképpen indokolja.

„Az ügyvédi hivatásra való alkalmasságot, annak erkölcsi és közbizalmi alapfeltételeit a tételes jogszabályok, elsősorban pedig az Ürts. vonatkozó rendelkezései állapítják meg.

Ezek az alapfeltételek természetüknél fogva ugyanazt az erkölcsi mértéket kívánják meg az ügyvédtől, mint a közszolgálati jogszabályok a közalkalmazottaktól.

Lehetnek azonban, mint jelen esetben is, olyan rendelkezések, melyek akár a közjog, akár az államháztartás érdekeinek szempontjából valamely közalkalmazott állásában tovább megtartani nem kívánnak. Ilyen szempontok érvényesülése azonban nem zárja ki azt, hogy az ekként végelbánás alá vont köztisztviselő egyéb feltételek fennforgása és az Ürts.-ban megállapított kizáró okok hiányában akár mint ügyvéd, akár mint ügyvédjelölt a kamarai névjegyzékbe felvehető legyen, — annál inkább, mert a választmány által hivatkozott 5000/1946. M. E. sz. rendelet 6. §-a kimondja, hogy az e rendelet alapján történt elbocsátásnak az elbocsátott alkalmazottra nézve egyéb hátrányos következménye nem lehet, különösen nem szolgálhat az más életpályán való elhelyezkedés akadályául.

Az Ügyvédi Tanács tehát megállapítja, hogy ugyanazt a mértéket kívánja meg az ügyvédtől, mint a közalkalmazottól, mégis elrendeli annak a közalkalmazottnak bejegyzését, akit azért helyeztek B-listára, mert »hivatali működése az ország demokratikus szellemű újjáalakítását tevékenyen nem szolgálja».

Még ha a Budapesti Ügyvédi Kamara nem is volna túlzásúlvá, akkor sem helyeselnék az Ügyvédi Tanácsnak ezt a gyakorlatát.

A rendelet 6. §-ára való hivatkozás nem helytálló, mert nem veszi figyelembe az Ü. R. 45. §-át, melynek 2. pontja szerint csak az vehető fel, akit egyénisége, jelleme és erkölcsi tulajdonságai az ügyvédi hivatás gyakorlatához nélkülözhetetlen bizalomra méltóvá tesznek. A 6. §. szerint a közhivatalnokból, ha a 2. §. 2. pontja alapján helyeztek B-lis-

tára, lehet magántisztviselő, kereskedő, iparos csak éppen ügyvéd nem.

De egyenesen megdöbbentő az Ügyvédi Tanács 2627/1946. sz. végzése.

Ez ügyben a Budapesti Ügyvédi Kamara elutasította a felvételi kérelmet, mert a folyamodó, »mint közalkalmazott, belépett a nyilas pártba. Az Ügyvédi Tanács nem hagyta helyben a Kamara döntését, hanem bizonyítás kiegészítését rendelte el annak tisztázására miért és miként lépett be folyamodó a nyilas pártba, meddig volt párttag, fejtett-e ki ott és milyen tevékenységet.

III. *Gettóban levő panaszos bútorainak elszállítást és visszaadásának megtagadását az Ügyvédi Tanács fegyelmi vétségnek minősítette következő indoklással: „Vádolt három bútordarabot éppen olyan időben szállított el saját lakásába, amikor panaszos szabadságában korlátozva, az ú. n. gettóban tartózkodott. Vádolt ezzel a magatartásával és ilyen tényállás mellett még azzal is, hogy a bútordarabokat panaszos felhívására azzal az indoklással, hogy azokat már megszokta, panaszosnak nem adta vissza, az ügyvédi kar tekintélyét súlyosan megsértette. Súlyosbító körülménynek kellett mérlegelni azt, hogy vádolt a bútorokat oly időben szállította saját lakásába, amikor panaszos embertelen és jogtalan kényszerintézkedés következtében tehetetlen volt, valamint azt, hogy vádolt tudomása szerint is a berendezési tárgyak panaszosnak hosszú szolgálati viszonyból folyó járandósága ellenértéke fejében történt ígéret folytán voltak a birtokában, — míg enyhítő körülményként kellett mérlegelni a vállalat elnökének azt a biztatását, amelyvel kilátásba helyezte, hogy a panaszossal el fogja intézni ama bútordarabok tulajdonjogának kérdését, amelynek elvitelére vádoltat maga is biztatta.” (Üft. 12/1946.)*

IV. *»Magyarországon korrupció van»* kijelentése bírói tárgyaláson a védő részéről megállapítja a fegyelmi vétség tényálladékát. Az Ügyvédi Tanács döntését következőképpen indokolja:

„A vádolt ügyvédet azért a kijelentéséért, mely szerint Magyarországon korrupció van, a M. Kúria B. I. 5235/1941. sz. ítéletével az 1921.

évi III. tc. 7. §-ába ütköző vétség miatt jogerősen 500 pengő pénzbüntetésre ítélte. Ez a tény egyedül nem alkalmas a fegyelmi vétség megállapítására. Az ügyvédi kar tekintélyére nem lehet sértő, mert az ügyvédi hivatás legkiemelkedőbb feladatai közé tartozik, hogy az ügyvéd síkra szálljon a jogrend sértetlenségéért, a visszaélések üldözéséért, a közélet tisztaságáért s ha ez a küzdelme az állam hatóságaival ellentétbe is hozza és bűnvádi üldözésnek is teszi ki, fegyelmi felelősség alá sohasse vonható érte, ha tevékenysége hivatásának méltó felfogásából ered. A vádlott ügyvéd azonban a nemzet becsületét és méltóságát sértő kijelentését nem a javító célú bírálat, nem is a jog tiszteletének védelme érdekében, hanem általános és ártalmas rágalmazásul, ok és szükség nélkül használta és ezzel nemcsak közönséges bűncselekményt követett el, hanem az ügyvédi kar tekintélyét súlyosan sértő magatartást is tanusított. Fegyelmi felelősségre vonása és vétkességének megállapítása emiatt indokolt. (Üft. 62/941.)

V. »Bűnügyi ügyvédi gyakorlatot újból megkezdte.« Ezt tette közzé egy ügyvéd három napilapban. A Budapesti Ügyvédi Kamara fegyelmi bírósága fegyelmi vétséget, meg nem engedett hírverést látott a hirdetés közzétételében, főleg azért, mert az ügyvédi minőségen felül a közlések a »bűnügyi védő« szavakat is tartalmazták, holott szakügyvédi jogosítványt a magyar jogélet nem ismer.

Panaszlott azzal magyarázta, hogy magát védőügyvédként tüntette fel, mert előzőleg nem foglalkozott bűnügyekkel. A Kúria Ügyvédi Tanácsa ezen szellemesnek éppen nem mondható védekezés dacára felmentette panaszlottat az ellene emelt vád alól, (Üft. 23/946. sz.) azzal a lakonikus indokolással, hogy a tényállás nem meríti ki az ügyvédi kar tekintélyének súlyos megsértését, illetve veszélyeztetését.

Panaszlott védekezése nem volt szerencsés, mert hosszabb védői gyakorlat után legalább is enyhítő körülménynek elfogadható a védőügyvédi cím felhasználása. De egymagában véve az az elhatározás, hogy eszentül védőügyvéd lesz, nem jogosít ennek a címnek használására.

Addig is, míg a szakügyvédség kérdése talán mégis szabályozást nyer, nem lehet a cím adományozást magára az ügyvédre bízni. T. M.

Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet)

Igényjogosultság rt. megszűnése esetében.

89. „A részvénytársaság az 1941 október 5-i közgyűlésén megállapította, hogy ellene törlési eljárás folyik. Ugyanaz a közgyűlés, minthogy valamennyi részvény egyedüli tulajdonosa Z. S. volt, olyan határozatot hozott, hogy a részvénytársaság valamennyi aktívumát Z. S. tulajdonául ismerte el, viszont Z. S. vállalta a részvénytársaság valamennyi tartozásának rendezését.

A részvénytársaság utóbb felszámolás nélkül megszűnt olyképp, hogy az 1927. III. t. c. alapján a cégjegyzékből törölték.

Az említett üzlethelyiséget Z. S. igényli vissza annak előadásával, hogy most is ő valamennyi részvény tulajdonosa.

A 7590/1945. M. E. sz. rendelet nem zárja ki azt, hogy a részvénytársaság üzlethelyiségének visszabocsátását a részvénytársaság megszűnése után az a személy is igényelhesse, aki ennek a jognak gyakorlásában a részvénytársaság jogutódának tekinthető. A részvénytársaság megszűnésével kapcsolatosan azonban jogutódként csak az a személy léphet fel, aki a részvénytársaság vagyonához tartozott tárgyakat, vagy jogokat a K. T. 202–206. §-ában szabályozott felszámolási eljárás útján szerzett. Az összes részvények tulajdona nem teszi azok tulajdonosát a részvénytársaság vagyonának tulajdonosává és nem jogosítja fel arra, hogy a részvénytársaság jogait a saját nevében érvényesíthesse, az említett közgyűlési határozat pedig, minthogy az a K. T. 202–206. §-okban foglalt rendelkezésekkel ellentétben áll, érvénytelen.

A már előadottak értelmében az igénylő az igényelt üzlethelyiségre vonatkozóan a részvénytársaságot esetleg megillető visszakövetelési jog tekintetében a részvénytársaság jog-

utódának nem tekinthető, ezért az ítélőtábla a döntőbizottság határozatának fellebbezéssel megtámadott azt a részét, amellyel az igénylőt az üzlethelyiség visszabocsátása iránti kérelmével elutasította, helyben hagyta.

Jegyzet. A Kúria P. IV. 2751/1932/68. sz. ítélete szerint: »... a rt-nak a cégjegyzékekről történt törlése a rt. korábbi jogainak és kötelezettségeinek megszűntét maga után nem vonja, azok tekintetében tehát perben állhat...« Nyilván fellelphet tehát a döntőbizottsági eljárásban is.

Bp. Tábla, P. X. 1862/1946. — 1946 október 24.

Ipari célra és lakásul szolgáló helyiség visszaigénylése; megosztás előfeltétele.

90. „Az igénylő az üzletének és iparának folytatásához szükséges helyiségek és lakás céljára együttesen egy 5 szobából és mellékhelyiségeiből álló lakást bérelt, a bérelt helyiségek részben lakásul, nagyobb részben pedig az üzletének és ipari tevékenységének céljára szolgáltak, a bérleményt egységesnek kell tekinteni s így az üzlethelyiség célját szolgáló helyiségekkel együtt igényelhetette vissza a döntőbizottság előtti eljárásban az igénylő az egy bérleményhez tartozó azt a helyiséget is, amely lakásának célját szolgált. Abból az okból tehát, hogy a visszaigényelt helyiségek egyikét az igénylő abban az időben, amikor a bérleményt elvesztette, lakás céljára használta, kérelme erre a helyiségre vonatkozó részében sem lett volna elutasítható. A döntőbizottságnak ezzel ellenkező döntése téves.

De nem volt alkalmazható az elbírált esetre a 7590/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-ának 4. bekezdésében írt jogszabály sem. A felhívott rendelethely szerint az üzlethelyiség megosztásának csak a hivatkozott rendelet § 2. bekezdésének eseteiben van helye. Az elbírált esetre csak a 2. bekezdés b) pontját volna vonatkoztatható. Ennek a szövegezése értelmében pedig az üzlethelyiség megosztásának előfeltétele, hogy a használatnak csak a visszabocsátani kért üzlethelyisége van. E szerint a használat birtokában levő helyiségnek az ő használatában is üzlet, illetve iparüzés célját kell szolgálni, hogy a 3. § 2. bekezdésének b) pontjában foglalt, illetve a hivatkozott § 4. pontjában írt szabályt alkalmazni lehessen.

Az adott esetben azonban a használó birtokában volt helyiségek sem üzletet, sem ipari üzem célját nem szolgálták, így a bérlemény megosztásának a rendelet 3. §-ának 4. bekezdése alapján sem volt helye.”

Bp. Tábla, P. XII. 2262/1946. — 1946 október 11.

Pp. alkalmazása. Fellebbezés alak-szerűsége.

91. „A 7590/1945. M. E. sz. rendelet alapján eljáró döntőbizottság a határozatát 1945. november 8-án közölte a felekkel. Az igénylő írásbeli fellebbezését az irodának magára a fellebbezésre vezetett feljegyzése szerint 1945 november 26-án adta be. A tárgyalási jegyzőkönyv azonban azt tartalmazza, hogy az igénylő a fellebbezést nyomban a határozat kihirdetése után bejelentette azzal, hogy majd írásban indokolni fogja. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet a döntőbizottság eljárásában a Pp. alkalmazását teljes egészében nem teszi kötelezővé és a fellebbezést illetőleg is azt rendeli, hogy az ítéltábla a fellebbezést a Pp-nak és az azt kiegészítő és módosító jogszabályoknak a fellebbezési eljárásra vonatkozó szabályai megfelelő alkalmazásával intézi el. E szerint a Pp-nak a fellebbezési eljárásra vonatkozó szabályai csupán az ítéltábla előtti eljárásban kötelezők, de a fellebbezés előterjesztése tekintetében nem, minthogy a fellebbezést a döntőbizottságnál kell beadni. Ezért az ítéltábla a fellebbezést a jegyzőkönyvbe mondás által a határozat-hirdetés után nyomban előterjesztettnek tekintette, bár az igénylőt a döntőbizottság előtt ügyvéd képviselte és így a fellebbezés előterjesztése nem felel meg a Te. 25. és 26. §-ának. Egyébként az iratborítékon levő feljegyzés szerint az írásbeli fellebbezés beadása 1945 november 20-án vagy 22-én történt, ez a két nap pedig a közléstől számított 15 napon belül esik. E két hivatalos feljegyzés közt levő eltérés okozta kétség miatt pedig a fellebbezés kellő időben beadottnak volna tekintendő még abban az esetben is, ha a Te. 25. és 26. §-ának a szabályai a fellebbezés előterjesztésének alak-szerűségei tekintetében irányadók volnának.”

Bp. Tábla, P. X. 40/1946. — 1946. november 4.

Használó birtoklásának az eljárás tartama alatt való megszűnése.

92. „N. D., aki ebben az eljárásban használóként szerepelt. most már nem használója a vitás üzlethelyiségnek, hanem az R. E. birtokában van. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a értelmében pedig üzlethelyiség visszabocsátását a használótól lehet követelni. N. D.-től tehát már nem, mert ő már nem használója a kérdéses üzlethelyiségnek. Az igénylő a visszabocsátás iránti kérelmével ebből az okból elutasítandó volt, még ha az igénye addig az időpontig, amikor a használó R. E.-nek adta át a helyiséget, a 7590/1945. M. E. sz. rendelet értelmében alapos volt is. A N. D.-öt kötelező határozat más használó ellen nem is volna végrehajtható, de nem lenne végrehajtható N. D. ellen sem, mert ő a birtokából kiesett helyiséget már nem adhatja át.”

Bp. Tábla, P. X. 40/1946. — 1946 november 4.

Késedelmeskedés az igény érvényesítésében.

93. „A használó előadta, hogy az igénylő az ostrom után az üzlethelyiségre vonatkozó igényének érvényesítésével késedelmeskedett és végeredményben ez a megkülönböztető jogszabályokkal már összefüggésben nem álló körülmény volt az oka annak, hogy az üzlethelyiséget elvesztette.

Ha az igénylő fia visszatérne, az üzlethelyiség visszabocsátása iránti igényt a hozzátartozók esetleges mulasztásaira tekintet nélkül érvényesíthetné, így ezek az állítólagos mulasztások a helyette eljáró anyjával szemben sem hozhatók fel sikerrel.”

Bp. Tábla, P. X. 1085/1946. — 1946 október 21.

Üzlethelyiség — lakás.

94. „Nincs jelentősége annak, hogy a használók e helyiségek közül egyeket, nevezetesen az irodahelyiségeket és az igénylő gyártotta ecetnek, valamint ugyanabban a házban volt rum- és likörgyára készítményeinek eladására használt helyiséget lakássá alakították át. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet szempontjából ugyanis az elvesztés időpontja az irányadó és ezért ezeket a helyis-

geket nem lakásnak, hanem gyár-helyiségeknek, tehát ipari és kereskedelmi foglalkozás céljára szolgáló helyiségeknek kell tekinteni. (2. §.)”

Bp. Tábla, P. X. 1922/1946. — 1946 október 18.

Árukészletre vonatkozó visszatérítési kötelezettség.

95. „A 7590/1945. M. E. számú rendelet 6. §-ának (4) bekezdése az igénylő árukészletének eladási árából vásárolt »megfelelő mennyiségű más hasonló készlet« megsemmisültét, illetve elvesztét szabja meg a használó visszabocsátási, illetve visszatérítési kötelezettsége megszűntének előfeltételéül. Ebben a jogszabályi körülírásban a »hasonló« kifejezésnek nem tulajdonítható az az értelem, hogy az igénylő árukészletét helyettesítő árukészletnek minőségileg egyezőnek — tehát a konkrét esetben külföldi származású, részben különleges bőrszövetből készített, prima minőségű bőrtalpu luxuscipőnek — kell lennie, mert hiszen ebben az esetben a jogszabály kétségtelenül nem »hasonló«, hanem »azonos« árukészlet beszerzését írta volna elő. A »hasonló« árukészlet alatt helyesen nem érthető más, mint az, hogy a használónak az igénylő árukészlete — vagy annak egy része — eladásából befolyt ellenértéket ugyanazon kereskedelmi vagy ipari szakma hasonló cikkeinek, félgyártmányainak vagy nyersanyagainak bevásárlására kellett legyen fordítania ahhoz, hogy a 6. § (4) bekezdésében biztosított mentességre tudjon hivatkozni. Ez pedig a jelen esetben azt jelenti, hogy a használó a 6. § (4) bekezdésének feltételeit a maga részéről teljesítette akkor, amidőn az igénylő cipőinek eladási árát cipőkbe vagy cipők nyersanyagába fektette, anélkül, hogy ezeknek a cipőknek akár csak *bőrtalpu* cipőknek is kellene lenniük, annyiival is kevésbé, mert a kérdéses időben a használó nem, vagy legalább is nem szükségképpen tudott külföldi gyártmányú cipőket beszerezni.

A döntőbizottság a használó visszatérítési kötelezettségét lényegében az igénylő által is érvényesített kettős jogalapon állapította meg azzal a hozzáadással, hogy a használó az igénylő árukészletének értékesítéséből befolyt ellenértéket üzleti-
leg »forgathatta«. Mivel azonban a rendelet semmi alapot nem nyújt arra,

hogy a használó mentessége abból az okból kizárassék, hogy a használó az eredetileg az igénylő árukészletének eladásából befolyó ellenértéket esetleg többször is megforgatta, vagyis a rendelet nem szabja meg a mentesség előfeltételétül azt, hogy a *közvetlenül* az igénylő árukészletének eladási árából, *első ízben* beszerzett árukészlet semmisült legyen meg vagy veszett legyen el a rendelet 6. § (4) bekezdésében meghatározott körülmények következtében,

az ítéletábra a fent kifejtett jogi álláspontjánál fogva a használó viszszerzési kötelezettségét megállapíthatónak nem tartotta."

Bp. Tábla, P. X. 1088/1946. — 1946 október 12.

Okozatosság.

96. „Az igénylő az igényelt üzlethelyiségben éveken keresztül a P. cég áruinak — főző- és fűtőkészülékek, lámpák, bizományi eladásával foglalkozott. 1940. év végén a P. cég a zsidókkal szemben fennállott rendelkezések miatt zsidó bizományosaival az üzleti összeköttetést megszüntette és ennek folytán a bizományi áruit az igénylőtől is elszállíttatta. Ezután az igénylő még rövidebb ideig az üzletét nyitva tartotta, majd 1941. év január havában az üzletre vonatkozó bérleti jogáról azonnali hatállyal lemondott. Ugyanakkor az üzlethelyiséget Sz. K. vette bérbe.

Ebből a tényállásból kitűnik, hogy az igénylő az üzlethelyiséget azért volt kénytelen elhagyni, mert a P. cég a bizományi szerződést megszüntette, az igénylő éveken át kizárólag csak a P. cikkeinek eladásával foglalkozott és így az akkor fennállott viszonyok mellett érthető, hogy mint zsidó származású személy más üzletágra áttérni nem tudott.

Az üzlethelyiség elvesztése tehát a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzettel állott összefüggésben."

Bp. Tábla, P. X. 1382/1946. — 1946 október 14.

Társas viszony helyreállítása iránti igény nem tartozik a 7590/1945. M.

E. sz. r. szerinti eljárásra.

97. „Előadta az igénylő, hogy a kávéház eredetileg a férjének és G. E.-nek a közös tulajdona volt;

férje G.-tól 1943 június elején vette meg a kávéház felszerelésének, berendezésének és bérleti jogának $\frac{1}{2}$ részét, ez azonban a zsidókra vonatkozó megkülönböztető rendelkezések miatt kifelé nem nyilvánulhatott meg. Előadta továbbá, hogy ugyanennek a hónapnak a végén G. a kávéház másik felerészét eladta a használó férjének, ez el is ismerte férjének $\frac{1}{2}$ részbeni jogát a kávéházhoz; egy hónappal később azonban kizárta a kávéházból: levélben közölte vele, hogy a társasági szerződést azonnali hatállyal felmondja és a társas viszonyt azonnali hatállyal megszünteti, mert ennek fenntartása a törvények értelmében meg nem engedett s a levélben eltiltotta attól, hogy a kávéházban megjelenjék. Minthogy egyébként is megfenyegették, kénytelen volt a kávéház fele részéért felajánlott összeget felvenni és a kávéházat otthagyni.

Az igénylőnek az előadásából kitűnik, hogy a felek, illetve a férjek között társas viszony állott fenn.

Ekként az igénylőnek az a kérelme, hogy a kávéház bérletének, felszerelésének és berendezésének a fele részére bocsáttassék vissza, nem a természetben való megosztásra irányul, hanem a társas viszony visszaállítására, az igénylő tehát a társasági tagságon alapuló jogát kívánja érvényesíteni, megtámadva a társas viszony felbontását eredményező szerződést.

Ettől az igénytől azonban különbözik a 7590/1945. M. E. sz. rendeleten alapuló igény, amelyet ennek a rendeletnek, valamint módosító és kiegészítő rendeletének megfelelően döntőbizottság előtt lehet érvényesíteni. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a értelmében döntőbizottság előtt az léphet fel, aki a tulajdonában (hasznélvezetében) volt vagy bérelt (hasznóbérelt) üzlethelyiségének, továbbá üzlete berendezési (felszerelési) tárgyainak és áru-(anyag)készletének a visszabocsátását követeli, ha ezeket a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt vesztette el.

Eltérő az igénylő kérelmétől a 7590/1945. M. E. számú rendelet 8. §-ának második bekezdésében említett az az eset is, amikor az üzlettárs a társaságon kívül álló harmadik személlyel szemben lép fel igényrel.

A társasági tagságon alapuló, itt érvényesített igény tehát az előadottak értelmében nem tartozik a 7590/1945. M. E. számú rendeleten alapuló döntőbizottsági eljárásra. Helyes tehát a döntőbizottságnak a határozata, hogy az eljárást hivatalból is figyelembe veendő pergátló okból megszüntette."

Bp. T. P. X. 2255/1946. — 1946 november hó 21.

Társas viszonyból eredő igények.

98. „Az igénylő kérelmében azt adta elő, hogy a használó férjének egyenjogú feles társa volt. Erre tekintettel annak megállapítását kérte, hogy a társas viszony alapján őt illeti meg a Budapesten, G.-utca 46. szám alatti házban levő üzlethelyiség és berendezés fele része.

Az előterjesztett kérelem lényegében a társas viszonyból eredő jogok érvényesítésére irányul. Ily természetű igények érvényesítése azonban nem tartozik a 7590/1945. M. E. számú rendelettel szabályozott külön eljárásra. Az adott esetben tehát a polgári perrendtartásnak (Pp) a jelen eljárásban is megfelelően alkalmazandó 180. §-ának 1. pontjában meghatározott és az eljárás bármely szakaszában hivatalból figyelembe veendő per-, helyesebben eljárást gátló körülmény forog fenn, ennek folytán pedig a döntőbizottság határozatának hatályon kívül helyezése mellett az eljárást a rendelkezés rész értelmében meg kellett szüntetni."

Bp. T. P. X. 3243/1946. — 1946 november 14.

Strohmannság — csendes társaság.

99. „Ami a felek kapcsolatát illeti: a tanúk vallomásából tényként az állapítható meg, hogy az igénylő tőkével, üzleti összeköttetéseivel és az üzlethelyiség bérletének a megszerzésével, a használó viszont iparigazolványával, nagykereskedővé történt kijelölésével és személyes közreműködésével járult az üzlet-hez, de az igénylő is vele egyformán tevékenykedett az üzletben.

Ezek szerint a használó nem strohmannja, hanem üzlettársa volt az igénylőnek. Ezt kellett megállapítani az ismertetett tényekből különösen arra figyelemmel, hogy az igénylő a saját előadása szerint a haszonnak havi 800—800 pengő

kívén felüli része árubeszerzésre és üzleti tartalék képzésére fordított és ez is feles volt közöttük, valamint arra figyelemmel, hogy a használó a fél haszonban részesült, holott M. J.-né (az üzlethelyiség korábbi bérője), aki tanuvallomásában strohmannnak is nevezte magát, csupán szabott összegű fizetést kapott, továbbá arra is, hogy — a tanuk vallomása és a felek előadása szerint is — egyszer már volt üzlettársa az igénylőnek és a mostani, második társulás kedvéért egyéni textilüzletét adta fel. Hogy az igénylő a használóval nem strohmann szerződést kötött, erre mutat az is, hogy a társas viszony felmondásának körülményeiről vallomást tevő tanuk vallomásában nincs semmi adat vagy utalás arra, hogy a használó csak strohmannja volt volna az igénylőnek.

A felek között tehát valóságos társasági viszony állott fenn, amennyiben kereskedelmi üzletnek közös haszon és veszteségre való folytatására létesítettek megállapodást, a fentebb már megállapított közelebbi feltételek mellett. E tényállásból következik, hogy igénylő az 1942. év végén történt kilépéssel kapcsolatban nem üzletet vagy üzlethelyiséget ruházott át, berendezéssel és árukészlettel, hanem a társas viszony alapján őt megillető vagyoni illetőség tekintetében létesített meg egyezést. Ha ez a megegyezés valamely érvénytelenségi ok alapján megdőlt, igénylő a társasági viszony alapján őt megillető jogokat lesz jogosult érvényesíteni a ker. törvénynek a társasági tagok jogairól és a társaság feloszlásáról, illetve a társtag kilépéséről, avagy csendes társaság esetén az 1930. évi V. tc.-nek a csendes társ végkielégítéséről szóló rendelkezései értelmében. A társasági viszonyból eredő ezek az igények azonban nem tartoznak a 7590/1945. M. E. sz. rendelettel szabályozott eljárásra, hanem a törvény rendes útján érvényesíthetők csak.

Bp. T. P. X. 556/1946. 1946 november hó 28.

100. „A nem vitás $\frac{1}{2}$ alatti szerződés szerint igénylő és II. r. használó, 1937 április hó 16-án textil- és rokonárúkkal való kereskedelemre és részletben árusítására közkereseti tár-

saságot alapítottak. A társaság II. r. használó cége és iparengedélye alapján működött, igénylő tartozott az alapítással, a szervezéssel, majd az üzletvezetéssel járó munkálato- kat elvégezni, míg II. r. használó adta a forgótőkét kamatmentesen 6000 P erejéig. Az üzlet a szerződő feleknek egyenlő arányban tulajdona és kikötötték a felek azt is, hogy tartoznak személyesen vagy férjeik által tevékenykedni és ezért sem ők, sem férjeik az üzleten kívül nem foglalkozhatnak hasonló kereskedelmi ügyletekkel, sem egyéni cég alatt, sem mint valamely társas cég tagjai. Az üzlet II. r. használó N.- utca 15. sz. alatti üzlethelyiségében indult meg.

Nem vitás a felek között az sem, hogy a társaság 1939. évben ezt az üzlethelyiséget felhagyta és használók lakásának egyik helyiségében folytatta tovább az üzleti tevékenységét, majd 1941. év tavaszán foglalta el a N.-u. 39. szám alatti házban levő üzlethelyiséget. Ez az üzlethelyiség volt az, amelyből az igénylő jogán ott tevékenykedő férje, 1944 április havában távozni kényszerült...

A döntőbizottság jogszabály sér- tése nélkül állapította meg tényként azt, hogy a kérdéses üzlethelyiséget a házgondnok az I. r. használónak adta bérbe, aki azt ma is bérlő, — s mivel a házgondnoknak nincsen tudomása arról, hogy az üzlethelyiségbe az I. r. használón kívül oda más is beköltözött volna: ok- szerűen következik, hogy bérleti jog- viszony csakis az I. r. használó és a háztulajdonos között keletkezett. Ennek folytán a kérdéses üzlethelyiséget sem az igénylő, sem pedig az esetleg az igénylő és a II. r. használó által létesített társaság nem bérelte, amiért is azt a R. értelmében el sem veszthette.

Már ebből az okból megfelel az anyagi jognak a döntőbizottságnak az üzlethelyiség visszabocsátására vonatkozó azt elutasító döntése.

Bp. T. P. X. 1361/1946. 1946 november 27.

Társasági probléma.

101. „A használónak 1938 februárja óta volt cipőtermelőüzeme. Használó igénylő férjével — 1938 szeptemberében ismerkedett meg: előbb utazóként alkalmazta, majd 1939 január 9-én szerződést kötött vele.

[A döntőbizottság megállapította tényállás szerint a H/2. alatti szerződés értelmében az igénylő férje csendestársként lép be a használó üzemébe, — kifejezetten kikötötte, hogy a használó továbbra is saját nevében vezeti az üzletet, harmadik személyekkel szemben az igénylő férje nincs sem jogosítva, sem kötelezve — a vállalat veszteségeiért csak a tőke számláján vezetett vagyongbetétjével felel.

A szerződés további tartalma szerint az igénylő férjének vagyongbetétjéből egy gépet vesznek, amely gép egyedül az igénylő férjének tulajdona marad, — az azután szerzendő berendezési és felszerelési tárgyaknak a tulajdona 40%-ban illeti őt meg, — ugyanilyen arányban osztozik a vállalat használatán viseli — az említett korlátozással — a vállalat veszteségeit.

Az üzletvezetésre vonatkozólag megállapodtak, hogy minden ügylethez kell az igénylő férjének a hozzájárulása, — a vállalat csekk-számlájáról is csak együttesen utalhatnak ki a felek.

A tanuk vallomásából tényként állapítja meg az ítélőtábla, hogy az igénylő férje tényleg tevékenykedett a bevásárlásoknál és eladásoknál.

Abból, hogy az igénylő férje kifelé nem jelentkezett tulajdonosként, hogy kizárta a felelősséget a vállalat hitelezőivel szemben, — s a vállalat veszteségeiért a használóval szemben is csak a vagyongbetétjére korlátozta a felelősségét — helyesen állapította meg a döntőbizottság, hogy az igénylő férje és a használó közötti szerződés valóságos tartalma is csendes társaság volt, erre irányult a felek akarata. — Ennek nem mond ellene, hogy a vállalat berendezése részben a csendestársé, és hogy a vállalat vezetésében a csendestársat jogok illetik anélkül, hogy kifelé tulajdonosként jelentkezne és az ezzel járó felelősséget viselné.

A kereskedelmi, illetve iparüzlet céljára szolgált helyiséget, berendezést és felszerelést a 7590/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-ában szabályozott döntőbizottsági eljárás útján csak az követelheti vissza, akinek az üzlethelyiség, felszerelés stb. mint ilyen volt birtokában, vagyis, aki a kereskedelmi vagy ipari üzletet folytatta. (L. a Budapesti Itélőtábla P. X. 1783/1945., 1790/1945., 552/1946. sz. határozatait.)

A csendestárs, ha tulajdonosa is a vállalat céljára szolgáló tárgyaknak, nem tulajdonosa, illetve tulajdonostársa a vállalatnak. (1930. V. tc. 115. §.) A kereskedelmi vagy iparüzlet csendestársa nem folytat ipar vagy kereskedelmi üzletet, következőképpen nem léphet fel sem a vállalat tulajdonosával szemben, sem harmadik személyekkel szemben. (V. ö. 3060/1946. M. E. sz. r. 1. §. (3) bek.) a döntőbizottsági eljárás útján.

Eszerint az igénylő követelése nem tartozik a döntőbizottsági eljárás útjára, ezért a döntőbizottság határozatát, a rendelkező részben irt helyesbítéssel, megtámadott részében helyben kellett hagyni.

Rámutat azonban az ítéletábra, hogy akkor sem tartoznék ez az igény erre az eljárásra, ha a jogviszony az igénylő álláspontjának megfelelően, közkereseti társaságnak minősülne, mert ebben az esetben is csak a kereskedelmi v. iparüzletet folytató társaság javára lehetne igényeket érvényesíteni harmadik személyekkel szemben a döntőbizottság előtt, — de az igénylő férjének a társasági tagságból eredő igényei nem tartoznának a döntőbizottsági eljárás útjára. (V. ö. D. X. 1640/1945. sz. budapesti ítéletábrái határozattal.)

Bp. T. P. X. 4373/1946. — 1947 január 22.

Jegyzet. A fentebb 101. sorsz. alatt közölt határozatok a rendelet szóhangzatának megfelelnek. Kérdés, megfelelnek-e a R. szándékának és az analógia juris szabályainak. A rendelet a jogfosztó rendelkezések folytán üzletüket veszített kereskedőket kívánta üzletükbe visszahelyezni. Nincs annak rációja, ha a jogfosztott kereskedést nem mint egyéni cég, hanem mint közkereseti társaság tagja folytatta, úgy — a közkereseti társaság jogi személyiségére, mint elméleti háttérbe támaszkodó okfejtéssel — a R. nyújtotta jogsegélytől elzárható legyen. Ha a rendelet módot ad arra, hogy az igénylő a helyébe lépett használó kihelyezésevel annak helyére visszahelyezhető legyen, nem lehet akadálya annak, hogy bentmaradó volt társa mellé ne legyen visszahelyezhető.

Ugyancsak nem meggyőző, — ha a nyelvtani magyarázat korlátain felülemelkedünk — a csendes társra vonatkozó gyakorlat is. Jól tudjuk, hogy a csendes társ — az 1930. V. tc. megfogalmazása szerint — nem kereskedő oly értelemben, mint ahogy a közkereseti társasági tag kereskedő, üzlet-társulajdonos. A zsidótörvények idején létesült csen-

des társaságok azonban, — példa erre a fenti 99. sorsz. esetben tárgyalt csendes társaság — túlnyomó részben palástolt közkereseti társaságok voltak. A felek többnyire nem azért zárták ki a zsidó társ kifelé való szerepét, hogy őt az egyetemleges és korlátlan felelősség ne terhelje, hanem hogy a cégben zsidó ne szerepeljen. Ezek a csendes társak az intern viszonyban egészen más jogokat gyakoroltak, mint amelyeket az 1930. V. tc. a csendes társaknak juttatni kívánt: sokszor képviselői jog nélküli, de az üzletvezetésben résztvevő közkereseti társ jogaival bírtak, nem egyszer ők voltak a valódi üzlettulajdonosok, lévén a »vállalat tulajdonosa« puszta szóval. (Ez utóbbi esetre a gyakorlat a R.-t alkalmazhatónak tartja.)

Visszaszerezni, ha lényegében azonos helyzetre (valaki kereskedelmi üzletben bírt jogi helyzetét akarja visszaszerezni) nem lehetne egyúgyanazon jogi eszközt igénybevenni. Miért kelljen pl. a közkereseti t. tagjának a 200-as rendelet hosszú és költséges útját bejárni és miért bíraltassanak el ily esetben a megterítési igények más elvek szerint, mint amelyeket a R. 6. §-a előír?

Sz. Zs.

Okozatosság. — Volt italmérő igénye mikor érvényesíthető a 7590/1945. M. E. sz. rendelet szerinti eljárásban.

102. „Az ítéletábra a döntőbizottság által megállapított tényállást elfogadta és azt a fellebbezési eljárás során kihallgatott tanuk vallomása alapján azzal egészítette ki, hogy a nevezettek előtt az igénylő italmérési engedélyének elvonása tárgyában eljáró pénzügyi közigazgatási tisztviselők olyan közlést tettek, hogy az igénylő italmérési engedélyét külső látszat szerint ugyan az igénylő ellen lefolytatott kihágási eljárás miatt vonták meg, a valószínűs indok azonban férjének zsidó származása volt, ezért a megvonást rendelő határozat ellen beadandó jogorvoslat eleve kilátástalan.

Ily tényállás mellett az igénylő alaposan hivatkozott arra, hogy üzlethelyiségét a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet következtében veszítette el.

Az igénylő kihágási elítéltetésére vonatkozó iratok — minthogy Újpest ostroma alatt megsemmisültek — nem voltak beszerezhetőek. A felek részben egyező előadása alapján azonban tényként megállapítható, hogy az újpesti rendőrkapitányság mint rendőri büntetőbíró, azért

ítélte el az igénylőt 300 P pénz-büntetésre, mert lakásán 25 kg zsírt, 1 qlisztet, 3 kg kolbászt, 8 kg szalonát és 3 sonkát találtak egy ellenőrzés alkalmával, továbbá, mert szalonát vasúton szállítási engedély nélkül szállított. Erről a kihágási elítéltetésről a rendőrkapitányság 10.540/6/1943. Fk. I. italm. szám alatt értesítette a budapestvidéki pénzügyigazgatóságot és javasolta az italmérési engedély elvonását — a közellátás érdekeit veszélyeztető és súlyos becsapás alá eső kihágás elkövetése miatt. A budapestvidéki pénzügyigazgatóság 103.653/I/V./1943. szám alatt 1943 október 2-án az igénylő korlátlan italmérési engedélyét ezek után jogerős elvonás következtében törölte.

Kétségtelen, hogy vendéglősi iparigazolvánnyal rendelkező és iparát folytató személynél az előírt mennyiségű élelmiszer tárolása — egyéb kihágási tényálladéki elemektől eltekintve — a tárgyi tényálladék szempontjából nem minősíthető helyesen az 1920 : XV. tc. körébe vonható olyan »súlyosabb természetű áldrágító kihágás«-sá, amire való tekintettel az 1921 : IV. tc. 3. §-a (3) bekezdése 1. pontjának és a 17. §. (1) bekezdésének egybevetett értelme szerint az italmérési engedély — mindennemű mérlegelés lehetősége nélkül elvonandó lett volna. Nem tartalmaz továbbá az italmérési engedély kötelező elvonása mint mellékbüntetés tekintetében rendelkezést a 8740/1941. M. E. számú — a kihágási elítéltetés alapjául felhívott — rendelet sem, épúgy, mint nem »vonandó el« az italmérési engedély a záróra áthágása miatt kiszabott — 20 P — kihágási büntetés miatt sem. Ennek a körülménynek pedig azért van az igénylő kérelme szempontjából jelentősége, mert ily kötelező jellegű, eseti mérlegelés tárgyává nem tehető jogszabályi rendelkezés hiányában ebben az eljárásban vizsgálat tárgyává teendő az a körülmény, hogy milyen indokok alapján és milyen megfontolások eredményeként jött létre a pénzügyi közigazgatási hatóságok döntése abban a kérdésben, hogy bizonyos tényállás fennforgása esetén az italmérési engedély a jogosítottól »elvonná«, illetve: a tényleges elvonás valóban — vagy kizárólag — annak az oknak a következtében történt-e, amire az elvonást rendelő határozat hivatkozik.

A fent megállapított tényállás szerint ebben az esetben kétségtelen, hogy az elvonás valóságos oka nem a kihágás miatt való elítéltetés volt, hanem az a körülmény, hogy az igénylő férje zsidó származású volt. Ilyenformán pedig az igénylő a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet következtében vesztette el italmérési engedélyét — a továbbiakban pedig ez vonta maga után most visszaigényelt üzlethelyiségének elvesztését is.

Megállapítja még az ítélőtábla, hogy a 7590/1945. M. E. számú rendelet 1. §-a alapján való fellépésének nem képezheti akadályát az a körülmény, hogy az igénylő maga személy szerint nem volt zsidónak tekintendő, hanem csak férje volt zsidó származású, mert a vele legszorosabb családi kapcsolatban álló és a megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok hatálya alá eső férje személyéből kifolyólag a hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előálló helyzet következményei őt érték és így azok megszüntetése érdekében a 7590/1945. M. E. számú rendelet igénybevételére annak ellenére jogosult, hogy maga nem zsidó,

és megállapítja végül, hogy az igénylő vendéglős iparigazolványát a kihágási eljárás következményeként nem vesztette el és így nem következett be vele szemben az a helyzet, amely szerint az 1921. IV. tc. 17. §. (1) bekezdésének 3. pontja értelmében az italmérési engedély azért lett volna »elvonandó«, mert megszűnt az az iparigazolványa, amelynek alapján az italmérési engedélyt elnyerte.

A használók fellebbezésükben is fenntartották azt a jogi felfogásukat, hogy az igénylő kérelme a 7590/1945. M. E. sz. rendelet 21. §-ára tekintettel nem tartozik erre az eljárásra.

Ez a felfogás azonban téves, mert az igénylő itt nem az italmérési engedélye feléledése alapján az ú. n. időközi engedéllyessel szemben lépett fel, hanem az italmérési engedélytől függetlenül és a használókkal mint nem italmérőkkel, hanem asztalos-iparosokkal szemben. Igénye tehát a 7590/1945. M. E. számú és a 30.800/1945. K. K. M. számú rendeletekkel szabályozott eljárásra tartozik.

Bp. T. P. X. 1138/1946. — 1946 november 23.

»Hátrányos megállapodás« fogalma.

103. „Az 1941 november 21-i megállapodás hátrányos volt igénylőre. A bér kisfokú leszállítása és a használó fizette átalakítások a megosztás következményei, — nem megfelelő ellenértékei a helyiség átengedésének.

Az öt éves bérleti időtartam sem jelentett a helyiség átengedésével előnyt annak a részére, aki nem esett az zsidótörvények hatálya alá, — nem zsidó bérlő nem engedte volna át üzlethelyiségének egy részét csak azért, hogy megvédje magát a háztulajdonosnak saját szükség címén netán támasztható igényével szemben, vagy hogy előre biztosítsa magát arra az időre, amikor majd megszűnnek a felmondást korlátozó szabályok. Azzal szemben viszont, aki a törvény hatálya alá esett, nem jöhet tekintetbe jogilag számbavehető előnyként oly jogról való lemondás, amely a polgári jogegyenlőség elvével ellenkező akkori jogszabályok alapján illetve csak meg a bérbeadót.

Bp. T. P. X. 3889/1946. — 1946 november 29.

Megtérítés összegének kiszámítása.

104. „A 7590/1945. M. E. számú rendelet 6. §-ának 4. bekezdése úgy rendelkezik, hogy a fent jelzett megtérítési kötelezettség nem terheli a használót, amennyiben utóbb akár az eredetileg átvett készlet, akár annak eladása után szerzett megfelelő mennyiségű más hasonló készlet a háborús események következtében, vagy neki fel nem róható más okból birtokából ellenérték nélkül kikerült, vagy pedig ilyen körülmények folytán birtokában elpusztult...

Az ítélőtábla tényként állapította meg, hogy a háborús események következtében a használó birtokából ellenérték nélkül 1000 pár bőrtalpú és 500 pár műtalpú cipő került ki.

A használó az igénylőtől kizárólag bőrtalpú cipőket vett át, műtalput nem. — Ilymódon az 500 pár műtalpú cipő az igénylőtől átvett cipőkészlethez nem tartozott.

Arra nézve, hogy az ellenérték nélkül használó birtokából kikerült 1000 pár bőrtalpú cipőből hány pár volt olyan, amely az igénylőtől átvett árukészletből volt még meg, megnyugtató bizonyíték nem merült fel.

Valamint nem merült fel ilyen bizonyíték arra nézve sem, hogy az így ellenérték nélkül használó birtokából kikerült bőr- és műtalpú cipők, amelyek nem az igénylőtől átvett árukészletből származhattak, beszerzésére a használó által igénylőtől átvett 2761 pár bőrtalpú cipőből addig már értékesített készlet árából újabb ama áru beszerzésére, amely ellenérték nélkül utóbbi háborús események következtében birtokából kikerült, mennyit használt fel.

Minthogy pedig ugyanakkor, amidőn a használó az igénylőtől a 2761 pár cipőt átvette, ezenkívül üzletében még 1150 pár cipő volt és ezekkel együtt cipőárúkészlete 3911 párt tett ki, annak megállapításánál, hogy a R. 6. §-ának 4. bekezdése alapján milyen mennyiségű árukészlet értékének megtérítése alól mentesíthető a használó, figyelembe kell venni nem csupán az igénylőtől átvett, hanem ugyanakkor megvolt többi árukészletét is.

Ha ugyanis a csőcselék fosztogatása alkalmával még az 1942 szeptemberi árukészletből voltak meg cipők, azok között nyilván voltak a nem igénylőtől átvett cipőkből is. Ha pedig a háborús események következtében használnak fel nem róható körülmények között birtokából kikerült cipőket a korábban eladott árukészlet vételárából szerezte be, amilyennek kell feltétlenül tekinteni az 500 pár műtalpú cipőt, akkor ezek beszerzésének alapját képezte a nem igénylőtől, hanem máshonnan eredő 1150 pár bőrtalpú cipőből állott árukészlete is.

Ennek megfelelően a R. 6. §-ának 4. bekezdése értelmében mentesülő készlet megállapításánál utóbbi mennyiséget is figyelembe kell venni és használó javára csakis az a mennyiség írható a háborús események következtében birtokából kikerült 1000 pár bőrtalpú és 500 pár műtalpú cipőből, amely arányosan az igénylőtől megszerzett árukészlet mennyiségére esik.

Bp. T. P. XII. 5165/1946. — 1947 január 17.

Bérlemény megsemmisülése.

105. „Az egész üzlethelyiség a kiégés által olyan nagymérvű pusztulást szenvedett, hogy azt a kiégés után rendeltetésszerű üzlethelyiségnek tekinteni már nem lehetett s az ebben az állapotában üzlethelyiségül

bérlemény tárgyául nem szolgálhatott.

Ennélfogva azt mint üzlethelyiséget jogi értelemben véve megsemmisültnek kellett tekinteni.

Ezzel az alábbiakban kifejtett magatartásából következtethetően, maga az igénylő is számolt.

Az általános magánjog szabálya szerint a bérleti szerződés lényeges tárgyának elenyészte (megsemmisülése) a bérleti szerződés hatályát megszünteti, hacsak a felek másként meg nem egyeztek.

Az idevonatkozó megegyezés lehet előleges, vagy lehet utólagos is.

A jelen esetben, figyelemmel a háborús esemény, tehát vis major által okozott megsemmisülésre, utóbbiról lehetett volna szó, amikor is a volt bérelő, illetve ennek távollétében már korábban is az üzletvezetésében eljárta és e tekintetben megbízottnak tekintendő feleség, az igénylő, tartozott volna a bérlet további folytatása, illetve felvétele iránti szándékát kinyilatkoztatni és evégből a háztulajdonossal vagy megbízottjával érintkezésbe lépni és ezzel megállapodni. Ezt azonban igénylő, bár erre alkalma és módja lett volna, nem tette. — Ellenkezőleg, cipő és harisnya kiskereskedői ipar folytatására máshova kért iparigazolványt. — Majd pedig, amikor már látta, hogy a háztulajdonossal történt megállapodás alapján más személy, a használó, a kiégett üzlethelyiséget építteti, ez ellen akkor sem tiltakozott és a háztulajdonossal még ekkor sem kereste az érintkezést a kérdéses üzlethelyiség ügyében. — Sőt, 1945 július havában a helyszínen járva, a házfelügyelőnek ama közlésére, hogy az üzlethelyiséget más újra építteti, ezt azzal a kijelentéssel, hogy »rendben van«, tudomásul vette.

Ekkor pedig már hatályban volt és falragaszi hirdetményeken is megjelent Budapest székesfőváros polgármesterének a lakások és üzlethelyiségek egyes kérdéseit szabályozó 140.040/1945. IX. ü. o. rendelete, amelynek 6. §-a az üzlethelyiségek ama bérelőit, akik a bérleményt bármely reakciós korlátozó rendelkezések miatt elhagyni kényszerültek, 30 nap alatt jelentkezhettek és a bérletbe való visszahelyezését kérhetik.

Valamint hatályban volt ugyan csak Budapest székesfőváros polgármesterének a fentemlített számú

rendelettel kapcsolatban kiadott 292.211/1945. XV. számú rendelete is, amely szerint a visszahelyezéseket kérni jogosult bérlok vagy ezeknek házastársuk és egyenes ágbeli rokonaik, akik kérelmüket elháríthatatlan akadály miatt még nem terjesztették elő, az akadály megszűntétől számított 30 nap alatt, legkésőbb azonban 1945. évi szeptember hó 30. napjáig előterjeszthetik.

Így az azonban sem előbbi, sem utóbbi rendeletekben megjelölt határidő alatt nem jelentkezett, sem a háztulajdonosnál, sem a hatóságoknál. — Holott kétségtelen, hogy amennyiben ezt megtette volna, módjában állott volna a bérlet folytatása, illetve újbóli felvétele kérdésében megállapodást kötni, majd pedig a 292.500/1945. XV. számú polgármesteri rendeletben foglaltaknak megfelelően eljárni. Ezeknek azonban igénylő egyikét sem tette.

Ezekre tekintettel a kiegészítő folytán megsemmisült üzlethelyiség bérletére vonatkozó megszűnt jogviszony fel nem léte.

Minthogy pedig ennek elvesztése nem a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok hatása folytán következett be, az üzlethelyiség visszabocsátását, ami ma már az újrakepítés után jogilag nem is tekinthető ugyanazon üzlethelyiségnek, a 7590/1945. M. E. számú és ezt kiegészítő és módosító rendeletek értelmében nem követelheti, illetve az eziránti igény érvényesítése a jelen eljárásra nem tartozik.

Ennélfogva az ítéletábra a Pp. 180. §-ának második bekezdés, 3. pontjában meghatározott, a fellebbezési eljárásban hivatalból figyelembe veendő pergátló körülmény okából a Pp. 10. 499. és 505. §-ai értelmében, a 7590/1945. M. E. számú rendelet 15. §-ában foglaltakra is tekintettel a döntőbizottságnak az ügy érdemében hozott határozatot hatályon kívül helyezte és az eljárást megszüntette.

Bp. T. P. XII. 3354/1946. — 1946 november 28.

Újrakepvel megengedett volta a döntőbizottsági eljárásban.

106. „A döntőbizottság a használó újrakepvelési kérelmét visszautasította, mert álláspontja szerint a döntőbizottsági eljárásban újrakep-

velésnek helye nem lehet. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-ából kitűnően ugyanis a törvényhozó — mivel a döntőbizottság határozata ellen csak egyfokú és nem halasztó hatályú fellebbezést engedett meg — a döntőbizottság előtt a vitás kérdések gyors elintézését és a jogerő megtámadásának minél szűkebb térré szorítását kívánta elérni. Ezért ebben az eljárásban a Pp.-nak a perújításra vonatkozó rendelkezéseit kiegészítő jogforrásként joghasonlóság alapján alkalmazni nem lehet.

A döntőbizottságnak ez az álláspontja téves.

A magyar jogrendszerben, és pedig mint a bírói, mint pedig a közigazgatási eljárásban bizonyos és vonatkozó jogszabályokban meghatározott feltételek fennforgása esetén általában helye van az ügy újrakepvelésnek, hacsak azt az ügy természete, vagy pedig a jogszabály kifejezetten ki nem zárja. Ennek az alapja nyilván abban van, hogy a törvényhozó, hacsak az ügy természete ki nem zárja, általában módot kíván nyújtani az anyagi jogszabályokkal biztosított igények és jogok érvényesítésére még abban az esetben is, ha a bíróság vagy a közigazgatási hatóság az ügyben már jogerősen határozott ugyan, határozata azonban az anyagi jogszabályoknak valamely okból, és pedig rendszerint azért, mert az alapul vett tényállás a valóságot nem fedi, nem felel meg.

Abból a körülményből, hogy a törvényhozó a döntőbizottsági eljárásban csak egyfokú és nem halasztó hatályú fellebbezést enged, kétségtelen ugyan, hogy a törvényhozó az ügyek gyors elintézését és a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzetben elszennvedett sérelmek minél gyorsabb jóvátételét kívánta elérni. Ebből azonban még nem következik az, hogy a törvényhozó az újrakepvelést is ki akarta volna zárni, mert ebben az esetben a fentebb előadottak folytán, mivel a döntőbizottság hatáskörébe utalt ügyek természete az újrakepvelést ki nem zárja, a törvényhozó az újrakepvelést meg nem engedését nyilván jogszabályban fejezte volna ki.

További kérdés, hogy — mivel a vonatkozó jogszabályok arra, hogy milyen körülmények és feltételek fennforgása esetén lehet újrakepvelésnek helye — intézkedést nem tar-

talmaznak, — ebben a vonatkozásban milyen jogszabályok alkalmazandók?

A budapesti ítélőtábla állandóan követett gyakorlata szerint a döntőbizottsági eljárásban minden esetben, amikor a vonatkozó jogszabályok eltérő rendelkezést nem tartalmaznak, vagy a döntőbizottsági eljárás természetéből más nem következik, a Pp. jogszabályai alkalmazandók. Mivel a vonatkozó jogszabályok az újrafelvételre, illetve annak feltételeire vonatkozóan rendelkezést nem tartalmaznak és a Pp.-nak a perújításra vonatkozó szabályai a döntőbizottsági eljárás természetével sem állanak ellentétben, az ítélőtábla álláspontja szerint az újrafelvétel megengedhetőségének feltételeire vonatkozóan is a Pp. szabályait kell joghasznosság alapján alkalmazni.

Mivel pedig a használó az előadottak szerint olyan ténykörülmenyre ajánlott fel újabb bizonyítékot, amelynek megállapítása az eljárásban reá nézve kedvezőbb határozat hozatalát eredményezte volna, a Pp. 563. §. 11. pontja értelmében az újrafelvétel megengedendő.

Bp. T. P. X. 456/1947. — 1947 február 18.

Lelépési díj érvényesítése.

107. A használó azt kérte, hogy az igénylő köteleztessék visszabocsátás esetén arra, hogy a neki az üzlethelyiséget (és árukészletért) az 1942. évben fizetett összesen 12.000 P fejében 120.000.000 P-t fizessen meg.

A használó kérelme azt jelenti, hogy az igénylő az üzlethelyiség visszabocsátása esetén az üzlethelyiségért fizetett ellenértéket lenne köteles a használónak visszatéríteni.

A 7590/1945. M. E. számú rendeletben szabályozott eljárás mint különleges eljárás során — az állandó bírói gyakorlat értelmében — csak olyan követelések érvényesíthetők, amelyeket a rendelet kifejezetten felsorol. A visszabocsátott üzlethelyiségért annak idején fizetett ellenszolgáltatás visszatérítéséről a 7590/1945. M. E. számú rendelet nem rendelkezik és így a használó az üzlethelyiségért fizetett ellenszolgáltatás visszatérítése címén olyan követelést érvényesített, amely nem tartozik erre az eljárásra.

Ezért az ítélőtábla a használó követelésének azon része tekintetében,

amely a berendezési tárgyak értéke címén fizetett ellenszolgáltatás visszatérítésére vonatkozó követelést meghaladja, az eljárást a hivatalból észlelendő gátló körülmény okából megszüntette anélkül, hogy állást foglalt volna abban a kérdésben, hogy a használó az üzlethelyiségért teljesített ellenszolgáltatás visszatérítését az általános magánjog szabályai alapján követelheti-e vagy sem.

Pp. T. P. X. 1853/1946. — 1946 december 19.

Okozatosság.

108. „Az igénylő a fellebbezésben azt vitatta, hogy a rendelet nem határoz meg olyan végső időpontot, amely lezárna azt az időszakot, amelyen belül a rendelet 1. §-a eszmekörébe vonható körülmény felmerülhet. Az igénylőnek ez az érvelése annyiban valóban helytálló, hogy bármikor — és különösen a zsidóellenes jogszabályok hatályosulásának megszűnte után is felmerülhet olyan ok, amely az üzlethelyiség-visszabocsátási kötelezettség kiváltója lehet, azonban minden esetben azzal a feltétellel, hogy ennek a körülménynek okozati összefüggésben kell állania valamely zsidóellenes jogszabállyal, vagy annak folytán előállott helyzettel.”

Bp. T. P. X. 4251/1946. — 1946 december 18.

Részvények eladója nem követelheti az Rt. által bérelt helyiség visszabocsátását.

109. „Az igénylő az Rt.-ot mint használót a V... számú házban levő kávéház céljára szolgáló üzlethelyiségnek, valamint az ahhoz tartozó berendezési tárgyaknak visszabocsátására kérte kötelezni. Igényét a 7590/1945. M. E. számú rendelet intézkedésére alapította.

Előadta az igénylő, hogy a kávéház 1942. év augusztus havával bezárólag hét éven át az ő tulajdona volt és hogy ekkor ezt a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt volt kénytelen értéken alul eladni. A kávéház — az igénylő további előadása szerint — formailag a Rt. tulajdona volt és az szerepelt az üzlethelyiség bérlőjeként is, ténylegesen azonban ő a kávéháznak tulajdonosa és az üzlet-

helyiségnek bérlője, amennyiben a részvénytársaság összes részvényei az ő tulajdonában voltak. Előadta még az igénylő, hogy a kávéház átruházása a vevők kívánságához képest olyképp történt, hogy az összes részvények tulajdonjogát a vevőkre átruházta és azok a kávéházi üzemet továbbra is a részvénytársaság cége alatt folytatták.

Nem volt vitás, hogy a részvényeknek most említett átruházása után is folytatólag mind a mai napig a részvénytársaság maradt a kávéház tulajdonosa és az üzlethelyiség bérlője.

A 7590/1945. M. E. számú rendelet 1. §-a — az egyéb feltételek fennforgása mellett — annak ad jogot az üzlethelyiség és az ahhoz tartozó berendezési tárgyak visszakövetelésére, aki az üzlethelyiség tulajdonosa (hasznélvezője) vagy bérlője (hasznbérője) volt.

Az igénylő ismertetett előadása alapján megállapítható, hogy az igénylő az általa visszakövetelt üzlethelyiségnek sohasem volt a bérlője és hogy a visszaigényelt berendezési tárgyak sem voltak a tulajdonai.

Az igénylőt azon az alapon sem lehet az üzlethelyiség volt bérlőjének és a berendezési tárgyak volt tulajdonosának tekinteni, hogy a részvények átruházásakor az összes részvények állítólag az ő tulajdonában voltak. A részvénytársaság ugyanis önálló jogi személy és a részvényesektől független önálló jogalanyiságát megtartja abban az esetben is, amikor az összes részvények egy kézben egyesülnek.”

Bp. T. P. X. 1863/1946. — 1946 december 5.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Álföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra . . . F 13—

Negyedévre . . . F 36-50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és alkalmazottaknak:

Egy hóra . . . F 8—

Negyedévre . . . F 22—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Zrínyi Miklós:* Értékállóság kikötése — átértékelés. — *Dr. Meznerics Iván:* Értékszáradékok és devizajog. — *Dr. Beck Salamon:* A valorizáció kulcsa. — *Dr. Villányi Pál:* Az 1928; XII. t.-c. a gyakorlatban. — *Dr. Vági József:* Valorizációs joganyag. — *Dr. Karay Pál:* Valorizációs kérdések a családjogban. — *Dr. Teller Miksa:* Öröklési jogon alapuló átértékelés. — *Dr. Muraközy Sándor:* Átértékelés közforgalmú közlekedési vállalatokkal szemben. — Átértékelés a munkajogban. — A) *Dr. Papp Péter,* B) *Dr. Bánóczy Dénes.* — *Dr. Kallós Tibor:* A magánalkalmazotti nyugdíj két részletkérdése. — *Dr. Szirmai Zsolt:* Valorizációs részletkérdések. — *Dr. Antalffy Mihály:* Az átértékelés perjogi vonatkozásai. — *Dr. Teller Miksa:* Az ügyvédi munkadíj átértékelése. — *Dr. Windisch Ferenc:* Forintmérleg és valorizáció. — *Dr. Berend Béla:* Büntetőjogi devalorizáció. — *Szemle:* Szemelvények a Kúria gyakorlatából. — Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából.

A VALORIZÁCIÓ JELENLEGI ÁLLÁSA

I. Értékállóság kikötése — átértékelés

A pénztartozások értékállóságának szerződéses kikötése jogéletünkben az első világháborút követő gazdasági válságok nyomán tett szert nagyobb elterjedésre.

Az ilyen kikötések a pénztartozás sorsát előbb az aranyhoz, majd mikor nyilvánvaló lett, hogy a valutavédelem érdekében leghamarabb az aranyzáradékok veszítenek hatályosságukból, a külföldi nemes valutákhoz (dollár, font, svájci frank) s a legkülönbözőbb terményekhez és javakhoz (búza, más gabona, cukorrépa, szén, állatárak, árindex-számok) kapcsolták.

Bíróságaink gyakorlata a pengő viszonylagos értékállósága idején az értékállósági kikötéseknek olyként értelmezésével kívánta az anyagi igazságot érvényre juttatni, hogy az adós az érték-

rögzítő külföldi pénznek vagy jószágnak a követelés keletkezésekor megfelelő összegű pengővel egyenlíthette ki csupán a tartozását, akkor is, ha a követelés esedékessé válásakor a külföldi pénz vagy jószág értéke már nagyobb vagy kisebb volt is, mint a tartozás létrejöttékor.

A pengő értékállóságát feltételező ez a gyakorlat önként érthetőleg a pengő elértéktelenedése folytán alkalmazhatatlanná vált.

Időszerű lett ilyképpen az értékállósági kikötéseknek más alapon elbírálása.

Ennek az elbírálásnak vezérlő gondolata a méltányosság lehet csak, épügy, mint a korábbi gyakorlatnak is ez volt a létrehozója.

Ez a méltányosság megköveteli az értékállósági kikötéseknek bizonyos egyöntetű keze-

Mellékelve: Perjogi döntvénytár (kettős szám)

lését s különösen megakadályozását annak, hogy az értékrögzítő jószágot szerencsésebben megválasztó hitelező sokkal jobban járjon, mint az a társa, aki a pengő értékváltozásához kevésbé igazodó jószághoz kötötte követelése sorsát. Velejárója lehet azután a méltányosságnak az adós kötelmének az enyhítése is.

A bírói gyakorlatnak ezen a téren kialakulása nyilván a közel jövő jogi eseménye lesz.

Első fecskéként rá lehet mutatni a Kúria P. VI. 804/1946. sz. határozatára. Az ezzel eldöntött esetben értékrögzítő a búza hivatalos ára volt s az adós az 1945. évi október hóban esedékessé vált tartozását a hivatalos búzaáron számított pengőösszegben kívánta megfizetni s mikor a hitelező a teljesítést visszautasította, az említett összeget bírói letétbe helyezte. A Kúria visszaélésnek jelentette ki a hivatalos búzaár alapján oly időben történt teljesítést, mikor az új ármegállapítás már küszöbön volt (november 22-én emelkedett az addig 6000 P-s hivatalos ár 24.000 P-re) s a letételt az új hivatalos áron, részteljesítésként számolta el.

Ennél tovább ment már a hasonló jogviszonyt elbíráló P. V. 326/1947. sz. határozat, amely szerint a kölcsönösszegnek a búza hivatalos árához kapcsolása nyilván az értékállóság biztosításának a célját szolgálta, ez a célzat azonban a követelés esedékessé válásakor (1945. évi április hó) nem valósulhatott meg, mert a pengő értékromlása arányaiban sokszorosán túlhaladta a búza hivatalos árának az emelkedését. Ha már most az értékállósági kikötés ezt a rendeltetését nem töltheti is be, mint az átértékelés lehetőségét biztosító szerződéses rendelkezés, mégis számba jön, mert az értékállóság alapján szerződő felekről szükségszerűleg fel kell tenni, hogy az esetleges pénzromlással előálló károsodás minden terhére nem kívánták a hitelezőre hárítani. Átértékelés esetében pedig a méltányosság szabja meg a kötelezettség új pénznemben való meghatározásának a mértékét arra tekintet nélkül, hogy az átértékelés iránt a felek szerződtek-e, vagy a bíróság ennek hiányában ítéli-e azt helyénvalónak.

A körülbelül 60%-os átértékelést rendelő ez a határozat a bírói letétbe helyezést részteljesítésként sem veszi figyelembe, »mert a hitelező a pénzbeli részteljesítést is visszautasíthatja, ha az elfogadás az ő érdekeivel ellentétes, már pedig a legnagyobb fokú pénzromlás idején letett pénz kényszerű felvétele a hitelező károsodását előidézheti«.

Még határozottabb előrehaladást mutat a P. V. 195/1947. sz. határozat. Ennek esetében az adós az 1943. évben felvett kölcsönösszeg visszafizetésére az élőmarha árakhoz viszonyítottan kötelezte magát. A Kúria 50%-os átértékelést ítelt meg s ezzel félretette a még mindig kísértő 1928. évi XII. t.-c. 11. §-át, amely szerint ha a felek a pénz értékváltozásának a következményeit megállapodással kifejezetten rendezték, jogviszonyukra ez a megállapodás általában véve irányadó.

Az érdekes határozat teljes megokolása még nem ismeretes, nyilván azonban a MTJ. 1.150. §-ának megfelelően megszövegezett bírói gyakorlaton alapul az állásfoglalás.

A szerződéses jogviszony tartalmának közvetlenül a bíróság által módosítása természetesen csak kivételesen oly esetben foglalhat helyet, mikor a szerződés megkötése után az általános gazdasági viszonyokban a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlyát felborító s legalább is méreteiben előre nem láthatott változás áll be s mikor az egyik félnek meg nem érdemelt aránytalan nyereséghez jutását s a másik félre ugyanilyen veszteség hárulását — az ügyletek lebonyolításánál mindenkor irányadóul szolgáló jóhiszeműségnek és tisztességnek megfelelően meg kell akadályozni s a méltányosság követelményeit kell érvényre juttatni.

Az ismertetett határozatok arra engednek következtetést, hogy a bírói gyakorlat az értékállósági kikötések elbírálásánál meg fogja találni az utat, amely lehetővé teszi a kapcsolatos jogviszonyoknak a gazdasági élet megrázkódtatása nélkül igazságosan és mindkét fél méltányos érdekeit kielégítő módon való lebonyolítását.

Dr. Zrinyi Miklós

II. Értékszáradékok és devizajog

E vonatkozásban a leggyakrabban felmerülő kérdés: Van-e devizajogi akadálya annak, hogy a szerződő felek pénztartozást külföldi pénznemben vagy aranyban állapítsanak meg, illetőleg hogy az értékállandóság biztosítása céljából valuta- vagy aranyzáradékokat alkalmazzanak. A kérdés vizsgálatánál csupán belföldi felek közötti jogviszonyt tartunk szem előtt, hiszen külföldi viszonylatban mind a követelések, mind pedig a tartozások általában külföldi pénznemben vannak megállapítva és abban is teljesítendőek; másrészt külföldi tartozások és követelések a kötött deviza-

gazdálkodás idején csak engedéllyel keletkezhettek és az engedélyező hatóságnak módjában áll feltételeket szabni.

Különbséget kell tenni — különösen a legújabb devizarendeletről (8.400/1946. M. E.) figyelemmel — aszerint, hogy a külföldi pénznem, illetőleg az arany a) *kirovó* vagy b) *lerovó* pozícióban szerepel-e?

a) A tartozás *kirovó* pénznemének vagy más jószágfajának a megvásárlásánál az 1931 óta hozott devizajogi szabályok *nem* korlátozzák a felek ügyletkötő szabadságát, sőt nem változott

a helyzet e téren a már említett stabilizációs devízarendelet hatálybalépése óta sem. E rendelet (5. §) u. i. csak az olyan ügyletet tiltja, amely külföldi fizetési eszköznek vagy aranynak *effektív* szolgáltatására irányul vagy olyan kikötést tartalmaz, amely szerint külföldi pénznemet vagy aranyat a hivatalos árfolyamot (átvételi árat) meghaladó árfolyam alapulvételével kell forintra, aranyra vagy más pénzenemre átszámítani. Az effektivitási kikötést nem tartalmazó valuta- vagy aranytartozások létrejövésének tehát ez a jogszabály sem akadályozza. A pénztartozás *mértékét* tehát a felek a devizakorlátozások idején is — ezidőszerint is — bármely jószágneemben, külföldi pénznemben vagy aranyban is meghatározhatják. A Kúria egyik, 1935-ös ítéletének (P. VII. 586 — 1935.) elvi jelentőségű indokolása szerint: »Az idegen pénznemben vagy számolási értékben való követelmevállalást ugyanis jogszabály nem tiltja és az, ha célzata vagy előidézett hatása szerint nem irányul a gazdasági élet rendes menetének megbontására, veszélyeztetésére, az állami élet rendjét nem sérti.«

Fenti megállapításunk három irányban szorul korrekcióra:

1. Habár az effektivitás hatályosságához jogszabályaink (Kt. 326. §, Vt. 37. §) kikötést, sőt »határozott« kikötést kívánnak, a bírói gyakorlat gyakran kikötés híján is, ügylettértelmezés útján, megállapította az adósnak effektív fizetésre vonatkozó kötelezettségét. Így abból, hogy a teljesítés helye külföldi volt, — kikötés vagy jogszabály alapján — *hallgatólagos* effektív klauzulára következtetett. (Kúria P. VII. 404/1940., P. VII. 1.502 — 1941., P. VII. 627/1940.) E bírói gyakorlat végeredményben megfelel *Grosschmid* e kérdésben elfoglalt ama álláspontjának, amely szerint kellő határozottság kell ugyan, de a nyílt kikötést a hallgatólagos ügylettartalom is pótolhatja. (Fej. II/1.495—496 old.) — A mondottaknak és a 8.400-as rendelet fent idézett rendelkezéseinek az egybevetéséből tehát az következik, hogy az idegen valutában való szerződés kifejezett effektivitási kikötés híján is tilos lehet, ha egyébként a felek akarata a valósággal idegen pénzben való teljesítésre irányul. Így az olyan megállapodásban, amely szerint az adós meghatározott összegű newyorki kifizetéssel tartozik, véleményünk szerint a külföldi pénznem már nemcsak mérték gyanánt (kirovóul), de eszközként (lerovóul) is szerepel.

2. A kötelezettségnek idegen pénznemben vagy aranyban megállapításával a felek a kötelem sorsát a kirovóul választott idegen valuta vagy arany sorsához köthetik, ez azonban a kötött devizagazdálkodás és hivatalos árfolyamjegyzés idején nem jelenthet mást, mint a *hivatalos* árfolyamjegyzésnek mértékül választását. Nem áll ez arra az esetre, ha a teljesítés idején már nincsenek életben, illetőleg a teljesítés helyén nem érvényesülnek a magyar devizakorlátozások. A hivatalos valuta- és aranyáraktól eltérő, helyesebben azokat meghaladó árfolyamok alkalmazását *kikötni sem szabad*.

3. Ha az idegen pénzben vagy aranyban való kirovás vagy az ilyen értékekre utaló más érték-biztosító záradék alkalmazása — az effektivitási záradék és a hivatalos árfolyamokat meghaladó átszámítás kikötésének kivételével — önmagában véve nem tilos, az ilyenfajta ügyletkötésnek a gazdasági élet szélesebb körében elterjedése valutapolitikai okokból a legnagyobb mértékben aggályos lehet. Nemcsak azért, mert abban a saját pénz értéke iránti bizalmatlanság jut kifejezésre, de mert — mint ezt az infláció idején láttuk — az ilyen záradékoknak széles körben elterjedése magát a valutát megfosztja egyik leglényegesebb (mértékadó, kirovó) funkciójától. Érthető tehát, ha a pénzpoltika rossz szemmel nézi az értékzáradékoknak szélesebb körben elterjedését, s azok ellen részben gazdaságpolitikai, részben a büntetőjog terén mozgó eszközökkel küzd. Az ilyen záradékok terjedésének megakadályozására a legtermészetesebb mód a bizalom helyreállítása, annak a köztudatban való megerősítése, hogy a pénzkötelmek értékének biztosítására külön kikötésre nincs szükség. Ehhez azonban — különösen olyan nemzedéknél, amely kétszer élte át az ország valutájának pusztulását — hosszabb idő kell s egyébként is a gazdasági bizalom a politikai, ma már világpolitikai bizalom függvénye. Így ha az értékzáradékok terjedése komoly veszéllyel fenyegeti a valuta értékének biztosítására törekvő pénzpoltikát, nem marad más eszköz, mind *jogszabállyal*, szankciókkal korlátot szabni az ügyletkötő szabadságnak. Tisztában kell lenni azonban azzal is, hogy a kérdésnek ily rendezése, különösen pedig a már meglévő záradékok hatálytalanítása, megint az egészséges hitelélet szempontjából rejt magában a szabályozáskor könnyen le nem mérhető, de semmiképpen le nem becsülhető veszedelmet.

A stabilizáció sikerének biztosítása érdekében a jogalkotó nálunk a kérdésnek jogszabállyal rendezését tartotta helyesnek. A 8.400-as rendeletnek fentebb már idézett rendelkezése azonban, mint mondtuk, a valutában vagy aranyban való ügyletkötést illetően csupán az effektív szolgáltatásra irányuló kikötést, valamint a hivatalos árfolyamoktól a forint rovására eltérő átszámításra vonatkozó megállapodást tiltja. Annak azonban nincsen *tételesjogi* akadály, hogy a felek — az effektivitás kikötése nélkül — idegen valutában vagy aranyban állapítsák meg a tartozás mértékét. Az ilyenfajta szerződések elterjedésének veszélyétől azonban a forint iránti bizalmon kívül azért sem kell félni, mert még élénk emlékezetben él az a bírói gyakorlat, amely ugyancsak tételesjogi tilalom híján, az aranypengőrendelet »szellemére« hivatkozással tagadta meg a pengőkötelmek körében alkalmazott értékállandósági záradékoktól az érvényességet, sőt azok alkalmazását több esetben közérdek-ellenesnek minősítette.

b) Ami még az *effektivitási kikötést* illeti: az 1931—46 között hozott devízajogszabályok nem állták útját az ilyenfajta kikötéseknek és ilyen tilalom fennállására nem lehet következtetni

abból sem, hogy a küldöldi pénzben való effektív fizetés 1931 óta tilos. Az ilyen megállapodásnak u. i. önként értetődő feltétele az, hogy az effektíve kikötött valutában való teljesítésnek csak a Nemzeti Bank engedélyével van helye. Ennek híján — ha a hitelező ragaszkodik az effektivitáshoz — a tartozás a devizakorlátozások idejére függőben marad.

Némileg más volt a helyzet az 1931—46. években az aranyra szóló effektivitásnál. 1935-ig e tekintetben nem volt semmi korlátozás, illetőleg csupán az akkor külföldi fizetőeszköznek minősülő aranyérmék estek más idegen valutákkal egy tekintet alá. Azzal azonban, hogy a 2.360/1935. M. E. sz. rendelet eltiltotta az olyan jogügylet kikötését, »amelynek tárgya arany szolgáltatása«, véleményünk szerint az arany effektív szolgáltatására vonatkozó jogügylet tilalom alá került. E téren a 8.400-as rendelet tehát nem hozott változást.

Az aranyat illetően meg kell még jegyezni, hogy az effektivitásra és a hivatalos árfolyamtól való eltérésre vonatkozó tilalmak szempontjából aranyon színaranyat, aranyérmét (belföldi verésűt is!), fel nem dolgozott aranyötvözeteket és tört-aranyat kell érteni. Az ú. n. darabosáru (ékszer, műtárgy, használati tárgy) forgalmát a 10.820 — 1946. M. E. sz. rendelet igen erősen korlátozza ugyan, de nem tartalmaz tilalmat a tekintetben, hogy az ezek szolgáltatására irányuló kötelezés tilos volna (feltételezetten természetesen az elidegenítés, illetőleg megszerzés tekintetében fennálló tilalom alóli mentességtől, mentesítéstől, illetőleg a korlátozó rendelkezés megszűntétől),

sem a tekintetben, mintha a pénzkötelelem értékének az ilyen arany árához kötése tilos volna. Az előző a) 3. pont alatt mondottak azonban az ilyen ügyletek tekintetében is állnak.

A 8.400-as rendelet egyébként nemcsak a jövőre vonatkozóan tiltja meg az effektivitási klauzula alkalmazását, de a *már fennálló ilyen záradékok* jelentős részét is megfosztja hatályosságuktól, amikor kimondja, hogy a belföldi hitelezőkkel szemben fennálló, az 1945 január 1. után keletkezett pénztartozást az adós forintban teljesíti akkor is, ha a külföldi pénznemben vagy aranyban valósággal való teljesítés köttetett ki (6. §). Ez a jogtétel merőben új jogrendszerünkben, hiszen bírói gyakorlatunkban már a devizakorlátozások első időszakában kialakult az a jogtétel, hogy az effektív klauzulával bíró idegen valutára szóló pénztartozás hitelezője nem köteles elfogadni a pengőben felajánlott fizetést. Ami pedig a valósággal aranyban vagy aranyérmében teljesítendő pénztartozásokat illeti, ezeknél nem is a bírói gyakorlat, hanem jogszabály (410/1932. M. E. sz. rendelet) adott jogot a hitelezőnek arra, hogy a pengőben felajánlott fizetést visszautasítsa. Ezen az alapvető, a magánjogi felfogással összhangban álló szabályon út rést a 8.400-as rendelet említett rendelkezése, de csupán az 1945 január 1. óta keletkezett kikötések tekintetében. A korábbi effektivitási kikötésekhez a hitelező ragaszkodhatik, tehát az adós forintban nem teljesíthet akkor sem, ha előle az effektíve kikötött pénznemben való teljesítéstől saját hibáján kívül — t. i. mert nem kap e célra valutát — el van zárva.

Dr. Meznerics Iván

III. A valorizáció kulcsa

I. A valorizációs perek — az érvényesített követelés fennállása körüli viták figyelmen kívül hagyásával és csupán a valorizáció körüli jogvitákra szorítkozva — kisebb részükben forognak akörül, hogy van-e valorizációnak egyáltalán helye és nagyobb részükben a valorizáció kulcsa a vita tárgya. A feleket elsősorban a marasztalási összeg nagysága érdekli — számukra elszűrőkülnek a legfinomabb ereztű jogkérdések is és hitelezőt és adóst is a »mennyi« legkevésbébbé menyei kérdése izgatja. Ez teszi indokolttá, hogy a valorizációs kulcs kérdésével elvi szélességben foglalkozzunk.

II. A valorizáció kulcsának problémája nem egyidős a valorizáció problémájával — a kulcs problémája — minor natu — később született. Ennek magyarázata a valorizációs probléma vajadása a valorizációs gyakorlat megindulását megelőzően. Amikor a valorizációs probléma a maga jövőbeli elismertetéséért még csak küzdött, az elméleti síkon folyó csatározás legfőbb érve az érték identitás volt — a belső érték szolgálta-

tását vonultatták fel a másik »identitás«-u valutajogi érveken nyugvó korona-korona elve ellen. Ez a felfogás — függetlenül attól, hogy minő mértéken fordították át a nyújtandó szolgáltatást — az alkalmazott mérték szerinti teljes — száz százalékos — átértékeléshez vezetett. Ezt a teljes átértékelést, amely logikai síkon önmagától adódó eredmény volt, erősen alátagmasztotta, hogy a valorizációnak első tételes megnyilvánulása a trianoni békeszerződésnek a győztes országok hitelezői javára az illető ország pénznemére átfordított és e pénznemen belül teljes valorizációt előíró rendelkezése. A békeszerződéssel szemben érvként csak az volt világos, hogy Brennus kardja a valorizáció elvi deklarálására vezetett; nem gondolt rá senki, hogy a valorizációnak nem kellene teljesnek lenni. Észrevettük, hogy az egyes országok valutájának esetleges esése a trianoni szerződés 231. §. 4. d. pontja szerint kisebb, vagy nagyobb valorizációs terhet jelent az adósra, de ezt — egyébként helyesen — nem tekintette senki a teljes valorizáció elvé-

től való eltérésnek, mint ahogy a »teljes« jelző az időben nem is szerepelt a valorizáció tüzettségét gyanánt és senki nem gondolt arra, hogy a külföldi pénznemek eltérő értékéből adódó súlyosabb, vagy enyhébb végeredmény valamely jogi álláspont következtése volna. Belenyugodtunk abba, hogy a mindenkor irányadó külföldi valuta mikénti állásának a jog területén kívül eső ténye befolyásolja a magyar adós tartozásának súlyát, mintahogy a külföldi hitelező is belenyugodott abba, hogy hazai valutájának esése nemcsak meglévő pénznek, egyéb kintlevőségeinek értékét csökkenti, hanem ezekkel együtt és egyezően a magyar adóssal szemben fennálló követelése értékét is kikezdi.

III. A bírói gyakorlat azonban nem engedte elhomályosítani az átértékelés egyéni és szociális kihatásait, amelyekről a teoretikus harcok idején a valorizáció harcosai is úgy vélték, hogy a jog az elvi szabállyal törődhetik és nem foglalkozhatik az egyes esetek különleges alakulataival. Itt is ez történt, ami a jogfejlődés egyéb vonalán is észlelhető, hogy az elv sértetlenül marad, de kerülő utakon mégis csak érvényre jutott az egyes esetek »különlegességeinek« a nyomása, amely azt sürgette, hogy a konkrét eset figyelembevételével a valorizáció terhe ne legyen egyenlő súlyú, amikor az esetek sem teljesen egyenlők.

A kerülő út eszköze: annak az időpontnak bírói megállapítása, hogy mely időpontbeli érték szolgáljon alapul az átértékeléshez. Még emlékeztet a korábbi gyakorlat ingadozása a valorizáció kezdő időpontjára, amelyről e sorok írója 1926-ban akként emlékezett meg, hogy a Kúria gyakorlatában a legtarkább képet éppen azon a területen találjuk, hogy mely időponttal kezdődik a követelések valorizációja. Ugyane fel-szólalásban (Polgári Jog 1926. évf. 241. lap) azt is sürgettem, hogy a »pénzromlás teljes időtartama vétessék figyelembe« és hogy »ami méltányosság az adós javára gyakorlandó, arra elégséges teret nyújt a valorizációs kulcs megállapítása«.

IV. A valorizáció kezdeti időpontja (az átszámítás napja szerinti érték) körüli megoldása helyett a Kúria P. VI. 5.620/923. sz. ítélete talán elsőként fejtette ki élesen és határozottan a pénzromlás terhének megosztását, a részleges valorizációt, illetve a megosztás logikailag legalkalmasabb, a méltánylásra váró körülmények legjobb, az esethez legjobban símuló (ezt az eseti símülékenységűt a »kezdő időpont« módszere sehogysen tudta nyújtani, mert nincs benső összefüggés az időpont véletlenül adódó esetlegessége és a tehermegosztás helyes megtalálása között) mérlegelését. Hogy a részleges valorizáció milyen idegen gondolat volt in illo tempore — tükröszereűen mutatja, hogy a Kúria ítéletét méltató akkori cikkem (Jogt. Közlöny 1924. évf. 161. lap) címe volt: »*Ar ellen* — a valorizáció vizein«. A Kúria hivatkozott ítéleti állásfoglalása rövidesen »állandó gyakorlattá« erősödött.

V. A pengő értékromlásából eredő valorizációs problémák megoldásának mindenestre jelentős szolgálatot teljesítettek az előző koronatorlás nyomán kialakult eredmények. A valorizáció kulcsát illetően ezeknek az eredményeknek a lecsapódása legösszefoglalóbban a valorizációs törvény 12. §-ában jelentkezik. Az ott lefektetett elvek ma is töretlenül helytállóak, a nekik szánt funkció betöltésére alkalmasak. Gyakorlatilag azonban nem az elvekben, hanem az elvek uralma alá kerülő, az elvek vonalán elbírálandó tényleges helyzetben van egy jelentős eltérés; a valorizációs törvény 12. §-ához fűzött »Indokolás« elsősorban arra hívja fel a bíró figyelmét, hogy a méltányosság alkalmazása a felek vagyoni helyzetének figyelembevételét teszi szükségessé, majd utóbb azt a mindkét félre — hitelezőre és adósra — ügyelő szempontot egyoldaluvá fordítva akként folytatja: »azt kell vizsgálni, vajjon az adós vagyoni helyzete minő árértékelést bír el«. Ezen a ponton van egy mélyreható változás a régi és új valorizáció között. A nemzeti vagyon jelentékeny károsodása mindenkit szegényebbé tett, még ha egyéni szétosztásában a nemzeti vagyon csökkenése nem is egyenletes. Ezért hangsúlyoztuk a Jogász Egylet valorizációs ankétján, hogy a teljes 100%-os átértékelés nem lehet kiindulópont, amelyből a konkrét viszonyok méltatása alapján lefaragunk annyit, amennyi méltányosnak mutatkozik. A hitelezői minőség nem lehet óvóhely, bunker, amely megvéd minden olyan pusztulástól, aminek a szabadon maradt vagyontárgyak ki voltak téve.

Az egyéb viszonyok alakulásának sok változata (de a valóságos helyzet kipuhíthatatlansága is) verődik vissza bírói gyakorlatunkban, az ítéletekben szereplő valorizációs kulcsok sokféleségében. Ez a sokféleség nem is panaszolható, mert természetszerű következménye az eseti megítélésnek. Ez a sokféleség mechanikusan el volna kerülhető, ha Szirmai Zsoltnak a Jogász Együleti ankét során tett javaslata értelmében sablonizált (állandó) átszámítási kulcsokat írta elő egy jogszabály — amely methodust alkalmazta annak idején, 1811-ben az osztrák devalvációs törvény. Ez a megoldás biztonságot teremtené ugyan, de a méltányosság rovására.

Hiányt látunk azonban az ítéletekben megszabott kulcs nagyságának, a kulcs nagyságának megszabásában szerephez jutott motívumok indokolásában, megemlékezésében. Sem a felek vagyoni helyzetének pontos kimunkálása, sem egyéb, a valorizáció mérvét befolyásoló körülmények exact bizonyítás tárgyává nem tehetők — de valamilyen adatszzerű tájékoztatás szükséges. A felsőbírói döntésektől várjuk, hogy az egyes határozatok a valorizációs kulcs megszabásának élet-körülményekbeli adataira rávilágítsanak, hogy ezzel az alsófokú bíróságok és maguk a felek is irányítást kapjanak. Ez az irányítás nagyban szolgálná azt az érdeket, hogy pusztán a valorizációs kulcs körüli viták — különösen, ha a kulcsok spatiuma, egy ma más területen szoká-

sos kifejezést használva »valorizációs ollója« szűkebb keretek között mozog, ne vezessenek a pereskedés elnyújtására, jogorvoslatok igénybevételére. Örömmel láttuk például egyes kúriai ítéletek kijelentését arra vonatkozóan, hogy valorizációs kikötés esetén (amellyel, mint önálló témával dr. Zrínyi Miklós, kúriai bírő úr cikke foglalkozik) a bíróság magasabb kulcsot alkalmaz, mint aminőt e kikötés nélkül alkalmazna. A valorizációs törvény 11. §-a még teljes egészében kötelezővé tette a felek megállapodását, amellyel a pénzürték változásának következményeit kifejezetten rendezték. Ma az értékállandósági kikötéseket teljes szigorukban aligha lehet érvényesüléshez juttatni. Egyrészt szemben azzal, hogy a koronaromlás idején, amint arra a valorizációs javaslat indoklása is reámutatott, a pénzürtécsökkenésének következményeit előre rendező megállapodás aránylag ritka volt, addig most a nem azonnal teljesítendő pénzszolgáltatásoknál az esetek túlnyomó nagy részében a felek valaminő értékállandósági kikötésben megállapodtak, tehát a szerződéses kikötés hatályossága most sokkal nagyobb számú esetet vonna el a méltányosnak talált törvényi rendezés alól, mint a koronaromlás idején és ez — a mi súlyosabb érv — oly viszonyok közt, amikor az elszegényedés, mint arra fentebb utaltunk általánoságban jóval nagyobb, mint az előző háború után volt. Egyébként a Magyar Jogász Egylet részéről az Igazságügyminisztériumba beterjesztett tervezet (amelynek előadója e sorok írója volt) 5. §-ában tartalmazza azt a szabályt, hogy ha a felek átértékelés tekintetében előre megállapodtak, úgy ez a megállapodás az átértékelés ki-

kötött kulcsa, vagy módja tekintetében a jelen törvény alkalmazását nem zárja ki és a bíróság a követelést alacsonyabb összegben is átértékelheti, mint amit a szerződéses megállapodás rendel. Ez a jog a bíróságot azesetre is megilleti, ha a tartozás összegét a szerződés valamely meghatározott áru, vagy áruk ára szerint szabja meg. Ugyane javaslat 6. §-a útmutatásul azt rendeli, hogy »az átértékelésnél alapulvul szolgál, hogy a pénzürték változása által okozott hátrány a felek által közösen viselendő. A bíróság vegye figyelembe a hitelező és adós korábbi, a háború befejezése utáni és jelenlegi vagyoni helyzetét, hogy a feleknek mennyiben állott módjukban vagyonaikat átmenteni és hogy egyes esetekben a tartozás természetszerű fedezetéül jelentkező vagyon értékét (eladott tárgy, társasági vagyoni a társi betétnél, örökölt vagyon örökösödési igénynél) milyen mértékben mentette át és emellett minden olyan szempont, amelynek figyelembevételét a méltányosság indokolja.«

Ügylátszik azonban, hogy az új valorizációs törvényre is még egy ideig várnunk kell. Viszont a valorizációs kérelmek bíróságainkat már nagyban foglalkoztatják. Azt tartanók tehát kívánatosnak, ha főként a Kúria ítéletei a valorizációs kulcs gyakorlatilag legjelentősebb kérdésében megjelölnék a kúriai állásfoglalást, hacsak abban a szűkebb keretben is, amely számol azzal, hogy a kulcs megszabásánál elvileg irányadóul vallott szempontoknak, körülményeknek megfelelő eseti konkrét tényállás nem is képezi exact bizonyítás tárgyát, hanem a bíróság csak tájékoztató, valószínűsítő adatok beszerzésére törekszik.

Dr. Beck Salamon

IV. Az 1928:XII. t.-c. a gyakorlatban*

A Magyar Jogászegylet valorizációs ankétján a pénzromlás jogkövetkezményeinek az írott jog útján történő rendezése mellett azzal is érveltem, hogy aki a valorizáció kérdésének jogszabállyal történő rendezése ellen foglal állást, egyúttal azt az — esetleg — praeterintentionális álláspontot is képviseli, hogy az átértékelésre vonatkozó legfontosabb kérdésekben továbbra is az 1928. évi XII. t.-c. (a következőkben : T.) rendelkezései maradjanak irányadók.

Az átértékelésre vonatkozó bírói gyakorlat eddigi eredményeinek áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy nagyban-egészben ez a praeterintentionális célzat érvényesülni látszik.

Filológiai elmélyedést igényelne annak kimunkálása, hogy az átértékelésre vonatkozó bírói

* A cikk nem foglalkozik azokkal a koronaértékben kirótt igényekkel, amelyek az 1928:XII. t.-c. életbelépése után jártak le, amelyek tekintetében tehát az 1928:XII. t.-c. rendelkezései a törvény szabályai szerint is kétségtelenül alkalmazandók.

határozatok szóhasználat, gondolatfűzés és jogelv tartalom szempontjából mennyiben támaszkodnak a T.-re azokban az esetekben, amelyekben a valorizációs törvény rendelkezéseire kifejezetten nem is hivatkoznak. A tétel helytálló voltát egyedül azokkal a bírói döntésekkel kívánom igazolni, amelyek a T.-re világos utalást tartalmaznak, annál is inkább, mert ez a módszer kiküszöböli az olyan viták lehetőségét, amelyek az említett indokbeli kijelentéseknek a T. rendelkezéseivel való elvi hasonlatosságát közös jogdogmatikai ösökre történő visszavezetéssel kívánnák jelentőségétől megfosztani.

Elszórtan akadnak olyan döntések is, amelyek a T.-re történő hivatkozást elvi alapon elutasítják. Az ilyen tartalmú határozatokban sem mindig jut azonban az álláspont teljes határozottsággal kifejezésre; így pl. a Kúria P. IV. 2.483/1946. számú, 1947 március hó 18-án meghozott (még nem közölt) döntésében ugyan utal arra, hogy a T. mint tételes jogszabály a pengő-

követelések átértékelése kérdésében nem alkalmazható, a perben érvényesített védekezéssel szemben mindazonáltal szükségesnek tartja kimutatni, hogy az érvényesített átértékelési igény — készpénzkölcsön kikötés alapján történő átértékelése — a T. rendelkezéseivel sem áll ellentétben. Ezzel szemben elvi alapon áll a budapesti Ítélőtábla P. XVI. 1.079/1945. számú (M. J. II. 154. sz.) döntése, amely a baleseti járadék átértékelését az OTI-val szemben a T. 34. § első bekezdésének 8. pontjában foglaltak ellenére is megengedi, mert a T. »nem a pengőérték romlása esetére intézkedik«. A döntés elvi élet az Ítélőtábla mégis azzal enyhíti, hogy kiemeli, hogy az első pénzromlás idejében a balesetbiztosítás alapján igényelhető járadék átértékelése kizárt volt ugyan, a pengőérték romlásából eredő hátrány ellensúlyozását azonban kormányrendeletek a járadékok időnkénti pótlékolásával enyhítették, ami a perben érvényesített baleseti járadékok tekintetében ezúttal nem történt meg.

A T. rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó indokolás fölöttébb változatos.

A budapesti Ítélőtábla P. IV. 4.477/1946. sz. 1946 december 6-i (még nem közölt) döntésében a T. 4. §-ával kapcsolatban egyszerűen arra utal, hogy az »ma is irányadónak tekintendő«. A Kúria P. IV. 2.725/1946. számú, 1947. március 10-én meghozott (még nem közölt) döntésében a T. 28. §-ának rendelkezéseit azért tekinti a pengőkövetelések átértékelése kérdésében is alkalmazandóknak, »mert a törvény alapjául szolgáló viszonyok és gazdasági helyzet« *azonosak*. Lényegében ugyanígy érvel a P. IV. 2.483/1946. sz. határozat is, amely arra, utal hogy a bírói gyakorlat a T. rendelkezéseit »az azokban megnyilvánult törvényhozói szándék, valamint a törvény megalkotása idején fennállott és most fennálló gazdasági helyzet hasonlósága folytán irányadónak tekinti«. Kétségtelen, hogy írott jogszabályok hiányában önként kínálkozott a T. kimunkált rendszere. A viszonyok és a gazdasági helyzet azonosságára, illetve hasonlóságára való visszatérő utalás azonban korántsem meggyőző, mert ha lényegében hasonlóak is, a két válságot felidéző legfőbb okok, a válság méretei, kiterjedése és az általános gazdasági körülmények alapvető eltéréseket mutatnak. A jogszabályban megnyilvánult törvényhozói szándék sem szolgálhat a változott körülmények között a T. alkalmazásának indokául. Nem tulajdonítható ugyanis az első valorizációs törvény megalkotójának az a szándék, hogy a jogszabályt más pénz nem értéklomlása esetére is alkalmazni kívánta.

A Kúria P. IV. 1.149/1946. számú határozatában (M. J. I. 219. sz.) a kárbiztosítási szerződésen alapuló követelés átértékelését a T. negatív rendelkezése alapján zárta ki, mert »azok az indokok, amelyek a törvényhozást annak idején az említett álláspont elfoglalásánál vezették, a világháború következményeképp beállott gazdasági helyzetben ma is fennállanak«. Hasonlóan a P. IV. 1932/1946. sz. ítélet (M. J. II. 163. sz.) a Magyar Államvasút pénztartozásai átértékelését kizártnak te-

kinti, »mert azok az indokok, amelyek a törvényhozást annak idején az említett (az átértékelést kizáró) álláspont elfoglalásánál vezették, a világháború következményeképp beállott gazdasági helyzetben ma is, sőt fokozottabb mértékben fennállnak«. A bírói gyakorlat ezt az elvet olyan következetesen alkalmazza, hogy a budapesti Ítélőtáblának *Vági* által ismertetett (J. K. II. 77. oldal) P. V. 1.229/1946. számú ítélete a kereseti követelés átértékelését azért is megtagadja, mert a fizetésre kötelezett alperes a peres jogviszonyban gazdasági szempontból az államkincstár szolgáltatása alapján teljesít, már pedig az államkincstár ellen átértékelésnek nem lehet helye.

Sok esetben a bírói gyakorlat a T. rendelkezéseit törvényes rendelkezés hiányára és a joghasonlóságra utalással alkalmazza. Így a P. VI. 1.837/1946. sz. határozatban a Kúria kimondja, hogy a valorizációs törvény 12. §-ában lefektetett elvek »idevonatköző más törvényes rendelkezés híján« a pengőértékben meghatározott pénztartozás átértékelésénél mint általános elvi alapon nyugvó szabályok »a joghasonlatosságnál fogva« figyelemre méltathatók. Azonos szóhangzattal indokol a P. VI. 2.005/1946. sz. 1947 március 26-án kelt (még nem közölt) kúriai részítélet is. A P. I. 1267/1946. számú (M. J. I. 162. sz.) kúriai ítélet a valorizációs törvény 29. §-át a bírói gyakorlatnak a joghasonlóságra vonatkozó álláspontja folytán alkalmazandónak tekinti. Más indokbeli változatot mutat a Kúria P. VI. 529/1945. számú (M. J. I. 141. sz.) döntése, amely szerint az átértékelés kérdésében »megfelelően alkalmazni kell az 1928. XII. t.-c.-ben foglalt szabályokat, különösen annak 12. §-át, amely törvény ugyan nem vonatkozik a jelen esetre (pengőben kirótt követelés átértékelésére), azonban az ott lefektetett elveket mégis irányadónak kell tekinteni, mert azok *megfelelnek az átértékelésnél általában alkalmazni szokott anyagi jogszabályoknak*«. Kétségtelen, hogy ez az indokbeli kijelentés ép annyira vitatható, mint a T. alkalmazásával kapcsolatos egyéb szükség-indokolások.

A bírói gyakorlat azonban a T.-nek nem csupán általános elvi irányvonalait recipiálja, hanem egyes különleges és részletrendelkezéseit is. Így van bírói döntés (Budapesti Ítélőtábla P. IV. 4.477/1946.), amely szerint a T. 4. §-a következtében a készpénzkölcsön általában az átértékelésből ki van zárva és a fentebb más vonatkozásban már ugyancsak hivatolt P. IV. 2483/1946. sz. kúriai ítélet a kikötés alapján történő kölcsön-átértékeléssel kapcsolatban azzal is érvel, hogy a T. 4. §-ának második bekezdése a készpénzkölcsön átértékelését is lehetővé teszi, ha azt a felek kikötötték. A Kúria P. IV. 1149/1946. sz. döntése a kárbiztosítási szerződésen alapuló átértékelési igényt a T. 4. §-a első bekezdésének 6. pontja alapján utasítja el.

A más vonatkozásban fentebb már ismertetett, P. IV. 1.932/1946. sz. kúriai határozat, a T. 6. §-a alapján állapítja meg, hogy a Magyar Államvasút pénztartozásai átértékelésének nincsen helye.

A T. 12. §-ában foglalt elvek alkalmazása a bírói gyakorlatban általánosnak mondható és nem is kifogásolható. Nem férhet kétség ahhoz, hogy azok az általános elvek, amelyek az átértékelés mérve tekintetében irányadók voltak és amelyeket a T. 12. §-a amúgy is csupán példázóan sorolt fel, a mostani pénzromlás következményeinek rendezésénél is alkalmazandók.

A P. IV. 2755/1946. sz. kúriai ítélet szerint a telekkönyv tartalmára alapított jóhiszemű szerzés kérdésében figyelembe kell venni a T. 28. §-ának rendelkezéseit, már pedig a 28. § első bekezdése szerint »jelzálogjogot nem lehet átértékelni akkor sem, ha nincs kizárva az átértékelésből az a követelés, melynek biztosítására a jelzálogjog szolgál«. A Kúria az adott esetben ennek a szabálynak a rendelkezése folytán tekintette kizártnak, hogy felperes a jogszerzés (engedményezés) jóhiszemű volta kérdésében a telekkönyv és a bejegyzés alapján szolgáló okirat tartalmára hivatkozhassék. Ez a döntés tehát nem csupán a felek közötti konkrét jogvitában alkalmazza a T.-t írott jogként, hanem azt írott jognak tekinti a jogszabályok kötelező ismerete fikciója nézőszögéből is. (Az adott esetben a telekkönyvi bejegyzés

alapjául szolgáló okirat átértékelésére vonatkozó kikötést tartalmazott, amitől a perben bizonyított tényállás szerint utóbb a felek írásba nem foglalt megállapodással elállottak. A Kúria az ismertetett indokok felhívása mellett tekintette az átértékelési kikötéstől történt elállásra vonatkozó kifogást az engedménnyel szemben is felhozhatónak).

A T. 29. §-át a bírói gyakorlat kezdettől fogva és általánosságban alkalmazza. Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban szembeötlő volt a perjogi szükséghelyzet, amely a 29. § egyszerű recipiálása nélkül megoldható nem is volt.

A T. hatása abban is megnyilatkozik, hogy egyes, a T. által az átértékelésből kizárt követelések érvényesítése iránt, eddig észrevehető számban perek sem indultak, bár az egyes ilyen követelések átértékelésére irányuló indokolt kívánság széles körökben él. Ilyenek pl. a folyószámlán, betétben stb. alapuló követelések, a biztosítási jogviszonyon alapuló pénztartozások és az állam elleni egyes követelések átértékelése.

A bevezetőben praeterintentionálisnak nevezett törvényhozói szándék tehát messzemenően érvényesül.

Dr. Villányi Pál.

V. Valórizációs joganyag

1. Írott jog

Nem gondolok a régi valorizációs törvényre, az 1928 : XII. t.-c.-re, amely ma csak mint analógia juris hatályosul, mint a jogi common sense megtestesítője, jobb híján ittlevő vezérfonal —, de nem mint írott jogforrás, hiszen saját szavai szerint is a pengőt megelőző pénznemek elértéktelenedéséből eredő kérdésekre szorította a maga érvényesülésének körét. Vannak azonban még ennél a törvénytől is korábbi, ma is hatályos valorizációs jogszabályok. Ilyen az 1923 : XLII. t.-c. a búzaértékre szóló záloglevelekről, vagy az 1921 : XLV. t.-c. a vagyonszállásról, amelyek alapján a Magyar Közlönyben még most is időről-időre megjelennek az átszámítási árfolyamot megállapító hirdetmények. Ugyancsak kőkorszakbeli csökevény a vám- és mérlegpénz kiszabásánál alkalmazott aranykorona, amelynek átszámítási árfolyamát (1 aranykorona = 4 forint) a 8770/1946. M. E. sz. rendelet határozza meg.

Vannak az infláció idejéből származó, de még ma is hatályos oly jogszabályaink, amelyek bevált recept szerint azáltal térnek ki a valorizációs problémára elől, hogy vagy természetbeni szolgáltatássá alakítanak át olyan szolgáltatást, amelynek a dolog természete szerint pénzzolgáltatásnak kellene lennie, vagy pedig a grosschmidi terminológia szerint áruban pénzre szóló szolgáltatást képeznek belőlük teljesítéskori átszámítással. Az üzlethelyiségek stb. visszabocsátására vonatkozó 7.590/1945. M. E. sz. rendeletek 4. §-ának (2) bekezdése szerint a használó beruházásai-

nak megtérítése a meglevő jelenlegi érték erejéig történik; a használó a meg nem lévő áru vagy anyagszerűség fajlagosan in natura tartozik az igénylőnek visszabocsátani (6. § (1) bek.); az ellenszolgáltatás elszámolása a »jelenlegi« nagykereskedői beszerzési árhoz igazodik (uo. (2) bek.), ugyanaz az alap a meg nem lévő áru- és anyagszerűség értékének megtérítésénél (4. bek.). A 300/1946. M. E. sz. rendelet a visszaadandó, de meg nem lévő zsidó ingóságok helyett is a mindenkor forgalmi érték fizetését teszi kötelezővé (4. § ut. bek. és 5. § (2) bek.). Naturálszolgáltatássá alakították át a felszabadulás utáni rendeletek a földadót, legalább is szabály szerint (4.300/1945. M. E., 7.120/1946. M. E.). A békeszerződés 26. cikkének 4. a) pontja is abból az összegből indul ki, amely a kifizetés napján szükséges valamely jószág vételéhez vagy veszteség jóvátételéhez.

A haszonbérleti szerződésnél az élet mindenkor a naturális kirovókat részesítette előnyben és a jogszabályok ezt a szokást már készenapták. A P. VI. 2.064/1946. sz. ítélet megállapítja, hogy a 8.370/1946. M. E. sz. rendelet értelmében a haszonbérek természetben való kiszolgáltatásának köztekintetekből akadályja nincsen, sőt a 10.700/1946. K. M. sz. rendelet 11. §-a szerint a gazdálkodó a beszolgáltatási kötelezettségét meghaladó terménymennyiségét haszonbér kifizetésének céljára felhasználhatja.

A 6.620/1946. M. E. sz. rendelet szerint Magyarországnak ma is van búzaértékben kibocsátott államadóssága.

Az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet inflációs rendelet ugyan, de rendelkezései az adópengővalorizációkkal foglalkozóktól eltekintve, ma is alkalmazhatók. Ma sincs akadálya például annak, hogy *tartás és járadék mezőgazdával szemben termények természetbeni szolgáltatása alakjában is megállapítható legyen.*

Inflációs szabály a 670/1946. M. E. sz. rendelet, amelynek 1. §-a az *idegen pénznemek árfolyamának* még 1945 őszén elkezdődött jegyzése alkalmából mondotta ki, hogy az újonnan közzétett árfolyamok nem alkalmazhatók az 1945 január 1. előtt keletkezett követelésekre; 2. §-a perelfüggesztést rendel az ugyanezen időpont előtt keletkezett, aranyban, illetőleg külföldi pénznemben pengőre szóló tartozásokra, 3. §-a pedig a perelfüggesztés szabálya alól kivételt tesz a szolgálati jogviszonyból és tartási jogcíméből eredő követelésekre nézve. Ez a rendelet arra az eredményre vezet, hogy míg a pengőben kirótt követeléseknél legalább a valorizáció elvi lehetősége van meg, addig a szóbanforgó, a korábbi felfogás szerint jobban körülbástyázott követelések kevesebb védelmet biztosítanak a hitelezőnek.

A *közforgalmú vasutak által fizetendő baleseti járadékok* — tehát nem a gyógyítási költség és a dologi kár — ártérítelését a rendeletek egész sorozata szabályozza (360/1944., 11.350/1945., 3.330/1946., 4.390/1946., 6.870/1946., 10.740/1946., 4.010/1947. M. E., 42.400/1946. Közl. M.). Ezek a rendeletek egy bizonyos fordulónap — utoljára 1946 május 1. — előtt bekövetkezett balesetek megállapított vagy csak most megállapítandó járadékait értékelik át a rendeletben meghatározott kulcsok szerint. A baleseti járadékkal sok tekintetben rokon *társadalombiztosítási járadékok* valorizálása nem a régen megállapított járadékoszegek átszámítása útján történik, hanem a rendeletek, hasonlóan a munkabérvalorizáció alább kifejtendő elveihez, munkakörükhöz képest osztják be a járadékosokat járadékosztályokba és akként állapítják meg a járadékokat, hogy a szolgáltatások és a munkabérek között az 1938 augusztusi arány maradjon fenn. (8.870/1946. M. E. 9.270/1946., M. E., 44.880/1946. N. M.)

A *lakbérek és üzletrészek* valorizációjának kérdését szabályozó 8.000/1946. M. E. sz. rendelet intézkedései túlságosan benne vannak a köz tudatban ahhoz, semmint elemzésükre szükség legyen. A lényeg: Az 1939 szeptember 1-i házadóalap pengőösszegeinek bizonyos számítási módok alapulvételével forintra átszámítása, tehát valorizáció a szó szoros értelmében. Nem a dogmatikai rokonság, hanem az életbeli összefüggés vonzza ide a *tetóhelyreállítási és a házadómentességi* rendeletek (11.800/1946. M. E. és 198.000/1946. P. M.) átszámítási szabályait az infláció alatt végzett beruházásoknak, az azok alapján járó adókedvezményeknek és igényelhető megtérítéseknek a kiszámítása tárgyában.

Van *»munkabérvaluta«* is: kirovó az azonos munkakörű dolgozók mindenkori bére. A 410/1946. M. E. sz. rendelet a *nyugellátások* összegének meghatározásánál a mindenkori aktív dolgozók

munkabéréhez arányosítja a nyugdíjat. Az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet határozott összegre szóló marasztalás helyett a tartást az adóra irányadó fizetési osztály, illetőleg a kollektív szerződési tétel szerint járó illetmény bizonyos hányadára szólóan teszi lehetővé. Ezekből a kiinduló pontokból vezette le a bírói gyakorlat azt az elvet, hogy a munkabér késedelmes fizetése esetében mindig a fizetési korábbi javadalmazást kell szolgáltatni. A 4.260/1947. M. E. sz. rendelet rendelkezései (1. lapunk f. évfolyamának 126. oldalát) az igazolási eljárás során felfüggesztett magánalkalmazottak 1926. VIII. 1. előtti visszatartott járandóságait a fizetési korábbi kollektív szerződések szerint járó illetmények 10%-ával maximálják.

A 6400/1946. M. E. sz. rendelet az *életbiztosítási szerződésekből* eredő igényeket a »közös felértékelési alap« néven egyesített díjtartalékok felosztása útján rendeli kielégíteni. Csódszerű és egyúttal mégis valorizációs rendelkezés, mert a kvóta az elértéktelenedett pengőnévértéknél mindenestre nagyobb lesz. A rendeletet kiegészítő 12.650/1946. M. E. sz. rendelet már tisztáza valorizációs rendelkezést is tartalmaz, midőn a járadék szolgáltatására szóló életbiztosításokra előleg gyanánt 100 pengőnként 20 forint fizetését rendeli.

Igen fontos valorizációs szabályt tartalmaz a Magyar Közlöny 1945. évi 194. számában csak »közlemény« gyanánt közzétett 28.700/1945. K. M. sz. rendelet, amelynek III. b) fejezete az utolsó bekezdésben kimondja, hogy késedelmes fizetés esetén az eladó a *fizetés napján érvényes utánpótlási árat* igényelheti.

A 12.180/1946. M. E. sz. rendelet a *társadalombiztosító intézetektől és elismert nyugdíjpénztáraktól felvett kölcsönök* visszafizetését, törlesztését és a kölcsönök kamatainak fizetését tartja függőben. Ez a rendelet nyilván Sperrverfügung későbbi valorizációs intézkedések céljaira. Ugyanily természetű az állam és más közintézmények stb. elleni *perek felfüggesztését* kimondó többrendeletbeli rendelet (1.170/1946. M. E., 12.660/1946. M. E., 24.910/1946. M. E.).

Nem szorosan vett valorizációs, mégis a pénz elértéktelenedéssel összefüggő jogszabály a *forintmérlegrendelet* (1.790/1947. M. E.), amely a szorosan vett mérlegjogi rendelkezéseken kívül társasági jogi rendelkezéseket is tartalmaz. Még messzebbre visznek el kiinduló pontjuktól azok a rendeletek, amelyek a perjogi (45.000/1946. I. M.), büntetőjogi (8.960/1946. M. E.), közigazgatási (10.050/1946. M. E.) értékhatárokat, a közszolgáltatások díját határozzák meg; meg kell elégednünk ezek pusztá megemlékezésével.

2. Valorizációs gyakorlat a felszabadulás óta*

A pengővalorizációnak hosszú ideig az állítólag valorizációs célzattal kiadott úgynevezett

* E dolgozat célja, hogy a bírói gyakorlatot összeállító azon cikkeimről adjon összefoglaló áttekintést, amelyek e lap új folyama I. kötetének 1—2., 3—4., 17—18., II. évfolyamának 1—2. és 5. számaiban jelentek meg. Az idézetekben évfolyam és oldal szerint történnek a hivatkozások.

aranypengőrendeletek állták útját. A valorizáció kizárása annyira tökéletes volt, hogy — a búza-kikötésektől eltekintve — egyetlen egy valorizációs kikötés sem hatályosulhatott az aranypengőn túl, ugyanakkor azonban a külföldi pénz-nemben kifejezett követeléseknél a Kúria legmesszebbmenően valorizált, de mindenkor csak a pengő értéktartása fikciójának szigorú megóvásával. A pénzérték romlásának kiküszöbölése csak kerülő utakon, a Pp. 413. §-ába bujtatva, tartási és járadékköveteléseknél érvényesült. (I. 28–29., 56–57.) Ámde már ebben a korszakban is segíteni kíván a pénzromlás által sújtott félén a Kúria azáltal, hogy alkalmatlanná minősíti korunkat az *ingatlanközösség árverés útján megszüntetésére* és hatálybanlévőnek nyilvánítja az *ingatlanopcióra* vonatkozó 26. sz. JED-et (I. 56., utóbb is, II. 78.) Az aranypengőrendeleteket a 12.430/1945. M. E. sz. r. 9. §-a hatályon kívül helyezte, de már előbb is a 111. JED. 1945 végén a kisajátítási kártalanítás valorizációjával foglalkozva félreteresi őket. A jeget ez a JED. törte meg és ezt egyes döntések ki is emelik (II. 30.).

A valorizáció ezt követő időszaka 1946 augusztus 1-ig, a stabilizációig tart. Ez a korszak megteremtette magának az aranypengő rosszul sikerült pendantját, az *adópengőt*, amely mintegy három hónapig futott a valorizáció után, végül azonban maga is lemaradt és igen erős inflációt szenvedett el. Rengeteg az ebből az időből származó és követeléseket valorizációs céllal adópengőben kirovó rendelet; azokkal, amelyek ma is érdekesek, jelen számunk egy másik közleménye foglalkozik. A Kúriának ebből az időből származó döntéseiből egészen nyilvánvalóvá válik a valorizációs célzat, csak a Kúria határozatlan volt ate tekintetben, hogyan valorizáljon és ezért szükségmegoldásként gyakran az adópengőhöz folyamodott. Tartási természetű ügyekben a kirovó a búza, a kisajátítási kártalanítás körében a színarany (I. 251.). Azt viszont, hogy a búzáról és színaranyról hogyan és mire kell majd vissza-számítani, az ebből az időből származó döntések nem mondják meg; a Kúria, amidőn csak lehetett, feloldott, vagy pedig legfeljebb búzának a teljesítéskori egyenértékében marasztal.

A stabilizáció és a forintérték bevezetése folytán a Kúria mostmár eldobhatta azokat a mankókat, amelyekre addig támaszkodott.

A stabilizáció utáni gyakorlatnak két alap-gondolata van. Az egyik az, hogy *valorizálni kell*, vagyis a szabály a valorizáció és kivétel a valorizáció megtagadása. A másik alapgondolat az, hogy a *gyakorlat nagyban egészen alkalmazkodik az 1928:XII. t.-c.-hez*, bár ez a törvény speciális szabály és kifejezetten nem a pengőre, hanem a pengőnél korábbi pénz nemekre vonatkozik. (II. 29., 30., 77., 78.) Az utóbb említett helyen olvasható a P. I. 1.267/1946. sz. ítélet a legáltalánosabban formulázza a valorizáció jogszabályát; az előző helyen láthatók azok a döntések, amelyek a valorizációs törvény analogia juris-án kívül, bár szerintem szükségtelenül hivatkoznak. legális indok gyanánt a Pp. 413. §-ára és a 771.

EH-ra. Hogy a Pp. 413. §-ára történt utalás mennyire nem találó, kitűnik abból a döntésből, amely az életjáradék felemeléséről lemondó jog-sultat nem tekinti egyúttal lemondottnak a valorizációról is (II. 30.). A Kúria megtagadta *kár-biztosítási összeg* valorizálását és nem valorizálja a *jelzálogjogot* sem; a budapesti ítéltábla az államba torkoló követelés valorizációján kívül megtagadta egy még 1946 szeptemberében hozott ítéletében a valorizációt — jogalap híján. Az utóbbi ítélet ma már nyilván csak történeti érdekű. (I. 251, II. 77.)

Nem valorizáció, hanem a pénzértéktelenedéssel járó hátrányok orvoslásának másik, inkább kerülő útja a szolgáltatásnak pénz helyett *naturál-szolgáltatásra* való átjátszása. A hitelezőknél gyakran érvényesül ily tendencia, és van eset, midőn a bíróság elfogadja ezt a megoldást, néha a béke-beli jogszabályoktól is eltérve, például, mikor kártérítést pénz helyett természetben (II. 78.), biztosítékot értékpapírban (I. 292.), vállalkozói díjat borbán (II. 30.) ítél meg. Általánossá azonban a Kúria nem teszi ezt a megoldást; elutasítja a vállalkozót, aki önkényesen szabja meg munkadíját búzában (II. 30.); általában nem kedveli a búzában in natura való marasztalást, a búza-árak teljes bizonytalanságára tekintettel (II. 292.); egyszer, régebben (I. 251.) baleseti kártérítést mégis búzában szabott ki, midőn mezőőr a károsult. Ahol akár búzakikötés, akár búza ellen-értékében kikötés nélkül történt marasztalás van, ott a búzának *fizetéskori hatósági ára* az irányadó (I. 292.). Korábban a Kúria az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet alapján favorizálta a tartási rendeltetésű követeléseknek búzaértékben történő marasztalását (I. 251); a stabilizáció utáni döntések azonban egyre határozottabban térnek el ettől a marasztalási módtól és arra törekednek, hogy kirovóul mennél általánosabban az immár stabil pénz, a forint szerepeljen. (II. 30., 78.)

A *gazdasági lehetetlenülésnek* a MTJ. 1.150. §-ában foglalt meghatározását az ítéleti indok-lások jogszabályként ismétlik. Dogmatikai vissza-esés, hogy a pénzértéktelenedést még csak köd-ösen sejtő időszak szurrogátum-fogalmát, a gaz-dasági lehetetlenülést kodifikálta a MTJ. a valo-rizáció helyett. Akadnak szintiszta valorizációs esetek, amelyekre az ítéletek mégis a gazdasági lehetetlenülés fogalmát húzzák rá. Használható fogalom azonban a gazdasági lehetetlenülés annak a kérdésnek a vizsgálatánál, hogy mennyi-ben változtat a pénzértéktelenedés kétoldalú jogviszonyokon, amelyekben a szembenálló szol-gáltatások közül az egyik pénzszolgáltatás. Ha a pénzszolgáltatás még abban az időben történt, amidőn a fizetett pénzösszeg a felek által szem előtt tartott értéket reprezentálta, akkor a pénzél-értéktelenedésnek a jogviszonyra nincs befolyása és a természetbeni szolgáltatás teljesítését perrel lehet követelni. (II. 30.). Egy döntés ilyen eset-ben is elvileg lehetségesnek tartja a fennmaradó egyoldalú szolgáltatás módosítását, ténylegesen azonban erre a megoldásra, amelynek *Beck Sala-mon* személyében akadt szószólója (II. 43.),

György Ernő személyében pedig ellenzője (II. 97.), az ismert esetek közül csak egyetlen egyben került sor (I. 292), ezt a döntést azonban egészen kivételesnek lehet tekinteni. Ha a csereszerződésben szereplő jószágok értékarányában merülnek fel eltérések, úgy ez tényleg csak a gazdasági lehetetlenülés jogszabálya alapján orvosolható; ilyen eset is volt (II. 77.). Viszont az ugyanott közölt következő esetben, amelyben még egyik fél sem teljesítette a szerződést és a szerződés csak a vételár valorizálása esetén tartható fenn, semmi szükség sincs a gazdasági lehetetlenülés fogalmára, hanem elegendő annak megállapítása, hogy a vételárat valorizálni kell.

A valorizáció kérdésének általános részéhez még a felértékelésnél alkalmazandó *állandó értékű kirovónak* és a *valorizációs kulcsnak* a taglálása tartozik. Vannak *konkrét* és *absztrakt* kirovók. Konkrét kirovó gyanánt igen sokszor a szembenálló értéktartó jószág szerepel: bor, sózott szalonna, bútor, tojás, festetlen bolgár báránybőr (II. 30.). Az absztrakt kulcsok közül az *aranyat*, melyre még az inflációs idők joggyakorlata — legalább is elvileg — hivatkozott, ma már nem alkalmazzák. Egy esetünkben index-szel vagylagosan fordul elő (I. 251.). A Kúria, mint fentebb láttuk, a *búzátló* is idegenkedik, mégis alkalmazza azt kikötéses és az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet körébe eső esetekben, ámbár itt is egyre ritkábban. Egyre nagyobb jelentőséget nyer azonban az a táblázat, amelyet a Magyar Nemzeti Bank a *létfenntartási index* alapján állított össze, a bíróságokkal közölt és amely nyomtatásban is több ízben közzététetett. Ez a táblázat tekintendő az *általános valorizációs kulcsnak*, amelyről csak az eset speciális körülményei alapján térnek el (II. 30., 78.).

Akármilyen kirovó alapján történjék is a valorizálás, az szabályként nem százszázalékos. Az elméleti formula, vagy a valorizáció mérséklése, vagy pedig a »kármeosztás«, egy ebben a vonatkozásban még a prevalorizációs korszakból fennmaradt fogalom. Ugyancsak ismételtén olvassuk annak kihangsúlyozását, hogy a felek a pénzelértéktelenedés következményeit »közösen tartoznak viselni«, valamint azt, hogy »a bíróság minden körülményt a méltányosságnak megfelelően szorgosan mérlegel« (II. 30.). A szabály kétségkívül a *mérsékelt valorizáció*. Tartási jellegű követeléseknél igen sokszor csábító az »ahány pengő, annyi forint« formula, amely valamivel kevesebbet, mint 30%-ot jelent. Az átértékelés mérve nagy általánosságban körülbelül 30 és 50% között mozog. Teljes valorizációt látunk feltűnően kirívó rosszhiszem esetében, valamint még nem teljesített kétoldalú szolgáltatásoknál, ahol a naturalis szolgáltatásra kötelezett féltől tényleg nem lehetne egyébként teljesítést követelni (II. 30.).

Amde a százaléktétel nem mond meg mindent, mert egészen más, ha a létfenntartási index alapján valorizált összeg után számítjuk a százalékat, és egészen más eredmény jön ki egy áruértéknek kirovó gyanánt használata utáni százalékos mérséklésnél. (II. § 1. 78—79.)

Ami az egyes *jogcíme*ket illeti, fentebb már utaltam arra a gyakorlatra, amely *nő- és gyermek-tartást* a pengőben megállapított régi tartással azonos összegű forintra valorizál, visszamenőleg azonban mérsékelt átalányösszeget állapít meg, minthogy a felhalmozott tartásdíjrészletek nem szolgálhatnak tőkegyűjtés céljára (II. 78.). A tartási rendeltetéssel bíró *baleseti járadékok* valorizálását közforgalmú vasúttal szemben rendelvek szabályozzák; ezekről más helyütt szölok. A bírói mérlegelésre marad fenn azonban a balesetből származott gyógyítási költség és dologi kár átértékelése, valamint maga a baleseti járadék is akkor, ha annak fizetésére nem közforgalmú vasút van kötelezve. Rokon ezekkel a jogcímeikkel az *életjáradék* iránti követelés is. Az átértékelés 20—40%-os (II. 31., 78—79.). Rendszertanilag talán nem a *munkabér* következne, de a tartási rendeltetésnek a munkabér jogi természetével velejáró gondolata idevonzza ezt a témát is. Kifejlődött oly bírói gyakorlat (II. 31.), amely hátralékos munkabért a fizetéskor hatályban levő kollektív szerződések alapján járó munkabérrel rendel kielégíteni. Ezt a kérdést is rendelet keresztelte, más helyen szölok róla.

Ami a többi jogcímet illeti, eddig még nincs annyi döntésünk, hogy a jog minden ágára vonatkozólag kialakult gyakorlatról számolhatnánk be. *Ági érték* valorizálására egy esetünk van 40% mellett (II. 78.). Felszabadulás előtti időből származó, valorizációs tendenciájú döntések: I. 56. *Ügyvédi járandóságok* tekintetében az ügyvédre kedvező az a gyakorlat, amely szerint nem valorizációnak, hanem az ítélethozatalkori fordulónappal való megállapításnak van helye (I. 292., II. 31.). Ahol azonban kivételesen nem ezt az eljárást, hanem a sablonos valorizációt kell alkalmazni, ott az ügyvéd rosszul jár: mintegy 15%-ot kap (II. 78.). Vannak azután vegyes jogcímek: elveszett zálogtárgyak, itt a Kúria 50% erejéig valorizált (II. 78.), vissza nem adott foglalt, valamint egyidejűleg szolgáltatásra kötelezett vállalkozó munkájának ellenértéke — ezekben az esetekben a valorizáció százszázalékos volt (II. 31.). A *kisajátítási kártalanítást* valorizáló 111. JED-ről már fentebb beszéltem; korábbi kedvezményezés a fordulónapok előretolásával: I. 56—57.

Ismételtén előfordult *kölcsöntőke* valorizálása (I. 251. 292.), az egyik esetben (II. 31.) mintegy egynegyed arányban; az eset azért is érdekes, mert a felek az értékállandóságot ki is kötötték, bár a kikötés módja beleütközött a devizarendeletekbe és ezért azt a bíróság mellőzte. Viszont a P. V. 1.558/1946. sz. ítélet (Magyar Jog II. 28.) 100 márká kölcsönt búzán keresztül 88 forintban valorizál. A búza akkori hatósági ára 40 pengő, az ítélethozatalkori 40 forint volt, így tehát a formailag százszázalékos valorizáció valójában nem egészen az. Az eddigi gyakorlat nem döntötte el elegendő élességgel a kérdést, vajjon van-e helye mérséklésnek a *szerződésileg kikötött valorizációval* szemben. Nagyon sok szerződési kikötés nem is igen képzelhető.

minthogy deviza- és aranygazdálkodásunk a számbajövő lehetőségek nagy részét kikapcsolja. Fennmaradnak még a búzakikötések, ahol azonban már van gyakorlat arra, hogy az átszámításnak a hatósági jegyzés alapulvételével kell történnie. Egy korai döntés (I. 251.) szerződésileg kikötött indexszám helyett adópengőben marasztalt — amiből ma csak annyi lényeges, hogy a Kúria túltette magát a felek megállapodásán.

A valorizációs kérdéseknek nemcsak anyagi, hanem *perjogi* jelentőségük is van. Az állandó gyakorlat ebben az irányban az, hogy valorizációt kérni harmadfokon is lehet. A kiindulási pont igen helyesen az, hogy a *valorizálás volta- képpen nem kérelem-változtatás, hanem csupán az eredeti összegnek a változott viszonyokhoz képest helyesbített megjelölése*. A Kúria (I. 292., II. 30—31.) ismételten szükségesnek látta álláspontját ilyen módon is megindokolni, és nem elégedett meg a régi valorizációs törvényre való hivatkozással, talán azért, mert a régi törvénynek az alkalmazása ma, bármilyen furcsán hangozzék is, csak szokásjogi alapon történhetik. Van ítélet (I. 251.), mely még a felülvizsgálati kérelem indoklásának egy jóakaratóan értelmezett passzusát is valorizációs kérelemnek tekinti. A felülvizsgálati eljárás során egy, talán túl szigorú, döntés szerint csak akkor van helye valorizációnak, ha a pertárgy értéke még az infláció alatt is megütötte az akkori felülvizsgálati értékhatárt. Az alsófokon megállapított és értéküket vesztett perköltségek forintban valorizálása is kérhető a felülvizsgálati eljárás során. Etekintetben a Kúria a formai kellékek minimumával is megelégszik; elfogadja nemcsak a kérvényt, vagy a szóbeli tárgyaláson elhangzott felszólalást, hanem az elkészített válasziratot is. Ismételten valorizálta azonban a Kúria a perköltségeket, egy- szerűen az officialitás elvére hivatkozva (I. 251., 292., II. 31., 78.).

3. Legújabb gyakorlat

A P. IV. 1.932/1946. sz. ítélet (Magyar Jog. alább: MJ. m. 1947. 163.) megtagadja a valorizációt a MÁV ellen indított építkezési perben. Az indokolás hivatkozik az 1928: XII. t.-c. 6. §-ára, — de nem mérlegeli, vajjon a 7. § 1. pontjában említett kivételt (ingatlanvétélár) nem lehetett volna-e legalább analogice alkalmazni. Érdekesen indokolja a Kúria a régi törvény alkalmazását. Bár a Kúria szerint is a törvény »a pengő átértékelése tekintetében mint tételes jogszabály nem alkalmazható, azonban minthogy azok az indokok, amelyek a törvényhozást annak idején az említett álláspont elfoglalásánál vezették, a világháború következményeként beállott gazdasági helyzetben most is, sőt fokozottabb mértékben fennállanak, a m. Kúria álláspontja szerint most is a felhívott törvényekben kifejezésre jutott elvnek kell jogszabály gyanánt érvényesülnie, tehát a Magyar Államvasutak pénztartozásai ártérítelésének helye nincs.« Ez az álláspont teljességgel méltánytalan, hiszen a MÁV

értékálló vagyontárgyat kapott. Aggályos a Kúriának egy másik, nem valorizáló ítélete, a még 1946 májusában kelt P. V. 236/1946. sz. ítélet is. Kölcsönről van szó, amelyet a kölcsönvevő saját kórházi kezelésének költségeire használt fel. A kölcsön határozatlan időtartamra szólott és azt az adós névértékben a kereset kézbesítésétől számított 12. napon fizette vissza, arra pedig nincs tényállás, hogy azt a hitelező korábbi felszólítással lejárttá tette volna. A Kúria szerint készpénz-kölcsön átértékelésének a kikötés esetén kívül csak két esete van: a *vétkes* késedelem, »mint kártérítő jogi ok vagy az alaptalan gazdagodás hasonlatosságára az a körülmény, hogy a kölcsönvevő a kölcsön vett pénzt értékében teljes egészében értékálló dologra fordította és ez a dolog az ő tulajdonában most is megvan (V. ö. 1928: XII. t.-c. 4. § 2. és 5. § első bek. 2. pont.)« A régi törvénynek egyik legjobban támadott része a kölcsön-valorizációjára vonatkozó volt, nem indokolt ma kényszerítő szükség nélkül annak alkalmazása. Helyesebb lett volna az adós egészségének helyreállítására fordított, tehát a dologi befektetéssel legalább is egyenértékűen hasznosított kölcsönösszeg átértékelése.

1949-ben lejáró kamatozó és értékállóként kikötött kölcsön biztosítására bejegyzett *jelzálogjog* törlesztését nem lehet kérni 1946-ban névértékben felajánlott és visszautasított visszafizetés alapján (P. V. 2.178/1946.). Ez a döntés is eltér az 1928: XII. t.-c. 28. §-ának kivételt nem ismerő merev szabályától és nyilvánvalóan az időközben esetleg bekövetkező újabb törvényes szabályozásra tekintettel tartja hatályban a jelzálogjogot. A *kikötmény* azonban valorizálható és terheli a dologi adó: az ingatlan vevőjét, aki a bekebelezett életjáradékot valorizáltan köteles fizetni. (P. I. 1978/1946).

A *természetben marasztalás* igen sok esetben megkerülő valorizáció. Ily esettel állunk szemben a P. I. 1.789/1946. sz. alatt eldöntött esetben, midőn a Kúria természetben ítélte vissza a villamosbaleset folyamán összetört üvegeket és a bennük volt szilvapálínkát, vagyilagosan pedig fizetési értéküket. Ugyancsak a pénzromlással számoló jogtechnikai eszköz a *fordulónapok* kezelése. *Közszerzeményi és különvagyoni* elszámolásánál a házasság megszűnés kori és többrendbeli elidegenítési értékelés helyett, figyelemmel a közbeső két pénzromlásra és a családi jogban szem előtt tartandó méltányosság követelményére a P. III. 1.859/1946. sz. ítélet egységesen a szakértő kihallgatásának napjával számol el; ugyancsak közös nevezőre hozza a már romlott pengőben értékelt ingatlant az azt terhelő adóssággal.

A természetben marasztalás és az átértékelés kapcsolata az ellenkező irányban is előfordul. A budapesti áru- és értéktőzsde választott bíróságának két ítélete (169/1946. V. B., 72/1946. V. B., MJ. 1947., 133—134.) áru természetbeni szolgáltatása helyett az adott előleg mérsékelten valorizált visszafizetésére kötelez. A természetben kiadásra irányuló kérelemben, mint kevesebb, benne van a pénzbeli marasztalásra — bár az

ítélet nem mondja, de nyilvánvalóan valorizált marasztalásra — irányuló kérelem is (P. II. 2.011/1946., MJ. 147.).

Az átértékelés párhuzamos vágánya a *gazdasági lehetetlenülés*. Ennek a kettőségnek zavaró és logikátlan voltára már többször volt alkalmam rámutatni és igaz örömmre szolgál, hogy György Ernő »Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés« c. cikkében (lapunk f. évf. 97.) nézetemet magáévá teszi. P. IV. 1.632/1946. (HD. 69., MJ. 1947. I. II.) cukorrépavételárat valorizál — a valorizálás módjára alább még visszatérek — nem világos, miért kell itt gazdasági lehetetlenülestről beszélni. Az esetek túlnyomórésze egyébként a Beck Salamon és György Ernő vitájában említett azon kérdés körül forog, hogy az eredeti belértékben a vételárat felvett eladó hivatkozhatik-e az időközben eltelt hosszabb időre, hivatkozva gazdasági lehetetlenülésre. Az újabb anyagban csak a fentebb említett két tőzsdebírószági döntés csatlakozik a Beck-féle állásponthoz, bár inkább méltányossági, mint jogi megfontolások alapján; a többi elveti az eladó kifogását (P. VI. 592/1946., MD. 151.; P. IV. 2.279/1946., MJ. 1947. 164.; P. IV. 2.334/1946., MJ. 1947. 204.; P. IV. 2.019/1946. u. o. 205.; P. IV. 2.436/1946., u. o. 229.). Az utoljára idézett eset kétféleképpen, felében kifizetett gép helyett az eladót egy gép szállítására kötelezi. P. IV. 1.606/1946., HD. 48. szerint a nem rosszhiszeműen késedelmes eladó is hivatkozhatik a gazdasági lehetetlenülésre, ami más szóval annyit jelent, hogy a vételár valorizálását kérheti — bár kérdéses, hogy a valorizálási igénynek az érdek megjutalmazása gyanánt felfogása nem hagyja-e teljesen figyelmen kívül az irodalom és a gyakorlat több mint két és fél évtizedének minden eredményét és a vétkes és rosszhiszemű késedelmet igazságos-e avval büntetni, hogy az eladót esetleg a teljes reális vételártól megfosztjuk.

Konkrét, az ügylet tárgyával összefüggő kirovó jószág volt a P. IV. 2.318/1946. sz. (MJ. 162.) esetben a kukorica; az ügylet törvénybe ütközött és a per visszatérítendő előleg átértékelése körül forgott. Kedvelt kirovó a búza még kikötés és más konkrét ismérvek híján is. A P. I. 2122/1946. számú, a korábban pengőben megállapított életjáradék valorizálását tárgyaló perben mindkét fél elfogadta kirovónak a búzát és csak abban tértek el a felek, hogy felperes a búzát természetben kérte, alperes pedig csak a hatósági árat volt hajlandó fizetni. Egy-két esetben a bíróság a búzát mint az átszámítás közbeeső lépcsőfokát használja fel. A P. IV. 1.632/1946., HD. 69. sz. esetben cukorrépa hátralékos vételárát a Kúria nem a cukorrépa hatóságilag megállapított ára alapján valorizálja, tehát nem alkalmaz cukorrépaválutát, hanem a szerződésileg kikötött árat az akkori búzaár alapulvételével búzamennyiségévé számítja át és ennek a búzamennyiségnek ítélethozatalkori árában állapította meg, megemlítve azonban, hogy az elsőbíróság is ekként számított és ezt a felek nem támadták. A P. V. 1.558/1946., MJ. 1947. 28. ítélet készpénzkölcsönt

valorizál így: megállapítja, hogy a kölcsönadott 100 márka akkor mennyi pengőnek, ez a pengőösszeg pedig hivatalos kurzuson hány kilogramm búzának felelt meg és a marasztalás ennek a búzamennyiségnek ítélethozatalkori árára szólott. Egyik esetben sem alkalmazott a Kúria további mérséklést. *Haszonbérleti szerződés megszegéséért járó kártérítés* P. VI. 995/1946. MD. 201. búzának az ítélethozatalkor fennállott ellenértéke alapján számított ki, de ebben az esetben figyelembe kell venni, hogy a haszonbérlet ténylegesen búzát termelt és elmaradt haszna tényleg búzában állott volna elő. P. I. 1.978/1946. a 100 pengő életjáradék felemelését kérő felperesnek 2 q búza ellenértékét ítélte meg; ezt a Kúria pénzünk megszállásulása mellett is helyesnek tartotta, mert a búza értéke — különösen falusi életviszonyok között — a tartásjellegű szolgáltatások meghatározására alkalmas mértékül szolgál. Ellenben kiszajátítási kártalanítást P. V. 375/1945. kérelem dacára nem búzában, hanem forintban állapít meg.

Az esetek többségében alkalmazott kirovó azonban az i mert *indextabella*. Alkalmazza pl. P. V. 741/1946. eszmei kár, — P. I. 1.870/1946., MJ. 1947. 219. eszmei és dologi kár, — P. I. 1.982/1946. temetési és síremlékállítási költség, P. I. 1.818/1946. MJ. 1947. 79. dologi kár valorizálásánál.

Az alapulvett kulcs alkalmazásával kiszámított összeg azonban még *mérséklés* alá esik; az átértékelés nem tiszta matematikai művelet. Nyilván ezt a gondolatot akarja kifejezni P. V. 2.102/1946., midőn feloldja a fellebbezési bíróság ítéletét, amely a visszatérítésre kerülő ingatlan vételár összegét a vételkori és a mai ingatlanárak arányosítása útján rendelte megállapítani. A Kúria szerint ugyanis »az anyagi jog az elértéktelenedett pénzben meghatározott követelés átértékelését csupán akkor és annyiban engedi meg, ha és amennyiben ez az ügyleti felek személyi és vagyoni viszonyaira és az ügyletkötés és lebonyolítás egyéb körülményeire is figyelemmel méltányosnak látszik. Az ingatlanárak alakulása s a vételárhoz, illetőleg a forgalmi árhoz viszonyítása ilyképpen csupán egyik tényezője lehet az átértékelés felől határozásnak, de annak kizárólagos alapjául nem vehető.« Angol jogi fogalmakkal gondolkozva a valorizációs igény tehát nem a common law-n, hanem az equity-n alapulna, ami ott annyit jelent, hogy megítélése bizonyos fokig a bíróság diszkrecionárius mérlegelésétől függ; nem hinném, hogy ez magyar jogban így állana. A valorizációnál figyelembe veendő tényezők közül P. IV. 814/1946., HD. 30. említi azt, hogy a pénz értékcsökkenéséből származó és a jelenlegi közgazdasági helyzettel összefüggő kárt a felek *közösen tartoznak viselni* — visszaesés a huszas években régen meghaladott kártérítési gondolat-hoz. Ugyancsak az első inflációból emlékezzünk a P. I. 1.692/1946. sz. ítéletnek arra a megállapítására, hogy felperes kellő időben történt fizetés esetében sem tudta volna a kapott összeget *átmenteni*. P. VI. 1.837/1946., MJ. 220. a régi

törvény 12. §-ára utal az átértékelésnél figyelembeveendő körülmények tekintetében.

Ezeknek az elveknek a konkrét esetekre törént alkalmazása a következőképpen alakul:

A fent említett P. I. 1.978/1946. sz. ítélet a békebeli 100 P életjáradékot élvező 90 éves felperes javára 2 q búza egyenértékét, tehát 80 forintot ítél meg; 3.692/80 Ft. temetési költség helyett 3000 Ft, kamatmentesen (P. I. 1.982/1946.); eredeti állapot helyreállítása törvénybe ütköző ügyletnél, átértékelés erre tekintettel 50% (P. IV. 231/1946., MJ. 1947. 162.); 797 Ft. baleseti járadék helyett 250 Ft. (P. I. 2.359/1946., MJ. 1947. 112. a.); 50 %-os kármegosztás után maradó kártérítési összegnek 60%-os átértékelése az államkincstárral szemben (P. I. 1.870/1946.); 50%-os átértékelés baleseti kárigénynél (P. I. 1.788/1946., úgy az előző, mint a jelen döntés MJ. 219. alatt közölve ugyanígy P. I. 1.818/1946., MJ. 1947. 79.) P. IV. 2.436/1946., MJ. 1947. 229. a leszállítandó gép ellenértékére még fennmaradó kiegészítő összeget 100%-osan valorizálja. Az *aranyklauzulus életjáradék-megállapodásban* foglalt 150 pengőt a P. V. 2.047/1946. sz. ítélet 120 forintra, az 1945 augusztus 1-től 1946 július 31-ig terjedő időre megállapított átalányt 250 forintra valorizálja. A P. V. 741/1946. sz. ítélet a visszamenőlegesen hátralékos 460 Ft helyett 300 Ft-ot ítél meg. A P. VI. 1.536/1946. sz. feloldó végzés a kincstár ellen indított kártérítési perben felhívja a fellebbezési bíróság figyelmét, hogy a felgyült járadék nem szolgálhat tőkegyűjtés alapjául.

A valorizáció szempontjából lényeges *hátralék* kiszámításánál a követelések megszűnésére vonatkozó magánjogi szabályok fokozott jelentőséget nyernek. P. VI. 1.758/1946. utal arra a jogszabályra, hogy a *bírói letétbe helyezés* a teljesítést csak úgy pótolja, ha a hitelezőt megillető egész szolgáltatás vagy annak legalább is olyan része helyeztetik bírói letétbe, amely a hitelező érdekeit nem veszélyezteti. A Kúria az adott esetben megállapította, hogy a fellebbezési bíróság ítéletének kihirdetésétől eltelt 9 nap alatt az adópengő értéke oly rohamosan sülyedt, hogy a felajánlott és letett marasztalási összeg a perben szereplő ló vételárának már csak csekély töredékét tette ki és ezért a bírói letétel a felperes követelését nem szüntette meg. A P. I. 2.122/1946. sz. ítélet szerint a hitelező csak akkor tagadhatja meg a részletfizetés elfogadását, ha azt az adós teljes kiegyenlítésül ajánlja fel. A 1.047/1946. M. E. sz. rendelet alá eső *közforgalmú vasúti vállalatok* késedelmes fizetés esetében a későbbi rendeletben megállapított magasabb járadékösszegeket tartoznak fizetni. Ezért fontos ezekben a perekben, hogy a korábbi alacsonyabb járadékokat a vasút kellő időben kifizette-e vagy sem (P. I. 1.555/1946.) Van olyan gyakorlat is amelyszerint késedelem esetén az esdékességkori pótlékolt járadékösszeg indestabellaszerinti belső értékének megfelelő forintösszeg jár, amelyből a fizetett összegek ugyancsak belső értékük szerint vonandók le (P. I. 2.018/1946.). Ez a vita az időköz-

ben kibocsájtott 4010/1947. M. E. rendelet felüggesztő rendelkezései folytán egyelőre aktualitását veszítette. budapesti ítélőtábla az *OTI* által fizetendő és hátralékban maradt baleseti *járadékokat* hasonló módon, t. i. a 44.300/1946. N. M. sz. rendelet alapján értékeli át, de csak ezeknek a járadékoknak 60%-a erejéig, viszont a felgyült járadékokat is megítéli a tőkegyűjtési szempontra való figyelem nélkül, azokat tehát nem maximalja (P. XVI. 1.076/1945., MJ. 1947. 154.). Hasonló helyzet áll elő hátralékos *munkabérek* tekintetében is (pl. P. II. 126/1947.).

Áttérve az egyes jogcímekre, ezekhez kevés a megjegyezni való. A *tartási* követeléseket a Kúria ma már túlnyomó többségben forintban ítéli meg és a visszamenőleges megítélésnél ügyel arra, hogy túl nagy összeg ne gyűljön fel (P. III. 1.674/1946. és 1.875/1946., MJ. 1947. 78. II., P. III. 2.261/1946., MJ. 1947. 215.; P. III. 1.639/1946. és P. III. 1.297/1946., MD. 177.). Az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet 4. §-a alapján tartásnak természetben szolgáltatására csak mezőgazdasági ingatlanról bíró őstermelőt lehet kötelezni, de nem a községi mezőőrt (P. III. 1.211/1946., MD. 191.). A *munkajog* körében a P. II. 126/1947. sz. ítélet az ezen jogviszonyban különösen kötelező méltányosság kellékét hangsúlyozza. Ebből az elvből is következik, hogy hátralékos szolgálati járandóságot a fizetéskor hatályban levő kollektív szerződés alapján kell kiegyenlíteni (budapesti törvényszéknek MJ. 1947. 49—50. 195. számok alatt közölt döntései, de ugyanígy dönt a Kúria is: P. II. 126/1947. és 56/1947., az utóbbi közölve MJ. 221. alatt). Az egyéb jogcímek körül kifejlődött bírói gyakorlat nem mutat fel megemléítésre méltó sajátosságot, mert az alapul az, hogy szabály a valorizálás és kivétel annak a megtagadása. Így tehát elegendő annak pusztán regisztrálása, hogy valorizálandó a közvetítési díj (P. IV. 2.588/1946., egyéb részeiben közölve MJ. 230 alatt), a beruházások megtérítése iránti igény is (P. VI. 1.679/1946.) és a megbízott gondatlanságából támadt kár (P. IV. 814/1946., HD. 30.).

A valorizációs gyakorlat továbbfejlődésével egyre tágkörűbbekké válnak a kapcsolatos *eljárásjogi* problémák is. Több döntés a *keresetváltoztatás* tárgyköréből való. Megfelel a helyes identitási szemléletnek, P. V. 2.522/1946., amely nem lát keresetváltoztatást akkor, midőn felperes most már nem búzát természetben, hanem annak egyenértékét követeli, mert a felperes nem új jogot érvényesít; hanem ugyanazt a hátralékos kölcsöntartozást. Lényegileg azonos állásponton van. P. I. 1.789/1946., amely szerint a pénz értékének példátlan romlása jogot ad a felperesnek ahhoz, hogy kárának megtérítése érdekében a fellebbezési bíróság által megállapított adópengőösszeg helyett természetbeni szolgáltatást, vagy teljesítéskori értéket követelhesen. Szigorúbb P. IV. 2.067/1946., amely a teljesítésre perlő felperes által a felülvizsgálati kérelemben alternative előterjesztett azon kérelmet, hogy az előre lefizetett vételár átértékelten ítéltesse vissza, új keresetnek tekintette, mert ez a kérelem nem

szubszumálható a Pp. 188. § 5. pontjában említett utóbb beállott változás fogalma alá. Életjáradékreszletek visszamenőleg (nyilván a keresetindítás előtti időre) kért átértékelése P. V. 741/1946. szerint a Pp. 413. §-ának tilalmába ütközik. Ez ellen fel lehet hozni, hogy az átértékelés lényegében nem felemelés, hanem a korábbi kötelelem összegének más alakban való kifejezése. Döntőbizottsági ügyben a budapesti ítélőtábla P. X. 517/1946. sz. határozata az igénylő javára megtérítendő inflációs döntőbizottsági költségeket arra hivatkozással, hogy a reálértékben kiszámított inflációs bírói fizetések a jelenleginek mintegy harmincadrészt teszik, a határozathozatalra skálával számított döntőbizottsági költségeknek harmincadrészt ítélte meg, tehát azokat

3%-osan valorizálta, — holott a munkajogi és a baleseti járadékok körül kifejlődött gyakorlat megadta volna a lehetőséget a 100%-os valorizációra is és ha az ítélőtábla ezt méltánytalannak tartotta, úgy a kellő középútat lehetett volna keresni.

Az első inflációban kifejlődött gyakorlatnak megfelel, hogy *perenkívüli eljárások során nincs helye átértékelésnek*. Kimondja ezt a budapesti ítélőtábla P. VII. 167/1947. sz. végzése *ügyvédi panaszeljárásra*. Még *tagosítási* ügyekbe is bejátszik a pénzromlás szempontja és feltehetőleg evvel vagy avval is magyarázható, hogy P. V. 113/1945. a *maradványföldet* természetben osztja ki és nem annak pénzbeli egyenértékét ítéli meg.

Dr. Vági József

VI. Valorizációs kérdések a családjogban

A Magyar Jogászegylet rendezésében a múlt évben megtartott előadássorozat a valorizáció kérdését minden oldalról élesen megvilágította. Végeredményben azt láttuk, hogy a valutapolitikai álláspont szemben áll a jogi állásponttal. Az előbbi a közérdekre hivatkozással ellene van a valorizációnak, viszont az utóbbi a jogos magánérdekekre tekintettel szükségesnek tartja azt. A »salus rei publicae suprema lex esto« elve ugyan a magánérdeknek a közérdek alá rendelését követeli meg, ebben a kérdésben azonban az ellentétes köz- és magánérdek egymással összeegyeztethető. A bírói gyakorlat már az első világháború után erre törekedett és a középúton haladt, amikor az átértékelést nem mereven alkalmazta, hanem mindkét fél érdekét tekintetbe véve, a méltányosságból indult ki és akkor és olyan mértékben valorizált, amikor és amennyiben úgy látta, hogy annak mellőzése a másik fél jogtalan gazdagodását eredményezné.

Az ekként fokozatosan kialakult bírói gyakorlat tételes jogszabállyá vált az 1928. évi XII. törvénycikkben. Ez a törvény ugyan az első világháború utáni helyzetre, csupán a koronaromlásra vonatkozik, az abban lefektetett jogelvek azonban élő jogot alkotnak ma is, amint erre a Kúria kifejezetten is rámutatott olyan esetekben, amikor az alsóbíróságok az átértékelési kérelmet azon az alapon utasították el, vagy az alsóbíróságoknak átértékelő rendelkezését a felülvizsgálati kérelemben azon az alapon támadták meg, hogy újabb valorizációs törvényünk nincs (P. III. 935/1946. stb.).

Az egyes pénztartozások átértékeléséről szóló fentebb idézett 1928. évi XII. törvénycikk lényegében az akkori bírói gyakorlat alapelveit fogadja el, nevezetesen a méltányosságot és a jogtalan gazdagodás szempontját. A családjogon alapuló pénztartozásokat illetően 15. §-ában azt írta elő, hogy az erkölcsi alapon nyugvó ezekben a jogviszonyokban a kölcsönös kiegyenlítés és általában a méltányosság elve mind a két fél érdekében

lehetőleg teljes mértékben érvényesüljön. A 16. § lehetővé tette, hogy mind a két fél érdekének mérlegelésével a teljesítés módját és idejét a bíró a legjobb belátása szerint állapíthassa meg, tekintettel arra is, hogy a kötelezett ne legyen kénytelen vagyontárgyait alkalmatlan időben pénzzé tenni. A jogtalan gazdagodás kizárására irányuló cél nyilvánult meg e szakaszban a 12. §-ra utalásában, amely lehetővé tette a teljes átértékelést egyebek mellett akkor, ha a kötelezettet a pénzértécsökkenéséből semmi hátrány nem érte.

A családjog körében főleg két irányban találkozzunk átértékelési kérdésekkel, egyrészt a házassági vagyoni jogi (hozomány, külön vagyon, közszerezmény stb.) perekben, másrészt a családjogból eredő tartási, ideiglenes és végleges nőtartási, férjtartási — szülőtartási, nagykorú gyermek- és menyartartási — valamint a házasságon kívül született gyermek tartása iránti perekben. Az átértékelést illetően ezekben a perekben egyaránt a méltányosság a vezérelv, de míg a tartási perekben a kötelezettnek jövedelmi viszonyai az irányadók, addig a házassági vagyoni jogi perekben a vagyoni állapot s ennek keretében első sorban a gazdagodás kérdése lép előtérbe.

Házassági vagyoni jogi per, ezidőszert, alig kerül a Kúria elé, egyrészt a felülvizsgálati érték folytán, másrészt pedig azért, mert éppen a pengő zuhanásszerű elértéktelenedése idején megszűnt házasságokból származó perek még nem értek meg a legfelsőbb bírói döntésre.

Az ily vagyoni jogi perekben a méltányosság-nak mind a két fél érdekében való érvényrejtetése, előreláthatólag esetenként, szükségessé fog tenni némi eltérést a gazdaságilag rendezett békeviszonyokra kialakult jogszabályoktól.

Indokoltnak látszik, hogy a jogosított családi viszonyból származó és a jogszabály szerint pénzben járó követelését természetbeni juttatással kapja meg minden olyan esetben, amikor ennek lehetősége megvan. A jogosított így valódi értéket kap, viszont a kötelezett nem kerül olyan

helyzetbe, hogy a pénzbeli marasztalás teljesítése céljából vagyontárgyait alkalmatlan időben legyen kénytelen elidegeníteni (1928: XII. t.-c. 16. §).

Jogszabály szerint a különvagyonként jelentkező ingatlanok a házasság tartama alatt történt elidegenítése esetében a vételáron szerzett újabb ingatlan nem lép az előbbi helyébe, hanem közszerzeménynek minősül s különvagyonként csak a vételár szerepelhet. Ennek a szabálynak merev alkalmazása a mai viszonyok között aligha felel meg a méltányosságnak, mert a vételár teljes átértékelés mellett is sok esetben meg sem közelíti azt az értéket, amelyet maga az ingatlan képvisel.

Ugyanez a helyzet a hozományt illetően is. Éppen a földműves nép körében gyakori eset, hogy a szülők pénzzé teszik a más faluba férjhez adott leányuk ingatlanjussát, a pénzt hozományként vejüknek adják, aki azon nyomban ingatlant vásárol a maga falujában. Ez az ingatlan már mint közszerzemény jelentkezik és a nő, illetve szülei szabály szerint csak a pénzt követelhetik vissza. A méltányosságnak inkább megfelelné ily esetekben a természetbeni kiegyenlítés, annival is inkább, mert a házastársak az ekként szerzett ingatlant rendszerint maguk is olyannak tekintik, amely az eladott különvagyon helyébe lépett, ami abban is megnyilvánul, hogy azt annak a házastársnak nevére telekkönyveztetik, akié az eladott ingatlan volt. Ebből a szempontból nézve ez a jogszabály tulajdonképpen az élettel is ellentétben áll.

Az a jogszabály is csak rendezett és állandósult gazdasági viszonyok között szolgálja az anyagi igazságot, amely szerint a házasság tartama alatt elidegenített különvagyon a közszerzemény kiszámításánál elidegenítéskori értékében veendő számításba. Ma, amikor a közszerzemény kiszámításánál nemcsak elértéktelenedett pengővel és adópengővel, hanem sok esetben még elértéktelenedett koronával is számolni kell s amikor az ingatlan értékét rendszerint leghívebben kifejező vételár még teljes átértékelés mellett is nem egyszer eltörpül az ingatlan valódi értéke mellett, ennek a jogszabálynak merev alkalmazása súlyos méltánytalanságokra vezethet.

Felmerült esetben a férj lépett fel közszerzeményi igényével elhalt feleségének örököse, közös gyermekük ellen. A férjnek is, a feleségnek is volt ingatlan különvagyon. A férj a magáét 1922. évben, már erősen csökkentett értékű koronavételárért adta el, azt is csak részletekben kapta meg. A feleség különvagyonát 1930. évben adta el s nem sokkal azután újabb ingatlant vett, amelyet telekkönyvileg kizárólag a saját nevére íratott. Az ingatlanra a házasság tartama alatt FAKSz. kölcsönből házat építettek, amely kölcsön a házasság megszűnésekor teherként a maga egészében fennállott, sőt hátralékos kamatok és 10 P híján a telek vételára is teherként szerepelt, amelyeket azután már fokozatosan romló pengőben, a feleség örököseként jelentkező fiú, az alperes fizetett ki. A Kúria — egyezően a fellebbezési bírósággal — az eset körülményeit, főleg pedig azt tekintetbe véve, hogy apa áll a fiával szemben, nem tette magáévá az alperesnek azt az állás-

pontját, hogy az ingatlan a feleség eladott különvagyonának helyébe lépett, sem pedig azt az érvelését, hogy az apai különvagyon vételára a koronaromlás folytán nem hozott számottevő értéket a család vagyonába. Ezért mind a három ingatlant a bírói becsléskori értékében állította be a közszerzemény kiszámításánál tényezőként. Viszont az alperes javára figyelembe vette, hogy az ingatlanok több mint fele értéke erejéig fennállott adósságot a sajátjából fizette ki. Mindezek eredményeként — ellentétben a fellebbezési bírósággal — az ingatlanok csak negyedrésztét ítélte meg közszerzemény címén a felperesnek, indokolva ezt, a méltányosságra hivatkozva, azzal, hogy a felperes különvagyonra mint érték, a koronaromlás folytán nagyrésztben elveszett, a kereseti ingatlan szerzésére és a ház felépítésére pedig felperes semmit nem fordított és csak a házasság intézményének sajátossága folytán jutott abba a helyzetbe, hogy arra közszerzeményi igényt érvényesíthessen (P. III. 1859/1946. sz.). Lényegileg tehát a Kúria az ingatlan feleértékét meghaladó terhek kifizetése ellenében nem pénzbeli, hanem természetbeni megtérítést juttatott az alperesnek azzal, hogy az ingatlanok csupán a felét minősítette közszerzeménynek, a másik felét pedig olyannak tekintette, mint amelyet a terhek kifizetésével maga az alperes szerzett.

Átértékelési kérdések nagyobb számban eddig inkább csak a tartási perekben merültek fel. Tulajdonképpen átértékelési iránti perekként jelentkeznek mindazok a perek, amelyek a háború kezdete óta kizárólag az általános drágulásra hivatkozással a Pp. 413. §-a alapján a tartásdíj felemelése iránt indultak. Az ily perekben hozott és a tartásdíjat magasabb összegben megállapító bírói ítéletek valójában átértékelések. A jogosult csak számokban kapott többet, értékben (valor) talán még azt sem, amit az alaptartásdíj a megállapításakor képviselt. Az ítéletek indoka kifejezetten az általános drágulás volt, valójában ellenben a pengő fokozatos értékcsökkenése, amit azonban akkor még nyíltan kifejezésre juttatni nem lehetett.

Érdekes a bírói gyakorlat fokozatos kialakulása ezekben a perekben.

Kezdetben az ily perek elutasítással végződtek. A bíróságok megállapították ugyan az általános drágulást, de arra az álláspontra helyezkedtek egyrészt, hogy az mindkét felet egyaránt sújtja, másrészt, hogy magábanvéve nem tekinthető olyan lényeges változásnak, amely a Pp. 413. §-ára fektetett per alapjául szolgálhatna.

Ezt az álláspontot annak idején a Kúria is elfogadta. De a drágulás tovább fokozódott, megkezdődött az illetményeknek általános emelése, vagyis a gyakorlati életben a valorizáció. Ennek hatásaként már 1942. évből találunk kúriai ítéletet (P. III. 5363/1942.), amely a korábbi álláspontot eljuttatta. Rámutatott a Kúria arra, hogy az általános drágulással ugyan mindkét félnek számolnia kell, sokkal érzékenyebben érinti azonban az a gazdaságilag gyengébbet, mint az erősebbet. De ennél is nagyobb jelentőséget tulajdonított annak, hogy a tartásdíjra utalt jogosult-

nak nincs módja arra, hogy a drágulás terhét másra átháríthassa, míg a szabad foglalkozást űző kötelezettnek erre lehetősége van, amellyel él is és a drágulás terhét a fogyasztóra áthárítja. A meghatározott illetményű kötelezettek pedig az árviszonyok emelkedéséhez mért általános fizetésemelésben részesülnek.

A Kúriának jelenlegi elnöke vezetése alatt állott családjogi tanácsa ezzel — bár csak burkoltan — az átértékelés útjára lépett.

Ettől kezdve az ily perekben a burkolt átértékelés gyakorlattá vált. A tartásdíjak összegének kérdésében újból előtérbe lépett a búzavaluta, a meghatározott illetményű kötelezettekkel szemben pedig rendszerre lett a tartásdíjaknak az időnkinti illetményemelések százalékanak megfelelő újabb megállapítása.

Ez a bírói gyakorlat tételes jogszabályként jelentkezik az 1.840/1946. M. E. sz. rendeletben, amely lehetővé tette a tartásdíjaknak az östermelőkkel szemben természetben szolgáltatandó terményekben, a meghatározott illetményű kötelezettekkel szemben pedig az illetmény megfelelő százalékan való meghatározását.

A jogtalan gazdagodás kérdése lépett előtérbe azokban a perekben, amelyeket ily alapon végleges nőtartásdíj felemelése iránt indítottak. A jogszabály szerint a H. T. 90. §-ában meghatározott végleges nőtartási kötelezettség szempontjából a férjnek a házasság megszűnésekor volt társadalmi állása és vagyoni helyzete az irányadó, ellenben az ezekben utóbb bekövetkezett emelkedés a volt feleség szóbanforgó igényére kihatással rendszerint nincs. A kötelezettek erre a jogszabályra hivatkozással sok esetben elzárkóztak a pengő vásárlóerejének csökkenése miatt követelt tartásdíjfelemelések elől. A Kúria álláspontjukat nem tette magáévá és a végleges nőtartásdíjat minden olyan esetben magasabb összegben állapította meg, amikor a pengőromlás a kötelezett-nél jövedelemszaporulatot jelentett. Így nevezetesen a szabadfoglalkozású, valamint az östermelő kötelezetteket illetően, a meghatározott illetményű kötelezettek eseteiben pedig kimondotta, hogy a bontáskori illetményeknek azt a változását, amely az általános drágulás folytán következett be, a volt feleség javára számításba kell venni, mert ez lényegileg nem későbbi fizetésemelés, hanem a bontáskori illetményeknek az árviszonyokhoz mért arányosítását jelenti, amely kiterjed az illetményeknek arra a részére is, amelyet az alkalmazott tartásdíj fejében a volt feleségnek elkötelezett (P. III. 2215., 4143/1943. stb.).

Számtalan olyan per is került a háború alatt a Kúria elé, ahol a felek az ideiglenes vagy végleges nőtartás összegét egyezségileg határozták meg és a nő a Pp. 413. §-ában biztosított, a tartásdíj felemeléséhez való jogáról kifejezetten lemondott. Az ily perekben az eset körülményeihez képest a Kúria arra az álláspontra helyetzkedett, hogy az általános és fokozódó drágulás a gazdasági viszonyokban beállott oly mélyreható változás, amelyet a felek a szerződés megkötésekor előre nem láthattak, azzal tehát nem is számolhattak, miért

is a joglemondás az erre alapított kereseti igényekre nem vonatkoztatható. Ehhez képest a lemondás dacára belement a tartásdíjnak magasabb összegben való megállapításába minden olyan esetben, amikor a méltányosság ezt megkövetelte, főleg pedig belement a meghatározott illetményű kötelezettek eseteiben, indokolva ezt szintén azzal, hogy az alkalmazott a fizetésemelést megkapja munkaadójától illetményeinek arra a részére is, amelyet tartásdíj fejében elkötelezett, a kereset elutasítása esetén tehát az alperes a felperes kárára jogtalanul gazdagodnék (P. III. 1426/1943.).

Az 1946. évi augusztus hó 1. napján törvényes fizetési eszközként életbelépett a forint és ezzel megjelentek a nyílt átértékelési követelések, egyelőre ugyan még nem önálló keresetekként, hanem csak esetenként, a folyamatban lévő perekben. Családjogi vonatkozásban ez főleg a tartási perekben nyilvánult meg, vonatkozással azokra a tartásdíjrészletekre, amelyek a forint életbelépése előtt már lejártak s amelyeket az alsóbíróságok az ítélethozatalkor érvényben volt fizetési eszközben — pengőben, vagy adópengőben határoztak meg.

A Kúria családjogi tanácsa — egyezően az 1928. évi XII. t.-c. 29. §-ával — az ily kérelmeket nem tekintette a kereset megváltoztatásának, sem felemelésének, és a felülvizsgálati kérelemben, illetve válasziratban, vagy a felülvizsgálati tárgyaláson szóval előterjesztetteket is mindenkor figyelembe vette. Érdemben azonban az eset körülményeihez képest legtöbbször csak mérsékelt átértékelést talált indokoltnak és a lejárt tartásdíjak fejében általánösszeget állapított meg, indokolva ezt azzal, hogy ma is még átmeneti időket élünk, ami a méltányosságnak fokozottabb alkalmazását követeli meg, nehogy a legtöbbször a felek hibáján kívül elhúzódott per alatt lejárt részleteknek teljes értékben való megítélése a kötelezett anyagi romlását eredményezze. Viszont általánösszeget ítélt meg, — vagyis átértékelte olyan esetekben is, amikor a kötelezett a pénz zuhanásszerű elértéktelenedése idejében teljesített, vagy a jogosult a tartásdíjat rajta behajtotta.

Nagy vonatkozásban a kifejtettek mutatják meg a családjogban időszerű valorizációs kérdéseket. Valószínűnek látszik, hogy más esetek is fognak felmerülni a kifejezetten átértékelésre irányulóan jövőben meginduló ily perekben. Az igazi valorizációs hullám ugyanis tulajdonképpen még meg sem kezdődött. Úgy látszik, az érdekeltek törvényhozási intézkedést várnak. Családjogi szempontból nézve erre szükség nincs, mert az 1928. XII. t.-c. 15. és 16. §-ai a célnak megfelelő oly rugalmas szabályokat állítanak fel, amelyek biztosan elvezetik a bírót a jelenlegi viszonyok között is. Törvényhozásilag csak azt kellene megállapítani, hogy ily igényekkel meddig lehet fellépni s melyek azok az esetek, amelyekben valorizációnak helye nem lehet. A többi nyugodtan rábízható a bíróságokra. Minden esetre könnyebb dolguk lesz, mint volt 1918-ban, mert a valorizációt az első világháború után a gyakorlatban már alaposan kitapasztalták.

Dr. Karay Pál

VII. Öröklési jogon alapuló átértékelés

I.

Az átértékelést szabályozó 1928 : XII. t.-c. 15. §-a külön intézkedett a családi vagy öröklési jogon alapuló pénztartozások átértékelésével.

Néhány lapidáris szóból áll az intézkedés : »az erkölcsi alapon nyugvó ezekben a jogviszonyokban a kölcsönös kiegyenlítés és általában a méltányosság elve mind a két fél érdekében lehetőleg teljes mértékben érvényesüljön.«

Úgy a törvény szabályozása, valamint ezen kérdésekre vonatkozó bírói gyakorlat nyilván megfelelt a közvéleménynek. Ez következtethető abból, hogy néhány részletkérdés kivételével (melyeket alább röviden ismertek) a jogi szaklapokban megjelent cikkek csak egészen szórványosan foglalkoznak az átértékelésnek ezzel a területével.

Az öröklési jogon alapuló követelések közül az átértékelés kérdése röviddel az első háború után súlyos problémát vetett fel : a kötelesrész átértékelésének kérdését.

Minthogy az első háború előtt és alatt az volt az állandó bírói gyakorlat, hogy a kötelesrész csak pénzben értékelhető meg, és pedig a halál időpontjában volt érték szerint, a korona romlása a kötelesrészt jogosultak teljes kifizetésével járt volna. Ezért a kötelesrészt jogosultak, hivatkozással a korona elértéktelenedésére, a kötelesrész természetben való megítélését kérték. A Tábláktól a Kúriához ezekben az ügyekben felkerült felülvizsgálatok évekig feküdtek.

Végre 1925 január 20-án¹ a Kúria kimondta, hogy a kötelesrész természetben meg nem ítéltető, de az értékek (előre kapott vagy elajándékozott vagyontárgyaknál) megfelelően felemelendők olyképpen, hogy a felemelés mindkét félre méltányos legyen.

Az ítélet indokolásának egy mondata majdnem szó szerint bekerült az 1928 : XII. t.-c. 15. §-ba, és azt alkalmazza ma is a Kúria. Ez a mondat így szól : »Az öröklési és a családi jog terén fennálló erkölcsi alapon nyugvó jogszabályok egyik fő alapelve az egyenlőség és kiegyenlítés.«

Ezek az első döntések — évekig tartó töprengések eredményei — eldöntötték nemcsak a kötelesrész, hanem általában a családi és örökjogi alapon nyugvó követelések átértékelésének sorsát.

A jogászi közvélemény szinte kivétel nélkül helyeselte, hogy a Kúria nem természetben ítélte meg a kötelesrészt² és még inkább a kötelesrész valorizálását. Ezen döntések, tehát 1925 óta a Kúria gyakorlatának alapja változatlanul »az egyenlőség és kiegyenlítés« volt. Ez a lényege az 1928 : XII. t.-c. 15. §-ának, ezt követte a Kúria az 1928 : XII. alapján és ezt az elvet alkal-

mazza a Kúria és általában a bíróságok a második háború után is.

A kötelesrész átértékelésével párhuzamosan a Kúria az egyenlőség és kiegyenlítés elvét érvényesítette már 1928 : XII. t.-c. életbelépése előtt az összes családi és örökjogi követelések terén és érvényesíti azóta.

Persze, az 1928 : XII. t.-c. 15. §-a szavai oly rugalmasak, hogy abba száz százaléig minden átértékelési kulcs belefér. És tényleg, a bírói gyakorlat elég sűrűn ment fel száz százaléig, míg az átlag 40—60% között mozgott.¹

Ez a két évtizedet meghaladó gyakorlat, amint az eddigi szórványos döntésekből látható, nyilván változatlan marad továbbra is.

Fel fognak merülni azonban a perifériákon vitás kérdések, elsősorban azok, amelyek az 1928 : XII. t.-c. alapján keletkezett gyakorlatban is felmerültek.

II.

Az egyik vitás kérdés az 1928 : XII. t.-c. életbelépése után lejáró követelések átértékelésének praeclusiv határideje.

A 3. § szerint ezen követelések átértékelése iránti keresetet a lejáráttól számított egy éven belül kell beadni.

Vitás volt, hogy ha az örökös kötelesrészének vagy az ági vagyonnak természetben való kiadását kérte, nem késett-e el átértékelési kérelmével, ha az év lejártá után kéri természetben való szolgáltatás helyett az átértékelt pénzben való kiegyenlítést. A bírói gyakorlat nem volt egyöntetű. A kötelesrész átértékelése kérdésében azt az álláspontot foglalta el, hogy a kötelesrészkövetelés a 3. § szempontjából pénzben meghatározott követelésnek mindaddig nem tekinthető, amíg még nem állapítottatott, hogy az pénzben jár és az érvényesítési határidő is csak ennek a megállapításnak az időpontjától számítandó.

Ezzel szemben az ági vagyonra irányuló keresetnél az egyévi határidőt a hagyaték megnyitástól vette a Kúria számításba.

A felszabadulás óta a Kúria épp ezzel a kérdéssel foglalkozott P. I. 539/945. sz. ítéletében. Adott esetben felperes ági vagyonnak természetben való kiszolgáltatását követelte. A Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a perben kiderül, hogy az ági vagyon a hagyatékban nincs meg, az ági vagyonnak természetben való kiadása iránti per a hiányzó ági vagyon pénzben való megtérítésére irányuló igénynek érvényesítését is magában foglalja. Tehát felperes az átértékelési kérelemmel nem késett el, ha ebben a perben

¹ Az első ítéleteket a Magánjogi Döntvénytár XVIII. kötetében 13. sorszám alatt közölte.

² Ellenkező vélemények közül kiemelem dr. Ludwig Rezső cikkét Magyar Jogi Szemle 1934. évf. 1. oldal.

¹ Lapzártakor kaptam a Kúria I. 1305/1945. és I. 1750/1946. sz. ítéleteit, melyek az ági vagyon értékelésénél a Magyar Nemzeti Bank átszámítási táblázatát vették alapul, ami száz százalékos átértékelésnek felel meg. Az ítéleteket a Magánjogi Döntvénytárban fogjuk közölni.

(habár az egy év már letelt) terjeszti elő az átértékelési kérelmet.

Azonban a Kúria a perben is hangsúlyozta, hogy az átértékelési kérelem azért nem késett el, mert az ági vagyon kiadása iránti per az öröklés megnyitásától egy éven belül megindult.

Ezzel ellentétes álláspontot foglalt el Ludwig fentebb említett cikkében, amelyben kifejti, hogy az 1928: XII. t.-c. 3. §-a csak akkor alkalmazható, ha magánjogi pénztartozás számszerű meghatározása még a korona értékváltozása előtt vagy alatt megtörtént, de nem akkor, amikor a kötelezettség ugyan ebből az időből ered, azonban tartalma koronaértékre szóló összeggel kitöltve nincs, mert ebben az esetben tartalma a jelen viszonyok mérlegelésével mostani pénzértékben töltendő ki.

Ez álláspont helyes volt 1934-ben, midőn Ludwig cikkét megírta és azt a Kúria VI. tanácsának 7.533/1930. és 7.461/930. sz. ítéleteivel alátámasztotta. De még indokoltabb ma, midőn 1928 előtt keletkezett, de csak 1946 augusztus 1 után esedékessé vált örökjogi igény érvényesítéséről van szó.

Ma különben az a furcsa helyzet állott elő, hogy a régi követelések valorizálása iránti kérelmek (akár korona, akár régi forint követelések voltak) az esedékességtől számított egy éven belül érvényesítendők, míg az 1928: XII. t.-c. életbelépése és 1946 augusztus 1 közötti időben keletkezett pengőkövetelések érvényesítésének nincs praedusiv határideje. Következik ez az

1928: XII. t.-c. 1. §-ból, mely szerint az csak koronaértékben, vagy forgalomban már nem levő valamely más pénznemben meghatározott magánjogi pénztartozások átértékeléséről intézkedik.

1928—1946 közötti időben esedékes pengő-tartozás valorizálásának tehát nem akadály, hogy az esedékesség óta egy év letelt.

A megalkotandó új átértékelési törvény feladata ennek a kérdésnek szabályozása. Az új szabályozásnál figyelembe lesz veendő, hogy az egyévi praecusiv határidő örökösödési ügyekben túlrövid. Ennek a kérdésnek bővebb kifejtése cikkem keretét meghaladja. Alkalmam lesz erre visszatérni.

III.

Az egy éves praecusiv határidő kérdésén kívül sok vitára adott alkalmat az utólagos valorizáció kérdése (ha a hitelező már rossz koronában elfogadta követelésének kiegyenlítését) és annak számos mellékes kérdése. (Van-e helye utólagos valorizációnak, ha hitelező jogfenntartás nélkül fogadta el a koronában való kiegyenlítést; van-e helye, ha már per útján kért átértékelést és azt jogerősen elutasították, stb.)

Ezek a kérdések ugyan nemcsak családi és öröklési jogon alapuló pénztartozásoknál merültek fel, de a 15. § speciális intézkedései folytán a bírói gyakorlat ebben a körben is alkalmazta a kölcsönös kiegyenlítés és a méltányosság elvét.

Dr. Teller Miksa

VIII. Átértékelés közforgalmú közlekedési vállalatokkal szemben

I. A közforgalmú vasutak, a kezelésükben álló közhasználatú gépjármű vállalatok, és a közforgalmú hajózási vállalatok baleseti járadékfizetési kötelezettségét a 360/1944, 11.350/1945, 3.330/1946 4.390/1946 6.870/1946 és 10.740 — 1946. M. E. számú rendeletek az általános magánjog szabályaitól eltérően szabályozzák. Ennek a szabályozásnak a lényege, hogy a megjelölt vállalatok által fizetendő baleseti járadék összegének meghatározásánál a gazdasági viszonyokban a baleset történtét követően bekövetkezett változást a felsorolt rendeletekben meghatározott emelést meghaladóan figyelembe venni nem lehet. Minthogy pedig a rendeletekben meghatározott emelés kisebbmértvű, mint amilyen mértvben a pénz vásárlóereje hanyatlott, ez a szabályozás kevesebbet juttat e vállalatok járadékosainak, mint amennyit azok más adóstól esetleg követelhetnének.

A közforgalmú közlekedési vállalatok baleseti járadékosai által támasztható igények ilyen korlátozása kétségtől azon a megfontoláson

alapul, hogy az említett vállalatokkal szemben nagyobb számban fennálló járadékkövetelések összegének az általános magánjog szabályai szerint — a 105. számú jogegységi döntvényben kifejezésre jutó jogszabálynak megfelelően a kereseti viszonyokban a baleset történtét, illetve a sértett halálát követő időben beállott változásnak alapulvételével, a már esedékessé vált járadék összegének utóbb bekövetkezett elértéktelenülése esetén pedig az eset összes körülményeinek méltányosan megfelelő átértékeléssel — történő meghatározása e vállalatok anyagi helyzetének egyensúlyban maradásához fűződő közérdek sérelmével járhatna.

A baleseti járadék a sérült személy elmaradt keresetének, vagy annak a keresetnek a pótlásául szolgál, amelyet a baleset folytán elhalt személy a keresetéből hozzátartozóinak eltartására fordíthatott volna, s így e járadékfizetési kötelezettség rendeltetése a járadékos létfenntartásának biztosítása. A változott gazdasági viszonyok között teljesítendő járadékfizetési kötelezettség a fen-

tebbiek szerint történt meghatározásának azonban szükségképpen következménye, hogy a felsorolt rendeletek alkalmazásával megállapított járadék ennek a rendeltetésének teljes mértékben nem felelhet meg. Erre utal a Kúriának P. I. 133/1946. számú ítélete is: »Ha az idézett rendeletekben előírt pótlékolás eredményeként olyan összeg adódik is, amely a pénz vásárlóerejében mutatkozott nagymértvű hanyatlásra tekintettel a kártérítés rendeltetésének ma már nem felel meg, ez a körülmény nem szolgálhat alapul arra, hogy a bíróság az érvényben levő jogszabállyal szembe helyezkedjék.« Ebben a vonatkozásban említhető a Kúriának P. I. 1268/1946. számú ítélete is, amely szerint: »az idézett rendeletek törvényes felhatalmazás alapján bocsáttattak ki s így azokat a bíróságnak az 1869: IV. t.-c. 19. §-a értelmében alkalmaznia kell.«

II. A felsorolt rendeletek csak a baleseti járadékoknak a változott gazdasági viszonyoknak megfelelő felemelését korlátozzák. Ennek felel meg a Kúriának a magyar államvasutak ellen indított P. I. 1.267/1946. számú perben hozott ítéletében elfoglalt az az álláspont, hogy a gyógyítási költség és dologi kár fejében követelt összegek átértékelését tiltó jogszabály nincs. A P. I. 1.692 — 1946. számú perben a Kúria a sérült férjhezmenési esélyeinek rosszabbodása folytán keletkezett kár megtérítéséül ugyancsak közforgalmú vasútvállalattal szemben ítélt meg átértékelt összeget. Az előbbi perben az alperesnek a közutodomás szerint súlyos gazdasági helyzetére, az utóbbi perben pedig arra volt figyelemmel, hogy a közlekedési vállalatok üzletmenetét az általános gazdasági helyzet s a szénhiány és a forgalmi korlátozások miatt csökkent forgalom hátrányosan befolyásolják. Végül a felperes vagyontalanságának és a gazdasági viszonyok az alperesként szereplő közlekedési vállalat üzletmenetére gyakorolt kedvezőtlen hatásának figyelembevételével ítélte meg a Kúria a P. I. 2.548 — 1946. M. E. számú perben a dologi kárnak és a gyógykezelési költségnek összegét 60%-os átértékeléssel.

III. A Beszkárt ellen indított P. I. 2.548 — 1946. számú perben a felperes vitatta, hogy baleseti járadékának összegét nem a felsorolt rendeletek alkalmazásával kell megállapítani, mert az alperes nem közforgalmú vasútvállalat. A Kúria ítélete szerint a fellebbezési bíróság ezeket a rendeleteket jogszabálysértés nélkül alkalmazta, mert a rendeletek a közforgalmú vasutak által fizetendő járadékokra vonatkoznak, az alperes pedig, melyet a megállapított díj fizetése ellenében bárki használhat, ilyennek tekintendő.

IV. A felsorolt rendeletek közül a legkorábbiaknak szövegezése még kétséget hagyhatott fenn abban a tekintetben, hogy azt a megjelölt vállalatok összes baleseti járadékosaival szemben, vagy csak azokkal szemben kell-e alkalmazni, akiknek járadéka bírói ítélettel, vagy egyéb módon már megállapítást nyert. A Kúria az 1946. évi március hó 21. napján kelt P. I. 492/1945. számú ítéletében a kivételes jellegű jogszabály

szoros értelmezését előíró magyarázati szabályt követve még azt az álláspontot foglalta el, hogy »a rendeletekben előírt pótlékolásnak előfeltétele a járadék alapösszegének egyéb módon történt megállapítása hiányában bírói ítélettel megállapítása«. Ennek az ítéletnek a kelte után közzétett 4.390/1946. M. E. számú rendelet 7. §-ában, a 6.870/1946. M. E. számú rendelet 4. §-ában, továbbá a 10.740/1946. M. E. számú rendelet 2. §-ában, legutóbb pedig a 4.010/1947. M. E. számú rendelet 1. §-ában kétséget kizáróan kifejezésre jut, hogy a rendeletek hatálya még meg nem állapított járadékokra is kiterjed, ezért ebben a kérdésben a megjelölt határozatban elfoglalttal azonos álláspontot kifejezésre juttató más határozat nem keletkeztethet.

V. A 10.740/1946. M. E. számú rendelet szabályozza, hogy a forintértéknek az 1946. évi augusztus hó 1. napján történt bevezetése óta a közforgalmú közlekedési vállalatok által forintban fizetendő baleseti járadékot hogyan kell meghatározni. Ennek a rendeletnek az alkalmazása kapcsán felmerült az a kérdés, hogy a rendeletet csak az 1946. évi augusztus hó 1. napja után esedékessé vált baleseti járadékokra, vagy pedig azokra a járadékokra is alkalmazni kell-e, amelyek a forintérték bevezetésének időpontja előtt váltak esedékessé és az említett időpontig kiegyenlítést nem nyertek. Ide vonatkozóan a Kúria a már említett P. I. 1.267/1946. számú perben akként döntött, hogy mivel a rendelet az esedékesség időpontjára tekintet nélkül rendeli a járadéknak az 1. § szerint történő fizetését, az 1946. augusztus 1. előtt esedékessé vált — még fizetetlen — járadékok összege is az említett rendelethezben meghatározott mértékben állapítandó meg.

Abban a kérdésben, hogy az 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt s különösen a pénz vásárlóerejének rohamos hanyatlása idejében az említett vállalatok által a járadékövetelésre teljesített fizetések mennyiben eredményezik a követelés megszűnését, a Kúria P. I. 1.268/1946. 1.335/1946. 1.555/1946. és 2.288/1946. számú ítéleteiben az az álláspont jut kifejezésre, hogy amennyiben a fizetés az esedékesség időpontjában és a mindenkor kormányrendeletekben meghatározott összegben történt, az ekként fizetett járadék tekintetében a hitelező követelése megszűnt. Az esedékesség után, tehát késedelmesen teljesített fizetés esetén a hitelezőnek a P. I. 1.355/1946. számú ítélet szerint az esedékességgel valószínűs belső érték megtérítéséhez van igénye, a P. I. 1.268/1946. 1.555/1946. és 2.288/1946. számú ítéletek szerint pedig a késedelmesen és olyan időben teljesített fizetés esetén, mikor a fizetett összeg az esedékességkor fennállott vásárlóerőnél már jelentékenyen kisebb vásárlóerőt képviselt, a teljesített fizetés csak részteljesítésként vehető figyelembe. A legutóbb említett ítélet tartalmazza annak meghatározását is, hogy a késedelmesen fizetett és csökkent vásárlóerő összegét hogyan kell részteljesítésként elszámolni. Eszerint »ezt a fizetést a pénz értékében az esedékességtől a fizetés időpontjáig eltelt idő alatt

mutatkozott és a Magyar Nemzeti Bank által a bíróságokkal közölt összeállítás adatai alapján megállapítható hanyatlás mérvének megfelelően lehet figyelembe venni és ilyen fizetés esetén a járadék a történt részteljesítés után fennmaradó részének alapulvétele ével kell a forintértékben fizetendő összeget a 10.740/1946. M. E. számú rendelet 1. §-ának alkalmazásával meghatározni.

Ezeknek az ítéleteknek a kelte után — 1947 március 30-án — jelent meg a 4.010/1947. M. E. számú rendelet, melynek 2. és 3. §-aiban foglaltak szerint a közforgalmú közlekedési vállalatokkal szemben az 1946. évi augusztus hó 1. napját megelőző időre járadékkövetelést a minisztérium további rendelkezéséig bírói úton nem lehet érvényesíteni és e rendelkezés szerint bírói úton nem érvényesíthető követelésre vonatkozó keresetet, vagy fizetési meghagyást a bíróság visszautasítja, az ilyen követelés iránt a jelen rendelet hatálybalépésekor már folyamatban levő pert pedig hivatalból felfüggeszti.

Ezekből a rendelkezésekből nyilvánvaló, hogy az említett vállalatokkal szemben az 1946 augusztus 1. előtt esedékessé váló járadékok fizetésének kérdését kormányrendelet fogja szabályozni.

Az 1946. év augusztusát közvetlenül megelőző hónapokban a pengő értéksökkenése annyira rohamos volt, hogy a fizetésben tanúsított aránylag kisebb időtartamú késedelem alatt is bekövetkezhetett a fizetett összeg teljes, vagy olyan mérvű elértéktelenedése, hogy a fizetett összeg a fizetéskor csak jelentéktelen töredékét képviselte az esedékességgel vásárló erőnek.

Arra az esetre vonatkozóan, ha a járadékos terhére a jogérvényesítésben tanúsított késedelem nem róható, ezzel szemben pedig az adóst a fizetésben nyilvánvalóan vétkes késedelem terheli, — amely a nyilvánvaló vétkes késedelem képzelhető esetei gyanánt említhetők: ha az adós tudta, vagy csak súlyos gondatlanságból nem tudta, hogy fizetési kötelezettsége fennáll, a sérült a követelés összegének alapjául szolgáló keresete pedig nehézség nélkül megállapítható volt, továbbá a perben előterjesztett nyilván alaptalan védekezés esete, valamint amikor az adós a marasztalását tartalmazó ítélet ellen jogorvoslattal nem élt és az esedékességgel mégsem fizetett — kívánatos lenne a kibocsátandó ren-

deletben a vétkes adóskésedelem következményeinek szabályozása. Ez a szabályozás olyan rendelkezésnek a felvétele útján történhetné, hogy az adós nyilvánvalóan vétkes késedelem esetén az 1946 augusztus 1. előtti időre esedékessé vált és még fizetetlen járadékokat a 10.740/1946. M. E. számú rendelet szerint kell fizetni, a késedelmesen és csökkent vásárlóerejű pénzzel történt fizetés pedig a fentebb megjelölt ítéletben körülírt módon részteljesítésként veendő figyelembe.

Nem tehető vitássá, hogy a közforgalmú közlekedési vállalatok pénzügyi egyensúlyának megővéséhez nagyfontosságú nemzetgazdasági érdek fűződik s ezért járadékfizetési kötelezettségük kivételes szabályozása szükséges. A baleset folytán munkaképességüket sok esetben teljesen elvesztett járadékosok érdekvédelme mellett szóló méltányossági szempont azonban, valamint az a körülmény, hogy a vállalatok fizetési kötelezettsége teljesítőképességük figyelembevételével mérsekeltbben határozottatott meg, a javasolt szabályozást indokoltá teszik.

VI. Az 556. sz. elvi határozatban kifejezésre jutó jogszabály szerint abban az esetben, ha a baleset folytán sérült személy a baleset történetkor még nem volt teljesen kifejlett munkaképességű, részére a teljesen munkaképes életkor elérésétől kezdődően a baleseti járadékot annak a keresetnek alapulvételével kell meghatározni, amelyet munkaerejének teljes kifejlődése után valószínűleg elért volna. A Kúria P. I. 2.288/1946. sz. ítélete szerint abban az esetben, ha a baleset történetkor koránál fogva még nem teljesen munkaképes személy javára a teljesen munkabíró életkor elérése után fizetendő baleseti járadékot közforgalmú közlekedési vállalattal szemben kell megállapítani, nem a baleset bekövetkezése nélkül a teljes munkaképesség korának elérése után valószínűen elérhető keresetet, hanem azt az összeget kell alapul venni, amelyet a sérült a baleset történetének idejében megkereshetett volna abban az esetben, ha ebben az időben már teljesen kifejlett munkaképességű.

Ebben a határozatban kifejezésre jutó álláspont egyezik a kelte után megjelent 4.010/1947. M. E. sz. rendelet 1. §-ában foglalt és a járadék összegének meghatározásánál mindenkor a baleset előtti jövedelem alapulvételét előíró rendelkezéssel.

Dr. Muraközy Sándor

IX. Átértékelés a munkajogban

A.

A Magyar Kúria a törvénykezés kényszerű szünetelése után megindult munkájában a munkaügyi perek elbírálásánál is mind gyakrabban kerül szembe azzal a kérdéssel, hogy egyes magánalkalmazottaknak pengőben, illetve adópengőben keletkezett, valamilyen okból azonban ki nem egyenlített szolgálati járandóságait, ide-

értve a nyugdíj, kegydíj vagy más hasonló természetű ellátási járandóságokat is, milyen összegű forint értékben ítélje meg.

Egyes szolgálati jogviszonyból eredő követelések érvényesítések módját és mérvét néhány újabb rendelet szabályozta ugyan, a követeléseknek túlnyomó részében azonban még mindig a Kúriára vár a feladat, hogy az érdekelt munka-

vállalóknak és munkaadóknak tájékoztatást nyújtson, az alsóbíróságoknak pedig az ítélezés egyöntetűsége érdekében irányt mutasson.

Ezek a perek jórészt csak a közel jövőben kerülnek döntés alá. Eddig még aránylag kevés a Kúria által elbírált perek száma. Éppen ezért minden tekintetben teljesen kiforrott gyakorlatról még nem beszélhetünk. Egy-két igen érdekes elvi szempontot azonban a Kúria már eddigi ítélezési gyakorlatában is lefektetett.

A Kúria vonatkozó ítélezési gyakorlatának lényegét az alábbiakban közlöm.

Volt uradalmi alkalmazottnak a Veszprémi Püspökség ellen támasztott perében az alsófokon pengőben megítélt követelésnek adópengőben való megítélésére irányuló csatlakozási kérelmet a Kúria azzal utasította el, hogy a felperes ítélményeinek túlnyomó részét az esedékességkor pengőben megkapta; az alperes pedig, mint a többi nagy egyházi javadalom birtokosa, ma már köztudomás szerint is jóval csekélyebb teljesítő képességű, mint korábban volt.

Ugyanez az ítélet a pengőben megítélt per költségeinek adópengőben való megállapítására irányuló kérelmet azonban teljesítette, mert »ezek a költségek az adópengő életbeléptetése után váltak esedékessé, a felperesek ügyvédjét munkadíj címén illetik, és a pengő vásárló értékében az esedékesség óta rendkívüli csökkenés következett be«. Utalt a perbeli képviselő nagyobb károsodásának megelőzésére is (P. II. 25/1946.). Tudjuk, hogy az adópengő, majd a forint bevezetése után már az alsóbíróságok is az ügyvédi költségek tekintetében általában erre az álláspontra helyezkedtek.

Érdekes a Kúriának az elmaradt szolgálati ítélmények tekintetében elfoglalt jogi álláspontja a következő ítéletekben.

A P. II. 1451/1946. számú ítéletében kimondja a Kúria, hogy a munkabérkövetelésnek a pénz rohamos elértéktelenedésével előállott különleges helyzetben elsősorban szociális szempontoktól irányított és a valorizációra vonatkozó általános szabályoktól független jogi elbírálás alá kell esnie, mert a munkásnak, s általában minden szolgálati viszonyban álló alkalmazottnak — bármely kategóriába is tartozzék — feltétlenül igénye van arra, hogy megkapja azt a munkabért, amelyet munkájával kiérdemelt. A munkabér legfőbb célja, hogy a munkásnak és hozzátartozóinak életfenntartását biztosítsa, s abban az esetben, ha a megítélt munkabér ezt a célt nem tölti be, nem tekinthető a munka ellenértékének: tehát a munkaadó késedelmeinek vagy akár a per technikai okokból történt elhúzódnak a hátrányával a munkás nem sujtható. Éppen ezért a pénz romlása folytán előállott értékváltozást a per bármely szakában a fél kérésére az ítélethozatalnál figyelembe kell venni.

A felperes így joggal követelheti a felülvizsgálati eljárás során is a fellebbezési bíróság által megítélt, de immár teljesen elértéktelenedett adópengőben megállapított munkabérének értékálló forintban való megítélését.

A felperes szolgálati viszonyára a kollektív munkabérszerződés az irányadó, tehát a felperes a kollektív szerződésben hasonló munkakörben alkalmazott gyári munkás részére jelenleg megállapított vagy esetleg utóbb megállapítandó s az ítélet hozatalakor érvényes ítélményeket követelheti alperestől.

Még határozottabban jut kifejezésre a Kúriának a gazdaságilag gyengébb fél védelmét szem előtt tartó jogi álláspontja, a P. II. 56/1947. számú ítéletben. Ebben a perben, amely az igazolási eljárás alatt felfüggesztett, utóbb azonban igazolt szövetkezeti üzletvezetőnek, a felfüggesztés idejére (1945 augusztus 1.—1946 május 24.) eső szolgálati ítélményei iránt folyt, a Kúria újból kimondotta, hogy a munkabér rendeltetése az, hogy munkájának mennyisége és minősége arányában a munkavállalónak legalább a megélhetését, a legfontosabb szükségleti cikkeinek a beszerzését biztosítsa.

Ennélfogva, ha a munkaadó a munkabért kellő időben nem fizeti meg és a teljesítésben késedelmesnek mutatkozik, a késedelem ideje alatt pedig a közszükségleti cikkek ára és ezzel kapcsolatban a munkabérek is emelkednek, kötelezettségét csak úgy teljesítheti megfelelően, ha a munkavállalónak kiérdemelt járandóságát a szolgáltatás idejében fennállott munkabéreknek megfelelő összegben fizeti ki.

A kollektív szerződéseknek legfőbb célja az, hogy a munkavállaló munkabére és megélhetésének költségei között az összhang a munkabérek fizetése alkalmával lehetőleg meglegyen.

A munkaadó késedelme esetén tehát legalább azt a munkabért kell a munkavállaló részére biztosítani, amely a szolgáltatás idején az akkor érvényben levő kollektív szerződés alapján őt megilleti vagy olyan munkabért, amilyen a munkaadónál hasonló munkakört betöltő munkavállalónak, s ha ilyen munkavállaló nála nincs, olyan munkabért, aminő egy hasonló vállalatnál hasonló munkakört ellátó munkavállalónak jár.

Annál is inkább méltányos ez a jelen esetben, amikor a pénzromlás idején esedékes munkabér fizetése tekintetében esett a munkaadó fizetési késedelembe, mert köztudomású, hogy a kollektív szerződések hatálya alá tartozó, valamint nagyrészt az ezen kívül álló munkavállalók munkabére is az új pénzérték bevezetésével kapcsolatban, a fennálló gazdasági nehézségek miatt, akként állapított meg, hogy azok még a legfontosabb közszükségleti cikkek megszerzését is alig teszik lehetővé. Ezek az új munkabérek sem haladják meg tehát a pénzromlás idején teljesített szolgálatok jogszerű egyenértékét.

Nyilván az utóbbi ítéletben kifejtett jogi állásfoglalás készítette a kormányt a f. évi április hó 4. napján hatályba lépett 4260/1947. M. E. számú rendelet kibocsátására. Eszerint az igazolási eljárás során állásuktól felfüggesztett, utólag azonban igazolt magánalkalmazottnak az 1946 augusztus 1. napját megelőző időről esedékessé vált, a felfüggesztés alatt visszatartott, szolgálati ítélményeit, nyugellátását vagy egyéb

hátralékos járandóságát csak a jelenleg hatályos kollektív szerződés szerint járó forint összegnek legfeljebb 10%-a erejéig lehet kifizetni, a rendelet rendelkezései a folyamatban levő perekben is alkalmazandók, sőt jogerős ítélet is csak 10% erejéig hajtható végre.

A rendelet a Kúria ismertetett ítéleteiben kifejezésre juttatott elvi álláspontot tehát legalább is az alkalmazottaknak megjelölt körére nem teszi magáévá, a pengőben, illetőleg adópengőben keletkezett egyes szolgálati járandóságok kiegyenlítése kérdésében a valorizáció elvét alkalmazza és pedig úgy, hogy annak legmagasabb mértékét is rögtön medállapítja.

Hogy ez a rendezés helyes-e vagy sem, s a rendelet hatálya alá nem eső egyéb munkaügyi követelések sorsát mennyiben érintheti, annak a fejtegetése ennek az ismertetésnek a körén kívül esik.

A rendelet 2. §-ával kapcsolatban felmerült az a gondolat, hogy a rendelet nem csupán az igazolási eljárás során felfüggesztve volt magánalkalmazottak említett követeléseire vonatkozik, hanem általában alkalmazandó az 1946 augusztus 1-e előtt keletkezett, pengőben, illetve adópengőben esedékessé vált magánalkalmazotti szolgálati illetmények vagy egyéb járandóságok iránt folyamatban levő perekben is.¹

A Kúria előtt P. II. 2085/1946. szám alatt folyt perben a Kúria a megszorító értelmezés mellett döntött s a fenti ítéleteiben lefektetett elvi álláspont fenntartása mellett kiemelte még azt is, hogy az elmaradt járandóságoknak a kollektív szerződések alapján megállapított illetmények figyelembevételével történt megítélése nem sérelmes a vállalatokra, mert a kollektív szerződések alapján járó fizetéseket a vállalatok anyagi helyzetének figyelembevételével állapították meg és főként ez volt a döntő. A vállalatok mai nehéz helyzetének eredménye az, hogy a munkavállalók a kollektív szerződések alapján békebeli bérüknek, fizetésüknek alig 50%-hoz jutnak hozzá.

Mindezek figyelembevételével az adott esetben annak a magánalkalmazottnak, akinek az állását a munkaadó 1945 augusztus 1-re történt szabályszerű felmondással szüntette meg, az 1945 március-augusztus hónapokra eső felmondási járandóságát és 15 évi szolgálat után járó végkielégítést az érvényes kollektív szerződéssel forint értékben megállapított fizetésnek 100%-a erejéig ítélte meg.

A pengőben, illetve adópengőben keletkezett szolgáltatások ártértekelésének a szolgálati jogviszonyban rendkívüli jelentőséggel bíró kérdése indokoltá tenné, hogy azzal a törvényhozás is „előbb foglalkozzék és azt minden részletében lehetőleg törvénnyel rendezze. Dr. Papp Péter

B.

A jog szoros összefüggését a társadalom életének egyéb megnyilvánulásával a munkajogi valorizáció is bizonyítja. Az 1914–18. évi és a most lezajlott két világháború utáni pénzérték-

telenedési folyamat között lényegbeli különbség nem volt. 1919 után általános jogszabály volt, hogy a munkáltató nincs kötelezve arra, hogy alkalmazottainak készpénzbeli illetményét a pénzromlásra való tekintettel felemelje vagy ártértekelje. Az 1928 : XII. t.-c. a szolgálati viszonyból folyó munkabér ártértekelésére kifejezett rendelkezést nem is tartalmazott és a bírói gyakorlat az ilyen követelést az ártértekelésből általánosságban kizárta és az ártértekelési kérelemnek csak a munkáltatónak a pénzromlás ideje alatt beállott vétkes késedelme esetében adott helyt. Az ártértekelés tehát csak esetleges és a gyakorlatban szórva-nyos volt. A teljesített kötelmek utólagos ártértekelését pedig a Kúria teljesen elutasította szolgálati jogviszonyból eredő követelések tekintetében, noha annak más jogterületen, az ügy érdemének és az eset körülményeinek vizsgálata alapján, sok esetben helyt adott.

A felszabadulás után, 1945 februárban életbeléptek az első kollektív szerződések és az elmaradt illetményeket nyomban ártértekelve követelték az arra igényjogosultak. A jogérzék mögött, ellentétben az 1919. év utáni időkkal, a munkavállalók megnövekedett politikai és gazdasági ereje állott. Nem volt vitás, hogy elmaradt munkabért nem lehet fiktív értékkel kiegyenlíteni. Az ártértekelés szükségessége és jogossága nem volt kérdés, csak módja és mértéke.

Kézenfekvő volt a jogszabállyá fejlődött bírói gyakorlat, mely szerint az elmaradt illetmények a folyó illetmények mértékéhez igazodjanak. Ez mérsékelt ártértekelést jelentett, de megnyugtató és igazságos volt az az elgondolás, hogy a hátralékos illetményt függetlenül a folyó illetmények vásárló értékétől, ugyanúgy kell teljesíteni, mint az aktív illetményeket.

1945. év tavaszán a jogászszakszervezetben készült rendelettervezet azt az elvi álláspontot juttatta kifejezésre, hogy minden munkajogi követelést a teljesítéskori tényleges bértételekben fizesse a kötelezett. A munkaügyi bíróság 1945 május havában kezdett újból működni és augusztus havában első ítéleteit már ily értelemben hozta. Később előfordult adópengőben való marasztalás is, és volt néhány olyan ítélet is, mely — esetleg felek közös előadása alapján — részben vagy egészben meghatározott tört arány mennyiségének mindenkor hivatalos ellenértékében állapította meg a marasztalást. A bírói gyakorlat a kollektív szerződések rendszerével párhuzamosan fejlődött és az infláció végén már nem is pénzüsszegben marasztalt, hanem az irányadó kollektív szerződés meghatározott bértételének meghatározott heti vagy havi szorzatában. Midőn a kalória-rendszer volt érvényben, az ítéletek meghatározták azt is, hogy hány kalóriának a teljesítéskori ellenértékét kell megfizetni. Az ítéletben foglalt marasztalt összegszerűsége tehát együtt változott — esetleg hetenként — a folyó bértételekkel.

Meghatározott összegű marasztalásnál több ízben előfordult, hogy adós a marasztaláskori összegben teljesített. Újabb per következett és a bíróság újból marasztalt.

¹ L. lapunk előző számának első szemléjét. Szerk.

A meghatározott pénzösszegre szóló ítéletek elleni fellebbezések esetében 1946 július óta a budapesti törvényszék munkaügyi fellebbviteli tanácsa megnyitotta a szóbeli tárgyalást és így tette elkerülhetővé, hogy helybenhagyó ítélet esetében felperes nyomban újabb keresetet indítani legyen kénytelen, ha alperes nem a folyó bértételben, hanem a marasztalás szerinti fizetéssel teljesít. Sok alperes be sem várta az új pert, tudva, hogy folyó bértételek mellett is előnyösen szabadul a kötelezettségétől, mindenki tudta ugyanis, hogy az infláció megszűnésével és ezzel együtt a bértételek belső értékének természetszerű emelkedésével kötelezettsége terhesebb lesz.

A Kúria 1946. év elején P. II. 25/1946. sz. a. ítéletében a valorizációt részben még méltányossági kérdésnek tekintette, amennyiben a konkrét ügyben a természetbeni illetményeket megítélte, de a készpénzilletményeket — egyébként indokolt méltányossági szempontokra hivatkozva — csak névértékben. Később azonban a Kúria munkágyekben is az átértékelést bírói gyakorlaton alapuló szabállyal emelte, mégpedig az aktív bértételek mértékéig, amivel szemben adós gazdasági lehetetlenülésre sem hivatkozhatnak. Az átértékelés tehát feltétlen. Kimondta a Kúria azt is (P. II. 1451/1946. nov. 25.), hogy a munkáltató késedelmének, vagy akár a per technikai okokból történt elhúzódnának hátrányaival a munkás nem sujtatható.

A gyakorlat szerint a követelés átértékelése szempontjából nem döntő, hogy az adós esetleg ítélet alapján teljesített, mert tartozása alól nem mentesülhet oly teljesítéssel, ami értékének túlnyomó részét már elvesztette. (Budapesti törvényszék 15. Pf. 1322/1946. november 30.) Az infláció legvégén igen sok vállalat oly módon teljesített, hogy alkalmazta a bértételt, de nem vette tekintetbe az ú. n. rendkívüli segélyeket. A mai gyakorlat értelmében mindezek a teljesítések újabb elszámolás, illetve átértékelés tárgyát képezik.

A bírói gyakorlat mellett, sőt, a bírói gyakorlat kialakulása előtt is már megindult a *jogszabály értelmében való átértékelés*. Noha ezek a jogszabályok a bírói gyakorlat eredményeivel azonosak voltak, az ítéletek a jogszabályokra kifejezetten mégsem hivatkoznak, holott ezek a jogszabályok analógiánál többet jelentenek.

1945. év végén már a minisztertanács előtt volt egy rendelettervezet, mely az 1945 október 1-ét követő időben teljesített vagy teljesítendő munkajogi követelések valorizációját a kollektív szerződések változásához mérten akarta szabályozni. Erre a rendeletre azonban szükség nem volt és ezért nem is került kibocsátásra.

1945. október 21-én jelent meg a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet. Ennek 5. § (2) bekezdése a felmondási idő és végkielégítés kiszámítását írja elő azzal, hogy amennyiben a számításba veendő időszak alatt, illetve felmondás alatt az illetmények megváltoznak, ezt a kollektív vagy egyéb szerződés szerinti változást a később esedékessé váló, még ki nem fizetett járandóságok tekintetében számításba kell venni.

A Magyar Közlöny 1946 január 27-i 22. számában jelent meg az új *kollektív keretszerződés*. Tekintettel arra, hogy a kollektív szerződés már tulajdonképpen nem szerződés a szerződésnek polgári jogi értelmében, minthogy annak megkötését törvényerejű rendelet írja elő, a kollektív szerződés általánosan és különösen is kötelező és állami szerv jóváhagyása után kihirdetéssel válik hatályossá, — ennél fogva jogszabálynak kell tekinteni a keretszerződést, illetve a keretszerződések alapján létrejött kollektív szerződéseket. A keretszerződés 1. pont 3-ik bekezdése szerint: Bérkérdésekben hozott határozatoknál a munkahér kifizetése mindenkor a kifizetés időpontjában érvényben lévő bértételek alapján történik. — Igaz ugyan, hogy ez a rendelkezés csak a paritásos bizottságokra vonatkozik, viszont elképzelhetetlen, hogy az átértékelés alapvető kérdésében más jogszabály érvényesüljön ezeknél a munkaügyi szerveknél és más jogszabály vagy gyakorlat a munkaügyi bíróságoknál.

A munkajogi valorizációval és annak elfogadott módjával szorosan összefüggött az 1946 február 24-én megjelent 1.840/1946. M. E. sz. rendelet. Ez a rendelet a tartásdíjak meghatározását a kollektív szerződések meghatározott tételeinek ítéletileg megállapítandó hányadához is fűzni engedte. Ha a bértételek szerint változik a munkavállaló tartozása, akkor ugyanazon jogviszonyból származó követelése is azonos elbírálás alá kell hogy essék.

A *nyugdíjátértékelés* kérdése kiegészíti a bérkövetelések átértékelésének kérdését. A folyamat itt is gyors és határozott volt. A nyugdíjvalorizációnak a magyar jogtörténetben multja van. A nyugdíjas magánalkalmazottak, mint a munkavállalóknak, társadalmi szempontból tekintve, élcsapata, már 1924. év végén bírói gyakorlatban nyilvánuló jogszabállyal megkapták az átértékelést és utána — részben vagyonátmentési arányszámra devalorizálva — a törvényhozási rendzést. Az 1945 augusztus 25-én és ezt követően november 25-én megjelent rendeletek még csak összegszerinti emelést írtak elő szorzószámmal és ebben a periódusban a nyugdíjasok lényegesen elmaradtak az aktív dolgozók illetményeitől, azonban az 1946 január 19-én megjelent 410/1946. M. E. sz. rendelet a nyugdíjasok illetményeinek átértékelését a megfelelő aktív alkalmazott ténylegesen illetményeihez kötötte oly módon, hogy a kiinduló pont mindig a dolgozó illetményeinek 70%-a. Viszonylagos csökkentés tehát így is mutatkozik, viszont tény, hogy az első világháború után a nyugdíjasoknak kb. 1926—28-ig, tehát tíz évig kellett várniuk, míg a pereskedések és arányszámmegállapítások megszűntek, amivel szemben már néhány hónappal a felszabadulás után történt intézkedés és egy éven belül, még a stabilizáció előtt megtörtént az a rendezés, mely a nyugdíjakat elvileg legalább a dolgozók illetményeihez arányosította és határozta meg.

Az átértékeléssel *kapcsolatos kérdések* csak részben nyertek eddig megoldást.

Hátralékos munkajogi követelések tekintetében csupán 1944. év legvégéről ismeretes (átértékelésre szóló bírói ítélet). Régebbi tételeket még nem valorizáltak és általában véve nem is érvényesítettek. Kétségtelen, hogy ily követelések tekintetében a hitelezői késedelem kérdése döntő szereppel bírhat.

A szolgálati jogviszonnyal kapcsolatos óvadékátértékelés kérdése sem játszik olyan szerepet, mint 1918 után. A pénz elértéktelenedése mellett olyan anyagkárok is voltak, hogy a veszteségnek ki által és mily arányban való viselése nagy mértékben bonyolultakká teszi a kérdést.

A felszabadulás után megszűnt szolgálati jogviszonyokból folyó szolgálati járandóságok összecszerúségének megállapításánál volt bizonyos nehézség. A kollektív szerződés hatálya alá eső munkavállalók jelenlegi bértételein felül a bíróság nem veszi tekintetbe a régi béreknek járulékos természetű juttatásait (remuneráció, mérlegpénz stb.), minthogy az érvényben lévő kollektív szerződések fizetési tételei minden juttatást magukban foglalnak. A kollektív szerződés hatálya alá nem eső, magasabb fizetési kategóriákba tartozó magánalkalmazottak illetményeinél a bíróság azt kutatja, hogy az igénylő felszabadulás előtti illetménye mennyivel haladta meg az akkori szokásos illetményeket és ehhez képest emeli arányosan a kollektív szerződések szerinti bértételt.

Kamatot a bíróság a szolgálati szerződés megszűnésétől, vagy a perléstől állapít meg, bár van olyan ítélet is, mely 1946 augusztus 1-től ítél meg kamatot, minthogy addig az alkalmazott az átértékelést kapja kárpótlásul a késedelemért.

Mezőgazdasági munkavállalók terménykövetelése tekintetében vagy terményt ítél meg a bíróság, vagy annak hivatalos árfolyamon számított ellenértékét. Ilyen követelésekkel kapcsolatban az a törekvés érvényesül, hogy az ítélet vagy egyesség természetbeni kiszolgáltatásra szóljon, viszont aratás utáni időpontra eső teljesítési határidővel.

A földreformmal összefüggésben megszűnt szolgálati jogviszonyokból eredő követelések érvényesítésére részben moratórium van, részben bírói

mérséklésnek van helye. (11.670/1946. M. E. sz. rendelet.) — Az ellátás nélkül maradt gazdasági nyugdíjasokat az OTI segíyezi. (45.900/1946. N. M. sz. rendelet.)

Külön jogszabályok irányadók az állami és közületi alkalmazottak szolgálati jogviszonyaira. Ezek a jogviszonyok azonban nem tartoznak szorosan a munkajogi átértékelés fogalma alá.

A munkaügyi átértékelés tehát általános jogszabállyá lett, bírói gyakorlat, rendelet és kollektív szerződés alapján. A jog fejlődésmenete azonban az átértékeléssel szemben már megkezdte a különös jogszabályok megteremtését. Újabb különös jogszabályok azonban az átértékelést korlátozó fejlődésmentre utalnak.

1947 április 3-án jelent meg a 4.100/1947. M. E. számú rendelet, amely a bélistázott magánalkalmazottak illetményeinek kifizetéséről intézkedik és részletfizetési időpontokat állapít meg. A rendeletben egy devalorizáló árnyalat ismerhető fel. Rögzíti ugyanis a munkavállaló illetményeinek összecszerúségét az elbocsátáskor érvényben volt kollektív szerződés bértételeihez. Ennélfogva ezeket az alkalmazottakat a későbbi függelékben foglalt emelések, így pld. a legutóbbi 10—15%-os emelések, nem illetik meg.

1947 április 4-én jelent meg a 4.260/1947. M. E. számú rendelet. Eszerint az igazolási eljárás során felfüggesztett alkalmazott, aki ennek folytán illetményekben nem részesült, de az igazolási eljárás jogerős befejezésével illetményeinek vagy nyugellátásának folyósítására támad igénye; az 1946 augusztus 1. napját megelőző időre esedékesé vált szolgálati illetmény címén nem kaphat nagyobb összeget, mint a jelenleg hatályos kollektív szerződés szerint a megfelelő időre járó forintösszeg 10%-át.

Ez a rendelet csupán a fasiszta-gyanús alkalmazotti igényekre vonatkozott, de értelmezése körül e pillanatban élénk a vita. Nemcsak jogszabályok, de jogmagyarázatok is ütköznek. És ütköznek a gazdasági érdekek a jogszabályokon és magyarázatokon keresztül. *A munkajogi átértékelés kérdése még nem tekinthető lezártnak.*

Dr. Bánóczi Dénes

X. A magánalkalmazotti nyugdíj két részletkérdése.

I.

A 410/1946. M. E. sz. rendelet a pénzérték folyamatos csökkenésének tartama alatt alkalmas volt a nyugdíjvalorizáció megoldására, jellegének ideiglenessége következtében azonban szükségesnek látszik végleges jogszabály alkotása. Az ezt célzó jogszabály előkészítése már több mint 1/2 éve foglalkoztatja a Népjóléti Minisztériumot, amelynek tervezetét munkavállalói és munkáltatói érdekképviseletek bevonásával tartott ankétek tárgyalják. Ezen ankétek következ-

ménye, hogy a rendelet várható intézkedéseiről a szélesebb jogi közvélemény is tudomást szerzett.

A szerződéses nyugdíjak valorizálásával kapcsolatban több variáció után, jelenleg a következő megoldásról lehet hallani, mint véglegesről:

Szerződéses nyugdíjak esetében arányosításnak volna helye olymódon, hogy a szerződéskötés időpontjában a munkavállaló által élvezett tényleges javadalmazásnak a szerződéses nyugdíjhoz való arányát kell megállapítani, azzal a megszorítással azonban, hogy ennél a kiszámításnál a

javadalmazást havi P 3000-nél többel akkor sem lehet számbavenni, ha a valóságos javadalmazás ennél több volt. Megállapítandó ezután, hogy a munkavállaló aktív szolgálata esetén jelenleg mennyi volna javadalmazása és ezen összegnek annyi százaléka volna a nyugdíja, mint amilyen arányszámot, illetve százalékot fenti számítás eredményez. Hozzá kell még tenni azt, hogy a rendelettervezet a nyugdíjakat általában maximumálja; ezt a maximumot az arányosítással kiszámított nyugdíj sem haladhatja meg.

Példával megvilágítva, a tervezett jogszabály a következőket eredményezi: 1936-ban valamely munkavállaló részére szerződésileg havi P 1000.— nyugdíj állapított meg, a munkavállaló jövedelme ugyanakkor P 4000.— volt. Az arányszám annak következtében, hogy havi P 3000-nél magasabb javadalmazás az arányosításnál figyelembe nem vehető: 33%. Jelenleg, minthogy a javadalmazások a kollektív szerződésen felüli munkavállalóknál általában csökkentek, ezen munkavállaló havi javadalmazása kb. Ft 3.000.— volna. Ezen javadalmazásnak 33%-a lenne a nyugdíja, azaz: Ft 1000.—.

Ugyanakkor 1936-ban havi P 1500.— javadalmazás mellett szerződésileg ugyancsak havi P 1.000.— nyugdíj állapított meg ugyanazon munkáltató más munkavállalója javára; az arányszám tehát 66%. Jelenleg ennek a munkavállalónak a javadalmazása feltehetőleg Ft 2000.— lenne, minthogy a javadalmazások csökkenése főleg a legmagasabb régiókban következett be és így a magasabb javadalmazások egymáshoz közelebb jutottak. Ezt a nyugdíjjogosultat jelenleg Ft 2000.— 66%-a, azaz: Ft 1332.— nyugdíj illetné meg.

Ebből a két példából is már szembetűnik a méltánytalanság. A felek szerződési akarata ugyanis nem az volt, hogy a nyugdíjjogosult munkavállaló akkori javadalmazásának valamely hányadát kapja, hanem azt a nyugdíjat kívánták contrahálni, amelyik a nyugdíjszabályzatok túlnyomó részében, mint maximum volt engedélyezve. A szerződéses kikötésnek csupán az az értelme volt, hogy ezt a nyugdíjat a nyugdíjévektől kívánták függetleníteni, illetve előfordult, hogy a szerződés megkötésének más okai voltak, amikor is a nyugdíjjogosultat esetleg szerződés nélkül is, nyugdíjévei alapján illette volna meg ugyanaz az összeg, mint maximális nyugdíj. Ebben az utóbbi esetben a rendelettervezet a szerződéstköti munkavállalót megbünteti. Ha ugyanis nem kötött volna szerződést, úgy arányosításba nem kerülne, hanem a beszámítható javadalmazás rendszerével számíttatnék ki nyugdíja s így a jelenlegi maximális nyugdíjat érné el.

A fenti két példában a két munkavállaló az állásuknak általában megfelelő nyugdíjat biztosította a maga részére szerződésileg, vagyis „szerényen” járt el.

Vizsgáljuk meg ezzel szemben, mit eredményez a rendelettervezet annál a munkavállalónál, aki kis javadalmazás mellett kötötte ki ugyanazt az összegű nyugdíjat. Ennek javadalmazása

P 1000.— volt, szerződésileg biztosított nyugdíj ugyancsak P 1.000.—. Az arányszám 100%, jelenlegi javadalmazása feltehetőleg kb. Ft 1400.—. A nyugdíja tehát Ft 1400.—. A fenti két példával ezt a példát összevetve, jelenleg a legnagyobb nyugdíjat a három munkavállaló közül az fogja kapni, akinek eredetileg legkisebb javadalmazása és legkisebb hatásköre volt.

Nem képzelhető el, hogy a rendelettervezet alkotója ezt a részletkérdést ilyen gondolatmenet mellett megvizsgálta, még kevésbé tételezhető fel, hogy ezt az eredményt kívánná elérni. Az aránytalanul magas szerződéses nyugdíjak megnyirbálása helyes, ezt a célt azonban a nyugdíjmaximum ügyis szolgálja.

A helyes megoldás a felek szerződési akaratának tiszteletben tartása, azonban nyugdíjmaximum közbeiktatásával, amely a szerzett jogok kismérvű sérelme mellett érvényesítené a jelenlegi jövedelemnivelláló elgondolásokat is. Ez az eredmény nem az arányosítással, hanem a következő módszerrel volna elérhető. A szerződéses nyugdíj annyi százaléka legyen a kollektív szerződésben meghatározott maximumnak, mint ahány százaléka volt a szerződés megkötésének időpontjában biztosított nyugdíj az abban az időpontban érvényes kötelező öregségi biztosítási értékhatárnak. Ez tulajdonképpen valorizációs kulcsseám, s így egyszerűbb volna átszámítási kulcsról beszélni. Azonban a rendelet az átszámítási kulcsot általában kerüli, az ajánlott fogalmazás pedig a fenti kulcsszámmellőzés elvének fenntartására alkalmas.

Ez a módszer mindenesetre azt eredményezné, hogy fenti mindhárom példában, amennyiben a nyugdíjak egy időpontban állapítottak meg és így a biztosítási határ ugyanaz volt, ugyanaz lesz a kulcsszám, vagyis mindhárom nyugdíjas azonos összegű nyugdíjat kap. Azt hiszem, hogy ez az egyedüli igazságos megoldás. A nyugdíjszerződés időpontjában ugyanis mindhárom munkavállaló részére nemcsak azonos 1000—1000 pengőket biztosított a munkáltató, hanem ezen át azonos értéket garantált, így tehát indokolatlan, hogy jelenleg különböző értékeket kapjanak.

II.

A baloldali magatartás vagy zsidószármazás miatt hátrányt szenvedett közalkalmazottak rehabilitációja után ezt a rehabilitációt kívánja megadni a magánalkalmazotti jogviszony területén is a 3.100/1947. M. E. sz. rendelet, a kényszerűen szolgálaton kívül töltött időnek a nyugdíjévekbe való betudása útján. Ennek a betudásnak a mértéke a nullától a teljes szolgálati idő betudásáig terjed, aszerint, amint a baloldali magatartás vagy zsidószármazás miatt elbocsátott a rendelet által felállított alábbi 3 kategória valamelyikébe tartozik.

1. Ha a nyugdíj terén rehabilitálandó tényleges szolgálatba visszavétetett.

2. Ha a rehabilitálandó tényleges szolgálatba vissza nem vétetett.

3. Ha a nyugdíj rehabilitáció alkalmazására nem az eredeti nyugdíj jogosult nyugdíjának közvetlen megállapításánál, hanem jogutódainál (özvegy, árva) kerül sor.

Az 1. és 3. csoportbeli tényállásnál a rendelet messzemenő bonificatiókat ír elő. Ezzel szemben a 2. csoportban így rendelkezik: »Ha a tényleges szolgálatba vissza nem vett alkalmazott szolgálati viszonya az 1919. évi augusztus hó 1-ső napjától az 1938. évi május hó 31-ik napjáig terjedő időben szűnt meg és az alkalmazott a szolgálati viszonya megszűnése előtt nyugdíjra igényt még nem szerzett, nyugdíj jogosultsága és nyugdíja összegének megállapításánál a tényleges szolgálatban töltött időhöz annak negyedrészt, tíz éven felüli szolgálat esetén pedig harmadrészt hozzá kell számítani.«

»Ha a tényleges szolgálatba vissza nem vett alkalmazott szolgálati viszonya az 1938. évi május hó 31. napja után szűnt meg, nyugdíj jogosultsága és nyugdíja összegének megállapításánál a szolgálati viszony megszűnésétől az 1945. évi június hó 30. napjáig eltelt időt úgy kell tekinteni, mintha azt az alkalmazott tényleges szolgálatban töltötte volna.«

»Az igényt még nem szerzett« előfeltételből a contrario következik, hogy amennyiben az egyébként rehabilitálni kívánt munkavállaló a szolgálati viszony megszűnésekor már nyugdíj jogosult volt, vagyis szolgálati évei az érvényes nyugdíj-szabályzat szerinti várakozási időn már túl voltak, nyugdíj-bonificatióra igényt nem tarthat.

Különösen feltűnő ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy az 1938. évi május hó 31. napja után elbocsátott magánalkalmazottnál a szolgálati viszony megszűnésétől az 1945. évi június 30-ig eltelt teljes időt bonificálja a rendelet. Az 1938. évi május 31-iki fordulónap alkalmazásával a rendelet a rehabilitálandókat két csoportba osztja. Nagy általánosságban azt lehet mondani, hogy 1938. május 31. előtt baloldali magatartás miatt, 1938. május 31-e után pedig túlnyomórészt a zsidótörvények következtében került elbocsátásra sor. A két kategóriára vonatkozó eltérő szabályozás a jogszabályalkotó által nyilván nem intencionált eredményre vezet és így jogpolitikailag nem helyesehető. Emellett a rendelet alkotásánál figyelembe vett pénzügyi elgondolások sem tükröződnek ebben a szabályozásban.

Tény ugyanis, hogy a nyugdíjpénztárak és az ezekért készfizetői kezességgel tartozó munkáltatók nem rendelkeznek a szükséges nyugdíj-fedezettel és így kívánatosnak látszhatott a magánalkalmazotti nyugdíj jóváírás volumenjét csökkenteni. Ezt a szándékot azonban az általam fentebb ismertetett rendelet rész szolgálati amúgysem alkalmas, mert az 1919-es magatartás következményeképpen nyugdíjazott direkt jogosultak körénél feltételezhetőleg nagyobb a másodlagos jogosultak köre. Az eredeti nyugdíj jogosultak száma ugyanis elhalálozás következtében természetesen csökken és ez a szám a másodlagos igény jogosultak (özvegyek, árva) számát növeli.

Cssodálatos módon azonban az özvegyek és árva tekintetében a rendelet 3. §-a nem tartalmazza az »igényt nem szerzett« előfeltételt s így az a bízár helyzet áll elő, hogyha pl. jelen rendelet hatálybalépése előtt halt meg olyan munkavállaló, aki 1919 után történt elbocsátásakor már nyugdíj jogosult volt, úgy özvegye nyugdíjának kiszámításánál bonificatióknak van helye, és így jobban jár, mintha férje csak a rendelet hatálybalépése után halna meg. Utóbbi esetben ugyanis a nyugdíjat és jóváírást a direkt nyugdíj jogosult fennálló szabály szerint kell elbírálni, azaz bonificatióknak nincs helye.

Ez a rendelkezés tehát jogpolitikailag, pénzügyileg és végül logikailag is téves. Ezt a joghézagot nyilvánvalóan nem tudatosan hagyta meg az alkotó, annak novelláris eltüntetéséről, »betöméséről« kellene gondoskodni.

Dr. Kallós Tibor

JOGI KÖNYVUJDONSÁGOK

Keresztessy—Lánczy: Vagyonadó. Jövedelemtöbbletetadó	40.— Ft
Mátéffy—Bede: A cégbejegyzési eljárás és bírói gyakorlata	32.— Ft
Fülöp—Boros: A szövetkezeti törvény és magyarázata	40.— Ft
1947: XI. törvénycikk a szövetkezetekről (hivatalos kiadás)	3.84 Ft
Magyarországi Rendeletek Tára 1945. I—VI. füzet (hivatalos kiadás)	47.— Ft
Róth J.: Az árdragítás anyagi és alaki jogszabályainak gyűjteménye. III. bővített kiadás	24.— Ft
Major—Sugár: Árdragítás	18.— Ft
Szabóky—Zalán—Ifj. Nagy: Röglönbíráskodás anyagi és eljárási szabályai	12.— Ft
Csűrös—Gabányi—Kuncz—Windisch: A forintmérték	32.— Ft
Átszámítási táblázat a pengőnek forintban kifejezett értékesítéséről. Összeállította a Magyar Nemzeti Bank	2.50 Ft
Bolgár Gy.: A 320/1946. M. E. sz. rendelet pertörzési rendelkezései a gyakorlatban	3.— Ft
Simor A.: A házasság felbontását módosító 6800/1945. M. E. sz. rendelet és az annak nyomán kialakult joggyakorlat. II. kiadás	8.— Ft
Zalán K.: Öröklési jogunk újabb kérdései	4.— Ft
Bursics Z.: A magyar bünvádi eljárási jog vázlat. III. kiadás	44.— Ft
Bursics Z.: A magyar anyagi büntetőjog rövid összefoglalása	36.— Ft
Fehérvári J.: A magyar polgári végrehajtási jog rendszere. VII. kiadás	36.— Ft
Fehérvári J.: A magyar telekkönyvi jog vázlat. VII. kiadás	30.— Ft
Máthé I.: Társadalombiztosítási jogszabályok és útmutató. VIII. kiadás, kötve	58.— Ft

Kedvező fizetési feltételek mellett megrendelhető:
FELDMANN-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

„Ügyvédek boltja“

JOGI, BEL- ÉS KÜLFÖLDI SZÉPIRODALMI KÖNYVEK

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12
(Törvényszék mellett)

Postatakarékpénztári számla: 5.303 — Telefon: 120-034

XI. Valorizációs részletkérdések

1. A Kúria rövid időn belül két ízben »tett félre« a jogszabályok átlagos élettartamát tekintve réginek nem mondható rendeleteket, mindkét esetben a pengőromlással kapcsolatban:

a) A VI. 1770/1946. sz. ítélet, amely az 5.777/1941. M. E. sz. rendelet szerint nem igényelhető albérleti összeget ítél meg. »Helyesen mutat rá a fellebbezési bíróság« — mondja a Kúria — »hogyan az ekkor érvényben volt 5.777/1941. M. E. sz. rendeletnek az üzleti albérleti bérekre vonatkozó rendelkezései — a megváltozott viszonyokra tekintettel — ... gyakorlati jelentőségüket elvesztették és az akkor még ily irányban hiányzó kormányintézkedések folytán az újjáéledéssel feléledő gazdasági élet — a köztudomás szerint — oly irányt vett, hogy az üzlethelyiségek főbérleti a helyiségek rendbehozatalával felmerült költség egy részét azt az önként vállalt albérllőkre hárította, magasabb összegű albérleti bérek fizetése alakjában.«

A döntés gyakorlati megfontolásai nyilván helyesek. A legalitás szempontjából mégis kéte-lyeink vannak atekintetben, helyes volt-e kimondani a desuetudot oly jogszabályra vonatkozóan, amelynek idevágó rendelkezése a 4.000/1946. M. E. sz. rendelettel csak 1946 április 4-én módosított és amely 1946 július 19-én történt — még mindig csak részbeni — hatályonkivülhelyezéséig, helyiségbérleti jogunk főforrása volt. Eadem ratione a pénzromlással kapcsolatban a béremelés általános korlátozására vonatkozó rendelkezésre vonatkozóan is kimondható lett volna a desuetudó: hogy ez milyen zavart okozott volna, felesleges hangsúlyoznom.

Amikor azonban a jogszabályalkotó hallgatása olyan — jogszabályalkotási — terhet ró a bíróságra, mint jelenleg a valorizáció kérdésében, úgy a bíróság valóban nehezen vonhatja meg a határt, meddig mehet a jogszabályok kreálásában (és ennek során jogszabályok hatályonkivülhelyezésében).

b) A P. III. 2554/1946. sz. rendelet pedig a tartásdíjak és más hasonló szolgáltatások meghatározásának módjáról szóló 1.840/1946. M. E. sz. rendeletre vonatkozóan alábbi deklarációt teszi:

»Ennek a rendeletnek nyilvánvalóan csak az volt a célja, hogy a pengőnek fokozottabb értékromlásával szemben legalább megközelítően biztos alapra fektesse a tartásdíjak és hasonló szolgáltatások értékállandóságát és ekként elejét vegye a felek ismételt perlekedésének. A forintérték bevezetésével azonban a rendeletnek már gyakorlati jelentősége alig van s azért annak alkalmazása csak kivételesen, olyan esetekben mutatkozik indokoltnak, amelyekben az a felek egyéni és gazdasági helyzetére tekintettel célszerűnek mutatkozik.«

Ezen határozat állásfoglalását a legalitás (1869. IV. t.-c. 19. §) aggályán — amely itt talán még erősebb, mert a fentebb tárgyalt esetben a Kúria valorizációt tilalmazó jogszabályra mondta

ki a desuetudot, olyan jogszabályra, amely az ítélethozatalkor már hatályban nem volt, jelen esetben viszont valorizáló jogszabályról van szó — túlmenően érdemben sem osztjuk. És pedig:

2. az id. rendeletek adópengőben való marasztalást megengedő rendelkezése nyilván meghaladott és arra sincs szükség, hogy a tartásdíj terményekben határozassék meg. Az a rendelkezés viszont, amely a tartásnak a kötelezett illetményei (2. §), esetleg mindenkorai illetményei (3. §) hányadában való meghatározását teszi lehetővé, nemhogy feleslegessé vált volna, hanem most válnék valóban gyakorlativá.

Az átértékelésnek ugyanis külön problémája a visszatérő szolgáltatások valorizációja.

Gazdasági viszonyaink még alakulóban vannak. Kétségtelen, hogy a viszonyok további javulásával az általános jövedelmek emelkedni fognak, de emelkedhetik a ház- és földbirtok forgalmi értéke is. A visszatérő szolgáltatások átértékelése pedig, ha az számszerűen, forintban történik, nem vehet mást alapul, mint a mai gazdasági színvonalat, a mai fizetéseket, a mai vagyontételeket. Így pl. a P. I. 2.401/1946. sz. ítélet a mostohanyát mostohagyermekével szemben megillető járadékot, amit a felek a 3.640/1943. M. E. sz. rendelet hatálya alá eső magánalkalmazottak minimális járandóságában és arra az esetre, ha a jogszabállyal való meghatározás megszűnnék, oly összegben határoztak meg, amely az elsőrendő életszükségleti cikkek árának figyelembevételével 1943 szeptemberben 360 P-nek felelt meg, havi 200 forintban értékelte át, a kollektív szerződés 6. csoportjának figyelembevételével. Miután pedig az illetmények ma a békeszínvonalnak csak mintegy 60 %-át érik el és nyilván a békeszínvonalak felé fognak tendálni, sőt azt feltehetően meg is fogják haladni, a kérdéses járadék újból és újból átértékelendő lesz. Ugyanúgy az a járadék, amely házbérjövdelem szintjére tekintettel egy pengő egyenlő egy forinttal arányban értékelt át, (alsóbírói döntés) — a bérjövdelem emelkedésének arányában.

A visszatérő szolgáltatások nagyrésze tekintetében tehát az első valorizációs kampányt követően a kollektív szerződések, közalkalmazotti illetmények, házbérek stb. mindenkorai a viszonyok további javulásával beálló emelkedéséhez képest mindig újabb és újabb, a Pp. 413. §-án alapuló perlavina fog megindulni.

Kíváncsú volna tehát az ilyen jellegű követeléseket átértékelő ítéleteket, ahol ez lehetséges, az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet 3. §-ának mintájára szövegezni, tehát kollektív vagy köztisztviselői illetmény, esetleg meghatározott ingatlan bérjövdelemének hányadában marasztalni, nem pedig még azon jogviszonyok tekintetében is elvetni ezt a lehetőséget, amelyre az az 1.840/1946. M. E. sz. rendelet erejéből már ma is megvan.

Való ugyan, hogy ebből a végrehajtás során kisebb bonyodalmak támadhatnak, szükségessé válhatnak a felek meghallgatása, bizonyos szűk körre szorítandó bizonyítási eljárás (pl. megkeresések az alapulvett kollektív szerződések szerinti illetmények, vagy házbérfelvételek megállapítása iránt), ezt a hátrányt azonban bőségesen kiegyensúlyozza az abból származó előny, hogy egy vagy több, esetleg hárominstanciájú pert takarítunk meg vele.

3. Valorizációs jogunk darabosságából folyik az alábbi antinómia.

Restitúciós alap-szabályunk: a 200/1945. M. E. sz. rendelet a kizsákmányoló ügylet szabályait alkalmazza; ez a törvény szóhasználatára szerint semmisséget (helyesen megtámadhatóságot) eredményez, maga után vonva az eredeti állapot helyreállítását. Így az kapott ellenérték visszatérítésére a valorizáció általános szabályai lesznek irányadók; ezzel szemben a restitúciós részlet-

szabály: a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet speciális intézkedést tartalmaz az ellenérték visszatérítésére vonatkozóan, a jelenlegi nagykereskedői beszerzési árakat veszi alapul, elrendelve, hogy ezek oly hányada a visszatérítendő összeg, amily hányada a tényleges ár az egykori nagykereskedői beszerzési áraknak volt. Így lényegében teljesen azonos tényállásra eltérő jogszabály alkalmazandó. Aki pl. árukészletét a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet alapján követeli vissza, hozzávetőleg tudja, milyen ellenértéket kell majd visszatérítenie; aki ugyanezt az igényt — mielőtt arra mint önálló igényre a döntőbírói út megnyílt volna — a 200-as rendelet alapján a rendes bíróság előtt érvényesítette, a valorizációs kulcs minden bizonytalanságával kerül szembe.

Indokolt volna a valorizációs törvényben felveendő rendelkezéssel ezt az ellentétet eltüntetni.

Dr. Szirmai Zsolt

XII. Az átértékelés perjogi vonatkozásai

Az átértékelő igény rendezése történhetik peren kívül a felek közt való megegyezéssel, választott bírósági döntéssel, amennyiben ennek törvényes előfeltételei megvannak. Némely esetben nincs is szükség hatósági jogsegély érvényesítésére, amikor általános hatósági rendelkezés szabja meg, hogy a megállapított alapkövetelés mennyi forintösszegben nyerjen kielégítést (l. a közforgalmú vasutak s hajózási vállalatok bal-eseti járadékosai járadékának forintértékben megállapításáról szóló 10.740/1946. M. E. rendeletet és az ezt módosító 4010/1947. M. E. rendeletet, melynek 2. §-a értelmében az 1946. évi augusztus 1. napját meg előző időre járadék követelést további rendelkezésig bírói úton nem lehet érvényesíteni.)

Amennyiben egyéb érvényesítő lehetőség nincs, hatósági segély igénybevitelére van szükség. Általában elvi szabályként vehető, hogy az átértékelő igényt az előtt a hatóság előtt lehet és kell érvényesíteni, amelynek hatáskörébe és illetősége alá az átértékelendő követelés tartozik. Az elvi szabály alól kivételtétel esetében a kivételes szabály irányadó.

Amennyiben a magánjogi követelés más hatóság elé utalva nincs, annak érvényesítése elvileg rendes bírói hatáskörbe tartozik.

Elodázhatatlanul kívánatos oly kivételes szabály létesítése, hogy ha a követelés pengőösszegét az illetékes hatóság már megállapította vagy a hitelező és adós egyértelmű kijelentése értelmében a pengőösszeg nem vitás: egy kijelölendő szervhez, talán a járásbíróshoz peren kívüli úton fordulhasson akár a hitelező, akár az adós a követelésnek forintösszegben való megállapítása végett.

Külön ki kell térni az ügyvédi járandóság átértékelésének a kérdésére. Még az 1928 : XII. t.-c. alkotását megelőző időben kifejlődött és most is követett állandó bírói gyakorlat értelmében, ha az

ügyvédi járandóság korona-, illetve pengőértékben bíróilag megállapítva nincs, azt sem a fél ellen közvetlenül behajtás iránt indított perben, sem a Ppé. 18. §-ában, illetve az Ürt. 105. §-ában szabályozott perenkívüli csak megállapító eljárásban nem a leromlott valutában állapítják meg és nem ezt értékeli át az állandósult valutára (most forint-összegre), hanem a járandóságot a leromlott valutában megállapítás mellőzésével közvetlenül méltányos forintösszegben állapítják meg. Ennek az eljárásnak helyes elvi jogalapja az, hogy átértékelésnek csak a leromlott valutában meghatározott követelés tekintetében van helye, a bíróilag megállapítandó ügyvédi járandóság pedig nincs meghatározva semmiféle pénznemben, tehát azt a folyamatos pénznemben kell megállapítani.

De éppen ebből következik, hogy az ügyvédi járandóság is átértékelés tárgya, ha az a leromlott pénznemben már meg van állapítva (pl. a Ppé. 18. §-a, illetve az Ürt. 105. §-a értelmében) vagy a megállapítás erejéig megállapítottnak tekintendő (pl. az ellenféllel szemben hozott költségben marasztaló ítéletben, vagy permegszüntető végrehajtást elrendelő s egyéb végzésekben. Ugyanis ennyi legalább az ügyvédet is megilleti a saját felével szemben. Ezekben a határozatokban megállapítottakon kívül még díjazandó tételek megállapítására szintén vonatkoznak a közvetlen pengőben megállapítás tekintetében a fentebb mondottak.

Ügyvédi díj és költség behajtása iránt *saját fél ellen* indított perekben is irányadó a Kúria 54. sz. j. e. döntvénye a községi bíróság hatásköre tekintetében.

A perben pengőben az ellenfél ellen megítélt költség átértékelését illetően: most már — lehet mondani — kivételnélküli bírói gyakorlat, hogy a per bármely szakában elő lehet terjeszteni a költség átértékelése iránt való *kérelmet* és pedig fel-

lebbviteli fokon az alsóbb fokon eldöntött költségre vonatkozóan és akkor is, ha az alsóbb fokon a költség tekintetében hozott döntést fellebbvitellel nem is támadták meg. Így a felülvizsgálati tárgyaláson csatolt iratban vagy szóvalis (amely utóbbi esetben jegyzőkönyvbe veszik a kérelmet), tekintet nélkül a csatlakozás határidejére, vagyis a határidőn túl is. (Kúria, P. V. 999/1946/14., 1077/1946/22., 1389/1946/11., P. VI. 1636/1936/13, Budapesti tábla P. IX. 4571/1946/12. stb. stb.) Az előtte folyt eljárás költségeinek megtérítése iránt különben a bíróság hivatalból is intézkedik (Pp. 424. § első bekezdés). A meg nem támadott elsőfokú költségmarasztalás átértékelése iránt kérelem nélkül azért nem lehet intézkedni, mert a költségtartozás teljesítéssel vagy más módon meg is szűnhett. Bár elvétele ilyen költséget is hivatalból bevont az átértékelésbe a gyakorlat. De ez aggályos.

Kérdés, hogy a per jogerős befejezése után lehet-e az ítélet kiegészítését kérni a Pp. 409. §-ára hivatkozással, azon az alapon, hogy átértékelő kérelem ugyan nem volt előterjesztve, de a bíróság a Pp. 424. §-a első bekezdés alapján hivatalból tartozott volna intézkedni. Am ez a hivatalból intézkedés nem az alsóbbfok, hanem csak az éppen eljáró bíróság előtt folyó eljárás költségének a megtérítésére vonatkozik. Nincs azonban kizárva, hogy a tárgyalást vezető elnök a Pp. 224. és 225. §-ában meghatározott elnöki jogkörében az alakilag jogerősen megítélt költségre vonatkozóan kérdést intézzon az iránt, hogy ennek átértékelése is időszerű-e még meg nem szűnése okából és ide vonatkozóan is kiderítse a tényállást. Rendszerint az elnöki jogkör a felülvizsgálati eljárásban erre nem terjed ki, mert általában ilyen novumok itt már nem is hozhatók fel (Pp. 535. és 541. §). De a bírói gyakorlatiránya az átértékelés minden tekintetben minél gyorsabban megoldhatása érdekében az alaki jogszabályok tekintetében legmesszebbmenő engedmények felé hajlik.

Amennyiben pedig az eljárási költség átértékelése nem érvényesítés következtében elmaradt: a törvény rendes útján (új keresettel) érvényesíthető, ha csak a fentebb említett egyszerűbb, rövidebb perenkívüli eljárás nem létesül.

Maga az eredetileg pengőben vagy forgalomban már nem levő más belföldi pénznemben (pl. koronában) meghatározott alapkövetelés — amennyiben az különben rendes bírói útra tartozik — átértékelten szabályszerű keresettel peres úton, bírói út hiányában pedig az illetékes közigazgatási hatóságnál, az arra nézve irányadó módon érvényesíthető. Ha pedig a per (illetve közigazgatási eljárás) már folyamatban van, a marasztalási kérelem átértékelő kérelemmel kiegészíthető, amennyiben ennek a lehetősége törvényes intézkedéssel kivételesen nincs kizárva.

A bíróság előtt a pénztartozás átértékelésére irányuló kérelmet az eljárás bármely szakában, a felülvizsgálati eljárás során a felülvizsgálati tárgyaláson szóvalis első lehet terjesztetni és az eljárás folyamán előterjesztett ily kérelemre a Pp.-nek a kereset megváltoztatását vagy felemelését tiltó rendelkezései sem a per fő tárgya, sem a per-

költség tekintetében nem nyernek alkalmazást. (V. ö. 1928 : XII. t.-c. 29. § harmadik bekezdéssel). — Viszonos teljesítés kötelezettsége esetében (MTJ. 1130. és 1131. §) az előbbi állapot helyreállításában pénztartozás tekintetében esetleg *hivatalból* is ki kell terjeszkedni az átértékelés kérdésére.

Koronaalutában meghatározott követelés átértékelése is időszerű lehet még az 1928 : XII. t.-c. 3. §-ára tekintettel, amely szerint a lejáratától számított egy éven belül lehet ennek az átértékelését kérni és a lejáratától egy éven belül történt vagy a jövőben beálló lejáratától egy éven belül még azután fog történni a kérelem előterjesztése az illetékes bíróság előtt. Ilyen esetben az 1928 : XII. t.-c. teljes egészében alkalmazást nyer, de a dolog természetének megfelelően hasonló esetben is forintban kell meghatározni a fizetendő összeget.

Közigazgatási jellegű követelés átértékelése esetében is ilyen jellegű marad és az átértékelés különbözeti kár vagy megtérítés címén sem vihető rendes bírói útra. Így pl. a kincstárnak tartozatlanul fizetett köztartozás átértékeléses többlet-különbözete iránt a kincstár ellen rendes bírói úton nem lehet fellépni.

A Pp. 397. §-a értelmében az ítéletben a kötelezettség teljesítésére tizenöt napos határidőt kell adni, szükség esetén a *felperes kérelmére* rövidebb, rendkívüli körülmények közt pedig az *alperes kérelmére* hosszabb határidő is adható. Továbbá részletfizetés is megengedhető külön-külön határidőkkel még pedig akként is, hogy részletfizetés elmulasztása esetében a még hátralékos összes részeket azonnal teljesítendő, de ezen jogkövetkezmény terhe nélkül is és pedig e részben eltérően a Pp. 397. §-a első bekezdésétől a felperes hozzájárulása nem szükséges a részletfizetés megengedéséhez, kivéve, ha ez a hitelező érdekei nézőpontjából méltánytalanul hátrányos lenne (1928 : XII. t.-c. 30. § első bekezdése analog alkalmazása).

A pénztartozás átértékelésének a kérdésében a felülvizsgálati bíróság most már a Te 40. §-a alapján is a Pp. 535. és 537. §-ának esetein kívül is megállapíthatja a tényállást, ha ezt a bizonyításnak közvetlen észlelése nélkül az iratok alapján a bizonyítás mérlegelésével vagy a feleknek teljesen egybehangzó előadása alapján megteheti. De tágabb körben is figyelembe veheti az előtte ismeretes adatokat, valamint a köztudomású vagy hivatalos tudomás alapján ismert adatokat (különösen az árindex adatait is). (1928 : XII. t.-c. 31. § analógiája). Csak kikerülhetetlen esetben kell a feloldás eszközéhez nyúlni. (Pp. 543. § második bekezdés.)

Ha pedig a felek részéről ajánlott bizonyítás a mennyiség tekintetében megnyugtató eredményt nem nyújtott, vagy eredményt előreláthatólag nem ígér, minden körülmény figyelembevételével a legjobb belátása szerint állapítja meg a követelés mennyiségét és amennyiben véleményének alkotásához szükségesnek találja, nemcsak szakértők meghallgatását, hanem bizonyításfelvételt és tudakozódásokat is hivatalból foganatosíthat és pedig a felülvizsgálati bíróság, esetleg feloldással. (Pp. 271. §.)

Dr. Antalffy Mihály

XIII. Az ügyvédi munkadíj átértékelése

A Kúria még a forintvaluta bevezetése előtt figyelembe vette a pengő romlását ügyvédi munkadíj megállapításánál. Már 1946 április 3-i ítéletében a fellebbezési bíróság által megállapított költséget a pénzromlás figyelembevételével fel emelte »a méltányosság szabályainak szem előtt tartásával, vagyis olyan mértékben, amilyen mértékben azt az eset összes körülményei és különösen a felek vagyoni viszonyainak (teherbíróképességének) figyelembevételével a bíróság a legjobb belátása szerint megállapíthatónak találja.« (Kúria P. VI. 2.618/944. Mj. Dtár 1946. évf. 158. sz. eset.)

A pengőben megállapított perköltségnek forintra való átértékelése a bírói gyakorlat szerint nemcsak a fellebbezési eljárásban, hanem a felülvizsgálati eljárásban, sőt a felülvizsgálati tárgyaláson is kérhető. Megtörtént, hogy az elsőfokú bíróság a perköltséget pengőben, a második fok adópengőben, a Kúria forintban állapította meg. Még az adópengő-korszakban a Kúria P. VI. 272/1946. sz. ítéletében kimondotta, hogy a fél az ügyvédnek oly díjazást köteles fizetni, amely az érvényesítés időpontja szerint az általános drágulásra figyelemmel a végzett ügyvédi munkával arányban áll. A forint-valuta bevezetése után a Kúria tovább ment az ügyvédi munkadíj átértékelésének kérdésében. P. VI. 1.302/1946. sz. ítélete szerint ügyvédi díjkövetelés elbírálásánál a ténykedések értékelése az eljáró bíróság ítélkezésének időpontja szerint történik. A P. VI. 225/1946. sz. ítélet pedig világosan megállapítja, hogy ügyvédi járandóságok tekintetében a megállapítás időpontja az irányadó és így rendes

körülmények között azok *nem átértékelés útján* állapítandók meg.

Ez tehát azt jelenti, hogy épp úgy, mint a munkás hátralékos bérkövetelését az ítélet meghozatalakor érvényben levő kollektív szerződés szerint érvényesítheti, ugyanúgy érvényesítheti az ügyvéd munkadíját a megállapításkor hatályban lévő ügyvédi tarifa szerint. A Kúriának az ügyvéd munkadíját megbecsülő álláspontja logikusan folyik abból a gyakorlatból, amelyet a VI. tanács az ügyvédi munkadíj megállapításánál általában folytat. Egybefoglalta ezt a gyakorlatot legutóbb a VI. tanács 2.003/1946. sz. ítélete következő szavakkal: »Az Ü. R. 105. §-a értelmében az ügyvédi munkadíj megállapításánál figyelembe kell ugyan venni az ügy tárgyának az értékét vagy egyéb jelentőségét is, ez azonban nem jelenti azt, hogy az ügytárgy értéke pontosan meghatározandó, hanem elégséges annak a vizsgálata, hogy a megbízónak jelentősebb anyagi vagy erkölcsi érdeke fűződött-e ahhoz az ügyhöz, amelyben a megbízott eljár. Másfelől az ügytárgy értéke csak egyik tényezője az ügyvéd-munkadíj megállapításának, amint azonban azt a m. Kúria már ismételt is kimondotta, nem a legfontosabb tényezője, mert a legfontosabb tényezők az ügyvédi munkának a terjedelme, tartalma és belső értéke.«

Az ügyvédi munkadíj százszázalékos átértékelése ennek a gyakorlatnak természetes folyamánya. Újból hangsúlyozom, hogy ez nem is »átértékelés«, hanem a munkadíj oly mérvű megállapítása, mintha az a bírói ítélet meghozatala idején merült volna fel.

Dr. Teller Miksa

XIV. Forintmérleg és valorizáció

Nem szorul bővebb megokolásra, hogy a címben szereplő két szó korrelát fogalmakat jelöl. A két intézmény szoros összefüggésére jellemző, hogy a forintmérlegről szóló 1.790/1947. M. E. sz. rendelet (a továbbiakban: R.) kibocsátását megelőző tárgyalások során több oldalról, komoly jogászai körökből hangzott el olyan vélemény, hogy az általános valorizáció problémájának jogszabállyal való rendezése előtt időelőtti volna a kereskedői mérlegvalódiság helyreállítására irányuló bármely kísérlet.

Kétségtelen, hogy a valorizációs törvény hiánya egyik hibaforrása lesz a forintértékű megnyitómérlegeknek.

A R-ben azonban nem lehetett általános valorizációs szabályokat felvenni. Hiszen ez annyit jelentett volna, mint incidentaliter dönteni a gazdasági élet egészét érintő, roppant fontoságú kérdésben. Erre a R. természetesen nem vállalkozhatott. A kereskedő vagyoni állapotának

meghatározásában azonban a stabilizációt megelőző időkben keletkezett követeléseknek és tartozásoknak is jelentőségük van. Ezeket a vagyonelemeket nem lehet a forintmérleg megállapításánál figyelmen kívül hagyni. A R. tehát gondoskodott a megoldásról arra az esetre, ha a mérleg megállapítása után jogszabály, bírói ítélet vagy egyesség alapján átértékelésre kerülne a kereskedőnek pengőben vagy adópengőben keletkezett valamilyen tartozása vagy követelése (31. §).

Nem zárja ki azonban a R. azt sem, hogy az elértéktelenedett pénznemben meghatározott követelést felértékelt összegben vegyék számításba a mérleg megállapításánál annak ellenére, hogy jogszabály vagy bírói ítélet még nem döntötte el véglegesen a követelés jogi sorsát. A felértékelt összegben számításba vett követelést ugyanis kétes követelésnek lehet minősíteni s s mint ilyent »teljes összegében« beállítani a

mérlegbe. Ilyen esetben persze megfelelő összegű ellentételt is fel kell venni (11. §).

Ha azonban a R. a pénztartozások átértékelésének általános problémáját nem oldhatta meg, egyes valorizációs kérdésekkel szükségképpen foglalkoznia s azokat rendeznie kellett. Így nagyjelentőségű valorizációs rendelkezést tartalmaz a R. 12. és 13. §-a. Ez a két § kötelezővé teszi a vállalat nyugdíjalapjának és a jóléti alapjának felértékelését. A rendezés azon az elvi alapon történt, hogy amilyen mértékben a vállalat átmentette vagyonát a pénzromlásból, ugyanolyan mértékben konzerválódott a jóléti alap is.

Ezt az elvet a R. úgy kívánja megvalósítani, hogy a nyugdíjalap, illetőleg jóléti alap minimális értékét a vállalat mérlegében kimutatott tiszta vagyon olyan hányadában szabja meg, amilyen hányada volt az alap a legutolsó mérleg szerint a tiszta vagyonnak» (13. §). Ennek a rendelkezésnek helyes alkalmazása egyes esetekben nem csekély nehézséget okozhat.

A R. előtt ugyanis a vállalat vagyonának értékelése tekintetében kogens szabály nem állott fenn. A Kt. 199. §-ának laza szabályozását a 7.000/1925. P. M. sz. (aranymérleg) rendelet, majd az 1930: V. t.-c. 57. §-a tovább fejlesztették ugyan, amennyiben az aktívák értékelése tekintetében a maximumot, a passzívák értékelése tekintetében pedig a minimumot a valóságos értékben megszabták, egyébként azonban a vállalatnak az értékelés terén szabad keze volt. Így a R. előtt nem lehetett kifogásolni, ha a vállalat egyes vagyontárgyait (aktívumait) azok valóságos értékénél jóval alacsonyabb értékben szerepeltette mérlegében s ekként jelentős rejtett tartalékot gyűjtött. Ennek következménye az volt, hogy a legutolsó mérleg szerinti tiszta vagyon egyes esetekben lényegesen kisebb volt a valóságos tiszta vagyonnál. A nyugdíjalap és a jóléti alap ezzel szemben teljes összegével szerepelt a mérlegben.

A helyzet tehát sok esetben az volt, hogy a nyugdíjalap és a jóléti alap ténylegesen jelentősen kisebb hányada volt a vállalat valóságos vagyonának, mint ahogyan ezt a mérleg feltüntette.

A R. azonban a vállalati vagyon értékelése tekintetében egészen új helyzetet teremtett a kötelező értékelési szabályok bevezetésével. A forintértékű megnyitómérlegben már nem lehet pl. százezres, sőt milliós értékű vállalati székházat 1 forintos »nyilvántartási« értékkel szerepeltetni. Most meghatározott értékelési szabályok szerint az egyes vagyontárgyak valóságos értékét kell megállapítani. Így a mérlegben a valóságos, teljes tiszta vagyon jelentkezik.

Ha már most ebből a valóságos tiszta vagyonból olyan hányadot hasítanak ki nyugdíj- és jóléti alap céljára, amilyen hányad a nem valóságos értékelésen alapuló, vagyis a tiszta vagyonnak csupán egy részét feltüntető legutóbbi mérleg szerinti tiszta vagyon és az akkori (teljes összegükben kimutatott) alapok arányából adódott, ez azt eredményezné, hogy a vállalat való-

ságos vagyonának lényegesen magasabb hányada kerülne nyugdíj- és jóléti alapba, mint amilyen hányada a legutolsó mérleg megállapításakor a nyugdíj- és jóléti alapban volt.

A jogalkotó szándékának és a méltányosság követelményének megfelelő helyes jogszabályalkalmazás azt kívánja, hogy az arányszám megállapításánál a legutolsó mérleg idején fennállott valóságos helyzetet vegyék számításba úgy a nyugdíj- és jóléti alap, mint a tiszta vagyon tekintetében.

A forintmérleget megelőző legutolsó mérleg időpontjára vonatkozólag a vállalat tiszta vagyonának megállapításánál tehát nem elég csak a mérlegben szereplő aktív vagyontételeket figyelembe venni, hanem ezekhez hozzá kell számítani a rejtett tartalékokat is. Az így mutakozó egész tiszta vagyonhoz kell azután arányosítani a nyugdíj- és jóléti alap összegét s az ekként nyert arányszámot kell alkalmazni a forintmérlegben a nyugdíj- és jóléti alap kihasításánál.

A részvénytársaság új alaptőkéjének és a részvények új névértékének megállapítása tulajdonképpen nem valorizációs probléma. Valorizációról ugyanis akkor beszélünk, amikor pénzüsszeg követelésére jogosult hitelező és fizetésre kötelezett adós állanak egymással szemben. A valorizáció célja éppen annak a joghátránynak a kiküszöbölése, ami a hitelezőt a romló pénz kényszerárfolyama következtében érte.

A részvényes és a társaság azonban pusztán ennél a minőségüknél fogva nem állanak a hitelező és adós viszonyában. A régi alaptőke összegének és a részvények régi névértékének az új alaptőke és részvénytőkének megállapításánál nincs jelentősége. Az új alaptőke és részvénytőkének kizárólag a társaság jelenlegi vagyoni helyzetéhez igazodik. A rendelkezés elvi alapja ugyanaz, ami a Kt. 204 §-ában is kifejezésre jut s amelynek lényege, hogy a részvényesek a részvénytársaság vagyonának várományosai.

Ami vagyona a részvénytársaságnak a pénzromlás után megmaradt, az a részvényeseké, akik a közgyűlésen megszabják, hogy a vagyonból mennyit helyeznek tartalékba. Az új részvénytőkének megállapítása csak már egyszerű számtani művelet.

Ezzel szemben jellegzetesen valorizációs probléma a társaság forintkövetelésének megállapítása a nem liberált részvények tulajdonosaival szemben. Itt ugyanis a társaság a részvények be nem fizetett része erejéig hitelezője a részvényeseknek. A R. a részvénytársaság javára valorizációt állapít meg a hátralékban levő részvényessel szemben.

A R. szerint a be nem fizetett részvények után után járó hátralék címén a részvénytársaságot a részvényesekkel szemben illető követelés összege a társaság jelenlegi tiszta vagyonához igazodik. A követelés kiszámításához elsősorban is azt kell megállapítani, hogy a be nem fizetett részvénytőke hány %-a volt a teljes pengőalaptőkének. A leltár szerint adva van a forinttiszta vagyon, a be nem fizetett részvénytőke

címén fennálló követelés összege nélkül. Ez az — egyelőre ismeretlen összegű — követelés növelni fogja a tiszta vagyont. A leltár alapján mutakozó tiszta vagyonból ki kell hasítani azt az összeget, amelyet a társaság tartalékba kíván helyezni. A tiszta vagyonból fennmaradó összeg a forintalapítókénak olyan hányada, amilyen hányada volt a befizetett alaptőkerész a teljes alaptőkénak. Ezt a hányadot 100%-ra kiegészítve kapjuk meg az új alaptőkét.

A részvény forintnévértékének megállapításával lényegében egyező feladat a szövetkezeti üzletrészek forintnévértékének megállapítása. Az erre irányuló eljárásnak célja annak megállapítása, hogy minden egyes szövetkezeti üzletrészt mennyi jut a társasági vagyonból.

A részvény forintnévértékének megállapításával lényegében egyező feladat a szövetkezeti üzletrészek forintnévértékének megállapítása. Az erre irányuló eljárásnak célja annak megállapítása, hogy minden egyes szövetkezeti üzletrészt mennyi jut a társasági vagyonból.

A szövetkezeti üzletrészek átértékelésénél azonban nem lehet alkalmazni azt a módszert, amely a részvények új névértékének új megállapításánál helyes eredményt ad, t. i. hogy a szövetkezett vagyonként jelentkező összeget, illetőleg ennek üzletrésztőkeként beállított részét egy-egy részre osztják az üzletrészek számával.

A tagoknak a tiszta vagyonban való ez a mechanikus részeltetése ugyanis méltánytalanságra vezetne annak folytán, hogy a tagok különböző időpontokban léptek be s így különböző belső értékű üzletrészek befizetésével különböző mértékben járultak hozzá a szövetkezet vagyonának keletkezéséhez.

A R. szerint a szövetkezeti tag által teljesített befizetések időpontja irányadó abból a szempontból, hogy egyes tagokat a szövetkezet tiszta vagyonából (az új üzletrésztőkéből) milyen részesedés illeti meg.

A megoldáshoz a következő megoldás vezet:

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk — a pengő és adópengő értékváltozását forintban feltüntető valamilyen átszámítási táblázat segítségével — az egyes üzletrészeknek befizetési értékét. Ennek az eljárásnak eredményeként a régi üzletrészeket a befizetési időszakoknak megfelelő különféle osztályokba lehet sorozni s minden egyes üzletrészcsoport belső értékét meg lehet határozni. Minden üzletrészcsoport belső értéke arányában részesedik a megnyitó mérlegben kimutatott új üzletrésztőkében. Az egyes csoportokba tartozó üzletrészek alapján a tagok részesedése úgy adódik, hogy az új üzletrésztőkéből erre a csoportra eső arányos üzletrésztőke összegét el kell osztani az ebbe a csoportba tartozó üzletrészek számával s a hányados adja az illető csoportba tartozó egyes tagok részesedésének mértékét. Az ekként jelentkező részesedést kell egybevetni a közgyűlés által meghatározott (új) forintnévértékkel. Ha a tag részesedése nagyobb a forintnévértéknél, akkor a részesedés összegét el kell osztani az új névérték összegével s a hánya-

dos adja a tag üzletrészeinek új számát. Ha pedig a tag részesedése kisebb a forintnévértéknél, megfelelő hányadüzletrészt kap a tag.

Tiszta valorizációs kérdést dönt el a R., amikor a korlátolt felelősségű társaság tagjai által teljesített pótbefizetés összegének forintértékben való megállapításáról rendelkezik. A pótbefizetés erejéig a tag a társaság hitelezője — feltéve, hogy a fizetés nem az elvesztett tőzsrésztőke pótlása céljából történt. A tag tehát a befizetéssel nem szerzett várományt a társasági vagyon arányos részére. Mégis a R. a pótbefizetést az átértékelés szempontjából ugyanolyan természetű szolgáltatásnak minősíti, mint a törzsbetétet. Ennek következménye pedig az, hogy a tagnak pótbefizetés címén fennálló követelése a Kft. átmenett vagyonának arányában valorizálódik.

Figyelemreméltó rendelkezést tartalmaz a R. 62. §-a, amely a betéti társaságnál a kültag betétének forintösszegben való új megállapítását és ennek a cégbíróshoz való bejelentését teszi kötelezővé.

A kültag betétének átértékelése tekintetében a R. nem intézkedik. Kétségtelen azonban, hogy a kültag részéről támasztott valorizációs igény teljesítése elől a betéti társaság tagjai nem zárkozhathatnak el.

A Rt., a szövetkezet és a Kft. forintmérlegének felállítására vonatkozólag a R.-ben foglalt szabályozás azon az elvi alapon épül fel, hogy a társaság tagjai a kimutatott tiszta vagyonban a pénzelértéktelenedés előtt fennállott arányban részesedjenek. Ez az elv kell hogy érvényesüljön a betéti társaságra is. A kültagnak tehát nyilvánvalóan joga lesz ahhoz, hogy betétjét a társaság megnyitó-mérlegében kimutatott tiszta vagyon olyan arányban valorizálva állapítsák meg, ahogyan a betét összege a belépés idején aránylott a beltagek által a társaságba bevitt üzleti vagyonihoz.

Összefoglalva az elmondottakat megállapíthatjuk, hogy a forintmérleg rendelet akkor, amikor a gazdasági élet egyik szektorában több átértékelési kérdést eldöntött, ezzel az általános valorizáció problémáját is előbbre vitte a megvalósulás felé vezető úton

Dr. Windisch Ferenc

XV.

Büntetőjogi devalorizáció

A forintvaluta bevezetése és a pénzérték állandósulása tették lehetővé a pénzromlás és infláció következtében elértéktelenedett magánjogi követeléseknek átértékelését. Ez az átértékelés már erősen folyamatban van és egyelőre törvény híján is a bírói gyakorlat alapvető gondolata, hogy az általános elszegényedést figyelembevéve, mégis bizonyos jóvátételhez juttassa a hitelezőket.

A valorizációnak szükségessége és mérve letti vitát ehelyütt érinteni nem kívánom. Itt

csak a rendezés büntetőjogi és gazdaságpolitikai kihatásait vizsgálom. Egyelőre a magánjogi probléma törvényhozási rendezése késik és csak az eseti bírói döntések száma nő, ezzel szemben a büntetőjog területén a rendeleti rendezés megtörtént és éppenséggel nem kívánatos eredményt produkált. A helyzet ma az, hogy ugyanazon időben elbírálásra kerülő és azonos substratumu bűncselekmények — az elkövetés időpontjához képest — vagy a Btk. által provideált megfelelő elbírálásban részesülnek vagy a rendeletek (akart vagy nem akart) intenciójához képest elbágyatellizáltak és a bűntevők nagy csoportja (nem éppen az egyenlően osztó igazság nagyobb dicsőségére) magánjogi nyelven szólva jogosulatlan adósi előnyökhöz jut.

Ha igaz az, hogy a vagyoni jogok magánjogi és büntetőjogi védelme között nem minőségi, hanem csak mennyiségi különbség áll fenn, ill. a büntetés mint jogkövetkezmény a jogtalan eljárásnak a magánjogban meghatározott következményeitől teljesítési kényszer, visszahelyezés, kártérítés, kötbér — csak mennyiségileg különbözik, úgy büntetőjogisíkon a felértékeléssel homlok-egyenest ellenkező helyzet alakult ki, amit nyugodtan illethetünk a *büntetőjogi devalorizáció* nevével. Előidézték a helyzetet a kormányoknak az elmúlt évek során a büntetőjogi értékhatároknak, valamint a pénz büntetés és pénzbírság mértékének meghatározása tárgyában kibocsátott 11.220/1945. M. E., 2.000/1946. M. E., 8.960/1946. M. E. rendeletei és utóbbinak 55.000/1946. I. M. sz. alatt kibocsátott végrehajtási utasítása. Ami a rendeletekben a pénz büntetések és pénzbírságok mértékének megállapítását illeti, azzal nincs baj, mert hiszen vég-eredményben a 8.960/1946. M. E. rendelet alapján a pénzbüntetés legkisebb összege 1 pengő helyett 3 forint és legmagasabb összege 20.000 pengő helyett 60.000 forint lett és ez a háromszoros arány megfelel a pengő/forint más gazdasági és jogterületeken is általánosan elfogadott értékviszonylatának. Más a helyzet azonban a *büntetőjogi értékhatároknak* új meghatározásai tekintetében. A 2.000/1946. M. E. rendelet az 1945 aug. 15. napjáig hatályba lépett jogszabályokban — tehát összes régi büntetőjogszabályainkban — büntett, vétség vagy kihágás minősítéseül vagy egyéb célból meghatározott büntetőjogi értékhatárokat a *kétezerszeresre* emelte fel, anélkül hogy lehetővé tette volna a korábban elkövetett bűncselekmények elkövetéskori kárösszegének átértékelését, a 8.960/1946. M. E. rendelet pedig a korábbi rendeletben meghatározott értékhatárokat az illető adópengőösszeg másfélezredrészében mint forintösszegben állapította meg. Nézzük meg ennek a rendezésnek a gyakorlati következményeit. Valaki 1944-ben ellopott vagy elsikkasztott 80.000 pengőt. A rendelet szerint a 200 pengő büntett — vétségi értékhatárnak 400.000 pengő ill. adópengő, azaz 600 forint felel meg; — az 1944. évi 80.000 pengőnek pedig mindössze 120 forint, terhelt tehát a lopásnak vagy sikkasztásnak csak a vétségét valószínűsította meg és a cselekmény a járásbírság, mint büntetőbírság hatásköre alá tartozik.

(Ugyanakkor, amikor a kialakulóban levő magánjogi bírói gyakorlat az adóssal ill. terhelttel szemben a tartozás fejében esetleg 20.000 forintot vagy még többet fog a károsult hitelező javára megítélni.) Vagy nézzünk más szemszögből egy esetet: 1945 áprilisban A., akit B. a gyapjú feldolgozásával megbízott, 1500 méter szövetet készített az átvett nyersanyagból, de az elkészült áruval jogtalanul mint a sajátjával rendelkezik. Cselekménye, miután a kártétel idején 1 méter szövet ára 200 P volt, vétségnek minősül, mert a rendelet folytán a 200 pengő ezerötszázszorosa: 300.000 pengő 450 forintnak felel meg és így alatta marad a 600 Ft-os vétségi értékhatárnak. Viszont, ha ugyanez a B. ma tulajdonítja el A.-tól a birlalatában levő csupán 5 méter szövetet, aminek ára ezidőszent m-ként 200 F, a sikkasztás *büntettét* követte el, mert az okozott kár 1000 F összege meghaladja a 600 F vétségi értékhatárt.

Mit jelent a gyakorlatban az, hogy a rendeletekben szabályozott aláértékelés folytán a forint bevezetése előtt elkövetett vagyon elleni deliktumok vétséggé minősülnek és járásbírsági hatáskör alá kerülnek? Erre a választ egyfelől a Bp. 521—560. §§-ai, melyek a büntetőbíráskodás gyakorló járásbírságok eltérő eljárását szabályozzák, másfelől a járásbírságoknak a multban kialakult, a jogsérelem jelentőségét — akár személyi, akár anyagi jogsérelemről volt szó — elsőkélyesítő gyakorlata adják meg. Az említett büntetőperjogi eltérő szabályok folytán a vádképviselő csekélyebb súlyú, a vádindítvány előzetes kézbesítése hiányzik, az előzetes letartóztatásnak 8 napra korlátoztsága (és a gyakorlatban majdnem soha elő nem fordulása) és a büntetés végrehajtásának nagyobb enyhése (a járásbírság maga hajtja végre) jelentkeznek. Amihez járul maguknak a bírácoknak az általában kisebb jelentőségű és gyakran joggal sikanerianak látott esetekre szabott mentalitása. A következmény az, hogy a magánjog vonalán felértékelés alatt álló ügyek büntetőjogilag az aláértékelt, deklaszifikált ügyek sorsára jutnak. És hozzátehetjük még, hogy a büntetőjogi védelem súlyát és komolyságát ez esetekben mérhetetlenül aláássa az a további körülmény, hogy kezdetileg rendszerint egy év vagy hosszabb idő telt el, míg az ilyen ügyekben tett feljelentés átesett az államügyész elbírálás retor-táján és a járásbírsághoz áttételt elrendelő határozattal végződött, ott pedig a rendeletek folytán előállott példátlan túlterheltség és hátralékok következtében az elkerülhetetlen működési zavarok mellett csak egy további év elteltével számíthatott és számíthat az első tárgyalás kitűzésére. A budapesti Büntetőjársbírság ügyforgalmi adatai szerint, míg 1945-ben 25.000 ügy, a devalorizáció következtében hozzá áttételre került ügyszaporulat folytán 1946-ban már 80.000 ügy, 1947. évnek csupán első negyedében pedig 40.000 ügy került iktatásra. És még ma is naponta több száz pengőidőkből eredő vagyon elleni deliktum kerül a rendőrségről hozzá. A restancia pedig akkora, — a bírác száma is 15%-kal kisebb, mint

1938-ban — hogy ezidőszereint még az 1946. évi érkezéseknek is alig a fele került csak tárgyalásra.

Lehetnek eltérő felfogások abban a kérdésben, hogy helyes-e és a szociális igazságnak megfelelő-e a vagyon elleni bűncselekményeknek a dolog értéke szerint való minősítése. (Lopás, sikkasztás, csalás, 402. § okirathamisítás, 421. § ingatlanvagyon rongálás, stb.) Az újabb büntetőjogi irányzat és törvényhozások — orosz, dán, lengyel stb. — nézetünk szerint a vagyon elleni cselekmények körében helyesen elvetik az érték szerint való minősítést, mert a határmegvonás mindig önkényes, a szenvedett sérelem nagysága inkább a károsult személyi és vagyoni körülményeitől, mint az elvont értékek nagyságától függ. A határhoz közeli esetekben pedig esetleg — mint Angyal mondja — egy filléren múlik, hogy pl. a lopás büntett-e vagy vétség s maga a megbízható értékelés is sokszor komoly nehézségbe ütközik. *Lengyel Aurél* a svájci büntetőtörvény-tervezet tanulságairól tartott jogászegyleti előadásában már 1914-ben felhívja Btk-ünk különös részének akkor is már tervbevett reformjával kapcsolatban a figyelmet arra, hogy el kell vetni »az értékhatár szerinti különböztetést, amelynek a károsítás vagy a haszon mértéke, avagy az elvont vagy az elvett dolog értéke az alapja. Ez ne legyen a bűncselekmények osztályozásának kiindulópontja és a bíró ne legyen elzárva a körülmények mérlegelésétől«. De lege lata azonban Btk-ünk ez alapon áll s mindenesetre félszeg és visszás állapot az, hogy ma ugyanakkor, amikor értékhatárra tekintet nélkül minden jelentéktelen gazdasági, zsarolási, uzsora és ádrágítási, stb. ügy törvényszék elé kerül, sőt ugyanoda kerül és büntetnek minősül minden a forint bevezetése óta elkövetett

600 Ft-nál nagyobb értékű lopás, sikkasztás és 300 Ft-ot meghaladó kárt okozó csalás, — a forint bevezetése előtti években elkövetett értékhatáros bűncselekményeknél, tehát éppen azoknál, amelyeknél a valorizáló magánjogi bírói gyakorlat most igyekszik a pénzromlásból eredő kár következményeit arányosan megosztani hitelező és adós között, a felhívott rendeletek majdnem teljesen elerőtlenítik a hitelezőt ill. a károsult sértettet megillető hatályos büntetőjogi üldözés kisegítő eszközeit.

Jól tudjuk, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak nem elsőrendű problémája ma a magánosok vagyoni javai ellen elkövetett deliktumok hatályos üldözése. Előtérben érthetően a nem csupán közvetve, de közvetlenül a demokratikus társadalmi rend, ill. a stabilizáción alapuló nyugodt gazdasági rend védelme áll. De a jogrend és jogbiztonság általános védelméhez hozzátartozik a vagyon elleni bűncselekmények elkövetőivel szemben ugyanazon időben alkalmazandó büntetőjogi megtorlás arányos és igazságos kimérése is. Az általános közbocsátnak, akár minden bűncselekményre, akár a bűncselekmények egyes csoportjaira alkalmazása, valóban a társadalom megbékélését szolgálhatja, de az egyszerű és kivételes büntetőjogi elnézés — annak sokirányú, pozitív és negatív előfeltételeinek és javallatainak mérlegelése — csak kormányzati amnesztia útján gyakorolható. De sohasem lehet hatékony eszköze a társadalmi igazságosságnak és a büntetésben rejlő közvéleményi erkölcsi rosszalásnak, ha azonos bűncselekmények ugyanazon időben, a véletlenül muló és jogpolitikai indokoltság nélküli eltérő elbírálásban részesülnek.

Dr. Berend Béla

SZEMLE

A Jogtudományi Közlöny szeretettel üdvözlöi a Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűlését és annak résztvevőit. Reméljük, hogy az értekezlet hozzá fog járulni a magyar jogélet nagy kérdéseinek tisztázásához, amelyek egyikének, az átértékelés problémájának szenteltük ezt a kettős számunkat.

„Írott jog vagy bírói gyakorlat?” — a valorizációs probléma mikénti megoldásával kapcsolatban ezt a kérdést vetette fel az elmúlt év októberében a J. K. hasábjain *Bacsó Ferenc*. Világos és meggyőző okfejtéssel mutatott rá az írott jogszabály mielőbbi megalkotására

nak szükségességére. Ebben a számunkban lehetőleg teljes képet igyekeztünk nyújtani az átértékelés ügyének jelenlegi állásáról. A kép megnyugtatónak korántsem mondható. Annak ellenére, hogy a bírói gyakorlat számos részletkérdésben már elégtítő megoldáshoz jutott, átfogó törvényhozói utmutatás hiányában nem tudta azt, a szerzőgázó probléma minden vonatkozását felölelő határozott és végleges választ megadni, amelyre a gazdasági élet és a társadalom különböző rétegei egyaránt türelmetlenül várnak. A pénzérték állandósulása, a békeszerződés megkötése, a tervszerű újjáépítéssel kapcsolatban ismeretessé vált és határidőkhöz is kötött elgondolások egyaránt a valorizáció végleges megoldásának parancsoló szükségességére utalnak. Ezzel szemben sajná-

latosan csupán részletkérdések, a jogrendszer egészéhez viszonyítottan árnyalatok rendezésére történtek eddig kísérletek, amelyek elszigetelt jellegüknél fogva még arra sem alkalmasak, hogy a bírói gyakorlatnak általános-ságban irányt mutassanak. E mellett egyre szélesebb körre kiterjedően jelentkezik az a szerencsésnek éppen nem mondható irányzat, amely mind újabb követeléscsoportok tekintetében zárja ki időlegesen az igények bírói érvényesítésének lehetőségét. Ilyen körülmények között nem csodálhatjuk, ha a bírói gyakorlat mindinkább az 1928. évi XII. t.-c. mankójára támaszkodik és nyíltan vagy burkoltan ennek a törvénynek rendelkezéseit alkalmazza. Mindezek a jelenségek cáfolhatatlan bizonyossággal utalnak az írott jog és a bírói gyakorlat alter-

natívájában az írott jog fel-sőbbségére. Reméljük, hogy az átértékelés jelenlegi állásának e hasábokon élénk táru-
ló képe az illetékes kormányzati tényezőket arról fogja meggyőzni, hogy en-
nek a középponti jelentőségű problémának a végleges meg-
oldása tovább nem halasztható.

Előreteljesítés és gazdasági lehetetlenülés

Az e címen írott cikkemre dr. György Ernő ugyanezen cím alatt válaszolt. Dr. György polémiája semmiképpen sem befolyásolja a cik-
kemben kifejtett álláspontomat. Amikor a polémia sikeresen kezdi ki
a megtámadott cikket, annak szer-
zője azzal a szokásos formulával
leplezi visszavonulását, hogy »nem
áll messze a polemizálótól«. Most
legyen szabad visszajára fordítani a
refrént és azt mondani, hogy György
cikke nem áll távol az én felfogásom-
tól. Amit én kívántam, az, hogy a
bírószék előreteljesítés esetén se zárja
el az ellenfélnek a gazdasági lehetet-
lenülésre való hivatkozását és a bírő
bocsátkozzék annak vizsgálatába,
vajjon a gazdasági lehetetlenülés
feltételei a mindenkori adott eset-
ben fennforognak-e. Nem állítottam
és ezt György cikke sem imputálja
nekem, hogy én eseti kivizsgálás
nélkül találnám helytállónak a gaz-
dasági lehetetlenülésre való hivat-
kozást. György cikke olyan esetekre
utal, amikor a gazdasági lehetetle-
nülést nem tartja megállapítható-
nak, de elismeri, hogy vannak oly
esetek, amikor e hivatkozásra helyt-
álló ténybeli alap van. Igaz, hogy
György ezt a koncesszióját meg-
szorítja azzal, hogy az ily esetek csak
»szórványos kivételek.«

Szórványos kivételek nem indo-
kolhatnak oly kívánságot, amely a
joggyakorlat egyik tételének meg-
változtatására irányul. De a való-
ság az, hogy az esetek igen nagy
számában nem alaptalanul történik
a gazdasági lehetetlenülésre való
hivatkozás. György cikke az 1945—
1946-ban történt előrefizetéseket
emeli ki és ezen dátum szerinti szem-
lélődése juttatja őt az ellentétes
álláspontra. A dátum kiválasztása
azonban önkényes, mert nemcsak
oly esetek foglalkoztatják a bírői
gyakorlatot, amikor az előrefizetés
1945—46-ban történt, hanem oly

esetek is, amikor az előrefizetés
korábbi időpontra esett. Ez a dátum-
beli eltérés lényegbeli eltérés is. A
háború idején történt kötelezettség-
vállalás után sokkal nagyobb mér-
tékű eltolódások következtek be
éppen a még folyamatban lévő hábo-
rús események folytán, míg a háború
utáni kötelezettségvállalásoknál a
helyzet utólagos eltolódása minden-
esetre sokkal kisebb méretű, mint a
háború alatti kötelezettségvállalá-
soknál. Ebből természetesen adó-
dik, hogy aki a kérdést a háború
utáni, tehát oly kötelezettségvállalá-
sokra való tekintettel vizsgálja, ami-
kor a gazdasági helyzet eltolódásai
már kisebb méretűek, szükségszerűen
hamisan ítéli meg a dolgot, mert
nem is gondol a háború folyamán
bekövetkezett nagyobb méretű és
nagyobb méret alapján a jog részéről
is inkább honorálandó eltolódásokra.
Dr. György nézetét csak annyiban
fogadhatom el, hogy vannak esetek,
amikor nem alapos a gazdasági lehe-
tetlenülésre való hivatkozás. De
még ahhoz is, hogy a bírő ezen meg-
állapításhoz hozzájusson, szükséges
az én elvi tétel elfogadása, hogy
t. i. a bíróság előreteljesítés esetén
se vágja el a gazdasági lehetetlenü-
lésre való hivatkozást.

Ezt tartottam szükségesnek a
kérdés lényegére elmondani. A jog-
technikai, dogmatikai érvelésre csu-
pán egyetlen megjegyzésem van
György cikkével kapcsolatban.
György nézete szerint »az átértéke-
lési jog szemszögéből az adós (eladó)
azzal a valorizációs jogi adós típus-
sal azonosítható, aki az ügyleti átérté-
kelés kikötéseit kifejezetten magára
vállalta«. Ezt a hasonlóságot (nem
azonosságot) nem kívánom vitatni,
de utalok arra, hogy szemben a valo-
rizációs törvény 11. §-ával, amely az
átértékelésre vonatkozó szerződéses
kikötést teljes egészében érvényre
juttatta, az újabb bírői gyakorlat,
amint arra a valorizáció kulcsáról
írott cikkemben is rámutattam, a
valorizációs szerződési kikötés tel-
jes hatályosulását megszorítja.

Dr. Beck Salamon

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

I. Plasztikusan fogalmazza meg a
házastársak közös lakásának beren-
dezésére vonatkozó jogelvet a P.
III. 1.408/1946. számú ítélet, amely

az elhagyott felperesnek az ingók
visszaszállítására irányuló keresetét
elutasítja. A határozat szerint »a kö-
zös lakásban elhelyezett és a ház-
astársak közös használatában lévő
ingók a házasság együttélési célját
szolgálják, ebben gyökeredzik az
alapja annak a jogszabálynak, amely
az életközösség megszakadása da-
cára a házasság jogi fennállása alatt
a közös lakás berendezésének meg-
bontását korlátok közé szorítja, ne-
hogy a közös használatra rendelt
ingók hiánya utóbb az életközösség
helyreállításának akadályául szol-
gálhasson.« A hivatkozott jogszabály
nem dologi jogi, hanem családjogi
szabály, amely »nem az egyik, nem is
a másik házastárs jogát, hanem a
házasságot, a családot védi«. A jog-
szabálynak ez az alapfogolata ha-
tározza meg annak érvényesülési
területét is; ebből folyóan utasítja
el a bíróság a házassági életközössé-
get megbontó házastársaknak az ily
ingók kiadására irányuló keresetét,
de ezért tartja elutasítandónak a
kérdéses perbeli igényt is: felek
között házassági bontó per van fo-
lyamatban, felperes nem mutatta
ki, hogy az előző állapot helyreállí-
tásához fontos érdeke fűződik, ellen-
kezőleg megállapítható, hogy őt
rosszindulat, bosszúállás vezette, a
visszaszállítani kért ingók megron-
gálásával fenyegetődzött és így a
kérelem teljesítése nem szolgálta
volna a gyakorlat által szem előtt
tartott célt: — a közös lakásnak az
életközösség visszaállíthatása érde-
kében való épségben tartását.

2. A P. III. 2.014/1946. számú
ítélet havi 35 forint, a P. III. 2.084/
1946. számú ítélet havi 28 forint,
a P. III. 1.881/1946. számú ítélet
(10 éves gyermek javára) pedig havi
40 forint, a P. III. 1.948/1946. és a
P. III. 2.261/1946. sz. ítélet havi 30
forint gyermektartásdíjat ítél meg,
tehát 20—25 kg krumpli egyen-
értékét. Teljesen tisztában vagyunk
azokkal a nehézségekkel, amelyek-
kel a bíróság ezekben az ügyekben
— földműves alperesekről van szó
— szembenáll (bár úgy látjuk a
Kúria nem mérlegeli eléggé, hogy
alperesek mégis csak keresőképes
emberek, akik legalább elméletileg
és sokszor gyakorlatilag is abban a
helyzetben vannak, hogy jövedel-
müket fokozhatják; a tartásra
jogosult viszont kizáróan a tartásra
van utalva), mégis úgy gondoljuk,
tarthatatlan állapot oly összegű

tartásdíjak megítélése, amelyekből a csecsemőkorból már kinőtt gyermekeket a legszűkebben sem lehet eltartani.

Ugy látjuk ebben a kérdésben újból oly jellegű feladat vár a bíróságokra, mint a kilencszázas években az ipari culpa kérdésében, amikor ítélkezésével kikényszerítette a társadalombiztosítás törvényes rendezését.¹ Ha az 1946: XXIX. t.-c. a házasságon kívül született gyermekek jogi státuszát a humánus követelményeinek megfelelően végre rendezte: ezzel a feladatnak csak a felét valósította meg, ezzel még nem gondoskodott megélhetésükről. Ha az államkincstár nehéz helyzete folytán a házasságon kívül született gyermekek anyagi helyzetének az az átfogó rendezése, amely a Szovjetunióban megvalósítottat,² nálunk nem is lehetséges, valamilyen mérsékelt állami segélyezés nem várható magára: a mai helyzet így fenn nem maradhat.

Egyben megismételjük azt az állásfoglalásunkat hogy a felgyülemlett tartásdíjak kérdésében követett a most tárgyalt, továbbá a szülőtartásról szóló P. III. 1.980/1946. sz. ítéletben is megnyilvánuló gyakorlattal, a »tőkegyűjtési tilalommal« végre szakítani kellene. Ezt különösen aktuálissá teszi a budapesti Ítéltábla P. XVI. (társadalombiztosítási tanácsának) 1.076/1945. számú határozata, amely baleseti járadékkal kapcsolatban következőképpen foglalt állást.

»Nem hozható fel alaposan továbbá a tőkehalmozási tilalom és az ezzel kapcsolatos az a kifogás sem, hogy a járadék átértékelése ellenkezik annak eredeti rendeltetésével, mert a per során lejárt járadék tekintetében tőkehalmozásról szó sem lehet, s az átértékelt járadék a biztosítottnak a pengő értékromlása idejében volt és a jelenleg is fennálló köztudomású vagyoni körülményei és kereseti lehetőségei folytán, időbeli eltolódással bár, az eredeti rendeltetését fogja teljesíteni.«

(Magyar Jog. II. évf. 6. sz. 154.)

A fent tárgyalt kúriai ítéletek egyikében 1942 május 27-től 1946 augusztus 1-ig terjedő időre, tehát 50 hónapra a Kúria összesen 350 forintot ítél meg, tehát havi 7

forintot! (25%-os valorizáció; az 1946 augusztus 1-től megállapított havi tartás 28 Ft.) Ez volna az az összeg, amellyel a tartásra kötelezett természetes apa által több mint 4 éven át nem teljesített tartás folytán kielégítetlen szükségletek pótolhatók volnának! Az ezt meghaladó összeg már »tőkegyűjtésnek« minősül!

Ugy gondoljuk itt olyan kérdésről van szó, amelyet kötelességünk napirenden tartani.

3. A nemtulajdonostól való tulajdonszerzés kérdésében: a P. VI. 1.919/1946. számú ítélet szerint »jogszabály, hogy ingó dolog tulajdonjogának átruházásánál a dolog tényleges átadásával a szerző, ha a dolgot nem ingyenesen szerezte és jóhiszemű, tulajdonossá lesz akkor is, ha a dolog nem volt az átruházó fél tulajdona.« Ez a megállapítás az eddigi szabályozáson túlmegy, mert a 25. sz. Jd. értelmében a kereskedelmi, illetve piaci vétel esetétől eltekintve, a jóhiszemű s visszterhes szerző sem szerez tulajdont abban az esetben, ha a tulajdonostól a dolog birtokát erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával vagy egyébként beleegyezése ellenére jogtalanul vonták el.

4. A P. V. 2.565/1946. számú ítélet minden korlátozás nélkül mondja ki azt, hogy dolog kiadására kötelezhető az a volt birtokos is, aki az őrizetére bízott tárgyakat, idevonatkozó jogosultság, vagy a lehető hozzájárulása nélkül harmadik személynek megőrzés végett továbbadta és azok a harmadik személytől hozzá még nem kerültek vissza. »Idevonatkozóan helytálló a Vht. 217. §-ára hivatkozás is arra az esetre, ha az alperes a végrehajtás idejében nem lenne a kiadandó ingók birtokában.«

Ez a tétel a »qui dolo desiit possidere« elv kiterjesztése.

Eddigi ismereteink szerint ugyanis az csak akkor érvényesült, ha alperes a kereset kézbesítése után vesztette el a dolog birtokát. Így:

az Opt. 378. §-a értelmében az a birtokos, aki a dolgot a kereset kézbesítése után elvesztette, azt saját költségére a tulajdonos részére visszaszerezni tartozik, vagy köteles ennek rendkívüli értékét megtéríteni;

Raffay szerint a tulajdoni perben felperes azt tartozik bizonyítani, hogy a dolog legalább a kereset kézbesítéséig alperes birtokában, illetve

bírlalatában volt és erre vonatkozóan kúriai döntésre is hivatkozik (C. 2.437/1886.). Ugyanezt tanítja a Szladits-féle magyar magánjogi gyűjteményben Kolozsváry Bálint is.

Fenti ítélet a kereset kézbesítését mint cezurat elejti; eszerint a volt birtokos, aki a birtokkal rosszhiszeműen hagyott fel, minden esetben marasztalható a dolog kiadására.

Elvileg ez ellen a kiterjesztés ellen kifogásunk nem lehet, csak tudnunk kell, hogy ez gyakorlatilag nem más, mint feltétlen 100%-os átértékelés. Az eddigi gyakorlat szerint ugyanis, ha a birtok a kereset beadása előtt esett ki alperes kezéből, úgy alperes a birtok elvesztésének időpontjában volt érték megtérítésére, tehát kártérítésre volt köteles és ennek összege esett változó mértékű átértékelés alá; ha azonban a Vht. 217. §-a nyert alkalmazást, úgy alperest feltétlenül a teljes mai érték terheli.

5. A 600/1945. M. E. számú rendettel kapcsolatos gyakorlat eddigi irányának felel meg a P. VI. 1. 631/1946. számú ítélet, mely megállapítja, hogy a Föld igénylő Bizottság által alperes birtokába adott ingatlan visszaadása iránti igény nem tartozik polgári perútra, bár ha az elkobzás és az alperes részére való juttatás kérdésében még érdemi határozat nincs, — és a P. V. 5/1947. sz. ítélet, amely kifejti, hogy 186.000/1946. F. M. sz. rendelet 36. §-a tekintettel a K. F. B. által eszközölt tényleges felhasználás (kiosztás) a fb. eljárás során létrejött hatósági rendelkezésnek tekintendő, amely ellen csak közigazgatási úton kereshető orvoslás.

Ugyancsak perjogi kérdést dönt el ezzel a rendelettel kapcsolatban a P. VI. 1.647/1946. számú ítélet, amely a bíróság hatáskörét állapítja meg a megváltást szenvedő által a Kincstár ellen indított perben, amelyben felperes a Földbirtokrendező Tanácsok állítólag törvénysértő (valótlan tényállást megállapító és hatáskörük túllépésével hozott) határozatai címén érvényesített kártérítést. Megállapítja az ítélet, hogy az 1946: IX. t.-c. 29. §-ának rendelkezése nem az állam, hanem — a bűncselekmények által okozott károktól eltekintve — csupán a földreform végrehajtásában résztvevő szervek ellen zárja ki a kártérítési igény érvényesítését; az 1929: XXX. t.-c. 50. §-a (amely a miniszterhez

¹ L. Szladits: Kúriánk polgári gyakorlata a szociális igazság szolgáltatásában. J. K. 1947. 3—4. sz.

² Dr. Névai László: a házassági jog legújabb fejlődése a Szovjetunióban J. K. 1946. 3—4. sz.

intézhető felülvizsgálati kérelem jogát állapítja meg) sem tartalmaz oly rendelkezést, amely szerint a kártérítési pert más hatóság előtti eljárásnak kellene megelőznie.

6. Üzlethelyiségek birtoka tárgyában kelt a P. VI. 1.678/1946. sz. és P. V. 2.425/1946. számú ítélet. Az első esetében a határozatlan időre bérbeadott debreceni üzlethelyiségnek bérét az első bérlő (aki a bérbeadónak 3 havi bérbiztosítékot is adott) októberig bezáróan kifizette, október 9-én elmenekült és 1945 február 23-án tért vissza. Az 1945 január 1-én újból bérbeadott helyiség birtokát a Kúria az első bérlőnek visszaítélte lényegében azzal, hogy a felperes és a bérbeadó közötti jogviszony nem szűnt meg.

Ezzel szemben utóbbi esetben, amikor a munkaszolgálatra bevonult felperes bérlő helyett nagybátyja a budapesti üzletet 1944 karácsonyáig folytatta (bérlő csak 1945 tavaszán tért vissza Budapestre) és 1945 április 1-én történt az újabb bérbeadás, a Kúria a birtokkeresetet elutasította, mert

»felperesnek, aki saját előadása szerint az ország területén belül tartózkodott, az ismert közlekedési nehézségek ellenére is, módjában lett volna április 1-ig Budapestre, hazatérni és üzletét vagy megnyitni vagy legalább is a ház kezelőjének akár közvetlenül, akár megbízottja útján bejelenteni, hogy üzletét az esetleges akadályok elhárítása után megnyitni és folytatni kívánja. Az alperes azonban az említett időpontig sem haza nem tért, sem ily bejelentést nem tett, sem az üzletbért megbízottja útján nem fizette.

Ilyen körülmények között a felperest úgy kell tekinteni, mint aki a használati birtoklással felhagyott.»

Ez utóbbi ítélet tényállása némileg hiányosnak látszik, mert hiszen Buda csak februárban, az ország területe végleg csak áprilisban szabadult fel és így annak közelebbi meghatározása nélkül, hogy felperes hol tartózkodott, azt, hogy birtokakaratát kifejezésre juttatnia április 1-ig módjában lett volna, alig lehet megnyugtatóan megállapítani, különös figyelemmel arra, hogy pl. a Dunántúl nagyrészevel csak áprilisban indult meg a forgalom.

Kiemeljük ebből a döntésből azt a megállapítást, amely szerint a bérlő sommás visszahelyezési igényét a bérhátralék csak a bérbeadóval szemben zárja ki, (analógia 1802: XXII. t.-c. 4. §) és nem egyúttal a

bérlővel bérleti viszonyban nemálló harmadik személlyel szemben.

Ugyancsak bérelt üzlethelyiség birtokát tárgyalja a P. VI. 128/1947. sz. ítélet, amely a 956. sz. E. H. határozattal egyezően kimondja, hogy a — háborús esemény következtében — rendeltetésszerű használatra alkalmatlanná vált üzlethelyiség bérlete ezzel megszűnik és a bérbeadó a helyiséget elvileg más bérlőnek bérbeadni jogosult; a háborús viszonyok okozta rendkívüli helyzet, a méltányosság megkívánja azonban, hogy a régi bérlőnek alkalom adassék arra, hogy a bérlemény helyreállítását ő vállalhassa el és ezzel bérleti jogát újjáélessze.

Sz. Zs.

Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából

I.

9. Járásbíró fizetési osztályba sorolása és illetménye.

A panaszos járásbíró az 1940. évi január hó 1. napjától számított hatállyal a VI. fizetési osztály 1. fokozatába történt besorolását sérelmesnek tartva, az 1945. évi január hó 1. napjától kezdődő hatállyal az V. fizetési osztály 1. fokozatába sorolását és ennek megfelelő illetményt kért. Ezt a kérést lényegében arra alapította, hogy az 1927. évi június havában történt bírói kinevezésétől számítva, figyelemmel várakozási idejének egyizben történt megrövidítésére, a 2500/1945. M. E. számú rendelet megjelenésének idejében 19 évi bírói szolgálattal rendelkezett és ez a szolgálati idő az V. fizetési osztály 1. fokozatába való besorolásra ad jogi alapot. Nem akadályozta az általa kért besorolásnak a rendelet 5. §-ának (1) bekezdésében foglalt az a rendelkezés sem, amely szerint a bírák, ügyészek, stb. a 3. §-ban a fokozatos előlépéshez megkívánt várakozási időtől függetlenül kinevezés útján kerülnek állásukba, mert véleménye szerint ennek helyes értelme az, hogy a bírák, ügyészek kinevezés útján a fokozatos előlépéshez megkívánt várakozási időtől függetlenül hamarabb kerülhetnek magasabb fizetési osztályba, de ettől függetlenül a várakozási idő elteltéig éppen úgy jogot ad nekik a rendelet

2. §-ának (2) bekezdés b) pontján alapuló fokozatos előlépésre, mint a többi főiskolai képesítéssel rendelkező közszolgálati alkalmazottnak, mert az ellenkező álláspont szerint a bírák, ügyészek büntetésszerű hátrányban részesülnek a többi alkalmazottakkal szemben.

A bíróság a panaszt nem találta teljesíthetőnek.

A 2500/1945. M. E. sz. rendelet 2. §. (2) bekezdésének abból a rendelkezéséből, amely szerint az (1) bekezdésben fel nem sorolt közszolgálati alkalmazottak, *amennyiben a rendelet a továbbiakban másként nem rendelkezik*, az állásukkal járó illetmények szempontjából szolgálatukat az ott felsorolt fizetési osztályokban kezdik és az ott meghatározott fizetési osztályokat és fokozatokat érhetik el, — a panaszos felfogásával szemben nyilvánvaló, hogy az 1920. évi XX. tc. hatálya alá tartozó ítélőbírákra és ügyészekre, valamint az illetmények szempontjából azokkal egy tekintet alá eső alkalmazottakra a kezdő és általuk elérhető fizetési osztályok és fokozatok tekintetében elsősorban nem a 2. §-nak, hanem a rájuk nézve különleges szabályokat tartalmazó 5. §-nak rendelkezései nyerhetnek alkalmazást. E szakasz (1) bekezdése a 2. §-tól eltérően kimondja, hogy az 1920: XX. tc. hatálya alá tartozó ítélőbírák és ügyészek, valamint az illetmények szempontjából velük egy tekintet alá eső alkalmazottak a 3. §-ban a fokozatos előlépéshez megkívánt várakozási időtől függetlenül *kinevezés útján* kerülnek az állásukba, továbbá az f) pontban úgy rendelkezik, hogy a járásbíró a VII. fizetési osztályba tartozik és ebben az állásában kizárólagosan fokozatosan a VI. fizetési osztály 1. fokozatába léphet elő. Nem tulajdonítható ezeknek a rendelkezéseknek olyan, a fentiekben már ismertetett értelmezés, mint amilyennel a panaszos kívánja azokat felruházni, mert — eltekintve attól, hogy a kinevezés által történő, a fokozatos előlépésnél esetleg gyorsabb előlépés lehetősége minden más állást kinevezés útján történő betöltésénél is megvan —, kizárja ezt az értelmezést a 2. §. (2) bekezdésének az a kétségre okot nem adó rendelkezése, amely szerint ennek a szakasznak a rendelkezései csak akkor alkalmazhatók, ha a rendelet továbbiakban másként nem rendelkezik. Az 5. §. azonban másként rendelke-

zik, tehát a bírakra és ügyészekre, valamint az illetmények szempontjából velük egy tekintet alá eső alkalmazottakra ennek a szakasznak a rendelkezései az irányadók.

A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-a (1) bekezdésének első mondata értelmében a tényleges közszolgálati alkalmazottat abba a fizetési osztályba és fokozatba kell besorolni, amelybe a rendelet értelmében tartozik.

A rendelet 5. §-a (1) bekezdésének f) pontja értelmében a panaszos — habár szolgálati ideje meghaladja a VII. és VI. fizetési osztály egyes fokozataira nézve megállapított várakozási idők együttes tartamát —, csak a VI. fizetési osztály I. fokozatába sorolható, mert a járásbírák fokozatosan legfeljebb ebbe a fizetési osztályba és fokozatba léphetnek elő.

Ezért a bíróság a jogalap nélküli támasztott panaszt elutasította.

(596/1946. K. szám. — 1946 június 25.)

10. Hadifogságban levő MABI tisztviselő feleségének élelmezési illetménye.

A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete a panasszal megtámadott határozattal megszüntette a panaszosnak hadifogoly férje után járó élelmezési illetményét arra hivatkozással, hogy az intézet önkormányzata olyan általános rendelkezést hozott, amely szerint a hadifoglyok ama hozzátartozóinak, akiknek állásuk, jövedelmük van, az addig méltányosságból folyósított ellátását megszünteti.

Ezt az indokolást az intézet a népjóléti miniszterhez tett ig. sz. 1261/3 1946. sz. jelentésében azzal egészíti ki, hogy a 2.300/1945. M. E. sz. rendeletnek az a rendelkezése, amely minden tényleges szolgálatban álló alkalmazottjának szolgálati jogviszonyát az 1945. évi június hó 30. napjával megszüntette, az intézet álláspontja szerint a hadifogságba került intézeti alkalmazottakra is kiterjed; az intézet azonban a rendkívüli viszonyok figyelembe vétele alapján a hadifogságba került, majd eltűnt alkalmazottak igényjogosult felesége és gyermekei részére az illetmény 50%-át a szolgálati viszony megszűnése után is az 1946. évi március hó 31. napjáig kifizette, de ez a kötelezettség nélkül tett intézkedés

a további élelmezési illetmények folyósítására jogi alapot nem ad.

A panaszos panaszában a megtámadott határozat hatályon kívül helyezését és férje távollétének idejére a maga és gyermekei részére ellátás folyósítását kérte.

A Közigazgatási Bíróság annak a megállapítása mellett, hogy a panaszos férje az 1927 : XI. tc. 115. § és 181. §-ának ma is érvényben levő rendelkezése értelmében közszolgálati alkalmazott, akinek közszolgálati alkalmaztatásával kapcsolatos illetményügyében a fenti rendelkezés és az 1896 : XXVI. tc. 83. §-a értelmében végső fokon a Közigazgatási Bíróság hivatott eljárni —, az ügyet ezek szerint törvényes hatáskörében vizsgálva, a panaszt alaposnak találta.

A 303/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának 3. pontja kimondotta, hogy a szolgálati helyéről eltávozott közalkalmazottat megillető fizetés 50 %-a, a teljes lakbér és a feleség kivételével az ellátatlan családtagok után járó családi pótlék fizetendő ki annak a feleségnek, aki valószínűsíti, hogy katonai szolgálatot teljesített férje az 1944. évi október hó 15. napja előtt hadifogságba került.

Az ezt a rendeletet részben módosító 6350/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-a azt rendeli, hogyha a közszolgálati alkalmazott az egyes ország-részek felszabadulása alkalmával, vagy azt követően azért nem tudott az állomáshelyén szolgálattételre jelentkezni, mert ebben őt katonai szolgálata — kötelező munkaszolgálat, hadifogsága stb. gátolta, mindaddig, amíg szolgálattételre jelentkezni nem tud, vagy amíg halála igazolást nem nyer, családi pótlékra igényjogosult feleségének, illetőleg gyermekének élelmezési illetmény jár.

Ez a rendelkezés — az 1942 : XIV. tc. 19. §-ának (2) bekezdésében és az ezt módosító későbbi jogszabályokban kifejezésre juttatott jogi elvet követve és a háborús események következtében szolgálattételben akadályozott alkalmazottak családjáról való gondoskodást, mint a jogalkotás által elismerten állami és társadalmi feladatot szolgálva — különleges, kivételes jogot adott azoknak a közszolgálati alkalmazottnak családjától részére, akiket a szolgálattételben, illetőleg a szolgálattételre való jelentkezésben a katonai szol-

gálat, kötelező munkaszolgálat, hadifogság, stb. gátolt.

A különleges, kivételes jog jogi természetéhez hozza magával, hogy mint a benne megjelölt személyekre és jogviszonyokra kiható egyéni jog, összeütközés esetén a rendes joggal szemben még akkor is érvényesül, ha ez utóbbi csak szűkebb körben, egyes foglalkozási ágak jogviszonyának szabályozására terjed ki.

Ebből pedig okszerűen következik, hogy a szolgálattételre jelentkezésben a háborús események által gátolt közszolgálati alkalmazott családipótlékra igényjogosult feleségének és gyermekének az élelmezési illetmény iránti igénye változatlanul és érintetlenül fennáll a 2.300/1945. M. E. sz. rendelet 12. §-ában foglalt rendelkezésnek olyan értelmezése mellett is, amelyet annak a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének önkormányzata tulajdonít, nevezetesen, hogy ez a rendelkezés az intézet összes, köztük a hadifogságban levő alkalmazottak szolgálati viszonyát is megszüntette.

Az igényjogosult hozzátartozók élelmezési illetmény iránti igényét csak a 6.550/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-a (2) bekezdésének a) vagy b) pontjában meghatározott okok valamelyikének fennforgása zárja ki. Minthogy azonban a panaszos férjével szemben az eljárás során ilyen ok nem merült fel, a panaszt az élelmezési illetmény megilleti.

A fenti indokok alapján a bíróság kötelezte a MABI-t, hogy a panaszosnak a beszüntetés óta esedékessé vált és a jövőben esedékessé váló illetményét összegszerűleg állapítsa meg és a lejárt részleteket egy összegben azonnal, míg a jövőben lejárat részleteket a mindenkori esedékesség napján utalványozza és fizesse ki.

(950/1946. K. — 1946 október 23.)

11. Községi tisztújítás. A szavazás módja. A választás megsemmisítésén felül a választási eredmény kiigazítására nincs törvényes lehetőség.

B. község képviselőtestülete a pályázat folytán meghirdetett községi őrnöki állásra pályázó hét jelölt közül a legtöbb szavazatot kapott M. A.-t községi őrnek megválasztotta.

B. vármegye törvényhatósági kisgyűlése fellebbezés folytán M. A. községi őrnek történt megválasztá-

sát P. A. b.-i lakos fellebbezése folytán semmisnek nyilvánította, mert nevezett községi irnok a választás időpontjában igazolva nem volt, sőt igazolási eljárás alatt sem állott. Egyben a kisgyűlés a M. A. után soronkövetkező legtöbb szavazatot kapott S. F. jelöltet nyilvánította községi irnokká megválasztottnak.

A kisgyűlés e határozata ellen M. A. és külön panasziratban harminc képviselőtestületi tag panasszal élt és a kisgyűlés határozatának megsemmisítése mellett a képviselőtestületi határozat érvényre emelését kérte.

A közigazgatási bíróság vizsgálat tárgyává tette: 1. hogy a kisgyűlés jogosan semmisítette-e meg a képviselőtestület határozatát azért, mert a megválasztott községi irnok igazolása a választáskor még nem történt meg, 2. hogy törvényes volt-e a kisgyűlésnek az a döntése, hogy a képviselőtestület határozatának megsemmisítése mellett a választáson soron következő legtöbb szavazatot kapott jelöltet nyilvánította megválasztott községi irnokká.

A bíróság az 1.030/1945. M. E. számú rendelet 13. §-a alapján megállapította, hogy a kisgyűlésnek a megválasztott községi irnok megválasztását megsemmisítő határozata jogszabályszerű volt, mert a hivatkozott rendelethely kétséget kizáróan megállapítja, hogy a már közszolgálatban állott személyt *csak akkor lehet* megválasztani, ha igazolása megtörtént vagy folyamatban van, az utóbbi esetben az igazolási eljárás eredményétől függő hatállyal.

A megválasztott községi irnok az 1945. évi szeptember hó 9. napján tartott választás idejében még igazolva nem volt, sem igazolása nem volt folyamatban, amint ez a körülmény a járási főjegyzőnek az alispánhoz az 1945. évi október hó 27. napján kelt felterjesztéséből megállapítható.

A választás idejében megkívánt igazolást utóbb, az 1946. évi január hó 11. napján kiállított nemzeti bizottsági igazolvány nem pótolhatja, mert a közalkalmazottak igazolására nézve nem a nemzeti bizottság, hanem az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet alapján megalakított igazoló bizottság bír hatáskörrel.

Megsemmisítendő volt a szavazás azért is, mert az titkosan történt.

Bár a titkos szavazás a demokratikus fejlődés szempontjából tekintve, a bíróság megítélése szerint helyénvalóbb, mindaddig azonban, míg a hatályban levő 1886:XXII. tc. 80. §-a törvényes módon meg nem változtatik, addig a községi tisztújításon a választás nyílt szavazás útján történik.

Mindezek alapján a bíróság a képviselőtestületnek M. A. községi irnokká való megválasztását kimondó határozatát megsemmisítette.

Minthogy továbbá sem az 1.030/1945. M. E. sz. rendelet, sem más jogszabály olyan intézkedést nem tartalmaz, amely a kisgyűlésnek az elkövetett jogszabálysértés megállapítása mellett, a választás megsemmisítésén kívül a választási eredmény kiigazítására ad törvényes lehetőséget, ezért a bíróság a törvényhatóság kisgyűlésének e tárgyban hozott — panasszal megtámadott — határozatát is megsemmisítette és a községi irnoki állás betöltésére új szavazást rendelt el.

(603/1946. K. szám. — 1946 június 4.)

II.

Az alább közölt közigazgatási bírósági elvi határozatok részletes indokolását a »M. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának döntvényei, jogegységi és elvi jelentőségű határozatai« c. gyűjtemény 1947 évi 1. füzeté tartalmazza.

1871. sz. elvi határozat. Az önkormányzati testületi tisztújítások, választások kérdésében a politikai pártokat közigazgatási bírósági panaszjog nem illeti meg.

1872. sz. elvi határozat. Az 1.030/1945. M. E. sz. rendelet 15. §-a alapján a községi vezetőjegyző visszatartását, visszafogadását vagy megerősítését kimondó határozat érvényességének az e tárgyban határozó tisztújítószék tartásának előzetes közhírrététele nem előfeltétele.

1873. sz. elvi határozat. A körjegyzőválasztás kihirdetett eredménye, mint a hatóság akaratkijelentése (véghatározata) ellen irányuló írásbeli fellebbezést a kör székhelyének községi eljárárságnál (a jegyzőnél, illetőleg a bírónál), vagy pedig a járási főjegyzőnél lehet, illetőleg kell előterjeszteni.

1974. sz. elvi határozat. A régi beosztásukat elvesztett önkormányzati tisztviselők szolgálati jogviszonya nem szűnik meg azáltal, hogy őket az általuk addig betöltött állásukra újból nem választották meg, illetve nem tartották vagy fogadták vissza, vagy állásukban nem erősítették meg.

1875. sz. elvi határozat. Az önkormányzati testületekbe kiküldöttek bizottsági tagsága nem szüntethető meg azon az alapon, hogy a kiküldő politikai pártból kiléptek.

1876. sz. elvi határozat. A demokratikus pártok helyi szövetségei a Nemzeti Bizottságok, a törvényhatósági kisgyűlés hatáskörében nem járhatnak el.

1880. sz. elvi határozat. Az 5.000/1946. M. E. sz. rendelet alapján alakult háromtagú bizottság által hozott elbocsátó határozat, illetve a közigazgatási hatóságnak ennek alapján kiadott illetménybeszűntető határozata ellen beadott panasz a 11.000/1946. M. E. sz. rendelet 4. §-ának (1) bekezdésében említett kérelem fogalma alá tartozik, amelynek tárgyában a magyar miniszterelnök hivatott határozni —, a magyar közigazgatási bíróság csupán a miniszterelnök döntésének közlése után hoz a panaszos illetmény, illetve nyugellátási igénye tárgyában határozatot.

1881. sz. elvi határozat. A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet hatálybalépésekor — az 1945. évi április hó 1. napján — a bírói IV. fizetési csoport 2. fokozatába tartozott kúriai tanácselnököknek az állami rendszerű III. fizetési osztállyal egybekötött illetményekre van jogos igényük.

1882. sz. elvi határozat. Az a főiskolai képesítésű tisztviselő, aki főiskolai tanulmányait beszámítható szolgálatba történt belépését megelőző tényleges katonai szolgálata alatt — vagy azt megelőzően, illetve azt követően, de még polgári szolgálata előtt — fejezte be, szolgálati idejének az 1912: LXV. tc. 11. §-a szerint kedvezményes számítására igényjogosult, tekintet nélkül arra, hogy az említett katonai szolgálata az 1912: LXV. tc. vagy más törvényes rendelkezés (1942: XIV. tc. 37. §) alapján a polgári szolgálathoz hozzászámítható-e vagy sem.

Összeállította: Dr. Mattyasovszky Pál

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca 1
Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári
számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13.—
Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak
Egy hóra .... F 8.—
Negyedévre... F 22.—
Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Kubinyi Ödön*: Távollévők gondnokának képviseleti jogköre. — *Dr. Móra Imre*: Adósvédelmi intézkedések és hatásuk. — *Szemle*: Munkajogi bírói és közigazgatási gyakorlat a felszabadulás óta. — Jogesetek a budapesti törvényszék gyakorlatából. — Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet.)

Távollévők gondnokának képviseleti jogköre

A Jogtudományi Közlöny f. évi 3—4. számában a fentebb megjelölt cím alatt két cikk jelent meg *dr. Habermann Gusztáv* és *dr. Villányi Pál* tollából. Az ezekben a cikkekben foglalt jogi véleményekkel kívánok ezúttal foglalkozni. Teszem ezt különösen azért, mert az említett cikkek egyikeben az az állítás hangzott el, hogy bíróságaink a távollévők képviseleti jogköre kérdésében ellentétes gyakorlatot folytatnak.

Ahhoz, hogy ebben a kérdésben tisztán lássunk, szükséges, hogy szemügyre vegyünk azoknak a jogszabályoknak a változását, amelyeknek uralma alatt a cikkekben említett bírói határozatok keletkeztek. Annak az elbírálása során ugyanis, hogy vannak-e ellentétes döntések a bírói gyakorlatban, a dolog természete szerint csak az *ugyanazon* jogszabályok hatálya alatt létrejött döntések jöhetnek figyelembe.

I.

Az 1945. év előtti jogállapot.

A jogszabályok rendjében mindenekelőtt a régi jogállapotot vegyük vizsgálat alá. Az 1877: XX. t.-c. (Gyt.) 87. §-ának 2. bek. szerint a Gyt. 28. §-ának *d)* pontja (távollét) esetében »a gond-

noki képviselet a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyekre szorítkozik«.

Ezzel szemben ugyanezen törvény 87. §-ának 1. bekezdése szerint a Gyt. 28. §-ának *a)*—*c)* pontja esetében a kirendelt gondnok a gondnokoltat minden peres én nem peres ügyben képviseli, amelyben a képviselet nincs kizárva.

A képviseleti jogkörnek ugyanazon §-ban foglalt, ily éles megkülönböztetése mellett véleményem szerint nem lehet kellő alappal azt állítani, hogy a két jogkört a gyámi törvény azonosnak kívánta volna tekinteni.

A fentemlített megkülönböztetésnek az alapja az volt, hogy amíg a Gyt. 28. § *a)* pontja alapján gondnokság alá helyezett személy teljesen cselekvőképtelen, addig a távollévő nem veszti el cselekvő képességét. Ezért az utóbbi esetben a képviselet csak a legszükségesebb intézkedésekre szorítkozhat.

Ez a képviseleti jog a 10.470/1945. M. E. számú rendelet 18. §-ának életbelépéséig a távollévő vagyonának elidegenítési jogosultságát a bírói gyakorlat szerint nem foglalta magában.

Az ez irányú bírói gyakorlat helyessége mellett szólanak az 1885: VI. t.-c. 11. és 12. §-ai, amelyek azt a kérdést szabályozzák, hogy a

Mellékelve: Hiteljogi döntvénytár (kettős szám)

távollevő leszármazói tartási és háztartási stb. igényének kielégítésére a távollevő törzsvagyona — fokozott biztosítékok mellett, nevezetesen a közigazgatási bizottság és a belügyminiszter hozzájárulásával — mennyiben vehető igénybe. Ennek a rendelkezésnek nem volna értelme, ha a távollevő gondnokának képviseleti joga a törzsvagyon elidegenítésére *önmagában* kiterjedne. Ebből következik, hogy a gyámi törvény a vagyonkezelési jogot az ingatlan és általában a törzsvagyon elidegenítésére kiterjedőnek távollét címén elrendelt gondnokság alá helyezés esetében nem tekinti.

Ezért nem oszthatom a fentebb említett cikkben kifejezésre jutó azt az álláspontot, hogy a Gyt. 265. § harmadik bekezdésének oly értelmű lehetne tulajdonítani, hogy a távollevő gondnokának a *gyámi törvény alapján* — gyámhatósági jóváhagyással — módjában lett volna a gondnokolt vagyonában állagváltoztatásokat végrehajtani.

Ez a §, valamint az egyidejűleg ugyancsak megemlített 233. § nem a gondnoki és gyámhatósági jogkört szabályozza, hanem — miként ez az idevonatkozó fejezet címéből is következik — azt állapítja meg, hogy ezt a jogkört milyen elvek szerint kell gyakorolni azokban, a törvény I. részének V. fejezetében meghatározott esetekben, amikor a gondnok, illetve a gyám állagváltoztatásra jogosult.

A fentebb ismertetett törvényes rendelkezésekre tekintettel a gyámi törvénnyel teljesen összhangban állónak tartom azt a régebbi (tehát a gondnoki jogkörnek az 1945. évi újabb szabályozásáig terjedő) állandósult bírói gyakorlatot, mely szerint a távollevő gondnokának jogköre az ingatlan és egyéb vagyontárgyak elidegenítésének jogát nem foglalta magában.

A dolog természete szerint a távollevő gondnokának *perbeli* képviseleti joga a gyámi törvény szerint (tehát a régebbi jogállapot keretei között) csupán a vagyonkezelés határain belül mozgott. Az ide vonatkozó bírói gyakorlat megadta annak a lehetőségét, hogy a távollevő gondnoka sommás birtokkeresettel léphessen fel. Véleményem szerint nincs akadály annak sem, hogy a távollevő gondnoka a gondnokolt birtokából elvont dolog visszaadását is jogperrel követelhesse.

II.

Az 1945. évi jogállapot.

Az 1945. évi november hó 2. napján kelt és 1945 november 6. napján életbelépett 10.470/1945. M. E. számú rendelet 18. §-a szerint a távollevő gondnoka az 1877: XX. t.-c. 87. §-ának második bekezdésében meghatározott képviseleti jogkörében a kezelése alatt álló ingatlant és egyéb vagyontárgyakat a gyámhatóság jóváhagyásával elidegenítheti és megterhelheti, ha az elidegenítés, illetőleg megterhelés a távollevőt jelentős károsodástól óvja meg.

Ezzel a gyámi törvény 28. §-ának a) pontja alapján kirendelt gondnok és a távollevő gondno-

kának jogköre természetesen nem vált egyenlővé, amennyiben az addig fennállott jogállapot csupán annyiban változott, hogy a távollevő gondnoka a gondnokolt vagyontárgyainak elidegenítésére is jogosulttá vált, de csak *fenyegető kár elhárítása végett*.

Ha a rendeletalkotó azon az állásponton lett volna, hogy a távollevő gondnokának jogkörét a Gyt. 28. § a) pontja alapján kirendelt gondnok jogkörével egyenlősíteni kell, úgy ez iránt már ebben a jogszabályban rendelkezett volna. Abból tehát, hogy ilyen rendelkezést nem tett, következik, hogy az említett jogkör ilyfokú kiterjesztését nem tartotta indokoltnak.

Egyébként ez nem is volna célszerű. A gyakorlati élet sok példája (a gondnokoltak vagyonának hadikölcsönbe fektetése stb.) mutatja, hogy a gondnokolt vagyontárgyainak elidegenítése a rendkívüli gazdasági viszonyok gyors és előre nem látható változása közepette a gondnokoltra súlyos következményekkel járhat és éppen ezért nagyon indokoltnak tartom, a fentemlített rendeletben foglalt azt az elvet, mely szerint a távollevő gondnokának elidegenítési jogkörét a fentebb ismertetett határok közé kell szorítani és ki kell zárni annak a lehetőségét, hogy a gondnok a kezelése alatt álló vagyontárgyakat vélt előnyök elérése végett, tehát pusztán célszerűségi szempontoktól vezetve (azaz a jelentős károsodástól megóvás esetén kívül) elidegeníthesse.

III.

A 10.490/1945. M. E. számú rendelet.

Az új szabályozás keretében az 1945. évi november hó 2-án kelt és 1945 november 4-én életbelépett 10.490/1945. M. E. számú rendelet a *háborús* távollevő gondnoka tekintetében különleges rendelkezéseket alkotott. Ez a rendelet ugyanis a háborús távollevő gondnokát az 1877: XX. t.-c. 28. § a) pontja alapján kirendelt gondnok jogkörével ruházta fel.

Ebből a II. alattiban ismertetett rendelettel azonos napon kelt rendeletről — amely az elhagyott javak kormánybiztosáról szól és a 14—17. §-aiban csupán a *háborús* távollevő gondnokáról rendelkezik — következik, hogy a rendeletalkotó *más* távollevők gondnokának nem kívánt oly kiterjesztett hatáskört adni, mint a háborús távollevők gondnokának.

Ez a megkülönböztetés magyarázatát abban találja, hogy a háború folyamán létrejött és utóbb hatályukat veszített jogszabályok folytán kialakult tényleges helyzet a háborús távollevők érdekében (rövid határidők beiktatásával) gyors rendezésre szorult, ami a gondnoki jogkör kiterjesztését tette indokolttá olyan jogterületre is, amelyre a távollevők gondnokának rendes hatásköre nem terjedne ki.

Az *ugyanazon a napon* kelt fentemlített rendeletek tehát a fentebb kijelölt cikkben érintett két eltérő tényállástípust (háborús és nem háborús távollét) megfelelően figyelembe veszik. A bírói gyakorlat pedig az alább kifejtendőkre szerint

az ilyen értelemben történt szabályozás keretein belül mozog. Nem tehetem magamévá tehát a cikkírónak azt a megállapítását, hogy a bíróság eltérő tényállástípus mellett nem akarna az előző bírói gyakorlaton változtatni. Itt egy rendeleti szabályozással állunk szemben, aminek a kereteit a bírói gyakorlat túl nem lépheti.

Amikor tehát az újabb rendeletek határozottan és véleményem szerint bölcs mértéktartással megvonták azt a határt, ameddig a távollevő gondnokának jogkörét kiterjeszteni kívánják, nincs meg többé a lehetősége annak, hogy a távollevő gondnokának jogköre a gyámi törvény rendelkezéseinek a fentebb említett cikkben kifejtett értelmezése útján kiterjesztessék.

IV.

A 11.680/1946. M. E. számú rendelet.

Ami azt a kérdést illeti, hogy a távollevő gondnoka jogosult-e a 200/1945. M. E. sz. rendelet 9. §-a alapján a gondnokolt által kötött jogügyleteket megtámadni: ez a kérdés az 1946. évi október hó 4. napján kelt és 1946. évi október hó 9. napján életbe lépett 11.680/1946. M. E. sz. rendelettel megfelelő szabályozást nyert, amennyiben ez a rendelet a 200/1945. M. E. számú rendelet 9. §-ában szabályozott megtámadási jog érvényesítésére — a gyámhatóságoknak erre vonatkozóan *külön felhatalmazása* alapján — a távollevő részére kirendelt gondnokot is feljogosította.

A cikkben ezzel kapcsolatosan közölt határozatokban mutatkozó ellentét csak látszólagos, amennyiben azok a bírói határozatok, amelyek a távollevők gondnokának ügyletmegtámadási jogát fennállónak nem találták, még az említett rendeletek megjelenése előtt, tehát az előző jog-

szabályok hatálya alatt keletkeztek, míg a később hozott határozatok már a rendelet intézkedéseit alkalmazták. A bírói gyakorlatban tehát nincs olyan ellentét, amely ebben a vonatkozásban jogegységi határozat hozatalát tenné szükségessé.

Egyébként abból, hogy az utóbb említett rendelet az ügyletmegtámadási jogot a távollevő gondnoka számára csak külön rendelkezéssel és a gondnokolt érdekeinek fokozottabb védelme mellett (a gyámhatóság külön felhatalmazása esetén) biztosította, következik, hogy a rendeletalkotó maga is azon az állásponton volt, hogy az *addigi* jogszabályok a távollevő gondnokát az ügyletek megtámadására nem jogosítják.

A Kúria egyik tanácsának a cikkben közölt az a határozata (P. VI. 1152/1946. sz.), amely szerint a háborús távollevők gondnoka a 200/1945. M. E. számú rendelet 9. §-án alapuló megtámadási jogát a gyámhatóság jóváhagyása *nélkül* is gyakorolhatná, nincs összhangban a határozat meghozatala előtt megjelent 11.680/1946. M. E. számú rendelettel. Ez a magában álló határozat azonban a fentebb ismertetett rendeleti szabályozásra tekintettel a kérdésnek jogegységi tanács elé terjesztését nem teszi szükségessé.

V.

Ami a polgári perrendtartás 471. §-ában foglalt rendelkezéseknek az ismert tartózkodású, de kézbesítés útján elérhetetlen távollevőkkel szemben leendő kiterjesztését illeti: e kérdés rendezése véleményem szerint törvényhozási útra tartozik. Etekintetben a jogegységi határozat meghozatalának az előfeltételei álláspontom szerint hiányoznak.

Dr. Kubinyi Ödön

Adósvédelmi intézkedések és hatásuk

Tőkeszegény országokban a gazdasági válságok sokkal mélyebb nyomokat hagynak mint a hitelező-államokban és egy válság elmúltával — mint vihar után a partravetett halak — ottmarad a válság következményeinek enyhítésére szánt alkalmi jogszabályok tömkelege. A tapasztalat azt mutatja, hogy amelyik országban, mint nálunk is, az adósok vannak számszerű többségben, még normális időkben is a jogrendszer inkább az adósok védelme felé hajlik. Az ember ugyan azt képzelné, hogy inkább a hitelező-államokban volna szükség olyan jogszabályokra, amelyek az adósokat a tőkések önkényével szemben védelmezik, mégis nem véletlen, hogy annak idején éppen Angliában állították fel az adósok börtönét.

Más kérdés az, hogy ezek az átmenetinek szánt, de gyakran évtizedekig hatályban maradó jogszabályok a gyakorlatban hogyan sikerülnek.

A gazdasági élet a legtöbb esetben túlteszi magát a jogszabályokon s így az eredmény teljesen vagy részben meghiusul.

Jogunkat át meg átszövik az adósvédelmi intézkedések, ezeknek ismertetése köteteket venne igénybe. Itt csak az elmúlt 25 év ismertebb jogalkotásait emeljük ki.

Az első világháborút követő inflációs korszakot lezáró nagyjelentőségű intézkedés volt az 1928. évi valorizációs törvény. (1928 : XII. t. c.). Valorizációról szólva ugyan fogalmilag hitelezővédelemre gondol az ember, mert hiszen a követelések ártértékelése mindenestre a hitelezők érdekét szolgálja. Azonban jól tudjuk, hogy a törvény mintegy a »lex Rhodia de iactu« szellemében az ország hajótörésének következményeit megosztani igyekezett és a 100%-os valorizációt sehol sem valósította meg. Az 1928 : XII. t. c.-nek talán legsúlyosabb következményekkel járó

intézkedései azok voltak, melyek egy tollvonással kizárták az átértékelhető tartozások köréből a biztosítási szerződésekből származó követeléseket és az állam tartozásait (4. és 6. §). Ez a két intézkedés szorosan összefüggött egymással.

Ugyanis a biztosítók díjtartaléka nagy mértékben hadikölcsönkötvényekbe volt befektetve. Az állam mint adós, a hadikölcsöntartozásokat nem fizette vissza, a biztosítottak követelésének valorizálása tehát a biztosítóvállalatok tönkremenését vonta volna maga után. Ez igaz, azonban az állam mégis a gazdaságilag gyengébb felet hagyta védelem nélkül, amennyiben egyszerre sújtotta a kis hadikölcsönjegyzőket és azokat a biztosítottakat, akik vagyontárujukat fektették bele egy-egy életbiztosításba. Ezzel az intézkedéssel sikerült csaknem egy generációnak a hitét megrendíteni az állam fizetőképességében és egyúttal elsorvasztani az életbiztosítási ágazatot.

A törvény miniszteri indokolása tulajdonképpen a »szükség törvényt bont« elvét fejezi ki parlamentáris formában és az adott nehéz helyzetben nem számolt, vagy nem törődött azzal a súlyos erkölcsi rombolással, amelyet az állam hitelképességébe vetett hit megingása hosszú időre okozott.

Az állam ennek csak 1941-ben ébredt tudatára, amikor már elő kellett készíteni a talajt az újabb hadikölcsönök számára. Így született meg az 500/1941. M. E. sz. rendelet a hadikölcsönkötvények letétbehelyezéséről és az 1942: IX. t. c. a kötvények valorizációjáról. Maga a valorizáció — mint köztudomású — végül is igen korlátolt mértékben történt csak meg és az ennek során kibocsátott 3%-os államkötvények is elérteketlenedtek.

A biztosítások kérdése ismét szőnyegre került a Phönix Biztosító bukásával kapcsolatban. Az állami felügyelő-hatóság bebizonyította, hogy már az első komoly nehézség esetén nem állt feladata magaslatán, mert hiszen igazi feladata a prevencióban állott volna. A 4040/1936. M. E. sz. rendelet módot adott a biztosítási szerződéseknek a biztosítottakra nézve rendkívül hátrányos konvertálására és a biztosítási díjaknak a biztosított megkérdése nélkül való felemelésére. Amint látjuk tehát, a jogszabály ismét az adóst vette védelmébe a gazdaságilag gyengébb hitelezőkkel szemben.

Egészen más természetű és céljának sokkal jobban megfelelő adósvédelmi intézkedés volt az 1930. évi moratorium,¹⁾ amely végső fokon egyformán szolgálta az adós bankok és a hitelező nagyközönség érdekét, mert hiszen a bankok fizetőképességének megóvása mindenkinek, első sorban a betevőknek vitális érdeke volt.

A kormány kivételesen még a hitelezők érdekében is gondolt akkor, amikor a 4560/1931. és 4600/1931. M. E. sz. rendeletekkel megteremtette az aranypengőt. Az eredeti cél az volt, hogy a pengő vásárlóerejében bekövetkezendő csökkenéssel szemben védelmezze a hitelezőt, illetőleg, hogy

¹⁾ 4000, 4100, 4200, 4300/1931 M. E. sz. és más rendeletek.

újból tartalmat adjon az értékállandósági záradékoknak, melyek a valutaforgalom megtiltásával jelentőségüket veszítették. A tervezett cél azonban nem valósult meg, mert a pengő és aranypengő értékviszonya továbbra is a parin maradt. 1943/44-ben ugyan felmerült az a gondolat, hogy az arányt 1:1½-ben vagy 1:2-ben állapítják meg, de erre nem került sor.

* * *

A harmicas évek mezőgazdasági világválságával volt összefüggésben a bolettatörvény (1930: XXII. t. c.), amely a bajbajutott gazdákon akart segíteni a világpiaci terményáraknak belső viszonylatban való mesterséges felemelésével. Az antiszociális bolettát magát már felemelosta az idő, de sajnos, hatályban maradt a törvény III. fejezete (mezőgazdasági terményeknek eladása a betakarítás előtt), mint példája az olyan jogszabálynak, amely a célzott joghatás helyett éppen az ellenkező eredményt érte el.

Közismertek a törvényeknek azok az intézkedései, amelyek szerint a gazda, aki a termését előre eladta, nem köteles többet vagy mást szállítani, mint ami neki termelt (35. §), továbbá áremelkedés esetén vételárkiegészítést kérhet (36. §). Mint a törvényhez fűzött miniszteri indokolás kimondja: »A javaslatnak ez a része azoknak a visszaéléseknek igyekszik gátat vetni, amelyek zölduzsora néven ismeretesek.«

A törvénynek mindenesetre megvolt az az »üdvös« eredménye, hogy a zölduzsorával együtt a zöldhitelt is úgyszólván teljesen megszüntette. Hiába engedték meg évről-évre megjelenő rendeletek a hitelnyújtást, ha egy gazdának aratás előtt mégis kölcsönre volt szüksége, ezután csak a legsúlyosabb feltételekkel kapta meg, viszont még ma is csaknem minden perben, ahol az alperes pl. vidéki kereskedő, magát »kiuzsorázott gazdának« tüntetve fel, teljesen alaptalanul a bolettatörvény idézett szakaszaira hivatkozva tagadja meg a szállítást. Időszerű volna ennek a fejezetnek az alapos átdolgozása vagy teljes eltörlése s a gazdának valamely más módon hatályosabban való megvédése.

Teljesen feleslegesnek bizonyult a törvény 47. §-a is, amely a tőzsdebíróság ítélete ellen felülvizsgálati kérelmet rendszeresít azon az alapon, hogy a megítélt követelés határidőügyletből származik.

Megállapítható, hogy ezen § alapján az eltelt 16 év alatt mindössze egy felülvizsgálati kérelem érkezett; ezt is elutasította az ítélőtábla. Ezt az intézkedést is bátran hatálytalanítani lehetne.

Ugyancsak a mezőgazdasági válság termelte ki a »védett« birtokok intézményét. A 14.000/1933. M. E. sz. rendelet eredetileg csak 2—3 évre kontemplálta a birtokvédelmet (15. §), azonban, mint az az ilyen »átmeneti« intézkedésnél gyakran előfordul, még 10 év múlva is szükséges volt rendeletet hozni a védett birtokok teherrendezésének »gyorsítása« érdekében (4550/1943. M. E. sz.).

A hitelezők szempontjából nézve a dolgot, a védettség intézményét mindenesetre korábban kellett volna felszámolni s nem fenntartani akkor is, amikor a háború következtében a gazdaadósok már lényegesen könnyebb helyzetük volt.

Hogy mennyire mélyen beleivódott jogi gondolkodásunkba az az elv, hogy az esetleges valutaváltozások kizárólag a hitelező terhére eshetnek, mutatja az értékállandósági és effektivitási záradékok sorsa. Már a 410/1932, 1210/1933. és a 16.310/1933. M. E. sz. rendeletek megengedik, hogy az aranyban vagy külföldi valutában, mint számolási értékben, sőt, „in natura» kirótt tartozások a hivatalos árfolyamon pengőben rovassanak le. Hogy ez mit jelentett a gyakorlatban, arra elég egy példát felhozni: A huszas évek végén meglehetősen gyakoriak voltak az olyan életbiztosítások, melyekben a biztosító a biztosítási összegnek effektív aranydollár értékben való kifizetésére kötelezte magát. Mégis a biztosítottak minden óvatossága kevésnek bizonyult, mert a lerovás ebben az esetben is a végleges papírdollár-árfolyamon történhetett. Azt hisszük, nem ütött volna lényeges rést a kötött devizarendszeren, ha megengedték volna legalább a hivatalos devizafelárnak a hozzászámítását.

Megjegyzendő, hogy a fenti rendelkezéseken is túlszár 8400/1946. M. E. sz. rendelet 5. §-a, amely egyenesen *megtiltja* az értékállandósági záradékot és az aranyban, valutában, mint mögöttes értékben való számolást. Ám ennek az intézkedésnek egészen más célja van: nem az adósok védelme, hanem a stabilizáció elősegítése.

Szadits a moratóriumot és a gazdavédelmi intézkedéseket a válságjog körébe sorolja, melyek kívül esnek a normális időre szabott rendes jog keretein. (Vázlat 105. old.). Ez a tétel éppen úgy vitatható, mint ahogy nem lehet megállapítani, vajjon az emberiségnek a béke vagy a háború-e a normális állapota. Vannak országok, ahol az ilyen kivételes intézkedések időben túlélnek az állandó szabályokat. Ilyen, sajnos, hazánk is.

Természetesen az alkalmi jogszabályokban sűrűn kifejezésre jutó jogelvek az állandónak szánt jogszabályokban, sőt, a bírói gyakorlatban is éreztetik hatásukat. Az adósvédelem gondolata a legváratlanabb helyeken bukkan fel. Erre álljon itt a következő két példa:

Ismeretes, hogy a bíróságnak módjában áll a »bíróilag nem mérsékelhető« kötbért is mérsékelni. (455. E. H.). Ez odavezetett, hogy amely perben a kötbér szó egyáltalán felmerült, szinte visszhangszerűen csap rá az adós vagy a bíróság egyik-másik tagja a mérséklés gondolatával, — még mielőtt megfontolná, hogy a kikötött kötbér mérve a mérséklést egyáltalán indokolta teszi-e. Hasonlóan visszaélnek az 1936: VI. t. c.-nek a kizsákmányoló szerződésre vonatkozó §§-ra való hivatkozással.

Mennyiben van az itt elmondottaknak ma aktualitásuk? Annyiban, hogy éppen most van folyamatban az adósvédelemnek — bár negatív — de legsúlyosabb és legigazságtalanabb formája. Inflációs korszakon mentünk keresztül. Az inflá-

ció alatt a bírói valorizáció a dolog természetéhez képest messze utána kullogott a pénzromlásnak. De ma is az a helyzet, hogy a követelések, különösen a pénzkövetelések valorizációja rendkívül alacsony szinten mozog. Ezen nem is lehet csodálkozni, ha ismerjük azt a mentalitást, melynek okait fenntebb vázoltuk, hogy az adós tartozása *pusztán időmúlás okából* csökken, vagy éppen megszűnik és azt a népszerű elgondolást, hogy az esetleges valutaváltozások kizárólag a hitelező terhére eshetnek.

Kétségtelen, hogy a háborús veszteség terhét az állam minden polgárának vállalnia kell. Azonban teljesen méltánytalan volna az, hogy míg a földbirtokban, bérházban, iparvállalatban inkorporált nemzeti vagyon megmentéséről — legalább részben — gondoskodás történt, addig a követelésben megjelenő nemzeti vagy egyéni vagyon átértékelés híján veszendőbe menjen. A forintértékre való áttérésnél szó volt egy olyan rendelet kiadásáról, amelyik meghatározta volna a békepengő és a forint értékviszonyát. Erre nem került sor, de talán jobb is, mert szükség van egy átfogó, gondosan előkészített *kerettörvényre*, amely a valorizáció kérdésében a bíróságok segítségére siet. Nem szabad belenyugodni abba, hogy a társadalom jelentős rétege húszévenként elvérezzik azon, hogy az államnak vagy magánosoknak kölcsönt nyújtott.

Most jelent meg!

KÉT ÉV HATÁLYOS JOGSZABÁLYAI 1945—1946

FÜGGELÉKÜL AZ 1943—1944. ÉVI HATÁLYOS TÖRVÉNYEK

Szerkesztették:

Dr. BACSÓ FERENC

miniszteri osztályfőnök, az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetője

és

Dr. MIKÓS FERENC

ftelőtáblai bíró

Dr. SZABÓ IMRE

miniszteri osztálytanácsos

az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának tagjai

Dr. NÉMETHY LÁSZLÓ

miniszteri osztályfőnök

Dr. SZABÓKY JENŐ

miniszteri osztályfőnök

KÉSZÜLT A MAGYAR IGAZSÁGÜGYMINISZTER HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

912 oldal — 50 törvény — 801 rendelet — betűsoros tárgymutató — részletes jogszabálymutató

Ára: kötve 150 Ft.

Havi részlet 25 Ft.

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés, bel- és külföldi szépirodalmi könyvek

Budapest, V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4

Törvénytér me lett

De lege ferenda tehát az adósvédelmi intézkedések megalkotásánál arra kell törekedni, hogy 1. nem csak egy osztály vagy réteg érdekeit szolgálják, 2. lehetőleg a hitelező érdekét is védelmezzék, mert ha nem: a gazdasági élet törvényei úgyszólván megkerülik a jogszabályt; 3. semmiesetre se védelmezzék a gazdaságilag erősebb adósta a gyengébb hitelezőkkel szemben, végül: 4. azonnal

hatályon kívül helyezendők, mielőtt feladatukat betöltötték vagy az alapul szolgáló gazdasági viszonyok megváltoztak.

Csak ezeknek a szempontoknak a figyelembevételével lesznek az adósvédelmi intézkedések valóban demokratikusak, szociálisak és célravezetőek.

Dr. Móra Imre

SZEMLE

A becsületvédelmi törvény tervezett szigorításáról szóló híreket vegyes érzelmekkel fogadjuk.

Mindenekelőtt felmerül az a kérdés, nincs-e ennél sürgősebb dolgunk.

Az állam büntetőjogi szervezete rendkívüli feladatok előtt áll, rendkívüli nehézségekkel küzd.

A jogalkotó tervbevette az agyonnovellázott és áttekinthetlenné vált Btk. és a megszületése óta átdolgozásra szoruló Bp. általános reformját. Előtérben áll a katonai Btk. módosítása, elkerülhetetlen a NOT szervezeti reformja. Mindezekkel kapcsolatban alapvető elvi kérdések lesznek eldöntendők.

A nyomozó és bírói hatóságok fuldokolnak a munkában, egyes vonatkozásokban már szinte a büntető jogszolgáltatás csődjéről lehetne beszélni. A büntető értékhatárokról vonatkozó bal-sikerű rendelkezések, amelyek csak néhány nappal ezelőtt helyesbítették, a súlyos vagyone-elleni deliktumok ügyeinek tömegét zúdította a járásbíró-ságokra, amelyek ennek a tömegnek a likvidálására nem alkalmasak. Ezekben az ügyekben indokolatlanul enyhe ítéletek, könnyed felmentések, az alsó-fokú büntető igazságszolgáltatás bizonyos iránya vesztettségére mutatnak, amiben a vádképviselő hiányosságainak is része van.

Mindezek gyors orvoslást igényelnek.

Vajjon miért kell mindezek előtt a Bv. szigorításával foglalkozni?

Teljesen tisztában vagyunk a becsületvédelem jelentőségével,

de úgy gondoljuk, hogy az élet, a vagyon, a közélet tisztaságának védelme, a fasiszta bűncselekmények hatályosabb üldözése, amelyekkel a büntetőjogi szervezet résztvesz a faszizmus és a háború folytán meg-lazult erkölcsi rend helyreállításában, feltétlen időrendi primátussal bírnak a becsületvédelem kérdései fölött.

Emellett azonban elvi aggályaink is vannak.

1944-ben a társadalom szám-mottévó rétege bűnözővé vált. A bűnök jórésze perrendszerű bizonyítékok hiányában meg-torolható nem lesz. Ahol ezen időszak köztörvényi bűncselekményei mégis megtorlásban részesülnek, az sajnálatosan enyhe. Ilyen körülmények között a becsületsértésnek és rágalalmazásnak főbenjáró bűncselekménnyé emelése a legvisszásabb, a leg-kirívóbb aránytalanságokra, eredményekre vezethet.

A közéleti erkölcs tisztasága szempontjából pedig ugyancsak az látszik logikusnak, hogy előbb a purifikáció hajtassék végre és csak azután gondolkozzunk a rágalmozók fokozottabb meg-büntetésén.

Egyébként is — a faszizmus éveiben nem egy becsületsértési és rágalalmazási perből tanultuk meg, hogy a túlzott érzékenység nem mindig a jó lelkiismeret megnyilvánulása. A »rágalmozó« ujságíró esete, akit a börtön-cellában a »megrágalmozott« vi-déki polgármester váltott fel, csak egyik kirívó esete volt annak, hogy a rágalalmazási pert nem egyszer az igazság elkendő-zésére, nem pedig kiderítésére használják fel.

Végezetül: ha már ezen a téren reformra van szükség, a sajtóhelyreigazítási jogot kellene megreformálni, tágitani annak szűk keretein, másfelől eltörölni

a nyombani kommentálás tila-mát. Így alakulhat ki a vita, amely a demokrácia lényege és amely ebben a joganyagban a büntetőbíró-ság igénybevétele helyett kölcsönös meggyőzésre, a jóhiszeműség kölcsönös elismerésére és kiegyenlítésre vezethet.

Sz. Zs.

Hatályban van-e a Te. 131. §-a?

Az egyik vidéki törvényszék leg-utóbb teljes ülésen foglalkozott a Te. 131. §-a hatályban létének kérdésével. A teljes ülés állásfoglalása szerint a volt közalkalmazott képviselői korlátozását megvalósító ez a rendelkezés hatályon kívül helyezettnek tekintendő, mivel az Ürt. 164. §-a szerint »a jogszabályoknak mind-azon rendelkezései, amelyek a jelen törvény (ügyvédi rendtartás) szabá-lyaival megegyeznek, vagy azokkal ellentétben vannak«, a törvény ha-tálybalépésével hatályukat veszítik.

A törvényszék teljes ülésének kö-zel tíz esztendővel az Ürt. hatályba-lépése után történt ez az állásfog-lalása téves.

Kétségtelen, hogy az Ürt. 164. §-a a hatályon kívül helyezett korábbi jogszabályoknak csupán példázó és nem kimerítő felsorolását tartal-mazza. Az általános elvet a törvény-széki teljes ülés állásfoglalásában idézi. Téves azonban az elvnek az adott esetben történt alkalmazása. A Te. 131. §-ában foglalt korlátozás az Ürt.-ben foglaltakkal nem egyező és nem is ellentétes rendelkezés. A Te. 131. §-a kivételt valósít meg az Ürt. 75. §-ának ama általános ren-delkezése alól, amely szerint az ügy-védnek joga van az ország bármely bírósága és hatósága előtt ügyfelet képviselni. A jogszabályok értelmezésére vonatkozó jogelvek szerint a korábbi különleges jogszabály a későbbi általános jogszabály által hatályon kívül helyezettnek nem tekinthető. Egyebekben is a Te. 131. §-ának megalkotásánál irányadó

törvényhozási indokok változatlanul fennállottak az Ürt. megalkotásakor és még fokozottabban fennállanak ma is. A Te. miniszteri indokolása arra utal, hogy többször panaszok hangzottak el, amelyek szerint »furcsa helyzetek« támadnak abból, hogy az ítélőbírák nyugalomba vonulásuk után mint ügyvédek járnak el azoknál a bíróságoknál, amelyeknél nem régen mint közhatalommal felruházott bírák működtek. Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet 1937-ben éppen olyan visszá volt, mint 1930-ban, hogy továbbá a visszásság megszűnését koránt sem eredményezheti az, ha a multtal szemben most nagyobb számban folytatnak volt ítélőbírák ügyvédi gyakorlatot.

A Te. 131. §-ának hatálybanléte azonban kétségtelenül megállapítható a 8600/1946. M. E. sz. rendelet 2. §-ából is. (Magyar Közlöny 1946. július 28. 169. sz.) Az idézett rendelethez szerint a Te. 131. §-ában foglalt korlátozásra tekintet nélkül képviselhet feleket az az ítélőbíró, aki a fegyverszüneti egyezmény értelmében kiűrt területéről költözött Magyarországra területére és valamelyik bíróságnál az átköltözés után legfeljebb hat hónapon át ideiglenes beosztásban működött. A Te. 131. §-a érvényesülésének ebből a kivételes korlátozásából okszerűen következik, hogy a törvényhely egyéb vonatkozásban változatlanul hatályban van.

Egyebekben az ügyvédi kamarák a tagfelvétellel kapcsolatban állandóan alkalmazzák a Te. 131. §-át és a Kúria Ügyvédi Tanácsa számos, a Te. 131. §-ára kifejezett utalással korlátozott felvétel ügyét bírálta felül. A Kúria az előterjesztett jogorvoslatokat mindenkor érdemben bírálta el és nem terjeszkedett ki indokaiban a Te. 131. §-a hatálybanlépésének kérdésére. annak ellenére sem, hogy több esetben éppen az a kérdés tette másodfokú elbírálás tárgyát, hogy a tagfelvétel tárgyában eljáró bizottság a Te. 131. §-át megfelelő módon alkalmazta-e.

V. P.

Munkajogi bírói és közigazgatási gyakorlat a felszabadulás óta

Rövidítések:

M. J. = Magyar Jog. Mellette a szám az M. J. döntvéyszám-

zása/a lap megjelenésének évszáma.

- J. K. = Jogtudományi Közlöny. Mellette a szám az oldalszám/a lap megjelenésének évszáma.
 D. T. = A Jogtudományi Közlöny Hiteljogi és Munkaügyi Döntvénytára. Mellette a döntvéyszámozás.
 M. D. T. = A Jogtudományi Közlöny Magánjogi Döntvénytára. Mellette a döntvéyszámozás.
 Bp. Tsz. = Budapesti Törvényszék.
 T. = Budapesti Itélőtábla.
 K. = Magyar Kúria.

I. Üzemi bizottság

Bizalmi egyénre nem vonatkozik a felmondás korlátozása:

Az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet 14. §-ában foglalt felmondási korlátozás kifejezetten csak az üzemi bizottsági tagokra vonatkozik és az üzemi bizalmiakra nézve ilyen intézkedés nincs. Általános jogszabály, hogy kivételeket megállapító jogszabályokat szorosan kell magyarázni és nem lehet kiterjeszteni olyanokra, akiknek a jogalkotás a kivételt nem adta meg. Jelen esetben az alperest az általános jogszabályok szerint megillető felmondási jogot a jogalkotó kifejezetten az üzemi bizottsági tagok javára korlátozta, ezt a kivételes kedvezményt más állású egyénekre kiterjeszteni nem lehet, mert ez a fennálló érvényes jogszabályok megváltoztatását jelentené, amihez a bíróságnak nincsen joga. (Bp. Tsz. 15/Pf. 1994./1946. január 11. — (M. J. 51/1947.)

(Nem értünk egyet az ítélettel, mert a R. szerint a bizalmiak az üzemi bizottságokra nézve a jelen rendeletben megállapított elvek szerinti, gyakorolják az ellenőrzést. A szabályozás elnagyolt ugyan, de a jogállás azonos és a bizalmi is ugyanolyan védelemben kell részesíteni, mint az ü. b. tagját, mert különben nem tudja feladatát befolyásolástól mentesen végezni.)

* * *

Az üzemi bizottság fegyelmi bizottsága az illetékességébe utalt ügyet tárgyalni köteles.

Az igazgatóság az üzemi bizottsághoz fordult a munkavállalónak a munkaerőkölcsök, valamint az üzemi fegyelmet sértő cselekménye miatt. A bizottság az ügyet nem tárgyalta, hanem a Szakszervezeti Tanács já-

rás fegyelmi bizottságához tette át. Az Országos Üzemi Döntőbizottság az igazgatóság panasz alapján utasítja az üzemi bizottságot, hogy a fegyelmi ügyet az 55.000/1945. Ip. M. sz. r. 9. §-ának értelmében tárgyalja le. (M. J. 224/1947.)

II. A szolgálati jogviszony keletkezése

Próbaidő kikötése csak írásban érvényes:

Felperes a csatolt okiratnak csupán »jelentkezési ív«-ként címzett felső részét írta alá, amiben próbaidő kikötése nem szerepel, így tehát a »felvételi ív«-nek címzett alsó részében foglalt próbaidő-kikötés a 9.700/1945. M. E. sz. r. 2. § 1. bekezdése értelmében felperessel szemben nem hatályos. Alperes tanukkal kívánta bizonyítani, hogy felperes az okirat felső részét úgy írta alá, hogy az egy hónapi próbaidő kikötését is tudomásul vette. A Törvényszék az indítványt elutasította, mert a tanuk is legfeljebb a szóbeliséget bizonyították volna. (M. J. 194/1947.)

III. Jogok és kötelezettségek a szolgálati viszony fennállása alatt

4) MUNKABÉR (Az előleggel kapcsolatos ítéletek IV/G alatt.)

A kollektív szerződésben megállapított fizetésen felül juttatások nem követelhetők.

A kollektív szerződés végrehajtása tárgyában a BIOSZ által kiadott végrehajtási utasítás... mint nem az illetékes munkáltatói és munkavállalói érdekképviselőt által egyoldalúan kibocsátott utasítás a felek jogviszonyában alkalmazandó szabályt nem képez. ... a kollektív szerződésben megállapított munkabéreknél és egyéb juttatásoknál sem magasabbat, sem alacsonyabbat kikötni vagy megadni, sem pedig magasabbat elfogadni nem szabad. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1441/1946. 90/1947.)

* * *

A kollektív szerződésben megállapított járandóságokban minden bennefoglaltatik, annál többet sem adni, sem elfogadni nem szabad, tehát a kollektív szerződésben megállapított fizetéshez még jutalékátalányt hozzászámítani nem lehet. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1150/1946. — J. K. 108/1947.)

* * *

A kollektív szerződésben megállapított bérrel felül pedig még külön *remuneráció az alkalmazottnak nem jár.* (Bp. Tsz. 15. Pf. 568/1946. — J. K. 108/1947.)

* * *

Az illetmény egyoldalúan nem csökkenthető.

Az alperes álláspontja az volt, hogy a cégvezető jogosítvány megvonása folytán a felperesnek csak a legmagasabb kollektív szerződés szerinti fizetés jár. Ezzel szemben ... az alkalmazottnak az elért *illetményhez szerzett joga van, tehát illetményeit a munkaadó egyoldalúan az esetekben sem csökkentheti, ha esetleg ennek hatásköre tekintetében megszorítást alkalmaz.* (Bp. Tsz. 15. Pf. 1146/1946. — J. K. 106/1947.)

B) SZABADSÁG

Szabadság-megváltást nem igényelhet az, aki a felmondási idő alatt szabadságon volt. (Bp. Tsz. 15. Pf. 716/1945. — 1946 december 12. — (M. J. 86/1947.)

A katonai szolgálat tartama alatt *fizetési szabadság nem jár, tehát az meg sem váltható. A katonai szolgálatban eltöltött időt viszont a szabadságidő növekedése szempontjából be kell számítani.* (Ip. M. 78.254/1946. — M. J. 84/1947.)

IV. A szolgálati jogviszony megszűnése

A) AZONNALI HATÁLYÚ ELBOCSÁTÁSI OKOK

Az Ipartörvény 94. §-ának g) pontja az alkalmazott *politikai magatartását, vagy érzelmét az azonnali elbocsátási okok között nem sorolja fel,* de az alkalmazott politikai megbízhatóságának tárgyában hozott jogszabályok sem jogosítják fel a munkáltatót, hogy alkalmazottai politikai magatartását egyoldalúan felülvizsgálja és értékelje, hanem ez a jog az erre a célra alakított igazoló bizottságokat illeti meg. Erre feljogosító jogerős igazoló bizottsági határozat nélkül tehát a munkavállaló el nem bocsátható, legfeljebb felfüggeszthető az igazoló bizottsági határozattól függő joghatállyal. (M. J. 196/1947.)

* * *

Az ügy kivizsgálására szükséges idő nem teszi elkésztetté az azonnali hatályú elbocsátást. (M. J. 191/1947.)

* * *

... *hogy az öntöde munkásai felperessel együtt működni nem hajlandók, a törvényben felsorolt azonnali hatályú elbocsátási okok egyike alá sem vonható, tehát jogos elbocsátási oknak nem minősíthető.* (Bp. Tsz. 15. Pf. 599/1946. — J. K. 106/1947.)

* * *

Bár az azonnali elbocsátás jogoságának az elbírálása szempontjából a felmondási okok nem egyforma értékűek, s némelyik egymaga nem is adna elegendő alapot az elbocsátásra, azonban az egyes felhozott cselekményeknek rövid időn belül, egymásután történt elkövetése, tehát *sorozatos voltak ... a munkaadó bizalmával történt visszaélést kétségtelenné teszik.* (K. II. 555/1945. — D. T. 20.)

B) AZONNALI HATÁLYÚ KILÉPÉSI OK

Az a kijelentés, miszerint fel fogunk mondani, egyáltalán nem hozható fel kilépési okul, még az esetleges jogellenes felmondás tényleges közlése sem jogos kilépési ok, mert *a felmondás közlésének ténye nem sérelem és minthogy az alkalmazott a felmondási időt leszolgálni köteles, jogellenes felmondás közlése miatt ki nem léphet, hanem a vele közölt felmondási időt leszolgálni köteles és az érvénytelen felmondásból származó esetleges igényeit az utáni időre érvényesítheti.* (15. Pf. 1147/1946 október 12. — J. K. 62/1947. sz. és Bp. Tsz. 15. Pf. 1147/1946 október 12. — M. J. 197/1946.)

C) A FELMONDÁS KÖZLÉSE

Minthogy felperes az *érvényes felmondást csak 1946 február 1-én kapta meg,* hő végén lejáró felmondása 1946 május 31-én végződik, következésképpen összesen 4 havi illetményre van jogszerű igénye. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1994/1946 január 11. — M. J. 51/1947.)

Levélben közölt felmondás esetén *a posta részéről felmerült mulasztás a feladót terhére esik.* (Bp. Tsz. 15. Pf. 1992/1946. — J. K. 106/1947.)

Minthogy alperes a felmondások közlésekor *a felmondási idő tartamát nem jelölte meg,* a felmondások a törvényes felmondási időre szöletaknak tekintendők. Az a körülmény, hogy jóval később, az 1945 szeptemberében történt elszámolásnál alperes a valorizálatlanul fizetett illetmények kiutalásánál mind-egyik felperesnek 6 havi felmondást számított, a 6 havi felmondáshoz való jog elismerésének nem tekintendő. (Bp. Tsz. 15. Pf. 568/1946. — J. K. 107/1947.)

A szolgálati viszony megszűnése után újabb felmondás közlése esetén egymagában az új felmondás tényéből — felmondást indokoltta nem tevő jogviszony hiányában — a felperes jogokat nem érvényesíthet. (Bp. Tsz. 15. Pf. 949/1946. — J. K. 107/1947.)

D) A SZOLGÁLATI JOGVISZONY MEGSZÜNÉSÉVEL KAPCSOLATOS IGÉNYEK

Felperes részben ipari munkát végzett, de e mellett rendszeresen jelentős mérvben különféle irodai munkát is. Ezen vegyes munkakör alapján a fellebbezési bíróság *a felperesre kedvezőbbet,* vagyis azt állapította meg, hogy a felperes általános egyszerű irodai alkalmazottnak tekintendő, akit két évet meghaladó szolgálati idejére tekintettel 3 hónapi felmondási idő illet meg. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1994/1946. — 1946 január 11. — (M. J. 51/1947.)

* * *

Felperes munkaköre nem haladta meg a kollektív szerződés IV. bértétele szerint díjazandó igazgatósági titkár munkakörét, miután felperes a reá bízott ügykörben a vezérigazgató előadója volt és őt az osztályvezető munkakört jellemző önálló elhatározási tevékenységre nem jogosította fel. Az a körülmény, hogy felperes hivatali elődje igazgatói címmel felruházott tisztviselő volt, valósága esetén sem befolyásolja felperes helyzetét, mert *a bértétel megállapítása a kollektív szerződés szerint nem a címtől, hanem a teljesített munka nemétől és minőségétől függ,* felperes pedig a IV. bértétel szerint díjazandó munkánál magasabb minőségű tevékenységet nem bizonyított.

(Bp. Tsz. 15. Pf. 2245/1946. — M. J. 87/1947.)

* * *

Felperesre... a felmondás időpontjában még érvényben volt 3760/1940. M. E. sz. r. irányadó, melynek értelmében az alkalmazottat végkielégítés is megilleti és felmondás csak a hó végére szólhat. A helyesen megállapított tényállás szerint felperes mint konyhafőnök olyan művezető ipari alkalmazott volt, aki rendszerint több mint tíz alkalmazott, átlagban kb. 100—120 alkalmazott munkáját irányította, akik közül a szakmunkások száma is meghaladta a 10-et. Ennélfogva úgy az üzem terjedelménél, mint felperes munkakörének jelentőségénél fogva, felperes a fenti rendelet 1. §-ának 2. bekezdése alá tartozó ipari művezető volt, akit — tekintettel két évet meghaladó szolgálati idejére — hó végén lejáró 6 havi felmondási idő illet meg. (Bp. Tsz. 15. Psz. 1627/1947. — M. J. 85/1947.)

* * *

Felperes férje *cégvezető és ügyvezető igazgató volt* alperesnél. Ily rangú alkalmazottra a kollektív szerződés fizetési tételt nem állapít meg, ez a felek egyezségének tárgyát képezi. Minthogy jelen esetben a felek nem állapodtak meg, az illetményt a bíróságnak kell megállapítani. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1843/1946. — M. J. 52/1946.)

* * *

Az alperes álláspontja az volt, hogy a *cégvezetői jogosítvány megvonása* folytán a felperesnek csak a legmagasabb kollektív szerződés szerinti fizetés jár. Ezzel szemben... az alkalmazottnak az elért illetményhez szerzett joga van, tehát illetményeit a munkaadó egyoldalúan az esetben sem csökkentheti, ha esetleg ennek hatásköre tekintetében megszorítást alkalmaz. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1146/1946. — J. K. 106/1947.)

* * *

A végzett munkálatokért *munkabér külön kikötés nélkül* is jár, de csak akkor, ha a körülmények szerint nem lehet feltenni, hogy a munkavállaló a szolgálatokra díjtalanul vállalkozott. (K. P. II. 115/1946. — D. T. 21.)

* * *

A felperes a díjazni kért szolgáltatokat azzal a céllal végezte, hogy ezzel a nála jóval fiatalabb alpereshez fűződő viszonyát állandósítsa s az alperest a maga részére lekösse. Ilyen viszony fenntartása érdekében teljesített szolgálatokért pedig — hacsak ez által az alperes nem jutott jelentősebb vagyoni előnyhöz a felperes rovására — az állandó bírói gyakorlaton alapuló jogszabályok értelmében *külön díjazás nem követelhető*. (K. P. II. 335/1945. — M. B. T. 41.)

* * *

Kollektív szerződések az úgynevezett rangos (vezető állású) tisztviselőkre, nevezetesen cégvezető, igazgató, h. igazgató, igazgató, vezérigazgatóra nézve fizetési tételt nem állapítanak meg, ez kifejezetten szabad egyezkedés tárgyát képezi. Megegyezés hiányában a bíróságnak kell a fizetés mérvét megállapítania. Aligazgató jogszerűen igényelhet a kollektív szerződés legmagasabb kategóriájában megszabott fizetési tételnél 50%-kal magasabb fizetést. (15. Pf. 784/1946. — 1947. február 20. — M. J. 192/1947.)

* * *

Csak az a pénztáros tekinthető *fontosabb teendőikkel megbízott alkalmazottnak*, aki a befolyó pénzt nem csupán a mindennap bekövetkező átadásig, hanem az egész üzletkörre kiterjedően, önállóan kezeli, rendszeres pénztári kimutatásokat, könyveket vezet és pénztári kulccsal rendelkezik. (Bp. Tsz. 15. Pf. 2266/1946. — J. K. 107/1947.)

* * *

A *szolgálati viszony*nak az alkalmazott önkibáján kívül történt megszünése nem fosztja meg őt a szolgálati szerződésből folyó jogai érvényesíthetőségétől. (Bp. Tsz. 11. Pf. 737/1945. — M. J. 5/1947.)

* * *

A 600/1945. M. E. sz. r. alapján *állami tulajdonba vett ingatlan alkalmazottját nem lehet elzárni attól, hogy munkabérkövetelését az államkincstárral szemben érvényesítse*, amely legalább addig, míg a volt tulajdonosnak kártalanítást nem nyújt, mint ingyenes szerző, a jogelőd

kötelezettségeiért felelős; viszont az államkincstárnak módjában lesz az így teljesített fizetést a majdan megállapítandó kártalanítás (39. §) összegéből levonni. A munkabér kielégítésének azonban az a feltétele, hogy a volt munkaadóval szemben ítéletileg megállapíttassék. (D. T. 65/1947.)

E) A FELMONDÁSI JÁRANDÓSÁG ESEDÉKESSÉGE

A szolgálati viszony csak a felmondási idő lejártával szűnik meg. A munkavállaló szolgálati járandósága tehát továbbra is csak a szerződésszerű részletekben volt esedékes és a munkaadó csak az esedékes részletek nem fizetésével esett késedelembe. (K. P. II. 389/1945. — D. T. 2.)

F) LEMONDÁS SEMMISSÉGE

A munkaadó által a munkások szorult anyagi helyzetének kihasználásával aláíratott joglemondó nyilatkozat semmis. (P. IV. 1418/1945. november 13. — D. T. 9.)

G) ELŐLEG A SZOLGÁLATI VISZONY MEGSZÜNÉSE, SZÜNTELESE, MEGSZAKADÁSA ESETÉN

...a fizetési előleg a következő hónapokra előre kiadott fizetésnek tekintendő, a *szolgálati viszony megszakadásának* időtartamára a 4.800/1945. M. E. sz. r. 3., 7. bekezdése értelmében fizetés ugyan nem jár, de a szolgálati szerződési időre előre kiadott és jóhiszeműen felvett fizetések visszakövetelni nem lehet s így ezek beszámításának nincs helye. (Bp. Tsz. 11. Pf. 737/1945. — M. J. 5/1947.)

* * *

...a *szolgálat szünetelésének* tartamára ugyan az alkalmazottnak illetmény nem jár, de ha azt kifizették, vissza nem követelhető. Alperes az előleget a hadi helyzetre tekintettel adta, tehát az 1945 januárja és a szünetelésre előre kiadott fizetésnek minősül, ami vissza nem követelhető, tehát be nem számítható. (Bp. Tsz. Pf. 1150/1946. — J. K. 106/1947.)

* * *

A felperesnek az alperes által becsapni kívánt előlegeit *nem az*

ostrom tartamára előre kiadott fizetést képezték... ennél fogva felperesnek előlegei a kereseti követelésükbe átértékelve beszámítandók. (Bp. Tsz. 15. Pf. 568/1946. — J. K. 106/1947.)

* * *

A 4800/1945. M. E. sz. r. alapján kifejlődött bírói gyakorlat értelmében tehát a szolgálat szünetelése tartamára az alkalmazottnak illetmény nem jár, de az előleg átértékelve beszámítandó. Ha azonban a munkáltató az előleget a hadihelyzetre tekintettel adta, akkor az a szünetelésre előre kiadott fizetésnek minősül, ami vissza nem követelhető, tehát be sem számítható.

H) NYUGDIJ

Allandó szokás volt, hogy a felpereshez hasonló hosszú időt kifogás nélkül szolgálatban töltött, érdemeket szerzett alkalmazottak nyugdíjat vagy kegydíjat kapnak... Mivel (ennek) egyik feltétele éppen a kifogástalan szolgálat volt, ez... pedig... hiányzik, jogszabályt sértett a fellebbezési bíróság, amikor az alperes uradalmában követett állandó szokásra utalással az alperest nyugdíj fizetésére kötelezte. (K. P. II. 3505/1944. — D. T. 23.)

* * *

Igazolási eljárás során állásvesztésre ítélt alkalmazott nyugdíjigényének elbírálása nem közigazgatási, hanem bírói útra tartozik. Tájékoztatásul közlöm azonban, hogy a 4100/1945. M. E. sz. r. 7. §-ának 3. bekezdése értelmében az állásától megfosztott magánalkalmazott elveszti... nyugdíjigényét is. Közlöm továbbá, hogy véleményem szerint a munkavállaló azon körülmény folytán, hogy neki az igazolóbizottsági határozat jogerőre emelkedése előtt a 8660/1946. M. E. sz. r. értelmében felmondottak, a később jogerőre emelkedett igazolóbizottsági határozat következményei alól nem mentesül. (Ip M. 4267/1947. — M. J. 153/1947.)

* * *

Az igazoló bizottság által állásvesztésre ítélt szövetkezeti alkalmazott nem veszti el egy más szövetkezettel szemben korábban már megítélt nyugdíjigényét. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1384/1946. — J. K. 107/1947.)

* * *

Az alperes (BESZKÁRT) szolgálati és nyugdíjszabályzata a szolgálati szerződés kiegészítő részét képezi és így mindkét félre egyaránt kötelező. Igaz, hogy az alperesi szolgálati szabályzat 71. §-a kimondja, hogy a szolgálatképtelenséget a vállalat orvosának kell megállapítania, azonban az alkalmazottat nem lehet elzárni annak bizonyításától, hogy az alperes orvosa a felperes egészségi állapotára vonatkozó vizsgálata eredményének megállapításában tévedett. ... az alperes orvosának a véleménye nem olyan feltétlen érvényű bizonyíték, mely per esetében mérlegelés tárgyává tehető nem lenne. ... a bírói gyakorlat értelmében kártérítést a jövőre nézve nem, hanem csak az elmúlt időre lehet megítélni, mert előre nem tudható, hogy a kártérítés a jövőben miként fog alakulni. ... a kártérítés összege a nyugdíj és a tényleges szolgálatban álló alkalmazott illetményei közötti különbözetből áll. Ezt a bíróság a nyugdíjazás időpontjától az ítélethozatal időpontjáig lejárt időre ítélte meg. (Bp. Tsz. 15. Pf. 2262/1946. — M. J. 117/1947.)

J) KEGYDIJ, KEGYDIJ CSÖKKENTÉSE, ÁTMENETI MEGSZÜNTETÉSE.

(MTJ. 1550. §) A kegydíj a munkaadó szabad elhatározásától függő önkéntes juttatás, amelynek szolgáltatására vonatkozólag az ajándékozás jogi természeténél fogva csak úgy keletkezik bíróilag is kikényszeríthető kötelelem, ha az erre vonatkozó ígéretet a munkavállaló elfogadta. (M. D. T. 24.)

* * *

A kegydíj lényegileg a teljesített szolgálatokra tekintettel, önkéntesen adott ajándékszerű juttatás. Ajándékszerű jellegének, ingyenességének következménye az is, hogy a kötelezett, amennyiben a kegydíj folyósítása a saját megélhetését, vagy törvényről fogva tartásra jogosult hozzátartozóinak eltartását veszélyeztetné, azt összegszerűleg csökkenthesse, esetleg átmenetileg megszüntethesse. (K. P. II. 104/1946. — M. D. T. 46.)

K) ÜZEMI BALESET, BALESETI JÁRADÉK.

Ha egy súlyosabb teher vitele az iparnapszamos által szokásosan végzett munka is, a felperes fia eseté-

ben, aki 15. életévét alig meghaladott korban volt — az ily korban lévő még fejletlen erejű napszamos szokásos munka keretében — figyelemmel az 1884: XVII. t.-c. 116. §-ában és az 1922: XXI. t.-c. 93. § 2. pontjában foglalt azokra a rendelkezésekre is, amelyek a 16., illetve 19. életévet be nem töltött munkást az egészségét és testi fejlődését veszélyeztető munka végzésétől óvja, a nehéz terhek vitele bele nem érthető, tehát a teher megemlése következtében bekövetkezett sérülés és visszártágulás üzemi balesetnek minősül. (Bp. T. P. XIX. 6840/1944. — M. J. 81/1946.)

A fenti ítélettel kapcsolatosan rámutatunk a 169. sz. E. H.-ra, amely szerint: »A munka közben valamely tárgy cipelése folytán keletkezett sérv miatt a munkaadó, ha csak a sérv nem az üzem különös veszélyének, vagy a munkaadó gondatlanságának következménye, kártérítéssel nem tartozik, mert azt a határt, ameddig a testi erő a test egészségének sérelme nélkül igénybe vehető, csakis maga az egyén képes érezni és meghatározni, s az a munkaadó ellenőrzésén és felügyeleti körén kívül esvén, a túlságos megerőltetésből eredő balesetért a munkaadó rendszerint felelőssé nem tehető«.

* * *

Ha az egyén legszemélyesebb joga is az, hogy a testi fájdalmakkal járó orvosi beavatkozások túrésára magát elhatározza, mert a sebészeti tudomány előrehaladott ismeretei mellett sem mondható egy műtétről sem, hogy az az életre veszélyes nem lenne, a műtét kényszer kizárása mégsem feltétlen érvényű, de nemzetgazdasági szempontból is a sérült az ajánlott műtétől vonakodással a kártalanítási igényt csak akkor veszti el, ha a műtét a sérült keresőképesége tekintetében feltétlen eredménnyel járt volna és ha a műtét életveszély nélkül és helyi érzéstelenítéssel, altatás nélkül elvégezhető lett volna. (Bp. T. P. XIX. 3835. — 1943. — D. T. 15.)

* * *

Ha a tenyér kergesedése és a kergesedésnek feltörése a végzett munka szokásos következménye, üzemi baleseti sérülésnek nem minősíthető. Az így feltört kergesedés fertőződése is csak akkor tekinthető üzemi

balesetnek, amikor a végzett munkával járó fertőződés különleges lehetőségei nyilvánvalóak. (Bp. T. P. XIX. 722/1945. — D. T. 16.)

* * *

I. (MTI. 1.112. §) Amennyiben a sérült megmaradt munkaerejének felhasználásával kereső tevékenységet annak ellenére sem fejt ki, hogy abban őt töle nem függő körülmények nem gátolják, baleseti járadékul csak azt a különbözetet igényelheti, amely a szakmabeli kereset és a megmaradt általános munkaképesség felhasználásával elérhető kereset között mutatkozik.

II. A baleseti járadékból az OTI által folyósított táppénz segélyt levonásba lehet hozni.

III. További időre követelt járadékrészek elutasítása, ha csak későbbi időpont után lesz elbírálható, hogy a felperesnél a baleset következményeként marad-e fenn és mily mérvű tartós munkaképesség-csökkenés. (K. P. I. 477/1945. — M. D. T. 66.)

V. Tanszerződés

A 8.620/1946. M. E. sz. r. 7. §-a 1. bekezdésének értelemszerű alkalmazásából következik, hogy a tanszerződések a szolgáltatások mértékére vonatkozólag a kollektív szerződésekkel ellentétes rendelkezéseket nem tartalmazhatnak. A kollektív szerződésben a tanoncok részére megállapított munkabért teljesen illuzórikussá tenné, ha a munkáltató részére a tanszerződésben tanítási díj köttetnék ki, tehát tanítási díj fizetése — mint kollektív szerződésellenes megállapodás — a tanszerződésbe nem vehető fel. (Ip. M. 3.631/1947. — M. J. 153/1947.)

* * *

A kollektív szerződés nem rendelkezik a tanoncok akkord béréről, mégis — abban az esetben, ha a tanoncokat kivételesen akkord munkabérrendszerben foglalkoztatják — az akkord munkabérekre vonatkozó rendelkezéseket a tanoncokra is megfelelően alkalmazni kell. Az akkordban foglalkoztatott tanonc akkord alapbére a tanonc-órabérből a többi munkavállaló akkordalapbér-órabér arányának figyelembevételével számítandó ki. (Ip. M. 3.526/1947. — M. J. 223/1947.)

VI. Ügynök

I. Megbízási viszony keletkezik, ha az ügyletet kötő fél a megrendeléseket részére gyűjtő ügynöki tevékenységet igénybe veszi.

II. Nem kerül az ügynök jogviszonyba azzal, aki megbízója részére az eladásokat teljesíti.

III. A jutalék megállapításának a fogyasztói ár az alapja, mert a megbízóra háruló előny abban nyer kifejezést.

IV. Az ügynöki díj akkor is jár, ha a megbízó a gazdasági helyzet miatt az ügynök által gyűjtött megrendeléseknek nem tud eleget tenni. (K. P. IV. 1607/1946. — D. T. 51.)

* * *

Az ügynök jutalékigényének kiértékelése céljából el nem fogadott megrendelés okozta érdeksérelem a megbízót kártérítésre kötelezi. (K. P. II. 2096/1946. III. 12. — D. T. XI.)

VII. Visszavételi kötelezettség

A 200/1945. M. E. sz. r. csupán a zsidókra vonatkozó hátrányos megkülönböztetéseket tartalmazó jogszabályokat helyezte hatályon kívül, nem tartalmaz azonban olyan rendelkezést, amely a magánalkalmazottakkal szemben, — habár hatályon kívül helyezett jogszabályok folytán — a már gyakorolt felmondásokat hatálytalanoknak nyilvánítaná.

A 4.800/1945. M. E. sz. r. hatálybalépése előtt visszavételi kötelezettség nem állott fenn. (15 Pf. 2447/1946. — 1947 február 11. — M. J. 193/1947.)

* * *

A 4.800/1945. M. E. sz. r. hatálybalépése előtt előterjesztett visszavételi kérelemnek jogi hatálya nincs. (15 Pf. 949/1946. — 1946 október 31. — M. J. 199/1946.)

* * *

A 4.800/1945. M. E. sz. rendelet alapján eljáró Döntőbizottság határozata ellen mindennemű rendes jogorvoslat ki van zárva. Fegyelmi panasza is csak fegyelmi jellegű okból lehetséges. (Iparügyi Minisztérium határozata. — M. J. 47/1946.)

* * *

A 4.800/1945. M. E. sz. r. alapján visszavett alkalmazott nem lép

het ki azonnali hatállyal azért, mert régi munkakörét csak részben kapta vissza, sem azért, mert korábbi szolgálati lakását nem kapta vissza. A munkavállaló munkakörét újból megállapították 1½ évi távollét után. Ez az új megállapítás, tekintettel arra, hogy az ostrom után lényeges társadalmi és gazdasági változások történtek, semmi esetre sem lehet felperes önértetére sértő, mert a beosztás újból való megállapítása a változott körülmények folytán indokolt. (15. Pf. 1147/1946. — 1946 október 12. — M. J. 62/1947.)

* * *

Az egyeztető bizottságok tehát, amelyek lényegében véve munkaügyi jogi kérdéseket tárgyalnak, az eljárás egységessége érdekében a perrendtartás szabályait alkalmazzák. A jogok érvényesítését kizáró jogszabályt pedig kiterjedő értelemben magyarázni nem lehet és a bizottság felfogása szerint — tekintettel arra, hogy 4.800/1945. M. E. sz. r. a rendkívüli perorvoslatnak tekintett perújítási kérdésben kifejezetten nem intézkedett — indokolt esetben a perújításnak érdemi vizsgálatába kell a megfelelő feltételek esetén bocsátkozni. (VII. sz. ipari egyeztető bizottság 472/1946. — M. J. 222/1947.)

* * *

... ha... a munkáltató az ostrom után jelentkező alkalmazottat vissza nem veszi, ezzel a szolgálati viszonyt egyoldalúan felmondás nélkül megszünteti, tehát felmondás közlése nélkül a szolgálati viszony tényleg megszűnik és az alkalmazott csupán a szolgálati viszony egyoldalú jogellenes megszüntetéséből származó jogait, jelen esetben a felmondási időre eső járandóságot igényelheti. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1337/1946. — M. J. 88/1947.)

* * *

Felperes arra hivatkozott, hogy 1919 dec. 10-én történt állásáról való lemondása kényszer folyamánya volt és ezért érvénytelen. A 4.800/1945. M. E. sz. r. nem állapít meg általános érvénytelenséget a baloldali meggyőződés folytán történt állámszüntetésekre nézve, hanem az illető alkalmazottnak csak egy lehetőséget nyújt és pedig azt, hogy javukra... visszavételi igényt álla-

pít meg és visszavétel esetére járandóságait is rendezi. Az az alkalmazott tehát, aki visszavételét nem kéri, vagy kéri, de az egyeztető bizottság visszavételi igényét nem állapítja meg, a rendelet alapján egyéb igényt nem érvényesíthet. Minthogy tehát felperes... lemondása... érvényes... sem felmondási, sem végkielégítési járandóságot nem igényelhet. (Bp. Tsz. 15. Pf. 2.379/1946. — M. J. 18/1947.)

A visszavételi kötelezettséggel kapcsolatos egyeztető bizottsági gyakorlatlalt kapcsolatban utalunk ifj. dr. Kovács György László értékes összeállítására, a J. K. 11—12/1947. számában.

VIII. Átértékelés

A kialakult bírói gyakorlat értelmében az elmaradt szolgálati járandóságot a *fizetésben késedelmes munkaadó* a tényleges kifizetés idején érvényben lévő vonatkozó kollektív szerződés feltételei szerint számítva köteles kifizetni, mert tekintettel a a pengő elértektelenedésére, a szolgálati járandóságnál a bíróság ily mértékű átértékelést talált indokoltnak. A Törvényszék a felpereshez hasonló állású alkalmazottnak *jelenlegi illetményét vette alapul*. (15. Pf. — 1385/1946. október 12. — J. K. 62/1947.)

* * *

Nincs akadálya annak, hogy számba lehessen venni azt a mélyreható változást, amely a pénz érték-mérő szerepében időközben beállott. Enélkül ugyanis a munkavállaló nem juthatna ahhoz az értékhez, amelyet az általa kifejtett munka képvisel és amely azt a célt szolgálja, hogy a munkavállalónak arra az időre szóló megélhetését biztosítsa, amelyre munkaerejét a munkáltató részére lekötötte. Ezzel ellenkező álláspont a szociális szempontokkal is ellenkeznék. Ez alapon a Törvényszék a szolgálati járandóságok fizetésében *késedelmes munkáltató terhére a jelenleg érvényben lévő szolgálati, illetve szokásos munkabérek találja megítélhetőnek*. (Bp. Tsz. 15. Pf. 2119/1946. október 17. — M. J. 195/1946.)

* * *

A munkaadó késedelmének, vagy akár a per technikai okokból történő elhúzódnak a hátrányaival a mun-

kás nem sujtható. Éppen ezért a pénz romlása folytán előállott érték-változást a per bármely szakában a fél kérésére az ítélethozatalnál figyelembe kell venni. A felperes így joggal követelheti a *felülvizsgálati eljárás során* a fellebbezési bíróság által megítélt, de immár teljesen elértektelenedett adópengőben megállapított munkabérnek értékálló forintban való megítélését. (Kúria P. II. 1451/1946. november 25. — M. J. 3/1947.)

* * *

Az új forint pénzrendszernek 1946 augusztus 1-én történő bevezetése köztudomású volt, ennél fogva ez időben már mindenki iparkodott a nála lévő, folyton csökkenőértékű pénzt, valamilyen értékbe befektetni, az árak irreálissá váltak és a pengő és az adópengő értéke oly rohamosan és folytonosan csökkent, hogy ebben az időben az illetmények jelentéktelen vásárló erőt képviseltek. *Alperes tehát nem volt jóhiszemű akkor, amidőn még 1945. évről hátralékos tartozását éppen ebben az időpontban akarta kiegyenlíteni, ezért alperesnek ezt a fizetését nem lehet az akkori bérekhez viszonyítva átértékelni, hanem a fizetésnek csupán vásárlási egyenértékét lehet alperes javára beszámítani*. (15. Pf. 2489/1946. — 1947 február 22. — M. J. 195/1947.)

* * *

Ezen okfejtésen alapszik az első bíróságnak az a gyakorlata, mely szerint a pengőromlás idején megszolgált, de a munkáltató által ki nem fizetett munkadíjat és ennek mennyiségén alapuló felmondási illetményt és végkielégítést a fizetésre kötelezés időpontjában érvényes kollektív szerződés bértételei szerint ítéli meg. Az átértékelésnek ezt a módját és mértékét illetően joghasonlóság folytán a 9.700/1945. M. E. sz. rendelet 5. § második bekezdése utolsó mondatában foglalt az a rendelkezés szolgált irányadóul, mely szerint az illetménynek (bérnek) a felmondási idő alatt bekövetkezett megváltozását a később esedékessé váló, még ki nem fizetett járandóságok mértékében kell számításba venni. Ilyen értelmű gyakorlatot folytatnak az alsóbíróságok abban az esetben is, ha a munkáltató adós bírói ítélettel meghatározott számszerűségben ugyan, de a pénz rohamos romlása következtében már lényegesen

kisebb mértékben egyenlített ki a munkavállaló hitelező munkabér iránti, vagy munkabér természetű (felmondás, végkielégítés, kártérítés) követelését. Ilyen esetben az ítélet meghozatalakor érvényben lévő kollektív szerződés bértételei szerinti munkabér megfizetésére kötelezi a munkáltatót és pedig annyi időre számítva ezt, mint amennyi időre járó munkabér nem nyert kiegyenlítést a fizetéssel, a fizetés időpontjában érvényes volt kollektív szerződés szerinti bértételek figyelembevétele mellett. A követelés átértékelése szempontjából ugyanis *nem az döntő, hogy a fizetés ítélet alapján történt-e, hanem egyedül és kizárólag csakis az, hogy a teljesítés a kötelelem kirovására hoz képest aránytalan volt-e, miután az ítélet meghozatala után beállott tényekre a jogerő hatálya nem terjed ki és mert az adós tartozása alól nem mentesülhet olyan teljesítéssel, ami értékének túlnyomó részét már elvesztette. Az átértékelési igény fennállása szempontjából nem lényeges, hogy a hitelező az értékét veszített pénzt átvette és ezzel a tényével még jogfenntartás hiányában sem tekintendő a pénz értékének eddigi romlásából származó kárára nézve lemondottnak. A pénz átvételével csak a pénz további értékromlásának a veszélyét vette magára. Az alperest nem mentesíti a bírói eljárás elhúzódnak. Az adós ugyanis már akkor késedelembe esik, ha a követelés lejártakor nem teljesít. (Bp. Tsz. 15. Pf. 1322/1946. — M. J. 49/1947.)*

* * *

Látjuk tehát, hogy a szolgálati illetményekkel kapcsolatban bíróságaink teljes mértékben magukévá tették az átértékelés gondolatát. Érdekes kiemelni az egyes ítéletekből a mellékmondatokba szorult tételeket is. Így például:

a) A követelés átértékelése szempontjából közömbös, hogy a fizetés ítélet alapján történt.

b) Közömbös az is, hogy a hitelező az értékét veszített pénzt átvette és jogfenntartással nem élt.

c) Nem mentesíti alperest a bírói eljárás elhúzódnak.

d) A gazdasági lehetetlenülés előtti időben eltöltött szolgálat után járó, kiérdemelt törvényes járandóságokkal szemben gazdasági lehetetlenülésre hivatkozni nem lehet.

e) Az átértékelés mértékéül a hasonló állású alkalmazotti illetménye szolgál, a kollektív szerződés bértételei szerint. Ha pedig a munkavállaló nem esik a kollektív szerződés hatálya alá, akkor a bíróság állapítja meg az illetmény mértékét ugyancsak hasonló állású, illetve beosztású munkavállalók illetményeire viszonyítva.

f) Az átértékelés iránti kérelem a per bármely szakában érvényesíthető.

g) Adóskésedelem esetén — az infláció végén — még az akkori bértételek szerinti fizetés sem teljesítés, hanem a fizetésnek csupán vásárlási egyenértékét lehet a munkáltató javára átszámítani.

Dr. Weltner Andor

A budapesti törvényszék gyakorlatából

Sommás birtokperes

Az igénybevételt elrendelő határozat megsemmisítése után a birtoklás jogellenes, — de sommás birtokvédelemnek nincs helye.

»Ha a .... számú polgármesteri véghatározatra tekintettel, mely a szóbanforgó trafikhelyiségnek az alperes részére történt igénybevételét tartalmazó előjárásági határozatot megsemmisítette, a polgármesteri véghatározat keltétől alperesnek azon helyiségre fenntartott birtoklása (bérleti használata) jogellenes is, ez a jogellenesség csupán mint a helyiségre az alperes által eredetileg tilos önhatalom nélkül megszerzett birtokláshoz a polgármesteri véghatározat folytán előállott joghatás jelentkezik és így a birtokállapot folyamatossága mellett az alperes jogellenessé vált birtoklása sommás birtokvédelem útján orvosolható birtokháborításnak nem tekinthető.« (1946. XI. 9. 25. Pf. 1493/1946/6.)

A távollévő és bért nem fizető bérlő a távollétében másnak bérbeadott üzlet-helyiség visszabocsátását sommás birtokperesrel nem követelheti.

Tényállás: Felperes — kocsmáros 1944 május 6-án a pénzügyi hatóság engedélyével üzlethelyiségét lezárta. Felperes az üzlethelyiség bérét 1944 december 1-ig fizette ki, azóta bért nem fizetett. I. r. alperes 1945 márciusában jelentkezett II. r. alperes-háztulajdonosnál a bezárt üzlethelyiség kibérelése végett, közölve, hogy a kiutalási eljárás az előjárás előtt folyamatban van.

Majd mikor utóbb I. r. alperes a kiutaló végzéssel jelentkezett, ennek alapján 1945 március 24-én II. r. alperes vele az üzlethelyiségre vonatkozóan a bérleti szerződést megkötötte s a szerződés alapján ugyanazon I. r. alperes az üzlethelyiséget birtokba is vette. Így azután, amikor 1945 április 20-án felperes Budapestre érkezett, üzletének újra megnyitása végett, látta, hogy az már nyitva van s abban I. r. alperes kocsmáüzletet folytat.

Az üzlethelyiség visszabocsátása iránt indított sommás birtokkeresetet a törvényszék — az elsőbíróság helytadó ítéletének megváltoztatásával — elutasította. Indokolása: »Az 1945 március 24-én életbelépett 140.040/1945. — IX. számú polgármesteri rendelet 6. §, második bekezdése szerint: »A jelen rendelet hatálybalépésének időpontjában üresen álló vagy ezután megüresedő — lakás céljára nem alkalmas — hivatali iroda, üzlet, műhely, műterem, raktár céljára szolgáló helyiséget szabadon bérbe lehet adni.«

A törvényszék álláspontja szerint a kérdéses helyiség jogilag üresen állónak volt tekintendő,

figyelemmel arra, hogy a bírósági gyakorlatban megnyilvánuló jogbályszerint üresnek tekinthető az olyan helyiség, amely a bér nem fizetés vagy birtokbavételi cselekmények elmulasztása folytán elhagyottnak tekinthető, még akkor is, ha abban az eredeti bérlőnek ingóságai maradtak,

márpedig a megállapított tényállás szerint felperes 1945 március 24-én bérhátralékban volt,

s az a körülmény, hogy a felperes előadása szerint 1945 április 20-ig gátolva volt a Budapestre való utazásban — a törvényszék álláspontja szerint közömbös a peres felek közötti jogvita eldöntésénél, mert a felperesnek módjában állott volna egyéb módon (bérnek postán való elküldésével, levélben való jelentkezés útján stb.) a birtokbavételi akaratát nyilvánítani,

hogy pedig ezt tette volna, a felperes sem állította.

Minthogy pedig a felperes bérletében volt s üzlet céljára szolgáló helyiséget X. Y. II. r. alperes a 140.040/1945. IX. számú polgármesteri rendelet 6. §. 2. bek. értelmében szabadon bérbeadhatta;

I. r. alperes pedig ily körülmények között a helyiséget jóhiszeműen fog-

lalta el, ennél fogva alperesek nem követtek el felperessel szemben birtokháborítást,

következésképpen az elsőbírósági végítélet megváltoztatásával felperes keresetével elutasítandó volt,

a II. r. alperessel szemben — a bírósági gyakorlat értelmében — a bérleti jogviszonnyal kapcsolatban is, alkalmazandó 1802:XXII. t.-c. 4. §-ában foglalt rendelkezésekre tekintettel még azért is,

mert a szerződés feltételeit nem teljesítő, vagyis bérhátralékban volt felperest nem illeti meg birtokvédelem.« (1946 XII. 3. 25. Pf. 1940/1946/12.)

Jegyzet. Hasonló álláspontot foglaltak el rendes birtokperesekben a 25 Pf 577/1945/13 és a 31 Pf 223/1945/10 sz. helytadó ítéletek.

A bérhátralékban volt korábbi bérlő az új bérlővel szemben nem követelheti a bérletbe való visszahelyezését.

Tényállás: A kerületi előjáróság 1945 március 27-én kelt véghatározatával a kereseti helyiséget 1945 április 1-től kezdődően alperesnek utalta ki. A házgondnok 1945 április 5-ig várt felperesre, de mivel felperes nem jelentkezett, április 5-én megkötötte a bérleti szerződést alperessel. Ekkor még felperes nem jelentkezett, bért sem fizetett. Bár a kiutalás nem volt jogerős, alperes nem önhatalmúlag foglalta el a helyiséget, hanem a tulajdonos beleegyezésével és hozzájárulásával, a kiutalás alapján kötött bérleti szerződés jogán.

A törvényszék a sommás visszahelyezés iránti keresetet elutasító elsőbírósági ítéletet a következő indoklással hagyta helyben:

»Az 1802:XXII. t.-c. 4. §-a értelmében kimozdítás a tulajdonos (bérbeadó) joga, de a törvényszék megítélése szerint közömbös, hogy ezt ő maga vagy más útján végzi.

A felhívott törvényhely alapján követett állandó bírói gyakorlat szerint a bérlőnek a bérbeadó által történt önhatalmú kimozdítása esetén csak akkor van joga a bérletbe való visszahelyezését kérni, ha maga részéről a szerződés feltételeinek eleget tesz;

minthogy pedig a megállapított tényállás szerint felperes 1945 április 5-ig, mikor alperes az üzlethelyiséget birtokbavette, bérfizetési kötelezettségének eleget nem tett;

minthogy továbbá a bérhátralékban volt bérlővel szemben nem

tehető különbség a tekintetben, hogy a birtokból történt kimozdítás a bérbeadó vagy ennek hozzájárulásával és tudtával az új bérlő által történt-e;

ennélfogva felperesnek (bérlőnek) az alperes (új bérlő) által történt birtokából kimozdítása miatt, mert 1945 április 5-ig, mikor alperes az üzlethelyiséget birtokba vette, bérrrel tartozott;

s így a maga részéről a szerződés feltételeinek eleget nem tett,

nincs joga a bérletben való visszahelyezését kérni. (1946: XII. 14. 31. Pf. 574/1945/18.)

Jegyzet. Ellenk. Kúria Pf 2425/1946 amely szerint a bérfizetés a bérlő számos birtokvédelmének csak a bérbeadóval szemben előfeltétele.

Lakbérmegállapítási ügyek

Albérletbeadó és albérlet között nincs helye bírói megállapításnak.

»A határozatlan időre albérletbeadott lakrész albérének megállapítása szerződő felek szabad megegyezésének tárgya a 8000/1946. M. E. sz. rendelet 9. §-a értelmében, így bírói bérmegállapításnak helye nincs, miután lakrész albérlete rendes felmondással megszüntethető, ha felek megegyezni nem tudnának, ennélfogva bérmegállapításra nincs szükség. (1947: I. 11. 31. Pf. 2708/1946/5.)

A bérbeadó által helytelenül felszámított alapbér a bérlő részéről kifogásolható — a bérkiszámítási jegyzék kifogás nélküli aláírása esetén is.

»A 8000/1946. M. E. sz. rendelet 18. §-a értelmében semmis az olyan megállapodás, mely a bérlőt az általa bérelt helyiség 1939 szeptember 1-jei bérénel magasabb bér megfizetésére kötelezi.

A bérbeadó által helytelenül felszámított és közölt alapbér ellen tehát a bérlő kifogásával el nem késett a bérkiszámítási jegyzék kifogás nélküli aláírása ellenére sem.

Miután bérbeadó kérelme, illetve felfolyamodása ennél magasabb bért céloz, ennek — a fenti rendelethely értelmében — helyt adni nem lehetett... (1947. I. 11. 31. Pf. 2706 — 1946/4.)

Személyzeti szoba — ha más célra használják is — nem minősíthető lakószobának.

... a 8000/1946. M. E. sz. rendelet 4. §. 4. bek. c) pontjában fog-

lalt rendelkezés minden fenntartás nélkül kimondja, hogy a személyzeti szobalakószobának nem minősíthető, az bérmegállapítás szempontjából nem tekinthető lakószobának akkor sem, ha azt a bérlő albérletbe adta vagy maga nem személyzeti szoba céljára használja. (1947: I. 11. 31. Pf. 2709/1946/5.)

Végrehajtási eljárás

Végrehajtást szenvedő meg nem jelése egymagában még nem alap arra, hogy az ingó egyenértéke a végrehajtató által megjelölt összegben állapíttassék meg.

»Az elsőbíróság felfolyamodással megtámadott ...végzésében a kiadni rendelt ...gépnek ...egyenértékét 2800 Ft-ban állapította meg, azzal az indoklással, hogy végrehajtató az ingó egyenértékét ebben az összegben jelölte meg és mert végrehajtást szenvedő a tárgyaláson idézés ellenére nem jelent meg.

Az a körülmény, hogy a végrehajtást szenvedő nem jelent meg, egymagában véve még nem jár azzal a következménnyel, hogy a végrehajtató által megjelölt pénzösszeg felel meg és állapítandó meg a kiadni rendelt dolog egyenértékének,

hanem a bíróság a Vht. 217. §-a szerint tartozik az egyenérték megállapítása tárgyában eljárni és így a Vht. 217. §-ának harmadik bekezdéséhez képest szükség esetében szakértői bizonyítást is felvenni.

Végrehajtató 7. sorszámu kérvényében az ingó egyenértékét még csak 1500 Ft-ban kérte megállapítani és a 18. sorszámu jegyzőkönyvben indokolás nélkül már 2800 Ft-ban jelöli meg az egyenértéket.

Miután pedig a lefolytatott eljárás során nem állapítottak meg olyan tárgyi adatokat, melyekből az egyenérték megnyugtató módon megállapíthatóvá vált volna, a törvényszék az elsőbíróság végzését feloldotta, avégett, hogy az elsőbíróság az egyenérték megállapítása tekintetében újabb eljárást folytasson le és annak keretében a szükséghez képest esetleg szakértőt is hallgasson meg s azután hozzon újabb határozatot. (1946. XII. 20. 22. Pf. 2675/1946/11.)

Darabáru arany szolgáltatására kötelező egység alapján végrehajtás elrendelhető-e?

»Végrehajtást szenvedő a budapesti központi járásbírósnál alakí-

tott döntőbizottság előtt 1946 április 2-án megkötött bírói egységben 100 gr 14 karátos darabáru arany szolgáltatására kötelezte magát. Ennek a végrehajtható közokiratnak alapján a budapesti központi járásbíróóság 1946. évi október hó 17. napján a kielégítési végrehajtást elrendelte.

Az általános üzleti szokás szerint darabáru aranyon olyan arany ékszereket, műtárgyakat vagy használati tárgyakat kell érteni, amelyek egyrészt ugyan nem új aranytárgyak, de másrészt még a rendes kereskedelmi forgalomban mint használható állapotú, tehát nem törtarany áru jelentkezőnek. Ebből következőleg az ily kötelezettségek teljesítése, és illetve a teljesítésnek bírói úton való kikényszerítése tekintetében teendő lépések csak az aranytárgyak forgalma tárgyában hozott rendelkezések keretei között lehetségesek.

Az 1946. évi szeptember hó 19. napján hatályba lépett 10820/1946. M. E. számú rendelet, amely az aranyból, vagy arany felhasználásával készült ékszerek, műtárgyak és használati tárgyak előállításának és forgalombahozásának rendjét szabályozza, 1. §-ában az aranytárgyak forgalmát általában megtiltotta és 2. §-ában sorolja fel azokat a kivételes eseteket, amelyekben helye van az arany forgalmának. A jelen esetben azonban a 2. §-ban meghatározott kivételes esetek egyike sem áll fenn. Az ezen rendeletben foglalt korlátozás végrehajtást szenvedő követelésének a bírói úton való kielégítését akadályozza.

Ezen felül további akadályként jelentkezik a 8400/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 2/c. pontja szerint bejelentendő aranytárgyak tekintetében a most idézett rendelet 3. §-ának harmadik bekezdésében foglalt ama rendelkezés is, hogy a bejelentési kötelezettség alá eső aranytárgyakkal a Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül rendelkezni tilos.

A felhívott jogszabályok a végrehajtató követelése érvényesítésének útját állják.

Az esetben ugyanis, ha végrehajtást szenvedőnek olyan aranykészlete lenne, amely bejelentési kötelezettség alá esik, úgy a végrehajtás elrendelhető végett csatolandó lett volna a Magyar Nemzeti Bank olyan tartalmú engedélye, amely szerint engedélyt ad arra, hogy végrehajtató követelését a bejelentett aranykészletből behajthassa;

ha viszont ilyen aranykészlettel a végrehajtást szenvedő nem rendelkezik, úgy — a 10820/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ában foglalt tilalom folytán, a végrehajtásnak csak az esetben van helye, ha az arany-ellenőrző bizottság a tilalom alól, a pénzügyminiszter hozzájárulásával, felmentést adott.

Miután pedig a végrehajtató a fentiek szerint megkívánt engedély, illetve felmentés egyikét sem csatolta be a kielégítési végrehajtás elrendelése iránti kérelméhez, a törvényszék ez okból a felfolyamodásnak helyt adott és az elsőbíróság végzésének megváltoztatásával a kielégítési végrehajtás iránti kérelmet elutasította. (1947. I. 17. 22. Pf. 2538/1946/10.)

Biztosítási végrehajtás perköltségre.

Az ítélet havi 70 F ideiglenes tartásdíj, továbbá 572 F perköltség fizetésére kötelezte alperest, az ítélet a tartásdíj felől rendelkező részében fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajthatónak volt nyilvánítva. Alperes a tartásdíjfizetési kötelezettségének eleget tett, felperes a perköltség és annak kamatai erejéig a biztosítási végrehajtás elrendelését kérte. Az elsőbíróság a végrehajtást a kérelem értelmében elrendelte. Alperes felfolyamodással élt azon az alapon, hogy csupán a perköltségek erejéig biztosítási végrehajtásnak nincs helye.

A törvényszék a perköltség tekintetében a végrehajtást fenntartotta, csupán a perköltség után számított kamat tekintetében utasította el a végrehajtási kérelmet.

Indokolás:

„A bírói gyakorlat szerint biztosítási végrehajtás a perköltség tekintetében csak akkor van kizárva, amikor a marasztalás tárgya egyedül a perköltség, de nem akkor is, ha a végrehajtás elrendelésének alapul szolgáló ítélet egyéb pénzbeli marasztalást is tartamaz. Az egyéb marasztalás, tőke és kamat letétbehelyezéssel és illetve, amennyiben annak erejéig a végrehajtatót kielégítési végrehajtási jog illeti, kifizetésével azonban a marasztalt fél a perköltségek biztosításának kötelezettsége alól nem szabadul. Ez okból a törvényszék a felfolyamodás azon részének, amely arra irányul, hogy a kérelem az 572 F perköltségre nézve elutasíttassék, nem adott helyt.

A perköltség után számított kamatok tekintetében azonban a felfolyamodás alapos, mert a 62-es számú jogegységi döntvényből folyólag kamat csak a jogerősen megítélt perköltségre megállapított teljesítési határidő lejártától kezdve jár. Végrehajtást szenvedő pedig az 1946. évi november hó 27. napján beadott fellebbezésében a megállapított perköltség ellen is fellebbezéssel élt,

és így a perköltség után kamat még nem jár, amiért is ebben a részben az elsőbíróság végzését meg kellett változtatni és a biztosítási végrehajtás elrendelése iránti kérelmet el kellett utasítani. (1947. I. 21. 22. Pf. 222/1947/7.)

Jövőben esedékessé váló kegydíjrészekre nincs helye biztosítási végrehajtásnak.

„A Ppé 51. §-ának értelmében — az egyéb feltételek fennforgása esetében — biztosítási végrehajtásnak akkor van helye, ha az ítéletben meghatározott teljesítési határidő lejárt, illetve — miután a Pp. 397. §-ának második bekezdése szerint a Pp. 131. §-a esetében, ami a felek közti perben fennforog, az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatásokra nézve a teljesítésnapját kell az ítéletben meghatározni, — ha a teljesítési nap eltelt.

A teljesítés napjának eltelté előtt azonban, tehát a jövőben esedékessé váló havi kegydíjösszegekre vonatkozólag biztosítási végrehajtás elrendelésének helye nincs. (1947. I. 21. 22. Pf. 12/1947/14.)

Telekkönyvi eljárás

A telekkönyvi hatóság hivatalból való vizsgálati kötelessége meddig terjed?

Igaz ugyan, hogy a Tkrts. 127. §-a értelmében a kérvény elintézésénél a telekkönyvi hatóság hivatalból is gondosan tartozik megvizsgálni a kérelem alapját, a feleknek jog- és cselekvőképességét, a bejegyzés által érintett tárgyra vonatkozó rendelkezési jogát, az előterjesztett okiratok kül- és belkellékeit (alaki és anyagi jogi érvényességét), s hogy a Tkrts. 69. §-a értelmében is a telekkönyvi hatóságnak bizonyos határig kötelességében áll annak hivatalból való elbírálása, hogy a bemutatott okiratban foglalt ügylet az anyagi jog szempontjából érvényes-e vagy sem.

Ámde a Tkrts. hivatkozott §-ai egyszersmind pontosan és világosan meg is jelölik azt a határt is, ameddig a fentiek tekintetében a telekkönyvi hatóság vizsgálati kötelezettsége kiterjedhet, nevezetesen a kérvény és mellékletei, valamint magából a telekkönyvből kitűnő adatok alapján kell megvizsgálni és elbírálni a kérelem teljesíthetőségét, s amennyiben akár a kérvényből, illetve a bemutatott okiratokból, akár a telekkönyvből kitűnik oly körülmény, amely a kért bejegyzés akadályául szolgál, (pl. jogképeség, cselekvőképesség, rendelkezési jog hiánya, az ügylet alaki kellékhány miatti vagy anyagi jogi érvénytelensége) a telekkönyvi hatóság köteles a bejegyzés iránti kérelmet elutasítani,

azonban, ha sem a kérvényből, sem az okiratból, sem a telekkönyvből nem tűnik ki ilyen, a kért bejegyzést akadályozó körülmény, a telekkönyvi hatóság ezen túlmenően nem köteles, sőt nem is jogosult vizsgálni azt, hogy valamely, az eléje terjesztett iratokból, illetve a telekkönyvből ki nem tűnő körülmény nem eredményezi-e az ügylet érvénytelenségét, hanem az akadálytalanul mutatkozó bejegyzés iránti kérelmet teljesíteni tartozik. (1947. I. 17. 21. Pf. 76/1947/2.)

Örökösödési eljárás

Az ügygondnok díját és költségeit 1. mindig az ügygondnoktól tartozik viselni; 2. esetleg a többi örökösök előlegezésére kötelezhetők, de az előlegző megtérítésre való joga az ügygondnoktól szemben fennmarad; 3. a hagyatéki terhek viselésének magarávállalása nem jelenti a más érdekelt terhelő hagyatéki tárgyalási költségeknek elvállalását.

„... bár az kétségtelen, hogy N. N. örökös fentidézett nyilatkozatával a hagyatéki terhek viselését magára vállalta, azonban az állandó bírói gyakorlatban kifejezésre jutott jogszabály értelmében a hagyatéki eljárás költségei nem a hagyatéki terhei, hanem az örökösök személyes tartozása mint az örökség megszerzésével járó költségek. Tehát a hagyatéki terhek elvállalása még korántsem foglalja magában a hagyatéki tárgyalással felfemerülő egyébként más érdekelt terhelő költségeknek is a magarávállalását, így N. N. örökös

szóbanforgó nyilatkozata alapján még egyáltalán nem tekinthető az ügygondnoki költség viselésére kötelezettnek, hanem nyilatkozatra való tekintet nélkül a vonatkozó jogszabályok alapján bírálendő el az a kérdés, hogy az ügygondnok díját ki tartozik megfizetni.

Az 1894: XVI. tc. 123. §-a értelmében az örökösödési eljárás során mindenki érdekelt maga viseli saját költségeit, s így az ismeretlen tartózkodású örökös részére kirendelt ügygondnok költségeit maga az ismeretlen helyen távollévő örökös tartozik megfizetni. Ám ha az ügygondnokolt távolléte az ügygondnoki díj iránti igény közvetlen érvényesítését akadályozza, a fennálló joggyakorlatnak megfelelően alkalmazni kell a Pp. 434. §-ának rendelkezését s ehhez képest az ügygondnokolton kívül, akit a fentiek szerint az ügygondnoki díj viselése feltétlenül terhel, a többi örökösök az ügygondnoki díj előlegezésére kötelezhetők, természetesen az előlegező félnek megtérítéséhez való joga az ügygondnokolttal szemben fennmarad. Különösen indokolt a távollévő ügygondnokoltat terhelő fizetési kötelezettség mellett a nem távollévő örökös megtérítési jogának érintése nélkül előlegezésre kötelezni, amikor utóbbi az ügygondnokolt távolléte miatt, sőt mint jelen esetben is, a végrendeletben részére biztosított holtig tartó haszonélvezeti jog alapján is, egyedül tartja az egész hagyatéki vagyont birtokában és húzza annak minden hasznát. (1947. I. 17. 21. Pf. 15/1947/5.)

Ha az ügygondnokolt tartózkodási helye ismeretessé válik és az eljárásban később meghatalmazott ügyvéd által részt vesz, más nem kötelezhető az ügygondnoki díj előlegezésére: az örökös ügygondnokának díját az örökhagyó özvegye nem tartozik előlegezni.

»Minden jogi alap nélkül kötelezte az elsőbíróság az örökhagyó özvegyét, akit csupán özvegyi jog illet meg a hagyatékra, de a hagyaték legcsekélyebb része tekintetében sem örökös, a hagyatéki eljárás során egyideig ismeretlen tartózkodású egyedüli örökös, X. Y. részére a gyámhatóság által kinevezett ügygondnok díjának és költségének előlegezésére, holott az 1894: XVI. t.-c. 123. §-a értelmében az örökösödési eljárás során minden érdekelt maga

viseli saját költségeit s így az ismeretlen tartózkodású örökös részére kirendelt ügygondnok költségeit maga az ismeretlen helyen távollévő örökös tartozik megfizetni.

Igaz ugyan, hogy a kialakult bírói gyakorlat szerint helye lehet annak, hogy az örökösödési eljárásban az ügygondnoki díj előlegezésére az ügygondnokolt kivételével a Pp. 434. §-ának megfelelő alkalmazásával más örökös köteleztessék, de előlegezésre csak örökös és az is csak akkor kötelezhető, ha az ügygondnokolt ismeretlen helyen távolléte az ügygondnoki díj iránti igény közvetlen érvényesítését akadályozza.

Az említett bírói gyakorlat alapján sem volt helye azonban a jelen esetben özv. N. N-né előlegezésre kötelezésnek, egyrészt már azért sem, mert az eljárás kezdetén ismeretlen tartózkodású örökös tartózkodási, illetve állandó lakóhelye most már ismeretes és az eljárás későbbi során nevezett örökös már magát meghatalmazott ügyvéd útján képviseltette is, és a hagyatékhoz tartozó budapesti ingatlanok a jelen eljárás során éppen az említett örökös telekkönyvi tulajdonába kerültek, tehát a kezdetben ügygondnok útján képviselt örökös távolléte nem akadályozza az ügygondnoki díj iránti igénynek vele szemben való közvetlen és eredményes érvényesítését. Másrészt pedig özv. N. N-né nem lévén örökös, az ügygondnoki díj előlegezésére már ez okból sem kötelezhető. (1947. I. 17. 21. Pf. 14/1947/7.).

Dr. Szigligeti Viktor

Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet)

Birtokban levő igénylő kérelme.

110. A 7590/1945. M. E. számú rendelet alapján valamely üzlethelyiség visszaszolgáltatása iránti kérelemnek általában csak abban az esetben van helye, ha az üzlethelyiséget más tartja birtokában. Az ítélőtábla az igénylő kérelmét mégis megengedhetőnek találta, mert a használó előadta, hogy az iparügyi miniszter a szóbanforgó helyiségek kérdésében a végső fokon az ő javára döntött. Ily körülmények között pedig az igénylő birtoklása biztosítottnak és véglegesnek nem tekinthető.

Bp. T. P. X. 1876/1945. sz. — 1946 november 6.

Okozatosság.

111. Az igénylő 1939 óta bérelte az egész F.-u. 2—4. sz. házat, — átalakíttatta és autójavítóüzemet folytatott benne.

A német megszállás után, 1944. évben, a ház egy részét albérletbe adta a M. cégnek.

Az igénylőt mint zsidót, többször behívták munkaszolgálatra, majd sárga csillag nemviselése miatt internálták, utóbb áthelyezték a nagykátaik hadkiegészítőhöz, ahonnan csak a harcok megszűnte után került haza.

Az ostrom után a M. cég nem foglalta el a helyiséget, így ezt P. kiigényelte, még mielőtt igénylő visszatért volna.

Így tehát véglegesen nem akkor vesztette el a helyiséget, amikor a M. cégnek albérletbe adta, — ekkor még mint főbérletnek birtokában maradt (v. ö. 5777/1941. M. E. sz. r. 14. § 5. p.), hanem akkor, amikor P. kiigényelte. Ekkor igénylő a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok következtében volt távol, emiatt nem foglalta el a M. által elhagyott helyiséget s emiatt nem védekezhetett a kiigénylés ellen sem. Ennek a helyzetnek volt tehát a következménye az üzlethelyiség elvesztése: így igénylő követelheti a visszaszolgáltatást (7590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §).

Bp. T. P. X. 762/1946. sz. — 1946 november 20.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca 1
Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári
számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* ügyvéd, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* min. osztályfőnök, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy hóra .... F 13.—
Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak:
Egy hóra .... F 8.—
Negyedévre... F 22.—
Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Zrinyi Miklós:* Jelzálogjog átértékelése. — *Dr. Patakfalvy László:* Jegyzetek a szövetségi törvényhez. — *Szemle:* A Kúria Ügyvédi Tanácsának összeférhetetlenségi gyakorlatából — Szemelvények a Közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából. — Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából. (7590/1945. M. E. rendelet)

Jelzálogjog átértékelése

A Jogtudományi Közlöny valorizációs száma csak egyes cikkek utalásaival érintette a jelzálogjog átértékelésének mindinkább égetővé váló problémáját. Pedig ennek a kérdésnek többoldali megvitatása az átértékelés ügyének ezt a részletét is a gazdasági élet s a társadalom különböző rétegei által türelmetlenül várt kielégítő megoldáshoz vezethetné. Ennek a vitának a megindítását célozza ez az igénytelen hozzászólás.

Az 1928. évi XII. t.-c. 28.§-a a jelzálogjog átértékelését abból a meggondolásból zárta ki, hogy az átértékelést nem az eredeti követelés helyreállításának, hanem a fennálló pénztartozás felemelésének kell tekinteni, a követelés eredeti rangsorának az átértékelésből eredő többletre fenntartása így a jelzálogjog terjedelmének ipso iure bekövetkező emelkedését jelentené. Ezt pedig a telekkönyvi közhitel, de különösen az átértékelhető követelést követő rangsorban bejegyzett jog érdekében nem lehet megengedni.

Hogy ez a meggondolás nem meggyőző erejű, azt legjobban magának az idézett szakasznak további rendelkezései bizonyítják. Ezek

szerint ugyanis a törvényhozó a személyes adóssal s bizonyos kirívó esetekben a dologi adóssal szemben is, mindenképpen szükségesnek látta az átértékelést igényelhető hitelező részére kedvező, új ranghely biztosítását.

A törvényes intézkedés a korona (vagy régi o. é. forint) értékben meghatározott jelzálogjogok sorsát természetesen eldöntötte.

A pengőnek a koronáénál sokkal nagyobb arányú értékromlása folytán újból felvetődött a kérdés, átértékelhetjük-e a jelzálogjogot, vagy nem.

Törvényhozási intézkedés hiányában a problémát a bírói gyakorlatnak kell megoldania, ez pedig — amint a valorizációs határozatok nagy többsége mutatja — hajlamos irányadóul elfogadni az átértékelésre vonatkozó legfontosabb kérdésekben tovább is az 1928. évi XII. t.-c. szabályozását, hiszen »a törvény megalkotása idején fennállott és a most fennálló gazdasági helyzet azonossága« (más határozatok szerint: »hasonlósága«) ezt megokoltá teszi.

A gazdasági helyzetnek ezt az azonosságát, illetőleg hasonlóságát a jelzálogviszonyok tekin-

**Mellékelve: Hiteljogi döntvénytár
Perjogi döntvénytár**

tetében azonban megnyugtatóan aligha lehet megállapítani. Elég idevonatkozólag kiemelni azt, hogy az 1928. évi XII. t.-c. keletkezésekor az első világháború befejezése óta közel 10 s a pénzürték stabilizálása óta mintegy 4 év telt el s a hitelélet a békeidőkben tapasztaltnál is nagyobb lendületet ért el, ezzel szemben mai nap-ság a gazdasági viszonyainkat sokkal súlyosabban érintő második veszített háborút még fel sem számolhattuk s a hitelek — különösen a jelzáloghitelek — folyósítása, jöllehet pénzünket szerencsés kézzel sikerült stabilizálnunk, úgy-szólván még meg sem indult.

Alig lehet tehát szó arról, hogy a jelzálog-jogok átértékelése az átértékelhető követelést követő rangsorban jelzálogjogot nyert hitelezők érdekét sértené.

Ennek az érdeksérelemnek a lehetősége igen szűk körre szorítkozik, ha a terhelt ingatlanra később tulajdon-, vagy más jogot szerzőket vesszük is számba. Az esetek túlnyomó többségében ugyanis ezek a jogszerzések a tehermentesség kikötésével, vagy az adósságok átvállalásával történtek, a jelzálogjog átértékelésével előállható károsodását tehát a jogszerző elkerülhette, vagy annak veszélyét a Kúria 89. sz. E. H.-ban foglaltakra is tekintettel tudatosan vállalta.

A jelzálogjog átértékelését kizáró jogi álláspontnak egyik indoka ilyképpen erejét veszítettnek minősül.

De a telekkönyvi közhitel sem hozható fel döntő érvül az átértékelés ellen. Nemzedékünk két világháborún, két pénzromlásan esett át. Az első pénzromlás tapasztalatai után minden-kibe beivódott az átértékelés lehetőségének a tudata, kellő óvatosság mellett tehát mindenki számot vethet azzal, milyen következményekkel járhat a pengő értékre szóló jelzálogjoggal terhelt ingatlanokra való jogszerzése.

A jelzálogjogok átértékelése kérdésének természetesen vannak gazdasági vonatkozásai

is s törvényhozási rendezésnél talán ezeknek lehet döntő súlyuk. Ennek a hozzászólásnak szűk keretein túlmenne e vonatkozások feltárása, mégis nem felesleges annak felemlítése, hogy a pénzürtékek jelzálogos kölcsöneinek bizonyos mértékű átértékelése lehetővé tenné a takarékbetétek némi valorizációját is. Önként érthetőleg a földreform során kiosztott ingatlanokat terhelő jelzálogjogok ügye kizárólag csak a törvényhozás által rendezhető.

A bírói gyakorlat a jelzálogjogok átértékelése terén mindedig a negáció álláspontján volt. Csupán legújabbban hozott a Kúria oly határozatot, amely ennek a merevségnek bizonyos mértékben feladására enged következtetést.

A P. V. 2731/1946/12 sz. perben ugyanis, amely keretbiztosítéki jelzálogjog törlésére irányult azon az alapon, hogy a meghatározott jogviszonyból még az 1944. év elején keletkezett pengőtartozás 1945. évi szeptember 27-én, illetőleg 1946. évi március hóban a hitelező részére elküldéssel kiegyenlítettett, a Kúria kimondotta, hogy a jelzálog a keret erejéig felel az alapul szolgáló jogviszonyból származó minden követelésért, már pedig az átértékelési igény ilyen követelés. Amíg tehát eldöntve nincs, hogy maga a követelés átértékelés alá esik-e, vagy sem, addig a tartozás összegének számszerű kiegyenlítése mellett sem lehet a keretbiztosítéki jelzálogjogot megszüntetnek tekinteni s törölni.

Ez az állásfoglalás, akármilyen óvatos formában, mégis túlmegy azon a lehetőségen, amelyet az 1928. évi XII. t.-c. 28.§-ának utolsó bekezdése az átértékelés követelésnek a biztosítéki jelzálogjoggal biztosítása tekintetében engedett s valójában nem más, mint a jelzálogjog terjedelmének felemelése.

A magyar jogélet figyelemmel és feszült várakozással néz e gyakorlat további fejlődése elé.

Dr. Zrínyi Miklós

Jegyzetek a szövetkezeti törvényhez *

I.

Az új szövetkezeti törvény a magyar szövetkezeti joganyag összefoglalását célozza és ebben a vonatkozásban »Consolidation Act«-nak készült. A törvény 186. §-a — amely a törvény hatálya alá nem tartozó és külön rendezést igénylő szövetkezeteket sorolja fel, — arra mutat, hogy ez az elgondolás tárgyi vonatkozásban nem sikerült tökéletesen. — De ezzel még átfogó jelentőségét nem veszítette el, mert itt is érvényesíteni kívánja azokat az alapelveket, amelyekben a törvény a jövő szövetkezeti életének zsinórmértékét megállapította.

* Részletek egy tanulmányból.

Minthogy a törvény nemcsak joganyagot tartalmaz, hanem határozott társadalompolitikai és gazdaságpolitikai programot is ad, nélküli azt a rideg tárgyilagosságot, amely egy szakjogot magábanfoglaló tételes törvényt rendszerint jellemezni szokott. Teret juttat tételes szövegében is a törvényhozó szándékának, óhajainak, amelyekkel a törvényt útjára bocsátotta. Ilyen mindjárt a törvényt bevezető praeambulum; ilyen a tagok kötelezettségeit megállapító 26. §, amely mintegy rábeszéli a szövetkezőket, hogy szövetkezetükkel törődjenek, még a vele szemben vállalt közvetlen kötelezettségeiken túl is és az elvállalt munkát a »rendes és lelkiismeretes szövetkező gondosságával« végezzék el.

A törvényhozó minden alkalmat megragad annak kifejtésére, hogy a szövetkezetben nem egyszerű vállalkozási formát lát, hanem a vállalkozási formában társadalom- és gazdaságfejlesztő erőt, amely nemcsak azoknak az egyedeknek a magánügye, akik meghatározott célra szövetkezetet létesítenek, hanem ennél lényegesen több és ez jogcímet ad arra, hogy a szövetkezetek, illetve a szövetkezők legfelsőbb ügyeibe is betekintszen olyan, akinek erre különben jogcíme nem lenne.

Körülbelül ez volt az a kényes pont, amelyre egyrészt a szövetkezők, másrészt a szövetkezeti jogászok aggodalommal gondoltak, de a törvény tárgyalása során — a koalíciós kormányzat különös érdemének kell betudni, — tisztázódott, hogy a szövetkezetek ügyébe való betekintés és beleszólás nem akarja individuális gazdálkodási lehetőségüket veszélyeztetni, nem akarja a szövetkezetet egy kollektív termelési rendszer tagozatává tenni, csupán annak ellenőrzésére törekszik, hogy a szövetkezeti formában működő vállalatok valóban igazi szövetkezetek legyenek, amelyekben a törvény alapvető elvei és egy demokratikus gazdálkodási rend érvényesüljön.

Dehát melyek ezek az alapvető elvek? Az első állomását — kissé dagályosan, de elég érthetően, — a törvény 1. §-a foglalja magában. Rövidítve: kis gazdasági egyedek társasága. A 2. § szerint a szövetkezet mindig gazdasági célból alakul. A 3. § szerint, ha a törvény más rendelkezést nem tartalmaz, a szövetkezetre alkalmazni kell a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat.

Lényegileg nem mond többet ez a 3. §, mint a K. T. 223. §-a, csak másként mondja. Ebben talán világosabban deklarálja azt az egyébként sem vitás tény, hogy a szövetkezet nem öncél, amely saját gazdagodásán keresztül, közvetve szolgálja tagjainak érdekét (mint a részvénytársaság) — hanem eszköz arra, hogy tagjainak gazdálkodását, — akik a szövetkezettől független, önálló gazdasági tevékenységet végeznek, — közvetlenül előmozdítsa, segítse, rendelkezésére álljon, partnere legyen és az azonos érdekű kis gazdasági egységek erejének összefogása, megszervezése által biztosítsa részükre »a nagyobb szervezetség gazdasági és társadalmi előnyeit«. (Praeambulum.)

Ebből következik egy másik alapelv érvényesülése is, amely eddig szövetkezeti jogunkban teljesen a szövetkezetek szabad mérlegelésére volt bízva.

Mi a szövetkezet? Tőkeegyesülés vagy személyegyesülés? A részvénytársaság tőkeegyesülés, ahol a tőketöbbség demokráciája dönt. Egy ilyen megoldás a szövetkezet fogalmával ellentétes. A szövetkezet nem azért létesül, hogy tagjai pénzbeli betéteivel gazdálkodjon, hanem azért, hogy tagjainak individuális gazdaságai a szövetkezetben keresztül eredményesebben működhesse-
nek. A gazdaságpolitikai hangsúly tehát nem a szövetkezetbe beszolgáltatott tőkéken (üzletrésztőkén), hanem a tagok individuális gazdaságának a szövetkezettel való együttműködésében van.

Ebből folyik a szövetkezet tagjainak *személyes jelentősége* és az, hogy a szövetkezet sorsának irányításában nem a tőketöbbség demokráciája, hanem a tagok személyes többségének demokráciája érvényesül. Ez annyit jelent, hogy az irányítás joga egyenlően oszlik meg a tagok között, tehát a szövetkezet nem tőkeegyesülés, hanem *személyek egyesülése*, ahol minden tagnak csak *egy szavazata* lehet.

Világos, hogy ennél a szövetkezeti gondolat szempontjából kétségtelenül helyes megoldásnál sok gazdasági előnyről le kellett mondani. A szövetkezetnek is tőkére van szüksége, de az üzletrész tőkegyűjtésének felhajtó ereje az egy tag = egy szavazat elvének érvényesítésénél elsorvad. Ha valaki ugyanolyan befolyást tud gyakorolni egy üzletrész jegyzésénél, mint 100 üzletrész jegyzésénél, kétségtelenül megelőlegezik a kisebb áldozattal, — különös tekintettel arra, hogy az üzletrésztőkének a nyereségben való részvételénél a kifizetett részesedés nem haladhatja meg a jegyzett üzletrész névértékének 5%-át (93. §.) és a kivált tagnak nincs többre igénye a szövetkezettel szemben, csak az üzletrész névértékére, — kivéve, ha az üzletrésztőke egyrésze elveszett, — akkor az aránylagosan csökkentett értékre. (40. §.)

Ha tehát a szövetkezet tőkegyűjtése üzletrészejegyzésből oly mértékben nem remélhető, hogy az a szövetkezeti célok elérésére elégséges anyagi fedezetet szolgáltatasson, mi lehet az az áldozat, amely ezen a nehézségen átsegít? Ez

Megjelenik!

MAGYAR TÖRVÉNYTÁR (CORPUS JURIS) 1943–1945. ÉVI KÖTETEI

**A TÖRVÉNYEK TELJES SZÖVEGÉVEL,
MINISZTERI INDOKOLÁSSAL, MAGYARÁZATOKKAL ÉS UTALÁSOKKAL**

1946. évi kötet előkészületben

Fekete, barna és bordó kötésben

Szerkesztették:

DR. VINCENTI GUSZTÁV
a budapesti ítélőtábla
alelnöke

DR. GAÁL LÁSZLÓ
igazságügyminisztériumi
miniszteri osztályfőnök

ELŐJEGYZÉSI ÁRA KÖTVE 36 Ft

Havi 10 forintos részletre is megrendelhető:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés, bel- és külföldi szépirodalmi könyvek

Budapest, V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4

Törvényszék mellett

kétségtelenül a *szerszám jellegének* hangsúlyozása, amely abban is kifejezésre jut, hogy a szövetkezet az általa elért feleslegből a tagok között a szövetkezet igénybevétele arányában *térítést* köteles nyújtani.

A *vásárlási visszatérítés* vagy *eladási ár prémiuma* (93. §) ösztönzően hat nyilván arra, hogy a szövetkezetet foglalkoztató szövetkezők anyagi erejükből necsak üzletrész jegyzés formájában, hanem más, — kevésbé kötött — módon bocsássanak rendelkezésére szövetkezetüknek olyan tőkét, amelyekkel gazdasági céljaikat hatékonyan tudja szolgálni.

Természetesen a szövetkezeti gondolat fejlődésére, a szövetkezők szövetkezeti kultúrájának jelentős emelésére van szükség még ahhoz, hogy a szövetkezőknek e hasznos altruizmusából valamennyiük gazdasági felemelkedése megvalósulhasson.

Ebbe a szektorba tartozik a tagok felelősségének kérdése is (27. §). Általában, ha az alapszabály nem intézkedik, a tag az üzletrész névértékének befizetésén felül a jegyzett üzletrész névértékének kétszereséig felel. Azonban az alapszabályban ez a felelősség az üzletrész névértékére korlátozható, többszörösére felemlhető, sőt korlátlan felelősség is megállapítható. Lényeges változás ezen a vonalon a régi renddel szemben tehát nincs.

Viszont lényeges változás, hogy a szövetkezet tagja csak a törvényben és alapszabályokban a tagokra megállapított feltételeknek megfelelő természetes személy vagy szövetkezet lehet. Tehát *nem lehet szövetkezeti tag jogi személy*, ha nem szövetkezet. Nem lehet szövetkezeti tag az állam sem, sőt olyan természetes személy sem, aki egy konkrét szövetkezet személyi szubsztrátumába nem illik bele.

Kétségtelen, hogy a szövetkezeti kódex az egész szövetkezeti joganyagot részletesen akarja szabályozni. Markáns vonalakkal meg akarja rajzolni egy szövetkezet arculatát, de minél inkább belemegy a részletekbe, a markáns vonalak, annál jobban elmosódnak. Egyre jobban demonstrálódik, hogy a szövetkezet csak addig egynemű fogalom, amíg a szövetkezeti eszméről beszélünk, — amikor a részletekbe bocsátkozunk, kibontakozik annak heterogén mivolta. A szövetkezetnek annyi arculata van, ahány feladat megoldására vállalkozik. Ezért kénytelen a törvény alternatívákat felállítani és kivételeket tenni. Itt van például a megalakuláshoz szükséges legkisebb taglétszám kérdése, 15—300-ig (9. §), aszerint, hogy mi a szövetkezet tárgya és működési területe. Például egy budapesti fogyasztási szövetkezet minimális taglétszáma 300, — községi 50, — termelő és értékesítő szövetkezetnél Budapesten 50, — városban 25, — községben 15, — egyéb szövetkezetnél általában 15.

II.

A K. T. szabályozásának hézagos voltából származott, hogy a szövetkezeti jognak egy igen érdekes és fontos anyaga csak a szövetkezeti

alapszabályokban nyert rendezést. Így a szövetkezeti tagság keletkezésének és megszűnésének részletes szabályozása, amelyet a K. T. csak érint. Természetesen a kódex úgy ezeket a kérdéseket, mint a szövetkezet szerveinek megalakítását és funkcionális működését — az alapszabály kereitől kiemelve, részletesen szabályozza és ezáltal az a joganyag, amely eddig az alapszabályok különféle felfogású intézkedése alapján, meglehetősen eltérő volt, — egységessé, áttekinthetővé válik.

A sors különös játéka, hogy a részvényjog reformjáról a magyar gazdasági élet és a jogtudomány kiválóságai évtizedeken keresztül anketiztek. Megoldási javaslatokat készítettek a társasági jog legnehezebb kérdéseire, — és a tökéletes felkészültség után a részvényjog reformja — elmaradt. Viszont a munka eredményét felfedezzük az új szövetkezeti törvényben, természetesen a változott problémának megfelelő megoldásban. Kodifikálja a kérdező jogot (53. §) a felelősségváltozás szabályait (56. §), a vizsgálat elrendelését (57. §) az alapítás vagy üzletvezetés bizonyos mozzanatainak megvizsgálására (nem szavazhatnak az igazgatóság, felügyelőbizottság tagjai, illetve az alapítók, még meghatalmazottként sem), — a tagok 1/10 részét felhatalmazza kártérítő perek indítására, alapítók, igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok ellen (59. §). Ugyanakkor az alaptalanul indított perből eredő károkat a kisebbség tagjait felelőssé teszi (60. §). Szorosabbra vonja az igazgatóság hatáskörét (67. §), kodifikálja azt a kötelezettségét, hogy a felügyelőbizottságot legalább havonként egyszer tájékoztatni köteles (69. §). Megállapítja az igazgatósági tag magánjogi felelősségének határait (73. §). Nem valósítja meg a kötelező belső materiális revíziót, de viszont a felügyelőbizottság ellenőrző tevékenységét tágitja, felelősségével együtt azzal, hogy magánjogi felelőssége a felügyelőbizottsági tagnak fennáll akkor is, ha elmulasztották szakértő alkalmaztatását oly fontosabb ügyek megvizsgálásánál, amelyekben az ügyállás teljes tisztázáshoz szükséges szakértelemmel ők nem rendelkeztek (81. és 84. §).

A szövetkezőknek a szövetkezeti életbe való erőteljesebb bekapcsolását szolgálja a *tagtervezet* intézménye, amelyet az igazgatóság ad referendum — 3 havonként összehívni tartozik (78. §). A nagy taglétszámú szövetkezeteknél a *küldött közgyűlés* intézményét fenntartja azzal, hogy a közgyűlés határozatainak megtámadási joga ilyen esetben is megillet minden tagot (65. §).

Az alapszabály megengedheti, hogy a szövetkezet a tagok belépésére és kiválására vonatkozó feladatok ellátására tagjai sorából *tagellenőrző bizottságot* válasszon. Ez a furcsa szervezet nem kötelező és nem is hiszem, hogy gyökeretverő intézménnyé váljon. Az igazgatóság tehermentesítését célozná. Úgy gondolom, hogy az az igazgatóság, amely a tagfluktuáció ellenőrzésének és vezetésének jogát a kezéből kiadná és ezzel a szövetkezet főütőeréről leveszi a kezét, megérdemli, hogy a szövetkezet egyéb funkcióinak végzésétől is tehermentesítsék.

Ezekről a kérdésekről, úgyszintén a mérleg-készítés szabályairól összefoglalóan nem lehet áttekinthető képet nyújtani, mert ezeknek az érdekessége éppen azokban a részletekben van, amelyekre egy általános tájékoztató során nem lehet kiterjedni.

A kódex a szövetkezet feloszlásával kapcsolatban foglalkozik a szövetkezet csődjogi szabályaival is, kiemelve ezt a joganyagot a csődtörvény rendszeréből.

Az új szövetkezeti törvény harcot hirdet az *álszövetkezetekkel* szemben. Annak a kérdésnek az eldöntésére, hogy valamely szövetkezet rendelkezik-e a törvény által meghatározott kritériumokkal, különleges bíróságot létesít, amely előtt felperesként a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter utasítására a cégbiztos lép fel. A *szövetkezeti bíróság* (98. §) elnöke a Kúria elnöke, vagy az ő kijelölése alapján másodelnöke, vagy tanácselnöke, — két tagját a Kúria elnöke tanácselnökei és ítélőbírái sorából jelöli ki — egyik ülnökét a cégbiztos, a másikat az alperesként perbevont szövetkezet, a szövetkezeti kamara által szakemberekből összeállított, névsorba foglalt személyek közül.

Mínthogy az álszövetkezetek, mint kereskedelmi vállalatok a gazdasági élet hasznos tényezői lehetnek, megadja a törvény a lehetőséget arra, hogy szövetkezeti formában működő, de a törvény feltételeinek meg nem felelő szövetkezetek felszámolás nélkül részvénytársasággá, vagy korlátozott felelősségű társasággá alakuljanak át (100. §).

Az előbbieken utaltam arra, hogy a szövetkezőnek *kiválása* alkalmával csak az üzletrész névértékére van igénye. Ebből azt a következtetést lehetne levonni, hogy a szövetkező a szövetkezet feloszlása esetére nem tarthat számot a *liquidációs hányadra*. De nem így van. Ha az alapszabály másképp nem rendelkezik, a szövetkezet felszámolása esetén a hitelezők kielégítése és az üzletrészek kifizetése után fennmaradó vagyont a tagok között üzletrészenként egyenlő arányban fel kell osztani. Ha azonban az alapszabály a felosztást kizárta, a vagyont az alapszabályban meghatározott jótékony vagy közérdekű célra fordítandó, — meghatározás hiányában pedig az ily célra való fordítás kötelezettségével az államra száll.

Kétségtelen, hogy a megoldás helyessége jogelméleti vonalon vitatható, hiszen a kilépett vagy kizárt tagok a bennmaradókkal szemben különösen fontos indok nélkül hátrányba kerülhetnek, de mégis, úgy vélem, gyakorlatilag célszerű és helyes, ha a szövetkezet megszűnésével fennmaradó vagyont abba a forrásba jut vissza, ahonnan származott: a szövetkezőkhöz.

A kódex a *külföldi* szövetkezetek *belföldi telepeiről* is rendelkezik. Szerintem a kódexnek ez a része inkonzekvens.

A törvényből a szövetkezet személyegyesülés jellege annyira kidomborodik, hogy ebből a gondolatmenetből arra a megállapításra kellene jutni, hogy külföldi szövetkezet belföldön telepet —

szövetkezetként — nem létesíthet, vagy ha létesít telepet, az legfeljebb külföldi részvénytársaság belföldi fiókjainak szabályai szerint működhetne.

A szövetkezetnek az a praemissája, hogy tagjai legyenek. A külföldi szövetkezetnek belföldön nincsenek tagjai, mert ha belföldön tagjai lennének, az kizárólag a belföldi tagok aktorátusa alatt állhatna, tehát belföldi szövetkezetnek kellene számítani.

Tekintettel arra, hogy a szövetkezet nemcsak gazdasági vállalkozás, hanem társadalompolitikai intézmény is, megengedhetetlen, hogy belföldön egy ilyen jelentőséggel bíró szervezet úgy működjön, hogy függő helyzetben legyen egy külföldön szintén társadalompolitikai jelentőséggel bíró intézménnyel szemben, amelynek ebben a vonatkozásában gazdasági, politikai és nemzeti érdekellentéte nyilvánvaló. Ha pedig a külföldi szövetkezetnek, amely belföldön telepet (fiókot) létesít, belföldön tagjai nincsenek, akkor azt csak egyszerű kereskedelmi cégnek lehet tekinteni, amelynek a magyar szövetkezeti rendszerben nincs keresnivalója.

III.

Megbeszélésünk tárgya eddig »a« szövetkezet volt, amelyeket kis gazdasági egyedek azért alapítanak, hogy biztosítsák a nagyobb szervezettség gazdasági és társadalmi előnyeit. Ez az alapintenciója és többek között ezért is szükséges, hogy »a« szövetkezet személyegyesülés legyen.

Tájékoztató a kereskedelmi vállalatoknak

A FORINTMÉRLEG-RENDELETTEL

CÉGBÍRÓSÁGI TEENDŐIRŐL

kapcsolatos

íratmintákkal

Leltár-, forintmérleg- és a legújabb kiegészítő rendeletek szövegével és feldolgozásával

Írták:

Dr. Mátéffy József

budapesti törvényszéki tanácselnök, a budapesti Cégbíróság vezetője

Dr. Pajzs Elemér

ügyvéd

Ára 16 forint

Nélkülözhetetlen kereskedelmi vállalatoknak és ügyvédeknek

KAPHATÓ AZ ÖSSZES KÖNYVKERESKEDÉSEKBEN

Ámde a szövetkezet lényegében mégis csak vállalkozási forma. Benne él a gazdasági forgalomban és viseli ennek minden következményét, így pl. más vállalatok konkurenciáját is. A kis gazdasági egyedekből alakult szövetkezet az erők összefogása által tényezővé válhatik, azonban nagyvonalú gazdasági feladatok megoldására — lokális jelentőségénél fogva — tőkeerejének korlátozott volta miatt nem alkalmas. Ilyen feladatok megoldására csak a szövetkezetek magasabb szervezetei képesek. Ezek alkalmasak arra, hogy az azonos tárgyú és irányú szövetkezetek tőkeerejét összefogják és a magánkapitalizmus tőkeegyesüléseivel szemben kialakítsák, mint versenyképes egységet, a szövetkezeti kapitalizmus szervezeteit. Így látjuk ezt a hitel vonalán az O. K. H. szervezetében, a fogyasztási, termelési és értékesítési vonalon a Hangya szervezetében, az IOKSz: az ipari, termelő szövetkezetek vonalán és végül az újonnan alakult Földművesszövetkezetek Országos Központjában, a FOK-ban. A szövetkezeti központ tehát több és más, mint »a« szövetkezet. Több annyiban, hogy nem kis gazdasági egyedek tőkeerejét és munkáját foglalja össze, hanem kis gazdasági egyedek szövetkezeteinek tőkeerejét, és ezeknek az együttműködését közös gazdálkodását szolgálja. Más: amennyiben nem személyegyesülési, hanem tőkeegyesülési jellege van, amelyben nem az egyes szövetkezetek személyes részvétele, hanem anyagi áldozatvállalásának mértéke adja meg az irányítás jogát. Tehát a szövetkezeti központban már nem a személyes részvétel demokráciája, hanem a tőkeérdekeltség demokráciája érvényesül, úgy mint a magánkapitalizmus szervezeteiben.

Nehéz volna elképzelni, hogy egy kis falusi szövetkezet a szövetkezeti központ irányításában ugyanolyan jogkörrel rendelkezzen, mint egy nagy, városi szövetkezet, amelynek taglétszáma tízszer vagy akár százszor nagyobb és a szövetkezeti központ tőkeerejének kialakításában ötvenszer vagy ötszázszor nagyobb mértékben vesz részt.

A szövetkezeti törvény első parlamenti tárgyalása alkalmával az a nézet érvényesült, hogy a szövetkezetek alakíthatnak központokat, illetve a már létező központokba szabadon léphetnek be. Azonban a törvény megszavazása után, de kihirdetése előtt a koalíciós pártok tárgyalásai során a törvény szerintem helyes rendelkezése vita tárgya lett és újabb parlamenti tárgyalás után lényegében megváltozott. A törvény egyetlen *Magyar Országos Szövetkezeti Központ* létesítését engedélyezte, a mezőgazdasági és ipari termelés, valamint értékesítés és fogyasztás igényeinek ellátására és a szövetkezetek számára mindössze azt a szabadságot hagyta meg, hogy elhatározásuktól tette függővé, hogy a megalakított MOSzK tagjai sorába valamely szövetkezet belép-e vagy sem.

Természetesen a törvénynek ez az engedékenysége látszólagos, mert a szövetkezetek, ha komoly gazdasági eredményt akarnak elérni, aligha nélkülözhetik az MOSzK-val való együttműködést, amelynél jogukban áll az *egyetlen*

létező Országos Központot partnerükké választani.

A törvény az MOSzK alakulására, alkotmányára meglehetősen szűkszavú rendelkezéseket tartalmaz. Általában az Országos Központ és a tagszövetkezetek viszonyának szabályozását az alapszabályra bízta. Végül tehát ez az alapszabály fogja eldönteni, hogy vajjon a MOSzK a tagszövetkezetek instrumentuma és szolgája lesz-e, vagy pedig a tagszövetkezetek válnak a központ eszközeivé. Ha a kapitalizmus psychéjét vizsgáljuk, legyen ez akár magánkapitalista, akár államkapitalista rendszer, — lehetetlen eltitkolni azt az aggályt, hogy az utóbbi eset könnyen megtörténhetik, — amint megtörtént a fejlődés folyamán a Hangya és szövetkezetei vonalán is. Ha ez az aggály valóban megalapozott, akkor ez a magyar szövetkezeti mozgalom és a szövetkezeti kapitalizmus — tehát a szövetkezők kapitalizmusának megvalósulhatását nagyon kérdéssé teszi. Éppen ezért helyesebb lett volna — gazdasági, jogi és társadalompolitikai okokból — a több szövetkezeti központ létesítésének lehetőségét megtagadni, mert ez ellensúlyozhatta volna a monopolkapitalizmusra való törekvést. Ez minden nagy-tőke egyesülésben megjelenik, ahol a tőke öncélúvá válik. Ebben az öncélban saját hatalmi pozíciójának fejlesztését, kiépítését és kizárólagosságára való törekvést valósíthatja meg.

Az egyetlen Országos Központtal szemben további aggály forrása — mint már az előbbieken is utaltam erre, — az összefoglalt szövetkezetek heterogén mivolta. Termelő szövetkezetek, amelyek drágán akarnak értékesíteni, — fogyasztási szövetkezetek, amelyek olcsón akarnak bevásárolni; — nagy talány az a kérdés, hogy ez a tökéletes érdekellentét: a vevők és az eladók érdekellentéte — miképpen fog egyetlen szövetkezeti központban harmóniába olvadni.

A kódex alapelveiben helyesen fejt ki, hogy egy szövetkezetnek csak azonos érdekű tagjai lehetnek. Ez magától értetődik, de nemcsak a szövetkezetek, hanem a szövetkezeti központok vonalán is. Végülis a *szövetkezeti gazdálkodás nem kollektív gazdálkodási forma*. A szövetkezeti gazdálkodás az individuális gazdálkodási rend eredményesebbé tételére, lehetőségének biztosítására és széles körben való elterjesztésére szolgáló instrumentum. Ebből következik, hogy csak egynemű és egyirányú erőket lehet egy szervezetben összefoglalni. Az ellentétes irányú érdekek és erők összefogása nem növeli, hanem lerontja ezeket az erőket.

További aggály a MOSzK-al szemben, hogy olyan nagyszabású feladat megoldására vállalkozik, amelyhez szükséges apparátus mozgatása csak akkor zökkenőnélküli, ha hosszú, természetes fejlődés során alakul ki. A MOSzK nem ilyen. Először is nem alulról felfelé fejlődött, hanem felülről a törvényhozás által teremtetődött, tehát először papíron. Hogy a papírforma az életben hogyan fog beválni: divergens erőket hogyan fog egy irányba állítani, kiegyensúlyozni, proporcionálni, — azt még nem tudjuk. Kétségtelenül

vannak a magyar szövetkezeti életnek értékes káderei, a Hangya szervezet, az állam által létrehívott szövetkezeti formában működő vállalatoknak (MSzK, FSzOK, stb.) adminisztratív szervezetei, amelyek remélhetőleg jó munkát fognak végezni. Legyünk optimisták, — reménykedjünk ebben a jó munkában, továbbá abban, hogy a magyar szövetkezeti újjáépítés nem lesz dilettáns kísérletezők tárgya, hogy a MOSzK létrehozandó alapszabálya gyakorlatban a valódi szövetkezeti elveket fogja megvalósítani és így eltűnnek azok az aggályok, amelyekkel szemben kérdésünk tárgyilagossága mérlegelésénél az optimizmusra — adott körülmények között, — kellő ténybeli adatot nem találunk.

Említettem, hogy a törvény a szövetkezeten belül nem oldja meg a *materiális revízió* gondolatát, amely a modern társasági jognak egy fundamentális követelménye. De megoldja a szövetkezeten kívül. A MOSzK keretébe tartozó szövetkezeteknél ezt a materiális revíziót tag-szövetkezeteivel szemben az MOSzK gyakorolja. (137. §.) A MOSzK-nak ingerenciája van a tag-szövetkezet alapszabály módosítására is, amennyiben jóváhagyás nélkül be nem jegyezhető. Viszont ha hozzájárulását megtagadta, a tagszövetkezet a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszterhez folyamodhatik, akinek jóváhagyása a MOSzK jóváhagyását pótolja.

IV.

A szövetkezeti mozgalom törvényes szabályozás hiányában társadalmi úton hozta létre közös érdekképviselői szervét, a Szövetkezetek Szövetségét. A demokratikus kormányzat a 8840/1945. sz. rendeletével viszont quasi hivatalos érdekképviselői szervként az Országos Szövetkezeti Tanácsot hívta életre. Az előbbi magán-egyesülés, az utóbbi közjogi, illetve közigazgatási szervezet volt, — egyik sem olyan, amely a *szövetkezeti autonómiának gondolatával* maradék nélkül összeegyeztethető lett volna. A törvény X. fejezete alkotja meg az autonóm érdekképviselőnek megfelelő szövetkezeti intézményt: a *Magyar Szövetkezeti Kamarát*.

A kamara közgyűlésének tagjait a szövetkezetek kiküldöttei választják és a közgyűlés választja a kamara igazgatóságát. Feladatkörét kulturális és közigazgatási jelentőségű szektorokra lehet bontani. Lényeges intézménye ellenőrző kötelékek létesítése (169. §). Ezeknek útján mindazoknál a szövetkezeteknél, amelyek a MOSzK kötelékébe nem tartoznak, — végül pedig magánál a MOSzK-nál a materiális revízió munkáját végzi, — azt mondhatjuk, hogy a Kamara a szövetkezetek vonalán ugyanolyan jelentőséggel bír, mint a kereskedelmi és iparkamarák a kereskedelem és az ipar érdekképviselőiben, de a dolog természete szerint a kapcsolat a szövetkezetek és a Kamara között szorosabb.

Intézményei még a *szövetkezeti vásár* és a *kamarai választott bíróság*. A kamarai választott bíróság elé tarthatnak (a felperes szabad válasz-

tása szerint) az alapítók, az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjai ellen indítható kártérítési perek, — közgyűlési határozat megsemmisítése iránt indított megtámadási perek, — végül a szövetkezeti viszonyból származó egyéb perek, kivéve a cégbiztos által a szövetkezeti bíróság előtt indítandó, valamint csőd folyamán a járulék-kimutatás helyessége iránt a csődtömeggondnok ellen indított pereket.

V.

A törvény IX. fejezete a szövetkezetekkel kapcsolatos közigazgatási teendőket foglalja össze. A szövetkezetek (és a kamara) *felügyelő hatósága a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter*, termelési hitelpolitikai kérdésben a szövetkezet tárgya szerint illetékes miniszter. Ez a fejezet a szövetkezetek működésének ellenőrzését szintén a *Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter* hatáskörébe utalja, megállapítja felvilágosítás kérésére és vizsgálat tartására vonatkozó jogát (146. §), amely természetes következménye annak a jogkörnek, amellyel a Miniszter szövetkezeti keretben működő, de lényegileg e feltételeknek meg nem felelő vállalatok ellen a szövetkezeti bíróság előtt a cégbiztos útján felléphet.

A IX. fejezet a kormányzat szövetkezetpolitikai elgondolásának kereteit adja meg, — megállapítja a szövetkezeteket illető illeték és adókedvezmények irányát, a szövetkezeti szakoktatás megoldandó feladatát. Végül felhatalmazást ad a kormánynak arra, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezet és az Országos Földhitelintézet egyesítése útján Országos Szövetkezeti Hitelintézetet létesítsen és ennek szervezetét rendeletileg szabályozza. Ez annyit jelent, hogy a szövetkezeti hitel megoldásának kérdését a törvényhozó kiemelte a kódexből és különleges szabályozásra utalta. Ugyanígy a különleges célra alakult szövetkezetek különleges szabályai a törvény életbeléptetésétől számított hat hónap alatt rendeleti úton alkotandók meg. Ebből pedig az következik, hogy bármennyire is törekedett a törvényhozás egyetlen törvényben összefoglalni az egész magyar szövetkezeti problémát, ezt a feladatot csak részben tudta megoldani.

Nem a törvényalkotó hibája ez, hanem a téma természetéből magától értetődően következik. Így is rendkívüli a feladat, amelyet magára vállalt és e rendkívüli feladat megoldásánál jó munkát végzett.

A törvény kiegészítő részét képezik azok a büntetőszankciók, amelyekkel a szövetkezetet, a szövetkezőket és a közérdeket a mindenkor és mindenütt leselkedő visszaélésekkel szemben kívánja megvédeni. A büntető eljárás megindítására változatlanul a polgári ügyekben eljáró törvényszék illetékes, amelynek területén a szövetkezetnek székhelye van.

Az átmeneti és vegyes intézkedések úgy a szövetkezetekre, mint a kormányzatra nehéz feladatokat rónak.

A szövetkezetek tartoznak a törvény hatálybalépésének napjától számított 60 napon

belül a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Minisztériumnál jelentkezni, illetve cégüket és székhelyüket, valamint fióktelepüket bejelenteni. A cégbíróságok szintén kötelesek a cégjegyzékükbe felvett szövetkezetekről — a felszámolás alatt levőkről is, — bejelentést küldeni. Ha a szövetkezet a bejelentésnek nem tesz eleget, a cégbíróság pénzbírság terhével szorítja és ha ezután sem jelentkezik, a cégbíróság feloszlátását rendeli el (179. §). A törvény hatálybalépésétől számított hat hónap alatt minden szövetkezet tartozik alapszabályát a törvényben foglaltak szerint módosítani és a módosított alapszabályokat bejegyeztetni.

Az országos jelentőségű szövetkezeti központok (MSzK, FSzOK, Hangya Szövetkezeti Központ, Földművelésszövetkezetek Országos Központja). megszűnnek és vagyonuk a MOSzK-ra száll át.

Az IOKSz vagyona később megjelenő rendelet szerint az Országos Szövetkezeti Hitelintézet és a MOSzK között megosztandó, illetve az IOKSz e két országos központba olvad be.

Az átmeneti intézkedések között szerepel egy különleges választott bíróság alakítása is, amely elé a cégbiztosnak, mint felperesnek azok a keresetei tartoznak, ahol olyan szövetkezet feloszlásának kimondását kéri, — a szövetkezeti eszme védelme érdekében, — amely »eddiggi törvényellenes működésénél fogva, az alapszabálynak megfelelő módosítása után sem nyújt biztositékot arra, hogy működését a törvény rendelkezéseinek megfelelően fogja folytatni«. A feloszlásra ítélt szövetkezet ilyen esetben is átalakulhat más kereskedelmi társasággá (185. §).

A különleges céllal alakult, tehát különleges szabályokat igénylő szövetkezetek (összesen 24) — rendeleti úton való szabályozásának hat hónap alatt kell megtörténni és e szövetkezetek alapszabályait a rájuk vonatkozó rendelet hatálybalépésének napjától számított további hat hónap alatt kötelesek módosítani.

Az Országos Szövetkezeti Kamara a törvény hatálybalépésének napjától számított hat hónap elteltével (tehát a szövetkezeti alapszabályok módosítása után) alakul olyképpen, hogy az első választást a letelt hat hónapot követő három hónap alatt kell megtartani (163. §).

A Kamara megalakulásának a napján az Országos Szövetkezeti Tanács működését megszünteti és a 8840/1945. M. E. sz. rendelet hatályát veszti.

Amint látjuk, a törvény hatálybalépésének napjától számított záros határidőn belül a megállapított alapelveken felépítendő szövetkezeti rendszer nagyarányú kodifikációs és végrehajtási jellegű munkája következik, úgy hogy a törvény tulajdonképpen e munka megindításánál csak alap, amelyre különféle stílusban lehet felépíteni a magyar szövetkezeti szervezet épületét.

VI.

Csak vázlatosan — szinte madártávlatból érinthetjük azokat a kérdéseket, amelyek egy-

részt az új szövetkezeti törvény tételes rendelkezéseivel, másrészt az ezek mögött meghúzódó társadalom- és gazdaságpolitikai irányzatok érvényesülésével kapcsolatosak.

Mellőznöm kellett a részletek tárgyalását azért, hogy az újjáépítésnek abban a fundamentális jelentőségű kérdésében, amelyet az új szövetkezeti szervezet és a szövetkezeti politika jelent — valamennyire áttekinthető képet tudjak adni.

Mindenekelőtt meg kell állapítani végső következtetésként, hogy szövetkezeti gazdálkodásról — szövetkezeti kapitalizmusról — csak akkor lehet beszélni, ha a szövetkezeti szervezetet maguk a szövetkezők alakítják ki, azt a saját kockázatukra maguk vezetik és fejlesztik — ha a szövetkezeti szervezetben semmiféle idegen behatás nem érvényesül. *Szövetkezeti kapitalizmusról* tehát csak akkor lehet beszélni, ha a szövetkezők tökéletes és teljes autonómiáján épül fel és alkot válság- és időálló szervezetet.

Nem vagyok tökéletesen meggyőződve arról, hogy az a szervezet, amelyet a törvény megalkotott — abban a féligkész állapotban, ahogy ma áll, — ennek a feladatnak meg fog-e felelni. Noha az állami üzletrészeket mint az állami beavatkozás legfőbb lehetőségét a törvény lebontotta, — még mindig túlnagy lehetősége van annak, hogy nyitvahagyott ajtókon keresztül a közhatalmi irányítás a szövetkezetek gazdálkodásába behatoljon, a szövetkezők akaratnyilvánítását korlátozza, vagy módosítsa, szervezeteikbe a szövetkezőkre nézve idegen tényezőket iktasson.

Kétségtelenül vannak átmeneti nehézségek, amelyeket másképpen nem lehet elhárítani. Ilyen például a MOSzK szervezete, amely nem természetes fejlődés útján, a gyakorlati élet szükségleteinek és kívánalmainak megfelelően jött létre, hanem — mondjuk ki nyíltan: octroi — kényszer útján. De a kapukat le kell zárni. Ha a magyar szövetkezeti élet kénytelen elfogadni egy ilyen — méreteiben és feladatkörében túldimenzionált — szervezetet, ez csak akkor lesz életképes, ha a magyar szövetkezeti életnek módjában lesz az adottságokat saját szükségleteinek képére átfejlesztetni, életfunkcióiba beolvasztani és aképpen rendelkezni vele, ahogy életérdekeit, jobban mondva a kis gazdasági egyedek kis gazdaságát legjobban szolgálja. A *kiadandó rendelet-sorozatok között legnagyobb jelentősége tehát a MOSzK alapszabálya megalkotásának lesz*, mert ennek a tartalma dönti el lényegében majd azt, hogy az ideális szemlélettel és a szövetkezeti alapelvek tiszteletében megszerkesztett új szövetkezeti törvény a magyar szövetkezetek életére építőjellegű, evolúciós irányú hatást fog-e gyakorolni.

Végülis ez dönti el kérdésünket. Ma már nagyonis tisztában vagyunk azzal, hogy mindenféle politikai és társadalmi, úgyszintén gazdasági irányzat a haladó embernek a legnagyobb boldogságot ígéri. De kétségtelenül tudjuk azt is, hogy mindezek közül csak annak van értéke, amelyik az ígért nagy boldogságból valamit meg is valósít.

Dr. Patakfalvy László

=====SZEMLE=====

Az igazoló eljárások tárgyában előkészületben levő rendelet jelentőségére a miniszterelnöki be-mutatkozó beszéd is utalt. Valóban, az igazolási kérdés észszerű rendezése alig halasztható. Nem egyszer szóvá tettük az igazolások terén észlelhető visszasságokat, aránytalanságokat és jóvátenni meg sem kísérelt hibákat, — ezért örömmel üdvözlünk minden kezdeményezést, amely az igazolási materiában rendet teremteni kíván. Helyeseljük az ismertté vált tervezetnek az igazolási eljárások lehető lebontására irányuló törekvését, viszont nélkülözzük azoknak a kérdéseknek a megoldását, amelyek a feltehetőleg *utolsónak* szánt igazolási jogszabályban mellőzhetetleneknek látszanak. (Ilyen kérdések az igazolási határozatban alkalmazott joghátrányok időbeli hatályának, az igazolás alá vont javára szolgáló kivételes újrafelvételnek rendezése, a B-listarendelet folytán sokszor kifogásolhatóan igazolás nélkül működő közalkalmazottak ügye, az ellentétes tartalmú jogerős igazolási határozatok: a »többes« igazolások kérdése stb.)

A rendelettervezet azonban nem egy aggályos újítást is tartalmaz. Ilyen az igazoló eljárások tekintetében gyakorolt igazságügyminiszteri felügyelet szabályozása. Nem férhet kétség ahhoz, hogy az igazoló eljárás lényegében bírói jellegű. Ez nemcsak az eljárás struktúrájából, hanem abból is következik, hogy a fellebbvitel elbírálására a népbíróság tanácsa bír hatáskörrel, tehát olyan bírói fórum, amely büntető eljárási szabályok alapján jár el. Ez nyilván kielégítően indokolja azt, hogy a tervezet a felügyeletet az igazságügyminiszter hatáskörébe utalja. Aggályunk a felügyeleti jogkör mikénti szabályozásának szól, annak, hogy a rendelet a felügyelet körébe von olyan kérdéseket is, amelyek fogalmilag sem tekinthetők oda-tartozóknak. Így a tervezet szerint a felügyeleti jogkör nem csupán az igazoló bizottságok megalkotására és megszüntetésé-

sére terjedne ki, hanem a miniszter ezen túlmenően hatás-körük és illetőségük meghatározása tekintetében is adhat utasításokat. A közhely leírásának kijáró szégyenkezéssel emlékeztetünk arra, hogy egyebek mellett az is alkotmányos biztosíték és szabadságjog, hogy senkit illetékes bírójától elvonni nem lehet. Miért szükséges az igazolások epilógusában ezt az elvet félretenni? A rendelet azonban ennél is tovább megy. A felügyeleti jogkör fogalma alá vonja az »igazoló bizottságok egységes gyakorlatának, vagy működésük egyéb irányú előmozdítása céljából az igazolási ügyek elvi jelentőségű irányítását« is. Mit jelent mindenekelőtt az igazoló bizottságok működésének »egyéb irányú« előmozdítása? Ha a jogszabály alkotója e szavakkal határozott fogalmat akart kifejezni, ezt kívánatos lett volna világosan és érthetően megtenni. Ha viszont csupán »vastartalék«-ról óhajtott gondoskodni az előre nem látható felügyeleti beavatkozások számára, úgy még indokoltabbnak tartjuk az elutasító álláspontot. A kérdésnek azonban nem is ez a lényege. Alapvető kifogásunk ugyanis az, hogy az elvi jellegű irányítás nem tartozik a felügyeleti jogkörbe. Az igazolási ügyekben az elvi irányítás a népbíróságok felebbviteli gyakorlatának a feladata. Ha ez a gyakorlat netán nem egységes, úgy arra kell módosítást találni, hogy az ellentétek kiküszöbölhetők legyenek. Két és fél esztendővel az első igazolási jogszabály kihirdetése után azonban már elkésettnek érezzük a gondoskodást. Másfelől: vagy összhangban áll az »elvi irányítás« a hatályban levő joggal és akkor felesleges vagy ellentétes azzal és akkor megengedhetetlen. Idegenkedünk azonban az ilyen elvi irányítástól azért is, mert az olyan időpontban is bekövetkezhetik, amikor annak a látszatnak felkeltésére alkalmas, hogy az valamilyen konkrét ügy mikénti elintézésére irányul. Az ilyen látszatnak még a lehetőségét is ki kell küszöbölünk.

Az új bejelentések előzetes elbírálására a rendelettervezet

bizottságot szervez, amelynek elnöke az igazságügyminiszter, egy-egy tagját pedig a miniszterelnök és az Országos Nemzeti Bizottság jelöli ki. Ez a bizottság, amely előzetesen megállapított eljárási szabályok és ehhez képest minden garancia nélkül jár el, jogorvoslat kizárásával és az igazoló bizottságra kötelező hatállyal állapítja meg, hogy az új bejelentés alapján újabb igazoló eljárás lefolytatásának helye van-e. A bizottság egyéb okok mellett pl. azért is visszautasíthatja az új bejelentést, mert az »kellően megalapozottnak nem mutatkozik«. Meggyőződésünk szerint a szorosan vett bírói ügyintézésbe közigazgatási, vagy akár felügyeleti szűrőszerveket beágyazni nem lehet. Elvi alapon elutasítjuk az ügyek rendhagyó elintézésének rendszerét, még akkor is, ha adott esetben ilyen módon néhány szembetűnő bírói tévedést ki is lehet küszöbölni. Úgy véljük, — amint ennek más összefüggésben már kifejezést is adtunk — hogy a rendhagyó elintézési módszerek a közéleti tisztaság szempontjából is aggályosak. És ezen az sem változtat, ha a rendhagyó elintéзések számára a jogszabály nyit ajtót.

— V. P.

A Kúria Ügyvédi Tanácsának összeférhetetlenségi gyakorlatából

1. Valamely részvénytársaságnak, vagy szervezetnek igazgatósági tag-sága egymagában nem összeférhet-lenségi ok. (Üt. 2647/1946—1946. december 31.)

2. A vezérigazgatói állás az ügyvéd-séggel nem összeférhetetlen.

»A vezérigazgató — az élet tapasztalatai szerint — rendszerint a nagyobb intézmények élén, önállóan, ideje felett szabadon rendelkezve, irányítólag és függetlenül jár el, az igazgatóságnak felelősséggel tartozik ugyan, de ez a felelősség és függőség más jellegű és jelentőségű mint az alárendelt magántisztviselői viszony-ban levőké. A vezérigazgatói állás nem zárja ki azt, hogy az illető mint ügyvéd is, lelkiismeretesen elintézhesse az esetleg hozzá forduló ügy-felek ügyeit. A kérdést az Ürt. 66.

§-a szempontjából bírálva, azt kellett megállapítani, hogy az ügyfelek lelkiismeretes képviselésében való gátolhatóság esete a fent kifejtettek folytán nem is jöhet szóba. Egyéb-ként is az iratokból az tűnik ki, hogy dr. X. inkább mint nagyobb dekorumot jelentő címet kívánja a bejegyzett ügyvédi minőséget fenntartani, hivatkozva 40 éves ügyvédi bejegyzésére, mint szerzett jogra.

A Kúria úgy találta, hogy ez a hivatkozás méltánylandó, mert nem hagyható figyelmen kívül, ha feddhetetlen ügyvéd hosszú évtizedekre terjedő bejegyzésére hivatkozva, ügyvéd kíván maradni, bár ez reá nézve csak anyagi és erkölcsi kötelezettséget jelent. Ennek a kérelemnek a megtagadása csak egész kivételes esetekben indokolt.

(Üt. 2647/1946.—1946. december 31.)

3. »A Kúria ügyvédi tanácsának állandó gyakorlata szerint a kereskedelmi társaságok alkalmazottainak foglalkozása az ügyvédséggel összeférhetetlen. Ezt az indokolja, hogy a ker. társaságok segéd-személyzete — legyen az akár cégjegyzési joggal felruházva és nevezessék cégvezetőnek, igazgatóhelyettesnek, vagy igazgatónak — meghatározott időben és meghatározott munkahelyen állandó tevékenységet köteles kifejteni, így időbelileg és térbelileg olyan függő viszonyban van hivatali előjáróival, amelyben a hivatali főnök — tehát kívül álló harmadik személy — mindenkor kikérendő engedélyétől függ az, hogy munkaidejéből bizonyos részt az ügyvédi hivatás ellátására fordíthat-e, esetleg munkahelyét ügyvédi ténykedés céljából elhagyhatja-e. Kétségtelen, hogy az ilyen állás betöltése az ügyfelek hivatásszerű lelkiismeretes képviselésében az ügyvédet állandóan vagy tartósan gátolja.

Az összeférhetetlenségnek ez a létesítő oka azonban a kereskedelmi társaság olyan alkalmazottjára, akinek hivatali előjárója vagy fellebbezője nincs, hanem ő a társaság legfelső szerve, — nem alkalmazható. Az ilyen munkaidejét senki sem osztja be, és sem azt, hogy a segéd-személyzetre kötelező hivatalos órákat betartja-e, hogy a munkahelyéről távozik-e és ha igen, mennyi időre, senki sem ellenőrzi és az ilyen ellenőrzésre senkinek joga nincs. Természetes, hogy egy nagy keres-

kedelmi részvénytársaság vezetésével megbízott ügyvéd a saját társaságának jogi természetű ügyein kívül más ügyfélről csak az esetben vállal képviselést, ha az ebből folyó teendők végzésében a saját elbírálása szerint sincs gátolva, de ehhez harmadik személy engedélyét, vagy hozzájárulását kikérnie nem szükséges.

A harmadik személynek az ügyvédi hivatás gyakorlásába való belevonása az a gátló körülmény, amely ebben az ügyben való határozathozatalnál döntő.

Dr. Y. ügyvéd a kamarai névjegyzék szerint 1904. óta, tehát 42 éve tagja a budapesti ügyvédi kamarának. Ezalatt az idő alatt sem fegyelmileg, — sem kisebb kötelezségszegés miatt büntetve nem volt. A Z. Rt.-nak és leányvállalatainak pedig 1923 óta ügyvezető, majd 1938 májusa óta vezérigazgatója és ezt az adó- és tagdíjkivetések alkalmával a kamarának minden évben bejelentette.

Egyrészt ilyen évtizedes hallgatólagos türelem, másrészt az a körülmény, hogy ügyfél sem emelt ellene panaszt, ügyének elhanyagolása miatt, nyilvánvalóvá teszi, hogy az Ü. R. 66. §-ának b) pontjában körülírt olyan foglalkozásnak, amely a többször nevezett ügyvédet állandóan, vagy tartósan gátolná, az általa betöltött vezérigazgatói állás nem tekinthető annál kevésbé, mert az ügyben arra sem merült fel adat, hogy dr. Y.-nak volna hivatali feltevése, de ez különben is a vezérigazgatói állás jellegét tekintve, nem is valószínű.

De az összeférhetetlenség megállapítására az Ü. R. 66. §-ának c) és d) pontja sem alkalmazható, mert állami egyedáru előállító nagy rt. vezérigazgatói állása sem az ügyvédi tisztség tekintélyét nem sérti, sem pedig a bizalomra méltatlanná nem teszi, sőt az illető ügyvéd és rajta keresztül a kar tekintélyét fokozza.

(Üt. 2645/1946. — 1946. december 31.)

Jegyzet. A 2—3. alatti döntések az eddigi gyakorlattal ellentétesek. Az Üt. 3867/1930. számú határozattal eldöntött ügyben kifejezésre jutott álláspont szerint a részvénytársaság kereskedelmi osztályának vezetése az ügyvédséggel azért összeférhetetlen, mert ez a munkakör túlnyomóan kereskedelmi ügyek adminisztratív intézésében merül ki. Kétségtelen, hogy a vezérigazgatói

minőségben kifejtett tevékenység lényegében ezzel azonos megítélés alá esik. A kereskedelmi ügyek adminisztratív intézése az ügyfelek hivatásszerű képviselését arra való tekintet nélkül kizárja, hogy a vezérigazgató szolgálati jogviszonya keretei között kiknek tartozik felelősséggel. Az összeférhetetlenségi szabályok által védett közérdek szempontjából közbős, hogy a vezérigazgató ideje felett szabadon rendelkezik és ekként az ügyfelek képviseléséhez szükséges időt a maga számára biztosíthatja. Az Üt. 3867/1930. sz. határozatból következik az is, hogy az ügyvédség *mellékfoglalkozásként* nem folytatható. Ez az ügyvédi állás tekintélyével és az ügyfelek hivatásszerű képviselésének fogalmával sem egyeztethető össze. Már pedig nem férhet kétség ahhoz, hogy a részvénytársasági vezérigazgatói tevékenység mellett az ügyvédség csupán mellékfoglalkozásnak minősül.

Szociális szempontból is aggályosak az Üt. itt tárgyalt határozatai. A 3. alatti döntés állandó gyakorlatként azt bocsátja előre, hogy a kereskedelmi társaságok alkalmazottainak foglalkozása az ügyvédséggel összeférhetetlen. (Lásd az alább 5—6. a. közzölt határozatokat is.) Ebből következő, hogy az Üt. egyedül a vezérigazgatónak biztosítja azt a kiváltságot, hogy az ügyvédséget mellékfoglalkozásként űzhesse, a kisebb tisztségviselőnek azonban nem.

Kevéssé meggyőző az adott esetekben a feddhetetlen fegyelmi multa vonatkozó utalás is. Az összeférhetetlen foglalkozás megtűrése nem lehet a fegyelmileg feddhetetlen múltú ügyvéd jutalma. Feltehető, hogy az Üt.-nak is ez az álláspontja, ebben az esetben pedig feleslegesek a kifogásolt indokbeli kijelentések. Nem helytálló a 3. sorszámú döntésben az elbirtoklás magánjogi fogalmára emlékeztető érvelés sem. Ha az ügyvédi kamara, valamelyik szervének mulasztása, a törvény téves értelmezése, vagy tudomás hiánya következtében az összeférhetetlenséget eltűrte, illetve azt meg nem szüntette, ez nem teremt igényt az összeférhetetlenség jövőbeni fenntartására.

4. A pénzügyi revizori osztályának ügyészi tiszte az ügyvédséggel nem összeférhetetlen.

»Közismert, hogy a nagy bankok ügyvédek a legkülönbözőbb beosztásokban foglalkoztatnak. Vannak szerződéses jogtanácsosok, azután jogügyi osztályban állandóan alkalmazásban állók, akik állandóan a bankban tartózkodnak és vannak olyan jogi tevékenységet kifejtő ügyvédek is, akik a banknak nem ugyan a jogi osztályán, hanem esetleg más ügykörben, de mégis csak jogász tevékenységet fejtenek ki. A m. Kúria a dolog lényegét, egyrészt a

jogászai tevékenységben, másrészt abban látja, hogy az ügyvédi hivatás teljesítésében gátolva van-e az ügyvéd. Ha ugyanis az ügyvéd bár jogász, de nem ügyvédi tevékenységet fejt ki, de ezáltal mégis a felek képviselőjének lelkiismeretes és hivatásszerű ellátására képtelenné válik, úgy összeférhetlenség esete fennforog, éppenúgy mint ahogy fennforog akkor is, ha a tevékenysége nem jogászai természetű, hanem csak kereskedelmi, magántisztviselői jellegű, de emellett maradna ideje az ügyvédi tevékenység folytatására is. A banknak a kérvényező által becsatolt levelei szerint egyrészt kérvényező a revizori csoport »ügyésze«, aki tehát egyrészt jogászai tevékenységet fejt ki, másrészt mint ilyen esetleg a bankot bíróság előtt képviselni hivatott, ezenfelül a magángyakorlatot a bank neki megengedte.

(Üt. 2687/1946. — 1946 december 31.)

5. Az Országos Földhitelintézetnél betöltött kereskedelmi alkalmaztatás az ügyvédséggel összeférhetetlen.

»A kereskedelmi alkalmazotti tevékenység az Ürt. 66. §-nak szellemében több tekintetben is megállapítja az összeférhetlenséget. A kereskedelmi alkalmazott az erre megszabott munkaidejét teljesen leköti a szolgálatadónak és ez a függőség egymagában gátolja az ügyfelek hivatásszerű képviselésében. A kereskedelmi alkalmazásból folyó szolgálati alárendeltség kizárja az ügyvédi függetlenséget és az ezzel járó bizalom szempontjából nem fér össze a szabad ügyvédség eszméjével, vagyis — bármily tiszteletreméltó minden becsületes munka — az ügyvédi bizalom esetleges sérelme el nem kerülhető.«

(Üt. 2646/1946. — 1946. december 31.)

6. Magántisztviselői minőség az ügyvédséggel összeférhetetlen.

»Fellebbező működésének túlnyomó részét a magántisztviselői, nem jogi természetű munkák teszik ki. Jogi természetű ügyekben csak alkalmasszerűen, idegen ügyvédi irodában foglalkozik.

Az ügyvédi eljárásokra rendelt napszakot teljes egészében, sőt a kora délutáni órákat is gőzmalom-vállalati munkaadójának irodahelyi-

ségében tölti, honnét reggel 8 órától 16 óráig csak a vállalati igazgató esetenkénti engedélyével távozhat. A szolgálati függőség tehát fellebbezőre nézve oly helyhezköttöttséget jelent, ami az ügyvédség természetétől megkövetelt szabad, minden gátlástól feltétlenül mentes mozgási lehetőséget kizárja. Enélkül pedig fellebbező nincs abban a helyzetben, hogy az ügyfelek képviselését minden irányban akadálytalanul elláthassa.

Fellebbező szolgálati viszonya a fentiekre tekintettel két irányban valószínűsíthető: egyrészt nem jogi természetű, tisztviselői munkaköre az ügyvédi állással összeegyeztethetetlen; másrészt a szolgálati viszonyból eredő helyhezköttöttsége az ügyfelek képviselésének lelkiismeretes és zavartalan ellátását nem teszi lehetővé.

(Üt. 2727/1946. — 1946 december 31.)

7.—8. A honvédelmi minisztérium számára szerződés alapján teljesített állandó szolgálat az ügyvédséggel akkor sem összeférhetetlen, ha az ügyvéd díjazása az állami rendszerű fizetési osztályokba sorozott tisztviselők illetményeivel azonos összegben van megállapítva.

»Nincs törvényes akadálya annak, hogy az ügyvéd akár teljes tevékenységét, akár ennek túlnyomó részét egy ügyfélnek kösse le. E tekintetben nem tesz különbséget az, hogy akár maga az állam, akár annak valamely szerve, akár magánfél a megbízó.

A jelen ügyben beszerzett adatokból azt kellett megállapítani, hogy az érdekelt ügyvéd a magyar honvédelmi minisztériummal szerződést kötött, amelynek értelmében, mint jogügyi előadó a reá bízott munkákat elvégezni köteles.

A 2688/1946. Ü. T. ügyben bemutatott szerződés szerint, amelyre mint teljesen hasonlóra az érdekelt ügyvéd hivatkozik — maguk a szerződő felek (14. p.) állapítják meg azt, hogy ez az alkalmaztatás nem közszolgálati jellegű, hanem magánalkalmazotti.

Az állandó bírói gyakorlat az állam, törvényhatóság vagy községgel, illetve azok intézményeivel a magánjog szabályainak kikötése mellett szerződött alkalmazottak jog-

viszonyát nem tekinti közjogi jellegűnek. (Kúria P. II. 631/1946.)

A fentiek szerint tehát az érdekelt ügyvéd nem tekinthető köztisztviselőnek és így terhére az összeférhetlenség meg nem állapítható.

Az a körülmény, hogy a szerződésben hivatalos órák vannak kikötve a jelen esetben azért nem fontos, mert az érdekelt ügyvéd ezen hivatalos órák alatt is jogi tevékenységet végez, tehát ügyvédi hivatását gyakorolja.

Az sem döntő, hogy a szerződött ügyvéd díjazása az állami rendszerű VII. fizetési osztályba sorozott tisztviselők illetményeivel azonos összegben van megállapítva, amely a bírói képesítési pótlékkal növekedik. Nyilvánvaló, hogy a szerződő felek ezzel a megállapodással a pénzromlásból netán felmerülhet viták elkerülését, nem pedig a VII. fiz. osztályba sorozott köztisztviselővé való kinevezését célozták.

(Üt. 2643/1946. — 1946 december 31., Üt. 2688/1946. — 1946 december 31.)

Jegyzet. A döntések aggályosak. Az állam a honvédelmi minisztériumi jogügyi előadóval való viszonylatban ügyfélnek nem tekinthető. A jogügyi előadó által kifejtett tevékenység nem ügyvédi jellegű munka, ha jogi természetű ügydarabok elintézésében is merül ki. A jogi ismereteket feltételező ügykör az ügyvédséggel nem azonosítható. Az adott esetben az Üt. a hivatalos órák kikötésének nem tulajdonított jelentőséget, holott a 6. számú esetben a szolgálati viszonyból eredő helyhezköttöttséget az ügyfelek lelkiismeretes és zavartalan képviselése szempontjából gátló körülménnynek minősítette. Kétségtelen, hogy a helyhezköttöttség ebbeli jellegén mit sem változtat az, hogy az ügyfelek képviselésében ekként korlátozott személy kötétsége ideje alatt jogi jellegű tevékenységet fejt ki.

V. P.

Szemelvények a közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából

1. A földadót 1945. jan. 1. napjától búzában kell fizetni, függetlenül attól, hogy a haszonbér búzában van-e kikötve, s hogy a bérlő tényleg megkapta-e a kikötött bért.

A fenti határozattal eldöntött ügyben a panaszos azt sérelmezte, hogy a bérbeadott földje után a földadót búzában vetették ki ennek

megfizetését is búzában követelik, holott állítása szerint bért 1944. évi november hó óta nem kapott és a bérlő a bért egyébként is készpénzben és nem terményben tartozott fizetni. Panaszos ezért a földadó törlesztést kérte.

A bíróság a panaszt elutasította, s pedig az alábbi indoklással:

A földadóról szóló 100/1927. P. M. számú Hivatalos Összeállítás 5. § (1) bekezdése, valamint a 4300/1945. M. E. számú rendelet 6. § (1) bekezdése ugyanis a földadó fizetésére a föld tényleges birtokosát kötelezi. Az utóbbi rendelet 1. §-a alapján a földadót 1945. évi január hó 1. napjától kezdve búzában kell fizetni.

Ugyanennek a rendeletnek 6. § (2) bekezdése haszonbérlet esetében a bérbeadó földbirtokosnak követelési jogot biztosít arra, hogy haszonbérletjéről annyi és olyan terményt követelhesse, mellyel adófizetési kötelezettségének eleget tehet: mégpedig abban az esetben is, ha a haszonbért nem búzában, vagy földadó fizetésére meghatározott terményben kötötték ki.

Az a panaszos által egyébként sem bizonyított körülmény pedig, hogy panaszosnak ezideig nem sikerült bérkövetelését behajtania, megfelelő törvényes rendelkezés hiányában nem szolgáltat alapot a földadó törlesztésére. (79/1946. P. számú ítélet.)

2. A városi hússzék állandóan mentes a házadó alól.

A pénzügyigazgatóság sérelmezett határozatában a városi hússzék állandó házadómentességének elismerését azzal az indoklással tagadta meg, hogy a házadóról szóló 200/1927. P. M. számú Hivatalos Összeállítás 2. § (1) bek. 2. pontjához tartozó utasítás (5) bekezdése értelmében a magángazdasággal vagy ipari vállattal kapcsolatos közigazgatás céljára nem szolgáló épületek a házadó alól nem mentesíthetők.

Ez az indoklás azonban téves, mert az említett utasítás (6) bekezdése példászerűen felsorolja azokat a községi, városi épületeket, amelyek mentesek a házadó alól s ezek között a községi vásárcsarnokot és közbúvárhidakat is megemlíti.

Minthogy a bíróság megítélése szerint a városi hússzék a közbúvárhidakkal egy tekintet alá eső közintézmény: az állandó házadómentesség ezt az épületet is megilleti.

Ezt a vélelmet a következő indokok támasztják alá:

Az 1928: XIX. tc. végrehajtása tárgyában kiadott 100.000/1932. P. M. számú rendelet 100. §-ának (1) bekezdése értelmében a város köteles hatósági hússzéket felállítani. A (2) bekezdése a hatósági hússzéket mint közintézményt jelöli meg. Az (5) bekezdés szerint a hússzék használatáért az előírt hús értékének 5%-ánál nagyobb díjat felszámítani nem lehet. Azt pedig maga, a pénzügyigazgatóság is beismeri, hogy a hússzék az év túlnyomórésztében nincs üzemben, mert ebben csak a hatósági úton elkobzott csekélyebb értékű húst árúsítják. Az árúsítás az említett rendeletben szabályozott, mérsékelt árakon történik.

Ezekre tekintettel megállapítható, hogy a hússzék közigazgatási célt szolgál, s hogy nem nyereszkereskedési céllal létesített kereskedelmi vállalat. (8463/1944. P. számú ítélet.)

Jegyzet: A fenti határozat meghozatalánál alkalmazott jogszabállyal azonos rendelkezést tartalmaz a házadóról szóló 8790/1946. M. E. sz. rendelet 3. § (1) bekezdésének 1. pontja, illetőleg az ehhez fűzött Utasítás (155.000/1946. VII. P. M. sz. rendelet) (5) bekezdése.

3. A Baptista Gyülekezet istentiszteletre szánt épületeit állandó házadómentesség illeti meg.

A 200/1927. P. M. számú HHÖ 2. §-ának (1) bekezdése értelmében — többek között — az elismert vallásfelekezetek nyilvános istentiszteletre szánt épületei is állandóan mentesek a házadó alól.

A baptista vallás a felhívott törvényes rendelkezéshez fűzött pénzügyminiszteri utasítás szerint is elismert vallásfelekezet.

Igy a panaszosként fellépő lecsméri baptista gyülekezet tulajdonát tevő és nem vitásan nyilvános istentiszteletre szánt épület állandóan mentes a házadó alól. (4906/1944. P. számú ítélet.)

Jegyzet: Ennek az állásfoglalásnak az érvényét a 8790/1946. M. E. számú és a 155.000/1946. VII. P. M. sz. rendeletek is megerősítik. (3. § (1) bek. 2. pont és Ut. (1) bek.)

4. A kisegítő toloncház céljára igénybevetett épületet nem illeti meg az állandó házadómentesség.

Bár a megtámadott határozatban idevonatkozóan tett téves megállapítással szemben a m. belügy-

miniszternek a kiegészítő eljárás rendén: 1944. évi július hó 8. napján 446/1944. eln. VII. sz. alatt a pénzügyigazgatósághoz intézett leirata nem hagyhat kétséget azt illetően, hogy a panaszos tulajdonában lévő az az épület, amely után az állandó házadómentességet igényli, az adóévet megelőző év november havában is kisegítő toloncház céljára szolgált, azt az állandó házadómentesség a panaszos ellenkező érvelésével szemben még sem illeti meg a következő okokból:

A panaszos az igény megalapozásul elsősorban a házadóról szóló 200/1927. P. M. számú Hivatalos Összeállítás (HHÖ) 2. §-ára utal, azonban a hivatkozott szakasz 1–11 pontjaiban foglalt rendelkezések egyike sem alkalmas arra, hogy annak alapján az épület állandó házadómentessége megállapítható legyen.

A továbbiakban a panaszos az igény megalapozásul az 1940. évi XXII. tc. 9. §-ára, valamint a törvénynek a házadóra vonatkozó II. fejezete végrehajtása tárgyában 139.800/1940. P. M. szám alatt kibocsátott rendelet 2. §-ának (10) bekezdésére hivatkozott.

Ennek a hivatkozásnak első része azonban azért nem helytálló, mert az épületnek kisegítő toloncház céljára történt átengedése a törvény 9. §-ának (1) bekezdésében megjelölt célok egyikének fogalmi körébe se vonható, míg a hivatkozott rendelet és szakasz (10) bekezdésére való utalás már csak azért is nélkülözi a helytállót alapot, mert arról, hogy a kisegítő toloncház céljára szolgáló épületben levő helyiségek a hajléktalanok elhelyezése céljából fenntartott szükséglakásoknak minősítenek, éppen úgy nem lehet szó, mint ahogyan — a panaszos ellenkező érvelésével szemben — arra sincsen alap, hogy a rendőri felügyelet alá helyezettek — akik t. i. a kisegítő toloncházban ideiglenes elhelyezést találnak — a hajléktalanokkal azonosaknak tekintessenek. (15.936/1944. P. számú ítélet.)

Jegyzet: Az ebben a határozatban megnyilvánuló elvi állásfoglalással ellentétes rendelkezést sem a 8790/1946. M. E., sem a 155.000/1946. P. M. sz. r. nem tartalmaz.

5. A hadirokkant vagy más hadigondozott tulajdonában vagy haszonélvezetében lévő egy szobából és mellék-

helyiségekből álló házat akkor is megilleti az állandó házadómentesség, ha a hadirokkantnak (vagy más hadigondozottnak) járadéksegélyén kívül még más, a közönséges napszám mérvét ezzel együtt is meg nem haladó keresete is van.

A 2700/1936. P. M. számú rendelet szerint állandóan mentesek a házadó alól az egy szobából és legfeljebb még mellékhelyiségekből álló lakóházak, ha az épület tulajdonosa vagy hasznélvezője, valamint a vele közös háztartásban élő családtagjai kizárólag vagy túlnyomó részben közönséges napszámból élnek. Ugyanez a rendelet a továbbiakban kimondja, hogy az említett szempontból a napszámmal egy tekintet alá esik a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról szóló 1933: VII. tc. alapján engedélyezett járadék vagy járadéksegély, továbbá a közsegély.

Figyelemmel arra, hogy a kiegészítő eljárás rendén hiteles alakban bemutatott, a hivatkozott törvény-cikk 2. §-ának A) pontja alapján kiállított hadigondozási igazolvány tartalma szerint panaszos a III. járadékosztályba sorozott hadirokkant és mint ilyen havi 36 P járadékban részesül, azt kellett megállapítani, hogy őt illetően az állandó házadómentesség fentebb megjelölt feltételeinek egyike és pedig annak ellenére is, fennforog, hogy a panaszos — U. város adóhivatalának jelentése szerint — 1938. évi május hó 23. napjától kezdődően, tehát az 1939. évi kivétel szempontjából jelentőséggel bíró időben: az 1938. év november havában is mint keresetesi alkalmazott heti 24.44 P fizetéssel a nevezett város alkalmazásában állott.

Mint hogy ez a szakképzettséget nyilván nem igénylő alkalmazás lényegileg szintén a közönséges napszámkereset fogalma alá esik, a panaszos igényjogosultságát annál kevésbé zárja ki, mert az abból származó, a kifejtettek szerint 98 P-re rúgó havi jövedelem a közönséges napszámkereset egyhavi összegét önmagában, de a fentebb említett havi 36 P járadékösszeg számításba vétele mellett sem haladja meg. (17.041/1944. P. számú ítélet.)

Jegyzet: Etekintetben a 8790/1946. M. E. számú rendelet 3. § 11. pontja azonos rendelkezést tartal-

maz a korábban érvényben volt 2700/1936. M. E. sz. rendelettel.

6. Az ügyvédi kamarai tagság egy-magában még nem elegendő alap ön-álló ügyvédi kereset és jövedelem fel-tételezésére.

Az adófelszólamlási bizottság kincstári előadója panaszában sérelmezi, hogy az adófelszólamlási bizottság panaszolt határozatával törölte az adózó terhére az adóhivatal által az 1940. évben az 1938. és 1939. évekre adózó ügyvédi keresete után kivetett ált. kereseti adót abból az indokból, mert adózó atyjának dr. D. M. ügyvédnek 1938. és 1939. évi ált. kereseti adóalapja másodfokú bizottsági megállapításánál a közös ügyvédi irodaegész jövedelmét, tehát a dr. M. G. ügyvédi tevékenységéből származó keresetet is, már dr. D. M. terhére számításba vette, — pedig miután ügyvédi iroda közkereseti társaság formájában nem működhetik és mivel az ügyvédi kamarának csak ügyvédi gyakorlatot folytató tagja lehet, panaszos szerint nem lehet vitás, hogy dr. D. Gy. ált. kereseti adó kötelezettsége az ügyvédi kamara tagjai sorába történt bejegyzését követő hónaptól, vagyis 1938. február 1-től kezdve beállott és az 1938. évben elért keresete után az 1938. és 1939. évekre az adóhivatal által megállapított és az összecszerűség tekintetében meg nem támadott adóalapokat és adókat a bizottságnak fenn kellett volna tartani.

A bíróság a hatósági panaszt elutasította, mivel jogi megítélés szerint az ügyvédi kamarai tagság egy-magában még nem elég ok önálló ügyvédi kereset és jövedelem fennforrásának megállapítására. Adózónak azt, a bevallásában, fellebbezésében és védiratában előterjesztett védekezését pedig, hogy közte és atyja között valóságos társasviszony fenn sem állott, hanem az atyja ügyvédi irodájában mint családtag fejt ki ügyvédi tevékenységet és ezért nem az ügyvédi iroda keresetéből részesedik, hanem mint családtag atyjától ellátást élvez, megcáfolást nem nyert, — a dr. D. M. adója kivételének során 1939. szeptember 7-én a bíróság rendelvénye folytán 1944. február 21-én megtartott pénztárkönyv-vizsgálatokról felvett jegyzőkönyvekből viszont megállapítható egyrészt, hogy az ügyvédi irodának csak egy olyan pénztár-

könyve volt, amelyben dr. D. Gy. tevékenységének eredményei is feljegyeztettek, de utóbbi pénzfelvételeire vagy külön keresetere adatok nem találhatók, másrészt, hogy a pénztárkönyv és annak teljes eredménye alapján is nyert megállapítást az 1939. évre dr. D. M., az atyja, ált. kereseti adóalapja és adója, minthogy az adófelszólamlási bizottság panaszolt határozatában kifejezetten meg is állapította, hogy a közös ügyvédi iroda egész jövedelmét számításba vette dr. D. M. adóalapjaként, tehát jövedelemként annak 1938. és 1939. évi ált. kereseti adója kivételénél.

Ezekből pedig okszerűen következik, hogy — miként azt felvilágosító jelentésében a m. pénzügyigazgatóság is megállapította — dr. D. Gy. az apjával közös néven folytatott ügyvédi irodából külön saját ügyvédi keresete a kérdéses időben nem volt és ezért az ő terhére külön kereseti adó kivételének jogos alapja nincs. (4620/1944. P. számú ítélet.)

Jegyzet: Az 5890/1946. M. E. számú rendelet szempontjából is érvényes állásfoglalás.

7. A felügyelő bizottság tagja részére ügyvédi tiszteletdíj címén folyósított járandóság is felügyelőbizottsági tagságából folyó juttatásnak tekintendő és így tantemadó alá esik.

Az 1875. évi XXXVII. tc. (kereskedelmi törvény) 195. §-a értelmében a felügyelő bizottság — ide értve a dolog természete szerint annak tagját is — az ugyanebben a szakaszban meghatározott feladatokon kívül más teendőikkel fel nem ruházható.

Amiből nyilvánvaló, hogy dr. v. S. I. ügyvédnek, a panaszos vállalat felügyelő bizottsága egyik tagjának ügyvédi teendőkkal történt megbízása törvényellenesnek minősül, ennek következményeképpen pedig az ennek folytán végzett ügyvédi munkálatok díjazásaképpen felvett összegek a megbízási viszonyból származó kiadásként nem számolhatók el,

hanem tekintettel arra, hogy nevezett másik szerepében mint felügyelőbizottsági tag működött a vállalatnál, eme tagsága fennállásának idejére eső összegek ebben a minőségében felvett javadalmazásnak minősülnek és így az 1940. évi VII. tc. 18. § (1) bekezdése 1. pontja

alapján helyesen vonattak tantemadó alá. (11.712/1944. P. sz. határozat.)

Jegyzet: Az 5890/1946. M. E. sz. rendelet 56. §-a alkalmazása szempontjából is érvényes elvi állásfoglalás, minthogy ez a jogszabály az 1940:VII. tc. 18. § (1) bek. 1. pontjával azonos rendelkezéseket tartalmaz.

8. Budapest székesfőváros Hirdető Vállalatát a közadók módjára behajtható hirdetési díjakkal kapcsolatban kiállított minden okmányra és iratra nézve megilleti a személyes illetékmentesség.

Az indokokból: A sérelmezett illeték tárgya a panaszos Hirdető Vállalat által hirdetési díjról kiállított számla.

A Budapest székesfőváros közigazgatásáról szóló 1930. évi XVIII. tc. 44. §-ának (1) bekezdése értelmében a székesfőváros törvényhatóságára átruházott jogkörből folyóan a hirdetésügy a közrend, a közlekedés és közérköcs-rendészet körébe, s így kétségteljesen a székesfőváros törvényhatósági feladata körébe tartozó ügy. Tehát akkor, amikor a főváros az érdekeltekkel hirdetési ügyletet köt, nem magánszemélyként jár el, hanem hatósági jogállásából folyó elsőrendű feladatainak egyikét teljesíti.

A hirdetési díjak közjogi jellegére mutat különösképpen az, hogy a hirdetési díjakat a szabályrendelet 19. §-a szerint, közadók módjára kell behajtani.

Az 1927. évi 600 P. M. sz. Hivatalos Összeállítás (K. K. H. Ö.) 161. §-a szerint ugyanis közadók alatt többek közt mindazokat a helyhatósági szolgáltatásokat is kell érteni, amelyek közadók módjára hajtandók be. Tehát ilyen közadók (helyhatósági szolgáltatások) a szóbanforgó hirdetési díjak is.

Az, hogy a székesfőváros a hirdetési ügyeket a Hirdető Vállalat útján kereskedelmi vállalkozás keretében üzi, illetőleg, hogy a díjakat a vállalat s nem a főváros központi pénztáraszedi be, a jogviszony minemősége szempontjából közömbös, mert a jogviszony közjogi jellegét azzal — hogy a díjfizetés nem a székesfőváros központi pénztárába, hanem a vállalat pénztárába történik, — el nem veszti: a fizetés helye és mikéntje a közjogi viszonyt

magánjogi viszonyra át nem változtatja. (1911. Hb. 38. 1934. Hb. 80.)

Mindazok a 189/1941. kgv. számú hirdetésügyi szabályrendelettel szabályozott hirdetési és kiragasztási, valamint közterület használati díjak tehát, amelyeket a székesfőváros hirdető vállalata útján szed és amelyeket közadók módjára kell behajtani, közjogi (közigazgatási jogi) viszonyból eredő helyhatósági szolgáltatások, azaz közadók-e az ítélet megállapítása szerint.

A székesfővárost az ill. díj. 85. tételének 2. pontja szerint az ilyen természetű hirdetési ügyekkel kapcsolatban kiállított minden okmányra és iratra *következésképpen a panaszolt illeték tárgyául szolgált számlákra* nézve is megilleti a személyes illetékmentesség, mert ebben az esetben a főváros a reá bízott hivatalos ügykörben járt el. (1576/1945. P. számú ítélet.)

9. A 3406/1873. P. M. számú rendelet hatályát veszítette.

A 3460/1873. P. M. számú rendelet szerint: »... pénzügyi hitel-egyletek tagjai által a nekik nyitott hitelről kiállított jelzálogi lekötések után, amennyiben a hitel csak külön kiállítandó váltó vagy egyéb illetékköteles okirat alapján vehető igénybe, ... állandó bélyegilleték jár.«

A panaszos Rt. azzal kapcsolatban, hogy a bélyeghiány miatt megtelezett »Nyilatkozat« és »biztosítéki okirat« a panaszirathoz 2) alatt csatolt alapszabályok 120—147. §-ai szerint alakult hitelegylet tagja állította ki a hitelegylet részére — tévesen hivatkozik a fenti rendeletre, mint ma is életben lévő jogszabályra.

A jelzálogjogról szóló 1927. évi XXXV. tc. életbeléptetésével kapcsolatos illetékügyi rendelkezésekről kiadott 1500/1929. P. M. számú rendelet bevezető részében hivatkozott jogszabályok alapján ugyanis a pénzügyminiszter többek között arra kapott felhatalmazást, hogy az 1927. évi XXXV. törvénycikkkel megvalósított új jogintézmények folytán keletkező okiratoknak megfelelő illeték alá vonását rendeletileg szabályozza.

Ennélfogva a 3406/1873. P. M. számú rendelet, habár azt az 1500/1929. P. M. számú rendelet 18. §-ának (2) bekezdése a hatályukat

vesztett jogszabályok között fel nem sorolja, — hallgatólagosan mégis hatályonkívül helyezettnek kell tekinteni, mert az utóbbi rendelet a kapott törvényes felhatalmazás alapján a jelzálogjogról szóló törvény folytán keletkező okiratok illetékét egységesen szabályozza a 3406/1873 P. M. számú rendeletet hatályában kifejezetten fenn nem tartotta. (1465/1946. P. számú ítélet.)

10. Az ingatlanok értékére vonatkozó egyezségkötésénél minden örökösstárssal külön egyezségeket kell kötni.

A hagyatéki ingatlanok értékét az adó- és értékbizonyítványban 25.092 pengőben állapították meg és ezt az értéket fogadták el az örökösök a hagyatéki tárgyaláson. Ezzel szemben a pénzügyigazgatóság a hagyatéki ingatlanok értékét 46.803 pengőben állapította meg azzal az indokolással, hogy az értékmegállapítás egyezség útján történt.

Az adó- és értékbizonyítványra vezetett nyilatkozat tanúsága szerint a hagyatéki ingatlanok 46.803 pengős értékelését csak az egyik örökös B. A. fogadta el; arra nézve azonban semmiféle adat nincsen, hogy a panaszos B. A.-t a fenti egyezség megkötésére felhatalmazta volna.

Ezért a bíróság a panaszt alaposnak találta, mert az ingatlanok értékére vonatkozó egyezségkötésénél mindegyik örökösstárs nyilatkozatát önállóan kell elbírálni. Ha tehát a pénzügyi hatóságok az örökösök által a hagyatéki tárgyaláson elfogadott értéktől el akarnak térni mindegyik örökössel meg kell kísérelni az egységesség kötést, ha pedig nem sikerül a megegyezés, az 1920:XXXIV. tc. 26. §-ában előírt hatósági szakértői becslés útján kell az ingatlanok értékét megállapítani. (13.750/1944. P. számú ítélet.)

11. Közadók módjára behajtható r. katolikus egyházi adó tekintetében az adóügyi bizottságra csak annak elbírálása tartozik, hogy a követelést az arra illetékes hatóság jogérvényesen állapította-e meg, vagy sem, a követelés jogossága tekintetében azonban nem határozhat.

Az adóügyi bizottság az adózó fél fellebbezésének helyet adva a terhére kivetett 488.83 pengő iskolaadó törlését rendelte el, lényegileg azzal az indokolással, hogy a »Magyar-

országi Katholikus Egyházközségek» szabályzatának 5. § 1. a) pontja értelmében róm. kath. iskolaadót egyedül a katolikus céllal bíró jogi személyek kötelesek fizetni, amennyiben földadóval, házadóval vagy általános kereseti adóval meg vannak róva; minthogy pedig a fellebbező fél nem katolikus céllal bíró jogi személy — róm. kath. iskolaadót fizetésére nem kötelezhető.

Mivel az adóügyi bizottság hatáskörébe a »Közadók kezeléséről és behajtásáról« szóló 1927. évi 600. P. M. számú Hivatalos Összeállítás (K. K. H. Ö.) 102. § (3) bekezdése szerint a közadók módjára behajtott követelésekre nézve, a vonatkozóan kiemelt rendelkezések érvényben tartása mellett csak annak a kérdésnek elbírálása tartozik, hogy a szóbanlévő követelést az arra illetékes hatóság jogérvényesen állapította-e meg vagy sem;

és mert a »Magyarországi Katholikus Egyházközségek« adóztatási szabályzatának 7. § 1. és 2. pontja az ilyen természetű adók mérvé és jogossága tárgyában beadott felülvizsgálati kérelmek elbírálását a megyéspüspökök, illetőleg végső fokon a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe utalja és minthogy az adózó fél a jelen esetben a kivetett róm. kath. iskolaadó jogosságát vitatja, a bíróság megállapította, hogy az adóügyi bizottság olyan kérdésben határozott, mely a hatáskörét túlhaladja. (356/1944. P. számú határozat.)

Ugyan ezt az elvet mondta ki a bíróság 4497/1944. P. sz. határozatában az izraelita hitközségek által kivethető hitközségi adó tekintetében.

12. A határozat indokolása ellen panasznak csak abban az esetben van helye, ha az indokolás olyan kijelentést tartalmaz, mely a határozat jogerőre emelkedése esetében kihatásában az adózóra anyagi joghátrányt jelent.

Panaszos sérelmezte, hogy a másodfokú határozatban és annak indokolásában nem lett kifejezésre juttatva az a körülmény, hogy a magasabb adóalapot, bevallása megfelelő módosításával, csak a megnövekedett állami szükségletekre való tekintettel, egészen kivételesen, vagyonállaga terhére vállalta.

Panaszában azt kérte, hogy már csak a jövőbeni adóztatás szempontjából is adóalapja a fentieknek meg-

felelően két tételre osztassék és az önkéntes hazafias szempontból való felajánlás e körülménynek az indokolásban való kifejezésre juttatása mellett a határozatban külön adóalapösszegként legyen feltüntetve.

A panasz tehát lényegében a sérelmezett határozat indokolása ellen irányul.

A határozat indokolása ellen panasznak csak abban az esetben van helye, ha az indokolás olyan kijelentést tartalmaz, mely a határozat jogerőre emelkedése esetében kihatásában adózóra anyagi joghátrányt jelent.

Figyelemmel arra, hogy az adóztatásnál a fennálló jogszabályok szerint minden egyes év adóalapja az előző évek adóalapjától függetlenül önálló megállapítás tárgyául szolgál, az a körülmény, hogy a sérelmezett határozat indokolásából a bevallás módosításának indoka és az ebből folyólag vállalt magasabb adóalap különbözetnek összege ki nem tűnik, a határozat ily indokolás mellett való jogerőre emelkedése esetében sem jelent panaszosra nézve a jövőbeni adóztatást illetően anyagi joghátrányt.

Ezért a bíróság a panaszt az 1896: XXVI. tc. 105. §-ában foglaltak alapján visszautasította. (14.532/1944. P. számú végzés.)

Összeállította:

ifj. dr. Márffy Albin

Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

Befizetés »zsidó vagyonok letéti számlájára«

112. A döntőbizottság által megállapított tényállás szerint 1944 március hó 19-ét követő napokban hatósági rendelkezés folytán az e.-i zsidó textilkereskedők árukészletüket a keresztény kereskedőknek voltak kénytelenek átadni. Az igénylő ennek folytán 102.000 és egynéhány pengő eladási áron értékelte az árut, amelyet át adott a használnak.

Az átvétel után E. város polgármestere 1944 március hó 30-án kelt határozatával akként rendelkezett, hogy a keresztény kereskedők az átvett áruk ellenértékét további intézkedésig az átadó zsidó kereskedőknek nem fizethetik

ki és az árut, mint zárolt árukészletet el sem adhatják.

Az e.-i pénzügyigazgatóság pedig 1944 szeptember hó 2. napján kelt határozatával a használó által az igénylőtől átvett árukészletet az 1881: LX. t.-c. rendelkezéseinek megfelelő szoros zár alá helyezte és zárgondnokul a használót rendelte ki. 1944. december elején pedig kimondotta, hogy az árukészleteket az átvevő kereskedők által megvettnek tekintti; és azoknak a szabadforgalomban való értékesítéséhez hozzájárul, amennyiben az átvevő kereskedők az átvett árukészlet nagykereskedői árát az e.-i adóhivatalnál befizetik.

Az utóbbi határozatot S. A. nyilas városvezető azzal közölte a használóval, hogy az átvett árukészletet a nyilaskeresztes párt megbízottainak az ellenőrzése mellett 6—8 nap alatt ki kell árusítani a márciusban felvett leltár szerinti fogyasztói áron, amelyből azonban a nyilaskeresztes pártmegbízottak engedményeket is adhatnak. A befolyó vételárat 20% levonásával az e.-i adóhivatalnál kell befizetni, a 20% pedig a kereskedőt fogja illetni haszonként, abból azonban 3%-ot a nyilaskeresztes pártnak kell átengedni.

Az így elrendelt kiárusítás a használó üzletében 1944 december első felében, illetőleg közepén 8—12 napig tartott s ennek befejeztével S. A. nyilas városvezető maga számolt el a használóval és pedig akként, hogy a befolyt összegből mintegy 3000 pengőt átvett a nyilaskeresztes párt részére, a fennmaradó 70.348 pengőt pedig a használóval befizettette a 157.880 számú »zsidó vagyonok letéti számla« elnevezésű csekkszámmlára. A kiárusításért a használónak járó 17% fejében pedig a kiárusítás után még megmaradt árut adta át a használnak.

Ezt követően a használó üzletét zárva tartotta és azt 1945 március hó 22-ét követő napokban a háborús eseményekkel kapcsolatos zavaros helyzetben ismeretlen tettesek feltörték. Amikor a használó a feltört üzlethelyiségbe újból bement, ott csak csekély saját áruján felül a H/1 alatt csatolt leltárban foglalt igénylő féle árut találta, amelyet az igénylőnek vissza is adott...

Ilyen tényállás mellett pedig az igénylőnek az 1944 márciusában átvett árukészlet visszabocsátására, illetve annak nagykereskedői beszerzési árának megtérítésére irányuló kérelme az ítéletábra álláspontja szerint is alaptalan.

A használó az igényelt árukészletet az igénylőtől 1944 március hó végén átvette ugyan, azonban azt az e-i pénzügyigazgatóság a megállapított tényállás szerint szoros zár alá vette és a használónak csak mint zárgondnoknak hagyta a birtokában. A szóbanforgó árukészlet ettől az időtől kezdve tehát a használó nem a sajátjaként, hanem mint zárgondnok az e-i pénzügyigazgatóság megbízottjaként tartotta birtokában, a szoros zár alá vétellel és zárgondnoki kirendeléssel ennél fogva a szóbanforgó árukészlet a használónak fel nem róható okból a használó birtokából ellenérték nélkül kikerülnék tekintendő.

Az árukészletnek az a része, amely a megállapított tényállás szerint az 1944 december hó közepén a nyilaskeresztes párt megbízottainak az ellenőrzése mellett kiárusított, az ítéletábra álláspontja szerint nem is került vissza többé a használó birtokába annak ellenére, hogy az e-i pénzügyigazgatóság 1944 december hó 1. napján kelt végzésével az árukészletet a szoros zár alól feloldotta és azt a használó által megvettnek tekintve annak a szabad forgalomban való értékesítéséhez hozzájárult azzal a feltétellel, hogy a használó az árukészlet nagykereskedői beszerzési árát annak értékesítése előtt az e-i adóhivatalnál befizeti. A megállapított tényállás szerint ugyanis a használó ennek ellenére a szoros zár alól feloldott árukészlettel szabadon nem rendelkezhetett, hanem azt köteles volt a nyilaskeresztes párt megbízottainak ellenőrzése mellett kiárusítani és pedig akként, hogy az egyes árucikkeket csak a nyilas párt megbízott engedélyével adhatta át a vevőként jelentkezett egyéneknek és a nyilas párt megbízott volt jogosult a vevőknek árengedményt is adni. A használó ennél fogva az e-i pénzügyigazgatóság ismertett határozata ellenére az árukészlettel nem rendelkezhetett, hanem az egyes árucikkeket köteles volt a nyilaskeresztes párt megbízottjának az utasítása szerint az általa esetleg megszabott áron eladni

és a kiárusítás során befolyt vételárral a nyilaskeresztes párt megbízottjának naponta (S. A. vallo-mása) elszámolni, majd a kiárusítás befejeztével S. A. nyilas városvezetővel végleg leszámolni. A kiárusításnál a használó tehát nem mint az áru birtokosa, hanem mint a hatóságnak, illetve a tényleges hatalmat gyakoroló párt-szervezetnek a megbízottja működött közre. Az elrendelt kiárusítást eszközölő, illetve annál közreműködő személynek az árukészlet visszabocsátásra, illetve a nagykereskedői beszerzési árának megtérítésére vonatkozó kötelezettsége a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet alapján meg nem állapítható, mert ez a kötelezettség csak azt terheli, aki az árukészletet »megszerezte«, azzal tehát mint a sajátjával rendelkezhetett.

A kiárusításnál közreműködő személy felelőssége csak a kiárusításnál befolyt és az ő kezén maradt összegre vonatkozólag volna megállapítható, a megállapított tényállás szerint azonban a használó kezén a kiárusításnál befolyt összegből semmi sem maradt.

Ezért a kiárusított árukészlettel kapcsolatban az igénylőnek a használóval szembeni kérelme alaptalan.

De alaptalan az igénylő kérelme a ki nem árusított árucikkekkel kapcsolatban is. Ezeket az árucikkeket ugyan a használó a kiárusításnál közreműködéséért megkapta, azokkal mint a sajátjával szabadon rendelkezhetett, azonban a megállapított tényállás szerint ezeknek egy része az ő birtokából a háborús eseményekkel kapcsolatos fosztogatás folytán ellenérték nélkül kikerült, ezért a 7.590/1945. M. E. sz. r. 6. § 4. bek. értelmében ezekre vonatkozólag őt a visszabocsátási, illetve ellenérték megtérítési kötelezettség nem terheli, a megmaradt árucikkeket pedig a használó az igénylőnek a megállapított tényállás szerint már visszaadta.

By. Tábla P. X. 5.322/1946 — 1947 március 19.

Jegyzet. A határozat indokolása nem meggyőző. Az irányadó tényállás szerint a zsidó textiltereskedők árukészletüket a keresztény kereskedőknek átadták, ennek során vette át a használó az ügybeli árut és ezen árut minősítette a Pénzügyigazgatóság az átvevő által megvettnek, hozzájárulván annak szabad forgalomban való értékesítéséhez. Így a

»megszerzés« minden tényállási eleme megvalósult és ezen nem változtat az, hogy a nyilasok a kiárusítás menetébe beavatkoztak, árengedményeket kényszerítették rá a használóra és a vételárból sápot vettek. Ez a beavatkozás ugyanis a lebonyolítás mikéntjét csak annyiban érintette, hogy használó az áruért annnyival kevesebbet kapott, amennyi »jutalékot« a nyilasoknak leadni, illetve amennyi árengedményt parancsukra meghatározott vevőknek adni kényszerült.

Vitás csak az lehet, vajjon a »zsidó vagyonok letéti számla« elnevezésű csekkszámmlára történt befizetésellen szolgáltatásnak minősül-e, (Lásd erre vonatkozóan dr. Sándor Endrének a J. K. 1946. évi 15—16. számában megjelent cikkét, továbbá a J. K. 1946. évi 17—18. sz. 253. oldalán közölt 56 sz. esetet és annak jegyzetét.) Ha adott tényállás esetében még ezen csekkszámmlára történt fizetés beszámítása esetén is terhelne használót fizetési kötelezettség (a márciusban átvett 102.000.—P értékű áru 80%-a fejében decemberben csak 70.348.—P-t fizetett be a kérdéses számlára, nyilván az árengedmények folytán, holott márciustól decemberig a pengő a hivatalos árak szemelőlő tartásával is mintegy 40%-kal romlott, így a befizetett összeg teljes átértékelése sem tenné ki az áru nagykereskedői beszerzési árát), úgy ez olyan hátrány, amely a rendelet — már amúgy is az említett számlára történt fizetésnek »ellenérték«-ként való elfogadása révén — használó javára értelmezett intézkedéseiből folyik és amely alól használó akkor sem mentesíthető, ha a rendelet ezen intézkedései folytán a zsidó vagyon átvétele a konkrét esetben veszteséges üzletként zárul. Használat még mindig lényegesen kisebb kár éri, mint igénylőt, aki ilyképpen is »átvett« áru értékének csak töredékét kapja vissza.

Sz. Sz

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:
V., Wurm-utca 1
Telefon: 136—021

Kiadóhivatal:
V. Alkotmány-u. 12
Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári
számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tisztifőügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenzi Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
Egy óra .... F 13.—
Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak:
Egy óra .... F 8.—
Negyedévre... F 22.—
Egyes szám ára F 6-50
Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szász István:* A renvoi problémája az angol bírói gyakorlatban. — *ifj. Dr. Nagy Dezső:* A kollektív szerződés, mint munkajogi kútifő. — *Dr. Harmathy Attila:* A békeszerződés és a nemzetközi bírászkodás. — *Dr. Bánóczy Dénes:* „Egvezető Bizottság — Orosháza” — *Dr. Pál László:* Békeszerződés és jóvátétel. — *Szemle:* A budapesti Törvényszék munkaügyi gyakorlatából. — Szemelvények a M. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából. — Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából (7590/1945. M. E. rendelet). — *Jogirodalom.*

A renvoi problémája az angol bírói gyakorlatban*

(Kísérlet egy új elmélet felállítására.)

I.

A renvoi problémája, amelyről már annyit összeírtak, amelyet azonban még mindig nem oldottak meg, és amelyet az egyik szellemes francia író így jellemez: *«c'est un combat de nègres, le soir, dans un tunnel»*, a kollíziós normák kifejezett összeütközése esetében, tehát akkor áll elő, mikor a jogviszonnyal kapcsolatban álló jogrendszerek kollíziós normái különböző kapcsoló elveket tartalmaznak, s ennek folytán az alkalmazandó külföldi jog a perbíró jogára visszaütal vagy egy harmadik állam jogára továbbütal. A *renvoi* szó tehát a nemzetközi magánjogban a külföldi jog vissza- vagy továbbütalását jelenti.

A renvoinak kettős alakja van: a *visszaütalás* (Rückverweisung, renvoi au premier degré, renvoi of remittal, return reference, rinvio in-

dietro), midőn a perbíró államának nemzetközi magánjoga részéről irányadónak kijelölt külföldi jog a perbíró állama anyagi magánjogi jogszabályainak alkalmazását írja elő; és a *továbbütalás* (Weiterverweisung, renvoi au second degré, renvoi of transmission, forward reference, rinvio altrove), midőn a perbíró államának nemzetközi magánjoga részéről kijelölt külföldi jog harmadik állam anyagi magánjogi szabályainak alkalmazását írja elő.

Példa a visszaütalásra: A Budapesten lakó dán állampolgár cselekvőképességét a magyar bírónak a *lex patriae*, tehát a dán jog szerint kell elbírálnia, a dán jog azonban visszaütal a magyar magánjogra, mert a dán nemzetközi magánjog kollíziós normái szerint a *lex domicilii* irányadó.

Példa a továbbütalásra: A Berlinben lakó dán állampolgár cselekvőképességét a magyar bírónak a *lex patriae*, tehát a dán jog szerint kell elbírálnia, a dán jog azonban továbbütal a né-

* Részlet a szerzőnek a Magyar Tudományos Akadémián tartott székfoglaló előadásából.

Mellékelve: Magánjogi Döntvénytár

met magánjogra, mert a dán kollíziós normák szerint a *lex domicilii* irányadó.

Kérdés mármost, s ez a nemzetközi magánjog »famosissima quaestio«-ja, hogy a magyar bírónak az alkalmazandó magánjog meghatározásánál figyelemmel kell-e lennie a magyar kollíziós normák szerint irányadó dán jog kollíziós normáira, igen vagy nem? Vagyis a közölt esetben a dán jog *kollíziós normáit* kell-e alkalmaznia, vagy ezekre való tekintet nélkül a dán magánjog *anyag*i szabályait? Ha a dán jog kollíziós normáira figyelemmel kell lennie, azt mondjuk, hogy a magyar bíró *elfogadja* a renvoi alapelvét, ha nem, azt mondjuk, hogy *nem fogadja el*.

Ha tehát elfogadja a renvoi alapelvét, a Budapesten lakó dán állampolgárt 20 éves korában tekintheti teljesen cselekvőképesnek, a Berlinben lakót pedig 21 éves korában. Ha nem fogadja el, az 1920. évi június 20-án kelt dán törvény hatálybalépése előtt csak 25 éves korában, a törvény életbelépése óta 21 éves korában kell a dán állampolgárt teljeskorúnak tekintenie, akár Budapesten, akár Berlinben van a lakóhelye, mert a dán jog szerint 1920 előtt az ember a teljeskorúságot a 25. életévében, 1920 után a 21. életévében érte el.

Érdekes, hogy a legtöbb állam bírói gyakorlat a renvoi alapelvét, az elmélet ezzel szemben — legalább is a legújabb időkig — túlnyomó többségében elvetette.

Nézzük meg közelebbről az angol bírói gyakorlat álláspontját.

Az angol bírói gyakorlatban a renvoi problémája 1811-ben a *Dalrymple v. Dalrymple* ügyben¹ és 1841-ben a *Collier v. Rivaz* ügyben² merült fel először. Azóta számos bírói határozat foglalkozott vele, így a következő ügyekben: *Bremer v. Freeman*, *Hamilton v. Dallas*, in the *Goods of Lacroix*, in re *Trufort*, *Abdel-Messich v. Farra*, in re *Goods of Brown-Sequard*, *Secretary of State v. Charlesworth*, *Re Grant*, *Re Dale*, *Re Johnson*.

Az angol bírói gyakorlat álláspontjának megismerése szempontjából különösen a *Collier v. Rivaz* (1841. 2. Curt. 855), a *Trufort*, (36. Ch. D. 660), (1887) *Annesley* (1926. Ch. 692), *Ross* (1930. 1. Ch. 377), *Askew* (1930. 2. Ch. 259) ügyekben hozott határozatok a legfontosabbak.

Ezekből a bírói határozatokból egészen határozottan megállapítható, hogy az angol bírói gyakorlat szerint oly esetben, midőn az angol jog egy külföldi jogra utal, az angol bírónak azt a magánjogot kell alkalmaznia, amelyet az adott esetben az illető külföldi bíró alkalmazott volna.³ Lord Stowell már 1811-ben a *Dalrymple v. Dalrymple* ügyben kifejezetten kimondja, hogy ily esetben »az angol jog teljesen visszalép és átengedi a jogi kérdés elbírálását a külföldi

jognak«. Ugyanígy kimondja a bíróság a *Collier v. Rivaz* ügyben, hogy »az Angliában székelő bíróságnak úgy kell ítélnie, mintha Belgiumban székelne«. Ettől a felfogástól a *Trufort* ügy (1887) óta az angol bíróságok csak egyetlenegy esetben tértek el, a *Casdagli v. Casdagli* ügyben (1918. III. 1.), mikor is Lord Justice Scrutton az angol jogot azzal az indokolással alkalmazta, hogy az irányadó külföldi jog az angol jogra visszaüt. Ez a határozat azonban elszigetelt maradt s ezért az angol bírói gyakorlat felfogását nem tükrözheti vissza.

Miképpen kell mármost megítélni az angol bírói gyakorlat álláspontját? Ez a renvoi elfogadását vagy elvetését jelenti-e?

E tekintetben maguknak az angol íróknak a véleménye is eltérő. *Bate, Sir Frederick Pollock* és legújabban *Cheshire* véleménye szerint az angol bírói gyakorlat elveti a renvoi alapelvét. Ezzel szemben *Dicey* és *Westlake* szerint elismeri.

Véleményem szerint mind a kétféle felfogásnak igaza van. Az angol bírói gyakorlat bizonyos esetekben elismeri a renvoit és bizonyos esetekben nem ismeri el. Ez attól függ, hogy az angol kollíziós normák szerint irányadó külföldi jog maga elismeri-e vagy nem ismeri el. És érdekes, hogy az angol bíró ebből a szempontból mindig az ellenkezőjét teszi annak, amit a külföldi jog tesz. Ha az elismeri, ő nem ismeri el, ha az nem ismeri el, ő elismeri; s mindezt azért, mert az angol bíró csak így tudja elérni azt, hogy azt az anyagi magánjogot alkalmazza, amelyet az adott esetben a külföldi bíró alkalmazna.

Ha például egy Dániában lakó angol állampolgár cselekvőképességét kell az angol bírónak elbírálnia, a dán jogot fogja alkalmazni s a teljeskorúság beállását 1920 előtt a 25., 1920 után pedig a 21. életévhez fogja kötni, mert az angol jog a cselekvőképesség tekintetében a *lex domicilii*re utal, a dán nemzetközi magánjog pedig a renvoit elveti. Ebben az esetben tehát az angol bíró el fogja ismerni a renvoit, és a dán nemzetközi magánjog továbbutalását a dán anyagi magánjogra figyelembe fogja venni.

Ha viszont egy Németországban lakó angol állampolgár cselekvőképességét kell elbírálnia, a német jogot fogja alkalmazni és az illetőt 21 éves korában fogja nagykorúnak nyilvánítani, mert a német jog a *statutum personale* területén elismeri a renvoit (EG. 27), tehát az angol bíró nem fogja azt elismerni, hanem egyenesen a saját koll. normáját, a *lex domicilii*t fogja alkalmazni.

Ha végül egy Olaszországban lakó angol állampolgár cselekvőképességét kell az angol bírónak elbírálnia, az angol magánjogot fogja alkalmazni, mert a *lex domicilii*, az olasz jog elveti a renvoit és a *lex patriae*t, vagyis az angol jogot tekinti irányadónak. Tehát ő el fogja ismerni a renvoit, s az olasz jognak az angol jogra visszaütő szabályának engedelmeskedni fog.

Az angol bíró tehát angol állampolgár cselekvőképességét mind a három esetben más jog szerint fogja elbírálni, s mind a három esetben a szerint a jog szerint, amely szerint az adott

¹ 1811. 2. Hagg. con 54—59. Idézi Cheshire: *Private Int. Law*. 85.

² 1841. 2. Curt, 855.

³ Goldschmidt: *Int. Privatrecht, Das Zivilrecht Englands. Zivilgesetze der Gegenwart*. II. 1931. 185. 1.

esetben az illető bíró elbírálná. Az első esetben a dán, a második esetben a német, a harmadik esetben az angol jog szerint. Az első és a harmadik esetben *alkalmazni* fogja a renvoit, mert se a dán, se az olasz bíró *nem* alkalmazná, a második esetben *nem* fogja alkalmazni, mert a német Eg. 27. §-a *alkalmazná*.

II.

Kérdés mármost, elméleti szempontból helyes-e az angol bírói gyakorlat álláspontja, s ha nem, a nemzetközi magánjog szempontjából mégis mi annak a jelentősége?

Azok, akik a renvoi alapelvét elfogadják, ezt először azért teszik, mert el akarják kerülni annak a lehetőségét, hogy a jogviszony olyan nemzetközi magánjog szerint bíraltassék el, amelynek a jogviszonyhoz területi vonatkozása nincs; másodsor azért, mert így elérni vélik minden nemzetközi magánjogi rendszer célját, a nemzetközi magánjog legelső posztulátumát, a jogszabályharmóniát, vagyis a *sub diversitate iudicium una justitia* elv megvalósítását, amelynek a lényege abban áll, hogy bármely állam bírósága elé kerül a per tárgyát tevő jogviszony elbírálása, az a jogviszonyt mindig ugyan a szerint az anyagi magánjog szerint bírálja el. Ez azt jelenti, hogy a jogviszonyra irányadó anyagi magánjog meghatározását függetleníteni kell attól a véletlentől függő körülménytől, hogy a jogviszonyt melyik bíróság bírálja el, mert e nélkül nincs kellően biztosítva a jogbiztonság követelménye.

Vajjon ezt a célt az angol bírói gyakorlat eléri-e? *Eléri, ha a jogviszonnyal kapcsolatban álló másik állam bírói gyakorlata nem helyezkedik ugyanarra az álláspontra, mint az angol bírói gyakorlat.* Ebben a esetben tehát eléri, de csak ebben az esetben. Ha a másik állam ugyanarra az álláspontra helyezkedik, mint az angol bírói gyakorlat, vagyis, ha ő maga a renvoi kérdését nem dönti el, hanem állásfoglalását szintén attól teszi függővé, hogy a renvoi kérdésében az angol jog milyen álláspontra helyezkedik, *circulus vitiosus*, »logikai tenniszjáték« keletkezik, mert a külföldi bíró azt mondja az angol bírónak: »én úgy fogok eljárni, amint te eljársz«, az angol bíró pedig erre azt válaszolja: »én meg úgy, ahogy te«. »Az angol bíró és a külföldi bíró — mondja az Annesley-ügyben Maugham bíró — ebben az esetben úgy hajlongana egymás előtt, mint a tisztek Fontenoy-nál«. »The English judges and the foreign judges bow to each other like the officers at Fontenoy«.

Ez a főhibája tehát az angol bírói gyakorlatnak, s ezért *nem helyeselhető*, mert általános elvvé nem tehető, mert csak akkor vezethet értelmes eredményre, ha az angol bírón kívül egy más állam bírósága sem helyezkedik ugyanarra az álláspontra, amire az angol bíró.

De ha nem helyeselhető is általános elméleti szempontból az angol felfogás, a nemzetközi magánjog elmélete szempontjából mégis van-e jelentősége?

Nézetem szerint az ismertetett angol bírói gyakorlatnak elméleti szempontból nagyon nagy jelentősége van. Ezt a jelentőségét eddig kellően sem az angolszász írók, sem a kontinentális írók nem ismerték fel. Ez a nagy jelentősége pedig nem abban áll, hogy a renvoi problémájának általánosan elfogadható helyes megoldását megtalálta, hanem abban, hogy először ismerte fel világosan azt az alapvető igazságot, hogy a *jogszabályok összeütközése nem egy síkban, hanem több síkban játszódik le*, hogy minden államnak nemcsak egy, hanem két nemzetközi magánjoga van, hogy a kollíziós normák nem egyfélék, hanem egymásfelett *emeletszerűen* helyezkednek el. Az elsőfokú nemzetközi magánjog felett, amelynek feladata *több állam magánjogi jogszabálya kollíziójának megoldása*, van egy másodfokú nemzetközi magánjog is, amelynek feladata *több állam nemzetközi magánjogi kollíziós normái kollíziójának a megoldása*. Az elsőfokú nemzetközi magánjogi kollíziós normák felett vannak másodfokú nemzetközi magánjogi kollíziós normák is, amelyek — ez igen fontos megállapítás — éppúgy nem nemzetközi jogi, nem államfeletti jogszabályok, hanem belső magánjogi szabályok, mint az elsőfokú kollíziós normák. A másodfokú nemzetközi magánjog ezért éppúgy nem része az államok feletti nemzetközi jognak, hanem a belső állami jognak, mint az elsőfokú nemzetközi magánjog.

Megjelent!

A házasságon kívül született gyermek jogállása

Összeállították és a magyarázó jegyzeteket írták:

Dr. BACSÓ FERENC
miniszteri osztályfőnök,
az Igazságügyminisztérium
törvényelőkészítő osztályának
vezetője

Dr. MIKOS FERENC
kúriai bíró,
az Igazságügyminisztérium
törvényelőkészítő osztályának
előadója

A könyv tartalmazza a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946: XXIX. törvénycikk szövegét, miniszteri indokolását, a törvény részletes magyarázatát, az összes végrehajtási (peres és perenkívüli eljárási, gyámügyi és anyakönyvi eljárási) rendeleteket. Függelék: Dr. Rex-Kiss Béla egyetemi m. tanár tanulmánya a véresoport meghatározásáról.

Iratmintákkal.

Ára: 20.— forint

Feldmann-féle könyvkereskedés
„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvkereskedés, bel- és külföldi szépirodalmi könyvek

Budapest, V., Alkotmány-utca 12

Telefon: 1-2-0-0-3-4.

Törvényszék mellett.

Az anyagi magánjogi kollíziók megoldására szolgáló elsőfokú nemzetközi magánjog felett van tehát egy a nemzetközi magánjogi kollíziók megoldására szolgáló másodfokú nemzetközi magánjog is és a renvoi problémája nem más, mint ezeknek az elsőfokú kollíziós normák kollízióinak csak egyik megjelenési formája, éppen olyan megjelenési formája, mint az erősebb kapcsolódás alapelve (Prinzip der grösseren Nähe) és a jogviszony jogi minősítésének problémája (Problème des qualifications). A bírónak — ez itt a kérdés lényege — mielőtt megoldja az anyagi magánjogi jogszabályok összeütközését és meghatározza az irányadó *anyagi magánjogot*, meg kell oldania a nemzetközi magánjogi kollíziós normák összeütközését és meg kell határoznia az irányadó *nemzetközi magánjogot*. Ha tehát úgy képzeljük, hogy az anyagi magánjogi, az elsőfokú, másodfokú kollíziós normák emeletszerűen helyezkednek el egymás felett, az épület földszintén az anyagi magánjogi szabályokat találhatjuk, az első emeleten az elsőfokú kollíziós normákat, a második emeleten meg a másodfokú kollíziós normákat. A bírónak tehát, ha az anyagi magánjogi szabályok kollízióit akarja megoldani, előbb fel kell mennie a második emeletre, s onnan lefelé haladva, először az első emeleten található elsőfokú kollíziós normák kollízióit kell megoldania, s csak azután a földszinten található anyagi magánjogi szabályok kollízióit.

Az angol bírói gyakorlatnak tehát — nézetem szerint — az a legnagyobb érdeme, hogy ezt az igazságot mintegy *tudat alatt* felismerte, mert az angol bíró is mielőtt meghatározná az alkalmazandó anyagi magánjogot, felmegy a második emeletre és meghatározza az irányadó elsőfokú nemzetközi magánjogot. Előbb az elsőfokú nemzetközi magánjogi kollíziós normák kollízióit dönti el s csak azután az anyagi magánjogi szabályok kollízióit. Ez az irányadó elsőfokú nemzetközi magánjog az angol bírói gyakorlat szerint vagy annak az államnak az elsőfokú nemzetközi magánjoga, amelyre az angol koll. normák utalnak, vagy pedig az angol elsőfokú nemzetközi magánjog. Ez attól függ, hogy a külföldi nemzetközi magánjog a renvoi kérdésében milyen álláspontot foglal el. Ha elveti a renvoi elvét, az angol bíró a külföldi elsőfokú nemzetközi magánjogot fogja irányadónak tekinteni, ha elismeri, az angol elsőfokú nemzetközi magánjogot. Ez pedig azt jelenti, hogy minden angol koll. norma lehet egyszerre elsőfokú és másodfokú is. Másodfokú, ha a külföldi jog koll. normái elsőfokúak, és elsőfokú, ha a külföldi jog koll. normái másodfokúak.

III.

Fentebb rámutattam arra, hogy az irányadó elsőfokú nemzetközi magánjog meghatározásának ez az angol bírói gyakorlat által követett módja, ha azt általánossá tesszük, circulus vitiosus-hoz vezet s ezért általánosságban nem alkalmazható. Ha azonban ez a mód eredményre nem vezet,

kérdés, hogy miképpen kell azt helyesen meghatároznunk.

Mielőtt azonban ezt a kérdést eldöntenénk, lássuk azt, hogy egy adott jogrendszeren belül *de lege lata* miképpen kell eldöntünk ezt, hogy az eljáró bírónak melyik koll. normáját kell elsőfokúnak és melyiket másodfokúnak minősíteni.

Hogy egy adott jogrendszer tételes nemzetközi magánjogi koll. normái közül melyik elsőfokú és melyik másodfokú, azt kifejezett törvényi rendelkezés hiányában ugyanúgy kell meghatározni, mint ahogy más jogszabály tartalmát meghatározzuk.

A kollíziós normák ugyanis a helyes felfogás szerint jogi természetükre és logikai szerkezetükre nézve nem egyebek egyszerű magánjogi *utaló szabályoknál*, éppen olyan magánjogi utaló szabályok, mint az ugyanannak a jogrendszernek más jogszabályára utaló szabályok (a kiterjesztő szabályok és a fikciók), vagy a jogon kívüli zsinórmértékre, a méltányosságra, a jó erkölcsökre, a forgalmi tisztesség követelményeire utaló szabályok, tehát egyszerű keret- vagy blanketteszabályok, s ezért tartalmuk meghatározásának ugyanúgy kell történnie, mint a többi utaló, keret- vagy blanketteszabály tartalma meghatározásának.

Elsőfokú kollíziós norma tehát az olyan, amely az alkalmazandó anyagi magánjogi szabályokra utal, másodfokú, amely az alkalmazandó kollíziós normákra, vagyis az alkalmazandó utaló szabályokra utal. Hogy melyik kollíziós norma utal az alkalmazandó anyagi magánjogra és melyik az alkalmazandó nemzetközi magánjogra, az, ha a norma e tekintetben kifejezetten nem rendelkezik, a törvényhozó akaratától függ, ezt pedig a norma céljából és értelméből, a nyelvtani és logikai magyarázat, vagy ha ez eredményre nem vezet, a szabad bírói jogkeresés (freie Rechtsfindung) szabályai szerint kell megállapítani.⁴

Itt is áll tehát, hogy a jogszabály alkalmazásában és magyarázatában nemcsak a jogszabály szó szerinti értelmét, hanem a jogszabálynak a rendelkezés alap gondolatában és céljában megnyilvánult szándékát, valamint a rendelkezéseknek egymással összefüggő kapcsolatát is figyelembe kell venni (Mtj. 5) és kétség esetében itt is azt kell a jogszabály szándékának tekinteni, ami tekintettel az eset körülményeire és az élet felfogására a méltányosságnak leginkább megfelel (Mtj. 995). Ha ezen az alapon a kérdés nem dönthető el, akkor itt is a hazai jog szellemének, a jog általános elveinek és a tudomány megállapításainak figyelembevételével kell határozni (Mtj. 6).

Általában megállapítható, hogy az olyan kollíziós normát kell elsőfokúnak minősíteni, amely az adott esetben azért rendeli a kérdéses külföldi jog alkalmazását, mert a törvényhozó felfogása szerint a kollíziós normában irány-

⁴ Raape: Deutsches internationales Privatrecht. 1938. 41. és köv. l.

adónak megjelölt jog felel meg anyagi szempontból a legjobban a kérdéses jogviszony jogi természetének, mert a törvényhozó felfogása szerint a kérdéses külföldi anyagi magánjog döntheti el egyedül az igazságosságnak és méltányosságnak megfelelően, továbbá célszerűségi és gyakorlati szempontokból is a leghelyesebben a felek érdekösszeütközéseit. A locus regit actum elvet például a törvényhozó azért alkalmazza az ügylet alaki érvényességének elbírálásánál, mert a felek kénytelenek — különösen, ha az ügyletkötésnél hatósági közreműködésre is szükségük van — a kötés helyének alaki szabályaihoz alkalmazkodni. Ugyanez áll a dologi jogok szerzését, átruházását vagy megszüntetését szabályozó lex rei sitae is.

Ezzel szemben másodfokú az olyan kollíziós norma, amely azért rendeli a külföldi jog alkalmazását, mert a lex fori törvényhozója magát nem tekinti illetékesnek a jogviszony szabályozására, hanem illetékesnek a külföldi törvényhozót tekinti, mert úgy érzi, hogy a jogviszony a kérdéses jogrendszerrel szorosabb területi kapcsolatban van, annak uralma alatt áll. Így általában számos államban a lex patriae vagy a lex domicilii alkalmazását rendelő kollíziós norma a statutum personale, tehát a személyi, családi és öröklési jog területén másodfokú, a lex loci actus, a lex loci solutionis vagy a lex domicilii alkalmazását rendelő kollíziós norma viszont a kötelmi jog területén elsőfokú. A lex rei sitae is többen (pl. Raape) a dologi jog területén másodfokúnak minősítik.

Ez azonban nem minden jogrendszerben van így.

A lex domicilii alkalmazását rendelő kollíziós norma például a statutum personale területén egyes jogrendszerekben (pl. a dán és norvég jogrendszerekben) elsőfokú, más jogrendszerekben (pl. az angolban) hol első-, hol másodfokú, ismét más jogrendszerekben (pl. a lettben) másodfokú. A dán és norvég törvényhozó tehát azért alkalmazza a cselekvőképesség elbírálásánál a lex domicilii-t, mert ezt tekinti anyagi szempontból a cselekvőképesség intézményének legjobban megfelelőnek, mert szerinte a lakóhely a személy életének, tevékenységének a központja, ennek jogát ismeri a legjobban, feltehető, hogy e szerint akarta magát kötelezni és valószínű, hogy a harmadik személyek is, akik vele jogviszonyba kerültek, ezt a jogot tartották szemük előtt; a lett törvényhozó viszont azért, mert a személyi jogviszonyokat a személy lakóhelyén hatályban levő jogrend uralma alatt állónak tekinti és ezért ezt a törvényhozót tekinti illetékesnek, a személy cselekvőképességének elbírálására.

Ebből viszont az az igen nagyjelentőségű következtetés vonható le, hogy a kollíziós norma által alkalmazandónak rendelt külföldi jog jogi jelentősége egészen más, ha elsőfokú koll. norma forog kérdésben, és egészen más, ha másodfokú koll. normáról van szó. Elsőfokú koll. norma alkalmazása esetén ugyanis a külföldi jog mint egyszerű közvetett törvénytartalom jön tekin-

tetbe, a lex fori anyagi magánjogába bekebelezetik és nemzeti jogforrásaitól elszakítatják. Másodfokú koll. norma alkalmazása esetében viszont mint a jogviszony jogi szabályozására hatáskörrel bíró jogrendszer jön figyelembe, amely több egyszerű közvetett törvénytartalomnál, a lex fori jogrendszerébe nem kebelezetik be s nemzeti jogforrásaitól nem szakítatják el. Ezért az elsőfokú koll. normák által irányadónak jelölt külföldi magánjog meghatározásánál a primér jogi minősítés (qualification), vagyis az irányadó jog meghatározására szolgáló jogi minősítés a lex fori anyagi magánjogi szabályai szerint kell, hogy történjék, a másodfokú koll. normák által irányadónak jelölt külföldi elsőfokú nemzetközi magánjog meghatározásánál viszont a primér jogi minősítésnek nem a lex fori anyagi magánjogi szabályai szerint, hanem a jogszabályharmónia elérése lévén itt a cél, az összehasonlító módszer alkalmazásával alkotott anyagi magánjogi fogalmak alapján kell történnie.

Ezt az igazságot, hogy a külföldi magánjog mint közvetett törvénytartalom jön tekintetbe, legutóbb az olasz Ago felismerte.⁵ Az viszont, hogy a primér minősítésnek az összehasonlító módszer alapján kell történnie, Rabel fejtette ki.⁶ Mind a két író hibája azonban, hogy nem tettek különbséget első és másodfokú koll. normák között és így nem vették észre, hogy úgy az alkalmazandó külföldi jog jogi jelentősége, mint a jogi minősítés problémája másképpen alakul a szerint, hogy elsőfokú vagy másodfokú koll. normával állunk szemben, hogy első- vagy másodfokú jogszabálykollízió alkalmával merül fel.

A magyar tételes nemzetközi magánjog szerint minden kollíziós normánk elsőfokú, általános másodfokú koll. normánk csak egy van, amely a lex fori nemzetközi magánjogának, tehát a magyar nemzetközi magánjognak az alkalmazását rendeli.⁷ Kivételesen két másodfokú koll. normánk van még. Ezek azok, amelyek a renvoi alapelveinek alkalmazását rendelik. Az egyik a Ht. 108. §-a, amely a házasság érvényességének elbírálásánál a hazai jog alkalmazását rendeli⁸ s amiből per analogiam következtetni kellene arra, hogy a cselekvőképesség tekintetében más vonatkozásban is, sőt talán az egész statutum personale (személyi, családi és öröklési jog) területén a lex patriae alkalmazását rendelő nemzetközi magánjogi koll. normákat másodfokúaknak kell minősíteni.⁹ A másik, amely a különleges birtokrendszer uralma alatt álló külföldi ingatlanokra vonatkozó nem dologi jogi természetű jogviszonyok tekintetében a lex rei sitae alkalmazását rendeli (1911:XXIII. tc. 6. c. 2. bek. 1912. LII. tc. 12. c.). Megjegyzendő azonban, hogy úgy bíróságaink, mint köz-

⁵ Ago: 1. Zeitschrift für ausl. und intprivrecht.

⁶ Rabel: u. ott.

⁷ Szerző: Nki mg. 1938. 8. 75. l.

⁸ Így rendelkezik az 1911:XXI. tc.-be iktatott hágai egyezmény 1. tc.-e is.

⁹ Így rendelkeznek a szenvedő váltó és csekk-képesség tekintetében az 1930/1931. évi genfi váltó- és csekkjogi egyezmények 2. tc. 1. bekezdései.

hatóságaink (igazságügyminisztérium, belügyminisztérium, gyámhatóságok) még ezt a két másodfokú koll. normát is elsőfokúként alkalmazták, úgyhogy kérdéses, hogy a Ht. 108. §-ának említett rendelkezését ma már elavultnak nem kell-e tekinteni.

Az előadottakból következik, hogy a renvoi elfogadásának vagy elvetésének problémája *de lege lata* egy egyszerű igennel vagy nemmel nem oldható meg.¹⁰ Ez is egyik nagy érdeme az angol

¹⁰ Helyesen Raape: id. m. 43. 1.

bírói gyakorlatnak, hogy belátta ennek a helyességét. Minden attól függ, hogy az eljáró bírónak, a lex forinak az adott esetben alkalmazandó kollíziós normája elsőfokú vagy másodfokú-e. Ha elsőfokú, a kérdés el van döntve, alkalmaznia kell azt az anyagi magánjogot, amelyre az elsőfokú kollíziós norma utal. Ha másodfokú, alkalmaznia kell azt az anyagi magánjogot, amelyre az elsőfokú külföldi kollíziós norma utal.

Dr. Szász István

A kollektív szerződés, mint munkajogi kútfő

I. A helyes jogszabályszerkesztés egyik alapvető és következetesen érvényesítendő elve az egyszerűsítésre törekvés. A munkajog anyagának sajátos természete azonban oly különleges követelményeket támaszt a jogalkotóval szemben, hogy a most említett követelmény e téren nem vihető töretlenül keresztül. Legfőbb akadályának elsősorban a jogforrások kérdése. Állami és társadalmi berendezkedésünk legutóbbi nagy történelmi átalakulásáig a magyar munkajog ugyanazokból a kútfőkből táplálkozott, mint amelyekből az egyéb szakjogok. A munkajog egész anyagát feldolgozó törvényszerkesztés során azonban e szakjognak új forrásai bukkantak fel és a szerkesztőknek állást kell foglalniuk elsősorban az új források kútfői jellegének, majd a kútfők rangsorának (hierarchiájának) tárgyában. Az egyszerűsítés elvét ebben a vonatkozásban, sajnos, fel kell adni, ha az új munkajognak több kútfője lesz, mint a réginek volt. A rangsor megállapításánál pedig le kell küzdeni azt a nehézséget, hogy hazai jogunkban hiányoznak az idevágó irányító dogmatikai szempontok.

II. Kútfői jelleget igényel magának mindenekelőtt a kollektív szerződés. A kollektív szerződés kútfői jellegének elismerése pedig szükségszerűen megköveteli, hogy egyidejűleg napirendre tűzésék az egyszerű szerződés (a magánjogi jogügylet) jogforrási minőségének sokat vitatott kérdése is.

A magánjogi jogügylet jogforrás-jellege azzal áll vagy bukik, hogy a jogügylet tartalma alanyi vagy tárgyi jog-e? Mi a tárgyi jog s miben különbözik az alanyi jogtól? E kérdés hatalmas irodalmából ezúttal csak egy-két főbb szempontra kívánunk rámutatni.

A jogszabálytánálunk tudvalévően Grosschmid dolgozta ki a legszélesebb mederben. A jogszabály fogalmát azonban nem határozza meg s annak mibenlétét mélyrehatóan nem taglalja. Magánjogi előadásában *»A tárgyi értelemben vett jogról és főként a magánjogról«* szóló fejezetében a tárgyi jogot utalással a Hármaskönyvre mint kollektívumot szemléli.¹ A jogszabályt a

tárgyi jog darabjának, töredékének tartja s róla mindössze annyit mond, hogy vannak bizonyos szabályok, mértékek, amelyek a cselekményeknek körét — mi szabad és mit kell — az élet különböző viszonyai szempontjából meghatározzák. *»S ha... valamely területen vagy időben érvényes összes ily szabályokat egész, vagyis összesség gyanánt — mintegy erdejükben — szemléljük, előttünk áll annak képe, amit tárgyi értelemben jognak nevezünk.«*² Grosschmid tehát a tárgyi jog elnevezést a jogrendszer fogalma, illetve annak valamely segmentuma részére foglalja le, a jogszabályt pedig a tárgyjog részének tartja s lényegét az életviszonyokat rendező tulajdonságában látja (norma agendi).

Szladits élesen különböztet a jogszabály (cselekvési szabály, norma agendi) és a jogositvány (jogi érdekvédelem, esetleg cselekvési szabadság, facultas agendi) között és az előbbit nevezi tárgyi jognak, az utóbbit pedig alanyi jogosultságnak. Majd a tárgyi jogot — Grosschmiddel egyezően kollektívumnak szemlélve — a jogrendszerrel azonosítja. *»A jog — tárgyi értelemben — a társadalomban élő emberek cselekvőségének kényszerrel biztosított rendje.«* Az állami jogrendről viszont azt tanítja, hogy az logikai szerkezetében parancsok rendszere.³ Sladits jogrendelmélete tehát a jogszabály lényegét a parancsban látja. Szász-Schwarz Gusztáv a jogszabály fogalmát ugyancsak a parancselmélet alapján határozza meg, mondván: *»Minden jogszabály: állami parancs.«*⁴

Mindketten követik tehát az angolszász jogirodalomban a parancselmélet megalapozóját és hirdetőjét John Austint. Az ő elméletének lényege, centrális tétele, hogy minden törvény vagy szabály parancs. *(»Every Law or rule... is a command. Or rather... a species of commands«)*.⁵

A jogszabálytan legmélyebb elméleti művelőjének, Bierlingnek tanai — bármennyire is

² Grosschmid: i. m. 9. old.

³ Magyar Magánjog Sladits: A jog fogalma általában 6—7. old.

⁴ Parerga 3. old

⁵ Lectures on jurisprudence or the philosophy of positive law 5. kiad. 88 old. idézi Horváth Barna: Angol jogelmélet 428. old. V. 6. Hearn: The Theory of legal Duties and Rights I. Fej. Theory of command I—15. old.

¹ Grosschmid: Magánjogi Előadások Jogszabálytan 9. old. „Jus dicitur Collectio legitimorum praeceptorum, quae nos arctant....“ Prologus Titulus 2., § 2.

tiltakozik ellene — lényegükben szintén a parancselméleten épülnek fel.⁶

Moór Gyula nem áll a parancselmélet alapján. Szerinte a tárgyi és az alanyi jog különbsége a rendező és a rendezett akarat különbségével esik egybe. »A magánjogi jogügylet mint jogforrás« c. úttörő tanulmányában leszögezi, hogy »A jogügylet megalkotásával a privát autonómiában rejlő alanyi jogosultság ön maga állapítja meg azokat a tárgyi jogszabályokat, amelyek az alanyi jogosultságokat közelebbről rendezik.«⁷ Moór felfogása szerint tehát minden ügyletkötő személy a saját maga törvényhozója. Ez a gondolat egyébként az angolszász jogirodalomban is mind több hívet hódít magának.⁸ Moór e fejtegetései során a Merkl-Kelsen-féle jogi lépcsőelméletből kiindulva arra a végső eredményre jut, mikép »nincsen elvi akadálya annak, hogy a magánjogi jogügyletet — arra a körre nézve, amelynek számára kötelező erővel rendelkezik — jogforrásnak tekintsük.«⁹

Nézetünk szerint a parancselmélet alapján a magánjogi jogügylet tartalma jogszabálynak nem minősíthető. A parancs fogalmának lényege u. i. az, hogy az abban foglalt akarat megszövegezése, kiadása s teljesítése független a címzett hozzájárulásától. Fölösleges bővebben fejtegetnünk, hogy mindezek a lényeges kellékek a magánjogi jogügyletben, főleg a szerződésben szereplő felek akaratát illetőleg nincsenek meg. Még ha valamelyik félnek valami hatalmassága (pl. facultas alternativája) van is, ez a másik fél előzetes beleegyezésén, hozzájárulásán alapszik.¹⁰ A magánjogi jogügyletek közül talán egyedül a végrendelet áll legközelebb a parancshoz. Ám az örökhagyó végakarátának, halála esetére szóló parancsának teljesítése igen gyakran felette kötséges. Az örökösök, tudvalevőleg, tetszésük szerint fértehetik a végrendeletet (testamentum desertum v. destitutum) és osztályegység alapján rendezhetik örökösödési jogukat.

A magánjogi jogügylet (szerződés) tartalmának jogi minőségét kétségtelenül a rendezési elmélet ismeri fel helyesen. A jogügylet kötelezően szabályozza a felek magatartását, tehát a benne foglalt kikötés a felek egymásközi viszonylatában valóban norma agendi. Ha azonban ez a tulajdonság egymagában a magánjogi jogügylet kikötéseit jogszabály rangjára emelné, nem állhatnánk meg ennél az ügyleti kategóriánál. További következetes és logikus lépés az volna,

hogy ne csak a szerződést, hanem minden egyoldalú jognyilatkozatot is, amely a felek magatartására irányadó, ugyancsak kútfőnek tekintünk. Ebben az esetben kútfő volna pl. a ház tulajdonos által egyoldalúan megállapított házi-rend, vagy a dohányzást tiltó valamely felirat is. E szabályok is a címzettek — esetleg súlyos jogi következményekkel járó — magatartását rendezik és adott esetben tökéletesen kimerítik a norma agendi fogalmát. Ez a kiterjesztés azonban a kútfők oly széles körét ölelné fel, hogy az a kútfő-fogalommal már semmiképp sem volna összeegyeztethető.

III. A kútfők fogalmát azok története világítja meg a legélesebben. Történetük sajátos változás képét tükrözi s szorosan összefügg a politikai hatalom fejlődésének történetével. A nép politikai hatalma a decentralizációtól állandóan a központosítás felé törekszik, a legújabb kor történelmének tanúsága szerint pedig egy kézben, az államban koncentrálódik. A modern állam elvileg minden jogszabály alkotását magának tartja fenn: a jogszabály produkálása állami monopólium lett.¹¹

A magyar állam nem követi a jogmonopólium elvét. Nálunk a törvény és a rendelet mellett még a jogszokás, Werbőczy Hármaskönyve, a döntvény, az országbírói értekezlet, a statutum, a kiváltságlevél és az alkalmazásban lévő osztrák jogszabályok is kútfők. A jogfejlődés újabb iránya azonban azt mutatja, hogy bizonyos erők jelentkeznek, melyek az állam jogmonopóliumát megtörni igyekeznek. Az állam mellett a társadalom is jelentkezik mint jogalkotó tényező. Századunk elején még erős idegenkedés mutatkozott minden olyan jogszabállyal szemben, ami nem állami. »Ha ezt a «állami» kritériumot, elvetjük — tanította egyik legjelesebb tudósunk — elvesztünk minden határszabást a jogszabály és minden más szabály között.«¹²

A gazdasági élet szédítő fejlődése azonban ezt az elvet lassanként túlhaladta. A forgalom növekedése s bizonyos ügyletek sűrű ismétlődése sajátos jogi jelenséget termelt ki, jelesül a standardizálást. A tömegesen kötött szerződések típusszerződések lettek: adott minták szerint készülnek. A standardizálás a szerződési szabadságot mind szűkebb körre szorítja. Ám a standardizált (típus) szerződések körében a feleknek még mindig megvan a lehetőségük, hogy a szerződést vagy egyáltalán nem, vagy a standard szövegtől eltérő kikötéssel kötik meg. Ezért nem jogszabályok a nagy vállalatok szolgálati szabályzatai, a közüzemek üzleti szabályai és a biztosító társaságok általános feltételei.¹³ Bár a standard szerződések szövege a tőlük eltérő megállapodás megengedettsége ellenére még lehetne tárgyi jog. Hiszen a felek a tárgyi jog szabályaitól is eltérően

⁶ »Norm ist Ausdruck eines Willens, das seine Vollziehung von anderen erwartet.« (Juristische Prinzipienlehre I. 29.) Majd: »Damit ist nicht gesagt, dass alle Normen Befehle seien.« (i. m. I. R. 27. ol. 3. j.)

⁷ Szladits: Emlékkönyv 36. old. Egyébként Moór — ellentétben Bierlinggel — a parancsot az akarattal egynek tartja. »Minthogy a tárgyi jog parancsokat vagyis akaratot tartalmaz, az alanyi jog akkor fog a tárgyi joghoz leginkább hasonlónak mutatkozni, ha ugyancsak akarát gyanánt fogjuk fel.« U. o. 37.

⁸ William Seagle: The Quest for Law New-York 1941. »...that made each individual his own legislator.« The Omnipotence of Contract c. fejezet 267.

⁹ Szladits: Emlékkönyv 36. old.

¹⁰ Somló: Juristische Grundlehre §. 65. Der Befehl.

¹¹ Jacobi: Grundlehren des Arbeitsrechts 79. old.

¹² Schwarz Gusztáv: Institúciók és Pandekták 22. old.

¹³ Tury Sándor Kornél: A biztosító magánvállalatok állami felügyeletének magánjogi vonatkozásai: »... az idézett rendelkezések csupán instruktív természetűek, miért is megszegésük esetében csupán a vállalatok...

szerződhetnek, ha ez utóbbiak megengedő (dispozitív) természetűek.

A tárgyi jogi jelleget más ismérvek adják. A legújabb jogelmélet megállapítása szerint, valamely szabály tárgyi jogi jellege arról ismerhető fel, hogy — szemben az individuális szerződések tartalmával — absztrakt természetű, rendszerint nagyszámú jogalanyra vonatkozik és főképpen, hogy a jogalanyok akaratától teljesen függetlenül hat (közkötelező erő).¹⁴

Nézetünk szerint, a kollektív munkaszerződések tartalmának tárgyi joggá való minősítésénél egyik kritérium sem döntő. Mamutvállalatok szolgálati szabályzatai a munkavállalók egyedi megnevezése nélkül előre vannak megállapítva, tehát érvényesül bennük az absztrakció elve, továbbá több százezer munkásra, illetve tisztviselőre vonatkoznak, tehát megvan náluk a nagy számok kritériuma is — és mégsem jogszabályok.

Vizsgálat tárgyává kell tenni tehát az ú. n. közkötelező erő kérdését.

Hazai jogunkban elsődleges és másodlagos jogforrások vannak. Ez utóbbiak (kormányhatalom, törvényhatóságok és községek) szintén közjogi szervek és jogszabályalkotásuk közjogi aktus. E jogszabályalkotásokra minden vonatkozásban a közjog szabályai irányadók. Nagy történelmi átalakulásunk mélyreható reformja éppen abban áll, hogy az állam egyes típusszerződések megkötését és tartalmuk meghatározását monopolisztikus joggal bizonyos társadalmi szervekre bízta. Az állam nem ragaszkodik jogmonopóliumához, de nem is adja meg magános személyeknek a jogosultságot, hogy bizonyos jogviszonyukat, különösképpen munkaviszonyukat szabadon rendezzék. Az állam közbenső megoldást választ: társadalmi szerveket bíz meg a rendezéssel és azt is megengedi, hogy a rendezés magánjogi jogügylet — szerződés — alakjában történjék. Azt azonban már nem tűri, hogy e téren a magánjog szabályai maradéktalanul érvényesüljenek.

Ezzel a jogpolitikával azok a jogvidékek, amelyek az elméletben és irodalomban mint *szociális jog* ismeretesek,¹⁵ egy újabb jogterülettel szaporodtak. A kollektív munkaszerződéssel megkezdődött a *magánjogi szerződés szocializálása* is. Ennek a társadalmi vagy szociális jognak legfőbb jellemzője, hogy benne a közjogi s magánjogi elemek vegyesen jelentkeznek. Az általános magánjog s a társadalmi (szociális) jog alapvető kérdésekben különböznek egymástól. A társadalmi (szociális) jogban már a szerződéskötési képesség

sem azonos az általános magánjogéval. Amíg az általános magánjogban jogügyletet minden jog- és cselekvőképes személy köthet, addig a kollektív szerződés kötéséhez felhatalmazottságra van szükség. Ezt a szerződéstípust természetes személyek egyáltalában nem, a jogi személyek közül is csak azok a privilegizáltak köthetik, amelyeket a 8.620/1946. M. E. r. 1. §-ában kimerítően felsorol. A szerződéskötési képesség vitás eseteiben egyenesen miniszteri kijelölésre van szükség. Kollektív munkaszerződés megkötéséhez tehát nem elegendő általános jog- és cselekvőképesség, ahhoz különleges — mondhatnók szociális — szerződésképesség (ú. n. Tariffähigkeit) kívántatik meg.

IV. Egyébként a kollektív munkaszerződés jogi természeté nem abszolút, hanem relatív jellegű. Függ a mindenkori jogrendszer adott szabályaitól. Ezért nem adható a kollektív szerződésnek egy általános és minden időktől független meghatározása. Rendkívül fontos következtetéseket vonhatunk azonban egy adott kor kollektív szerződésének jogi természetére annak ú. n. *személyi s tárgyi hatályából*.

Előrebocsátjuk, hogy következő fejtegetéseink során a kollektív szerződéseknek csak az ú. n. normatív részét, vagyis azt tettük vizsgálódásunk tárgyává, amely a munkaszabályokat foglalja magában.

Ezidőszerint a 8.620/1946. M. E. rendelet a kollektív szerződések kútfője. Egyik legfontosabb intézkedése, hogy a szerződések *személyi hatályának* körét a legtágabban vonja meg. A kollektív munkaszerződések hatálya nemcsak a szerződést megkötő felekre (az érdekképviselőkre) s a részesekre (az érdekképviselőket tajaira), hanem az ú. n. kívülállókra is kiterjed.¹⁶

A rendeletnek a kollektív szerződések tartalma és tartalmuk kényszerítő jellege — az ú. n. *tárgyi hatály* — tekintetében irányadó intézkedései már nem eléggé átgondoltak. Nem írja elő a rendelet a kollektív szerződések szükségképi tartalmát. A szükségképi tartalom rendeleti előírása éppen a kútfői jelleg megállapíthatása szempontjából bírt volna jelentőséggel. E szerződési típus természetének kutatói közül u. i. többen vallják azt a nézetet, hogy a szerződések kútfői jellege megjelenési alakjuktól függ. Nálunk *Nagy Ferenc* a Vasúti Üzletszabályzatot azért tartja tárgyi jognak, mert azt a magyar kormány bocsátotta ki s az a törvényes kormányrendelet minden kellékével bír.¹⁷ Az ú. n. formalitástan képviselőinek álláspontja szerint a kollektív szerződés ezidőszerint azért nem volna kútfő, mert annak szövege nem kormányrendelet alakjában jelentkezik.

Sajátságos a 8.620/1946. M. E. r. álláspontja a *kényszerítő* vagy más kifejezéssel élve, az *átala-*

lat vezetőségének rendészeti felelőssége áll be a F. H. irányában (R. 19. §.), de figyelmen kívül hagyásuk nem érinti az ily módon megkötött biztosítási szerződés érvényességét. Ehhez képest különösen az általános biztosító feltételektől való eltérést tiltó említett rendelkezésre nem nyer alkalmazást az általános magánjognak az a szabálya, amelynek értelmében a törvényes tilalomba ütköző szerződés semmis. «Magyar Jogi Szemle VII. 114. old. V. ö. Kuncz Odón: A Magyar Kereskedelmi és Váltójog vázlat. III. rész 1. fele. A biztosítás 46—50. old.

¹⁴ *Pernecky*: A kollektív munkaszerződés 137. old.

¹⁵ *L. Stein*: Die Sociale Frage im Lichte der Philosophie 607—608. old.

¹⁶ Helyesen fejtette ki *Pernecky Béla* a Magyar Jogászegylet Munkaügyi Szakosztályában »A kollektív munkaszerződés jogi természeté« c. tartott előadásában, hogy ezzel az intézkedéssel a kívülállók is részesek lettek.

¹⁷ A magyar kereskedelmi jog kézikönyve VIII. kiadás II. kötet 365. old. Ugyanigy a francia jogban Bréthe; idézi *Pernecky*: A kollektív munkaszerződés 130. old. 22. jegyz.

kító erő tekintetében is. A rendeletnek ebben a vonatkozásban két parancsa van : egyik a szakmai kollektív szerződés-kötő érdekképviseléseknek, a másik az egyedi (individuális) szolgálati szerződést vagy megállapodást létesítő személyeknek szól. A 2. § szerint a szakmai kollektív szerződés tartalma csak kivételes esetekben térhet el a kollektív keretszerződés rendelkezésétől és csak akkor, ha az eltérő rendelkezéseket a kollektív keretszerződés nem tiltja. Ha a kollektív szerződéseket jogforrásoknak tekintjük, a 2. § most idézett rendelkezése tulajdonképpen nem a kényszerítő erő (cogentia) kérdését, hanem a kútfők kollízióit szabályozza.

A rendeletnek egyedül a 8. §-a tartalmaz tiltó intézkedést az egyedi (individuális) szerződést vagy megállapodást létesítő személyekkel szemben és ezt is csak a kollektív munkaszerződésben megállapított legkisebb, illetve a legmagasabb munkabérek átlépésével kapcsolatban. Egyébként a rendelet nem mondja ki a kollektív szerződések és pedig sem a kollektív keretszerződés, sem a kollektív szakmai szerződés tartalmának kényszerítő erejét. Az általános kényszerítő erőt csak maguk a kollektív keret- és a kollektív szakmai szerződések deklarálják. Így a gyáripárban kötött kollektív keretszerződés bevezető sorai szerint :

»... minden egyéb, a munkáltató és a munkavállaló között esetleg fennálló egyesség olyan intézkedései, amelyek a jelen kollektív szerződés irányelvei alapján létrejövő szakmai szerződések határozmányaitól eltérnek, hatályukat veszítik és ilyen egyesség kötése a kollektív szerződés érvényességi idejének tartama alatt nincs megengedve.«¹⁸

A kollektív szerződések tartalmának általános kényszerítő erejét — nézetünk szerint — nem a kollektív keretszerződéseknek, hanem magának a 8.620/1946. M. E. rendeletnek kellett volna kimondania. Ez a deklaráció a rendeletnek, mint magasabbrendű kútfőnek lett volna a feladata. De lege lata tehát az a helyzet, hogy az egyedi (individuális) szerződéseknek vagy megállapodásoknak a szakmai kollektív szerződések rendelkezéseitől eltérő kikötései nem is ütköznek a rendelet intézkedéseibe, mert a rendelet olyan intézkedéseket, amelyekbe az egyedi (individuális) szerződés vagy megállapodás ütközhetnék — eltekintve a munkabérekre vonatkozó szabálytól — egyáltalán nem is tartalmaz. Az egyedi (individuális) szerződések vagy megállapodások tehát legfeljebb a rendelet szellemébe, intenciójába ütközhetnek s így semmisségük, mint törvényes tilalomba ütköző ügyleteké (M. M. T. j. 972. §) csak induktív következtetéssel állapítható meg. A rendeletalkotónak azonban kétségen kívül az volt a szándéka, hogy az eltérő kikötések ne csak *contra contractum collectivum*, hanem *contra legem* kikötéseknek is minősüljenek s így semmisségük minden további következtetés nélkül azonnal megállapítható legyen.

V. A kollektív szerződés tartalmának jogi minősítése szerintünk attól a viszonytól függ, amelyben az ítéldbíró áll az elébe kerülő kollektív szerződési szöveggel.

Első s legfontosabb kérdés : elbírálnak-e az ítéldbíró principaliter a kollektív szerződés érvényességét? Az 1869 : IV. t.-c. 19. §-a értelmében a bíró a rendeletek törvényessége felett egyes esetekben ítélt. Hazai jogunk alapvető tétele, hogy ezt a bíró principaliter, vagyis ítéletének rendelkező részében sohasem teheti, tekintve, hogy a törvényesség nem magánjogi, hanem közjogi kérdés. Az ítéldbíró az egyes kollektív szerződések törvényességét principaliter szintén nem bírálhatja el. Ez tételes jogszabályból is megállapítható. A 8.620/1946. M. E. r. 3. és 5. §-ai u. i. elzárják a polgári perutat annak vizsgálata elől, vajjon a kollektív szerződés nem ütközik-e jogszabályba, illetve nem veszélyezteti-e súlyosan az ország közgazdasági érdekét. A szerződések érvényességének e szempontból való vizsgálata különleges perenkívüli eljárásra van fenntartva. A törvényesség vizsgálata principaliter az Országos Munkabérmegállapító Bizottság elnökének, illetőleg a Bizottságnak hatáskörébe tartozik.

De vajjon határozhat-e az ítéldbíró a kollektív szerződés törvényessége felett esetenként ítélete indokolásában (incidentaliter), ha és amennyiben egyáltalában hatáskörébe tartozik a kollektív szerződés valamely vonatkozása felett dönteni?

A kollektív szerződés — amennyiben kútfő — ezidőszert kétségen kívül kisebb értékű kútfő, mint a rendelet. A kollektív szerződés alkotmányjogi szempontból harmadlagos kútfő, mely létét egy másodlagos kútfőnek, a rendeletnek köszönheti. Ha pedig alkotmányjogunk értelmében a bíró a rendeletek törvényességét az 1869 : IV. t.-c. 19. § alapján incidentaliter elbírálnak, az argumentum a majori ad minus logikai tételénél fogva meg kellene adni a bírónak ugyanezt a hatáskört és ítélkezési módot a kollektív szerződés törvényessége tekintetében is. Ezen álláspont helyességét támogatja az a szoros függőség (koordináltság), amelyben a rendelet 5. §-a értelmében a kollektív szerződés érvényessége az ország közgazdasági érdekeivel már létrejöttének pillanatában áll. Márpedig a gazdasági, pénzügyi s esetleg a politikai viszonyok a kollektív szerződésnek a hivatalos lapban történt közzététele után oly gyökeresen megváltozhatnak, hogy a megkötéskor gazdaságilag szükséges és hasznos kollektív szerződés utóbb az ország közgazdasági érdekeit súlyosan veszélyeztetheti és ez esetben elveszti törvényességét. Ha tehát az ítéldbírónak egyáltalán hatáskörébe tartoznának a kollektív szerződés feletti bíraskodás, el kellene ismerni azt a hatalmát is, hogy annak ú. n. közjogi érvényessége kérdésében incidentaliter dönthesen.

A legfontosabb és egyben talán döntő kérdésnek is azonban azt tartjuk, hogy a rendes bíróság hatáskörébe tartozik-e a kollektív szerződés mint jogügylet magánjogi érvényességének elbírálása. Szerintünk erre a kérdésre adott választól függ a kollektív szerződések tartalmának jogi minősítése.

¹⁸ Magyar Közlöny 1946. évfolyam 167. szám. Jogtudományi közlöny

A 8.620/1946. M. E. sz. rendelet idevonatkozó szabálya, sajnos, nincs szerencsésen megszerkesztve. A 9. § kizárólag a szerződések alkalmazásánál felmerülő *elvi jelentőségű vitás kérdésekről* tartalmaz intézkedést és azok elbírálását az Országos Munkabérmegállapító Bizottság hatáskörébe utalja. Sem jogszabályainkban, sem jogirodalmunkban nem találjuk azonban szabatos meghatározását az elvi jelentőségű kérdés fogalmának. A külföld jogirodalma a jogelvek különböző fokozataival operál és a jogszabálytól megkülönböztető jelüket (*differentia specifica*) abban ismeri fel, hogy a jogelv szemben a jogszabállyal, nem méri le az egyéni érdekeket, sőt azokat valamely jogi gondolat célszerűsége, egyszerűsége és világossága kedvéért egyenesen feláldozza. Ez a meghatározás nem könnyű feladatot ró a jogászra, mert nehéz megállapítani: mikor áldoz fel a törvényhozó egyéni érdekeket valamely jogi gondolat érdekében, másszóval: mikor emelkedik fel valamely jogvita az érdekharcok porondjáról magasabb elvi síkra.¹⁹ A rendelet azon szabályából azonban, hogy csak a szerződések alkalmazásánál felmerülő elvi jelentőségű vitás kérdések tartoznak az Országos Munkabérmegállapító Bizottság hatáskörébe, arra lehet következtetni, hogy a kollektív szerződés alkalmazásánál felmerülő mindazok a vitás kérdések, amelyek nem elvi jelentőségűek, továbbá a kötelelem ú. n. keletkezési létszakára vonatkozó jogviták nincsenek fenntartva e különleges perenkívüli eljárásra, tehát polgári perútra tartoznak.²⁰

¹⁹ A jogelv fogalmát *Bierling* sem határozza meg; ő csak a jogelvtan definícióját adja a következőkben: „*Juristische Principienlehre ist die systematische Darstellung derjenigen juristischen Begriffe und Grundsätze, welche im wesentlichen — ihrem sets gleich bleibenden Kerne nach — unabhängig sind von der individuellen Besonderheit irgend eines bestimmten (konkreten) positiven Rechts.*“ I. m. I. ol.

²⁰ A gyakorlat egyáltalán nem követi a 8.620/1946. M. E. r. 9. §-ának elgondolását, sőt attól kifejezetten eltér. Még a rendelet megjelenését megelőzőleg a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége s a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége (Szakszervezeti Tanács) között létrejött s a Magyar Közlöny 167. számában, vagyis két nappal a rendelet megjelenése előtt közzétett kollektív keretszerződés három fokozatát ismeri a vitás kérdések elintézésének:

a) a szerződés értelmezése vagy alkalmazása tekintetében kisebb, helyi jelentőségű vitás kérdéseket az üzemi bizottságok, illetve a munkavállalók bizalmiái s a munkáltató;

b) az a)-ban említett eljárás sikertelensége esetén, vagy az általános érdekű vagy elvi jelentőségű vitás kérdéseket a szakmanként felállított egyeztető bizottságok döntenek el;

c) akár a szerződés alkalmazása, akár annak értelmezése tekintetében felmerülő vitás kérdéseket, amennyiben azokat az a) és b) pontokban említett módon elintézni nem lehet, az Országos Munkabérmegállapító Bizottság dönti el.

A b) és c) pont szerinti eljárás csak az érdekképviseltek között folyik, az a) pont esetében a vitában más érdekeltek is résztvehetnek.

Az Országos Munkabérmegállapító Bizottság mint választott bíróság jár el, mert a szerződés szerint annak döntését az érdekképviseltek magukra nézve kötelezőnek ismerik el.

A szerződés *keletkezési létszakában* felmerülő vitás kérdések közül legfontosabbak azok, amelyek a szerződési akarat hiányaira vonatkoznak. Nézetünk szerint színvallató kérdés: vajjon a kollektív szerződés akarathiányainak — kényszer, tévedés és megtévesztés okából való — elbírálása a rendes bíróság elé vihető-e vagy sem. A válaszból bizonyos következtetés vonható a kollektív szerződés tartalmának jogi természetére.

Igenlő esetben a kollektív szerződés — bár a társadalmi (szociális) jog különleges szabályai uralják — közönséges magánjogi jogügyletnek tekintendő, amely keletkezési feltételeit és perbeli sorsát illetően mindenben osztozik az egyéb magánjogi jogügyletek természetében és sorsában. A kollektív szerződés tartalma e szemlélet alapján nem vindikálhatja magának tárgyi jog jellegét. Mert bármily forradalmi átalakuláson ment is keresztül munkajogunk az utóbbi évek sorsdöntő történelmi eseményei következtében — nehezen tudnók összeegyeztetni alkotmányjogunk alapelveivel, hogy a tárgyi jog szabályai polgári perúton megtámadhatók és a rendes bíróság által hatályon kívül helyezhetők legyenek.

A kollektív szerződés tartalmának tárgyi joggá minősítése szükségképpen megkívánja, hogy a rendes bíróságnak az ügylet magánjogi érvényessége kérdésében ne legyen ítélkező hatalma.

E jogi álláspont helyességét támogatja a kollektív szerződésekről intézkedő 8.620/1946. M. E. r. azon intézkedése is, hogy a kollektív szerződés tartalmát bizottsági döntés megváltoztathatja, sőt a döntés magát a szerződést is helyettesítheti (5. §). Nem vitás, hogy ez a döntés — lévén perenkívüli határozat — polgári per tárgya nem lehet. Már pedig felette visszás helyzet volna, hogy a felmerülő vitás kérdések polgári perútra vihetők legyenek, ha a szerződő felek ú. n. kollektív akarat szerződés alakjában jelentkeznek, ellenben el legyen zárva a perút, ha ezt az akaratot bizottsági döntés tükrözi vissza. Különösen visszás volna ez a bifurkáció abban az esetben, amikor a Bizottság döntése a kollektív szerződést csak módosítja, illetve kiegészíti. Ilyenkor polgári perútnak helye lenne annyiban, amennyiben a kereset a kollektív szerződés megtámadására irányul, ellenben azok az intézkedések, amelyeket a bizottsági döntés foglal magában, továbbra is érvényben maradnának. E fonák helyzetet csak az ú. n. részleges semmisség vagy megtámadás jogszabályának (M. M. T. j. 1020. §) segítségével lehetne megoldani, ezzel azonban visszatérnénk a jogügyleti szemléletre s feladnók a kollektív szerződések kútfői jellegét.

A szerződő felek kollektív akaratának (nyilatkozatának) jogi sorsa s minősítése azonban nem függhet attól az esetlegességtől, hogy az milyen jogi alakban lát napvilágot. A Hivatalos Lapban közzétett akarat (nyilatkozat) — akár szerződés,

A kollektív keretszerződés által előírt ezt az eljárás-szabályozást a rendelet megjelenését követő szakmai kollektív szerződések is átvették. (L. Tébe kollektív 1946 október 10. Kocsz kollektív 1946 november 22.)

akár bizottsági döntés alakjában jelentkezik is — olyan jogi természetű, hogy a törvényhozónak azt megtámadhatatlannak kellene nyilvánítania.²¹

²¹ Olyan szabályra gondolunk, mint amilyent a korlátozott felelősségű társaságról szóló 1930. V. t.-c. 15. §-a foglal magában: »A társaságnak a cégjegyzékbe bejegyzése után a társasági szerződés alaki kellékeinek hiányaira többé nem lehet hivatkozni. A társasági szerződés megkötésénél közbejött akaratihányok alapján sem lehet ez időpont után a társaság megalakulásának érvényességét kétségbe vonni.« V. Ö. *Túry Sándor Kornél*: Szilárd jogú nyilatkozatok a kereskedelmi jogban c. tanulmányát. *Szladits Emlékkönyv* 79—130.

Azoknál a szerződési nyilatkozatoknál, amelyek nagyszámú személyek jogviszonyát szabályozzák s a nagy nyilvánossággal is közölve vannak (»Erklärung an die Öffentlichkeit«) — ennél fogva a köz bizalmára számítanak, — elengedhetetlen követelmény, hogy ez a bizalom feltétlen védelemben részesüljön. Dogmatikai szempontból tehát ez a védelem elemi kelléke volna annak, hogy a kollektív szerződések u. n. munkásszabályait tárgyi jogi szabályoknak minősíthessük.

íj. Dr. Nagy Dezső.

A békeszerződés és a nemzetközi bíraskodás.

A békeszerződés 40. cikke döntőbizottság szervezéséről rendelkezik. E szerint a rendelkezés szerint, a Bizottság egyfelől Magyarország, másfelől az ellenérdekű ország egy-egy képviselőjéből, valamint a két fél közös megegyezésével valamely harmadik ország állampolgárai közül választott harmadik tagból áll. Ha az utóbbi tag kijelölésére az érdekeltek egy hónapon belül meg nem egyeznek, a kijelölésre bármelyik fél az Egyesült Nemzetek főtitkárát kérheti fel.

Ez a bizottság a békeszerződés idézett cikke értelmében, a felek bármelyikének kérelmére, dönt a békeszerződés értelmezésére, vagy végrehajtására vonatkozó minden vitás kérdés esetében, feltéve, hogy az közvetlen diplomáciai tárgyalás útján nem nyert megoldást és a három nagyhatalom budapesti diplomáciai képviselőinek a 39. cikk alapján eljáró vezetői két hónap alatt nem döntöttek el azt. Így eljár a bizottság, az utóbbi feltétel fennállása esetén, a békeszerződés 11. cikke szerint Csehszlovákiának és Jugoszláviának átadandó történelmi levéltárak, könyvtárak, okmányok, régiségek, más kulturális tárgyak, valamint jugoszláv vagy csehszlovák művészek, írók és tudósok eredeti műveinek jegyzékbe foglalása tekintetében felmerülő vita esetén is. Nem ez a bizottság dönt azonban akkor, ha a békeszerződés valamely cikke különleges eljárási módot ír elő.

Ilyen különleges eljárással kell elintézni azt a vitás ügyet, amely a békeszerződés 24., 25. és 26. cikkeivel, valamint annak IV., V. és VI. számú mellékleteivel kapcsolatban merül fel. A most idézett cikkek az Egyesült Nemzetek bármelyikének területéről elhurcolt javakról, az 1938. évi november 2-i bécsi döntés hatálytalantításából folyó csehszlovák igényekről, az Egyesült Nemzeteknek és állampolgáraiknak Magyarországon fennálló törvényes jogai és érdekei visszaállításáról rendelkeznek. Az említett mellékletek pedig a Szövetséges és Társult Hatalmakat és azok állampolgárait megillető ipari, irodalmi és művészeti tulajdonról, az Egyesült Nemzetekhez tartozó biztosító vállalatok biztosítási állományának viszaszerzéséről és üzleti tevékenységének folyta-

tásáról, magánjogi szerződések felbontásáról, illetve érvénybenlétéről, az elévülési időről, a forgatható értékpapírokról s a háború alatt keletkezett bizonyos bírói határozatokról tartalmaznak intézkedést.

Az ezekkel a rendelkezésekkel kapcsolatban felmerülő vitás kérdéseket, a békeszerződés 35. cikke szerint, Egyeztető Bizottság elé kell vinni döntés végett. Az Egyeztető Bizottság az érdekelt Egyesült Nemzetek kormányának és a magyar kormánynak egyenlő számú képviselőiből áll. Ha az egyeztető bizottságban három hónap alatt nem jön létre megegyezés, bármelyik kormány kívánhatja a Bizottságnak harmadik taggal való kiegészítését. Amennyiben az utóbbi tag kijelölésére a két kormány között nem létesül megegyezés, bármelyik fél az Egyesült Nemzetek főtitkárától kérheti a harmadik tag kijelölését.

Amint ezt dr. Váli Ferenc »A békeszerződés jóvátételi és gazdasági rendelkezései« cím alatt írott, a Jogtudományi Közlöny ezévi 5. számában megjelent cikkében kétséget kizáróan kimutatta, úgy a 40. cikk szerint Bizottság, mint a 35. cikkben szervezett Egyeztető Bizottság előtti eljárás, voltaképpen nemzetközi választott bíraskodás.

Az érdekelt államok bíráinak, az ú. n. nemzeti bírának a nemzetközi ítélőszékben való részvételét, amint ezt a Magyar Jogászegyletben 1946 október 25-én »a Nemzetközi Bíróság szervezete az Egyesült Nemzetek keretében« cím alatt tartott előadásomban részletesen kifejtettem, általában nem tartom helyesnek. A fent említett Bizottságokban pedig az ellenérdekű felek bíráin kívül csak egyetlen olyan bíró van, aki nem állampolgára a felek egyikének sem, így nyilvánvaló, hogy az esetek túlnyomó részében a vitás kérdést a harmadik ország kijelölt bírása, vagyis voltaképpen egyes bíró dönti el.

Minthogy így a tévedésre nagyobb a lehetőség s a politikai tekintetek is erősebben érvényesülhetnek, mintha nagyszámú és túlnyomórészen nem az érdekelt felek bíráiból álló bírói testület dönt végső fokon az ügyben, helyes lenne a Bizottságok döntései ellen a fellebbezés jogát biztosítani.

Az 1930. évi április 28-i párisi egyezmény hasonló esetekben fellebbezési lehetőséget adott. Ennek X. cikke szerint ugyanis Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia egyfelől s Magyarország másfelől megállapodtak abban, hogy a trianoni szerződéssel létesített Vegyes Döntőbíróságoknak nem agrárperekben, akár a hatáskör kérdésében, akár az ügy érdemében a szerződés életbelépése után hozandó összes ítéleteire nézve az Állandó Nemzetközi Bírószágot fellebbezési felülbírási jogkörrel ruházzák fel anélkül, hogy evégből külön döntőbírószági szerződés kötése volna szükség. A fellebbezési határidőt három hónapban állapították meg.

A felhozott indokoknál fogva helyes lenne hasonló szerződések létesítése az Egyesült Nemzetek államaival a fent jelzett Bizottságok döntéseire nézve.

Az, hogy a békeszerződés 35. és 40. cikke szerint a Bizottságok határozata végleges, nem lehet akadálya annak, hogy utólagos szerződéssel a fellebbezés joga megadassék. A trianoni szerződés 239. cikke is véglegesnek nyilvánította a Vegyes Döntőbírószágok határozatait s a párisi egyezmény mégis lehetővé tette a fellebbezést.

Meggyőződése, hogy a fellebbezésre vonatkozó szerződés folyamánként a jelenlegi Nemzetközi Bírószág által hozandó fellebbviteli döntések nagymértékben előmozdítanak a nemzetközi bírászkodás és a nemzetközi szokásjog további fejlődését.

Épp ezért nem gondolnám, hogy az ilyen szerződés kötése irányuló kezdeményezés az Egyesült Nemzetek államainak túlnyomó részénél ellenzésre találna s különösen nem Csehszlovákia és Jugoszlávia részéről, amelyek részesei voltak az említett párisi egyezménynek.

Magyarország érdekei szempontjából, a mult tanuságai szerint, mindig előnyös volt, ha vitás ügyében a politikai szempontok helyett elsősorban a jogszabályok rendelkezései érvényesültek, hogy csak a Pázmány Péter Tudományegyetem perére mutassak rá példaként.

Úgy a nemzetközi jog és a nemzetközi bírászkodás fejlesztésének, mint a magyar érdekek hathatósabb érvényesítésének szempontjai indokolnák tehát, hogy a magyar kormány az 1930. évi párisi szerződés X. címében foglalt megállapodáshoz hasonló szerződés megkötésére tegyen kezdeményező lépéseket az Egyesült Nemzetek kormányainál.

Dr. Harmathy Attila

„Egyeztető Bizottság — Orosháza.”

A Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége (FÉKOSZ) a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozik és jelenleg kb. 350.000 tagja van. Helyicsoportjai behálózák az egész országot. Minthogy a 100.800/1945. F. M. rendelet értelmében a szakszervezet látja el a mezőgazdasági munkaközvetítést is, ezek a szervek állam által átruházott feladatot is teljesítenek. A szakszervezet hivatalos lapja a hetenként megjelenő Dózsa Népe. A lap közli a központba befutó érdekesebb gazdasági munkaközvetítő irodai jelentéseket is.

Az 1947 február 16-i III. évfolyam 7. számában közölte az orosházi munkaközvetítő iroda vezetésével megbízott Németh József földmunkás jelentését az 1946. évi működésről. A szokásos adatok után a jelentésben a következő szöveg olvasható:

»Az irodát sokan keresték fel vitás ügyek elintézésére úgy a gazdálkodók, mint a munkavállalók részéről. 1946 március 1-től június 2-ig 114 vitás ügyet intézett el az iroda, de ez annyira megnehezítette az adminisztrációs munkát, hogy végre is fel kellett szólni az érdekcsoportokat, hogy vitás ügyek elintézésére alakítsunk egy békéltető bizottságot, amely bizottság a vitás ügyeket meghatározott napokon letárgyalja. Június 2-án ült össze ez a bizottság, amely június 2-től december 31-ig 362 vitás ügyet tárgyalt le. Az összes vitás ügyek száma 476, ebből a járásbírószágra csak 29 ügy került törvényes elintézés

végétt. Ennél az egyeztető bizottságnál nincsenek politikai érdekek, a vitás ügyekben minden érdek nélkül, csak az igazságosság szemüvegén át hozza meg határozatát.«

A szolgálati jogviszonyból folyó mezőgazdasági jogviták eldöntésének Magyarországon hosszú története van. Az úriszék megszűnt, de a mezőgazdasági munkavállalói réteg a közigazgatást, mely munkaügyeiben döntött, az úriszék jogutódának érezte és tekintette. Már évtizedek óta minden haladó jogász síkra szállt amellett, hogy a mezőgazdasági munkaügyeket is utalják a bíróság hatáskörébe a közigazgatás helyett. A szolgabíró kikapcsolása jelképes elv lett. A felszabadulás után ennek a régi programpontnak a demokrácia jogrendszere eleget is tett, midőn az 1.800/1946. M. E. számú rendelettel a gazdasági munkavállalók ügyeit is a járásbírószág, mint munkaügyi bíróság hatáskörébe utalta. Meg kell azonban jegyezni, hogy a program megvalósítása akkor lett lehetséges, midőn a viszonyok már megváltoztak. A mai közigazgatás már nem tekinthető az úriszék folytatásának, a bíróság és közigazgatás határvonalai sok helyen elmosódnak, vagy egymásba kapcsolódnak és így a régi program megvalósítása más körülmények között és más helyzetben történt, mint amelyben a követelés feltétlenül indokolt volt. A közigazgatásban érvényes volt szegényjog a bírósági eljárásban nem érvényesíthető és munkaügyekben a bírósági szegényjog kérdése még nincs meg-

oldva. A járásbíróság néha messze esik felektől, tanuknak. Tény az, hogy a jelen pillanatban a gazdasági munkaviszonyból folyó követelések érvényesítése rendezetlen, szervezetlen és igen nehéz kérdése az érdekképviselőnek. Ezért a legnagyobb figyelemmel kell kísérni minden népi kísérletet, mely a kérdés eldöntését elősegíti.

A fentidézett jelentés olvasása után írtam a szövetség munkaközvetítőjének és az egyeztető bizottság működéséről részletes felvilágosítást kértem. Minden irányban érdeklődtem. Ügykezelési, szervezeti, perrendi szempontból kértem felvilágosítást és a működés hatásossága szempontjából is. Igen hamar kaptam választ. A válaszból kiemelem a következőket:

»Igen, legtöbb baj a bérkérdések körül van, de sok bajunk van a felesek és harmadosok vitás ügyeivel is. Tárgyalást vasárnapokon tartunk. Egy alkalommal 8—10 tárgyaló fél lesz behíva. Először kihallgatjuk a feleket, azután szabad utat engedünk a vélemények nyilvánításának és amikor a felek kidühöngték magukat, csendre intjük őket, a tényekből levonjuk az igazságot, ezt nyugodtan megmagyarázzuk nekik, kiszámítjuk, mi jár a munkásnak, felesnek vagy harmadosnak. Ezt a felek megnyugvással tudomásul veszik. Az elintézésről jegyzőkönyvet veszünk fel és azt mind a két fél megkapja. A felek teljesen önként vetik alá magukat, nem gyakorolunk semmi nyomást, arra sem, hogy a tárgyalásra bejönnek-e vagy sem. Amint a kimutatás bizonyítja, majdnem száz százalékig sikerült eredményt elérni. Ha egyik vagy másik fél részéről akad, aki makacsodik, azt elküldjük a járásbíróshoz és így a mi részünkről elintéződött az ügy. — Mi tanukat nem szoktunk beidézni, de ha valamelyik fél kívánja a kihallgatásukat, eleget teszünk az óhajának. Az a tapasztalat, hogy a tanu mindég többet tud, mint a kárvallott, tehát többet is »homokol«, illetve hazudik. A tanuk behívása helyett mi rendszerint helyszíni szemlét tartunk, erről jegyzőkönyvet veszünk és ez többet mond minden tanunál.« A levél végén arra kér, hogy egy legközelebbi tárgyalási napra utazzam le. Kb. két hét múlva kaptam értesítést, hogy 1947 április 17-én tárgyalás lesz, jöjjen le. Reggel 9 órakor kezdik.

A kitűzött tárgyalási napon reggel fél 9 órakor megérkeztem Orosházán a tárgyalószobába. Azelőtt szállodai szoba volt, kissé szűk, ott van elhelyezve a munkaközvetítő adminisztrációja is. Már ott voltak a munkaközvetítő, a munkaközvetítő alkalmazottja mint jegyzőkönyvvezető és az egyeztető bizottság tagjai. A tanácsasztal mellett ült: egy kisközpárti, egy nemzeti parasztpárti, egy tag a parasztszövetségből, egy a földmunkások szakszervezetéből, egy a helyi szakszervezeti tanács részéről és a gazdasági munkaközvetítő iroda vezetője. Összesen tehát hat tag. Az összetételből megállapítható, hogy sem politikailag, sem gazdasági szempontból magában az összetételben nincs majorizáló elem. Hangsúlyoznom kell azt is, hogy a három órán át lefolytatott tárgyalások alatt nem tudtam meg-

állapítani, hogy van-e elnök egyáltalán. A határozatokat a munkaközvetítő iroda vezetője hirdette ki és diktálta jegyzőkönyvbe.

Az érdekelt felek, azok hozzátartozói és az előállított tanuk részben a szobában, részben a folyosón tartózkodtak.

A tárgyalások megkezdése előtt betekintettem az adminisztrációba.

Van egy könyv, melyben a következő rovatok vannak: folyószám, panaszos neve, lakcíme, igény természete és összege, panaszolt neve, lakcíme, megjegyzés. Ebbe az utolsó rovatba kerül a tárgyalás, vagy tárgyalások napjának feljegyzése és egész rövid feljegyzés az elintézésről. A panaszokat szóban vagy írásban veszik fel. Felvételkor a könyvbe beiktatják. Utána kitűzik tárgyalásra és arra idézést bocsátanak ki. Az idézés, valamint a jegyzőkönyv »EGYEZTETŐ BIZOTTSÁG — OROSHÁZA« bélyegzővel van ellátva. Az idézést az előjáróság kézbesíti ki. Az idézés szövege. »Egyeztető Bizottság Orosháza. — 126/1947. sz. — Felhívás. — Nagy János Orosháza, -utca -sz. lakost felhívjuk, hogy Kiss Péter ügyben az Egyeztető Bizottság irodájában 1947 április 17. d. e. 9 órakor saját érdekében jelenjen meg és hozza magával a bérlevelet. — Orosháza, 1947 április 11. — Egyeztető Bizottság. Aláírás.« Ezen idézés alsó része »kézbesítési ív«, mely a felső résztől elválasztható és amelyen az átvevő aláírásával a »Felhívás« átvételét elismeri a dátum megjelölésével.

A gyakorlat szerint az idézettek megjelennek, ritkán csupán második idézésre, de megjelennek.

1947 április 17-én reggel 9 órától 12-ig tárgyalt az Egyeztető Bizottság. Öt ügyet tárgyalt le. Ezek a következők voltak:

1. Fivér perelte a nővérét. Munkabért kért, mert a télen át ott dolgozott és bért nem kapott. A nővér védekezése az, hogy már másodízben fordul elő, hogy fivére tél elején bekéredzkedik hozzá azzal, hogy lássa el, az idényben majd ledolgozza. Ő ellátta fivérét, akinek télen annyi munkája sem volt, mint amennyit fogyasztott, így tehát nem tartozik semmivel, mert idén éppúgy, mint azelőtt, a munka megkezdésekor eltávozott. A kikérdezésből kitűnik, hogy a háztartásban, illetve a gazdaságban összesen három személy volt és négy jószág. Ennélfogva nem volt annyi munka, hogy a panaszos fivér többet dolgozhatott volna, mint amennyit az ellátása megért. Elutasítják a panaszt. Jegyzőkönyvet nem vesznek fel.

2. Panaszos a feles bérletet kéri vissza. Az ingatlan közös tulajdonban van és a tulajdon nincs megosztva. A tulajdonosoknak nincs egyöntetű elhatározásuk a felesel szemben. A bizottság a panaszt a járásbíróshoz utalja, minthogy a tulajdoni kérdések ehelyütt nem dönthetők el.

3. Az éves cseléd felesége emelt panaszt a gazda ellen, mert a szerződéses kötelezettségeit nem teljesíti. A feleség álláspontja: az uram ingyen dolgozik. A gazda bemutatja a szerződést: igen előnyös, amilehetőséget a bérrendelet megad,

az mind a munkavállaló javára szól. A tej körül van a baj. Kiderül, hogy az éves cseléd a neki járó tejet az unokájának viszi, de rendben megkap mindent. Elutasító jegyzőkönyv.

4. A munkavállaló 1945. évi illetményeket perel. A természetbenieket átszámítják a maximális árra, összecszerűségét megállapítják és jegyzőkönyvet vesznek fel az egységről, mely szerint a munkáltató az új után, 1947 augusztus 15-én teljesít.

5. Idézés nélkül megjelennek felek a bizottság előtt. Éves cseléd, de valahogy nem megy a közös munka. Egyik fél sem tud felhozni a másikkal szemben kézzelfogható indokot, de nem vitás a tény, hogy nem férnek meg. Megállapodnak a szerződés felbontásában és megállapítják a munkás követelését és annak esedékességi időpontját. Erről jegyzőkönyvet vesznek fel, felek aláírják.

A felek egy része nem a folyosón vár, hanem a szobában. A bizottság határozathozatalra nem vonul vissza, hanem a felek előtt tisztázzák egymásközt is az esetleges vitákat. Ezt azonban nem tekintik rendszernek, azt mondják, hogy ez a téli idő maradványa, amikor hideg volt, a folyosóra nem küldték ki az embereket, mialatt tanácskoztak, és így már meg is szokták azt, hogy a felek előtt tisztázzák a bizottság tagjai egymás közt is a kérdéseket. Előfordult, hogy ilyenkor még a felek pótlólag bele is szóltak. Ez a rendszer, vagy rendszernélküli tény igen érdekes. Nem vezet sem a bizottság tekintélyének lerontására, sem a döntés érdemének rovására. Alig hiszem, hogy jogászban ne merült volna fel még az a gondolat, hogy az ítélkezésnek esetleg használna az, ha a tanács visszavonulása alkalmával ő is ott lehetne és pótlólag érvelhetne. Sokszor csak a tanácskozás folyamán derül ki, hogy mi a fontos. De akkor a felek már nem tudnak sem tényeket előadni, sem érvelni. Ma a kontradiktórius eljárás csak azt jelenti, hogy a felek egymással tudnak vitatkozni. Talán használna is a döntéseknek az, ha a feleknek határozathozatal előtt módjukban állana a tanács tagjaival is vitatkozni. Ez a lehetőség ma ki van zárva. A tanács tagjaival ma nem lehet vitatkozni, csak a felsőbb bíróságon keresztül. A közvetlenségnek ez a kiterjesztése és általánosabb értelmezése igen érdekes orosházi kísérlet, akkor is, ha erre a szénhiány és a fűtetlen folyosó vitte az eljárás rendjét.

Az egyeztető bizottságtól kevés ügy kerül a járásbíróshoz. Helyesebben: a felek teljesítenek és így nem kényszerülnek a bírósághoz fordulni, hogy végrehajtható ítéletet kapjanak. Az egyeztető bizottság jegyzőkönyvei a közfelfogás védelme alatt állanak, melyeket teljesíteni helyes és teljesíteni kell. Majdnem ugyanúgy, mint ahogy Angliában a kollektív szerződéseket sem a perrend, sem a kötelmi jog alapján érvényesíteni nem lehet, hanem a közfelfogás az, mely a bírósági ítéletet és az esetleges bírósági végrehajtót pótolja.

Amennyiben az ügy az egyeztető bizottságtól mégis a bírósághoz kerül, azokban az ügyekben

a bíróság gyakran megidézi az egyeztető bizottság egyik vagy másik tagját. Esetleg azt, aki helyszíni szemlét tartott, esetleg azt, aki a jegyzőkönyvet aláírta. Nem tudtam megállapítani, hogy tanuként idézi és hallgatja-e ki a bíróság az egyeztető bizottsági tagot, vagy szakértőként. Hiszen ha jegyzőkönyv van, akkor tanu lehet az elismerésre, a beismerésre, sat. — mindegy. Tény az, hogy nem tudnak olyan esetről, hogy a bíróság másképpen döntött volna, mint az egyeztető bizottság. Egy kivétel még erősítette ezt a szabályt midőn bizonyítást más község területén kellett lefolytatni, ami nem állott az egyeztető bizottság módjában. A bíróság ezt a bizonyítást lefolytatta és ezért, ezen bizonyítás eredményeképpen más ítéletet hozott.

A népi szervek az egész vonalon bevonultak a bíróságba is. Nemcsak a népbírósághoz, nemcsak pl. a haszonbérleti díjakat megállapító vegyesbíróságokba, de a munkaügyi bíraskodásba is. A régi ülnöki rendszer megbukott, az intézményes és újrendszerű ülnöki rendszert a készülő Munka Törvénykönyve akarja létrehozni. De a népi munkajogi bíróságok már megkezdték működésüket az üzemi bizottságok fegyelmi bizottsága alakjában is, melyek ha beválnak, elsőfokú munkaügyi bíróságokká léphetnek elő, mint nagyobb vállalatoknál a fegyelmi bíróságok. Igen nagy figyelmet kell szentelni minden oly kísérletnek, mely a népi elemek működését szerkezeti beilleszti állami feladatok ellátásába. Különösen figyelmet érdemel oly kísérlet, mely valóban alulról jön, önként, saját kezdeményezésből. Az Egyeztető Bizottság Orosháza azért vált be, mert igazságos ítéleteket hozott, mégpedig tömegesen. Persze, a legnehezebb meghatározni, hogy egy határozat mikor igazságos, lévén minden igazság viszonylagos. De nyilvánvaló, hogy ez a bizottság éppen az igazság viszonylagosságához tudott alkalmazkodni. Ennek a relatív igazságnak az elemei: a meglévő jogszabály, a még jogszabállyá nem emelkedett közfelfogás, a termelés érdeke, mely a közérdeket jelenti, a méltányosság az egyéni igyekezet, jóindulat és dolgozni akarás irányában, végül a méltányosság a gyengébb és az erősebb viszonyában, amíg egyáltalán vannak gyengébbek és erősebbek.

Orosháza végeredményben azonban mégis csak egy pont. De a földmunkáskérdés története szempontjából jellemző és fontos pont. Nem szabad elzárkózni attól, hogy ezt a kezdeményezést értékesítsük. Nem véletlen az, hogy jogi vonalon 1946. évben épügy Orosházáról jön kezdeményezés földmunkások munkajogi kérdéseinek rendezése tekintetében, mint ahogy 50 évvel ezelőtt szervezkedési és mozgalmi vonalon. A jogi fejlődés a gazdasági és kulturális felemelkedés együttjárója kell, hogy legyen. A kezdeményezéseket felismerni, értékesíteni és a termelés, a jogbiztonság, a jogfejlődés és jogalkalmazás szempontjából értékesíteni: közérdekű, hasznos kötelesség.

Dr. Bánóczy Dénes

Békeszerződés és jóvátétel

I.

A »békeszerződés« elnevezésben két fogalom kapcsolódik: a béke gondolata, amely az erkölcs-bölcsélet határvonalait súroló szociológiai fogalom; és a szerződési elv, mint a magánjog intézményköréből kiágazó általános jogi kategória.

Rövid nyelvészeti vizsgálódás meggyőz arról, hogy a két fogalom kapcsolata ősbib és szorosabb, mint ahogy azt első szemléletre gondolnók: Pax és Pactum egyazon szótőről erednek, igei alakjuk csengése is majdnem azonos. (Pacifico, ill. paciscor) Hasonlóképpen a német Vertrag szóban is bennerejlik az »egymással békében megférés« (sich vertragen) gondolata. Nyelvünkben a régi összefüggés emlékét a békekötés-szerződéskötés párhuzamos kifejezései tartják fenn.

A béke és szerződés fogalomköreinek kapcsolódása a társadalmi fejlődés kezdetleges fokain pontosan kimutatható: eredetileg minden szerződés békeszerződés volt, akár két egyén, akár pedig nagyobb csoport kötötte azt. A szerződés ősi társadalmi funkciója szerint a szerződésre lépő felek lemondanak a nyers erőszak használatáról és azt akaratmegegyezéssel: »szerződéssel« helyettesítik.¹

A szerződésnek ez az egykori értelme a társadalmi és jogfejlődés későbbi szakaszaiban elhalványodott: a szerződés ma elsősorban kötelelem-keletkeztető causa, másodsorban pedig csoportképző, társító tényező, amelyben Szladits plasztikus kifejezésével »szervező erő« rejlik. De még az egészen fejlett jogrendszerekben is találunk jónéhány szerződés-típust, melyeknek fő tartalmát éppen a békéltető funkció teszi; példaként utalunk az első álmolási szerződésre, a bírói egyességre és a kartell- és kollektív szerződésekre.

A szűkebb értelemben vett békeszerződés fogalmát, mint jogtechnikai megjelölést, a nemzetközi jog, vagyis az a jogágazat sajátította ki, mely évszázadokon át a »háború és béke« joga nevét viselte. A következőkben megkíséreljük körvonalazni, hogy a nemzetközi jog mit ért béke, mit szerződés és végül békeszerződés alatt.

I. Mindenekelőtt különbséget kell tenni békeállapot és békeeszmény között. E két fogalom nagyjából úgy viszonylik egymáshoz, mint a jog az igazsághoz: az abszolút békeeszménnyel szemben az emberek és népek közötti békeállapot mindig csak relatív lehet. Problémakörén két tudományág osztozik: a szociológia és a nemzetközi jog. Míg azonban a szociológia, mint valóságstudomány a történelmi és társadalmi tapasztalásból leszűrte köznap béke-fogalmat használja, addig a normatív jogtudomány »béke-állapota«: tétéles-

jogi konstrukció és ennél fogva gyakran eltér az átlagember tudatában kialakult békeképzettől. Laikus felfogás szerint »ellenséges«, feszült viszonyban levő államok között is fennállhat a szó nemzetközi jogi értelmében vett békeállapot; azt formailag még fegyveres represszáliák, valamely országrész katonai megszállása, tengeri kikötők »békés« blokádja sem szakítják meg.

Másfelől, a háborús viszontagságok közvetlen nyomása alól felszabadult emberiség békének tekinti a fegyvernynyugvás, fegyverszünet és béketárgyalások időszakát, noha azt a nemzetközi jog műértelében még a háború fogalma alá vonja.

Az életfogalom és a jogfogalom eltérését a jogi terminológia akként hidalja át, hogy különbséget tesz ellenségeskedések és hadiállapot között. Ellenségeskedések alatt a katonai értelemben vett háború időszakát értik, vagyis a hadműveleteket, amelyeket a fegyverszünet zár le. A hadiállapot ezzel szemben jogi értelemben vett háború, amely a katonai műveleteken túl különféle joghatásokat idéz elő az államok és polgáraik egymásközi viszonyában. A két fogalom sem logikailag, sem időbelileg nem vág egybe: Magyarország pl. a második világháború folyamán hadiállapotban volt olyan távoli országokkal, mint Új Zéland és a Délafrikai Unió, de ellenségeskedésre a szó katonajogi értelmében nem került sor. Még egymással szomszédos fekvésű ellenséges államok szoros értelemben vett háborús viszonyában is vannak olyan időszakok, amikor az ellenségeskedések katonai megfontolásokból szünetelnek. (Német-francia frontszakasz 1939. szeptemberétől 1940. nyaráig: »Drôle de guerre.«) Viszont megfordítva: az újabbkori történelem ismer ellenségeskedést jogi értelemben vett hadiállapot nélkül. (Japán hadműveletek Kína ellen az 1930-as években.)

Diplomaták és nemzetközi jogászok kétségtelenül sok fáradságot és elmeelt fordítottak a háború és azzal kapcsolatos fogalmak szabatos meghatározására. A békeállapot ennél jóval mosolygósabb irodalmi elbánásban részesült: a nemzetközi jogi kézikönyvek békejogi fejezetei előtt alig találunk új, általános részt, mely a békeállapot lényegét tüzetesebben körülírná. A legtöbb szerző megelégszik azzal, a semmit, vagy keveset mondó megállapítással, hogy a békét »normális« állapotnak, vagy »barátságos viszonyoknak« nevezi.

A jogirodalom művelőinek ez a magatartása végül odavezetett, hogy háború és a semlegesség fogalmainak éleselméjű meghatározása után fennmaradó állapotot, röviden mindazt, ami nem hadiállapot, békének nevezik, még abban az esetben is, ha arra a békefogalom erkölcsi és társadalmi ismérvei egyáltalában nem alkalmazhatók. Ez a való életől idegen, pusztán negatívumokban gyökerező formalisztikus békefogalom persze aligha elégítheti ki azokat, akik hisznek egy, az átlagemberek jogfelfogását is megtermékenyítő jogszociológiai irányzat győzelmében.

¹ H. Sumner Maine a jog őskoráról írt világhírű munkájában másképpen — a nexumból és a mancipatióból magyarázta a szerződés eredetét; Maine azonban még csak az ós-római forrásokra nyúlhatott vissza, mert az ő működése idején még nem voltak ismeretesek a primitív cserére és munkamegosztásra vonatkozó újabb kutatási eredmények.

Javulást e téren az Egyesült Nemzetek 1945. évi Chartája ígér. A Charta 4. §-a szerint az UNO tagjai csak »békeszerető államok« (peace-loving states) lehetnek, melyek a praecambulum értelmében kötelezettséget vállalnak arra, hogy egymással »jó szomszédok módjára, békében« éljenek. Az Alapokmány a »jószomszédság« elnevezést feltehetőleg a pánamerikai békemozgalmából kölcsönözte, ahol azzal az államközi együttműködés terén már igen jelentékeny eredményeket értek el. Jogilag értékelve, a jószomszédság olyasféle pozitív tartalommal telíthető irányelv, mint a magánjogból és szakjogaiból ismert »rendes ember« vagy »rendes kereskedő gondossága«. Lehetséges, hogy ezt az új zsinórmértéket alkalmazva, a nemzetközi bíróságok — egykor talán nemzetközi esküdtszékek — olyan joggyakorlatot fognak kialakítani, ami a békevágyó emberek és népek elképzeléseit az eddiginél jobban kielégíti.

Ettől, az ideálist megközelítő állapottól egyelőre azonban még nagyon távol vagyunk. A különféle, háborút megelőző és háborút tilalmazó egyezmények és rendszabályok ellenére a nemzetközi jog ma még ott tart, ahol a Csemegi kódex, amikor a párviadalt ugyan büntetendő cselekménynek nyilvánította, de emellett utaló tétellel recipiálta annak idejétmult szabályait: a BTK. XIX. fejezete ilyenformán a párbaj-szabályok betartásával végrehajtott gyilkossági kísérletet államfőházas vétségge enyhíti. Körülbelül ugyanazt mondja a cambridgei egyetem nagynevű tanárainak tollából 1944-ben megjelent hatalmas standard-mű, amikor megállapítja, hogy a nemzetközi jog »a háborút nem intézményesíti, csak szabályozza.«¹ Ez a szabályozás az államok párbajkódexével a hadijoggal történik, melynek bevallott célja a háború »humanizálása« és lovagi formák közé terelése.

A BTK-ból vett hasonlattal kapcsolatban önkéntelenül felvetődik egy második, szintén büntetőjogias vonatkozású kérdés: az ú. n. háborús felelősség elvi problémája. Az első világháborút követő bőséges irodalomból idézzük David Lloyd George, angol miniszterelnök nézetét, aki egykori ügyvédi multjából vett hasonlattal világítja meg a kérdést. Szerinte Németország és Ausztria maguk választották meg ügyük elbírálásához az eljárást és a bírói fórumot (Trial by battle: per csata útján, »istenítélet«); a pert elvesztették, tehát nekik kell fizetniök a per költségeit.² A versailles-i (231. §.) és a trianoni békeszerződések (161. §.) a szövegben eldugott szakaszokban mintegy incidentaliter intézik el a háborús felelősség kérdését.

A Magyarországgal megkötött 1946/47. évi békeszerződés más módszert követ: már a béke-

szerződés bevezetése (praecambulum) leszögezi, hogy Magyarország részben felelős a háborúért, mert mint »hitleri Németország szövetségese részt vett« abban. A szövetséges hatalmak eddigi programmatikus nyilatkozataiból és egyezményeiből tudjuk, hogy a hitleri háborút a »béke és emberiség ellen« elkövetett sui generis nemzetközi jogi deliktumnak minősítik; a Magyarországgal kötött békeszerződés szövegéből kitűnőleg (»részt vett«, »mint Németország szövetségese«), államunkat e deliktumban való részességért vonják felelősségre, de mindjárt utána felsorakoztatják az az enyhítő körülményeket: szakítás Németországgal 1944. decemberében, fegyverszünet a szövetségesekkel, magyar hadüzenet a németeknek.

Joglogikai szempontból mindenesetre különös és figyelemreméltó, hogy szerződés képében jelentkező jogi aktus — békeszerződés! — a győztes részéről büntető ítéletet, a legyőzött részéről pedig önbeismerést, »Confiteor«-t tartalmaz. Ezt a mozzanatot már az első világháború utáni publicisztika is bőségesen kiaknázta, amikor »kényszerbékéről«, »békeparancsról, békediktátumról« írt és a békeszerződések szerződésjellegét kétségbevonta. A következőkben igyekszünk ezt a problémát lehetőség szerinti objektív megvilágításba helyezni, amikor először a nemzetközi szerződések általános elméletét vesszük vizsgálat alá.

2. A nemzetközi jog, szerkezeti szempontból túlnyomó részben államközi kötelmi jog. Alanyait tekintve, a római ius civilehez hasonló exkluzivitás jellemzi: közös vonása a két jogrendszernek, hogy a lehetséges jogalanyoknak csak szűken meghatározott körét ruházzák fel teljes jogképességgel. A területi alapon szervezett, nemzeti presztizsükre féltékeny »szuverén« államok és a sajátságos jogrendben élő büszke *Civis Romanus*-ok közti hasonlat felületes szemléletnél is szembeeszkő. A párhuzam kiegészíthető azzal, hogy a világpolitika országútja mentén is vannak peregrinusok, így gyarmati népek, nemzeti kisebbségek, állampolgárság nélküli egyének, akikről az újabb jogalkotás egy lazább szövésű ius gentium pártfogó intézményeivel igyekszik úgy-ahogy gondoskodni.

A nemzetközi élet döntő tényeit a külpolitika és a jog mégis főként államközi viszonylatban értékeli. Az államok együttesébe a felvétel a többi állam általi elismeréssel, vagyis: kooptálással történik.¹ Szerződéskötésre csak egymást köl-

¹ L. Oppenheim: International Law 1944. 6th ed. revised by H. Lauterpacht 166. l.: War is a fact recognised and ... regulated, but not established by International Law. — Ezzel szemben A. F. Voigt: Unto Caesar: 1938. 195. l.: »International law is not a condition of peace — peace is a condition of international law.«

² D. Lloyd George: The Truth about Reparations and War Debts 1932. 8.—9. lap.

¹ Az állam-együttesbe történő felvétel a többi állam (esetleg azok közös szervezete) bizonyos feltételektől szokta függővé tenni. A már »elismert« államok pl. önmagukat civilizáltaknak nevezik: 1923-ban Abesszinia felvételi kérelmét tárgyalva, a Népszövetség egyes tagállamai úgy találták, hogy az ország nem eléggé civilizált: a felvételi kérelmet, melyet különösen az akkori olasz kormány támogatott, utóbb mégis teljesítették. — Ugyancsak a Népszövetség, az addig mandatarus kormányzás alatt állt Irak ügyét tárgyalva, 1932-ben, az »államérettség« következő feltételeit állapította meg: szilárd kormány és közigazgatás; képesség a területi és politikai függetlenség és közbéke fenntartására; jog-egyenlőséget biztosító bírói szervezet; mindehhez kellő pénzügyi eszközök.

csönösen elismert államok között kerülhet sor: ezt a közhelyszerű megállapítást problémánk — a békeszerződés megítélése szempontjából — különösen fontosnak tartjuk. (L. alatt 3./a—c.)

A szerződések és egyezmények ugyanis a nemzetközi jogban egészen központi szerepet töltenek be. Így pl. Strupp szerint a nemzetközi jognak mindössze egyetlen általános érvényű cogens tétele van: a pacta sunt servanda jogelve; minden más kötelező erejű nemzetközi jogszabály legfeljebb partikuláris államközi jogot teremtet.

E bizonyos mértékben túlzó felfogást végig-gondolva, a nemzetközi jogot az különböztetné meg a magánjog rendszerétől, hogy csak szerződéses köteleket és dispozitív jogtételeket ismer, de hiányoznának belőle a magasabb jogforrásból: ex lege és ex delicto eredő kötelek. Bár az újabb jogfejlődés ennek az elméletnek bizonyos mértékben ellentmond, kétségtelen, hogy egyes, nagyon korszerű új intézményekben az eddigienél is jobban kidomborodik a nemzetközi jog államközi, vagyis szerződéses jellege. Csak néhány példát említünk: a modern állam, mint nagyiparos, vagy monoplista ipart űz, kereskedik, oktat, nevel, hirdet (propagandát folytat stb.), vagyis olyan célokat tűz maga elé, melyeket más államokkal való viszonylatában csak szerződések útján tud megvalósítani; az egészen újkeletű államközi bér-munkaszerződésekben nyersanyagot szolgáltató »munkaadó« és azokat legyártó »munkavállaló« államok szerződnek egymással; a két világháború között és azután létrejött kereskedelmpolitikai egyezményeket az különbözteti meg a 19. században pusztán általános elveket rögzítő külkereskedelmi szerződésektől, hogy előre pontosan meghatározzák a kölcsönösen szállítandó áruk mennyiségét, árát és cserearányát és ezzel valóságos »do ut des« adásvételi szerződések képét öltik fel. (Kompenzációs és kontingens egyezmények.)

E néhány példa is mutatja, hogy a nemzetközi jog bőven kiaknázza a kötelmi jog ismert formáit, emellett kihasználja az innominat contractus-ok tartalmát, mind több és több kötelmet »nevesít«, ami esetleg egészen új szerződéstípusok kialakulásához és a nemzetközi jogi világkép lényeges megváltozásához vezethet. (Népszövetség és Egyesült Nemzetek alapokmánya: jogiszemélyt létesítő »kreatív« szerződések.)

3. A békeszerződés, mint a nemzetközi jog egyik legrégibb »nevesített« szerződése, beosztásában az évszázadok során bizonyos állandóságot tüntet fel, ami a legújabb korban még csak fokozódik. Így pl. az 1946/47. évi magyar békeszerződés fejezeteinek sorrendje majdnem pontosan követi a trianoni szerződés beosztását: elvi praeambulum, határmegállapítás, politikai és katonai rendelkezések, jóvátétel, gazdasági és pénzügyi szakaszok, dunai hajózás, vegyes és záró rendelkezések.

Ha már most a békeszerződéseknek nevezett nemzetközi jogi instrumentumokból kihámozzuk azt, ami azokat jogtechnikai értelemben vett békeszerződéseké teszik, akkor a következő meghatározáshoz jutunk:

a békeszerződés kétoldalú államközi jogügylet, amelyben a szerződésre lépő államok a közöttük fennálló hadiállapot megszüntetésére irányuló közös békeakarukat kinyilvánítják.

Ezzel a meghatározással tulajdonképpen már ki is merítettük a békeszerződés minimális jogi tartalmát: a területi, katonai, pénzügyi stb. rendelkezések, vagyis az ú. n. békefeltételek politikailag és gazdaságilag fontosak és az állam és a nép szempontjából sorsdöntő jelentőségűek, szigorúan jogi értelemben véve mégsem tartoznak az »essentialia negotii« közé. Elképzelhető — bár a világtörténelemben még nem igen fordult elő — olyan békeszerződés, mely pusztán a fenti meghatározásnak megfelelő, egyetlen további rendelkezést, egyetlen békefeltételt sem tartalmazna: ez esetben a nemzetközi jog az összes problémákat a háború megszüntekori helyzet, az u. n. Uti possidetis elv szerint oldaná meg, mintahogy a békeszerződésekben nem rendezett, nyitva hagyott kérdésekre is általában azt alkalmazza.

A békeszerződés felsorolt lényeges ügyleti kellékeinek áttekintésével a következő eredményhez jutunk.

a) *a békeszerződés: államközi ügylet.* — A háború befejeztével a legyőzött ország állami léte rendszerint kétségessé válik; ritkán előforduló határesetektől eltekintve, (»pyrrhusi győzelem«) győztes államnak módjában áll, hogy ellenségének országát a politikai térképről letörölje, tartósan megszállja, vagy tartományként a saját államába bekebelezze (Ú. n. debellatio jogkövetkezményei: annexio, stb.) — A háborúvesztes ország kormányrendszere és államformája az események nyomására gyakran megváltozik (1918. és 1945.!), úgyhogy az új kormányzati rend — az államexistencia továbbfolytatása érdekében — megerősítésre, elismerésre szorul. *A válságba jutott önálló államiság és azt képviselő régi, vagy új kormányzat elismerése, ill. megerősítése a győztes részéről implicit módon megtörténik, amikor a háborúvesztes orszaggal »államközi ügyletre«, békeszerződésre lép.*

b) *a békeszerződés kétoldalúsága* mindössze annyit jelent, hogy két ellentétes érdekpozíciót old fel szerződéses képletben. Kétoldalúsága mellett a szerződés lehet két vagy többtagú, aszerint, hogy egyik vagy másik érdekpozícióban, egy, két, vagy több állam-alany szerepel.¹ Így pl. az új magyar békeszerződés kétoldalúsága mellett tizenhárom tagú, mert Magyarország és tizenkét olyan Szövetséges és Társult Hatalom között jött létre, amelyek az »európai ellenséges államok ellen jelentékeny katonai erővel folytattak cselekvőleg háborút.« (Bsz. praeambulum szövegéből.)

c) *A békeszerződésbe foglalt békeakarat mindig közös és kölcsönös, legalább is a szerződést megkötő és ratifikáló állami szervek részéről az.* (Jogi vélelem, hogy ezek a szervek az állami, ill. népakaratot valóban képviselik.) — A kérdést kissé

¹ V. ö.: A. D. McNair: Law of Treaties 1938. 5. l.: Bipartite-multipartite, bilateral-multilateral szerződések a nemzetközi jogban.

bővebben kifejtve: a legyőzött nem képes, vagy nem hajlandó a háborút tovább folytatni és ezért fegyverszünetet, ill. békét »kér«; a győztes cessante ratione belli szintén a háború befejezése mellett dönt, mert annak folytatása feleslegessé vált. Végso esetben a legyőzött fél a hadiszerencse fordulataiban bízva, választhat az *ellenállás* folytatása és azt esetleg követő *államhalál* és az államközi ügyletbe foglalt *békeszerződés között*. A békeszerződés tehát — a »pyrrhusi győzelem« már említett határesetétől eltekintve — valóban »kényszerbéke«, de nem abban az értelemben, ahogy az 1920/30-as évek propagandája beállította: nem a győztes kényszeríti rá a maga békeakaratát a legyőzöttre, hanem inkább a vesztes állam vezetőinek és képviselőinek oldalán jelentkező ama kényszerű belátás (»*opinio necessitatis*«), hogy az ellenállás céltalanná vált és a háborúban alulmaradt népek végzetes anyagi és vérveszteséget okoz. A szerződő feleknek tehát, ha másban nem, de egy lényeges pontban fenntartás nélkül meg kell egyezniük: a hadiállapotot megszüntetve, jogtechnikai értelemben vett békeállapotot akarnak teremteni.

d) A *békeszerződés kétoldali akaratnyilvánítás* vagyis a jogi dogmatika műszavával: *consensual-szerződés*. Az egyező akaratnyilvánítással a békeállapot már létrejöttek is tekinthető, ha csak a felek ugyancsak egyező akarral mást nem rendelnek: így pl. az új magyar békeszerződés a három főhatalom ratifikációjával lép hatályba, a magyar törvényhozás ratifikációja nem előfeltétele a hatálybalépésnek. Így tehát előállhat, — de természetesen nem fog előállni — az a paradox

helyzet, hogy a magyar nép és állam sorsát hosszú időre meghatározó békeszerződés élő nemzetközi joggá válik mielőtt, illetve anélkül, hogy a magyar törvénytár hatályos részét képezné.

Eddigi eredményeinket összefoglalva a békeszerződést a szónak jogászai értelmében vett valódi »szerződés«-nek kell tekinteni, mert megtalálhatók benne a szerződés fontos fogalmi elemei: egyfelől formális *akarat-szabadság* a szerződés megkötésére, vagy meg nem kötésére, másfelől *akaratlekötés*, ami a békefeltételek elfogadásában is mutatkozik. Ez az akaratlekötés azonban — a régi *Savigny*-féle meghatározást pontosan követve — nem terjed odáig, hogy a szerződő fél személyiségét — esetünkben a békét kötő legyőzött ország államiságát — is megsemmisítse,¹ hanem éppen ellenkezőleg: annak fennmaradását előfeltételezi és elismeri. Az önálló államiság fennmaradásáért a békefeltételek vállalásával a legyőzött ország népe rendszerint súlyos árat fizet: ennyiben tehát elmondhatjuk, hogy a *békeszerződések most ismertett típusa hasonlít azokhoz az állam-elismerési ügyletekhez, amelyekkel az újonnan, vagy újból megalakult államokat bizonyos feltételek teljesítése esetén az államok közösségébe befogadják és felveszik.* Dr. Pál László (Folyt. köv.)

¹ V. ö. Savigny: *Obligationenrecht* 1851. — I. köt. 4. l.: Die Obligation besteht in der Herrschaft über eine fremde Person; jedoch nicht über diese Person im ganzen (wodurch deren Persönlichkeiten aufgehoben sein würde), sondern über einzelne Handlungen derselben, die als aus ihrer Freiheit ausscheidend und unserm Willen unterworfen gedacht werden müssen. — In jeder Obligation finden wir zwei Personen, die einander in ungleichem Verhältnis gegenüber stehen.« és II. köt. 7. l.

SZEMLE

A Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűlésére egyetemitanárok, bírák, ügyvédek, közigazgatási tisztviselők közül álló közel 100 tagú meghívott küldöttség utazott le, amelyet *Schneller Károly* dékán és *Martonyi János* egyetemi tanár üdvözölt. A fogadtatást a vándorgyűlést előkészítő budapesti bizottság nevében annak elnöke, *Kerekess István* kúriai elnök köszöntö meg.

A három nap közül az elsőn a jogalkalmazás kérdésével foglalkozott a vándorgyűlés. A megnyitó ülést *Kerekess István* kúriai elnök vezette be, aki a jogalkalmazásnak a demokráciában támadt fokozott feladatait vázolta. A bírói és közigazgatási jogalkalmazás különbségeinek érintése után a jogalkalmazásnak feladatait a demokráciában abban foglalta össze, hogy az nem más, mint a nép érdekeit szolgáló új, demokratikus jogszabályok

maradéktalan érvényesítése ama keretek között, amelyeket a jogalkalmazásszámára a jogrend megszab. Hogy az erkölcsi elvek és a *ius aequum* alkalmazása a demokráciában fokozott érvényesülést kíván, már abból is következik, hogy a demokrácia erkölcsi alapokon nyugvó berendezkedés, amely a szociálisan méltányos megoldásokat kedvezményezi. Ez után *Karay Pál* kúriai tanácselnök »A jogalkalmazás feladatai a demokráciában« címen tartott mélyenszántó felolvasást. Abból indult ki, hogy a demokrácia főkövetelménye a bírói gyakorlattal szemben a gyors és alapos jogszolgáltatás.

A jogszabályok alkalmazásában három irányú feladat hárul a bírói gyakorlatra: az elavult jogszabályok kisélejtezése, a hatályos jogszabályoknak a kor szellemének megfelelő alkalmazása és a joghézagoknak ugyanolyan szellemben való kitöltése, vagyis új szokásjog kialakítása. Ezek közül a legjelen-

több kétségtelenül a legutóbb érintett jogalkotó feladat, amely főleg a demokratikus átalakulás kezdetén fokozott mértékben hárul a bírói gyakorlatra. Főleg a *contra legem* bírói gyakorlatnak kell a demokratikus jogalkalmazásban nagyobb teret adni s ez mellőzhetetlen lesz minden olyan esetben, amikor a korábbi jogszabály nem a szociális igazságot juttatja érvényre.

Beér János fővárosi tisztifőügyész hozzászólását a bírói jogalkalmazásra korlátozta s a bíróság régebbi működését bírálta. Nézete szerint a multban működő bíróságok osztálybíróság jellegűek voltak. Helytelenítette ennek a korábbi bírói gyakorlat idealizálásával történő elkendőzését. Az újjáépítés terén a jogászok munkájára nagymértékben szükség van, mert a társadalmi átalakítás jogászai szakmunkát is feltételez. *Villányi Pál* ügyvéd, ezzel szemben a bírói gyakorlat ellen folhczott vádak az akkori idők jogszabályaira hárította és hangsúlyozta, hogy a

bíró nem lehet felelős a törvényhozás hibáiért is. A demokráciának egyébként talán még jobban, mint más rendszernek, igényt kell tartani a jogrend biztosítására. Majd fejtegette, hogy a jogszabályoknak bizonyos hierarchiája van, aszerint, hogy a jogalkotó milyen jelentőséget tulajdonít a kérdéses jogszabályokkal megvalósítani kívánt jogpolitikai célnak. A helyes jogmagyarázat ebből folyván, a bírói gyakorlat helyessége is ezen hierarchia helyes felismerését feltételezi. *Liszkay Lóránd* táblabíró hangsúlyozta, hogy a jelentőségében mindjárt a törvényhozói munka után következő bírói gyakorlat az újjáépítésnek egyik legfontosabb alappillére. Azokban az ügyekben, amelyekben a végső döntés az ítéltáblák kezében van, a jogbizonytalanságot szülő ellentétes gyakorlat megszüntetése érdekében táblaközi értekezletet javasolt s a szaklapokban külön rovatot kért a vidéki táblák döntéseinek is.

A megnyitót ülést este a Nemzeti Színházban díszelőadás követte, majd a város által adott ismerkedési társasvacsorán a vendéglátó város nevében *Dénes Leó* polgármester üdvözölte a megjelenteket. Az ünnepi szónok *Szebenyi Endre* miniszteri osztályfőnök volt, aki a magyar jogászság főfeladatául a köztársaság jogalkotásának biztosítását és a demokrácia jogrendjének megerősítését jelölte meg. A mult jogalkalmazását ért vádak részben jogosultak, részben túlzottak. Amikor azonban a demokrácia a multat felszámolta, a mult részleteit nem kívánatos újból és újból felhánytorgatni, hanem, aki szakított a multtal és magáévátette a köztársaság alap gondolatait, azt a jövő munkájára hívjuk fel. A jogászságnak is el kell készíteni a maga hároméves tervét és ebben elsősorban azokat a közelebbi célokat kell formába önteni és biztosítani, amelyek a közigazgatási jog, a magánjog és a büntetőjog terén a tervgazdálkodás folytán jelentkeznek.

A vándorgyűlés második napján, pünkösd vasárnapján, a teljes ülést *Szladits Károly* elnöknek a »A jövő jogásza« című nagyhatású ünnepi előadása nyitotta meg, amely Szász-Schwarz Gusztávnak 35 évvel ezelőtt tartott hasonló című előadásából indult ki. Szász-Schwarz nemes idealizmusában meleg érdeklődéssel fordult az akkori kizsákmányolt osztály, különösen a munkásság

felé. Megérezte, hogy az akkori jog szociális szempontból elégtelen. De az akkori látszólagos békevilágban ő csak a fokozatos fejlődést, a lassú haladást látta maga előtt. Az a súlyos emberöltő, amely azóta eltelt, megérlette a szociális forradalmat. Ez éppúgy, mint annakidején az ipari forradalom, világjelentőségű, az egész civilizált világra kiterjed nem is mindenütt egyforma módszerrel, de mindenesetre a világ jogrendjét megváltoztató hatással. A mesterségesen elfojtott szociális kíváncsi kirobbanásokra vezetnek, valóságos tektónikus elváltozásokat, társadalmi átrétegződést vonnak maguk után, mint Magyarországon is. Jóformán teljesen megváltozott a gazdasági rendszer. Nagybirtok helyébe törpe- és kisbirtok lépett, az ipari termelésnél a tőke egyeduralmából összműködés alakult a tőkés és a munkásosztályok között. Minthogy pedig a jog kétségtelenül elsősorban a gazdasági rendnek a koronája és csak másodsorban függ az erkölcsi eszmék behatásától, azért ez a gazdasági és társadalmi átváltozás nálunk is mélyreható átalakulást vont maga után a jogrendben. Nálunk a jövő jogának feladata kétségtelenül a szociális igazságok létrehozását s egész jogrendszerünk — beleértve a doktrínát is — alapvető teljes átvizsgálását teszi szükségessé. Igaz, jogrendszerünk tiszteltetreméltó épülete legnagyobb részben érintetlenül áll fenn és csak egyes szárnyait kell újjáépíteni. Nem is annyira újjáépítésről, mint inkább átépítésről van szó. Épület átépítéséhez szakértőket hívtunk meg, csak az képes egységes terv szerint átépíteni, hogy az épület ne szenvedjen szerkezetében és időtállóságában. A társadalmi építésnek pedig a jogászok a mesterei. Arra a kérdésre, hogy a jogászok alkalmasak-e erre a munkára, — fejezte be magisztrális előadását Szladits Károly — meggyőződésem felelheti, hogy erre nemcsak alkalmasak, de készek is vagyunk. A haladó jogászok a demokrácia jogrendjét és ezzel az átépítés feladatait akarják biztosítani. Ehhez szükséges a demokrácia életét elemét jelentő vélemények szabad kicserélésének lehetősége, amely a kívánatos jogászai egységfront kialakulását elősegíti.

A nagyhatású beszéd után a vándorgyűlést *Pálffy György* főispán

és *Dénes Leó* polgármester a város, *Schneller Károly* dékán az egyetem, *Mecser József* táblai tanácselnök a bíróságok, dr. *Czibula Antal* városi tisztifőügyész az ügyvédek, *Palócz Sándor* a közjegyzők nevében üdvözölte, majd a vándorgyűlés gondolatát felvető és ezt megszervező *Móra Mihály* kúriai elnöki tanácsos tett előterjesztést a szegedi helyi csoport megalakítására. *Beck Salamon* egyetemi tanár: »A pénzromlás kihatásai a jogrendszerben« címen tartott előadásában visszatekintett jogtörténetünk hasonló jelenségeire, majd a pénzromlás gazdasági és jogi jelentőségét elemezte. A jogász számára idő kellett, míg az utólagos érdekeltölődést felismerte, s a szolgáltatás és ellenszolgáltatás meg bomlott egyensúlyát részben a bíró szociális célkitűzése állította helyre. Azután a valorizáció alapvető problémáit fejtegette, melyet a társadalmi igazság elve mozgat. A részletkérdések, mint pl. a teljes vagy részleges, a kikötött valorizáció boncolása után az előző napi vitára visszatérve fejezte be nagyszerű előadását: a demokrácia vágyából annyi valósul meg, amennyi ebből jogszabályként megszilárdul. A demokrácia leghatalmasabb őrzője a jog. *Jezerniczky Akos* ügyvéd az életbiztosítás valorizációjáról szolt. *Salánky János* táblabíró pedig arra mutatott rá, hogy a valorizáció tekintetében jogrendszerünkben nem is hézag, hanem tátongó szakadék keletkezett, amelyet törvényhozási úton lehet és sürgősen kell megszüntetni.

A teljes ülést követő és az egyetem által adott ebédén *Purjesz Lajos* prorektor köszöntötte a vendégeket, majd *Valentiny Agoston* ügyvéd, ny. igazságügyminiszter hangsúlyozta, jól tették a magyar jogászok, hogy első vándorgyűlésük helyéül Szegedet választották ki s köszönet illeti a várost, hogy áldozatával ezt lehetővé tette. Jogrend nélkül nem élhet a demokrácia. Jogászokra változtatlanul, sőt fokozott mértékben van szükség a jövő jogának kiépítésénél. *Molnár Kálmán* egyetemi tanár a magyar mult valódi értékeinek megbecsülését a jövő jogának felépítésénél is mellőzhetetlennek mondotta.

A pünkösdhétfőn megtartott záróülésen *Harrer Ferenc* egyetemi tanár mondott elnöki megnyitót, amely a közigazgatási reform szükségességét

hangoztatta. *Székel Miklós* népjó-léti államtitkár »A demokrácia köz-igazgatásának vezető eszméi« címen tartott előadásában kifejtette, hogy a közigazgatás reformjára megérett az idő, mert még mindig túlteng a bürokrácia, káros a kormányhatósági gyámkodás, tág tér nyílik a protekcionizmusra és nagy a korrupció lehetősége, aminek legfőbb oka a fizetések rendezetlensége. A rendőrállam utánzása nem feltétlenül szükséges. A feudális multra emlékeztető főispáni állást meg kell szüntetni és a polgármesteri állás politikai súlyát emelni kell azzal, hogy az állást semmiféle végzettséghez ne kössék. Szükséges végül a közigazgatási bíraskodás reformja is. Jól képzett, hozzáférhetetlen tisztviselőkre van szükség a közigazgatás minden posztján. *Czibula Antal* városi tisztifőügyész a jövőbeli közigazgatás szervezetét vázolta, amely kerületi rendszerben erősebb önkormányzatra épülne fel. *Martonyi János* egyetemi tanár a szabad- és a mezővárost fenntartandónak véli, az önkormányzatokat, köztük a község elsőfokú hatáskörét erősíteni kell. Az Ügyvédi Kamarának befejező társaságaként *Récsei László* min. osztályfőnök a jogászoknak társadalmilag értékelhető hasznos funkcióit fejtegette. A jogalkotás mágikus erejű funkciójában jövőbelátást, a jogalkalmazás funkciójában a jelen felismerését látja. A törvény nemcsak követi, de irányítja is a társadalmi fejlődést. A jogalkalmazás művelői között kiemeli az ügyvéd hivatását. Az ügyvéd legyen nemcsak a per, de a törvény első bírója is, és ne csak kövesse a helyes törvényeket, de követelje is a helyesebb törvényeket. *Illyés Tivadar* főügyész-helyettes a szegedi ügyvédi kar érdemeit méltatta és a bírák, ügyészek és ügyvédek közötti baráti megértés mellett tört lándzsát. *Papp Róbert* ügyvéd a jogtudomány szerepéről beszélt a magyar újjáépítés terén. E téren a Magyar Jogászegylet olyan működést fejtett ki, amelynek alapján mindenki bizalommal tekint-het feléje. Az elhíntett magvak Szegeden jó talajra találtak. Végül *Grüner István* köszöntötte föl az első magyar bírót, *Kerekess István* kúriai elnököt és a magyar jogtudomány örök büszkeségét és nesztörát, *Szladits Károly* professzort, a Magyar Jogászegylet elnökét.

A lengyel örökjog is megreformál-tatott. Az 1945 szeptember 9-én megjelent 174 §-ból álló dekretum az öröklés rendjét olyképpen módosítja, hogy leszármazók, ezek nem-létében a szülők és ezek leszármazói továbbá a túlélő házastárs örököl-nek, és pedig leszármazók hiányában szülők és testvérek. Házasságon kívül született gyermek, ha nem törvényesítették, nem ismertek el, vagy nem »egyenjogusították«, csak az anya és annak családja után örököl; az örökbe fogadott gyermek csak az örökbe fogadó szülő után örököl, annak családja után nem. Távolsági oldalrokonok nem örökölnek. A túlélő házastárs, ha le-származók is maradtak, a hagyaték $\frac{1}{4}$ -ét, ha más rokonok örökölnek, a hagyaték felét örököli, egyébként az egész hagyatékot.

A végrendeletileg örökössé nevez-hetők köre korlátozva nincs.

Kötelesrészt jogosultak: leszármazók, házastárs és szülők, a köte-lesrész mindenkori a törvényes örök-rész fele.

A kollektív szerződés az osztrák jogban

1947 május hó 6-án tétetett közzé a »Bundesgesetz vom 26. Februar 1947. über die Regelung von Arbeits- und Lohnbedingungen durch Kollektivverträge und Arbeitsordnungen (Kollektivvertragsgesetz).«

A törvény — a felsorolt kivételek-től eltekintve — mindennemű magán-jogi szerződésen alapuló szolgálati és tanszerződésre vonatkozik.

A törvény 2. §-a határozza meg a kollektív szerződés fogalmát. Esze-rint a k. sz.:

1. olyan megegyezés, amely 2. egyfelől a munkáltatók, másfelől a munkavállalók 3. k. sz. kötésre jog-képességgel felruházott testületei kö-zött, 4. írásban jön létre, amely 5. kölcsönösen szabályozza, 6. a szol-gálati szerződésből fakadó jogokat és kötelezettségeket vagy a k. sz.-t kötő felek közötti jogviszonyt.

A törvény tehát a weimari német jogalkotáshoz alkalmazkodva különb-séget tesz a k. sz. kötelmi része (a k. sz.-t kötő felek közötti jogviszony) és a k. sz. normatív része (az egyéni szolgálati szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek) szabályozása kö-zött. Az alábbiakban tehát amidőn a törvény a munkáltató és a munka-

vállaló közötti jogviszony szabályo-zásáról beszél, ott egyszerűség ked-véért a »normatív« rész kifejezést fogjuk használni.

A törvény 2. § 3. bekezdése szerint a felek a k. sz. normatív részének rendelkezéseitől sem a szolgálati szer-ződésben, sem pedig a munkarendben el nem térhetnek és azokat nem kor-látozhatják. Külön megállapodás csak akkor érvényes, ha azt a k. sz. ki nem zárja vagy ha az a munka-vállalóra nézve kedvezőbb vagy ha olyan kérdésre vonatkozik, amelyet a k. sz. nem szabályoz.

A 3. § szerint k. sz. kötéseire jog-képességgel rendelkeznek:

1. a munkavállalók és munkál-tatók törvényes és illetékes érdek-képviselői;

2. önkéntes tagságon alapuló szak-mai foglalkozásbeli egyesületek (Be-rufsvereinigungen), — de csak akkor, ha ehhez az Obereinigungs-amt hozzájárul.

A törvény azt a munkáltatót és munkavállalót, aki személyileg a k. sz. hatálya alá tartozik, »Kollektiv-vertragsangehöriger«-nek nevezi. A mi szóhasználatunk »részes«-nek.

A törvény 6. §-a szerint részes

1. az a munkáltató vagy munka-vállaló, aki a k. sz. megkötésekor tagja annak a testületnek, amely a k. sz.-t kötötte vagy később lesz tagja a testületnek.

2. A munkáltató, aki jogutóda egy az 1. pontban meghatározott munkáltatónak.

Látjuk tehát, hogy az osztrák jog az u. n. távolbhatás kérdését másképpen oldja meg, mint a mi jogunk, mert a k. sz. normatív részé-nek határozmányai csak a testü-letek tagjaira vonatkoznak, ellentét-ben a mi jogunkkal, amely szerint a normatív rész határozmányainak vagy legalábbis a bérekre vonatkozó résznek valójában jogszabályi ereje van.

A törvény 7. §-a szabályozza a k. sz. aláírását, letétbehelyezését és közzétételét, — a 8. § pedig azt, hogy a k. sz.-t az üzemben ki kell függesz-teni.

A 9. § szabályozza a k. sz. jogi hatályát; a kollektív szerződés nor-matív részének határozmányai az egyéni szerződések tartalmává vál-nak, de csak a részesek között. Ezt a korlátozást tágitja a 10. §, amely szerint a k. sz. 9. §-beli joghatálya érvényesül a nemrészes munka-

vállalók és a részes munkáltató közötti jogviszonyban is.

A 13. § szerint a kollektív szerződés 9. §-beli joghatálya a k. sz. hatályának megszűnte után is érvényesül az egyéni szolgálati viszonyban mindaddig, amíg egy új k. sz. nem létesül.

A 14. § szabályozza azt a kérdést, amelyet a weimari német jogelmélet »Allgemeine Verbindlichkeitserklärung«-nak nevezett. A k. sz. kötésére jogképességgel rendelkező testületek ugyanis kérhetik az Einigungsamt-tól, hogy egy érvényes és túlnyomó jelentőségre szert tett k. sz. normatív részének rendelkezései legyenek irányadók nemrészesek között is, feltéve, hogy az érintett szolgálati jogviszonyok lényegében hasonlóak és hogy egy másik k. sz. azokat még nem szabályozta.

Az Einigungsamt határozatába felvett k. sz.-beli határozmányokat a törvény »Satzung«-nak nevezi, aminek magyarban talán az a kifejezés felelne meg, hogy: »jogszabályerejű határozmány.«

A 17. § szerint a Satzung joghatálya ugyanaz, mint a k. sz. normatív részének (2. § 3. bek.)

Minden új k. sz. a maga érvényesülési körén belül hatályon kívül helyezi a »Satzung«-ot.

A 15. § szerint az Einigungsamt határozata ellen az érdekeltek előterjesztéssel élhetnek és ezek tárgyában az Obereinigungsamt dönt, amely megfelel a magyar Országos Munkabérmegállapító Bizottságnak.

A 25. § szerint a munkarend szabályainak kényszerítő ereje van és azoktól eltérni vagy azokat korlátozni nem lehet.

A törvény szabályozza még az Einigungsamt-ok jogkörét a vitás kérdések eldöntése tárgyában is.

Dr. Weltner Andor

Nemzetközi jogviták bírói eldöntésének lehetőségei

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének, a UNO-nak egyik szerve, mely eddig ugyan nem szerepelt, de nagy jövőnek néz elébe a Nemzetközi Bíróság. Alapjait az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 92—96. §§-ai foglalják magukban. A nemzetközi bíró állása nehezebb, mint a beljogi területén eljáró bíróé. A nemzetközi jogi szabályok darabosabbak, a rend-

szert nélkülözik és többnyire kétoldalú szerződéseken nyugszanak. E nehézségeket annyira amennyire elhárítandó Lauterpacht angol nemzetközi jogász könyvet írt »The Judicial Function of the International Law« címmel, melyben az igazságos döntés felé vezető utat keresi. Ezek az utak és eszközök a beljoggal foglalkozókat is méltán érdekelhetik.

Lauterpacht szerint az államszuverenitás a nemzetközi jog terén főként két irányban mutatkozik: az egyik az önkorlátozás, mely szerint az állam csak azt a jogszabályt fogadja el, amelyet a nemzetközi jogban szokásos módon, rendszerint államközi szerződések kötése és ezek ratifikálása útján elfogadott, recipiált. A másik pedig az államnak igénye valamely jogszabály tartalmának sajátkezü megállapítására vagyis értelmezésére. Az első tétel az egyhangúság elvéhez, a második a nemzetközi bíróságok hatáskörének csökkentéséhez vezet. Ez az utóbbi elv éppen az, mely ellen Lauterpacht érvel. Űgy is nevezik néha e doktrínát, mint a bíróság el nem dönthető viták elvét. Ez az elv nemcsak úgy szerepel, mint az állami szuverenitás és a nemzetközi jog kényszerű áthidalása, hanem néhány szakember úgy véli, hogy a nemzetközi bíróságnak fenntartásának fontos tényezője. Ezek szerint a bíróság hatáskörének kiterjesztése az iránta való bizalmat nagymértékben aláásná. Azok a módok, melyekkel az elbíráható és el nem bírálható ügyek között határvonalat próbálunk vonni a következők: 1. a nemzetközi jogszabályok kétségtelen léte vagy ennek hiánya. 2. az elbíráhatóságnak csekély jelentőségű ügyekhez való kötése. 3. az első két szempont kombinációja. 4. a taxatív felsorolás módszere. 5. azon elv, melynek értelmében a bíróságnak akkor indokolt, ha a békét szolgálja. 6. különbségtétel jogi és politikai természetű viták között és a döntőbíráskodásnak az előbbiek részére való fenntartása. Mindezekkel szemben Lauterpacht úgy véli, hogy nem szabad különböztetni elbíráható és el nem bírálható ügyek között, hanem minden kérdést alkalmasnak kell tartani arra, hogy a nemzetközi döntőbíráóságok foruma elé kerüljön.

Politikai viták azok, amelyek egyesek szerint alkalmatlanok bírói eldöntésre. Itt nem lehet ugyan az

idevonatkozó példákat felsorolni, de rá lehet mutatni arra a tényre, hogy az angol-amerikai döntőbíráskodás története különösen sok olyan elintézésrel szolgálhat, melyekben igen nagy érdekek, politikai szempontok forogtak kockán. Pl. az Alabama vita nemcsak nagyjelentőségű tengerjogi kérdéseket érintett, hanem kapcsolatba került a nemzeti becsülettel is. A nemzetközi bírói hatáskör korlátozásának elve voltaképpen nem más, mint a római jogi »*minimis non curat praetor*« elv megfordítottja, vagyis a »*maximis non curat praetor*« tétele. E doktrína azonban mindenképpen helytelen, már csak azért is, mert nem felel meg a nemzetközi jog mai állásának. A mai nemzetközi joggyakorlat szerint nemcsak a nagy ügyeket nem orvosolja a praetor, illetve a bíró, hanem a kisebbeket sem. A második hágai konferencián a német fődelegátus úgy vélte, hogy egy kötelező döntőbírói szerződés csak olyan államok között lehetséges, melyek viszonyában világosan meg lehet határozni az összes lehetséges ellentéteket. Ez az érvelés azonban nem fedi az igazságot. Hisz tulajdonképpen nem mond mást, mint azt, hogy döntőbírói szerződéseket csak olyan országoknak kell kötni egymással, melyek között előreláthatólag nem lesz surlódás.

Igy vagyunk az önvédelem kérdésével is, melyet a szerzők egy része nem kíván bíróság elé vinni. Azonban a támadás, jogos védelem, jogi fogalmak, így tehát jogilag alkalmazhatók is. Írók, államférfiak, nemzetközi jogászok állást foglalnak e kérdésekben általában és egyes esetekben is. Miért ne lehetne a döntőbírói bíróságoknak is határozni ezekben.

A fontos és nem fontos kérdések közötti megkülönböztetést továbbá azért sem lehet keresztülvinni, mert végeredményben minden vita a fontos esetek közé esik, amint ezt a nemzetközi vitás ügyek története is mutatja. Egy disputa lehet fontos azért, mert érzelmeket kavart fel a nemzetközi porondon, lehet, hogy egy pártatlan döntőbíró hiánya fokozza jelentőségét, esetleg az ellenfél gyengeségének momentuma is közrejátszhat stb. Ténylegesen nincsen olyan vita, mely a körülményeknél fogva ne volna nagy jelentőségűnek tekinthető. A második hágai konferencián a brit és az amerikai

delegátusok olyan listát szerkesztettek, melyben csak olyan ügyek szerepelnek, melyek semmiképpen sem tekinthetők életérdekekbe vágónak. Hogy az eredmény milyen gyenge volt azt mutatja az a felsorolás, amelyben megállapodtak, és pedig: kölcsönös segítség a bennszülöttek betegségeinek aleküzdésére, munkások nemzetközi védelme, tengeri összeütközések elhárítására szolgáló eszközök, súlyok és mértékek, hajók megmérése, munkaképtelen matrózok támogatása, irodalmi és művészeti művek védelme, pénzbeli kármegtérítések, akkor, ha a kártalanítást a felek általánosan elismerték. De még ez a szerény lista is nélkülözte az egyhangúságot. A német fődelegátus pl. annak a nézetének adott kifejezést, hogy vasúti kocsikra vonatkozó konvenciók is lehetnek bíróságilag elbírálnaként így mozgósítás esetén.

Lauterpacht szerint a nemzetközi döntőbíróságokat fel kell hatalmazni a nemzetközi helyzetet megváltoztató hatáskörrel is. Az írók egy részének véleménye szerint a bíró változtatásokat már csak azért sem vihet véghez, minthogy nincsen joga a tételes jogot módosítani vagy kiegészíteni. Így Hyde, Brierly, Hostie, Schindler és különösen Sir John Fisher Williams. Alkalmos eszköz a változtatások keresztülvitelére a bíróság kezében a *rebus sic stantibus* doktrína. Ami magát a doktrínát illeti, kétségtelen, hogy van benne sok a jögon kívül álló elem. De ha ezeket lehántjuk róla, akkor is marad még egy adag tiszta jog, amire a jogrendszer többi ágazata is számos példát mutat.

A *rebus sic stantibus*hoz hasonló hatáskörtágító szerepe van a változtatások keresztülvitelében a joggal való visszaélést tilalmazó elvnek. Westlake szerint nincs még egy olyan fontos elve a jogtudománynak, mint a *«sic utere tuo ut alienum non laedes.»* A nemzetközi intervenció eseteinek jórésze is éppen a szuverenitás jogával való visszaélésre van építve, pl.: éhség, gyilkosságok, mészárlások stb. esetében. Heilborn is úgy mondja, hogy az intervenció célja megakadályozni a summum just attól, hogy summa infuria legyen belőle. Különösen érdekes e tekintetben a szövetséges államokban a tagállamok felett álló legfőbb bíróságok gyakorlata. A USA-ban pl. a Supreme Court adott esetben meg-

tiltotta a folyóvízzel való szabad rendelkezést az egyik tagállam részéről akkor, amikor a folyó alsó folyása más tagállamokat szelt át és azoknak a helytelen vízhasználat kárt okozhatott. A svájci szövetségi bíróság is ismer ilyen esetet Aargau és Zürich között 1878-ból. Különösen hálás talajra talál a doktrína a következő esetekben: maga az a tény, hogy vannak állampolgársággal nem bíró egyének, ez mindenképpen visszaélés a joggal. A légi jog terén mi volna, ha fontos légiútvonalak mentén fekvő államok megtiltanák a légiközlekedést vagy távíróforgalmat? Sok visszaélés történt már a területi felségjoggal is akkor, midőn egyes államok ragályos betegségek stb. esetén más államokat veszélynek tették ki erélytelen rendszabályok miatt.

Az előbbi pontokban a bíróság jogot változtató tevékenységének lehetősége csak azokban az esetekben vált világossá, melyekben a bíró nem tér el a jogász funkciótól. Kétségtelen azonban, hogy lehetnek döntőbírói ítéletek, melyek ekképpen megfelelnek a tárgyi jognak, de mégis igazságtalanok lesznek. Lauterpacht szerint (bár a méltányosságát nem is említi), ennek elkerülésére is van orvosság. A felek ugyanis megállapodhatnak abban, hogy a bíróságot felhatalmazzák arra, hogy saját maga alkosson jogot vagy tegyen ajánlásokat arranzve. Történhetik ez a megállapodás vagy ad hoc vagy megelőző döntőbíróági meg egyezés formájában. Példa erre az eljárásra a Behring tengeri vita, mely a USA és Nagybritannia között a mértéktelen bálnavadászat ügyét rendezte, holott erre vonatkozólag jogszabály ezelőtt egyáltalán nem volt.

Mondanunk sem kell, hogy a nemzetközi jogviták eldöntése jár a legnehezebb jogszabályalkalmazási műveletekkel. A nemzetközi jogi esetek — tekintve a nemzetközi jog rendszerbeli és részben tartalmi tökéletlenségét — rendkívüli értelmezési módszereket követelnek. Az e részben elért eredmények és újítások alkalmazásának az államon belül, az egyének közötti magánjogi és egyéb jogviták eldöntésénél is tág tere lenne.

Dr. Orkonyi Lajos

A budapesti Törvényszék munkaügyi gyakorlatából

Az alkalmazott politikai magatartása vagy érzelme nem azonnali elbocsátási ok.

Alperes 1945 március 7-én kelt levelében az Ipartörvény 94. §-ának felhívása mellett, a közelmúltban állítólag tanúsított politikai magatartása és szélsőséges jobboldali érzelmei miatt azonnali hatállyal elbocsátotta felperest. Az igazoló bizottság felperest feddésre ítélte.

A felmondási járandóságok megfizetésére kötelező elsőbírői ítélet elleni fellebbezésnek a törvényszék nem adott helyet. *Indok:*

»Alperes fellebbezése alaptalan.

Sem az Ipartörvény, 94. §-a és annak alperes által csak a per folyamán felhívott g) pontja, sem a Kereskedelmi Törvény 59. §-a az alkalmazott politikai magatartását vagy érzelmét az azonnali elbocsátási okok között nem sorolja fel, de

az alkalmazottak politikai megbízhatóságának tárgyában hozott jogszabályok sem jogosítják fel a munkáltatót arra, hogy alkalmazottai politikai magatartását egyoldalúan felülvizsgálja és értékelje, hanem ezt a jogot kizárólag csak az erre a célra alakított igazoló bizottságoknak tartja fenn,

következésképp a munkáltató a munkavállalót politikai magatartása címen erre feljogosító jögerős igazoló bizottsági határozat nélkül el nem bocsáthatja, legfeljebb az igazoló bizottság határozatától függő joghatállyal felfüggesztheti.

Helyesen döntött tehát az elsőbíróság, amikor felperes azonnali elbocsátását jögszerűnek nem tekintette és alperest felmondási járandóságok fizetésére kötelezte...
(1947. II. 15. Pf. 2528/1946/13.)

A 4800/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a alapján az alkalmazottat milyen állásba és milyen javadalmazással kell visszavenni.

»Felperes fellebbezésében azt is vitássá tette, hogy alperes az ő visszavételét illetően eleget tett-e a 4800/1945. M. E. sz. rendelet rendelkezéseinek, miután alperesnél elfoglalt utolsó állása ügyvezető igazgatói állásnak felelt meg. Felperes ugyanis — perbeli állítása szerint — 1919-ben a tanácsköztársaság ideje

alatt a pénzügyi népbiztosság megbízottjaként teljhatalommal vezette az alperesi vállalatot, így ügyvezető igazgatói hatáskört töltött be közvetlenül az elbocsátása előtt. A 4800/1945. M. E. sz. rendelet az 1. §-ában foglalt visszavételi kötelezettség tekintetében bővebb rendelkezést nem tartalmaz. Az 1. § első bekezdése utolsó szavai szerint az ott meghatározott feltételek mellett elbocsátott alkalmazott „a munkaadótól az alkalmazásba nyomban való visszavételét igényelheti.”

A törvényszék álláspontja szerint — a rendelet szociális szempontjaira és a jogtalan körülmények között elbocsátott munkavállalónak adandó elégtétel szempontjából — ez a rendelkezés akként értelmezendő, hogy az elbocsátott tisztviselőt előbbi alkalmazásával egyenlő minőségben és ennek a minőségének a kollektív szerződés szerint megfelelő javadalmazással kell visszavenni, amennyiben a visszavétel iránti kötelezettség a rendelet feltételei szerint fennáll.

A munkáltató tehát nem köteles volt alkalmazottját a nála ténylegesen betöltött munkakört meghaladó állásba visszavenni, miért is felperesnek az ügyvezető igazgatói minőségben való visszavétel iránti igénye alaptalan.

Felperes ugyanis — saját előadása szerint — csak mint a pénzügyi népbiztosság megbízottja vezette annak idején az alperesi vállalatot, ez a megbízás tehát még valósága esetén is közmegbízás volt, így annak elbírálása szempontjából, hogy az alperesi vállalatnál elbocsátása előtt betöltött munkaköre mi volt, figyelembe nem jöhet.

Miután pedig felperes saját perbeli nyilatkozásai szerint is a közmegbízást megelőzően folyószámlacsoportvezetői állásban volt alperesnél, alperes felperesnek ebben a minőségben való visszavételével a 4800/1945. M. E. sz. rendelet szerinti kötelezettségének mindenben eleget tett.

Alperes ugyanis a KOKSZ és MMSZSZ között 1945 július 2. napján kötött kollektív szerződés IV/c. bértételei szerint fizetendő beosztott könyvelői állásba vette vissza felperest, ez a minősítés pedig teljesen egyenértékű felperesnek alperesnél betöltött előbbi állásával, miután az ezt meghaladó V. bértételbe való sorozásra (főkönyvelő, osztályvezető,

vagy más irányító munkakörben alkalmazott) igényt nem tarthat. (1947. II. 25. 15. Pf. 20/1946/21.)

A 4800/1945. M. E. sz. rendelet megjelenése előtt visszavett alkalmazottra, akinek a rendelet megjelenése előtt felmondtak, alkalmazandó-e a rendeletnek a felmondási és végkielégítési járandóságokra vonatkozó rendelkezései.

Alperes felperest, aki telefonkezelőként állott a szolgálatában, 1940 december 27-én gyakorolt 6 havi felmondással származása miatt elbocsátotta. Az ostrom után pedig, még a 4800/1945. M. E. sz. rendelet megjelenése előtt, szolgálatába visszafogadta és az 1945. évi május hó 29-én július 31. napjára felmondott.

A peres felek között az a jogvita merült fel, hogy vajjon felperes felmondási és végkielégítési járandóságai miként alakulnak az időközben, 1945 július 14-én hatályba lépett 4800/1945. M. E. sz. rendeletre való tekintettel.

Az elsőbíróság helyesen akként döntött, hogy felperes felmondási és végkielégítési járandóságait a rendelet intézkedéseinek megfelelően kell számítani, amivel szemben alperes tévesen hivatkozik arra, hogy nem történt felperes visszavételével kapcsolatban olyan megállapodás, hogy ez az újabb szolgálata a régi folytatásának tekintendő.

A hivatkozott rendelet 6. §-a szerint ugyanis a rendelet életbelépte előtt történt megállapodás csak abban az esetben hatályos, ha az alkalmazottra nem teremt hátrányosabb helyzetet, mint amit a rendelet neki biztosít, már pedig felperes felmondási és végkielégítési járandóságainak azon az alapon való számítása, hogy újabb visszavétele nem a rendelet hatálya alatt történt, felperesre hátrányos, ezért a rendelet 5. §-a alkalmazandó.

Egyébként 1945 július 23-i levelében maga alperes is beismeri, hogy a február havi visszavétellel megelőzte a rendelet utasításait, ennél fogva jogszerűen nem tagadhatja meg a rendelet felperesre kedvező intézkedéseinek az alkalmazását. (1947. II. 22. 15. Pf. 84/1947/8.)

A katonai szolgálatot teljesítő alkalmazottnak 1944. október és december hó folyamán adott fizetési előleg járandóságai becszámítandó.

Ami viszont az alperes által 1944 október és december hó folyamán kiadott 3-5 havi fizetési előleg becszámítása kérdését illeti, a törvényszék úgy találja, hogy ezt felperesfenti járandóságaiba be kell számítani...

Ez az előleg felperesre nézve nem minősül olyan előre felvett fizetésnek, amit a 4800/1945. M. E. sz. rendelet 3. § harmadik bekezdése értelmében ne lenne köteles visszatéríteni.

Felperes a 3-5 havi fizetési előleg felvétele időpontjában tényleges katonai szolgálatot teljesített, katonai szolgálata idejére alperestől fizetés nem járt, tehát az alperestől kapott fizetési előlegnek nem az volt a rendeltetése, hogy mint alkalmazott arra az időre is el legyen látva, amikor a várható katonai események következtében nem tud majd illetményhez jutni. (1947. II. 18. 15. Pf. 17/1947/9.)

Az alkalmazottat akkor is megilletik a felmondási járandóságok, ha elbocsátása után még a felmondási idő alatt új munkaadónál állást kap.

... a helyesen megállapított tényállás szerint alperes a kávéházat 1945 november 30-án bérbe adta X. Y.-nak és az összes alkalmazottainak, köztük felperesnek is, szóval felmondtak, amit az alkalmazottak írásban tudomásul vettek és alperes a felperesnek felmondási időre két és fél havi illetményt ki is fizetett. Ily körülmények közt alperes azon fellebbezési előadása, hogy a felmondás szabályosan nem történt meg, nyilvánvalóan alaptalan. Az pedig, hogy felperes a bérlőnél, mint új munkaadónál tovább szolgálatban maradt, jogi jelentőséggel nem bír, mert alperes az általa eszközölt felmondás alapján köteles megfizetni felperesnek a javára kikötött felmondási időt, amin nem változtat az, hogy felperes alperestől való elbocsátása után még a felmondási idő alatt a bérlőnél, mint új munkaadónál elhelyezkedett. (1947. II. 25. 15. Pf. 87/1947/8.)

A 8660/1946. M. E. sz. rendelet nem alkalmazható olyan alkalmazott felmondási illetményére, akinek szolgálati viszonyát felmondás közlésével korábban már megszüntették.

Alperes fellebbezési érvelését a fellebbezési bíróság alaptalannak ta-

lálta, mert a 8660/1946. M. E. sz. rendelet kivételes jogszabály, mely szorosan magyarázandó. Minthogy a hivatkozott rendelet célja, a szolgáltatásban álló alkalmazottak létszámának csökkentése, a rendelet az olyan alkalmazottak felmondási illetményének csökkentésére, akiknek már a rendelet alkalmazását megelőzően a szolgáltatási viszonyát felmondás közlésével megszüntették, csak az esetben szolgálhatna, ha a rendeletben ez kifejezetten ekként volna szabályozva. A felmondással ugyanis az alkalmazott jogot nyer a felmondási időre, a felmondás időpontjában élvezett illetményeire és a felmondási illetmények nem csökkenthetők, amennyiben pedig a munkaadó a felmondási idő alatt való szolgáltatástól az alkalmazottat felmenti, a szolgáltatási viszony megszűnik és az alkalmazott jogosult szolgáltatási illetményeit a felmondási időre egy összegben követelni. Ily körülmények között nem lehet egy már felmondással megszüntetett szolgáltatási viszonyra nézve, külön kifejezett rendelkezés hiányában egy utóbbi rendelet alapján, más feltételek mellett való újbóli megszüntetését megállapítani. A fellebbezési bíróság álláspontja szerint is felperest a vele közölt felmondás folytán esedékes törvényes járandóságok megilletik.» (1947. III. 11. 15. Pf. 292/1947/8.)

Az üzemszünetelés után szolgálatra jelentkező alkalmazottnak arra az időre, amely alatt a munkáltatót őt bizonytalanságban tartotta afelől, hogy szolgálatba állítja-e vagy sem, jár az illetmény.

Tényállás: Felperes, aki alperes szolgálatában állott, s 1941 óta katonai szolgálatot teljesített, 1945 november 26-án tért vissza a hadifogságból, azután 1946 január 31-ig munkaképtelen lázas beteg volt, 1946 február 5-én jelentkezett alperesnél szolgálatért. Felperes jelentkezését alperes azzal fogadta el, hogy visszavétele kérdésében majd az igazoló bizottsági határozat alapján fognak határozni. Az igazoló bizottság felperest az előlépésből 3 évre kizárta. Az igazoló bizottsági határozat után felperes ismét jelentkezett szolgálatért s erre kapta alperes 1946 március 6-án kelt levelét, mely szerint alperes felperessel szemben még az 1945 április 14-én

gyakorolt azonnali elbocsátását változtatlanul fenntartja.

A törvényszék megszolgáltásként ítéli meg az 1946 február 5-től 1946 március 6-ig terjedő időre járó illetményt és csak az ezt követő időt számítja felmondási időnek. **Indok:** »De jár még a felperesnek az 1946 február 5-én történt jelentkezésétől az 1946 március 6-ig esedékes illetménye is, mert a munkáltatónak az ostrom miatt üzemszünetelés után jelentkezés alkalmával — a mindenkit egyformán kötelező jóhiszeműség elve alapján — kötelessége a munkavállalóval azonnal közölni, hogy őt hajlandó-e vagy sem szolgálatba állítani, s ha ezt nem tette, hanem mint alperes is, a szolgálatba visszavételt az igazoló bizottság határozatától tette függővé, de annak a munkavállalóra kedvező eredménye ellenére fenntartotta előző, alaptalannak bizonyult azonnali elbocsátás iránti határozatát, köteles a munkavállalónak arra az időre esedékes illetményeit megtéríteni, amely időre a munkavállaló munkaerejét a munkáltató részére tartotta fenn.« (1947. II. 18. 15. Pf. 17/1947/9.)

A 24.910/1946. M. E. sz. rendelet hatálya kiterjed a szolgáltatási jogviszonyból származó követelésekre is.

»Az elsőbíróság a felfolyamodással megtámadott végzésével a pert, amennyiben a német megszállás megszűnése után és 1946 július 28. napja előtt esedékessé vált követelésre vonatkozik, a 24.910/1946. M. E. sz. rendelet alapján felfüggesztette. Felperes a végzés ezen rendelkezését sérelmezi.

Minthogy az elsőbíróság sérelmezett határozata a hivatkozott rendelet vonatkozó rendelkezésének megfelelő, a végzés megváltoztatására nincsen törvényes alap.

Felperes azon felfolyamodási érvelése, hogy a hivatkozott rendelkezés szolgáltatási jogviszonyból származó követelésekre nem alkalmazható, alaptalan, mert a rendelet kivételeket egyáltalán nem említ, következésképpen az minden magánjogi jogcímen teljesített szolgáltatásból eredő, tehát szolgáltatási követelésekre is vonatkozik.» (1947. IV. 15. 15. Pf. 908/1947/6.)

A kegydíjfizetési kötelezettség fennállásának kérdésében való döntés nem a döntőbizottság, hanem a rendes bíróság hatáskörébe tartozik.

»Felperes keresetében azt adta elő, hogy néhai férje X. Y. cirokseprőgyár szolgálatában állott, 1940. évben nevezett cég kötelezettséget vállalt, hogy férjének havi 40 P. kegydíjat folyósít és ezt a kegydíjat folyósította is 1946. elejéig. Felperes férje 1946. szeptemberében meghalt. Felperes kérte alpereseket egyetemlegesen arra kötelezni, hogy 1946 április 1-től 1946 szeptember 1-ig esedékes volt havi 120 Ft. kegydíjat, neki mint örökösnek, 1946 október 1-től kezdődően pedig minden hónap elején további ugyan- csak havi 120 Ft. kegydíjat neki, mint özvegynek fizessenek meg.

Az elsőbíróság a pert a Pp. 180. § 2. pontjában írt pergátló körülmény folytán megszüntette azzal az indokolással, hogy a jelen pert a 410/1946. M. E. sz. rendeletben előírt döntőbizottsági eljárásnak kell megelőznie.

A fellebbezési bíróság álláspontja szerint az észlelt pergátló körülmény fenn nem forog. A 410/1946. M. E. sz. rendelet értelmében alakult döntőbizottság csupán a beszámítható javadalmazás összegének megállapítására hivatott, amennyiben a kegydíjra igényjogosult ezen igényét érvényesíti. A jelen perben azonban alperesnek tagadták a kegydíjfizetési kötelezettséget. A kegydíjra való igényjogosultság kérdésének eldöntése pedig a rendes bíróság, jelen esetben az elsőbíróság, hatáskörébe tartozik és felperes csak azután fordulhat esetleg a fentemlített döntőbizottsághoz, ha alperesek kegydíjfizetési kötelezettsége a bíróság által jogerős megállapítást nyer, illetve a döntőbizottságnak esetleg hozott határozata a vitás kegydíjfizetési kötelezettség megállapítására ki nem terjed.

A bíróságnak tehát a kegydíjfizetési kötelezettség fennállása kérdésében minden esetben érdemben végítéssel kell döntenie és csupán az egyszerű megállapítás és marasztalás mellőzendő az esetben, ha az egyszerű döntéshez a beszámítható javadalmazás összegének megállapítása mutatkoznék szükségesnek.» (1947. III. 18. 15. Pf. 366/1947/7.)

A kegydíj összegének megállapítása a bíróság feladata, ha a kötelezett a kitűzött határidő alatt azt meg nem állapította; az összegszerűség megállapításánál irányadó szempontok.

»Nem vitás a keresethez másolatban csatolt jegyzőkönyv tartalma, mely szerint az alperesi igazgatóság, 1944 október 30-án tartott ülésében, olyértelmű határozatot hozott, miszerint tekintettel arra, hogy az I. nyugdíjpénztár, amelynek a felperes megboldogult férje tagja volt, az ő aránylag kevés szolgálati évei folytán igen kevés özvegyi járadékot tud az özvegynek biztosítani, egy kegydíj állapíttassék meg az özvegy részére. Minthogy azonban ennek összegszerű megnevezésére a mai idők nem látszanak alkalmasnak, hozzájárul az igazgatóság ahhoz, hogy az özvegy részére a megboldogult összes járandóságait halála napjától kezdve egy évi időtartamra rendszeresen folyósítsák és ezen egy esztendői időtartam alatt teendő javaslat alapján fognak majd az egy esztendő lejártá után fizetendő kegydíj nagyságának megállapítása tárgyában határozni.

Ezen igazgatósági határozat alapján alperes az egyévi illetmény jogalapját elismerte, csupán az összegszerűségét kifogásolta és beszámítási kifogást emelt. Ellenben vitatta azt, hogy kegydíj nem lett felperes javára kötelezően megállapítva, hanem a fenti határozat csak annyit jelent, hogy az igazgatóság egy év leteltével fog határozni a kegydíj kérdésében. Alperes idevonatkozó érvelését a fellebbezési bíróság alaptalannak találta, mert a fentidejett igazgatósági határozat kifejezetten kegydíjfizetési kötelezettséget állapított meg felperessel szemben és az egyévi illetmény folyósítása ezen kegydíjkötelezettség egy évre való rendezését képezte. Alperes négy hónapi illetményt ki is fizetett, azonban nem tett eleget annak a kötelezettségének, mely szerint az egy év alatt az 1945 november 1-től felperesnek járó kegydíj összege tárgyában kellett volna határoznia. Ehhez képest felperesnek az 1944 október 3-i igazgatósági határozat értelmében kegydíj jár és annak 1945 november hó 1-től járó, alperes által meg nem állapított összegének megállapítása a bíróság feladatát képezi...

...A felperesnek 1945 november 1-től kezdődően járó kegydíja összege tekintetében a fellebbezési bíróság az alperes fellebbezését részben alaposnak találta, mert álláspontja szerint az elsőbíróság megállapítása túl magas. Ennél a kérdésnél sem lehet figyelembe venni azt, hogy egyes alperesi igazgatósági tagoknak mi volt a magánvéleménye, hanem a meghozott határozat tartalma az irányadó. Eszerint a kegydíj megszavazásának az indoka az volt, hogy a felperes özvegy megélhetését biztosítsák, egyébként a megállapítandó kegydíj mértékére nézve a határozat semmi utalást nem tartalmaz. Ennélfogva alperes nem kötelezhető magasabb kegydíj fizetésére, mint amennyi felperes megélhetésére okvetlen szükséges. A fellebbezési bíróság úgy találta, hogy a közismert gazdasági és megélhetési viszonyokra tekintettel jelenleg havi 500 Ft. az az összeg, amihez felperesnek létfenntartásra okvetlen szüksége van... (1947. II. 22. 15. Pf. 2489/1946/17.)

A munkavállalónak kifizetett fizetési előleg az özvegyének járó kegydíjba be nem számítható külön kikötés hiányában.

»Alperes a felperes kereseti követelésébe beszámítani kérte a felperes néhai férje részére 1944 nyarán kifizetett 6000 P. fizetési előleget. E tekintetben helyes az elsőbíróságnak az a döntése, hogy ezt a beszámítási kifogást elvetette, azonban a fellebbezési bíróság álláspontja szerint közömbös, hogy az igazgatósági tagoknak mi volt a szándékuk és ezért az alperes által fellebbezésében erre nézve kért további bizonyítást mellőzte, mert egyedül a meghozott határozat tartalma az irányadó. A fent közölt határozatban nincs említés téve arról, hogy felperes javára folyósítandó összegből felperes férje tartozása levonandó, már pedig a felperes a kegydíjat a saját személyére járó adományképpen kapta, ő pedig, mont özvegy a férje tartozásáért nem felelős, tehát külön kikötés hiányában néhai férje előlegtartozását a neki járó kegydíjba beszámítani nem lehetett.» (1947. II. 22. 15. Pf. 2489/1946/17.)

A benzinkútkezelő kereskedőségéd

»Nem helytálló az alperesnek az a fellebbezési támadása, hogy a fel-

peres felmondási ideje csupán 15 nap, mert a benzinkútkezelő a kialakult bírói gyakorlat szerint nem ipari munkásnak, hanem kereskedősegédnek minősítendő...» (1947. IV. 1. 15. Pf. 367/1947/8.)

Összeállította: dr. Szigligeti Viktor
törvényszéki bíró

Szemelvények a M. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából.

12. A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet hatálybalépésekor a bírói II. fizetési csoport 4. fokozatába tartozott ítélőbírák (ítélőtáblai bírák, törvényszéki tanácselnökök stb.) a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 46. §-a alapján sem sorozhatók az V. fizetési osztálynál magasabb fizetési osztályba.

A panaszos az ügy nem vitás adatai szerint, mint ítélőtáblai bíró, az 1943. évi január hó 1. napjával kezdődő hatállyal a bírói II. fiz. csoport 4. fokozatába soroztatott. A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtása során az V. fizetési osztály 1. fokozatába sorolták be és az 1946. évi szeptember hó 1. napjával történt nyugalmomba helyezésekor ellátása az ennek megfelelő beszámítható javadalmazás alapulvétele mellett állapított meg. A panasz arra irányul, hogy az ellátás alapjául a IV. fizetési osztály 1. fokozatában járó beszámítható javadalmazás vé- tessék.

Kétségtelen, hogy a panaszos a tényleges szolgálatban utoljára az V. fizetési osztály 1. fokozata szerint járó javadalmazásban részesült s ehhez képest ellátása az 1912: LXV. t.-c. 9. §, illetve a 8.900/1946. M. E. sz. rendelet rendelkezéseinek megfelelő mértékben jogszabálysértés nélkül állapított meg. Ez a körülmény azonban nem zárja ki annak a panaszban állított ténynek a vizsgálatát, hogy a panaszosnak a 2.500 — 1945. M. E. sz. rendelet alapján történt besorolása téves és jogszerűen a tényleges szolgálatban utoljára az V. fizetési osztály 1. fokozatában járó fizetést meghaladó mértékű javadalmazásra tarthatott igényt.

A panasz azonban alaptalan.

A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 46. § (1) bekezdése értelmében a

tényleges közszolgálati alkalmazotakat abba a fizetési osztályba és fokozatba kell besorolni, amelybe a rendelet szerint tartoznak. A panaszos ezek szerint az állami rendszerű V. fizetési osztály 1. fokozatába való besorolást igényelhetette, mert az 5. § e) pontja értelmében a táblabírói állás a VI., illetve V. fizetési osztályba tartozónak van kimondva, s az ennél magasabb fizetési osztályba való előlépést a rendelethely nem biztosítja.

Az a körülmény pedig, hogy az id. rendelet 46. § (4) bekezdésében foglaltak értelmében a panaszos olyannak tekintendő, mint aki az 1943. január hó 1. napjával a bírói III. fizetési csoport 1. fokozatába jutott, illetve — az 1925: IX. t. c. 20. § (1) bekezdésének rendelkezésére való tekintettel — 1945. január 1. napjával a III. fizetési csoport 2. fokozatába lépett elő, az érvényesített igény jogos alapjául nem szolgálhat a következő okokból:

Az id. rendelet 46. § (1) bekezdése második mondatának rendelkezése a bíróság ismételten elfoglalt álláspontja szerint magában véve az 5. § rendelkezésein túlmenő, magasabb fizetési osztályhoz, illetve annak megfelelő illetményekhez igényt nem biztosít abban az esetben sem, ha a (4) bekezdés alapján elértnek-tekinthető bírói fizetési csoportban és fokozatban járó fizetés az illető állami rendszer szerint járó fizetésnél nagyobb lenne,

mert a szóbanlévő rendelethely helyes értelme szerint a jogalkotó csupán a *rendelet hatálybalépésekor* változággal élvezett fizetés mértékének csökkentését kívánta elkerülni.

Annak folytán tehát, hogy a panaszos fizetése az 1945. április hó 1. napján az abban az időpontban irányadó 800/1945. M. E. sz. rendelet szerint 1725 P volt, ami az áll. rendszerű V. fizetési osztály 1. fokozatával egybekötött 1768 P összegét nem haladja meg, a panaszos besorolása következtében alacsonyabb fizetési osztályba és fokozatba nem került és így a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet alapján történt besorolás tévesnek nem minősül, illetőleg ellátásának az említett alapon való megállapítása jogszabályt nem sért.

Ezért a rendelkező rész szerint kellett dönten. (1.953/1946. K. sz. — 1947. február 26.)

13. *A helyéről eltávozott önkormányzati tisztviselő állása megüresedettnek tekintendő és még ha vissza is tér, állását új választás útján kell betölteni. (1.030/1945. M. E. sz. rendelet 15. és 16. §-a)*

Az 1.030/1945. M. E. sz. rendelet 15. §-ában foglalt rendelkezés szerint: a tisztviselő eltávozásától, vagy helyén maradásától függetlenül új választás alá esnek az alispáni, polgármesteri, járási főjegyzői (főszolgabírói), községi bírói, községi jegyzői állások. Az idézett kormányrendelet 16. §-a pedig azt a rendelkezést tartalmazza: »megüresedettnek tekintendő, tehát új választás alá esik minden egyéb állás is, melynek betöltője helyét elhagyta, tehát tekintet nélkül arra, hogy visszatért vagy sem.«

Minthogy a panaszos az 1944. év november hó 29-én vármegyei aljegyzői állását K. város kiürítése során elhagyta és az ország nyugati részébe távozott, — nem sértett jogszabályt a vármegye törvényhatósági közgyűlése, amikor a panaszos vármegyei aljegyzői állását megüresedettnek tekintve, azt választás útján betöltötte. (946/1946. K. szám. — 1946. október 2.)

14. *A községi jegyzői állásra csupán behelyettesített segédjegyző a községi jegyzői állásra meghatározott IX. fizetési osztályba nem sorolható.*

Az alispán a panaszos segédjegyzőt a panasszal megtámadott határozatával a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet értelmében az 1944. évi január hó 1. napjától a X. fizetési osztály 3. fokozatába sorolta.

A panaszos panasziratában az alispán határozatát azért tartja sérelmesnek és kéri a fenti rendelet 19. §. 4. pontja alapján sérelme orvoslását, mert a községi képviselőtestület segédjegyzői állását önálló hatáskörű közigazgatási jegyzői állássá szervezte át, ezt az átszervezést a belügyminiszter jóváhagyta, a járási főszolgabíró őt az 1944. évi március hó 1. napján kelt határozatával erre a jegyzői állásra behelyettesítette, tehát az átszervezéssel a segédjegyzői állás megszűnt, a behelyettesítésével megszűnt segédjegyző lenni; ennél fogva neki ez időtől kezdve a IX. fizetési osztály szerint járó fizetésre van igénye, mivel az önálló hatáskörű jegyzői állásba behelyettesített vagy kine-

vezett jegyző között a fizetés szempontjából különbség nincsen.

A bíróság a panaszt alaptaiannak találta.

A községi jegyzői állás ugyanis az 1.030/1945. M. E. sz. rendelet 12. §-a alapján is, egyezően a régi jogszabályokkal *választás útján* tölthető be.

A panaszos pedig községi jegyzővé meg nem választatott, hanem panaszbeli előadása szerint az átszervezett jegyzői állásra a főszolgabíró behelyettesítette.

Az a körülmény ugyanis, hogy a segédjegyzői állását önálló hatáskörű jegyzői állássá szervezték át, a bíróság 1.502. számú elvi határozata szerint, — nem pótolhatja a jegyzői állás betöltésének az 1886: XXII. t. c.-ben meghatározott módját: a választást.

A panaszos alkalmazása tehát mindaddig, míg községi jegyzővé meg nem választják, csak segédjegyzői alkalmazásnak minősíthető, amiből következik, hogy fizetési osztályba való besorolásánál a községi jegyzői állásra meghatározott IX. fizetési osztályba nem sorolható.

(346/1946. K. szám. — 1946. május 28.)

15. *A fizetéstelen tanársegédi és díjas klinikai gyakornoki szolgálat — még szakorvosi képesítés (cím) esetén is — alorvosi szolgálatnak nem minősíthető, és a fizetési osztályba sorolásánál figyelembe nem vehető.*

(1.095/1946. K. szám. — 1946. november 13.)

Jegyzet: A szakorvosi képesítéssel rendelkező alorvos a 71.100/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának 1. pontja értelmében a VIII. fizetési osztályba tartozik.

16. *A törvényes képesítéssel nem rendelkező községi jegyző választása (megerősítése) hivatalból is felülbírálható. A képesítési kellék hiánya alóli belügyminiszteri felmentésnek a választás (megerősítés) megtörténte előtt kell megelennie, s a választást pályázati hirdetmény kibocsátásának kell megelőznie.*

Cs. vármegye törvényhatósági közgyűlése Gy. község képviselőtestületének azt a határozatát, amelyben Á. G. képesítés nélküli megbízott községi jegyzőt állásában megerősítette, hivatalból felülvizsgálta és azt megsemmisítve utasította a járás

főjegyzőjét, hogy pályázati hirdetmény közzétételét követően a községi jegyzői választást tartsa meg.

Ez ellen a kisgyűlési véghatározat ellen irányul Á. G. panasza, amelyben — vitatva egyebek között azt is, hogy a kisgyűlés a fellebbezéssel meg nem támadott tisztújítást hivatalból nem bírálhatja felül — a községi képviselőtestületi határozatnak jogerőre emelését kérte.

A m. Közigazgatási Bíróság a panaszt elutasította a következő okokból:

Az 1883: I. t.-c. I. §-a szerint a megválasztottnak törvényes képesítés hiányában történt választása érvényesnek nem tekinthető és így anyagi jogerőre nem emelkedik. Ebből következik — a magyar Közigazgatási Bíróság közigazgatási osztálya részéről a 950. sorszámu elvi jelentőségű határozatában elfogadott jogszabályértelmezésnek megfelelően — az, hogy a megkívánt törvényes képesítés hiánya esetében a törvénysértés folytonos azáltal, hogy valamely köztisztviselői állást olyan egyén visel, aki arra képesítve nincs, illetőleg aki az előírt képesítés alól felmentve nem lett. Ez a folyamatos törvénysértés a tisztviselőnek tényleges közszolgálatra idején a választásának megsemmisítésére alapul szolgál tekintet nélkül arra, hogy jogorvoslati kérelmet, illetőleg fellebbezést adtak-e be.

Ezért tehát a panasszal megtámadott másodfokú határozatot a kisgyűlés törvényes hatáskörében meghozottnak kell tekinteni.

Az 1.030/1945. M. E. sz. rendelet 22. §-ának (4) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a képesítésre vonatkozólag a most említett rendelet 22. §-ának (1), (2) és (3) bekezdéseiben foglalt szabályok az esetben is irányadók, ha az önkormányzati testület valamely tisztviselőt a 15. és 16. §-ban meghatározott módon visszatart, visszafogad vagy megerősít.

Ennek a rendelkezésnek alapján tehát a panaszos az előírt képesítés meglétének igazolása, illetőleg a képesítési kellék elengedésének igazolása alól nem mentesíthető abból a panaszos által hivatkozott okból, hogy viselt állásában őt a képviselőtestület választás helyett, de a választás hatályával, megerősítette.

Az 1.150/1945. M. E. sz. rendelet 2. §-ának első bekezdésében foglalt

rendelkezés szerint pedig az érvényes törvényekben és rendeletekben előírt képesítési kellék nélkül csak az nevezhető ki, illetőleg alkalmazható, akinek az illetékes miniszter — jelen esetben a magyar belügyminiszter — a képesítési kellék meglétét vagy annak igazolását elengedi.

Ennek a rendelkezésnek helyes és egyedüli értelme szerint a képesítés alóli felmentésnek az alkalmaztatás előtt kell meglenni, mert a fentebb említett rendelkezés értelmében addig a képesítéssel nem bíró egyént sem alkalmazni, sem megválasztani, sem a rendelet 15. és 16. §-ában foglaltak alapján állásban megerősíteni nem lehet.

Mivel pedig a panaszos — saját bevallása szerint is — a községi jegyzőkre előírt képesítéssel nem bír, illetőleg a képesítési kellék megléte alól az állásában való megerősítését kimondó képviselőtestületi határozat meghozatala — 1945. évi május hó 19. napja — előtt a magyar belügyminiszter által felmentve nem lett,

nem sértett jogszabályt a törvényhatóság kisgyűlése akkor, amikor a panaszosnak állásában való megerősítését kimondó képviselőtestületi határozatot megsemmisítette.

Nem pótolja ezért ennek a törvényes kelléknek hiányát az a körülmény sem, hogy a község képviselőtestülete a panaszosnak a képesítési kellék hiánya alóli felmentés megadását a magyar belügyminisztertől az állásában történt megerősítésével egyidejűleg kérelmezte.

Végül nem sértett jogszabályt a vármegye kisgyűlése azáltal sem, hogy a választás újbóli megtartását a pályázati hirdetmény előzetes kibocsátásához kötötte, mert az előbb több ízben említett 1.030/1945. M. E. sz. rendelet 23. §-ának (5) bekezdése szerint a rendelet megjelenését követő idő után megüresedő állások betöltésénél pályázati hirdetményt kell kibocsátani és a (4) bekezdésben említett egyszerűsített eljárásra csak akkor lehet szorítkozni, ha az állás betöltését sürgős szükség és nyomatékos közszolgálati érdek kívánja.

Mivel azonban ilyen indokokra sem a képviselőtestületi határozat, sem maga a panaszos nem hivatkozott,

az állás betöltésénél a pályázati hirdetmény kibocsátását jogszabálysértés nélkül mellőzni nem lehet.

Fentiekben foglaltakra tekintettel a magyar Közigazgatási Bíróság a panaszt elutasította.

(208/1945. K.szám. — 1945. november 27.)

17. *A betegségi biztosítást különállón teljesítő intézetek (1927: XXI. t.-c. 93. §) alapszabályának olyan rendelkezése, amely a biztosító intézeti tag családtagjának az intézet terhére történő kórházi ápolását négyheti időtartamra korlátozza, a 7.200/1942. M. E. sz. rendelet 6. §-ában foglalt azzal — minden betegségi biztosító intézetre kötelező — rendelkezéssel szemben, amely az említett családtagok számára hatheti kórházi ápolást biztosít, nem joghatályos.*

A székesfővárosi Szent László kórházban ápolott B. F. hét éves gyermeknek — mint a betegségi biztosító intézeti tag családtagjának — ápolásával felmerült 35 napi ápolási költség megfizetésére a székesfőváros polgármestere, mint másodfokú hatóság, a betegségi biztosító intézetet kötelezte.

A panaszos intézet panaszíratában az intézeti alapszabályok 27. §-ának (4) bekezdésére hivatkozással a 28 napot meghaladó ápolási költségek fizetése alól felmentését kéri. Álláspontja szerint alapszabályának fent idézett szakaszában foglalt az a jogszabály, hogy a biztosított igény jogosult családtagjainak kórházi ápolási költsége az intézetet egyévi időtartamon belül legfeljebb négy héten át terheli, az 1927: XXI. t.-c. 175. §-ára figyelemmel ma is érvényben van, annak ellenére, hogy a 7.200/1942. M. E. sz. rendelet 6. §-a, (2) bekezdésének 6. pontja az igény jogosultak családtagjai számára biztosított kórházi ápolás időtartamát hat hétre felemelte. A családtagok igénye tehát — a panaszos álláspontja szerint — jelenleg is csak négy hétre szól, de különböző betegségek esetén egy éven belül ismételt is.

A Közigazgatási Bíróság a panaszt alaptalannak találta.

A családtagok kórházi ápolásának időtartamát a 7.200/1942. M. E. sz. rendelet 6. §-a módosította. A szakasz második bekezdésének bevezető része kimondja, hogy a betegség

esetére biztosított az intézettől az alapszabályban megállapított, de legalább a következő segélyeket igényelheti: ... 6. §. a szükséghez képest — akár ugyanazon betegséggel, akár más betegséggel — egyévi időtartamon belül összesen legfeljebb hatheti kórházi (gyógyintézeti) ápolást a családtagok részére (1927: XXI. t.-c. 32. §-a) a biztosítási viszony tartama alatt és ezen túl is az alatt az idő alatt, amelyre a biztosított táppénzben, terheségi segélyben, gyermekágyi segélyben stb. ... részesül.

Ezzel a rendelkezéssel szemben a m. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának 1894. számú elvi határozatában is kifejezésre juttatott jogi álláspont szerint is a betegségi biztosítást különállóan teljesítő intézetek (1927: XXI. t.-c. 93. §-a) alapszabályának olyan rendelkezése, amely a biztosító intézeti tag családtagjának az intézet terhére történő közkórházi ápolását négyheti időtartamra korlátozza, nem joghatályos.

Az 1927: XXI. t.-c. 175. §-ának (8) és (9) bekezdésében a különálló betegségi biztosító intézetekre vonatkozó azok a rendelkezések ugyanis, amelyek szerint »a segélyezés és a fedezetről való gondoskodást, úgyszintén az ezek tekintetében követhető eljárást minden egyes intézet alapszabálya és az ezzel kapcsolatos egyéb szabályzata, figyelemmel a törvény rendelkezéseire, állapítja meg«, valamint »az alapszabály a javadalmazás számítása, úgyszintén a segélyek neve és mértéke tekintetében a törvénytől eltérő rendelkezéseket tehet« — csupán a biztosítottak védelme érdekében a segélyezés minimumát határozzák meg, amelytől eltérést kizárólag a többet jelentő nagyobb mértékű segélyezés irányában engednek.

Ezekhez képest a székesfőváros polgármestere a jogszabályok helyes alkalmazásával kötelezte a panaszos intézetet hatheti ápolási költség, éspedig a 7.200/1942. M. E. sz. rendelet 11. §-ának (2) bekezdése értelmében, 28 napra teljes, ezenfelül pedig fél ápolási költség megfizetésére.

Ezért a bíróság a panaszt mint alaptalant elutasította.

(1.260 1946. K. szám. — 1946. április 1.)

Összeállította: dr. Matyasovszky Pál

»A földbirtok igénybevételével kapcsolatos magánjogi igények« tárgyában a J. K. január 20-i számában dr. Teller Miksa tollából származó értékes cikk többek között idézte egy kartársunknak a Kincstár elleni perében meghozott kúriai ítéletet.

Az 1947 április 5-én megjelent Hiteljogi Döntvénytár 65 sorszáma alatt teljes egészében közli a Kúriának 1946 június 25-én meghozott ezt az ítéletét.

Az 1947 május 20-i 9—10. számukban »Szemelvények a Kúria gyakorlatából« cím alatt dr. Szirmai Zsolt összefoglalásának 5. pontjában ismerteti a Kúria P. VI. 1947/1946. számú ítéletét, amelyben a Kúria 1946: IX. t.-c. 29. §-ával kapcsolatban az állam kártérítési kötelezettségének fennállását és azt állapította meg, hogy az ilyen fajta kártérítő pert nem kell más hatóság előtti eljárásnak megelőznie, a törvény rendes útja ezekre az igényekre kizárva nincs.

A 132.000/1947. F. M. számú rendelettel 1947. évi február hó 1. napján hatálybalépett az 1947: V. t.-c., amely 8. §-ában a fentiekben említett igények bírói úton való érvényesítését úgy a földhözjuttatottakkal, mint az Államkincstárral szemben a kormány további rendelkezéséig kizárta, a folyamatban lévő perek és végrehajtások felfüggesztését rendelte el.

Ha helyesnek is ismerjük el az általános jogi szemlélet érdekében a felső bíróságok ítéletének minél szélesebb körű ismertetését, mégis kíváncsiak volnánk a perbeli vitás kérdésnek utóbbi tételes jogszabályokkal — esetleg a döntéstől eltérő — szabályozása esetén a jogeset közlése kapcsán utalni arra, hogy az ítélet rendelkezése már meghaladottnak tekintendő.

Dr. Martos Pál

Az Ítéletábrák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

„Hátrányos szerződés“ fogalma

113. Az igénylő 1938 február havától bérelte mint főbérlő a B. út 121. szám alatt levő üzlethelyiséget a háztulajdonostól. A bérleti szerződés meghatározott időre, 1942. évi május hó 1. napjáig szólt.

Az igénylő ebben az üzlethelyiségben pékipart folytatott

akként, hogy a kft.-gal kötött szerződés alapján a korlátozott felelősségű társaság berendezésével és iparrendelvényével, mint a társaságnak az üzemvezetője, a saját kockázatára vezette a péküzletet, a korlátozott felelősségű társaságnak pedig meghatározott összeget fizetett.

Az igénylő és a korlátozott felelősségű társaság közötti szerződés ugyancsak meghatározott időre, 1942 május hó 1. napjáig szólt.

1941. év végén az igénylő ellen eljárás folyt az Értelmiségi Kormánybiztosságnál, majd 1942 január havában fajgyalázás miatt jelentették fel és ugyanabban a hónapban a kémelhárító detektívei is letartóztatták.

1942 február havában a H. kft. a péküzlet berendezését a C. Szövetkezetnek, illetve ezen keresztül a használnak adta bérbe, az üzlethelyiségre vonatkozólag, mivel az igénylő a főbérlői jogáról lemondott, a használó közvetlenül a háztulajdonossal szerződött.

Az igénylő a C. Szövetkezet, illetve a használó és a H. kft. között létrejött szerződés alapján 6000 P-t kapott.

A megállapított tényállás szerint az igénylő a visszabocsátani kért üzlethelyiségben a péküzletet, mint a H. kft. üzemvezetője, a kft. berendezésével és iparigazolványával a saját kockázatára folytatta és ezért a H. kft.-nak meghatározott ellenértéket fizetett. Az igénylő és a H. kft. között ennél fogva szintén bérleti viszony állott fenn, mert a H. kft. meghatározott ellenérték (bér) fizetése ellenében iparigazolványának és péküzleti berendezésének, tehát péküzletének a használatát engedte át az igénylőnek. Ezek szerint bár az igénylő a péküzletet a saját kockázatára és az általa főbérlésként bírt üzlethelyiségben folytatta, maga a péküzlet, mint eszmei érték, nem az igénylőt, hanem a H. kft.-é volt és az igénylőt csak magának az üzlethelyiségnek a főbérlői joga és a péküzlet jövedelme illette meg, éspedig az utóbbi a H.-féle sütőde kft.-nek fizetett ellenérték ellenében és csak 1942 május hó 1. napjáig, amikor az igénylő, még ha a háztulajdonos az üzlethelyiségre vonatkozó főbérlői szerződését meg is hosszabbította volna, a péküzlettel már nem rendelkezett volna, hacsak a H. kft. a közöttük lévő szerződés meghosszabbításához hozzá nem járul, amire a perben adat nincs.

Ezek szerint az igénylő azért kapott 6000 P-t, mert egyrészt a H. kft.-gal kötött és a péküzletre vonatkozó bérletiszerződésnek a szerződésben meghatározott lejáratú időt megelőzően 2—3 hónappal való megszüntetéséhez hozzájárult, másrészt pedig lemondott a háztulajdonossal szemben az üzlethelyiségre vonatkozó főbérleti jogáról.

Abból a körülményből, hogy a megállapított tényállás szerint az igénylő ellen közvetlenül ezt megelőző időben az Értelmiségi Kormánybiztoságnál, továbbá fajgyalázás miatt, tehát a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok alapján különböző eljárások folytak, az ítéletábla kétségtelennek tartja, hogy az igénylő eme körülmények befolyása alatt járult hozzá a H. kft.-gal kötött szerződésnek a szerződési időtartam lejáratára előtti való megszüntetéséhez és mondott le az üzlethelyiségre vonatkozó főbérleti jogáról ugyancsak a főbérleti szerződésnek a lejáratára előtti, a döntőbizottságnak az az álláspontja tehát, hogy az igénylő a visszabocsátani kért üzlethelyiséget nem a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt veszítette el, nem helytálló.

Ennek ellenére a döntőbizottság határozatát az ítéletábla helybenhagyta, mert az ítéletábla megítélése szerint — bár az igénylő a H. kft.-gal fennálló szerződés időelőtti megszüntetéséhez a zsidókra hátrányos jogszabályok folytán előállott helyzetben járult hozzá és ennek folyamánaként mondott le az üzlethelyiségre vonatkozó főbérleti jogáról is — a megszüntető, illetve lemondó szerződés reá nézve nem volt hátrányos, mert a kapott 6000 P-vel megfelelő ellenértékhez jutott.

A már előadottak szerint ugyanis maga a péküzlet, mint eszmei érték nem az igénylőé, hanem a H. kft.-é volt, a kapott 6000 Pengő ennél fogva nem a péküzlet ellenértéke, hanem részben a helyiségre, részben pedig a péküzletre vonatkozó bérleti szerződés megszüntetéséhez való hozzájárulás ellenértéke, lényegében tehát lelépési díj volt, amelynek kikötése a helyiség bérletével kapcsolatban akkor fennállott jogszabályok szerint nemcsak a zsidóknak, hanem általában mindenkinek tilos volt. 1942 év elején pedig 6000 pengő még olyan jelentékeny értéket kép-

viselt, hogy azzal az ítéletábla megítélése szerint az igénylő a péküzletre vonatkozó szerződésnek a lejárat előtti megszüntetéséhez való hozzájárulásért és ezzel kapcsolatban az üzlethelyiségre vonatkozó főbérleti jogról való lemondásért is minden körülmények között megfelelő ellenértéket kapott és ezért a kötött szerződés az igénylőre nem volt hátrányos.

Bp. T. P. X. 4269/1946. — 1947 január 21.

Jegyzet: A határozat indokolását tévesnek tartjuk. Az üzem berendezése, annak eszmei értéke és az iparjogosítvány nem az igénylőé, hanem a kft.-é volt. Az igénylő senkire nem ruházott át semmit, hanem a háztulajdonossal szemben lemondott a helyiségre vonatkozó bérleti jogról és hozzájárult a strómann-szerződés időelőtti felbontásához. Itt tehát nincs szó oly, az igénylő részéről történt átruházásról, amelynek előnyös vagy előnytelen volta ügydöntő volna.

Méltányosság alkalmazása. A 4380/1946. M. E. sz. r. alkalmazásának határai.

114. A használonak ugyanabban a házban volt üzlethelyisége a harcok alatt találatot kapott: a helyiség egy része fedél nélkül maradt, másik részét is csak úgy lehetett volna használni, ha a sérült helyiségek felé válaszfalat húznak s új lejáratot készítenek.

Ilyen körülmények között kérte a használó már az ostrom után a VII. kerületi előljárótól az igénylő volt üzlethelyiségének kiutalását, — ami meg is történt.

E tényállás mellett helyesen állapította meg a döntőbizottság, hogy a használó hatósági határozat alapján azért került az igényelt helyiségbe, mert korábbi üzlethelyisége a háborús események miatt hasznavehetetlenné vált.

Nem lehet u. i. hasznavehetőnek tekinteni az olyan helyiséget, amely azon felül, hogy mostani állapotában alkalmatlan a használatra, csak jelentékeny költséggel lenne használhatóvá tehető.

Igy mindkét fél összes körülményeinek mérlegelésével kellett megállapítani: van-e helye visszabocsátásnak, illetve hogyan lehet mind a két fél érdekét méltányosan kielégíteni s ki viselje az ezzel okozott költségeket.

Itt mutat rá az ítéletábla a következőkre:

Az idézett rendelet csak azt kívánja meg a méltányosság alkalmazásához, hogy a háborús károsultság a használó üzlethelyiség kiutalási kérelmének oka volt legyen, — de nem kívánja azt, hogy a kérelemben ezt jogcímmel fel is hozta legyen, vagy éppen, hogy a hatósági határozat indokaiban ez szerepeljen. — Az ellenkező magyarázat mellett pusztán véletlenektől függne, hogy egyformán indokolt esetekben alkalmazható-e a méltányosság vagy nem.

Ezért szükségtelen volt az üzlethelyiség kiutalására vonatkozó iratok beszerzése.

Mérlegelve a felek körülményeit:

Mind a két fél rajta kívül álló okból, hibája nélkül veszítette el üzlethelyiségét. A használó mellett szól, hogy az első világháborúban féllábát elvesztette (nem tagadott előadása), az igénylő mellett pedig, hogy a helyiség eredetileg az övé volt, az idézett rendelet célja pedig, hogy a jogfosztás előtti állapot lehetőleg helyreállítsák.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a használó régi helyisége jelentékeny, de nem túlságosan nagy költséggel helyreállítható s így, ha a használó elveszti mostani üzlethelyiségét, nem marad helyiség nélkül.

Helyesen határozott tehát a döntőbizottság, amikor az igényelt helyiségeket az igénylő rendelkezésére bocsátotta, de ezzel a megoldással járó költségeket a felek között megosztotta. A költségek összegét azonban az ítéletábla a mai viszonyoknak megfelelően helyesbítette.

Ami a teljesítés határidejét illeti, méltányos, hogy az igénylőnek hosszabb ideje legyen a költségek előteremtésére, de méltányos az is, hogy a használó akkorra adja át üzlethelyiségét, amikor régi helyiségét helyreállíttathatja — s ne legyen hosszú ideig bizonytalanságban üzlethelyisége kérdésében, — ezért visszabocsátási kötelezettségét függővé kellett tenni attól, hogy az igénylő kellő időben megfizeti a régi helyiség helyreállításához a költség hozzájárulást.

Ezt a rendelkezést nem akadályozza a 4380/1946. M. E. sz. r. 2. §-ban foglalt rendelkezés. Ez t. i. olyan ellenkövetelésről szól, amelyeket beruházás stb. címén támasztanak: itt ezzel szemben a helyiségkérés méltányos megoldásával járó költségekről van szó.

A helyreállítási költségeknél az ítéletábra a legolcsóbb megoldást vette számításba, mert ez méltányos, — és nem számította az üvegezést, mert a használó átadandó helyisége is üvegezetlen.

Bp. T. P. X. 3242/1946. sz. — 1946 november 7.

A R. előtti szerződéses rendezés hatálya.

115. Az igénylő utalt arra is, hogy a megállapodás kötése még a 7590/1945. M. E. sz. rendelet kibocsátása, tehát a megkülönböztető jogszabályok okozta helyzet végleges rendezése előtt történt s így az őt nem kötelezi.

Ha jogszabály rendez egy kérdést, miután a felek arról már szerződéssel intézkedtek, a jogszabály a feleknek ezt a korábbi szerződéses intézkedését nem érinti, csak akkor, ha ezeket a szerződéseket hatálytalanoknak mondja ki. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet ilyen értelmű rendelkezést nem tartalmaz. 1945 április 25-én és július 25-én pedig az igénylőnek és férjének szerződő szabadságát korlátozó helyzet már nem állott fenn s a szerződés érvénytelensége alkalmas kényszerre vagy egyéb körülményre az igénylő nem is hivatkozik. Az 1945 április 25-én kötött s az igénylő által 1945 július 25-én magáévá tett szerződés tehát érvényes és kötelezi az igénylőt, annál is inkább, mert az 1945 július 25-én kötött szerződés tartamát a 7590/1945. M. E. sz. rendelet kibocsátása után nem vitásan meghosszabbították, azt tehát az igénylő magára nézve már abban az időben is irányadónak tekintette, amikor a 7590/1945. M. E. sz. rendeletről tudomással kellett bírnia.

Bp. T. P. X. 3240/1946. — 1947. január 15.

Nagykereskedői ár.

116. A 7590/1945. M. E. sz. r. 6. § értelmében az «akkori nagykereskedői ár» szolgál alapul.

Ez nem lehet más, mint az az összeg, amit a kereskedő (feldolgozó) az átadás idejében számításainál, mint nagykereskedői beszerzési árát figyelembe vehetett: az adott esetben a 130.000/1941. Á. K. sz. r. értelmében a tényleges kiskereskedői beszerzési árából — mint nagykereskedői eladási árból — levonva a nagykereskedői haszonkulcs szerint számított hasznót.

Az utánpótlási ár alapulvételét az akkor érvényben volt 130.000/1941. Á. K. sz. r. 2. § tiltotta (amint ma is tiltja a 168.000/1946. Ip. M. sz. rendelet) és ennek a tilalomnak az áthágása akkor is büntetendő cselekmény volt (1920: XV. t.-c. § 1. p.), ma még súlyosabban büntetendő (8800/1946. M. E. sz. r. 1. § 1. p.) — a zugforgalomban kialakult fekete ár fizetése, illetve elfogadása akkor is tilos volt és büntetendő, ma ugyancsak tilos és még súlyosabban büntetendő. Ezeket, társadalom gazdasági rendjének védelmét célzó és a zsidókra hátrányos megkülönböztetést nem tartalmazó jogszabályokat a bíróság nem tévesztheti szem előtt ítélezésénél: s így nagykereskedői beszerzési árként nem vehet figyelembe sem utánpótlási árat, sem fekete árat, — nem hozhat olyan ítéletet, amely lényegében ezekbe a jogszabályokba ütköző teljesítésre kötelezne.

Jegyzet. Ugyanígy P. X. 1104/1946 L. még a köv. sorsz. határozatot is.

Bp. T. P. X. 358/1947. — 1947 március 24.

117. Nagykereskedői beszerzési áron csak azt az árat lehet érteni, amelyen a szóbanlévő cipőárut a nagykereskedő tényleg beszerezte, mert az átadás idejében — 1944 március 28-án — fennállott és zsidóra nemzsidóra egyaránt kötelező rendelkezések szerint, (81.400/1942. K. M. sz. rendelet) ennek a nagykereskedői beszerzési árnak az alapján kellett a kereskedőnek az árait kiszámítania, — amint ma is hasonló rendelkezések szerint kell a kereskedőnek árait meghatároznia. az utánpótlási árnak és a zugforgalomban kialakult árnak a felszámítását pedig az akkor érvényben volt — és zsidókra hátrányos megkülönböztetést nem tartalmazó — jogszabályok éppen úgy tiltották és büntették (81.400/1942. K. M. sz. 1920. XV. t.-c. 1. § 2.) pont amint hasonló rendelkezések az ilyen árszámítást ma is tiltanak és még súlyosabban büntetnek. (155.077/1946. Ip. M. r. 8800/1946. M. E. sz. r. 1. § 2. pont.)

Bp. T. P. X. 6869/1946. — 1947. március 6.

Okozatosság.

118. Semmi adat sincs az igénylőnek az eladáskor volt hátrányos helyzetére. A 7590/1946. M. E. számú

rendelet 1. §-a szerint pedig vissza-bocsátásnak akkor van helye, ha valaki üzlethelyiségét a zsidókra nézve hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok által teremtett helyzet befolyása alatt ruházta át. Szükséges tehát, hogy a megkülönböztető jogszabályok olyan helyzetet teremtsenek, amely tárgyilag is indokoltá teszi az átruházást, de nem elegendő a pusztán szubjektív félelmi érzés vagy feltevés, amelyet az akkori helyzet tárgyilag még nem tett indokolttá.

Ekként ha maga használó jogelődje vagy más tanú bizonyítaná, hogy az említett fenyegetés (hogy t. i. használó tudja, hogy igénylőnek nincs fióknyitási engedélye, ezért őt az előjáráságon fel fogja jelenteni és az üzletet kiigényli. *Szerk.*) elhangzott a vételi ajánlat elfogadása érdekében, ennek az alapján sem volna megállapítható, hogy a megkülönböztető jogszabályok okozta helyzet miatt történt az üzlethelyiség elvesztése. Az ítéletábra ezért mellőzte ennek a bizonyításnak a foganatosítását.

Bp. T. P. X. 287/1947. sz. — 1947. március 24.

Nemzsidó igénylő.

119. A megállapított tényállás szerint a (nemzsidó) igénylő azért volt kénytelen 1944 december havában a szóbanforgó üzlethelyiséget elhagyni, mert az a ghettó területére esett, tehát kétségtelenül a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt.

Mivel a 7590/1945. M. E. sz. r. 1. §-a a döntőbizottsági eljárás fellebbezéséig az üzlethelyiségnek a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet vagy a baloldali magatartás folytáni elvesztését szabja meg és nem tesz különbséget abban a vonatkozásban, hogy az igénylő milyen vallású, kétségtelen, hogy az a körülmény, hogy az igénylő ös-keresztény, nem lehet akadálya annak, hogy az igénylő a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán elvesztett üzlethelyiségének a visszabocsátását a döntőbizottság előtt kérje.

Bp. T. P. X. 799/1946. — 1947. március 19.

120. Az ítéletábra tényként állapította meg, hogy II. r. igénylő, akinek az I-tér 2. szám alatti vendéglő és kocsmái üzlethelyiség a tulajdonát képezte, tiszta keresztény származású és nem esett a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok hatálya alá.

Ez egymagában nem zárna ki részéről az igény érvényesítését, mert nemzsidó származású és a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok hatálya alá nem tartozott személyre vonatkozóan is előállhatott olyan helyzet, aminek kényszerítő hatása alatt üzlethelyiségétől kénytelen volt megválni, akár oly módon, hogy azt tőle elvették, akár pedig úgy, hogy azt reá nézve hátrányos szerződéssel kénytelen volt átruházni...

... A kihallgatott tanuk vallomása alapján ugyan megállapítható, hogy a kocsmahelyiségben verekedések voltak és egy alkalommal I. r. igénylő férjét, aki az akkori, II. r. igénylőként ugyancsak fellépő lépő nemzsidó üzlet tulajdonos zsidó unokája és csendestársa volt. *Szerk.*) W. F.-et is megverték, ami miatt W. F. arra határozta el magát, hogy tőkéjét kiveszi az üzletből. Valamint van adat arra is, hogy II. r. igénylőt hivatalos személyek is figyelmeztették arra, hogy ne tartson zsidó származású társat.

Ezek a körülmények kétségtelenül olyanok voltak, amelyek felvethették özv. Sz.-né előtt annak a gondolatát, hogy üzlethelyiségét, illetve kocsmái üzletét eladja, de arra való figyelemmel, hogy erre vonatkozóan hivatalos formában semmiféle utasítást vagy felhívást semmiféle hatóságtól nem kapott, továbbá tekintettel arra is, hogy igénylők előadása szerint, de nemkülönben a H. 2. alatti okirat szerint is, az üzlethelyiség eladása 1943. évben történt, amikor még bőven nyílt mód és alkalom arra, hogy az üzletből tőkéjével kiváló W. F. helyett II. r. igénylő más tőkés társat keressen, ha erre szüksége volt, az ítéletábra W. F. csendestársnak az üzletből való kivonulásának szüksége felmerültét nem találta olyan kényszerhelyzetnek, ami föltétlenül megokolta és szükségessé tette volna az üzlethelyiség eladását. (II. r. igénylővel szemben megszüntetés, Pp. 180. § 1. pont analógiájára.)

Bp. T. P. XII. 6381/1946. — 1947. március 6.

A döntőbizottságnak az elvont hasznok tekintetében hatásköre nincs.

121. A 7590/1945. M. E. sz. rendelet szerint alakított döntőbizottság elé csak a rendeletben szabályozott kérdések tartoznak: nem vonható a döntőbizottság elé olyan igény, amelyet a rendelet nem szabályoz — így az elvesztett üzleti berendezés használati díjának, illetve az elvesztés folytán elmaradt hasznonak megtérítésére irányuló követelés sem.

Bp. T. P. X. 5854/1946. — 1947. február 18.

Zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabály.

122. A megállapított tényállás szerint az 1. és 2. alatti jegyzékben felsorolt árukat Sz. város felsőbb hatósági utasításra létesítendő légvédelmi óvóhelyek céljára vitette el a S. L. cég raktárából és pedig azért, mert másutt ilyen raktár nem volt és az elvitt árukat az óvóhelyek kiépítésénél fel is használta.

Az 1939. évi II. t.-c. 114. §-a szerint a hadviselés céljára szükséges bármely segédesszköz, anyag és ilyen anyagot tartalmazó tárgy végleges, vagy ideiglenes átengedése igényelhető. A 139. § utolsó bekezdése szerint ennek légvédelem céljára is helye van.

Ezek a jogszabályok mindenkivel szemben egyaránt hatályosak voltak és a zsidókra vonatkozólag semmiféle hátrányos megkülönböztetést nem tartalmaztak. Azzal tehát, hogy Sz. város a S. L. cég raktárából az 1. és 2. alatt felsorolt jegyzékekben felsorolt árukat légvédelmi óvóhely kiépítése céljából elvitette és azokat erre a célra fel is használta, nem a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet kihasználásával jutott azok birtokába, illetve a nevezett cég, bár annak zsidó tulajdonosai deportálva voltak, nem a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó, hanem a mindenkire egyaránt kötelező 1939. évi II. t.-c.-ben foglalt és fentebb hivatkozott jogszabályok folytán volt köteles ezeket az árukat átengedni. Annak eldöntésénél ennél fogva, hogy Sz. város a légvédelmi óvóhelyek kiépítésénél felhasznált anyagokért tartozik-e valaminő térítéssel és ha igen, mivel, nem a 7590/1945. M. E. sz. rendeletben és az azt kiegészítő,

illetve módosító rendeletekben foglalt jogszabályok, hanem az 1939. évi II. t.-c.-ben, az annak alapján kibocsájtott rendeletekben foglalt jogszabályok az irányadók és ezért ennek az igénynek az elbírálása sem tartozhat a 7590/1945. M. E. sz. rendelet alapján alakított döntőbizottságnak a hatáskörébe, hanem az csak az 1939. évi II. t.-c., illetve az azzal kapcsolatosan kiadott rendeletekkel szabályozott úton érvényesíthető.

Ezért az ítéletábra a döntőbizottság marasztaló határozatának megváltoztatásával, hatáskör hiánya folytán az eljárást megszüntette.

A 3. alatt csatolt jegyzékben felsorolt árukra vonatkozólag megállapított tényállás szerint ezeket az árukat Sz. város nem szerezte meg a maga részére, hanem a tulajdonosok távolléte folytán, hogy azoknak az értékét a tulajdonosok részére megmentse, J. F.-et azoknak az átvételével és eladásával bízta meg. Lényegében tehát a tulajdonosok érdekében kívánt eljárni azoknak erre vonatkozó megbízása nélkül. Ezekre az árukra vonatkozólag ezért Sz. város a 3. alatti jegyzékben felsorolt áruk 7590/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-a szerinti megszerzőjének, illetve a 2. § szerinti használatnak nem tekinthető, annak eldöntése pedig, hogy mint megbízás nélküli ügyvivő tartozik-e valaminő térítéssel, a döntőbizottság helyes álláspontja szerint a törvény rendszer útjára tartozik.

Bp. T. P. X. 5758/1946. — 1947. évi március 3.

Bérfizetési késedelem menthetősége.

123. Az igénylő férje, a kihallgatott tanuk vallomása szerint, abban az időben, amidőn a német katonaság Budapest székesfővárost megszállotta a kérdéses üzlethelyiséget annak tulajdonosa megkérdezése és hozzájárulása nélkül erőszakosan kiűritette, saját céljára bérfizetés nélkül igénybevette, mint karszalagos zsidó munkaszolgálatos teljesített munkaszolgálatot. Mint ilyen a reá nézve akkor már fennállott és súlyosan hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán úgy a szabad mozgásban, mint a hatóságok előtti eljárásokban korlátozott személy, a német katonaság jogtalan és erőszakos eljárásával szemben kellő módon védekezni és jogállapotának biztosítása érdekében

szükségesnek mutatkozott joglépések megtételére képtelen volt.

A német katonaság az üzletet kifosztotta, az üzletben, amidőn onnan a katonaság kivonult semminő árukészlet nem maradt meg. A zsidókra vonatkozóan fennállott korlátozó rendelkezések következtében igénylő férje, aki mint munkaszolgálatos még szabad mozgásában is korlátozva volt, újabb árukészletet beszerezni nem tudott.

Az így reá nézve előállott kényszerhelyzetében, akkor, amidőn árújától megfosztva a kereskedést üzlethelyiségében már tovább folytatni nem tudhatta, de reménye sem lehetett arra, hogy az akkori helyzetben még ha a német katonaság üzlethelyiségéből ki is vonult, üzleti tevékenységét tovább folytathassa 1944. év májusában, — amidőn a német katonaság az üzlethelyiségben még bent volt — érthetően szüntette be az üzlethelyiség bérének további-fizetését és tett kilátástalannak mutatkozott helyzetében olyan kijelentést, hogy az üzlethelyiséggel nem törődik és annak bérét továbbra nem fizeti. — Majd pedig amidőn a német katonaság az üzletből kivonult, árukészlet és ilyen beszerzési lehetősége hiányában, figyelemmel munkaszolgálatban állására is, a reánehezdedő kényszerítő körülmények hatása alatt, amidőn az üzlethelyiségnek már semmi hasznát sem vehette volna, okszerűen maradt el részéről az üzlethelyiség bérének további fizetése akkor is, amidőn 1944 júniusában a német katonaság a már teljesen kiürített üzlethelyiségből kivonult.

Ezekre tekintettel kétségtelen hogy az üzlethelyiséget... a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó helyzet folytán veszítette el.

Bp. T. P. XII. 5832/1946. — 1947. március 7.

JOGIRODALOM

H. C. Gutteridge Comparative Law

An introduction to the Comparative Method of Legal Study and Research.
Cambridge University Press, 1946
(208 old.) 12s. 6d.

Kevés munka jelent meg az utóbbi időben, amelynek jelentősége oly

kevésbé áll arányban terjedelmével, mint a cambridgei egyetem összehasonlító jogi tanszéke nyugalmazott tanárának, H. C. Gutteridge-nek az összehasonlító jog módszeréről írt könyve. A könyv az angol jogászok számára készült és talán éppen ezért különösen értékes lehet magyar jogász számára, aki az összehasonlító jog keretében az angolszász jogrendszereket is vizsgálat tárgyává teszi. Miközben ugyanis a szerző az angol jog szemszögéből vizsgálja az összehasonlító jog feladatait és lehetőségeit, amikor rámutat a nehézségekre és veszélyekre, amelyeknek az e módszert alkalmazó kutató könnyen áldozatul esik, élesen megvilágítja azokat a körvonalakat, amelyek az angol jogban oly erősen különböznek a magyar és általában a kontinentális jogtól.

A szerző három irányvonalat tart szem előtt a munka megírásában: először ismerteti az összehasonlító jog eredetét és szerepét, másodszor rámutat azon célokra, amelyek érdekében az összehasonlító jog alkalmazásra kerülhet és a módszerre, amellyel e célok elérhetők, végül leméri az összehasonlító jog jelentőségét a jogfejlesztés szempontjából.

Az első két fejezet az összehasonlító jog tárgykörével, eredetével és történeti fejlődésével foglalkozik. A harmadik fejezetben az összehasonlító jog jelentőségét vizsgálja és kifejti, hogy az összehasonlító jog értéke többféle: pusztán tudományos az analitikus jogelmélet, jogfilozófia vagy jogtörténet terén; gyakorlati, pl. a kereskedelmi jogban, tudományos és gyakorlati a jogalkotó és a jogi reformot kereső szemében. Sorra veszi e szempontból a különféle jogágazatokat, különösen értékes eközben, amit az eljárásjog összehasonlításáról mond. Több jogrendszer jogintézményeinek hasonlóságát az eljárásjog szabályainak különbözősége esetleg teljesen illúziórikussá teszi, a bizonyítás szabályainak eltérése ugyanazon jogesetben ellentétes eredményre vezethet.

A negyedik fejezetben a szerző az összehasonlító jog és a nemzetközi magánjog viszonya kapcsán a problémák egész sorát veti fel a külföldi jogok eltérő fogalmainak és az idegen jog bizonyításának. Rámutat arra, milyen hasznos eszköz az összeha-

sonlítás a nemzetközi magánjog hágainak betöltéséhez és hibáinak orvoslása szempontjából. Az ötödik fejezetben az összehasonlító jog és a nemzetközi jog viszonyát tárgyalja.

A következő három fejezet a módszertani kérdéseket vizsgálja, különösen a döntvények összehasonlító jogi értékelését és a törvények összehasonlító jogi magyarázatát. A gazdag tartalomnak lényegesebb pontjaira még vázlatosan sem igen lehet rámutatni, mert a fejezetek majdnem minden bekezdése említésre érdemes volna. A méltányosság, jóhiszem, jóerkölcs, közrend, fogalmainak eltérő tartalma és interpretálása, az angol és kontinentális törvényt magyarázat technikájának különbözősége csupa olyan kérdés, amely gondolatoknak és problémáknak tömegét veti fel. A szerző nem mindig oldja meg e kérdéseket, nagy jelentősége éppen gondolatébresztő erejében van.

A kilencedik fejezet a jogi terminológia kérdésével foglalkozik és rámutat arra a sokrétű nehézségre, amely a más-más jogrendszerekben felnőtt jogászok számára jelentkezik különbözőség a kifejezésekhez tapadó eltérő fogalmi képzetek következtében. Felveti azt a gondolatot, hogy mennyire kívánatos (és egyben mily roppant nehéz) volna egy nemzetközi, többnyelvű jogiszótár szerkesztése.

A tizedik fejezet a jogösszehasonlítás és a jogi oktatás viszonyával foglalkozik. A mű utolsó három fejezetét a szerző a jogegységesítés kérdésének szenteli, a jogegységesítési törekvéseket, az egységesített jog jellemzését a jogegységesítés módjait tárgyalja.

E rövid ismertetés nem alkalmas arra, hogy részletek bírálatára kiterjen és a tartalmi felosztáson túlmenjen, mégis a sorok írója úgy érzi, jó szolgálatot tesz, ha a magyar jogászközönség figyelmét felhívja e munkára, amelynek a jogiműveltség terjesztése és a gondolatébresztés ereje mellett még az a nagy előnye van, hogy mindezt élvezetes, egyszerű és világos formában teszi.

London, 1947 május.

ifj. dr. Szladits Károly

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent István József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla alelnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra . . . F 13.—

Negyedévre . . . F 36-50

Ügyvédeknek, közjegyzőknek és közalkalmazottaknak:

Egy hóra . . . F 8.—

Negyedévre . . . F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Tokay Gyula:* A hároméves terv és az árkérdés. — *Szladits-Sándorfalvi-Ludvig:* A „volt jobbággy” második feleségének özvegyi joga. — *Dr. Gallia Béla:* A magánalkalmazott nyugdíja. — *Dr. Pál László:* Békeszerződés és jóvátétel. — *Dr. Ámbrus József:* Passzív részesség. — *Szemle:* A közigazgatási Bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából.

A hároméves gazdasági terv és az árkérdés*

A hároméves gazdasági terv legfőbb célja, az újjáépítés mellett, a dolgozók életszínvonalának emelése. Az életszínvonal emelkedésének nélkülözhetetlen előfeltétele az árak megfelelő alakulása.

Az alábbiakban, nagy általánosságban, azzal a kérdéssel kívánok foglalkozni, van-e szükség, és milyen intézkedésekre, hogy az áralakulás kívánatos menete megóvassék, s hogy a terv az említett célt, az életszínvonal emelkedését valóban elérje.

Míg normális gazdasági viszonyok mellett a gazdasági élet törvényei, külön ellenőrzés nélkül is, megfelelő áralakulást eredményeznek, addig a megzavart gazdasági rendben, az irányított termelés mellett, elképzelhetetlen a siker az áralakulás irányítása, annak pontos ellenőrzése és a visszaélések szigorú üldözése nélkül.

Közhely, melyet Magyarországon mindenki tud és hangoztat hogy elpusztult a nemzeti vagygon tekintélyes része, tönkrementek a termelési eszközök, s hogy ennek folytán nagymértékben

csökkent a nemzeti jövedelem is. Ebből mindenkinek azt a következtetést kellene levonni, hogy a lecsökkent nemzeti jövedelemből senki sem húzhat magának annyi részt, mint valamikor a békeidőben, hogy lemondással, önmegtartóztatással, a közjó állandó szemelött tartásával kell élni, hogy senki a pusztulás következményei alól magát ki nem vonhatja.

Ehelyett azt látjuk, hogy az igények indokolatlanul megnövekedtek, a lemondást senki nem vállalja, ellenben a gazdasági elesettségünkből származó hátrányokat másokkal akarja elviseltetni. Ebből az árak emelése, s azok áthárításából egy drágulási tendencia alakul ki, mely végül is azoknak a vállára szakad, akik ezt, gazdasági helyzetüknél fogva, tovább hárítani nem képesek: a bérből élő munkásokra és a fix fizetésből élő köz- vagy magánalkalmazottakéra.

Az áralakulásba való erélyes állami beavatkozás nélkül az újjáépítésnek úgyszólván minden terhét ez a két réteg viselné, amelyek pedig első-

* A cikkre még visszatérünk.

Mellékelve: Hitel- és munkajogi döntvénytár (kettős szám)
Büntetőjogi döntvénytár
Perjogi döntvénytár

Ha az árak csökkenését és az életszínvonal emelését akarjuk elérni, az életet olcsóbbá, intézményesen egyszerűbbé kell tenni. Kíméletlenül le kell fékezni annak az életnek az ütemét, mely nem áll az újjáépítés szolgálatában.

A szükséges megszorító rendelkezésekkel szemben nem lehet, ha csak nem hamisan, azt az érvet felhozni, hogy a megszorítás bizonyos munkakategóriák érdekét sérti, mert itt milliók érdeke áll szemben néhány ezer ember érdekével.

Különben is azok a munkások, akik csak a nem kívánatos fogyasztás kiszolgálásából akarnak élni, segítséget nyújtanak az újjáépítés szolgálatában nem álló pazarló, fényűző életmód folytatásához s maguk is kártékonyakká válnak.

A hároméves gazdasági terv megvalósulhat a cikkben említett rendszabályok megalkotása nélkül is, de csak — mint egykor a piramisok — az építők könnye, nyomora és szenvedése árán.

Dr. Tokay Gyula

A „volt jobbágyság” második feleségének özvegyi joga

I.

Kérdéssel fordultak hozzám: vajjon az 1946: XII. t.-c. mellett, mely a házassági vagyoni jog és az öröklési jog terén a rendi különbségeket megszüntette — fennmaradt-e a jobbágyság örökösödéséről szóló 1840: VIII. t.-c. 18. §-ának az a rendelkezése, amely a hatálya alá eső személyek körében a második feleség özvegyi jogát ex lege elvileg egy gyermekrész haszonélvezetére korlátozta?

Ez a kérdés már korábban, irodalmilag is felmerült, — jelesül Hirkó Boldizsár közjegyző úrnak a Jogtudományi Közlöny 1947. évi 1—2. számában megjelent cikkében, melyben arra az eredményre jut, hogy ez a szabály az 1946: XII. t.-c. mellett fennmaradt ugyan, de azt meg kell szüntetni rendi jellegénél fogva. Más nézet szerint is ez a szabály az 1946. XII. t.-c. mellett továbbra is fennmaradt, de annak megszüntetésére nincsen ok. A magam részéről is azt a felfogást vallo, hogy a vitatott szabály ma is fennáll, a kérdés azonban részleteiben további problémákat is vet fel, amelyeket röviden érinteni kívánok.

Az, hogy a második feleség özvegyi jogára vonatkozó régi jogszabály ma is fennáll, — mindenekelőtt következik magából a törvény szövegéből. „...azok a jogszabályok, amelyek a nemes, honorácior, valamint jászkun férj... özvegye számára az öröklési jog terén és a kiházásítás tekintetében különleges jogállást állapítanak meg, hatályukat veszítik.” Ez a rendelkezés tehát csak azokat a kiváltságokat szünteti meg, amelyek a nemes — vagy honorácior — özvegyet a polgárözvegygel szemben megillették és megszüntették a hasonló természetű jászkun partikuláris jogszabályt. De abból, hogy az 1840: VIII. t.-c.-et a törvény egyáltalában nem említi, következik, — a contrario is — hogy ezt a szabályt érinteni nem kívánta, tehát továbbra is fenntartotta. Az 1840: VIII. t.-c. 18. §-ának id. szabálya pedig nem a nemes — vagy honorácior asszony részére nyújtott előnyt jelenti, hanem az u. n. közrendűek bizonyos csoportjára vonatkozó különleges szabályt. De —

ezt nem is tekintve — az id. § rendelkezése már régen elvesztette rendi jelentőségét.

A jobbágyság ebbeli minősége már az 1848: IX. t.-c. erejénél fogva megszűnt. A Kúria azonban helyes érzéssel ítélte meg az id. §-ban rejlő egészséges alap gondolatot és ezért azt következetesen fenntartotta a »volt jobbágyság« özvegyei tekintetében. Ez a szóhasználat természetesen már rég idejét multá, mert »volt jobbágyság« csak az lehetett, aki az 1848. évi törvénynél fogva a jobbágyság sorsból felszabadult. E személyek köre pedig már régen kihalt. De a Kúria és általában a jogi nyelvhasználat jól tudta, hogy e meg nem felelő elnevezésen a polgárok mely rétegét kell érteni. Ez a réteg a falusi parasztnépesség, melyet a Kúria szabatosabban szövegezett ítéletei »földműves osztályhoz tartozóknak« neveznek. (1. pl. P. I. 1830/1930. Magánjogi Dtár 132.) Ebben a helyes értelemben véve a szabályt, az semmiesetre sem rendi jellegű többé, hanem csak foglalkozásbeli különbségre utal. Már pedig annak részére, aki a falusi életviszonyokat ismeri, szembeszökő ennek a szabálynak józan bölcsesége. Könnyű a volt nemesi, honoráciori és városi polgári rétegek életviszonyaiban az özvegyi jog korlátlanágának elvéből kiindulva az örökhagyó lemenőit az özvegyi jog esetenkénti korlátozására szorítani. De a parasztsorban élő földművesek körében ez a szabály csaknem minden olyan esetben, amikor előző házasságbeli gyermekek állnak szemben a második feleséggel, elkerülhetetlenné teszi a konfliktust az első házasságbeli gyermekek és az özvegy között — mert természetesen, hogy az ilyen kisgazdaságok nem tűrik meg a mostoha gyermekek és az özvegy együttes gazdálkodását. Az id. 18. § szabálya tehát egészséges normatívumot nyújt az életviszonyok bizonyos körének nem esetenkénti, hanem elvi megbírlására.

Az 1946. XII. t.-c. javaslatának előkészítése során a kérdés alapos megfontolás tárgya volt és az az egybehangzó vélemény alakult ki, hogy ezt a szabályt a változott viszonyok között a Kúria által bölcsen körülhatárolt keretekben, fenn kell tartani, sőt, ha ilyen szabály nem volna, hasonló irányú szabályt most kellene kimondani,

Mert hiszen a paraszti életforma az 1945. évi földreform után a mezőgazdaságban újszólván uralkodóvá vált és így a szabály mellőzése az eddiginél még sokszorosan megnövekedett mértékben vinné be a vizzálykodás magvát a falusi nép életébe. Talán célszerű lett volna a szabálynak újraszövegezésével annak rendi eredetét végleg eltüntetni, a szabályt jogszerkezetileg is újabb formába önteni, — de az ilyen alkalmi szabályalkotás kívül esett volna az akkor tárgyalt törvény keretein. Különben is a földbirtokreform következtében különleges agráröröklési jogszabályok alkotása erősen hangoztatott kíváncsi — és ezért helyesebbnek látszott ennek a szabályozásnak egy részletkérdésben nem elébe vágni.

Hallottuk több oldalról, hogy ez az állítólagos rendi csökevény nem egyeztethető össze a demokráciával. Ámde — mint arra már utaltam — ez a szabály régen megszűnt rendi jogszabály lenni és foglalkozásbeli jogszabály lett. Már pedig senki nem fogja mondhatni, hogy antidemokratikus az olyan törvény, amely más szabályt állít fel az iparos, vagy kereskedő és mást a földművelő részére. Itt is olyan esettel állunk szemben, amikor a Kúria bölcsesége — a törvény szóhangzatától meg nem tévesztve — a jogszabály helyes tartalmát megóvta az elavulástól.

Mindenesetre kíváncsi lenné, ha a Kúria újabb elvi kijelentéssel szüntetné meg a »volt jobbágyság« igazán időszzerűtlen elnevezésének használatát és ennek helyébe a már eddig is használt helyes terminológiával a »falusi földműves osztályhoz tartozást« tenné általánossá.

Az eddig elmondottakkal természetesen nem kívánom azt a látszatot kelteni, mintha a földműves férj második feleségének özvegyi joga tekintetében teljesen tisztázott jogállapottal állnánk szemben. Sándorfalvi Pap Istvánnak a Grill-féle Nagy Magyar Magánjog VI. kötetében megjelent e tárgyra vonatkozó kitűnő joggyakorlatösszefoglalása mutatja, hogy ez a joganyag még mindig meglehetősen kaotikus jellegű. A Kúria ugyan a Polgári Jogi Határozatok Tárában megjelent hat elvi határozatával és az ezekhez csatlakozó bírói ítéletek egész tömegével nagy erőfeszítéseket tett az e téren mutatkozó vitakérdések eldöntésére és a kérdések nagy számát, így különösen a második feleség lakásjogát helyesen oldotta meg. De már a kérdéses 18. § alá vont személykör ma sincs elvi élel kellően körülhatárolva, és ebből teljesen indokolatlan területi, sőt egyéni megkülönböztetések származnak. (»Általánosságban azt lehet mondani, hogy volt jobbágyság az, aki falun él, — földműveléssel, földművelési, vagy más munkával, vagy — községi illetőségét el nem veszítve — városban munkával keresi kenyerét«. Sándorfalvi Pap I. : Grill-féle Nagy Magyar Magánjog VI. kötet. Öröklési jog. 14. § 201. lap 3. bekezdés.)

»Aki falun él«: Ez a kitétel, ha jól értem Sándorfalvi Pap István definícióját, nem azt je-

lenti, hogy az illető beépített város területén kívül él, hanem jelenti azt a földművest, aki nagy vagy kisközségben folytatja foglalkozását. A törvényhatósági jogú és megyei városok külterületén lakó földműves eszerint nem esik a cikkünkben tárgyalt szabály hatálya alá. Mint-hogy pedig e városok külterülete igen nagy, — több esetben csaknem vármegyei kiterjedésű, — az e területen földművelést folytató parasztság mind kiesik e fogalomhatározás alól. Már pedig csakugyan érthető, hogy miért essék a tápi földműves különleges szabály alá, ellenben a vele mezsgyés szegedytanyai paraszt az országos jog alá. Ugyanígy Kecskemét egész tanyavilága a városi polgári státust követi, — a bugaci is, — ellenben a városi határon túleső területek földművesei a falusi jogszabály hatálya alá esnek. Hozzá kell vennünk, hogy országunk csökkentett területe mellett a volt jászkun kerület az országnak aránytalanul nagyobb részét jelenti, mint

A papiros

fontos nyersanyagai közül a hulladékpapiros

az, amely belföldön is feltalálható, míg a papírgyártáshoz szükséges egyéb nyersanyagot nagyrészt vámkülföldről kell behoznunk.

A hulladékpapiros összegyűjtésére és papírgyárakban való felhasználására nagyarányú akció indult meg. Eddig csupán a papirosfeldolgozó üzemek és irattárak hulladékpapiros anyagát gyűjtötték a kereskedők. A közeljövőben ismeretessé válik, hogy Nagy-Budapestben milyen módon lehet a hulladékpapirost gyűjteni és értékesíteni. Mindenki, magános, ügyvéd, hivataljól teszi, ha számbaveszi a régi folyóiratait, újságjait, üzleti könyveit, mindenféle használaton kívüli nyomtatványt, de ezen túlmenően a háztartásban nélkülözhető minden más papirost is, mert ezért a házfelügyelő jelentkezni fog. A hulladékpapiroskereskedő egy mázsa hulladékpapirosért

egy mázsa fa árát fizeti

De a gyűjtő nemcsak pénzt kap érte, hanem kötelességnek is eleget tesz, mert többek között a lapok előállításához szükséges papiros gyártásához is rendelkezésre fog állni a gyűjtött hulladékpapiros, ennek elősegítése pedig

mindenkinek kötelessége!

azelőtt. Már pedig az egész jászkun területen csakugyan vitás lehet, vajjon a földművesek második feleségének özvegyi joga a városi polgár jogállásához idomul-e, — avagy a jászkun *falvakban* a volt jobbágyokra vonatkozó szabály elevenedett-e fel, ami mellett természetesen fellemerül az a további következtetés, hogy a hatalmas kiterjedésű Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, vagy Karcag külterületein, mint városi területeken, a földművesek jogállása tekintetében is az országos jog kerül alkalmazásra. Közrejátszanak mindezekben a községi illetőség bonyodalmai és határozatlanságai is. S vajjon mi az értelme annak a megkülönböztetésnek, hogy a városba költözött vasuti munkás, akinek földje sincsen, de községi illetőségét fenntartotta, (Sándorfalvi Pap István példája), az özvegyi jog tekintetében a falusi paraszt jogi helyzetét osztja, míg a városban illetékes munkástársai más jogszabály hatálya alá tartoznak.

Véleményem szerint a tárgyalt 18.§-ban rejlő egészséges gondolatot az egész kisgazdátársadalomra (pl. az 50 holdon aluli birtokosokra általánosítani kellene területi és illetőségi megkülönböztetés nélkül. Sőt még az is kérdéses lehet, hogy az özvegyi jog korlátozását illetőleg nem kellene-e bizonyos általános hatályú törvényi zsinórmértéket is megszabni, amint azt már Zsögöd-Grosschmid Béninek 1885-ben megjelent törvénytervezete az öröklési jogról megkísérelte (11. §. Zsögöd Benő: Magánjogi tanulmányok 2. kötet. Budapest, 1901. 82 lap).

A második feleség özvegyi jogára vonatkozó jogszabály tehát bizonyos irányú szabatosításra vár, de nézetem szerint ez mégsem olyan sürgős feladat, hogy ne lehetne azzal az agráröröklési jog szükséges általános reformjág várni.

Dr. Szladits Károly

II.

Dr. Szladits Károly ny. egyet. ny. r. tanár tisztelt barátom szíves volt közölni velem, hogy kérdés merült fel afelől, vajjon az 1946: XII. t.-c., mely a házassági vagyoni jog és az öröklési jog terén a rendi különbségeket megszüntette, hatályon kívül helyezte-e az 1840: VIII. t.-c. 18. §-át.

Megtisztelő felhívására véleményemet az alábbiakban adom elő.

Szladits Károly itt megjelent cikkében meggyőző indoklással kimutatja, hogy az 1840: VIII. t.-c. 18. §. fennáll, és hogy az abban foglalt jogszabály helyes, egészséges rendelkezést tartalmaz.

En ezzel mindenben teljesen egyetértek. Hivatkozik a Grill-féle magyar Magánjog VI. k-ben megjelent dolgozatomra, mely azt mutatja, hogy a 18. szakasz alá eső személykör ma sincs elvi éllal kellően körülhatárolva. Ez igaz. A Kúria az egyes esetek gazdasági és más okból való szemlélete alapján a körülményeknek méltányos és

a felek érdekét szem előtt tartó mérlegelése alapján ítélte meg többször — elvi kijelentés nélkül, — hogy abban az esetben a 18. szakaszt alkalmazza vagy sem.

Azért mondtam idézett dolgozatomban, hogy »általánosságban azt lehet mondani, hogy volt jobbágy az, aki falun él, — földműveléssel, földművelési vagy más munkával, vagy — községi illetőségét el nem veszítve — városban munkával keresi kenyerét,« — mindjárt ezután, hogy jobban, közelebből kifejezzem meghatározásomat, utána tettem: »— nem nemes, nem honorácior, nem jászkun.« (200—201. lap.) De sajnálatomra tollban maradt még: »és nem városi polgár«.

Nézetem szerint ez a negatív meghatározás pontosabban kifejezi a 18. § alá eső személyek körét. Azért láttam jónak, ilyen formában is körül írni.

Megjegyzem, hogy definiciómban s a felsorolt példákban is a fennálló jogot akartam s kellett ismertetni, mert az egész munka iránya, célja azt kívánta.

Hogy aztán ha csak ezek a földművesi osztályhoz tartozók esnek a 18. § hatálya alá, ez anomaliákat teremt a nagy határú városok földműves lakóira, akik a tanyákon élnek, állandóan földműveléssel foglalkoznak, mégis a városi polgárok jogszabályai alá tartoznak, — ez más kérdés, amelyet nézetem szerint a fennálló törvényes jogszabályokra való tekintettel a Kúria általános döntéssel alig rendezhet. Egyes esetekben az u. n. határesetekben a körülményekhez képest a Kúria megtalálja s mindig is megtalálta a helyes, méltányos megoldást.

Helyesnek és megokoltnak tartván a 18. §-ban foglalt szabályt, helyesnek és megokoltnak tartom én is annak általánossá tételét, — olyanképen, mint ahogy Szladits véleményezi, pl. 50 holdon alul, tehát nemcsak a második asszonyra vonatkozóan, hanem általánosan az özvegyre vonatkozóan.

Megjegyzem, hogy az özvegyi jognak ez a gyermekrész alapján meghatározott korlátozása, — a lakástól eltekintve — a körülmények szerint esetleg kedvező, esetleg kedvezőtlenebb lehet az özvegyre, esetleg több mint az özvegynek járó illő tartás, esetleg kevesebb. (Grill 204. lap.)

A 18. §-ban foglalt gondolat általánossá tétele esetében mellőzni kellene azt a feltételt, hogy az I. házasságból gyermek legyen, hanem minden esetre — akár van az első házasságból gyermek, akár nincs — gyermekrészben lehetne megállapítani ezekre a személyekre az özvegyi jognak törvényes mértékét — természetesen a lakáson felül; mert ez minden esetben célszerűbb a vita elkerülése végett, ami ilyen kisebb vagyonnál a költségtől mentesítené az érdekelteket.

Hasonlóképpen általánosítás esetében mellőzni kellene a 18. §-ban foglalt azt a megszorítást, hogy özvegyi jog nem jár a második asszony részére a férjnek veleszerzett közszerzeményi jutalékára. Ez a megszorítás is az első házasság

ságból származó gyermekek érdekét védi; de általánosítás esetében erre sincs szükség.

Ezekre csak rá kívántam mutatni, de magától érthető, hogy ezek a különlegességek az általánossá tétel esetén többé számba nem jönnek. (L. még id. munka 207. l. 15. §.)

Dr. Sándorfalvi Pap István

III.

A jobbágyok örökösödéséről szóló 1840 : VIII. t.-c.-nek 18. §-a értelmében: ha az elhunyt jobbágyözvegyet és oly gyermekeket hagy maga után, akik, vagy akiknek egy része atyjuknak korábbi házasságából származott, az özvegy férjének ősi javaiból és közszerzeménynek nem tekinthető szerzeményéből özvegyi tartás címen csak egy gyermekrészt követelhet s azt is oly módon, hogy ez a gyermekrész tartására külön szakasztatván, annak egyedül évenkénti jövedelmét húzhassa.

Az 1946 : XII. t.-c. hatályon kívül helyezte azokat a jogszabályokat, amelyek a nemes... férj javára a közszerzemény rendszerétől eltérően, az ilyen férj özvegye részére pedig az örökési jog terén különleges jogállást állapítottak meg. Az 1840 : VIII. t.-c. 18. §-áról és volt jobbágyok özvegyéről a törvény említést nem tesz, így kérdésessé válik, hogy a 18. § most is hatályban van-e.

Véleményem szerint az 1946 : XII. t.-c. a házassági vagyoni jog és öröklési jog terén nemes és volt jobbágy közt eddig fennállott minden megkülönböztetés megszüntetését célozta — a demokrácia egyenlőség elvének csak ez felelhet meg, mivel pedig a 1840 : VIII. t.-c. 18. §-a a volt jobbágyosztályra s azon belül is csak a 2. feleségre korlátozott rendelkezést foglal magában, a 18. § az egyenlőség elvébe ütközése miatt, kifejezett hatályon kívül helyezése nélkül is hatályát veszítettnek tekintendő. Ellenkező esetben, most is fennmaradna — bár kis területen — a volt jobbágyok osztályához tartozók hátrányosabb jogi helyzete, most is kutatni kellene, hogy a 2. feleséget hátrahagyó örökhagyó nemes vagy jobbágy elődöktől származott-e.

Felmerül a kérdés, nem lenne-e célszerű a 18. § általánosítása avégett, hogy az első házasságból származó gyermekek mielőbb atyai örökrészükhöz jussanak.

Bírói gyakorlat útján jogkorlátozó, kivételes jogszabály nem általánosítható. Általánosítását egyébként sem tartom helyén valónak. A kivételeknek egyáltalán nem vagyok barátja, jobbnak tartom a lehetőleg egységes, könnyebben megérthető és megjegyezhető jogszabályozást.

Házastárs nemcsak az első, hanem a második feleség is, talán az ő helyzete a nehezebb. Az újabb házasságkötést sokszor kis gyermekek hátramaradása teszi szükségessé, anyahelyettes kell. Vannak mostohák, az kétségtelen, de vannak becsületesen, lelkiismeretesen helytállóak is, nem indokolt megbüntetésük csak azért, mert özvegy vagy elvált emberhez mentek feleségül. A 18. § alkalmazását nemcsak az előbbi házasságból származott gyermek, hanem az özvegy saját gyermeke is kívánhatja; indokolt-e az anya és gyermeke szembe állítása csak azért, mert az anya nem első feleség volt? Nem ellenérv, hogy a jól nevelt gyermek nem fog anyja ellen fordulni, ez nem annyira a gyermekben, mint annak házastársán múlik.

A 18. § fenntartására szükség sincs, mert az örökhagyó leszármazója az özvegyi jog korlátozását kérheti az özvegy illő tartására, amikor is a bíróság — ha indokolt — a hagyatékot a korlátozástkérők birtokába adja át az özvegy illő eltartása ellenében. Ez emberségesebb eljárás, mint az özvegyi jognak egy gyermekrésze szorítása tekintet nélkül arra, hogy annak jövedelméből megélhet-e, mint a feleségnek megbüntetésé azért, hogy gyermeket hoz a világra, mert minél több a gyermek, annál kisebb a gyermekrész. A 18. § túl rideg, nem demokratikus jogszabály, nagyon is ideje már letűnésének.*)

* Az 1946. XXIX. t.-c.-el kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy ha egy ítéletes atya a gyermek születése után megnősül, felesége az 1840 : VIII. t.-c. 18. §-ának szempontjából a megítélt gyermekkel szemben első vagy második feleségének tekintendő-e? Házasságkötéskor gyermek már volt, korábbi házasság ellenben nem volt.

Dr. Ludvig Rezső

A magánalkalmazott nyugdíja.

1. A nyugdíj kérdése mindenkor fájó pontja volt a jogi és gazdasági életnek. Államnak, közületnek, vállalatoknak egyaránt nehezebbé esett a fizetése, a nyugdíjasoknak pedig — a hajdani kivételes mamut nyugdíjaktól eltekintve — mindig kevés volt a megélhetésre. Úgy érezték, hogy reájuk is alkalmazzák a XV. Lajos korabeli d'Argental grófnak és Désfontaines abbénak tulajdonított azt a párbeszédet: »Il fait bien, que je vive! — Mais je n'en vois pas la nécessité.« —

A súlyos gazdasági viszonyok közepette a legnehezebb állami feladat volt a közszolgálati és különösen a magánalkalmazottak nyugdíjának igazságos szabályozása. Az 1926 : XVI. t.-c. szabályai, melyek a korona értéket igyekeztek átértékelni, rég idejüket múlták. A pengőromlás és a megélhetés nehézségei arra kényszerítették a kormányt, hogy a magánalkalmazottak nyugdíját több ízben szabályozza. A legelső ilyen rendelkezés az 1945 augusztus 25-én hatályba

lépett 6.830/1945. M. E. sz. rendelet volt, amikor 1,000 pengő 26 frt 24 fillérnek felelt meg. Ez a rendelet a legmagasabb nyugdíjat 72.000 pengőben határozta meg, és alapnyugdíjként az 1940 szeptember hónapban élvezett nyugdíjat véve, annak összegéhez képest állapította meg a minimális nyugdíjat 7.200, 18.000, 32.400, 43.200, 54.400, 60.000 és 72.000 pengőben. 1945 november 25-én, — amikor már 1,000.000 pengő felelt meg 34 frt 81 fillérnek — a 11.180/1945. M. E. sz. rendelet november 1-től az alapnyugdíj 60, 54, 48, 42, 36, 30, 24-szeres összegére emelte fel a nyugdíjakat, akként, hogy a legkisebb alapnyugdíj után a felemelt nyugdíj 90.000 pengőnél a legnagyobbánál pedig 864.000 pengőnél kevesebb nem lehet. Ezek helyébe lépett 1946 január 19-én a 410/1946 M. E. sz. rendelet, amely a nyugdíj megállapításának alapjául a mindenkori beszámítható javadalmazást tette, ez pedig annak a mindenkori javadalmazásnak 70%-a, melyre a nyugdíjazott személynek az érvényben lévő szabályok szerint igénye volna, ha tényleges szolgálatban állna és a nyugdíjazásakor azonos, vagy a javadalmazás szempontjából ezzel egy tekintet alá eső állást töltene be.

2. Teljesen új alapokra fektette a nyugdíj-kérdést »a magánjogi szolgálati viszony alapján járó nyugdíjaknak, valamint a vállalati nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos egyes kérdéseknek átmeneti szabályozása tárgyában« 1947. évi június 4-én kibocsátott 6.620/1947. M. E. sz. rendelet. E sorok célja a rendelet főbb vonásainak és az eddigi jogtól való eltérésének ismertetése és ezen rendelkezéseinek szerény bírálata.

Újdonsága mellett szembeötlő rendelkezéseinek bonyolult volna, amelyet a sok hivatkozás még jobban zavar. Pulszky Ferenc feljegyzéseiből ismerjük Deák Ferencnek azt a mondását, hogy a törvény nemcsak bírának és ügyvédeknek készül és azért olyan nyelven kell szerkesztve lennie, hogy azt bármely közönséges ember megérthesse. Ennek a rendeletnek megértése még a jogásznak is nehéz munkát ad. Így pl. a 410/1946 M. E. sz. r. 3. § (10) bekezdése szerint a beszámítható javadalmazás összegét a nyugdíj fizetésére kötelezett állapítja meg. Ezzel a megállapítással szemben, az igényjogosult igényét háromtagú döntőbizottság előtt érvényesítheti, melynek egyhangú határozata végleges, a nem egyhangú határozatokkal szemben az igény a rendes bíróság előtt érvényesíthető. A 6.620/1947 M. E. sz. rendelete (röviden: R.) 21. §-a erre vonatkozóan azt mondja: »A 410/1946. M. E. sz. rendelet, — a 3. § (10) és (11) bekezdésében valamint 10 §-ában foglalt rendelkezések kivételével — hatályát veszti; a 410/1946. M. E. sz. rendelet 3. § (10). bekezdésének alkalmazásában az idézett 3. § helyett a jelen rendelet 3. §-át kell érteni.« A R. 3. §-ának sem (10) bekezdésében, sem egyebütt nincs szó döntőbizottságról viszont a (13) bekezdés a szakminiszternek nyugdíjszokkmentő határozata ellen előterjesztést enged a Kúrián alakuló külön bírósághoz. Ha a 410/1946. M. E.

sz. r. 3. § (10) bekezdése helyett a R. 3. §-át kell érteni; kérdés, vajon fenn kívánta-e tartani a döntőbizottságot, és ha igen, mi szükség volt azt homályos utasítással tenni, holott világosan is meg lehetett volna mondani. (A Kúria P. II. 697/1947. sz. ítéletében a R.-et akként értelmezte, hogy a döntőbizottságot továbbra is hatályban tartotta. De az ellenkező értelmezés éppúgy vitatható volna.)

3. A R. két fejezetből áll: az első a nyugdíjra vonatkozó rendelkezéseket, a második a vállalati nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. A R. 1. §-a kiveszi rendelkezései alól a közalkalmazottakat (2.500/1945. M. E.) és újítként az államvasút és posta alkalmazottait (7.000/1945. M. E.), továbbá az OTI-t, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetét, a Nemzeti Bank-ot és a PK.-t mint munkáltatókat és nyugdíjintézteiket.

A nyugdíj összszerszerű megállapításának alapja, úgy mint a 410/1946. M. E. sz. r. szerint a »beszámítható javadalmazás«. De a R. 3. §-a ennek kiszámítási alapját az eddigőtől eltérően állapítja meg. Ez a kiszámítási alap az *alapjavadalmazás*; ez alatt »a tényleges alkalmazásban álló munkavállalók részére az alapteljesítmény után állandó összegben meghatározott javadalmazást, továbbá a szolgálati évekhez igazodó esetleges korpótlékot kell érteni.« A beszámítható javadalmazás az alapjavadalmazásnak most is csak 70%-a. (3. § 9. bekezdés.) Ez a 70%-ra csökkentés régi fájdalmas sebe a nyugdíjasoknak, kik egy munkában töltött élet után megélhetésük lehetőségét a jelenlegi »dolgozók«-é alá kénytelenek süllyeszteni. Az alapjavadalmazás mértékét a kollektív szerződés és függelékei illetőleg magyarázatai, munkabérmegállapító bizottsági határozatok, munkabérmegállapító jogszabályok, ezek hiányában az illető munkaadónál érvényesülő szabályok szerint kell meghatározni, de nem vehetők számításba a tényleges szolgálattal összefüggő egyéb juttatások. Feltűnő, hogy ezek között a családi pótlék is szerepel. A népjóléti és pénzügyminiszterek kiegészítő rendelkezéseket is tehetnek. A R. 3. § (4) és (5) bekezdései különbséget tesznek az 1946 augusztus 1., vagyis a stabilizáció előtt és után nyugdíjazottak között. Az augusztus 1. előtt nyugdíjazottaknál két esetet különböztet meg: a) ha kollektív szerződés vagy más szabály alsó és felső határösszeget és ehhez még korpótlékot állapít meg, b) vagy ha korpótlék fizetését nem írja elő. Mindkét esetben alapjavadalmazás az, melyre a nyugdíjasnak igénye volna, ha nyugdíjazásakor betöltött, vagy ezzel egyenlő javadalmazású állásban tényleges szolgálatban állana. Ha korpótlék jár, akkor a javadalmazásnak *alsó határösszeget* kell alapul venni és ehhez a korpótlékot hozzászámítani; ha azonban korpótlék nincs előírva, »az alapjavadalmazás megállapítására, a jelen bekezdés első mondatában megszabott rendelkezés az irányadó,« ami valószínűleg annyit jelent, hogy nem kell az alsó határösszeget alapul venni.

Az augusztus 1. után nyugdíjazottaknál ellenben az alapjavadalmazás az őket a nyugdíjazás időpontjában megillető javadalmazás. Ha az alkalmazásban álló munkavállalók javadalmazása a nyugdíj megállapítását követő időben az előirt (2 bek.) szabályok szerint megváltozik, az alapjavadalmazást a (4) bekezdésben foglaltak szerint kell számítani, vagyis a szerint, amint az új szabályozás alapján jár-e korpótlék vagy nem; azonban azzal a korlátozással, hogy »a javadalmazások emelkedése esetében így megállapított nyugdíj a jelen bekezdés első mondata alapján megállapított nyugdíjnál kevesebb nem lehet.« (3. § (5) bek.) Úgy látszik ebből, hogy a R. olyan szabályozásra gondolt, amikor a tényleges alkalmazottak javadalmazását felemelték, de az alsó és felső határösszegnek és a korpótléknak újonnan történt bevezetése által a nyugdíj összege csökkent. Ez a szabály nem vonatkozik arra az esetre, ha az új szabályozás a ténylegesek javadalmazását *leszállítaná*.

A származása, vagy baloldali magatartás miatt alacsonyabb munkakörbe beosztott nyugdíjasoknál az alapjavadalmazást a hátrányos beosztást megelőzően utoljára betöltött állásnak megfelelően kell számítani (6. bek.) — Az igazolási eljárás vezető állásra alkalmatlannak minősített nyugdíjasnál az alapjavadalmazást a nem vezető állásnak megfelelően kell számításba venni, és pedig annak a nem vezető állásnak megfelelően, melyet a vállalatnál utoljára betöltött, ha pedig első alkalmazása vezető állásra történt az illető vállalatnál, vezetéssel nem járó legmagasabb önálló munkakörnek megfelelő alapjavadalmazást (7. bek.)

4. Az eddigi szabályokban megállapított beszámítható javadalmazást és alapjavadalmazást azokban a R. különböző korlátozásokkal csökkentti:

a) Ha a nyugdíjas az 1928 : XL. t.-c. 145. §-ának (6) bekezdése alapján működő közös nyugdíjpénztárhoz tartozik: az alapjavadalmazást csak akkor lehet az utoljára betöltött állásnak megfelelően számítani, ha a nyugdíjas ebben az állásban legalább 12 hónapot eltöltött; ellenkező esetben az alapjavadalmazást az *utolsó állást megelőző állásnak megfelelően* kell számítani. (3. § (8) bek.)

b) A beszámítható javadalmazás nem haladhatja meg a mindenkor érvényben lévő magánalkalmazotti kollektív szerződésben megállapított *legmagasabb havi fizetés háromszorosának 70 %*-át (3. § (10) bek.) Ez a vezető állásban lévők nyugdíjának határértékét kívánja meghatározni.

c) A beszámítható javadalmazás mértékét az illetékes szakminiszter a pénztárt fenntartó vállalat kérelmére, a nyugdíj fizetésére kötelezett vagyoni helyzetének, illetőleg a nyugdíjpénztárt fenntartó vállalat teherbíró képességének figyelembe vételével átmenetileg az alapjavadalmazás 70%-a alá csökkentheti (3. § (11.) bek.). A csökkentett beszámítható javadalmazás azonban az

elismert vállalati nyugdíjpénztáraknál nem lehet kisebb az alapjavadalmazás 60%-ánál. Ennek megfelelő arányban kell csökkenteni a beszámítható javadalmazásnak a (10.) bekezdésben megszabott legfelső határértékét is. A szakminiszter az alacsonyabb összegű nyugdíjra jogosultak részére fokozatosan emelkedő arányszámokat állapíthat meg. (3. § (12.) bek.) A miniszternek a csökkentési kérelem tárgyában hozott — tehát helytadó vagy elutasító — határozata ellen, mind a munkáltatói, mind az alkalmazotti érdekképviselő 15 nap alatt a Kúrián alakuló külön bírósághoz előterjesztéssel élhet. (3. § (13) bek.)

d) Azt a szolgáltatást, melynek mértéke nem a szolgáltatási alap hányadában, hanem meghatározott összegben van megszabva, az alapjavadalmazáshoz képest olyan arányban kell megállapítani, mint amilyen arány a jogosultat a *szerződés keletkezésének napjától közvetlenül megelőző hónapokra megillető javadalmazás* és az eredetileg megállapított szolgáltatás között mutatkozik. Ezt az utóbbi javadalmazást azonban a (2) bekezdésben foglalt korlátozásokkal kell figyelembe venni, vagyis nem vehetők számításba a kizárólag a tényleges szolgálattal összefüggő járandóságok. Az arányosításnál az 1945. évi január 1. napját megelőző időben élvezett havi javadalmazásnak a 3.200 pengőt meghaladó részét figyelmen kívül kell hagyni és az így megállapított nyugdíj összege nem haladhatja meg a (10.) bekezdésben megállapított határösszeget. (3. § (15.) bek.)

5. *Rendkívüli nyugdíjpótlék* illeti azt a nyugdíjra, özvegyi nyugdíjra jogosultat, akinek nyugdíja a 400 Ft-ot nem éri el, ha hatvanadik évét meghaladta vagy keresőképtelen, amit tisztiorvosi bizonyítvánnyal tartozik igazolni. Ez a pótlék a nyugdíj összegéhez képest annak 50, 30 és 20%-a, de a nyugdíj- és a nyugdíjpótlék együttes összege 130, 300 és 400 Ftot nem haladhat meg. A pótlékot a kötelezett a saját költség számlája terhére köteles folyósítani. (4. §.)

6. Azokat, kik a felszabadulás után felhívásra a R. hatálybalépéséig (1947 június 4) szolgálatra nem jelentkeztek, nyugdíjjogosultság szempontjából a szolgálatból önként kiváltaknak kell tekinteni. (7. § (1.) bek.) Ezt a rendelkezést nem lehet alkalmazni a hadiesemények alatt az ország területén eltűntekre (7. § (3) bek.).

Szünetel a nyugdíjra való igény, ha a nyugdíjas három hónapnál hosszabb ideig külföldön tartózkodik: távollétének a három hónapot meghaladó tartamára; kivéve, ha szolgálatának legalább fele részét a vállalat megbízásából külföldön töltötte. Kivételes elbírálást érdemlő esetben a szakminiszter előzetes hozzájárulással a R-től eltérően is folyósítható külföldre a nyugdíj. (7. § (2) bek.) Ezeket a korlátozásokat nem lehet alkalmazni a hadifoglyokra és kényszerrel elhurcoltakra, hanem az alapszabályoknak az eltűntekre vonatkozó előírásait kell alkalmazni. Ha ezek az eltűnés esetében folyósítandó szol-

gáltatásokra vonatkozó előírást nem tartalmaznak, az igényjogosult házastárs és gyermekek részére ideiglenesen olyan özvegyi nyugdíjat, illetőleg nevelési járulékot kell folyósítani, mintha az eltűnt elhunyt volna; még pedig mindaddig, míg a hadifogoly vagy elhurcolt haza nem tér vagy az eltűnés, illetőleg a holtánilyvánítás tárgyában hozott határozat a nyugdíj megszüntetésére alapot nem nyújt (7. § (3) bek.). Felmerül a kérdés, vajon a holtánilyvánítás nyújthat-e alapot a nyugdíj megszüntetésére?

7. A R. alapján járó nyugdíjat 1946 augusztus 1. napjától — tehát visszamenőleg — és ha később nyílt vagy nyílik meg a nyugdíjigény, ettől az időponttól kell folyósítani. (8. § (1) bek.) A 410/1946. M. E. sz. r. 3. § (8) bek. szerinti 10%-os élelmezési többletjuttatás 1946 augusztus 1-től nem jár, az ugyanazon § (6) bekezdése szerinti 20% többlet a jelen R. 4. §-ban előírt (hatvanadik év, keresetképtelenség esetére járó rendkívüli pótlékba beszámít. (8. § (2) bek.) — Azt az igényjogosultat, kinek a 410/1946. M. E. sz. r. alapján többre volt igénye, mint amennyit a R. előír: ez a többlet 1946 augusztus 1-től a R. hatálybalépéséig terjedő időre csak akkor illeti meg, ha a korábbi rendelet alapján, de a 20%-os szolgáltatási többlet és 10%-os élelmezési többletjuttatás nélkül számított összege a havi 1000 forintot nem haladta meg (8. § (3) bek.); de az igényjogosult terhére mutatózó többletet sem visszakövetelni, sem terhére beszámítani nem lehet, viszont az igényjogosult *javára* az egész időre mutatózó különbözetet a R. kihirdetését követő hat hónap alatt, egyenlő havi részletekben kell megfizetni. (8. § (4) bek.)

8. A R. hatályon kívül helyezve a 410/1946. M. E. sz. r. 7. § (3) bekezdése alapján hozott alapszabály módosító rendelkezéseket és átvéve az említett rendeletnek egyébként hatályon kívül helyezett szabályait — amelyektől való eltéréseket az alábbiakban ismertetjük — az 1928: XL. t.-c.-el összhangban és rendszerének megfelelően szabályozta az elismert és el nem ismert vállalati nyugdíjpénztáraknál a tagoknak *járulék-alapját* 1946. évi augusztus 1-étől kezdődően. Ez a járulékalap az alapjavadalmazás 70%-a, illetőleg csökkentés esetében az alapjavadalmazás csökkentett százaléka, de nem haladhatja meg a 3. § (10) bekezdésében említett legmagasabb havi fizetés háromszorosának (70%-át (10. §)). A járulékot az alapszabályban (nyugdíjszabályzatban) megállapított járulékkulcs szerint kell leróni (11. § (1) bek.), de az elismert nyugdíjpénztárnál a tagot nem terhelheti magasabb járulék, mint az alapszabályszerű járulékkulcs és az 1928: XL. t.-c.-en alapuló kötelező biztosításban számítható járulék közötti különbözet *fele* (11. § (2) bek.). Az alkalmazott tehát a különbözethez ezt a részét viselni tartozik. A korábbi rendelkezésektől eltérően a nyugdíjpénztárak bevételeiknek a nyugdíjak és a pénztárt terhelő egyéb kiadások teljesítése után fennmaradó és a járulékalap

tömegét illető összegeket elsősorban a pénztárak házingatlanainak helyreállítására, karbantartására és jövedelmezőségének előmozdítására kötelesek fordítani (12. § (2) bek.); ha azonban a bevételek a kiadások fedezésére elégtelenek, a különbözetet a pénztárt fenntartó vállalat köteles — úgy mint eddig — kifizetni, de joga van ezt a különbözetet kamatmentes kölcsönképpen is folyósítani (12. § (3) bek.).

A járuléktartalék átutalásokat (1928: XL. t.-c. 148. és 149. §) további rendelkezéssig függőben kell tartani. (13. § (1) bek.) Ha a járuléktartalék átutalása még nem történt meg, a 148. § esetében az elismert vállalati nyugdíjpénztár az ép várománnyal rendelkező tag által a kötelező biztosításban, vagy más elismert vállalati nyugdíjpénztárban vagy biztosítási kötelezettség alá nem eső munkaadó (10. § 1–5. p.) szolgáltatásban megszerzett biztosítási (tagsági, szolgálati) időnek *egy negyed* részét köteles beszámítani. (13. § (2) bek.) Ez a rendelkezés eltér az 1928: XL. t.-c. 148. §-ának attól a szabályától, mely az egész időnek a várakozási idők beszámítását rendelte el. A 149. § esetében a pénztár kötelezőből szolgáltatási igény nélkül kivált és biztosításra kötelezetté vált munkavállaló biztosítási idejébe a nyugdíjpénztári tagságnak 1929 január 1. napját követő időtartamát kell beszámítani (13. § (3) bek.), ami megfelel a törvény 149. § (4) bekezdésének.

A R. hatálybalépése után történt belépés esetében az elismert nyugdíjpénztári tagság csak a belépés napjával, illetőleg az előzetes biztosítási idő beszámítása (13. § (2) bek.) folytán megállapítandó kezdőnapkal kezdődhetik. (14. § (1) bek.) Tagsági idő vásárlása további rendelkezéssig nem engedélyezhető. (14. § (2) bek.) További rendelkezéssig nem lehet alkalmazni a pénztári alapszabályoknak az előléptetési díjakra vonatkozó rendelkezéseit a javadalmazásoknak a 3. § (2) bekezdésében említett szerződések módosulása következtében történő változásokra. (14. § (3))

További rendelkezéssig új elismert vállalati nyugdíjpénztár nem alakítható, a közös nyugdíjpénztárak kötelékébe új vállalat fel nem vehető, de állami, illetőleg állami kezelésbe vett vállalatok tekintetében a népjóléti miniszter az illetékes miniszterrel egyetértve kivételt tehet (15. § (1) bek.). Nem alakulhatnak kell tekinteni azokat az elismert vállalati nyugdíjpénztárakat, melyeknek alapszabálya jóváhagyást nyert, de a R. hatálybalépéséig működésüket meg nem kezdték (15. § (2) bek.).

További intézkedésig függőben kell tartani az alapszabályban megállapított járulék, illetőleg járuléktartalék visszatérítéseket. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az 1946. évi augusztus 1. napjától kezdve befizetett járulékokra. Ezekből a járulékokból átutalási járuléktartalék címen levonásnak nincs helye (16. §). — A járuléktartalék hiánynak a biztosítástechnikai mérlegben leendő megállapítása időpontját és a hiánnyal kapcsolatos

kérdések rendezésének módját a népjóléti miniszter állapítja meg (17. §). — Az elismert vállalati nyugdíjpénztár előterjesztésére a népjóléti miniszter engedélyt adhat a fenntartó vállalat olyan alkalmazottjának felvételére, aki nem esik az 1928. LX. t.-c. 4. §-ának hatálya alá (18. §).

Ebből az ismertetésből kitűnik, hogy a R. nagy körültekintéssel és a különböző érdekek figyelembevételével készült. Természetes, hogy rányomta bélyegét az ország súlyos gazdasági helyzete.

Dr. Gallia Béla

Békeszerződés és jóvátétel.

II.

A jóvátétel kifejezést az újabb nemzetközi jogi doktrína kettős értelemben használja. Fogalmilag szűkebb, de nagyon közismertté vált jelentése szerint jóvátétel alatt a békeszerződési terhek egyik csoportját értik, pontosabban: bizonyos vagyoni szolgáltatásokat, amelyeknek teljesítésére az első és második világháborúban legyőzött államok szerződéses kötelezettséget vállaltak.¹

Van azonban a jóvátételnek általánosabb és egyben jogászbibb jelentése is: újkori jogfelfogás szerint nemzetközi jogi (államközi) kötelek megsértéséért, illetve megszegéséért kártérítés jár, amit a francia-angol diplomáciai nyelv műrtelemben »réparation«-nak, jóvátételnek nevez. A rendszeres úttörés munkáját e téren a hágai Állandó Nemzetközi Bíróság végezte el, amikor szabályzatának 38. §-a szerint eljárva, az államközi egyezmények és a nemzetközi jogszokás mellett kiegészítő jogforrásként a *civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket* alkalmazta. A vétkességi elv, a bírói cognitio, a méltányos kármegosztás, az adaequat okozatosság elmélete és sok más, a kultúrállamok jogrendjéből jól ismert jogelv ily módon lettek a nemzetközi jogi kártérítés gyakorlatának fontos tartóoszlopaivá.

Garner amerikai jogtanár, az USA külügyminisztérium egykori jogtanácsosa igen korán — még 1925-ben — kísérletet tett, hogy hidat verjen a jóvátétel kétféle értelmezése között: Garner vetette fel azt a gondolatot, hogy a háborús jóvátételek ügyét is nemzetközi bírászkodás útján, vagyis többé-kevésbbé depolitizált formában kellene megoldani. Ez a kezdeményezés mint ismeretes, nem talált gyakorlati visszhangra: mégsem végzünk talán egészen hiábavaló munkát, amikor jogelvi szempontokat érvényesítve végigtekintünk az új magyar békeszerződés jóvátételi, vagyis gazdasági vagyoni jogi komplexusán. Ennél a vizsgálatnál figyelembe kell vennünk, hogy az általános jogelvek a nemzetközi érintkezés területén főként szokásjogi szabályok, precedensek és magánjogi analógiák formájában érvényesülnek. Ha-

tásuk még a legszigorúbb békeszerződésben is megfigyelhető, alkalmazásukkal a békeszerzők az érintett nagy néptömegek lehető megnyugtatására, a békefeltételek és az általános jogtudat legalább formai összehangolására törekcszenek. Az e téren rendelkezésre álló bőséges történelmi tapasztalatok mindenesetre azt mutatják, hogy ahol hiányzik a jól alkalmazható *precedens*, ott annak helyébe lép a *jogi konstrukció*.

A békeszerződések jóvátételi szabályai valószággal klasszikus bizonyítéki anyagot szolgáltatnak fenti tételünk igazolásához. A nemzetközi jog kártérítési rendszere a vétkességi elv alapján áll és általában elveti az objektív eredményfelelősség elvét, amit a nevesebb szerzők közül *Anzilotti* jóformán egyedül képvisel.² A trianoni, versaillesi stb. békeszerződések megalkotói tehát jogilag nehéz helyzetbe kerültek jóvátételi igényeik megalapozásánál: a háború tényének ugyanis fogalmi velejárója a hadviselési szabályok által »legitimált« károkozás, úgy hogy a 20. század első negyedének jogfelfogása szerint csak a hadijogi szabályok megsértésével keletkezett károkért járt volna kártérítés, illetve jóvátétel. A trianoni stb. békeszerződések megszövegezői ezt a jogi szakadékot akként kerültk meg, hogy Magyarországot és szövetségeseit »mint e veszteségek és károk okozóit« elvileg felelőssé tették »mindazokért a veszteségekért és károkért«, amiket az entente-hatalmak és polgáraik a »Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek«. (Ugyanígy a versaillesi bsz. 231. §-a, ami azután a hatalmasra duzzadt Kriegsschuldfrage-irodalom kiindulópontjává lett.)

Ilyen irányú vitairadalom újra megindulásával most a második világháború után, legalább is jogi vagy áljogi alapon, nem számolhatunk. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a tengelyhatalmak és csatlós országaik háborúindítása annak az általuk is ünnepélyesen aláírt Kellog-paktumnak flagrális megsértésével történt, amelyben »a háborúról, mint a nemzeti politika eszközéről lemondottak«. A háborús vétkesség tehát mindenképpen fennáll: *legalább* dolus eventualis a »felelős« államfériak részéről, akiknek a gouverner c'est prévoir régi axiomája alapján előre kellett volna látniok

¹) V. ö. Hágai Állandó Nemzetközi Bíróság szabályzata 36. §: »la juridiction de la Cour sur ... la nature et l'étendue de la réparation due pour la rupture d'un engagement international«. A hágai Cour ítéletéből a Chorzow-vasművek német-lengyel vitájában: »C'est un principe du droit international que la violation d'un engagement entraîne l'obligation de réparer dans une forme adéquate.«

²) Érdekes, hogy a kérdés kiváló magyar monografusa, Kertész István a kisebbségi Anzilotti-féle felfogáshoz csatlakozik. V. ö. Kertész: Az Állam nemzetközi felelőssége 1938. 183. és köv. ll.

tettük (hadüzenet stb.) vagy mulasztásuk következményeit; és *legalább culpa in eligendo* az érdekelt népek részéről, minthogy rosszul választották meg és nem váltották le vezetőiket. A vezetők felelősségrevonásáról a modern nemzetközi büntetőjog igen hatásos formában gondoskodik;³ a culposus nép pedig államkinestára útján kollektíve felel az előállott károkért és veszteségekért. Kérdéses csak az, hogy ennek a kár- és veszteségviselésnek *formája és mértéke* miképpen viszonylik az eddig kialakult szokásjogi elvekhez és precedensekhez, melyeket a következőkben igyekszünk bemutatni.

A hadiállapot felszámolása, különösen területi és gazdasági vonatkozásban, két irányelv szerint történhetik, amelyeket a gyakorlat különféle enyhítésekkel és szigorításokkal, részben egymással kombinálva érvényesít. Egyik irányelv: a háború kitörésekor tényleges és jogi helyzet a status quo ante bellum lehető visszaállítása. Másik lehetőség: a háború befejeztékori állapot jogi szankcionálása. (Status quo post bellum, vagyis úti possidetis elve, mint a békeszerződés hézagait is kitöltő diszpozitív szokásjogi elv.)

Az Uti possidetis elve erkölcsi motivumokkal alig indokolható, legfeljebb célszerűségi vagy kényelmi szempontok szólnak mellette: ez az elv a nemzetközi jogban mintegy a »tehetetlenségi nyomatek« szerepét tölti be, amikor a ténylegesen fennálló hatályos helyzetet minden további vizsgálat mellőzésével jogszerű állapotnak elfogadják. Kiküszöbölésére már történtek különféle kezdeményezések (népszavazási elv, Wilson-féle pontok, legújabban Atlanti Charta), de ezeknek az emelkedettebb elveknek gyakorlati érvényesülésére a történelem ezideig nagyon kevés példát tud felmutatni, úgyhogy az Uti possidetis-elv uralma, mint a nemzetközi jog törekénységének bizonyítéka, sok vonatkozásban majdnem korlátlanul mondható.

Jogethikai szempontból természetesen több érv hozható fel a status quo ante bellum visszaállítása mellett. A status quo ante elve csírájában már magában foglalja az in integrum restitutio és a kártérítés magánjogi és erkölcsi eszmékkel átszőtt gondolatát. Mint ahogy azonban *Gajzágó László* rámutat: »a nemzetközi jog merít az erkölcsstanból és merít a magánjogból, de önmaga a legtávolabbról sem erkölcsstan vagy magánjog.«⁴ Itt kell figyelembe vennünk azt a történetpolitikailag kétségtelenül indokolt, de formáljogi szempontból fonák jelenséget, hogy a 20. század békeszerződéseinek büntetőjogias megállapításokat tartalmaznak, ami már önmagában is kizárja a status quo ante kétoldalú visszaállítását.

A magánjogi analógia azonban más okok következtében sem alkalmazható a háborús jóvá-

tétel egész területén. Hosszabb idő elmúltával, vagy az alapul szolgáló lényeges ténykörülmények megváltozásával még a szűkebb körben mozgó magánvagyonjog is gyakran nagy nehézségekbe ütközik az integrális visszaállítás, vagy azt helyettesítő »eszményi« kártérítés megvalósításánál. Hatványozottan vonatkozik ez a tétel a nagy tömegeket érintő társadalmi és történeti helyzetekre, amelyeket a szociológia műszavával élve »irreverzibilitás« jellemez.⁵ Röviden: a történelem filmjét visszafelé pergetni nem lehet, úgyhogy a nemzetközi jog tulajdonképpen impossibilium obligatio teljesítésére vállalkozik, amikor a tudományosan mechanizált károkozás eszközeivel vívott sok éves világháború után a status quo ante bellum bizonyos vonatkozású helyreállítására törekszik.

Az új magyar békeszerződésre vetítve, a probléma lényegében három kérdéscsoport körül kristályosodik: először a *hadikárok* ügye, azután a *volt ellenséges javak* kérdésének kölcsönös, de nem szükségképpen viszonyos rendezése, végül a *magyar-német kapcsolatok felszámolására* vonatkozó gazdasági rendelkezések — ezek volnának azok a főkérdések, amelyeket a párisi békeszerződés »nemzetközi vagyonjogi« vonatkozásban felvet.

Mindhárom kérdéscsoporton belül *két-két változat* különböztethető meg, úgyhogy a következő talán szokatlan, de nézetünk szerint logikus felosztáshoz jutunk:

I. a) Magyarország által Egyesült Nemzeteknek okozott hadikárok (Bsz. 23. §).

I. b) Egyesült Nemzetek által Magyarországnak okozott hadikárok (Bsz. 32. §).

II. a) Egyesült Nemzetek javai magyar területen. (Bsz. 24. és 26. §§).

II. b) Magyar javak Egyesült Nemzetek területén. (Bsz. 29. §).

III. a) Német javak magyar területen. (Bsz. 28. §).

III. b) Magyar javak német területen. (Bsz. 30. §).

A Jogtudományi Közlöny f. évi 5. számában dr. *Váli Ferenc* igen beható elemzés tárgyává tette a szóbanforgó rendelkezéseket; a következőkben pusztán arra szorítkozunk, hogy az egyes kérdéscsoportokon belül az a) és b) változatokat egymással szembesítsük és azokat a nemzetközi jog általánosnak elfogadott irányelveivel egybevegyük.

Ad I. a). A Bsz. 23. §-a alapelveként kimondja, hogy Magyarország megtéríti a Szovjetuniónak, Jugoszláviának és Csehszlovákiának *hadműveletekkel és megszállással* okozott veszteségeket. (Losses caused by military operations and occupation of territories.) Hasonló elvet mond ki a trianoni Bsz. 161. §-a. Mindkét békeszerződés *számon vet a teljes jóvátétel* már jellemzett lehe-

³ V. ö. Dr. Szabó Imre: A nürnbergi per és a nemzetközi büntetőjog 1946. — Ma már nagyon anakronisztikusan hat Strupp 1925. évi felfogása: »Juristisch daher Art. 227. VF: Bestrafung des Kaisers, 228: der Generale ungeheuerlich.« Theorie und Praxis des Völkerrechts 78. l.

⁴ Dr. Gajzágó László: A nemzetközi jog eredete, 1942. 206. l.

⁵ Dr. Szalay Sándor: Társadalmi valóság és társadalomtudomány 1946. 170. l. »A társadalmi folyamatok megfordíthatatlanok, irreverzibilisek, ami annyit jelent, hogy társadalmi állapotok, melyek a társadalmi valóságban léteznek és e társadalmi valóság törvényszerűségeinél fogva megváltoztak, többé semmiféle szándékos, vagy akaratlan hatások révén nem állhatnak eredeti mivoltukban helyre.«

tetlenségével, amikor a jóvátétel *terjedelmét* más-más okokból csökkentik. A trianoni Bsz. 162. §-a tekintettel van »Magyarország jóvedelemforrásainak a szerződésből folyó állandó jellegű csökkenésére« és ezért csak (?) az entente-hatalmak »polgári lakosságában és javaiban« beállott hadikárok megtérítését írja elő. A párisi Bsz. ezzel szemben a magyar állam javára mutató vétkesség-csökkentő, enyhítő körülményekből indul ki, amikor a hadikároknak csak *részbeni* megtérítését követeli. Ez a szembeállítás mindenestre érdekesen mutatja a nemzetközi jog további eltolódását a gazdasági-magánjogi felfogástól a vétkességi elvet jobban kidomborító büntetőjogi eszmék felé. — In concreto, a párisi békeszerződésre vonatkoztatva ennek a mozzanatnak ugyan nincs gyakorlati jelentősége, mert a Bsz. 23. §-a a jóvátétel jellegét és terjedelmét szabatosan meghatározza (300 millió dollár értékű áruszállítás), szemben a Trianoni Bsz. I. sz. jóvátételi függelékével, mely 10 pontból álló elvi taxációban foglalta össze a megtérítésre kerülő károkat. Ez a nagyon kimerítő felsorolás egyebek között tartalmazta »mindkét hadviselő-csoport összes hadműveleteinek mindennemű közvetlen következményeit«, az entente-katonák családjaiknak kifizetett hadisegélyeket, entente-hadi-rokkantak, hadiözvegyek járandóságait stb., de kifejezetten kizárta a jóvátétel köréből »a hadsereg és haditengerészet műveiben és anyagaiban« beállott károkat. — A jóvátételi kérdésben a trianonihoz képest méltányos párisi békeszerződés ilyen megszorítást nem tesz, világosan mutatva, hogy a második világháborúban katona és polgár, hadianyag és magánvagyon közti különbség jogi szempontból is majdnem teljesen elmosódott.

Ad I.) b. A magyar hadikártérítési *ellenigényeket* kategorikusan kizáró rendelkezés (32. §) tartalmilag éppen megfordítottja a jóvátételi szakasznak. Bsz. 32. § szerint Magyarország lemond minden olyan igényről, amit az állam, vagy honosai a második világháborúból folyólag a volt ellenséges államok ellen emelhetnének. A magyar és angol szövegből (Waive all claims!) és a § alprendekeztetését kifejtő felsorolásból következik, hogy ez a joglemondás azokra a kárselekményekre is vonatkozik, melyeket a volt ellenséges haderők egyes tagjai vagy alakulatai a hadviselési szabályok megsértésével esetleg elkövettek és amelyeket ennél fogva — a fenti joglemondó szakasz hiányában — nemzetközi bíróság Magyarország javára esetleg megítélt volna.⁶ A 32. § eszerint mint az Egyesült Nemzetek javára megállapított *plus-jóvátétel* fogható fel.

A kifejtettek alapján erős kételyek támadhatnak a tekintetben, hogy a jóvátétel nemzetközi jogilag kiépülőben levő, nagyon fejlődőképes fogalma alkalmazható-e egyáltalában a háborús reparációk intézményére? A kérdésnek pusztán fogalomtisztázó, terminológiai vonatkozásán túl *gyakorlati* jelentősége is van, mert a jóvátételnek

ez a világháborús egyoldalú szóhasználata a napisajtóban és közbeszédben elterjedve széles körökben kétségeket ébreszthet a bírói döntés útján létrejött *nemzetközi jogi jóvátételi* gyakorlattal szemben. A kérdést különösen az első világháború utáni német publicisztika éllezte ki, amikor a háborús jóvátételi terheket hatásosan, de jogtörténetileg helytelenül »hadisarc«-nak (Tributum, contributio) nevezte. Ez a felfogás helytelen, mert a világháborús jóvátételben kétségtelenül van kártérítési elem, szemben a hadisarccal, mely pusztán a háború alimentálására és a győztes ellenség jogalap nélküli gazdagítására irányul. Az első és második világháború után megállapított jóvátételi kötelezettségek középpontját foglalnak el a jellemzett intézmények között: egyeztető megoldásként kínálkozott volna a szintén régi »hadikárpótlás« (indemnitas) elnevezés, amivel a »valódi« jóvátétellel való összetévesztés elkerülhető lett volna.

Ad II. a.) Az Egyesült Nemzetek Magyarországon levő javaival a párisi békeszerződés két vonatkozásban foglalkozik, aszerint, hogy azok a háború folyamán kerültek-e magyar területre (24. §), vagy pedig már a háború kitörése napján, 1939 szeptember 1-én Magyarországon voltak (26. §). Mindkét §-ból származó kötelmet a Bsz. szövege *viasszaszolgáltatásnak* nevezi.

A 24. § a dolog természetéből folyólag csak *ingókra* vonatkozik, melyeket az érdekelt Egyesült Nemzet részére vissza kell adni, feltéve, hogy az ingó azonossága megállapítható és a tulajdonos államának területéről »erőszakkal vagy kényszerrel mozdították el.« (Eredeti angol szöveg szerint: removed by force or duress, amit a szintén hivatalos magyar szöveg »elhurcolt« kifejezéssel fordít). A háború folyamán történt »erőszakos, vagy kényszerű elmozdítások« — csekély gyakorlati jelentőséggel bíró kivételektől eltekintve⁷ — két csoportba sorolhatók: 1. a hadijog által is tiltott fosztogatás esetei, melyek kapcsán idekerült javak e § nélkül is restituálandók lennének; 2. a hadviselési jogszabályok által is túrt vagy megengedett erőszakos cselekmények, köztük a zsákmányolás bizonyos megengedett esetei amelyekkel kapcsolatban a Bsz. a visszaadás, tehát szintén plus-jóvátételként írja elő és ennél fogva túlhalad az általános nemzetközi jogelveken. A hasonló magyar ellenigényeket a Bsz. 32. § részben kifejezetten, részben implicite kizárja.

A 26. § ellentétben a most vázolt 24. §-a *ingatlanokra, ingókra és testetlen javakra* (jogok érdekeltségek stb.) egyaránt vonatkozik. Önellentmondás látszik fennforogni ama rendelkezései között, hogy a) az Egyesült Nemzetek és polgárai magyarországi jogait az 1939 szeptember 1.-i állapot szerint kell visszaállítani és b) javaikat a *jelenlegi állapot* szerint kell visszaadni (as it now exists). Az utóbbi rendelkezésből logikusan azt lehetne kiolvasni, hogy a magyar államot a bombasérült budapesti angol, amerikai stb. ingat-

⁶) V. ö. 1907. évi IV. Hágai Egyezmény 2. §: »Az a hadviselő fél, amelyik megszegi a (hadviselési) szabályzat rendelkezéseit, kártalanítással tartozik, ha ennek helye van.«

⁷) Fiktív példa: magyar állampolgár által Dél-Afrikában elrabolt gyémánt.

lanokkal kapcsolatban nem terheli újjáépítési kötelezettség. A 26. § 4/a. bekezdése azután — in dubio severius — eloszlatja ezt a homályt: ilyen és hasonló esetekben az érdekelt külföldi állampolgár *magyar pénznemben* megkapja kétharmadrészt annak az összegnek, ami elpusztult vagyontárgyai pótlásához vagy újrabeszerzéséhez szükséges. (Restitutio helyett substitutio.) De lege ferenda, e §-hoz meg kell jegyeznünk, hogy a rendelkezés végrehajtásánál különleges intézkedésekre lesz szükség a nemzetgazdaságot súlyosan veszélyeztető forint-kiajánlások meggátolására. Erre különben jogi lehetőséget is ad a Bsz. 26. § 4/c. bek., amikor utal a magyar devizaellenőrzési szabályokra.

Ad II). b. A fenti szabályozás nagyjából megfelel annak a régi, de már részben elavult nemzetközi jogfelfogásnak, mely különbséget tesz az államjavak és a »békés« polgárok magánvagyonai között és, ez utóbbiakra vonatkozólag, az általános Uti possidetis-elvet áttörve, a háborúelőtti helyzet visszaállítására törekszik. Ezt az elvet a korai újkor békeszerződésai kétoldalúan, a győztes és legyőzött fél polgárainak javára egyformán érvényesítették.⁸ A kétoldalúság elve már a versailles-i stb. szerződésekben is háttérbeszorult és — bár más formában — a párisi Bsz. is elejti azt. A vonatkozó rendelkezéseket (Bsz. 29. §) dr. Váli Ferenc már részletesen ismertette (id. m. 68. l.), itt csak a szóbanforgó § konstrukcionális különlegességeire utalunk.

A párisi Bsz. — a trianonihoz hasonlóan — e dolgozat bevezető részében ismertetett jogethikai megfontolásokból legalább *formailag* igyekszik fenntartani azt a régi elvet, hogy a »békés« polgárok magánvagyonát nem érheti jogsérelem. Ezt a látszatócélt a Bsz. akként éri el, hogy megengedi ugyan a békét aláíró szövetséges és társult hatalmaknak, hogy a területükön magyar magánvagyonot követeléseik biztosítására »lefoglalják, visszatartsák vagy felszámolják«, de a régi jogelvet *fikció* formájában fenntartva, a magyar államot kötelezi, hogy a § alapján károsodó saját honosait kártalanítsa. Váli dr. már rámutatott, — és a magyar gazdasági helyzetet tekintve is köztudomású — hogy ezt a kártalanítást gyakorlatilag keresztülvinni nem lehet; de még a kártalanítás esetleges megvalósítása esetén sem lehetne kiegyenlíteni magyar pénznemben, vagy más belföldi szolgáltatással azt a kárt, amit hazai kereskedelmi vagy iparvállalat, pl. tengerentúli gyarmaton levő, jól bevezetett lerakatának, eladási organizációjának elvesztésével szenved, nem is szólva arról a *lucrum cessans*-ról, amit már a puszta *lefoglalás* ténye, még az üres tulajdonjog

esetleges fennmaradása esetén is maga után von.

Ad III. a). A 28. § értelmében a magyarországi német javak a Szovjetunióra szállnak át: ez a § alanyváltozást idéz elő olyan vagyontárgyakban, melyek nem képeznek magyar tulajdont és ennél fogva jóvátételi szempontból közömbös.

Ad III. b.) Nagyon súlyos kérdéseket vet fel az előbbi § megfordítottja: a németországi magyar javak ügyét rendező 30. § 1. és 2. bekezdésének rendelkezései között olyan ellentmondás észlelhető, ami az újjáépítés sikerét is messzemenően befolyásolhatja. 30. § 1. bek. szerint a békekötés után a Németországban lévő magyar javakat nem lehet többé ellenséges javaknak tekinteni és azokra vonatkozó megszorításokat meg kell szüntetni. E § olvasása alapján joggal *hihetnők*, hogy a Németországba *hurcolt magyar javakra vonatkozó rendelkezési jog visszaszállt az érdekelt magyar tulajdonosokra, illetve állami szervekre*. Ezt az illúziót — mert az — lerontja a 30. § 2. bek., mely a tényleg visszaszolgáltatásra kerülő javak körét nagyon szűken vonja meg: csak azokat az azonosítható javakat kell Magyarországra történő visszaszállításra kiválasztani, melyeket a német haderő vagy hatóságok 1945 január 20-a után erőszakkal vagy kényszerrel hurcoltak el.

Éppen ezért örvendetesnek kell tartani az Ausztriát és Németországot megszállva tartó nagyhatalmak nem rég történt elhatározását, amellyel a békeszerződésen túlmenve elrendelték azoknak a magyar javaknak a visszaadását is, amelyeket a német csapatok és nyilasok 1944 október 15-e után hurcoltak el. Az erőszakos elhurcolás (by force) tényét hitelt érdemlően igazolni kell: a Bsz. 24. § 8. bekezdésében foglalt, analógia-ként kínálkozó vélelmet, mely szerint a magyar területen azonosított volt ellenséges vagyontárgyak az ellenkező bizonyításig erőszakkal idehurcoltaknak tekintendők. A szóbanforgó rendelkezés nem terjeszti ki a Németország és Ausztria területén még megtalálható magyar javakra. Ez a kedvező döntés azonban mindenestre világosan mutatja, hogy a nagyhatalmak a megszállási övezeteikben lévő magyar javakra nem kívánják alkalmazni a Bsz. 29. §-át, mely a »saját területükön« (within its territory) lévő magyar vagyon kényszerfelszámolását lehetővé teszi.

Nem történt ezzel szemben sem békeszerződési, sem egyéb intézkedés a németek és osztrákok által felhasznált, eltulajdonított, ill. nekik kiutalt magyar javakért teljesítendő kártérítés tekintetében. (»Jóvátétel« tágabb értelemben.) *Jogilag alapos, közgazdasági szempontból jelentős igényről lévén szó, a kérdés szakszerű napirenden tartása mindenestre indokoltnak látszik.*

Áttekintve a felvázolt rendelkezéseket, idézhetnők *Malthust*, a mult század nagy pesszimista közgazdászát, aki tanulmányának tárgyát »nyomórúgó tudománynak« nevezte; a békeszerződéseket lapozva, ugyanennyi, vagy még több joggal

⁸ V. ö. Kertész id. m. 23. l.: »A 17. századbeli békekötések alkalmával a szerződő felek ismételten kötelezték magukat a háború alatt lefoglalt ellenséges állampolgárok tulajdonát képező magánvagyonnak teljes restaurálására.« U. o. 24. lap: »A külföldi magánvagyon sérthetlensége tekintetében a 17. században kialakult elvek még inkább alkalmazásra találtak a 18. század folyamán. A hadviselő felek az ellenséges állampolgároknak országukban található magánjait gyakran le sem foglalták.«

a nemzetközi jogot, mint keserű, vagy legalább is nagyon fanyar studiumot jellemezhetjük. De még ennek a fanyar tudománynak is megvannak a maga gyümölcsei: rendelkezéseik látszólagos rendszertelensége és elekticizmusa ellenére és az *uti possidetis* és a *status quo ante* elveinek vegyes alkalmazása dacára a 20. század békeszerződéseinek bizonyos alapkérdésekben nagyon határozott irányba mutatnak. A vétkesség és a felelősség jogkövetkezményeit a békeszerződések az egész vonalon levonják, ami a modern társadalmi fejlődés államosító irányzatának és a totális háború terjedelmének megfelelően a kollektív felelősség jegyében történik: ez alól a békeszerződések csak igen kevés kivételt engednek. A trianoni és a párisi békeszerződés szövegéből és szelleméből egyaránt kitűnik, hogy a háborúbalépés ténye olyan folyamatot indít meg, melynek összes következményei elvileg áthárulnak a vesztesekre, akiknek többsége a 20. század két világháborújában történetesen támadó fél is volt. Ebben a szemléletben természetesen nincs, vagy csak nagyon kis helye lehet a részlet-culpák kölcsönös beszámításának, az »együtt-okozás« és az adekvát okozatosság elméleteinek, melyeket a nemzetközi jog egyébként, más békésebb intézményekben maga is alkalmaz.

Csak ebben a nagyon szigorú keretben érvényesülnek a gazdasági és politikai méltányosság szempontjai, amikor pl. a Bsz. 26. § 8. bek.-e lehetővé tesz külön megállapodásokat a magyar állam és a károsult külföldi honosok között. És különösen szerencsésnek kell tartani nemzeti szempontból a Bsz. ama rendelkezéseit, amelyekkel igen rövid lebonyolítási határidőket ír elő: így pl. az Egyesült Nemzetek és honosaik legkésőbb 6, illetve 12 hónapon belül kötelesek bejelenteni a magyar állammal szembeni békeszerződési igényeiket, amivel lehetővé válik, hogy ezek terjedelméről idejekorán világos kép alakuljon ki. Ez a megoldás siettetheti a magyar vagyonok súlyos külföldi zárlatának mielőbbi lazítását, illetve megszüntetését. A párisi békeszerződésben más vonatkozásban is megnyilvánul a törekvés, hogy a háborút felszámoló átmenet időtartamát lehetőleg rövidre szabja. A jóvátételi áruszállítások 8 év alatt bonyolítandók le, vagyis a legsúlyosabb békeszerződési terhek a szerződés intenciója szerint annak a felnőtt nemzedéknek vállára fognak nehezedni, melynek sok tagja — cselekvéssel vagy mulasztással — személyileg is felelős azok keletkezéséért.

Dr. Pál László

Passzív részesség

A büntetőjog tudományos értékelése szerint kétségtelen, hogy bűncselekmény passzív magatartással, nemtevéssel éppúgy elkövethető, mint aktív magatartással, tevéssel. Adva van egy eredmény, amely eredmény sérti a jogrend által védett érdekeket, de amely eredmény az okozatosság törvényei szerint cselekvő, működő emberi magatartásra nem vezethető vissza. Épp az a *crimen*, hogy a beszámítás alanya nem tesz semmit, holott tehetett volna, amit ha megtesz, a jogsértő eredmény nem állott volna elő.

Kétségtelen az is, hogy ugyanaz a jogsértő eredmény előállhat akkor is, ha a beszámítás alanya tevőleges magatartással idézi elő ugyanazt a jogsértő eredményt. Így pld. az emberi élet kioltása bekövetkezhetik akkor is, ha a halál annakfolytán állott elő, hogy valaki nem teszi meg azokat az óvintézkedéseket, melyek következtében megakadályozható volna az eredmény bekövetkezése, de ugyanaz az eredmény előállhat azáltal is, hogy maga a tettes a maga közvetlen ténykedésével idézi elő a halálos eredményt.

Az eredményt illetően van tehát kettős elkövetési lehetőség: tevőleges, aktív magatartás egyrészről, másrészt ugyanaz az eredmény előidézhető nemleges, passzív magatartással is.

Egy és ugyanazon eredményt feltételezve, a két magatartás feltétlenül különbözőkép érté-

kelendő a tudományos ítélkezés szempontjából. Hiszen a büntetéssel védett jogsértő eredmény végeredményben az okozatosság világágában lezajló folyamatok eredménye, márpedig az, — a tettes — aki tevőlegesen járul hozzá az eredmény létrejöveteléhez, kétségtelenül többet tesz, mint az, aki csupán nemleges magatartásával kapcsolódik bele az okozati törvények szerint lezajlott eredmény előidézésébe.

A külső, tapasztalati világ, az eredmény szempontjából fokozati különbség van csupán tehát az aktív és a passzív magatartás között. Az aktív magatartás alanya többet, a passzív magatartás alanya kevesebbet tesz ugyanazon eredmény létrejöveteléhez. Az aktív magatartás az ítélkezés logikuma szerint ennekfolytán súlyosabb megítélés, értékelés alá kell, hogy essék, mint a passzív magatartás, hiszen az aktív magatartásban több van, mint a passzív magatartásban, — a passzív magatartás ennek következtében az értékelés alacsonyabb fokozatán állva lényegében az aktív magatartásnak egyik enyhébb változataként jelentkezik.

Kétségtelen az is, hogy a most említett kettős magatartás együttesen is helyt foghat ugyanazon jogsértő eredmény bekövetkezésénél. Adva van az úgynevezett tettes, aki aktív magatartásával közvetlenül előidézi az eredmény bekövetkezését, de adva van mellette még valaki, aki a maga passzív magatartásával ugyancsak hozzá-

járult az eredmény létrejöttéhez, — van aki pld. az ölési cselekményt aktív magatartásával fejti ki, de van még egy személy, aki passzív magatartást tanúsít, melyet ha nem tanúsítana, a jogsértő eredmény nem következne be. A két közreműködő együttes cselekménye idézi ezek szerint elő az eredményt, a ténykedésük foka azonban kétségtelenül különböző súlyú. Az egyik többet tesz, a másik kevesebbet, mindkettő azonban részes az eredmény bekövetkezésében.

A most vázolt gondolatmenet a büntető-jogilag védett érdekek bármely területére kiterjeszthető: nemcsak az életérdekek, hanem a vagyoni és eszmei értékek védelmi területén is elképzelhető ez a kettősség, — legfeljebb a tételesjogi szabályozás zárhat ki egyes magatartásokat a büntethetőség köréből.

Ha elfogadjuk alapvetőül azt a gondolatot, hogy a passzív magatartás az aktív magatartásnak csupán fokozati változata, akkor kézenfekvő annak az elfogadása is, hogy a passzív magatartás az aktív magatartásnak tulajdonképp részességi változata.

Ha van, aki tevőleges magatartással előidézte az eredményt, de mellette van olyan is, aki valamely más magatartással működött közre az eredmény előidézésében, a büntetés kiszabásának általános elmélete szerint nem vonható az aktív tettel azonos megítélés alá.

Ez a felfogás teremtette meg a részesség tanát, a bűnsegédi bűnrészesség elméletét. Kisebb bűnös a segéd, mint a tettes, az eredményért való felelősség is ennélfogva kisebb, a tételesjog ezért a tudományos értékelés szerint helyesen akkor jár el, ha külön fogalmat állít be a törvényi szabályozás rendszerébe: a bűnsegéd fogalmát.

A passzív magatartás és a bűnsegéd magatartása az eredmény szemszögéből ezek szerint csaknem azonos. Mind a kettő kevesebbet tesz, mint ami a tettes, az aktív cselekvő terhére róható, a magatartásuk azonban mégis összefüggésbe hozható a bekövetkezett eredménnyel. Ahogyan a bűnsegéd csupán fokozatban különbözik a tettetől, ugyanúgy fokozati különbség van az aktív és a passzív magatartás alanyai között. A tetteshez való relációban ennek folytán logikus a bűnsegéd és a passzív alany cselekvőségének azonos szempontok szerint való megítélése és értékelése — ami lényegében nem más, mint annak a felismerése, hogy a bűnsegéd és a passzív alany ugyanazon jogi síkon vannak.

Az elméleti elgondolások egyik fokmérője, hogy a gyakorlati élet az elmélet megkülönböztetéseit honorálja-e. Kérdés, hogy találunk-e példát a bírói gyakorlatban, mely a passzív magatartás és a bűnsegély most vázolt hasonlóságát felismerte, vagy legalább is azonos elbírálás alá vonta volna.

A magyar Kúria 6.168/1884. számú ítéletében a passzív magatartást értékelése körébe vonta. A megállapított tényállás szerint a feleség jelen volt, amidőn a férjét éjjel megölték, az elhalt sértettel közös lakásban tartózkodott. Bár gyanú-

okok forogtak fenn a feleség közreműködésére, mégis felmentetett, mert a megállapított tényállás szerint legfeljebb a jelenléte volt bizonyítható, viszont az ítéleti döntés szerint a pusztán jelenlét nem elegendő még a bűnrészességben való bűnösség megállapítására sem.

Adva volt tehát itt egy passzív magatartás s ezzel párhuzamosan gyanúkok a bűnrészesség felé. A Kúria a hasonlóságot nem észlelte a két magatartás között, nem vonta ítélezése körébe a passzív magatartásban esetleg rejlő bűnösségi értékelhető mozzanatokot.

Hasonló a felsőbbírásunk gondolatmenete a 6716/1887. számú ítéletében: ahol ugyancsak gyilkosságban való részesség vádjával terhelt állott két fiú a bíróság előtt: mind a ketten tudták, hogy anyjuk az atyjukat meg akarja ölni, az ölési cselekményt a felbujtott idegen tettesek el is követték — ennek ellenére a Kúria mind a két fiút a vád és következményei alól felmentette.

A most idézett két felsőbbírói döntés ezek szerint nem lát azonos, mégkevésbé hasonló, jogilag is értékelhető mozzanatot a passzív magatartás és a bűnsegéd magatartása között. Mind a két esetben a passzív magatartás a bűncselekmény elkövetésénél való jelenlét, amely a bírói döntés szerint nem büntethető — nem alkalmas még a bűnsegédi bűnrészesség megállapítására sem, holott feltehető, hogy mind a két esetben a felmentett vádlottak passzív magatartása közreműködött a bűncselekmény elkövetésében: hiszen legalább is megnehezíthették volna az eredmény bekövetkeztét.

A két bírói döntés nyilvánvalóan a jogelméletben és a tételes törvényhozásban is elismert ama elvi alapon állott, hogy a bűncselekménynek akart, szándékos cselekménynek is kell lennie, viszont az elbírált esetekben jogilag nem volt megállapítható, hogy a jelenlét az eredménnyel is kapcsolatos akarat és szándékos magatartás lett volna, tehát, hogy a jelenlét és a bekövetkezett eredmény között a passzív alany magatartása folytán az okozati összefüggés létrejött volna.

Felsőbíráskunk most ismertetett két ítéletével ellentétben találunk azonban olyan döntéseket is, melyek a felvetett kérdést igenlőleg oldották meg.

A 2112/1899. számú ítélet bűnösnek mondta ki az anyát mint bűnsegédet, mert tudta, hogy a fia a férjét, a fiú atyját meg akarja ölni s a cselekmény elkövetésénél, legalább is a véghezvitel megkezdésekor még jelen is volt, az elhalt sértett segélykiáltására futott csupán ki a szobából. Az ítélet indokolása szerint bár bizonyíték arra nézve, hogy a tettelssel előzetesen egyetértett volna, nem forogott fenn a bűnper anyagában, mégis, tekintve, hogy a cselekmény elkövetésének a reggelén már tudomása volt a tervezett gyilkosságról s azt meg nem akadályozta, bár könnyű szerrel megtehetette volna, továbbá azzal a nyilatkozatával, hogy tegyen az atyjával, amit akar, továbbá abban a pillanatban, midőn a tettes az elkövetéshez hozzáfogott, a szobából kiszaladt s ezzel az elhalt sér-

tettet egyszerűen kiszolgáltatta a tettesnek, a bűncselekmény elkövetését kétségtelenül lelemezte.

Ebben az esetben tehát a Kúria a passzív magatartást büntetendőnek ismerte fel, a büntetés mértékét illetően a bűnszegésre vonatkozó szabályokat alkalmazta. Pedig kétségtelen magából az ítéletből is, hogy a bűnszegési bűnrészesség jogi fogalma az elbírált esetben nehezen volt megkonstruálható, hiszen maga az ítélet is megállapította, hogy az előzetes egyetértés nem forgott fenn.

Hasonló elvi háttérben állapította meg a bűnszegést a magyar Kúria a 10.142/1883. számú ítéletével. Az itt megállapított tényállás szerint a tettesek először a férjet szerették volna megnyerni a bűncselekmény elkövetéséhez, ez azonban erre nem vállalkozott. Akkor a feleség vállalta magára a véghezvitelt s tényleg végre is hajtotta. A Kúria a férjet is bűnszegőnek mondta ki bűnszegési bűnrészességben. Megállapította, hogy előzetesen tudott a tervről, mert jelen volt a megbeszélésnél, tudott arról is, hogy neje magára vállalta a véghezvitelt, a haldokló sértett betegágyánál is megjelent. Bűnszegő, mert nemcsak hogy nejét nem beszélte le, hanem egy szóval sem adta senkinek tudtára, hogy mérgezés történt, holott akkor a sértett még megmenthető lett volna. A merénylet elhallgatása, nejeinek vissza nem tartása, a segítségnyújtás elmulasztása által könnyítette a cselekmény elkövetését.

A passzív magatartás bűnszegési kiértékelése szempontjából Kúriánk gyakorlatából a legklasszikusabb példa, mikor K. 4502/1924. sz. ítéletével bűnszegési bűnrészességnek találta azt az atyát, aki a gyermekének a mostohaanyja által történt bántalmazását végignézte, annak megakadályozása végett semmit sem tett, ezzel pedig szülői kötelességét szándékosan és oly mérvben mulasztotta el, hogy az vádlott-társára bátorítólag és előmozdítólag hatott.

A gyakorlati élet e pár példa szerint is a passzív magatartásban rejlő bűnszegési mozzanatokat igenis felismerte, de ezen túlmenően: a büntetés kiszabásának a mérlegelésénél a bűnszegési törvényi rendelkezéseit alkalmazta. Kétségtelen ugyan, hogy ez az alkalmazás nem volt tudatos, a megkülönböztető ismérvek a passzív részes és a bűnszegő között elmosódtak a bírói ítéletben — de kétségtelen az is, hogy a döntés a jog- és igazságérzetet mindenben kielégíti.

Kérdés ezután, hogy a törvényhozásban a passzív részesesség büntetethezességének a gondolata miért nem tudott általános elvi síkon alapuló utat törni magának, miért maradt meg az eseti szabályozás körében, amikor is delictum sui generisként büntetni rendelt egyes tényálladékokat, viszont teljesen hasonló cselekmény, — illetve magatartás komplexusokat kihagyott a szabályozás köréből.

Ez a kérdés most már tisztán a tudományos gondolkodás világába visz át bennünket. A törvényhozás előfutárja a tudományos megállapítások sora, már pedig a tudomány a nemleges magatartást elvileg nem tartotta büntetendőnek s nem

tartja annak ma sem. Akkor tehát, amidőn az egyes törvényhozások a tételes törvényeiket megalkották, ezt a tudományos megállapítást tették magukévá, ennek folytán az elvi szabályozás elmaradt.

Érezte azonban a tudományos gondolkodás is már a 19. századtól kezdve, hogy a nemleges magatartás által éppúgy elkövethető bűncselekmény, mint aktív magatartással, azonban annak az időnek a gondolkodói a szoros okozati összefüggés bilincseitől nem tudták még felszabadítani magukat. A tudományos vita megindult már a 19. században is, azonban annak a kimutatására igyekezett szorítkozni, hogy az okozati összefüggés a nemleges magatartás és az eredmény között is kimutatható. A német büntetőjogi irodalom egyik legkimagaslóbb alakja: Liszt ezt az időt a tudományos vitaközlés legmeddőbb időszakának nevezi s bár a legragyogóbb okfejtések láttak napvilágot, közös megegyezésre nem tudtak jutni.

A mai tudományos gondolkodás nem is igen foglalkozik ezzel a kérdéssel, mint az okozati összefüggés kérdésével: megállapítja, hogy a nemleges magatartás éppúgy büntetendő, mint az aktív magatartás, ha és amennyiben a törvényhozó azt büntetni rendeli, mert a nemleges magatartás is cselekmény, amely lehet jogellenes, akart és szándékos, tehát a bűncselekmény aktív oldalának az ismérvei felismerhetők benne.

A magyar irodalom tudományos gondolkodói, de a külföldi irodalom vezéregyéniségei is a nemtevést a tevéssel egyenrangúan bűncselekmény általános fogalmi meghatározásuk körébe vonták.

Az itt adott meghatározás ezek szerint annyiban tér el az általános fogalmi meghatározás-

A napokban megjelenik!

Az igazoló eljárás új szabályozása

A 10.000/1947. Korm. és a 9.540/1947. Korm. sz. rendeletek, valamint az azokkal összefüggésben álló valamennyi az igazoló eljárásra vonatkozó hatályos jogszabály.

Összeállították és magyarázatokkal ellátták:

Dr. Böszörményi Nagy Emil

igazságügyminisztériumi
minisztériumi tanácsos

Dr. Horváth Károly

igazságügyminisztériumba
beosztott ítéletbíró

Előjegyzési ára: 12 Forint

FELDMANN-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS

„Ügyvédek boltja“

JOGI, BEL- ÉS KÜLFÖLDI SZÉPIRODALMI KÖNYVEK

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 12

(Törvényszék mellett)

Postatakaréki éntári számla: 5.303 — Telefon: 120-034

tól, hogy nem tekinti önálló fogalomnak, hanem a tettesi fogalommeghatározás járulékos fogalmának. Ugyanaz, mint a tettes, csak fokozatban enyhébb, lényegét illetően közelebb áll a bűnrészes-séghez, mint a tettességhez. Ahogyan pl. Liszt a tettes és a bűnsegéd között csupán fokozati különbséget lát, ugyanilyen fokozati különbség van az aktív és a passzív részes között.

A tételes törvényhozás eddigi rendelkezései látszólag ellentmondanak az eddig előadottaknak. Hiszen akár a tipikus mulasztási cselekmények körét: a feljelentési vagy a bejelentési kötelezettség elmulasztásával elkövetett bűncselekmények körét vesszük, a tettestől, a passzív tettestől különálló aktív tettes nem található fel.

Ez az ellentmondás azonban látszólagos.

A feljelentési kötelezettség elmulasztása mint bűncselekmény, a jogilag védett érdekek körét tekintve, csak egy kiragadott kör. Az államfő ellen tervezett merénylettel például megindul a büntetőjogilag értékelés alá kerülhető folyamat, mely ha a cselekmény végrehajtatik, a büntetőszankcióval ellátott eredményt idézi elő. Ha valaki erről tudomást szerez, az előbb kifejtettek szerint ennek az érdeksértő cselekménynek passzív részesevé válik. Ugyanúgy, ahogyan az ölési cselekményeknél a bírói gyakorlat a passzív magatartást bűnrészesességnek ismerte fel, úgy itt is analóg a helyzet — a különbség csak az, hogy a törvényhozás ezt az összefüggést kiemelte s önálló cselekménnyé deklarálta. Ehhez a törvényhozónak módja van, viszont a cselekmény lényegét illetően az elmélet kimutathatja az összefüggést a tettességgel.

Tulajdonképp a büntetés mérvének a megállapításánál a törvényhozó is a bűnsegély elméleti megállapításait tette magáévá: hiszen valamennyi modern büntetőjog ezt a *delictum sui generis* enyhébben rendeli büntetni, mint a tettest.

Hasonló az eset a gondatlan cselekményeknél is. Ott is van aktív tettes, aki ugyanazt az eredményt létrehozta, csak a törvényhozás a passzív magatartást, a gondatlanságot kiemelte az aktív cselekmények köréből.

Van azonban olyan bűncselekmény is, mely passzív magatartással történt elkövetés ellenére mégis az aktív tettessel egyenlően büntetendő. Itt főleg az újabb törvényhozásra, a háborús bűnösség fogalmára gondolok. Háborús bűnös az is, aki vezető helyzeténél fogva a háborúba való besodródást megakadályozhatta vagy gátolhatta volna s mégsem tette meg: a büntetése halál, tehát ugyanaz, mint az aktív tettesé, aki tevőlegesen vett részt magatartásával ennek a bűncselekménynek az elkövetésénél. Ugyancsak a népbírói törvény tisztán passzív magatartást rendelt büntetni, midőn népelesen bűnösnek deklarálja azt, aki a T. 15. §. 2. pontjában meghatározott cselekmények elkövetését megakadályozni nem igyekezett, bár ezt törvényes hatáskörében módjában állott volna.

Ez az utóbbi két népbírói törvényre utalás jelen vizsgálódásunk körén kívül esik, mert az

előzőekben megállapítottuk, hogy de lege lata nemtevéssel, passzív magatartással azt a bűncselekményt lehet megvalósítani, melyet a törvény ily *sui generis* bűncselekménynek ismer el — a két hivatkozás mégis fontos részünkre a törvény szelleme és a törvényhozó akaratának kifejtése céljából, mert ezekből kétségtelen, hogy az intézkedésre hivatottak mulasztását, passzivitását is büntetni óhajtja.

Ebből a szempontból is nyomban érdekessé válik a kérdés, midőn rámutatunk arra, hogy ugyancsak a népbírói törvény 11. §. 6. pontja a tettessel azonosan minősíti és bünteti azt a háborús bűnöst, »... aki általában akár belföldön, akár külföldön felbujtója, tettese, vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.«

Adva van tehát egyrészt egy a tudomány mai állása és egy de lege lata szerinti álláspont, mely szerint a nem tevés abban az esetben valósít meg bűncselekményt, ahol a törvény kifejezetten ilyenül bizonyos mulasztási magatartásokat megjelöl — másrészt, sajnos, csak az emberi élet elleni bűncselekmények körére szorított, kialakuló felsőbbbírói helyes joggyakorlat, mely a Btk. 69. §. 2. pontja 1. tételének helyes magyarázatával és alkalmazásával bűnsegédi bűnrészesességnek nyilvánítja azt a passzív magatartást, mely a cselekmény elkövetését előmozdította vagy könnyítette — s ez a gyakorlat nem tulajdonít különösebb fontosságot a tettes és részes szándékai kongruálásának — hanem azt vizsgálja, hogy a mulasztás culpa-e és hozzájárult az eredménybekövetkezéséhez.

Álláspontom az, hogy a vétkes passzív magatartás indítóokaként mindig a legbelsőbb szándékot kell vizsgálni, vagyis, hogy mit akar a cselekvést mulasztó alany magatartásával elérni, illetve megvalósítani. Ha a nem tevőleges, mulasztó magatartásának a célja az, hogy a tettes által célzott eredmény létrejöjjön, vagy tudatos passzivitása ennek bekövetkezését könnyíti, előmozdítja, vagy ez a magatartás a tettesre megnyugtatólag, bátorítólag hat — nyilván a passzív bűnrészesesség esetével állunk szemben. Természetes, hogy mindig szem előtt kell tartani a Kúria 1568/1916. (B. X. 115.) számú határozatában kifejezett elveket, hogy a szándék előre megfontolt volta, tartalma, minősége és genesise a legegényesebb személyes tulajdonság. Ezért a szándék tartalma bűnrészesesség esetén egyénileg vizsgálendő.

Tehát a fogalmilag most felvetett *passzív részesesség* kérdését mind tudományos szempontból, mind de lege ferenda meg kell vitatnunk az emberi élet elleni és az ezek körén kívül eső büntettek és vétségek, de legalaposabban a háborús- és népeellenes bűncselekmények szempontjából, különös tekintettel arra, hogy passzív részese-e a bűncselekménynek az a személy, aki a tettes által célzott eredmény bekövetkezésének elhárítására nem fejt ki azt a cselekvést, melyre képes és amelyre akár az emberi szolidaritásból folyó erkölcsi törvények vagy megbízatása folytán kötelezve van.

Dr. Ámbros József.

SZEMLE

A külföldön tartózkodó egyes személyeknek magyar állampolgárságuktól való megfosztása tárgyában hozott 1947. évi X. t.-c. újból felveti azt a kérdést, amely már az 1879. évi L. t.-c. 30. §-ával kapcsolatban felmerült és az 1939. évi XIII. t.-c. 8. §-a kapcsán nyert fokozott jelentőséget — helyese-e az állampolgárságnak rosszsal — vagy büntetesként való megvonása. Hogy ez a kérdés a legkülönbözőbb és a legellentétesebb irányzatú korszakok állampolgársági törvényeivel kapcsolatban egyaránt felmerül, bizonyítja, hogy azzal ettől függetlenül kell foglalkoznunk, hogy a demokratikus nemzetgyűlés által alkotott ilyen tárgyú törvényt milyen konkrét tényállás váltotta ki.

Álláspontunk szerint minden olyan intézkedésben, amely az állampolgárságot »ünnepélyesen adományozza«, elveszettnek nyilvánítja, megvonja, stb., ennek az intézménynek idejétmúlt túlértékelése nyilvánul meg. Az állampolgárság nem valami égi adomány, amelyre méltónak kell lenni és méltatlanná lehet válni, hanem közigazgatási rögzítése annak a ténynek, hogy valaki ide és nem oda tartozik. A honosság jogi fogalmának misztikus-romantikus — túlértékelése nem kívánatos maradéka annak a gondolatvilágnak, amely a nemzeteket egymástól minél élesebben elhatárolni törekedett, és amelyben minden nemzet arról igyekezett önmagát meggyőzni, hogy különb a többinél.

Jogi szempontból nézve pedig: állampolgárságot az egyén oly természetes és elválaszthatatlan velejárójának tekintjük, amelytől való megfosztása olyan, mintha keresztnévétől akarnók megfosztani vagy jogszabállyal akarnánk azon a tényen változtatni, hogy valaki ebbe vagy abba a családba tartozik. Az a tény, hogy valaki magyar, osztrák vagy francia, nem módosul azáltal, hogy az illető bűncselekményt, esetleg éppen a közönség elleni bűncselekményt követ

el. Ebben az esetben bűnöző, esetleg hazaáruló lesz, de nem kevésbé magyar, osztrák, vagy francia.

Ha az állampolgárság túlértékelését egyfelől megszüntetjük, másfelől belátjuk azt, hogy az nem valami jószág, amelyet kapni és elveszteni lehet, hanem az egyén attribútuma, akkor abba fogjuk hagyni az állampolgársággal való jogi manipulálást is.

Ha viszont az állampolgársági jogreformjához már hozzányúlunk, régen esedékes erkölcsi köteleességet kellett volna teljesítenünk, a Kossuth Lajosnak a magyar állampolgárságtól való megfosztására szánt 1879. L. t.-c. 31. és 32. §-ának helyébe lépett 1939. évi XIII. t.-c. 2. §-ának hatályon kívül helyezésével, mely utóbbit a fasiszta kormányzat a neki nem tetsző, minden bűn nélküli, külföldön tartózkodó magyar állampolgárok hontalanítására iktatott törvénybe és alkalmazott.

Sz. Zs.

A földbirtokrendező eljárás befejezésének szükségszerű elhúzódnak indokolja, hogy az Országos Földhivatal átalakult Országos Földbirtokrendező Tanács ügyeivel foglalkozunk. Nem szerencsés véletlen, hogy a demokrácia egyik legfontosabb feladatának, a földreform végrehajtásának ügyét nem lebecsülhető arányban azoknak kezébe is tették le, akik az elmúlt évek során az egyoldalú fasiszta földreformnak és zsidók birtokfosztásának voltak buzgó végrehajtói. Nem tartottuk ezt helyénvalónak, mert az OFT feladatkörébe nem csupán a földreform végrehajtásával kapcsolatos felülvizsgálati joghatóság gyakorlása tartozott, hanem a fasiszta jogfosztó rendelkezések lebontásával kapcsolatban az egyoldalú földreformmal okozott joghátrányoknak az új földbirtokrend korlátai között történő jóvátétele is. Az eredmény meg is mutatkozott: Vass Elek munkatársai makacs utóvédharcban védtek a maguk földreformjának »eredményét«, és a jóvátételre igényjogosultak rövidesen reményvesztetten instanciáztak a jól ismert hivatalhelyiségekben, a negyvenes évekből ismert előadók előtt.

Igaz, új szellem is költözött a régi falak közé. Ez az új szellem azonban nagyon is elnéző volt a neofiták buzgalmaival szemben, amely buzgalom ezúttal szűkkeblűségben jelentkezett.

Reméltük, hogy a succrescentia előbb-utóbb demokratikusra alakítja a hivatal képét, hiszen a hivatal egyik vezetője: a zsidótörvények földbirtokpolitikai rendelkezéseinek szigorú kommentátora is sorozatos előlépések után más szolgálati beosztást kapott. Ez a remény közel két és fél esztendővel a földreform megindulása után még mindig távolinak látszik.

Vége tehát nyíltan fel kell vetni a kérdést: miért nem kizáró ok a földreform végrehajtásában való részvételnél a fél fasiszta multja, vagy a fasiszta félmult? Helyese-e a demokrácia nagy vívmányát: földreformot azzal kompromittálni, hogy végrehajtásában Vass Elek régi gárdája mellett volt Münter-goknak, »jogmívesek«-nek és az igazolási eljárásban hajótörést szenvedetteknek biztosítunk szerepet?

Az ilyen jelenségek a demokratikus intézmények kifejlődésének kezdeti szakában még menthetők. Mivel menthető azonban, ha több mint két esztendővel a földreform megindulása után a földhivatal fogalmazási személyzetét hivatalában állásvesztésre ítélt, majd magántanári jogosítványától öt évre eltiltott igazságügyminisztériumi osztálytanácsossal és olyan Bé-listázott törvényszéki bíróval egészítik ki, akit az Értelmiségi Ügyek Kormánybiztosságánál kifejtett közszolgálat alapján az előlépésből meghatározott időre kizárták?

A személyi felsorolás nem teljes. Szót lehetne ejteni a hivatalban uralkodó sajátos hierarchiáról és némely ügyintézési különlegességről is. Ugy hisszük azonban, hogy az eddig elmondottak is elégségesek annak megállapításához, hogy az Országos Földhivatal demokratikus szempontból való felülvizsgálása tovább nem halasztható.

V. P.

A zsidótörvényeket hatálytalannító rendelkezések értelmezése

körül a gyakorlatban zavar mutatkozik. Ennek legklasszikusabb példája a Kúria P. II. 772/1947. sz. ítélete. A

tényállás az, hogy a munkaadó vállalat tisztviselőjének a zsidótörvények alapján 1944 április 27-én 1944 október 31-ére felmondott. A tisztviselő a 200/1945. M.E. sz. rendelet kihirdetése (1945 március 17) előtt és után többször kérte visszavételét, a vállalat azonban nehéz anyagi helyzetére és arra hivatkozva, hogy őt foglalkoztatni nem tudja, a visszavételt megtagadta. Utóbb a GyOSz-nak és jogtanácsosának azon felvilágosítása után, hogy a 200/1945. M.E. sz. rendelet hatálya az elbocsátott tisztviselőre is kiterjed: neki 1945. évi április 28-án hat hónapra, 1945 október 31-ére felmondott.

A felmondási járandóságok iránt támasztott keresetet mind a három fok elutasította, mert az a felvilágosítás, hogy a 200/1945. M.E. sz. rendelet alapján visszavételt lehet kérni, téves volt, és a tévedés alapján eszközölt felmondás nem alkalmas annak megállapítására, hogy a felek a már megszűnt és így nem létező szolgálati viszonyt visszaállították; a vállalat pedig a tisztviselőt tényleg soha vissza nem vette. Az 1945 június 14-én hatályba lépett 4.800/1945. M.E. sz. rendelet alapján pedig legfeljebb az egyeztető bizottsághoz lehetett volna fordulni.

A határozat több közjogi és magánjogi szabályba ütközik. 1. A 200/1945. M.E. sz. a. »azsidótörvények és rendeletek hatályon kívül helyezéséről« kibocsátott kormányrendelet az 1945. V. t.-c.-be iktatott és 1945 január 20-án kötött fegyverszüneti egyezmény 4. pontjában vállalt kötelezettség alapján hatályon kívül helyezte nemcsak az 1. §-ban tüzetesen felsorolt törvényeket és a törvények életbeléptetését és végrehajtását elrendelő törvényeket és rendeleteket, hanem még a más tárgyban kibocsátott törvényeknek és rendeleteknek azokat a rendelkezéseit is, amelyek a polgári egyenjogúság elvét sértik. Ez a szabály általános, kivételt nem tűrő és nemzetközi vonatkozásban is kötelező. Ebből pedig az következik, hogy a hatályon kívül helyezett törvények és rendeletek alapján történt sérelmes intézkedések, tehát az azok alapján foganatosított felmondás is érvénytelen és a fennállott szolgálati viszony megszüntetésére nem alkalmas. A GyOSz-nak és a vállalat jogtanácsosának ama felvilágosítása tehát, hogy a rendelet hatálya

a jelen esetre kiterjed, *nem volt téves.*

2. De maga a tévedésre alapított indok sem helytálló. Tévedés alapján a nyilatkozatot akkor lehet megtámadni, ha a tévedés *lényeges körülményre* vonatkozik és ezt is csak akkor, a) ha a tévedést a másik fél okozta vagy felismertette, b) vagy ha a másik félre ingyenes előny vagy aránytalan nyereség hármolnék. (M. M. T. 1002. §.) Kétségtelen, hogy a tévedésnek ténybeli körülményekre kell vonatkoznia, hogy lényeges legyen. A jogbeli tévedést nem lehet lényegesnek tekinteni. (Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechts I. 212. l., Dig. 22. 1, Cod. l. 18.) A jogban való tévedés az ignorantia juris fogalma alá esik; a törvény nem tudása sem a magánjogban, sem a büntetőjogban nem mentesít.

3. Mikor a felmondás 1945 április 28-án hat hónapi felmondási idővel megtörtént, a 4800/1945. Mk. sz. rendelet még nem volt hatályban, mert csak 1945 június 14-én hirdettetett ki és lépett életbe. El nem képzelhető, hogy a két rendelet kelte — 1945 március 17 és június 14-e között vacatio legis állott volna be, amely alatt a munkavállalóknak erre nagyon is rászoruló jogviszonyait rendezetlenül kellett volna hagyni. — Az 1944. évi elbocsátás érvénytelenségéből az folyik, hogy jogilag a szolgálati viszony nem szűnt meg, hacsak olyan tények nem állapíthatók meg, melyekből a szolgálati viszony megszüntetésére, illetőleg annak szándékára lehet következtetni. A konkrét esetben szemben áll az a tény, hogy a vállalat az ezt kérő tisztviselőjét nem vette vissza, azzal a ténnyel, hogy neki hat hónapra felmondott. Vizsgálva, hogy melyik erősebb, azt kell mondanunk, hogy a visszavétel tényleges megtagadása a 200/1945. M.E. sz. rendeletre tekintettel jogellenes volt, míg a nem is téves információ alapján felmondás jogos tény volt, mely egyedül volt alkalmas az eddig fennálló szolgálati viszony megszüntetésére. Azt tehát nem lehetett volna hatálytalannak tekinteni.

Dr. Gallia Béla

A háztulajdonos joga a házában lévő üzlethelyiségre.

A 6300/1947. M. E. sz. rendelet 2. §-a szerint az üzlethelyiség bérlete 1947 október 31-én a rendelet

erejénél fogva megszűnik, feltéve, hogy az üzlethelyiségre magának a bérbeadónak van szüksége.

Világos, érthető intézkedés. A bérlet megszűnik, tehát semmiféle intézkedésre, felhívásra, felmondásra, előzetes közlésre nincs szükség.

De a látszat csal. Az intézkedés világos, de annál furcsább mindaz, ami ebből a világos és egyszerű intézkedésből következik. »Megszűnik« — mondja a rendelet. Tehát a bérbeadó ráér október 31-én jelentkezni és a bérlet »barátságosan« felhívni, hogy hagyja el azonnal az üzlethelyiséget. Ha a bérlet nem mozdul, akkor egyszerűen kilakoltatási keresetet indít a bérbeadó a bérlet ellen. Nem kétséges, hogy ez a világos, egyszerű szabályozás nagyon szerencsétlen.

A bérlet nem volna szabad négy hónapokig bizonytalanságban hagyni, maradhat-e vagy sem. A bérbeadónak módjában áll október 31-ig bírói határozatot provokálni, mert nyomban pert indíthat annak megállapítása végett, megszűnik-e a bérlet október 31-én. A bérlet ellenben semmit sem tehet, meg kell várnia, míg a bérbeadó jelentkezik, aki ráér október 31-ig.

Még az se biztos, hogy csak október 31-ig. Ha ugyanis a bérlet 1947 október 31-én megszűnt, akkor úgylátszik semmi akadálya sincs annak, hogy a bérbeadó nemcsak október 31-én, hanem később bármikor jelentkezék és kérje a bérlet átadását.

A rendelet ugyanis csak azt mondja, hogy a bérlet megszűnik, de nem mondja, mi történik a bérlettel, ha a bérbeadó nem jelentkezik október 31-én, hanem csak később.

A lejárt szerződésekről van intézkedés, hogy azok határozatlan tartamúvá alakulnak át. De a 6300/1947. sz. rendelet nem intézkedik arról, mi a sorsa a rendelet szerint megszűnt bérleteknek.

Lehet a rendeletet úgy értelmezni, hogy a bérbeadó joga megszűnik, ha október 31-ig nem gyakorolta jogát. De az ellenkező értelmezés sincs kizárva.

A tanulság? Nem elég, hogy egy jogszabály intézkedése világos legyen. Éppoly fontos, hogy a jogszabályalkotó végiggondolja annak hatásait és következményeit, ami a jelen esetben nem történt meg.

II A rendeletnek intézkedése, hogy a bérlet „megszűnik”, világos, de nem világos, hogy ez az intézkedés kikre vonatkozik. A 2. § a bérlok két kategóriáját említi: a) azon bérlokot, akiknek volt bérleti szerződésük, de az már lejárt, b) azon bérlokot, akiknek bérleti szerződése még nem járt le.

Ha tehát a rendelet szavait vesszük csak figyelembe, akkor úgy látszik, hogy a rendelet nem vonatkozik azon bérlokra, akiknek nincs és nem is volt bérleti szerződésük.

Miért? Mi a különbség azon bérlok között, akiknek a szerződése lejárt és bérletük határozatlan tartamúvá alakult át, és azon bérlok között, akiknek bérlete kezdettől fogva határozatlan tartamú volt?

Nyilvánvaló, hogy a rendelet egyszerűen megfelelkezik erről a kategóriáról, mert nem lehet semmiféle magyarázatot találni, miért ne lehessen alkalmazni a rendeletet a bérletek mindkét kategóriájára.

III. A bérbeadó akkor élhet a 2. §-ban biztosított jogával, ha az üzlethelyiségre szüksége van.

„Szüksége van”, túlságosan tág meghatározás. Alkalmazható-e a rendelet, ha a bérbeadónak eddig nem volt üzlete, és most a rendelet adta jogánál fogva elhatározza, hogy üzletet nyit? Alkalmazható-e, ha van üzlete, de azt meg akarja nagyobbitani?

T. M.

Az ingatlan kétszeri eladását tárgyalja a Kúria P. V. 152/1946. számú ítélete.

Az I—II. r. alperesek (eladók) az ingatlant előbb a felperesnek (első vevő), majd a III. r. alperesnek (második vevő) adták el.

Az irányadó tényállás szerint a III. r. alperes a vételi ügylet megkötésekor nem tudott a felperes és az I—II. r. alperesek között már korábban létrejött vételi szerződésről, a telekkönyv semminemű telekkönyvi akadályt nem tüntetett fel, s az első vevő felperes az ingatlanak a birtokában nem volt.

Az I—II. r. alperesek viszont a III. r. alperest az ingatlanak tényleges birtokába bocsátották;

majd a III. r. alperes az ingatlanra a tulajdonjog bekebelezése iránti kérelmét a telekkönyvi hatósághoz benyújtotta,

s a telekkönyvi hatóság az ingatlanra a tulajdonjogot vétel jogcímén a III. r. alperes javára be is bekelezte.

A III. r. alperes a felperes és az I—II. r. alperes között korábban ugyanarra az ingatlanra létrejött vételi szerződésről a tulajdonjog bekebelezése iránti kérelmének a telekkönyvi hatóságokhoz való beadása előtt már hiteltérdemlően értesült.

A fenti tényállás alapján a Kúriának az első vevő felperes keresetét elutasító döntése a fennálló anyagi jogunknak megfelel.

Az ingatlan tulajdonjogának megszerzéséhez érvényes kötelmi jogcím + telekkönyvi bekebelezés szükséges.

Az ingatlanak kétszeres eladása esetén a vételi ügyletek az egyes vevőknek a vétel tárgyát tévő ingatlanra csupán kötelmi jogcímet biztosítanak mindaddig, amíg valamelyik vevő a vételi szerződés alapján a tulajdonjogát telekkönyvileg is be nem bekelezte.

Az ingatlanak kétszeres eladása ugyanis önmagában véve nem tiltott cselekmény, sőt az első vevő személyében rejlő okból éppen jogszerű lehet, s a jóhiszeműen eljáró második vevőnek az ingatlan szolgáltatására irányuló kötelmi igénye éppen úgy számot tarthat a jogvédelemre, mint az első vevőnek hasonló igénye.

Kérdés, hogy ha a második vevőnél a jóhiszeműség egyáltalában hatályossági kellék, ennek — az első vételi ügylet ismerete hiányának — mikor kell fennállania:

1. a vételi szerződés megkötésekor,
2. vagy a tulajdonjoga bekebelezésére irányuló kérelemnek a telekkönyvi hatósághoz való benyújtásakor,
3. vagy pedig mind a két időpontban?

Észszerűen a második vevőnél a jóhiszeműségnek — az első vételi ügylet ismerete hiányának — a vételi szerződése megkötésekor kell fennállania, ha ez hatályossági kellék a telekkönyvi bekebelezés megátadhatatlansága végett.

Abból ugyanis, hogy az I. T. Sz. 156. §-a által hatályában fenntartott O. P. T. K.-nek 440. §-a minden korlátozás és megszorítás nélkül akként rendelkezik, hogy „ha a tulajdonos ugyan azt az ingatlan dolgot két különböző személynek en-

gedte át, az azt illeti, ki a bekebelezést előbb kérte”, következik,

hogy a második vevő részéről a tulajdonjoga bekebelezésének kérésakor az első vételi ügylet ismerete hiányának — a jóhiszeműségnek — már nem kell meglelnie.

Ez felel meg egyébként a fenti döntésből is kitűnő annak az általános anyagi jogi szabálynak is, hogy „mala fides superveniens non nocet”.

De nézetünk szerint még az ügylet kötése idejében netán meglevő tudomás is közömbös, mert a ITSz. 156. §-ánál fogva ma is csorbíthatatlanul irányadó az O. P. T. K. 440. §-ának az a szabálya, mely alól a bírói gyakorlat csak a korábbi szerző *tényleges birtokos* javára létesített kivételt, amely természeténél fogva is szoros magyarázatú. (Jogcímvédelem.)

Ámde az eldöntött esetben a korábbi jogszerző (az első vevő felperes) nincsen tényleges birtokban és így birtokban létel hiányában az első vevőnek a dologi igényhez nincs is aktorátusa. — Ellenkezőleg a második vevő (III. r. alperes) van birtokban is és az ő tulajdonjoga telekkönyvileg is be van bekebelezve. Más kérdés az, hogy a netán rosszhiszemű második szerző kötelmi címen nem sodródhat-e valamilyen kötelmi felelősségbe?

(Lásd egyébként az ingatlan többszörös eladására vonatkozólag dr. *Antalfy Mihály* részletes fejtegetéseit a dr. *Szládits Károly* főszerkesztésében megjelent nagy Magyar Magánjog, Kötelmi jog, különös rész 224. és köv. lapjain.)

Dr. Bardócz Béla

A Te 131. §. alkalmazása.

A Jogtudományi Közlöny f. évi 11. számában megjelent egyik közlemény foglalkozott azzal a kérdéssel, érvényben van-e még a Te 131. §-a s meggyőzően kimutatta, hogy érvényben van.

Ezzel kapcsolatban talán nem lesz érdektelen rámutatni arra, milyen problémák merülnek fel a § gyakorlati alkalmazása terén.

Szinte közhelynek számít már az a megállapítás, hogy a Te. nem eléggé átgondolt, nem kellő körültekintéssel és elmélyüléssel szerkesztett törvény,

e megállapítás igazsága azonban talán a legszembetűnőbben a Te 131. §-ával kapcsolatban mutatható ki.

A Te 131. §-a szerint: az az ügyvéd, aki az ügyvédek lajstromába való felvétel előtt ítélőbíró, vagy ügyész volt, hivatali működésének megszűntétől számított három éven át nem képviselhet feleket az előtt a bíróság előtt, amelynél mint bíró működött, illetőleg amely bíróság mellé volt rendelve az az ügyészség, amelynek tagja volt.

Nem rendelkezik azonban ez a törvényhely (s más sem) arról, mi legyen a perjogi következménye annak, ha az ügyvéd a perben e tilalom ellenére mégis eljár.

Fogalmi szempontból többféle megoldási lehetőség kínálkozik, nevezetesen

1. minthogy a Te 131. § tilalmának hatálya alá eső ügyvéd a § rendelkezése által megvonat határok között ügyvédkedési képességgel nem rendelkezik, azaz a nem-ügyvéddel esik egy tekintet alá.

és mert a Pp.-nek az ügyvédi képviselet hiánya perjogi következményeit megállapító 99. §-a nem tesz különbséget a tekintetben, hogy a fél személyesen avagy meghatalmazott útján lép-e fel ügyvéd nélkül, ennél fogva felfogható a Te 131. § rendelkezése akként, hogy olyankor, amidőn a felet a § tilalmának hatálya alá eső, tehát a kérdéses perben eljáró bíróság előtt a felek képviseletére, azaz az ügyvédkedésre nem jogosult ügyvéd képviseli,

a fél olyannak tekintendő, mint aki ügyvédi képviselet nélkül lépett fel, tehát ilyenkor az ügyvédi képviselet hiányának perjogi következményei (Pp. 99. §, stb.) alkalmazandók;

2. de felfogható a Te 131. §. rendelkezése akként is, hogy a §. hatálya alá eső ügyvéd meghatalmazása perjogi szempontból hatálytalan, azaz a meghatalmazás hiányának a perjogi következményeit (Pp. 110. §, stb.) kell alkalmazni.

3. s végül akként is, hogy a törvény a Pp. 59. §-ának a bírákra vonatkozó rendelkezéséhez hasonlóan az ügyvédekre nézve kizáró okot kívánt létesíteni és így a törvény céljának és szellemének az felelne meg, ha azok a perjogi következmények volnának alkalmazhatók, amelyeket a törvény arra az

analog esetre rendel alkalmazni, amidőn a perben a törvénynél fogva kizárt bíró járt el, illetve ítélkezett (Pp. V. fejezet, Pp. 504. § 2. pont).

Közelebbről vizsgálva azonban e megoldási lehetőségeket, kitűnik, hogy egyik sem megfelelő.

Ugyanis a Te 131. § rendelkezésének indoka és célja annak a biztosítása, hogy az ügyvéd korábbi bírói, illetőleg ügyészi szolgálata alatt szerzett ismeretségei, összeköttetései, illetőleg tekintélye alapján a bíróság (beleértve a bírósági fogalmazási, illetőleg segédszemélyzetet is) előtt illetéktelen előnyöket ne élvezhessen, illetve hogy ennek lehetősége s látszatának keletkezhetése is kizárassék s a bíróság eljárásának és ítéletének pártatlanságához még a gyanu se férközhessék.

Ez a cél azonban sem az ügyvédi képviselet, sem pedig az ügyvédi meghatalmazás hiánya perjogi következményeinek alkalmazása útján el nem érhető.

Az ügyvédi képviselet hiánya perjogi következményeinek alkalmazása útján azért nem, mert a Pp.-nek ezt szabályozó 99. §-a ut. bek. szerint, ha az ügyvédi képviselet hiánya csak az eljárás folyamán (pl. csak a fellebbezési eljárás során) derül ki, a végzett cselekmények az ügyvédi képviselet hiánya miatt nem támadhatók meg.

Ha tehát pl. az ügyvéd a törvényszék előtt a Te 131. § értelmében nem járhatott volna el, ezt azonban csak az ítélőtábla észlelte a fellebbezési eljárás során, akkor az ügyvédek a törvényszék előtt a Te 131. § sérelmével végzett eljárása a Pp. 99. § alkalmazása esetében megtámadhatatlan volna, ami a törvény céljával nyilvánvaló ellentétben áll.

Mindazonáltal igen jól érvényesíthető az 1. alatti értelmezés abban az esetben, amidőn például az ügyvéd a járásbíró előtt a képvisellettől a Te 131. §-a értelmében elzárva nem volt, a törvényszék előtti eljárásra ellenben nem jogosult s ezt a fellebbezés beadásánál a fellebbezési bíróságként eljáró törvényszék észleli.

Ebben az esetben ugyanis az ügyvéd ügyvédkedési képességének (a törvényszék előtt való eljárás tekintetében beállott) elvesztése alapítható meg s így a Pp. 468. §-ának az eljárás félbeszakadását kimondó rendelkezése alkalmazható s alkalmazandó.

A Pp. 110. §-ában meghatározott perjogi következmények alkalmazása a Te 131. § céljával inkább összhangban áll, mindazonáltal teljes egészükben a Pp. 110. § rendelkezései sem alkalmazhatók.

Igy fogalmilag kizárt az ügyvédek a hiány pótlására való felhívása s az eljárásban való részvételre bocsátása akár ideiglenesen is (mert hiszen ez a hiány pótolhatatlan) s hasonlóképpen fogalmilag kizárt az ügyvéd eljárásának a fél által való jóváhagyása is (ami a Pp. 110. § rendelkezései értelmében ugyancsak megengedett volna).

S ugyanez áll a Pp. 505. § ut. bek.-ének arra a rendelkezésére is, amely szerint az 1—3. pontokban említett hiányok (tehát a meghatalmazás hiánya is) a fellebbezési bíróság előtt történt jóváhagyással is orvosolhatók.

A Pp. 505. §2. bek. rendelkezésének alkalmazása a törvény céljával nem ellenkezik ugyan, de alkalmazása ellen szól mégis az, hogy ha a törvény által kizárt bíró esetében (Pp. 504. § 2. pont) nincs ok a fellebbezési kérelem, illetőleg ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül való hatályon kívül helyezésnek, akkor ez ebben az analog esetben sem látszik indokoltnak.

Legmegfelelőbbnek látszik tehát a fenti 3. alatt említett az a megoldás, amely szerint per analogiam értelemszerűen azok a perjogi következmények volnának alkalmazandók, amelyeket a törvény arra az esetre rendel alkalmazni, amikor a perben a törvénynél fogva kizárt bíró járt el, illetőleg ítélkezett,

ennek viszont az képezi akadályát, hogy a perjog területén irányadó jogelv szerint analógia útján való jogszabály alkalmazásnak nincsen helye.

Ezért a kérdésnek törvényi szabályozása volna indokolt.

Dr. Kóvágó János

Szemelvények a közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából

1.

A szántóterület vetetlen volta címén igényelt adóelengedési kérelem tárgyában hozott pénzügyigazgatósági hatá-

rozat ellen a közigazgatási bizottsághoz van helye fellebbezésnek, s ennek határozata ellen élhet az adózó közigazgatási bírósági panasszal. (239/1946. P. sz. végzés.)

Az 5.950/1945. M. E. számú kormányrendelet 12. §-a szerint a hadikár, továbbá az 5.930/1945. M. E. számú kormányrendelet 8. §-a szerint a szántóterület vetetlen volta címén igényelt adóelengedés tárgyában hozott pénzügyigazgatási határozatok ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához van fellebbezésnek helye.

Mínthogy a pénzügyigazgatóság adózónak hadikár címén igényelt adótörlési kérelme tárgyában hozott, lényegében I. fokú határozata ellen irányuló fellebbezését nem a fent idézett rendeletben meghatározott jogorvoslati hatóság elé terjesztette, így a Közigazgatási Bíróság által elbírálnak második fokú határozat még nem keletkezett, ezért a rendelkező rész szerint kellett határozni.

2.

Az állandóan adómentes épületekkel kapcsolatos évenkénti bejelentési kötelezettség elmulasztása nem azonos az alóbevallási kötelezettség elmulasztásával, ilyen esetekben tehát a kincstár adókiutetéshez való joga nem 10 év alatt évül el. (11.125/1944. P. sz. ítélet.)

Panaszosnak a p-i uradalmi kertetésében levő 10 darab üvegháza után a p-i adóhivatal az 1934/1942. évre évi 600 P házádalap után az 1943. évi február hó 5-én kelt 2.843/1942. számú határozatával házádot írt elő azzal az indokolással, hogy az üvegházak ez idő alatt tévesen állandó házádotmentesként szerepeltek és a háztulajdonos ezekről bevallást nem adott.

Az utólagos előírás az 1940: XXII. t.-c. 43. § (2) bekezdésén alapul, amely szerint az adóbevallás elmulasztása esetén az adó kiutetéséhez a jog 10 év alatt évül el. A jelen esetben tehát az előírás lehetősége azon fordul meg, hogy a bevallás terén történt-e mulasztás? A házádotról szóló 1927. évi 200/P. M. számú hivatalos összeállítás 3. § (2) bekezdéséhez fűzött Utasítás (2) bekezdésében foglaltak értelmében a

pénzügyigazgatóság 2.452/1933. számú határozatával a szóban levő üvegházakra megállapított állandó házádotmentességet a pénzügyi hatóságok a folytatólagos adókiutetések-nél hivatalból figyelembe vették. Ebből önként folyik, hogy a 12. § (1) bekezdéséhez fűzött Utasítás (2) bekezdése értelmében adózó fél az adómentes épületekről nem volt köteles bevallást adni, csak a községi előjárásnak bejelentést tenni. Az 1940: XXII. t.-c. azonban csak a bevallás, nem pedig az ilyen külön bejelentés elmulasztásához fűzi az utólagos előírás lehetőségét. Az 1933. évben már megvolt épületek után tehát utólag házádot ezen a címen előírni nem lehet, miért is a panasz az 1934/40. évekre vonatkozó részében alapos.

Jegyzet: Az állandóan adómentes épületekről a tényleges birtokos a házádotról szóló 8790/1946. M. E. sz. rendelet 15. §-ához fűzött Utasítás (2) bekezdése alapján sem tartozik bevallást adni.

A kiutelési jog elévülése tekintetében a 8790/1946. M. E. sz. rendelet nem intézkedik. Mínthogy pedig a rendelet 35. §-a szerint a rendelet hatálybalépésével a házádotról szóló 200/1927. P. M. sz. hivatalos összeállítás s általában mindazok a jogszabályok vesznek hatályukat, melyek a rendelet rendelkezéseivel ellentétesek, az 1940: XXII. t.-c. 43. §-a hatályban lévőnek tekintendő.

3.

A körállatorvosnak magángyakorlatból származó jövedelme még akkor sem tekinthető szolgálati jogviszonyból származó jövedelemnek, ha szabályrendeletileg megállapított díjak ellenében történt gyógykezelésből származik. (16.700/1944. P. sz. ítélet.)

A körállatorvosnak magángyakorlatból eredő jövedelme nem szolgálati viszonyból származó járandóság, hanem annak a következménye, hogy egyesek a körállatorvos magán-szolgálatát igénybe veszik és ezért díjazzák. Az a körülmény, hogy a díjazás mértéke szabályrendeletileg, vagy pedig községi közgyűlési határozattal nyert szabályozást a körállatorvos és a látogatását igénybevevő személy között, egymagában még szolgálati jogviszonyt, s ebből fakadóan szolgálati jogviszonyból származó jövedelmet nem létesít.

Ugyanis minden szolgálati jogviszony keletkezésének alapja a szolgálati szerződés, vagyis az olyan kétoldalú szerződés, amellyel az egyik fél — az alkalmazott — szellemi vagy fizikai szolgálatoknak a másik fél — a munkaadó — részére való teljesítésére ellenérték — szolgálati javadalmazás — fejében munkaerejének tartósabb jellegű leköltésével és ebből származó függőség mellett kötelezi magát.

A községi, illetve körállatorvos magángyakorlatával kapcsolatban azonban ezek a lényeg s alkatelemek hiányoznak. A községi állatorvos és annak szolgálatát igénybevevő személy között ugyanis a munkaerőnek tartósabb jellegű leköltése és a függőségi viszony — a szolgálati szerződés fentemlített lényeges alkatelemei — hiánya folytán ilyen jogviszony nem létesül.

A körállatorvossá történt megválasztás is csupán a községek és a körállatorvossá megválasztott állatorvos között létesít szolgálati jogviszonyt, de nem létesít szolgálati jogviszonyt a körállatorvos és a község egyes lakói között.

Igaz ugyan, hogy a Közigazgatási Bíróság a 375. sz. jogegységi megállapításban kimondotta, hogy a községi (kör) orvosnak az a jövedelme, amely a község lakosainak a szabályrendeletileg megállapított díjak ellenében történt gyógykezeléséből áll elő, alkalmazotti kereseti adó alá tartozik. Ez a jogegységi megállapítás azonban a községi, illetve körállatorvosokra analógia alapján nem alkalmazható, mert a hivatkozott jogegységi megállapítás a Kereseti adóról szóló 1927. évi 300. P. M. sz. Hivatalos Összeállítás 16. §-ának (1) bekezdéséhez fűzött Utasítás 4. pontjában, továbbá más (1936:IX. t.-c. 1. § (1) bek. 900/1936. B. M. sz. rendelet 24. § b) pontja) szintén kifejezetten a kör-, illetve a községi orvosokra vonatkozó különleges jogszabályokban foglalt rendelkezésekből levont következtetés eredménye.

Jegyzet: A fenti bírói megállapítás az illetményadóról szóló 8720/1946. M. E. sz. rendelet alkalmazása szempontjából is érvényes bír. Itt megjegyezzük, hogy e hivatkozott rendelet az 1927. évi 300. P. M. sz. rendelet 16. §-ához fűzött Utasítás 4. pontjának a körorvosokra nézve tett különleges rendelkezéseit nem tartalmazza.

4.

Azoknak — az alkalmazottakat terhelő — reprezentációs kiadásoknak a felmerülte, melyek perrendszerűen természetüknél fogva nem bizonyíthatók, legalább az alkalmazottaknak a könyvelés alapjául is szolgáló, aláírt elszámolásaival igazolandók. (16.505/1944. P. sz. ítélet.)

A vita tárgyaül az szolgál, hogy a reprezentációs költségeket milyen mérvben lehet az alkalmazotti kereseti adó alól mentesíteni, mert az 1940: XXII. t.-c. 25. § (4) bekezdésének értelmében azok a hivatali kiadással terhelt járandóságok mentesítendőek az alkalmazotti kereseti adó alól, amelyek a tényleges szolgálati kiadások összegével arányban állanak. Az arány vizsgálására csak akkor kerül sor, ha a hivatali kiadások tekintetében nincs kétség. Felmerült adott esetben az a kérdés is, hogy a mentesítésre milyen igazolások alkalmasak és ki köteles azokat az adóhatóság rendelkezésére bocsátani.

Ahhoz kétség nem fér, hogy a 139.700/1940. P. M. számú rendelet 4. §-a értelmében a reprezentációs költségeknek rendeltetésszerű felhasználását az alkalmazottnak igazolnia kell, mert ellen esetben a nem igazolt költséget, illetve annak nem igazolt részét az adóalapul szolgáló illetményekhez hozzá kell számítani és alkalmazotti kereseti adó alá kell vonni. Téves tehát a panaszos cégnek az a kifogása, hogy igazolás tekintetében elégséges a munkaadó elismerése, hogy az alkalmazott részére engedélyezett keretben reprezentatív költségek is felmerültek. A szolgálatteljesítés érdekében és a szolgálat természeténél fogva szükségszerűen felmerülnek olyan reprezentációs kiadások, mint pl. autótaxi-költségek, borravalók, cigaretta vásárlási költségek, amelyeket perrendszerűen számlákkal, nyugtákkal nem lehet mindig bizonyítani, adózási szempontból azonban ilyen esetekben is elfogadhatók bizonyítékul az alkalmazottak által saját felelősségük mellett a munkaadó számára kiállított, aláírt, a könyvelés alapjául is szolgáló elszámolások. Egyéb kiadásokról pedig, mint például alkalomszerűleg, az üzlet érdekében fogantatott vendéglátások költségeiről, valamint az azok viszonzása

alkalmával felmerült egyéb költségekről igazolást szerezni lehet.

Jegyzet: Az illetményadóról szóló 8720/1946. M. E. sz. rendelet 2. §. 1. pontja az 1940: XXII. t.-c.-nek a fenti ítéletben hivatkozott 25. § (4) bekezdésével azonos rendelkezést tartalmaz. Jelentős az említett 1. ponthoz fűzött utasítás (2) bekezdése, mely szerint a képviselőre jogosult vezető állást betöltő munkavállalónak azt a reprezentációs költséget, amely havonként a havi illetmény 10%-ánál nem több, a szolgálati kiadás összegével arányban álló, meghatározott szolgálati kiadással egybekötött illetménynek kell tekinteni. Ez a rendelkezés természetesen nem zárja ki magasabb mérvű, ténylegesen felmerült reprezentációs költség igazolásának és figyelembevételének a lehetőségét.

5.

Az üzemi tőke megállapítása szempontjából az adóévet megelőző év végén felvett szabályszerű leltár az irányadó. Az pedig, hogy a leltár a könyvelés esetleges hiányosságai folytán az üzemi tőke megállapítására nem alkalmas, könyvvizsgálat van hivatva megállapítani. (2707/1944. P. sz. végzés.)

A panaszos tévesnek vitatja az adófelszámolási bizottság határozatában a könyvvizsgálat és a könyvek alapján való adóalapmegállapítás mellőzésére felhozott annak az indoknak helytállóságát, hogy mivel a bizottság a bemutatott könyvekből megállapította, hogy nyitó leltára adózónak nincs és csak a főkönyvben szerepel egy tételben a leltárérték, panaszos könyvei és könyvkivonatai nem voltak alkalmasak az adóalap megállapítására, mert szerinte a jövedelem- és vagyonadó 1943. évi kivétele tárgyában kibocsátott 6.000/1943. P. M. sz. rendelet 11. §-a (1) bekezdésének az üzemi tőkének a leltár alapján való megállapítására és az azt megelőző könyvvizsgálatra vonatkozóan rendelkező 1. pontjában foglaltak szemelölt tartása mellett is az üzemi tőke állagának és értékének megállapítása szempontjából kizárólag az adóévet megelőző év végén megvolt leltári készlet és az erről felvett leltár az irányadó, ezt pedig panaszos becsalta.

A panasz helytálló annyiban, hogy a vonatkozó törvényes rendelkezések szerint az üzemi tőke leltár alapján való megállapításának az adó-

évet megelőző év végén felvett szabályszerű leltár alapján kell megtörténnie, illet pedig adózó készített és be is csatolt, e leltár és annak tartalma (az üzemi tőke egyes részeinek állaga és értékelése) helyességének ellenőrzésére viszont a 66.000/1943. VII. sz. pénzügyminiszteri rendelet 11. §-a (1) bek. 1. pontja is a helyszíni szemlét vagy könyvvizsgálatot rendeli, amelynek fogantatására a K. K. H. Ö. 13. §-nak (3) bekezdése és az ahhoz fűzött Utasítás (2) bekezdése értelmében a könyvitelhez teljesen értő pénzügyi tisztviselő bízható meg és van arra hivatva.

E rendelkezések értelmében az adófelszámolási bizottságnak abban az esetben, ha az üzemi tőkének az adózó által bemutatott leltár alapján való megállapítását aggályosnak találta, adózó kérelmére a szabályszerű könyvvizsgálatot el kellett volna rendelnie és csak a könyvvizsgálat állapíthatta volna meg — kellő indoklás mellett — a könyvelés esetleges hiányai esetén annak a leltár ellenőrzésére és ezért elfogadhatóságára való alkalmatlanságát.

Ezért a tévesen mellőzött könyvvizsgálatnak a bizottsági határozatot megelőző lefolytatása végett a panaszolt határozatot fel kellett oldani.

Jegyzet: A vagyonállag szempontjából az új vagyonadóról szóló 2440/1947. M. E. sz. rendelet 9. § (2) bekezdése szerint is az előző év utolsó napjának adatait magában foglaló mérleg az irányadó, mégis azzal a kivétellel, hogy az 1947. évi vagyonadó alapjául szolgáló vagyonra nézve kivételesen az 1947. évi január hó 1. napjával készített megnyitó mérleg (az ú. n. forintmérleg) veendő alapul.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez !

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

rozat ellen a közigazgatási bizottsághoz van helye fellebbezésnek, s ennek határozata ellen élhet az adózó közigazgatási bírósági panasszal. (239/1946. P. sz. végzés.)

Az 5.950/1945. M. E. számú kormányrendelet 12. §-a szerint a hadikár, továbbá az 5.930/1945. M. E. számú kormányrendelet 8. §-a szerint a szántóterület vetetlen volta címén igényelt adóelengedés tárgyában hozott pénzügyigazgatósági határozatok ellen a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságához van fellebbezésnek helye.

Mínt hogy a pénzügyigazgatóság adóznak hadikár címén igényelt adótörlési kérelme tárgyában hozott, lényegében I. fokú határozata ellen irányuló fellebbezését nem a fent idézett rendeletben meghatározott jogorvoslati hatóság elé terjesztette, így a Közigazgatási Bíróság által elbírálnak második fokú határozat még nem keletkezett, ezért a rendelkező rész szerint kellett határozni.

2.

Az állandóan adómentes épületekkel kapcsolatos évenkénti bejelentési kötelezettség elmulasztása nem azonos az adóbevallási kötelezettség elmulasztásával, ilyen esetekben tehát a kincstár adókiutetéshez való joga nem 10 év alatt évül el. (11.125/1944. P. sz. ítélet.)

Panaszosnak a p-i uradalmi kerteszetében levő 10 darab üvegháza után a p-i adóhivatal az 1934/1942. évre évi 600 P házadóalap után az 1943. évi február hó 5-én kelt 2.843/1942. számú határozatával házadót írt elő azzal az indoklással, hogy az üvegházak ez idő alatt tévesen állandó házadómentesként szerepeltek és a háztulajdonos ezekről bevallást nem adott.

Az utólagos előírás az 1940: XXII. t.-c. 43. § (2) bekezdésén alapul, amely szerint az adóbevallás elmulasztása esetén az adó kiutetéséhez a jog 10 év alatt évül el. A jelen esetben tehát az előírás lehetősége azon fordul meg, hogy a bevallás terén történt-e mulasztás? A házadóról szóló 1927. évi 200/P. M. számú hivatalos összeállítás 3. § (2) bekezdéséhez fűzött Utasítás (2) bekezdésében foglaltak értelmében a

pénzügyigazgatóság 2.452/1933. számú határozatával a szóban levő üvegházakra megállapított állandó házadómentességet a pénzügyi hatóságok a folytatólagos adókiutetések-nél hivatalból figyelembe vették. Ebből önként folyik, hogy a 12. § (1) bekezdéséhez fűzött Utasítás (2) bekezdése értelmében adózó fél az adómentes épületekről nem volt köteles bevallást adni, csak a községi előjárásnak bejelentést tenni. Az 1940: XXII. t.-c. azonban csak a bevallás, nem pedig az ilyen külön bejelentés elmulasztásához fűzi az utólagos előírás lehetőségét. Az 1933. évben már megvolt épületek után tehát utólag házadót ezen a címen előírni nem lehet, miért is a panasz az 1934/40. évekre vonatkozó részében alapos.

Jegyzet: Az állandóan adómentes épületekről a tényleges birtokos a házadóról szóló 8790/1946. M. E. sz. rendelet 15. §-ához fűzött Utasítás (2) bekezdése alapján sem tartozik bevallást adni.

A kiutelési jog elévülése tekintetében a 8790/1946. M. E. sz. rendelet nem intézkedik. Mínt hogy pedig a rendelet 35. §-a szerint a rendelet hatálybalépésével a házadóról szóló 200/1927. P. M. sz. hivatalos összeállítás s általában mindazok a jogszabályok vesztek hatályukat, melyek a rendelet rendelkezéseivel ellentétesek, az 1940: XXII. t.-c. 43. §-a hatályban lévőnek tekintendő.

3.

A körállatorvosnak magángyakorlatból származó jövedelme még akkor sem tekinthető szolgálati jogviszonyból származó jövedelemnek, ha szabályrendeletileg megállapított díjak ellenében történt gyógykezelésből származik. (16.700/1944. P. sz. ítélet.)

A körállatorvosnak magángyakorlatból eredő jövedelme nem szolgálati viszonyból származó járandóság, hanem annak a következménye, hogy egyesek a körállatorvos magán-szolgálatát igénybe veszik és ezért díjazták. Az a körülmény, hogy a díjazás mértéke szabályrendeletileg, vagy pedig községi közgyűlési határozattal nyert szabályozást a körállatorvos és a látogatását igénybevevő személy között, egymagában még szolgálati jogviszonyt, s ebből fakadóan szolgálati jogviszonyból származó jövedelmet nem létesít.

Ugyanis minden szolgálati jogviszony keletkezésének alapja a szolgálati szerződés, vagyis az olyan kétoldalú szerződés, amellyel az egyik fél — az alkalmazott — szellemi vagy fizikai szolgálatoknak a másik fél — a munkaadó — részére való teljesítésére ellenérték — szolgálati javadalmazás — fejében munkaerejének tartósabb jellegű lekötésével és ebből származó függőség mellett kötelezi magát.

A községi, illetve körállatorvos magángyakorlatával kapcsolatban azonban ezek a lényeg s alkatelemek hiányoznak. A községi állatorvos és annak szolgálatát igénybevevő személy között ugyanis a munkaerőnek tartósabb jellegű lekötése és a függőségi viszony — a szolgálati szerződés fentemlített lényeges alkatelemei — hiánya folytán ilyen jogviszony nem létesül.

A körállatorvossá történt megválasztás is csupán a községek és a körállatorvossá megválasztott állatorvos között létesít szolgálati jogviszonyt, de nem létesít szolgálati jogviszonyt a körállatorvos és a község egyes lakói között.

Igaz ugyan, hogy a Közigazgatási Bíróság a 375. sz. jogegységi megállapodásban kimondotta, hogy a községi (kör) orvosnak az a jövedelme, amely a község lakosainak a szabályrendeletileg megállapított díjak ellenében történt gyógykezeléséből áll elő, alkalmazotti kereseti adó alá tartozik. Ez a jogegységi megállapodás azonban a községi, illetve körállatorvosokra analógia alapján nem alkalmazható, mert a hivatkozott jogegységi megállapodás a Kereseti adóról szóló 1927. évi 300. P. M. sz. Hivatalos Összeállítás 16. §-ának (1) bekezdéséhez fűzött Utasítás 4. pontjában, továbbá más (1936: IX. t.-c. 1. § (1) bek. 900/1936. B. M. sz. rendelet 24. § b) pontja) szintén kifejezetten a kör-, illetve a községi orvosokra vonatkozó különleges jogszabályokban foglalt rendelkezésekből levont következtetés eredménye.

Jegyzet: A fenti bírói megállapítás az illetményadóról szóló 8720/1946. M. E. sz. rendelet alkalmazása szempontjából is érvényes. Itt megjegyezzük, hogy e hivatkozott rendelet az 1927. évi 300. P. M. sz. rendelet 16. §-ához fűzött Utasítás 4. pontjának a körorvosokra nézve tett különleges rendelkezéseit nem tartalmazza.

4.

Azoknak — az alkalmazottakat terhelő — reprezentációs kiadásoknak a felmerülte, melyek perrendszerűen természetüknél fogva nem bizonyíthatók, legalább az alkalmazottaknak a könyvelés alapjául is szolgáló, aláírt elszámolásaival igazolandók. (16.505/1944. P. sz. ítélet.)

A vita tárgyául az szolgál, hogy a reprezentációs költségeket milyen mérvben lehet az alkalmazotti kereseti adó alól mentesíteni, mert az 1940: XXII. t.-c. 25. § (4) bekezdésének értelmében csak azok a hivatali kiadások terhelte járandóságok mentesítendők az alkalmazotti kereseti adó alól, amelyek a tényleges szolgálati kiadások összegével arányban állanak. Az arány vizsgálására csak akkor kerül sor, ha a hivatali kiadások tekintetében nincs kétség. Felmerült adott esetben az a kérdés is, hogy a mentesítésre milyen igazolások alkalmasak és ki köteles azokat az adóhatóság rendelkezésére bocsátani.

Ahhoz kétség nem fér, hogy a 139.700/1940. P. M. számú rendelet 4. §-a értelmében a reprezentációs költségeknek rendeltetésszerű felhasználását az alkalmazottnak igazolnia kell, mert ellen esetben a nem igazolt költséget, illetve annak nem igazolt részét az adóalapul szolgáló illetményekhez hozzá kell számítani és alkalmazotti kereseti adó alá kell vonni. Téves tehát a panaszos cégnek az a kifogása, hogy igazolás tekintetében elégséges a munkaadó elismerése, hogy az alkalmazott részére engedélyezett keretben reprezentatív költségek is felmerültek. A szolgálatteljesítés érdekében és a szolgálat természeténél fogva szükségszerűen felmerülnek olyan reprezentációs kiadások, mint pl. autótaxi-költségek, borraivalók, cigaretta vásárlási költségek, amelyeket perrendszerűen számlákkal, nyugtákkal nem lehet mindig bizonyítani, adózási szempontból azonban ilyen esetekben is elfogadhatók bizonyítékul az alkalmazottak által saját felelősségük mellett a munkaadó számára kiállított, aláírt, a könyvelés alapjául is szolgáló elszámolások. Egyéb kiadásokról pedig, mint például alkalomszerűleg, az üzlet érdekében fogantatott vendéglátások költségeiről, valamint az azok viszonzása

alkalmával felmerült egyéb költségekről igazolást szerezni lehet.

Jegyzet: Az illetményadóról szóló 8720/1946. M. E. sz. rendelet 2. §. 1. pontja az 1940: XXII. t.-c.-nek a fenti ítéletben hivatkozott 25. § (4) bekezdésével azonos rendelkezést tartalmaz. Jelentős az említett 1. ponthoz fűzött utasítás (2) bekezdése, mely szerint a képviselőre jogosult vezető állást betöltő munkavállalónak azt a reprezentációs költséget, amely havonként a havi illetmény 10%-ánál nem több, a szolgálati kiadás összegével arányban álló, meghatározott szolgálati kiadással egybekötött illetménynek kell tekinteni. Ez a rendelkezés természetesen nem zárja ki magasabb mérvű, ténylegesen felmerült reprezentációs költség igazolásának és figyelembevételének a lehetőségét.

5.

Azt üzemi tőke megállapítása szempontjából az adóévet megelőző év végén felvett szabályszerű leltár az irányadó. Az pedig, hogy a leltár a könyvelés esetleges hiányosságai folytán az üzemi tőke megállapítására nem alkalmas, könyvvizsgálat van hivatva megállapítani. (2707/1944. P. sz. végzés.)

A panaszos tévesnek vitatja az adófelszámolási bizottság határozatában a könyvvizsgálat és a könyvek alapján való adóalapmegállapítás mellőzésére felhozott annak az indoknak helytállóságát, hogy mivel a bizottság a bemutatott könyvek-ből megállapította, hogy nyitó leltára adózónak nincs és csak a főkönyvben szerepel egy tételben a leltárérték, panaszos könyvei és könyvkivonatai nem voltak alkalmasak az adóalap megállapítására, mert szerinte a jövedelem- és vagyonadó 1943. évi kivétele tárgyában kibocsátott 6.000/1943. P. M. sz. rendelet 11. §-a (1) bekezdésének az üzemi tőkének a leltár alapján való megállapítására és az azt megelőző könyvvizsgálatra vonatkozóan rendelkező 1. pontjában foglaltak szem-előtt tartása mellett is az üzemi tőke állagának és értékének megállapítása szempontjából kizárólag az adóévet megelőző év végén megvont leltári készlet és az erről felvett leltár az irányadó, ezt pedig panaszos becsa-tolta.

A panasz helytálló annyiban, hogy a vonatkozó törvényes rendelkezések szerint az üzemi tőke leltár alapján való megállapításának az adó-

évet megelőző év végén felvett szabályszerű leltár alapján kell megtörténnie, illet pedig adózó készített és be is csatolt, e leltár és annak tartalma (az üzemi tőke egyes részeinek állaga és értékelése) helyességének ellenőrzésére viszont a 66.000/1943. VII. sz. pénzügyminiszteri rendelet 11. §-a (1) bek. 1. pontja is a helyszíni szemlét vagy könyvvizsgálatot rendeli, amelynek fogantatására a K. K. H. Ö. 13. §-nak (3) bekezdése és az ahhoz fűzött Utasítás (2) bekezdése értelmében a könyvvitelhez teljesen értő pénzügyi tisztviselő bízható meg és van arra hivatva.

E rendelkezések értelmében az adófelszámolási bizottságnak abban az esetben, ha az üzemi tőkének az adózó által bemutatott leltár alapján való megállapítását aggályosnak találta, adózó kérelmére a szabályszerű könyvvizsgálatot el kellett volna rendelnie és csak a könyvvizsgálat állapíthatta volna meg — kellő indoklás mellett — a könyvelés esetleges hiányai esetén annak a leltár ellenőrzésére és ezért elfogadhatóságára való alkalmatlanságát.

Ezért a tévesen mellőzött könyvvizsgálatnak a bizottsági határozatot megelőző lefolytatása végett a panaszolt határozatot fel kellett oldani.

Jegyzet: A vagyonállag szempontjából az új vagyonadóról szóló 2440/1947. M. E. sz. rendelet 9. § (2) bekezdése szerint is az előző év utolsó napjának adatait magában foglaló mérleg az irányadó, mégis azzal a kivétellel, hogy az 1947. évi vagyonadó alapjául szolgáló vagyonra nézve kivételesen az 1947. évi január hó 1. napjával készítendő megnyitó mérleg (az ú. n. forintmérleg) veendő alapul.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra .... F 13—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,

közjegyzőknek és

közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... F 8—

Negyedévre... F 22—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Ludwig Adamovich:* A közjogi bíraskodás kialakulása Ausztriában. — *Ludvig Rezső,* *Dr. Sándorfalvi Pap István:* Örökjogi kérdések. — *Dr. Gedeon Gyula:* Az özvegyi jog hallgatolagos rendezése. — *Dr. Ruhmann Emil:* Perköltségben marasztalás részítéletben. — *Dr. Glücksthal Andor:* A dolgok valóságos értéke forint mérlegben. — *Dr. Kovács Mihály:* A közigazgatási és magánjogi vitás ügyek elkülönítése. — *Szemle:* Szemelvények a Kúria gyakorlatából. — A budapesti törvényszék gyakorlatából. — Szemelvények a Közigazgatási Bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából. — Az Itélőtáblák Döntőbizottsági gyakorlatából

A közjogi bíraskodás kialakulása Ausztriában*

Mai előadásom tárgya rövid áttekintés a közjogi jogszolgáltatás fejlődéséről Ausztriában. Az ok, amiért éppen ezt a tárgyat választottam, egyrészt abban rejlik, hogy *egyike* az intézményeknek, amelyek nálunk kifejlődtek, az alkotmányjogszolgáltatás, itt még valószínűleg nem általánosan ismert. De egy más okból is: A jogtalanság és az erőszak uralmának évei után ma felhangzik minden országban, amelynek azok alatt szenvednie kellett, a hívás, sőt mondhatnám a kiáltás a meggyötört kebelből, végre ismét oly államban élhetni, amelyben csak a törvény és jog uralkodnak, amelyben minden állampolgár a szabadságnak legalább a legkisebb mértékét élvezzi, amelyet tőle a világ semmiféle hatalmának ismét elvennie nem szabad. A jogállam elve érvényesülésének kérdését azonban egyetlen mérőeszközön sem lehet oly pontosan lemérni, mint a közjogi bíraskodás intézményeinek kialakításán és értékelésén. Igazi jogállam a mai értelemben az az

állam, amelyben a közigazgatást is csak a törvények alapján szabad gyakorolni. A közigazgatás eme törvényekhez kötöttségének azonban megfelelő biztosítórendszabályokra van szüksége, ha nemcsak egy többé vagy kevésbé szépen megfogalmazott jogtétel kíván maradni, hanem a való életben sikeresen érvényesülni kíván. A közigazgatás törvényességének egyetlen megbízható biztosítóeszköze azonban, az én megrendíthetetlen meggyőződésem szerint, a közigazgatás ellenőrzése független bíróságok által, részleteiben bármiként legyen is alkotva ez az intézmény, akár átengedtetik az angolszász államok példájára a rendes bíróságoknak, akár pedig Franciaország mintájára fenntartatik különleges közigazgatási bíróságoknak.

Igy a közjogi bíraskodás erőssége éppenséggel próbaköve a jogállam elve érvényesülésének: minél határozottabban és tudatosabban távolodik el egy állam a jogállami gondolatától, annál inkább fogja a közjogi bíraskodás intézményeit jelentőségükben csökkenteni, végül elnyomni és meg-

*Részlet szerzőnek a „Dunai Jogászok” meghívására Budapesten tartott előadásából.

**Mellékelve: Magánjogi döntvénytár
Hiteljogi döntvénytár**

semmisíteni; minél jelentékenyebben uralja azonban a jogállam elve az állami életet, annál behatóbban fognak a közjogi bíraskodás berendezései kiépítetténi és jelentőségükben értékeltetni.

Az 1920 október 1-i szövetségi alkotmánytörvény hozta be Ausztriában azt a közjogi bíraskodási szervezetet, amely — félbeszakítva az 1933—1938. évek állami parancsuralmi rendszerének kifejlődése és Ausztriának a német birodalom általi rákövetkező erőszakos megszállása által — meghatározott változtatásokkal és kiegészítésekkel a mai napig hatályban maradt.

A szövetségi alkotmánytörvény az osztrák alkotmányjogi törvényszéknek az illetékességét lényegesen kiépítette az egykori birodalmi törvényszékével szemben. Az alkotmányjogi törvényszék nem pusztán — úgy mint az egykori birodalmi törvényszék — mint perbíróság illetékes a közjog meghatározott jogviszályaiban, mint hatásköri bíróság hatásköri összeütközések esetében, amelyek a jog rendes útján és a közigazgatási eljárás által nem dönthetők el, és mint különleges közigazgatási törvényszék, az alkotmánytörvény által biztosított jogok megsértése miatt emelt panaszok tárgyában dönteni. Sokkal inkább egy választási bíróság feladatai hárulnak rá és mint ilyennek döntenie kell az összes általános képviselői testületek, a községi és járási képviselőtestületek választási ügyeiben is beadott panaszok tárgyában. Ez a törvényszék továbbá mint állami törvényszék működik és ily minőségben döntenie kell azon panaszok tárgyában, amelyeket a szövetség és a szövetséghez tartozó országok legfelsőbb végrehajtószervei a szövetségi elnök, a szövetségi kormány és a szövetséghez tartozó országok kormányainak tagjai és a felelősségben ezekkel egyenrangú szervek ellen emelnek. Végül arra is hivatott, hogy döntsön, mint egyetlen és központi bíróság, a törvények alkotmányosságának kérdése és a rendeletek törvényszerűségének kérdése felett. Ezt a hatáskört, amely kétségtől az osztrák alkotmány jogilag legjelentősebb és legérdekesebb kérdésmegoldását mutatja, ennek a rövid előadásnak keretében nem lehet behatóan megbeszélni és méltatni. Itt csak egész röviden említsük meg, hogy az alkotmányjogi törvényszék hatásköre kiterjed arra, hogy rendeleteknél minden bíróság, törvényeknél a legfelsőbb törvényszék és a közigazgatási törvényszék javaslatára ezen jogszabályok jogszerűségének vizsgálatába bocsátkozzék, azonkívül hivatalból is, ha az alkotmányjogi törvényszék elismerése előfeltétele egy törvény alkotmányosságának vagy egy rendelet törvényszerűségének. A szövetségi állami szervezettípusnak megfelelően azonkívül a szövetségi kormánynak és a tartományi kormányoknak is hatáskörük van az ellentétesen érdekelt hatóság által kibocsátott rendszabályok megátadására. A legjelentékenyebb ok, amely a törvény- és rendeletvizsgálat kérdésének megoldását jellemzi, abban rejlik, hogy az alkotmányjogi törvényszék az általa alkotmányellenesnek nyilvánított törvényeket és a törvényellenesnek nyilvánított rendeleteket általánosan kötelező hatással,

és pedig elvben ex nunc hatással *felfüggeszteni* tartozik, éppen úgy, mintha azokat a törvényhozás egy rákövetkező ténye függesztené fel. Ennek a megoldásnak, amely a kérdések egész sorának ad teret, az a határozott előnye van, hogy kiküszöböl minden jogbizonytalanságot és a bíróságok ellentmondó állásfoglalásának lehetőségét a felülvizsgált szabályok jogérvényességének kérdésében.

A szövetségi alkotmány e rendelkezései a külföldi irodalomban is messzemenő figyelemre és méltánylásra és más államok törvényhozásában érthető követésre találtak.

Végül meg kell jegyezni, hogy az alkotmányjogi törvényszék a szövetségi alkotmánytörvény 146. szakasza értelmében arra is hivatott, hogy a nemzetközi jog megsértésének esetében is döntsön, mely rendelkezés azonban még nélküli a szükséges végrehajtást.

Ezekkel az intézményekkel a szövetségi alkotmánytörvény, mint az önteltség nélküli megállapítható, a jogállam kérdését épp oly szerencsésen mint sikeresen oldotta meg.

Igy ma elégtétellel lehet megállapítani, hogy az új felszabadított Ausztria ismét visszatért, a magas gondolathoz, amely korábbi jogrendjét mindig uralta, ahhoz a gondolathoz, hogy ne a nyers erőszak, hanem egyedül törvény és jog uralkodjanak. A közjog törvényszékeinek ebben a keretben fontos és döntő működés jut osztályrészül. Ezek a törvényszékek magas feladatukat úgy, mint az előző évtizedekben, a jövőben is sikeresen fogják elvégezni tudni, ha ítéleteik egyedüli zsinórmértéke gyanánt mindig a törvényhez ragaszkodnak és attól magukat soha eltéríteni és más mérlegelésektől vezetni nem hagyják. Akkor aztán — bármily visszhangot kelt is az egyes esetben egyik vagy másik ítéletük — ki fogják küzdeni az egyetemesség bizalmát bíraskodásukban, mely bizalom jogi felfogásuk keresztülvitelének nélkülözhetetlen előfeltétele.

Dr. Ludwig Adamovich.

Örökjogi kérdések

I.

Dr. Sándorfalvi Pap István kúriai tanácselnökkel éveken át igen sokat vitatkoztam örökjogi kérdésekben — legkiválóbb örökjogi bíránk végtelen türelemmel állta a vitát, csak véleményéből soha sem engedett, — most folytatom a vitát; nem ugyan vele személyesen, hanem a dr. Szladits Károly főszerkesztősége alatt mejelent magyar magánjog VI. kötetében kifejtett egyes álláspontjaival.

Ellentét áll fenn közöttünk már a perelbírálság kérdésében is. Dr. Pap István az esetenkénti pereldöntés híve, minden jogesetet legaprólékosabban boncolt szét és külön-külön, esetleg egymástól eltérően bíralt el a szerint, hogy mely esetben mily döntést látott igazságosnak, amely eljárás valamennyire jogbizonytalanságot s ennek

következményeként perszaporodást von maga után, — míg én a perek szaporodását nem tartom közérdeknek, szükségtelen vagyonpazarlást, a perlekedéssel járó ellenséges érzelmek fakasztóját látom benne, azért határozott, mindenki perében egyformán hangzó perdöntésnek vagyok a híve. (Polgári perben, büntetőhöz nem szólok.) A bírói döntést akkor látom hivatásának megfelelőnek, amikor az alsófokon százával megindult per közül a Kúriához felvitt 2—3 pernek az elbírálása után, a bíróság félreérthetetlen állásfoglalása folytán a többi per megszűnik; a jogkereső közönség látván, mit várhat a bíróság döntésétől, szükségtelennek és céltalannak tartja a további pereskedést. Nem vonom kétségbe, hogy minden pernek önálló elbírálása nagyobb teret nyújt a jogszérelmek úgynevezett méltányos orvoslásának, de viszont véleményem szerint a határozott állásfoglalás — ha merevebb is, egyben, mint egyforma elbánás talán igazságosabb is és — jobban felel meg a közérdeknek is, mert pereket fojt és nem gyarapít.

Valamikor a perek 2½ évig vártak a Kúrián kitűzésre, akkor sokszor hangzott el a kívánság a gyorsabb, ha nem is oly alapos ítélkezés iránt azzal, hogy többet ér a gyors ítélkezés, ha rosszabb is, mint az évekig magára várato alapos döntés. Perlésének eredményét még a perindító élje meg, a perléssel járó idegfeszültség, jogbizonytalanság mielőbb érjen véget. Ezt az érdeket inkább szolgálja a határozott, megértethető, világos perdöntés, mint az esetenkénti elbírállhatóság érdekében a határozott színvallást lehetőleg kerülő, meg nem állapodó ítélkezés.

Ági vagyon. Az id. törv. szab. I. r. 10. §-a szerint leszármazók hiányában az apa és anya hivatnék öröklésre, mindegyik azon érték erejéig, amely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár anélkül az örökhagyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon pedig az anyára szállván vissza. A 11. § értelmében a már életben nem levő apát vagy anyát az apai, illetve anyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik. 12. §. Sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén: az öregapát és öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat... illeti az öröklés a 9. (leszármazók öröklése), 10. és 11. §-okban megállapított elvek szerint.

Az ági vagyon alapkövetelménye ezek szerint, hogy az örökhagyóra felmenő rokonoktól viszterher nélkül, ingyenesen hárult legyen. A vagyon maga egyenes ágú felmenő rokontól kell, hogy eredjen, de szállhat oldalrokon közvetítésével is az örökhagyóra — oldalrokon is örököl reá nézve ági vagyont — csak az szükséges, hogy a hárulás mindig annak a felmenő rokonok leszármazókörén belül maradjon, akitől a vagyon származik. Az ingyenes hárulás módja közömbös, alapulhat törvényes öröklésen, végrendeleten, öröklési szerződésen, vagy ajándékozáson.

Dr. Pap István álláspontja viszont (VI. K. 98. old.) az, hogy csak az ági vagyon, ami törvényes öröklés alapján is az örökhagyóra hárult

volna; például az örökhagyó az ingatlant végrendelet alapján nagybátyjától örökölte, akire az örökhagyó nagyatyjáról hárult, törvényes öröklés esetén azonban — a többi oldalrokon mellett — az örökhagyót az ingatlannak csak $\frac{1}{15}$ része illette volna, akkor csak ez az $\frac{1}{15}$ rész ági, vagyis, ami törvényes öröklés útján is reá hárult volna.

Véleményem szerint ennek az álláspontnak törvényes alapja nincs, ellenkezik az id. törv. szabályokkal, sőt magának dr. Pap Istvánnak előzetes ági vagyon értelmezésével. Dr. Pap István ugyanis a hárulást általában tárgyaló fejezetben (VI. K. 79. old.) azt mondja: »A végrendelet vagy öröklési szerződés alapján hárult vagyonnál nem tesz különbséget, hogy a végrendeleti örökrész kisebb, vagy nagyobb a törvényes örökrészénél.« Ha nem tesz különbséget, miért mégis csak a törvényes örökrész ági vagyon?

Dr. Pap István, mielőtt a Kúriához jött, Erdélyben az osztr. polg. törvénykönyvet tanulmányozta. Az o. p. tvkönyv nem ismer ági vagyont, talán azért nem barátkozott meg dr. Pap István az ági örökléssel és igyekezett »az ági vagyon kinövéseit« nyesegetni, csak hogy kinövés hiányában maga az ági vagyon csorbult. Csorbult az ági örökrész különösen az átértékelés idején, amikor az ági örökös azon a címen, hogy a szerzeményi vagyon örökösének ne kelljen a vagyont reá nézve alkalmatlan időben értékesítenie, az őt megillető ági értéknek sokszor csak 20—30%-át kapta. Ági vagyon ellenes volt az a bírói gyakorlat is, amely megtagadta az örökhagyó halála után egy éven túl kért átértékelést, holott a követelés nem készpénzre, hanem vagyona örökrészre irányult, akár a kötelesrész és az öröklési igény perlésének sürgetése sem indokolt. Talán méltánylást igénylő eljárás, ha az ági örökös nem mindjárt a koporsónál áll elő igényével és sokszor sok időt igényel annak a felderítése is, van-e egyáltalán ági vagyon a hagyatékban, kitől ered, mi maradt meg belőle. Az alaposabb utánjárással esetleg alaptalannak bizonyuló perlés siettetése sem közérdek.

Ági öröklés van, nyirbálás nélkül alkalmazandó. Nem elavult jogrendszer, a magyar ember most is igen megütközik minden bírói döntésen, amely a nagyatyja által megtakarított vagyont végrendelet hiányában elvonja tőle és hitvestárs révén idegeneknek juttatja, akiknek a vagyonszerzésben semmi részük sem volt, rokonságuk révén sem, holott az előd nem azért takarékoskodott, hogy idegenek és ne az ő vérei élvezzék a vagyont. Az ági öröklés a családi összetartást szolgálja, akinek szemében ez háttérbe szorul, végrendelkezhetik. Aki nem végrendelkezik, legalább is belenyugszik abba, hogy ági vagyonában ági öröklés érvényesüljön. A köztudat szerint a felmenőről hárult vagyon egészében ági vagyon, egészében és nemcsak a törvényes örökrésznek megfelelő részében esik ági öröklés alá. P. 5680/1936. számú ítélet (VI. K. 98. old.) az O. B. É. 10—12§-ában foglalt általános szabály szerint az ágon belül a közös törz-

egyik leszármazójáról annak másik leszármazójára végrendelet útján átszálló vagyon egészében ági öröklés alá esik, vagyis a törvényes örökrészt meghaladó többletében is, mert a végrendeleti juttatás egységes, teljes egészében, ágon belül vagy azon kívül történik.

Az id. törv. szabályok sehol sem említene a törvényes örökrészt, hanem az apától, anyától vagy ányuktól hárult vagyonról, tehát az egész hárult vagyonról rendelkeznek, a törvényes örökrészre korlátozás e szerint jogszabály ellenes.

Jogszabály ellenes annak kimondása is — ha a 235/1922. számú ítélet 567. szám alatt a P. H. T.-ba fel is van véve — hogy midőn a közös törzsről szálló vagyon az előd egyik leszármazójáról végrendelet vagy ajándékozás útján oly másik leszármazóra hárul át, aki a végrendelező vagy ajándékozó után törvényes öröklésre hivatva nincs, az ekként hárult vagyonban a hitvestársi örökléssel szemben ági öröklésnek helye nincs (VI. K. 97. old.) Ismételten arra hivatkozom, hogy az ági öröklést az id. törv. szab. szabályozzák, ezek pedig törvényes öröklési jogviszonyt sehol sem említene, tehát nem kívánnak; követelményük egyedül az, hogy a vagyon felmenőtől eredjen és ennek leszármazói körét át nem lépve jusson ingyenes vagyonát-ruházások révén az örökhagyóhoz.

Dr. Pap Istvánnak azt az álláspontját, amely szerint — ha ingyenes átruházás mellett törvényes öröklési jogviszony is szükséges, ennek megfelelően ági vagyon csak a törvényes örökrész, helyesnek tartom. Ha tehát egy atyának három gyermeke — egy fia és 2 leánya — közül a két leány házasságkötéskor végkielégítést kap és a fiúra ennek folytán hagyatékként az egész atyai vagyonnak a fele — $\frac{3}{6}$ -oda — marad, a fiú hagyatékában nem az $\frac{1}{2}$ atyai vagyon, vagyis az egésznek $\frac{3}{6}$ része lesz atyai ági vagyon, hanem csak a fiú törvényes örökrészeének megfelelő $\frac{2}{6}$ -od rész. De hát a többi $\frac{1}{6}$ -od rész miért nem ági vagyon, hiszen ez is az atyjától hárult a másik $\frac{2}{6}$ -od résszel együtt, azzal egységesen a fiúra?

Amennyiben pedig az 5680/1936. számú ítéletnek megfelelően a törvényes örökrészt meghaladó $\frac{1}{6}$ -od rész is ági vagyon, tehát a törvényes örökrészen túl is van ági vagyon, akkor a törvényes öröklési kapcsolat megkövetelésének nincs értelme. Ha nem szükséges az ági vagyon minősítéséhez annak kutatása, mennyi lett volna a törvényes örökrész, miért szükséges a törvényes öröklési jogviszony? Miért kell az atyának előbb meghalnia, hogy a fiúnak atyai nagyatyjától kapott vagyona ági vagyon legyen, amikor a rokonság a fiú és nagybátyja közt változatlan, akár él az atya, akár nem. Csak az szükséges, hogy a hárulás a leszármazók körén belül maradjon és az ági vagyont igénylő is ebbe a körbe tartozzék.

Az ági vagyon további csorbitása, hogy nemcsak a megsemmisült, hanem az örökhagyó által elajándékozott vagy eltékozolt ági vagyonnak értékét sem kell pótolni a szerzeményi

vagyonból. Dr. Pap István a P. H. T.-ben 569. szám alatt felvett elvi határozatot ismertetve — amely szerint a házastársra átruházott ági ingatlan az átruházás folytán elveszti ági jellegét és az ági örökösnek többé nem az ingatlan, hanem annak az elidegenítésekor volt értéke jár — azt az álláspontot foglalja el, hogy ennek az elvi határozatnak a vagyonpótlásra vonatkozó része többek közt már azért sem követendő, mert az elvi határozatot e részben most már állandónak mondható bírói gyakorlat a törvényrontó szokás mintájára lerontotta (VI. K. 108. old.)

Az 567. számú E. H. ekként kötelezi a Kúriát, ellenben az 569. számú említett részében nem. Véleményem teljesen ellentétes. Az elvi jelentőségű határozatot utólag részekre osztható, sem tartom abból a célból, hogy a Kúria egy tanácsa egyik részén a jogegységi tanács döntésének kikérése nélkül túltesse magát.

Az id. törv. szab. I. r. 10. §-a azt mondja, hogy ha a hagyatékból az a vagyon, amely az örökhagyóra az apai és anyai ágról szállott, ki nem kerül: az apa és anya osztoznak a hagyatékon a tőlük vagy águktól az örökhagyóra származott érték arányában; ellenben ha a hagyaték túlhaladná ezt az értéket, ez a szerzemény a hitvestársra száll. A hitvestárs tehát csak akkor örököl, ha az ági értéket túlhaladó szerzemény van. A 10. § nem említ törvényes örökrészt, nem kíván az ági vagyon áthárulásánál törvényes öröklési jogviszonyt sem a jogelőd és jogutód között, nem említ ajándékozást, tékozlást sem, miért is az ági örökös jogigényének ily címenek megnyirbálása jogellenes. Jogellenes a 235/1922. számú ítéletnek a P. H. T.-ba történt felvétele dacára, mert ez az ítélet a P. H. T.-ba felvehető nem volt.

Ennek a kérdésnek az eldöntése az id. törv. szab. kötelező erején múlik. Véleményem szerint annak következtében, hogy a Kúria 1861 július 23-án tartott teljes ülésében kimondta, hogy ezeket a szabályokat az alkotmányos törvényhozás eltérő rendelkezéséig mindennemű törvényes eljárásban állandó zsinórmértékül követendő, e szabályok a Kúria teljes ülési határozatává váltak. Nem tulajdonítok jelentőséget annak, hogy a szabályok megalkotásában a Kúrián kívül álló jogtudósok is részt vettek, döntő jelentőségűnek azt tartom, hogy a Kúria teljes ülése e szabályokat magáéva téve követendőnek, kötelezőnek nyilvánította, amint kötelezőnek tekinti az állandó bírói gyakorlat is. Teljes ülési határozaton elvi jelentőségű határozat — annak a P. H. T.-ba felvétele — nem változtatható, csak új teljes ülési határozat. Az ennek kieszakölése nélkül bármily sok éven át folytatott ítélkezés — mint az id. törv. szab. 10. §-ával ellenkező jogszabályellenes marad mindaddig, míg azt a Kúria teljes ülése meg nem erősíti. Teljes ülési határozat kötelező erejét a Kúria egy polgári tanácsának ítélkezése meg nem szüntetheti, a polgári bírák $\frac{1}{7}$ -ed részének állásfoglalása a polgári bírák többségének határozatát meg nem változtathatja, amikor annak megvál-

toztatásához $\frac{2}{3}$ -ad szótöbbség szükséges. A Kúria teljes ülése egyébként az ági öröklés kérdésében 1927 őszén határozott, amikor az ági örökös érdekét szolgáló 47. számú T. H.-nak indítványozott megváltoztatását megtagadta. Az 567. számú E. H. tehát — míg a Kúria teljes ülése annak elvi állásfoglalását magáévá nem teszi — nem kötelező.

Viszont az 569. számú E. H. az elajándékozott ági vagyon értékének pótlását rendelő részében is kötelező marad ellenkező bírói határozatok dacára is. Az 1912: LIV. tc. 72. §-a ugyanis azt rendeli, hogy ha a Kúria valamelyik tanácsa elvi kérdésben el kíván térni a Kúriának a hivatalos gyűjteménybe felvett határozatától az illető tanács elnöke »köteles« az ügy elintézését felfüggeszteni, az elvi kérdést szövegeztetni s a Kúria elnökének bemutatni. Az 56. számú E. H.-hoz ragaszkodók ismételt felhívták az I. polg. tanács — Dr. Pap István tanácselnök — figyelmét a jogegységi tanács döntésének szükségére, de eredménytelenül. A törvény (1912: LIV. tc.) rendelkezéseit megkerülő ítélkezés törvényrontó szokás hatályával nem bírhat, amikor döntésre hivatott és jogosított jogegységi tanács határozata bármikor kikérhető volt, ezért a Kúria vagy alkalmazza örökségi tanácsa az 569. számú E. H.-ot, vagy annak megváltoztatása végett a jogegységi tanácshoz fordul.

Az 569. számú E. H.-tal ellentétes állásfoglalást egyébként is tévesnek tartom.

Ági vagyon az, ami az örökhagyóra felmenő ágbeli rokonáról hárult. A vagyon minősülése a hárlással befejeződik, ági öröklési igény támaszthatásához ebből a szempontból az id. törv. szab. szerint több nem szükséges. Az örökhagyó életében — az ő kezén — nincs különbség ági és szerzeményi vagyon között, mind a kettő teljesen az övé, szabadon rendelkezik mindkettővel, amikor tehát tékozol vagy ajándékozik, nem ági vagy szerzeményi, hanem a saját vagyonát költi el vagy adja másnak. Erőltetett feltevés, elméleti okoskodás, hogy az örökhagyó a vagyona feletti rendelkezésében kettős dominusként jár el, nem a célszerűség, hanem azt nézi, hogy mely vagyontárgyának ki a hivatott örököse. E szerint az ági vagyonos, ha elajándékozni akar, nem az e célra megfelelőbb tárgyát adja oda, — nehogy ezzel házastársának vagy valamely más személynek akkor még teljesen bizonytalan öröklési érdekét csorbítsa —, hanem a célnak meg nem felelő, esetleg oly tárgyat ad át, amelytől egyébként meg nem válnék. A tékozló is előzetes kutatást tart, hogy mely vagyontárgya honnan ered és ki tarthat rá öröklési igényt? Ha az örökhagyó elajándékozza fél vagyonát (VI. K. 109. old.), ezzel ági vagyona értékének a felét is megtérítés mentesen miért ajándékozza el? Az id. törv. szab. I. r. 10. §-a nem azt mondja, hogy a házastársnak mindenképp örökölnie kell, akár van az ági vagyonértéket meghaladó többlet, akár nincs, nem is vagyontárgyhoz ragaszkodik, hanem ági vagyonértéket mond: tehát teljesen mellékes, hogy az örökhagyó egyes

vagyontárgyaival hogyan rendelkezik, miként gazdálkodik, ennek jelentősége csak abban nyilvánul, hogy az elidegenített ági vagyontárgy helyébe annak értéke lép. Dr. Pap István szerint is (VI. K. 101. old.) a szerzeményi vagyon felelős a befolyt ági pénzért tekintet nélkül arra, hogy befektették-e a szerzeménybe, közömbös, hogy az ági pénznek az örökhagyó (és jogelődei) gazdálkodásában mi volt a sorsa. Gazdálkodás azonban nemcsak a jó, hanem a rossz gazdálkodás is, keretébe esik az ajándékozás és tékozlás is, a rossz gazda adósságcsinálása sem az ági vagyont apasztja, amíg van szerzemény. A házastársak együtt élnek, együtt gazdálkodnak. Akik el is költik, amit szereznek, azoknak nincs min osztozniok és nincs mit egymás után örökölniök. Az örökhagyónak módjában áll a végrendekezés, amennyiben az ági öröklés korlátozását vagy kizárását akarja, szabadon rendelkezhetik, de akaratkijelentése nélkül az erre az esetre intézkedő jogszabálytól eltérő akaratot néki tulajdonítani nem lehet. Minden magyar ember tudja, hogy végrendelet hiányában ági vagyonát ági örökösei öröklik, még pedig nem részben, hanem egészében. Nemcsak nem jogászok, de a Dr. Pap István fejtegetéseit, az azoknak megfelelő ítéleteket nem ismerő jogászok előtt sem ismeretes az az álláspont, hogy ági örökléshez az egy ágon belül való származáson túl törvényes örökösi kapcsolat is szükséges, hogy az elajándékozott, eltékozlott ági vagyontárgy kiesik az ági vagyonból és értéke a szerzeményi vagyonból nem pótlandó, hanem a köztudatba átment id. törv. szabályoknak megfelelően úgy tudják, hogy akinek nincs többje, mint amennyit rokonaitól örökölt, az semmit sem szerzett. Egyszerű, világos jogszabály. Arról az örökhagyóról, aki ennek tudatában nem végrendelezik, nem lehet semmiféle rendelkezés akarását — házastársának ági vagyonában részesítését feltételezni, hanem csak azt, hogy az általa ismert öröklési szabályok érvényesülésébe legalább is belenyugodott. Amiről az örökhagyó nem tudott, annak akarása neki nem tulajdonítható, az akaratának ítélettel érvényre nem emelhető, bármily szép elmélet alapján sem. A bírói szék nem tanszék, a bírónak döntésénél nem a saját eszmevilágából, hanem az örökhagyó gondolköréből kell kiindulnia. Nem látok semmi lehetetlent, érthetlent abban, hogy az örökhagyó a feleségére hagyott ági ház értékének az ági örökös részére való megtérítését akarja (VI. K. 105. old.), hiszen a feleségét az ági értékre is özvegyi jog illeti s annak kifizetésére csak az özvegyi jog megszüntével válik esedékessé. Én viszont nemigen tudom elképzelni, hogy ha valaki magyar ember az egész vagyonát a feleségére kívánja hagyni, akkor csak ági vagyonáról rendelkezze, bízván abban, hogy hagyatéka nem az id. törv. szab. szerint, hanem Dr. Pap István fejtegetéseinek megfelelően (VI. K. 105. old.) az ági vagyonérték pótlásának mellőzésével nyer elbírálást; biztosra veszem, hogy magyar emberem — mellözve minden okoskodást — egyenesen megmondja,

hogyan összes vagyonát a feleségére hagyja, megmondja már csak azért is így, mert így nyugodt, biztos benne, hogy végakarata teljesül. Ha pedig nem így beszél, úgy ezt nem is akarja, hanem feleségén túl is ennek rokonsága előtt a saját rokonait is látja és nem felejtkezik meg arról sem, hogy családi vagyonról van szó.

Nem osztom Dr. Pap Istvánnak azt a véleményét sem (VI. K. 105. old.), amely szerint az O. B. É. 10. §-ára támaszkodó felfogás feledi 1. azt, hogy ági öröklés csak akkor és csak arra van, amikor és amire nincs végrendelet — van akkor is, ha a végrendelet nem meríti ki a hagyatékot és az ági vagyon értékének a pótlására fedezet marad; 2. feledi azt, hogy ági érték pótlásáról csak akkor lehet szó, ha az ági vagyontárgy nincs meg a hagyatékban — az elajándékozott, eltékoztolt vagyontárgy nincs meg; — 3. feledi azt, hogy az örökösödés magára a vagyon (vagyontárgy) állományára, nem pedig annak értékére vonatkozik — ezt nem igen értem meg, hiszen az eladott ági vagyontárgy helyébe annak vételára lép, mint ági érték és ez a szerzeményből pótlendő (VI. K. 87. old.) Az ági vagyontárgy eladása esetén többé nem a — meg nem lévő — vagyontárgy, hanem annak értéke az öröklés tárgya, az örökösödés erre vonatkozik. Az ági vagyon abban az állapotában illeti meg az ági örökös, amint az örökhagyó halálakor van; az elidegenített vagyontárgy helyett annak elidegenítésekor értéke jár.

A nemzet a családon épül fel, a családi érzés fenntartására, fejlesztésére az ági öröklési jog igen nagy támaszt nyújt (VI. K. 134. old.) Az u. n. törzsöröklési rendszerben a vagyon kimehet a családból, idegen családokba kerülhet, míg az ági öröklési rendszerben ez nem történik meg. Ez az ági öröklési rendszer előnye. Viszont hátránya (VI. K. 113. old.), hogy a vagyon nagyon gyakran igen távoli ágakon állókra esik, akikről az örökhagyó nem is tudott. Ez a hátrány most már megszűnt (1946: XVIII. tc.) ennek következtében az ági öröklési jogrendszer eredeti terjedelmében visszaállítható.

Ági vagyon: az örökhagyó elődjétől eredő és reá az előd leszármazóinak körén belül vízteher nélküli vagyonszállás (átszállások) folytán hárult vagyon. Szükségtelen annak hozzátévése: ha az előd vagy annak leszármazója az örökség megnyitakor életben van, mert ha nincs is életben, a vagyon akkor sem az örökhagyó szerzeménye, csak ági örökös hiányában szerzeményi öröklés alá esik.

Az örökhagyó akaratának találgatását kerülő, határozott állásfoglalást tartom megfelelőnek. Dr. Pap Istvánnal szemben nemcsak akkor, amikor ez a feleség hátrányára szolgál, hanem ellenkező esetben is.

Dr. Pap István szerint (VI. K. 152. old.) pl. ha a férj végrendeletében tulajdonul juttat valakinek valamely vagyontárgyat vagy juttatja egész vagyonát, úgy — mivel a tulajdonjogban a haszonélvezeti jog benne foglaltatik s mivel a végrendeletben a vagyontárgy, illetve a vagyon

haszonélvezetéről nincs rendelkezés —, ily esetben a férj hallgatag rendezte, egyben korlátozta az özvegyi jogot. Én az ily döntésben is jogszabálysértést látok.

Az özvegyi jogot a törvény adja (VI. K. 146. old.). Ennek törvényes mértéke a teljes és nem a korlátozott özvegyi jog. Ahhoz, hogy az özvegyet a törvényes alapuló özvegyi jog megillessen, a férjnek semmiféle rendelkezése sem kell, ellenben szükséges ahhoz, hogy a feleséget törvényes (teljes) özvegyi jog ne illessen. Ha pedig az özvegyi jog létesüléséhez a férj rendelkezése nem szükséges, akkor abból a körülményből, hogy a férj róla nem rendelkezik, semmiképp nem tudok arra következtetni, hogy az örökhagyó feleségének özvegyi jogát ellenezte s korlátozását kívánta. Nem értem, miért kelljen az örökhagyónak mások javára szóló végrendeletzése esetén az özvegyi jogot kifejezetten fenntartania, amikor ez a törvény alapján úgy is jár. Ági örökös, törvényes örökös szemben fennáll az özvegyi jog, noha itt is éppen úgy másra száll át a tulajdonjog, mint végrendeleti öröklés esetén, miért az eltérő elbírálás?

Más a hitvestársi öröklés és más az özvegyi jog. Az örökhagyó azzal, hogy vagyonát nem a feleségére, hanem másra hagyja, csak a hitvestársi öröklést zárja ki, a tulajdont vonja el az özvegy elől, de nem egyben az özvegyi jogot is; mert az azt jelentő haszonélvezeti jog örökösödés esetén a tulajdonjogban bent nem foglalt, hanem az örökös tulajdonjogát korlátozó, tulajdonát terhelő külön álló jog. Élők közti vagyonszállásnál nem nyílik özvegyi jog, ott a haszonélvezeti jog benne van a tulajdonjogban, ellenben örökösödés esetén a tulajdonjogtól függetlenül özvegyi jog is létesül — ha van özvegy —, amelyet a tulajdonjog magában nem foglal — hacsak nem az özvegy az örökös — azért az egyedül a tulajdonjogot rendező örökösnevezés az özvegyi jogot nem érintheti. Az özvegyi jogot minden magyar ember ismeri, azért abból, hogy nem szól róla, csak arra lehet következtetni, hogy nem kívánta bántani. Amikor különélés, sőt válóper esetén sincs kizárva, hogy a gyermektelen férj az ő nevét viselő feleségének özvegyi jogát meg akarja hagyni — a halálos betegek kedélyállapota, gondolkodása talán más, mint az egészséges emberé, a harctéren levő is igen könnyen megbocsát — szabad-e a bírónak az özvegyet a férj által nem érintett özvegyi jogától bármilyen indokolással, hallgatásának bármily értelmezésével megfosztania? Véleményem szerint nem; aki valamit akar, rendelkezék, végakarata bírői ítélettel nem létesíthető, végrendeletkezés nem pótolható.*

Dr. Ludvig Rezső

II.

Érdeklődéssel olvastam dr. Ludvig Rezső kedves barátom cikkét. Régi dolgokat elevenít fel. Maga is mondja.

* L. a tárgyban dr. Gedeon Gyula cikkét ugyanabban a számban. Szerk.

Mindig az volt az álláspontom, hogy újra, meg újra beszéljük, vitassuk meg a kérdéseket. Új gondolatok, meglátások merülhetnek fel, amelyek más nézetre bírhatnak. Így fogadom Ludvig cikkét, amely a Grill-féle Magánjogban megjelent dolgozatomnak egyik-másik álláspontjával szemben figyelemreméltó indokokkal kifejti a maga véleményét.

Ebben a dolgozatomban a Kúria joggyakorlata alapján kívántam bemutatni a magyar törvényes öröklési jogot s ebben az ági öröklést.

Igyekeztem mindenütt a Kúria ítéleteit idézni, s az egyes kérdések *fejlődését* is feltüntetni. Természetesen a magam nézetét is felemlítettem s ha kellett, indokoltam, hogy némely még ki nem alakult vagy már kialakult kérdésben melyik felfogást tartom helyesnek.

A 11. § Összefoglalás című 17. pontjában (132—134. old.) elmondtam, hogy a magyar öröklési jognak az ági öröklésről szóló része a nemzeti gondolkodáson alapuló olyan eredeti alkotás, amelyet félredobni a jövő jogalkotásnál sem lehet. Mai öröklési rendszerünket fenn kell tartani, mert a magyar géniuszból fakadt s alkalmas tovább fejlődésre. Az ági öröklés rendjét az O. B. É. vonatkozó §-ai határozzák meg. Ezek a jogszabályok ma is állanak. De — mint az Összefoglalásban rámutattam — az egyes alkérdések nem mindjárt alakultak ki. A régibb gyakorlat még közelebb állván az ősiséghez, az ágiság kérdésében a régi magyar jog hatása visszarezgett; csak lassanként alakult ki az állásfoglalás. Ez nem a törvényes jogszabályok megtagadását, az ezekkel szembe való helyezkedést jelenti, hanem azok magyarázatát, a néhány tömör §-nak értelmezését; s ezen az alapon a felmerülő esetek megoldásánál újabb és újabb bírói megállapodásokat foglal magában. Ez a bírói gyakorlatban minden vonalon így van.

Most aztán arról van szó, hogy ezek a bírói magyarázások, értelmezések s azok alapján kialakuló jogfejlesztés — milyen mértékben alaposak és indokoltak. Itt lehetnek a felfogásban eltérések. De abban nincs eltérés, hogy mindnyájan — elméleti tudomány és bírói gyakorlat, legjobb tudásunk és meggyőződésünk szerint ugyanazon az alapon állunk, az O. B. É. szabályain.

Ludvig az én említett dolgozatomnak következő részeivel szemben fejti ki ellenvéleményét:

a) megszakad-e az ágiság abban az esetben, ha a közös törzsről szálló vagyon a közös törzs egyik leszármazójáról végrendelet vagy ajándékozás útján a közös törzs egyik más leszármazójára hárul ugyan, de olyanra, aki a végrendelező vagy ajándékozó után törvényes öröklésre hivatva nincs. (P. H. T. 567. sz.)

b) a végrendelettel elhagyott, az elajándékozott és eltékozolt ági vagyon értékét kell-e pótolni a szerzeményből;

c) egy özvegyi jogi kérdésben.

Ezekben a kérdésekben említett dolgozatomban részletesen indokoltam álláspontomat. Ezen felül egyes cikkeimben is részletesen foglal-

koztam a kérdések egyikével, másikával: A redintegrációról (Közjegyzői Közlöny 1935: 10. sz.), Ági öröklés (Jogtudományi Közlöny, 1931: 31. sz. és 1932: 2. sz.). A végrendelettel elhagyott, vagy az elajándékozott vagyontárgy értékét kell-e pótolni a szerzeményből? (Jogállam 1934: 3. sz.)

Talán felesleges mindazt ismételnem, hosszadalmas is volna; megelégedhetem azzal, hogy hivatkozom rájuk s kérem a tisztelt olvasókat, érdeklődőket, hogy szíveskedjenek, ha szükségesnek látják, azokat elolvasni, figyelemre méltatni.

Csak az alábbi pár észrevételre szorítkozom.

a) Ideális gondolat (2. bek.), hogy mindenki perében egyformán hangzó perdöntés legyen (ezt úgy érti: felesleges, hogy a döntés az esethez simuljon s felesleges keresni, hogy abban az esetben mi az igazságos döntés). Ez csökkenti a pereket.

Csak hogy nincs két egyforma falevél; ritka az egyforma per. Generális jogszabályok alkotása a törvény feladata; a bíróság feladata: azok alkalmazása az egyes esetekben. És nézzük csak, melyik ítélkezési módszer csökkenti a pereket. Nekem úgy tetszik, hogy a mi kérdés-körünkben, ha a Kúria azon az állásponton ítélt, hogy ezekben a tárgyalt esetekben nincs helye ágiérték pótlásának, éppen ez egyszerűsíti és csökkenti a pereket, mert akkor felesleges tárgyalni, bizonyítani, dönteni az értékről s »a jogkereső közönség látván mit várhat a bíróság döntésétől, szükségtelennek és céltalannak tartja a további pereskedést«.

b) Ludvig nem szól a megsemmisült ági vagyontárgyról. Ebből azt következtetem, hogy annak pótlását maga sem tartja helyénvalónak. Pedig kezdetben a Kúria ezt is pótolta.

Ez is arra mutat — amit említettem, — hogy kezdetben az ősiség hatása nyilvánult meg a kérdések eldöntésénél s csak lassanként fejlődött az ágiság tisztázása.

c) Ismeretes dolog, hogy sok homályos, sok furcsa végrendelet fordul elő. Ezeknél a bíróság feladata: keresni a végrendelező akaratát. Az örökhagyó, akinek van 10 h. ágiföldje s mellette 10 h. szerzeményi földje, úgy végrendelezik, hogy a 10 h. ágiföldje a feleségére szálljon. Ennyiből áll az egész végrendelet, — nem szól arról, hogy egész vagyona feleségéé legyen. (A szerzeményi 10 h. törvénynél fogva úgyis reá száll.) Az ilyen végrendeleten nem ütközhetünk meg, mert hasonló végrendelezések fordulnak elő. Az eredmény pedig mi lesz, ha a feleségnek a neki hagyott 10 h. értékét pótolni kell? Az eredmény az lesz, hogy megkapja a 10 h. ági földet, de megfizeti az értékét (= megveszi). Mit örököl? mit jelentett a végrendelet? — semmit. De még furcsább lesz az eset, ha az örökhagyó az ági 10 h. földet nem a feleségének, hanem idegennek hagyja; — akkor a feleség (vagy más szerzeményi örökös — lehet az örökhagyó anyja is) a törvénynél fogva reá szálló szerzeményi 10 holdból térítse meg az ági 10 h. értékét az ági örökösnek. Akkor a szerzeményi

örökösnek semmi sem marad, — rá megy az öröksége. Mégis csak arra a gondolatra jutunk tehát, hogy az örökhagyó *elvonta* az ági 10 holdat (értékét is) az ági öröklés alól. Ebben az intézkedésében benne van ez az akarat nyilvánítás — s nem a bíróság magyarázza bele, ha úgy ítélt, hogy nincs helye pótlásnak.

Csak röviden felhoztam ezt a példát; az ide vonatkozó részletes indokokat a hivatkozott helyeken előadtam.

d) Ludvig ellentétet lát dolgozatomban a 79. old. és 98. oldalon, továbbá a 105. és 87. oldalon. Erre csak az a megjegyzésem, hogy — 79. oldalon a háralásról általában, a 98. oldalon pedig az ágiság megszakadásáról van szó; — továbbá a 105. oldalon a végrendelettel elhagyott ági vagyontárgyról, a 87. oldalon pedig az eladott ági vagyontárgyról van szó. Tehát más és más az eset.

Dr. Sándorfalvi Pap István

Az özvegyi jog hallgatólagos rendezése

Az örökhagyó vagyona, hagyatéka azokra hárul, akiket örökösül a törvény, vagy az örökhagyó végakarata kijelöl.

Abból az alapvető tételből, hogy vagyonával mindenki szabadon rendelkezik, folyik úgy az élők közötti, mint a halálesetére szóló vagyonrendezés szabadsága.

Amennyiben a hagyaték sorsa feletti rendelkezést az örökhagyó magának tartotta fenn, akarát a vagyona feletti szabad rendelkezés elvénél fogva a lehetőségig tiszteletben kell tartani.

Általános szabadság tehát az, hogy a végrendeletet akként kell értelmezni, hogy az lehetőleg érvényben maradjon, mert elv az, hogy a végrendelező akarata a lehetőség határai között érvényesüljön (277. E. H., — Mtj. 1882. §. — J. H. XVI. 68.).

Bírói gyakorlatunk ezek szerint a »favor testamenti« alapelvére támaszkodik. Így kétség esetében nem dönti meg az egyéb intézkedések hatályosságát a végrendelet részleges érvénytelensége s illetve hatálytalansága. (Mtj. 1878. §.) A kételyek elosztása végett a végrendelet tartamán felül, a homályos vagy kétesértelmű intézkedések magyarázatánál is, — az örökhagyónak végrendeleten kívül álló tényei: kijelentései vagy akarátát kifejező egyéb magatartása is figyelembe veendő, viszont a világos és határozott végrendeleti intézkedés megdöntésére csak a végrendeleti alakszerűségek megtartása mellett tett nyilatkozatok alkalmasak (1001. E. H., — J. H. IV. 539., — J. H. I. 1019., — J. H. XVI. 496.); és érvényesülhet a végrendelező akarata a végrendelet elveszése, vagy az ő ténye vagy hozzájárulása nélkül való megsemmisülése esetében is (283. E. H.).

Amikor a kinevezett örökös részesedése a hagyatékot nem meríti ki, amennyiben a törvény mást nem rendel (pl. növedékjog), a többlet tekintetében törvényes örökösödésnek van helye. (Mtj. 1895. §.)

Ha azonban az örökhagyó a végrendeletben felsorolt minden vagyona részére örököszt rendel, vagy a végrendeletileg kinevezett általános örökösének öröklési jogát kifejezetten nem korlátozza akként, hogy vagyonának egy megnevezett részét végrendeletileg másnak juttatja, oly általános

örökösnevezésről van szó, mely mellett törvényes öröklés az örökhagyó bármely vagyona tekintetében helyet nem foghat. (J. H. XIV. 478.)

Előbbi esetben örökhagyó vagyonának csak egy részéről rendelkezvén, a végrendelezésen kívül álló egyéb vagyona tekintetében tehát — végrendeleti intézkedés hiányában — a törvényes öröklés esete áll be.

A törvényen alapuló örökösödési igény érvényesülését azonban rendszerint kizárja az örökhagyónak minden vagyonára kiterjedő általános örökös nevezése.

Amint azt már fentebb is kiemeltük, az öröklési jogban a rendelkezés szabadsága főelvként érvényesül, mely rendelkezésnek jogszabály szerint csupán a kötelesrész a korlátja, arra jogosult esetében, valamint az özvegyi jog törvényes mértéke, ha özvegyi jogra jogosított van.

Eltekintve attól az esettől, amikor a férj az özvegyi jogot annak legkisebb mértékéig terjedhető megszorítással kifejezetten rendezte, nyilvánvaló akaratmegnyilvánítás mellett, vizsgálódásunk lényegileg arra irányul, mi történik akkor, ha az örökhagyó végrendelettel vagy élők közötti ajándékozással minden vagyonát másnak juttatja, és az özvegyi jogról említést nem tesz.

Egymagában az a körülmény, hogy a férj felesége özvegyi jogát hallgatással mellőzi, a végrendelet vagy ajándékozási ügylet hatályosságát nem érinti, mert a 285. és 825. sz. E. H.-ban kifejezett jogszabály és annak nyomán kialakult bírói gyakorlat értelmében csak a végrendelet után született kötelesrészt jogosult leszármazó, az utóbb örökbefogadott, vagy oly gyermek mellőzése, akinek létezéséről az örökhagyó a végrendelezés alkalmával nem tudott, eredményezi a végrendelet hatálytalanságát és pedig: ipso facto. Csak ily kötelesrészt jogosult mellőzése (téves feltevés) esetében áll fenn vélelem amellett, hogy az örökhagyó a valóság tudatában másként intézkedett volna. (J. H. VI. 933., J. H. XIV. 90.)

Mivel a fentebbi esetben az özvegyi jogról rendelkezés nincs, sérelmes rendelkezés hiányában a végrendeletet azon az alapon, hogy a férj tévedésből, vagy szándékosan mellőzte az özvegyi jogot, hatálytalanítani nem lehet.

Ily esetben is az állandó bírói gyakorlat értelmében a végrendelet (ajándékozási szerződés)

magyarázatával kell eldönteni azt a kérdést, hogy az örökhagyónak akarata, megvalósítandó célja mi volt.

Ebben a vonatkozásban pedig az örökhagyónak a már kifejtettek szerint a végrendeleten felüli egyéb tényei, körülményei, és akarata rá következő magatartása vagy okok is figyelembe veendők s ezek alapján kell megtalálni az özvegyi jog tekintetében a kielégítő és igazságos megoldást.

Amikor az özvegynek nyugdíja és átértékelt hozománya volt, a Magyar Kúria a C. I. 1231/1942. szám alatt (1942. VI. 12.) meghozott és a végrendelet magyarázatára alapított döntésében az özvegyi jognak a férj részéről végrendeletileg történt korlátozását állapította meg olyan esetben is, amikor a férj végrendeletében minden vagyonának kizárólagos örökössévé egy harmadik személyt nevezett meg, az özvegyi jogról pedig kifejezetten nem rendelkezett, mert a tulajdonjogban a haszonélvezeti jog is benne foglaltatik, és így az örökhagyó, amikor vagyonának tulajdonjogát a feleségétől különböző személyre hagyta, ezzel a rendelkezéssel hallgatólag rendezte, egyben korlátozta a feleségének özvegyi jogát. Ennek következménye, hogy az özvegyet csak az özvegyi jog törvényes mértéke és nem a teljes özvegyi jog illeti. (Azonos döntés pl.: 3997/1910—1911. I. 18., — 1237/1927—1929. I. 25.)

Amikor a férj egész vagyonát ajándékozza el anélkül, hogy özvegyéről gondoskodnék, amikor tehát a pusztán mellőzés ténye mellett a jogügylet magyarázatára sincs alap, ily esetben is úgy

döntött a Kúria, hogy a férj az ajándékozással szabályozta, megszorította az özvegyi jogot, következésképp az ajándékkal szemben az özvegyet nem a teljes özvegyi jog, hanem csak az özvegyi jog legkisebb mértéke illeti (3923/1910—1911. I. 10., — 364/1923—1924. II. 13., — 2278/1928—1929. VI. 7. stb.).

Viszont, amikor két hónapi együttélés után örökhagyó feleségét elzavarta s bontókeresetével amiatt, mert a különélésre a férj hibája szolgáltatott okot, elutasított, a haláláig tartott különélés alatt a férj által tett és minden vagyonát másnak hagyakozó végrendeletében mellőzött felesége részére teljes özvegyi jogot ítelt meg a Magyar Kúria P. I. 2750/1946 (1947. V. 6.) szám alatt meghozott döntésével, azzal az indokolással, hogy az özvegyi jog csak kifejezett végrendeleti intézkedéssel rendezhető, korlátozható, hallgatólagosan azonban nem s így az örökhagyónak azon intézkedése, hogy minden vagyonának kizárólagos örökössévé egy harmadik személyt nevezett meg, az özvegyi jogról pedig kifejezetten nem rendelkezett, — az özvegyi jog az örökhagyónak azt korlátozó rendelkezése nélkül, egész terjedelmében fennáll annyival is inkább, mert nem minősíthető végrendeletnek oly rendelkezés, melyet nemcsak hogy a végrendelet nem tartalmaz, de az örökhagyó meg sem tett.

A vitássá tett özvegyi jogot tehát adott esetben a Magyar Kúria a végrendeletértelmezés jogkérdésének mellőzésével döntötte el.

Dr. Gedeon Gyula

Perköltségben marasztalás részíteleben

A bírói gyakorlat a Pp. 424. §-ának azt a rendelkezését, hogy a bíróság az eljárást be nem fejező határozatban perköltség megtérítése iránt csak akkor intézkedhetik, ha a megtérítés kötelezettsége az ügy végelintézésétől független, szorosán magyarázza és ahhoz, kivételt nem engedve, alkalmazkodik. Ehhez képest ismételt kimondta, hogy részíteleben csak akkor lehet intézkedni a költség megtérítésének kötelezettsége felől, ha ez az ügy végelintézésétől független, egyébként azonban részíteleben nincs helye költségben marasztalásnak. Magyar Gyéza pedig Magyar Polgári Perjog című munkájában éppen azt tanítja, hogy részíteleben perköltséget »nem szabad« megítélni.

Nehéz feladatra vállalkozom tehát, ha a tudós professzor tanításával és a bírói gyakorlatnak töretlen álláspontjával szemben ki akarom mutatni, hogy a törvény — kétségtelenül világos — rendelkezésének merev alkalmazásától indokolt esetekben el kell térni, mert a kivételes helyzetek föl nem ismerése és azok értékelésétől való elzárkózás igazságtalanságra vezethet, amit az ítékezésben mindenképpen kerülni kell.

Bizonyos, hogy a bírói gyakorlat akkor, amikor a Pp. 424. §-ának idézett rendelkezésére tekintettel általános érvennyel kimondta, hogy részíteleben nincs helye költségben marasztalásnak, a részítele hozatalának azokat a lehetőségeit tartotta szemelőtt, amelyeket a Pp. 388 és 389. §-a szabályoz. Nevezetesen: részítelel dönthet a bíróság akkor, ha több követelés közül, amelyek egy keresetlevélben vannak érvényesítve, csupán egy is alkalmas a végeldöntésre, valamint, ha a kereseti követelésnek csupán egy része alkalmas a végeldöntésre; továbbá a kereseti követelés felől a felperes kérelmére részítelel hozhat a bíróság, ha az alperes beszámítási kifogásként olyan ellenkövetelést érvényesít, amely a kereseti követeléssel összefüggésben nincs és ha az ellenkövetelés eldöntése a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé.

Ezekben az esetekben a bíróság belátása szerint dönt afelől, hogy a jogvita egy részét részítele hozatalával lezárja-e vagy sem. A tárgyalást pedig legkésőbb a részítele jogerőre emelkedése után köteles folytatni. A pernek végítéssel elintézése tehát nem tolódik ki bizonytalan időre

s így a pernyertes felet semmi sérelem sem éri azzal, ha költségének megtérítéséről a bíróság csak a végítéletben intézkedik. Emellett az az álláspont, hogy részítéletben nincs helye perköltségben marasztalásnak, természetes indokát találja abban a körülményben is, hogy a részítélet a megítélt követelés sorsát végérvényesen nem is mindig dönti el; a Pp. 389. §-ában szabályozott részítélet hozatala esetén ugyanis megtörténhetik, hogy az alperes ellenköveteléséről döntő végítélet folytán a részítélet utóbbi hatályát veszti.

Meg kell azonban fontolni, helyes-e a törvény rendelkezéséhez és annak a bírói gyakorlatban érvényesülő szigorú értelmezéséhez ragaszkodni akkor is, ha a bíróság nem saját belátása szerint, vagy a felek kérelme alapján, hanem valamely jogszabály parancsoló rendelkezésére tekintettel kénytelen a perben részítéletet hozni? Tudom, hogy ubi lex non distinguit, nec nobis est distinguere. De kétségtelen az is, hogy erre az utóbbi eshetőségre a törvényhozó és a bírói gyakorlat nem gondolhatott; a törvényt alkalmazóra hárul tehát az a feladat, hogy a törvény hézagát minden szempont és különösen a méltányosság szempontjának figyelembevételével betöltse.

A kérdés fölvetését a folyó évi március hó 27-én hatálybalépett 4010/1947. M. E. sz. rendelet teszi alkalmosszerűvé. Ennek a rendeletnek 2. §-a kimondja, hogy a 10.740/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 1. bekezdésében felsorolt vállalatokkal (közforgalmú vasutak stb.) szemben balesetből kifolyólag az 1946. évi augusztus hó 1. napját megelőző időre járadékkövetelést a minisztérium további rendelkezéséig bírói úton érvényesíteni nem lehet; a 3. § szerint pedig az ilyen követelés iránt a rendelet hatálybalépésekor már folyamatban levő pert hivatalból fel kell függeszteni. Fejtegetéseimben csak ezekről az utóbbi perekről szólok.

A rendelet most ismertetett intézkedései azt jelentik, hogy a közforgalmú vasutakkal, a kezelésükben álló közhasználatú gépjárművállalatokkal és a közforgalmú hajózási vállalatokkal szemben az 1946. évi augusztus hó 1. napja előtt történt balesetektől kifolyóan az ezt a napot megelőző időre érvényesített járadékkövetelés felől a bíróság nem dönthet, hanem határozatát csak az ezt a napot követő időre érvényesített

járadékkövetelés kérdésére szoríthatja és a kereseti követelés felől — annak alapossága esetén — a jelenlegi helyzetben csak részítélettel határozhat.

Az 1946. évi augusztus hó 1. napját megelőző időre érvényesített járadékkövetelés sorsa ezek szerint az ezután kibocsátandó rendeletről függ. Ezért mindenekelőtt bizonytalan az a körülmény, hogy az említett járadékkövetelés tekintetében a bíróság a pert mikor folytathatja. De nem bizonyos az sem, hogy a kibocsátandó rendelet ezekre a járadékkövetésekre nézve is fenntartja-e a bírói utat, vagy pedig ezek a követelések a bírói út mellőzésével, közigazgatási úton nyernek majd elintéztést, ami igen valószínű. Ebben az esetben a per felfüggesztésére vonatkozó rendelkezés természetesen tárgytalanná válnék és a meghozott részítéletet végítéletnek kellene tekinteni. Minthogy így az a körülmény, hogy a tárgyalás folytatására és a perek végítélettel eldöntésére alkalom egyáltalában nyílik-e a bíróság elhatározásán és a felek befolyásán egészen kívül eső körülményektől függ, ezekben a perekben a Pp. 424. §-a második bekezdésének a rendelkezése igénytelen véleményem szerint mereven nem alkalmazható, hanem a szóban levő perekben hozott részítéletekben a bíróság a perköltség megtérítése felől is határozhat. Emellett szól az is, hogy alig képzelhető el, hogy az alperes ezekben a perekben olyan ellenkövetelést érvényesíthetne, amely a részítélet sorsát kétségesse tehetné (Pp. 389. §). A Pp. 424. §-ának itt szóbanlevő rendelkezéséhez való merev ragaszkodás végül azt jelentené, hogy a balesetet szenvedett fél jogi képviselője a részítélet hozataláig kifejtett perbeli tevékenységével kiérdemelt munkadíjához hozzájutni bizonytalan ideig nem tudna, ami különösen akkor, ha a felperes egész követelésének jogalapja tekintetében nyertes lett, az ítélezésnél mellőzhetetlen méltányosság követelményeivel ellenkeznék.

Ezek a perek azok, amelyek kiemelkedő alkalmul szolgálnak arra, hogy a bíróság hivatásának magaslatára emelkedve, életet vigyen a törvény holt betűibe.*)

Dr. Ruhmann Emil.

* L. a »Szemelvények a Kúria gyakorlatából« című szemle 4. esetét. Az ott tárgyalt PI.2150/1946. sz. ítéletben a Kúria a cikkben kifejtettek szerint ítélt. Szerk.

A dolgok valóságos értéke a forintmérlegben*

Kereskedelmi törvényünk a mérlegkészítés kérdésénél, 23. §-ában előírja, hogy a vagyon-elemek oly értékben állítandók be a vállalati mérlegbe, mint amilyen a felvétel idejekor bírtak. A törvény életbeléptét követő évtizedekben e szabály ellenére, illetve annak erősen

kiterjesztő értelmezésével általánossá vált az ú. n. latens tartozékok intézménye és valóban, emlékeztetése a régi békeidőkben azok a mérlegek, amelyekben egész ingatlan tömbök, avagy egész hatalmas gyári berendezések egy koronás képzetes értékben jelentkeztek az aktívák között...

A pénzügyi stabilizációt követő forintmérlegrendelet 2. §-a mind az aktívák, mind a passzívák vonatkozásában külön-külön a »való-

* Részlet szerzőnek a Pázmány Péter tudományegyetem jog- és államtud. karán 1947 július 12-én tartott magántanári próbaelőadásából.

ságos érték» beállítását jelenti ki egyedül irányadó értékelési normának. Így válik az a »valóságos érték« az egész rendeleti joganyag központi kérdésévé. Ezt a központi kérdést kívánom közelebbről megvizsgálni.

1. Átérve az első előrebocsátott szempontra, meg kell állapítanom, hogy a forintmérlegről szóló rendelet az érték fogalmával való operálásnál nincsen figyelemmel az értékelmélet nagy tudományára, amely egyfelől Adam Smith, Ricardo és Stuart Mill klasszikus hármasa, másfelől Marx és iskolája óta oly sokat foglalkoztatott gazdaságtudósokat, jogászokat és pszichológusokat egyaránt.

»Valóságos érték« — ilyesmi az értékelméletben nehezen volna fellelhető. A kategóriáknak színes egyvelege néz szembe a kutatóval, melyek más és más felosztási elvek szemszögéből sűrűsödtek szerteváló fogalmakká. Alanyi és tárgyi érték, — használati, termelési és csereérték, — közönséges, különös és előszereteti érték, — önköltségi és ritkasági érték, liquidációs és funkcionális érték, — rentabilitási érték, stb.

Az érték fogalma szervesen kapcsolódik az értékelés műveletéhez, amely viszont sohasem jelentkezik légüres térben, hanem mindig valamely határozott cél érdekében és szemszögéből történik. Így tehát az érték meghatározása mindig valamely konkrét cél szolgáltatásában áll. Ebből élesen kiviláglik, hogy a gazdasági értékelés és így tehát az ily értékek világában nem dolgozhatunk a valóság bölcsészeti abszolút jelentésével. Ha pedig a forintmérlegrendelet 2. §-ának követelménye csak a sokféle különböző célértékeknek relatív, eseti valóságára kívánna utalni, akkor ez már oly probléma, melynek vizsgálata átvezet a különböztetés, mint vezérszempont gyakorlati használhatóságának kérdéséhez.

2. A második szempont tehát, mint jeleztem, abban áll, hogy van-e a rendelet által kitűzött mérlegtechnikai és hiteljogi újjárendezési cél szolgáltatásban értelme és célja, jelentősége és tartalma akár csak a relatív valóság keresésének is? E kérdés megválaszolásánál több jellemző jelenségre kell figyelemmel lennünk.

a) Az egyik jelenség az, hogy ma közvetlenül az országunkat oly súlyosan érintett kataklizma után és szinte vulkánikus jellegű világgazdasági mozgalmak közepette a vállalati mérlegkészítők úgy állanak feladatukkal szemben, mint a mult század közepén Afrika képe előtt a térképezőmester: a túlnyomó rész terra incognita, fehér folt. Külföldi követelések és adósságok majdani teljesítésének, vagyis a vonatkozó pozíciók feloldásának mikéntje, — háborús károk, — földreformmal, államosítással kapcsolatos kártalanítás tisztázatlan volta, de általában az államosítás lendülete, — a békeszerződés nyomán mutatózó terhek kialakulása és kihatása, — az ártértékelési függőségek súlyos bonyodalmait mindmennyi oly tényező, mely a valóságkutatásnak a praktikus cél és értelem szempontjából nyilván mereven ellenáll.

b) A másik figyelembeveendő jelenség lényege az, hogy a gazdasági helyzet mai labilitása mellett bárminő relatív valóságnak is csak efemer jelentősége lehet és így mennél jobban erőszakoljuk az ú. n. valóságot, annál inkább kerülünk bele falsumok szövevényébe. Ennek az állításnak igazolására elég, ha rámutatunk néhány a mérleg felvételi fordulónapja és benyújtási fordulónapja közötti értékváltozásra. Gondoljunk így a magyar értékpapírpiac időközi leromlására, vagy arra, hogy pl. a műselyem, mint igen általános és lényeges nyersanyag ára január 1-e óta 50%-kal csökkent.

c) A harmadik jelenség a most vázolt első kettőből önként következik. Lehetséges ugyanis, hogy a dolgok és jogok egyes kivételes megjelenési alakjainál nincs kizárva a relatív jelentőségű valóság — többé-kevésbé stabil piaci ár, — szakértőileg megállapított felszerelési érték, stb. felfedezése. Ez a részleges lehetőség azonban cél és értelem nélküli sziget a tengerben. Nincs ugyanis semmi jogi vagy gazdasági értelme annak, hogy a nyilvánosság elé vetített kép egy kis cikke jó és élethű: a parciális valószerűség végeredményben ugyanannyi, mintha a valószerűség teljesen hiányoznék, vagyis ezt a szempontot akár egészében kikapcsolnók.

3. A valóságos értékre irányuló rendeleti igény elméleti helytelenségének és gyakorlati célnélküliségének vázolása után most már rátérhetünk annak igazolására, hogy bármennyire alapvetőnek, bármennyire verbum regensnek tűnjék is a rendeleti szabályozásban a »valóságos érték« előírása, — maga a rendelet cáfolta arra, a 3. §-ból a 14. §-ig felállított értékelési szabályok szinte mindegyikével.

a) Az első cáfolat az értékelési előírások sokféleségében áll, és pedig különösképpen abban, hogy a különböző előírt módzatok között mélyen járó rendszerbeli ellentétek vannak. Így a 3. § lényegileg azt mondja, hogy oly vagyonelemet, melynek tekintetében a 4.—14. §-ban foglalt szabályok különös értékelési előírást nem állapítanak meg, a vállalat oly értékkel vehet fel, mely legjobb belátása szerint leginkább közelíti meg a valóságot. Ezzel szemben áll pl. a 6. §, mely szerint tőzsdén jegyzet értékpapírosoknál a miniszteri edictumban megszabott ár az irányadó. Ugyancsak a 6. § a tőzsdén nem jegyzett értékpapíroknál a kereskedelmi kamarai értékbecslést írja elő, melynél megint az az elv jut előtérbe, hogy azt az értéket lehet keresni, mely a vállalat legjobb belátása szerint a valóságot leginkább megközelíti. Míg tehát egyfelől érvényre jut a messzemenően tiszta subjectív valóság, melynek meghatározásánál a mérleg összeállításakor retrospektíve javító szempontok is szóhoz juthatnak, addig másfelől béklyót köt a vállalat kezére a fix, félretehetlen előírás. Hogy e kettősségből minden lehet, csak egységesen átgondolt mérlegvalóság nem, azt úgy gondoljuk, felesleges bővebben magyarázni.

b) A valóságos értékelés célkitűzésének második rendeleti cáfolata maga a kötöttség és merev-

ség. A házbér hatszorosa, (4. § 1. bek.) a kataszteri jövedelem nyolcvanszorosa (4. § 4. bek.) a 39-es pengőérték szorzata (4. § 5. bek.) a december 31-i tőzsdei ár (6. §) — mindmegannyi oly előírás, amely alkalmas lehetne a vállalatok vonatkozó vagyonelemeiben fekvő nemzeti vagyon áttekintésére, ha nem törnék át lépten nyomon módosítási lehetőségek, — de semmiesetre sem visz a valóság felfedezésének lehetősége felé.

c) A valóság elvének harmadik rendeleti cáfolata abban áll, hogy a rendelet az egyes dolgok értékvalósága mellett szem előtt téveszti a mérlegvalóság ennél előbbrevaló szempontját. Ehhez a gondolatkörhöz — látszólagos ellenmondás ellenére — pedig hozzátartoznék pl. a latens tartalékok létesítésének nyílt elismerése. Ez a fogalom az irodalomban és tudományban annyira tisztázott, — szerepe, mint érték hullámkiegyenlítő — oly világos, hogy bővebb taglalásra nem szorul. Ez a mérlegtechnikai kisegítő eszköz, melynek jogosultsága a *gouverner c' est prévoir* nézőszögéből mindenütt megvan ott, ahol vállalati élő és nem felszámolási mérleg készül, nézetem szerint semminő tilalmi rendszerrel ki nem küszöbölhető. Most is jelentkezni fog mindenütt, ahol a jogszabály a subjectív valóság érvényesülését, a becslésnek bárminő alakzatát, akár a vállalatit, akár a mérnökszakértőit, akár a kamarait intézményesen megengedi. Nincs is ennek az áttörésnek a világon semmi veszélyessége, mert a hites könyvvizsgálók nyilván örködni fognak azon, hogy ez a helyesen mérséklő mérlegezési eszköz ne váljék öncéllá vagy még kevésbé a dolusus vagyoneeltitkolás közvetítőjévé.

4. A valóságos értéknek mint rendeleti kritériumnak vizsgálata nem volna teljes az az adózási szempont figyelembevétele nélkül. Az állami pénzügyi érdek nyilvánvalólag az, hogy mennél magasabb aktív értékek és mennél szerényebb passzív értékek szerepeljenek a mérlegben. Ez az érdek kétségtelenül belejátszott a mérlegrendelet anyagi jogi rendelkezéseinek megalkotásába. Ezt hivatottak erőteljesebben biztosítani a szankcionális rendelkezések és végül ennek az érdeknek szolgálatában áll a kitüntetett mérlegértékeken való állami vételi jog gondolata is. Vélekedésem az, hogy e kincstári tekinteteknek a gazdasági és hiteljogi szempontokkal való összevegyítése nyílegyenesen odavezet, hogy a mérleg nem szolgálhatja kellően a tőle várt részesi és hitelezői orientációt, valamint a közhitel szempontokat sem. Nem kívánok e helyütt annak taglalásába bocsátkozni, hogy vajjon még pénzügyi szempontból is helyes-e az értékek

felnevelésének politikája, vagyis a pillanatnyi adóztatási lefölközés a későbbi kellő adóztathatás rovására. Annyi azonban kétségtelen, hogy helyes úton csak akkor járunk, ha az adóztatási célkitűzéseket és követelményeket teljesen külön tartjuk a mérleg gazdasági és hiteljogi szerepétől és rendeltetésétől. Ez annyit jelent, hogy a vállalati mérlegnek elsősorban és kizárólag csak ezen utóbbi szempontok szolgálatában kell létrejönnie, emellett fenntartatván az adókincstár javára azon jog, hogy a mérleg tételeit a saját jogszabályainak szempontjából mérleget felülvizsgáló könyvszakértői kar közbenjöttével kimunkálja. Csak így biztosítható az, hogy a mérleg tényleg a valóságot szolgálja. De nem úgy, ahogyan az az előttünk fekvő forintmérlegrendeletnek előírásában kifejezésre jut. A mérlegvalóság szolgálatának két alapvető tétele van, sem több, sem kevesebb: az egyik az, hogy a mérlegnek tartalmaznia kell minden pozitív vagy negatív vagyonelemet, a másik az, hogy az értékelésnek legmesszebbmenő kereskedői gondossággal kell történnie, aminek érvényesülése garanciális intézkedésekkel biztosítandó.

Minden, e két alaptételen túlmenő rendelkezés csak következtetlenségekre és áttekinthetlenségekre vezet.

Szerte az országban a forintmérlegeknek egész rengetege készült el az utóbbi hetekben vagy fog hamarosan tető alá kerülni. Készítésük során nyilvánvalóan kiderült az, hogy a dolgok valóságos értékének kutatása, elméletileg helytelen, gyakorlatilag tartalom nélküli és amellett maga a jogszabály sem követi. Kiderült továbbá, hogy minden vállalat, mint gazdasági egyéniség, ellenáll ott, ahol és olyképp, ahogyan lehet az általánosítás merev rendszerének és megkeresi a maga subjectív értékelésének érvényesülési lehetőségeit. És itt nem tévesztendő szem elől az, hogy érték subjectív értelemben az a gyakorlati jelentőség, mellyel valamely jószág valamely alany érdekköre részére annak révén bír, hogy érdekérvényesülését valamely vonatkozásban a jószág feletti rendelkezéstől látja függőnek.

Kiderült az is, hogy — amennyiben kellő garanciális szelepek működnek és ezek kellően adva vannak a különböző ellenőrzési retortákban, — akkor ez a subjectív, vagyis egyéni értékelési rendszer felel meg egyedül a részesi hitelezők és a közhiteli érdekeinek. A jogszabályok tekintélyének sértetlensége kívánja, hogy a gazdasági erőknél és jogászai meggyőződéseknél ez a változtató ereje az eredeti előírások megfelelő módosításában is mielőbb kifejezésre jusson.

Dr. Glücksthal Andor

A közigazgatási és magánjogi vitás ügyek elkülönítése

Több évtizedre visszatekintő multja van azoknak a törekvéseknek, amelyek elvi határvonalat kíséreltek meg létesíteni a közigazgatási jog és magánjog vitás területe között. E kísérletek azon-

ban mai napig sem vezettek eredményre. Ma nincs egyetlen olyan rendszer sem, amelynek mindenki számára megnyugtató módon sikerült volna határt szabni a szóbanforgó jogterületek között.

Önkéntelenül is felvetődik a kérdés, hogy mi lehet ennek az oka?

*Grosschmid*¹ szerint az, hogy »a választvonal alapeszméjében kategorikus, részleteiben esetleges«.

*Tomcsányi*² a jogi diagnózis legnehezebb esetének tekinti a két jogrendszer elkülönítését.

*Kolosváry*³ a közéleti és magánéleti viszonyok szoros összeszövődésében látja a két jogterület elválaszthatatlanságának magyarázatát.

*Márffy*⁴ szerint azért nehéz a közigazgatási jog és magánjog elválasztó határainak megjelölése, mert a közigazgatási jog átmeneti alakulat a közjogból a magánjogba.

*Tóth*⁵ így ír ezzel kapcsolatban: »A közjognak, magánjognak valami éles határvonala nincsen. A határszávon álló jelenségekre sokszor nehéz megmondani, hogy közjogiak-e, vagy pedig magánjogiak. E mellett számtalan sok az átmeneti alakzat is«.

Végül *Halmay*⁶ akként nyilatkozik idevonatkozóan, hogy »nincs olyan egységes fogalom-meghatározás, amely fontos határvonalat tudna húzni, hol végződik az egyik s hol kezdődik a másik«.

A hivatkozott jogi írók azonban csak kis-számú képviselői annak a hatalmas tábornak, mely a felvetett kérdésben a fentiekhez hasonló álláspontot foglal el.

Nézetünk szerint azért nehéz határt szabni a kérdéses jogrendszerek között, mert a kifejlődésük egymástól lényegesen eltérő alapon ment végbe. A közigazgatási jog tételes rendelkezései ugyanis túlnyomó részükben politikai, célszerűségi, sőt sokszor esetlegességi szempontoktól irányítva fejlődtek ki. A magánjog szabályai ezzel szemben általában csak kauzális konzekvenciái az élet által felszínre vetett a következetesen ismétlődő civiljogi életviszonyoknak. Ebből folyik, hogy míg a magánjog tételes rendelkezései rendszerint elvi alapon nyugszanak s azokra többé-kevésbé vissza is vezethetők, addig a közigazgatási jog tételes szabályai a logikai alapot általában nélkülözik. Ezeket tehát elvi alapra sem lehet visszavezetni.

Ebben látjuk a magyarázatát annak is, hogy a két jogrendszer elválasztásának kérdése a tudományos jogirodalomban állandó vita tárgyát képezte, sőt képezi ma is. És mert ma is távol állunk attól, hogy a kérdést véglegesen megoldottnak tekinthessük, ezért, valamint azért

is, mert a most kibontakozó jogrend a közigazgatási jogi és magánjogi elemek új összetétele felé látszik haladni, rendszereket állítunk fel, melyek elveinek alkalmazásával a problémát nyugvópont felé iparkodunk segíteni.

A) Alaki rendszer

Az állami főhatalom végrehajtói és bírói ágának hatásköri túllépéseit vizsgáló szervek határozataiban gyakran találkozunk ezzel a szóval: »alaki«. Utalás akar ez lenni arra, hogy az illető szerv a döntését az alább ismertetendő ú. n. alaki rendszer elveinek alkalmazásával hozta meg.

Kérdés, hogy mit tartalmaznak e rendszer elvei? Lényegileg azt, hogy a vitás ügyeket alakilag kell vizsgálat tárgyává tenni s ha valamely ügyre formailag sikerül »ráfogni«, hogy közigazgatási jogi vagy magánjogi természetű, a vita már el is van döntve.

Közelebbről: azt kell vizsgálni, hogy van-e olyan jogszabály, amely valamely vitás ügyet a közigazgatási vagy bírói hatóság hatáskörébe utalja. Igenlő esetben az ügyet olyan természetűnek kell tekinteni, amilyen hatóság hatáskörébe az utalva van.

A mondottakhoz képest tisztázásra vár az a további kérdés, hogy mely hatóság tekintendő közigazgatási hatóságnak és mely bírónak?

A hatásköri bíróság az 1930. évi december hó 20. napján kelt 38. számú határozatában a következőképpen rendelkezik idevonatkozóan:

Úgy a 1907. évi LXI. t.-c. 1. és 7. §-ainak, mint különösen az 1928. évi XLIII. t.-c. 1., 2. és 3. §-ainak egybevetett értelme szerint az a kérdés, vajjon valamely hatóság közigazgatási hatóság-e, nem ügykörének, hanem szervezetének természete szerint igazodik.

Ehhez képest minden olyan hatóság, amely a rendes és közigazgatási bíróság szervezetén kívül áll, közigazgatási hatóságnak tekintendő, még ha bírászkodást gyakorol is. Pl. a kihágási büntetőbíráskodást gyakorló államrendőrség, a magánjogi követelés felől ítélő községi bíróság nem bírói, hanem közigazgatási hatóság, viszont bekebelezési ügyekben döntő telekkönyvi hatóság, a fegyelmi ügyekben eljáró Kúria nem közigazgatási hatóság, hanem bíróság.

A hatásköri bíróság 1923. évi április hó 16. napján kelt 62. számú határozatának indokolásában pedig ez olvasható:

Közfelfogás szerint rendes bíróság alatt min-denkor csak az 1868. évi LIV. t.-c.-ben megjelölt, utóbb az 1871. évi XXXI. t.-c.-kel szervezett, ezidőszert az 1911. évi I. t.-c.-ben szabályozott hatáskörű járásbíráskodást, törvényszéket, ítélőtáblát és Kúriát kell érteni, amint az egyes törvényeinkben, amelyekkel bizonyos kérdések és igények a »törvény rendes útjára« utasítottak, szintén kifejezésre jut.

A rendes bíróságokon kívül működő bíróságokról pedig külön törvényes rendelkezések szólnak. Pl. a honvédtörvényszékekről az 1912.

¹ L. *Grosschmid B.*: Fejezetek. II. 1298. l.

² L. *Tomcsányi M.*: A közigazgatási jogviszony. Budapest, 1912. 43. és köv. l.

³ L. *Kolosváry B.*: Magyar magánjog tankönyve. Budapest, 1907. I. köt. 14. l.

⁴ L. *Márffy E.*: Magyar közigazgatási és pénzügyi jog. Budapest, 1925. I. köt. I. fele. 10. l. Ugyanígy *Fleiner, F.* is az Über die Umbildung zivilrechtlicher Institute durch das öffentliche Recht c. művében. Tübingen, 1906. 8. l.

⁵ L. *Tóth L.*: Magyar Magánjog. Debrecen, 1922. Ált. tanok. 82. l.

⁶ L. *Halmay G.*: A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Budapest, 1915. 13. l.

évi XXXIII. t.-c., a honvédbíróági fellebbviteli tanácsról az 1946. évi III t.-c., stb.

Amennyiben tehát valamely ügy a közigazgatási hatóság hatáskörébe van utalva, közigazgatási jogi, amennyiben pedig a bírói hatóság hatáskörébe van utalva, magánjogi természetűnek tekintendő.

De vajjon milyen természetűnek tekintendő az olyan ügy, amely a közigazgatási hatósági (pl. községi bíróság) hatáskörébe van utalva ugyan, azonban onnan a bírói hatóság elé vihető?

Erre szintén a hatásköri bíróság adja meg a választ az 1912. évi január hó 15. napján kelt 123. számú határozatában így:

A községi bíróság elé utalt kisebb polgári peres ügy annak következtében, hogy a fél az ügyet a járásbírói bíróság elé viszi, rendes bírósági üggyé alakul át.

Ennek a megfordítottja sohasem fordulhat elő. Vagyis a bíróság hatáskörébe utalt ügy törvényes rendelkezés alapján sohasem vihető utóbb a közigazgatási hatóság elé. Ezzel a szakemberekből álló bíróság nagyobb hatáskörét oltalmazza jogrendszerünk a sokszor szakembereket nélkülöző közigazgatási hatóság kisebb hatáskörével szemben.

Az alaki rendszer elveit alkalmazta a hatásköri bíróság egyebek között az 1921. évi január hó 31. napján kelt 22. számú határozatának meghozatalánál. Minden kétséget kizáróan kitűnik ez a hivatkozott határozat indokolásából, amelyben ezt olvashatjuk:

»A közigazgatási jogi jogvitáknak olyanoknak kell lenniök, amelyek törvénynél, jogszokásnál, vagy valamely törvényszerű rendeletnél fogva közigazgatási útra tartoznak. Vagyis a kérdéses jogvitáknak alaki értelemben kell feltétlenül közigazgatásnak lenniök.«

Vitatható kérdés, hogy mi történik akkor, ha nem találunk alkalmazandó jogszabályt, amely a vitás ügy valamely hatóság hatáskörébe való utalásáról rendelkezik. Ilyen esetben a rendszer elvei kétségkívül csődöt mondanak. Fejlett jogrendszerünk mellett azonban aligha képzelhető el olyan ügy, amelyről e vonatkozásban valamely jogszabály ne rendelkezne.

Fentiekhez csupán annyit kívánunk minden kommentár nélkül hozzáfűzni, hogy *Tomcsányi*¹ szerint a jogviszonyok (vitás ügyek) jogi jellegét nemcsak az anyagi, hanem az eljárási oldalon is meg lehet állapítani, mert az alaki és anyagi jogok egymást kiegészítő jogok.

B) Tartalmi rendszer

Az alaki rendszerrel szemben, mely a vitás ügyek jogi természetének formai alapon való vizsgálatát eszközli, a tartalmi rendszer másik végletként jelentkezik.

E rendszer elveinek kialakulása a minisztertanács hatásköri összeütközéseket megszüntető működésének idejére vezethető vissza. Azóta azonban olyan nagy fejlődésen mentek keresztül

¹ V. ö. *Tomcsányi*: i. m. 29. l.

ezek a tételek, hogy a tudományos jogi irodalom művelőinek jórésze¹ ezt tartja a legtokéletesebb rendszernek.

Miben állnak hát e rendszer elvei? Röviden abban, hogy a vitás ügyek jogi természetét nem a vitában döntő hatóságok jellege szerint kell elbírálni, hanem a vitás ügy tartalmának jogi minősítése szerint. S hogy ez lehetővé váljék, először meg kell állapítani a vitás ügy tartalmát s csak azután lehet azt jogilag minősíteni.

A vitás ügy tartalmának megállapításánál pedig abból kell kiindulni, hogy a közigazgatási szervek elé terjesztettkérelem, illetve a bírósághoz benyújtott keresetlevél szerint mi tekintendő a kérelemben, illetve keresetben érvényesített jognak. E tekintetben nem a felek által használt kifejezések az irányadók, hanem azon tények jogi természete, amelyek a vita tárgyává tett jog megalkotásához szükségesek.

A kérelemben, illetve keresetben érvényesített jognak a tények alapján történt megállapítása után következik a jognak az érvényben lévő jogszabályok szerint való minősítése. A jog minősítésénél általában a kötelezettség jogi természete az irányadó. A jog minősítése szerint igazodik azután a vitás ügy közigazgatási jogi vagy magánjogi természete.

Pl. Az ágostai evangélikus egyház és kitért volt tagja között vita támadt abban a vonatkozásban, hogy utóbbi használhatja-e az általa korábban vásárolt sírhelyet annak ellenére, miszerint az ágostai evangélikus egyház a kitérőnek nem engedi meg az egyházi temetőben való temetkezést.

E vitát a hatásköri bíróság az 1931. évi június hó 27. napján kelt 29. számú határozata szerint a tartalmi rendszer elveinek alkalmazásával döntötte el. Döntésében kimondotta, hogy a vitás jogot közigazgatási természetűnek kell minősíteni. Indokaiban legelőször is megállapította a hatásköri bíróság a vitás ügy tartalmát. Ezt a kereseti előadás szerint eszközölte akként, hogy leszögezte, miszerint egy megvásárolt sírhely használati jogának kérdéséről van szó. Ezután következett a használati jognak az érvényben lévő jogszabályok szerint való minősítése.

A magánjog szabályai szerint — mondja a hatásköri bíróság — a sírhely forgalmon kívüli dolog, annak megvásárlása tehát magánjogi értelemben vett tulajdonjogot nem eredményezhet. A tulajdonjog továbbra is az ágostai evangélikus egyházat illeti, s a sírhely megvásárlása legfeljebb a közérdek által korlátozott használati jogot biztosít a szembenálló félnek.

A közigazgatási jog szabályai ezzel szemben akként rendelkeznek, hogy a szóbanforgó sírhelyet az ágostai evangélikus egyház tulajdonában, tehát köztulajdonban álló területnek kell tekinteni, mely a köztulajdon védelmén felül közegészségügyi, temetőrendészeti, felekezeti, ön-

¹ Pl. *Tóth L.*: i. m. 120. l. Hasonlóképpen *Merkel, A.* is a *Juristische Enzyklopädie* c. munkájában. Berlin und Leipzig, 1885. 84. l.

kormányzati és egyéb közérdekű oltalomban részesül.

Egyik oldalon látjuk tehát a használatijogot a közérdek korlátai között, másik oldalon pedig a köztulajdonjogot közérdekű részjogosítványokkal kiegészítve. És mert úgy a használati, mint a tulajdonjog közigazgatási jogi jogviszony tárgyul szolgáló dolgon áll fenn, azért, valamint a fent mondottakra is tekintettel, a vitás jogot közigazgatási jogi természetűnek kell minősíteni.

A magunk részéről a tételes közigazgatási jogi és magánjogi szabályok hatásköri rendelkezéseivel szemben, melyekkel az alaki rendszer operál, valamely vitás ügynek a hivatkozott jogszabályok egyéb, anyagi rendelkezései szerint való jogi minősítését az elméleti szempontokkal inkább összhangban állónak találjuk.

C) Alanyi rendszer

Említettük, hogy a közigazgatási jogi és magánjogi vitás ügyek jogi természetének vizsgálatánál a két szélső pólust az alaki és tartalmi rendszer képezi. A kettő között foglal helyet — mint közbeeső alakzat — az alanyi rendszer. Noha a tudományos jogi irodalomnak ez a legifjabb hajtása, a modern közigazgatási jogi és magánjogi írók nagyrésze¹ mégis már ennek a rendszernek az elveit alkalmazza a szóbanforgó ügyek jogi jellegének tudományos analizálásánál.

Míg az alaki rendszer a jogvita felett döntésre hivatott hatóság szervezetének jogi természete, a tartalmi rendszer pedig a vitás ügy tartalmát tevő jog tudományos minősítése szerint bírálja el valamely ügynek a jogi természetét, addig a most tárgyalt rendszer — mint a címe is mutatja a szembenálló felek, azaz a jogalanyok jogi helyzetének minősítése szerint ítéli meg, hogy a vitás ügy közigazgatási jogi vagy magánjogi természetű-e.

Mind a három rendszer megegyezik egymással abban, hogy a vitás ügy jogi jellegét az érvényben levő jogszabályok rendelkezései alapján kell vizsgálat tárgyává tenni. Ám az alaki rendszer a jogszabályok hatásköri rendelkezéseire, a tartalmi rendszer a jogszabályok egyéb, anyagi jogi normáira, az alanyi rendszer pedig a jogszabályokban szereplő alanyok jogi helyzetére tekintettel dönt.

Általános alanyi jogi elv, hogy ha valamely jogszabályban legalább egyik alanyként az állam, illetve annak valamelyik közigazgatási szerve van konkretizáltnak megjelölve, akkor az abban szabályozott ügyet közigazgatási jogi, ellenkező esetben — a szóbanforgó jogrendszerek viszonylatában — általában magánjogi természetűnek kell minősíteni.

E rendszer most körvonalazott elveit alkalmazta a hatásköri bíróság az 1922. évi április

hó 29. napján kelt 5. számú határozatának meghozatalánál, ami kitűnik e határozat indokolásának idevonatkozó részéből, ahol ezt olvashatjuk: »... ez a jogviszony pedig, minthogy egyik alanya községi önkormányzati testület, kétségtelenül közigazgatási jogi természetű«.

Az 1932. évi december hó 19. napján kelt 70. számú határozatát pedig így indokolja a hatásköri bíróság: »Ingatlannak... földbirtokrendezés céljára történt igénybevétele... közigazgatási jogviszonyt hoz létre, mégpedig... egyfelől a hatósági jogán fellépő állam, másfelől a megváltást szenvedő földhözjuttatott között...«

Vagyis mind a két esetben a szembenálló felek jogi helyzetének minősítése alapján tekinti a hatásköri bíróság közigazgatási jogi természetűnek a keletkezett jogviszonyt.

E rendszer fogyatékoságának tűnik fel, hogy a vitás ügyet kizárólag a szembenálló felek jogi minősítése alapján bírálja el, arra azonban nincs tekintettel, hogy az állam adott esetben magánjogi jogviszonyban is állhat az egyessel. Ez a fogyatékoság azonban csak látszólagos. Mert akkor, amikor az államot hatósági jogán fellépő jogi személynek minősíti, egyúttal kizárja annak is a lehetőségét, hogy az államról, mint magánjogi jogviszonyban álló személyről lehessen beszélni.

Már figyelmet érdemlőbb fogyatékosága e rendszernek, hogy ha a szembenálló felek mindegyike magánszemély, akkor a vitás ügyet általában magánjogi természetűnek minősíti, holott előfordul, hogy a vitás ügy ilyen esetben is közigazgatási jogi jellegűnek minősül. Nevezetesen akkor, ha a vonatkozó jogszabály szankcióinak érvényesítése a felektől különálló harmadik személy, valamely konkrétan meghatározott közigazgatási szerv akaratától függ.

Ilyen esettel az alanyi rendszer eddig nem számolt, így elveket sem produkált idevonatkozóan.

A tudományos jogi irodalom azonban pótolta e hiányt — kimondván, hogy ha a jogszabályban hivatkozott alanyok mindegyike magánszemély, a vitás ügy mégis csak oly esetben tekinthető magánjogi természetűnek, ha a jogszabály szankcióinak érvényesítése a jogalanyok valamelyikének akaratától függ. Ellenkező esetben az ilyen vitás ügyet is közigazgatási jogi jellegűnek kell minősíteni. Pl. A szomszédok között vitás, hogy a beltelkeiket elválasztó határvonalon kell-e, s ha igen, melyikőjüknek kell kerítést felállítani. Az a kérdés, hogy kell-e kerítést felállítani, elsősorban rendészeti kérdés. Ha ebből a szempontból érdekli az ügy a rendészeti (közigazgatási) hatóságot, akkor a rendészeti jogszabályok szankcióinak érvényesítése közigazgatási szervtől függ, miért is a vitás ügy közigazgatási jogi természetűnek minősül. Ha azonban rendészeti szempontból nem érdekli a közigazgatási szervet a kerítés felállításának kérdése, akkor az alkalmazandó magánjogi szabályok szankcióinak érvényesítése a felek valamelyikének akara-

¹ Igy pl. Szontagh V.: A közigazgatási jog elméletéről tartott debreceni egyetemi előadási szerint. Megjel. kézirat gyanánt. Debrecen, 1946/47. 8. l. — Továbbá Szladits K.: Közjog és magánjog. Megjel. a Magyar magánjog c. gyűjteményes könyv általános részében. Budapest, 1941. 11—20. l. (Szerk.: Szladits K.)

tától függ, miért is a vitás ügy magánjogi természetű lesz.

Vitatható kérdés, hogy mi történik olyankor, amikor a jogalanyok nem valamely jogszabály által létesített kooperáció folytán kerülnek egymással jogviszonyba, hanem a saját akaratukból (pl. valamely jogi tény folytán). Hogyan kell ilyenkor a közöttük létrejött vitás ügy jogi természetét minősíteni?

Jogszabály híján az állam hatósági jogán a legritkább esetben lép fel a magánosokkal szemben. Legfeljebb diszkrécionális közigazgatás esetén fordul elő ilyen. Ilyenkor a fenti elvek analógia útján leendő alkalmazása mellett kell minősíteni a vitás ügy jogi természetét.

De ugyancsak ad analogiam bíráljuk el a vitás ügy jogi jellegét akkor is, ha két magánszemély kerül egymással szembe. Ilyenkor annyiban le is egyszerűsödik a jogvita, amennyiben a szankciókat csakis a felek valamelyike érvényesítheti, mert nincs jogszabály, amely a felektől különálló harmadik személyt, nevezetesen valamely közigazgatási szervet ruházna fel ezzel a jogosítvánnyal. Ennek hiányában pedig a magánszemélyek között keletkezett jogviszonyt minden esetben magánjogi természetűnek kell minősíteni.

Végül előfordulhat olyan eset is, mikor a vitás ügy jogi természetét több, érvényben lévő jogszabály szerint is bírálat tárgyává lehet tenni. Ilyenkor azt kell vizsgálni, hogy a két jogszabály közül melyik az általános és melyik a különös szabály. Mert: *lex specialis derogat generali*. Ha pedig mind a kettő általánosnak vagy különösnek tűnik fel, akkor abból a szempontból kell a két jogszabályt mérlegre tenni, hogy melyik minősül kogens természetűnek és melyik diszpozitívnek. Előbbi ugyanis erősebb az utóbbinál. Pl. A régi tulajdonos a földbirtokrendezési eljárás során kapott ingatlanát haszonbérletbe adta. Mivel azonban a megváltási árat fizetni nem tudta, az ingatlanról lemondott. Az új tulajdonos a haszonbérletet nem ismerte el, miért is utóbbi sommás visszahelyezést kért. A szóbanforgó ügy jogi természetét el lehet bírálni a sommás visszahelyezésre vonatkozó szabályok szerint és el lehet bírálni a földbirtokrendezésre vonatkozó közigazgatási jogi természetű szabályok szerint. Mivel azonban általános és különös jogszabályok versenye esetén az utóbbiak nyernek alkalmazást, ezért a szóbanforgó ügy jogi természetét a közigazgatási jog szabályai szerint kell elbírálni.

D) Vegyes rendszer

Mivel a hatásköri összeütközési esetek túlnyomó része meglehetősen bonyolult, ezért az A)–C) alatt tárgyalt rendszerek ismertetett elvei alapján sokszor nem lehet megnyugtató módon elbírálni valamely vitás ügy jogi természetét. Különösen áll ez akkor, ha a szóbanforgó rendszerek elvei külön-külön alkalmaztatnak a gyakorlati esetre. Együttes alkalmazásról eddig nem lehetett szó, mert a kérdéses szabályok jogiro-

dalmunkban sem összegyűjtve, sem rendszeresen feldolgozva nem lettek. Csak természetes tehát, hogy a szétszórtan előforduló A)–C) alatti elvek szerint való döntés nem minden esetben hozta meg a kívánt eredményt. Felmerült a szüksége ezért egy olyan rendszer létesítésének, mely a leírt hibákon lenne hivatva segíteni. Erre a célra szolgál az ú. n. vegyes rendszer.

Az A)–C) alatt tárgyalt rendszerek közös ismertető jele, hogy valamennyien egy vitás ügy közigazgatási jogi vagy magánjogi természetének felderítésére törekcszenek. Viszont különböznek egymástól abban, hogy az említett célt valamennyien más úton iparkodnak elérni. És mert mind a három rendszer más-más szempontból teszi vizsgálat tárgyává a vitás ügyet, ezért nem lehet akadály a annak, sőt a kívánt cél elérése érdekében, adott esetben egyenesen kívánatos is, hogy valamely vitás ügy jogi természetét a heterogén szabályokkal dolgozó A)–C) alatti rendszerek ismertetett elveinek együttes alkalmazásával döntsük el. Lehet, hogy az A)–C) alatti rendszerek közül elégnék bizonyul kettő is, de lehet, hogy mind a három elveinek alkalmazása szükségessé válik. Ez attól függ, hogy milyen mértékben bonyolult a vitás ügy.

De vajjon nem fogja-e megzavarni tisztánlátásunkat a két, esetleg három rendszer különböző vonatkozású szabályainak aránylag nagyobb tömege? Egyáltalán milyen módszer lenne itt a legcélravezetőbb?

Álláspontunk szerint akkor járunk el helyesen, ha valamely vitás ügy jogi természetét elsősorban az alanyi rendszer elvei szerint vesszük vizsgálat alá. Ez a rendszer ugyanis — mint láttuk — nem elvi, hanem jogszerkezeti, tehát logikai eszközökkel dolgozik, ami pedig legközelebb áll a szóbanlévő jogrendszerek sajátosságaihoz.

Ha azonban e vizsgálat a jogeset legfinomabb analízise mellett sem eredményezne olyan jogi diagnózist, amelyhez kétség nem fér, akkor az alanyi rendszer elvein kívül az alaki rendszer szabályainak parallel alkalmazása mutatkozik legkézenfekvőbbnek. Ugyanis mindkét rendszer tisztán formai alapon nyugszik. Ehhez járul, hogy az alaki rendszer szabályai az alanyi rendszer elveit csak kiegészítik. Mert míg az alanyi rendszer a vitás ügyre applikált jogszabályban szereplő alanyok jogi helyzetének minősítése szerint bírálja el a kérdéses ügy jogi természetét, addig az alaki rendszer ugyancsak a vitás ügyre alkalmazandó jogszabály hatásköri rendelkezéseire vonatkozó elvek alapján ítéli meg az ügy jogi jellegét. Vagyis az előbbi a vitás ügyben eljárásra jogosult felek, az utóbbi pedig a vitás ügyben eljárásra hivatott hatóság minősítése alapján dönt.

S csak ha ilyen módon sem alakulna ki bennünk vitán felül álló vélemény, csakis akkor nyúlunk a tartalmi rendszer érdemi szabályaihoz. A tartalmi rendszer ugyanis kizárólag anyagi jogi elvek szerint ítél, amelynek sikeres alkalmazása elvi alapon nyugvó jogszabályokat tételez fel. Ám a közigazgatási jog szabályai — mint

már mondtuk — csak a legritkább esetben vezethetők vissza elvi alapra. A magánjog szabályai ezzel szemben általában elvi alapon nyugszanak.

Eppen ez az ellentét avatja a legnehezebb feladatok egyikévé azt a törekvést, mely a vitás ügy érdemi részét vizsgáló tartalmi rendszer elveinek a vitás ügy formai részét kutató alanyi és alaki rendszer szabályaival való közös síkra hozatalán fáradozik oly célból, hogy a vitás ügy jogi természetét elbírálható legyen.

Kétszeres nehézséggel kell tehát itt megküzdenie a döntésre hivatott szervnek. Egyrészt azzal, hogy a vitás ügyre applikálandó jogszabályok közül, melyek közül az egyik elvi alapon

nyugvó s arra rendszerint visszavezethető jogszabály (magánjogi), a másik pedig többé-kevésbé elvi alapot nélkülöző, sokszor logikamentes jogszabály (közigazgatási jogi), melyik választassék ki alkalmazandó jogszabályként, másrészt pedig azzal, hogy az így analizálásra kerülő jogszabály egyrészt a formai szempontokra tekintő alanyi és alaki rendszer, másrészt pedig az anyagi (érdami) vonatkozásokat szemelött tartó tartalmi rendszer elveinek egybevetésével bíraltassék el.

A döntésre hivatott szerv interpretációs készségén múlik, hogy mennyiben képes e feladatot helyesen megoldani.

Dr. Kovács Mihály

SZEMLE

Vámbéry Rusztem kilencévi távollét után visszaérkezett. Szeretettel üdvözljük, akit távolléte alatt is a lap szellemi vezetőjének tekintettünk. Legfőbb célunk, hogy lapunk hű maradjon ahhoz az irányhoz, melyet húsz éven át számára kijelölt.

Ha szemlét tart másfélévi munkánk fölött, meg fogja állapítani, hogy a lap az ő lapja maradt, nem lettünk hűtlenek ahhoz a gondolathoz, melynek lényegét búcsú cikkében fejtette ki: »a forradalmat követő jognak a múlt és jövő szintézisének kell alapulni, mert nem nélkülözheti sem a múltba vetett bizalmat, sem a jövőbe vetett hitet!«

És legfőbb kötelességünknek tartottuk, amit ugyancsak búcsú cikkében kiemel: a szókimondó bírálatot.

Aki Vámbéry multját ismeri, tudja, hogy nemcsak mint lapszerkesztő, hanem mint tudós író, hírlapíró és politikus a szókimondást tekintette élete vezető gondolatának. Voltaire mondotta: »Megmondani azt, amit gondolunk az élet vigasza.« És Vámbéry mindig és mindenütt megírta és megmondta kivétel nélkül mindenkinek azt, amit gondolt.

»Sohasem személyeket támadtunk, mondotta, csak törvényszegő vagy a jogfejlődés irányától elhajló próbálkozásokat, sohasem egyéni érdekekért küzdöttünk, hanem azért az igaz-

ságért, amely a hatalomnak — akár politikai, akár gazdasági és a tömegérdekeknek összefüggését az utóbbiak javára igyekezett megoldani. És ebben a küzdelemben egy pillanattig sem feledkeztünk meg arról, hogy a szabadság a jognak komplementuma.«

Ezért a szókimondásért Vámbéry nagy árat fizetett. Az igazságügyminisztérium nyomása alatt a kiadó 1934 végén megszüntette a lapot. Vámbéry tovább folytatta szókimondó bírálatát, 1933 után kivüle alig volt hírlapíró, író, politikus, aki oly bátran nyilvánította véleményét, mint ő. Kilenc évvel ezelőtt 1938-ban kénytelen volt az országot elhagyni, mert nemcsak személyi szabadsága, hanem amint azt a későbbi események eléggé igazolták, élete is veszélyben forgott.

Nem azért ment el, mert félt. Bátorságának számtalan jeleit adta. Elment, hogy tovább harcolhasson, tovább szabadon megírhasssa véleményét. Kilenc évig folytatta a harcot külföldön napilapokban, tudományos folyóiratokban, egyesületekben.

És most visszatért, mint Magyarországra USA követe.

Élete egy valóvá vált mese. De mindnyájunkat, akik őt ismerjük, szeretjük, nagyra becsüljük, egy gond bánt. Hogyan fogja összeegyeztetni az ő szókimondását a diplomata ismert féligazmondásával?

Vámbéry zsenialitása megfogja oldani ezt az áthidalhatatlannak látszó ellentétet is.

És van e téren egy nagy elődje: Bismarck, akiről Disraeli mondotta: Veszélyes ember, amit mond az igaz.

Üdvözljük Vámbéryt, de nem búcsúzunk tőle. Továbbra is miénk marad és reméljük, hogy amit másfél év alatt elmulasztott, azt pótolni fogja, mihelyt és amennyire azt a nagy és felelősségteljes munka, amit vállalt, meg fogja engedni.

T. M.

Szolgálati járandóság átértékelése

A Kúria gyakorlata szerint a pénz romlása következtében elértéktelenedett szolgálati járandóságokat a késedelmes munkaadó a szolgáltatás idején a kollektív szerződésekben megállapított munkabéreknek megfelelő összegben tartozik kifizetni.* Ezzel az állásfoglalásával a Kúria, a munkabér és a megélhetési költségek közötti összhangot kívánta helyreállítani. De figyelembe vette azt is, hogy a kollektív szerződésekben megállapított munkabér csak a legfontosabb közszükségleti cikkek beszerzését teszi lehetővé, hogy a kollektív szerződések alapján megszabott fizetéseket már a vállalatok anyagi erejének figyelembevételével állapították meg, és a vállalatok mai nehéz helyzetének eredménye az, hogy a munkavállalók a kollektív szerződések alapján békebeli bérüknek, fizetésüknek alig 50%-ához jutnak. (P. II. 2085/1946.) A munkaadói teljesítőképesség bizonyítéká-

* L. az időközben életbelépett 9540/1947 Korm. sz. rendeletet.

nak tekintette a Kúria azt a körülményt is, hogy a munkaadók *jelenlegi alkalmazottaiknak* a kollektív szerződésben megállapított béreket fizetni képesek.

Ettől az állandó gyakorlattá vált álláspontjától eltért a Kúria P. II. 886/1947. sz. végzésében. A perbe vont lapkiadó vállalat a szolgáltatás lehetetlenségével védekezett. Előadta, hogy 1944 decemberétől 1946 decemberéig a hadi események következtében előállott helyzet folytán semmiféle tevékenységet nem fejtett ki; *csaknem* minden vagyona takeréketben volt elhelyezve, ez a többszáz ezer pengős vagyona még 1945 március 1-én elegendő lett volna, hogy közel 200 alkalmazottjának felmondási illetményeit egyéb járandóságait kielégítse, de betétéhez a bankzárlat miatt nem tudott hozzájutni, mikor pedig hozzájutott, betétje már teljesen elértéktelenedett és ezért rajta kívül álló okból nem tudja volt alkalmazottait kifizetni. A Kúria azt találta, hogy ebben a védekezésben a méltányosabb átértékelésre vonatkozó kérelem is bennfoglaltatik és ezért a felbrazási bíróság ítéletét feloldotta, mert he a munkaadó teljesítőképessége vagyona túlnyomórészeinek elpusztulása folytán valóban megrendült: a teljes átértékelés elvének következetes alkalmazásának nézve indokolatlanul méltánytalan volna.

Ezt az új állásfoglalást nagy jelentőségénél fogva érdemes közelebbi vizsgálat tárgyává tenni. Az átértékelés általános szabálya szerint a valorizációs kulcs megállapításában a hitelező vagyoni helyzete mellett főképpen az adós teljesítőképességét is méltányos figyelembe kell venni. Ámde nem lehet figyelmen kívül hagyni a 8620/1946. M. E. sz. rendelet 8. § (1) bekezdésében foglalt azt a jogszabályt, hogy a kollektív szerződésben meghatározott munkabérnél sem többet, sem kevesebbet a 10.180/1946. M. E. sz. rendelet büntető szankciójának terhével fizetni és elfogadni nem szabad. Amint nem szabad kevesebbet fizetni a tényleges szolgálatban álló alkalmazottaknak, ugyanezen jogszabálynál fogva nem szabad kevesebbet fizetni a szolgálatból folyó járandóságok (visszatartott vagy felmondásiilletmény, végkielégítés stb.) címén azoknak sem, akik a szolgálatból kiváltak.

A 8620/1946. M. E. sz. rendelet 1. § (1) bekezdése *»a szolgálati viszonyban állók munkafeltételeit«* szabályozza, a 3. § (3) bekezdése szerint pedig a kollektív szerződés személyi hatálya kiterjed *»a szolgálati viszonyban álló munkavállalókra és azok munkáltatóira«*. Ebből nyilvánvaló, hogy a rendelet olyan munkaadó vállalatokra gondolt, melyek a kollektív szerződésekről szóló rendeletek életbelépésekor még működtek és tényleges alkalmazottakat tartottak. Ezzel a korlátozással tehát felállíthatjuk azt a jogszabályt, hogy működő és alkalmazottakat tényleg tartó vállalat rossz anyagi helyzetére hivatkozva éppúgy nem kérheti a szolgálatból kivált és a kollektív szerződés hatálya alá eső alkalmazottai szolgálati járandóságainak csökkentését, amint nem teheti ezt tényleges szolgálatban álló alkalmazottaival szemben.

Ez a szabály azonban nem vonatkozik sem a kollektív szerződés hatálya alá nem eső, vezető állásban volt alkalmazottakra, sem olyan vállalatokra, melyek működése a kollektív szerződések hatálybalépése előtt megszűnt, alkalmazottakat nem tartanak és vagyonuk túlnyomó részét elvesztették. Ha ilyen vállalatoktól egyik-másik volt alkalmazottja járandóságait teljes összegében be is tudná hajtani, ez csak a többi alkalmazott rovására történhetné, akik már kevesebbet tudnának behajtani, ami nem felelne meg az igazságnak. Ezért csak a viszonyok kényszerszerűen elnémetelt vállalatánál — *de csakis ennél* — volna megengedhető, hogy a bíróság a kollektív szerződésben már megjelölt átértékelésen túlmenően is kutassa a vállalat vagyoni helyzetét és teljesítőképességét. Természetes azonban, hogy ezt az elvet csak cum grano salis volna szabad alkalmazni, és a teljesítőképességet csak a legszigorúbb objektív vagyonvizsgálat alapján — és nem kizárólag tanu-
vallomásokból kellene megállapítani. Ugyanez áll a vezetőállású tisztviselőkre.

G. B.

Az ingatlan kétszeri eladását beszélte meg dr. Bardócz Béla a f. évi augusztus 20-iki számban és arra a jogi álláspontra jutott, hogy a második vevőnek csak a vételi szerződés megkötésekor kell jóhiszeműnek lennie, hogy szerzése meg-

támadhatatlan legyen, ezért az első eladásról ezt követően, de a tulajdonjogának bekebelezése előtt, szerzett tudomása ellenére kért tulajdonjogbekebelezést megtámadhatatlannak tartja.

Az O. P. T. K. 440. §-ának rendelkezéséből vonja le ezt a következtetést általánosságban, holott az állandó bírói gyakorlat szerint az O. P. T. K. és a tkvi rendelet csak a *jóhiszemű* nyilvánkönyvi birtokost védik, vagyis ez a § is csakis abban az esetben ad megtámadhatatlan tulajdonjogot a második vevőnek, ha tulajdonjogának bekebelezésére irányuló kérvényének beadása pillanatában is jóhiszemű volt.

Viszont abból az általa is helyesen felemlített jogszabályból, amely szerint ingatlan tulajdonjogának a megszerzéséhez érvényes kötelmi jogcím + tkvi bekebelezés szükséges, arra vonható alapos következtetés, hogy a jóhiszeműségnek a tulajdonjog bekebelezési kérvény beadása pillanatában is meg kell lennie, mert hiszen a dologi jogot: a tulajdonjogot, csak ebben a pillanatban szerzi meg, aki pedig tulajdonjogának *megszerzése pillanatában* nem jóhiszemű, azt jóhiszemű nyilvánkönyvi birtokosnak nem lehet tekinteni. Kétségtelen, hogy a két szerződés megkötése után, de a tulajdonjog bekebelezése előtt mindkét vevőnek pusztán kötelmi igénye van arra, hogy az eladó nekik az ingatlan birtokát és tulajdonjogát (tkvi bekebelezést) szolgáltatassa,

kétségtelen az is, hogy ezt a szolgáltatást az eladótól — tekintet nélkül a vevők jó- vagy rosszhiszeműségére — mindkét vevő követelni jogosult és

eladó a szolgáltatást mindkét vevő részére köteles is teljesíteni.

Kétségtelen azonban az is, hogy ugyanazt az ingatlant mindkét vevőnek semmiesetre sem tudja szolgáltatni.

Ebben a helyzetben — véleményem szerint — nem bízható az eladó tetszésére az, hogy melyik vevőnek szolgáltat, hanem kell szabálynak lennie, amely megmondja, hogy melyik vevőt illeti meg az ingatlan birtoka és tulajdona,

míg a másik vevő csak kötelmi címen léphet fel és csakis az eladóval szemben.

A »prior tempore, potior jure« elvből következik, de a nép egészséges jogérzéke is azt mondja, hogy

a szolgáltatás az első szerződés végjét illeti meg.

ezt pedig annak a második vevőnek is tudnia kell, aki szerződésének jóhiszemű megkötése után, de tulajdonjog bekebelezési kérvényének beadása előtt tudomást szerzett az első vételről és

aki ily tényállás mellett, miután közben jóhiszeműségét elvesztette, most már pusztá megelőzéssel nem is szerezhethet jóhiszemű, tehát megáramadhatatlan tulajdonjogot.

Az első vevő vétele mindkét szerződőfél, úgy az eladó, mint a vevő részéről hibátlan,

a második vevő vétele az eladó részéről nemcsak hibás, de a Kúria 21. sz. T. H. szerint az eladó ezzel a második eladással — ha a második vevő előtt az első eladást elhallgatta és a második vevő tulajdonjog bekebelezéséhez nem jut, — csalást, ha pedig tulajdonjog bekebelezéséhez jut, közokirathamisítást is követ el, mely utóbbinak — ha a második vevőnek a szerződés megkötése után, de tulajdonjogának bekebelezése előtt az első eladás tudomására jut s ő tulajdonjogát ennek ellenére is bekebelezteti, — a második vevő is tettestársává válik,

ezt a büntetendő cselekménnyel szerzett tulajdonjogot megvédeni nem lehet a bíróság feladata.

Mecser József

Szemelvények a Kúria gyakorlatából

1. A mozgóképszínház új engedélyesként átvett politikai párt a mozi birtokbavette és felperessel néhány hónapi továbbszolgálat után közölte, hogy szolgálataira igényt nem tart és hogy fizetést részére nem folyósít.

A felmondási illetmények és végkiel. iránt támasztott igényt a Kúria (P. II. 959/1947.) megítélte, elvetve a végkiel. igénnyel szemben támasztott azt a kifogást, hogy alperes mint új engedélyes nem felelős a korábbi engedélyesnél töltött szolgálatból fakadó végkiel. igényért, mert alperes felperest az 1945. májusban történt átvételt követően 1946. évi augusztus hó 16. napjáig az előző szerződés alapján alkalmazásban tartotta.

E ténnyel az alperes olyannak tekintendő, mint aki átvette az előző

engedélyest a felperessel szemben terhelő kötelmet is.

Az újabb jogfejlődés (lásd a kollektív szerződéseket) egyébként arra mutat, hogy a gazdaságilag gyengébb fél, a munkavállaló érdekében a szolgálati időt egységesnek kell tekinteni, a más munkáltatónál eltöltött szolgálati idő a javadalmazás szempontjából a későbbi munkáltatónál figyelembe veendő. A jogfejlődésnek ezt az újabb irányát fokozottabban kell érvényesíteni olyankor, mint jelen esetben is, amidőn a vállalat új tulajdonos kezébe került, aki a régi alkalmazottakat átveszi, a régi szerződés alapján tovább alkalmazza őket s csak hosszabb idő elteltével bocsátja el szolgálatából. Ilyen körülmények között a munkavállaló, ha nem kapná meg az egész és egységesnek tekintendő szolgálati ideje alapján kiérdemelt egész végkielégítést, máshonnan meg nem térülő kárt szenvedne, mert az alperes nem is állította, hogy felperes a régebbi szolgálatadójától, a mozgóképszínház korábbi engedélyesétől és tulajdonosától a nála töltött szolgálati ideje után járó végkielégítést az engedély megvonása és alperesre történt átruházása alkalmával megkapta volna.

2. A P. II. 227/1947. sz. nyugdíjperben alperes Rt. pergátló kifogást emelt, előadva, hogy részvényei a Szovjetországi Állam tulajdonába mentek át, így a nyugdíjigény ellene polgári perúton nem érvényesíthető.

A Kúria marasztal, megállapítván, hogy a részvények tulajdonában beállott változás a Rt. jogviszonyain változást elő nem idézett, ezzel ellentétes speciális jogszabály pedig nincs.

Ebben a perben foglalkozott a Kúria — tudomásunk szerint első ízben — a 11.700/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ában foglalt azon kitélések, amely szerint a német természetes és jogi személyek mindennemű magyarországi «vagyon» és «cselekvősége» megy át a Szovjetunió tulajdonába, értelmezésével, azaz, vajjon ez a kifejezés csak a vagyon pleonasztikus körülírása-e avagy annak az-e az értelme, hogy a kötelezettségek át nem szállanak. A Kúria a kérdésben érdemben nem foglalt állást, megállapítja azonban, hogy ha az idézett szakasz szerint átadandó «vagyon» és «cselekvőség» kifejezésnek lehetne is azt az értelmet tulajdonítani, hogy az átadandó

vagyon tehermentesen száll át, ez csupán az átadott részvényekre, nem pedig a fentebb kifejtettek szerint önálló jogalanyként működő alperes részvénytársaságra vonatkoztatható, amely átadás tárgya nem volt.

3. Az ügyvédi munkadíj mérséklésének kérdésével foglalkozott a P. II. 2.727/1946. sz. ítélet. Alperesek földbirtokrendezési ügygel kapcsolatban adtak ügyvédi megbízást felperesnek, hogy a megyei tanácsnál eszközölje ki a határozatnak saját hatáskörben való megváltoztatását. Felperes ügyvéd ezt el is érte, a megyei tanács kedvező döntése jogerőre emelkedett, a községi földigénylő bizottság azonban a döntést nem respektálta, alperesi ipari üzemeket is leltározott és oly mezőgazdasági ingatlanokat is birtokbavett, amelyek a határozat által mentesítettek. Az Országos Földbirtokrendező Tanács ezt utóbb, de csak részben, reparálta.

A Kúria az ügyvédi költségeket mérsékli, mert az ügyvédi munkának a kikötés alkalmával szemelött tartott eredménye nem következett be. Az összecszerűség megállapításánál figyelembe vette azonban a Kúria, hogy a szemelött tartott eredmény be nem következteért felperest, aki a kapott megbízást maradéktalanul teljesítette, felelősség nem terheli és a teljes eredmény elmaradása a földreform végrehajtásával felmerült rendkívüli nehézségekben találja magyarázatát.

4. Ugyancsak az ügyvédi költségekre vonatkozó állásfoglalás szempontjából emeljük ki a P. I. 2.150/1946. sz. ítéletet, amelyben a Kúria a BSzKRt. ellen 1946. augusztus 1. utáni baleseti járulékok erejéig részítéletet hozott, az 1946. augusztus 1. előtti időre járadék tekintetében pedig a pert a 4.010/1947. M. E. rendelet alapján felfüggesztette. A részítéletben azonban a perköltséget megítélte, mert «jóllehet a bíróság rendszerint csak a végítéletben, valamilyen az olyan határozatban, amely az eljárást előtte befejezi, intézkedik a perköltség megtérítése iránt (Pp. 424. §.), ez a rendelkezés a jelen esetben, amikor a tárgyalás folytatása és a pernek végítéssel eldőltése a bíróság és a felek befolyásán kívül eső körülményektől függ, mereven nem alkalmazható. A szóban levő rendelkezés szigorú betartása ugyanis azt jelentené, hogy a felperes jogi képviselője a perben eddig kifejtett

tevékenységével kiérdemelt munkadíjához hozzájutni bizonytalan ideig nem tudna, ami az ítélkezésnél mellőzhetetlen méltányosság követelményeivel ellenkeznék, annál inkább, mert a felperes egész követelésének jogalapja tekintetében nyertes lett.»

5. A P. III. 518/1947. sz. ítélet szakít azzal a helytelen gyakorlattal, amely szerint a közhivatalnokkal szemben megállapítandó (in concreto végleges) nótartásdíjösszezszerű megállapításánál a férj lakbérét nem kell figyelembe venni.

Ugyancsak figyelemreméltó az ítélet atekintetben is, hogy a férj újabb házasságkötését, mint tartásdíjcsökkentő tényezőt nem veszi figyelembe, mert »a volt férj tetszése szerint köthet ugyan új házasságot, az ebből származó törvényes tartási kötelezettségének terhét azonban még közvetve sem háríthatja át volt feleségére... annak számításbavételét volt feleségével csak különös méltánylást igénylő körülmények esetében igényelheti.«

6. A 200/1945. M. E. sz. rendelet hatályát tárgyzza a P. IV. 893/1947. sz. ítélet.

A peres felek közt létrejött megállapodásnak, amely szerint alperesek felperesnek átvett üzletrészek fejében járadékot és szérumforgalmuk után százalékokat tartoznak fizetni, teljesítését a földművelési miniszter felperes zsidó származására tekintettel előbb felfüggesztette, majd végleg betiltotta.

»Ez a betiltás a 200/1945. M. E. sz. rendelet által hatályát veszítette.

Ezek folytán a peres felek szerződése helyreállt. A szerződés hatályának helyreállításából következik egyrészt, hogy a feleknek kötelezettségeiket a szerződés szerint és értelmében teljesíteni kell, másrészt, hogy a késedelem is az eredeti szerződés szerint következett be és bírálendő el.

Az alperesek tehát a szerződésben vállalt kötelezettségeiket teljesíteni tartoznak és minthogy a felperes jogi és vagyoni érdekeinek sérelme már magában a kellő időben való teljesítés elmaradása által bekövetkezett, a késedelemük 1941. augusztus 1-i hatállyal állapítandó meg, tekintet nélkül arra, hogy a földművelésügyi miniszter ..... rendelkezése törvényszerű volt-e vagy nem.»

Ez utóbbi deklarációval a követelésnek 1941-re visszanyúló ártérkelését indokolja a Kúria.

Ugy gondoljuk, erre az indokra a valorizálhatóság érdekében nem lett volna szükség, hiszen a valorizációs igény a késedelemtől független (az legfeljebb százalékemelő tényezőként jön számba). Másfelől az említett deklaráció helyességéhez szó fér. Az adóskésedelem következményei általában exkulpálhatók, márpedig a minisztérium intézkedése, ha azt nem az adós provokálta, a késedelemet kétségtelenül exkulpálja. A 200-as rendelet ezen ex post nem változtathat.

7. Ugyancsak a 200-as rendelet körében kelt a P. VI. 2.575/1946. sz. ítélet. Felperesek 12 éves használatuknak az 1942. XV. t.-c. 13. §-a alapján idő előtt történt felmondása címén érvényesítenek kárigényt. A Kúria elutasítja, kifejtve azt, hogy a 200-as rendeletben foglalt tilalom csak a jelenre és jövőre vonatkozik, a korábbi törvények hatálya idején létesült ügyletek ezen jogszabályok szerint bírálendók el és nincs alapja annak a felperesi álláspontnak, amely szerint a zsidótörvények és rendeletek visszamenőleg (ex tunc) helyezték volna hatályon kívül.

8. A 200-as rendelet körében az aktorátus kérdésére vonatkozik a P. V. 230/1947. sz. ítéletnek alábbi kijelentése:

»Bár ennek az igénynek érvényesítése első sorban X. Y.-ra tartoznék, figyelemmel azonban arra, hogy a per adatai szerint még az 1944. évi május havában internálás alá került, mint zsidó vallású egyén, s azóta híre veszett, gyermekeit, mint törvényes örököseit édesanyjuk által képviselten a m. Kúria az adott esetben felperesként feljogosítottak tekintette.«

ami a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet aktorátus-szabályának a 200-as rendelet területére való, bár nem elvi-élő kiterjesztéseként jelentkezik, — figyelemmel arra, hogy a holtta nem nyilvánított X. Y. törvényes örökösről a szó technikai értelmében beszélni nem lehet.

9. Az örökhagyó vagyonát elajándékozta. Törvényes oldalági öröklés jogcímén az ajándékozás turpis voltát vitató és az ajándéktárgyat követelő felperes azt adja elő, hogy örökhagyó nevelt lánya és ennek gyermekei javára végrendelkezett volt és ezt a végintézkedést hatálytalanítottta az említett ajándékozással.

A Kúria a keresetet elutasítja.

»Mivel azonban az alperes a keresettel szemben a felperes jogutódi minőségének hiányával kifogásként nem védekezett és a perben nincs adat arra, hogy a keresetben megnevezett végrendeleti örökösök az állított végrendelet alapján öröklési igényt érvényesítettek volna, az örökhagyó által elajándékozott ingatlan visszakövetelése iránt a felperes törvényes oldalági örökösi minőségben az ügyletnek a jóérköcsökbe ütközése esetében is csak akkor léphetne fel sikeresen, ha a nyilván mind a két fél részéről erkölctelen ügylettörténtvagyonaátruházás tekintetében az előbbi állapot helyreállítása a méltányosságnak és az erkölcsi szempontoknak megfelelne.

A megállapított körülmények között azonban, amidőn az örökhagyó az erkölctelennek állított jogügylettel nem a felperestől vonta el az örökséget, aki egyébként mint oldalági rokon nem volt köteles-résztve jogosult, hanem a felperes saját előadása szerint végrendeletében kedvezményezett nevelt leányának és ennek gyermekeinek végrendeleti öröklését hiúsította meg a megtámadott ajándékozási szerződéssel, — a méltányosság és az erkölcsi szempontok nem indokolják a jogsegély megadását ahhoz, hogy a felperes kapja meg azt a vagyont, amelyről az örökhagyó a kereset megalapozásául előadottak szerint az erkölctelennek állított ajándékozás előtt a felperes jogainak sérelme nélkül mások javára végrendelkezett.«

Az indokolás (de csak az indokolás) nem meggyőző. Felperesnek az előadása, hogy örökhagyó más személy javára végrendelkezett, az ő perlési jogát peremptóriusan szünteti meg, mert az ipso iure öröklési rendben a végrendeleti örökösök a halál tényével tulajdont szereznek, felperesnek tehát éppen saját előadása szerint nincs öröklési joga. Ekkor pedig közömbös, vajjon az ügylet, amely felperes jogait nem érinti, erkölctelen-e vagy sem, mert az aktorátussal nem bíró felperes az ügylet erkölctelenségét sem érvényesítheti. Az sem látszik helyesnek, hogy a Kúria előbb feltételeken — az ügylet erkölctelensége, illetve méltányos indok fennforgása esetére — koncedálja felperes aktorátusát, majd a méltányosság fennforgását éppen a

felperes által előadott, mások javára fennálló örökjog címén zárja ki, holott ez a másokat illető örökjog, mint mondtuk, a felperes-örökjogát per absolutum kizárja és méltányossági kérdésként semmiképpen sem bírálható el.

Hogy a végrendeleti örökösök igényt nem érvényesítettek, közömbös, — mert jelen per szempontjából, felperes irányában örökjoguk fennállásra nézve felperes előadása irányadó. (P. III. 330/1947.)

10. Csupán elméleti okból foglalkozunk a P. V. 791/1947. számú ítélettel. A felperes sommás visszahelyezést kér. A fellebbezési bíróság megállapítása szerint alperes a közigazgatási hatóság határozata alapján helyezkedett birtokba. Ezzel szemben felperes arra hivatkozott, hogy a közig. hatóság határozata valótlan tényen is alapult. A Kúria ezt figyelmen kívül hagyja mert »a perben nincs adat arra, hogy alperes valótlan adatokkal a közig. hatóságot megtévesztette volna, a megtévesztés bizonyítása nélkül pedig a bíróság az illetékes közigazgatási hatóságnak a hatáskörébe tartozó kérdésben hozott határozatát a döntés helyes volta szempontjából nem bírálhatja felül«, amiből a contrario az látszik következni, hogy a polgári perben bizonyítás tárgya lehet, hogy az egyébként saját hatáskörében eljáró közig. hatóság döntése megtévesztés folytán jött létre és ez esetben a polgári bíróság által felülbíráható.

11. Felek az ingatlan-vételárat 1945. október 13-án létesült megállapodásukban napoleon egyenértékében határozták meg, a vételár október 22-én volt esedékes. Az ügyletkötés napján a tőzsdét bezárták. 1945. október 17-én hatálybalépett a 7.160/1945. M. E. sz. rendelet, amely a n. érmék szabad forgalmát megszüntette. Így a megállapodásbankikötött piaci vagy tőzsdei ár kiszámíthatatlanná vált. A Kúria megállapítása szerint ezt nem helyettesítheti a N. B. által meghatározott árfolyam, amely a szabadforgalmi árnál lényegesen alacsonyabb volt, sem pedig a n. aranytartalmának értéke, mert felek nem ezt kötötték ki.

Ilyen tényállás mellett a Kúria a szerződést hatályát veszítettnek monotta ki, mert »az anyagi jogszabály értelmében a szerződés hatályát veszti és ennél fogva attól bármelyik fél visszaléphet, ha valamely lényeges feltevés, amely nélkül a felek az

ügyletet meg sem kötötték volna, utóbb meghiusult, illetve tévesnek bizonyult.

A fentebb kifejtettek szerint a szerződő feleknek azon lényeges és feltétel gyanánt is ható feltevése, hogy a vételár kifizetésekor a napoleon-érmék szabad forgalomban lesznek és az így kialakuló árfolyam lesz az alapja a vételár kiszámításának, a teljesítés határideje és a felperes teljesítése előtt életbelépett törvényes rendelet folytán meghiusult, ezzel a felek előre nem számolhattak, ezekből a szerződés az idézett jogszabály értelmében hatályát veszítette, az eladók tehát jogosan léptek attól vissza még a megkötés napján és ragaszkodtak mindvégig ezen visszalépéshez. (P. V. 654/1947.)

A döntés kétségtelen helyessége mellett csak elméleti jelentőségű az a kérdés, szükség volt-e a »feltételezés« jogilag kétes értékű fogalmához nyúlni (amelyet Windscheid tanítása ellenére egyes kivételektől — például Pht. 285 — eltekintve a jogrendszerek nem igen recipiáltak) és nem lehetett volna-e a kérdést a jogi lehetetlenülés fogalmával megoldani.

12. A volt községi nyilasvezető felperes ingatlanainak és ingóinak elkobzása iránt a községi földigénylő bizottság a megyei bizottsághoz előterjesztést tett, a nemzeti bizottság pedig felperes ingóit elárvereztette. »Felperes vagyonának elkobzása tekintetében még ma sincs határozat.«

A Kúria a nemzeti bizottság tagjai elleni kárigényt megítéli, miután eljárásuk »önkéntes és jogtalan volt.«

Bár lehetséges, hogy az eset körülményei — az, hogy a nyilasvezető, tehát már ezen minőségénél fogva az Nr. 17., ill. az Nr. 12. §-a alá eső néppellenes bűnös időszérűnek tartja »in lumine fori versari« — befolyásolják véleményüket, az ítéletet aggályosnak vagy legalábbis nem szükségszerűnek tartjuk.

A 600/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-ának fogalmazásából (»E rendelet 4—6. §-ában említett cselekmények elkövetőinek tulajdonát képező földbirtokok a megművelésükre szolgáló összes eszközökkel, élő és holt gazdasági felszerelésükkel az államra szállnak át.«) ugyanis arra lehet következtetni, hogy az átszállás ipso iure áll be és az elkobzó hatá-

rozatnak csak deklaratorius hatálya van. Ezen felfogás mellett pedig nem lett volna akadálya annak, hogy a bírósága P. 234. §-ának alkalmazásával bevárja az elkobzási eljárás befejeztét. Mert ha az elkobzás ex tunc hatállyal történőnek tekintendő, az elkobzó határozat létrejöttétől függetlenül a községi nyilas vezetőnek aktorátusa nincs.

13. A tüdőbaj miatt katonai szolgálatra alkalmatlan szabósegédet 3 havi közérdekű munkaszolgálatra hívták be. A bemutató szemlén a katonaeorvos kérdésére jelentette, hogy beteg, az egyik tüdeje »ki van kapcsolva«, bár mint szabó dolgozik otthon, de állandó orvosi felügyelet alatt áll, — mire az orvos olyasféle válasszal, »hogy akkor ki fogod bírni három hónapig itt is« »bal phrenikotomia, műtét utáni állapot m. k.« (munkaszolgálat, könnyű munkára fogható) jelzéssel minősítette. Ezt követően az utóbb elhaltának 3 napon át ki kellett vonulnia, majd felülvizsgálatra jelentkezett, néhány nap múlva, október 11-én »jan« jelzéssel leszerelték; — október 24-én meghalt. Az igazságügyi orvosi tanács véleménye szerint a munkaszolgálatos állapotának hirtelen rosszabbodása a munkaszolgálat teljesítésével összefüggésben van, az főleg a hideg esős időben naponként való kivonulásoknak tulajdonítható.

A fentemlített osztályozás a kivonulásokat és kiképzést megengedte.

A Kúria a hátramaradott kártérítési keresetét a kincstár ellen elutasítja, mert a kincstár közegeinek csak oly cselekményeiért felel, amelyekért azok saját felelőssége is megállapítható volna (976. E. H.) Minthogy azonban az akkori szabályok értelmében fenti osztályozás »valószínűleg« helytálló és a vonatkozó előírásoknak és utasításoknak megfelelő volt, a közegek felelőssége megállapítható nem volna. (P. IV. 347/1947.)

A döntést teljesen tévesnek tartjuk. Ha egy katonai szolgálatra alkalmatlan beteg munkaszolgálatában oly minősítést kap, hogy az ebből folyó beosztása halálát okozza, vagy hirtelen bekövetkezett halálában legalább is közrehatott, úgy ipso facto kizárt, hogy valakinek a felelőssége megállapítható ne legyen.

Mert ha az »M. K.« minősítés a kivonulást megengedte, úgy azt a sorozó katonaeorvosnak tudnia kell,

Igy tehát — legalább is józan polgári felfogás szerint — vagy nem adhatott volna ilyen jelzést, vagy ha ilyen jelzést adnia kellett, úgy e mellett fel kellett volna tüntetnie, hogy a munkaszolgálatost kivonultatni nem szabad.

Ha végül mindez téves, úgy valaki mint súlyosan vétkes felel azon szabályzat kiadásáért, amely mellett ez az eredmény beállhatott.

Mindenféle konstrukció lehetséges, csak az nem, hogy egy embertelen utasítás, vagy egy megfelelő utasítás embertelen alkalmazása ember halálát okozhassa és ezért senki felelős ne legyen.

14. A Kúria P. II. 1.128/1947. számú ítélete szerint az üzemi bizalmi az 55.000/1945. Ip. M. sz. rendelet 14. §-ának 2. bekezdésében az üzemi bizottság tagjai részére biztosított az a jog, hogy megbízásuk megszűnésétől számított 2 éven belül rendes felmondással el nem bocsáthatók, meg nem illeti, mert »ezt a kivételes jogállapotot biztosító jogszabály a bizalmi egyénekre kiterjesztve nincs és ezt kivételes jellegénél fogva kiterjesztően magyarázni nem lehet«.

Lásd erre vonatkozóan a f. évi VII. számban 107. oldalon 7. sor-szám alatt közölt törvényszéki ítéletet és arra vonatkozó jegyzetet.

15. A P. IV. 646/1947. számú ítélet szerint »az előző állapot helyreállítása kérdésében is alkalmazni kell a Pp. 394. §-ának azt az általános szabályát, hogy a marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet. E tekintetben a hivatalból való intézkedésnek az állandó bírói gyakorlat szerint csak kivételesen, nevezetesen csak abban az esetben van helye, ha a felperes a szerződés érvénytelenségének vitatása mellett visszaköveteli azt, amit a szerződés alapján teljesített. Ez esetben a felperes igényének alapossága esetén kérelem nélkül is határozni kell arról, hogy az eredeti állapot az ellenfél javára is helyreállíttassék.«

A Kúria ugyanezen tanácsa ugyanebben a kérdésben már egy korábbi 1946. évi határozatban is így határozott. A határozatot regisztrálni sajna elmulasztottuk.

Ezzel az állásfoglalással szemben a korábbi bírói gyakorlat következetesen arra az álláspontra helyezkedett, hogy »a jogügylet érvénytelensége vagy hatályának megszűntése esetére a feleknek a szerződés-

kötést megelőző állapota hivatalból is helyreállítandó«.

(P. V. 7.882/1930. Jogi Hírlap VI. évfolyam 1.263. számú eset. Ugyan-így P. V. 1.164/1932., Jogi Hírlap VI. kötet 969. számú eset és P. V. 3.912/1933., Jogi Hírlap VIII. 581. számú eset.)

A Kúria két tanácsa tehát elvi kérdésben ellentétes gyakorlatot folytat.

16. A P. IV. 816/1947. számú ítélet a politikai párt jogi személyiségével foglalkozik, megállapítva azt, hogy »a Magyar Kommunista Párt politikai célú pártszervezet, azonban életműködésével elengedhetetlenül összefügg az is, hogy az ehhez nélkülözhetetlenül szükséges anyagi eszközöket a maga számára biztosíthassa. Ez pedig önként értetődően csak jogok szerzése, illetve kötelezettségek vállalása útján történhetik, vagyis működésével szükségképp vele jár, hogy a magánjogi forgalomba is bekapcsolódjék.

A Kommunista Párt tehát jogok és kötelezettségek alanya lehet«.

hogy továbbá a Magyar Kommunista Pártnak szervezeti szabályzata és szervezete van és így jogképes testület, jogi személy.

(L. ezzel kapcsolatban ifj. dr. Nagy Dezső »a politikai párt jogi személyiségéről« tavalyi évfolyamunk 48. és 77. oldalán megjelent tanulmányát.)

Megállapítja továbbmenően az ítélet, hogy mivel a szervezeti szabályzat legfőbb szervként a központi vezetőséget jelöli meg és a vidéki szervezetek részére vagyoni jogi kérdésekben képviselői jogot kifejezetten nem biztosít, a központi vezetőség részére fenntartottnak kell tekinteni az ilyen kérdésekkel kapcsolatos minden olyan határozást, vagy döntést, mely nem a mindennapi élet szükségleteinek biztosítása körül merül fel.

17. Az 5.000/1946. (B-lista) rendelet egy-egy kérdésével foglalkozik a P. II. 858/1947. és P. II. 1.255/1947. számú ítélet. Előbbi azt a perjogi kérdést dönti el a munkaügyi bíróság hatáskörének megállapításával, igénybe veheti-e a munkavállaló a polgári perutat a rendelet 4. §-ának 6. bekezdése ellenére, amely a B-lista bizottság határozatának a bíróság előtt való megtámadását megtiltja, — olyan esetben, amikor olyan munkaadó (Székesfehérváros Községi Takarékpénztár) B-listázott, aki sem

a rendelet 1. §-ában felsorolva nincs, sem reá a rendelet 13. §-a alapján ki nem terjesztetett.

Utóbbi pedig közelebbről foglalkozik azzal a kérdéssel, vajjon a rendelet 13. §-a alapján a Községi Takarékpénztárra kiterjesztett-e és ugyancsak nemleges eredmény jut. A kiterjesztés kérdésében az alperes által hivatkozott minisztertanácsi határozatot a bíróság többek között azért sem látta alkalmazhatónak, mert alakilag nem felel meg a 13. § követelményeinek, ami nyilván úgy értendő, hogy a kiterjesztésnek rendelettel kell történnie.

Sz. Zs.

Színleges per?

Hozzászólás a Kúria P. V. 395/1946/14. sz. ítéletéhez. (Közölve a Jogtudományi közlöny perjogi döntvénytárában, 127. sorsz. a.)

A kérdéses ítélet indokolásában kifejtett elvi álláspont szerint a Kúria jogosnak, megengedettnek tekintti a végrehajtás megszüntetése iránt a törvény rendes útján, a végrehajtás megszüntetése iránti és a perújító kereset szabályaira tekintet nélkül indított külön keresetet — akkor, »ha a végrehajtás elrendelésének alapjául vett jogerős ítélettel befejezett pert a felek egészben vagy részben színlegesen vagy bizonyos cél érdekében oly megállapodással folytatták, hogy a felperesnek az ítéletet egyáltalán nem vagy csak korlátozott terjedelemben lesz joga végrehajtani, és az egyik fél a megállapodást megszegve »azon túlmenő terjedelemben kért végrehajtást a másik fél ellen. Ekkor ugyanis a végrehajthatónak a színleges kereseti kérelem folytán megítélt szolgáltatásra anyagi végrehajtási joga nincs.«

Ez az álláspont — szerény nézetem szerint — szöges ellentétben áll az »anyagi jogerőnek« a magánjog mellett inkább a közjogban gyökerező elvi szabályával.

Az »anyagi jogerő« szabálya u. i. elsősorban kógens, közjogi szabály, amely csak másodsorban érinti és rendezi a felek magánérdekeit, illetve konkrét jogviszonyait. — Ez a közjogi jelleg domborodik ki már a Pp. azon rendelkezésében, mely szerint: »a bíróság az ítélet jogerejét hivatalból veszi figyelembe«. Ami gyakorlatilag nyilván azt jelenti, hogy a magánfelek akarata, egymásközi —

netán eltérő — »megállapodása« egyáltalán nem érinti a szabályszerű létrejött bírói ítéletek anyagi jogerejét és semmi tekintetben sem korlátozhatja és nem zárhatja ki a jogerő törvényes, valamint szükségképeni következményeit. Más különben értelmét s célját vesztené az »anyagi jogerő« egész intézménye s a bírói ítélkezés ereje, tekintélye alapján megdőlné. Mert hiszen a per, az ítélet bármikor a pusztán egyéni önkény és különböző obskurus meszterkedések eszközévé válhatna.

A »színleges kereset«, »színleges per« és a csak »színleg« kiszolgált bírói ítélet, — amire az itt elemezett kúriai határozat többször utal s amit, számomra érthetetlen módon, egész természetesnek vesz. — mindez a színlegesség a bírói eljárást már eleve nem érintheti. Mert hiszen a perben, az ítélkezésnél nemcsak kettőn, — azaz nemcsak a felperesen és az alperesen, — áll a vásár, hanem ott van a jogvédelmi és jogszolgáltatási tevékenységnek még egy döntő tényezője, az Állam, illetve az államhatalmat megtestesítő bíró! És — épp ezért — a jogszolgáltatás során szabályos, érvényes általában csak az lehet, ami mindhárom tényező tudomása és akarata mellett történik. Mivel pedig az Állam a Pp. 411. §-ában a maga részéről már eleve kijelenti és tudtára adja — imperative! — a feleknek, hogy az ügy érdemében hozott s a keresettel érvényesített jog iránt határozó bírói ítélet »jogerőssé« válik; továbbá mivel ez a »jogerősség« azt jelenti, tartalmilag azt foglalja magában, 1. hogy az ítélethozatalkor a felek közt az ítélet rendelkezése s megállapítása szerint, — s nem másképp, — áll fenn a kereseti — konkrét — jogviszony, 2. hogy ez az egyszer elbírált jogviszony újabb, »eredeti«, vagy »külön« per tárgyává többé nem tehető, 3. hogy az ítélet csakis a tényállását megdőntő új bizonyítékokon alapuló perújítás útján változtatható meg, 4. hogy az ítélet alapján a jogosított félnek joga van a marasztalt fél ellen az ítéletben meghatározott szolgáltatás teljesítése, illetve kikényszerítése végett kielégítési végrehajtást vezetni, (az erre vonatkozó különleges szabályok keretei között, vagy esetleg maga az ítélet által megszabott keretekben), mindezekből a közjogi jellegű, kögens szabályokból s illetve szempontokból

szükségképp következik, hogy a felek »reservatio mentalis«-ának, vagy bármiféle »színlelésének« a perben, a bíróság előtt egyáltalán nincs, nem lehet helye, illetőleg a per s az annak eredményeként létrejövő bírói ítélet szempontjából nincs, nem lehet semmi értelme s jelentősége, azaz semmi jogi értéke és következménye. Vagy más szóval: a pernek a felek részéről való esetleges »színlelése«, — ami különben teljesen egyértelmű a bírósággal szemben való összejátszással és hazugsággal, — az ily színlelés nem teszi sohasem »színlegessé«, alakilag vagy anyagilag érvénytelenné magát a pert s magát az ítéletet is és az utóbbit nem fosztja meg semmi tekintetben és mértékben a jogerő-képességtől, az »anyagi jogerőnek« magánjogilag és közjogilag egyaránt imperative meghatározott tartalmától s hatásaitól.

Szerintem tehát épp ellenkezőleg áll a tétel, mint ahogy azt a szóbanforgó kúriai határozat indokolása leszögezi: a csak színlegesen keresetbe vett jog iránt — érdemben — határozó bírói ítélet is feltétlenül a Pp. 411. § értelmében vett »res iudicatá« teremt a felek közt és az így létrejött jogerős ítélet is feltétlenül anyagi végrehajtási jogot biztosít a nyertes félnek, s ezeket a közjogilag garantált, szükségképeni jogi hatásokat vagy következményeket a másik fél csakis a(z) (alap) perben való, jóhiszemű, szabályszerű, azaz a valóságot a bíróság előtt híven feltáró védekezéssel, illetve, ha ezt bármi okból elmulasztotta, kizárólag — ugyancsak jóhiszemű, szabályszerű — perújítás útján háríthatja el. S ami, külön is kiemelve, az anyagi, végrehajtási jogot) illeti, ez az ítélet »anyagi jogerejében« szükségképen, önként értetődően bennefoglaltatik, épp ez a Pp. 411. § szerint »jogerős« ítéletnek egyik legfontosabb tartalmi része vagy tulajdonsága! — (Ez annál inkább áll, mert hiszen a végrehajtási jog lényegében csupán »alaki jog« és kielégítési végrehajtás elrendelésének s foganatosításának helye van a csak alakilag jogerős bírói ítélet alapján is. — L. Pp. 410. §, Ppé. 31. §, 35. §.

A általam képviselt elvi álláspontot legfeljebb azzal a végső konkluzióval lehetne még kiegészíteni, mintegy betetőzni, hogy: a magánfeleknek az ítélet anyagi jogerejének meghiúsítására vagy korlá-

tozására irányuló — előzetes — megállapodása, mint törvénybe (s esetleg a jóerkölcsökbe) ütköző ügylet, eredettől fogva semmis és érvénytelen.

Ez, amint a fentebb előadottakból világosan következik, természetesen, úgy s illetve csak az olyan esetekre értendő, midőn a felek a maguk egymásközi megállapodását titokban tartják, elhallgatják a bíróság előtt s így a bíróság nem a valódi vagy nem a teljes támyállás alapján hozza meg ítéleti döntését, — holott a valódi és teljes tényállás feltárása s arra alapított megfelelő kérelem mellett a bíróság a felek jogviszonyát teljesen és véglegesen rendező ítéletet hozhatna. *Ha és amennyiben* a feleknek ez az eljárása (eltitkolás, színlelés) azt célozza, hogy az ítélet csak színleg legyen jogerős, azaz hogy a bíróság ítélete ne valódi és érvényes anyagi jogot állapítson meg, *úgy és amennyiben* a felek megállapodása közrendbe ütközik és ez okból semmis, érvénytelen. De ez nem jelenti azt, mintha a felek elvolnának zárva a valódi és teljes tényállásnak utóbb, perújítás útján való érvényesítésétől. Sőt az ítélet »anyagi jogereje« feltétlen érvényesülésének hangsúlyozása épp azt kívánja kidomborítani, hogy a felekre nézve nemcsak lehetséges, de kötelező is vagy már a perben (tudniillik az első vagy alapperben) magában, vagy legalább szabályszerű perújítással előadni s érvényesíteni mindent, ami az ő teljes és valódi jogviszonyuk megállapításához s elbírálásához szükséges. Csak az lehetetlen és megengedhetetlen, miszerint a színleges pert folytató s ekként a bíróságot félrevezető felek eljárása különlegesen honoráltassék azzal, hogy reájuk az egyébként általános érvényű »anyagi jogerő« ne vonatkozzék és őket még a perújítás szabályai se kössék s korlátozzák semmiben. Azt u. i., hogy az anyagi és alaki jog szabályait betartó, nyíltan, jóhiszeműen eljáró felekkel szemben a színlelő, titkolódzó s ekként bírósági vagy eljárási szempontból mindenestre rosszhiszemű felek ilyen előnyöket vagy kedvezményeket élvezzenek, azaz kivéve, mentesítve legyenek még az »anyagi jogerő« s illetve a perújítás alapvető, általános szabályaitól is, — ezt igazán nem lehet alátámasztani semmi logikus és elfogadható indokkal, akár a tételes, strikt szabályok,

akár a »méltányos jog« szemszögéből nézzük a dolgot. Elvégre a bíróság elé lehet vinni és szabályszerű, jogerős ítéleti rendezés tárgyává lehet tenni mindenféle jóhiszemű és jogszerű megállapodást, bármily komplikált tartalmú és akár közeli, akár távoli célra irányuló legyen is egyébként. Így például az idézett kúriai határozat tárgyát tevő esetben is mindjárt az első perben akadálytalanul előadható s jogerős ítéleti döntésre bocsátható lett volna mindaz, amit a felek a való helyzet, az ő teljes és valódi megállapodásuk s annak célja tekintetében elhallgattak. S így már az első perben elérhették, biztosíthatták volna maguknak azt, amit utóbb, a Kúria szóbanforgó határozata által, szerintem, merőben tévesen, indokolatlanul tolerált és megengedett »külön« perben ügyis feltárni s a bíróság jogerős döntésére bízni kényszerültek!

Az előbb végső konklúzióként leszögezett tétel tehát más oldalról, vagy más, közvetlenebb szavakkal így is megfogalmazható: a felek eltitkolhatják a bíróság előtt a való helyzetet s valódi céljaikat. Folytathatnak különböző »színleges« pereket. De ezt mindenkor csak a »saját veszélyükre«, azaz a színleges perben hozott ítélethez magához kapcsolódó »anyagi jogerő« teljes és feltétlen érvényesülése mellett, e jogerő összes következményeinek terhe alatt tehetik.

Dr. Hraskó Gyula.

A 6.800/1945. M. E. sz. rendelet 8. §-a sok vitára és eltérő bírói gyakorlatra ad alapot. Ez a rendeletszakasz ugyanis a Pp. 644. §-ának 2. bekezdését módosítva olyként rendelkezik, hogy »az államügyész részére, ha a házassági perben félként nem szerepel, értesítésnek és közlésnek csak abban az esetben van helye, ha erre vonatkozó kívánságát a bíróságnak bejelenti, vagy ha a felek valamelyike külföldi állampolgár«.

Ez a rendelkezés a gyakorlatban azt jelenti, hogy az államügyész a házassági perek ítéletéről tudomást nem szerez. Viszont a Pp. 644. §-ának 3. bekezdése helyébe lépő Te. 55. §-át a 6.800/1945. M. E. számú rendelet nem érintette és így az államügyésznek a fellebbviteli joga továbbra is változatlanul fennáll, ami a házasságot tárgyzó ítéletek nagy-

jelentőségű jogerőre emelkedésének kérdésével kapcsolatban figyelmen kívül nem hagyható.

Az államügyész ilyként törvényileg intézményesített fellebbezési jogának, valamint a házassági ítélet vitathatatlan jogerejének a biztosítása céljából nyilvánvalóan vagy egy valóságos, vagy pedig egy vélelmezett tudomásszerzési időpontot kell alapul venni. Ebben a tekintetben Simor Antal: »A házasság felbontását módosító rendelet stb.« című művében a Rendelet hivatkozott 8. §-ából önként folyó következményként szegezi le, hogy a házassági per ítéletét kihirdetése által már az államügyésszel közölni kell tekinteni.

Ugyanezt az álláspontot teszi magáévá a Budapesti Ítéltábla a P. III. 1.462/1947/14. számú ítéletében, amelyben arra figyelmezteti az I. fokon eljáró törvényszéket, hogy az államügyész részére a bontóítélet írásban közlésének elrendelésével jogszabályt sértett.

Kétségtelen, hogy a Pp. 682. §-ának 1. bekezdése értelmében a jogerőre emelkedése után — a házasság fennállásának kérdésében — már többé perújítással sem megtámadható érvénytelenítő, vagy bontóítéletek messzemenő kihatású jogerejének kérdését gondos vizsgálat tárgyává kell tenni és e tekintetben minden kétség, vagy tévedés lehetőségét ki kell küszöbölni. Kétségtelen továbbá az is, hogy ennek a nagy horderejű jogerőnek és következményeinek beállta addig meg nem állapítható, amíg az összes fellebbvitelre jogosultak e joggal való élésének a lehetősége is végleg meg nem szűnt. Éppen ezért a Pp. 672. §-ának utolsó bekezdése úgy rendelkezik, hogy a házassági perekben az ítéletek csak a fellebbvitelre nyitva álló határidő elmulasztása miatti igazolási határidő eltelte után emelkednek jogerőre.

Ha már most az államügyész fellebbviteli joga a Te. 55. §-a értelmében továbbra is fennáll, viszont a R. 8. §-a értelmében az ítéletek közlésének az államügyésszel — a felsorolt kivételektől eltekintve, tehát az esetek túlnyomó többségében — »helye nincsen«, úgy természetesen felmerül a kérdés, hogy a R. 8. §-ának gyakorlati alkalmazása az államügyész fellebbviteli jogát szünteti-e meg, vagy pedig azt esetleg a felek valamelyikének újabb ház-

ságkötéséig, vagy — a tudomásra jutás soha be nem következte folytán — az idők végtelenjéig kiterjeszti?

Ha tehát figyelembe vesszük egyrészt azt, hogy az államügyész törvényileg is biztosított fellebbviteli joga a kijátszások meggátolása és a bírói tévedések helyrehozatala végett is közérdekből elvileg is és gyakorlatilag is fontos és így érintetlenül fenntartandó,

másrészt pedig azt, hogy a bontóítéletek jogerejébe vetett közbizalom fenntartása, valamint az általuk létesített személyi állapotoknak az idők és a jogalkotások változásaitól független biztosítása még fontosabb közérdek,

akkor nyilvánvaló, hogy a bírói gyakorlatnak e két fontos szempontot a kisebb jelentőségű alaki akadályok leküzdésével kell érvényre juttatnia.

A kérdés megoldásánál két szemben álló alaki akadállyal kell számolnunk. Az egyik a Pp. 399. és 480. §-ának azok a rendelkezései, amelyek a kihirdetett ítélet teljes kiadományának kézbesítés útján való közlését írják elő és a fellebbezés határidejét az ilyekénti közléstől számított 15 napban szabják meg. A másik a R. 8. §-a, amely kimondja, hogy az ítéletet sem kell az államügyésszel közölni, illetőleg »a közlésnek nincs helye«.

Minthogy az előbbi tételes jogszabályok rendelkezéseit az alaki és anyagi jogerő egész rendszerének felborítása nélkül semmiféle bírói gyakorlattal hatályon kívül helyezni nem lehet, ennél fogva megváltoztatatlan alaki jogelvként kell elfogadni, hogy a jogorvoslati határidő folyása az ítélet közlésének napjától kezdődik és a jogerő csak a fellebbezési és az igazolási határidők lejártá után állhat be. Viszont a R. 8. §-ának a közlésre vonatkozólag kizáró, de nem imperatívus megtiltó rendelkezésével szemben az ítéletek az államügyésszel való közlésének további gyakorlatban tartásával a kérdés kimondott jogszabálysértés nélküli megoldása kézenfekvőnek mutatkozik.

A kifejtett sokkal fontosabb szempontok ezt az alaki szabály előli kényszerű kitérést indokoltá teszik annál is inkább, mert ez a »kitérés« senkire nézve sem jár semmi hátrányos következménnyel és e mellett a R.-nek az a célkitűzése is nagyrészt megvalósul, hogy az államügyészé-

gek a töméntelen bontóperi iratok és határozatok közlésével járó teher-től mentesüljenek.

Viszont az a másik felvetett megoldás, amely szerint a megsemmisítő-, érvénytelenítő-, vagy bontó-ítéletet kihirdetésekor már ez által az ügyészszéssel közöltnek kell tekinteni és az ügyészszégre nézve a jogorvoslati határidőt ettől kell számítani, sokkal kevésbé mutatkozik elfogadhatónak és gyakorlatba vehetőnek.

A jogerő ugyanis csak a fellebbviteli és az igazolási határidő elmulasztása folytán következik be, viszont minden mulasztás megállapításának a kiinduló pontja — perrendileg is és logikailag is — a tudomásul vétel. A Pp. 399. és 480. §-ának egyszerű mellőzése folytán az ítéletről tudomást nem szerzett ügyészszéssel szemben a fellebbezési és igazolási határidők elmulasztottságát megállapítani, a törvénynek és az észszerűségnek is kirívó megsértése lenne és gyakorlatilag az államügyész törvényileg biztosított, közérdekű jogorvoslati jogának megszüntetését jelentené.

Minthogy azonban a hivatkozott jogi műben és táblai ítéletben megnyilvánuló ellentétes álláspont is érvényes jogszabályon, a 6.800/1945. M. E. sz. rendelet 8. §-án alapszik,

és minthogy a felvetett két megoldás közül az egyik rendeleti jogszabály részbeni mellőzését, a másik pedig törvényes jogszabály megsértését jelentené,

ennélfogva nyilvánvalóan jogszabályösszeütközés forog fenn, amely az eltérő és indokolt álláspontok folytán önként kialakuló, egységes bírói gyakorlattal kiegyenlíthetőnek nem mutatkozik.

Amennyiben tehát a törvényhozói akarat kifejtett álláspontomnak megfelelően az államügyész közérdekű jogorvoslati jogát a R. 8. §-a mellett is elvileg és gyakorlatilag fenntartani kívánja, úgy ennek a rendeletszakasznak például az alábbi jogszabállyal való kiegészítését látnám szükségesnek:

a semmisségi per ítélete, valamint a házasság érvénytelenségét, vagy felbontását kimondó ítélet azonban az államügyésszel mindig közlendő. Viszont a megtámadó-, vagy bontókeresetet elutasító ítélet kihirdetése által az államügyésszel közöltnek tekintendő.

Minthogy a semmisségi perben hozott ítélet jogorvoslattal való közérdekű megtámadására helytadó, vagy elutasító volta esetén egyaránt szükség lehet,

viszont a megtámadási- és bontóperekben csak a helytadó ítélet sértet közérdekét,

ennélfogva ez a kiegészítő jogszabálytervezet a jogszabályösszeütközés kérdését fontos részében az első, nem fontos részében pedig a második álláspont szerint oldaná meg, egységes és célszerű gyakorlatot teremtené és megszüntetné azt a jelenlegi viasz helyzetet, amely szerint az államügyész fellebbviteli joga elvileg az egész vonalon fennáll ugyan, gyakorlatilag viszont alig érvényesülhet.*

Dr. Kisvárday-Papp Tibor

Szerintünk a jogszabályösszeütközést a Te 55. §-ának hatályon kívül helyezésével kellene megszüntetni. Azok a szempontok, amelyek a Te 55. és 56. §-ának keletkezésénél irányadók voltak, a R gondolatvilágával amúgy sem egyeztethetők össze. A Te 56. §-a túlnyomó részben hatályon kívül helyezett (R 56. §.), az 55. § megérdemli ugyanezt a sorsot. Így megszabadulnánk attól a perjogi abszurdumtól, hogy a Ht értelmében a perben félként felépni nem jogosult államügyész a felek akarata ellenére fellebbvitellel élhet.

Sz. Zs.

A budapesti törvényszék gyakorlatából

Lakásügyek

Felmondás érvényességének kimondása iránti perre a bérlemény fekvése szerinti bíróság kizárólagos illetékességgel bír, ilyen perben illetékességi alávetésnek (Pp. 45. §.) helye nincs.

»Felperes keresetet indított alperes ellen a budapesti I—III. ker. járásbíróság előtt oly bérleményre vonatkozó felmondás érvényességének kimondása iránt, amely bérlemény az I—III. ker. járásbíróság illetékessége alá tartozó területen fekszik, s amely bérleményre a bérleti jogviszonyból keletkeztető vitás peres igények elbírálására okirattal a budapesti központi járásbíróság kizárólagos illetékessége kötött ki.

Jelen bérleti viszony megszüntetése iránti per a Pp. X. címében szabályozott eljárás alá tartozik.

Az I—III. ker. járásbíróság a Pp. 180. §. 3. pontjában írt pergátoló okból a pert ítélettel megszüntette, kimondván, hogy illetékessége meg nem állapítható, mivel a Pp. 45. §-ának első bekezdése értelmében arra való tekintettel, hogy jelen perre a Pp. kizárólagos illetékességet nem állapít meg, peres felek kiköthették a budapesti központi járásbíróság illetékességét. A Pp. 45. §. második bekezdése alapján pedig alávetés esetében a fekvési hely szerinti illetékességet akkor nem lehet igénybe venni, ha a felek okiratban úgy állapodtak meg, hogy a perben csak az okiratban megjelölt bíróság legyen illetékes.

A Pp. 45. §-a az illetékességi alávetést csak az oly vagyoni jogi perekben engedi meg, amelyekre nézve a törvény kizárólagos illetékességet meg nem állapít, már pedig bérleti viszonyok megszüntetése iránti perekben a per tárgya azon felmondás érvényességének kimondása, amely a Pp. 621. §-a értelmében a bérlet tárgyának fekvése szerint illetékes bíróság útján érvényesíthető. A fellebbezési bíróság megítélése szerint ez az illetékesség kizárólagos annál is inkább, mert a Pp. 623. §. első bekezdéséből ezen illetékesség kizárólagosságára lehet következtetni, s mert a Kúria VI. 3967/1929. számú elvi jelentőségű határozatában ezen illetékesség kizárólagossága mellett foglalt állást, s amelyet a törvényszék gyakorlatában követ.

A Pp. 621. §-a értelmében lakás, más helyiség vagy terület bérletét mind a bérbeadó, mind a bérelő a bérlet tárgyának fekvése szerint illetékes járásbíróság útján felmondhatja.

A bérleti viszonyok megszüntetésére irányuló eljárásra a Pp. 19. §-a alapján kifejlődött állandó gyakorlat kizárólagos illetékességet állapít meg. Kizárólagos illetékességnél eltérésnek helye nincs azért, mert ha a felek akarata a kizárólagos illetékességen változtathatna, ez ellentétben állana a kizárólagos illetékesség jogi természetével, tehát minthogy tévedett az elsőbíróság a jogszabályok értelmezésében és így alkalmazásában, mindezeknél fogva a törvényszék az elsőbírósági ítélet megváltoztatásával a Pp. 518. §-a értelmében az ügyet további tárgyalás és érdemi határozathozattal véget az elsőbírósághoz vissza-

utasította. (1947. III. 18. 31. Pf. 451/1947/6.)

Társbérlet mikor minősül albérletnek?

... az alperessel létesített jogügylet megkötésénél a felperes olyan helyiségeket bocsájtott át, amelyeket az akkor életbenlévő jogszabályok értelmében átadni köteles nem volt, mert ama szobák számának meghatározásánál, amelyekre a bérlőnek igénye van, a hadifogság vagy elhurcolás folytán távollévők jelenlévőknek számítottak.

Ebből, továbbá abból a körülményből, hogy az alperes és háznépe bútorhasználatot is élvezett, valamint olyan mellékhelyiséget (fürdőszoba) használt, amelynek használata a társbérletből nem folyik, a törvényszék azt állapította meg, hogy itt a társbérlet színe alatt burkolt albérlet jött létre. Erre mutat különben az a körülmény, hogy a létrejött megállapodásban pontosan meghatározták ama személyek körét, akik az alperes által kivett lakrészben lakhatnak. Ez szintén csak albérletnél szokásos, míg a bérló joga a befogadandó személyeket illetően az ágyrajárok-tól eltekintve korlátozva nincsen.

Mindezek folytán a törvényszék a 8000/1946. M. E. sz. rendelet 5. §-át alkalmazhatónak nem találta... (1947. IV. 11. 26. Pf. 306/1947/7.).

Az orosz katonaság által igénybevett bérleményért az igénybevétel tartama alatt a bérló nem tartozik bért fizetni.

... alperes két szobából álló kereseti lakrészét az orosz katonai parancsnokság az orosz hadsereg tagjai részére igénybe vette, a kereseti két szobában 1946. augusztus havában és a felmondás időpontjában orosz katonák laktak és ezért az alperes nem használhatta.

... alperes a kereseti lakásnak az orosz katonai parancsnokság részéről történt igénybevételéről a felperest még a felmondás előtt értesítette.

Az állandó bírói gyakorlatban (a Kúria 7348/1926. számú határozata) követett jogszabály szerint, ha a bérlemény használhatatlan, a bérló nem tartozik erre az időre bért fizetni.

Ugyancsak a Kúria 6484/1933. számú határozata értelmében ha a

bérlemény a bérbeadó hibájából, tehát nem a bérló hibájából, használhatatlan, bérfizetésre, mint viszontszolgáltatás teljesítésére a bérló nem köteles.

A fentebb idézett határozatok egybevetéséből nyilvánvaló, hogy ha a bérlemény a bérló hibáján kívül válik használhatatlanná, a bérló erre az időre a bér fizetésére nem köteles.

Minthogy a megállapított tényállás szerint alperes a bérleményt 1946. évi augusztus havában rajta kívül álló okból nem használhatta, a törvényszék jogi megítélése szerint alperes a fenti időre nem volt köteles bért fizetni. Ezért alperes bérfizetési késedelme sem állapítható meg.

Tévedett tehát az elsőbíróság, amikor az 1946. évi augusztus havi bér nemfizetés miatt tett felmondást érvényesnek mondotta ki. (1947. II. 3. 31. Pf. 2112/1946/7.)

A bérló által ideiglenes jellegű rabitzfallal kettéosztott szoba a 8000/1946. M. E. sz. rendelet 4. §-a szempontjából egy szobának számít.

A becsatolt bérleti szerződés szerint a bérló négy szobás lakást bérel azzal a kötelezettséggel, hogy az általa húzott rabitzfallat, (mellyel az egyik szobát ketté osztotta) kiköltözésekor a háztulajdonos kívánságára le kell bontania. A bérlemény tehát négy szobás lakás...

Ilyen tényállás mellett tévedett az elsőbíróság, amikor a bérleményt 5 szobás lakásnak minősítette, mivel az ilyen ideiglenes jellegű rabitzfallal a lakásnak az eredeti építési és lakhatási engedélyben megállapított jellegét nem változtatja meg. Tekintettel arra, hogy a bérleti szerződés szerint is 4 szobás lakást bérelt ki a bérló, annak folytán a törvényszék álláspontja szerint annak megfelelő bért kell fizetnie. (1947. IV. 2. 31. Pf. 710/1947/3.)

... Az előszoba (hall) ... lakószobának nem tekinthető, mert ablaka a lépcsőházba, tehát nem udvarra és nem közterületre nyílik ... (1947. IV. 2. 31. Pf. 710/1947/3.)

Telekkönyvi eljárás

A telekkönyvi hatóság a végrehajtás elrendelésének helyességét felül nem bírálhatja és a helytelenül elrendelt végrehajtást is köteles telekkönyvileg jogatosítani.

A törvényszék elrendelte a kielégítési végrehajtást az ingatlan-tulajdonos ellen s megkereste a telekkönyvi hatóságot, hogy az ingatlanon bekebelezett jelzálogjogra a végrehajtási jogot jegyezze fel.

A telekkönyvi hatóság a végrehajtási jog feljegyzését elrendelte.

Az ingatlantulajdonos a végzést felfolyamodással támadta meg azon az alapon, hogy a törvényszék ellene nem volt jogosult elrendelni a végrehajtást azért, mert a végrehajtó őt mint dologi adóst a jelzálogból való kielégítés térése iránt nem is perelte, ellene marasztaló bírói határozat, amely végrehajtható közokiratként a végrehajtás elrendelésének alapjául szolgálhatna, eddig nincs hozva, a csupán a személyes adós ellen kibocsájtott váltófizetési meghagyás alapján a perben részt sem vett és el sem marasztalt dologi adós ellen végrehajtás elrendelésének nem lehet helye.

A törvényszék a felfolyamodásnak nem adott helyet. Indok: ... a Vht. 136. §-a, miután első bekezdésében akként rendelkezik, hogy a kielégítési végrehajtás elrendelése esetében a bíróság a végrehajtási zálogjog bekebelezése, illetve a végrehajtási jog feljegyzése végett a végrehajtási kérvénynek egy példányát a végrehajtást elrendelő végzéssel ellátva az illetékes telekkönyvi hatósághoz teszi át, második bekezdésében félreérthetetlen határozottsággal, parancsolóan elrendeli, hogy a »megkeresett telekkönyvi hatóság, amennyiben telekkönyvi akadály fenn nem forog, a végrehajtási zálogjog bekebelezését ..., illetőleg a végrehajtási jog feljegyzését elrendelni köteles.«

E jogszabály világos rendelkezése folytán, — bár a törvényszék jogi meggyőződése szerint is helyes a felfolyamodónak az az álláspontja, hogy a dologi adós ellen csak a jelzálogból való kielégítés térése iránt ellene indított perben kezelt végrehajtható közokirat (ítélet, egyesség) alapján lehet helye végrehajtásnak, s hogy a csupán a személyes adóst marasztaló határozat alapján a dologi adós ellen végrehajtás el nem rendelhető, — még sem állt módjában helyt adni a telekkönyvi hatóság végzése ellen irányuló felfolyamodásnak, mert annak vizsgálata, hogy az egyébként kétségtelenül hatáskörében eljár — végrehajtás elrendelésére törvényes

jogkörrel bíró — perbíróság a végrehajtást helyesen rendelte-e el, a telekkönyvi hatóság hatáskörén kívül esik.

A telekkönyvi hatóságnak ugyanis, mint végrehajtást foganatosító bíróságnak, vizsgálnia csak azt áll jogában, hogy a végrehajtást olyan hatóság rendelte-e el, amelynek általában hatásköre van végrehajtás elrendelésére is, s hogy a foganatosításnak nincsenek-e telekkönyvi akadályai (Vht. 136. §.) ideértve a kifejezett tiltó rendelkezéseket is, egyébként a végrehajtás helytelen elrendelésével netán okozott sérelmek orvoslása a végrehajtást elrendelő végzés ellen használható felfolyamodás útjára tartozik.

Mivel az első felfolyamodású bíróságként eljáró törvényszék általában hatáskörrel bír kielégítési végrehajtás elrendelésére és mivel a végrehajtást elrendelő végzésben foglalt megkereséssel szorgalmazott telekkönyvi bejegyzések tekintetében semmiféle telekkönyvi akadály fennem forgott, és azok semmiféle kifejezett tiltó rendelkezésekbe nem ütköznek, a telekkönyvi hatóság a megkeresés teljesítését meg nem tagadhatta, hanem köteles volt az elrendelt végrehajtást a megkeresésnek megfelelően telekkönyvileg foganatosítani. (1947. V. 6. 21. Pf. 1481/1947/4.)

Lemondhat-e a várományos az általa kötött szerződésben halála esetére örökösei, mint harmadik személyek javára is kikötött dologi várományi jogról?

Az ingatlanra fel volt jegyezve az a tulajdoni korlátozás, hogy ha a tulajdonos (A) a néhai X. Y. végrendeletében meghatározott s általa elismert kötelezettségeit megszegi, úgy az ingatlan tulajdonjoga N. N.-re, illetve ennek elhalálozása esetében törvényes jogutódaira háramlik. E tulajdoni korlátozás nem X. Y. végrendeletében foglalt erre vonatkozó intézkedés alapján jegyeztetett fel, hanem az A. és N. N. között létrejött szerződés alapján.

Ezt az ingatlant A. eladta, az adásvételi szerződést N. N. is aláírta s abban beleegyezését adta, hogy a javára és örökösei javára feljegyzett tulajdoni korlátozás (háramlási jog) lemondása folytán töröltessék.

A telekkönyvi hatóság a vevő tulajdonjog bekebelezés iránti kérelmét elutasította azzal az indoklással, hogy a szóbanforgó tulajdoni korlátozás egyedül N. N. hozzájárulása alapján nem törölhető, mert ez az elidegenítési tilalmat is magában foglaló feljegyzés N. N. törvényes jogutódainak javára szolgál s annak törléséhez valamennyi jogutód hozzájárulása, ideértve még a születendő gyermekek helyett a gyámhatóság által adandó hozzájárulást is, volna szükséges, viszont annak igazolása, hogy hány jogutód van, a telekkönyvi eljárásba be nem illeszthető.

Az érdekelték felfolyamodása folytán a törvényszék a telekkönyvi hatóság végzését megváltoztatta s a szóbanforgó feljegyzés törlésének elrendelése mellett elrendelte a tulajdonjog bekebelezését a vevő javára. Az indoklásból:

„... a tulajdonjogi korlátozás feljegyzése nem az örökhagyó végintézkedésén alapult, hanem az örökösödési eljárás folyamán A. és N. N. között létrejött megállapodáson, tehát élők közti jogügyleten.

E szerződés lényeges tartalma az, hogy az esetben, ha a tulajdonos az örökhagyóról reá háramlott ági vagyon tekintetében olyan rendelkezéseket tenne, amelyek meghiusítanák az ági vagyonnak a többi ági örökre leendő visszaszállását, ez az esemény, mint bontó feltétel, feloldja a szóbanforgó ingatlanra vonatkozó tulajdonjogát és a tulajdonjog átszáll N. N.-re, illetve ha az említett bontófeltétel bekövetkezésekor N. N. már nem élne, törvényes örököseire. Vagyis a szerződés alapján a szóbanforgó bontó feltételtől függően dologi várományi joga van N. N.-nek az ingatlan tulajdonára, illetve attól a további (halasztó) feltételektől függően, hogy N. N.-t túléljük és az A. tulajdonjogát feloldó bontófeltétel ezután, de még az ő életükben következik be, ugyancsak dologi várományi joga van N. N. törvényes jogutódainak is. E dologi várományi jogok biztosítására a Tkrts 131. §-a értelmében helyénvaló volt a kikötött feltételeknek telekkönyvi feljegyzése. E feljegyzés, mint az elidegenítés és terhelés tilalmát is magában foglaló tulajdonjogi korlátozás telekkönyvi akadályát képezi annak, hogy A. az ingatlan tulajdonjogát élők közti elidegenítő ügylettel másra átruhazza.

Ámde a szerződésen alapuló dologi várományi jogáról a várományos joghatályosan lemondhat. Már pedig ha a várományos esetleges jövőbeli jogairól lemond, megszűnik az elidegenítést akadályozó tulajdoni korlátozás.

A jelen esetben a szóbanforgó tulajdonjogi korlátozásról N. N. telekkönyvi bekebelezésre alkalmas alakban kiállított okiratban (adásvételi szerződés 7. pontjában) lemondott a vétel tárgyát képező ingatlant illetően és erre nézve a telekkönyvi törlésre az engedélyt is megadta, tehát ha csak az ő dologi várományát biztosítaná a feljegyzett tulajdonjogi korlátozás, kétség sem lehetne a tekintetben, hogy a korlátozás törlésének és a tulajdonjog bekebelezésének nincs többé akadálya. Ámde az a kérdés, hogy N. N. lemondása kihat-e a törvényes jogutódaira is, illetve azok várományi jogát is megszünteti-e.

A törvényszék ezt az ügydöntő kérdést igenlően döntötte el. Ugyanis N. N. törvényes jogutódai nem szerződő felek, hanem javukra az esetleges jövőbeli tulajdonjog átszállásnak kikötése az N. N. és A. közötti szerződésben történt, tehát a jogutódok mint kedvezményesek várományi joga harmadik személy javára szóló szerződésen alapul.

Már pedig a harmadik személy javára szóló szerződésre vonatkozó jogszabályok szerint, bár a kedvezményes a szerződésben részére kikötött jogot már a szerződés megkötésével megszerzi, de ez a joga egyelőre rendszerint a kedvezményező rendelkezése alatt áll, így legalább is addig, amíg a szerződő felek valamelyike a kedvezményest a javára kötött szerződésről nem értesíti, a kedvezményező rendelkezik a kedvezményes jogáról. Sőt a kedvezményező rendelkező joga, ha a kedvezményes joga halasztó feltételhez van kötve, kétség esetében az értesítés után is fennmarad, amíg a feltétel nem teljesül, áll ez különösen olyan esetre is, amikor a szerződés szerint a kedvezményes részére a szolgáltatásnak a kedvezményező halála után kell történnie, vagy ha még meg nem levő személy a kedvezményes.

Mivel jelen esetben a kedvezményesek esetleges jövőbeli joga halasztó feltételhez (jogelődük túlélése) van kötve s ez a feltétel még nem teljesült, amennyiben N. N.

életben van, s a kedvezményesek részére a szolgáltatás csakis a kedvezményező halála után történhet, illetve javukra a tulajdonjog átszállása csak N. N. halála után állhat be, mert N. N. életében a bontó-feltétel bekövetkezése esetén a tulajdonjog őrá száll át s nem a kedvezményesekre, — kétségtelen, hogy a rendelkező jogi — még ha a kedvezményesek a javukra szóló szerződésről értesítve is vannak — jelenleg is N. N.-nél van s így nevezett teljes hatállyal jogosult a kedvezményesek jogáról is rendelkezni, következésképp N. N.-nek a kedvezményesek jogára is kiterjedően tett lemondó nyilatkozata folytán a tulajdoni korlátozás megszűnt, ehhez képest a vevő javára a tulajdonjog bekebelezésének nem lévén akadály, a telekkönyvi hatóság végzésének e részbeni megváltoztatásával a kért bejegyzéseket elrendelni kellett.» (1947. IV/22. 21. Pf. 1.239/1947/2.)

Végrehajtási eljárás

A vasútvállalatnak postatakarékpénztári csekkszám- követeléseit külön végrehajtás alá nem vonhatók.

A bírói kiküldött végrehajtató kijelölésére lefoglalta és rendelve nyíltatva a végrehajtást szenvedő vasútvállalatnak a postatakarékpénztári csekkszám- követeléseit.

Végrehajtást szenvedő elkésetten beadott előterjesztésében kérte az összeírt csekkszám- követelésekre nézve a kiküldött eljárását megsemmisíteni azzal az indokolással, hogy a vasútvállalat csekkszám- követeléseit az 1881: LXI. t.-c. 26. §-a értelmében a vasútnak olyan vagyontárgyát képezik, amelyek külön bírói foglalás és végrehajtás alá nem vonhatók.

Az elsőbíróság az előterjesztést mint elkésetten visszautasította, azonban abból kiindulva, hogy az 1881: LXI. t.-c. 26. §-a ellenére történt foglalás a közérdeket sérti, a kiküldött eljárását hivatalból megsemmisítette.

E végzés ellen irányuló felfolyamodását végrehajtató arra alapította, hogy az 1881: LXI. t.-c. 26. §-ának rendelkezései, mint kivélt tartalmazó jogszabály, kiterjesztőleg nem alkalmazhatók. Már pedig az az elsőbírói álláspont, hogy a csekkszám- követelést is csak az 1881: LXI. t.-c. 26. §-a értelmében a vas-

útnak egy egészet képező ingatlanai és azok összes tartozékaival együtt lehet végrehajtás alá vonni, a jogszabály kiterjesztő magyarázatát és alkalmazását jelenti, mert a törvényhely csak a vállalatok pénztáraiba begyűlt készpénzbevételt jelöli meg olyan vagyontárgyként, mely külön végrehajtás alá nem vonható.

A felfolyamodás nem alapos.

A fenthivatkozott törvényhely valóban megjelöli azokat a vagyontárgyakat, amelyeknek lefoglalása csak úgy lehetséges, hogy azok, mint egy egészet képezők együtt és összességükben vehetők foglalás alá, amiből következőleg a felsorolásban meg nem jelölt egyéb vagyontárgyakat a vasútvállalat ellen fogatósított végrehajtás során külön is lehet foglalni. Ilyen vagyontárgyul jelentkezik a vasútnak harmadik személlyel szemben fennálló követelése is.

A csekk jogi alapját tekintve ugyan harmadik személlyel szemben fennálló számlakövetelés, azonban abból a szempontból, hogy a csekkszám- lán elhelyezett pénzösszeg külön végrehajtás tárgya lehet-e vagy sem, figyelembe kell venni azt a gazdasági célt is, amit a csekk és a csekkszám- la szolgál. A csekk célja a készpénz fizetés helyettesítése és a bank (jelen esetben a postatakarékpénztár) lényegében a csekkszám- latuladonos pénztárosa. Ha ehhez még figyelembe vesszük azt a további körülményt is, hogy úgy maga az állam, mint az általa fenntartott vállalatok pénzkezelése kötelezően a postatakarékpénztári csekkszám- lán történik, helyesen csak arra a következtetésre és jogi eredményre juthatunk, hogy a magyar államvasutak postatakarékpénztári csekkszám- lán elhelyezett követeléseit az 1881: LXI. t.-c. 26. §-ában meghatározott tartozék fogalma alá esnek. Külön bírói foglalás tárgyai tehát nem lehetnek.

Miután pedig az 1881: LXI. t.-c. 26. §-ában foglalt korlátozás a vasutak zavartalan forgalmához fűződő közérdeket kívánja megvédeni, helyesen járt el az elsőbíróság, amikor az egyébként elkésetten beadott előterjesztés visszautasítása mellett, a foglalást a végrehajtási jegyzőkönyv 1—4. tételeszámai alatt összeírt csekkszám- követelések tekintetében hivatalból megsemmisítette és ezeket a követeléseket a foglalás alól

feloldotta.» (1947. II. 28. 22. Pf. 557/1946/8.)

A XVI. számú teljesülési döntvény alá eső követelésnél a Vht. 42. §-a szerinti letétbehelyezés a végrehajtás elrendelésére halasztó hatállyal nem bír.

»A Vht. 42. §-ának rendelkezései szerint ugyan helye van annak, hogy a végrehajtást szenvedő visszavégrehajtási igénye veszélyeztetettsége esetén, amennyiben a végrehajtató biztosítékot nem nyújtott, a követelést bírói letétbe helyezhesse és ezzel a kielégítési végrehajtás elrendelését megakadályozza,

ez alól azonban kivételt képeznek a m. Kúria XVI. sz. T.ÜH.-ben meghatározott követelések, amelyek közé az életjáradék-követelés is tartozik. Ezeknek a követeléseknek a tekintetében a XVI. T.ÜH. olyanképpen rendelkezik, hogy a kereset beadását megelőző félév hátralékos és a per folyamán lejáró részletekre nézve a Vht. 42. §-a alkalmazást nem nyerhet. Ezekben az esetekben ideértve a végrehajtató által ezúttal érvényesített követelést is, tehát a végrehajtást szenvedő a fizetést a letétbe helyezéssel nem háríthatja el, miből következőleg a kielégítési végrehajtás elrendelése kérdésében a bíróság a letét elfogadásának kérdéséről függetlenül is határozhat. Ezért a végrehajtás elrendelése szempontjából közömbös, hogy az elsőbíróság a letét elfogadása iránti kérelmet csak a végrehajtás elrendelése utáni időpontban utasította el, mert a XVI. sz. T.ÜH. ellenére történt letétbehelyezés a végrehajtás elrendelésére halasztó hatállyal úgy sem bír,

miért is a törvényszék az elsőbíróság kielégítési végrehajtást elrendelő végzését helyben hagyta.»

Szolgálati járandóságokra nézve is helye lehet a XVI. sz. teljesülési döntvény alkalmazásának, azonban csak egy havi járandóság, de legfeljebb 500 Ft erejéig nem nyerhet alkalmazást a Vht. 42. §-a.

»Mivel a munkavállalót megillető szolgálati járandóságok rendeltetése az, hogy megélhetésének alapjául szolgáljanak, felmerül a kérdés, vajon a XVI. sz. teljesülési határozatban foglalt jogszabályra figyelemmel alkalmazható-e a Vht. 42. §-a vagy sem. Ugyanis a Kúria XVI. sz. teljesülési határozata sze-

rint »tartás, élelmezés, életjáradék, nyugdíj és ezekhez hasonló természetű követelések iránti perekben az 1893: XVIII. t.-c. 117. §-ának 5. pontja alapján végrehajthatónak kimondott ítélet vagy az 1881: LXI. t.-c. 48. §-a értelmében végrehajtható két egybehangzó ítélet alapján elrendelt végrehajtás esetében az 1893: XVIII. t.-c. 117. §-a 5. pontjának korlátai között, vagyis a kereset beadását megelőző félévre hátralevő és a per folyama alatt lejárt részletekre nézve az 1881: LX. t.-c. 42. §-a alkalmazási nem nyerhet».

Végrehajtható előzetesen végrehajthatónak kimondott (Pp. 509. §.) követelése 6 és ½ hónapi fizetésének felel meg, még pedig 6 hónapi fizetés felmondási járandósággként ítéltetett meg részére, míg ½ hónapi fizetés a felmondási idő kezdetét megelőző hónapról hátralékos illetmény s mindezek a járandóságok a kereset beadását megelőző 6 hónapnál nem régebb időről hátralékosak, — ezért az eldöntendő kérdés, hogy a XVI. sz. döntvény folytán a Vht. 42. §-a az egész marasztalási összegre nézve nem alkalmazható-e, vagy csak szűkebb terjedelemre szorítva alkalmazandó a döntvényben foglalt jogszabály.

A törvényszék jogi álláspontja szerint a szolgálati jogviszonyból eredő járandóságok — ide nem értve a vonatkozásban a végkielégítés címén megítélt követelést — rendeltetésük szerint a munkavállaló megélhetésének biztosítását szolgálják, következésképp a szolgálati járandóságok (fizetés, felmondási járandóság) a tartás, élelmezés, életjáradék, nyugdíj követelésekhez hasonló természetűek s mint ilyenek, elvileg a XVI. sz. teljesülési határozat alá esnek, — ez azonban még korántsem jelenti azt, hogy egy félévre, vagy esetleg annál is hosszabb időre járó illetmény is előzetes végrehajtás útján kielégítést nyerhet a visszavégrehajtási igény veszélyeztetett voltára való tekintet nélkül. Ugyanis a XVI. sz. döntvény helyes értelmezése mellett erre nem ad módot szolgálati járandóságok tekintetében.

Egészen nyilvánvalóvá válik az ilyen értelmezés helyessége, ha a döntvény szövegében felhívott törvényhelyek helyett az azóta helyükbe lépett jogszabályokat iktatjuk be. Nevezetesen az 1893: XVIII. t.-c.

117. §. 5. pontja helyett a Pp. 415. §-ának 3. pontja, míg az 1881: LIX. t.-c. 48. §-a helyett a Pp. 509. §-a értendő.

Ennek figyelembevétele mellett kétségtelenül kitűnik, hogy a fellebbezési bíróságnak a Pp. 509. §-a alapján előzetesen végrehajtható ítélete csupán a Pp. 415. §. 3. pontjának korlátai között hajtható végre a Vht. 42. §. alkalmazásának kizárásával, vagyis másként fejezve ki a dolgot: az életfenntartás célját szolgáló követelések iránti perekben hozott előzetesen végrehajtható fellebbezési bírósági ítélet is csupán ugyanolyan korlátok között hajtható végre feltétlenül, — tehát a Vht. 42. §. alkalmazhatóságának kizárásával — mint amilyen korlátok között az elsőfokon hozott ítélet is az ilyen perekben végrehajtható, holott egyéb vonatkozásokban a Pp. 509. §-a alapján kimondott előzetes végrehajthatóság sokkal nagyobb terjedelmű, mint a Pp. 415. §-án alapuló, nevezetesen az elsőbíróság ítéletét helybenhagyó fellebbezési bírósági ítélet előzetes végrehajthatósága minden korlátozás nélkül a teljes marasztalási összegre kiterjed.

Már most figyelembe véve azt, hogy a munkaügyi bíróság marasztaló ítéletének előzetes végrehajthatóságára a Pp. 415. §. 3. pontja helyett a 62.999/1926. I. M. sz. rendelet 2. §-a, illetve a 45.000/1946. I. M. sz. rendelet 3. §-a irányadó, amely szerint a munkaügyi bíróságnak a munkaadót szolgálati viszonyból folyó járandóság fizetésére kötelező ítélete csupán az utójára élvezett egy hónapi járandóság, de legfeljebb 500 Ft. erejéig nyilvánítandó fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatónak, — nyilvánvaló, hogy a XVI. sz. döntvénynek a szolgálati járandóságokra alkalmazásánál a Vht. 42. §-ának alkalmazása csupán egy hónapi járandóság, de legfeljebb 500 Ft. erejéig van kizárva, úgy az elsőbírói, mint a fellebbezési bírósági előzetesen végrehajthatónak kimondott ítélet alapján vezetett végrehajtás esetében.

Mivel jelen esetben a fellebbezési bíróság ítéletében egy hónapi járandósággként 650 Ft-t számított, a fentiekre figyelemmel csupán 500 Ft. összeg erejéig lehetne helye a fellebbezésre tekintet nélkül végrehajthatóság kimondásának, következésképp csak ilyen összeg erejéig hajtható

vége a fellebbezési bíróság ítélete is feltétlenül, a Vht. 42. §-a alkalmazásának kizárásával, míg a marasztalási összeg 500 Ft-t meghaladó része tekintetében — bár a Pp. 509. §-a értelmében az ítélet a teljes marasztalási összegre nézve előzetesen végrehajtható, — helye van a Vht. 42. §-a alkalmazásának. (22. Pf. 1.222/1947/13.)

Összeállította: dr. Szigligeti Viktor

Szemelvények a Közigazgatási Bíróság pénzügyi osztályának gyakorlatából

A földhözjuttatottak földadó kötelezettsége az erdőbirtok tekintetében is 1945 január 1-én állt be.

A 600/1945. M. E. számú kormányrendelet 2. §-a értelmében az állam a földhözjuttatás céljára »földalapot« létesít, mely a rendelet alapján elkobzott és igénybevett »földbirtokokból« áll. A hivatkozott kormányrendelet tehát, a földalap létesítése szempontjából nem tesz különbséget mező- és erdőgazdasági ingatlan közt, sőt az 5.600/1945. földmívelési miniszteri szám alatt kiadott III. számú végrehajtási utasítás 2. §-a — nyilván félreértések elkerülése végett — megállapítja, hogy a kormányrendelet szempontjából »földbirtok alatt mező- és erdőgazdasági ingatlant kell érteni«.

A most ismertetett rendeletekből okszerűen következik, hogy a földreform céljaira igénybevett ingatlanok földadójának szabályozása tárgyában kiadott 150.100/1945. számú pénzügyminiszteri rendelet sem tesz különbséget mező- és erdőgazdasági ingatlan közt. Ennek következtében az (I) bekezdésnek az a rendelkezése, hogy a földhözjuttatott földadó kötelezettsége 1945. évi január hó 1-én áll be, valamennyi művelési ághoz tartozó földbirtokra vonatkozik.

Az a körülmény, hogy az 5.600/1945. F. M. számú rendelet 55. és 56. §-a a régi erdőtulajdonosok számára még az 1946. évben is engedélyt ad kitermelésre, a földadó kötelezettség kezdő időpontjának megállapítására kihatással nincs. (1.408/1946. P. M. sz. ítélet.)

Nem mentesíti az adózót a búza-földadó megfizetésének kötelezettsége alól az a körülmény, hogy a bérlet nem

bocsátotta rendelkezésére az adó fizetéséhez szükséges terményeket.

Panaszos a terhére 1945. évre előírt földadónak — a panaszában foglaltakból kivehetőleg — a haszonbérletjéről behajtását kérte azzal az indoklással, hogy a haszonbérlet a haszonbért készpénzben fizette meg és panaszosnak nincsen módjában a földadó fedezésére szükséges termény mennyiségnek beszerzése.

Az 1945. évi 4.300/M. E. számú kormányrendelet 6. §-ában foglalt rendelkezés szerint a földadó a tényleges birtokost terheli, általa fizetendő, haszonbérlet esetében pedig a haszonbérlet köteles annyi és olyan terményt a föld tényleges birtokosának rendelkezésére bocsátani, amiből ez utóbbi adófizetési kötelezettségének meg tud felelni. Jelen esetben tehát a földadó fizetésére panaszos a kötelezett, viszont abban az esetben, ha a haszonbérlet a törvényes rendelkezésben meghatározott kötelezettségének nem tett eleget, módjában van a tényleges birtokosnak a haszonbérlettel szemben igényét magánjogi úton érvényesíteni. A törvényes rendelkezés olyan intézkedést nem tartalmaz, hogy a pénzügyi hatóságok lennének kötelezve a tényleges birtokos helyett, annak a haszonbérletjével szemben fennálló igényét helyette érvényesíteni. (10/1947. P. sz. ítélet.)

A 10.700/1946. M. E. számú rendelet alapján a kapásnövényekben aszálykár folytán bekövetkezett károsodás címén engedélyezhető földadó leszállítás kedvezménye a község károsult birtokosaitól nem vonható meg abból az okból, hogy a termények egy része a rendelet késői megjelenése, továbbá a torlódo helyszíni vizsgálatokban előállott kényszerű késedelem folytán a helyszíni eljárást megelőzően betakarított. (546/1947. P. számú határozat.)

A bányajog használatáért járó haszonbérletből származó jövedelem abban a községben esik általános kereseti adó alá, ahol a bérbeadásra vonatkozó jogügylet megkötött és ahol a befolyt jövedelem kezelése történik.

A 300/1927. P. M. sz. Hivatalos Összeállítás 26. §-ának (5) bekezdése külön rendelkezést tartalmaz a bányákkal kapcsolatos adóztatási helyekre nézve. Ez a külön rendelkezés azonban, amely szerint az általános

kereseti adót teljes egészében abban a községben kell kivetni, amelyben a bányauzem fekszik, kétségtelenül csakis a bányauzemi vállalatra vonatkozik. A bányászat üzése ugyanis helyhez kötött foglalkozás, így az adóztatási hely megállapításánál döntő körülményül a bányatelep helye szolgál; de nem vonatkoztatható ez a törvényes rendelkezés egyúttal a bányajog-tulajdonosra is, ha a bányászati vállalkozásban nem részes és így bányauzemi teleppel nem bír. Már pedig a felterjesztett iratokból kétségtelenül az tűnik ki, hogy a panaszos uradalom bányászatot nem folytatott és a kiaknázott bányatermek keresetszerű értékesítésével, mely esetben a H. Ö. 2. §. 1. pontja, illetve az idefűzött utasítás (8) bekezdése alapján tartoznék általános kereseti adó alá — nem foglalkozott.

Bányauzemi telepnek személy szerint való üzemben tartása hiányában tehát pusztán a bányajogának használatáért járó haszonbérletből származó jövedelme csakis ott eshet általános kereseti adó alá, ahol ennek a jognak a bérbeadási jogügylete az ő részéről megkötöttnek tekinthető és ahol a befolyt bérjövdelem kezelése történik; ez a hely pedig az uradalom pécsi székhelye volt. (470/1946. P. sz. ítélet.)

Jegyzet: Ez a határozat az 5890/1946. M. E. sz. r. 9. §-ának az 1927. évi 300/P. M. sz. Hivatalos Összeállítás 26. §-ával egyértelmű rendelkezése folytán változatlanul érvényben van.

A gyárépület építkezésével kapcsolatos ügyletek kereskedelmi ügyletek, a azok megkötése adójogi szempontból az üzletműködés megkezdését jelenti.

Az iratokból megállapítható tényállás szerint a panaszos részvénytársaság bejegyzését a budapesti törvényszék, mint cégbíróság a Cg. 44.210/4. sz. végzésével 1941 augusztus 4. napján rendelte el. A vállalat igazgatóságának 1943 szeptember 11-én a közgyűléshez tett jelentése (adóbevallás 3. melléklete) szerint pedig »A megalakulás után nagy erővel láttunk hozzá gyárunk tervezéséhez és építéséhez...«

Az 1875:XXXVII. t.-c. (K.) 260. §-a értelmében a kereskedőnek — akikkel a felhívott t.-c. 4. §-a szerint a kereskedelmi társaságok egy tekintet alá esnek — mindazok az ügyletei, melyek kereskedelmi

üzlete folytatásához tartoznak, kereskedelmi ügyleteknek tekintendők. A 261. § pedig kimondja, hogy a kereskedő által kötött szerződés kérés esetében a kereskedelmi üzlet folytatásához tartozónak tekintendő.

Az ismertetett tényállás szerint a panaszos vállalat megalakulása után hozzákezdett gyárának tervezéséhez és építéséhez. Erre vonatkozóan pedig már ezt megelőzőleg is szükség-szerűen ügyleteket kötött, az építéshez szükséges eszközöket vásárolt, vállalkozókkal szerződött, stb., melyek a panaszos vállalata, mint a kereskedővel egy tekintet alá eső kereskedelmi társaságra nézve a fentebb felhívott törvényes rendelkezések értelmében kereskedelmi ügyletek, mert nyilvánvalóan a kereskedelmi üzlet folytatásához szükségesek. Ezeknek az ügyleteknek a megkötésével pedig a vállalat az üzleti működést megkezdette, mert ezek a kereskedelmi ügyletek nyilvánvalóan üzleti tevékenységet jelentenek, tekintve, hogy kereskedelmi társaságról van szó, melynél az ily kereskedelmi ügyletek akkor is üzleti tevékenységnek minősülnek, ha nem is tartoznak a szorosan vett társasági cég és üzletkör keretébe.

Az üzleti működés megkezdésével pedig az 1940.:VII. t.-c. 7. §-ának (1) bekezdése értelmében megkezdődött az adókötelezettség is. (1.115/1946. P. sz. ítélet.)

Jegyzet: Ez a határozat az 5890/1946. M. E. sz. r. 42. §-ában foglalt rendelkezés alapján hatályos.

A szigetelési és víztelenítési munkálatokra fordított kiadás nem beruházás.

A szigetelési és víztelenítési munkálatokra fordított kiadások az állam fenntartására és biztosítására szolgálnak. Az épületet vagy annak egy részét ezekkel a munkálatokkal nem újítják meg, hanem csak a romlástól célozzák megkímélni és annak használhatóságát kívánják fenntartani. Ezért ezeket a költségeket beruházásnak minősíteni nem lehet, tehát azok a jövedelem- és vagyonadóról szóló 1927. évi 500. P. M. számú hivatalos összeállítás 11. §-a értelmében a nyers bevételből levonandók. (1.403/1945. P. számú ítélet.)

Jegyzet: Ez a határozat az idézett 11. §-ban és a 2500/1947. M. E. sz. rendelet 4. §-ában foglalt elvek azonossága folytán a jövedelem többletadó szempontjából is hatályos.

A tőkésítés útján kiegyenlített kamatot akkor is le kell vonni az adós jövedelemadó alapjából, ha az adós könyveket nem vezet, a tőkésítés azonban a hitelező könyveiből kitűnik.

A Bíróság 312. számú jogegységi megállapodásából következik, hogy azt a kamatösszeget, amelyet az adós nem a hitelező kezéhez tényleg történő fizetés útján, hanem a kamatoknak a tartozáshoz hozzászámítása (tőkésítése) útján egyenlített ki, kellő igazolás esetén a jövedelemadó alapjából le kell vonni.

A jelen esetben a hitelező a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank könyveiben a tőkésítés elszámolása igazoltan megtörtént s az a körülmény, hogy adózó könyvvezetés hiányában a tőkésítés elszámolását nem igazolta, s levonás akadálya nem lehet, mert általános elv az, hogy ellenkező kikötés hiányában a teljesített fizetést elsősorban kamatra kell elszámolni. (9.495/1944. P. sz. ítélet.)

Jegyzet: Ez a határozat a jövedelemtöbbletadóról szóló 2500/1947. M. E. sz. rendelet 6. §-ának alkalmazása szempontjából is hatállyal bír.

A K. K. H. Ö. 27. § (2) bekezdése alapján történt adóbefizetésekből származó túlfizetés nem tekinthető tartozatlan fizetésnek, s így a jövedelemforrások jövedelmének együttes összegéből levonható.

Az adófelszámolási bizottság panaszló előadja maga is beismeri, hogy a szóbanlevő túlfizetés azért keletkezett, mert a kincstár késedelmesen vetette ki az adózó terhére az 1942. évi jövedelemadót.

A K. K. H. Ö. 27. §-ának (2) bekezdése szerint: »Addig, amíg valamely adónak folyó évi kivetése megtörténik, az illető adónem fizetésére kötelezett adózó az illető adónem évnegyedi részleteit a megelőző utolsó adókirovás szerint köteles fizetni.« Az adózó pedig e jogszabály parancsoló rendelkezése alapján teljesítette a befizetéseket, amelyekből az adótúlfizetés keletkezett. Ezért azt tartozatlan fizetésnek minősíteni nem lehet és nincs helye a J. V. H. Ö. 12. §-a (2) bekezdése alkalmazásának, hanem azt, mint az adózót terhelő és általa az adóévet megelőző évben tényleg befizetett állami egyenes adót jogosan vonta le a bizottság

az adózó 1943. évi jövedelemadó alapjának megállapítása során. (1.015/1946. P. sz. ítélet.)

Jegyzet: Ez a határozat a kivételt megelőzően fizetendő adóelőlegek szempontjából bír jelentőséggel.

Valamely vámkülföldről behozott áru behozatali forgalmi adó alapja mindig az az érték, amelyet az áru a behozatali vámkezelés időpontjában belföldi törvényes pénzürtékben kifejezve képvisel.

Ha az áru mint csereáru érkezik belföldre, úgy a kivitt árunak a vámkezeléskor meglévő értéke a fentebb meghatározott érték.

Az ügyben felmerült behozatali általános forgalmi adójogi kérdés eldöntésére irányadó jogszabályokat a 900/1946. P. M. sz. rendelet tartalmazza.

A felhívott jogszabály 1. §-ának (1) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint, a behozatalkor fizetendő általános forgalmi adót az áruért fizetett vételár vagy annak valószínűsített értéke után, a vámtartozással együtt kell megfizetni.

A vámkülföldről beszerzett áru vételárában való megállapodás törtenhet valamilyen pénznemben vagy csereáruban.

Amennyiben az előbbiről, vagyis az idegen pénznemben megállapított vételárról van szó, arra nézve a már felhívott rendelet 3. §-ának (1) bekezdése azt a rendelkezést tartalmazza, hogy — a behozatalkor fizetendő általános forgalmi adó alapjában a megállapításánál — az áruért idegen pénznemben fizetett vételárat azzal az átszámítási kulccsal kell a törvényes (belföldi) pénzürtékre átszámítani, amelyet a pénzügyminiszter az áru vámkezelésének a hónapjára megállapított.

Ez lényegében tehát azt jelenti, hogy valamely vámkülföldről behozott áru behozatali forgalmi adó alapja mindig az az érték, amelyet az áru a behozatali vámkezelés — tehát nem a külföldi megszerzés — időpontjában, belföldi törvényes pénzürtékben kifejezve képvisel.

Ebből következőleg pedig, ha valamely áru, mint csereáru érkezik belföldre, ennek a vámkezelés időpontjában meglévő a belföldi törvényes pénzürtékben kifejezett értéke az az érték, amelyet az ellenértékként külföldre már előbb kiszállított vagy kiszállítandó belföldi áru, a külföldről behozott áru vámkezelésekor a vám-

határon értékelve képvisel. (375/1947. P. sz. határozat.)

Jegyzet: E határozat értesmében értelmében rendelkezik a 200/1947. M. E. sz. r. 3. §-ának (3) és (4) bekezdése.

A közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága nem csak az együttes kezelésbe vont, hanem minden közadók módjára behajtandó követelésre vonatkozóan illetékességgel bír abban a tekintetben, hogy az arra illetékes hatóság jogérvényesen állapította-e meg a követelést.

A K. K. H. Ö. 102. §-ának idevonatkozó (3) bekezdése szerint »az együttes kezelésbe bevont, de nem az államkincstárt, illetőleg helyhatóságot illető közszolgáltatások jogosága és mérve ellen jogorvoslatokra vonatkozólag, az ezekre a közszolgáltatásokra nézve fennálló rendelkezések továbbra is érvényben maradnak, azzal a kiegészítéssel azonban, hogy minden a közadók módjára behajtott követelésre nézve — a jövedéki kihágások alkalmazásával eszközölt foglalásoknak, biztosításoknak kivételével — annak a kérdésnek az elbírálása, hogy az arra illetékes hatóság jogérvényesen állapította-e meg a követelést, a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának a hatáskörébe tartozik.« E jogszabály szerkezetéből nyilvánvaló, hogy nemcsak az együttes kezelésbe bevont, hanem a jogszabályban megnevezett, de az adott esetre nem vonatkozó kivételektől eltekintve, minden a közadók módjára behajtott követelésre nézve van hatásköre a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának abban a tekintetben, hogy az arra illetékes hatóság jogérvényesen állapította-e meg a követelést. Ennek értelmében pedig az adóügyi bizottság abból a szempontból, hogy a végrehajtás alá vont követelésre nézve a végrehajtási jogsegély megadható-e, az e tekintetben hozzáintéztett jogorvoslat elintézése során jogosult és köteles vizsgálni azt, hogy a követelést jogérvényesen állapították-e meg, függetlenül attól, hogy a követelés jogosságának és mérvének elbírálására hivatott hatóság miképpen döntött, mert az idézett jogszabály értelmében — az abban meghatározott jogorvoslat elbírálása során — csak jogérvényes követelésre nézve engedélyezhetők közadók módjára való behajtás jogsegélye. (913/1946. P. sz. ítélet.)

II.

A Közigazgatási Bíróság pénzügyi osztálya Döntvénygyűjteménye 1947. évi füzetében közzétett elvi jelentőségű határozatok.

(Indokolás a Döntvénygyűjteményben.)

Az apácarend házában lelkesítő teendők ellátása fejében bérfizetés nélkül átengedett épületrész mentes a házadó alól. (2.280. E.)

Ha valamely közművelődési intézet szerencsejáték rendezésével is foglalkozik, azt az általános keresetiadó alól való mentesség nem illeti meg. (2.281. E.)

Az adóköteles foglalkozás megszűnése az iparjog ideiglenes szüneteltetésének bejelentése mellett is megállapítható, ha az eset körülményeiből okszerűen következtethető, hogy az adózó foglalkozását végleg beszüntette, illetve a foglalkozás újrakezdése számára teljesen bizonytalanná vált. (2.282. E.)

Amennyiben a főpincérnek a neki leltár mellett átadott tárgyakat kopás vagy elkallódás esetén pótolnia kell, a pótlásra fordított összeget szolgálati kiadásnak kell tekinteni, s nem lehet az alkalmazottak kereseti adója alá vonni. (2.283. E.)

A munkaadónak legalább valószínűsíteni kell az alkalmazottaknak reprezentációs célokra szolgáló és perrendszerű bizonyítékokkal nem igazolható költségek fedezésére adott összegek rendeltetésszerű felhasználását. A pénzügyi hatóságnak azonban minden esetben vizsgálnia kell, hogy az említett címen kifizetett költségek a vállalat természetével és terjedelmével indokoltak-e, s illetve arányban állanak-e. (2.284. E.)

A felügyelő bizottság tagja nem állhat a vállalatnál alkalmazási viszonyban, ezért a részére alkalmazotti illetmény címen folyósított járandóság is felügyelő bizottsági tagságból folyó juttatásnak tekintendő és így tantiémadó alá esik. (2.285. E.)

A kávéházi üzemben kifejtett üzletvezetői tevékenység a kft. ügyvezető hatáskörébe tartozik, az annak fejében kapott járandóság tantiémadó köteles. (2.286. E.)

Az alanyi forgalmiadó-mentesség megilleti az OTI-t a rendeltetésszerű (közcelű) működési körében történt üzletátruházásra. (2.287. E.)

Az eredeti kölcsönügyletnek áruszállítási ügyletté való önkéntes átalakításának és nem az eredeti áru-

szállítási ügylettől különállóan létesült új ügyletnek tekintendő az, ha az adóválság fizetésre kötelezett áruszállító a kikölcsönzött csomagolási anyag tulajdonjogáról utóbb ellenérték mellett lemond. (2.288. E.)

Az 1933. évi 158.000. P. M. számú rendelet 11. § (4) bekezdésében szabályozott engedély birtokosa sem fosztható meg attól a jogtól, hogy az előválságterhet a vámkülföldről behozott alapanyagokból előállított új áruk forgalomba hozatala után járó adóválság esedékességekor, illetve attól számított 6 hónapon belül vonhassa le. (2.289. E.)

Összeállította: *ifj. dr. Márffy Albin.*

Az Ítéltáblák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

Arukészlet megszerzésének közvetlensége.

124. Az ítéltábla álláspontja szerint, bár a használó az árut a nyilaskeresztes párt által szervezett r.-t.-tól való megrendelés útján szerezte meg, de minthogy azt személyes meghallgatása alkalmával tett nyilatkozata szerint közvetlenül az igénylő raktárából szállította el, tudnia kellett, hogy az általa megszerzett áru az igénylő áruja volt, ezért a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-ának alkalmazása szempontjából a használót közvetlen szerzőnek kell tekinteni.

Bp. T. XII. 2.445/1946. —
1947 április 12.

Megszűnt cég aktorátusa

125. Használónak az az álláspontja, hogy a kft. cég felszámolás folytán megszűnt, a megszűnt cégnek a tagjai pedig a cég esetleges igényét a saját személyükben érvényesíteni nem jogosultak, nincs tehát olyan személy, aki a visszabocsátás iránti igénnyel jogosan fellephetne, nem helytálló.

A bírói gyakorlatban kifejlődött jogszabály szerint ugyanis a kereskedelmi társaság jogi személyisége, ennél fogva perképesége is fennmarad a felszámolás befejezése, — sőt még a cégnek a cégjegyzékből törlése után is felfedezett vagyontárgy, illetve felmerülő igény érvényesítésére vonatkozólag és az ilyen igényt a

cégjegyzékből törölt kereskedelmi társaság is jogosult érvényesíteni.

Bp. T. P. X. 2.543/1947. —
1947 május 13.

126. Az 1930. évi V. t.-c. 13. §-a kimondja, hogy a korlátozott felelősségű társaság létrejövetelehez a cégjegyzésbe bejegyzés is szükséges. Ebből a rendelkezésből következik, hogy a Kft. jogilag csak a cégbejegyzés megtörténtével tekinthető létrejöttnek és továbbá, hogy csak a cégjegyzékből való törlésig áll fenn...

Az 1930. évi V. t.-c. 95. §-a olyképp rendelkezik, hogyha a társaságnak a tartozások kiegyenlítése után maradt még vagyona, azt a tagok között — amennyiben a társasági szerződés másként nem rendelkezik — törzsbetétek arányában fel kell osztani. Ebből a rendelkezésből következik, ha a felszámolás olyképp fejeződött be, hogy a tartozások kiegyenlítést nyertek, a felszámolás befejezése és a Kft. törlése után előkerült vagyontárgyak törzsbetétek arányában a Kft. felszámolásakor volt tagjait illetik és ezek jogosultak arra is, hogy a Kft. törlése után keletkezett vagy feléledt követelést érvényesítsék.

Ezen az alapon — az ítéltábla felfogása szerint — az 1943. évi június hó 30. napján törölt Húsfeldolgozó és Hentesárugyár Kft.-nek a felszámoláskor volt tagjai együttes fellépése esetén az 1930. évi V. t.-c. 98 §-ának 3. bekezdésében szabályozott pótfelszámolás mellőzésével is érvényesíthetik azt a visszakövetelési jogot, amely fennállása esetén a Kft.-t a 7.590/1945. M. E. számú rendelet alapján megilletné.

Bp. T. P. X. 3.985/1946. —
1947 május 31.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

Kiadóhivatal

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár.
Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szebenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent-Iványi József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke. Szerkesztők: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy óra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,
közjegyzőknek és
közalkalmazottaknak:

Egy óra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Ludvig Rezső:* A »volt jobbágyság« második feleségének özvegyi joga. — *Dr. Szűcs János:* A készülő büntetőkodeks és a politikai bűncselekmények. — *Dr. Dolánszky Ferenc:* Kérdések az 1840/1946. M. E. rendelet köréből. — *Dr. Horváth Béla:* A megnyitó mérleg és a tartalékok. — *Dr. Görgényi Oszkár:* Baleset-kártérítési kérdések. — *Szemle:* Az uzorabírószáki különtanácsokról. — Az ítélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából. — A tőzsdei választott bíróság gyakorlatából. — Szemelvények a Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából.

A „volt jobbágyság“ második feleségének özvegyi joga

Dr. Szladits Károly és dr. Sándorfalvi Pap István — a Jogtudományi Közlöny 1947 augusztus 20-i számában megjelent — cikkeinek elolvasása után is az a véleményem, hogy az 1840: VIII. t.-c. 18. §-a hatályában fenn nem tartható.

A 18. § szükségtelen kivételezést foglal magában. Amint a nemesek, honoraciók, városi polgárok körében helyt foghat az özvegyi jog korlátozása, éppen úgy helyt foghat a volt jobbágyságok leszármazóinak körében is, sőt könnyebben, mert az eltartást a földműves osztály kis gazdaságban is könnyebben teljesítheti, mint a többi osztály. Nem vonom kétségbe, hogy nem antidemokratikus az olyan törvény, amely más szabályt állít fel az iparos, vagy kereskedő és mást a földműves részére, csak hogy a 18. § nem ezeknek a jogát szabályozza, hanem csak a volt jobbágyságok leszármazóinak özvegyei körében a második feleségét, holott az özvegy eltartás szempontjából meghalt férjének foglalkozására tekintet nélkül egyformán özvegy. Megszűnt a nemesek, honoraciók kivételezése, meglehetnének a 18. § kivételes rendelkezése nélkül is.

A demokráciában az egyes osztályok elkülönülése engedni fog. Sok parasztcsalád gyermekei más foglalkozásra térven át, kiválnak a kis gazdaságból, így ily esetben elesik a 18. § fenntartásának az az indoka, hogy a kis gazdaságok az özvegy és mostoha gyermekek együttes gazdálkodását nem tűrik. Esetleg a földműves szülők gyermekeinek csak egy része folytatja a gazdálkodást, míg másik része iparosnak megy, vagy értelmiségi pályára lép, kérdésessé válik, hogy ily esetben a kis gazdaságok érdekében fenntartani kívánt 18. § alkalmazását az utóbbiak is kérhetik-e.

A 18. § körüli vita — amennyiben csak a második feleségről van szó — inkább elméleti, mint gyakorlati jelentőségű, mert a 18. §-os per ritka. Miért kevés az ilyen per, erre a kérdésre a végrendeletes perekben találunk választ, amikor a második feleség a saját érdekének biztosítása végett ugyancsak hathatós érveléssel ú. n. szabad akaratu végrendekezésre bírja beteg férjét. A második feleség özvegyi jogának mostoha szabályozása kétségtelenül közismert, ez ellen védi érdekét a második feleség, „ha nem rám hagyja a vagyonát,

Mellékelve: Magánjogi döntvénytár
(hármasszám)

ott egye meg kendet a féreg» és hasonló érveléssel. Eljárása érthető, megélhetéseért küzd, erre szorítja a 18. §. Ha megélhetését biztosítva látná, tudná, hogy neki illő eltartás jár, nem törne végrendelkezésre és sok első házasságból származó gyermeknek nem kötelesrész, hanem törvényes örökrész jutna.

Ne abból induljunk ki, hogy a kis gazdaságok nem túrik az özvegy és a mostoha gyermekek együttes gazdálkodását, hanem lehetőleg hársítsuk el annak okát. A 18. § a gyermekes özvegy emberhez férjhezmenő nő özvegyi jogát egy gyermekrész haszonélvezetében szabja meg. Ez a gyermekrész a volt jobbágyság leszármazóinál nem nagy, azért a második feleség érdeke már házasságkötésekor ellentétbe kerül mostoha gyermekeinek érdekével, de e mellett édes gyermekeinek érdekével is, mert minél több gyermekkel kell férjének halála után osztoznia, annál kevesebb jut megélhetésére. Ennek az érdekellentétnek megszüntetése talán első sorban nemzeti érdek, de segíteni kell a bajon az özvegy és mostoha gyermekeinek megélhetése érdekében is. Ha a második feleségnek is biztosítjuk özvegyisége esetére az illő eltartást, mint most az első feleségét, akkor a gyermekekben nem özvegyi megélhetésének veszélyeztetőit, hanem eltartóit fogja látni; sok mostoha gyermek életsorsa megjavulhat, sok kitagadás, kielégítés, kötelesrészre szorítás elmaradhat. Ne azt nézzük első sorban, hogy mi lesz a gyermekkel atyjának halála után, megfér-e mostohájával, ennél fontosabb, hogy a gyermek kiskorában — amikor arra legnagyobb szüksége van — ember-séges bánásmódban, gondozásban részesüljön, amely esetben az is remélhető, hogy a második feleség mostoha gyermekeivel kis gazdaságban is megfér. Gondozást a kis gyermek igényel, a gyermekkor nyomorúsága egész életre kihat, felnőtt gyermek atyjának halála után már könnyebben él meg.

A 18. § rendelkezése igazságtalan. Az igazság követelményének az felel meg, hogy aki többet dolgozik, értékesebb munkát végez, nagyobb elismerésben, nagyobb díjazásban részesüljön. A 18. § ellenkezőleg bánik a második feleséggel; ha nincs gyermek, az egész hagyaték haszonélvezete az övé, ha egy gyermek marad, a fél hagyatéké, ha pedig a második feleség férje életében 10 gyermeket gondozott és nevelt fel és ennyi marad férje után, úgy csak egy tizenegyed résznek a haszonélvezetében részesül. Tehát minél több a munka, gond, küszködés, annál kisebb az özvegyi kenyér. Így elbánás mellett nem lehet fennakadni azon, ha a második feleség mostoha gyermekeivel mostohán bánik.

Még kevésbé kívánatos a 18. §-nak általános kiterjesztése a földművesosztályra, az özvegynek szembe állítása mostohagyermekkel nem létében is édes gyermekeivel.

Minden nemzet, nép, amely élni akar, jövőjéért küzd, szaporodásával törődik. Legtöbb a gyermek az alsóbb néposztályban, ahol nem sokáig jelent kiadást, hanem mihamar segítőtársává válik. Ha a 18. §-t általánosítjuk, rendelkezését a parasztsorban élő földművesek első feleségére is kiterjesztjük, vajjon kiterjesztése nem növelné-e az amúgy is súlyos »Egyke« és »Egyse« bajunkat? Így is kevés a magyar Magyarországon, most vigyük be a köztudatba a parasztasszonyok közé, hogy minél több gyermeket nevelnek fel, annál mostohább lesz özvegyi sorsuk? Elég a középosztálynak folyton kiegészítésre szoruló vérszegénysége, legalább a parasztosztálynak gyermekáldásával csak annyira törődünk, hogy annak gátat ne vessünk. Más népek körülöttünk egyre szaporodnak szegénységben, igénytelenségben is, ne sorvasszuk még jobban össze amúgy is összehúzódásra szorító csekély létszámunkat. A több gyermeket felnevelő asszony nemzetének érdekét mozdítja elő, ezért ne joghátrányban, büntetésben, hanem felkarolásban legyen része. Özvegyisége esetére ne a 18. § lelketlenségétől kelljen tartania, hanem megélhetésre, illő tartásra számíthasson. A többgyermekes asszonynak gyermektelennel szemben joghátrányban részesítése nemzeti érdeket nem szolgál.

Igazságtalan a 18. § azért is, mert nincs tekintettel az özvegy szükségletére, egyformán egy gyermekrész haszonélvezetét juttatja a sok gyermek felnevelésével agyondolgozott, beteges asszonynak, amikor ez a mindennapi száraz kenyeret sem biztosítja részére és egy gyermekrészt ad annak az özvegynek is, akinek megélhetéséhez fele jövedelemre sincs szüksége, bár mostoha gyermekei esetleg nélkülöznek.

A 18. § elavult, kifejezetten jobbágy özvegyének özvegyi tartásáról rendelkezik. Amíg a nemeseknek kiváltságos jogállásuk volt, a nemesek második feleségének és a volt jobbágyság leszármazói második feleségének özvegyi jogát eltérően kellett elbírálni, amint azonban a nemesek kiváltsága megszűnt, a megkülönböztetésnek, jobbagytól származás kutatásának szüksége elesett. Helyesnek vélem az 1946: XII. t.-c.-nek oly értelmezését, hogy minden rendi megkülönböztetés végleges megszüntetését jelenti, mivel pedig az 1840: VIII. t. c. 18. §-a rendi osztályozáson alapszik, hatályában fenn nem tartható. A volt jobbágyságra korlátozott rendelkezés bírói gyakorlattal a földművesek, kiskgazdák osztályára ki nem terjeszthető, mert a két fogalom nem fedi egymást; a földművesek, kiskgazdák közt sok a nemes ember, már pedig oly feleségnek özvegyi joga, akire a 18. § rendi osztályozás mellett nem terjedt volna ki, a 18. § alá vonásával nem csorbítható.

A 18. § fenntartása a gazdálkodás érdekét sem szolgálja, mert a gyermekrész természetben járván, a kiskgazdaság felaprózását vonja maga után, míg ha az özvegy és a gyermekek meg nem egyezése esetén a 18. § elejtésével illő eltartás jár, az özvegy a közös gazdálkodásból kiválik. Az özvegyi jognak ily rendezése felelne meg annak a szokásnak is, hogy a szülők gyermekeik felnőtté válásáig kikötésével átengedik gyermekeiknek a gazdálkodást és ez a vagyonrendezés az anya esetleges özvegyisége alatt is fennmarad.

Véleményem szerint minden özvegynek egyformán megadandó a leszármazók kérelmére illő

tartásra korlátozható haszonélvezeti jog. Az özvegyi jognak ily rendezéséhez törvényhozási intézkedésre nincs szükség, az bírói gyakorlat útján is el lenne érhető. (Debreceni ítélőtábla 1947 márc. 14. P. II. 1747/1946. sz.).

Végül dr. Sándorfalvi Pap Istvánnak a Jogtudományi Közlöny f. évi 17–18. számában megjelent »Örökjogi kérdések« című cikkéhez II. alatt kapcsolódó válaszára s különösen annak c. pontjára kíváncsok még észrevételt tenni.

Dr. Sándorfalvi Pap István példája szerint, ha az örökhagyónak 10 hold ági és 10 hold szerzeményi földje van és akként végrendelkezik, hogy 10 hold ági földje a feleségéé legyen, ha a feleségnek az ági 10 hold értékét a szerzeményi 10 hold földből pótolni kell, az eredmény az lesz, hogy az ági 10 hold földet megveszi. Felveti a kérdést, hogy ily esetben a feleség mit örököl, amikor a szerzeményi 10 hold törvényről fogva úgy is reá száll.

A válasz vajmi egyszerű: 10 hold ági ingatlant örököl. Törvényes öröklésnek csak ott van helye, ahol végrendelet nem intézkedik, tehát törvényről fogva a szerzeményi 10 hold csak akkor száll a feleségre, ha a végrendelet eltérőt nem mond. Törvényről fogva nemcsak a szerzeményi vagyon száll a szerzeményi örökösré, hanem ugyanoly törvényes rendelkezés alapján az ági vagyon is az ági örökösré száll, azért avégett, hogy a feleség az őt törvényről fogva megillető örökrésznél többhöz jusson, az ági örököst az őt törvény szerint megillető ági értéktől megfosztani nem lehet. Ági vagyonhoz a szerzeményi örökösré csak akkor van köze, ha arra jogosított ági örökös nem támaszt igényt, öröklési igénye tehát ági vagyon (érték) tekintetében csak másodsoros, azért az ági örökösré az ő igényét törvény szerint megelőző öröklési igénye a szerzeményi örökös örökölhette végett nem mellőzhető. Az örökhagyó említett végrendelkezésének értelme az, hogy az örökhagyó a feleségének nem a szerzeményi, hanem — bizonyára nem akarata ellenére — az ági 10 hold földet juttatja s az

ági örököst az ági vagyon természetben való elvonásával az ági érték öröklésére utalja. Véleményem szerint, ha mind a 20 holdat feleségére kívánta volna hagyni, úgy nem 10 holdról, hanem egyenes magyarsággal 20 holdról végrendelkezik.

További eset, ha az örökhagyó a 10 hold földet idegennek hagyja s a szerzeményi örökös a törvényről fogva reá szálló szerzeményi 10 holdból meg kell térítse az ági 10 hold értékét, akkor a szerzeményi örökösré semmi sem marad.

Vajjon a szerzeményi örökösré minden esetben örökölnie kell, akkor is, ha a hagyatékban az örökhagyó rendelkezése alá nem eső vagyonként más, mint ági érték nem marad, és a szerzeményi örökösré a törvényről fogva reá szálló vagyont mindenképp meg kell kapnia, ellenben az ági örökösré ugyancsak törvényes örökrésze a szerzeményi örökös érdekében megvonható? Ági vagyon esetén első az ági örökös igénye és nem a szerzeményi örökösré, ahol nincs szerzeményi fölösleg, törvényről fogva nincs szerzeményi örökrész.

A feleséget férjének halála után özvegyi haszonélvezeti jog illeti az egész hagyatékra s mivel az ági örökös ennek korlátozását nem kérheti, nem köteles birtokából sem ági vagyont kibocsátani, sem ági értéket kiadni, csak az őt megillető vagyont el nem költheti. A lényeg az, hogy a feleség halála után az a vagyon, amelyért férjének elődei dolgoztak és takarékoskodtak, az elődök leszármazóinak maradjon meg, akiknek részére a vagyont gyűjtötték és ne a feleség rokonainak ölébe pottyanjon, akiknek erre a vagyonra semmi jogcímük nincs.

A mi a percsökkentés kérdését illeti, a perek csökkentése végett az ági örökös törvényes öröklési jogának elismerése talán mégsem tagadható meg, túlságosan ági öröklésellenes álláspont.

Az egyes pereknek egyforma jogalkalmazás alapján való elbírálása az igazsággal aligha ellenkezik, csak az egyéni felfogás szerint nagyon eltérően alakuló méltányosságot érinti, a kivételezést, amelyet csak az ért meg, akinek a javára szól.

Dr. Ludvig Rezső

A készülő büntetőkodex és a politikai bűncselekmények

Közismert dolog, hogy büntetőtörvényeinkben nem fordul elő a »politikai bűncselekmény« kifejezés. Viszont a külföldre menekült büntettek kiadatásáról szóló nemzetközi szerződésekben és az ezeket becikkelyező törvényekben már használatos megjelölése egyes bűncselekmények körének. Az egyik legújabb jogszabályunk, az 1945. évi VII. t. c.-kel törvényerőre emelt 81/1945. M. E. számú népbírói rendelet 21. §-a kimondja: »A 20. § utolsó bekezdésében felsorolt bűncselekményekben az ott megjelölt összefüggés nélkül a népbírói bíróság csak abban az esetben bír hatáskörrel, ha a cselekmény politikai jellegű. Ha atekintetben, hogy e cselekmény politikai jellegű-e, a Bp.

szerint illetékes ügyészségnek és a népügyészségnek álláspontja eltérő, a főügyész dönt.« De már az 1913: XXXIV. t. c. 3. §-a is tesz a »politikai célzat«-ról említést (»aki a királyság intézményét politikai célzattal megtámadja«).

Nem lehet tehát már vitás, hogy az anyagi büntetőjog és a büntetőtörvénykönyv elismeri ezt a fogalmat. Ha ugyanis a nemzetközi büntetőjogban használatos e kifejezés, ez természetesen kivetődik a hazai büntetőjogra, mert mégiscsak a büntetőjogászok foglalkoznak legelsősorban azzal a kérdéssel, hogy van-e helye valamely bűncselekmény miatt kiadatásnak (Bp. XXIV. fejezet), így tehát találkozunk az anyagi büntetőjog elismeré-

sével. Viszont tételes büntetőjogi jogszabályunk (a fentebb idézett népbíróági törvényben) a büntetőtörvénykönyv elismerését is nyilvánvalóvá teszi, mert a »politikai jelleg« kifejezés természet-szerűleg politikai bűncselekményt deklarál.

Ámde arra nézve nincs törvényi állásfoglalás, hogy mely tényálladékokat kell politikai bűncselekményeknek tekinteni. Ez pedig most már a hazai büntetőjognak akut problémája, mert a főállamügyészek, majd az eljárás folyamán a bíróságok, a fent idézett népbíróági törvényhelyen előírt döntéseiket nem tudják sem jogszabályhoz, sem más fix ponthoz kapcsolni, és minthogy a szakirodalomban szétszórót elméleteket nem kötelesek ismerni, döntéseik elméletileg megalapozatlannak és pusztán érzés után mennek, viszont az elméletek ismerete — jogszabály hiányában — legfeljebb azt eredményezi, hogy a döntések úgy alakulnak, amilyen elméletet a döntésre hivatott szerv elfogad, eredmény: teljesen szétágazó, kiismerhetetlen, esetleg téves gyakorlat. *De nem is lehet* — nézetem szerint — a büntetőtörvénykönyvnek csak olyan bűncselekményeket statuálni, amelyeknek fogalmát is meghatározza. A fenti konkrét eseten kívül már csak azért sem mellőzhető a politikai bűncselekmény végleges fogalommeghatározása, mert az új kódex feltétlenül megállapítja azokat a bűncselekményeket, vagy legalább azok egy részét, amelyeket eddig is politikai bűncselekményeknek tekintettek, márpedig ez egy különálló bűncselekménykör, és nem mindegy, hogy milyen szisztéma szerint büntetjük, sőt ellenkezőleg nagyon fontos jogpolitikai kérdés. Viszont a büntetési rendszer tekintetében csak akkor lehet állástfoglalni, ha előbb e bűncselekmények körét pontosan megjelöljük, ez pedig egyértelmű a politikai bűncselekmények fogalmának meghatározásával.

Azt viszont könnyű kimutatni, hogy a kérdés sohasem volt aktuálisabb, mint ma, mert egyrészt egyik tételes jogszabályunk (lásd a fentebb idézett népbíróági példát) kellő szabályozás hiányában a levegőben lebeg, másrészt a laikus bírónak az egész büntetőjog területére küszöbön álló bevonása, legyen az esküdtszéki, vagy Schöffren-rendszer szerint, feltétlenül a politikai bűncselekmény körét hozza előtérbe.

Mikor fejtegetéseinkben idáig eljutottunk, tornyosul elénk — látszólag — a legnagyobb akadály abban kérdésben, hogy a hazai büntetőjog ilyen szükséglete mellett mégis lehet-e törvényhozásilag a fogalommeghatározáshoz nyúlni akkor, amikor ennek nemzetközi büntetőjogi állásfoglalásunkra is döntő kihatásai lehetnek. Hiszen nemzetközi viszonylatban, jelesül egyes kényes kiadatási ügyekben, külpolitikai bonyodalmak elkerülése végett, esetleg el kell majd térnünk az általunk megállapított normáktól. Valószínű, hogy a törvényhozás ezért is vonakodott e téren eddig állást foglalni, eltekintve attól — mint fentebb kifejtettem —, hogy a probléma nem is volt azelőtt olyan akut, mint ma.

Az irodalomban felmerült olyan megoldás gondolata, hogy hazai szempontból más elméletet

tanítsunk, mint nemzetközi szempontból, mert a nemzetközi jogot a politikai célszerűség, míg a büntetőjogot a már általánosan elfogadott büntetőjogi elméletek (megelőzés, javítás, állami önvédelem, igazság, stb.) irányítják. Ez az aggály, ha a tudományban nem is, — mert ezt csak független és tiszta tudományos szempontok vezethetik — de a gyakorlatban tényleg felmerülhet, mert — mint említettem — rá kerülhet a sor arra, hogy a hazai tiszta tudományos felfogást külpolitikai szempontokból félre kell tenni.

Ámde, véleményem szerint, ez nem akadály annak, hogy a politikai bűncselekmény fogalmát a hazai jog szempontjából végre meghatározzuk. Nemzetközi viszonylatban ugyanis amúgyis csak a nemzetközi szerződések irányadók és vagy elfogadja az idegen állam a készen álló és hazai jogunknak nélkülözhetetlen fogalommeghatározást, amely esetben azon alapulhat a szerződés, vagy nem fogadja el, amely esetben úgyis kényszerülve vagyunk attól eltérő megállapodást kötni. Az, hogy e kérdést a törvényhozás expressis verbis a hazai jog szempontjából szabályozza, nem jelenti arra az álláspontra való helyezkedést, hogy a fogalom nemzetközi viszonylatban más. Jelenti csupán azt, hogy a szabályok nemzetközi viszonylatban nem kötelezőek, ebben az irányban a nemzetközi megállapodások az irányadók. Egyébként a nemzetközi jogi felfogás a felsorolási elmélet felé irányul, minden általánosító kitétel nélkül (ez okozza ugyanis a legkevesebb komplikációt), és az ilyen felsorolás bármikor megváltoztatható anélkül, hogy az elméletet, nemzetközi bonyodalmak elkerülése végett, sarkaiból kiforgassuk és valósággal nevetségessé tegyük, ahogy ez a múltban már meg is történt. Így könnyen lehetséges, hogy a jövőben teljesen kiküszöbölődik az az akadály, amely a fogalommeghatározás elé a hazai és a nemzetközi jog különböző szempontjai folytán tornyosul és ez a körülmény — a fentebb kifejtetteken kívül — külön is indokolja a fogalommeghatározás hazai szempontból való végleges lezárásának lehetőségét.

Az elmondottak figyelembevételével az alább következő elmélet a politikai bűncselekmény fogalmának nem relatív, hanem ideális kifejtésére törekszik.

Egyes szerzők a politikai motívumot teszik a politikai bűncselekmény ismérvévé, mások a politikai célzatot, ismét mások a politikai tárgy alapján határozzák meg a fogalmat, végül van olyan álláspont is, hogy a politikai célzat és politikai tárgy együttes megléte szükséges a politikai bűncselekményhez.

Célunk eléréséhez elsősorban ezeket a fogalmakat kell tisztáznunk.

Politikai motívum. A motívum vagy indíték az a gondolat vagy érzés, amely az akaratot elhatározásra bírja. A motívum tehát determinálja az akaratot. Következésképp politikainak akkor nevezhetjük valamely tett motívumát, ha a tettet a tett elkövetésénél az állam ügyeibe való beavatkozásnak, az állami közügyek bizonyos irányba való telerelésének, az állam politikai rendje

megváltoztatásának, gyengítésének, felforgatásának, fajok és felekezetek gyűlölködésének, stb., egyszerűen: *az államapparátusban zavarok felidézésének gondolata vagy érzése vezeti.*

Politikai célzat. Nézetem szerint a motívum és a célzat kettéválasztása felesleges, mert a célzatra sem lehet más meghatározást tenni, mint a motívumra. Viszont a motívum szélesebb kör, ebben benne van a célzat és a motívum már megadja a cselekvőség politikai jellegét. Ezért nem osztom azoknak az íróknak a nézetét, akik azt állítják, hogy itt különbség van és hogy személyes bosszú, hatalmi vágy, vagy pénzéhség, mint motívum, vezetheti a tettest politikai bűncselekmény elkövetésénél, mert ha ezek az indítékok vezetnek, akkor az már nem is lehet politikai bűncselekmény, hacsak azért nem, mert a *tárgya* politikai. Itt tehát a jelleg nem is a motívum adja meg, hanem a tárgy és ha a motívum politikai, akkor viszont abban benne van a politikai célzat is.

Politikai tárgy. Politikai tárgy alatt azokat a politikai jellegű jogtárgyakat kell érteni, amelyek ellen a bűncselekmény irányul. Ezek a politikai jellegű jogtárgyak pedig a politikai rendnek, azaz az alkotmánynak azon részei, amelyeknek megtámadása politikai sérelmet, vagy veszélyt rejt magában. Ez a meghatározás önmagában is helyt foghat, de túlzott általánosság miatt feltétlenül helyesnek mutatkozik Finkey Ferenc azon álláspontja, hogy a politikai bűncselekmény jogi tárgyát közelebbről kell meghatározni, jelesül ki kell emelni az alkotmány ama részeit, amelyeknek megtámadása politikai sérelmet, vagy veszélyt rejt magában, ezek pedig: az államfő, az államforma, továbbá az állam, a nemzetgyűlés és a kormány biztonsága és zavartalan működése, az állam és a nemzet becsülete, az állampolgárok jogai.

Kérdés az, hogy miképp alakul a fogalom-meghatározás, figyelemmel a motívumra és a tárgyra, mint két szóbajöhető ismervre.

Nem tartom elfogadhatónak azt a nézetet, hogy *csakis* az lehet politikai bűncselekmény, amelynek motívuma politikai. Ez esetben ugyanis kiesne a fogalom köréből a bűncselekmények azon csoportja, amely nem politikai, hanem egyéni okokból (bosszúból, anyagi érdekből stb.) irányul politikai tárgy, pl. állampolgári jogok, vagy állampolgár csoportok ellen. Ezeket a bűncselekményeket politikaiaknak kell tekinteni, hiszen — ha itt bármilyen motívum is vezeti a tettest — kétségtelen, hogy politikai eredményekhez vezethetnek, a politikai viszonyokat befolyásolhatják, bizonyos irányba terelhetik, sőt politikai krízist okozhatnak.

De nem látszik helytállónak az a nézet sem, amely *csakis* a politikai tárgyat teszi a politikai bűncselekmény ismervévé. Ekkor ugyanis pl. nem lenne politikai büntetett az, aki politikai indítékból — az állami gépezet működésének akadályozására — hivatali büntetést követ el, mert a hivatal nem tartozik a politikai tárgyak közé; avagy az, aki politikai indítékból, egy vezető államférfi lelkiegyensúlyának megzavarása és így politikai

komplikációk okozása céljából, annak gyermekét elrabolja, márpedig azt hiszem nem is vitatható, hogy mindkét *nem* politikai tárgyon elkövetett cselekménynek hatalmas politikai következményei lehetnek.

Viszont az a felfogás, amely szerint mind a motívumnak, mind pedig a tárgynak politikainak kell lenni ahhoz, hogy politikai bűncselekmény forogjon fenn, már a fentiekben megcáfoltnak tekinthető, mert a fenti példákat tekintve: az állampolgárok egy csoportja elleni merénylet már a tárgy miatt a motívumtól függetlenül, az államférfi családja elleni merénylet pedig már a motívum miatt a tárgytól függetlenül, politikai bűncselekmény, hiszen mindkét esetben nyilvánvaló a politikai következmény, és mi avathatna jobban egy tett politikai bűncselekménnyé, mint a tettes által előre láthatott és bekövetkező politikai konzekvencia.

Mindezek alapján felállíthatónak találom az alábbi tételt: *hazai jogi viszonylatban politikai bűncselekmény az,*

1. *amely politikai tárgy ellen irányul, kivéve, ha a tettes a tárgy politikai jellegét illetően tévedésben volt, nem szükséges tehát, hogy a politikai tárgyhoz ugyanilyen motívum is járuljon, itt a jelleg a tárgy adja meg és a szubjektív bűnösséghez elegendő a dolus eventualitása, mert akinek tette politikai tárgy ellen irányult, annak számolnia kell politikai eredmény-lehetőségekkel, kivéve a tárgyban való tévedés esetét; ez utóbbi esetben ugyanis a tettes szán-*

Rövidesen megjelenik!

VALORIZÁCIÓ

Tartalmazza a pengő valorizáció teljes bírói gyakorlatának feldolgozását, beható magyarázatokkal, így részletes felvilágosítást ad a valorizációs kulcs, bűz- és indexvalorizáció, értékállandósági kikötések, gazdasági lehetetlenülés bírói gyakorlatáról, valamint feldolgozza a bírói gyakorlatok jogcímei szerint is (tartás, örökjog és házassági vagyonjog, kisajátítás, opció, kölcsön, ingatlan és ingó adásvétel, ügyvédi munkadíj, baleseti kártalanítás, szolgálati illetmények, nyugdíj stb.), valamint beható figyelmet szentel az átértékelés perjogi vonatkozásainak.

Írta: DR. VÁGI JÓZSEF ügyvéd

A szolgálati és nyugdíjárandóságról szóló fejezeteket írta: DR. FÁBRY SÁNDOR ügyvéd.

Ára: kb. 25.— forint.

*

Megrendelhető;

Feldmann-féle könyvkereskedés
„Ügyvédek boltja”

jogi szakkönyvek, törvények, rendeletek, bel- és külföldi szépirodalmi, ifjúsági és képeskönyvek, szótárak és nyelvkönyvek állandó raktára.

Budapest, V., Alkotmány-u. 12. Törvényszék mellett

Telefon: 120-034. Postatakt. számla: 5303

déka még eshetőlegesen sem öleli fel a politikai konzekvenciák bekövetkeztét, pl. valaki rablási szándékkal megöl egy politikust, akiről előzőleg nem tudta, hogy kicsoda ;

2. *amely politikai indítékból követtetett el ;* közömbös tehát ilyen motívum mellett a tárgy minősége, mert itt a jelleget a tettes politizálása adja meg.

Ehhez járul még az alábbi két meghatározás.

1. Politikai tárgya van valamely bűncselekménynek : ha az az *államfő, az államforma, továbbá az állam, a nemzetgyűlés és a kormány zavartalan működése, az állam és a nemzet becsülete, valamint az állampolgárok jogai ellen irányul.*

2. Politikai indítékból az követ el valamely bűncselekményt, *akit az államapparátusban zavarok felidézésének gondolata, vagy érzése vezet.*

Dr. Szűcs János.

Kérdések az 1840/1946. M. E. sz. rendelet köréből

I.

Még mindenkinek élénk emlékezetében vannak az 1945. év utolsó hónapjaitól 1946 augusztusáig fennállott rendkívüli gazdasági viszonyok, amikor többek között a pénz értékmérő szerepében napok alatt is már oly eltulodások következtek be, amelyek az azzal való reális számítást lehetetlenné tették.

Ily körülmények között látott napvilágot az 1840/1946. M. E. számú rendelet, amely rendkívüli fontossággal bírt azáltal, hogy a tartásdíjak és más hasonló szolgáltatások meghatározásának módja felől rendelkezvén, a tartásra jogosult hitelező existenciális érdekeinek megvédését tette lehetővé, egyúttal az adós méltányos érdekeit is szem előtt tartva. Nem vesztette el azonban jelentőségét azóta sem, mert — eltekintve a most már idejét múlt 1. §-ban foglaltaktól — az érdekeltek széles körére nézve lehetővé tette oly helyzet megteremtését, amely által a felek általában a körülmények változása esetén is mentesülnek a további eljárás szüksége alól, s ezáltal a bíróságok megterhelése is csökken.* Ily szempontból az alábbiakban a rendelet 2. és 3. §-ával kívánok foglalkozni, úgy anyagi jogi, mint végrehajtási jogi vonatkozásban.

II.

A tartásdíjak mérvének bírói megállapításánál — az alábbiakban egyszerűen »tartásdíj« alatt értve azokat az egyéb hasonló szolgáltatásokat is, amelyekre a rendelet vonatkozik — a leglényegesebb tényezőt a kötelezett fél vagyoni helyzete, nevezetesen jövedelmi viszonyai képezik ; így az ezekben beállott változás képezi tapasztalat szerint a legtöbb esetben a Pp. 413. §-a értelmében megindított pereknek is az alapját, s ritkábban a jogosultnál beállott változások. Ha tehát a kötelezett fél közszolgálati alkalmazott, vagy valamely kollektív szerződés hatálya alá eső alkalmazott, s így vele szemben a rendelet 2., illetve 3. §-ában foglaltak szerint hozott a bíróság ítéletet, úgy illetményei összegének változása automatikusan maga után vonja a tartásdíj összegének válto-

zását is, és ezáltal rendszerint eléri a felek azt, amire egyébként a Pp. 413. §-a szerint indítandó per irányulna. Viszont ennek igénybevételét a rendelet nem zárja ki, és így nincs akadálya annak, hogy ily per indítása esetén a bíróság — ha ennek feltételei egyéb körülményekre tekintettel megvannak — az illetménynek azon hányadát, amely a tartásdíjat kiteszi, megváltoztassa, vagy esetleg ahelyett, ha már a felperes is így kéri, számszerűleg meghatározva állapítsa meg a marasztalási összeget. Alább rátérek még azokra az esetekre is, amelyekben csakis a Pp. 413. §-ában meghatározott módon dönthető el a felek esetleges vitája.

Részleteikben vizsgálva most már azokat a változásokat, amelyekben az előbb mondottak szerint automatikusan változik a tartásdíj összege is, a 3. § szövegezésénél fogva nem lehet vitás, hogy ide tartozik az illetményeknek akár előlépés folytán, akár másként, pl. általános illetményrendezés következtében való emelkedése ; valamint elvileg nem lévén kizárva az illetmények általános leszállítása sem, — példaként utalok az 1931. és következő években történt közalkalmazotti illetménycsökkentésekre — az ily leszállítás is maga után vonja a tartásdíj leszállását. Tovább menve egy lépéssel : anélkül, hogy a rendelet erről külön említést tenne, az illető alkalmazott nyugdíjba helyezése esetén is kihat az ítéleti rendelkezés a nyugdíjilletményre, illetve annak ugyanoly hányadára ; ez okszerűen következik abból, hogy a nyugdíjban való részesülés is ugyanazon közjogi vagy magánjogi viszonyoknak a folyománya, amelynek alapján az illető az állását betöltötte és illetményeit élvezte ; egyébként ily értelmű törvényi analógiát is találunk a Vhn. 10. §-ának 2. bekezdésében. Sőt nézetem szerint végkielégítés vagy nyugdíj-megváltás esetén is kihat az ítéleti rendelkezés azok megfelelő hányadára, természetesen azzal, hogy abból oly időszakra járó tartásdíj nyer kiegyenlítést, aminő időszakra eső járandóságok összegének alapulvételével a végkielégítési, illetve megváltási összeg megállapított.

III.

Azok után az esetek után, amelyeket a fentiek szerint a rendelet szabályoz, illetve amelyekre

* Eltérő álláspontot foglalt a Kúria P III. 2554/1946. sz. ítéletében. Ennek bírálatát l. a 9—10. számban a 164. oldalon. Szerk.

az értelemszerűen alkalmazható, foglalkozni kell az olyan változásokkal is, amelyek ezen a körön kívül esnek. Mi a helyzet akkor, ha a kötelezettnek a 2—3. §-ok szerinti alkalmaztatási viszonya megszűnt anélkül, hogy nyugellátásban részesülne; vagy pedig, ha végkielégítést vagy nyugdíjmegváltást kapott, és eltelik az előző fejezet végén említett időszak. Ilyenkor, minthogy megszűnt a szolgáltatás mérve meghatározásának alapja, nem lehet kétséges, hogy a jogosult, amennyiben bírói utat kíván igénybevenni, ezt csupán a Pp. 413. §-ában meghatározott módon teheti.

További, az eset körülményeihez igazodó lehetőségek nyílnak meg akkor, ha a kötelezett alkalmaztatása megszűnik ugyan, de egyúttal olyan újabb alkalmaztatást nyer el, amely által a 2.—3. §-okban meghatározott másik kategóriába kerül, pl. az állásáról lemondott vagy elbocsátott közszolgálati alkalmazottból kollektív szerződés hatálya alá eső alkalmazott lesz. Az idézett §-okból az következik, hogy az ítélet rendelkező részében — félreértések elkerülése végett is — az alperes alkalmaztatási viszonyát is szabatosan meg kell határozni; ha tehát ez a viszony, úgy mint a felhozott példában, megváltozik, akkor ismét az a helyzet következik be, hogy az új alkalmaztatási viszony alapulvételével kell a Pp. 413. §-ában meghatározott módon új bírói döntést kieszközölni. Mivel azonban az ily természetű változások aránylag nem sűrűek, nem is okozhatnak lényeges fennakadást. Az előbbihez hasonló eset áll be akkor is, ha pl. kollektív szerződés hatálya alá eső alkalmazott állást változtat, az ítélet pedig határozottan megjelölte azt a munkaadót, akitől járó illetmények, illetve munkabérek bizonyos hányadára a marasztalás vonatkozott.

Ha azonban a bíróság ítélete az alkalmaztatási viszony közelebbi megjelölése nélkül marasztalta az alperest, vagyis csak átlánosságban az illetményei bizonyos hányadának megfizetésére kötelezte, úgy az a körülmény, hogy az egyik kategóriából átkerül a másikba, vagy pedig ugyanazon kategórián belül más munkaadó alkalmazásába kerül, nem változtat a helyzeten, mert a 3.-§-ból következik, hogy az ítéleti rendelkezés ilyenkor kihatással van az újabb alkalmaztatásból folyó illetményekre, illetve ezeknek megfelelő hányadára, a felek bármily jogcselekménye nélkül is. Mint azonban alább még látni fogjuk, más lesz a helyzet végrehajtásjogi szempontból.

IV.

Végrehajtásjogi téren egy új rendelkezéssel találkozunk; amíg ugyanis a Vht. 8. és 11. §-aiban foglalt rendelkezések folytán a végrehajtás kérésénél és elrendelésénél a pénzkövetelés szabatosan, tehát számszerűen teendő ki, — ami a Te. 60. §-ában foglaltak következtében ezt gyakorlatilag teljesen a kérelem megszerkesztésének körébe utalhatja — addig a rendelet 6. §-ának 2. bekezdése értelmében ehelyett az

ítéletben megjelölt illetmények megfelelő hányada erejéig rendelendő el és foganatosítandó a (biztosítási vagy kielégítési) végrehajtás; ámde ez a rendelkezés sem marad megszorítás nélkül, mert ha ingatlanra rendeltetik el a végrehajtás, úgy már át kell térni a számszerűsésre, aminek oka a Jt. 7. §-ában rejlik; mégis — a hitelező ebből eredhető megrövidülésének ellensúlyozása végett — lehetővé teszi azt is, hogy ha az árverési vételárból való kiegyenlítés alkalmával számszerűleg több illeti meg a hitelezőt, úgy a több-lehez is hozzájuthasson, ha erre a 14.000/1929. I. M. számú rendelet 16. §-ának 7. bekezdése szerint felhasználandó vételármaradvány fedezetet nyújt. Itt azonban szükséges arra is kitérni, hogy ha az említett okból számszerűen meghatározott összeg erejéig rendelendő el a végrehajtás, úgy a bíróság nem elégedhetik meg a végrehajtási kérvényben megjelölt adatokkal, hanem annak elintézése előtt meg kell az ellenfelet is hallgatni, hacsak a végrehajtó az 1840/1946. M. E. számú rendelet 5. §-ának 2. bekezdésében említett munkaadói nyilatkozatot nem csatolja.

A végrehajtás elrendelése és foganatosítása utáni eljárási cselekmények, — ha nem ingatlanra vezetett a végrehajtás, — most már ahhoz igazodnak, hogy mi a kielégítési alap. — Ha végrehajtást szenvedőnek közpénztárból felveendő illetményei foglaltattak le a Vht. 83. vagy 84. §-a alapján, úgy az utalványozás a 133. § szerint történik, s ez esetben természetesen az utalványozó végzés sem számszerűleg tünteti fel a végrehajtási összeget, hanem a már említett módon, és ilyenkor minden további teendő, tehát a számszerűség megállapítása is, már az illetményeket utalványozó hatóságra tartozik; mivel pedig tartásdíj behajtása esetén (ezúttal ezt a fogalmat nem a II. fejezet elején említett tágabb értelemben véve) végrehajtható rendszerint az 1929: XIV. tc. 8. §-a szerint kéri a végrehajtás elrendelését, azt lehet mondani, hogy a bíróság szerepe legtöbb esetben meg is szűnik.

Ha azonban a kielégítési alapot közpénztárból felvehető, de nem illetményt képező követelés vagy bírói letétbe helyezett összeg képezi, avagy pedig egyéb követelés vagy ingóság, úgy végeredményben a Vht. 133. vagy 125. §-a szerint eszközözlendő utalványozás útján, illetve a Vht. 126. §-a értelmében megtartandó sorrendi tárgyaláson hozandó határozat alapján, ingóságok elárverezése esetében pedig, — hacsak az árverési vételár kifizetését, illetve felosztását nem a kiküldött eszközli a Te. 76. §-a, illetve a Vht. 114. §-a szerint, — a Vht. 118.—119. §-ai értelmében megtartandó sorrendi tárgyaláson hozandó határozat alapján a bíróság állapítja meg azt, hogy számszerűleg mennyi fordítandó a tartásdíj követelés kiegyenlítésére, s ilyenkor a rendelet 5. §-ában foglaltak szemelőtt tartásával eszközözlendő a kiszámítás; ugyanúgy ingatlan elárverezése esetében is, de ilyenkor a rangsor tekintetében az előbb már említett külön rendelkezések figyelembevételével is.

Szükségtelen külön hangsúlyozni, hogy a bevezetőben már említett kritikus időben mennyire védte a tartásdíjra jogosultak érdekeit a rendelet 5. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a számszerűség megállapításánál a teljesítés napján, illetőleg végrehajtás esetében a kifizetés (bírói letétből való utalványozás) alkalmával a kötelezettet megillető járandóság összege az irányadó. De azóta is megtartotta a jelentőségét ez a rendelkezés, s alkalmas ahhoz, hogy a kötelezettet a kellő időben való teljesítésre szorítsa, mivel ha végrehajtásra engedi jutni az ügyet, kiteszi magát annak, hogy akár előlépés, akár az illetmények egyéb emelése esetén (minő pl. az 1947. augusztus 1. napjától hatályos emelés) az elmaradt tartásdíj részletek magasabb összegben nyernek kiegyenlítést, mint aminő összeggel azokat az esedékesség idejében kiegyenlíthette volna. — Egyébként az a körülmény, hogy a végrehajtás az illetmények bizonyos hányadának erejéig rendeltetett el, nem akadályozza annak, hogy az illetmények a jogszabályok szerint végrehajtás alá vonható hányad erejéig foglaltassanak le, s így akkor is, ha ez az egyedüli kielégítési alap, megvan a fedezet lehetősége visszamenőleg esedékes tartásdíjrészletek, vagy járulékok kiegyenlítéséhez is.

V.

A végrehajtási eljárás keretében is vetődhetnek fel oly kérdések, melyeknél a megoldás a rendeleten kívül keresendő; a dolog természeténél fogva ezek akkor merülhetnek fel, amikor a helyzetben olyan, vagy hasonló változások történnek, aminőkről a III. fejezetben már szó volt. Tegyük azonban hozzá, hogy amennyiben az elősorolt valamelyik oknál fogva a Pp. 413. §-a szerinti eljárást kellett igénybevenni, úgy az ennek keretében hozandó határozat lesz az alapja az esetleges azutáni végrehajtási eljárásnak, s így az már nem tartozik a most megbeszélendőkhöz sorába.

Ilyenkor is előfordulhat azonban az, hogy a hitelezőnek még a korábbi határozat alapján s az abban megállapított mérvben állanak fenn igényei. Pl. a marasztalt fél alkalmaztatásának, illetve illetményeinek megszűnése idején az addig már esedékessé vált tartásdíjrészletek nincsenek mind kiegyenlítve; az egyéb vagyontárgyaira vezethető végrehajtás útján ezen hátralékos követelés erejéig a hitelező kétségtelenül kielégítést kereshet; de itt már felvetődik az a kérdés, hogy: mily összeg erejéig, illetve mihez igazodik ilyenkor a tartásdíj? Ez nem oldható meg másként, mint úgy, hogy azon illetmény összegét kell alapul venni, amelyben az illető utoljára részesült; ez felel meg az 5. §-ban foglalt elvnek is, mert nem volna logikus abból kiindulni, hogy a kifizetés (kiutalványozás) időpontjában mennyi volna a nevezettnek illetménye akkor, ha alkalmaztatása még fennállana. Mivel tehát ilyenkor a végrehajtási követelés számszerűsége már véglegesen rögzítődik, a gyakorlati megfontolás tulajdonképpen azt kívánja, hogy az

ilyen már lejárt és véglegesen lezáródó részletek behajtására a végrehajtás — ha a megfelelő adatok rendelkezésre állnak, — már ne a 6. § 2. bekezdésében megjelölt módon, hanem számszerűleg meghatározott összeg erejéig rendtessék el.

Ugyanezek irányadók pl. folytatólagos végrehajtás elrendelésénél is akkor, ha a végrehajtási eljárás alatt következik be az előző bekezdésben említett helyzet, és egyes tartásdíjrészletek a kielégítési alaphoz már nem voltak kiegyenlíthetők; ugyanis ezek is már változást kizáró módon az utoljára élvezett illetmény összegéhez igazodó összegben illetik meg a végrehajtatót.

Nézzünk egy másik esetet. A bíróság elrendelte a 6. § 2. bekezdése szerint a végrehajtást; ezután a végrehajtást szenvedő alkalmaztatásában a III. fejezet utolsó bekezdésében említett változás következik be. Mit tehet ilyenkor a végrehajtató? Az eddigi illetmény nemcsak mint továbbiakban figyelembevehető kiszámítási alap, de mint kielégítési alap is megszűnt; az esetleges egyéb kielégítési alapra csak a már lejárt tartásdíjrészletek erejéig volt a végrehajtás foganatosítható; az újabb alkalmaztatásból járó illetmény volna tehát lefoglalandó, annál is inkább, mert tartásdíj behajtása végett erre újból alkalmazható az 1929. XIV. tc. 8. §-a; meg különben is most már ehhez igazodik a tartásdíj összege is.

Nem lehet kétséges, hogy ehhez a végrehajtásnak újbóli elrendelése szükséges, nem pedig folytatólagos végrehajtás elrendelése. Ugyanis az utóbbinak, mivel az tulajdonképpen a végrehajtás folytatásának az elrendelése, csak oly keretekben van helye, amely keretekben az alapvégrehajtás elrendeltetett; már pedig a fennforgó esetben egyrészt — mint már említettem, — megszűnt az a bázis, amely a tartásdíj mérve meghatározásának alapjául szolgált, mivel az újabb alkalmaztatásból folyó illetmény, akár ugyanannyi, akár több, akár kevesebb, mint az, amely a korábbi alkalmaztatásból járt, ennek a 3. és 6. §-ok alkalmazása szempontjából már nem folytatása; másrészt pedig az 1929. XIV. tc. 8. §-ából az is következik, hogyha az ott megjelölt szolgálati illetmény stb. megszűnik, ez a végrehajtás elrendelésére visszahat akként, hogy — bár a végrehajtás a lejáró tartásdíjrészletek erejéig záró időpont megjelölése nélkül volt elrendelve, — az illetmény megszűnését követően lejáró részletek erejéig azt már elrendeltnek tekinteni nem lehet. Mindebből tehát az következik, hogy ilyenkor a hitelezőnek az újabb illetmény alapulvételével, újabb végrehajtási jogot kell érvényesítenie, s nem a Vht. 117. §-a szerint eljárnia; az újabb adatok előtárásával tehát a Pp. 32. §-ában meghatározott bírósághoz kell fordulnia.

VI.

Részben egyes felmerült gyakorlati esetek, részben ezektől független elgondolások készítették a fentiek kifejtésére. Azt, hogy az e tárgy-

körben előfordulható összes lehetőségeket ki-
merítettem volna, nem is állítom; ezért, s mivel
e téren felsőbb bírósági gyakorlat sem alakult még
ki, örömmel venném, ha jogész társaim akár a

felvetett kérdésekhez hozzászólnának, akár to-
vábbi kapcsolatos kérdésekre rámutatnának s
ezekben véleményüket kifejtjenék.

Dr. Dolánszky Ferenc

A megnyitó mérleg és a tartalékok

1. A forintmérlegrendelet (FR.) ismét felszínre
vetette a mérlegtartalékok kérdését és az azokkal
összefüggő részvényjogi problémákat. A vállalatok
könyvvezetésének szilárd alapra való helyezése
újból lehetővé tette, hogy évenként zár-
számadásokat, ú. n. dinamikus mérlegeket készí-
tsenek és gazdálkodásuk eredményét időnként
lemérjék, ami már egymagában döntő lépést
jelent a gondos és előrelátó vállalatvezetés tör-
vényeinek visszaállítása felé. Ezek a törvények
pedig parancsolóan írják elő a vállalatok számára
tartalékok létesítését. Az az irányzat, amely az
államosított vállalatok számára is fenntartani
kívánja a részvénytársasági formát, arra vall,
hogy az állam ezeknek az üzemeknek a gazdál-
kodását változatlanul az eredményes magán-
vállalkozások törvényeinek kívánja alárendelni.
Fokozza a tartalékolás követelményét az újjá-
építés, amely a termelő vállalatok belső megerő-
södése nélkül csonka maradna. Mindezen túlme-
nően azonban a FR. tételes rendelkezéseket is
tartalmaz a tartalékokról, és pedig negatív (tiltó)
és pozitív (megengedő) értelemben egyaránt.
Ezekkel a rendelkezésekkel annál is inkább fog-
lalkozni kell, mert a tartalékok sorsa — a merev
alaptökével ellentétben — korántsem zárul le a
megnyitó mérleg megállapításával, hanem rugal-
masan hozzáidomul a vállalat jövő fejlődésének
menetéhez.

2. A FR. 2. §-a szerint a megnyitó mérleg-
ben a vagyontárgyakat és a tartozásokat az 1947
január 1-én fennálló valóságos értékben kell fel-
venni. Ez a rendelkezés eltér a 7.000/1925. P. M.
számú rendelet, az ú. n. első aranymérlegrendelet
2. §-ának értékelési szabályától, amely *legfeljebb*
a mérleg forduló napján fennállott értékben való
értékelést írta elő. A FR. tehát megtiltja a vagy-
ontárgyak aláértékelésével rejtett tartalékok léte-
sítését, amit az első aranymérlegrendelet meg-
engedett. Ez főként a beruházott vagyontárgyak
szempontjából bír jelentőséggel, mert az értéke-
sítésre szánt forgó vagyontárgyak aláértékelése
nem célszerű és nem is szokásos. Elvileg nem ki-
fogásolható, hogy a vállalatok vagyontárgyaik
leértékelését ne megnyitó mérlegeikben hajtásák
végre, hanem azt bízzák az elkövetkező üzlet-
évekre, mert az üzletmenet alakulása és egyéb a
jövőben beálló vállalatunkívüli tényezők fogják
eldönteni, vajjon az aláértékelés indokolt lesz-e
vagy nem. A FR.-nek az aláértékelést tiltó ren-
delkezése azonban többé-kevésbé csak elméleti
jelentőségű. Az előírt »valóságos érték« megálla-
pítása egyszerűen megoldhatatlan feladatot jelent
a vállalatok számára. A valóságos érték, akárcsak

a Kant-féle »Ding an sich«, nem létező valami.
Az érték a mérleget felállító benfentesek számára
vélemény dolga, a kívülállók számára hit dolga, de
sohasem abszolút valóság, mert az értékelést a leg-
különbözőbb, egymással homlokegyenest ellenkező
szempontok és célok irányíthatják: az önköltség,
az általános vagy a konkrét vállalkozás szem-
szögéből lemért használhatóság, az élő vállalko-
zás keretében fennálló forgalmi érték vagy a likvi-
dációs érték megállapítása stb. és e különböző
szempontoknak figyelembevétele más és más
értéket eredményez. A FR. a 2. § elméleti kijelen-
tésén felül nem is firtatja tovább a »valóságos ér-
téket«, hanem a 4. §-ban felsorolt beruházott
vagyontárgyak közül azokra, amelyek 1946.
augusztus 1-e óta szereztettek be, a beszerzési
érték alkalmazását írja elő, minden egyéb eset-
ben pedig a vállalatok választására bízta, hogy
az értéket az előírt átszámítási kulcsok és szorzó-
számok alkalmazásával állapítsák-e meg egy
kötött összegben, amelynek az értékeléshez semmi
köze nincs, vagy pedig mérnökszakértői becslést
alkalmazzanak és az így kapott értéket állítsák
be a megnyitó mérlegbe. A szakértői becslés szá-
mára az FR. semmiféle értékelési irányelvet nem
ír elő, úgy hogy a mérnökszakértő dönti el, hogy
a becslésnél milyen értékelési szempontokat ér-
vényesítsen. Tudvalevő, hogy a számottevő ipar-
vállalatok nagyrésze a vállalati célvagyonhoz
tartozó beruházott vagyontárgyak, tehát a gyári
ingatlanok, gépek, felszerelések és berendezések
értékelésénél a szakértői becslést választotta, a
mérnökszakértői véleményekben pedig az esetek
túlnyomó részében az óvatos értékelés jut kifeje-
zésre, ami többé-kevésbé egyértelmű az alá-
értékeléssel és rejtett tartalék létesítésével. Ezek-
nél a vállalatoknál a FR. 4. § (1) és (6) bekez-
déseinek merev értékelési szabályai gyakorlatilag
csak ott nyertek alkalmazást, ahol a legóvato-
sabb szakértői becslés is magasabb értéket ered-
ményezett volna.

3. A megnyitó mérlegben kimutatott tiszta
vagyon a vállalatnak a multban létesített minden
tartalékát, akár befizetésből, akár a nyereség
félretételéből keletkezett, felszínre hozta. A FR.
15., 38. és 49. §§-ai, valamint a 11. § (2) bek.
értelmében a részvénytársaságok, szövetkezetek
és korlátolt felelősségű társaságok a megnyitó
feltár szerint mutatkozó tiszta vagyonuk leg-
feljebb 50%-a erejéig tartalékot létesíthetnek,
és pedig legalább felerészben nyílt tartalékot, a
fennmaradó többletet pedig — vagyis a tiszta
vagyonnak legfeljebb 25%-át — a hitelezők közé
elbujtatott rejtett tartalékba helyezhetik. Ez

az utóbbi megoldás ellenkezik a mérlegvilágosság elvével és sérti a részvényesek, valamint a vállalati hitelezők érdekeit, megtevesztve őket a vállalat valódi helyzetéről. A modern mérlegjogok elvetik az elbujtatott tartalékokat. Az 1931. évi német részvénytörvény és az 1937. évi új német részvénytörvény kifejezetten megtiltják tiszta vagyoni részeknek, vagy értékhelyesbítő tételeknek a hitelezők közé való elbujtatását. Ezt az Egyesült Államok részvénytársasági mérlegjoga is — amely a független könyvvizsgálók által követett gyakorlaton épül fel — meg nem engedettnek tartja. De beleütközik ez a rendelkezés tételes hazai jogunkba is. Az 1932. évi Kuncz-féle »Törvénytervezet a részvénytársaságokról« 81. § első bekezdése előírja, hogy a mérleget a rendes kereskedőtől követelt elvek szerint annyira világosan és áttekinthetően kell megszerkeszteni, hogy a részvényesek abból a társaság vagyoni helyzetéről, *különösen pedig a társaság tőkéje és tartozásai közötti arányról, tájékozódhassanak.* Ezt a rendelkezést szószerint megtaláljuk a korlátozott felelősségű társaságokról szóló 1930. V. tc. 56. §-ában és átvette azt az 1947. XI. tc. 91. §-ának (2) bekezdése is a szövetkezetek mérlegei számára. Ebből a szabályból pedig önként következik, hogy az ú. n. dinamikus mérlegekben, vagyis az évi zárszámadásokban a saját tőke részeit nem lehet a tartozások közé elbujtatva elszámolni, mert az ilyen mérleg meghamisítaná a saját tőke és a tartozások arányát, ezt pedig a törvény tiltja. A részvénytársaságok dinamikus mérlegeinek felállítására nézve ilyen tételes jogszabály nem áll ugyanfenn, azonban nem kétséges, hogy a szövetkezeti és a kft. mérlegek felállításának szabályai, amelyek a helyes könyvvizetés elveinek törvénybefoglalását tartalmazzák, a részvénytársaságok mérlegeire még fokozottabb mértékben alkalmazandók. Ebben a kérdésben eltérő szabályozás el sem képzelhető. Minthogy a FR. rendelkezései csak a megnyitó mérlegre terjednek ki és nem érintik a most ismertetett törvényes rendelkezések érvényességét, amelyek közül az 1947. XI. tc. későbbi keletű, mint a FR., a vállalatok ezen érvényes jogszabályok sérelme nélkül nem tartathatják benn dinamikus mérlegeikben a FR. alapján létesített rejtett tartalékot. A jogszabályoknak ezt az ellentmondását tehát meg kell szüntetni, és pedig olyként, hogy a dinamikus mérlegekre irányadó és a rendes könyvvizetés elveinek megfelelő törvényes szabályozás maradjon érvényben a FR. kellőképpen át nem gondolt rendelkezésével szemben.

4. A FR. a tiszta vagyonból kihasított nyílt tartalék felhasználását nem korlátozza és ebben is eltér az első aranymérlegrendeletől, amelynek 5. §-a az átértékelt tiszta vagyonból létesített tartalék, az ú. n. tőketartalék felhasználásának eseteit taxatíve felsorolja. Helyesebb lett volna, ha a FR. is megállapítja a nyílt tartalék felhasználásának feltételeit, ennek hiánya azonban korántsem jelenti azt, hogy a társaságok azzal most már korlátlanul rendelkezhetnek. A tartalékok felhasználásának vannak iratlan törvényei is. Az

első szabály az, hogy ez a tartalék ú. n. befizetett tartaléknak tekintendő, vagyis a részvényesi betét fogalma alá esik, ami azt jelenti, hogy a részvénytársaság fennállása alatt vissza nem fizethető, tehát nyereség kiöntésére sem használható fel. A második szabály, amely az elsőből következik, az, hogy a veszteség fedezésére ez a tartalék is feltétlenül felhasználható, ha azonban a társaságok a jövőben a nyereségből félretett tartalékokat is létesítenek, a későbbi veszteségek fedezésére elsősorban ez utóbbi tartalékok veendőik igénybe. Nézetem szerint a forintmérlegben létesített nyílt tartalékot alaptőkeemelésre sem lehet felhasználni, mert alaptőkét *csak új* részvényesi betét szolgáltatásával lehet emelni, erre pedig egyedül a nyereségtartalékok, az ú. n. szabad tartalékok alkalmasak. Ez utóbbiaknak ugyanis nincs részvényesi betét jellegű és a belőlük való alaptőkeemelés nem egyéb, mint részvényesi betétté való átalakításuk. Ugyanilyen megoldáshoz jut — a német részvénytörvény nyomán — Kuncz törvénytervezete is (8. §) a felpénznek a törvényes tartalékba való helyezése útján, amely kizárólag a veszteség fedezésére használható fel.

5. A FR. 11. § (2) bekezdése értelmében létesített rejtett tartalék kizárólag esetleges későbbi veszteségek fedezésére használható fel. Efelett a tartalék felett az igazgatóság rendelkezik és annak felhasználása észrevétlenül, mérlegen belül történik anélkül, hogy ezen tartalék létezéséről és változásairól a részvényesek vagy a hitelezők tudomást szerezhetnének. De ki ellenőrzi az igazgatóságot, hogy ezt a rejtett tartalékot valóban törvényes rendeltetésének megfelelően kezeli és használja fel? A svájci Obligationenrecht 663. §-a, amely ilyen rejtett tartalék létesítését bizonyos feltételek mellett megengedi, az igazgatóságot arra kötelezi, hogy annak keletkezését és felhasználását a közgyűlés által választott ellenőrző közegek (hites könyvvizsgálónak) jelentse. Hazai jogunkban a kötelező ellenőrzést, illetve mérlegvizsgálatot a szövetkezetekre nézve az 1947. XI. tc. (137. és 170. §§-ok) megvalósította, a részvénytársaságok és a korlátozott felelősségű társaságok kötelező mérlegvizsgálata azonban még mindig a jövő zenéje és így ezeknél a társaságoknál a rejtett tartalék mikénti felhasználása ezidő-szerint nem áll semmiféle ellenőrzés alatt.

6. Az a súlyos ellentmondás és logikátlanság, amely részvényjogunkat a nyílt és rejtett tartalékok kezelése körül jellemzi, amint a fentiekben láttuk, a FR.-ben is kiütközik. És itt rá kell mutatnom részvényjogi bírói gyakorlatunknak ebben a kérdésben követett téves irányzatára. Cégbíró-ságaink tudvalévőleg féltő gonddal őrködnek afelett, hogy a társaságok mérlegen belül ne létesíthessenek nyílt tartalékokat és azok felhasználásához is közgyűlési határozatot kíván-
nak. A nyílt tartalékoknak ez a kezelése cégbíró-ságaink részéről egyenesen favorizálja a minden ellenőrzést nélkülöző rejtett tartalékok létesítését és azoknak rejtetten való felhasználását és még azokat a vállalatokat is belekergeti

a rejtett tartalékokkal való operálásba, amelyekben egyébként megvolna a hajlandóság, hogy tartalékaikat és azok felhasználását a mérlegben nyíltan elszámolják. Kétségtelen, hogy ezen a helyzeten gyökeresen csak a törvényhozás változtathat. Bírói gyakorlatunk azonban addig is sokat tehetne e téren, ha felismeri azt az igazságot, hogy a vállalatok biztonságát és megerősödését szolgáló tartalékolás nem a számadás, hanem a felelős üzletvezetés feladatkörébe eső teendő. De Lege lata sem látom ennek akadályát, mert a KT. 199. § 6. pontja, amelyre a cégbíró-sági gyakorlat hivatkozik, a nyereség megállapítását a közgyűlés hatáskörébe utalja ugyan, azonban nem határozza meg a nyereség fogalmát. Ott tehát, ahol az alapszabály másként nem rendelkezik, el kell ismerni a vállalatnak azt a jogát, hogy az üzemgazdaságtan fejlődésével lépést tartva, nyereségnek az összes passzíválások, értékhelyesbítések és *tartalékolások* után fennmaradó felesleget tekintse. Ha megengedjük, hogy az igazgatóság a mérlegben elbújtatott, a

részvényesek és a hitelezők elől elrejtett tartalékokat létesítsen, mennél inkább meg kell engednünk azt, hogy bár mérlegen belül, de nyíltan képezzen tartalékot. Az angolszász és a német részvényjogok, amelyeket az üzemgazdasági szempontok fokozottabb figyelembevétele jellemez, a tartalékok létesítését egyenesen az igazgatóság kötelességévé teszik, amely azt a mérlegen belül, azonban a mérlegvilágosság teljes megóvásával hajtja végre. Természetesen a közgyűlés joga az igazgatóságnak végső fokon való ellenőrzésére és felelősségvontására változatlanul fennmarad. Ez az ellenőrzés — a kötelező könyvvizsgálattal megerősítve — mindenesetre jóval hatékonyabb, mint az, amelyet a részvényeseknek a fent ismertetett bírói gyakorlat kíván nyújtani, amely a tartalékok létesítését a vállalati vezetők ellenőrzés nélküli gesztiojának kiszolgáltatott rejtett tartalékolás felé tereli és azt ilyként jórészt teljesen elvonja a részvényesek és a hitelezők ellenőrzése elől.

Dr. Horváth Béla

Baleset-kártérítési kérdések

Az 1927:XXI. t.-c. 90. §-a értelmében a munkaadó a vele munkavállalói jogviszonyban álló biztosítottakkal és családjaikkal szemben balesetből kifolyólag kártérítéssel csak akkor tartozik, ha a munkaadó vagy oly megbízottja, akinek eljárásáért felelős, a balesetet szándékosan idézte elő, vagy ha a baleset bekövetkezését a hatóság által előírt balesetelhárító óvrendszabály vagy óvintézkedés foganatosításának elmulasztása vonta maga után.

A bírói gyakorlat ezt a szakaszt túl mereven alkalmazza.

A P. 1662/1946 számú ítélettel elbírált eserben például az alperes darukezelési szabályzata értelmében a darut csak vizsgázott darukezelő kezelhette, az alperes ellenben a kezelést nem vizsgázott egyénre bízta s ennek gondatlan eljárása miatt a felperes súlyos balesetet szenvedett. A bíróság a felperes kártérítési keresetét elutasította azzal az indokolással, hogy a 90. §-ban foglalt jogszabályok a kötelmi jognak a veszélyes üzemek tárgyi felelősségére, valamint a méltányosságon alapuló kártérítésre vonatkozó általános szabályaival és a kártérítési kötelezettséget előíró egyéb általános szabályokkal szemben kivételes jellegűek, kivételes jogszabály szabályozási körén belül pedig az általános jog alkalmazásának helye nem lehet.

A bíróság döntését tévesnek tartom.

A bírói gyakorlat a visszavonási jog kikötése nélkül engedélyezett kegydíjat nyugdíjtermészetűnek, tehát szolgáltatását kötelezőnek tekinti. Az elfogadott kegydíjígéret nemcsak akkor kötelező, ha a szolgálat megszűnése után történt, hanem a szolgálat alatt tett és elfogadott ily ígéret is kötelező.

Véleményem szerint annak sincs akadály, hogy a felek a baleset után a kártérítésre egyezzenek és a munkaadó egyességlel kártérítésre kötelezze magát; nem igen hiszem, hogy az ily egyességnek érvényessége a 90. § rendelkezésére tekintettel kétséges lehetne. Az 1927:XXI. t.-c., sem más törvény e részben a felek egyességkötési szabadságát nem zárja ki, nem is korlátozza. A munkaadó a 90. § mellett szabadon kártalaníthatja a balesetet szenvedőt és ha azonnali teljesítés helyett jövőbeni teljesítésre kötelezi magát, kötelezettségvállalása bírói úton érvényesíthető.

Ha érvényes a baleset utáni kötelezettségvállalás a szerződéskötési szabadság alapján, érvényes kell legyen a baleset előtt, annak bekövetkezése esetén történt kötelezettségvállalás is. Ha egy erősen veszélyes üzemben a munkavállaló csak úgy hajlandó munkába állni, ha a munkaadó baleset esetére teljes kártalanításra kötelezi magát, e kötelezettségvállalás miért ne lenne vele szemben érvényesíthető? A munkaadó jól tudta, hogy mire — és miért — kötelezi magát, igazságos lenne-e a szavában bízott munkavállalónak követelésétől elütése? Nincs oly jogszabály, amely ily követelés kikötését tiltaná, a 90. § sem tiltja.

Az ügyrend — a darukezelési szabályzat is — a munkaadó és munkavállaló szerződésének kiegészítő része. A darukezelési szabályzatot a munkaadó állította össze; annak az a rendelkezése, hogy a darut csak vizsgázott darukezelő kezelheti, nem igen azt jelenti, hogy nem vizsgázott egyén ne nyúljon hozzá, mert hiszen a darukezelő kijelölése a munkaadóra tartozott, hanem inkább a munkaadó kötelezettségvállalását jelenti, hogy a darut csak vizsgázott kezelőre

fogja bízni, a munkások a daru közelében nyugodtan dolgozhatnak. A munkaadó tehát azzal, hogy a daru kezelését mégis nem vizsgázott egyénre bízta, elvállalt kötelességét szegte meg és nem az »előíró jogszabály«, hanem az szerződés alapján, annak megszegése miatt kártérítésre kötelezendő volt.

Visszatérek az ítéletre. Az ítélet szerint a 90. §-ban foglalt jogszabályok a tárgyi felelősségre, méltányosságra vonatkozó s a kártérítési kötelezettséget előíró egyéb általános szabályokkal szemben kivételes jellegűek, kivételes jogszabály szabályozási körén belül pedig nem lehet helye az általános jog alkalmazásának. Már most a felek szerződése, az azt kiegészítő ügyrend a felsorolt jogszabályok mely csoportjába tartozik? Ha pedig egyikbe sem sorozható, mert nem jogszabály, hanem jogügylet, akkor kivételes jogszabályozás körén belül is miért nem alkalmazható, illetve miért nem érvényesülhet? A 90. § rendelkezése a felek szerződési szabadságát nem érinti, hanem csak a más jogszabály — törvény, rendelet, szokás-jog — alapján való marasztalhatást zárja ki.

Az 1927: XXI. t.-c.-től eltérő elbírálás alá esnek a biztosított gazdasági külső cselédek balesetei, a gazda felelősségének megállapításához egyszerű gondatlansága elegendő. A gondatlanság megállapításához azonban tárgyi adat kell, a baleset bekövetkezésének, lehetősége ehhez nem elegendő. Az 527. számú E. H. indokolása szerint például: huzamosabb időn át egyedül álló eset nem szolgálhat alapul a bika veszélyes természetének a megállapítására s habár ennek ellenére is bekövetkezhett és be is következett a baleset, rendkívülinek tekintendő esettel is számolni alperes nem volt köteles. P. 4648/1941. szám: az a körülmény, hogy a bika esetenként idegen személyekkel szemben támadólag lépett fel, önmagában nem alkalmas annak megállapítására, hogy a bika az általánosnál szilajabb természetű volt.

Nem marasztalt a bíróság akkor sem, ha a balesetet szenvedőnek élettapasztalata, a huzamosabb szolgálattaljesítéssel járó ismeretszerzése

folytán nem lehetett szüksége arra, hogy munkaadója baleset bekövetkezésére figyelmeztesse.

Az állandó bírói gyakorlattal ellenkezik a P. 591/1947. számú ítélet, amely egy legeltetési társulatot részkártérítésre kötelez, mert a társulat egyik kanja az azt orron ütő öreg kanászt agyarával súlyosan megsebesítette. Az ítélet indokolása szerint az alperes azzal, hogy a kanok gondozását kanászra bízta, nem szabadult a jó gazdának attól a kötelességétől, hogy a gondozás megfelelő voltáról, állatainak állapotáról maga is meggyőződjék. (Nem az alperesnek vagy 3. személynek okozott kárról van szó.) Ha az alperes társulat elnöke vagy gazdája, akik maguk is helyben lakó földművesek, az állatoknak a rendes gazda gondosságával utána néztek volna, a kanok nagy agyarait maguk is észlelhették volna s evégből nem volt szükségük a felperes néhai férjének a közlésére, hasonlóképpen az agyarak eltávolításának szükségességét önállóan is megíthették volna.

Az ítélet szerint tehát különbség teendő aközött, hogy maga a gazda ért-e, avagy nem ért azokhoz a teendőkhöz, amelyek ellátására mást fogad fel. Ha, nem ért hozzá, nem felel alkalmazottjának balesetért, ellenben ha ért, ellenőrizni köteles alkalmazottját teendőinek ellátásában ennek érdekében is különben az alkalmazottat a saját gondatlansága folytán ért balesetért felel.

Ily különbségtevésnek talán csak akkor van helye, ha a gazda oly valakit fogad fel, aki a reá bízott teendőkhöz nem jártas és csak addig, amíg a kellő jártasságot megszerzi; de semmiképp sincs helye két év óta szolgálatban álló öreg kanásznál, aki feltétlenül jobban kiismerte magát kanászi teendőkhöz — annak megítélésében is, hogy a gondozására bízott kanok nagy agyaraik miatt reá néve veszélyesek-e, — mint a társulatnak nem kanász elnöke vagy gazdája.

A P. 591/1947. számú ítélet elvi állásfoglalása egyébként a 6.180/1945. M. E. számú s az azzal kapcsolatos rendeletek folytán jelentőségét veszti.

Dr. Görgényi Oszkár.

SZEMLE

I.

Harminc évvel ezelőtt rázta le a cári jogar alatt görnyedő proletariátus az elnyomatás bilincseit.

Három évtizeden keresztül érlelte a győzelmes forradalom gyümölcsét a Szovjet Köztársaságok néprajmi egyesülése. Megváltoztatta a végtelen keleti tér arculatát, felemelte az eltaposottakat; soha azelőtt nem álmódott iramban és mennyiség-

ben termelte a javakat. Megteremtette az új rendet, megvalósította azt az új jogrendet, amelyben megszűnt a kevesek uralma a sokak felett, a kiszírozott páriák éhségláztól fénylő szemében a szabadság, az emberi méltóság, a saját sorsirányítás jogának büszke lángja lobbant.

Rádöbbsentette az emberiséget arra, hogy a fejlődés irányát és útját nem a történelmi analógiák és párhuzamok szerint kell megszabni, hanem az életviszonyok valóságához képest. Így fogalmazta ezt meg Sztálin

1920 április 23-án: Lenin ötvenedik születésnapján.

A nép életviszonyainak és szükségleteinek szorgos tanulmányozásából folyt eredmények teremtették meg azt a jogrendet, amelynek életviszonyokat szabályozó ereje és az abba illeszkedő népmilliók munkája, hite, bátorsága a győzelmes, a felszabadító háború befejezéséhez vezetett.

A harmincéves győzelmes forradalom vívmányainak élvezetében jutott a magyar nép is felszabadíttatása által.

A harmincéves forradalom gyermekei valósították meg a mi szabadságunkat is és tették tisztává az utat, amely felfelé és előre felé vezet. Ennek lett eredménye az, hogy az elnyomás helyébe: szabadság, a rettegés helyébe: életbiztonság, a kiszípolozás helyébe a nép ez ellen való küzdhetésének joga lépett.

A demokratikus magyar jogász hálája és az előrehaladás hitének és lehetőségének megteremtése feletti ujongása kér helyet az ünneplők között.

K. M.

II.

A szombathelyi ügyvédi kamara

1947 szeptember hó 20. és 21-én Hévízfürdön jogásztalálkozót rendezett, amely 1948 májusában Hévízfürdön megtartandó ügyvédkongresszus előkészítését határozta el.

A program főbb pontjai a következők:

1. Az ügyvédi kar létszámának állandó szaporodása következtében beálló nehézségek leküzdésének mik volnának az igénybevehető eszközei? (A joghallgatók tanulmányi idejének és az ügyvédjelöltek gyakorlati idejének felemelése, az összeférhetlenségi és fegyelmi vétségek szigorúbb elbírálása, az ügyvédi munkaterületek szaporítása, az Ürt. 45. §. 2. pontjának szigorúbb alkalmazása.)

2. A munkajog korszerű reformja, a gyakorlatban tapasztalt esetleges visszasságok megszüntetése.

3. A polgári perrendtartás korszerű reformja

4. A külön eljárások egységesítése.

5. Az ügyvédek bekapcsolódásának lehetősége a demokratikus jogalkotásba.

6. Az ügyvédi rendtartás korszerű reformja.

7. A magánjogi törvényjavaslat korszerű átdolgozása.

8. Az ügyvédi kar továbbképzése.

9. Az Az ügyvédi adózás egységesítése.

(Nézetünk szerint az összeférhetlenség és a fegyelmi vétség törvényszabta szigorral történő elbírálása a kari létszámtól független követelmény. Szerk.)

III.

Több papiros termelésének s így közvetve több rotációs papiros gyártásának egyik fontos feltétele, hogy a papiroshulladékgyűjtő szervekhez minél több hulladékpapiros jusson el. A hulladékpapiros gyűjtésére az elmúlt hónapokban — egyelőre csak nagy-budapesti viszonylatban — akció indult meg. Az elmúlt hónapok papiros begyűjtésére visszatekintve örömmel lehet megállapítani, hogy a nagyközönség átértézte a papiroshulladék gyűjtésének fontosságát és az akció megindításától a áztartásokban, üzletekben és irodákban begyűjtött papiroshulladék mennyisége ugrásszerűen emelkedett. Így: július hónapban mindössze 17.000 kg volt a beszállított háztartási stb. hulladékpapiros mennyisége, augusztus hónapban 118.000 kg és szeptember hónapban a hulladékgyűjtő szervek 219.500 kg-ot vettek át és fizették meg az ellenértékét. Ezek az adatok csupán a háztartási stb. hulladékpapiros gyűjtésének eredményére vonatkoznak. Havonként a hulladékpapírkereskedők átlagosan 850.000 kg hulladékpapirost gyűjtenek be az egész ország területéről.

Ezek az öröndetes adatok a hulladékpapiros gyűjtés terén fokozott tevékenységre hívják fel a hulladékgyűjtő szerveket és szükséges, hogy a nagyközönség továbbra is átértéze a gyűjtés fontosságát és a hulladékgyűjtő szerveknek eladja — a legutolsó hulladékpapiros eladása óta — a felgyülemlett háztartási, irodai, üzleti hulladékpapirost.

Ezek a számok a hulladékpapirosgyűjtést csak nagy-budapesti viszonylatban mutatják be, mert az országos gyűjtés megindítása ezideig még bizonyos technikai nehézségekbe ütközik.

Sajnos vámkülföldről papirosnyersanyagot csak nagy nehézség árán és nemes valutáért lehet beszerezni és ez indokolja azt a szükségyszerűséget, hogy minden józan és hazafiasan érző ember a hulladékpapiros gyűjtéséből vegye ki részét.

Az Itélőtáblák döntőbizottsági gyakorlatából

(7590/1945. M. E. rendelet)

Megtlvésztés.

127. A döntőbizottság a kihallgatott tanuk vallomásának helyes mérlegelésével állapította meg, hogy a

... alatt lévő üzlethelyiséget a háztulajdonostól a valóságban az igénylő bérelte ki és G. K. csak formailag szerepelt bérlőként és pedig azért, mert az igénylő, mint zsidó a saját neve alatt a bérleti szerződést meg nem köthette.

Helyes a döntőbizottságnak az a megállapítása is, hogy az ebben az üzlethelyiségben G. K. neve alatt és iparigazolványával folytatott textilkereskedői üzlet is lényegében az igénylő volt, aki azt csak azért folytatta G. K. neve alatt és iparigazolványával, mert mint zsidó a saját nevében iparigazolványt nem kaphatott és ezért a saját neve alatt üzleti tevékenységet nem folytathatott és ugyanebből az okból az üzletben formailag mint G. K. alkalmazottja szerepelt. A szóbanforgó üzlethelyiség bérlője és az abban folytatott textilkereskedés tulajdonosa tehát az igénylő volt, erről a háztulajdonos, illetve megbízottja is tudott, G. K. pedig bérlőként, illetve üzlettulajdonosként csak formailag szerepelt (strohmann volt).

Az ítélőtábla... további tényként állapította meg, hogy 1944. június havában, amikor az igénylő az üzlethelyiség átadását határozta el és arra vonatkozóan az üzletben hirdetést függesztett ki, a hirdetésre jelentkező Gy. L. kérdésére G. K. kijelentette, hogy az üzlethelyiség bérlője ő és, hogy ő keresztény, majd arról írást is adott Gy. L.-nak.

Ígnylő maga személyesen azt adta elő, hogy G. K. az üzlethelyiséget az ő utasítására adta át Gy. L.-nak. Ennél ő maga is jelen volt, de csak mint fültanú, a tárgyalásokba azonban nem folyt bele, majd pedig, hogy az üzlethelyiség átadását ő irányította. G. E. és felesége neki referáltak és tőle kértek utasítást, ismerte és látta Gy. L. a használat is, de be nem mutatkoztak egymásnak.

Az igénylőnek most ismertetett előadásából kétségtelenül megállapítható, hogy az üzlethelyiség átadásánál G. L. és a felesége G. K., mint az igénylő megbízottai jártak el.

A 7590/1946. M. E. sz. rendelet 11. §-a szerint a döntőbizottsági eljárásban, amennyiben a rendelet más intézkedést nem tartalmaz, a magánjog általános szabályai alkalmazandók és a döntőbizottság a méltányos jog szellemében jár el.

A 7.590/1946. M. E. sz. rendelet és az azt kiegészítő, illetve módosító rendeletek arra vonatkozólag, hogy milyen jogi következményei vannak annak, ha az üzlethelyiséget átadó helyett a megbízottja járt el és ha az üzlethelyiség átadásánál az átadó, illetve annak megbízottja az üzlethelyiség átvételét megtevesztette, intézkedést nem tartalmaznak, az ismertetett jogszabály folytán ennél fogva ilyen esetben a magánjog általános szabályai alkalmazandók.

Általános magánjogi szabály, hogy a megbízott cselekményei a megbízó cselekményeinek tekintendők és azokért a megbízott akként felelős mintha maga cselekedett volna.

Az igénylő ismertetett előadása szerint az üzlethelyiség átadására vonatkozó tárgyalásnál maga az igénylő is jelen volt és így feltétlenül tudomással kellett bírnia arról, hogy Gy. L. az üzlethelyiséget csak akkor hajlandó átvenni, ha annak bérlője keresztény, Gy. L.-nak G. K.-hoz ebben a vonatkozásban intézett kérdését hallania kellett, ennél fogva az ismertetett általános magánjogi szabály értelmében, amennyiben a megbízottja, G. K. ebben a vonatkozásban Gy. L.-t megtevesztette, úgy tekintendő, mintha Gy. L.-t maga az igénylő tévesztette volna meg. De még akkor is, ha igénylő a megbízottjának, a megtevesztő eljárásáról nem tudott volna, erre nem hivatkozhat, mert a megbízottjának a vele szemben sérelmes eljárásából, nem a használóval, hanem megbízottjával szemben érvényesíthet jogokat.

További magánjogi szabály, hogy az, aki az ellenfelet megtevesztette az ellenfelével szemben a megtevesztésből igényeket nem támaszthat.

A megállapított tényállás szerint az igénylő megbízottja arról biztosította Gy. L.-t, hogy az üzlethelyiségnek ő a bérlője és hogy ő keresztény és mint ilyen adta át az igénylő megbízásából az üzlethelyiséget Gy. L.-nak. Az igénylő, mint megbízó ezért a megtevesztésért felelős és az ismertetett általános magánjogi szabály értelmében nem hivatkozhat arra, hogy ez a körülmény a valóságnak nem felelt meg, hanem az üzlethelyiség bérlője ő volt és hogy azt ő a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállított helyzetben volt kénytelen Gy. L.-nak átengedni, hanem a

megtevesztés folytán úgy tekintendő, mintha az átadott üzlethelyiség bérlője a keresztény G. K. lett volna. Ennélfogva az igénylő az üzlethelyiség visszaszabcsátását nem követelheti még akkor sem, ha annak a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ában meghatározott feltételei az ő személyére vonatkozólag egyébként fennforognak. Ezért az utóbbi körülménnyel az ítéletábra nem is foglalkozott.

Az előadottaktól eltekintve a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet 11. §-ában előírt méltányosság szellemével sem volna összeegyeztethető, hogy a használó annak az üzlethelyiségnek a birtokától megfosztassék, amelyet mint kifejezetten keresztény üzlethelyiséget szerzett meg és az üzlethelyiségnek annak a személynek a részére való átadására köteleztessék, aki őt éppen ebben a vonatkozásban megtevesztette.

Bp. T. P. X. 6.712/1946. szám.
1947. április 16.

Jegyzet. Igénylő, nem a »megtevesztésből« támaszt jogot a használó ellen, tehát nem abból a tényből, hogy strohmannja az ő tudtával az üzletet nemzsidóüzletnek mondta és ezzel használót az ügylet megkötésére reábirta, hanem abból a való tényből, hogy ő zsidó, amit az ügyletkötést követő időben létesült jogszabály, a 7.590/1905. M. E. sz. rendelet megtámadási oknak minősített. Ennek a közrendi tekinteteken alapuló jogszabálynak, amely a szerződések kötelező erejét is áttöri, érvényesülése nem húsítható meg azon a címen, hogy igénylő zsidó voltát annakidején letagadta. Annál kevésbé, mert a valóságnak használati kérdésére 1944 júniusában való megvallása őt is, a strohmannt is, a legnagyobb veszélynek tette volna ki. A megtevesztés okozta kárt — a negatív értesítet — igénylő megtéríteni köteles, de nem üthető el visszakövetelési jogától, amely egyébként is azt a helyzetet fogja helyreállítani, amely a megtevesztés előtt fennállott.

Sz. Zs.

Strohmann. Használó jogszerzésének jóhiszeműsége. Az üzlethelyiségnek az eljárás során való továbbruházása.

128. Az ítéletábra megállapította, hogy a ... szám alatti üzlethelyiségnek a tulajdonosa G. B. igénylő volt. Az üzlethelyiségben 1941. év március havától kezdve B. K. kifelé csak mint fedő személy szerepelt és pedig abból a célból hogy az akkor már hatályban volt és a zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok kö-

vetkeztében igénylőre, mint zsidó személyre hárulható joghátrányok elkerülhetővé váljanak.

Az üzlethelyiséget pedig az igénylő 1944. évi augusztus hó 1. napján, amidőn már a zsidók szabad mozgásukban korlátozva voltak, úgy vesztette el, hogy azt, az általa fedőszemély (Strohmann)-ként alkalmazott, — B. K. az említett napon 6000 P-ért B. Gy.-nak eladta.

Ennek következtében igénylő a tulajdonát képezett üzlethelyiséget nyilvánvalóan a zsidókra hátrányos jogszabályok következtében vesztette el, mert annak eladására B. K. nak megbízást nem adott, B. pedig nyilván a zsidókra akkor már súlyosan nehezedő és igénylő által ki nem védhető és el nem hárítható helyzet kihasználásával eszközölte azt az eladást, melynek alapján B. Gy. az üzlethelyiséget megszerezte és birtokba vette.

Téves a döntőbizottságnak az az állásfoglalása, hogy miután használó az üzlethelyiség megszerzésekor nem bírt tudomással arról, hogy az üzlethelyiség tulajdonosa az igénylő és így a kényszerhelyzetéről sem bírhatott tudomással, jóhiszemű szerzőnek tekintendő és ez oknál fogva az üzlethelyiség visszaszabcsátására nem kötelezhető.

A 7.590/1945. M. E. számú rendelettel, valamint az ezt kiegészítő és módosító jogszabályokkal szabályozott döntőbizottsági eljárásban az a körülmény, hogy az üzlethelyiség megszerzője, jó vagy rosszhiszemű volt-e, közömbös. Az igény elbírálásánál döntő jelentősége annak van, hogy az igénylő az üzlethelyiséget mi módon, nevezetesen a zsidókra hátrányos jogszabályok, vagy baloldali politikai magatartás folytán vesztette-e el.

Ez a föltétel pedig a jelen esetben fennforogott.

Minthogy pedig az eljárás adatai szerint az igénylő által döntőbizottsági eljárás megindítása iránt beadott kérelem benyújtásakor az üzlethelyiség birtokában még B. Gy. volt, az üzlethelyiség visszaszabcsátására való kötelezés iránti kérelem alappal bírt.

Ennek ellenére az ítéletábra a döntőbizottság határozatának megváltoztatására és B. Gy. a kérdéses üzlethelyiség visszaszabcsátására való kötelezésére alapot az alábbi okból még sem talált.

Az eljárás során ugyanis, már a döntőbizottsági határozat meghozatala előtt az igénylő a 4. sorszámú kérvényében bejelentette, hogy B. Gy. az üzlethelyiséget átruházta K. J.-nére, akinek ugyanabban a kérvényben használóként való megidézését is kérte.

Mint hogy a 7.596/1945. M. E. számú rendelettel szabályozott döntőbizottsági eljárásban az üzlethelyiség visszabocsátását attól a személytől kell és lehet követelni, aki annak birtokában van és használónak is ugyanezt kell tekinteni, ebből következik, hogy azt a személyt, aki az üzlethelyiségnek birtokában nincs, a visszabocsátásra kötelezni nem lehet.

Éppen ezért, mert a döntőbizottság határozatának meghozatalakor B. Gy. már az üzlethelyiség birtokában nem volt, őt már az üzlethelyiség visszabocsátására kötelezni nem lehetett.

Bp. T. P. XII. 515/1946. —

1947. április 24.

Jegyzet. A döntés a R. lényeges hiányosságára utal: az igény az üzlethelyiségnek a végrehajtás előtt való átruházásával meghiúsítható és ez akárhányszor megismételhető. Nem osztjuk egyébként a döntésbeli jogi álláspontot: a »qui dolo desiit posidere...« ezen eljárásban is alkalmazható. Az ítélet alapján a Vht. 217. §-a szerinti egyenérték-eljárásnak volna helye, ha pedig az új átvevő tudott az eljárás folyamatban létről, úgy az 1908: LVII. tc. 5. §-ának analógiájára az ítélet jogereje reá is kiterjedne. Különösen gyakorlati ez, ha az átruházás az eljárás előrehaladott stádiumában történik.

Sz. Zs.

Hatáskör korcsma visszaigénylése ügyében.

129. I. A döntőbizottság az ügyet a Pp. 180. §-ának 1. és 3. pontjában meghatározott per, illetve ügygátló körülmény okából azon az alapon szüntette meg, hogy a 7.590/1945. M. E. számú rendelet 21. §-ában foglalt jogszabálynál fogva, figyelemmel a 3.630/1945. M. E., továbbá a 235.170/1945. XV. és 235.050/1945. XV. számú pénzügyminiszteri, végül az 5.902/I.—1945. számú kereskedelem- és közlekedésügyi miniszteri rendeletekben foglaltakra, az igénylő által visszabocsátani kért korcsmai üzlethelyiség visszabocsátása iránti eljárás nem tartozik a döntőbizottság hatáskörébe, illetve az ennek juttatása iránti eljárás a pénzügyi hatóság elé tartozó külön eljárásra van fenntartva.

A döntőbizottságnak ez az állásfoglalása és döntése nem helytálló.

A zsidókra hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok, vagy baloldali magatartás folytán elvesztett üzlethelyiségek, berendezési (felszerelési) tárgyak stb. visszabocsátása iránti döntőbizottsági eljárást szabályozó 7.590/1945. M. E. számú rendelet 21. §-a értelmében a rendeletben meghatározott eljárás csak az esetben nem nyerhet alkalmazást a kérdéses üzlethelyiség, illetve ennek üzleti berendezése (felszerelése) visszaigénylésére, valamint az ezekkel kapcsolatos megtérítési követelésekre, ha ezek a kérdések az eredeti engedélyes italmérési jogának a feléledéséből kifolyólag merülnek fel.

A jelen esetben pedig igénylő és használók kapcsolatában ilyen jog feléledéséről szó nincsen. Amint ez a felek előadásából és az eljárás egyéb adataiból kitűnik, igénylőnek a szóbanforgó, P...-u. 35. szám alatt lévő korcsmai üzlethelyiségre vonatkozóan italmérési engedélye nem volt. Nem rendelkezett azonban más helyiségre sem italmérési engedéllyel. A kérdéses üzlethelyiséget nem italmérési jog feléledésével kapcsolatban, hanem ettől függetlenül azon az alapon igényli és kéri használókat ennek visszabocsátására kötelezni, hogy annak bérelője maga volt, özv. B. I.-né csupán csak kifelé jelentkező fedőszemély volt, az üzlethelyiséget pedig a zsidókra hátrányos jogszabályok folytán veszítette el.

Ennek az igénynek elbírálása és tárgyában való érdemi határozat hozatala pedig a 7.590/1945. M. E. számú rendeletben, valamint az ezt kiegészítő és módosító jogszabályokban szabályozott döntőbizottsági eljárásra tartozik.

Ez utóbbi eljárásban kell megállapítani és eldönteni, hogy az eset összes körülményeire tekintettel igénylőt lehet-e és mennyiben a kérdéses üzlethelyiség volt tulajdonosának, volt bérelőjének tekinteni, figyelemmel arra is, hogy a korcsmai üzlethelyiségre saját személyében italmérési engedéllyel nem rendelkezett, továbbá, hogy az üzlethelyiséget, ha annak tulajdonosa illetve bérelője maga volt, vagy ilyennek maga tekintendő, azt a 7.590/1945. M. E. számú rendelet 1. §-ában meghatározott körülmé-

nyek folytán veszítette-e el és mind ezekre tekintettel annak visszabocsátását az azt birtokában tartó használatól jogosan követelheti-e?

Az ügy érdemi tárgyalásának sem a 3.630/1945. M. E. sz. rendelet, sem pedig a döntőbizottság határozatában megjelölt pénzügyminiszteri és kereskedelem és közlekedésügyi miniszteri rendeletek akadályát nem képezik. Amennyiben ugyanis a 7.590/1945. M. E. számú rendelet, ami később kelt, mint a döntőbizottság határozatában felsorolt pénzügyminiszteri és kereskedelmi miniszteri rendeletek, a korcsmai üzlethelyiségeket vagy általában az olyan üzlethelyiségeket, amelyekben italmérést folytattak és folytatnak, ki akarta volna venni a rendelettel szabályozott döntőbizottsági eljárás alól, az iránt kifejezetten rendelkezett volna általánosságban és nem csupán a 21. §-ban feltüntetett módon. Sőt, mert ez utóbbi §-ban a döntőbizottsági eljárást csupán csak az esetre zárta ki, ha italmérési engedély feléledésről van szó, következik, hogy más esetekben, a feltetelek egyébkénti fennforgása mellett az üzlethelyiség visszabocsátása iránti igény érvényesítése a rendelettel mint különleges jogszabállyal szabályozott eljárásra tartozik.

Bp. T. P. XII. 405/1947. —

1947 május 23.

Aktorátus.

130. A visszaigénylés föltétele, hogy az elvesztett üzlethelyiségnek a visszaigénylő tulajdonosa, hasznélvezője illetve bérelője, hasznbérelője volt. Az a körülmény azonban, hogy a kérdéses üzlethelyiségnek bérleti jogviszonyában is ügyfélként, tehát mint bérbevevő, hasznbérbevevő — éppen a zsidókra fennállott hátrányos helyzet miatt — nem maga az üzletnek a tulajdonosa szerepelt, nem szolgálhat okul és alapul az üzlet felett az elvesztés idejében rendelkező tulajdonosnak a rendeleten alapuló igény érvényesítéséből való kizárására. Az üzlethelyiséget elvesztőnek ugyanis nem a névleges bérlőt, hanem azt kell tekinteni a rendelet helyes értelmezése szerint, akire nézve az elvesztés ténye az üzleti tevékenység folytatásának a megszüntetését és mint az üzlet tulajdonosának az üzlethelyiséggel kapcsolatos eszisztenciájának elvesztését jelentette. Márpedig ilyennek csakis azt kell

és lehet tekinteni, aki mint tulajdonos az üzletet a tényleges helyzetnek megfelelően valóban folytatta és azt ténylegesen gyakorolta. A rendelet és általa szabályozott eljárás nem a névleges bérlő, hanem az üzlet volt tulajdonosának jogi védelmét célozza és szolgálja. A helyes értelmezés és magyarázat mellett tehát azt akkor is alkalmazni kell, ha netán az üzlethelyiség bérlője névlegesen nem maga az üzlet tulajdonosa volt, valamely megnyilvánult és a rendelet szellemének megfelelően figyelembe vehető kényszerhelyzet következtében. Az ilyen üzlethelyiség volt tulajdonosa természetesen az igényt a R. által szabályozott eljárás után csakis akkor érvényesítheti, ha minden kétséget kizáróan bebizonyítja és igazolja, hogy a kérdéses üzlethelyiség elvesztésekor annak tulajdonosa valóságban, a tényleges helyzetnek megfelelően, maga volt, tulajdonosi illetve bérlői minőségének külső és alakoszerű feltüntetése csak valamely a zsidókra fennállott kényszerhelyzetben nem volt keresztülvihető.

Bp. T. P. XII. 3.297/1945. —
1947 június 12.

Strohmman.

131. Az ítélet tábla tényként állapítja meg, hogy az igénylő az általa visszakövetelt üzlethelyiségben a korcsmaüzletet előbb P. M., utóbb pedig ö. K. F. nevére kiállított iparigazolvány és italmérési engedély alapján folytatta, tényleg az üzletben ő rendelkezett, az engedélyeket is ő szerezte meg, az üzlet vitelére K. F.-nek beleszólása nem volt, ő csupán mint fedő szerepelt, ezért vallomása szerint havi 120 P pénzszolgáltatásban és élelmezésben részesült az igénylő részéről. Bár név szerint mint bérlő is előbb P. M.-né, utóbb pedig ö. K. F. szerepelt, ami, természetesen, következménye volt annak, hogy az italmérési engedély és az iparigazolvány az ő nevükre volt kiállítva, a valóságos helyzetnek megfelelően az ítélet tábla megítélése szerint az igénylőt mégis úgy kell tekinteni a 7.590/1946. M. E. sz. sz. s azt kiegészítő rendeletek alkalmazása szempontjából, miután a szóbanforgó üzlethelyiségnek ő lett volna a bérlője.

Bp. T. P. XII. 3.521/1946. —
1947 június 4.

Méltányosság alkalmazásának korlátai

132. Az igénylő által az újított eljárásban bemutatott bizonyító okiratok alapján az ítélet tábla is megállapítja, hogy az igénylő korlátlan italmérési engedélye a minoriták épületében bérelt helyiségbe nem helyezhető át, erre irányuló kérelmével az igénylőt a bemutatott okirat szerint a pénzügyi hatóság elutasította. Az igénylő tehát elvesztette az italmérési engedélyét abban az esetben, ha azt a helyiséget, amelyben az italmérést gyakorolta, visszaszerezni nem tudná. Ez az igénylőre nézve olyan hátránnyal járna, amellyel a használókkal szemben gyakorolt méltányosság okából nem lehet sujtani. Így az ítélet tábla is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a korlátlan italmérési jog gyakorlásához szükséges helyiségeket az igénylő részére a használóknak vissza kell bocsátani.

Bp. T. P. XII. 3.870/1947. —
1947 június 28.

Ígény előterjesztésének határideje.

133. A 3.060/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-a értelmében a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a alapján üzlethelyiség visszabocsátására vonatkozó igény 1946 december hó 31. napjáig volt érvényesíthető.

A 24.800/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-a ezt a rendelkezést akként módosította, hogy maga az igénylő — ha igényének korábbi érvényesítésében amiatt volt gátolva, hogy elháríthatatlan akadály folytán az ország területére nem térhetett vissza — igényt a saját személyében az 1946. évi december hó 31. napja után is érvényesítheti, de csak az ország területére való visszatérésétől számított hatvan nap alatt.

A 7.590/1945. M. E. sz. rendelet és az ezt kiegészítő és módosító jogszabályok kivételes jogszabályok, ennélfogva kiterjesztőleg nem, hanem csak megszorítólag értelmezhetők.

A 24.800/1946. M. E. sz. rendelet idézett rendelkezésének és mondat szerkesztéséből kitűnően a fenti jogszabály magyarázati elvre is figyelemmel a helyes értelme az, hogy 1946 december hó 31. napja után a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ában meghatározott igényt csak az érvényesíthet, akinek igényének érvényesítésére azért nem volt módja, mert az ország területére elháríthatatlan akadály folytán vissza nem térhetett. Ha tehát valaki ennek

ellenére, hogy az ország területére vissza nem térhetett, az igényt érvényesíthette volna, az a 24.800/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-a alapján 1946 december hó 31. napja után igényt már nem érvényesíthet.

II. r.-t. igénylő az eljárás adatai szerint az I. r. igénylővel együtt 1944 novemberétől Svájcban tartózkodott.

Köztudomású, hogy Svájc és Magyarország között a postai forgalom 1946. évben már akadálytalan volt.

G. J., az I. r. igénylő sógorának és F. J.-nek az I. r. igénylő testvérének a vallomása alapján tény az is, hogy az igénylők a nevezett rokonaikkal — akik közül G. J. 1946. évben az igénylők lakásában lakott és pedig ugyanabban a házban, ahol az igényelt üzlethelyisége van — leveleztek is 1946. év folyamán. Nem lett volna tehát akadálya annak, hogy az igénylők Svájcban tartózkodásuk ellenére esetleg a nevezett rokonaik útján, vagy közvetlenül is meghatalmazást küldjenek budapesti ügyvédjüknek és igényüket a 3060/1946. M. E. sz. rendeletben meghatározott határidőn belül 1946 december hó 31. napjáig érvényesítsék. Svájcban tartózkodásuk ennél fogva igényük érvényesítésében őket nem gátolta.

Az a körülmény tehát, hogy a II. r. igénylő csak 1947. márciusában tért, illetve térhetett vissza, nem ügödöntő, ezért ezzel a körülménnyel az ítélet tábla nem foglalkozott.

Ígénylők a kérelmüket csak 1947 február hó 7. napján adták be, amikor a 3060/1946. M. E. sz. rendelet értelmében ilyen igény érvényesíthető nem volt, a 24.800/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ában meghatározott kivételes eset pedig az előadottak szerint fenn nem forog, helyesen állapította meg tehát a járásbíró, hogy II. r. igénylő a 7.590/1945. M. E. sz. rendelet alapján jogokat már nem érvényesíthet.

Bp. T. — P. X. 3655/1947 —
1947 június 25.

Nehezen érthető, hogy egy határidős, tehát *ebből folyóan* szorosan értelmezendő szabály magyarázatánál most kellett visszatérni arra a R. korai gyakorlatában kísértett helytelen és bántó elméletre, hogy a R »kivételes jogszabály — amelyet megszorítóan kell értelmezni.« Az 1946. I. t.-c.-ben biztosított alapjog megvalósítását célzó jogszabály, amely jogi áruhába öltöztetett rablások jóvátételére szolgál, nem degra-dálható »kivételes jogszabály«.

Sz. Zs.

134. Az igénylő és S. M. 1931. év óta S. M. neve alatt cipő és részben textilterekeskedést folytattak a L.-u. 6. szám alatt lévő, jelenleg a használó által bérelt üzlethelyiségben.

1938. évben S. M. kivándorolt és ettől kezdve az igénylő az üzletet S. M. hugával, L. J.-nével folytatta tovább ugyancsak S. M. neve alatt. Arra, hogy S. M. az üzlettel kapcsolatos jogait átruházta-e L. J.-nére, vagy pedig L. J.-né S. M. meghatalmazottjaként járt-e el, nincs adat. Az üzlethelyiség bérlője egyedül S. M. volt, akiről a bérleti jog a zsidókra vonatkozó hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályok folytán előállott helyzet miatt K. M.-ra szállott át.

Az igénylő és L. J.-né a szóbanforgó üzlethelyiségben 1943. évig folytatták az üzleti tevékenységet, amikor a zsidókra hátrányos helyzet miatt azt el kellett hagyniuk és ott ezután K. M. egyedül tevékenykedett. Budapest felszabadulása után pedig a háztulajdonos az üzlethelyiséget a használnak adta bérbe.

A 7590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a értelmében üzlethelyiség visszabocsátását az igényelheti, aki az igényelt üzlethelyiségben, az üzlethelyiségnek, mint ingatlannak a tulajdonosaként, vagy bérlőjeként folytatott üzleti tevékenységet. Igénylő a megállapított tényállás szerint az igényelt üzlethelyiségnek nem volt bérlője, hanem abban a bérlővel, S. M.-sal szembeni jogviszonya folytán folytatott üzleti tevékenységet, ezért a hivatkozott jogszabály értelmében a saját nevében igénylőként fellépni nem jogosult.

Ezért az ügy eldöntése szempontjából közömbös az, hogy az igénylő és S. M. között közkereseti társasági viszony volt-e, vagy pedig az igénylő csak csendes társa volt S. M.-nak. Abban az esetben ugyanis, ha az igénylő és S. M. között közkereseti társasági viszony állott volna fenn, az igénylő a 3060/1946. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 3. bekezdése értelmében is csak akkor léphetne fel a bérlő S. M. társa nevében és akkor sem a saját nevében, ha S. M. az igény érvényesítésében elháríthatatlan akadály miatt gátolva volna.

Ez az eset azonban nem forog fenn, mert a megállapított tényállás szerint S. M. eltávozásakor, vagy L.

J.-nére ruházta át az üzlettel kapcsolatos jogait, amely esetben L. J.-né lépett S. M. helyébe, vagy pedig az üzlettel kapcsolatos jogainak a gyakorlására L. J.-né hatalmazta fel. L. J.-né pedig az igény érvényesítésében sem a saját nevében, sem mint S. M. meghatalmazottja akadályozva nincs.

Bp. T. — P. X. 1502/1947-9. szám.
1947. június 18.

A döntés téves. A tábla nem állapított meg tényállást arra nézve, vajjon S. K. üzletrészt L. J.-nére átruházta-e vagy pedig nevezett csak meghatalmazottként működött közre az üzletben. Ténymegállapítás hiányában tehát azt sem tudhatjuk, hogy ha L. J.-né S. K. megbízottja volt, a) kiterjedt-e meghatalmazása a 7590/1945. M. E. sz. rendelet szerinti eljárás megindítására különös figyelemmel a Kt. 43. § 2. bek-re, b) meghatalmazása megfelelően (írásban) igazolva volt-e. Ezek hiányában tisztázandó lett volna, vajjon S. M. saját személyében elháríthatatlan akadály által az igény érvényesítésében gátolva volt-e.

Ha viszont S. M. üzletrészt L. J.-nére átruházta és igénylő az üzlet L. J.-nével folytatta tovább úgy új társas viszony keletkezett, amely idegen cég és iparigazolvány alatt folyt, ekkor pedig az egyik — rejtett — társnak (L. J.-nének) nem lehet kevesebb joga, mint a másik — rejtett — társnak. Ha tehát — a tábla álláspontja szerint — az egyik kifelé nem deklarált igénylő jogosult, úgy ettől a másik társ mint társ az igény érvényesítésére sem lehet elzárva, különös figyelemmel a Kt. 90. §-ára.

Ezen esetre pedig közömbös, hogy a bérlet S. M. nevében állott, mert S. M.-nek 1938-ban való eltávozása és az üzletnek az új társaság által 6 éven át való tovább folytatása által oly új tényleges helyzet keletkezett, amelynek hejyreállítása nem sérelmezhető azon a címen, hogy a cég a zsidótörvény okozta helyzet folytán idegen név alatt folyt. L. erre vonatkozóan a fenti... sorsz. eseteket. Sz. Zs.

Strohmán.

135. A megállapított tényállás szerint a B. u. 107. szám alatt lévő üzlethelyiség előző bérlője a bérleti jogot F. Á-ra ruházta át és a háztulajdonos ezt tudomásul vette, ennél fogva bérleti jogviszony nem az igénylő és a háztulajdonos, hanem F. Á. és a háztulajdonos között keletkezett. Az igénylő bérlővé csak akkor vált volna, ha a háztulajdonossal a bérleti szerződés átruházásakor vagy később közölték volna, hogy F. Á. csak formailag jelentkezik bérlőként és a bérlet megillető jogokat a valóság-

ban az igénylő helyett gyakorolja és ehhez a háztulajdonos, mint bérbeadó hozzá is járult volna, a bérbeadó tudta és hozzájárulása nélkül azonban az igénylő a szóbanforgó üzlethelyiség bérlőjévé nem lehetett még akkor sem, ha F. Á.-val szembeni viszonyában F. Á. az ő javára volt köteles a bérleti jogokat gyakorolni.

A 7590/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-a szerint az üzlethelyiség visszabocsátását csak az üzlethelyiségnek (és pedig mint ingatlannak) a tulajdonosa, vagy bérlője igényelheti.

Amár előadottak szerint az igénylő a B. u. 107. szám alatt lévő üzlethelyiségnek a bérbeadó hozzájárulásának a hiányában bérlőjévé nem lett még akkor sem, ha F. Á. a vele kötött szerződés értelmében a bérleti jogokat F. Á. és az igénylő közötti viszonyban az igénylő javára gyakorolta, a hivatkozott jogszabály értelmében tehát, mint igénylő jogosan nem léphet fel.

Az előadottak szerint az ügy eldöntésénél az a körülmény, hogy az igénylő és F. Á. között mi volt a megállapodás és ennek megfelelően az igénylőt F. Á.-val szemben minő jogok illeték meg, közömbös.

Bp. T. P. X. 3232/1946. — 1947.
június 10.

Jegyzet: Az ez évi 6. számunkban 76. és 77. sorszám alatt közölt határozatok ebben a kérdésben a fentitől eltérő álláspontot tükröznek: elvileg — bár megszorításokkal — elismerik a bujdosott tulajdonos aktorátusát.

A közjegyzői fegyelmi jogkörben kelt 1947 július 3-án a Kuria jogegységi tanácsának 1. számú fegyelmi döntvénye, amely olyként határoz, hogy közjegyző elmozdításának az 1886: VII. t.-c. 46. §-ában kimerítően meghatározott eseteken kívül fegyelmi úton helye nincs.

A döntés idevágó indokolásával szemben mindenek előtt megállapíthatónak látszik, hogy a döntésben ismertetett határozatokban *nem* nyilvánul meg ellentétes elvi állásfoglalás. A tárgyalat 3 határozat közül ugyanis az első kettőben a Kuria fegyelmi tanácsa az elmozdítást mellőzte ugyan, de ezt mindkét esetben az enyhítő körülményekre tekintettel tette és az első esetben, az első fokú határozattal szemben kifejezetten megállapította, hogy az 1886. évi VII. t.-c. 46. §-a alkalmazásának,

az elmozdításnak előfeltételei elvileg fennforognak.

Hogy a döntvényben az első helyen említett határozat egy mellék, mondatában tévesnek minősíti az elsőbíróóság azon megállapítását, hogy adott esetben a 46. § törvényes előfeltételei nem valósultak meg és ezzel kapcsolatban nem tér ki arra, hogy az elmozdítás a 46. §-ban írt előfeltételek hiján is kimondható lett volna, figyelemmel arra a körülményre, hogy a Kuria — mint mondtuk — az enyhítő körülményekre tekintettel, az elmozdítást, bár a strikt törvényes előfeltételek adva voltak, nem alkalmazta, megszorító értelmezést valló elvi állásfoglalásnak nem minősülhet. Igen messze megy a döntvény, amikor ezzel a határozattal kapcsolatban megszorító értelmezésre következtet pusztán abból, hogy a Kuria a 46. § szövege szövszerinti alkalmazhatóságának megállapítása mellett nem foglalkozik, — az adott tényállástól függetlenül, tehát feleslegesen — a kiterjesztő értelmezés lehetőségével.

Ezt a talán nem elsőrendű fontosságú kérdést pedig azért exponáljuk, mert nehezen érthető, miért kellett kényszerítő jogi szükség nélkül éppen ebben a kérdésben döntvényt hozni, mennyiben érte a jogrendet olyan sérelem, amelyet reparálni kellett.

Megengedjük, hogy a döntvény logikai szövegmagyarázati szempontból hibátlan. De ha már a Kuria fegyelmi tanácsa — 13 évvel ezelőtt — azzal a nyilván helytelennek végtére nem mondható indoklással, hogy nem tehető fel, hogy a törvényhozó a közérdek rovására meg akarta volna akadályozni a fegyelmi bíróságot abban, hogy elmozdítsa állásából azt a közjegyzőt, aki (két ízben nagy összeget sikkasztott, a közjegyzői állást azt főnöktől járadék fejében megvásárolta, majd ezt a turpis járadékot nem fizette) a közjegyzői állás betöltésére a törvényben meg nem jelölt okból ugyan, de valóban teljesen méltatlanná vált — exemplifikatívnak minősítette a 46. §-t és ezzel a törvény hiányosságát pótolta, úgy adott esetre nyugodtan akceptálni lehetett volna a Werbóczy-féle: imo aliquando ex uno actu . . . postea induci consuetudo-t és törvényrontó jogszokás létét lehetett volna megállapítani, nem származván abból semmi sérelem, hogy a

következő netán sikkasztó közjegyző — ilyen magatartásának következményeire a közjegyzők között nyilván köztudomásúvá vált 1933. évi fegyelmi ítélet által előre is figyelmeztetve, — állásától nyomban megfosztassék.

Külön figyelmet érdemel az a körülmény, hogy amikor a hátrányos következmények alkalmazhatósága szempontjából a jogegységi tanács — ismételiük logikailag helyesen — a szövszerinti törvényt magyarázat álláspontjára helyezkedik, szükségesnek tartja megállapítani, hogy a 46. § előfeltételeinek fennforgása esetén is a fegyelmi bíróság nem köteles az elmozdítás jogkövetkezményeit alkalmazni, hanem enyhítő körülmények fennforgása esetén enyhébb büntetést is kiszabhat, ami éppen séggel nincs összhangban a főkérdés eldöntése szempontjából a döntés által idézett törvény-indokolás azon megállapításával, hogy »elmozdítás alkalmazásának eseteit« a törvény »szorosan meghatározza, nehogy ily súlyos büntetések alkalmazásával a bíróság akár túlszigort, akár túlenegedékenységet gyakorolhasson«, ami a döntvény aggályosságát csak fokozza: elmozdítani a sikkasztó közjegyzőt a törvényt szöveg ellenére nem szabad; — de futni hagyni, bár a törvény korrekcionálizáció lehetőségére nem utal és a Kuria által idézett indokolás ezt egyenest kizárja, igen? Sz. Zs.

A tőzsdei választott bíróság gyakorlatából

1. Hatáskör. Az alapperben eljáró tőzsdebíróóság hatásköre megáll a valorizációs perre is.

A tőzsdebíróóság hatáskörét a következő indoklással állapította meg:

A tényállás a peres felek között a következők tekintetében nem volt vitás: A tőzsdebíróóság 21/1938. V. B. szám alatt x pengő tőkében és járulékaiban, valamint a perköltségekben alperest marasztalta, miután ezen előző perben alperes a tőzsdebíróóság kikötésen alapuló hatáskörét vitássá nem tette. Felperes bizonyítani kívánta, hogy a peres felek közötti hatásköri kikötés peres felek között létrejött minden ügyletre kiterjed, alperes ezt tagadta. A bíróság etekintetben a bizonyítást nem rendelte el, mert a pergátló kifogás tárgyában hozott határozat szempontjából ezt a kérdést közömbösnek találta. Alperes jogi álláspontja szerint a valorizációs igényre a tőzsdebíróóság hatásköre ki nem terjeszthető, annak elbírálása a rendes bíróság hatáskörébe tartozik.

A bíróság szerint felperes jogi álláspontja helyes, a követelés átértékelése iránti kereseti kérelem nem új, az alapul szolgáló igénytől független igény, hanem csak a kötelelem tartalmának a peres feleken kívülálló okból történt módosítása. A bírói gyakorlatban eldöntött kérdés, hogy az átértékelés elbírálása nem végrehajtási útra tartozik, hanem perben bírálendő el. Az 1928. XII. t.-c. 13. §-a nem volt új intézkedés, hanem csak az e tekintetben kialakult bírói gyakorlatot foglalta a korona-pengő követelések tekintetében tételes jogszabályba.

Helyes az a felperesi okfejtés is, hogy az átértékelésnél figyelembe veendő összes körülmények mérlegelésére elsősorban az a bíróság hivatott, amely az alapul szolgáló igény tekintetében döntött. Különösen áll ez a Budapesti Áru- és Értéktőzsde bíróságának, mint szakbíróáságnak hatásköre szempontjából.

Helyes az a felperesi hivatkozás is, hogy a hatásköri bíróság felperes által idézett döntése is a fenti jogelvet tartalmazó jogszabályon alapszik és így ezen elv alkalmazása a követelések érvényesítése tekintetében nem csak a rendes bírói és közigazgatási út elválasztása kérdésében, hanem az egyes bíróságok egymás közötti hatásköre tekintetében is alkalmazandó.

Döntésében alapul vette a bíróság a tőzsdebíróásági hatáskörrel kapcsolatos következő határozatokat, melyeket a felsőbíróóság is helybenhagyott: 715/1929. — Tábla P. V. 2120/1930. 746/1929. — Tábla P. V. 7383/1930.

Mint hogy a koronáról pengőre való átszámítás, illetve ezzel kapcsolatos valorizációs igények tekintetében a bírói gyakorlat már kifejlődött, ezt a bírói gyakorlatban kifejezésre jutott jogszabályt a bíróság a jelenlegi pengőről forintra szóló valorizációs igény tekintetében is alkalmazandónak találta, mint hogy a tényállás alapjául veendő jogi és gazdasági szempontok lényegileg azonosak.

A Tábla a tőzsdebíróóság határozatát a következő indoklással hagyta helyben:

Az elsőbíróóság ítéletében megállapított, az alperes felfolyamodásában meg nem támadott tényállást az ítéletábra a maga részéről is elfogadta és magáévá tette az elsőbíróáságnak a hatáskör kérdésében hozott döntését is.

Az alperes felfolyamodásában felhozottakra való tekintettel az ítéletábra megjegyzi a következőket.

Az elsőbíróóság tüzetesen kifejtette azokat az okokat, melyekre tekintettel az alperes által hatáskör hiánya miatt támasztott pergátló kifogást elvetette. Helyesen hivatkozott az elsőbíróóság a koronáról pengőre való átszámítás illetve az ezzel kapcsolatos átértékelési igényekkel kapcsolatban kifejlődött bírói gyakorlatra, amely gyakorlat azt a jogszabályt juttatta kifejezésre, hogy a választott bíróság hatásköre

az átértékelési igényeket érvényesítő perekre is kiterjed. Ez az eljárási jogszabály a pengő értékesítkésével illetve az azzal összefüggő átértékelési igények tekintetében is alkalmazandó, mert nem forognak fenn olyan okok, amelyek ellenkező állásfoglalást megokolnák tennének.

Alapítványul hivatkozik az alperes felfolyamodásában arra, hogy miután a felperes egyízben a választott bíróság előtti eljárást már igénybe vette, a választott bíróság hatáskörökimerült és az előtt a felperes újabb olyan igényt, amellyel a felek az ügyletkötés idején nem is számolhattak, nem érvényesíthető. A választott bíróság hatáskörének a kikötése folytán ugyanis a felek ennek a bíróságnak a közreműködését mindannyiszor igénybe vehetik, amikor az ügyletből eredő vitás igény érvényesítése válik szükségessé és a választott bíróság hatásköre kiterjed természetesen az olyan igényekre is, amelynek felmerülésével az ügyletkötés idején a felek nem is számolhattak.

Az alperes felfolyamodásában az elsőbíróság döntését az általa felsorolt anyagi jogi sérelmek miatt is megtámadta, minthogy azonban a választott bíróság ítélete ellen csak az 1881: LIX. t.-c. 96. §-ában felsorolt alaki sérelmek miatt van helye felfolyamodásnak, az alperesnek az érdemi döntést megtámadó kifogásait figyelmen kívül kellett hagyni.

Mindezekre tekintettel az ítélet tábla az alperes felfolyamodásának helyet nem adott.

(1947. IV. 16. 71/1947. V. B. — Tábla: P. V. 4411/1947.)

2. Az inflációs időkben aranyban kifizetett vételár átértékelése árura és áruból forintra átszámítva. Természetbeni teljesítés helyett pénzbeli marasztalás.

Minthogy alperes a szabályszerűen létrejött megállapodás alapján áruszállítást eszközölt, ezt olyképp lehet csak magyarázni, hogy alperes az 1947 április 25-én, a 80 gramm törtarany értékének átvétele alkalmából történt megállapodásban foglalt vagylagos lehetőségek közül az áruszállítást választotta.

Azt kellett tehát kivizsgálnia a bíróságnak, hogy a szállított áru milyen egyenértéket képviselt a felvett 80 gramm törtaranyhoz képest. Ennek megállapítása céljából a bíróság elrendelte a minőségileg vitás lucernamag mintájának a becsatolását és az áruüzleti szakértőbizottság közbenjöttével való megvizsgálását.

A Vetőmagvizsgáló Intézet és az Áruüzleti Szakértőbizottság vizsgálá-

lati eredményei alapján a bíróság saját szakértelméhez képest megállapította azt az értéket, amelyet a szállított áruk a felvett 80 gramm arany értékéhez képest képviselnek. Ugyanis — a fent kifejtettek szerint — adásvételi ügylet jött létre a felek között, tehát a felvett 80 gramm arany értéke vételárnak volt tekintendő. Meg kellett tehát állapítani, hogy alperes az általa szállított árukkal a vételárnak mely részét törlesztette és hogy áruban kifejezve milyen mennyiség leszállításával maradt hátralékban. A bíróság a saját szakértelménél fogva megállapította, hogy mennyi ez a hátralékos árumennyiség és ennek az árumennyiségnek a forintban kifejezett értékét az összes körülményeket figyelembevéve 1950 forintban állapította meg.

A bíróság nem tett eleget felperes ama kérelmének, hogy 296 kg orosz norma szerinti lucernamag kiadására kötelezze alperest. A per során ugyanis beigazolást nyert, hogy a felek nem orosz norma szerinti lucerna szállításában állapodtak meg, hanem a minőséget az F/4 alatti szerint határozták meg. Ez okból felperesnek orosz norma szerinti lucerna szolgáltatására irányuló kérelme nem volt teljesíthető. Mint-hogy azonban a bíróság és a Kúria állandó gyakorlata értelmében a természetbeni teljesítésre irányuló kérelemben, mint többen a kevesebb, — az átértékelésre irányuló kérelem is benntfoglaltatik, ennél fogva alperest áru szállítása helyett határozott pénzösszeg fizetésében marasztalta.*

A hátralékos árumennyiség átértékelt értékét a bíróság az 1928. évi XII. t.-c. 12. -ának analóg alkalmazásával az összes méltánylást érdemlő körülmények, nevezetesen a felek vagyoni helyzetének, a tartozás minéműségének és hovaforrásának figyelembevételével állapította meg a fenti összegben.

(1947. VI. 4. 222/1946. V. B.)

3. Ha az árut térítés ellenében veszik igénybe, az eladó az előre felvett vételárát átértékelve visszafizetni köteles. 1945-ös pengőösszeg átértékelése.

Nem volt vitás, hogy X megye kormánybiztosa a szóbanforgó árut közellátási célokra lefoglalta. Alperes a vételárát nem fizette vissza felperesnek.

* L. az 5. sz. jogesetet is.

A bíróság nem terjeszkedett ki annak a vizsgálatára, hogy a szállítás elmaradása melyik félnek a vétességre vezethető vissza és ezekből nem rendelte el a felek által szükség esetére kért tanubizonyítást sem.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy az esetben, amidőn az árut térítés ellenében közellátási célokra igénybeveszik, alperes az előre felvett vételárát visszafizetni köteles, mert különben jogalap nélkül gazdagodnék.

Az alaptalan gazdagodás elvéből kiindulva a bíróságnak csupán azt kellett megállapítania, hogy melyik az a forintösszeg, amely az 1945-ben lefizetett 126.120 pengőnek átértékelve megfelel. Itt jegyzi meg a bíróság, hogy alperes maga is tudatában volt annak, hogy visszafizetési kötelezettség terheli; erre mutat az, hogy előbb 3822, majd 5000—5500 forint visszafizetésére tett ajánlatot.

Ennek folytán a bíróság az 1928. évi XII. t.-c. 12. §-ának analóg alkalmazásával a felek vagyoni helyzetének, az összes méltánylást érdemlő körülmények figyelembevételével az alperes által fizetendő összeget 12.396 forintban állapította meg. A tőzdebíróságnak az alperest részleges átértékeléssel marasztaló ítélete egyrészt saját, másrészt a felső bíróságok állandó gyakorlatán alapul. A bírói gyakorlat ugyanis abból indul ki, hogy a háborús és azt követő események során bekövetkezett pénzromlás azt eredményezte, hogy a pengő-értékben meghatározott összegben keletkezett követelés eredeti értékének csak törtrészét képviseli, ha azt névszerűn összegben értékelni a bíróság. A bíróságnak vissza kell térnie az anyagi igazság követelte azon elvhez, hogy a felperes a változott viszonyoknak megfelelően követelésének értékéhez jusson és alperest se terhelje túlnéhezült kötelelem.

A bíróság tehát ítéletét a fenti elveknek megfelelően hozta meg.

(1947. VII. 29. — 175/1947. V. B.)

4. Tévedésre nem hivatkozhat, aki kétszer is aláír egy okiratot 5 heti időközben.

A bíróság az F/2 alatt csatolt és alperes által alakilag vitássá nem tett okirat alapján tényként állapítja meg, hogy felperes 1947 február 27-én elszámolást készített, amelyet alperes a következő záradékkal el-

látva frt alá: fenti elszámolást helyeslően tudomásul vettem: N. N. Alperes az F/2 alatti hátlapján található feljegyzés szerint 1947 április 2-án 220 forintot fizetett le tartozására és hátralékos tartozását ismét aláírásával ismerte el.

Alperesnek az a védekezése, hogy az F/2 alattiban foglalt elszámolás nem helyes és utólagos számítás szerint más összeg jön ki, lényegében az F/2 alattiban foglalt tartozás-elismerésének tévedés címén való megtámadásával egyenlő.

A bíróság megállapítása szerint azonban alperes, aki az okiratot kétféle elismerőleg aláírásával látta el olyképpen, hogy a két aláírás között mintegy 5 hét telt el, továbbá az elismert tartozására részfizetést eszközölt, nem térhet vissza a tartozás-elismerést megelőző jogügyletre. Tévedésre nem hivatkozhat a fenti körülmények figyelembevételével jóhiszeműen és jogszerűen, mert tévedését — ha ilyen fennforogna — már az első aláírás alkalmával figyelembe kellett volna vennie. Ennélfogva az F/2 alattiban foglalt tartozás-elismerést jogérvényesnek kellett kimondani és alperest kötelezni kellett a kereseti tőke megfizetésére.

(1947. VII. 31. — 147/1947. V. B.)

5. Nem forog fenn kereseti kérelmen való túlterjeszkedés, ha a bíróság a természetbeni teljesítésre irányuló kereseti kérelem ellenére az előre kifizetett vételárát pénzben ítéli meg.

Peres felek között nem volt vitás, hogy az áru vételárát felperes teljesen kiegyenlítette. Felperes kereseti kérelme nagyjából 100 q Viktória-borsó leszállítására, vagy pedig ellenértékének visszafizetésére irányult és pedig azzal az indokolással, hogy a szokványok nem adnak módot arra, hogy valaki az áru ellenértékét a szolgáltatás teljesítése nélkül megtartsa. A bíróság ezt a kereseti kérelmet az annak indokál előadottakkal együtt a bírói gyakorlatnak megfelelően a kereset egész tartalma szerint értelmezte és pedig úgy, hogy felperes kérelme arra az esetre, ha a tényleges szolgáltatásra irányuló kereseti kérelemnek helyt adni nem lehetne, az előlegezett vételár visszafizetésére irányul.

Megjegyzí a bíróság, hogy még ha felperesnek ezirányú kereseti kérelme nem is lenne, a bíróságnak az állandó

gyakorlat értelmében felperesnek a vételár visszafizetésére irányuló igényével akkor is foglalkoznia kellett volna. A Magyar Curia u. i. több ízben, így pl. legutóbb P. IV. 1451/1946. sz. alatt kimondotta, hogy ha a felperes kereseti kérelmében (felülvizsgálati kérelmében) kifejezetten csak természetben történő szolgáltatást kér, ha az alperes erre nem kötelezhető, marasztalása akkép történhet, hogy a kérelemben az érték megtérítésére irányuló kérelmet is bennfoglaltnak kell tekinteni.

A bíróság az annakidején pengőben kifizetett vételár átértékelése tekintetében mérlegelte az összes körülményeket és különösen számbavette azt, hogy I. rendű alperes előadása szerint a vételárát eladójának kifizette és így a vételár vissza nem fizetéséből közvetlen haszna nem származott. Ezért a bíróság alperesek terhére csak mérsékelt átértékelést talált megállapíthatónak a valóságos értékváltozásnak megfelelő és a kereseti kérelem szerinti átértékelés helyett. A bíróság ennek a mérsékelt átértékelésnek mérvét az összes körülmények méltányos számbavételével 7000 forintban állapította meg.

A Tábla a fenti ítéletet a következő indokolással hagyta helyben:

Az alperesek az elsőbíróság marasztaló ítéletét az 1912: LIV. t. c. 24. §-a által hatályban tartott 1881: IX. t. c. 96. §-ának g) pontja alapján támadták meg felfolyamodással, amely szerint a választott bíróság ítélete ellen felfolyamodásnak van helye, ha az ítélet a kérelmen túlterjeszkedik.

Az ítélőtábla nem látott alapot annak a megállapítására, hogy az elsőbíróság ítéletében a felperes kereseti kérelmén túlterjedő kötelezettség teljesítésére kötelezte volna az alpereseket.

A felperes írásban előterjesztett kereseti kérelme arra irányult, hogy az alperesek a velük kötött szerződés alapján 100 q a keresetben közelebből meghatározott minőségű Viktória vetőmag leszállítására és 150 drb textiltízsák kiadására köteleztessenek.

Az elsőbíróság előtt 1946. évi szeptember hó 24. napján megtartott folytatódó tárgyaláson a felperes a kereseti kérelmét akkép egészítette ki, hogy a 100 q Viktória borsó szállítása helyett alternatívénak valorizált értékében és pedig 12.000 forint-

ban kérte marasztalni az alpereseket és pedig azzal az indokolással, hogy a szokványok nem adnak módot arra, hogy valaki az áru ellenértékét a szolgáltatás teljesítése nélkül megtartsa.

Az elsőbíróság ezt a kereseti kérelmet az annak indokál felhozottakkal egybevetve helyesen értelmezte a kereset egész tartalmának szem előtt tartásával akként, hogy az arra az esetre, ha a tényleges szolgáltatásra irányuló kérelemnek helyt adni nem lehetne, az felperes által előre kifizetett vételár átértékelt összegben való visszatérítésre irányul.

Az ítélőtábla álláspontja szerint a felperes által utólagosan előterjesztett kiegészítő kérelem más értelmezésre a kérelem indokál felhozott körülményre való utalás folytán nem is ad alapot. A felperes kérelme ezek szerint határozottan arra irányult, hogy az alperesek esetlegesen a felperes által előre kifizetett érték, vagyis a vételár címén kifizetett összeg valorizált értékének megfizetésére köteleztessenek.

Ettől függetlenül az elsőbíróság helyesen mutatott rá arra, hogy a kereseti kérelmen való túlterjeszkedés abban az esetben sem állapítható meg, ha a felperes által természetben való teljesítés helyett a bíróság — ha annak helyét nem látja — az érték megtérítésre tér át és ilyen értelemben hoz marasztaló határozatot.

Mínthogy pedig az adott esetben az elsőbíróság a felperes által kért valorizált értéket csak részben ítélte meg, nem forog fenn a kereseti kérelmen való túlterjeszkedés és így az alperesek felfolyamodásának helyét adni nem lehetett.

Az alperesek felfolyamodásukban arra is kitértek, hogy az elsőbíróság a tőzsdei szokványok általuk felhívott szakaszaiban foglalt rendelkezéseket ítélkezésénél figyelmen kívül hagyta; az irányadó törvényes rendelkezések azonban csak a taxatív megjelölt esetekben engednek az elsőbíróság ítélete ellen jogorvoslatot s ezek között az anyagi jogszabályok, illetve a tőzsdei szokványok nem alkalmazása vagy nem helyes alkalmazása miatti jogorvoslat felsorolva nincsen, miért is az alperesek felfolyamodását ebben a részben hivatalból vissza kellett utasítani.

(1947 február 11. — 131/1946. V. B.-Tábla: P. V. 2232/1947.)

6. A 6290/1947. M. E. sz. rendelet alkalmazása nem kötelező, ha a bíróság a rendelet tényálladékaát fennforogni nem látja. A felek személyes meghallgatása nem kötelező.

Alperes a jogerős ítélet végrehajtásának felfüggesztését kérte a 6290/1947. M. E. sz. rendelet alapján. A tőzsdebíróság a kérelem tekintetében tárgyalást tartott, melynek befejeztével a végrehajtás felfüggesztése, valamint a halasztó hatály kimondása iránti kérelmet végzéssel elutasította azzal az indoklással, hogy az id. rendelet valamint a többi idevágó rendeletek tényálladékaát fennforogni nem látja. Egyébként is a 6290/1947. M. E. sz. rendelet a bíróságra bízta a rendeletben foglalt kedvezményeknek az alperes javára való alkalmazását, de ezen kedvezmények megadását kötelezővé nem teszi. A bíróság nem látott olyan körülményt fennforogni, amelyek a kérdéses kedvezmények alkalmazását indokolttá tették volna.

A Tábla a fenti végzés ellen benyújtott alperesi felfolyamodásnak nem adott helyt a következő indoklással:

Alapítan alpereseknek arra alapított támadása, hogy az elsőbíróság eljárási szabály megsértésével mellőzte a felek személyes meghallgatását s hogy a kérelem tárgyában bizonyítást le nem folytatott, mert a 6290/1947. M. E. számú rendelet 2. §-ának 2. bek. értelmében az elsőbíróság a felek meghallgatását az erre kitérő, az 1947 június hó 25. napján megtartott tárgyaláson fogatosította. A felek személyes meghallgatását és a hivatalból való tudakozódást viszont a hiv. rendelet elő nem írja, de alperesek maguk sem terjesztettek elő semmi irányban sem a bizonyítás elrendelése iránt kérelmet.

Egyébként az ítéletábla helyesnek fogadja el az elsőbíróságnak az előterjesztett kérelem érdemi elutasítása tekintetében hozott döntését is.

Felperesnek a felfüggeszteni kért végrehajtás alapjául szolgáló perben érvényesített és megítélt követelése — a szolgáltatás lehetetlenülése folytán felvett vételár visszatérítése — nem a 6290/1947. M. E. számú rendelet 1. §-ának 1. bek.-ben felemlített olyan igény, amellyel szemben alpereseknek oly természetű szolgáltatása állana, amiért az államkincstártól azért nem kaptak ellenszolgá-

tatást, mert az erre irányuló követelésüket a 12.660/1946. M. E., a 24.910/1946. M. E. és a 3140/1947. M. E. számú rendeletek értelmében bírói úton érvényesíteni nem lehet.

A két követelés így értelemben egymással okozati összefüggésbe nem hozható, minél fogva a felperes követelésének kielégítése sem tehető függővé alpereseknek az államkincstárral szemben esetlegesen fennálló követelésétől, amikor ennek a követelésnek a jóvátételi számlára tartozása is kétséges, tekintve, hogy a jóvátételi hivatal az 1947 június 2-án 6949/1947. szám alatt a II. r. alperesnek adott értesítésében (csatolva a felfüggesztés iránti kérelemhez A) alatt) a Vörös Hadsereg illetékes parancsnoksága által kiállított szabályszerű elismervény hiányában azt sem vette igazoltak, hogy a szóbanforgó terményeket tényleg orosz katonai alakulatok vették igénybe.

A pénzszüke és az alperesek ellen folyamatba tett végrehajtási eljárás a hiv. rendeletben foglalt kedvezmények megadását a rendelet 1. §-ának 1. bek.-ben foglalt előfeltétel fennforgása nélkül viszont nem tehetik indokolttá, miért is az ítéletábla ezeket, az egyébként is csak méltánylást érdemlő szempontokat, figyelembe sem vehette.

(1947. VI. 25. — 131/1946. V. B. — Tábla: P. V. 5773/1947.)

Összeállította: dr. Móra Imre

Szemelvények a M. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának joggyakorlatából I.

Az ítéletbíráknak és ügyészeknek a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 46. § (1) bekezdésének első mondatán alapuló besorolásánál a XII. fizetési osztály 3. fokozatából kell kiindulni.

A panaszost kincstári ügyésszé az 1939. évi június hó 30. napján nevezték ki és figyelemmel arra, hogy kincstári ügyészek illetmények szempontjából az 1930: XLIII. tc. értelmében az 1920. évi XX. tc. hatálya alá tartozó bírákkal és ügyészekkel úgy tekintet alá esnek, a bírói és ügyészi I. fizetési csoport 1. fokozatába sorolták be. A panaszos várakozási idejének egy ízben történt megrövidítésével a bírói és ügyészi I. fizetési csoport 3. fokozatába az 1944. évi július hó 1. napjával lé-

pett elő és a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet hatályosulásának időpontjában: az 1945. évi április hó 1. napján ezzel a fizetési csoporttal és fokozattal egybekötött illetmények élvezetében állott.

Az igazságügyminiszter a 10.939/1945. I. M. E. sz. határozattal panaszost a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet alapján az 1944. évi január hó 1. napjától számított hatállyal a VI. fizetési osztály 3. fokozatába sorolta be, majd ezt a határozatot annyiban módosította, hogy a várakozási idő kezdetét az 1943. évi január hó 1. napjában állapította meg.

A panaszos ezeket a határozatokat azért tartja sérelmeseknek, mert azokban követett besorolási elv mellett a bírák és ügyészek részére rendszeresített I. fizetési csoport 1. fokozatába tartozott alkalmazottak a VII. fizetési osztály 1. fokozatába, a 2. és 3. fokozatba tartozott alkalmazottak pedig a VI. fizetési osztály 3. fokozatába nyertek besorolást, éspedig annak az évnek első napjától számított hatállyal, amelyikben a bírói és ügyészi fizetési csoportnak a besorolás alapjául szolgált fokozatába bejutottak. Ennek következtében a másfél évvel később kinevezett, várakozási idő megrövidítésében nem részesült bíró és ügyész is ugyanakkor lépett elő a VI. fizetési osztály 2. fokozatába, mint amikor a panaszos, ami megszünteti a korábbi kinevezésből származó előnyt és a várakozási idő megrövidítésével szerzett kedvezményt. A jogsérelem a panaszos érvelése szerint az illetmények összehasonlítása alapján is megállapítható, mert az 1945. évi április hó 1. napján a 800/1945. M. E. sz. rendelethez fűzött kimutatás szerint a bírói fizetés a képesítési pótlékkal együtt 1286 pengőt tett ki, s ez meghaladta a VII. fizetési osztály 3. fokozatára nézve 1206 pengőben megállapított illetményt. A panaszos tehát arra hivatkozással, hogy az 1939. évi január hó 1. napjától az állami rendszerű VII. fizetési osztály 1. fokozatába —, az 1942. évi január hó 1. napjától a VI. fizetési osztály 3. fokozatába —, s végül az 1944. évi január hó 1. napjától kezdődő hatállyal a VI. fizetési osztály 2. fokozatába tartozónak volt tekintendő és az 1945. évi április hó 1. napján élvezett illetménye is ennek a fizetési osztálynak és fokozatnak

felelt meg, panaszában azt a kérelmet terjeszti elő, hogy az 1944. évi január hó 1. napjától számított hatállyal a VI. fizetési osztály 2. fokozatába, az 1946. évi január hó 1. napjától kezdődően pedig ugyane fizetése osztály 1. fokozatába soroltassék be, és hogy illetményei ennek a besorolásnak megfelelően a mindenkor érvényben levő jogszabályok által megállapított összegben utalványoztassanak.

A bíróság a panaszos kérését nem találta teljesíthetőnek.

A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 46. § (1) bekezdésének első mondata azt a rendelkezést tartalmazza, hogy minden tényleges közszolgálati alkalmazottat abba a fizetési osztályba és fokozatba kell besorolni, amelybe a rendelet értelmében tartozik.

Az 1920:XX. tc. hatálya alá tartozó bírák és ügyészek, valamint a velük illetmények szempontjából egy tekintet alá eső egyéb alkalmazottakra nézve a rendelet 5. §-a határozza meg, hogy melyik fizetési osztályokba tartoznak. E szakasz f) pontjában foglalt rendelkezés szerint a kincstári ügyészek szolgáltatukat a VII. fizetési osztályban kezdik és ebben az állásukban a VI. fizetési osztály 1. fokozatába léphetnek elő.

Ennek a rendelkezésnek alkalmazása mellett, figyelemmel a várakozási időnek a rendelet 3. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott tartamára, a panaszos az 1944. évi január hó 1. napjával a VII. fizetési osztály 1. fokozatába lett volna besorolható, mert az 1939. évi január hó 1. napjától számított szolgálati idejéből öt év esik e fizetési osztály megelőző 3. és 2. fokozatára.

A rendelet 5. §-ának világos rendelkezése nem hagy kétséget az iránt, hogy a besorolásnál az illető fizetési osztály legalacsonyabb fokozatából kell kiindulni és innen számítva kell az eltöltött szolgálati időből az egyes fokozatokra megszabott várakozási időt levonni. Nem tulajdonítható tehát ennek a rendelkezésnek olyan értelem, mint amilyen a panaszos kívánja felruházni, nevezetesen, hogy a besorolásnál kiindulási alapul az a fizetési fokozat szolgál, amellyel járó illetmény a bírói és ügyészi fizetési csoport 1. fokozatával egybekötött illetménynek megfelelt, tehát az

adott esetben a számításnál nem a VII. fizetési osztály 3. fokozatából, hanem annak 1. fokozatából kell kiindulni, mert az ezzel egybekötött illetmény felelt meg a bírói és ügyész I. fizetési csoport 1. fokozatának. A számításnak ez a módszere — amint azt az igazságügyminiszter átiratában helyesen megállapítja — nem a megszerzett jogok biztosítását, hanem a jogok meg nem indokolható növelését vonná maga után, ami a rendelet rendelkezéseivel és szellemével össze nem egyeztethető.

A panaszos besorolása a rendelet 46. § (1) bekezdésének második mondatában foglalt azon a rendelkezésben alapszik, amely szerint a rendelet általános intézkedéseinek megfelelő besorolásnál az alkalmazott nem kerülhet alacsonyabb fizetési osztályba és fokozatba, mint amilyenben a rendelet hatálybalépésekor volt. Ennek a rendelkezésnek az alkalmazásánál egyedül az a döntő tényező, hogy az alkalmazott az 1945. évi április hó 1. napján melyik fizetési osztályba és fokozatba tartozott, vagy ha nem tartozott fizetési osztály és fokozatba, az általa akkor élvezett jogszerű fizetésnek melyik fizetési osztály és fokozat felelt meg. Az utóbbi egybevetésnél a kialakult gyakorlat szerint csak a szorosan vett, tehát minden pótlék, járulék nélküli fizetés szolgálhat alapul, mert az állami rendszerű fizetési osztály és fokozat meghatározásánál is csak a szorosan vett fizetés, nem pedig a külön jogszabályokon alapuló pótlékkal együttesen számított illetmény az irányadó. Ennélfogva a 2.500/1945. M. E. sz. rendelettel különben is fenntartott bírói képesítési pótlék a fizetéshez nem számítható hozzá.

A panaszos az 1945. évi április hó 1. napján a bírói és ügyészi I. fizetési csoport 3. fokozatába tartozott. Az ezzel a fizetési csoporttal és fokozattal a 3.500/1943. M. E. sz. rendelet szerint egybekötött havi 670 P, illetve a 800/1945. M. E. sz. rendelettel megállapított 1206 P fizetés meghaladta a VII. fizetési osztály 1. fokozata szerint járt 590 P, illetőleg 1121 P fizetést, de nem érte el, illetőleg nem haladta túl a VI. fizetési osztály 3. fokozatával egybekötött 670 P, illetve 1206 P fizetést. Ennélfogva a panaszosnak a VI. fizetési osztály 3. fokozatába történt besorolása jogszabályt nem sértett.

A fokozatos előlépésre igényt adó várakozási idő kezdetének az 1941. évi, tehát annak az évnek január hó 1. napjában történt megállapítása, amely évben a panaszos a besorolás alapjául szolgáló I. fizetési csoport 3. fokozatába előlépett, — szintén a rendeletnek megfelelően történt. Az a határozat pedig, amellyel az igazságügyminiszter az I. fizetési csoport 3. fokozatába tartozott alkalmazottak várakozási idejének kezdő időpontját egységesen az 1943. évi január hó 1. napjában határozta meg, éppen annak az aránytalanságnak kiküszöbölése végett, amely annak következtében állott elő, hogy a rendelet 46. § (1) bekezdésének második mondatában foglalt rendelkezés értelmében a bírói és ügyészi I. fizetési csoportnak mind a 2., mind a 3. fokozatába tartozott alkalmazottakat szolgálati idejükre tekintet nélkül a VI. fizetési osztály 3. fokozatába kellett besorolni, — a panaszosra nézve előnyt jelentett. Viszont abból, hogy mások a besorolásnál még nagyobb előnyhöz jutottak, nem származtatható jogos igény a rendeletről eltérő besorolásra.

A fentiekből következik, hogy a panaszost a besorolásnál jogsérelem nem érte, ezért a bíróság a panaszt elutasította.

(259/1947. K. szám. — 1947 április 16.)

Jegyzet: Minthogy az új bírói státus is a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet értelmében történt besorolást veszi alapul, — figyelemmel a hasonló panaszok számára is — szükségesnek tartottuk a fenti ítélet közlését.

Az igazoló bizottság által állásvesztésre, majd a népbíróság megváltoztatott ítéletével nyugdíjazásra ítélt közszolgálati alkalmazott illetményigénye

A panaszos vezetőjegyzőt az igazolóbizottság nem jogerős határozattal állásvesztésre ítélte, s ennek folyományaként a vármegye alispánja az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 23. §-ában megjelölt kötelezettség folytán a panaszos illetményeit az 1945. évi június hó végétől kezdődőleg visszatartotta.

A panaszos fellebbezése folytán a népbíróság az igazolóbizottság határozatát megváltoztatta és a panaszos nyugdíjazását rendelte el.

A népbíróság határozata folytán a vármegye törvényhatósági bizottsága a fejezetben megjelölt és pa-

nasszal megtámadott határozatával a panaszost az 1946. évi július hó végével nyugdíjazta és részére az 1946. évi augusztus hó 1. napjától kezdődőleg nyugellátást állapított meg.

A panaszos azért tartja sérelmesnek ezt a határozatot, mert részére az 1945. évi július hó 1. napjától az 1946. évi július hó végéig terjedő időre sem nyugdíj, sem illetmény nem állapított meg.

A panasz alapos.

Az 1.080/1945. M. E. sz. rendelet 23. §-ának abból a rendelkezéséből, amely az állásvesztésre ítélt közszolgálati alkalmazottak illetményeinek, illetőleg a nyugdíjazásra ítélt, tek illetményei nyugdíjat meghaladó részének a visszatartását az igazolóbizottság határozatának jogerősségére tekintet nélkül elrendeli és a rendelet 24. §-ának abból a rendelkezéséből, hogy az igazolóbizottság határozata ellen beadott fellebbezésnek halasztó hatálya van, okszerűen az következik, hogy az állásvesztésre ítélt közszolgálati alkalmazott illetményigényét, a nyugdíjazásra ítélt pedig az illetmény és nyugdíjkülönbözetre való igényét egyelőre nem veszti el, hanem az elhalasztódik a határozat jogerőre emelkedéséig.

A panaszosra nézve azonban az állásvesztést kimondó határozat jogerőre nem emelkedett, mert azt a népbíróóság jogerősen nyugdíjazásra változtatta át. Ehhez képest a panaszos helyzete az illetmények szempontjából akként alakul, mintha már az igazolóbizottság nyugdíjazását rendelte volna el, vagyis jogerősen bekövetkezett nyugdíjazásáig a megtámadott határozattal megállapított ellátás összegének megfelelő illetményekre van jogos igénye.

Mindezekre tekintettel a közigazgatási bíróság annak megállapítása mellett, hogy a panaszosnak az 1945. évi július hó 1. napjától az 1946. évi július hó végéig terjedő időre a nyugdíj összegének megfelelő összegű illetményekre jogos igénye van, az eljárás közigazgatási hatóságot annak megállapítására és folyósítására kötelezte.

(21/1947. K. szám. — 1947. április 1.)

Román közszolgálatban eltöltött szolgálati idő beszámítása magyar közszolgálati alkalmazott nyugellátása szempontjából.

A közlekedésügyi miniszter az 526/1945. M. E. sz. rendelet alap-

ján elutasította a panaszos ny. postaelenőrt azzal a kérelmével, hogy az 1921. évi július hó 27. napjától az 1940. évi december hó 3. napjáig román közszolgálatban eltöltött szolgálati ideje az ellátás szempontjából beszámíttassék és a nyugdíja ennek megfelelően felemeltesék.

A közigazgatási bíróság a panaszosnak helyet adva — sz. XI. sz. osztályülési megállapodásában is kifejezésre juttatott jogi álláspontjának megfelelően — kimondta, hogy a panaszosnak az 1921. évi július hó 25. napjától az 1939. évi december hó 31. napjáig román közszolgálatban eltöltött szolgálati ideje a panaszos ellátása szempontjából beszámít és ehhez képest a közlekedésügyi minisztert kötelezte, hogy a panaszos nyugdíját ennek megfelelően újból állapítsa meg és folyósítsa.

Az ítélet indokolása szerint:

Az ország területi változásaira vonatkozó törvencikkek hatályon kívül helyezése tárgyában az 1945. évi február hó 26-án kibocsátott és e napon hatályba lépett 526/1945. M. E. sz. rendelet 1. §-ának (2) bekezdése szerint az Ideiglenes Nemzeti Kormány:

1. A Cseh-Szlovák Köztársaságtól Magyarországhoz csatolt területek visszacsatolását kimondó 1938. évi XXXIV. és 1939. évi VI. törvencikkeket,

2. a Román Királyságtól Magyarországhoz csatolt terület visszacsatolását kimondó 1940. évi XXVI. törvencikket,

3. a Jugoszláv Királyságtól Magyarországhoz csatolt terület visszacsatolását kimondó 1941. évi XX. törvényeket hatályon kívül helyezte.

Az idézett rendelet 2. §-a szerint hatályon kívül helyezte továbbá az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 1. §-ban felsorolt törvencikkek végrehajtásával kapcsolatban kibocsátott összes törvényeket, rendeleteket és egyéb közigazgatási intézkedéseket.

A közigazgatási bíróság vizsgálatán a rendelet 2. §-ában foglalt rendelkezés célzatát és helyes értelmét: utal mindenneke előtt arra, hogy a rendelet az 1945. évi január hó 20. napján létrejött fegyverszüneti egyezmény 2. pontjának végrehajtásaként keletkezett.

A fegyverszüneti egyezmény 2. pontja szerint Magyarország arra kötelezte magát, hogy Cseh-Szlo-

vákia, Jugoszlávia és Románia által megszállt területeiről visszavonja az összes magyar csapatokat és hivatalnokokat, Magyarország 1937. évi december 31-én fennállott határai mögé, úgyszintén hatályon kívül helyez minden törvényhozási és közigazgatási intézkedést, amely csehszlovák, jugoszláv és román területek Magyarországhoz való csatolására és bekebelezésére vonatkozik.

A fegyverszüneti egyezménynek a 2. pontja szerint tehát az Ideiglenes Kormány kötelezettsége csak arra terjedt, hogy hatálytalanítsa minden olyan törvényhozási és közigazgatási intézkedést, amely a fegyverszüneti egyezmény 19. pontja értelmében érvénytelenné váló 1938. évi november 2-i bécsi döntőbíró-sági határozatnak és az 1940. évi november 2-i bécsi döntésnek ezzel a sorsával kapcsolatban — a békekötés előtt is már a szomszédos államokhoz visszakerülő területeket, ott élő egyéneket érintenének.

Ennek a kötelezettségének kívánt megfelelni az Ideiglenes Nemzeti Kormány az ország területi változásaira vonatkozó törvencikkek hatályon kívül helyezése tárgyában kibocsátott 526/1945. M. E. sz. rendeletében.

A rendelet ekként kizárólag a területi változásokkal összefüggő államközi kérdések tekintetében keletkezett jogszabály gyanánt bírálendő el. A 2. szakaszának rendelkezése tehát nem terjed ki a magyar közszolgálatban egyes területek visszacsatolásával (visszatérésével, visszafoglalásával) kapcsolatosan alkalmazottak szolgálati jogviszonyait, nyugellátását szabályozó rendelkezésekre.

Az 1937. évi december 31-i határokon kívül eső területekről visszavert közalkalmazottak viszonyainak rendezéséről szóló 5.080/1945. M. E. sz. rendelet ugyanis — amely mintegy öt hónappal az 526/1945. M. E. sz. rendelet keletkezése után (1945. július 18-án) bocsátott ki, — a 11. §-ában kimondja, hogy a jogerős igazolás után a visszatért közalkalmazottak részére, tekintet nélkül arra, hogy alkalmaztatásuk a visszacsatolással stb. kapcsolatban vagy attól függetlenül történt, továbbá, hogy szolgálatot teljesítettek-e vagy sem, visszamenőleg ki kell fizetni és folytatólagosan folyósítani kell az összes elmaradt illetményeket, figyelembe véve ezeknek időközben történt emelését, valamint a visszatért köz-

alkalmazott esetleges fokozatos előépését, vagy új besorolását.

Hogy az illetmény mértékét mikép kívánja megszabni a rendelet, megvilágítja — minden félreértést kizáró módon — a 9. §-a (3) bekezdésének ez a rendelkezése: Az ideiglenes szolgálatba állított közalkalmazott illetményét úgy kell megállapítani, mint ha új állomáshelyén előbbi állásában folytatná szolgálatát.

Ezzel teljesen azonos jellegű intézkedéseket tartalmaz a rendelet a nyugellátások tekintetében, kimondván a 13. §-ának (1) bekezdésében, hogy az 1937. december 31-i országhatárokon kívül eső területekről visszatért állami és önkormányzati nyugdíjas közalkalmazott részére a szabályszerű nyugellátásukat az esedékességi időpontokban az eddig szokásos módon folyósítani kell és ki kell fizetni részükre a korábban már esedékessé vált, de még fel nem vett nyugdíjilletményeiket is, figyelembe véve ezeknek időközben történt emelését.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány ezzel a később kiadott rendeletével az átcsatolt területekről átvitt — a fegyverszüneti egyezmény 2. pontja szerint visszavonni rendelt összes (tehát a visszacsatolással kapcsolatosan és attól függetlenül) alkalmazottak helyzetét külön is szabályozván, azt a most ismertetett értelemben tette;

amiből nyilvánvaló, hogy a kormányzat maga sem tekintette még a visszacsatolással kapcsolatos alkalmazást sem az 526/1945. M. E. sz. rendelet hatálya alá tartozónak, mert ha annak tartotta volna, akkor a 2. szakasz szerint mindezek az itt szóba jövő közigazgatási intézkedések is hatályukat veszítették volna és nem mondaná a rendelet, hogy az ideiglenes szolgálatba állított alkalmazott illetményét úgy kell megállapítani, mintha új állomáshelyén előbbi állásában folytatná a szolgálatát.

Ha tehát a vonatkozó rendeleteknek az alkalmaztatás alapjául szolgáló rendelkezései és az azokra alapított alkalmaztatások a kormányzat rendelkezése szerint nem esnek az 526/1945. M. E. sz. rendelet hatálya alá, akkor az alkalmaztatással összefüggő részletkérdésekben ugyanazon rendelet alapján tett intézkedések, mint aminők a besorolás, szolgálati idő megállapítása, — nyilvánvalóan

szintén nem vonhatók a most említett rendelet hatálya alá;

s így nincs törvényes akadálya annak, hogy a közigazgatási bíróság korábbi joggyakorlatának megfelelően nyugdíj szempontjából is figyelembe vették az az idő, amelyet az arra jogosult hatóság az érdekelt alkalmazott beszámítható szolgálati idejeként az alkalmazáskor megállapított.

Következik mindezekből, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány a területi hatályt meghaladó, a trianoni ország belső jogviszonyait érintő személyi hatályt nem szánt rendelkezéseinek, így az 1.200/1941. M. E. sz. rendelet, illetőleg annak 9. és 27. §-aiban foglalt rendelkezések hatályon kívül helyezettnek nem tekintetők.

A panaszos tehát az 1921. évi július hó 26. napját követően román községben eltöltött szolgálati idejének az ellátás szempontjából beszámítására jogszerűen tarthat igényt.

Ezért a bíróság annak megállapítása mellett, hogy a közlekedésügyi miniszter a 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 25. §-ának (5) bekezdése alapján a panaszos szolgálati idejét az 1940. évi január hó 1. napjától kezdődően már beszámította és így újabb beszámítás tárgya csak a fenti időpontot megelőző idő lehet — az alapos panasznak helyet adott.

(1955/1946. K. szám. — 1947 április 16.)

II.

Az alább közölt közigazgatási bírósági elvi határozatok és osztályértekezleti megállapodás részletes indokolását a »M. Közigazgatási Bíróság általános közigazgatási osztályának döntvényei, jogegységi és elvi jelentőségű határozatai« c. gyűjtemény 1947. évi 2. füzeté tartalmazza.

XI. sz. osztályértekezleti megállapodás. A 2.500/1945. M. E. sz. rendelet 25. §-a (4) bekezdésének az a rendelkezése, hogy a »főiskola elvégzése után községben szolgálatba lépett olyan alkalmazottnak, aki főiskolai képzéshez kötött állást tölt be, a nyugdíj megállapításánál beszámítható szolgálati idejéhez kérelmére öt évet hozzá kell számítani, az így megállapított szolgálati idő azonban ezeknél a községben alkalmazottaknál a főiskolai képzés címén

tovább nem emelhető« az 1945. évi április hó 1. napja előtt nyugalomba helyezett községben alkalmazottakra is alkalmazandó.

1883. sz. elvi határozat. A hadifogságból visszatért és szabályszerűen igazolt községben alkalmazott részére a jelentkezését követő hó 1-étől az összes illetményeit folyósítani kell az esetleg már folyósított élelmezési illetmény levonásával.

1884. sz. elvi határozat. Községi jegyzői állásra képesítés nélküli pályázó csak abban az esetben alkalmazható, ha a jegyzőségben legalább egy oklevéllel bíró jegyző van alkalmazásban és ha a község megfelelő képesítéssel bíró pályázó hiányában a választás megejtése előtt kérte és kapta meg a képesítés nélküli pályázó részére a belügyminisztertől a képesítés alóli felmentést.

1886. sz. elvi határozat. A 2.500—1945. M. E. sz. rendelet 47. §-a értelmében a kisegítő szolgálat az idézett rendelet hatálybalépésével altiszti állásra kinevezettnek kell ugyan tekinteni, azonban alkalmazásuk ebben a minőségben is két évig ideiglenes jellegű.

1889. sz. elvi határozat. A 2500—1945. M. E. sz. rendelet 24. §-ának (6) bekezdésében foglalt rendelkezéssel megszüntetett személyi pótlék (1929:XXX. tc. 69. §.) a fizetési osztályba és fokozatba sorolásnál az idézett rendelet 46. §-ának (1), illetve (3) bekezdése alapján sem vehető figyelembe.

1890. sz. elvi határozat. A 18. életének betöltése előtt szolgálatba lépett községben alkalmazott beszámítható »szolgálati megkezdésének évétől« a nyugellátás szempontjából azt az esztendő kell számításba venni, amelyben 18. életét betöltötte.

1891. sz. elvi határozat. A 2500/1945. M. E. sz. rendeletnek a nyugdíjba beszámítható szolgálati idő megállapításáról rendelkező 25. §-a (3) bekezdésében a »nyugdíjazás éve« kifejezés nem a nyugdíjazás iránti kérelem elintézésének időpontját, hanem kizárólag a nyugdíjas állapot beálltának az idejét jelenti, ehhez képest az év utolsó napjával kezdődő hatállyal nyugalomba helyezett alkalmazott nyugdíjazása évének a következő év tekintendő.

Összeállította: dr. Mattyasovszky Pál.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

V., Wurm-utca 1

Telefon: 186—021

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120—034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *Dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezső*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *Dr. Auer György* főállamügyész, *Dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *Dr. Beér János* tisztifőügyész, *Dr. Bibó István* e. tanár, *Dr. Bojta Béla* államtitkár, *Dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *Dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *Dr. Moór Gyula* e. tanár, *Dr. ifj. Nagy Dezső* ügyvéd, *Dr. Ries István* igazságügyminiszter, *Dr. Szabenyi Endre* államtitkár, *Dr. Szent Iványi József* min. tanácsos, *Dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke. Szerkesztők: *Dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *Dr. Szirmai Zsolt* ügyvéd, *Dr. Villányi Pál* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy óra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,

közjegyzőknek és

közalkalmazottaknak:

Egy óra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Szepessy István:* Az új jugoszláv házassági alaptörvény. — *Dr. Túry Sándor:* A felső szervezés és közérdekű ellenőrzés jogi problémái az új szövetségi törvényben. — *Dr. Olti Vilmos:* A demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló bűntettek. — *Dr. Molnár Kálmán:* 18.8, mint az alkotmánytörténet és alkotmányjog határmesgyéje. — *Dr. Halász Jenő:* Az alkotmányvédelem bírói biztosítéka. — A jogászszakszervezet törvénytervezete a munkás- és munkavédelemről. — Az ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának elvi határozatai.

Az új jugoszláv házassági alaptörvény

A régi Jugoszláviában a házassági jog nem volt egységesen szabályozva. Más házassági jog volt érvényben a Vajdaságban, más Szerbiában, más Montenegróban, más Horvátországban, más Dalmáciában, más Boszniában és így tovább. Volt olyan jogterület, mint pl. a Vajdaság, ahol kötelező volt a polgári házasság; volt ezzel ellentétben olyan, mint Szerbia és Horvátország, ahol az egyházi házasság volt a kötelező, volt olyan is, mint Dalmácia, ahol a felek akaratától függött, hogy polgári vagy egyházi házasságot kössenek. Ez a rendezetlenség sok nehézséget okozott és sok esetben a törvény kijátszására is okot és alkalmat adott. Ha ugyanis valaki a házastársától nem tudott szabadulni szűkebb hazájának törvényei szerint, áttérhetett pl. a muzulmán válásra, bosznia-hercegovinai illetőséget szerzett és ha úgy tetszett neki, az ottani törvények alapján — ott többnejűség lévén — akár még három házasságot is köthetett.

Az új házassági alaptörvény megszünteti ezt a vizsátságot és egységesen szabályozza a házasság

intézményét az egész federatív népköztársaság területén. A törvény vezérvonala a női egyenjogúság és az egyház elválasztása az államtól.

A korábbi magyar jogterületeken, így a Vajdaságban nem olyan nagyok ezek az újítások, mint az ország egyéb részein. Ennek az a magyarázata, hogy itt a régi magyar házassági törvény: az 1894. évi XXXI. t.-c. volt érvényben, amely a maga idejében modern, felvilágosult és az európai országok törvényei között igen haladó helyet foglalt el. Természetesen, azóta a társadalom fejlődése és a szociális átalakulások ennek a törvénynek is sok rendelkezését elavulttá tették és újítást kívántak, de lényegében a házasságkötés, a válás és a házastársak egymás iránti köteleltségei és jogai ugyanazok maradtak, mint voltak e törvény megalkotása idején.

Mi is a házasság? Az új törvény 1. §-a szerint: A házasság a férfi és nő törvénnyel rendezett életközössége.

Az egész országban egyfomán lehet és kell házasságot kötni. Házasságot csakis a polgári

**Mellékelve: Büntetőjogi döntvénytár
Perjogi döntvénytár**

hatóságok előtt: a népbizottságok (narodni odborok) előtt lehet kötni. A házasulandók akár írásban, akár szóval jegyzőkönyvben előadják a népbizottság anyakönyvvezetője előtt, hogy egymással házasságot kívánnak kötni. Becsatolják születési anyakönyvi kivonataikat személyi adataik igazolására; ha korábban nem voltak házasságban, bizonyítványt erről, ha házasságban voltak, ennek megszüntét igazoló válóperes ítéletet, vagy az elhunyt házastárs halotti anyakönyvi kivonatát.

A bejelentés megtörténte után akár azonnal is meg lehet kötni a házasságot. Nincs szükség a régi törvény, vagy az egyházi dogmákban előírt kihirdetésre vagy diszpenzációra.

A házasságot a népbizottság elnöke, vagy egyik népbizottsági tag és az anyakönyvvezető előtt kell kötni. Továbbra is szükségesek tanuk a házasságkötéshez. Amennyiben az elnök vagy helyettese az iratokat átvizsgálva azokat rendben levőknek találja, ismerteti a házasságkötéssel a házassági törvénynek a házasságkötés jogaira és köteleességeire vonatkozó szabályait, megkérdezi külön-külön a házasulandóktól, házasságot kívánnak-e kötni egymással és amennyiben igenlő választ adnak, házastársaknak nyilvánítja őket. Az anyakönyvbe való bejegyzés, aláírások, bizonyítvány kiadása éppen úgy történik, mint azelőtt.

A polgári házasság megkötése után a házastársaktól függ, akarnak-e egyházi házasságot is kötni. Egyházi házasságot ugyanis csakis a polgári házasság megkötése után szabad kötni, mert ha az egyházi személy e nélkül kötné meg az egyházi házasságot, ezért szabadságvesztés nélküli kényszermonda, vagy 20.000.— dinárig terjedhető pénzbüntetés veszélyének teszi ki magát.

Újítás a régi házassági törvénnyel szemben az, hogy nem kell a feleknek személyesen jelen lenni a házasságkötésnél, hanem az egyik fél fontos okokból meghatalmazott útján is köthet házasságot. Természetesen a meghatalmazást közokiratba kell foglalni és ez csak három hónapig érvényes. Ha három hónap alatt nem köti meg a meghatalmazott a házasságot, a meghatalmazás érvényét veszti.

Házasságot csakis olyan személyek köthetnek, akik között nem forog fenn házassági akadály. A házassági akadályok ellenére megkötött házasságokat érvényteleníteni fogják — mondja a törvény. A törvény a házasság érvénytelenítésén kívül büntető következményekkel is sújtja nemcsak a feleket, akik házassági akadály ellenére házasságot kötöttek egymással, hanem azokat a tisztviselőket is, akik a házasságkötésénél résztvettek.

Érvénytelen a házasság, amíg az egyik házastársról érvényes házasság áll fenn.

Ugyancsak érvénytelen a házasság, ha az akaratnyilvánítás nem szabadon, hanem kényszer alatt történt.

Nem léphet házasságra az, aki elmebajos, aki beszámíthatatlan, akik egyenes ágon vérrokonságban vannak egymással.

Nem köthetnek házasságot továbbá: az após a mennyel, az anyós a vővel, a mostohaapa és a mostohaleány, mostohaanya és mostohafiú. Nem köthet házasságot az a személy, aki még nem töltötte be a 18-ik életévét.

Tilos a házasság az örökbefogadó és az örökbefogadott, a gondnok és gondnokoltja között.

Ezek a házassági akadályok nem mind egyforma hatályúak. Vannak közöttük olyanok, melyek érvénytelenné teszik a házasságot, viszont vannak olyanok, melyek tilalma alól felmentést lehet kérni. Így felmentést lehet kérni az unokatestvérek és féltestvérek között fennálló házassági akadály alól, a 18. életév betöltése előtt e tilalom alól, a gondnok és gondnokoltja közötti akadály alól.

A felmentést a bíróság adja meg, miután meghallgatta a feleket, illetve azok szüleit vagy gyámjait és kivizsgálta az összes körülményeket.

Házassági akadály a törvényes házasságból valamint a törvénytelen házasságból eredő rokonság is.

Az érvénytelen házasságoknak három faja van az új jugoszláv törvényben.

1. Nem létező házasság.
2. Semmis házasság.
3. Megtámadható házasság.

Nem létező az a házasság, melyet két különböző nemű személy nem az illetékes állami szerv előtt kötött. A nemlétező házasság semmi vonatkozásában sem tekintetik házasságnak, vagyis a házastársak arra való tekintet nélkül más házasságot köthetnek. Ezek a személyek úgy tekintendők, mintha soha sem lettek volna házastársak. Kivételesen azonban arra a házastársra vonatkozólag, aki tévedésben volt, a semmis házasság is házasságjog következményével bír.

A gyermekek, akik a semmis vagy érvénytelenített házasságból származnak, törvényeseknek tekintendők.

A házasságot csakis a törvényben kifejezetten előírt okokból lehet megsemmisíteni. Ezek a következők: korábbi még fennálló házasság, elmebaj, beszámíthatatlanság az egyik házastárs részéről; házasság olyan vérrokonok és sógorok között, mely fok alól nincs felmentés; ha a házasságkötésnél nem voltak jelen a házastársak, sem személyesen, sem szabályosan meghatalmazott képviselő útján; ha megtévesztés forog fenn a házastárs személye vagy lényeges, tehát olyan tulajdonságok tekintetében, amelyek visszariasztották volna a másik házasságkötéstől. A törvény példaképpen felsorolja a súlyos és veszélyes betegséget, a természetellenes hajlamokat, a becsutott bűncselekmény miatti elítélést stb., végül, ha a házasság kötésének célja nem az életközösség megalapozása volt.

Megtámadható a házasság, ha azt 18. életévét be nem töltött kiskorú kötötte.

A házasság megsemmisítése iránti keresetet bármelyik házastárs vagy bárki, akinek jogi érdeke fűződik a házasság megsemmisítéséhez, sőt a népügyész is megindíthatja. Ez a keresetindítási jog nem öröklhető, csakis személyesen érvényesíthető.

hető, kivéve a kiskorú személyeket, akik helyett törvényes képviselőjük támadhatja meg a házasságot.

A megsemmisítési okok nem évülnek el, kivéve a megtévesztési alapon indítható pert, melyet egy éven belül kell megindítani különben ez a megsemmisítési ok megszűnik.

Ha azonban a házaspár egymással érvényes házasságot kötöttek, az csak az egyik fél halálával, holtánnyilváníttásával szűnik meg, vagy az illetékes bíróság ítéletével bontható fel.

Ha valamelyik fél meghal — a házasság megszűnik. A másik házastárs nyomban házasságot köthet. Várakozási idő nincs.

Ha valamelyik házaspár holtánnyilváníttják, a házasság megszűnik és a másik fél házasságot köthet nyomban a holtánnyilváníttás után. Sőt, ha valamelyik házastárs két éve ismeretlen helyen van, a másik fél már ezen az alapon kérheti a házasság felbontását, azzal a korlátozással, hogy ha közben háború volt, legalább egy évnek kell eltelnie a háború befejezésétől.

Bírói ítélettel felbontható a házasság az új törvény szerint: ha a házaspár természete a házassági életközösség elviselésére nem alkalmas, ha egymással megegyezni nem tudnak, ha egymás iránt ellenséges érzelmekkel viseltetnek vagy olyan más okokból, amelyek miatt a házasság annyira fel van dűlve, hogy célját, az életközösséget tovább nem valósíthatja meg. Ezen okokból a házaspár házasságuk felbontását közösen is kérhetik. És ez a legalapvetőbb újítás a házasság felbontásának rendszerében, mert még a modernebb vajdasági házassági jog is csak akkor engedte meg a házasság felbontását, ha a törvényben szigorúan meghatározott bontóokokat igazolták a házaspár a házasság védőjével és az ügyessel szemben.

Felbontható a házasság: házasságtörés miatt azért, mert az egyik házastárs a másik életére tört, vagy csak tudott is valakinek ilyen szándékáról és a házastársát erről nem értesítette és őt nem védte; testi sértés, súlyosabb becsületsértés, tisztességtelen életmód; a házasságkötés után szerzett elmebetegség, vagy az ítélőképesség hiánya miatt; ha az egyik házastárs a másikat hat hónapot meghaladó időre elhagyja; ha a házastársat az állam és nép érdekeibe ütköző, vagy becstelítő cselekmény miatt bármilyen büntetésre, vagy ha más okból három évet meghaladó szabadságvesztéssel járó büntetésre ítélik.

A bíróság kimondhatja, hogy a házasságot melyik fél hibájából bontja fel és a nem vétkező házastárs megtarthatja azt a nevet, amelyet a házasságkötéskor felvett.

Házassági bontóperek intézésére a törvényszék illetékes, és pedig az utolsó lakóhelyen kívül bármelyik házastárs lakóhelyén is megindítható a válóper.

A törvény szerint minden perben meg kell kísérelni a békéltetést.

Az úgynevezett »ágytól és asztaltól való elválást« nem ismeri az új törvény, nem ismeri a különélés elrendelését sem.

Az új jugoszláv házassági törvény a házastársak egymásközi viszonyáról is rendelkezik.

Míg a magyar törvény szerint a feleség a férje nevét viseli a házassági viszonyra utaló toldással, az új jugoszláv törvény szerint ez nem kötelező, hanem a házaspárnak a házasságkötés előtt nyilatkoznia kell a névvitel tekintetében. A törvény szerint lehet a házasságkötést követően családnévük: csak a férj neve, vagy mindegyik fél megtarthatja a saját nevét, vagy mindegyik házastárs a saját nevéhez a házastárs neve is hozzácsatolhatja. A törvénynek ezt a tag kombinációját bizonyára a későbbi népköztársaság törvényei szabatosabban fogják meghatározni és a gyakorlatba átvenni.

Az új jugoszláv törvény szerint a házaspár a házasságban egyenrangúak, ugyanazok a jogaik és kötelezettségeik a gyermekeikkel szemben. A háztartás vezetéséről, a család eltartásáról közösen tartoznak gondoskodni, a lakóhelyet is közösen tartoznak megválasztani.

Az új házassági törvény csak annak a házastársnak biztosít tartásdíjat, legyen az akár a férj, akár a feleség, aki keresetképtelen és csak abban az esetben, ha a másik házastárs képes a tartásdíj folyósítására.

A törvény ismeri a női szabad vagyont és úgy rendelkezik, hogy mindegyik házastárs megtarthatja a házasság előtti vagyonát és a felette való rendelkezési jogát.

KARÁCSONYRA

legszebb ajándék

A KÖNYV!

Bárhon hirdetett szépirodalmi könyv, ifjúsági és képeskönyv, szótárak és nyelv-könyvek részletre is beszerezhetők:

Feldmann-féle könyvkereskedés

„Ügyvédek boltja“

jogi szakkönyvek, törvények, rendeletek, szépirodalmi-ifjúsági és képeskönyvek, szótárak és nyelv-könyvek állandó raktára

Budapest, V., Alkotmány-utca 12. (Törvényszék mellett)

Telefon: 120-034

A törvény nem ismeri a hozományt és erről nem tartalmaz rendelkezéseket.

A közszerzemény tekintetében lényeges újítást hozott a törvény. A közszerzemény a tényleges együttélés alatt szerzett vagyongyarapodás. A mai jugoszláv jogban minden házasságban van közszerzemény. A felek hozzájárulásuk mértéke szerint osztoznak a közszerzeményben, tekintetbe véve a házasság keresetét és a házasság tartama alatt egymásnak nyújtott segítséget is.

Végül a gyermekek tekintetében is tartalmaz rendelkezéseket az új házassági törvény. A gyermekek eltartásáról és neveléséről a házasság felek egyformán tartoznak gondoskodni. A gyermekek neve tekintetében a törvény úgy rendelkezik, hogy ha a szülők ugyanazon családnév viselésében egyeztek meg, a gyermekek ezt a nevet viselik, ha nem akkor az apa nevét. A semmis és érvénytelen házasságból származó gyermekeket törvényeseknek kell tekinteni és a gyermekeknek ugyanolyan jogaik vannak szülőikkel szemben, mintha érvényes házasságból születtek volna. Az

új házassági törvény egyenrangúvá teszi a törvényes és a törvénytelen születésű gyermekeket. A kiskorú gyermekek elhelyezésére és tartására nincsen kötelező jogszabály; erre vonatkozólag a bíróság a körülmények mérlegelése és a célszerűség, valamint a gyermekek érdekének tekintetével határoz. Nincs szabályozva, hogy a gyermekek kinek a vallását kövessék.

Az új házassági törvény — amint a címe is kiemeli — alaptörvény, ami azt jelenti, hogy csak kerettörvény, amelyet az egyes köztársaságok még kitölthetnek. Maga a törvény korszerű: a népi és nemzeti érdekeket kielégíti, bár van egy hiányossága: hogy a házasság kvalifikációi közé nem veszi fel azt, hogy csak egészséges emberek köthessenek egymással házasságot és hogy ezt arra illetékes orvos állapítsa meg.

Talán majd az egyes republikák fogják ezt a hiányt is pótolni.

Dr. Szepessy István
(Subotica — Szabadka)

A felszervezés és közérdekű ellenőrzés jogi problémái az új szövetkezeti törvényben*

I. Új szövetkezeti törvényünk (1947: XI. t.-c., rövidítve: T.) fordulópontot jelent szövetkezeti, sőt egész gazdasági életünk fejlődésében annak folytán, hogy lerakja az új szövetkezeti élet alapjait, főként három életbevágó problémának rendezésével: egységes jogi szabályozást ad a szövetkezeteknek; megteremti a szövetkezetek intézményes hitelezésének törvényes kereteit és rendezi a szövetkezetek érdekképviselésének kérdését.

Ennek felel meg, hogy három alapintézményre építi fel a demokratikus Magyarország szövetkezeti mozgalmát. Az egyik a Magyar Országos Szövetkezeti Központ (MOSZK), amely a hitelszövetkezetek kivételével az összes többi szövetkezetek központi feladatainak ellátására hivatott; másik az Országos Szövetkezeti Hitelintézet (OSZH), amelynek feladata a szövetkezetek hitelezése; és e két gazdasági jellegű intézmény mellett a harmadik az Országos Szövetkezeti Kamara, mint az ország összes szövetkezteinek törvényes érdekképviselői szerve.

A következőkben egy-két vázlatos megjegyzést teszek a T.-vel kapcsolatban. Céлом a T.-ben adott megoldásokkal kapcsolatban fennmaradt kérdések tisztázásához hozzájárulni.

Foglalkozni óhajtanék a T.-nek a hitelszövetkezetek tekintetében elfoglalt álláspontjával s ezzel kapcsolatban az OSZH-nak a MOSZK-hoz való viszonyával; az összes többi szövetkezetek tekintetében létesített »egy-központ« rendszerrel;

* A Magyar Jogászegylet szövetkezeti ankétján elhangzott előadás.

a kereskedelmi jog szabályainak a szövetkezetek szempontjából való jelentőségével és végül a szövetkezetek nem autonóm ellenőrzésének a T.-ben foglalt megoldásával és ezzel kapcsolatban a semmisség és megtámadhatóság kérdésével részint magát a szövetkezetet, részint a közgyűléshatározatot érintő vonatkozásában.

II. 1. Meggyőződésem szerint a T. szerencsésen oldotta meg a szövetkezeti hatáskörök elhatárolását, midőn a hitelnyújtás üzletágát és az ezzel foglalkozó szövetkezeteket kiemelte a többi szövetkezetek köréből s külön központra bízta a szövetkezeti hitelezés lebonyolítását.¹ Az OSZH feladatkörének szinte exorbitáns jellege és az annak megoldása elé tornyosuló nehézségek ezt önmagában indokolták tették.

Ha ugyanis figyelembe vesszük, hogy az OSZH létesítéséről szóló 8.600/1947. Korm. rendelet 6. §-a szerint annak üzletköre az egész mezőgazdaság hitelezésére kiterjed, hogy állami megbízottszervként az intézet kezeli a Földbirtokrendező Alapot és a Telepítési Alapot, hogy lebonyolítja a földbirtokreformmal kapcsolatos műveleteket, gondoskodik különösen a földbirtokreformmal kapcsolatos építkezések hitelezéséről, — már is meggyőződünk arról, hogy itt — az ország egyik leghatalmasabb gazdasági organizációjával állunk szemben.

2. Bár az OSZH és MOSZK feladat- és hatáskörének kijelölése a T.-ben világos, mégsem

¹ Így dr. Szilágyi László is, a Szövetkezeti Élet f. évi 13. számában megjelent értékes cikkében.

állíthatni, hogy ez a szétválasztás ment lenne minden kételytől. Ennek az oka, hogy az OSzH alapszabálya (9. § 4. pont) lehetővé teszi nemcsak hitelszövetkezeteknek, de — az érdekelt miniszterek hozzájárulásával — egyéb szövetkezeteknek is az OSzH kötelékébe való felvételét, amire nyilván akkor kerül sor, ha a bár hitelműveletekkel nem foglalkozó valamely szövetkezet feladatainak helyes és gazdaságos elvégzése szükségessé teszi, hogy az OSzH-al köteléki viszonyba kerüljön, amint ez például az Orsz. Házépítő Szövetkezettel kapcsolatban a helyzet.

Ezzel összefüggésben merül fel a kérdés, hogy az oly hitelszövetkezet, amely hitelműveleteken kívül más gazdasági tevékenységgel is foglalkozik, továbbá az Orsz. Házépítő Szövetkezettel egy tekintet alá eső, tehát bár nem hiteltevékenységgel foglalkozó, de mégis az OSzH tagjai sorába felvett szövetkezet, lehet-e egyidejűleg a MOSzK-nak is tagja?

Úgy gondolom ennek nincs jogi akadály, de ily esetben mindenesetre rendezendő kérdés, hogy melyik központ ellenőrzi az illető szövetkezetet, mert nyilvánvalóan nem lenne sem gazdaságos, sem egészséges helyzet, ha az ellenőrzést mind a két központ gyakorolná.²

3. A hatáskörök szétválasztásában egyébként sem lehet figyelmen kívül hagyni az OSzH bankjellegét. Ily jellegű tevékenységét ugyanis csak abban az esetben tudja megfelelően teljesíteni, ha rendelkezik azokkal a gazdasági eszközökkel, amelyek más bankoknak is rendelkezésére állanak.

Ez a szempont magyarázza meg az OSzH alapszabályaiba foglalt azt a rendelkezést (57. § 19. pontja), amely szerint az OSzH részt vehet oly vállalatban, amelynek célja a mezőgazdasági termelés fokozása, a termények jobb értékesítése, mezőgazdasági ipari vállalatok létesítése és gazdasági megerősítése. Ám semmiképp nem létesíthet vagy erősíthet oly vállalatot, amely a MOSzK ügkörébe tartozó valamely szövetkezet versenylvállalata.

Az a körülmény, hogy az OSzH érdekeltésvállalásával kapcsolatban a két központ között netán felmerülő vitának eldöntése a Kamara kezébe van letéve, remélhetőleg — az OSzH részére szükséges rugalmasságon túl — azt is biztosítani fogja, hogy áldatlan hatásköri villongások a két központ viszonyában elkerülhetők legyenek.

III. Szemben a hitelszövetkezetek tekintetében adott elrendezéssel, nehezebb választ adni arra a kérdésre, helyesen járt-e el a törvényhozó, midőn az egységes szövetkezeti központ és a szakközpontok megengedettségeinek kérdésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy egyetlen központot létesít a mezőgazdasági és ipari termelés, valamint értékesítés és fogyasztás igényeinek ellátására a szövetkezetek számára csupán azt a szabadságot hagyva meg hogy maguk döntsék el, belépnek-e a MOSzK tagjai sorba vagy em.

Arról nem szólva, — amire *Patakfalvy László* oly találoan mutatott rá³ — hogy ez a szabadság csak látszólagos, miután a szövetkezetek, ha komoly gazdasági eredményt kívánnak elérni, alig nélkülözhetik az egyetlen központtal való együttműködést, problematikussá teszi a választott megoldás helyességét a MOSzK-ba tömörített szövetkezetek heterogén, sőt divergens volta, különösen a termelő és fogyasztási szövetkezetek érdekeinek sokszor ellentétes iránya. Hozzájárul ehhez az, hogy az »egy-központ« rendszer nincs összhangban az államhatalom által egyéb vonatkozásban a gazdasági erőket decentralizálása irányában követett azzal a gazdaságpolitikai célkitűzéssel, amelynek jegyében pl. különösen a nagybirtokok leépítése történt. A szövetkezetek felsőbb irányításának és kézben tartásának egysege — mint egyik legerőteljesebb érv az »egy-központ« rendszer mellett — sem szenvedne több szakközpont létezése esetében, mert hiszen a legfőbb irányítás amúgy is a szövetkezetügyi miniszter kezébe van letéve.

Mégis azt hiszem, jobb megoldás nem kínálkozott a jelen helyzetben. Két okból nem. Az egyik az, hogy az itt elsősorban figyelembejövő mezőgazdasági szövetkezeteinknél, nálunk a hangsúly nem a beszerzésen és értékesítésen, hanem a termelésen van, amit viszont jóvá nem tehető hiba lett volna az értékesítéstől külön választani. Termelésnek és értékesítésnek szakközpontok-keze adása esetében viszont a termelés egységességének elsősorban domináló szempontja szenvedne csorbát. Márpedig akkor, midőn régi és új gazdáinknak nemcsak saját szükségletüket kell biztosítaniuk a földből, hanem a város ellátásának és az exportnak ama feladatait is teljesíteniük kell, amelyeket korábban a nagybirtok látott el, — a termelés irányítására egyaránt rászorulnak.⁴

A választott megoldás helyességét igazolják másik szempont gazdasági életünk nagyfokú tökeszegénysége és a rendelkezésre álló tőkéknek minél racionálisabb módon történő szétosztásának parancsoló szükségessége, ami több központ esetén aligha lenne biztosítható. Nyilvánvaló ugyanis, hogy minden szakközpont igyekezne a maga számára mentől nagyobb tőkét biztosítani, még akkor is, ha pillanatnyilag nem lenne is arra szüksége, avégett, hogy annak idején az különösebb utánjárás nélkül rendelkezésre álljon.

IV. A T. alapgondolata, hogy a szövetkezet nem csupán gazdasági, hanem társadalmi (mozgalmi) jellegű és éppen ezért az egyesület vagy köztestület irányába elágazó sui generis intézmény. Éppen ezért szabályozása nem fér meg a kereskedelmi társaságok szabályainak körében.

Innen van, hogy a T. nem minősíti a szövetkezetet kereskedelmi társaságnak — annak általa adott (1. §) fogalmából is hiányzik a szóbanlevő kritérium, a T. 189. §-a pedig kifejezetten hatályon

³ Jogtudományi Közlöny, 1947. évi 12. sz.

⁴ Erre mutatott rá *Quittner Péter* is, a Szövetkezés idei 27. számában, *Ellenk. Baross László* a folyóirat 26. sz.

² Ez az álláspontja *Fülöp Kálmánnak* is Szövetkezés idei 32. számában.

kívül helyezi a Kt. 61. §-ában adott felsorolásnak a szövetkezetekre vonatkozó 1. pontját.

Ideologiai szemszögből a T. ezzel kívánta nyilván kifejezésre hozni, hogy a szövetkezetekben a gazdasági demokrácia alapjait látja. Valóban: míg a jogi és politikai demokrácia úgy is felfogható, amiként *Anatole France* látta: szegénynek, gazdagnak egyaránt tilos a hidak alatt aludni — addig a gazdasági demokrácia mindenképpen a jogi és politikai egyenlőségi elvnek továbbfejlesztését foglalja magában a gazdasági egyenlőség felé.

Bármennyire is forradalminak tűnik fel a szövetkezetnek a kereskedelmi társaságok sorából történt kirekesztése, jogi szempontból megnyugtató annak kifejezett deklarálása, hogy a szövetkezet társaság s ezzel eltávolztatása azoknak a hátrányoknak, amelyeket a szövetkezetnek — egyes külföldi jogok példájára — egyesületnek minősítése vagy éppen a jog által nem ismert valamely kategóriába való szorítása vonna maga után.

Azt a pozícióbeli hátrányt, amely a szövetkezeteknek a kereskedelmi társaságok sorából történt kirekesztése folytán a szövetkezetek versenyképességének, ezzel kapcsolatos lefokozása eredményeként állana elő — lényegesen csökkenti, sőt, talán eliminálja a T. 3. §-ának az az alapvető rendelkezése, amely — a T. eltérő rendelkezéseinek hiányában — minden tekintetben alkalmazandónak mondja a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat. A jogi személyiségnek a magánjogitársasági minőségből egyébként folyó hiányát, illetőleg az ebből eredő hátrányokat a T. 4. §-ának az a szabálya, amely szövegében ugyan eltérőleg, de tartalmában a Kt. 63. §-ával és a Kft.-törvény 6. §-ával azonos módon állapítja meg a szövetkezet jogképességét.

Más kérdés, vajjon a T.-nek ez a felemás konstrukciója — jogképességgel bíró társaság, amelyre ellenkező rendelkezések hiányában alkalmazni kell a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat — gyakorlati alkalmazásában nem fog-e bizonyos nehézségeket felidézni. Bizonyosága ily nehézségek és kételyek felmerülésének a lehetőségére a T. 86. §-ának 4. bekezdése, mely a szövetkezet alkalmazottainak ügyintézési és képviseleti joga tekintetében szükségesnek látta külön kimondani a kereskedelmi meghatalmazottakra vonatkozó jogszabályok irányadó voltát, holott ez már a 3. §-nak a kereskedelmi jog szabályainak alkalmazását általában kimondó szabályából következik.

De főként a szövetkezetek által kötött ügyletek kereskedelmi jellege tekintetében merülhetnek fel kételyek. Ha egyszer ugyanis a szövetkezet nem kereskedelmi társaság, úgy nem is kereskedő, ami viszont azt is jelenti, hogy az oly ügyletek, amelyek kereskedelmi jellege a Kt. értelmében feltételezi az azt kötő félnek kereskedői mivoltát, (alanyi ügyletek Kt. 259—260. §§) a szövetkezet részéről kötve nem lehetnek kereskedelmi ügyletek.

Megerősíteni látszik ezt az értelmezést a földművesszövetkezetek tárgyában 131.000/1945. FM.

sz. alatt kibocsátott és a T. által hatályában egyelőre kifejezetten fenntartott rendelet, amelynek 19. §-a szerint az ily szövetkezetek által kötött ügyletek nem minősülnek kereskedelmi ügyletnek egyedül annakfolytán, hogy azokat szövetkezet kötötte. Ilyként nem lennének kereskedelmi ügyletek a földművesszövetkezetek körében legnagyobb jelentőséggel bíró azok az ügyletek, amelyekkel a szövetkezet ingó dolgok át- vagy feldolgozását vállalja mások részére vagy amelyekkel a termeléssel foglalkozó szövetkezet saját terményeit át- vagy feldolgozva értékesíti.

A megalkotás idejében — nyilván — kivételnek minősülő említett rendelkezésből — hiszen a Kt. értelmében a földművesszövetkezetek is kereskedők lévén, az általuk kötött minden ügylet kereskedelmi ügylet — a Kúria egyik határozatában (P IV. 972/1946; közölve: M. Jog. I. évf. 8. sz.) azt a következtetést vonta le, hogy a földművesszövetkezetek nem tekinthetők kereskedelmi társaságoknak, tehát kereskedőknek sem, hanem magánjogi társaságok, amelyekre ilyként nem lehet a kereskedelmi társaságokra vonatkozó jogszabályokat alkalmazni.

Megítélésem szerint ugyan az idézett rendelet nem azt célozta, amit a Kúria abból levezetett. célja csak az volt, hogy bizonyos kedvezményt nyújtson a földművesszövetkezeteknek azzal, hogy ügyleteiket kiveszi a kereskedelmi jognak a magánjognál szigorúbb rendelkezéseinek hatálya alól. De korántsem kívánta érinteni azok kereskedelmi társasági minőségét és az ezzel együttjáró előnyöket.⁵

De a Kúria állásfoglalásának a fentebb említett probléma, nevezetesen, a szövetkezetek által kötött ügyleteknek a T. szellemében eldöntendő kereskedelmi jellege szempontjából mégis van bizonyos jelentősége és éppen ez az oka, hogy arra külön ráutalok. Ha ugyanis a Kúria a földművesszövetkezetekre vonatkozó rendeletnek idézett rendelkezéséből következtetést velt levonhatni a szövetkezetek kereskedelmi társasági jellegének hiányára, sőt, egyenesen: magánjogi társasági jellegére, úgy még kézenfekvőbb a dolog megfordítása, vagyis az, hogy a T.-nek valamennyi szövetkezet kereskedelmi társasági jellegét megtagadó állásfoglalása alapján az általuk kötött ügyletek kereskedelmi jellegének hiányára fog-nak következtetni.

Erre azonban — nézetem szerint — a T. nem nyújt alapot. A 3. §-ban a kereskedelmi jog, közelebbről a kereskedelmi társaságokra vonatkozó szabályoknak minden tekintetben irányadó alkalmazását megállapító rendelkezésnek ugyanis kimondott célja a szövetkezetek versenyképességének biztosítása a kereskedelmi társaságok irányában. Márpedig a versenyképességnek nem biztosítását, de lefokozását jelentené a szövetkezeteknek a kereskedelmi jog szigorúbb szabályainak hatálya alól való kivonása ép annyira, amiként látszólagos előny csupán a magát be nem jegyeztető kereskedő részére jogszabályaink szóhangzata mellett nyitva álló az a lehetőség, hogy mint hitelt nyerő,

⁵ Ugyanígy *Ghyczy—Rappay*: A földművesszövetkezetekre vonatkozó fontosabb rendelkezések a mű 50. l.

hivatkozhatók az ügylet uzsorás voltára. Nyilvánvaló lévén ugyanis, hogy könnyebben kaphat hitelt az a kereskedő, akiről tudja a hitelező, hogy nem védekezhetik az uzsora kifogásával, — az említett lehetőség hatásában a magát be nem jegyeztető kereskedő hitelalapjának összezsugorodását vonja maga után. Ugyanez lenne az eredménye annak, ha a szövetszervezetek ügyleteinek a kereskedői minőség hiányából fakadó kereskedelmi jellege kétségbevonásával, azokat az általános magánjog szabályainak vetnénk alá.

V. A T.-nek elismerésre méltó célkitűzése, hogy a szövetszervezeti életünkben fennálló zűrzavarban rendet teremtsen és szövetszervezeteink működését az általa megjelölt útra terelje. Ennek során nemcsak azt kívánja biztosítani, hogy a jövőben (t. i. a T. életbelépése után) alakuló szövetszervezetek valódi szövetszervezetek legyenek, de arról is gondoskodni kíván, hogy a már működő szövetszervezetek is valódi szövetszervezetek ismérveit öltse magukra.

Ennek a célnak érdekében a külső és felső ellenőrzésnek és különösen az ú. n. álszövetszervezetek elleni küzdelemnek egész hálózatát építi ki, amelyet nem érdektelen abból a szempontból vizsgálat tárgyává tenni, nem vizsgál-e be szövetszervezeteink életébe jogbizonytalanságot, ami korábbi szövetszervezeti életünknek a Kt. szerencsétlen utaló módszere folytán egyik fájó pontja volt.

1. A T.-nek a már működő szövetszervezetek tekintetében elfoglalt álláspontjának értékelésében nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Kt.-be beágyazott szövetszervezeti jogunk rendelkezései lehetővé tették, hogy a szövetszervezeti eszme kívánalmi szempontjából álszövetszervezetnek minősülő vállalkozások szövetszervezetekként jogszerűen megalakulhassanak és működhessenek, valamint, hogy az ily szövetszervezetek elleni eljárásra a T. hatálybalépéséig jogalap nem volt.⁶

Nem helytelleníthető tehát a T. eljárása, amellyel különbséget tesz a már működő szövetszervezetek között azért, hogy alkalmasak-e arra, hogy alapszabályaik módosításával a T.-nek megfelelő szövetszervezetté váljanak vagy pedig nem alkalmasak.

A cégbíróság feloszlatai jogával szankcionált bejelentési és az alapszabályok módosítása tekintetében megállapított kötelezettség (T. 179. és 180. §§) eszköze és biztosítéka annak, hogy a T. szellemében való működésre reményt nyújtó szövetszervezetek szövetszervezeti életünk új rendjébe átmenthetők és oda beilleszthetők legyenek.

Azoknak a szövetszervezeteknek az ügye pedig, amelyek »multjában nincs öröm és jövőjében nincs remény« — s ide tartoznak azok az esetek, midőn »szövetszervezeti keret« eladását hirdették, ugyanazok a személyek 8—10 »szövetszervezet«-et alapítottak, midőn nemlétező személyek szerepelnek a szövetszervezet tagjaként — a T. szerint alakuló választott bíróság elé kerül, amely záros határidő alatt — a szövetszervezeti eszme tisztaságához fűződő érdekeknek és a szövetszervezetügyi miniszter

által (101.400/1947. K. Sz. M.) példaszerűen megállapított kritériumoknak — a szövetszervezet tagjai nem kis gazdasági egyedek; a szövetszervezet csak egyes személyeknek és nem az összes tagok érdekét szolgálja; a tagok alacsony száma; a tagok életkörülményei, amelyekből nyilvánvaló, hogy nem vesznek részt a szövetszervezet életében — szem előtt tartásával dönt abban a kérdésben, álszövetszervezet-e az illető vállalkozás és mint ilyent, fel kell-e oszlatni. Ha a választott bíróság kimondja a szövetszervezet feloszlatait, az a T. szerinti szövetszervezetté nem alakulhat és cégében a »szövetszervezet« szót nem használhatja. Ha pedig a választott bíróság nem mondja ki a szövetszervezet feloszlatait, az köteles a T. szerint átalakulni és ezzel valódi szövetszervezetté válik.

Bár a T.-nek ez a szabályozása remélhetőleg jelentékeny részben hozzá fog járulni ahhoz, hogy az érintett kigyomlási eljárás befejeztével csakugyan csupán a törvényes kellékeknek mindenben megfelelő szövetszervezetek maradhassanak a porondon, — mégis egyet nem szabad szem előtt tévesztetni.

Ez pedig az, hogy a jól végrehajtott törvény is csak keretet biztosít, amelyen belül az érdekelteknek durva nyereszkedési szándéka nem érvényesülhet. A keretet azonban a benne résztvevő emberek töltik ki tartalommal, amelynek veleje az a szándék, amely a keretben érvényesül. Már pedig a durva és le is leplezhető nyereszkedési szándékon túl a T. által valódinak elismert szövetszervezetben is érvényesülhet sok más, nem szövetszervezeti, sőt, szövetszervezetellenes szándék, amelyet a T. jogi eszközeivel kiirtani nem lehet, ami viszont kizárja azt, hogy a bár a T.-nek megfelelő valódi szövetszervezet jó szövetszervezet is legyen. A szövetszervezet jóságát csak a szövetszervezet emberanyagának egységes elvek szerint végbemenő állandó szelektálása biztosíthatja, ami viszont megfelelő emberanyag nevelése útján valósítható meg csupán. Itt kapcsolódik be a kérdésbe a szövetszervezeti nevelés és oktatás szempontja, amelynek sikeressége érdekében egyébként a T. szintén elismerésre méltó lépéseket tesz.⁷

2. a) A jövőben, helyesebben a T. életbelépése után alakuló szövetszervezetek tekintetében a T.-nek vezető gondolata ugyancsak az, hogy az álszövetszervezetek és a gazdaságilag meg nem alapozott szövetszervezetek létrejövetelét és további működését lehetetlenné tegye. Erre pedig annál inkább van szükség, mert eddigi jogunk eredendő hibája az volt, hogy a szövetszervezet alapítása tekintetében csak igen fogyatékos rendelkezéseket tartalmazván, ez nemcsak jogbizonytalanságra vezetett, de álszövetszervezetek létesítésére nyújtott lehetőséget, ami helytelen irányba terelte a szövetszervezeti mozgalom fejlődését.

Bár a jelzett cél biztosítása érdekében legkényelmesebbnek az engedélyezés rendszere látszik, a T. — helyesen — megmarad a szabad alakulás elvével, amelyet csupán a MOSzK tekin-

⁶ Erre figyelmeztet Fülöp Kálmán is a Szövetszervezés idején 20. számában.

⁷ Nagyon figyelemreméltó szempontokat emel ki erre vonatkozóan Szóke Péter a Szövetszervezés idején 25. számában.

tetében tör át, azzal, hogy annak a cégjegyzékbe való bejegyzését csupán az alapszabálynak az érdekelt miniszterek által végbement jóváhagyása alapján engedi meg. (143. §.)

A megalakulás során elsősorban a cégbíró-ságra vár a feladat, hogy a megalakulni kívánó szövetkezetet abból a szempontból vizsgálja meg, vajjon megfelel-e a T. rendelkezéseinek és a szövetkezeti intézmény célkitűzéseinek, vagyis hogy nem álszövetkezet-e? De szerep jut ebben a vonatkozásban a cégbiztosnak, s a kereskedelmi- és szövetkezetügyi miniszternek, a Szövetkezeti Kamarának és a Kúriának is.

a) A cégbiztos által a szövetkezet alakulásának ellenőrzése tekintetében gyakorolható befolyásnak biztosítéka a cégbíróság bejegyzést elrendelő határozata ellen az eddigi jognak megfelelően igénybevehető jogorvoslat, amely esetben a Kúria mondja ki a végső szót a szövetkezet létrejöttének kérdésében. Jellemző ebben a vonatkozásban az, hogy a T. szerint mind a cégbiztos, mind a Kúria olyan vonatkozásban is megítélés tárgyává teheti a megalakulni kívánó szövetkezet ál- vagy valódi szövetkezeti jellegét, amely a cégbírósnak vizsgálata elől el van vonva.

A szövetkezet fogalmának talán arra a leglényegesebb alkotóelemére gondolok, amelyet a T. a »kis gazdasági egyed« megjelöléssel jellemez. Nehogy e kritériumnak a fogalomba történt felvétele folytán jogbizonytalanság álljon elő, a T. (17. § 2. bek.) kimondja, hogy a cégbíróság hivatalból nem vizsgálja, vajjon a szövetkezet tagjai kis gazdasági egyedeknek minősülnek-e vagy sem; ami egyértelmű azzal, hogy a megalakulni kívánó szövetkezeteknek szövetkezetpolitikai szempontból leendő megvizsgálása ebben a vonatkozásban a cégbíróság jogköréből ki van vonva. Ez viszont nem zárja ki azt, hogy a cégbiztos, ha e szempontból kifogásolni valót talál, jogorvoslattal éljen a bejegyzést elrendelő határozat ellen, amidőn is végső fokon a Kúria fogja eldönteni belefer-e a szövetkezet a T. által meg-vont keretbe.

Alig lehet tagadni, hogy a T. jószándéka ellenére ez az utóbbi lehetőség mégis valamelyes bizonytalanságot vihet a szövetkezetek alakulásába. Ehhez járul az, hogy míg ehhez képest a jövőben (a T. életbelépése után) még csak alakuló félben levő szövetkezettel kapcsolatban az említett kérdésnek és ezzel a szövetkezeti jellegnek is a megítélése a Kúria, mint rendes bíróság kezébe van végső fokon letéve, addig az egyszer már megalakult szövetkezetekre vonatkozással az e célra szervezett külön bíróság hivatott dönteni abban a kérdésben, hogy valamely szövetkezet valóban szövetkezetnek tekinthető-e a T. értelmében. Az ebből előállható bizonytalanságot csak részben enyhíti a T. indokolásában is hivatkozott az a körülmény, hogy ha a Kúria és a szövetkezeti bíróság elvi kérdésben eltérő gyakorlatot folytatnának, a Kúria jogegységi tanácsának döntését lehet a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930:XXXIV. t.-c. 128. §-a értelmében kikérni.

β) A Szövetkezeti Kamarának a szövetkezet alakulása során ugyancsak joga van nemcsak a T. 14. §-a szerint neki megküldött iratok alapján, de hivatalból is vizsgálni, hogy a bejegyezni kért szövetkezet megfelel-e a T. rendelkezéseinek, vagy a szövetkezeti eszme célkitűzéseinek, egyebek között tehát azt is, hogy a tagok valóban kis gazdasági egyedek-e. Ha aggályai lennének e tekintetben, ezeket a ker. és szöv.-ügyi miniszter tudomására hozza, aki — ha a bejegyzést elrendelő végzés ellen a cégbiztos által igénybevehető jogorvoslatra szabott határidő még nyitva áll — a cégbiztos útján érvényesítheti az általa is osztott aggályokat, utasítván utóbbit a felfolyamodás benyújtására.

γ) Ami végül a cégbíróságot illeti, ez a »kis gazdasági egyedek« fentebb már említett kritériumát kivéve, minden egyéb vonatkozásban hivatalból köteles vizsgálni, hogy az alapszabályok és általában az alakulás megfelel-e a törvényes rendelkezéseknek s ehhez képest azt is, hogy valódi, vagy álszövetkezetről van-e szó. Különösen nehéz feladat elé állítja a cégbíróságot e szempontból ama feltételek meglétének vizsgálata, amelyek a tagok azonos gazdasági érdekét vannak hivatva biztosítani. (T. 6. § 1. bek. c) pont.) A nehézséget az okozza, hogy az azonos gazdasági érdek kívánalma nem ugyanazt jelenti valamennyi szövetkezetnél. A fogyasztási szövetkezetnél egészen tágkörű, míg a termelőszövetkezettel kapcsolatban jóval szűkebb, amit kifejezésre hoz a T.-nek az a rendelkezése, amely szerint a termelő szövetkezetek tagjai csak oly természetes személyek lehetnek, akik személyesen vesznek részt a szövetkezet tevékenységében (23. § 1.).

b) A cégbejegyzéssel a szövetkezet megalakulása jogilag befejezettnek tekintendő. A jogbiztonságnak a szempontja, nevezetesen magának a megalakult szövetkezetnek, de a vele ügyleti összeköttetésbe kerülő harmadik személyek érdeke is azt hozza magával, hogy a bejegyzés után immár ne lehessen firtatni az alakulással kapcsolatban mégis fennállott oly fogyatékoságokat és törvényellenességeket, amelyek elkerülték az ellenőrzésre hivatott hatóságok figyelmét. Ezt célozza a T. 20. §-ában foglalt az a rendelkezés, amely szerint a cégjegyzékbe bejegyzés után nem lehet többé kétségbe vonni a szövetkezet fennállását, az alakuláshoz megkívánt alaki kelékek hiánya vagy az ott közbejött akarathányok okából.

E rendelkezés szóhangzatából arra lehetne következtetni, hogy annak alapján kizártnak kell tekinteni az üzletrészjegyző nyilatkozatoknak az említett okokból az általános szabályok értelmében egyébként lehetséges megtámadását.

A rendelkezés célját tekintve azonban más eredményre kell jutnunk. Nemcsak azért, mert az üzletrészjegyző nyilatkozatoknak megsemmisítése még abban az esetben sem vonhatná maga után magának a szövetkezetnek megtámadhatóságát, ha a sikerrel megtámadott nyilatkozatok kiesése folytán a tagok száma a T.-ben megszabott legkisebb szám alá csökkenne, — lévén

maga a legkisebb szám kívánalma is alaki kellék,⁸ de — és én erre helyezném a súlyt — azért sem, mert bizonyos jognyilatkozatoknak, állandósággal, szilárdsággal való felruházását csak az indokolja, hogy harmadik személyeknek (a keresk. társaságokkal kapcsolatban a társasági hitelezőknek), akik pedig nem címzettjei az illető nyilatkozatoknak, rendkívül fontos érdekük fűződik azok fennmaradásához. Már pedig a jogszilárdságot mozgató hitelezői érdek szempontjából lényeges különbség van pl. az Rg. — amellyel kapcsolatban a részvényjegyző nyilatkozat meg nem támadhatóságát bírói gyakorlatunk még a Kft.-ről szóló törvény megfelelő rendelkezésének (15. §) életbelépte előtt fejtette ki (pl. K. 393/911 H. Dtár. VI. 37 és 626. E. H.; K. IV. 5.017/915. u. o. X. 93.) — és a szövetkezet között.

Az előbbi az jellemzi, hogy itt a hitelezők érdekvédelme szempontjából az alaptőkének, mint kizárólagos felelősségi alapnak döntő jelentősége van. Ennek felel meg, hogy minden részvényjog főtörekvése annak hatékony biztosítása, hogy az alaptőke valóban egybegyűljön és hogy az kizárólag a hitelezők kielégítésére legyen felhasználható. Persze attól, hogy szerveinek rosszindulatú vagy szerencsétlen üzleti gesztioja folytán kárt szenvedjen, a jog az Rt.-t éppoly kevésbé képes megóvni, mint ahogyan nem képes az egyeseknek sem ez ellen oltalmat nyújtani. Ezzel tehát számolniok kell az Rt. hitelezőinek is. Ami — éppen tekintettel a törvényhozónak fent jelzett célkitűzésére — arra már valóban nem készülhetnek fel, hogy a felelősség alapját tevő tőke a részvényaláírási nyilatkozatok megtámadása folytán még számszerűen sem fog abban a terjedelemben rendelkezésre állani, amelyben az be lett a cégbíróságnál jelentve.

A szövetkezetnél más a helyzet. Itt a hitelezők biztosítéka nem a tagok ki- és belépése folytán amúgy is állandóan változó üzletrésztőke, hanem a tagok felelőssége. Éppen ezért a szövetkezetnél az üzletrészjegyző nyilatkozat megtámadásának a társasági hitelezők érdekvédelme szempontjából koránt sincs oly jelentősége, mint az Rt.-nél.

Más megítélés alá talán csak a MOSzK-ba való tagbelépő nyilatkozat esik, — bár ennek gyakorlati jelentősége alig lehet. A T. 133. §-ának ama rendelkezése értelmében ugyanis, amely szerint a MOSzK-ra a T. rendelkezéseit a MOSzK jogviszonyait szabályozó VIII. fejezetben foglalt eltérésekkel — értelemszerűen alkalmazni kell, nézetem szerint a MOSzK-ba tagként belépő nyilatkozatnak — amely közgyűlési határozat formájában jelentkezik — az érintett okokból lehetséges megtámadását a T. 20. §-a alapján kizártnak kell tekinteni. A MOSzK ugyanis más természetű organizáció, mint a tagjait tevő szövetkezetek. A MOSzK-al kapcsolatban az üzletrészjegyzők kizárólag szövetkezetek lévén és a MOSzK kisgazdasági egyedek tömörülésének tőke-

erejét fogván egybe, magának a MOSzK-nak üzletrésztőkéje az Rt.-hez hasonló üzleti tőke. Éppen ezért a MOSzK már nem is személyi egyesülés, hanem tőkeegyesülés, amelyben nem az egyes szövetkezők személyes részvétele, hanem ahiagi áldozatvállalásnak mértéke adja meg a beleszólást és irányítás jogát is.

Dogmatikus szempontból figyelmet érdemel, hogy a T. a Kft.-ről szóló törvényünk 15. §-ához hasonlóan a jogszilárdságnak már említett joghatását — helyesen — a cégbejegyzéshez fűzi anélkül, hogy a közzétételnek ebből a szempontból jelentőséget tulajdonítana. Ez ugyanis tételesen igazolja annak az elméleti helyességének felismerését, hogy bizonyos jognyilatkozatok — bennünket most érdeklőden: a társaságba belépést magukba foglaló jognyilatkozatok — jogszilárdságának alapját nem a cégjegyzéknek mint nyilvános jegyzéknek ebbeli természete adja meg, — hiszen ebben az esetben a közzététel, amellyel a szóbanlévő jognyilatkozatok a nagyközönségnek, tehát a társasági hitelezőknek is tudomására hozatnak, nem maradhatna figyelmen kívül, — hanem azt bizonyos kívülálló személyeknek a jog által túlnyomó jelentőségűnek felismert érdekében kell keresnünk.⁹ Az ellenkező felfogás csak abban az esetben bírna helytálló alappal, ha igaz lenne az, hogy a közzétételnek joglátszatot felidéző funkciója van, ami egyértelmű azzal, hogy a cégjegyzék maga közhitelességgel felruházott jegyzék, amiről azonban szó sem lehet. Igaz, hogy részvényjogi bírói gyakorlatunk az említett önállósulási hatásokat csak a közzététel időpontjától kezdődően tekinti beállottnak, vagyis ezt megelőzően megengedi a belépési nyilatkozatnak pl. akaratihányok okából az általános szabályok szerint lehetséges megtámadását. Ám ennek nem a közzététel, illetőleg a cégjegyzék természete a magyarázata, hanem az érdekhelyzet mérlegelésén megforduló az a megfontolás, hogy csak a közzétételtől fogva áll fenn annak a veszedelme, hogy a hitelezők érdekei támadás folytán csorbát szenvednek.

c) A T. alapján — mint láttuk — nem lehet kizártnak tekinteni, hogy az alakuláshoz közbejött akaratihányok miatt a belépési nyilatkozatok egyikét-másikát megtámadják. Megtörténhetik ennek folytán, hogy a tagok száma — utólag — a törvényben megszabott legkisebb taglétszám alá csökken. Ily esetben a T. szerint (97. §) a cégbíróság — hivatalból is — kimondhatja a szövetkezet feloszlását. Nincs azonban kizárva, nézetem szerint, az, hogy a kereskedelmi és szövetkezetügyi miniszter — ha a taglétszámtól eltekintve a szövetkezet a T. rendelkezéseinek és a szövetkezeti intézmény célkitűzéseinek megfelelően működik — éljen a T.-ben kapott felhatalmazással (9. § 3. bek.) és — mindenesetre a feloszlatast kimondó bírói határozat jogerőre emelkedése előtt — engedélyt adjon arra, hogy a szövetkezet a T.-ben megszabottnál kisebb taglétszámmal működhessék.¹⁰

⁸ Erre utal *Fülöp Kálmán és Boros Lajos* által »A szövetkezeti törvény és magyarázata« c. alatt kiadott kitűnő mű, 55. l.

⁹ L. »Szilárd jogú nyilatkozatok a kereskedelmi jogtan« c. tanulmányomat, a Szladits-Emlékkönyvben.

¹⁰ Így *Fülöp—Boros* is id. m. 126. l.

De ha a miniszter ily mentőakciójának hiányában a szövetkezet feloszlata meg történik is, ez semmiképpen már az alakuláskor is megvolt, hanem csak utóbb beálló hiba okából következik be. Ez a körülmény és a miniszter részére biztosított, előbb említett lehetőség arra mutat, hogy a T. szellemében az egyszer már megalakult szövetkezet sorsát csak az dönti el, vajjon tényleges működése megfelel-e a T. rendelkezéseinek és a szövetkezeti intézmény célkitűzéseinek.

Ehhez képest úgy vélem, hogy a megalakulás után már nem lehet egyéb vonatkozásokban sem visszatérni az alapítás körül annak idején fennállott fogatkozásokra. Ez áll abban az esetben is, ha netán az lenne kideríthető, hogy a cégjegyzékbe bejegyzéssel léteztetett szövetkezet alapszabályainak tartalma szerint a bejegyzés idejében sem volt a törvénynek megfelelő szövetkezet. Az alacsony taglétszám miatti feloszlata (97. §) lehetősége és a szövetkezeti bíróság feloszlatai joga (99. §) elég erős fegyvert adnak ahhoz, hogy a szövetkezeti életből eltávolítható legyen az oly szövetkezet, amely nem a T. szabályainak és a szövetkezeti intézmény eszközei célkitűzéseinek megfelelően működik. Ha viszont a működés megfelelő, úgy éppen a szövetkezetekkel kapcsolatban alig lenne indokolt az, hogy a szövetkezet az alapítással kapcsolatos fogyatékoságok okából megsemmisíthető legyen. Ha talán túlzottan is, de megszívlelendő igazságot foglal magában az indokolásnak az a megállapítása, amely szerint annak, hogy a kereskedelmi társaságok egyike vagy másika tönkremegy vagy kiesik, nincs a köz szempontjából jelentősége, holott a szövetkezet kiesése annak közösségi jellegénél fogva, nemcsak az illető szövetkezetre, de magára az intézményre is rossz fényt vet. Minthogy pedig a bár bejegyzett, de a törvényes előfeltételeknek meg nem felelő Rt. megsemmisítésének a Kt.-ben nem szabályozott rendkívül vitatott kérdésében tudomány és bírói gyakorlatunk máris azon az állásponton van, hogy nem lehet megsemmisíteni (peres eljárás útján) az oly társaságot, amelynek fennállása közérdekből kívánatos, — azt hiszem, nem jutunk ellentétbe a T. szellemével, ha a működő szövetkezetnek az alapításra visszanyúló okokból leendő megsemmisítését kizártnak tekintjük.

Erre legfeljebb abban az esetben kerülhetne sor perenkívüli eljárás során, ha a hiányos, vagy törvénnyel ellenkező rendelkezéseket tartalmazó alapszabályokkal netán megalakult szövetkezet a cégbíróság felhívására sem lenne hajlandó a hiányokat pótolni. Ebben az esetben a cégbíróság a cégjegyzékből a szövetkezetet hivatalból törölni fogja. Am, a törlésnek itt sem az alakuláskor fennállott baj az alapja, hanem az, hogy vonakodásával a szövetkezet önmaga tesz tanúságot amellet, hogy nem kíván a T. rendelkezéseire alkalmazkodni.

3. A szövetkezet működése során is kétség merülhet föl a tekintetben, vajjon a szövetkezet a T. értelmében vett valódi szövetkezetnek tekinthető-e. Ily esetben a keresk. és szövetkezetügyi

miniszter — aki mint a szövetkezeteknek szövetkezetpolitikai szempontból felügyeleti hatósága, azok ellenőrzése céljából bármely szövetkezetnél (rendszerint a MOSzK útján) vizsgálatot tarthat — a cégbiztost utasíthatja, hogy a szövetkezet feloszlatait keresettel kérje a szövetkezeti bíróságtól. Ennek a pernek a keretében a szövetkezeti bíróság nemcsak azt köteles vizsgálni, hogy a szövetkezet csakugyan nem felel-e meg a szövetkezeti intézmény célkitűzéseinek, vagyis, hogy álszövetkezet-e, hanem azt is, hogy működése nem ütközik-e a T. tételes rendelkezéseibe. Bármelyikét ezeknek az eseteknek állapítaná is meg a szövetkezeti bíróság, elrendeli a szövetkezet feloszlatait és megkeresi a cégbíróságot a feloszlatainak a cégjegyzékbe bevezetése iránt. Igaz ugyan, hogy a T. 99. §-a ezt csak arra az esetre mondja ki, ha a szövetkezeti bíróság megállapítása szerint a szövetkezet nem szövetkezet a törvény értelmében, de nyilván ugyanaz áll arra az esetre is, ha a szövetkezet nem álszövetkezet ugyan, de a T. tételes rendelkezéseinek megsértése folytán annak működése a közérdekre ütközik. Így feloszlatainak van helye, ha a szövetkezet célját a T.-ben meg nem engedett célra terjeszti ki, — ez megfelel a Kt. 248. §-ában foglalt rendelkezésnek — ha törvényellenes közgyűlési határozatot hoz s ezzel vagy azzal, hogy eltúri az igazgatóságnak vagy felügyelőbizottságnak törvényellenes gestióit, a közérdeket veszélyezteti.

A feloszlatai joga a szövetkezetügyi miniszter kezdeményezésére csak a szövetkezeti bíróságot illeti meg. A MOSzK-nak a kötelékébe tartozó szövetkezetekkel szemben nincs ily joga. A MOSzK-ot megilleti bizonyos ellenőrzési jog a tagszövetkezetek irányában, de ennek végső határa, hogy a szövetkezetet bizonyos feltételek bekövetkezése esetében tagjai sorából kizárja. Még kevésbbé illeti meg a feloszlatai joga a MOSzK-ot az oly *nem* tagszövetkezetek tekintetében, amelynek ellenőrzése csupán annak folytán hárul rá, mert az illető szövetkezet közületi támogatásban részesül. (149. §.) Végül nincs feloszlatai joga a MOSzK kötelékébe nem tartozó szövetkezetek ellenőrzésére a T. szerint általában hivatott annak az ellenőrző köteléknek sem, amely a Kamara kebelén belül fog megszerveztetni. (T. 169. §.)

4. Végigtekintve a *nem autonom* ellenőrzésnek a T.-ben most vázolt módon kiépített rendszerén, meg kell állapítani, hogy a T. a népi demokrácia gazdaságpolitikájának egyik legnehezebb kérdését a szövetkezeti szektorban nagy körültekintéssel és remélhetőleg szerencsés kézzel oldotta meg. A szövetkezet ugyan nem közönséges magánvállalkozás; ám mint minden más gazdasági vállalkozási formának, neki is bele kell illeszkednie az ország egyetemes gazdasági politikájába, amelynek végső célja nem lehet más, mint az ország dolgozó rétege életszínvonalának magasabb szintre emelése. Éppen ennek biztosítása érdekében szorul a szövetkezet is irányításra; ám sem irányítás, sem tervszerűség, sem átgon-

dolt gazdaságpolitika mit sem érnek, ha nem őrzik ellen, miként hajtja végre ez vagy amaz vállalat az eléje tűzött feladatokat és célokat.

VI. Végül — bár nem tartozik témám körébe — egy-két szót szeretnék szólni arról a jogról, amelyet a szövetkezet akaratelhatározására hivatott szervének, a közgyűlésnek határozatával kapcsolatban ad a T. is az *egyes szövetkezeti tagnak*. A T. 62. §-ában szabályozott megtámadó jogra gondolok.

Ez nevezetesen a *második* vonatkozás, amelyben a *semmisség* kérdése a támadó jog sikeres gyakorlása esetében felmerül a T. rendszerében is. Az előbb tárgyalt vonatkozásban a társasági szerződés fogyatékosága okából *magának a társaságnak* léte a kérdéses, a most szóban levőben pedig az egyébként érvényesen létrejött és fennálló szövetkezetnek a közgyűlésen megnyilvánult *akaratelhatározása* szenved oly hiányban, amelynél fogva azt az elhatározást nem lehet jogérvényesnek elfogadni.

A T., akár csak a Kt. a közgyűlési határozat *semmisségét* egyedül a 62. § alapján induló megtámadási kereset eredményeként állítja elének, és így nem tesz különbséget a közgyűlési határozat semmissége és megtámadhatósága között. Ez azonban nem jelenti azt, mintha a T. rendszerében semmis közgyűlési határozatról nem lehetne szó. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a cégbíróságnak a szövetkezet közgyűlési határozatával kapcsolatos ellenőrzési joga tekintetében a eddig fennálló jog irányadó. Fennáll tehát a 68.300/1914. I. M. sz. rendelet 32. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a cégbíróság hivatalból megsemmisítheti a közgyűlésnek a törvénybe, vagy az alapszabályba ütköző határozatát.

A semmisségnek és megtámadhatóságnak a T.-ben történt *mellőzése* nemcsak dogmatikai szempontból hiányolható, de abban a vonatkozásban is, hogy a közgyűlési határozat a pusztán egyéni sérelmeken túlmenő oly sérelmeket is felidézhet, amelyek orvoslására a megtámadó per nem alkalmas. Találónan utalt *Kuncz Ödön* nem egyszer arra, hogy bármennyire is hathatós eszköze a

támadójog a legalitásnak, bizonyos egyoldalúság van benne: csak olyan törvényellenességekkel szemben reagál, amelyek sértik az egyes tagok érdekét; ellenben elveszti gyakorlati értékét az esetben, ha a törvényellenesség a tag részére előnyt jelent. Éppen ezért az olyan közgyűlési határozatok semmisségének a kérdését, amely a közérdek védelmében felállított és tehát az érdekeltek akaratától függetlenül alkalmazásra kerülő rendelkezéseket sért — nem lehet egyedül a támadó keresetnek fenntartani, hanem szükség lenne egyes külföldi jogokban is ismert *semmisségi keresetre*, amely nemcsak tag által indítható. Természetesen a semmisségi kereset szükségességénél nem azokra a kirívó esetekre gondolok, amelyekben a közgyűlési határozat az érvénytelen ügyleteknek még azzal a látszatával sincs felruházva, amely legalább külsőleg az érvényes ügylet képletét mutatja. Ha pl. a tagok többsége, vagy akár összessége nem közgyűlésen hozna határozatot, ezt mind belső, mind külső vonatkozásban (a hitelezők irányában) nem létezőnek kellene tekinteni, a nélkül, hogy az ily határozatot a bíróságnak semmisnek kellene nyilvánítania, éppúgy, mint ahogyan nem polgári tisztviselő előtt kötött házasság semmi vonatkozásban sem tekinthető existensnek.

De ha már a T. a közgyűlési határozat hatálytalanítása végett a támadó per mellett nem tartotta is szükségesnek kifejezetten semmisségi okokra alapított semmisségi pernek a rendszerezését — s ezt csak részben enyhíti az, hogy bizonyos feltételek mellett támadó jogot ad az igazgatóságnak és felügyelőbizottságnak is, *mint testületnek* (62. § 3. bek.), ami viszont az utóbbiakat terhelő *egyéni felelősség* elvével (73. és 84. §) nincs összhangban — a cégbíróság megsemmisítési jogával kapcsolatban felmerülő nézeteltérések kiküszöbölése és egyben az annyira kívánatos rend és jogbizonyosság emelése érdekében szükséges lett volna a cégbíróság megsemmisítő joga *tartalmának konkretizálása*, nagyban — egészben úgy, miként az *Kuncz Ödön* 1926. évi részvényjogi tervezetének 107. §-ában történt.

Dr Túry Sándor

A demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló büntettek

(1946: VII. t.-c. 1. §. (1.) és (2.) bek.)

I.

Allampolgári szabadság és büntetőjogi tilalom.

A századfordulót követő évtizedek egyikvilágsszerte jellegzetes büntetőjogi fejlődés-sajátossága az egyes államokban érvényesülő államrendnek, illetve államformáknak, mint jogi tárgynak fokozottabb büntetőjogi védelme. Míg a mult század uralkodó liberális politikai szemlélete a büntetőjogi kodifikátorok értékskáláján az

egyéni szabadságnak, az emberi személyiség sértetlenségének és az állampolgári véleménynyilvánítás, szervezkedés és gyülekezés szabadságának a jogát a legmagasabb fokra helyezte, s ez alanyi közjogok gondos körülbástyázásával elfoglalva szem elől tévesztette a közületi értéknek, sőt magának az állampolgári alanyi jogok fölött öröködni hivatott államrendszernek is a büntetőjogi oltalmazását.

Az elmúlt évtizedek politikai szemléletében a közületi értéknek fokozatos előbbrenyomulása,

nem kevésbé az első világháború után a liberális demokrata olasz államrendszernek a Marcia su Romával, majd a weimari német köztársaságnak az NSDAP belső bomlasztó munkájára történő megdöntése és e rendszerekben éppen az állampolgári szabadságjogok gyökeres megnyirbálása a büntetőjogi szemléletnek is világszerte lényeges változását idézte elő. Az olasz, német, majd a spanyol példa arra intett minden demokratikus szemléletű kodifikátort, hogy fokozottabb figyelemmel forduljon az államrend és az államforma büntetőjogi oltalmának bonyolult kérdése felé.

A kérdés azért bonyolult, mert világos, hogy az állampolgári, *egyéni szabadság* (az állampolgári alanyi jogok köre) és a *közület beavatkozási szabadsága* (a közületi intervenciók jogok köre) ellenkező irányú korrelációban úgy viszonylik egymáshoz, mint két egymást metsző kör területe, a lemetezett körszelet területéhez: minél jobban szélesedik a közület beavatkozási területe, az emberi magatartások minél szélesebb területére nyílik meg az állam büntetőjogi igénye (ius puniendi) annál inkább szűkül az egyes állampolgárok szabad cselekvési köre.

Egyetlen államrend, vagy államforma sem igényelheti az örök változatlanságot. A történelem tanulsága szerint az államrendszerek is fejlődnek, változnak, sőt el is múlnak, hogy új rendszereknek adjanak helyt. A változás és fejlődés örökérvényű törvényeinek hatályát még oly drákói szankciókkal alátámasztott tételes jogszabályokkal sem lehet felfüggeszteni. Az államrend megváltoztatását nyilvánvalóan a benne élő nép szükségletei, érdekei irányítják. Ha pedig az államrendben élő nép jogosult és hivatott nyilatkozni a tekintetben, hogy milyen államrendben és államformában meddig óhajt élni, akkor roppant bonyolult feladat annak tételes jogszabállyal való körvonalazása, hogy az államrend megváltoztatására irányuló állampolgári cselekvések (nyilatkozatok, beszédek, írárok, mozgalmak, szervezkedések stb.) mikor és hol lépnek át az állampolgári szabadságjogok jogilag védendő területéről az államrend létét és a közületi értéket sértő, tehát büntetőjogilag üldözendő cselekmények területére? »Az állam- és társadalomellenes bűnözés és a szabad politikai tevékenység határának éles megvonása, az állam fennállását és alkotmányos rendjét támadó cselekmények ellen irányuló büntetőjogi védelem megkülönböztetése a hatalmon lévő rendszer merev állandósításának érdekétől: mindez előfeltétele a büntetőjogi államvédelem, a jogállam és az emberi szabadság megfelelő kiépítésének. A helyes elvek figyelembevételével megalkotott államvédelmi törvény így nem megfojtója, vagy akadályozója a nemes értelemben vett békés politikai és szociális haladásnak, de legelemből biztosító és oltalmazó előfeltétele az egyéni és közszabadságnak.«¹

Különösen nehéz az elválasztóvonal meg-

vonása ma még nálunk, ahol a több-évtizedes reakciós nevelés következtében széles tömegek lelkületében csak lassan ébred a demokratikus jogok igénylésének szükséglete, és nagyszámú ember nehezen tudja kellően értékelni és ennek megfelelően tisztelni a demokratikus államrendből fakadó alanyi közjogokat.

A kriminalitás határainak megvonásánál a jogalkotónak, a jogszabály értelmezésénél pedig a joglalkalmazónak értékelnie kellett, illetve kell a tényleges magyar politikai társadalmi, és gazdasági helyzetet. Minden politikai jellegű bűncselekményt bizonyos térbeli és időbeli *viszonylagossá* (bűncselekményi relativitás) jellemez. Pl. egy *támadó jellegű kijelentés*, amely ma még vitán felül alkalmas valamelyik a törvény által védett jogi tárgy elleni gyűlölet fellobantására és ezért kimeríti a T. 2. §-ban meghatározott valamelyik izgatási büntett tényálladékat, a fejlődésnek későbbi fokán, a változott gazdasági, politikai és társadalmi viszonyok folytán bűncselekménynek már egyáltalán nem minősül, vagy csupán kisebb súlyú bűncselekményi tényálladékat valósít meg. Azok a cselekvések, amelyek ma még alapjaiban megrendítenék fiatal demokratikus államrendünket, évek múltán nyilván egészen más nyomatékkel kerülnének a serpenyőbe. »Ilyen körülmények között a demokratikus magyar államrendszer és államforma ellen intézett támadások még súlyosabban esnek latba, hiszen létükben veszélyeztetik az állam fennállását, a társadalom életének fejlődését és ezzel együtt a magyar nép helyét a demokratikus nemzetek sorában.«²

Viszont ugyanakkor a T. indokolásának általános része kiemeli, hogy: »a törvényjavaslat legfőbb célja, hogy biztosítsa a demokratikus szemléletből folyó *politikai szabadságjogokat*, a jogegyenlőséget, a közélet bírálatának lehetőségét és a *szólásszabadságot*, de ugyanakkor hathatós védelemben részesítse a demokratikus magyar köztársaságot. Nem hívja ki a büntetőjogi megtorlást az, aki pl. a *tárgyilagossági politikai bírálat* vagy éppen a *tudományos meggyőzés hangján* foglalkozik az államforma kérdésével, sem az, aki a demokrácia egyik-másik elvét elutasító konzervatív álláspontot képvisel. De ugyanakkor súlyosan megtorlandó minden olyan támadás, mely a demokratikus állami rendszer megdöntésére, vagy a köztársasági államforma jogellenes módon való megváltoztatására irányul.« E gondolatsor tehát az állampolgári cselekvési szabadság felső határát vonja meg, amelyen túl a cselekvések már hátrányos büntetőjogi értéket alátámasztanak.

»A javaslat megalkotásánál állandóan szem előtt lebegett, hogy a demokrácia sem jelent korlátlan szabadságot, és nem nyújt lehetőséget a szabadságjogokkal való visszaélésre, mégkevésbé a demokratikus állam megdöntésére. Az állampolgári szabadságot minden esetben össze kellett egyeztetni az állami rend biztonságának követelményével. A cél a demokratikus állami rendszer

¹ Indokolás »A demokratikus állami rendszer és a köztársaság büntetőjogi védelméről« szóló törvényjavaslatához. — Általános indokolásból (2. bek.)

² V. ö. A T. miniszteri indokolásával. Általános indokolás (3. bek.)

megbontására törő reakció mindennemű szervezett tevékenységének büntetés alá helyezése, a magyar demokráciának erélyes büntetőjogi védelme, nemcsak közvetlen támadásokkal és merényletekkel, hanem az annak aláadására alkalmas közveszélyes szellemi fertőzéssel szemben is. Hogy az ország elpusztítása után fasiszta jellegű, államellenes törekvések komoly formában ne ismétlődhessenek, szükségessé teszi, hogy az államhatalom ne kesztyűs kézzel, hanem szigorral sujtson le rájuk.³

A demokratikus államrend és demokratikus köztársaság büntetőjogi védelméről szóló 1946: VII. t.-c.-et az Országos Törvénytárnak 1946 évi március hó 23. napján kiadott számában hirdették ki és azonnal hatályba is lépett.

A törvényben írt bűncselekmények közül a védett jogi tárgy — a demokratikus államrend és demokratikus köztársaság — megdöntésére irányuló s a T. 1. §-ában meghatározott cselekvések azok, amelyek *tárgyi súlyuk* tekintetében nyilvánvalóan a *legjelentősebbek*. E cselekvések az államrend elleni közvetlen támadást, vagy a közvetlen támadás veszélyét jelentik. Bár a T. 1. §-ába ütköző cselekvések előfordulásuk gyakoriságát tekintve messze elmaradnak a T. más §-aiba (pl. a 2.§-ba) ütköző cselekvésektől,⁴ mégis az e §-ban meghatározott bűncselekmények helyes büntetőjogi fogalmának tisztázása alapvetően fontos dogmatikai feladat. A kérdés időszerűségét az éppen bírói elbírálás alatt álló ú. n. összeesküvés perek jelzik.

II.

1. A jogi tárgy.

A T. 1. §-ával büntetőjogi oltalomban, részessített jogi tárgy: a *demokratikus államrend* illetve a *demokratikus köztársaság*.

A *jogi tárgy* mibenléte tekintetében eltérőek a felfogások. Az egyik felfogás szerint az oltalomban részesített jogi tárgy az 1946: I. t.-c.-ben — *in abstracto* megalkotott demokratikus államrend és demokratikus köztársaság.⁵

Amivel szemben áll az a felfogás, amelyik a mindenkor *de facto* érvényesülő államrendben látja azt a jogi tárgyat, amelyet az 1946: VII. t.-c. 1. §-a büntetőjogi oltalomban részesít.⁶

³ Miniszteri indokolás. Általános indokolás. (6. bek.)

⁴ Tudomásom szerint a T. életbelépte óta az öt táblai székhelyen szervezett népbíróági öttagú külön-tanácsok csupán 8 esetben ítélték az 1946: VII. t.-c. 1. §-ába ütköző büntettek ügyében. Viszont ez ügyek legnagyobb része országos, sőt nemzetközi jelentőségű bírt (pl. a kunmadarasi ügy, az ú. n. összeesküvés perek).

⁵ V. ö. a budapesti népbíróság öttagú külön-tanácsának az Nb. XXII. 650/1947/29. számú Donáth György és társai bűnügyében hozott ítéletének 85. oldalán írott, alábbi elvi élő kijelentéssel: »Az 1946: VII. t.-c. nem általában a demokratikus államrendnek és demokratikus köztársaságnak, hanem kifejezett rendelkezése szerint az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend és demokratikus köztársaság büntetőjogi védelmét célozza.«

Míg az első, normatív jellegű felfogás elméleti gyökerei a kelsen-i tiszta jogi szemléletben látszanak visszanyúlni, addig viszont az ontologikus jellegű második állásfoglalás teljes talpazattal a jog u. n. hatalmi elméletére támaszkodik.

Felfogásom szerint mindkét szemlélet egyoldalú. Az első jogelméletileg tarthatatlan és légüres térben mozog, mert miként már Hegel⁷ is kifejtette, az abstract jogszabály, mint eszme sérthetetlen. Az elvont jogi tétel konkrét emberi magatartással akkor kerülhet csak összeütközésbe, ha az abstract tétel tényleges emberi magatartásokban érvényesül. Másszóval ha az abstract szabály szerint igazodó emberi magatartásokba ütköznek az elvont szabállyal ellentétes emberi magatartások. Tehát — az elmondottak szerint — jogelméletileg az 1946: VII. t.-c. 1. §-ával védett jogi tárgyat: az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrendet és demokratikus köztársaságot nem tekinthetem csupán az elvont jogszabályban érvényes normatív konstrukciónak. De gyakorlatilag sem vehető annak mert az 1946: I. t.-c.-ben *in abstracto* megalkotott államrend és köztársaság a magyar államterületen térben és időben *létező*, *de facto érvényesülő*, pozitív *államrend* és *államforma*. Az a gondolatmag viszont igaz és helyes ebben a felfogásban, hogy az 1946: VII. t.-c. 1. §-a *csak annyiban*, részesíti büntetőjogi oltalomban a *ténylegesen érvényesülő államrendet és államformát*, amennyiben az az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott *abstract renddel*, illetve *államformával nem ellentétes*.

A második felfogás, amelyik a csupán ténylegesen és éppen érvényesülő államrendben látja/

⁶ Ez a felfogás viszont a NOT-nak 1.514 1947/51. számon a Donáth György és társai bűnügyben hozott jogerős ítéletében (4—5. l.) tükröződik: »A büntetőjogi értékelés az illető mozgalomnak a *létező államrenddel* való viszonylatában nyert kifejezést. A politikai mozgalom nem esik büntetőjogi rosszálás alá, sőt a vele ellentétes mozgalmakkal szemben jogi védelmet nyert, ha célja a *meglévő államrend* kifejlesztése. — A mozgalom büntetendőségének felismerését így megelőzi az államrendnek (rendszernek), mint *tényleges állapotnak* bírói meghatározása. Ezt — a dolog természete szerint — nem az alkotmánytörvények rendelkezéseiből kell levezetni, hiszen ezek *hatályosságát is éppen a létező államrend dönti el és nem fordítva*. Forradalmi időkben — márpedig a mai napok a magyar államrend kialakulása szempontjából kétségkívül forradalmiak — még az új alkotmánytörvények is csak annyiban alkalmasak a *tényleges államrend* meghatározására, amennyiben *fogalmazásuk sikerült*, azaz találó és egyben kimerítő is, ami pedig a rend kialakulásának folyamatossága miatt szinte fel se tételezhető. Nem lehet tehát az alkotmánytörvények tartalmát az államrendet védő büntetőtörvény tényálladéka gyanánt kezelni még akkor sem, ha ez utóbbiban történetesen utalás van az alkotmányra úgy, mint az 1946: VII. t.-c. is tartalmaz bizonyos utalást az 1946: I. t.-c.-re. A rendvédő törvénynek ily tartalmi felduzzasztása ítélezési képtelenségre vezet. Bírói ítélettel le nem zárható elvhajrázat eredményez a *tényleges államrendnek* kijáró tényleges védelem nyújtása helyett, amelyre pedig bármelyik elismert államnak bármilyen rendje érdekében *hatalmi* joga van, ugyanis éppen ezáltal jut az állami függetlenség kifejezéshez.«

⁷ V. ö. Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts. 220. §.

a büntetőjogszabállyal védett jogi tárgyat — szintén téves. Ez a felfogás a jogot az éppen *érvényesülő hatalommal* azonosítja, és tévedése nyilván induktív szemléletéből és abból a tapasztalati tényből ered, hogy a de facto uralmon lévő hatalom az esetek túlnyomó többségében meg szokta és meg is tudja védeni a maga uralmi rendjét.

Ez a szemlélet azonban nemcsak etikailag helytelen, de következetesen végiggondolva képtelenségekre is vezet. Mert képzeljük el in theoria, hogy a politikai fejlődés egy bizonyos szakaszon forradalmi formákat öltene s az ország egy területén — átmenetileg — megdőlné az 1946 : I. t.-c.-ben megalkotott, érvényesülő demokratikus államrend. Ha a szóbanforgó szemlélet helyes lenne, akkor az 1946 : I. t.-c. az 1946 : VII. t.-c. valamint az alkotmány egyéb rendelkezései ellenére és megszegésével létesült, tehát *törvénytelen*, de *ténylegesen érvényesülő* rendszer — éppen a *tényleges hatalom* jogán — uralmának területén azonnal jogszerűen felléphetne mindazokkal szemben, akik az 1946 : I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrendhez és köztársasághoz hűek maradtak és annak szellemében a törvénytelen hatalom ellen cselekedni merészeltek. Ha helyes lenne ez a felfogás, akkor pl. a példabeli jogellenes új rend embereit — az illegális rend megsemmisítése után — nem lehetne büntetőjogi felelősségre vonni azokért a joghátrányokért, amelyekkel a legális rend ellenük védekező híveit — éppen az 1946 : VII. t.-c. alkalmazásával — sújtották, mert hiszen a *ténylegesen érvényesülő hatalom* jogán törekedtek, joguk volt a hatalmak jelentő rendet védeni, tehát jogosan cselekedtek, *jogellenesség* nélkül pedig fogalmilag kizárt a bűncselekmény és a büntetésérdemlőség.⁸

Az elmondottakat összegezve: felfogásom szerint a büntetőjogi oltalomban részesített *jogi tárgy* tehát — miként az a T. 1. § (1) bekezdésének szóhangzatából is kitűnik — nem általában a demokratikus államrend vagy a köztársaság, mint államforma, nem az egyik vagy a másik elméleti vagy gyakorlati politikai irányzat által helyesnek vallott demokratikus államrend vagy köztársaság, hanem egyedül és kizárólag az 1946 : I. t.-c.-ben megalkotott és érvényesülő demokratikus államrend, valamint demokratikus köztársaság, amelyeknek lényegét az e törvény bevezetésében példászerűen felsorolt mindazoknak a szabadságjogoknak az intézményes biztosítása jelenti, amely jogok a köztársaság minden állampolgárát megilletik.

Az 1946 : I. t.-c.-el megalkotott, érvényesülő államrend, illetve köztársaság alapvető jellemvonása pedig: a demokrácia lényegéhez tartozó *állampolgári jogegyenlőség*, valamint a *népakarat*

⁸ E felfogás helytelenségét támasztja alá a miniszteri indoklás is: »A demokratikus állami rendszer, másszóval a népuralmi politikai berendezés *nem egyi szerűen a fennálló állami rendet jelenti*, hanem közelebbről is meghatározható; lényege a népnek az államélet irányításában való részvétele és a többségi elv érvényesülése.« (Részletes indoklás az 1. §-hoz, 3. bek.)

érvényesülése az állam-élet vitelében, — egyszóval: a *népuralom*.

Az elmondottakból következik, hogy ha pl. akár egy a hatalmat kezében tartó kormány, akár pedig valamely más erőcsoport, a történelmi fejlődés során, az 1946 : I. t.-c.-ben megalkotott és érvényesülő államrenddel *ellentétes*, mondjuk pl. egy jogegyenlőtlenségen alapuló új rendet akarna létesíteni, e *tényleges hatalommal szembeni* és az 1946 : I. t.-c.-hez igazodó cselekvések semmiképpen sem lennének a T. 1. §-a alá vonhatók, ütközzenek bár azok az 1946 : I. t.-c.-ben létesített államrend helyébe iktatott, ténylegesen érvényesülő, de az 1946 : I. t.-c.-ben létesített államrenddel *ellentétes* államrendbe.

2. A büntetőjogi védelem hatályossági foka: abszolút vagy relatív védelem?

Miután tisztáztuk a védett jogi tárgy fogalmát, vizsgáljuk meg a jogi tárgy büntetőjogi védelmének *hatályossági fokát*. *Abszolút*, vagy csupán *relatív* büntetőjogi oltalom illeti-e meg a jogi tárgyat: az 1946 : I. t.-c.-ben megalkotott, érvényesülő demokratikus államrendet és demokratikus köztársaságot? Ha abszolút védelem illeti meg az államrendet és a köztársaságot, akkor *minden* emberi cselekvőség, amelyik ez államrenddel vagy köztársasággal *ellentétes*, vagy ezeknek *módosítására*, *megváltoztatására* irányul, hátrányos büntetőjogi értékelés alá vonandó, ha viszont a védelem csak relatív, akkor *csupán bizonyos fajta* (mondjuk pl. az erőszakos vagy jogellenes stb.) cselekvések minősülnek bűncselekménynek.

A Btk.-nak a felségsértés büntetettét meghatározó 127. §. 2. pontja csak az *alkotmányt* védte és csak az *erőszakos megváltoztatással* szemben. Miután azonban a magyar alkotmány nem chartalis, hanem történelmi és ennek következtében formális értelemben vett alaptörvényeket nem ismer, a védett jogi tárgy: az *alkotmány* meglehetősen rugalmas és szétfolyó fogalom.

Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921 : III. t.-c. által védett jogi tárgy az »*állami és társadalmi rend*« szintén úszó határokkal bíró ú. n. kaucuk-fogalom, mely fogalom alá azt vonhatja a *tényleges hatalom* birtokosa, ami pillanatnyi érdekeinek éppen a legjobban megfelelt. Viszont e törvény is csupán, az »*erőszakos felforgatásra* vagy *megsemmisítésre*« illetve az »*erőszakos létesítésre irányuló*« cselekvéseket rendelte büntetni. Tehát az 1921 : III. t.-c., bár roppant rugalmasan vonta meg a védett jogi tárgy fogalomkörét, azt csupán *relatív védelemben* részesítette, egyedül az »*erőszakos*« jellegű cselekvésekkel szemben védelmezte.

Az elmondottakból láthatjuk, hogy úgy a Btk. megalkotója, mint az 1921 : III. t.-c. szerkesztője a büntetőjogi oltalom hatályosságát a védett jogi tárgy fogalomkörének rugalmas és könnyen tágítható megvonásával akarta elérni.

Ezzel szemben az 1946 : VII. t.-c. 1. §-a által védett jogi tárgy fogalma sokkal inkább kör-

vonalmazható. »A Magyarország államformájának meghatározásáról szóló 1946. I. t.-c. közelebbről meghatározza a demokratikus állami berendezést és bevezetésében példaszerűen felsorolja mindazokat a szabadságjogokat, amelyek az állampolgárokat megilletik. Hasonlóképpen ugyancsak részletesen körülírt és szabályozott jogi fogalom a *köztársasági államforma* is.«⁹

A törvény eredeti javaslati szövege¹⁰ a büntető jogi védelem hatályossági foka tekintetében éles különbséget tett, amennyiben a »*demokratikus állami rendszert*«, mint jogi tárgyat *abszolút* védelemben kívánta részesíteni, ami a szövegezésnek abból a módjából is kitűnik, miszerint: »büntetett büntetendő, aki a demokratikus állami rendszer megbontására vagy megdöntésére... alkalmas akár jogellenes, akár tételes jogszabályba nem ütköző cselekvéseket végez.

Viszont a »*köztársasági államformát*«, mint jogi tárgyat csupán *relatív* büntetőjogi oltalomban kívánta részesíteni, ami szintén világosan kitűnik ama szövegezési módból, miszerint csupán »a köztársasági államforma *jogellenes módon* való megváltoztatására« alkalmas cselekvéseket kívánta büntetőszankció alá vonni.

A két jogi tárgy különböző hatályú védelmének szükségességét meggyőzően emeli ki a miniszeri indokolás alábbi része: »a két jogtárgy között azonban *értékkülönbség* van, amely kihat a büntetőjogi védelem fokára. Az, hogy Magyarország állami élete demokratikus elveken alapul, magával hozza, hogy annak demokrácia ellenes, fasiszta, parancsuralmi rendszerekkel való felcserélése érdekében *tilos mindennemű tevékenység*, mozgalom és szervezkedés. Az ilyen tevékenység stb. tehát — a javaslat felforgása szerint — *mindenképpen jogellenes*. Ezzel szemben a gondolat és vélemény szabad nyilvánításának joga magával hozza, hogy bárki a köztársasági államformától eltérő államforma hívének vallhassa magát, feltéve, hogy ezen meggyőződése érdekében nem vetemedik *jogellenes*, erőszakos cselekményekre. A javaslat tehát nem kívánja büntetni azt, aki pl. a tudományos tárgyalosság hangján méltatja a monarchikus államforma szerinte fennálló előnyeit a köztársasággal szemben, sem azt, aki pl. a törvényhozás útján óhajtja a köztársasági államforma megváltoztatását.

Röviden összefoglalva: a *demokrácia* államrendszerünk alapja és ennek megfelelően *abszolút* büntetőjogi védelmet igényel, míg a *köztársaság* alkotmányos intézménye ilyenmértvű védelmet nem igényel. Tehát a demokratikus állami rendszer *mindennemű megbontása* vagy *megdöntése* büntetett, míg a köztársasági államforma megvál-

toztatására csak *jogellenes* (pl. erőszakos) módon nem szabad törekedni.«¹¹

A szerkesztő jogász jogelméletileg helyes és rendszertanilag is áttekinthető tényálladék-építményét azonban a gyakorlati politikus a törvényalkotás során — mint az annyszor történni szokott — összetörte és a tényálladéki cseppekből új, kevésbé tiszta tényálladékot ragasztott össze. A javaslat 1. §. (1) bekezdésének eredeti szövege ugyanis a Nemzetgyűlés közjogi és alkotmányjogi bizottságának tárgyalásai során módosítást szenvedett.¹² A módosítás során megváltozott a *tényálladéki eredmény* és a törvényerőre emelkedett szöveg azt mindkét jogtárgy tekintetében egységesen a »*megdöntés*«-ben jelöli meg, míg a javaslat eredeti szövegezése az *állami rend* tekintetében a »*megbontást*« is, a *köztársasági államforma* tekintetében pedig csupán a »*jogellenes módon való megváltoztatás*«-t vette fel tényálladéki elemként bűncselekményi fogalom-meghatározásába.

A törvénytörvény tehát a tervezet 1. §-ának szövegével szemben bizonyos vonatkozásban *többlet*, más vonatkozásban viszont bizonyos *kevesb*letet látszik jelenteni.

*Kevesb*letet a törvénytörvény annyiban jelent, amennyiben a büntetendőség körébe csupán ama cselekvéseket vonja, amelyek a »*megdöntésre*« irányulnak, még a csupán »*megbontásra*« alkalmas cselekményeket kívülhagyja a büntetésérdemlőség körén. E kétségekívüli csorbát — a »*megdöntés*« büntetőjogi fogalmának kellő értelmezésével — a bírói gyakorlat lesz hivatott kiköszörölni.

A tervezettel szemben *többlet*-védelmet csak látszólag nyújt a törvény. Ugyanis a törvénytörvény akkénti módosítása, hogy a *demokratikus köztársaság* megdöntésére irányuló cselekvések elől elmaradt a »*jogellenes módon való*« fogalom-megszorítást jelentő jelző, mitsem változtatott a jogi tárgy védettségi fokán.

Másszóval a *demokratikus köztársaság*, mint jogi tárgy büntetőjogi védelme azáltal, hogy a tényálladéki eredmény elől a *jogellenességre* utaló kifejezést elhagytuk még nem emelkedik az, abszolút védelem fokára. A *demokratikus köztársaság*, mint államforma, nem igényelheti ugyanazt a fokú büntetőjogi védelmet, mint a *demokratikus államrend*, mert a tényálladéki eredmény: a »*megdöntés*« lényegét adó fogalomjegye a *jogellenesség*. Már pedig mindama cselekmények, amelyek a *demokratikus államrend* megváltoztatását célozva *feltétlenül jogelleneseknek* minősülnek, — tehát a »*megváltoztatás*« »*megdöntéssé*« minősül át — addig a *köztársasági államforma*, mint jogi tárgy, megváltoztatására irányuló ugyanazoktól a cselekményektől esetleg a *jog*-

⁹ V. ö. Min. indoklás. Részletes indoklás az 1. §-hoz (3. bek.).

¹⁰ 1. § (1) bek.: »Büntett miatt büntetendő, aki a demokratikus állami rendszer *megbontására* vagy *megdöntésére*, avagy a köztársasági államforma *jogellenes módon való megváltoztatására* közvetlenül irányuló cselekményt követ el, mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vezet, vagy azt lényeges anyagi támogatásban részesíti.«

¹¹ V. ö. Min. indoklás. Részletes indoklás az 1. §-hoz (4. bek.).

¹² A törvényerőre emelkedett, módosított szöveg így hangzik: »büntett miatt büntetendő, aki az 1946. I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend, vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekményt követ el, mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vezet vagy azt lényeges anyagi támogatásban részesíti.«

szerűség kritériuma el nem vitatható, tehát velük szemben büntető tilalom sem állítható.

Az alábbi példa megvilágítja a problémát: az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend lényegétadó sajátossága pl. az *állampolgári jogegyenlőség és a nép akaratának az államélet vitelében való érvényesítése*. E két elv egyrészt a pozitív jogszabályok értékalapját jelentő *természettörvényben* gyökeredzik, másrészt pedig *tételes nemzetközi jogszabályokban*; nevezetesen a békeszerződés vonatkozó rendelkezésén nyugszik, mely jogforrás a magyar államra, mint nemzetközi jogi jogialanyra azt a nemzetközi jogi kötelezettséget rója, hogy alkotmánya rendelkezései közé iktassa be az *állampolgári jogegyenlőség és a népuralom* elvét. Miután pedig a nemzetközi szerződés magasabbrendű jogforrás mint a törvény, a jogforrások hierarchiájának elvéből következőleg, *semmiféle belföldi jogszabállyal, vagy semmiféle ténnyel* ez az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend lényegét adó két követelmény *jogszerűen* meg nem változtatható, a megváltoztatás *csupán jogellenes módon* — a békeszerződés vonatkozó rendelkezésébe, mint pozitív nemzetközi jogszabályba ütköző módon — képzelhető el, tehát *demokratikus államrendünk megváltoztatása* etekintetben (!) fogalmilag kizárt, ily irányban történő bármilyféle törekvés, még ha a jogszerűség köntösét is ölténé magára — pl. a *törvényhozás alaki követelményeinek megtartásával törekednék az említett két alapelv megváltoztatására* — mint jogellenes: *»megdöntésnek«* lenne minősítendő.

A demokratikus államrend tehát ily értelemben *abszolút büntetőjogi védelmet* igényel.

Ezzel szemben a *köztársaságot*, mint államformát nem illeti meg ugyanily fokú büntetőjogi védelem. Ugyanis, a köztársasági államforma megváltoztathatatlanságát sem pozitív jogszabály, sem a természet törvény kötelezően elő nem írja. A törvény miniszteri indokolása szerint is: »a gondolat és vélemény szabad nyilvánításának joga magával hozza, hogy bárki a köztársasági államformától eltérő államforma hívének valhassa magát, feltéve, hogy ezen meggyőződése érdekében nem vetemedik jogellenes, erőszakos cselekményekre...«¹³ »Ebből következik, hogy a köztársaságtól eltérő államforma *alkotmányos* bevezetésére *törvényes* keretek között folyó mozgalom szabadsága továbbra is fennmarad.«¹⁴

Míg tehát az állampolgári jogegyenlőség és a népuralom elvén felépülő és az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott *demokratikus államrend* megváltoztatására irányuló bármely törekvés a priori *»megdöntés«*-nek minősül és büntetést von maga után, addig az ugyane jogszabállyal megalkotott *köztársasági államforma* jogszerű eszközökkel és *alkotmányos módon* történő megváltoztatására irányuló cselekvések kívülmaradnak a T. I. §-ával megvont kriminalitás körén. A demokratikus köztársaságok tehát, mint *államformát* kisebb hatá-

lyosságú, csupán *relatív* jellegű büntetőjogi védelem illeti meg, mely védelem csupán a *jogellenes cselekvések* ellen nyújt oltalmat.¹⁵

Nyilvánvaló, hogy egyetlen államforma, sőt, egyetlen államrend sem igényelheti magának az örök változatlanságot. Miként már rámutattunk, a legdrágább jogkövetkezményekkel oltalmazott államforma és államrend is alávetve a gazdasági, politikai és társadalmi — egyszóval: a *történelmi fejlődésnek*. Az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend is — az elmondottakból kitűnően — csupán csak annyiban igényelheti az abszolút büntetőjogi védelmet, amennyiben a lényegét adó *állampolgári jogegyenlőség és népuralom* alapjain áll. E körön kívül nyilvánvalóan a demokratikus államrend is alakulhat, változhatik és alakítására, változtatására az állampolgárok is törekednek *jogszerű eszközökkel és jogszerű módon*.

III.

A tényálladási elemek értelmezése.

1. A »megdöntés« büntetőjogi fogalma.

A törvény »megdöntés«-ről szól, ami arra mutat, hogy a jogi tárgy: az 1946: I. t.-c.-ben megalkotott és érvényesülő demokratikus államrend és köztársaság, *megváltoztatására* irányuló cselekvéseket nem vonja hátrányos büntetőjogi értéktétel alá, ami természetes is, hiszen a történelem tanúsága szerint egyetlen államrend és egyetlen államforma sem merev, holt rendszer, hanem — miként már fentebb rámutattam — a változó, fejlődő gazdasági, társadalmi, művelődési és politikai viszonyoknak megfelelően a népszükeleteinek irányában fejlődő, alakuló valóság. Ami ma korszerű, a rendszerben élő nép érdekeit szolgáló rend, az holnap vagy holnapután elavult, meghaladott a fejlődést gátló béklyó lehet.

Az államrend vagy a köztársasági államforma megváltoztatása és megdöntése között az a különbség, hogy míg a *megváltoztatás*: a rend által elismert eszközök felhasználásával, a *rend módján* a rend által előírt eljárások és előfeltételek betartásával, tehát *jogszerű* (ú. n. »alkotmányos«) módon eszközöl a renden változtatást, addig a *megdöntés* éppen a rend által előírt eljárások és előfeltételek *felretételével, megkerülésével, jogszabályba ütközően* eszközli a változtatást. Pl. az 1848-as törvényhozás *megváltoztatta* az addig érvé-

¹⁵ Ellentétes álláspontot foglalt el e kérdésben a budapesti népbíróóság öttagú különtanácsa: »Abban, hogy a törvény kihirdetésre került szövege ezt a megkülönböztetést elhagyta s vagylagosan a demokratikus államrendnek és demokratikus köztársaságnak egyaránt megdöntésére irányuló cselekményt említ, mint hogy a javaslat indokolása szerint a jogellenes jelzőnélküli megdöntés abszolút védelmet jelentett a demokratikus államrend javára, következnek, hogy most midőn a demokratikus köztársaságra vonatkozóan is. a jogellenes jelzőnélküli megdöntésre irányulás a tényálladási elem, a köztársasági államformát is — eredetileg csak a demokratikus államrend javára tervezett abszolút büntetőjogi védelem illeti meg. A megdöntés fogalmának ezekszerint a jogellenesség nem eleme.«

¹³ V. ö. Min. indokolás. Részletes indokolás az 1. §-hoz (4. bek.).

¹⁴ V. ö. Min. indokolás. Általános indokolás (7. bek.).

nyesülő rendi jellegű Magyarország államrendjét, amivel szemben a Kossuth Lajos vezetésével folytatott szabadságharc — az első Köztársaság impériuma területén — *megdöntötte* az addig érvényesült államrendet.

Az egyik tehát *jogszerű eszközök felhasználásával*, *jogszerű* (legális), a másik viszont *jogellenes eszközök felhasználásával*, *jogellenes* (illegális) módon való változtatást jelent. Jogszerű eszközökkel, a jogfolytonosság fenntartásával végrehajtott még oly gyökeres rend-változtatás se tekinthető az előző rend megdöntésének, hanem csupán megváltoztatásának.

Megdöntésről tehát csak akkor lehet szó, ha a cselekmény, a mozgalom vagy a szervezkedés az 1946. I. t.-c.-ben megalkotott demokratikus államrend vagy demokratikus köztársaság *jogellenes eszközökkel* vagy *jogellenes módon* való megváltoztatására irányult.

2. Szándék vagy célzat?

A Btk. 75. § (1) bekezdésének általános hatályú rendelkezése szerint a T. 1. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott bűncselekmények — miután büntettek — csakis *szándékos* elkövetés esetén esnek büntetés alá. Az elkövetési cselekmények közül a »kezdeményezés« és a »vezetés« gondatlan elkövetése fogalmi lehetetlenség, a »tevékeny részvétel« és az »előmozdítás« gondatlan elkövetése fogalmilag ugyan elképzelhető, de a Btk. 75. § (1) bek. tételes rendelkezése miatt ez az elkövetési mód nem büntethető.

A *szándék minősége* tekintetében viszont eltérőek a felfogások. Angyal¹⁶ szerint: »hangsúlyozottan ki kell emelnem, hogy a törvény kifejezetten *célzat* fennforgását kívánja meg, midőn... »irányuló« mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezését stb. bünteti. A dolus eventualis tehát nem elég«.

Felfogásunk szerint a T. 1. § (1) és (2) bek.-ben meghatározott büntettek elkövetéséhez nem szükséges a célzat, hanem elegendő az ú. n. *különleges szándék* (dolus specialis). A T. 1. §

¹⁶ Angyal: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. t.-c., 49. l.

(1) bek.-ben használt »irányuló« szó tehát helyes értelmezés szerint a tettesek részéről nem technikus értelemben vett *célzat*, hanem csupán a *különleges szándék* fennforgását követeli meg. A büntetőjogi irodalomban ugyan egyesek, mint pl. Fayer¹⁷ éppen a dolus specialist nevezik célzatnak. Viszont az uralkodó irodalmi felfogás szerint technikus értelemben vett *célzatról* akkor beszélhetünk, ha az *eredményképzet* volt a cselekvő elhatározásának oka.¹⁸

Világos, hogy a jogalkotó nem csupán azok támadó cselekményei ellen kívánta a demokratikus államrendet és köztársaságot védelmezni, akik pusztán azért támadták meg a jogi tárgyat, hogy az megdőljön, megsemmisüljön. A valóságban az ily *öncélú* támadások a legritkábbak. Viszont, a történelem tanúsága szerint annál gyakoribbak azok a támadások, amelyek az érvényesülő államrend megdöntésén keresztül új, *néki tetsző államrendet* óhajtanak létesíteni, akiknél tehát az elkövetési cselekmény célja nem öncél, hanem csak *közbenső cél*, mely tehát a *végcél*hez való vonatkozásában *eszköz*.

A jogalkotó által az »irányuló« szóban tényálladáki elemként kifejezésre juttatott *szándék*, még pedig különleges szándék (dolus specialis) forog fenn akkor, ha a cselekvőt a *tényálladáki eredményen* (pl. a megdöntésen) *túlmenő eredmény* (a létesítendő új rend) képzete *motiválta*, mégis abban a tudatban, hogy e messzebb eső cél *csak a tényálladáki eredményen keresztül* (a demokratikus államrend megdöntésén keresztül) valósítható meg.

Ilyenkor — mutat rá helyesen Angyal¹⁹ — a tényálladáki eredményképzet nem a célzat kontextusában jelent meg, a tényálladékon kívül eső eredményképzet, mint célzat viszont konstrukcionális nézőszögből a büntetőjogot nem érdekli, de mert a tényálladáki eredményképzete mégis motiválóan hatott (a cselekvőt nem tartotta vissza) szándék forog fenn.

Dr. Olti Vilmos

(A következő számban folytatjuk)

¹⁷ Fayer: A magyar büntetőtörvény kézikönyve. 3. kiadás, 300. l.

¹⁸ V. ö. Angyal: A magyar büntetőjog tankönyve. 1920. I. k., 327. l.

¹⁹ Angyal: Idézett tankönyv I. k., 327. l.

1848, mint az alkotmánytörténet és alkotmányjog határmesgyéje

Eckhart Ferenc professzor most megjelent »Magyar alkotmány- és jogtörténet« című kötetében rendszerbe foglalva tárja élénk azokat a tudományos megállapításait, amelyeket körvonalakban 1931-ben fejtett ki: a magyar közjogászok összességének, s a történészek egy részének élénk ellenmondásaitól kísérve. Új munkájában következetesen viszi keresztül akkor vázolt történetírói szempontjait, amelyekkel szemben

— úgy gondolom — közjogásaink álláspontja sem változott. Aligha volna tehát indokolt az akkori sokágú vitát felújítani vagy folytatni¹, csak néhány összefoglaló szempontra igyekszem rámutatni.

¹ Álláspontomat kifejtettem ily című füzetemben: Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya? Pécs, 1931. 60. l. — Magyar jogi szemle könyvtára 35 sz.

Eckhart Ferenc történetírói kvalitásai erősen domborodnak ki az alkotmánytörténet külső forrásainak felkutatása kapcsán. Az általa feltárt és elemzett adatok, akták, formulák, periratok, jogügyletek, illetékes államszervek praxisa és egyéb források valóban jelentősen járulnak hozzá jogfejlődésünk vitás kérdéseinek tisztázásához. Meg kell azonban állapítanunk, hogy a jog, — de legfőképpen az alkotmányjog — jóval több annál, amit a formulárék, a kancelláriai praxis, a periratok stb. mutatnak. A jognak olyan racionáltulái elemei is vannak, amiket a csupasz aktákból, peres vagy perenkívüli adatokból vagy ezek hiányából inkább csak megsejteni lehet, mint pragmatice megállapítani. A jogász figyelme, az aktán, sőt a formai jogszabályon túl mindig az igazságra van irányítva, a jusból a justitiát, az alkotmányból a népszemélyiségnek önmagát irányzó lelkét hallja kicsendülni. A nagy atmoszferikus nyomás alatt (sub pondere) vajudó és életretörő magyar alkotmánynak különösen jelentősek a racionáltulái — pusztán dogmatizálással meg nem ismerhető — elemei. A nemzet vértanuinak bitófái, Caraffa és Haynau, Rodostó, Kufstein és a spielbergi kazamaták legalább is olyan elemei a magyar alkotmánynak, mint a peres akták vagy a kancelláriai praxis. Az önhitt racionalizmus és cinizmus fölényes mosolyával szemben a magyar közjogásznak nem kell szégyenkeznie amiatt, ha a periratok, formulárék és fejedelmi pátensek tanulmányozása közben, — sokszor éppen azok ellenére — intuitive már a priori megérzi a népszemélyiségnek jogkereső rezdüléseit, s az alkotmány formáiba beépített lelkét, — s a történészek napvilágra hozott további részadataiból csak a posteriori kapja meg a közelebbi igazolását annak amit a jogásznak igazságkereső szeme, s a közjogásznak a nemzeti génusz hangjai felé kitért füle már előbb elárult neki. Sajátságos folyamat egy jogrend kialakulása, főképpen a történelmi alkotmányban oly nagy szerepet játszó szokásjoga kibontakozása. Először a lelkek feltáulása a jogeszmék felé, majd az első tapogatózó lépések, azután a gyakorlat erőre kapása a végső kialakulásig. Nem az aktába és formulábatörés az első lépés az alkotmányfejlődés útján.

A közjogi irodalom mégis nagyon hálás lehet Eckhart Ferencnek azért, hogy a szent korona eszme történetéről írott nagyszabású forrástanulmányában az adatok tömegének feltárásával olyan fegyvert adott közjogászainak kezébe, amely lehetővé teszi ezeknek egyrészt az átaluk már előbb — részben intuitive — felvázolt szintézis tüzetesebb igazolását, másrészt pedig elősegíti azoknak az alkotmánytörténeti frázisoknak a kigyomlálását, amelyek néhány túlmerészen csapongó alkotmánytörténészünk és közjogásznunk fejtegetéseire ránehezettek, gyanussá téve azokat az igazolhatóan különleges magyar értékeket is, amelyeknek ilyeneként való kihangsúlyozása és nyilvánartása a magyar jogásznak éppen úgy tudományos, mint hazafias kötelessége.

Bár Eckhart professzor új könyvében is a történész kerül túlsúlyba, — s még a történészek

között is ő érvényesíti legmerekvebben a történész speciális szempontjait a jogászéval szemben, — munkája mégis nagy mértékben fog hozzájárulni ahhoz, hogy alkotmány- és jogfejlődésünknek tiszta és torzítatlan szintézise alakuljon ki.

Most pedig rátérek arra, amiért tollat fogtam: a alkotmánytörténet és az alkotmányjog korszaki elhatárolásának kérdésére.

Az alkotmányfejlődés útját végtelenből végtelenbe futó sínparhoz hasonlíthatjuk. Középen áll plein-air-ben a ma alkotmányjogásza, egyik oldalán a mult homályából lassan előretapogatózó alkotmánytörténész, másik oldalán a jövőnek még alig bontakozó körvonalait céltudatosan formálni kívánó politikus. A valóságban minden összefolyik. Mult, jelen és jövő között sem hézag, sem törés.

Rendszertani és didaktikai szempontok persze mégis szükségessé teszik az alkotmánytörténet és alkotmányjog tárgykörének korszaki elhatárolását. Merev racionális alapon ez nem nehéz: amelyik jogszabály már nincs hatályban, az a multé, az az alkotmánytörténész illetőségi körébe tartozik. Ami még érvényben van: a jelen, a közjogász birodalma. Ámde a különböző jogintézmények fejlődése — főképpen történelmi alkotmánynál — más és más metszövonalakat mutat. A korszakokra osztás tehát csak egészen átfogó szempontok szerint történhetik.

Eckhart professzor az alkotmánytörténet határvonalát 1944-ig, az orosz fegyverek győzelmének időpontjáig tolja előre, amivel új korszak kezdődik hazánk alkotmányfejlődésében. A közjog részére tehát csak az utolsó három év élő joganyagát hagyja meg. Ámde ennek az utolsó három évnek alkotmányjogi intézményei közül is sok már a multé, pl. az 1944-ben létrehívott ideiglenes nemzetgyűlés, nemkülönben ezzel összefüggésben az ideiglenes nemzeti kormány, úgyszintén az 1945: XI. t.-c.-kel létesített, s az 1946: I. t.-c. 8. §-ával megszüntetett nemzeti főtanács, — vagy pl. az 1945: VIII. és az 1946: XI. t.-c.-eknek azok a rendelkezései, amelyek az ország szellemi és közéleti vezetőszemélyiségei részére különleges módon biztosítottak képviselői mandátumot stb. stb. A folyó 1947. évi választójogi novellának is készül már az újabb novellája. A történelmi anyag gyorsan bővül, s ha rendszertani mértéket nem tartunk, hamarosan teljesen áttekinthetetlenül és értelmetlenül homályossá lesz mindaz, aminek a legközvetlenebb multból a legvilágosabban kellene állani a jövőt építő jelen szemei előtt.

Alkotmánytörténészeinknek mindmostanáig egyik legnagyobb mulasztása az volt, hogy a jogfejlődés rendszeres és összefüggő ismertetését túl korán megszakították. 1526-tól kezdve már csak elnagyolva, 1608 után pedig jóformán csak rapszodikusán kiszakítva kaptunk valamelyes útmutatást. Az alkotmánytörténet és a közjog között nagy országválasztó gyepe keletkezett, amelyen át az érintkezési útját bajos volt megtalálni. Most viszont Eckhart Ferenc alkotmánytörténete már nemcsak benépesíti az eddigi senki

földjét, de erősen bele is szánt a szomszédéba, amikor 1944-ig szövi fejtegetései fonalát.

Véleményem szerint a két szomszédos birodalom természetes és biztos határául az 1848. év kínálkozik, és pedig több okból.

Az 1848-as törvények pontot tettek közjogi intézményeink jelentős részének sok évszázados fejlődése után. Ez a része az 1848-as reformnak az alkotmány- és jogtörténet záróköveként, még a jogtörténész területe. De már azok az 1848-as reformtörvények, amelyek az új világ alapköveiként tekintendők, — amelyek új levegőben új perspektívák felé nyílnak, ezek már az élő alkotmányjog tárgykörébe tartoznak. Ezeken nyugszik ugyanis mai alkotmányos életünk. Ez a világ a jogegyenlőség világa, a pontosan körülírt szabadságjogok világa (sajtószabadság, tan- szabadság, vallások egyenjogúsága stb.) a népképviselő, a miniszteriális kormányzat világa. A fejlődés ettől kezdve azon az úton halad, amelyet 1848-ban kicövekeltek, majd kiépítettek. Ezeket az intézményeket nem lehet környezetükből kiragadva, attól függetlenül megismerni és méltatni. És a ma jogászáknak nem elég, ha a dualizmus koráról (1867—1918) nyolc oldalas tájékoztatót kap. Így aligha tudna többet közölni közvetlen jogtörténeti előzményeiből, mint amit nekünk, idősebbeknek egy emberöltő előtt nyújtottak az utolsó harmadfélszázad (1608—1848) alkotmányfejlődéséből. Az elnagyolt félmondatok (pl. a miniszteri felelősségről a 419. lapon) inkább elhomályosítják ennek a kornak, a képét, mint megvilágítják. Az a megállapítás (431. l.), hogy a két állam »közös védelméből következett a külügy, a hadügy és az ezek költségeinek fedezésére szolgáló pénzügyi közösség«, ez olyan madártávlatból ejtett megjegyzés, aminek ellenmondanak az 1867 : XII. t.-c. 2. 9. és 23. §-ának tudatosan kiélezett szavai. Ezt jogászaink évtizedeken át állandóan és következetesen hangsúlyozták. — Nemkülönböztetve az a megállapítás is (431. l.), hogy a delegációk határozatai »szentesítésük után törvény erejével bírtak.« Ezt sehogy se lehet az 1867 : XII. t.-c. 43. §-ába belemagyarázni. De a két állam közötti kereskedelmi és vámszövetség sem azonos (a 432. lapon »azaz«) a közös vámtérülettel. És jól meg kell különböztetni a közös ügyeket is (pragmatikus közösség), a közös egyetértéssel intézendő ügyektől! (437. l.)

Nemkevésbé áll mindez a magyar-horvát kiegyezésre is, amely tárgykörben a horvát-szlavon-dalmát tárcanélküli miniszter alapvető

fontosságú szerepe, — ugyancsak az elnagyolás következtében — erősen elhomályosul (434. l.). Egyébként a nemzetiségi kérdés utolsó századának jogtörténetéből semmi tájékoztatót nem kapunk!

A király nélküli királyság (1920—1944) közjogi intézményeinek ismertetésére sem elég két és fél oldal. A közjogásznak éppen ez a korszak adhat jó alkalmat a magyar közjogi szellemnek »a contrario« megismertetésére, szembeállítva ezzel azokat a szörnyűséges közjogi korruptálókat, amelyek szinte szükségszerűen vezettek a magyar államszervezet felbomlásához. Ha nem ismerjük az összeomlás korának azokat a törvényeit, amelyek a magyar államvezetést idegen eszmék szolgálatába szédült tudatlan politikai kalandorok kezébe juttatták, hogyan lehet akkor megérteni a mai választójogi törvényeknek a választójogosultságból kizáró rendelkezéseit? Vagy mit mondanak nekünk a mai rehabilitációs szabályok, ha nem ismerjük az 1921 : XL. t.-c.-et s ennek folytatásait? Vajjon mit olvashatnának ki az 1946 : XXV. t.-c. megbélyegző szavaiból azok, akik nem ismerik a magyar zsidóság embertelen és magyartalan üldözésének Németországból átplántált rendelkezéseit?

Eckhart Ferenc megoldhatatlan feladatra vállalkozott, amikor az utolsó évszázad alkotmányfejlődését 25 oldalra szorítva próbált erről a korról csak némiképpen is tájékoztató képet nyújtani.

De tekintsünk el a helyszüke miatt történt elnagyolásoktól. Egyébként is a modern Magyarország alkotmányjoga más szemet kíván, mint ami a rendi Magyarország jogintézményeinek vizsgálatára van beállítva. Amikor az 1848-as törvényhozás lerakta azokat az alapokat, amelyekre a ténybeli előfeltételek fennforgása esetén az államerkölcsei szempontok (alkotmányos konvenciók) tiszteletére nevelt nemzedék ráépítheti a parlamentáris kormányrendszert (— mert más a miniszteriális és megint más az erre felépíthető parlamentáris kormányrendszer!! —), akkor olyan új világot nyitott meg, amelyben a formulák és peres akták mégoly gondos tanulmányozásával sem lehet eligazodni. Itt csak az államjogi és állametikai szabályok paragrafusokba nem merevíthető finom szövődéseinek egészen éles szemű ismerője nem téved el, s találja meg a megfelelő megoldásokat.

Egészen új közjogvilág indult el száz év előtt. Hagyjuk ezt meg a közjogásznak!

Dr. Molnár Kálmán

Az alkotmányvédelem bírói biztosítéka

Az alkotmány, melyet a felszabadulás után összeült nemzetgyűlés a demokratikus elvek szerint újjáépülő nemzeti állam számára megállapított, csak akkor válhat élő valósággá és lehet a demokratikus állam igazi védőbástyája, ha tartalmazza azokat a rendelkezéseket és szabályo-

zásokat is, amelyek maradéktalanul érvényesülését garanciaisan biztosítják.

A közelmúlt emlékei és tanulságai mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a ma fennálló alkotmányvédelmi intézmények és szabályozások egy- magukban nem elegendők az alkotmányt érhető

támadások elhárítására, illetve sikeres kivédésére és hogy így elodázhatatlan nemzeti érdek követeli az alkotmányvédelmi rendszer megfelelő átalakítását. E szükségesség fennállása tekintetében különös nyomatékkal kell reá mutatni arra a támadásra, mely az alkotmányt a közvetlenül megelőző időkben éppen a törvényhozás részéről — egy-egy polgárok szabadságjogainak alkotmányellenes korlátozásával, majd megszüntetésével és az alkotmányvédelmi szabályoknak azon hiányaira, amelyek mellett még azon túlkapásoknak a megakadályozása is lehetetlenné vált, amelyekkel azon törvények végrehajtása a gyakorlatban köztudomás szerint járt.

Fennálló alkotmányvédelmi rendszerünknek ez a fogyatékosága, amelyet csakis az átélt rendkívüli idők sajátos viszonyai tettek felismerhetővé, önkéntelenül is az úgynevezett papíros-alkotmányú államok alkotmányvédelmi rendszerére irányítja a figyelmet, vagyis az oly államok rendszerére, amelyeknek alkotmánya nem — mint hazánké is — történeti fejlődés eredménye, hanem az államalakulással összefüggő és azzal időbelileg is összeeső kinyilatkoztatás és amely államok legtöbbször (pl. Északamerikai Egyesült Államok, Románia, Csehszlovákia) a parlamentáris állam átalánosan ismert alkotmánybiztosítékai közé az alkotmányvédelmi bíróságot is beiktatták akként, hogy valamely erre rendelt állami szervnek — esetleg magánosoknak is — jogot adtak e külön bíróság előtt a netán alkotmányértő törvény megtámadására, illetve alkalmazását kizáró hatálytalanságának bírói megállapítására.

Ezzel kapcsolatban felmerül azonban a kérdés, hogy alkotmányunk történeti jellegének és ezzel összefüggő vonatkozásainak érintése nélkül, — amelyre az általánosan ismert politikai és alkotmányjogi célkitűzések szerint az államforma-változáson túlmenően egyetlen ma számbajövő tényező sem gondol, — beilleszthető-e állami bíróságunk az alkotmányvédelem érintett értelmű szolgálatába és pedig beilleszthető-e különösen a bírói hatalom gyakorlásáról szóló, szintén garanciális jellegű alaptörvényünk: az 1869: IV. t.-c. 19. §-ának oly szabályozása mellett, mely a bírót imperative tiltja attól, hogy a rendesen kihirdetett törvények érvényességét is vizsgálja ítélezésében.

Tagadhatatlan, hogy az alkotmányvédelemnek mondott értelmű szabályozása az idézett alaptörvénnyel szemben bizonyos értelemben irányváltozást jelentene. A történeti alkotmánynak azonban jellemvonása az, hogy az e fajta irányváltozást megrázkódtatás eredményezése nélkül elbíra, mert nem olyan, mint a márványból faragott szobor, mely lényegének érintése — esetleg feláldozása — nélkül formájában sem változtatható meg, hanem rugalmas, a mindenkori viszonyokhoz és a mindenkori nemzeti érdekhez alkalmazkodni tudó. És éppen ez a rugalmassága biztosítja időállóságát. Így fejlődött és alakult mai formájához a magyar alkotmány is, amelynek az 1869: IV. t.-c. hivatkozott 19. §-a is része

és pedig nagyon jelentős része; és része marad mindaddig, míg a nemzet megnyilvánuló akarata a nemzeti érdekhez képest másként nem határoz.

Ám, ha jól megfontoljuk a dolgot, talán még azt sem mondhatjuk, hogy a bíróságnak az alkotmányvédelem vonalába való hasonló beállítása a mai viszonyokhoz képest teljesen új irányt jelentene. Hiszen, amikor a bíró ma az 1869: IV. t.-c. hivatkozott 19. §-ának 2. bekezdése és az 1907: LX. t.-c. 1. és 2. §-ai által megállapított jogkörében a végrehajtó hatalom által kibocsátott rendeletek törvényessége felett ítélt, valójában szintén alkotmányvédelmi szerepet tölt be. E szerepnek a törvény érvényessége vizsgálatára kiterjesztése tehát csak a gondolat továbbfejlesztéseként minősülne.

Komoly ellen-érvként az intézmény külföldi eredete sem jöhet figyelembe. Az e részbeni aggályok eloszttására bizonyára elég, ha alkotmányunknak ma is egyik legfontosabb és legféltettebb — feltehetőleg a jövőben is az maradó — biztosítékára: a vármegyére mutatunk reá, amelyet első Szent Királyunk tudvalevőleg külföldi — frank — minta után vezetett be államszervezetünkbe. A hangsúly a »minta után« szavakon van, amelyek azt kívánják kifejezni, hogy a királyi bölcsesség figyelemmel volt az ország — a nemzet — sajátos viszonyaira és magasabb érdekeire is. Erre a példára gondolunk most mi is, amikor a magyar bíróságot a mondott értelemben is beilleszthetőnek tartjuk az alkotmányvédelem nemzeti szolgálatába. A magyar bíróság hivatástudatából, a nemzeti ügy iránti áldozatos szerepéből és multjának nagyszerű hagyományai-ból következően senkinek sem lehet kétsége afelől, hogy ez a nagyfotosságú nemzeti ügy nálánál hivatottabb kezekbe nem kerülhetne.

Idejét multa az oly aggályoskodás, hogy a bíróságnak az alkotmányvédelem vonalába való hasonló beállítása az ítélobíró, illetve magát a bíróságot a napi politikai útvesztőjébe zavarja. A bírót — úgy, amint ezt a normális életviszonyokra vonatkoztatva mai alkotmányunk teszi, — el kell látni a függetlenség minden attributumával, hogy amikor tisztében eljár, valóban »érdekeltség és elfogultság nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést s kedvkeresést, félelmet és gyűlöletet félretéve« szolgáltasson igazságot. De nem szabad és nem is szükséges működési jogkörében korlátozni azáltal, hogy az államhatalom kérdéseit illető alkotmányjogi viták eldöntéséből — politikai összefüggések címén — kizárva marad, mert az ily szabályozás nemcsak jogállásának leértékelését, hanem egyenesen gyámság alá helyezését jelentené.

Megemlíthetjük még az elvi kérdés keretében a személyi vonatkozásokat is. Azt hisszük, itt nem sokáig kell időznünk. Mert amilyen természetes ma, egy ezredév szemüvegén át nézve, az államfői eskü az ország alkotmányára és amilyen természetes, hogy ez a jövőben is megkívántatik majd, — e mellett és a nemzet bölcsessége szerint megkívánt egyéb alkotmányvédelmi garanciák mellett természetes lehet az a garancia is, melyet

ebben a vonatkozásban egy megfelelően szervezett bírói hatóság ítélkezése nyújt illetve képvisel. Teljesen téves lenne annak már csak feltételezése is, hogy az ily külön bíróságnak az alkotmányvédelem biztosítékai közé juttatása sértené. akár a törvény, akár a törvényhozás vagy annak bármely tényezője, vagy szerve tekintélyét, illetve hogy az ellenkezne a szuverénitás fogalmával. Mert abban már általában tisztult közjogi elfogás áll fenn, hogy azok a korlátok, amelyeket a szuverén szerv önmagának emel, nem állanak ellentétben a szuverénitás fogalmával. Elég, ha e részben az ú. n. házszabályokra mutatunk rá, amelyekkel a törvényhozás elég sokszor megköti a maga szuverén akaratát.

És hogy végezetül még az ú. n. modernkedés ismert kifogásával is szembenézzünk: errenézve az a véleményünk, hogy ebben a kifogásban általában több a hangulat, mint a tárgyilag komolyan értékelhető ellenérv. A modernséggel szemben a maradiság áll. A fejlődés örök törvényének érvényesülése elől — amiként a nemzet — azonképpen annak intézményei sem térhetnek ki. Ha ez nem így lenne, akkor a nemesi előjogos rendi Magyarországból soha sem lett volna modern jogállam és a modern jogállam nem jutott volna el — hogy egyebet ne említsünk — a titkos választójog alapján összeült mai népképviselőhöz.

Hátra lenne még a dolog mikéntjére vonatkozó főbb irányelveknek az ismertetése. Minthogy az e részben szóba jöhető külföldi államok részletes szabályozásai ezúttal nem állanak rendelkezésre, csupán egyéni elgondolás alapján szólunk a kérdéshez.

Ily egyéni elgondolásunk elsősorban az, hogy az alkotmányvédelemre külön ügybírósgot — mondjuk: *Alkotmányvédelmi Legfőbb Bíróságot* kellene szervezni és pedig a dolog természetéből folyó eltérésekkel a hatásköri bíróságról szóló 1907: LX. t.-c. I. fejezetében foglalt szabályozások szerint.

Véleményünk szerint a jog érvényesítésére az ú. n. közérdekű kereset látszik legalkalmasabbnak, mely az 1931: XX. t.-c. megalkotása óta — más jogterületen — már alkalmasnak bizonyult a közérdek megvédésére.

Az 1869: IV. t.-c. változatlan fenntartása végett a megtámadási jog nem a törvény, hanem csakis a törvény tárgyában hozott országos határozat ellen és pedig természetesen csakis annak az alkotmányt sértő volta megállapítására irányulna. A megtámadási jog elsősorban a legfőbb államügyészt illesse, de meg kellene adni a jogot a törvényhatóságoknak, a törvény által létesített

érdekképviselői szerveknek (kamaráknak), úgyszintén a törvényhozás azon tagjainak is, akik a törvényjavaslat ellen szavaztak. Az állampolgárok megtámadási jogát oly szabályozás biztosíthatná, mely minden önjogi és politikai jogai birtokában lévő állampolgárnak jogot adna arra, hogy ügyvéd által ellenjegyzett, indokolt beadványban a legfőbb államügyésznél szorgalmazhassa a megtámadási jog gyakorlását.

Nehogy a megtámadási jog a törvényhozás folyamatát indokolatlanul késleltesse, kimondandó lenne, hogy e jogot rövid záros határidőn belül lehet gyakorolni. A jog gyakorlására nyitva álló határidőt azon napot követő naptól kellene számítani, amely napon a törvényjavaslatnak országos határozattá válását a hivatalos lapban közzétették. E határnap eltelte előtt és a netán folyamatba tett eljárás tartama alatt a törvényt nem lehet kihirdetni.

Az utóbb említett okból folyólag a bíróságnak rövid záros határidő alatt döntenie kell a megtámadás felett. E részben megfontolás alá esik, hogy az alkotmányvédelmi legfőbb bíróság szóbeli nyilvános tárgyalást tartana vagy pedig zárt ülésben csakis az iratok alapján vizsgálja meg az ügyet. Minthogy csakis annak megállapításáról lehet szó, hogy a megtámadott országos határozat sérti-e az alkotmányt, — véleményünk szerint a közérdek szempontjai akkor is teljesen biztosítva lennének, ha a bíróság szóbeli tárgyalás nélkül, zárt ülésben pusztán az iratok alapján hozna határozatot.

A legfőbb bíróság tekintélye azt kívánja, hogy csak azt a határozatot kellene a bíróságnak indokolnia, mellyel az országos határozatnak az alkotmányt sértő voltát állapította meg.

A dolog természetéből folyik, hogy amennyiben a bíróság az országos határozatnak az alkotmányt sértő voltát állapította meg, az országos határozatot kihirdetés végett nem lehet az államfőhöz felterjeszteni. Másrészt az államfői állás tekintélye indokolja, hogy a bíróság határozata nem érinti az államfő alkotmányos jogát a törvény kihirdetése kérdéseiben.

Végezetül pedig azt az elgondolásunkat említjük meg, hogy oly szabályozás is indokoltnak látszik, hogy az államvédelmi bíróság felállításával a kormányrendelet törvényességének megtámadása tárgyában az 1907. LX. t.-c. 1. és 2. §-ai alapján most a közigazgatási bíróság előtt folyamatba tehető eljárás — és pedig az e részben fennálló szabályok megfelelő alkalmazásával — szintén az alkotmányvédelmi bíróság hatáskörébe tartozik.

Dr. Halász Jenő.

A Döntvénytárban szakonként

(büntetőjogi és népbíróági, magánjogi,
hiteljogi és munkajogi, polgári perjogi),

valamint együttesen is beszerezhetők a kiadóhivatalban

SZEMLE

Különös jelentőségű az a törvénytervezet, amelyet a Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetének büntetőjogi bizottsága dolgozott ki és amelynek törvényerőre emelését szorgalmazni elhatározta.

A Magyar Törvénytárban ez ideig fel nem lelhető, olyan javak védelmének célzatával készült a törvénytervezet, amely javak oltalmazásáról a letűnt uralmi rendszerben beszélni sem lehetett.

A törvénytervezet a *munkást* (szellemi és testi munkavállalót egyaránt) ebbeli minőségében, a *munkafolyamatot* és a *munkaeredményt* kívánja védelmezni.

A tervezet a védett jogtárgy sérelme esetére kihágási, vétségi és büntetési tényálladékokat állapít meg és különösen kiemelkedő intézkedése a női munkavállalóknak a munkáltatóval vagy megbízottjával szemben nyújtott olyan védelme, amely a női tisztességet oltalmazza a kiszolgáltatottság ellen.

Büntetni rendeli vétség miatt azt a munkáltatót, aki a munkaidő tartamára, éjjeli munkára vonatkozó, a munkások munkateljesítésével kapcsolatosan életük megóvására vonatkozó törvényes rendelkezéseket megszegi, vagy azokat nem teljesíti.

Vétséget követ el az is, aki a munkást szándékosan oly körülmények között dolgoztatja, hogy ennek következtében munkaképességét végleg elveszíti. Ugyan-e cselekmény gondatlanságból történt megvalósítása is büntetés alá esik. A gyermek, a fiatalkorú, a nő, a törvényes rendelkezés kijátszásával történő foglalkoztatásának is büntetés a következménye. A gyermekkorban, vagy fiatalkorban lévő női munkásnak, ha a munkaerejét a munka feltételei következtében a munkáltató túlfeszíti, úgy hogy ez a munkavállaló egészségének súlyos veszélyeztetését eredményezi, ugyan csak büntetés alá esik.

A kollektív, vagy tarifaszerveződés, vagy ezeket helyettesítő

rendelet kötelező rendelkezéseinek megszegése vagy kijátszása, a munkabérek, vagy munkafeltételek megállapítására illetékes szerv határozatának, a döntőbizottság, egyeztetőbizottság, stb. határozatainak megszegése, kijátszása is büntetendő cselekményt képez.

A munkás munkaerejének kiuzsorázása: a munkás szorult helyzetének, értelmi gyengeségének, tapasztalatlanságának vagy függő helyzetének olyan kihasználata, amely a munkáltató vagy más részére a szolgáltatás értékét aránytalanul meghaladó munkateljesítményre vezet, vétséget képez.

Ha pedig ugyane munkateljesítmény színlelt ügylet, közjegyzői okirat, vagy előzetes bírói határozat alakjában elrejtve köttetett ki, akkor a cselekmény büntetett.

Büntetés alá esik a munkáltatónak olyan tevékenysége is, amely a munkavállalók munkaszerződésének az utóbbiakra előnytelen megváltoztatása céljából vagy a munkavállalók munkaszerződéseit megváltoztatása iránti törekvésük meggátolására, a munkát egészben vagy részben beszünteti, vagy másokkal olyan megállapodást köt, amelynek célja a munkavállaló elhelyezkedési lehetőségének kizárása (feketelista).

Kihágás, ha a munkáltató a társadalombiztosítási törvényes kötelezettségeket megszegi.

A már kiemelt és a női becsületnek a munkaviszonyon belüli védelmét szolgáló rendelkezés szerint:

»az a munkáltató vagy megbízottja, aki a munkaviszonyból előálló alárendeltségi helyzet, vagy gazdasági függőség kihasználásával a munkásnőt arra bírja rá, hogy vele nemileg közösüljön, büntetett követ el és 5 évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A Btk. 238. és 239. §-ai azzal az eltéréssel nyernek alkalmazást, hogy a magánindítvány előterjesztésének határideje a cselekmény elkövetésétől számított 8 nap.

Büntetés alá esik továbbá az a munkáltató, aki az üzemi bizottság (bizalmi) vagy szakszervezet hivatalos működését megakadályozza, vagy lehetlenné teszi.

A *munkafolyamat* védelmét szolgálja az az intézkedés, amely a munkáltatói vagy munkavállalói minőségre tekintet nélkül büntetni rendeli azt, aki cselekvésével vagy mulasztásával valamely üzem biztonságát veszélyezteti.

Aki pedig a *munkaeredményt* súlyosan károsítja, vagy elpusztítja, vagy az üzemi berendezést rongálja, részben vagy egészben megsemmisíti, vagy egyébként szándékosan megzavarja a *munkafolyamatot* büntetett miatt büntetendő.

Egyes vétségek büntetett minősülnek a tervezet szerint értelemszerűen akkor, ha a munkavállalót károsító cselekmények ugyanazon időben és egy-séges akarattal több munkavállalóval szemben követetnek el, továbbá, ha visszaeső követ el a törvénytervezetben meghatározott egyes bűncselekményeket.

A mellékbüntetésekéről szóló intézkedés a hivatalvesztést és politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését, továbbá büntetési büntetés esetén a hatósági jogosítványok elvonását és az ítéletnek hírlapi közzétételét foglalja magában.

Igen célirányos a tervezetnek az az intézkedése, amelyel a sértetti jogok gyakorlásával az illetékes szakszervezetet, illetőleg a Szakszervezeti Tanácsot is felbuzdítja.

* * *

A törvénytervezet a szellemi és testi munkavállalók természetes védelmének kívül az ország fokozott termelő tevékenységét és termelési eredményét helyes szempontok szerint és alkalmasan védi, szerkezetében pedig jól illeszkedik a törvényalkotásnak ahhoz az irányához, amelynek előjele a fejlődés felé mutat.

Kíváncsú, hogy a törvényhozás mielőbb foglalkozzék a felvetett kérdéssel.

K. M.

Az ügyvéd kamarák országos bizottságának

elvi jelentőségű határozatai

1.

Ha a kamarai tag, — akinek a kamara önkormányzatában való részvételi jogai a kamarai tagsági díj és az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézeti járulék meg nem fizetése miatt szünetelnek, — a szünetelés tartama alatt a szünetelés kezdete előtti évre kivetett kamarai tagsági díjat és országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézeti járulékot kamatával és az esetleg felmerült költséggel együtt kifizeti, a kamarai tagot az Ürt. 39. §-nak második bekezdése alapján az ügyvédek névjegyzékéből törölni nem lehet. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

2.

Ha az Ürt. 39. §-ának második bekezdése alapján az ügyvédek névjegyzékéből törölni rendelt tag utólag, de még a törlésnek a hivatalos lapban közzététele előtt megfizeti a törlő végzés alapjául szolgáló kamarai tagsági díjat és az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézeti járulékot késedelmi kamatával s az esetleg felmerült költséggel együtt, a törlés iránt folyó eljárást meg kell szüntetni. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

3.

Az 1936. év június havának 30. napjáig esedékes kamarai tagsági díj és országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézeti járulék meg nem fizetése miatt a hátralékos tagot az ügyvédi kamara névjegyzékéből 1938. év június hó 30. napja előtt törölni nem lehet. Az 1937. évi június hó 30. napján esedékes 1937. évi kamarai tagsági díj és országos ügyvédi gyám és nyugdíjintézeti járulék meg nem fizetése miatt 1939. év január havában kell a törlő végzést meghozni. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

4.

Ha a kamarai névjegyzékéből való törlést elrendelő választmányi határozat ellen az érdeklelt kamarai tag által benyújtott fellebbezés után a felterjesztő kamara bejelenti az Ügyvédi Kamarák Országos Bizott-

ságának, hogy a törölni rendelt tag a törlés alapjául szolgáló hátralékait kiegyenlítette, az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága az iratokat érdemi intézkedés nélkül a felterjesztő kamarához visszaküldi. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

5.

Az ügyvédi kamara választmányának olyan határozata ellen, amellyel az ügyvédjelöltek joggyakorlatának ellenőrzése körében az ügyvédjelölt joggyakorlatát egészben vagy részben megsemmisíti, fellebbezésnek van helye az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságához. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

6.

Az ügyvédi kamara választmányának olyan határozata ellen, amellyel az 1925. évi VIII. tc. 43. §-a alapján az ügyvédjelöltnak valamely gyári, közlekedési vállalatnál, vagy pénzintézetnél alkalmaztatásához az előzetes hozzájárulást megadja, vagy megtagadja, fellebbezésnek van helye az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságához. (1938 május hó 16-i teljes ülésből.)

7.

A Te. 131. §-nak helyes értelmezése szerint az az ügyvéd, aki az ügyvédek lajstromába való felvétel előtt ítélőbíró, államügyész, vagy más köztisztviselő volt, hivatali működésének megszűntétől számított három éven belül nem képviselhet feleket egyik olyan bíróság vagy hatóság, illetve ügyészség előtt sem, amelynél mint bíró, vagy tisztviselő működött, illetőleg amely bíróság mellé van rendelve az az ügyészség, melynek tagja volt. — Ugyancsak a törvény helyes értelmezéséből folyik az is, hogy a három évi határidő külön-külön állapítandó meg az egyes bíróságokra, vagy hatóságokra illetve ügyészségekre és ez a határidő az azoknál folytatott működés megszűntének időpontjától számítandó. (1938 június hó 13-i teljes ülésből.)

8.

A 10.440/1945. M. E. sz. r. 18. §-nak 2. pontja szerint olyan ügyvéd kamarai bejegyzése alkalmával, aki a 200/1945. M. E. sz. rendelettel hatályon kívül helyezett jogszabá-

lyok miatt felvételét korábban nem kérhette — megállapítandó, hogy a felvételnek az Ürt. 44. §-a szempontjából mennyiben van visszaható hatálya.

A hivatkozott rendelet — az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága felfogása szerint — az önhibájukon kívül idővesztéssel szennvedett ügyvédjelöltek, illetve ügyvédeknek az Ürt. 44. §-ában körülírt képviselőt kívánja lehetővé tenni és azt célozza, hogy az érdekeltek az 5 évi időtartam hiánya miatt újabb vesztéssel ne szenvedjenek. Ezért kétségtelen, hogy a visszaható hatály, tekintet nélkül az ügyvédi vizsga letételének időpontjára, — visszamenőleg annyi időre állapítandó meg, amennyi idővesztéssel a bejegyzést kérő önhibáján kívül elszennvedett.

Az így megállapítandó időpont természetesen csak az ügyvédi vizsga letételéhez szükséges ügyvédjelölti joggyakorlati idő eltelté utáni időre eshet. (1947 szeptember 29-i teljes ülésből.)

9.

Rendelet szerint azok az ügyvédek, akiknek ügyvédi kamarai székhelye a fegyverszüneti egyezmény 2. pontja értelmében kiürített területen, működési helye pedig a magyar fennhatóság alatt maradt területen fekszik, továbbá azok, akik az 1918. évi október hó 31. napjáig magyar fennhatóság alatt állott, de jelenleg más állam fennhatósága alatt álló területről az 1944. évi június hó 30. napja után a jelenlegi magyar fennhatóság alatt álló területre költöztek, ha valamelyik ügyvédi kamara névjegyzékébe való bejegyzésüket kérik — a felvétellel kapcsolatban díjat és illetéket fizetni nem kötelesek.

Az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága felfogása szerint erre a kedvezményre csak az az ügyvéd tarthat igényt, aki lényegileg átjegyzését kéri, mert a kedvezmény nyilván az áttelepüléssel együtt járó keresetnélküliségre való tekintettel adatott meg.

Nem veheti igénybe ezt a kedvezményt tehát az, aki áttelepülése után más foglalkozást vállalt, vagy az ügyvédi névjegyzékbe való felvételét csak hosszabb idő után kérte. (1947. szeptember 29-i teljes ülésből.)

10.

Téves az Ürt. 164. §-ának akkénti értelmezése, hogy azt a Te. 131. §-át hatályon kívül helyezte. Az Ürt. 164. §-a azokból a jogszabályokból melyeket hatályon kívül helyezett, egy párat csak példaképpen (»különösen«) említ meg, általánosságban azonban félreérthetetlenül kimondja, hogy a jogszabályoknak csak azok a rendelkezései veszítik hatályukat, melyek az 1937. IV. tc.-ben foglaltakkal megegyeznek vagy azokkal ellentétben vannak.

Nem lehet kétséges, hogy a Te. 131. §-ában foglaltak, sem egyező, sem ellentétes rendelkezéseket nem tartalmaznak, hanem az Ürt. 75. §-a alól való kivételes, kiegészítő jogszabálynak minősülhetnek csak. Minthogy pedig előbbi különleges jogstábilyt (jus speciale) későbbi általános jogszabálynak (jus generale) hatályon kívül helyezni nem lehet, továbbá, mert a szóbanforgó korlátozó rendelkezésre a Te. 131. §-ához fűzött indokolás szerint abból a magasabb erkölcsi szempontból volt szükség, hogy még az alaptalan gyanú is távoltartassék, mintha a bíróból, ügyészből, vagy más köztisztviselőből lett ügyvéd működése az ügyek intézését befolyásolhatná, — ennek a magasabb erkölcsi szempontnak az érvényesítése pedig ma is, sőt ma fokozottabb mértékben szükséges — a Te. 131. §-át feltétlenül hatályban levőnek kell tekinteni.

Ezen álláspont helyességének bizonyítéka az is, hogy az 1946. július 28-án a Magyar Közlöny 169. számában megjelent 8630/1946. M. E. sz. r. 2. §-a is hivatkozott a Te. 131. §-ára, már pedig ez nem történhetett volna meg, ha azt már az 1937. évi március hó 23-án kihirdetett Ürt. 164. §-a hatályon kívül helyezte volna.

Hasonlóképpen nem történhetett volna hivatkozás a Te. 131. §-ára a Budapesti Ügyvédi Kamarának 1942 november hó 21. napján tartott rendes képviseleti közgyűlésén elhatározott ügyrendjének 107. §-ában melyet az Igazságügyminiszter 13.438/1943. I. M. VIII. sz. alatt 1943. március hó 1-én, továbbá a debreceni ügyvédi kamara ügyrendjének 114. §-ában, melyet az Igazságügyminiszter 41.535/1942. I. M. VIII. sz. alatt 1942 június hó 26-án hagyott jóvá, végül az Igazságügyminiszter 9.198/1946. I. M. VIII. sz. leiratában, melyet egy volt törvény-

széki bíró képviseleti jogának korlátozása tárgyában a debreceni ügyvédi kamarához intézett.

Mindezek alapján az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottsága megállapítja, hogy a Te. 131. §-át minden esetben alkalmazni kell.

11.

Az 1930. évi XXXIV. tc. 131. §-ának szó szerinti értelme alapján csak az ítélőbíróból, ügyészből, vagy más köztisztviselőből lett ügyvéd képviseleti jogát kell a hivatali működés megszűntétől számított 3 évre korlátozni az előtt a bíróság, vagy hatóság előtt, melynél működött, illetve amely bíróság mellé van rendelve az az államügyészség, melynek tagja volt.

Kétségtelen azonban, hogy a törvény e korlátozó rendelkezését szűkességessé tevő jogpolitikai és morális szempontoknak nemcsak az ügyvéd, hanem a helyettesügyvéd és az ügyvédjelölt működésében is érvényesülni kell, mert az ügyvédhelyettes és az ügyvédjelölt — nem önállóan ugyan, de mint főnökének helyettese, az Ürt. 67., illetve 70. §-a szerint szintén ügyfeleket képvisel a bíróság, vagy más hatóság előtt és ezzel a ténykedésével ügyvédi működést fejt ki. A törvényhozó pedig a Te. 131. §-ában körülírt korlátozó rendelkezéssel éppen az ügyvédi működés által való befolyásolás látszatát kívánja elkerülni és az alaptalan gyanút is távoltartani. Ezért — minthogy a törvényhozó szándékának — az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának felfogása szerint — az felel meg, hogy a Te. 131. §-ában körülírt korlátozás mindenütt érvényesüljön, a Te. 131. §-a szerinti korlátozást nem csak ügyvéd, hanem helyettesügyvéd és ügyvédjelölt működésére is minden esetben ki kell mondani. (Az 1947 szeptember 29-i teljes ülésből.)

12.

Az 1930. évi XXXIV. tc. 131. §-a szerint az ítélőbíróból, államügyészből, vagy más köztisztviselőből lett ügyvéd hivatali működésének megszűntétől számított 3 éven át nem képviselhet feleket az előtt a bíróság, vagy hatóság előtt, amelynél mint bíró, vagy tisztviselő működött, illetőleg, amely bíróság mellé rendelve van az az államügyészség, melynek tagja volt.

Az Ügyvédi Kamarák Országos Bizottságának felfogása szerint az esetben, ha a korlátozás alá eső ügyvéd nem egy, hanem több bíróságnál, ügyészségnél vagy hatóságnál működött egymásután mint ítélőbíró, ügyész, vagy tisztviselő, a korlátozást valamennyi bíróságra, ügyészségre, illetve hatóságra ki kell mondani, mert a törvényhozó célja kétségtelenül az volt, hogy még az alaptalan gyanú is távoltartassék, miszerint a bíróból, ügyészből, vagy más köztisztviselőből lett ügyvéd működése a volt alkalmazási helye előtt folyó ügy elintézését befolyásolhatná. Ilyen körülmények között pedig nem elegendő, ha csupán az utolsó alkalmazási hely tekintetében mondatik ki a Te. 131. §-ában körülírt korlátozás, hanem azt valamennyi volt alkalmazási helyre nézve ki kell mondani és abban a határozatban, amely efelől határoz, valamennyi volt alkalmazási helyet meg kell nevezni. (Az 1947. évi szeptember hó 29-i teljes ülésből.)

A KIADÓHIVATAL KÖZLMÉNYEI:

Legközelebbi, karácsonyi számunkban az 1946-ban és 1947-ben megjelent »Döntvénytárak« betűrendes tárgymutatóját és tartalomjegyzékét adjuk.

A Döntvénytárak szakonként (büntetőjogi és népbíróági, magánjogi, hiteljogi és munkajogi, polgári perjogi), valamint együttesen is beszerezhetők.

Magukban foglalják az 1946. és 1947. évi felsőbbbíróági joggyakorlatot.

A rendelkezésre álló példányok számának korlátozott volta miatt a kiadóhivatal az előjegyzések sorrendjében tudja azokat rendelkezésre bocsátani.

Felhívás

t. Előfizetőinkhez!

Felhívjuk t. Előfizetőink figyelmét, hogy a lap előfizetési díjai a megküldött postatakarékpénztári befizetési lapon kívül a kiadóhivatalban (Budapest, V., Alkotmány-u. 12 sz. a.) is befizethetők.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Tudományos folyóirat mellékletekkel

Szerkesztőség:

IV. ker., Eskü-út 5

Telefon: 189-755

Kiadóhivatal:

V. Alkotmány-u. 12

Telefon: 120-034

Postatakarékpénztári

számla száma: 41-41

Szerkesztőbizottság: Elnök: *Dr. Szladits Károly* e. tanár. Elnökhelyettesek: *Dr. Beck Salamon* e. rk. tanár, *dr. Teller Miksa* ügyvéd. A bizottság tagjai: *Dr. Alföldy Dezsdé*, a budapesti Itélőtábla ny. elnöke, *dr. Auer György* főállamügyész, *dr. Bacsó Ferenc* min. osztályfőnök, *dr. Beér János* tiszti főügyész, *dr. Bibó István* e. tanár, *dr. Bojta Béla* államtitkár, *dr. Bölöny József* e. rk. tanár, *dr. Domokos József* legfőbb államügyész, *dr. Kádár Miklós* ügyvéd, *dr. Moór Gyula* e. tanár, *dr. ifj. Nagy Dezsdé* ügyvéd, *dr. Ries István* igazságügyminiszter, *dr. Szabenyi Endre* államtitkár, *dr. Szent István József* min. tanácsos, *dr. Vincenti Gusztáv*, a budapesti Itélőtábla elnöke. Felelős szerkesztő: *dr. Kádár Miklós* ügyvéd.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy hóra .... F 13.—

Negyedévre... F 36-50

Ügyvédeknek,

közjegyzőknek és

közalkalmazottaknak:

Egy hóra .... F 8.—

Negyedévre... F 22.—

Egyes szám ára F 6-50

Megjelenik havonta kétszer

TARTALOM: *Dr. Sándorfalvi Pap István:* Az átértékelés kérdéséhez. — *Dr. Olti Vilmos:* A demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló büntettk. — *Dr. Berenl Béla:* A terhelt nyomozati vallomása. — *Dr. Ujlaki Miklós:* Magyar jogszabálytörvények a Burgenland házassági jogában. — *Dr. Simor Antal:* A közös megegyezéssel történő házasságfelbontások. — *Dr. Szűcs János:* Van-e a népbírói eljárásban rézleges jogerő? *Dr. Marozsy Sándor:* A kincstárnak ranghellyel való rendelkezési joga. — *Dr. Géczy Miklós:* Ki lehet szövetségi tag az 1947: XI. t.c. értelmében — *Szemle:* I. Ügyvédkérdés (K. M.) — II. *Dr. Sarlós Márton:* Szemelvények a NOT. joggyakorlatából. — III. »Szociális és méltányossági elvek« (G. B.) — *Dr. Szász István:* Összehasonlító jogi intézet.

Az átértékelés kérdéséhez

A valorizáció kérdése újra az érdeklődés előterében és az átértékelés feladata a bíróságok vállán van.

A Jogtudományi Közlöny május 20-án megjelent 9-10. kettős száma gazdag képet nyújt erről a kérdésről. A tartalom nemcsak számban, hanem súlyban is gazdag. A Kúria ítéleteit közlik a cikkek az átértékelés sok mezejéről értékes megjegyzésekkel. A kép, amit a Kúria ítéletei mutatnak, a legszebb és legváltozatosabb kaleidoszkópon is túltesz. Mint a kaleidoszkópban, ebben a képben, akárhogy forgatjuk, mindig megtaláljuk a szimmetriát.

Ezen nem is csodálkozhatunk. Megszoktuk a Kúria ítéleteiben ezt a jelenséget. Ezekben az átértékelési ítéletekben is mindenütt kicsillámlik a Kúria bölcsesége, az élet által elébe hozott feladványoknak megismerése s a megoldásnak a nemes tradíciók szem előtt tartásával rendíthetetlen bázisra való alapozása. Ez a bázis: a törvény, jog, igazság. Ezeknek helyes alkalmazása, összeegyeztetése a méltányosság segítségével.

Az ostrom után a bíróság mindjárt szemben találta magát az átértékelés új kérdésével. Mégsem új; már járt út van előtte; nem mint a koronaromlás átértékelésénél. Akkor sötét volt a feladat háttere; teljesen új helyzet; semmi útmutatás.

A korona romlása az első években nem volt rohamos. 1918 októberben egy ar. K = 2:32 p. K; 1919-ben válik gyorsabbá, decemberben már 24:28 p. K.

A bíróságok, élükön a Kúria is, tapogatódzva indultak meg a valorizáció útján. Ez nem volt hiba, hanem helyénvaló óvatosság. Ugyanezt láthattuk a törvényelőkészítés, törvényalkotás terén is.

Amíg a pénzromlás nem volt nagy, az átértékelésnek ritkábban adtak helyet a bíróságok.

Az átértékelés jogalapja tekintetében is tapogatódzás volt. Egyik esetben az adós késedelmében, a másokban a kártérítés szabályában, majd az ú. n. gazdasági lehetetlenülésben látták a jogalapot. Pedig a jogalap egyszerűen a pénz-

**Mellékelve: Büntetőjogi döntvénytár, Perjogi döntvénytár
A Hiteljogi döntvénytár 1946-1947 évi tartalom-
és betűsoros tárgymutatója**

romlásban van. A Kúria I. P. tanácsa, melynek vezetője voltam, az átértékelést erre alapította. Az átértékelésről szóló 1928: XII. t.-c. az átértékelés jogalapját egyedül a pénzromlásban állapítja meg.

A Jogtudományi Közlönyben megjelent cikksorozat VII. része foglalkozik az öröklési jogon alapuló pénztartozások átértékelésével. Ebben dr. Teller Miksa elmondja, hogy különösen súlyos probléma volt a kötelesrész átértékelésének kérdése. Az érdekeltek természetben való megítélését kérték. A Kúriához érkezett perek évekig feküdtek s csak 1925 január 20-án mondta ki a Kúria, hogy a kötelesrész természetben meg nem ítéltető, de a kötelesrészt az értékek megfelelő felemelése alapján állapította meg. Ezek az első döntések — évekig tartó töprengések eredményei — eldöntötték nemcsak a kötelesrész, hanem általában a családi és örökjogi alapon nyugvó követelések átértékelésének sorsát.

Jól mondja Teller, hogy évekig tartó töprengés előzte meg az állásfoglalást.

Időszerűnek látom érinteni, hogy miben állott ez a töprengés. Talán nem lesz indiszkrécio erről szólni, hiszen már csak az első döntések óta is 23 év telt el.

Ez az ismertetés talán hozzájárulhat ahhoz, hogy a Kúriának az öröklési jog terén elfoglalt átértékelési gyakorlatát, melyet a törvény előtt, törvény nélkül kialakított, jobban meg lehessen ítélni.

1920 októberben került felülvizsgálatra az első kötelesrész iránti eset. A tárgyalást megtartottuk s aztán annak folytatását elhalasztottuk. Így járt el a tanács az azután tárgyalt perekben is, nemcsak a kötelesrésze, hanem más öröklésjogi követelésekre vonatkozó perekben is. Ági vagyon, különvagyon stb., amelyekben átértékelés kérdés fordult elő.

Tettük pedig ezt azért, mert meg akartuk ismerni több per különböző változataiból a kérdést minden oldalról, hogy aztán egységesen dönthessünk s ne legyen esetleg ingadozás ítékezésünkben.

De nem álltunk összetett kezekkel tétlenül a feladat előtt.

Mikor már elég számban és elég változatban gyűltek össze a letárgyalt perek, az I. tanács összes tagjaival teljes értekezletet tartottam. Az előadók ismertették a pereket, a vitákat, a felmerült kérdéseket. Aztán megbeszélést tartottunk arról, hogy miként lehetne megtalálni a helyes, *méltányos* megoldást. Ezeket az értekezleteket 1921 május és december hónapban tartottuk; sok volt az ismertetendő anyag és beható megvizsgálást, részletes megbeszélést kívánt. 1921 elején 1 ar. K = 86.96 p. K. Későbbi hónapokban egyideig az eltérés fokozatosan csökkent, leszállott 42-ig, decemberben pedig 1 ar. K = 131.38. Akkor az volt az álláspont, hogy még további eseteket kellene bevárni. Így az értekezletet csak 1923 jan. 5., 29. és febr. 5. napján folytattuk. Ennek eredményében *megállapodásokat* létesítettünk. Mikor már megállapodásaink készen voltak s a

vonatkozó indokolások is elkészültek, az egész anyagot újra megbeszélés alá vettük, most már a Kúria elnökének (Töry Gusztáv) részvételével.

Mik voltak az egyes megállapodások, most már feleslegesnek tartom részletezni.

Történt azután nem sok idő múlva, hogy az igazságügyi miniszter kérdést intézett a Kúria elnökéhez, hogy a kötelesrész kérdésében mi a Kúria gyakorlata. Az elnök közölte, hogy a Kúria még nem döntötte el az előtte álló pereket és megküldte a megállapodásokat azzal, hogy valószínűen azoknak megfelelően fog a tanács eljárni. Mivel ez a körülmény közbejött és mivel kilátás volt törvényhozási intézkedésre is, célszerűnek látszott még várni a perek elintézésével.

A megállapodások megküldése után 1924 márciusban meghívást kaptam az igazságügyi minisztériumban tartandó értekezletre. Ott az említett megállapodások részletes megbeszélését kívánták. Én azonban mindjárt azt mondtam: ez most már felesleges; az azóta eltelt idő alatt a pénzromlás annyira előhaladt, hogy azok a megállapodások már nem alkalmasak. Nekünk most már nem kellene egyéb, mint törvényes felhatalmazás, hogy az értékeket felemelhessük. Erre az értekezlettől megbízást kaptam, hogy erről törvénytervezetet készítsék. Elkészítettem, azt az egész tanács teljes ülésén megbeszéltük, aztán átadtam az értekezlet elnökének (Szászzy Béla). Ebben gondoltunk arra az esetre is, ha időközben a pénzérték *emelkednék*. A bíróság a tervezet szerint az érték megállapítása kérdésében belátása szerint határoz. Az átértékelés iránti kérelmet bármikor elő lehet terjeszteni, még a felülvizsgálati tárgyaláson is; a természetben való szolgáltatás iránti kérelem is magában foglalja azt. A felülvizsgálati bíróság az előtte fekvő adatok vagy tudomása alapján belátása szerint határozza meg az értékelkedés vagy csökkenés mértékét. Ha a kötelesrész kiadására kötelezett fél a teljesítést természetben ajánlja fel, a jogosított fél azt elfogadni köteles. Ez a tétel ítéleteinkben módosult.

Ennek a tervezetünknek alapul vételével a minisztériumban 1924 július hó kelettel részletesebb törvényjavaslatot és indokolást készítették, szintén csakis a családi és öröklési jogon alapuló pénztartozásokról. Eltérés a mi álláspontunktól csak abban volt, hogy a kötelesrészt a bíróság egészben vagy részben természetben is megítélheti, ha a felek *bármelyike* kéri s a másik fél érdekének lényeges sérelmével nem jár. Észrevételeinkben ezt kifogásoltuk.

Időközben törvényjavaslatot készítettek az adásvételekben megállapított készpénzvételár átértékeléséről. Ebben még helyet talált az adásvévesi jogügyletnek gazdasági lehetetlenülés alapján való felbontása. A tanács kifejtette ez ellen aggodalmát.

Törvényhozási intézkedés nem jött.

Ilyen helyzetben és ilyen előzmények után a tanács összes tagjait értekezletre hívtam össze 1925 jan. 16-ra. Azon az egész anyagot (ügyvédi kamara és vármegyék felterjesztése, memoran-

dumok, Táblák gyakorlata stb.) megbeszélve, megállapodtunk a jogelvekben, megoldási módszerben, az ártértelekés mikéntjében, az ítélet szerkesztésében stb. Ezután a már letárgyalt perekben megtartottuk a folytatólagos tárgyalásokat. Alig 1–2 esetben kellett a tárgyalást ismételni, a többiben ugyanaz a tanács lévén, csak annyiból állott a tárgyalás, hogy ha valami újabb előadni való volt, azt meghallgattuk; ha az értékek nem voltak kellően tisztázva, ez iránt is meghallgattuk a feleket, különösen arra, hogy a *mostani* árak milyenek. Igen sok esetben egyezően adták elő; ha lényeges eltérés volt, értékek adatok betérjesztését kívántuk s a következő tárgyaláson azokra meghallgattuk a feleket.

Ezzel, valamint azzal, hogy a felülvizsgálati tárgyaláson előadott ártértelekési kérelmet is figyelembe vettük, igaz, a Pp. korlátait átléptük. De mindig az volt a nézetem, hogy a Pp. főcélja és rendeltetése az, hogy a perek szabályos mederben folyjanak, ellenben nem az a célja és rendeltetése, hogy a bíró kezét az igazság megkeresésében és kimondásában *ott is* megkösse, ahol szabadabb kézre *mód lehet*. Ez az álláspont azt eredményezte, hogy talán csak 1–2 esetben kellett a fellebbezési bíróság ítéletét feloldani. Ezt az álláspontot az 1928: XII. t.-c. 31. § elfogadta, és a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930: XXXIV. t.-c. is honorálta. (Te. 40. §.)

Ami ítéleteink érdemét illeti, gondolatmenetünk ez volt: a családi és öröklési jog erkölcsi alapon nyugvó jogszabályainak egyik fő alapelve az egyenlőség és kiegyenlítés; ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha a pénzromlás okából az értékeket mindkét félre méltányosan megfelelően felemeljük. A kötelesrész természetben csak akkor jár, ha az örökhagyó úgy rendelkezett, vagy ha eziránt a felek megegyeztek.

Ezen az alapon hozta meg az I. tanács az első ítéletet 1925. január 20.-án és ezen az alapon folytatta gyakorlatát. A marasztalási összeg megfizetésére — tekintet nélkül kérelemre, beleegyezésre — a körülmények szerint részletfizetést engedtünk, hosszabb határidőket adtunk. (Hasonló: ártér. törv. (16. és 30. §.) Elkövetkezett azután annak az ideje, hogy az igazságügyi kormány 1925. november 13.-án a nemzetgyűléshez 980. sz. a. törvényjavaslatot nyújtott be az egyes magánjogi pénztartozások ártértelekéséről. Ez a javaslat tehát már átfogóan kívánt az ártértelekés kérdésében törvényhozási intézkedést. Ebben a javaslatban még benne volt, hogy a kötelesrész meghatározott esetben természetben is megítélhető. Észrevételeinkben részletesen kifejtettük, hogy ez ellenkezik a kötelesrész jogi természetével és a Kúriának erre alapított több évtizedes állandó gyakorlatával; mert a magyar jog a szabad rendelkezés elvét fogadta el, nem pedig a Code civil rendszerét, amely szerint a szülő a gyermek kötelesrészének megfelelő vagyonhányadról *nem rendelkezhetik* (réserve). Rámutattunk arra, hogy az állandó gyakorlatból való eltérés milyen bonyodalmas helyzetet idézne elő a kötelesrész kiadásában.*

Végül a törvényhozás elé került az újabb javaslat, amelynek alapján az 1928: XII. t.-c. létesült. Ebben már nincs szó a köteles rész természetben való megítéléséről. Általában a törvény a Kúria gyakorlatában kialakult elvek honorálásával és a gazdasági élet minden körülményének figyelembe vételével s a méltányosságnak kiemelésével megnyugvásra oldotta meg az ártértelekés elég bonyolult, nehéz és az élet minden terére kiható kérdését.

Mire ennek a törvénynek az alapján az ártértelekési perek legnagyobb része leőrlődött a bíróságok malmán, bekövetkezett a második, még nagyobb pénzromlás s ennek nyomán az új ártértelekés.

Az első kérdés: lehet-e az 1928: XII. t.-c.-re hivatkozni.

Nézetem szerint nem lehet, mert ez a törvény kifejezetten a *Korona* és a *Koronát* megelőző pénzekben meghatározott tartozások ártértelekéséről szól. Most pedig a *pengőben* meghatározott pénztartozások ártértelekéséről van szó.

A helyzet tehát ugyanaz, ami akkor volt. Írott jogszabály nincs. De van a bíróságok előtt az első pénzromlásból alakult igen értékes és igen nagy térfogatú bírói ártértelekési gyakorlat és van a bíróságok előtt az 1928: XII. t.-c.-be felvett sok igen értékes ártértelekési jogszabály. Ezek megnyugtató utat mutatnak s az a kép, amit a Jogtudományi Közlöny cikksorozatából látunk, ezt igazolja. A bíróságnak *szabad keze* van. Ahol a régi gyakorlat és a törvény jogszabályait megfelelőeknek tartja, követheti; ahol az ellenkezőt látja, nem követi. Már van is rá eset. Zrinyi Miklós az I. sz. cikkben rámutatott, hogy a Kúria nem tartotta minden esetben megfelelőnek a törvény 11. §-ának azt a rendelkezését, hogy ha a felek a pénzérték változásának következményeit megállapodással kifejezetten rendezték, ez az irányadó.

Igy fog kialakulni a helyes gyakorlat.

A multkori valorizációnál általános volt a törvény sürgetése; részben annak hiánya volt a tapogatódzás és késedelem oka. A törvény későn jött; de éppen azok a körülmények és tapasztalatok, amelyeket említettem, azt igazolták, hogy az egész kérdés egységes megoldására célszerű volt, hogy a törvény nem korábban érkezett.

Látok most is kívánalmakat törvényes rendezés iránt. Nem tartom sürgősnek. A bíróság — törvény nélkül is — mindent eldönthet. Ismétlem, a törvényre nem hivatkozhatik, tehát nem annak alapján, hanem az abban foglalt elveknek megfelelően.

Két kérdés van, amire szükséges a törvényes intézkedés, — ebben egyetértek Karay Pállal (VI. cikk) — hogy meddig lehet ártértelekési igényvel fellépni (záros határidő) és mely követelések vannak a valorizációból kizárva. De itt sem sürgős a törvényes intézkedés, mert az

* Lásd: Grill-féle Magyar Magánjog (főszerk. Szladits) öröklési jog 388.-389., 491.-493. l. és Jogt. Közl. könyvtára 17. sz. Hozzászólásaim a Magyar Magánjogi Törvény javaslatához (kötelesrész).

átértékelési pereknek még csak az elején vagyunk, és mert máris vannak intézkedések, melyek az átértékelésnek némely követelések tekintetében elejét veszik. A pengő átértékelésnek ezidőszertől nincs záros határideje (egyetérttek Tellerrel, VII. cikk).

Az 1928 : XII. t.-c. záros határidői általában rövidek. Erre annakidején felhívtuk a figyelmet. A 3. § szerint a törvény életbelépte előtt lejárt követelésekre megállapított egy évi határidő a törvény életbelépésétől kezdődik. Ennek az évnek utolsó napja ünnepnapra esett. A Kúria P. I. 2237/1930. sz. a. kimondta, hogy ez *magánjogi*

határidő, tehát az ünnepnap után következő napon beadott kereset *elkésett*. Hasonló a P. I. 7411—1929. sz.; a kereseti jog elenyészett; hivatalból kell vizsgálni. Más tanácsok is így döntöttek.

Megjegyzem, hogy a Polgári törvénykönyv első tervezete és a Magánjogi Törvénykönyv javaslata (1094. §) különböztet: ha eseménytől függ, akkor az esemény napja nem számít, — ha a kezdő nap meghatározott nap, akkor számít. A *bírói gyakorlat* azonban *nem különböztet* pl. az örökhagyó halálának napja számításba esik az elévülésnél, és számításba esik az utolsó nap is, ha nem is köznap.

Dr. Sándorfalvi Pap István

A demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló bűntettek

(1946: VII. t.-c. I. § (1.) és (2.) bek.)

(Bef.)

3. A megdöntésre irányuló *»cselekmény«* a *»mozgalom«* és a *»szervezkedés«* fogalma.

a) *»A megdöntésére irányuló cselekmény«*

A Btk. szerkesztője a felségsértéssel kapcsolatosan csak egyénileg, illetve a szűkkörű szövetség keretében elkövetett cselekményekre gondolt. Az 1921 : III. t.-c. alkotója pedig a felforgató mozgalmakat és szervezkedéseket kívánta büntetni. Az 1946 : VII. t.-c. I. §-a a két szemléletet egyesíti és úgy az egyéni támadó cselekményeket, mint a mozgalom, vagy szervezkedés által elkövetett bűncselekményeket szabályozási körébe vonja.

A demokratikus államrend, vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekmény helyes büntetőjogi fogalmának megrajzolásához a *»cselekmény«* fogalmából kell kiindulnunk. Heller²⁰ szerint: *»cselekménynek lehet nevezni minden emberi magatartást, amely az akarati funkcióval vonatkozásban áll. Ezt úgy is kifejezhetjük, hogy a cselekmény nem mindig akart magatartás, de mindig az akartnak (activ vagy passiv) magatartása.«*

Miután a T. I. §-ban írt bűncselekmények tényálladáki elemét képezi a *különleges szándék*, világos, hogy a cselekmények széles fogalmaköréből e büntett elkövetési cselekményének egyedül és kizárólag oly cselekvőségek tekinthetők, amelyeket a *tettes különleges szándéka* (dolus specialis-a) irányított. Tehát a különböző cselekmény-kategóriák közül számításba jöhetnek a demokratikus államrend, vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló: a) *akart tevési cselekmények*, és b) *a tudatos, akart nemtevési cselekmények*.

Az első cselekményi kategóriákra példák: Az országgyűlés ülése elleni merényletek, a minisztertanács elleni merényletek, a parlament fel-

gyújtása, trónkövetelőnek az ország területére csempészése stb. stb. — A második cselekmény-kategóriára példa: az országgyűlés biztonságára rendelt karhatalmi szerv szolgálatban lévő tagja tudja, hogy az országgyűlés ülése ellen merénylet készül, a merényletet meg is akadályozhatná, mégis teljes passzivitásban marad, minek következtében az üléstermet felrobbantják. stb., stb.

b) *»A mozgalom.«*

A T. I. §-ában meghatározott bűntettek tényálladáki elemét képezi a *»mozgalom«* és a *»szervezkedés«* fogalma.

Mindkét kifejezés oly jelenségre utal, amely valamely célra felhasználható emberi erő megmozdulásában és ezeknek az egymást kiegészítő, támogató és erősítő erőknek a meghatározott cél elérésére irányításában áll.

Heller szerint: *»A mozgalom bizonyos tényező tevékennyé válása valamely eszme terjesztése és megvalósítása által.«*

Perjéssy²² szerint: *»A mozgalom a cél irányában megnyilvánuló és ennek elérésére szolgáló valamely ténykedést jelent.«*

Isaák²³ szerint: *»A mozgalom a tömeggyűjtése, közelebbről: mindaz a törekvés, amely a tervbe még be nem avatottaknak nagyobb számban, tevékeny vagy nem tevékeny résztvevői megnyerésére irányul.«*

Angyal²⁴ szerint: *»A mozgalom oly tömegjelenség, melyben nagyobb számú emberi erő bizonyos cél irányában tudatossá és aktivitásra hajlamossá válik.«*

²¹ Heller: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvény ismertetése. 1922. 8. 1.

²² Perjéssy: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvényről. Miskolc, 1928. 94. l.

²³ Isaák: Zsebkönyv. 546. l.

²⁴ Angyal: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. t.-c. 40. l.

²⁰ Heller: A magyar büntetőjog tankönyve. I. k. 123. l.

Felfogásom szerint a *mozgalom* több embernek bizonyos cél irányában való olyan tudatos együttműködése, amely együttműködés a végső cél elérése felé vezető útján további új tagok bekapcsolásával akar előrejutni.

c) »A szervezkedés«.

A mozgalom akkor válik *szervezkedéssé*, ha az egyes tagok mozgalmi cselekvései állandósulnak és minőségük szerint elkülönülnek, amikor az egyes részfeladatok elvégzésére *szervek* alakulnak.

Ugyanilyen értelemben nyilatkozik:

Heller²⁵ is, aki szerint: a »szervezkedés már bizonyos előrehaladottabb foka a mozgalomnak, mely által a megvalósulás egy lépéssel már közelebb jut, tehát erőgyűjtés, azaz az igénybe venni kívánt tényezők lekötése a mozgalom részére, ezenkívül a szerepek szétosztása.

Finkey²⁶ szerint: a »szervezkedés alatt nemcsak az alapszabályok, egyesületi tervek, programtervezetek, kiáltványok stb. elkészítése értendő, hanem bárminő előkészület több embernek a kitűzött célú összehívására, egybetömörítésére.

Isaák²⁷ szerint: a »szervezkedés a gyűjtött erőknél cselekvésre alkalmassá tétele a tennivalók felosztása által.

Angyal²⁸ szerint: a szervezkedés, a szervekkel való ellátás, az organumok kiépítése azzal a céllal, hogy a felszabadult, vagy éppen ezek útján felszabadítandó erők ezek irányítása alá kerüljenek.

A Magyar Kúria²⁹ — szét nem választva a két fogalmat — »mozgalomnak illetve szervezkedésnek minősítette azt aényt, hogy vádlott nagyobb számú büntetendő tartalmú rópcédulát szórt szét és ragasztott ki Erzsébetfalva utcáin. Ugyanennek minősítette, hogy vádlott agitatorius előadásokat tartott, hogy kommunista felhívásokat terjesztett.«

A szervezkedés fogalma sok rokonvonást mutat a Btk. 132. §-ában meghatározott *szövetség* büntetőjogi fogalmával. Mégis a két fogalom egymástól élesen elhatárolandó. A szervezkedés bizonyos *többség* foglal magában. A *szövetség* — a Btk. megfogalmazásában — akkor jön létre: ha két vagy több személy a bűncselekmény elkövetését közös egyetértéssel *elhatározza*. Ezzel szemben a szervezkedés *többség* a pusztán elhatározáson, amennyiben az elhatározást — a belső lelki folyamatot — *külső tények követik*: pl. szerveket létesítenek az egyes konkrét feladatok megvalósítására, a tervek végrehajtására és a kitűzött célok elérésére szerepeket osztanak szét stb. Tehát a mennyiségi síkon a legkisebb cselekvései egység: a *szövetség*, amely azzal jön létre, hogy két, vagy több személy bűncselekmény elköveté-

sét közös egyetértéssel *elhatározza*. A szövetséggel szemben *többség* jelent a *mozgalom*, amely több embernek bizonyos cél irányába való oly tudatos *együttműködése*, amely együttműködés a végső cél elérése felé vezető útján további új tagok bekapcsolásával akar előrejutni. A mozgalom tagjai tehát a belső elhatározáson túl *külső cselekvéseket* is végeznek tudatos együttműködésben.

További *többség* jelent a mozgalommal szemben a *szervezkedés*, amelyben az egyes tagok tudatosan együttműködő cselekvései már *állandósulnak*, *szervekké izmosodnak* és a cselekvések egymástól *elkülönülnek* (a funkciók elkülönülése) pl. jegyző, pénztáros, szervezők, szellemi irányítók, gazdasági ügyek intézői, ellenőr, titkár, stb. stb.

d) »A lényeges anyagi támogatás«.

A Törvény tervezetének Miniszeri Indokolása kiemeli, hogy a legutóbbi évek hazai és külföldi tapasztalatai beigazolták, hogy korunk szervezett politikai bűnözésének kialakulásában az *ideológiai fanatizmus* mellett döntő súllyal esik latba a politikai mozgalmak mögött rejtve maradó, de azokat támogató, sőt nem egy esetben irányító *tőke szerepe*. A tőkeuralmi gazdálkodási rendszerre támaszkodó társadalmak politikai mozgalmában a háttérben maradó, de a mozgalmakat pénzügyileg tápláló tőkének különösen döntő szerepe van. Indokoltnak látszott tehát, hogy a törvényjavaslat által büntetni tervezett antidemokratikus szervezkedés *lényeges* pénzügyi támogatását ne az enyhébb sanctiójú általános jogszabály alkalmazásával egyszerű *előmozdítás-ként* büntessék, hanem ugyanolyan súlyosan, mint ahogyan a kezdeményezőt és a vezetőt sújtjuk.

Az elmondottakból következik, hogy a »*lényeges anyagi támogatás*« (1. §, 1. bek.) és az »*előmozdítás*« között (1. §, 2. bek.) éles különbséget kell tenni. A tagdíjfizetés, kisebb összegű pénznek, jelentéktelenebb mennyiségű papirosnak, plakátnak, röplapnak stb.-nek a mozgalom vagy a szervezkedés rendelkezésére bocsátását csupán az »*előmozdítás*« fogalma alá vonhatjuk; amivel szemben pl. nagyobb pénzösszeg, egész nyomda-berendezés, több vagon papiros stb. stb. rendelkezésre bocsátása »*lényeges anyagi támogatás*«-nak minősül. A határvonalak pontos megrajzolása a bírói gyakorlat feladata lesz.

IV.

Az elkövetési cselekmények.

a) »A demokratikus államrend vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekmény elkövetése«

Ezt az elkövetési cselekményformát az előzőekben már tisztáztuk.

b) A »kezdeményezés«

Angyal³⁰ szerint: *kezdeményez* az, aki az eszményt kiveti meghatározott célra, indítványt,

³⁰ Angyal: i. m. 31. l.

²⁵ Heller: i. m. 8. l.

²⁶ Finkey: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota. 1923. 183. l.

²⁷ Isaák: Zsebkönyv. 546. l.

²⁸ Angyal: I. m. 41. l.

²⁹ Bjt. 75. k. 160. l.; továbbá Bjt. dtár 16. k. 116. l.

javaslatot tesz, valamely célgondolatot másnak lelkivilágába oly lendülettel visz be, hogy e gondolatnak megnyert egyént megfelelő aktiv cselekményre hajlamosítja.

Perjéssy³¹ szerint: *kezdemenyező* a szó etimológiai értelmét véve alapul az, aki a törvényben meghatározott mozgalmat vagy szervezkedést megindítja, erre impulzust ad.

Finkey³² szerint: a *kezdemenyezés* a körülmények szerint lehet már néhány ember összehívása a határozottan megjelölt célra fellépés tervének megbeszélésére s általában az előkészítő intézkedések indítványozása vagy megtétele.

Isaák³³ szerint: az is *kezdemenyező*, aki egyelőre egyedül lép fel a tervével, ha fellépésének éppen az a célja, hogy másokat társakul megnyerjen.

Angyal³⁴ szerint »az elkövetési cselekvés e formájánál különösen hangsúlyozni kívánom, hogy a *kezdemenyezés* fogalmilag megállapítandó, ha nem is vezetett semmiféle eredményre. Isaák szerint is: »a *kezdemenyező* akkor is elkövette a büntetést, ha követője egyáltalán nem akad.

A *Magyar Kuria*³⁵ is ugyanezt az elvi álláspontot foglalta el, kimondván, hogy nem szükséges az, hogy a mozgalom a kezdemenyező lépéseken túl a megvalósulás stádiumába jusson.

Ellenkező álláspontot képvisel Degré. (Zsebkönyv, 658. l.)

Felfogásom szerint az *kezdemenyező*, aki a célt és a cél elérésére alkalmazandó eszközöket megjelölve olymódon tesz indítványt az eszközöknek a cél elérésére való alkalmazására, hogy az indítvány másokat cselekvésre ösztönözzön.

c) »A vezetés«.

Angyal³⁶ szerint: »*vezet*, aki irányt mutat, ha elől jár, aki ha nem is ő hozta létre az elhatározást, a cselekvés célját és módját kijelöli.«

Perjéssy³⁷ szerint: »*vezető* az, aki a törvényben meghatározott mozgalomnak vagy szervezkedésnek továbbvitelében, fejlesztésében, szervezésében, irányításában tevékenykedik.«

Angyal³⁸ és Heller egybehangzó véleménye szerint: »Természetesen több »*vezetője*« is lehet a mozgalomnak, vagy szervezkedésnek és pedig nemcsak olyértelenben, hogy azok a vezetés munkáját, mint egyaránt főirányítók megosztják, hanem olyan értelemben is, hogy közöttük bizonyos fölé- és alárendeltségi viszony van, ami leginkább országos mozgalmaknál fordul elő, amely vidékenként fiókmozgalmakat hoz létre, külön-külön vezetőkkel,

³¹ Perjéssy: i. m. 86. l. — ³² Finkey: A magyar anyagi büntetőjog jelenlegi állapota. 182. l. — ³³ Isaák: Zsebkönyv. 456. l. — ³⁴ Angyal: i. m. 32. l. — ³⁵ Büntetőjogi Döntvénytár. 20. k. 144. l. és 20. k. 149. l. — ³⁶ Angyal: i. m. 32. l. — ³⁷ Perjéssy: i. m. 86. l. — ³⁸ Angyal: i. m. 32. l.

A *Magyar Kuria*³⁹ szerint: »*vezető*« a párt titkára.

Felfogásom szerint, *vezetőnek* az tekintendő, aki a mozgalom, vagy a szervezet élén jár, aki a mozgalmat vagy a szervezkedést célkitűzései megvalósításának útján akként irányítja, hogy felette a mozgalomban vagy a szervezkedésben magasabb, tehát őt irányító szerv nincsen.

d) »A lényeges anyagi támogatásban részesítés.«

Ezt az elkövetési cselekvésformát is fentebb már kifejtettük.

e) »A tevékeny részvétel.«

Heller⁴⁰ szerint: *tevékenyen részt vesz* az, aki a mozgalommal, vagy a szervezkedéssel kapcsolatban és annak céljára büntetést, vétséget vagy kihágást követ el...

Kérdés azonban, — tanítja Heller — hogy tevékeny részvétel-e az, amely nem terjed ilyen pozitív cselekvés elkövetéséig, hanem egyszerűen csak a propaganda határain belül marad. Például: egy kiáltvány vagy egy sajtóközlemény szerzése, vagy közzététele, vagy egy nyilvánosan elmondott beszéd, mely nem ütközik az izgatási paragrafusokba. Ha figyelembe vesszük, hogy éppen a propaganda a politikai mozgalmak és szervezkedések fő ütőere, nem lehet kétséges, hogy azok a cselekmények is *tevékeny részvétel*-nek tekintendők, amelyekkel a felforgatás vagy a megsemmisítés (a jelen Törvény terminológiáját használva: a »*megdöntés*«) még nincsen megkezdve. Ezek azok a cselekmények, amelyekből maga a mozgalom, mint az egyes kövekből a ház felépül, míg annyira előrehalad, hogy a pozitív cselekvés terére kimerészkedik. Tudjuk, hogy milyen hosszú időre nyúlnak vissza az ilyen mozgalmak száalai és milyen óvatosan tapogatóznak előre, míg a cselekvésre magukat elég erőseknek nem érzik.

Degré⁴¹ szerint: aki mást a mozgalomban vagy a szervezkedésben való részvételre bír rá, a mozgalomban *tevékenyen részt vesz*.

Perjéssy⁴² szerint: *részt vesz* a mozgalomban, a szervezkedésben az, aki a cél elérése végett valamely bűncselekményt követ el, vagy esetleg nem is büntetendő, de a céllal összefüggő tevékenységet fejt ki; *résztvevőnek* kell tekinteni azt is, aki propagál, agitál azért, hogy elősegítse a mozgalmat anélkül, hogy rombolást vagy megsemmisítést — (az 1946: VII. t.-c. kifejezésével élve »*megdöntést*«) — létesítő pozitív tevékenységet fejtene ki.

Angyal⁴³ szerint: a *tevékeny részvétel* a mozgalom vagy szervezkedés cselekvés-komplexumát tevő részecselekmények valamelyikének, vagy több ily részecselekménynek elkövetésével jön létre. Ilyen az agitáción és propagáláson kívül: a gyűlésen való csatlakozás, a támogatást kifejező felszólalás, a mozgalmat vagy a szervezkedést érintő határozatok megszavazása, másnak reá-

³⁹ Büntetőjogi Döntvénytár 75. k. 154. l. — ⁴⁰ Heller: i. m. 10—11. l. — ⁴¹ Degré: Zsebkönyv. 653. l. — ⁴² Perjéssy: i. m. 88. l. — ⁴³ Angyal: i. m. 37. l.

**A SZERKESZTŐSÉG ÚJ CÍME:
IV., ESKÜ-ÚT 5. TEL.: 189-755**

bírása a mozgalomhoz való csatlakozásra — a mozgalom vagy a szervezkedés közelebbi céljait szolgáló szervezetben szerepvállalás, továbbá minden olyan tevékenység, amely mint a mozgalomban vagy a szervezkedésben való közreműködés, annak céljait szolgálja.

A Magyar Kuria⁴⁴ szerint *tevékeny résztvevőnek* kell tekinteni azokat, akik abból a célból, hogy a mozgalomnak annál sikeresebben tagokat szerezhessenek, vagy a mozgalom annál sikeresebben megszerveztessék, a nekik felajánlott, általuk a cél elérésére alkalmasnak tartott nyomtatvány szétosztása által óhajtották azokat megnyerni, kiket az eszme iránt amúgy is fogékonyak véltek. Ugyancsak *tevékeny résztvevőnek* tekintette a Magyar Kuria⁴⁵ azokat, akik másokat a mozgalomnak megnyerni igyekeztek, illetve, akik röpíratokat terjesztettek.

Úgy az irodalom, mint a bírói gyakorlat különbséget tesz a *tevékeny, aktív részvétel* és a *nem tevékeny, passzív részvétel* között.

Azzal, hogy a törvény a *tevékeny részvételt* rendeli büntetni, kifejezésre kívánja juttatni, hogy az olyan részvétel, amely nélkülözi az aktivitást, nem állapít meg a T. 1. §. (2) bekezdésben értékelt büntetésérdemlőséget. A véletlen vagy kényszerített *egyszerű jelenlét* valamely mozgalomnál tehát nyilván nem esik a *tevékeny részvétel* fogalmá alá. Ugyanezt az álláspontot vallja: Finkey és Perjéssy is.

Viszont Angyal⁴⁶ szerint: a szervezetbe való belépés, annak *gyűlésein való részvétel* már rendszerint ide vonandó, mert a belépéssel és a gyűléseken való jelenléttel már túllépték a passzivitás határvonalát, amennyiben itt az eszméhez való aktív-jellegű csatlakozás ismérvei forognak fenn.

Angyal véleményével ellentétes álláspontot foglalt el a *passzív részvétel* fogalmi körének megvonásánál Heller, Degré és Isaák.

Heller⁴⁷ szerint: az *egyszerű jelenlét* valamely mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggő gyülekezeten, esetleg a mozgalmat szolgáló érvelésre nyilvánított helyeslés stb. csupán *passzív részvétel*.

Degré⁴⁸ szerint: a mozgalomban vagy a szervezkedésben való egyszerű tagság-vállalás, a gyülekezeten való részvétel még nem meríti ki a *tevékeny részvétel* fogalmát.

Isaák szerint⁴⁹: a pusztán tagul belépőt csak eshetőleg, a feljelentés elmulasztása miatt (8. §. 1. bek.) lehet büntetni.

Felfogásom szerint: a *részvétel* akkor *tevékeny*, ha a tettes cselekvősége olyan közreműködés, amelyik a mozgalom vagy a szervezkedés *rész-cselekményének* tekinthető.

Az ismertetett irodalmi felfogások között az, *összejövetelelen való résztvevés* tekintetében — az enyhébb és a szigorúbb állásfoglalás között a

középutat választva — az *összejövetelelen való egyszerű résztvevést*, ha a pusztá jelenléthez *semmi más pozitív cselekvőség* (például helyeslő felszólalás, indítványtétel, jegyzőkönyvvezetés, helyzetismeretetés stb.) nem járul, nem tekintem *tevékeny részvételnek*.

Ha viszont a mozgalom *összejövetelelen* az egyszerű résztvevés *ismétlődik*, akkor — felfogásom szerint — az ismételten történt akár pusztá megjelenés és jelenlét is *tevékeny részvételnek* minősítendő, mert az *összejöveteleken való ismételt megjelenés a mozgalmat kétségkívül erősíti, előbbre lendíti, hacsak azáltal is, hogy a többi résztvevőben a mozgalom erejének, jelentőségének, lendületének a tudatát fokozza. Az összejövetelek résztvevőinek pusztá megjelenése a jelenlévőket tudat alatt is lelkesíti, bátorítja a további munkára, míg a mozgalmi tagoknak az összejövetelekről való elmaradása, meg nem jelenése a megjelenetekre bénítólag, lehangolólag hat.*

A röpcédulák készítését, terjesztését, új tagoknak a mozgalomba való bekapcsolását — az uralkodó irodalmi felfogással és a Kuria gyakorlatával egyezően — vitán felül *tevékeny részvételnek* kell minősíteni.

Abban a tekintetben, hogy a mozgalom a demokratikus államrend megdöntésére irányulónak tekinthető-e akkor, ha még egyetlen konkrét megdöntést eredményezhető cselekvést sem végzett — ugyancsak egybehangzóan az uralkodó irodalmi felfogással — arra az álláspontra helyezkedem, hogy nem az a lényeges, hogy a mozgalom végzett-e már valóságos *megdöntésre* irányuló cselekvőségeket, hanem hogy az *irány*, amelyet a mozgalom vett, amely felé haladni szándékozik, a *cél megvalósítása*, amelyre törekszik, a demokratikus államrend *megdöntését* eredményezné-e, ha a kitűzött cél valóra válnék.

Ez elvi állásfoglalásból logikusan következik, hogy a bűncselekmény szempontjából az sem releváns, hogy a mozgalom — erejénél és a rendelkezésre álló eszközöknél fogva — *pillanatnyilag alkalmas-e* a demokratikus államrend *megdöntésére*? Ugyanis a T. 1. § (1) és (2) bek.-ben meghatározott büntettek *veszélyeztető jellegű bűncselekmények*, amelyeket — a büntetőjogpolitika tanítása szerint — már csírájukban el kell fojtani, mert veszélyességüknél fogva már *embrionális állapotban* is fenyegetik az oltalmazott jogi tárgyat.

De a történelem tanítása szerint is minden uralomra jutott mozgalom, szervezkedés, először kicsiny, jelentéktelen, súlytalan indulás volt és csak idővel fejlődött oda, hogy nagy tömegeket magával sodorva, az érvényesülő rendet megdönthette. Ezért valamennyi kultúrállam büntető-törvénykönyve a még ily embrionális állapotban lévő mozgalmakkal szemben is büntetőjogi oltalomban részesíti az érvényesülő államrendet.

A megdöntésre közvetlenül irányuló esetleg elkövetett konkrét mozgalmi vagy szervezkedési cselekmények, vagy a megdöntésre *alkalmasság*, tehát nem fogalmi kelléke a T. 1. § (1) és (2) bek.-ben meghatározott mozgalmi és szervezkedési

⁴⁴ Bjt. 76. k. 7—9. l.

⁴⁵ Bjt. 79. k. 176. l.

⁴⁶ Angyal: i. m. 37. l.

⁴⁷ Heller: i. m. 12. l.

⁴⁸ Degré: Zsebkönyv. 652., 653. l.

⁴⁹ Isaák: Zsebkönyv. 546. l.

büntetteknek, hanem csupán a cselekmény *tárgyi súlyát* fokozó, minősítő körülményként eshetnek latba, illetve a megdöntésre irányuló egyes konkrét cselekmények, mint *sui generis* bűncselekmények minősülnek. Ez elemek a törvényes fogalom alkatrészének csupán akkor lennének tekinthetők, ha jogalkotó a tényálladékba alkatlemként őket beillesztette volna.

d) Az *előmozdítás*.

A Btk. 69. § 2. pontja az *előmozdítás* szóval határozza meg a bűnség fogalmát. Az *előmozdítás* tehát olyan tevékenység, mely technikusan értelemben a tettesi fogalom határain innen marad, azaz oly részvétel, mely bűnségnek minősülne, ha a Törvény nem emelné a tettesi cselekmény rangjára.⁵⁰

Véleményem szerint *előmozdítás* mindaz a cselekvőség, amely a mozgalmat a célja felé vezető úton segíteni szándékozik anélkül, hogy önálló cselekmény, kezdeményezés, vezetés, lényeges anyagi támogatás, vagy tevékeny részvétel lenne.

Igy például — egybehangzóan az uralkodó irodalmi felfogással — *előmozdításnak* minősül a mozgalom céljára nyújtott *pénzsegély* — ha nem tekinthető lényeges anyagi támogatásnak. — A *helyiség rendelkezésre bocsátása, írógép, sokszorosító-gép, papiros, járművek*, stb. rendelkezésre bocsátása, *tagdíj fizetése*, stb., stb.

Az *előmozdítás* konkrét *hatályossága* nem fogalmi eleme az *előmozdításnak*. Elegendő, ha a tettes azzal a szándékkal cselekedett, hogy a mozgalmat céljainak útján segítse, a mozgalmat céljához közelebb vigye. Hogy a nyújtott támogatás in concreto valóban előbbre juttatta-e a mozgalmat *vagy esetleg éppen gátolta*, avagy talán éppen a nyújtott támogatás tette azt tönkre, nem releváns. E körülmények az *előmozdítás* fogalmi körén kívüleső olyan körülmények, amelyek csupán a cselekmény tárgyi súlyát növelő, illetve azt csökkentő *minősítő körülményekként* értékelhetők.

Az *előmozdítás hatályossága* tekintetében Angyal⁵¹ azonos álláspontot foglalt el. A mozgalomra nézve in concreto hátrányos közreműködés éppúgy betölti az *előmozdítás* fogalmi kereteit, amiként a Btk. 69. §. 2. pontjánál a segítő tevékenységnek alkalmatlan, ügyetlen, esetleg hátráltató sőt akaratlanul eláruló volta, nem fosztja meg a közreműködést a bűnségély jellegétől.⁵²

V.

A nyomozati vallomások különleges jelentősége a konspirációs perekben

Az 1946: VII. tc. 1. §-ában meghatározott bűncselekmények nemcsak a veszélyeztetett jogi tárgy jelentősége tekintetében térnek el az ügy-

nevezett közönséges bűncselekményektől, de elkövetési módozatuk is lényegesen elhatárolja ezeket a többi, akár közönséges, akár politikai jellegű bűncselekményektől.

Míg a bűncselekménynek minősülő emberi cselekvőségek legtöbbjét rendszerint a bűncselekményen kívülálló, — tehát tanu — előtt szokták elkövetni (például rágalmozás, a gazdasági rend ellen elkövetett különféle bűncselekmények, sajtódeliktumok, izgatási bűncselekmények stb.) s pusztán abból a tényből, hogy valaki egy bűncselekmény létrejöttének tanuja volt, vele szemben az állam nem támaszthat büntetőjogi igényt, tehát az illető a bűncselekmény érdekkörén kívül marad, addig a T. 1. §-ában meghatározott sajátos bűncselekményeket úgyszólván sohasem követik el a mozgalom, illetve a szervezkedésen kívül állók előtt, nem hozzák azt kívülálló tudomására, illetve ha a mozgalmon kívülálló valaki a mozgalomról bármily módon hiteltérdeklő tudomást szerez, — és ezt a hatóságnak nem jelenti — önműködően reá is megnyílik az államhatalom büntetőjogi igénye, tehát a bűncselekmény érdekkörén belül kerül.

Ebből a sajátos joghelyzetből adódik az úgynevezett konspirációs perek *tanuhiánya*, e perekben többnyire nem tanúk, hanem csupán tettestársak szoktak szerepelni.

A *tettestársnak* pedig — akár vádlottársi, akár pusztán tanui minőségben is szerepel az eljárásban, — alapvető érdeke, hogy a való tényállásból csupán annyit és úgy fedjen fel, esetleg a valóságot akként fordítse el, ahogyan az neki és ezen keresztül tettestársainak a legkedvezőbb.

Nyilvánvaló tehát, hogy ez *érdekközösség* miatt — amihez gyakran a közös ideológiába gyökerező fanatikus, szolidáris együttérzés is járul — az ily perek vádlottai és ténytanui mindazokat a cselekvőségeket és tényeket, amelyek bűncselekményi tényálladékot valósítanak meg, illetve amelyek bűncselekményi tényálladáki elemként minősülhetnek — tagadásba vesznek, vagy azokat rejtteni igyekeznek.

Ezért az ily jellegű bűncselekmények tényállásainak felderítésénél egészen különleges jelentőségű feladatok és lehetőségek hárulnak a bűnvádi eljárás előkészítő szakaszának szerveire: a nyomozó hatóságokra. A nyomozó szervek gyors rajtaütése, a mozgalom minél gyorsabb ütemű felgöngyölítése, a bűnjelek azonnali biztosítása és a mozgalmi tagok összebeszélési lehetőségének kizárása azok az utak, amelyek az ilyfajta bűncselekmények tényállásainak megnyugtató felderítéséhez elengedhetetlenül szükségesek.

A nyomozati szakban a gyanúsított — ki ragadtatván környezetéből — át nem gondolva még cselekvőségei egyes elemeinek jogi értékét és főleg ki nem tanítva a jogi védekezés mesterfogásaira, sokkal inkább közli maradéktalanul a való tényállást, mint az eljárás későbbi szakaszaiban, amikor már a törvényadta bővebb lehetőségek közepette maga is tudatára ébredhet, hogy milyen védekezéstől várhat magára és eszméltársaira nézve legkedvezőbb eredményt.

⁵⁰ Angyal: i. m. 38. l.

⁵¹ V. ö. Angyal: i. m. 38. l.

⁵² Angyal: Tankönyv, I. k. 294. l. és i. m. 38. l.

Az elmondottak megvilágítják azokat az okokat, amelyek miatt a T. I. §-ában meghatározott bűncselekmények miatt folyó eljárásokban a bizonyítékok felvétele és megőrzése szempontjából a nyomozati és általában az ügynevezett *előkészítő szaknak* miért van különleges jelentősége, s hogy ez eljárásokban a való tényállás meg-

állapításánál a bíróságnak miért kell a nyomozás, illetve az előkészítő eljárás során tett s a főtárgyaláson legtöbbször visszavont vagy módosított vallomásokra, mint bizonyító eszközökre a *szokott-nál nagyobb mértékben* támaszkodni.

Dr. Olti Vilmos.

A terhelt nyomozati vallomása

Dr. Olti Vilmos éles jogi elemzéssel írt tanulmányának V. fejezetében néhány olyan megállapítás foglaltatik, mely indokoltá teszi a téma újabb megfontolását és megvilágítását. Szerzőnek a vitát kihívó egyik megállapítása az a kijelentés, hogy általánosságban »a nyomozati szakban a gyanúsított át nem gondolva még cselekvősegei egyes elemeinek jogi értékét és főleg ki nem tanítva a jogi védekezés mesterfogásaira, sokkal inkább közli maradéktalanul a való tényállást, mint az eljárás későbbi szakaszaiban...« A másik az, hogy különösképpen politikai perekben »a való tényállás megállapításánál a bíróságnak a *szokott-nál nagyobb mértékben* kell támaszkodni az előkészítő eljárás során tett s a főtárgyaláson legtöbbször visszavont, vagy módosított vallomásokra, mint bizonyító eszközökre«.

A fenti megállapítások szükségessé teszik, hogy emlékezetbe idézzük az eljárási törvény intézkedéseit a terhelt és terhelttársai nyomozati intézkedéseit a terhelt és terhelttársai nyomozati és főtárgyalási vallomásainak kivételére vonatkozóan és megvizsgáljuk a nyomozati vallomás visszavonhatóságának problémáját úgy általánosságban, mint abból a szempontból, hogy politikai bűnperekben indokolt-e ennek a kérdésnek a rendestől eltérő különleges elbírálása.

Annak előrebocsátásával, hogy a demokratikus állami rend s a köztársaság védelmének fontosságát, általában a közületi érdekek védelmét a mai tektonikus időkben elsőrendű fontosságúnak és tényleges támadóival szemben a törvény teljes szigorának alkalmazását indokolt-nak és kötelezőnek valljuk, mégis szót kell emelnünk a bizonyítékok mérlegelésének kétfélesége, ill. a bűncselekmény tárgyhöz képest a bifurkált ítélkezés kialakításának gondolata ellen.

A modern eljárási jogok a terhelti beismerést régen letaszították a *regina probationum* trónusáról. Szigorú rendelkezések határozzák meg, hogy az ítélkező alapjául csak az esetben fogadható el, ha egyéb, különösen tárgyi bizonyítékok valódiságát valószínűsítik és megerősítik. Lehet, hogy éppen az eljárási jognak ezek a materiális igazság érvényesülése védelmében létesült garanciális rendelkezései hozták magukkal, hogy a nyomozati eljárás során oly gyakran nem tartatnak be a Bp. 135. §-ának a pszichikai és fizikai kényszerítés minden válfaját tilalmazó szabályai. Mert ha a terheltnek *bármilyen módon* megszerzett beismerése folytán sikerül a nyomozó

közegeknek a bűncselekmény elkövetését alátámasztó tárgyi bizonyítékokra is szert tenni, akkor a materiális igazság érvényesülése szempontjából — de csakis ebből a szempontból — voltaképpen érdektelenné és másodrendűvé süllyed az a kérdés, törvényes vagy törvényellenesen tiltott módon jutottak-e a cselekmény beismeréséhez.

Más esettel állunk szemben azonban, ha a megszerzett pusztán beismerést nem támasztják alá egyéb bizonyítékok. S e tekintetben nem lehet különbség politikai és nem-politikai bűncselekmény között, ha nem akarjuk, hogy az egyéni biztonság és az állam és társadalom jogrendje is egyidejűleg illuzóriussá legyenek. Utóbbi esetben, mikor a nyomozati beismerést tárgyi bizonyítékok nem erősítik meg, rendszerint kétféle tényállás kerül a bírói mérlegelés serpenyőjébe. Az egyik, mely a visszavont rendőrségi beismeréseken alapszik, a másik, mely a vádlott vagy vádlott-társak későbbi főtárgyalási vallomásai alapján állapítható meg. Idevonatkozóan legyen szabad idéznem most azt az érvelést, melyet egy államfelforgatási bűnperben az 1930. évben a bíróság előtt elmondott védőbeszédekben fejtettem ki s ami, ha helytálló volt akkor, nincs okom azon ma sem változtatni. Lokigailag elképzelhetetlen, — mondtam — hogy vádlottak állítólagos olyan cselekvősegekről, amelyekről rajtuk kívül senki tudomással nem bírt és amelyekre nézve velük szemben tárgyi bizonyíték rendelkezésre nem áll, *önként* beismerő vallomást tegyenek. A józan ész tiltakozik ennek feltevése ellen. Mert nem lehet elképzelni, hogy valaki beismerő vallomást tegyen önmaga ellen, amely vallomásnak következményeképp főbenjáró bűncselekmény címén évekig tartó súlyos szabadságvesztés büntetéssel sújtassék. Mivel lehetne indokolni lélektanilag egy ilyen önkéntes beismerést? Csak egyetlen indok volna elképzelhető: a tántoríthatatlan elvhűség, amely a felforgató politikai meggyőződést nyíltan, vallja és hirdeti és a reá váró legsúlyosabb büntetés dacára kész a mártíromság vállalására. Volt már ilyen eset is. Viszont, ha a főtárgyaláson tiltakoznak és elhárítják maguktól a kommunista meggyőződés ódiumát, mivel lehetne akkor az állítólag önkéntes nyomozati beismeréseket észszerűen megmagyarázni. Semmivel, erre nincs magyarázat. Ha pedig így van, akkor nyíltan és ítéletileg meg kell állapítani, hogy a visszavont

rendőrségi beismerő vallomások, miután azoknak elhíhetőségét sem logikailag, sem pszichológiailag indokolni nem lehet, egyéb bizonyítékok által pedig megerősítve nincsenek, az ítékezés alapjául el nem fogadhatók. Meg kell fordítani tehát azt a formulát, amely hasonló esetekben az ítéleti indokolásokban stereotíp módon visszatérni szokott — utalva a Bp. 305. §-ának 1. bekezdésére — s amely szerint a nyomozati beismerés visszavonását nem lehet elfogadni, mert vádlottak a visszavonást kellően indokolni nem tudták. És azt kell mondanom: Nem szükséges, hogy vádlottak a visszavonás indokait a főtárgyaláson perrendszerűen igazolni tudják. Nehéz ez, sőt, majdnem lehetetlen, mert ha a vádlottak közül egy-egy merészelné is magának bátorságot venni, hogy perrendellenesen eljár nyomozóközegek ellen panaszt, vagy feljelentést tegyen, a bizonyítás aligha fog sikerülni neki. Elég az, ha *józan észokokkal nem lehet indokolni, hogy ellenük szóló bizonyítékok hiányában miért tettek a vádlottak a rendőrségen olyan beismerő vallomást, amelyeket később visszavontak.* Például, a vádlottak egy része a nyomozat során beismerete, hogy röpíratokat kapott és terjesztett, anélkül, hogy közülük bárkinél egyetlen röpírat találtatott volna.

Auer György az *Angyal-émlékkönyvben* »A terhelt kihallgatása és vallomása« c. tanulmányában többek között írja »...őszintétlen volna oly felfogás, hogy a terhelt az igazság érvényesülését saját érdekei fölé helyezze... tehát nem kötelezhető a terhelt az igazság felkutatásában való részvételre... A beismerés értékelésénél fontos, hogy a beismerés indoka is (megbánás, egyéb kétségtelen bizonyíték hatása) felderítve és jegyzőkönyvbe foglalva legyen. Ezek az indokok adnak alapot arra a következtetésre, hogy a terhelt a beismerést utóbb nem fogja visszavonni, és így arra mint bizonyítékra a további eljárás során is számítani lehet...« *Vámbéry* (Bűnvádi perrendtartás tankönyve 1916) rámutat a latin paroemiára: *nemo auditur perire volens* és hozzáteszi: »indokolatlanul visszavont beismerés mellett ugyan lehetséges elítélés, de az előkészítőeljárás során tett, s a főtárgyaláson visszavont beismerés, ha a vádat egyéb bizonyíték nem támogatja, felmentéshez szokott vezetni.« (Ez az optimisztikus kijelentés persze még az 1916. évi kiadásban foglaltatik.)

Auer értekezése a visszavonásokkal szembeni védelmet lényegileg a perrendi előírások szigorú betartásában jelöli meg. Gyakran azonban az is merő formalitássá süllyed. Mert nem egyszer előfordul, mikor formailag az összes szabályok perrendi betartását a kihallgatási jegyzőkönyv záróciikkében a terhelt külön és nyomatékosan elismeri és mégsem lehet elzárkózni a lélektanilag alátámasztott indokolt aggodalomtól, hogy miért és hogyan hangzott el ez a beismerés, ha egyéb terhelő bizonyítéknak nyoma sincs.

Önmagában az a tény, hogy alig tudunk esetéről, amikor a terhelt a Bp. 134. §-ában biztosított jogával élne s a nyomozás során a vallomás-

tételt megtagadná, mutatja, hogy a terhelt védelmére szolgáló törvényes biztosítékok alig érvényesülnek s a büntetőhatóságok azokat — mint *Vámbéry* írja 13 évvel később *dr. Fürst* Istvánnak »A vádlott és az elítélt joga a bűnv. eljárásban« (Szociáldemokrata Jogászok Könyvtára 1939) c. könyvéhez írt előszavában, — »inkább kényelmetlen formaságoknak és elméleti sallangnak tekintették, mint az igazság érvényesülését célzó rendelkezésnek«. Egyébként nem hűnyök szemet a tény előtt sem, hogy a terhelti vallomás megszerzése és értékelése tekintetében voltaképpen a mai napig mindenütt a világon, tehát *intra muros et extra*, nagyjában azonos törvényes garanciális rendelkezések ellenére, az elmúlt inkvizitorius eljárás csökevényei érvényesülnek a gyakorlatban. Talán alig van törvény, mely inkább volna *papírtörvény*, mint ezek a csak látszatra betartott garanciális rendelkezések. Csak egy-egy legsúlyosabb bírói tévedés szokta a közvélemény figyelmét ráirányítani arra, hogy a törvény rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása nem szolgálja feltétlenül a jogrend és a társadalom védelmének érdekeit. A közelmúlt méreteiben irtózatossá politikai bűncselekményei után pedig, úgylátszik, egyesek elméletileg is igazolni kísérlik azt az álláspontot, mely úgy a törvény, mint a lélektan áthághatatlan szabályaival ellentétben áll.

A mi Bp.-nak 130—140. §-aiban, valamint 305. §-ában szabályozza a terhelt kihallgatását. E szakaszok kétségtelen értelme szerint a terhelt kihallgatása elsősorban a védekezés céljait szolgálja és csak másodsorban és kiegészítőleg lehet a valóság megállapítására alkalmas forrás. Ugyanígy a többi államok eljárási joga abból az általánosan elfogadott alapelvből kiindulva, hogy senki sem kötelezhető gyanúsítás esetén beismerő vallomás megtételére, előírja, hogy a gyanúsított kihallgatása csak eszköznyújtás a védekezésre. Ez az alapelv maga talán vitatható, — írja ugyan *Löwe* ismert *Strafprozessordnung*-ában — tény azonban, hogy ma minden állam büntetőeljárásának vezető gondolata. Sőt, a tiszta vádper nem is ismeri a terhelt kihallgatását, csak önkéntes nyilatkozatát fogadja el. Így pl. Angliában, ahol csak akkor engedik vallomásra a gyanúsítottat, ha a tanúk esküjét hajlandó letenni. Folyik ez abból, hogy a terhelt ügyfél, nem pedig vizsgálati tárgy és a bizonyítás eszköze, akit — mint a középkori nyomozóeljárásban — a vélelmezett bűnösség beismerésére lehetett kényszeríteni. Kihallgatása pedig a számára nyújtott jog, de a vallomástétel nem kötelezettsége. Persze, ha él vele, úgy a BP. 139. §-a értelmében beismerő vallomása, mint önálló bizonyíték, szabadon mérlegelhető és a döntés indokául elfogadható.

Mindez egyébként független attól, hogy az individualisztikus, vagy az összesség érdekeit előtérbe helyező büntetőjog elsőbbségéből indulunk-e ki vagy sem. Szigorúan perjogi szempontból nézve, ez egyszerűen az eljárás megbízhatóságának és a bírói tévedések elkerülésének kérdése. Ezért írja elő a francia Code d'instruction

crimelle 1897 december 8-i novellája, hogy a terhelt kihallgatásánál meg kell engedni a védő jelenlétét. Végeredményben minden büntetőeljárás jog nem a bűnös, hanem az ártatlan egyén szabadságjogainak és személyes szabadságának biztosítása, — védelem az önkény és visszaélések ellen. Ezt szolgálják minden perjognak parancsai és tiltó rendelkezései, az államnak saját hatalmát mederbeszorító, önkorlátozó intézkedései. A jogállam jogszabályaival örökösödik afölött, hogy megvédje az esetleg ártatlanul gyanúsítottat a nem-nyilvános nyomozati eljárás bizalmas légkörében is az állami hatalmat gyakorló esetleges túlzásaival, ügybuzgó öngazolásával, vagy a jószándékú vadászszenvédély kilengéseivel szemben. Sőt a gonosztevőt sem taszítja ki a jognélküliség állapotába és módot kíván adni annak is, hogy védekezhessen a visszaélések ellen. És helytelen volna a perjogok ezen századok harcai által kitermelt alapelvei ellen szembe-kezegetni azt, hogy az eljárási jog sem vonhatja ki magát az új eszmék befolyásától és az ártatlanul gyanúsítottak védelme nem kívánja meg »a terhelt szubjektív jogainak célszerűtlen halmazását«. Mert nincs nagyobb közösség-védelmi feladat, mint hogy a közt alkotó egyének biztonságát minden irányban, tehát ebben az irányban is, körülbástyázzuk. Az egyéni biztonság megvédésével nemcsak a legbecsesebb egyéni jogot védjük, de teljesítjük a legfontosabb közösségi feladatot is. Közösségvédelem pedig jogtisztelet nélkül elképzelhetetlen.

De nem helytálló *Oltinak* a bifurkációt igazolni kívánó az az indokolása sem, hogy a

közönséges bűncselekmények leg többjét a bűncselekményen kívülállók előtt szokták elkövetni, amíg az 1946. VII. t.-c.-ben meghatározott bűncselekményeket, úgyszólván soha sem követik el tanuk előtt. Ez az érvelés nem meggyőző. A bűncselekményeket általában és így a többek között példaképpen felhozott gazdasági rend ellen elkövetett különféle bűncselekményeket sem szokták extraneus tanuk előtt elkövetni. Amiképp ezeknél, úgy a politikai bűncselekményeknél is nem a lazább bírói mérlegeléssel s a megnyugtató nem nyújtó ítélezéssel kell segíteni a bizonyítékok elégtelenségén, hanem a nyomozóközegek tehetségesebb, éberebb, modernebb és körültekintőbb munkájával. Nem szabad feledni, hogy a modern közbiztonsági szervezet feladatkörét akkor látja el igazán jól, ha éber örökösödés nem a bűncselekmények elkövetése után lép közbe, hanem azokat elkövetésük előtt tudja megakadályozni. Az ú. n. »ártalmas egyének« kiszolgáltatottsága perrenden kívüli bánásmódnak felújítaná a középkori büntetőeljárás bifurkációját *nobiles* és *populus* közt, — akármilyen szükségességi vagy államraison jogcíme alatt történne is ez. A bizonyítékok mérlegelése tekintetében semmi esetre sem lehet különbség közönséges bűnügy és politikai bűnper között. Elítéléshez sem itt, sem ott a gyanú vagy gyanújel (indicium) nem lehet elég, a bíróság ítéletét csak bizonyítékok alapján, nem pedig félhomályban, visszavont vallomások és kétes következtetések ingatag talaján hozhatja meg.

Dr. Berend Béla

Magyar jogszabálytöredékek a Burgenland házassági jogában

1. Több mint 28 esztendővel ezelőtt, a Saint-Germain-en-Laye-ben 1919 szeptember 10-én megkötött államszerződés 29. cikkén alapuló határvonalmegállapítás a nyugatmagyarországi területeket, az ú. n. »Burgenland«-ot Ausztriához csatolta. Az 1921 január 25-én kelt szövetségi alkotmánytörvény (BGBl. 85. szám) 6. §-a Burgenlandban hatályban volt magyar jogot további intézkedésig fenntartotta. Ezt az alkotmánytörvényben kilátásba helyezett további intézkedést a magánjog tekintetében az osztrák szövetségi kormány 1922 május 29-én kelt rendeletével (BGBl. 315. szám) foganatosította, melynek 1. §-a értelmében a *Burgenlandban korábban hatályban volt magyar magánjog helyébe 1922 június 15-én kezdődő hatállyal az Ausztriában érvényes magánjog lépett.*

Az osztrák magánjog szabályainak a Burgenlandra történt kiterjesztése alól *egyedül a házassági jog képezett kivételt.* Az 1922 május 29-én kelt rendelet (BGBl. 315. sz.) 9. § 2. bek. ugyanis kimondotta, hogy a házassági jogra és a házassági ügyekben való eljárásra vonatkozó, Ausztriá-

ban érvényes jogszabályok csak 1924 január 1-én és ezenfelül is csak akkor lépnek hatályba, ha ezt megelőzőleg a burgenlandi országgyűlés azt nem kívánja, hogy a házassági jog hatályban lévő magyar jogszabályai továbbra is fennmaradjanak. Utóbb, 1922 október 12-én a burgenlandi országgyűlés elhatározta a magyar házassági jog szabályainak további fenntartását; ez a határozat az osztrák törvénylapban az 1922 december 19-én kelt igazságügyminiszteri rendelettel (BGBl. 913. sz.) hirdettetett ki. A magyar házassági jog szabályait az osztrák intézményekkel, különösen az osztrák közigazgatási szervezettel és hatósági berendezkedéssel a szövetségi igazságügyminisztérium 1922 május 29-én kelt, túlnyomórészt alaki jellegű szabályokat tartalmazó rendelete (BGBl. 316. sz.), az ú. n. »burgenlandi házassági jogi novella« hozta összhangba.¹

¹ Mindezeket részletesen lásd: *Ujlaki*: »A magyar jog sorsa az Ausztriához és Lengyelországhoz csatolt területeken«, Budapest, 1932. 9, 13, 20, 39. és köv. 1.

2. A Burgenland bekebelezésétől kezdve tehát Ausztriában kétféle, egymástól merőben különböző házassági jog, a vallásos színezetű, erősen tagozott régi osztrák házassági jog és a kötelező polgári házasság intézményén alapuló burgenlandi magyar házassági jog volt hatályban. Ezekhez járult utóbb katolikusok számára ismét a katolikus egyházi házassági jog, az új osztrák konkordátum (1933) alapján ugyanis 1934 május 1-től kezdve a katolikusok választási jogot nyertek arra, hogy egyházi házasságot köthessenek, mellyel az egyházi jog szabályainak vetették magukat alá vagy állami hatóság előtt kössék meg a házasságot, aminek folyamánként nem az egyházi, hanem a polgári jogszabályok hatálya alá kerültek.

Ausztriának a német birodalommal történt egyesítése azután döntő változtatást, alapvető új szabályozást hozott. Az 1938 július 6-án kelt 131. §-ból álló »Törvény, a házasságkötés és a házasságfelbontás jogának Ausztriában és a birodalom egyéb területein való egységesítéséről« (RGrBl. I. 807. lap, Gesetzblatt für das Land Österreich [Gbl.] 244. sz., a továbbiakban röviden »egyesítő törvény«), amely 1938 augusztus 1-én lépett hatályba, valamint az ennek végrehajtása és kiegészítése tárgyában 1938 július 27-én kiadott 90 §-ból álló rendelet (RGrBl. I. 923. l., Gbl. 302. sz.) egész Ausztriában bevezette a kötelező polgári házasságot és minden egyházi házassági törvényalkotást és házassági bíráskodást megszüntetett. Amint a törvény címéből is kitűnik, az csak a házasságkötés és házasságfelbontás új szabályozását tartalmazza, a házassági jog egyéb kérdéseiben (pl. eljegyzés, házastársak jogviszonyai, házassági eljárási jog stb.) a korábbi magánjogi és perjogi szabályok maradtak hatályban; ez Köstler² helyes megállapítása szerint nem szolgált a világosság és áttekinthetőség előnyére, annál kevésbbé, mert az egységesítő házassági törvényt számos kiegészítés útján ismételtelen módosították, ami a jogállapotot teljesen szakadozottá tette. Ez a helyzet Ausztria függetlenségének helyreállítása után sem változott, mert a házassági jog egyes kérdéseit szabályozó 1945 június 26-i törvény (StGrBl. 31. sz.) az osztrák házassági jogból csupán a jellegzetesen nemzeti szocialista rendelkezéseket távolította el.³

3. A mondottakból következik, hogy a Burgenlandban az Ausztriához csatolástól egészen (az 1938. július 6-án kelt egységesítő törvény hatálybalépéséig, vagyis) 1938. évi augusztus hó 1. napjáig a házassági jog tekintetében — a szóbanforgó időszak alatt eszközölt kisebb módosításokkal — magyar jogszabályok, nevezetesen: a házassági jogról szóló (Ausztriában »burgenlandi házassági törvény«-nek nevezett) 1894: XXXI. t.-cikk, az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIV. t.-cikk, valamint a polgári perrendtartásról szóló 1911: I. t.-cikknek a házassági ügyek-

ben való eljárásról szóló tizenegyedik címe voltak hatályban.

Míthogy pedig az egységesítő törvény csak a házasságkötés és házasságfelbontás jogát szabályozta, egyes magyar házassági jogi szabályok a Burgenlandban 1938. augusztus 1. napja után is hatályban maradtak.

Nem kell azt hinnünk, hogy az alább ismertetendő magyar jogszabályok hatálybantartása valamely törvényhozási elgondoláson alapul. Ezeknek a szabályoknak a hatálybanmaradása egyedül törvényszerkesztési technikának a folyománya. Az egységesítő törvény 128. §-a és a végrehajtási utasítás 87. §-ának (1) bek. szerint ugyanis az osztrák jognak azon rendelkezései, amelyek olyan tárgyakat érintenek, melyeket az egységesítő törvény szabályoz, annak életbelépésével hatályukat veszítik. E rendelkezésből viszont a contrario következik az egységesítő törvény által nem érintett korábbi jogszabályok — így a Burgenlandban kevés számú magyar jogszabály hatályának fennmaradása.

4. A Burgenlandban hatálybanmaradt magyar jogszabálytöredékek a következők:

a) *Eljegyzés.*⁴ Az egységesítő törvény az eljegyzés intézményét nem szabályozza. E jogintézmény tekintetében ezért hatályosak ma is Ausztriában az Optk. 45. és következő §-ai, Burgenlandban pedig a magyar házassági törvény 1—5. §-ai.

A két terület életviszonyainak és jogfejlődésének hasonlóságából is következik, hogy az eljegyzésre vonatkozó osztrák és magyar jogszabályok között lényegbevágó különbségeket nem találunk.

Az Optk. 45. §-a a magyar házassági törvény 1—2. §-aival egyezően állapítja meg, hogy az eljegyzésből a házasság megkötésére kereseti jog nem származik, s hogy semmis bármely teljesítés kikötése arra az esetre, ha a jegyesek a házasságot meg nem kötnék.

Mindkét jogrendszer szerint ha az eljegyzést közös megegyezéssel bontják fel, vagy a visszalépésre mindkét jegyes okot szolgáltatott, törvényes kártérítési kötelezettség nem keletkezik. Kártérítésnek tehát csak abban az esetben van helye, ha az egyik fél a másik akarata ellenére lépett vissza. Kártérítésre mindkét jog szerint alaptalan visszalépésnél a visszalépő, indokolt visszalépésnél pedig a visszalépéshez az okot szolgáltató fél köteles. Míg azonban az Optk. 46. §-a és az ehhez fűződő joggyakorlat csak a másik jegyesnek biztosít kártérítési igényt, addig a magyar házassági törvény 3. §-a a jegyes rokonainak is megadja a kártérítési és visszakövetelési jogot, s emellett a 3., 4. és 89. §-ok — az Optk. által nem ismert — részletes szabályokat tartalmaznak a kártérítési és visszakövetelési jog érvényesítése, engedményezése, végrehajtása és öröklése tekintetében. Itt jegyzem meg, hogy a magyar házassági törvény 89. §-ának hatályban-

² Rudolf Köstler: Österreichs Eherecht, III. Aufl. Wien, 1947. 2. l.

V. Köstler id. m

⁴ V. ö. Köstler id. m. 2. l, továbbá Karl Wolff: Grundriss des Österreichischen Bürgerlichen Rechts, III. Aufl. Wien, 1946. 320. l.

maradását nyilván e §-nak az eljegyzés szabályai-val való összefüggése magyarázza.

Míg a magyar házassági törvény 5. és 89. §-ai szerint a kártérítési és visszakövetelési jog az eljegyzéstől való visszalépéstől, (illetőleg a 89. §. esetében a házasság felbontásától) számított egy év alatt évül el, addig az Optk. az eljegyzésből származó igények elévüléséről nem tartalmaz külön rendelkezést. Ekként az Optk. szerint az ilyen igények tekintetében is az 1489. §-ban meghatározott hároméves elévülési idő az irányadó.

Míg a magyar házassági törvény 3. §-a szerint a visszalépő vagy a visszalépésre okot szolgáltató jegyes köteles azt, amit neki a másik jegyes vagy annak rokona a kötendő házasság okából ajándékozott, vagy az eljegyzés jeléül adott, természetben visszaadni, vagy ha ennek helye nem lehet, értékét gazdagodása erejéig megtéríteni, addig az Optk. eljegyzésre vonatkozó szabályai ilyen rendelkezést nem tartalmaznak. Ez azonban a dolog lényegén mit sem változtat, mert a jegyajándékok az optk. 1435. §-a és az ehhez fűződő bírói gyakorlat szerint alaptalan gazdagodásként visszakövetelhetők, még abban az esetben is, ha nem a jegyes és nem a jegyes rokona, (magyar házassági törvény 3. §.) hanem harmadik személy az ajándékozó. Ha azonban az ajándékozó haramadik személy, ajándékát csak abban az esetben követelheti vissza, ha őt magát a házasság elmaradásában vétkenység nem terheli (Optk. 1247. §.). A magyar házassági törvény 3. §-a szerint, ha a házasság okából adott ajándék természetben nem adható vissza, annak értékét a megajándékozott gazdagodása erejéig tartozik megtéríteni. Osztrák jog szerint, ha a megajándékozott jóhiszemű, csak azt tartozik visszaadni ami az ajándékból még megvan.

A kötendő házasság okából tett ajándékozási ígéret ilyen esetben mindkét jog szerint hatályát veszti.⁵

b) *Ágytól és asztaltól való elválás.* A házasság felbontására vonatkozó osztrák és magyar jogszabályok (Optk. 115. és köv. §-ai és 133. és köv. §-ai, továbbá a magyar házassági törvény 104. és köv. §-ai) helyébe 1938-ban az egységesítő törvény rendelkezései léptek. Azt, hogy a magyar házassági törvénynek az ágytól és asztaltól való

⁵ V. ö. Köstler id. m. 2. és köv. 1.

elválásra vonatkozó rendelkezései (104. és köv. §-ok) részben mégis hatályban maradtak, az egységesítő törvény átmeneti intézkedései magyarázzák.

Az Optk. 103. §-a és a magyar házassági törvény 104. §-a szerinti ágytól és asztaltól való elválást ugyanis ma már nem engedélyezik Ausztriában, ha azonban ez régebből fennáll, az az egységesítő törvény 114. és 115. §-ai alapján érvényben marad mindaddig, amíg a házastársak az életközösséget ismét fel nem veszik, vagy az ágytól és asztaltól való elválasztást az új törvény szerinti felbontásra át nem változtatják. Ehhez elegendő az ágytól és asztaltól elválasztott házastársnak az illetékes járásbírósnál előterjesztett kérelme (nem kereset). Ez azután perenkívüli eljárással megállapítja, vajjon az ágytól és asztaltól való elválasztás megtörtént-e, s hogy a házastársak az életközösséget nem állították-e helyre. A hozott bírói határozat az új törvény szerinti bontóítélettel egyenértékű. Ha ez jogerős, a házassági kötelék fel van bontva, és mindegyik fél ismét házasodhatik. Egyébként semmi sem változik, csak a tartásdíjra vonatkozólag a jövőre nézve az egységesítő törvény rendelkezései (111. és 115. §-ok, negyedik végreh. ut. 1941. okt. 25. RGBl. I. 654. old. 2. §.) érvényesek.^{6,7}

5. § A mondottak szerint: a házassági jogról szóló 1894 : XXXI. t.-c.-nek az *eljegyzésről* szóló I. fejezete (1—5. §§-ok), a *házasság megszűnéséről* szóló V. fejezetének 89. §-a és az *ágytól és asztaltól való elválásról* szóló VI. fejezetéből a 105. és 106. §-ok azok a mozaikdarabok, amelyek a Burgerlandban jelenleg is hatályban vannak. A házassági törvény egyéb rendelkezései, valamint az állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIV. t.-c. rendelkezései az egységesítő törvény 128. §-a alapján, az 1911 : I. t.-c. tizenegyedik címe pedig az egységesítő törvény 108. §-ának kifejezett rendelkezése alapján veszítették hatályukat.

Dr. Ujlaki Miklós

⁶ V. ö. Köstler id. m. 42. 1.

⁷ A teljesség kedvéért itt jegyzem meg, hogy az egységesítő törvény (első) végrehajtási utasításának 52. §-a olyan átmeneti jellegű rendelkezést tartalmaz, amely szerint a magyar házassági törvény 57. §-ának (1) bekezdésében és 83. §-ában körülírt határidők eltelte esetében is, az egységesítő törvény életbelépése előtt keletkezett semmiségi és bontókok támogató bontókként érvényesíthetők.

A közös megegyezéssel történő házasságfelbontások*

A házassági szerződés nem vonható azonos elbírálás alá valamilyen más kötelmi jogi szerződéssel, mert amíg ennek általános érvényű szabályozása minden korban egyforma, a házassági szerződést, annak megkötését és felbontását a változó korszakok hatása alatt különféleképpen szabályozták. A házasság a belőle származó gyermekekkel család lesz, a család pedig minden nép-

* A Magyar Jogászok Szabad Szakszervezetében tartott előadás.

közösségnek, nemzetnek alapsejtje. A nemzetnek kétségtelenül az az érdeke, hogy minél több egészséges, feladatát zavartalanul betölteni tudó, boldog harmónikus életet élő családja legyen, ebből ered a házasság közérdekű vonatkozása. A család egybetartása, az egyszer megkötött házasságok fenntartása tehát közérdek.

Emellett a közérdek mellett azonban az egyes egyének magánérdeke is szót kér és a magánérdeket is szem előtt tartó jogrendszernek

a házasság felbontását az egyén érdekében megengedik akkor, ha ennek földi boldogulása ezt megkívánja. A házasság fenntartásához fűződő közérdek és a házasság felbontását kívánó magánérdek összhangba hozása a jogalkotó szerv feladata és a kor eszméinek megfelelően attól függően, hogy a közérdek vagy a magánérdek kerül-e előtérbe, történik a házasság felbontásának nehezebb tétele vagy könnyítése.

A mai kor uralkodó eszméje a demokrácia. Kétségtelen, hogy a demokratikus felfogással egyértelmű az egyénnek minél nagyobb cselekvési szabadsága, saját ügyeiben való önrendelkezési jogának elismerése, de az sem szorul bizonyításra, hogy a demokratikus államokban is épp úgy figyelembe veendő a házasság fenntartásához fűződő állami érdek is.

Érdekes eredménnyel jár, ha ezzel kapcsolatban egy pillantást vetünk Szovjetországra házasságjogának szabályozására. A Szovjetunió megalakulása után nemsokkal kiadott, a házasságról, családról és gyámságról szóló törvénykönyv a házasság fenntartásához fűződő közérdeket teljesen háttérbe szorítva, az egyéni magánérdeket helyezte előtérbe. Akik ténylegesen együttéltek, azoknak együttélését házasságnak ismerték el, akár jegyzékbe foglalt, bejegyzett volt ez a házasság, akár nem. Amennyiben a házasság bejegyezve nem volt, vitás esetekben a bíróság előtt indított eljárásban volt bizonyítható a tényleges házassági együttélés. A házasság felbontása pedig — akár jegyzékbe foglalt, akár be nem jelentett házasságról volt szó — akár a házastársak kölcsönös beleegyezésével, akár bármelyik házastársnak egyoldalú kívánságával volt megszüntethető. A házasság megszűnésének tényét, amennyiben a válás jegyzékbe foglalása nem történt meg, ugyancsak a bíróság állapíthatta meg.

A házasság megkötésének ilyen alakszerűtlensége és a házasság felbonthatóságának ennyire könnyű volta azonban nem sokáig tartott. A család könnyű széteshetésének a közre nézve káros voltát a Szovjetunió is csakhamar felismerte és az 1920-as évek végétől kezdve egymásután jelentek meg azok a jogszabályok, amelyek a család fokozott megerősítését célozták. A sokgyermekes anyák fokozottabb mértékbeni megsegítése, az elvetelés megtiltása, a magánjogi és büntetőjogi jogsegély tartásdíj nem fizetése esetén és általában az anya- és gyermekvédelmi intézmények fokozott kiépítése mind erre mutat. Ezt a fejlődést betetőzte a Szovjetunió Legfelső Tanácsának az 1944. évi július hó 8-án kelt rendelete, amely a házasságkötésnél bevezeti az anyakönyvezési kényszert, a házasság felbontását pedig bírói eljárásra bízta. A rendelet 19. §-a kimondja, hogy csupán az anyakönyvezett házasságból származnak a házastársaknak azok a jogai és kötelességei, amelyeket a Szövetséges Köztársaságoknak a házasságról, családról és gyámságról szóló törvénykönyvei tartalmaznak. Azok pedig, akik a rendelet megjelenésekor tényleges, de nem anyakönyvezett házasságban élnek, anyakönyveztet-

hetik házasságukat a tényleges együttélés időtartamának feltüntetésével.

A házasság felbontását szabályozó szakaszok szerint a házasságot a bíróság bontja fel. A házasság felbontása iránt a népbírósághoz kérvény nyújtandó be a bontási kérelem indokainak feltüntetésével, a házastárs megidézendő a bíróság elé a másik fél által benyújtott felbontási kérelemmel vele való ismertetése, a felbontás iránti kérelem indokainak előzetes kivizsgálása és a bírósági tárgyalásra megidézendő tanúk megállapítása végett. A helyi hírlapban pedig hirdetményt kell közzétenni a házasság felbontására irányuló bírói eljárás megindításáról. A népbíróság a házasfelek kibékítésére tesz kísérletet, ezért mindkét házasfelet megidézi és szükség esetén a tanukat is kihallgatja. Ha a házasfelek kibékülése az eljárás során nem következik be, úgy a házasság felbontását kívánó házastárs a felsőbb bírósághoz fordulhat. Ez a bíróság bontja azután fel a házasságot, de csak az esetben, ha a megállapított bizonyítékok alapján a házasság felbontását valóban indokoltnak és multhatatlanul szükségesnek látja. Az ügyésznek pedig megadatott a lehetőség, hogy a házasságfelbontó eljárásba beavatkozhat.

A mult szabad házasságfelbontási rendszerével szemben ez a szabályozás lényeges szigorítást jelent. A házasság felbontása ezután csak per útján, bíróság által lehetséges, s a bíróságnak minden esetben jogában áll szabadon elbírálni azt, hogy a házasság felbontását feltétlenül szükségesnek tartja-e. A Jogtudományi Közlöny egyik tavaly megjelent számában Néway László kimutatta, hogy a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa e rendeletének életbélétetése óta eltelt másfél esztendő alatt a bíróságok igen gyakran éltek is az elutasítás jogával és az eléjük került esetek nagy részében nem bontották fel a házasságot.

A Szovjetunió házasságjogának e fejlődéséből láthatjuk, hogy alig több mint húsz esztendő tapasztalata megérlelték a szükségességét annak, hogy a házasság fenntartásához fűződő közérdek is szerephez jusson és a magánérdek javára tett nagyfokú eltolódás megszüntetésével a két érdek újból egyensúlyba hozassék.

Ha ezután vesszük vizsgálat alá a 6800/1945. M. E. számú, a házasság felbontását módosító rendeletet, azt kell látnunk, hogy e rendeletben foglalt szabályozás során a közérdek háttérbe szorításával a magánérdek fokozottabb védelme került előtérbe, különösen a közös megegyezéssel történő házasságfelbontás mikénti szabályozásával.

Elvben helyesnek kell elismernünk a közös megegyezéssel való házasságfelbontás lehetőségét. Azt látjuk ugyanis, hogy azokban a jogrendszerekben, ahol a házasság egyáltalán felbontható, a házasság felbontását közösen kívánó házastársak mindig megtalálják azt a jogi formát, amelybe burkoltan házasságuk felbontását elérhetik. Így van ez a házasság felbontását talán legszigorúbban szabályozó angol jogban is és így volt a rendelet megjelenése előtt nálunk is, ahol a Ht.

77. §. a) pontjának tényállásába burkolva történtek a közös megegyezéssel való házasság felbontások. Mert a bírói gyakorlat hiába fáradozott azon, hogy a törvény ilyen kijátszását fokozott szigorúsággal megkívánt feltételekkel megszüntesse, vagy legalább is csökkentse, ez legfeljebb csak azt eredményezte, hogy a bíróság előtt ügyesen hazudó és szerepüket jól betanult és eljátszó felek célhoz jutottak, míg annak a félnek, aki becsületesen megmondotta a valóságot, vagy elszólta magát — házasságát nem bontották fel. Az újból folyamatba tett bontóperben azután már ezek a felek is jobban megtanulták a leckét és így feltétlen bontóokról lévén szó, a formai kellékek megléte esetén a bíró a házasságot felbontotta. Kétségtelen, hogy ez a színjáték a bíróság tekintélyét is mélyen aláásta.

A közös megegyezéssel való házasságfelbontási lehetőség tehát megadandó a házasfeleknek, de csak akkor, ha már a bíróság megítélése szerint is a házassági viszony annyira feldúlt, hogy a házasfelek kibékülése, újbóli egymásra találása s ennek eredményeképpen a békés további együttélés már nem lehetséges.

A jelenlegi szabályozás szerint a házastársak közös megegyezéssel az esetben kérhetik a házasság felbontását, ha házasságkötésük óta legalább két esztendő már eltelt. Megfontolandó, nem kevés-e ez a két esztendő.

A mézeshetek elmulta után, az együttélés első idejében minden házasegyüttélésben vannak surlódások, veszekedések. Két, különböző életkörülmények között, más családban felnövekedett, egymástól eltérő természetű és igényű ember összehozása, az elvekből és szokásokból való kölcsönös engedést igényel és sok házasságban évekig eltart, amíg a kezdeti nehézségek elsimulnak s a házasfelek között az igazi boldog, békés együttélés lehetővé válik. Sok házasság bomlik fel ezek miatt a kezdeti nehézségek, ellentétek miatt, pedig ha ezekben az esetekben nem adnánk meg a bontás könnyű lehetőségét, bizonyára sokan a kölcsönös engedés álláspontjára helyezkedve megkísérelnék a béke helyreállításával az ellentétek elsimítását, s így a család nem hullana részeire.

Jelenleg a közös megegyezéssel való elválásnak nem előfeltétele, hogy a házasfelek bizonyos ideje már egymástól különváltan éljenek és így gyakran előfordul az a visszás helyzet, hogy az együttélő és egymással a legjobb viszonyban élő házasfelek kérik házasságuk felbontását. Nemrég történt, hogy a közös megegyezéssel való házastársak karonfogva együtt jöttek a tárgyalásra és a tárgyalás befejezte után a feleség a legszívélyesebb hangon kérdezte meg a férjét, hogy haza jön-e ebédre. Ily esetek gondolkodóba ejtik az embert, nem volna-e helyes a közös megegyezéssel való házasság felbontását csak egy bizonyos ideig való különélés után megengedni. Kétségtelen, hogy életközösségben élő házasfelek között nincs a házasság annyira feldúlva, oly mértékben megromolva, ami a házasság felbontását indokolná.

Ehhez kapcsolódó kérdés az, hogy nem kelene-e a bírónak megadni azt a jogot, hogy a házassági viszony feldultságának hiányában a közös megegyezéssel való házasság felbontási kérelmeket is elutasíthassa. Jelenleg a bírónak nincs erre lehetősége, ha a felek a bontásra irányuló kérelmüket fenntartják, a bíró további vizsgálatba nem bocsátkozhat és köteles a házasságot felbontani. Ebben az eljárásban elutasító ítéletet a bíró nem hozhat, mert vagy a kérelem értelmében ítélettel felbontja a házasságot, vagy ha a házasfelek a bontásra irányuló közös megegyezésüket fenn nem tartják, úgy az eljárást végzéssel megszünteti.

Láttuk, hogy az új orosz szabályozásban is a bíró bírálja el minden esetben azt, hogy a házasság felbontása valóban feltétlenül szükséges és indokolt-e, adjuk meg a magyar bírónak is azt a jogot.

Végül még meg kívánom említeni a 6800/1945. M. E. sz. rendelet azon intézkedését, amely a bírót megfosztja attól a jogáról, hogy a gyermekek sorsa felől határozhasson. A 4. és 5. §-ok alapján indított perben a bíró a gyermekek ideiglenes elhelyezéséről és tartásáról nem rendelkezhet, a közös megegyezéssel való bontás esetében pedig a gyermekek végleges elhelyezéséről és tartásáról sem határozhat, hanem köteles az árvaszékhez áttenni az iratokat e tárgyban való határozathozatal végett.

Élénken emlékeztünkben van még dr. Alföldy Dezsőnek a házassági bontóper helyes elintézéséről pár évvel ez előtt tartott előadása, amelyben meggyőző érvekkel bizonyította azt, mennyire lényeges és a gyermek érdekében álló, ha tartása és elhelyezése felől a bontóper bírósága határoz.

A közös megegyezéssel való bontásoknál pedig igen sok esetben a bontásba való beleegyezést köti a feleség ahhoz, hogy a gyermekek nála maradjanak és az apa a gyermekekről kellő mértékben gondoskodjék. Ezért lenne igen lényeges, hogy a gyermek sorsa tekintetében is a bontás kimondásával egyidejűen a bíróság által történjék intézkedés. A jelenlegi szabályozás különválasztja a két intézkedést, aminek szükségességét nehéz volna megindokolni. A bíróság előtt mindkét házaspár két alkalommal is megjelenik, a bírónak tehát az eljárás során meg van a lehetősége a házaspárral a gyermekek ügyét személyesen is megtárgyalni, a férj is sokkal inkább rávehető komoly összegű gyermektartás fizetésére, ha ez a szabályozás a bontásba való beleegyezéssel egyidejűleg történik. Ha pedig a házaspár a gyermek ügyében megnyugtatóan megegyezni nem tudnak, még mindig fennmaradna a Ht. 96. §-a és a Te. 137. §-a értelmében annak a lehetősége, hogy a bíróság a gyermekek ügyében további eljárást az árvaszékre bízza.

Ez a szabályozás a felek érdekét is szolgálja, mert azon felül, hogy a gyermek jövőbeli sorsa így jobban biztosítható, az is kétségtelen, hogy valamennyi, a házasság felbontásával kapcsolatos kérdésnek egy hatóság előtt, egyszerre való elintézése idő, költség, fáradság és energia kímélést és

megtakarítást is jelent. Végül a bíróság jogkörének ez a kiterjesztése az árvaszék ügyforgalmát is nagy mértékben csökkentené, viszont a bíróságra nem jelentene újabb megterhelést.

Kétségtelen, hogy a legfájdalmasabb azokat a házasságokat felbontani, azoknak a családoknak széthullását látni, ahol sok gyermek van. A gyermek kiesik ilyenkor a puha családi fészekből és a legtöbb esetben egész életén át hordozza gyermekkorának errevonatkozó fájó emlékeit. Ezért a törvényhozásnak ép úgy, mint a bírónak és a társadalom minden egyes tagjának fokozott mértékben kell védeni a gyermekes és különösen a sok-

gyermekes családokat, a gyermekek után járó családi pótlék progresszív emelésével, szociális intézkedésekkel kell könnyíteni e családoknak mai nehéz helyzetén, mert bizony a legtöbb esetben az anyagi nincstelenség a kiinduló pontja a sokgyermekes családok szétbomlásának.

Ha a társadalom komolyan átérzi a gyermekes családok fokozottabb felkarolásának szükségességét és a tettek terére lépve valóban megkönnyíti ezek megélhetését és boldogulását, ezzel az újjáépülő Magyarországnak egyik legerősebb bástyáját szilárdította meg.

Dr. Simor Antal

Van-e a népbíróági eljárásban részleges jogerő?

Az Nbt. 62. §-ának 2. bekezdése szerint a NOT a fellebbezés folytán eléje került ítéletet egész terjedelmében bírálja felül.

Ezt a jogszabályt a NOT egyes tanácsai akként értelmezik, hogy

ha nincs is hivatalból figyelembe veendő semmiségi ok (Bp. 387. §, 1. bekezdés),

ha nincs is a vádló részéről, habár a vádlott terhére, de mindig a vádlott javára is használnak tekintendő perorvoslat (Bp. 387. § 2. bekezdése),

ha nem is az az eset forog fenn, hogy a fellebbező vádlott javára szolgáló körülmény a nem fellebbező vádlottra nézve is fennáll (Bp. 387. §, utolsó bekezdés), végül,

ha nem is az az eset forog fenn, hogy az ítélet több vádlottról, illetőleg több bűncselekményről rendelkezik, a semmiségi ok pedig nem vonatkozik valamennyire és a különválasztás nem lehetséges (Bp. 404. §, 3. bekezdés),

mégis az ítélet bármely része ellen bejelentett fellebbezés esetén kiterjeszti felülvizsgálati jogát az egész ítéletre azzal az indoklással, hogy a »fellebbezés folytán eléje került ítéletet egész terjedelmében bírálja felül« kitétel a részjogerőnek a népbíráskodási eljárásból való kiemelését jelenti.

A Bp. 395. §-a szerint a fellebbezés bejelentése az ítélet fellebbezett részének jogerőre emelkedését felfüggeszti, következésképp a nem fellebbezett rész azonnal jogerős lesz. Továbbá a Bp. 494. §-ának 2. bekezdése szerint az az ítélet, amely ellen perorvoslat egyáltalában nem, vagy csak a jogegysége érdekében (Bp. 441. §) használható, meghozásával, más ítélet pedig akkor emelkedik jogerőre, midőn a jogorvoslatot elmulasztották, illetőleg visszavonták a használható perorvoslatot, vagy azt a bíróság visszautasította, vagy elutasította. Ezenkívül a Bp. 390. §-ának 1. bekezdése szerint a fellebbezés bejelentésekor mindig világosan meg kell jelölni, hogy a fellebbező a fellebbezést az ítéletnek mely intézkedése ellen használja. Végül a Bp. 387. §-ának 1. bekezdése szerint a felülvizsgálat — kivéve a hivatalból figyelembe veendő semmiségi eseteket — csak az ítéletnek fellebbezéssel megtámadott

intézkedésére szorítkozik. Ezek a törvényhelyek képezik alapját az ú. n. részleges jogerő elvének, vagyis annak, hogy a fellebbviteli eljárás kereteit a felek akarata szabja meg.

Igaz ugyan, hogy az 1938 : XVI. t.-c. (a törvényszéki öttagú különtanács hatásköre, szervezete és eljárása) 11. §-ának utolsó bekezdése szerinti egész terjedelemben való felülvizsgálat a NOT által elfogadott értelemben történt, ámde ugyanez a törvényhely ebben a vonatkozásban kizárja a Bp. 387. §-ának ezzel ellentétes rendelkezését, úgyszintén a Bp. 385. § utolsó bekezdésének (a jelen szakaszban meghatározott semmiségi okok csak akkor veendők hivatalból figyelembe, ha a vádlott sérelmére szolgáltak) alkalmazást.

Az Nbt. viszont ilyen kizáró rendelkezést nem tartalmaz, tehát nem is alapozza meg az »egész terjedelemben« kitétel azon jellegét, hogy az ítélt egész terjedelmében mindig ex offo felülvizsgálendő. E körülmény, valamint az, hogy a részleges jogerő elvét nemcsak a Bp., hanem úgyszólván mindenállam perrendtartása elfogadta egész kétségessé teszi azt, hogy a törvényhozó szándéka arra irányult volna, hogy éppen a népbíráskodási eljárásban törölje el a részleges jogerőt, amikor annak alapja a költséges és hosszadalmas eljárás elkerülése, valamint azon elv, hogy nem helyes az ítélet ama részét felülvizsgálni, amelyet a fél igazságosnak tart.

A vitatott kitétel különös problematikusságát az alábbi példával próbálom illusztrálni. Férjet és feleséget Volksbund tagság miatt az elsőfokú bíróság 8—8 hónapi börtönre ítélte. A vádlottak nem fellebbezhettek. (Nbt. 53. § 2. bekezdés.) A népügyész csak a férj terhére élt fellebbezéssel súlyosbításért. A NOT viszont felülvizsgálta a feleségre vonatkozó ítéletrészt is, holott a Bp. 387. §-ának fentebb felsorolt egyik esete sem forogott fenn, de nem volt alkalmazható a Bp. 404. §-ának 3. bekezdése sem, sőt last, not least : a feleség nem is fellebbezhetett, tehát a vonatkozó törvényhely ilyen értelemezésével ellentétbe jutottunk nemcsak az előbb kifejtett jogi és jogpolitikai okokkal, hanem a törvény előző rendelkezésével is.

Felmerül tehát most már az a kérdés, hogy mégis miként értelmezendő az Nbt. 62 § 2. bekezdésének azon kitétele, hogy egész »terjedelmében«.

A Bp. szerinti joghelyzet értelmében, ha a vádlott csak akként jelenti be a fellebbezést, hogy a megállapított tényállás nem meríti ki bűncselekmény tényálladékát, akkor a részjogerő elve alapján az ítéletnek ténymegállapító része nem vizsgálható felül, mert a perorvoslati bejelentésből az tűnik ki, hogy a vádlott csak a jogkérdésben akart fellebbezni; ha viszont a vádlott a bűnösség megállapítása miatt jelentett be fellebbezést, ezt a fellebbezést a bírói gyakorlat szerint a büntetés kiszabása ellen irányulónak is kell tekinteni, annak ellenére, hogy a Bp. 390. §-a ilyen rendelkezést nem tartalmaz, mert ha a vádlott a bűnösség megállapítása miatt, vagyis felmentés végett fellebbezett, ezzel megtámadta az ítélet azon összes megállapításait és döntéseit, melyek az ő elítélését eredményezték, legyenek azok akár tény- akár jogkérdések és természetszerűleg a büntetés kiszabását is.

Nézetem szerint az Nbt. 62. §-ának 2. bekezdésében írt jogszabály ilyen értelemben mintegy a Bp. 390. §-ának, vagy a Bp. 387. § 1. bekezdésének kiterjesztéseképpen, tehát akként magyarázandó, hogy az »ítélet« alatt itt az ítéletnek

fellebbezéssel megtámadott része (és nem intézkedése) értendő, amelyet egész terjedelmében felül kell bírálni. Vagyis az előbbi eseteket tekintve: a bűnösség megállapítása miatt bejelentett fellebbezést mostmár a törvényszöveg szerint is a büntetés kiszabása ellen irányulónak is kell tekinteni, továbbá, ha a vádlott csupán akként jelenti be a fellebbezést, hogy a megállapított tényállás nem meríti ki bűncselekmény tényálladékát, mégis az ítéletnek a ténymegállapító része is felülbírálandó.

Kétségtelen tehát, hogy az Nbt. szóbanforgó rendelkezése tartalmaz bizonyos eltérő intézkedést a Bp.-nek a részjogerőre vonatkozó eddigi szabályaitól, jelesül a Bp. 387. § 1. bekezdésével és a Bp. 390. §-ával szemben, azonban nem olyan tág értelemben, mint ahogy azt a NOT egyes tanácsai vélelmezik, tehát nem lehet szó — véleményem szerint — egy vádlott meg nem támadott ítélet részének felülvizsgálatáról, vagy különösen arról, hogy felülbíráható legyen a vádlottársra vonatkozó ítélet rész, ha errenézve senki sem jelentett be fellebbezést.

A kérdés eldöntése a NOT jogegységi tanácsára vár, amely működését — figyelemmel a II. népbírói novellára — remélhetőleg rövidesen megkezdi.

Dr. Szűcs János

A kincstárnak ranghellyel való rendelkezési joga

A magyar jelzálog elvileg a fix (meghatározott) rangsor elvét követi. Ez azt jelenti, hogy a rangsorban hátrább álló hitelezők nem lépnek automatikusan előbbre az esetben sem, ha az előbb álló hitelező követelése kielégítést nyert és így a követelés (kötelmi jogviszony) megszűnése folytán a követelés biztosítására szolgáló jelzálogjog tartalmatlan, üres joggá vált.

A ranghellyel való rendelkezési jog a jelzálogtörvény (1927: XXXV. t.-c.) alapján még csak a jelzálog tulajdonosát illette meg. A 16.400/1933. M. E. sz. rendelet a tulajdonosnak ezt a jogát az államkincstárra is kiterjesztette úgy, hogy azóta az államkincstárt a köztartozások biztosítására bekebelezett jelzálogjogok rangsorával való rendelkezés tekintetében a többi hitelezővel szemben *ius privilegium* illeti meg.

A telekkönyvi rendtartás és a jelzálogtörvény (Jt) szerint a megüresedett jelzálog ranghelyével csak a jelzálog tulajdonosa rendelkezhet olyan értelemben, hogy a jelzálogjog ranghelyében rejlő anyagi erőt egy, csak utóbb létrejövő hitelügyletből keletkező követelés biztosítására leköthette. A jelzálogos hitelezőt pedig a Jt. 20. §-a alapján csak a megszűnt követelésének biztosítására bekebelezett jelzálogjog törlésének a joga illette meg; e tartalmatlanná vált jelzálogjoga helyébe, annak rangsorában más követelése biztosítására nem kebelezethet be

új jelzálogjogot a jelzálogtulajdonos engedélye nélkül. A Jt. szerint a jelzálogjogok rangsorával egyedül a jelzálog tulajdonosa rendelkezhetik; éppen azért, hogy el ne essék e rendelkezési jogban rejlő anyagi előnytől, a Jt. 20. §-a értelmében, amennyiben a jelzálogjognak a követelés megszűnése következtében való törlését nem az ingatlan tulajdonosa, hanem a hitelező kéri: a telekkönyvi hatóság köteles a kérelemről a jelzálog tulajdonosát értesíteni, hogy módja legyen a kérdéses ranghellyel rendelkezni (kivéve, ha e rendelkezési jogáról lemondott).

A Jt. 20. §-ában foglalt emez egyetlen esettől eltekintve, a 16.400/1933. M. E. sz. rendelet életbelépéséig egyedül csak a jelzálog tulajdonosa rendelkezhetett a megszűnt követelés jelzálogjogának ranghelyével. Ez a rendelet azonban többé-kevésbé ugyanolyan jogot biztosított az államkincstárnak is, — a köztartozások biztosítására bekebelezett jelzálogjogok ranghelyével való rendelkezés tekintetében — mint aminő a Jt. szerint a jelzálog tulajdonosát illette csak meg. Az államkincstárt megillető ez a jog mégis bizonyos tekintetben szűkebb, más tekintetben ellenben tágabb terjedelmű a jelzálogtulajdonos hasonló rendelkezési jogánál.

A 16.400/1933. M. E. sz. rendelet a jelzálog tulajdonosát teljesen megfosztotta a köztartozások biztosítására bekebelezett jelzálogjogok

ranghelyével való rendelkezés jogától az esetre, ha bárminemű köztartozással hátralékban van. A rendelet életbelépte előtt is kiváltságos volt az államkincstár helyzete a jelzálogjogok bekebelezését illetően annyiban, amennyiben a köztartozásokat biztosító jelzálogjogok bekebelezéséhez nem volt szükséges a jelzálog tulajdonosának a Jt. 6. §-ában megkívánt bekebelezési engedélye. Az államkincstár képviselőjében fellépő hatóságok hátraléki (tartozási) kimutatásai alapján a telekkönyvi hatóság a jelzálogtulajdonos bekebelezési engedélye nélkül rendelte el a köztartozás biztosítására szolgáló jelzálog jog bekebelezését. De amint az államkincstár képviselő hatóságoknak nemcsak joga, hanem kötelessége is a köztartozások biztosítására jelzálogjogot szerezni, ugyanúgy joga, de egyben kötelessége is a követelés megszűnte esetén a jelzálog jog törlésének bekebeleztetéséről is gondoskodni. A jelzálogjogok bekebelezését illetően az államkincstárnak mindenestre nagyobb joga van a magánhitelezőnél, amennyiben köztartozás biztosítására a jelzálogtulajdonos engedélye nélkül is szerezhet jelzálogjogot.

Más vonatkozásban viszont szűkebb az államkincstárnak a rangsorral való rendelkezési joga, mint a jelzálog tulajdonosáé. Utóbbi ugyanis a rendelkezési jog gyakorlása által még az esetben is megfoszthatja a hátrább álló hitelezőket az előlépésük lehetőségétől, ha a ranghellyel rendelkezéskor vele szemben egyáltalán nem állott fenn jelzáloggal biztosítható követelés; másszóval, egy jövőben keletkező követelésnek is biztosíthat a jelzálogjoggal már biztosított követeléseknél előnyösebb kielégítési rangsort. A tulajdonos ezen érdekének és telekkönyvi közhitelességhez fűződő érdeknek összeegyeztetéseként a Jt. azt rendeli, hogy a tulajdonos kívánhatja 30 napon belül — a megszűnt jelzálogjognál, nem terhebb — új jelzálog jog bekebelezését, vagy kérelme előterjesztésétől számított egy év tartamára a ranghely fenntartásának feljegyzését; ha e jogát nem gyakorolja, úgy a megszűnt jelzálog jog ranghelyével többé nem rendelkezhetik a magyar jelzálog jog vegyes természetű következtében a rangsorban hátrább álló hitelezők automatikusan előbbre jutnak. — Az államkincstárnak tárgyalt rendelkezési joga e tekintetben annyival szűkebb terjedelmű, hogy csak a már esedékessé vált, de nem egy jövőben esedékessé válható követelése biztosítására rendelkezhetik a teljesítés folytán megszűnt köztar-

tozást biztosító jelzálog jog ranghelyével. Ennek folyamánként az állankincstárt a ranghelyfenntartási jog feljegyzése sem illeti meg. Következőként a köztartozások telekkönyvi biztosításával megbízott hatóságok, mihielyt valamely köztartozás biztosítására szolgáló jelzálog jog megszűnt, kötelesek egymást kölcsönösen megkeresni avégett, hogy az államkincstár gyakorolhassa a 16.400/1933. M. E. sz. rendelet szerinti ranghellyel való rendelkezési jogát, tehát el ne essék az előbb álló, de már megszűnt követelés jelzálog jogi biztosításában megtestesülő anygi előnytől. Természetesen, az államkincstár sem bekebelezhet be a megszűnt jelzálog joga helyébe annál terhebb új jelzálog jogot, illetve, amennyiben mégis ezt kérné, úgy az új jelzálog jog csak az előbbinek a terjedelmében biztosítja az államkincstár érdekeinek védelmét.

Ennélfogva mihielyt valamely köztartozás dologi biztosítására bekebelezett jelzálog jog a köztartozás kiegyenlítése vagy más módon való megszűnése folytán megszűnik, a bekebelezett hatóság a KKHÖ. 81. §-ának 4. bek. értelmében 8 napon belül köteles intézkedni annak törlése iránt, illetőleg a megszűnt jelzálog jog helyébe a 16.400/1933. M. E. sz. rendelet 6. §-a 2. bek. alapján új, a réginél nem terhebb jelzálog jog bekebelezését kéri.

Egyékbént a bekebelezett jelzálog jogok terjedelmét illetően az államkincstárt is ugyanazon jogok illetik és kötelezettségek terhelik, mint más jelzálogos hitelezőt. Így az államkincstár is csak 50 Ft-ot meghaladó követelésének biztosítására nyerhet jelzálog-fedezetet, mert mind a köz-, mind a magántartozásokra vonatkozik az 1930 : XXXIV t.-c. 91. §-a, illetőleg a 45.000/1946. I. M. sz. rendelet, amelyek értelmében nem bekebelezhető be 50 Ft-ot meg nem haladó értékű jelzálog jog. Továbbá az államkincstár sem rendelkezhetik 200 Ft-ot meg nem haladó követelést biztosító jelzálog jog ranghelyével, annál kevésbbé, mert az államkincstár javára és a jelzálogtulajdonos terhére a magánhitelezőkkel szemben kiváltságot biztosító 16.400/1933. M. E. sz. rendelet kifejezetten fenntartotta az 1930 : XXXIV. t.-c. 91. §-a 3. bekezdésének azt a rendelkezését, amely fogva a 100 P-t (a 45. 000/1946. I. M. sz. rendelet értelmében 200 Ft-ot) meg nem haladó követelés erejéig bekebelezett jelzálog jog ranghelyével rendelkezni nem lehet.

Dr. Marozsy Sándor

Ki lehet szövetkezeti tag az 1947. XI. t.-c. értelmében?

1947. május 1-én lépett életbe az új magyar szövetkezeti törvény, mely a szövetkezeti jognak Magyarországon első egységes és átfogó szabályozását tartalmazza. A szabályozás kiterjed a szövetkezeti jog egész területére, azonban a nagy terület és a törvényalkotás gyors módja sok hézagot

vont maga után, amelyeket majd a bírói gyakorlat lesz hivatva kitölteni.

Az új magyar szövetkezeti jog a személyegyesülés alapelvein épül fel. Az alap principium következtében a legfontosabb kérdések egyikévé vált, hogy kik azok a személyek, akik az egész

társadalmat átfogó szövetkezeti mozgalomban tagként részt vehetnek. E fontos kérdéssel a törvény 23. §-ában találkozunk, ahol elég szűkszavúan rendelkezik a törvényhozó erről a kérdésről. A paragrafus ugyanis nem taxációval, hanem negatív generális klauzulával, él, kizárva egyes személyeket a szövetkezeti tagság elnyeréséhez szükséges feltételektől. A törvényben felhozott negatív generális clausulán túl maga a törvény bízta az egyes szövetkezetek alapszabályaira annak szabályozását, hogy kik válhatnak szövetkezeti tagokká.

A törvénynek ez az elgondolása részben helyes, részben sok visszaélésre is adhat alkalmat. Helyes az elgondolás annyiban, hogy a gazdasági életet újonnan átalakító szövetkezeti mozgalmak működését nem lehet megkötni taxációs rendelkezésekkel, mert minden egyes szövetkezetnek, minden egyes gazdasági vállalkozásnak más és más célja van, amelyeket a törvényhozó előre nem láthat. Kérdéses azonban, hogy az egyes szövetkezeti alapszabályok mennyiben fognak megfelelni a törvényhozó akaratának és nem válnak-e majd kicsinyesszemélyeskedő célok megtestesítőivé. Ez az utóbbi kétség azonban csak azokra a kis gazdasági szövetkezetekre állhatott volna fenn, amelyek a törvény 134. §-a szerint alkotandó Magyar Országos Szövetkezeti Központ tagjaivá nem válnak. A tagszövetkezetekre nézve ugyanis közvetve a MOSZK alapszabályaiban foglaltak nyernek majd alkalmazást, mert a MOSZK tagja csak olyan szövetkezet lehet, amely a MOSZK alapszabályaiban körülírt feltételeknek megfelel. Ha a törvény e rendelkezését a MOSZK alapszabályaiban csakugyan fellelhetjük volna, talán fel sem merülne a fentebbi probléma, azonban a MOSZK alapszabályai a tagszövetkezetek alapszabályainak megvizsgálásáról és kontrolálásáról egyáltalán nem rendelkeznek, rábízván az egyes szövetkezeti alapszabályokra a tagság elnyerésének előfeltételeit. Azok a szövetkezetek, amelyek a MOSZK tagjává nem válnak, már a törvény értelmében is önmaguk teljesen szabadon csak a 23. § hiányos rendelkezéseinek szemelött tartásával állapíthatják meg alapszabályaikban, hogy ki lehet a szövetkezet tagja.

Mint már előbb rámutattunk, a szövetkezet elsőrendűen személyegyesülés, ahol is nem az egyes személyek által nyújtott vagyoni hozzájárulások, hanem a szövetkezet alanyi összetétele a fontos. Ez alanyi konstrukcióból következik a személyek kiválasztásának fontossága.

A törvény 23. §-a értelmében két kategóriája van a szövetkezeti tagoknak: természetes személyek és jogi személyek. Az utóbbiak köréből a törvény tagként egyedül a szövetkezetet ismeri el és ezzel áthidalja azt a látszólagos ellentmondást, ami a személyegyesülés kifejezett volta és a tőkeegyesülés látszatjellege között felmerül. Szövetkezet mint tag esetében ugyanis a törvény közvetve követeli meg a személyegyesülési jellegget, a tagszövetkezet nem lévén más, mint személyegyesülési konstrukció, mely a másik szövetkezettel teljesen azonos felépítésű (személyjellegű).

A 23. § értelmében szövetkezet tagja az a természetes személy lehet, aki a törvényben és az alapszabályokban megállapított feltételeknek megfelel. Törvényi feltétellel csak két helyen találkozunk, az 1. §-ban, mely szerint a szövetkezet a kis gazdasági egyedek társasága és a 23. §-ban, mely további kritériumként állítja fel, hogy termelőszövetkezet tagja csak azonos gazdasági érdekű személy lehet. A további rendelkezést a törvény az egyes szövetkezeti alapszabályokra bízta.

Az egyes alapszabályok csak annyiban nyernek korlátozást, hogy a szövetkezeti tagságot nem lehet politikai párthoz, nemzetiséghez vagy felekezethez való tartozáshoz kötni, illetve ettől függővé tenni.

A házagos törvényi rendelkezés az alapszabályokat csak nagyban írja körül és sok visszaélésre ad alkalmat. A versenytársi célzat az egyes személyi érdekek, amennyiben a szövetkezetet külön károsító más érdeket nem támogatnak, megengedettek. Ad abszurdum fokozva a dolgot, az is elgondolható, hogy a szövetkezet olyan alapszabályt alkosson, hogy tagja csak nyelveket beszélő egyén lehessen, mert ilyen egyes tagokra fennálló korlátozás törvény szerint megengedett. Az e szellemben alkotandó alapszabályok pedig a szövetkezeti mozgalmat könnyen veszélyeztetnék, mert a nagy átfogó eszmei szövetkezetek helyett, kis felparcellázott érdekszövetkezetek alakulnának, melyeknek összefogása magasabb szervezetben lehetetlenné válna.

A törvény precízebb szabályozásával találkozunk termelőszövetkezetek esetében. Ilyen szövetkezetnek tagjai csak azonos gazdasági érdekű természetes személyek lehetnek, akiknek kötelessége a szövetkezet tevékenységében való személyes közreműködés is. Ennél pregnánsabb dokumentációját a személyegyesülési jellegnek elképzelni sem lehet. A törvény ezen rendelkezése útmutatást nyújt a nem termelőszövetkezetek alapszabályaira is, mert kifejezésre juttatja azt a közös gazdasági érdeket és közös célt, ami minden kereskedelmi társaságnak, minden egyesülésnek sajátja és alapfeltétele: az egyesületben tömörült személyek könnyebb gazdasági boldogulása.

Nyilvánvaló, hogy a termelő szövetkezetek tagjai az egy helyben lakó személyek közül kerülnek ki és így keletkeznek azok a lokális szövetkezetek, amelyek legerősebben tudják képviselni és biztosítani az egyes termelők, kis gazdasági egyedek érdekét. A törvénynek ez volt az intenciója akkor is, amikor termelő szövetkezeti tagként más szövetkezetnek felvételét megtiltotta, kizárva így az egyes szövetkezetek között a termelőkre hátrányos lokális versenyt.

Minden kétség nélkül azonban még a termelőszövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseket sem fogadhatjuk el, mert éppen az a kérdés tisztázatlan ez egyes tagok, a kis gazdasági egyedek szempontjából, akiknek gazdasági boldogulását a törvény a szövetkezeteken keresztül akarja előmozdítani, hogy ők ha többféle termelésben vesznek részt és a szövetkezet csak egy meghatározott ter-

melésre alakul, lehetnek-e tagjai más szövetkezeteknek is. A méltányosság azt kívánja, hogy az egyes termelőket ne kössük meg olymódon, hogy kizárjuk őket a több termelési szövetkezetben való egyidejű tagságból. A helyes megoldás itt a tisztességtelen verseny elvéből folyik, a kis gazdasági egyed egyidejűleg csak abban az esetben lehet több termelő szövetkezetnek tagja, ha az egyes szövetkezetek egymással nem állnak versenytársi viszonyban. A törvény ugyanis nem követelheti meg, hogy a szövetkező csak egy termelési ágban kösse le teljes munkaerejét, hanem csak azt kívánja meg, hogy az egyes termelési ágakon belül munkaerejéből annyit fordítson az illető termelésre, hogy a termelési maximumot elérje.

Más jogi személyek szövetkezeti tagságát illetően szövetkezet tagja csak szövetkezet lehet, kivéve termelőszövetkezetek esetét, ahol kizárt minden jogi személy tagsága. A termelő szövetkezet maga azonban már más szövetkezet tagja lehet.

A törvény idevonatkozó rendelkezései még szűkebb szavúak, mint azok a rendelkezések, ahol az egyes személyek tagságáról szól, de a tárgy terjedelménél fogva a törvényhozó feladatköre is nehezebb volt. A szövetkezetek szétágazó termelésükkel és fogyasztásukkal sokkal könnyebben kerülnek versenytársi viszonyba, mint az egyes személyek. Az azonos gazdasági érdekű

szövetkezetek között szükségképpen verseny merül fel és ez a verseny a szövetkezetek külön gazdasági érdekét támogatja, ezért a 23. §-ban foglaltakra való tekintettel, közvetve arra a megállapításra juthatunk, hogy azonos gazdasági érdekű szövetkezet más szövetkezet tagjává nem válhat. Két eset tételezhető fel ugyanis: a szövetkezet vagy a saját érdekét nézi és akkor, mint külön érdekét támogató tag köteles a szövetkezet tagjai közül kiválni, vagy pedig annak a szövetkezetnek érdekét tartja szem előtt, melynek tagjává vált, de ekkor saját elgondolásait és céljait kell feladni és működése így saját tagjaival szemben válik törvényellenessé. A szövetkezetek mint tagok tehát csak oly szövetkezetekbe léphetnek be, amelyek más gazdasági érdekeltségűek és így a belépő szövetkezet és az alapszövetkezet között a versenytársi viszony kizárt. Ezt az elvet a törvény talán expressis verbis kimondhatta volna, mert olyan lényeges és kézzelfogható, hogy a törvényszövegbe való felvétele mindenképpen indokolt. A törvény azonban mellőzte ennek az elvnek kimondását és ezért a kifejlődő bírói gyakorlat és a MOSZK alapszabályai lesznek hivatva eldönteni ezt a kérdést és megállapítani, hogy mikor forog fenn kizáró ok és versenytársi viszony.

Dr. Géczy Miklós

SZEMLE

I.

Teremtsenek tiszta helyzetet az ügyvédi kamarák fegyelmi bíróságai, teremtsenek tiszta helyzetet az erre illetékes hatóságok az ügyvédi karban!

Körütekintően és kérlelhetetlen szigorral, késlekedés és huza-vona nélkül kezdjék meg, folytassák le és fejezzék be a megtorló eljárásokat azok ellen az ügyvédek ellen, akiket valamely fegyelmi vétség alapos gyanúja, avagy valamely büncselekmény nyomatékos gyanúja terhel.

Jöjjenek a megtorló, példamutató, elrettentő határozatok mindazok ellen, akik erre rászolgáltak.

Szabaduljon meg az ügyvédi kar attól a néhány vagy néhány tucat olyan tagjától, akik az ügyvédet illető, törvényben biztosított szólásszabadságot szabadsággá torzítják s ennek az államnak létét jelentő népi demokratikus gyökerét rágják a respublica üdvének, tehát az igazságnak hirdethetésére tágra

nyitni engedett szájukból visorgó fogakkal,

akik a társadalom érdekvédelmének céljára szabadra engedett tollaikkal az igazság elhomályosításán akár eredménnyel, akár anélkül tevékenykednek,

akik a rájuk bízott ügyködés rendjén a »haldokló« Volporék kincsesládáit a javukra szóló testamentum, vagy az életvirgoc Volponékét a javukra szóló díjlevél fejében duzzasztják,

akik létező vagy nemlétező befolyásukat vöröslámpaügynökeikkel nyilvánosan, vagy titokban kelletik.

Szabaduljon meg az ügyvédi kar mindazoktól, akik a rájuk bízott morális javakkal úgy sáfárkodnak, hogy abból a népszéles rétegeiben nemcsak magukra, hanem az egész ügyvédi karra — hármennyire is tárgyatlanul, a tárgyalóteremben, napi sajtóban, lépten-nyomon tapasztalható, intenzitásában fenyegető, ellenszenv származik.

Cselekedjenek tehát az illetékesek gyorsan és példás eréllyel!

Háromezervalahányszáz ügyvédből ezidőszereint nem túl sok azok száma, akik az ügyvéd tisztessége, a kar tisztessége, az ember tisztessége ellen gyakorolják jobbra rendelt hivatásukat.

A feladat megoldása tehát nem nehéz.

Nézzük, mivel biztat a megoldás?

A megtisztított ügyvédi kar joggal és eredményesen fogja igényelni a közvélemény felvilágosítását nélkülözhetetlen ténykedése tekintetében.

Joggal és eredményesen fogja követelni törvényes és a törvény helyes értelmében kifejtett tevékenysége függetlenségének biztosítását.

Joggal és eredménnyel fogja követelhetni, hogy hivatásának gyakorlatában, akár pervesztetessé váló ügyfele képviselőtében, akár — nem a bűnt, de — a bűnt védve, néki ne a tárgyalóterem hallgatóinak ütlege, hanem a »védelemnek, mint megtisztelő feladatnak« teljesítéséért — (amint ezt Visinszky fogalmazta) járó elismerés jusson.

Joggal és eredménnyel fog az ügyvédi kar a perbeli képviselői

jogok gyakorlásának és a szabadságjogi garanciákat tevő véddői jogok független gyakorlásának igényével jelentkezhetni.

Nagyrészt tehát az ügyvédi szervezetben múlik, hogy mikor, milyen gyorsan és milyen eredménnyel jelentkezik a tisztességes ügyvédet megillető igények fenntartás nélküli kielégítéséért.

Addig is azonban a feladata magaslatán működő, az állam üdvét szem előtt nem vesztő ügyvéd (tehát a túlnyomó többség) részére az általánosítás helyett jár a megkülönböztetés, jár az igazság kiderítésében történő közreműködéséért a jó munkát megillető megbecsülés, jár a hatóságoktól a törvényrendelkező, nélkülözhetetlen ügyvédi tevékenység loyális elősegítése.

Henri Francois d'Aguesseau, Franciaország korai kancellárja, majd nagypécsetőre, korának legképzettebb ügyvédje, mondomta: »az ügyvédség olyan régi, mint a bíróság, olyan nemes, mint az erény, olyan szükséges, mint az igazság«.

Ez pedig a feddhetetlen, a haladószelemű, a demokratikus magyar ügyvédre is és ma is áll!

K. M.

II.

Szemelvények a N. O. T. joggyakorlatából. A közvélemény a választások utáni izgalmak közepette átsiklott azon, hogy a Népbírók Országos Tanácsa elleni állandó támadásokra erőteljesen rányomta a pecsétet a hivatalos kormányprogramm. A »magyar köztársaság kormányának programja« 27. pontjában kimondta, hogy meg kell valósítani a NOT reformját olyképpen, hogy ezen túl »teljes mértékben megfeleljen a demokrácia követelményeinek és hathatósabban szolgálja a dolgozók és a demokrácia védelmét.« A négy koalíciós párt közös programja tehát szükségesnek tartotta leszögezni, hogy a demokrácia védelmére és szolgálatára rendelt felsőbíróság ennek a feladatának ez ideig nem tett kellően eleget.

A reformjavaslat parlamenti tárgyalásán megnyilvánult az ellenkező álláspont is. A napisajtó közlése szerint maga az újonnan kinevezett igazságügyi államtitkár, dr. Hajdú Gyula mint pártjának vezérszónoka, — állapította meg a NOT tagjairól

— hogy sokszor beigazolódott, hogy nem demokraták — amivel szemben az ellenzék részéről elhangzott közbekiáltások szerint: »Bírák voltak!« — »Jogászok!« A probléma tehát úgy exponálódott, hogy a bíró: vagy demokrata, — vagy jogász; — vagy jó demokrata, — vagy jó bíró és jó jogász. Fedezetet akar adni ez a felfogás a demokrata-voltukban kétesnek mondott NOT-tagoknak: azért támadják őket, mert bírák, — mert jogászok.

Ez a szembeállítás indokoltá teszi, hogy egy pillantást vessünk abba a jogászai műhelybe. Nézzük meg — elvonatkoztatva a nagy politikától — a szenációktól — a paragrafusok szürke tengerében, hogyan érvényesült a nem »demokrata« — hanem a »jogászai« felfogás a méltatlanul (!) támadott NOT-gyakorlatban.

A Nbnov. I §-a a szabadságvesztésbüntetések közül ugyanazt a fegyházat és börtönt ismeri büntetési nemeknek, — mint a Btk. 20. §-a; a »vizsgálati fogság« beszámítása kérdésében ugyanaz a Btk. 94. § alkalmazandó, mint a köztörvényi ügyekben. (Nbr. 10. §.) Szemben a köztörvényi joggyakorlattal, — a NOT kimondta, hogy a népbírói eljárásban a háborús és népellenes büntettek miatt elítéltek fegyház- vagy börtönbüntetésébe az internálás időtartama a Btk. 94. § alapján beszámítandó. Nem kétes, hogy ez a joggyakorlat nyílt törvénytárgyalással keletkezett. A Kúria 848. sz. Jogegységi Határozata szerint törvénytárgyalás az internálásban töltött idő beszámítása a börtönbüntetésbe. Legutóbb, 1947 májusában B. I. 656/1947. számú határozatával utasította vissza a Kúria ennek a törvénytárgyalásnak a köztörvényi gyakorlatba való átvitelét, — kimondván, hogy az internálásban eltöltött idő beszámításának nincs helye, tekintet nélkül arra, hogy az internálás milyen alapon volt elrendelve. A NOT-nál minden ellenállást elsöprő módon érvényesült ez a törvénytárgyalás az elítélt fasiszták javára. Pirult Justicia és az igazságügyi kormányzat a reformjavaslatban gondoskodott róla, hogy legalább törvényesítse, ami addig törvénytelen volt.

A népbírói rendelet anyagi jogi rendelkezéseire térve, a 11. § 5. pontjának alkalmazása körében a NOT V. 2025/1946 sz. ítélet a következőket állapította meg:

»A vádlott csendőrszázados 1944 nyarán a deportálásokat intéző csendőrküldönymény parancsnoka volt. W. G.-t a vádlott csendőrökkel megverette és megkínzottta, a megkínzott és meggyötört ember ott a gettóban másnap meghalt.

A Tanács nem tudta megállapítani teljes bizonyossággal az okozati összefüggést W. G. megkínzása és másnap bekövetkezett halála között.

Ugyanezen vádlott esetében a Tanács helybenhagyta az elsőfokú ítélet következő megállapításait: Egy 63 éves öregasszony menni nem tudott — két unokája összefogva a kezét — a karján vitte (a gettóból a vagonba). A vádlott ezt látva, odalépett hozzájuk és mintegy 200 méteren rugdosta maga előtt az öregasszonyt — aki a vagonban még ott a pályaudvaron meghalt. Egyéb adat hiányában nem állapítható meg, hogy az öregasszony halálának egyedül ez a bántalmazás volt az okozója.

A Kúria az okozati kapcsolat fennállását más jogászai nézőpontok szerint állapítja meg, mint ez a népbírói ítélet. A Kúria B. II. 3048/1924. sz. határozata szerint »nem szükséges, hogy a cselekmény a bekövetkezett eredménynek kizárólagos oka legyen, — az sem zárja ki az okozati összefüggést, ha a cselekmény csak más közbejött tényező közvetítésével függ össze az eredménnyel. Nevezetesen testi sértéseknél meg van az okozati összefüggés akkor is, ha a bántalmazás nem egyedül vagy nem közvetlenül, hanem csak a sértett szervezetének egyéni sajátossága vagy különös állapota folytán hozta létre a bekövetkezett eredményt.« A Kúria 2956/1931. sz. ítélete szerint: »az okozatosság elvénél fogva felelős a halálos eredményért az, akinek cselekvése siettetti a természet rendje szerint csak később beálló halált.« Ugyanígy szólnak a Kúria egyéb határozatai is. (Bdtár XVIII. 4; XXI. 100.

Háborús izgatás (Nbr. 13. § 1. pont) miatt az 1942 november 25-i képviselőházi ülésen elmondott beszéd okából elítélt vádfelmentet felmenti a NOT V. 7712/1946. sz. ítélet avval az indokolással, hogy a beszéd »hazafias kitételek hangoztatásával« — »az akkori kor szellemét meghaladó militarista és imperialista célkitűzésekre« következtetéseket nem enged. A Kúria 907. sz. Jogegységi Határo-

zata és állandó gyakorlata szerint azonban az izgatás büntettének megállapításánál (Btk. 172. § 2. bek.) irányadó az, hogy a használt kifejezések *tárgyilag alkalmasak* legyenek az indulatok felkeltésére és a »szándéknak nem alkotó része az érzelem, amely a bűncselekmény rúgója.« A Nbr. 13. § 1. pontjához jogász okoskodás nem fűzheti hozzá azt a külön törvényes tényállási részt, — hogy az izgatáshoz szükséges lenne az is, hogy az akkori militarista célkitűzéseket meghaladja a kijelentések tartalma. Az ország tönkretételéhez elegendők voltak az akkori célkitűzések is, — a Nbr. 13. § 1. pontja sem kíván ennél többet.

Ugyanúgy törvényt sért a NOT III. 3970/1946. sz. ítélet ama megállapítása is, hogy a Nbr. 13. § 1. pontjában körülírt bűncselekménynek »lényeges tényálladási eleme a háború fokozottabb mértékben való folytatására való *felhívás*.« Ilyet a törvény nem tartalmaz.

Széles skálája van egyes felmentő ítéletek indokolásának a honvédeket, levontakat, polgári lakosságot bántalmazó katonai (csendőri) vádlottak esetében. (Nbr. 15. § 2. p., — 15. § 3. p.)

A NOT VII. 764/1947. sz. ítélet megsemmisíti a vádlott honvédfőörzsör mestert a Nbr. 15. § 2. pont alapján elítélő népbíróági ítéletet és a vádlottat felmenti avval az indokolással, hogy: »a vádlott alárendeltjei — a sértettek — szolgálatra behívott honvédek voltak... üldözött embereknek nem tekintendők és így vádlott cselekménye a Nbr. 15. § 2. pontjában meghatározott büntett tényálladási elemeit nem meríti ki.« Ugyanezt a »jogelvet« alkalmazza a NOT 7177/1946. sz. ítélet és felment egy elítélt levonteparancsnokot azért, mert »a levonték nem képezték 1944-ben a nép egyes üldözött rétegeit.«

A Nbr. 15. § 3. pontjáról és arról, hogy a honvédek, levonték bántalmazása népellenes büntett lehet — ezek az ítéletek nem vesznek tudomást. Népellenes büntett ezek szerint a zsidó munkaszolgálatosok bizonyos fokú bántalmazása, — de nem népellenes büntet a honvédekkel, levontékkal ugyanilyen elbánás.

A NOT VI. 6515/1946. sz. ítélet a Bp. 385. § 1. a) pontja alapján megsemmisíti a népbírósnak a vádlott csendőrtiszt helyettesét a Nbr. 15. § 3. pontja alapján bűnösnek kimondó

ítéletét és a vádlottat bűncselekmény hiánya okából felmenti olyan tényállás mellett, hogy a vádlott minden egyes esetben kiküldött járőr parancsnoka — de aki soha őrsparancsnok nem volt — a faluban megalakult szociáldemokrata-párt szervezőjét a község házára vitte, megverte, megpofozta — ugyanúgy a házkutatásnál ott talált másik személyt — ugyanígy bánt el kommunista munkásokkal, esperanto-mozgalom titkárával, az »Egy-Isten-hívó« szektásokkal. A felmentés indoka: a vádlott nem tekinthető joghatósággal bíró közalkalmazottnak.

Arról nem vesz tudomást ez az ítélet sem, hogy a csendőrségi utasítás szerint s csendőr-közeg is jogosult bekísérni, személymotosztást tartani — sőt fegyverét használni — és adott esetben ő maga határozza el, beállott-e az az eset, hogy e joghatóságokat gyakorolja-e vagy sem.

Annak a honvédfőnagy-zászlóaljparancsnoknak az esetében viszont, — akit a népbíróság az alantasaival tanúsított bánásmód miatt nem a 15. § 2. pont alapján ítélte el, — hanem a 15. § 3. pont alapján, — akinél tehát nem merülhet fel »az üldözött réteghez tartozásnak jogi problémája«, — sem pedig a »joghatóság« kérdése, —

a NOT VI. 7088/1946. sz. ítélete a Bp. 384. § 4. pontja alapján *hatáskör hiánya miatt* semmisíti meg az ítéletet és helyezi szabadlábra a vádlottat, — áttéve az iratokat a honvédbírószághoz. Ugyanígy határoz egy elsőfokon elítélt ezredes ügyében a NOT III. 7222/1946. sz. ítéletben.

Mintha nem is léteznék a Nbr. 2. §-a, — amely szerint a népbíróság hatásköre a fegyveres erő tagjaira is kiterjed.

A Nbr. 12. § 2. pontjával kapcsolatban a Baross Szövetség helyi szerveiben tisztségvállalókat a NOT V. 2502/1947. és NOT. 6599/1946. sz. ítéletek felmentik, — avval az indokolással, hogy a választói törvény ezeket a helyi szervezeteket »enyhébben bírálja el«, mint a megyei és országos szervezeteket, — és így a helyi szervezetekben való tisztségvállalás csak akkor esik a Nbr. 12. § 2. pontja alá, — ha a tisztséghez fasiszta tevékenység is járul.

Nyílt törvénysértés. Ha pedig a törvényen már egy lyuk szakadt, — könnyű e mellett a második és harmadik lyukat is szakítani:

a NOT VI. 4107/1946. sz. ítélet felmenti a vidéki MONE tiszteletbeli ügyészét, — »mert nem merült fel adat arra, hogy cselekvőségével a szervezet antidemokratikus célkitűzéseit szolgálta volna«, —

a NOT VI. 1906/1947. sz. ítélet felmenti a vidéki MÜNE elnököt, — mert e minőségében tevékenységet nem fejtett ki, — az pedig, hogy az ügyvédi kamara választmányában már 1943-ban numerus nullust javasolt, — nyilván nem MÜNE elnöki tevékenység volt, — nem nyilvánosan történt stb.

Ezek a MONE—MÜNE ítéletek már választói törvényre való hivatkozás nélkül is alkalmazzák a Baross Szövetséggel kapcsolatban felállított »törvényt magyarázatot«, — hogy a tisztségvállalás önmagában nem elegendő.

A NOT VI. 2125/1947. sz. ítélet egyszerűen mint fennálló jogelvet hangoztatja azt a törvényellenes tételt, hogy: »a tisztségvállaláshoz szükséges egy bizonyos tevékenység is, mely a nyilas célkitűzések elővitelére kell, hogy irányuljon«.

Ezekkel az ítéletekkel szemben a NOT tanácsvezetői értekezlete 1947. november 19-én egyhangú határozattal kimondta, hogy a Nbr. 12. § 2. pontjában meghatározott tisztségvállalás fogalma alá esik a helyi szervezetekben való tisztségvállalás is, — a bűncselekmény pedig befejezést nyer már magával a tisztségvállalással — külön tevékenység nélkül is. Ugyanezt kimondja a NOT II. 973/1947. számú határozata is, részletes indoklással. Viszont, dacára a tanácsvezetői értekezleti megállapodásnak, — ezt követően is a NOT VI. 2055/1945. sz. ítélet 1947 november 20-án felmenti a Baross Szövetség n-i ügyvezető elnökét, mert: »nem látta bizonyítottnak, hogy vádlott tisztségében demokrácia-ellenes, illetve fasiszta jellegű tevékenységet fejtett volna ki«, —

a NOT V. 2516/1947. sz. ítélet pedig 1947 nov. 27-én a n-i MÉP elnököt felmenti, noha képviselőjelöltként is fellépett, — egyleti zsidótalanításban is részt vett, — mert a vádlott mindezen tevékenységei »legfeljebb igazolási eljárást tárgyát képezhetik«.

Nincs az a szaklap, amelynek helye lehetne arra, hogy ezt a sorozatot vég nélkül folytathassam.

Jhering Rudolf, — a múlt század német jogtudósa, — jellemezte »a törvény elleni csendes háború« gyanánt az ítélkezés bizonyos irányát, — amikor »a bíró keze szándékosan vagy szándék nélkül is ellanyhul« a törvény alkalmazásánál. Jhering még nem ismerte a tudatalatti működésről szóló tanítást, amikor ezt az ítélkezési módot leírta, — de kitűnően rajzolta a bírót, — aki jóhiszeműen, — legjobb esetben jóhiszeműen, — ellenállást érez a törvénnyel szemben, — és ebből a meggyőződésből merítve a bírászkodásnál, — Jhering szavai szerint, — »éleleszűsége mozgásba hoz minden eszközt, csak hogy a törvényt átlukassza és aláaknázza, — a törvénybe pedig olyan feltevéseket csúsztasson be, amikről a törvény mit sem tud, a szavaknak a szükséghez képest szűkebb vagy tágabb értelmet tulajdonítson, — hogy hallgatag összeesküvés útján még a legrosszabb következtetések is helyet és készséges hitelt találjanak, — úgy hogy még a logika is az érdekhez alkalmazkodik.«

Arra, persze, hasztalan hivatkoztunk, hogy nem minden NOT-bíró és nem minden NOT-tanács ítélkezett a fent ismertetett ítéletekben megnyilvánult szellemben. Már pedig ez a szellem az, ami kihívta a bírálatot a NOT-tal szemben és amelynek odiuma ráhárul az egész intézményre, — Az átalakítandó NOT szervezeti és személyváltozásaitól várjuk azt a demokratikus jogászati és bírói munkát, — amelyben a demokrácia nem áll szemben a jogással és a bíróval — sem pedig a jogász és a bíró a demokráciával.

Dr. Sárlos Márton.

III.

»Szociális és méltányossági elvek.«

A Kúria állandó gyakorlata szerint a pénzromlás következtében elértéktelenedett szolgálati járandóságokat a késedelmes munkaadó a *szolgáltatás (fizetés) idején* a kollektív szerződésben megállapított munkabéreknek megfelelő összegben tartozik megfizetni, mert »a munkabérnek jogi természete, de főként annak megállapításánál irányadó szociális és méltányossági elvek indokolják, hogy a bíróság a munkavállaló részére lehetőleg a teljes értékű munkabért ítélje meg«, azt t. i., »amit

annakidején szolgálatával kiérdemelt«. (H. D. 89.)

Ugyanekkor a közigazgatási bíróság közigazgatási osztályának X. számú osztályértékezteti megállapodása is kimondta (1946. VI. 26.) hogy a tényleges vagy nyugalomba helyezett közszolgálati alkalmazottnak az esedékességkor igazolatlanul ki nem fizetett járandóságait a *teljesítés idejében érvényben lévő* illetmény, illetőleg nyugellátás szerint járó összegben kell megítélni, és pedig erre irányuló külön kérelem hiányában is.

A bíróságok tehát ebben a lényegileg valorizációs kérdésben az igazságérzetnek megfelelő álláspontot foglaltak el. Az államhatalom azonban nem osztotta ezt a bírói felfogást. A minisztériumok a közalkalmazottnak a forint bevezetése előtti időben esedékessé vált hátralekos illetményeik kifizetése iránt előterjesztett kérelmeit, átértékelési jogszabály hiányára hivatkozva, elutasították. Mint halljuk, a közigazgatási bíróság is függőben tartja a panaszok elbírálását, és a kérdést újabb megfontolás alá veszi.

Az államhatalomnak a közalkalmazottakkal szemben elfoglalt álláspontját államgazdasági szempontból még meg lehet érteni. Annál kevésbé érthető a magánalkalmazottakkal szemben kibocsátott azok a rendelkezések, melyek lehetetlenné tették, hogy a bíróságok a Kúria által inaugurált »szociális és méltányossági elvek«-et megvalósíthassák.

A 4.260/1947. M. E. sz. rendelet ugyanis kimondja, hogy az a magánalkalmazott, aki az igazolási eljárás során azért nem részesült szolgálati illetményben, mert állásától felfüggesztették, de akinek az igazolási eljárás jogerős befejezésével elmaradt szolgálati illetményre vagy nyugdíjra támadt igénye: 1946 augusztus 1. napját megelőző időre esedékessé vált, tehát pengőben kifejezett ilyen illetmény címén nem kaphat nagyobb összeget, mint a jelenleg hatályos kollektív szerződés szerint a megfelelő időre járó forintösszeg 10%-át; a kollektív szerződés hatálya alá nem eső alkalmazott pedig annak a forintösszegnek 10%-át, mely a hasonló alkalmazásban álló személyek javadalmozásának megfelel. — Ez tehát a Kúria humánus gyakorlatának betiltása, még a folyamatban lévő perekben is; továbbá az átértékelésnek 10%-

ra korlátozása. Emellett az ártatlanul felfüggesztett és utóbb felmentett alkalmazottnak súlyos vagyoni hátrányokkal sújtása és a büntetésből nyugdíjazottal egyenlő elbánásban részesítése. (R. I. § (3) bek.) Az igazolási eljárás tehát karakter indelebilist nyom reá, melyet a felmentés sem törölhet el. — A R. 2. §-a a hatályba lépés időpontjának meghatározásával kapcsolatban azt is kimondta, hogy rendelkezéseit alkalmazni kell a szolgálati illetmény, vagy a szolgálati (munka)viszonyból eredő *egyéb* hátralekos járandósági, illetőleg nyugdíj megfizetése iránt már folyamatban lévő perekben is. Ezt a munkaadók akként kívánták értelmezni, hogy a R. I. §-a minden, tehát az igazolással nem kapcsolatos szolgálati illetménynek is 10%-os átértékelését írta elő. Ezzel a magyarázattal a Kúria tüzetesen megokolt ítéleteiben a leghatározottabban szembe helyezkedett.

Alig váltak azonban ismeretesekké a Kúria ítéletei: máris lecsapott a 9.540/1947. Korm. számú rendelet (R.), mely az 1945 március 1. és 1946 július 31. napja között eltelt időben esedékessé minden pénzbeli szolgálati járandóság kiegyenlítését csak a R.-hez csatolt átszámítási táblázat szerint forintba átszámítva engedi meg, azzal, hogy ha 4.260/1947. M. E. sz. rendelet szerint járó 10% ennél több volna, csak a R. szerint járó kisebb összeget kell fizetni.

Feltűnő, hogy a R. az 1945 március előtti időre nem terjed ki; holott a Magyar Nemzeti Bank hivatalos átszámítási táblázata szerint az 1939 augusztus 31-iki értékű aranypengővel szemben már 1940 január 31 óta mutatkozott tényleges, de akkor be nem vallott áresés. Ekkor ugyanis 100 pengő csak 98-43 aranypengőnek felelt meg, 1944 december 31-én pedig 100 pengő már csak 24-73 aranypengőért. Jól járt tehát, akinek 1945 március 1. napjait megelőző időből volt követelése, noha az ostrom, a háborús helyzet akkor is sújtotta a munkaadót. A másik feltűnő jelenség, hogy a R. átszámítási táblázata lényegesen eltér a Magyar Nemzeti Bankétól, mégpedig az alkalmazott hátrányára. Míg a Nemzeti Bank táblázata szerint 1945 február 28 = március 1-én 100 aranypengő 225 forint 08 fillérnek felelt meg, addig

a R. átszámítási táblázata szerint ugyanez a 100 pengő csak 84 forint 74 fillért ér. Az 1945 április 30-án esedékes 2550 pengő hátralék 150 forint 93 fillér a Nemzeti Bank, 49 forint 03 fillér a R. táblázata szerint. Még különösebb eredményt mutat a R. 1. § (3) és 5. §-a. Ezek szerint a R. hatálya nem terjed ki a forintösszegekről szóló jogerős bírói ítélettel vagy bírói egységgel befejezett ügyekre, ellenben alkalmazni kell a R. szabályait a már folyamatban lévő, tehát a felülvizsgálat alatt álló és másodbírói ítélettel eldöntött ügyekben is. Az ugyanazon állású alkalmazottakkal szemben az egyenlő elbánás hiánya szembeszökő. Azt, aki véletlenül elég szerencsés volt, hogy a R. hatályba lépése előtt a szociális bírói gyakorlatnak megfelelő jogerős ítéletet kapott, nem sújtja az új valorizációs szabály; ellenben annak, akinek már két fokon az eddigi gyakorlatnak megfelelő összeg ítéltetett meg, — a felülvizsgálati eljárásban el kell szenvednie jogos követelésének megcsonkítását. Így a Kúria P. II. 1.473/1947. számú ítéletében már kénytelen volt a másodfokon 6912 forintban megítélt szolgálati járandóságot 998 forint 36 fillérre, vagyis az eredeti követelés 14,44%-ára lecsökkenteni. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy egy kiegészítő rendelet azokat is sújtja, akiket eddig megkímélt.

Ezek a rendeletek a gondolkodó jogászban a kérdések egész tömegét támasztják fel:

Szolgálja-e a jogbiztonságot és az 1946: I. t. c.-ben biztosított félelem-től és nélkülözéstől mentes élethez való jogot, ha folyamatban lévő perekben a jogviszony és a jogvita keletkeztetők még nem létezett, előre nem láthatott jogszabályokat kell alkalmazni?

Helyes-e a munkaadó késedelmének minden hátrányát a nem vétkes munkavállalóra hárítani?

Megfelel-e a gazdaságilag gyengébb munkavállalónak ilyen súlyos hátrányban részesítése a bíróságok által irányadónak tekintett szociális és méltányossági elveknek, a „dolgozó” védelmének és vajjon szolgálja-e a termelés érdekeit?*) G. B.

IV.

Összehasonlító jogi intézet.

A jogösszehasonlítás a jogtudomány többi ágazataihoz képest még

*) E cikkben foglaltakra visszatérünk. (Szerk.)

új ugyan, de annak tudatos alkalmazása mégis immár több mint száz esztendő óta multra tekinthet vissza. Ha a nagyszámú külföldi példaktól eltekintünk, s csak hazai példákra hivatkozunk, elegendő utalnunk arra, hogy Almássy Balogh Pálnak Budán kiadott akadémiai pályaműve, melyben az összehasonlító módszer jelentőségének felismerésére mutató első nyomokat megtaláljuk, már több mint 100 évvel ezelőtt, 1835-ben jelent meg, s idestova száz esztendeje annak is, hogy 1850-ben Wenczel Gusztáv már a Magyar Tudományos Akadémia előtt hívta fel a figyelmet az összehasonlító jogtudomány jelentőségére és feladataira.

A lefolyt száz esztendő alatt az összehasonlító jogtudomány hatalmas fejlődésnek indult, jóformán az egész világon. A párizsi egyetemen már 1831-ben jogösszehasonlító törteneti és filozófiai tanszék létesült. 1869-ben Laboulaye elnöksége alatt megalakult a Société française de législation comparée, amely évkönyvet is ad ki. 1869-ben már Belgiumban is megjelenik egy „Revue de droit international et de législation comparée.” Angliában megalakul a Society of Comparative Legislation. A párizsi egyetemen az összehasonlító jogi tanszékek egész sora létesül: összehasonlító magánjogi tanszék, tanárai: Lermnier, utána Saleilles és Lewy Ullmann; 1846-ban összehasonlító büntetőjogi tanszék, melynek első tanára Ortolan, 1892-ben összehasonlító kereskedelmi jogi tanszék, amelynek első tanára Lyon Caen.

Európai és európan kívüli egyetemeken szemináriumok és tanszékek egész sora keletkezik, amelyek külföldi joggal foglalkoznak összehasonlító alapon. Edouard Lambert a lyoni egyetemen megalapítja a híres „Institut de Droit Comparée”. Rómában megalakul az „Institut international pour l'unification du droit privé”, Amerikában pedig az „Institut Américain de Droit et de Législation Comparée”, Baselben pedig az „Institut für internationale Recht und internationale Beziehungen”, s más országokban a hasonló célú intézmények egész sora. A tömegesen keletkező tanszékek és intézetek mellett kongresszusok (Páris 1900, Hága 1932, 1937) sorozata is bizonyítja az összehasonlító jogtudomány ma már általánosan felismert

jelentőségét és azt, hogy annak belterjesebb művelése feltétlenül kívánatos.

Időszerűvé vált tehát az összehasonlító jogtudomány művelését az egyetem kebelében is belterjesebbé tenni. A Magyar Jogászegyletnek 1936 óta szép sikerrel működő összehasonlító jogi szakosztálya a dolog természeténél fogva nem teljesítheti azokat a szétágazó és nagy feladatokat, amelyekre az összehasonlító jogtudomány hazai művelése hivatva van, s amely feladatok csak egy egyetemi intézet rendszeres és állandó munkájával oldhatók meg.

A Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és államtudományi kara méltányolta ezeket a szempontokat, s az 1947. év októberében „Összehasonlító Jogi Intézet” elnevezéssel tudományos tan- és kutatóintézetet létesített.

Az Intézet célja az összehasonlító jogtudomány fejlesztése minden erre alkalmas módon; a hasonló külföldi intézetekkel tudományos kapcsolatok létesítése és rendszeres ápolása.

Az intézet az összehasonlító jogtudománnyal foglalkozni kívánóknak módot kíván nyújtani arra, hogy tudományos munkájukat az Intézet keretében folytathassák, amelynek során az Intézet igazgatójának és más az összehasonlító jogtudománnyal foglalkozó szakembereknek irányítását és tanácsát igénybevehetik; az Intézetben az összehasonlító jogtudomány körébe eső szakeladások tartatnak; s az Intézet mindenkor anyagi erejéhez mérten kiadványokat is bocsát ki.

Az Intézet további feladata megfelelő könyvtár létesítése és külföldi kapcsolatok segítségével minél szélesebb körű külföldi joganyag összegyűjtése, továbbá ennek felhasználásával az Intézetben dolgozó szakemberek és a külföldi kapcsolatok ápolása útján szerzett állandó külföldi levelezők segítségével külföldi jogot érintő szakkérdésekben hatóságok és magánosok megkeresésére tájékoztatás nyújtása.

Öszintén remélem, hogy az új egyetemi intézet létesülését az egész magyar jogászság örömmel fogadja, s hogy az Intézet, amely működését az egyetem központi épületének IV. emeletén lévő helyiségeiben a legközelebbi időn belül megkezdi, minden rendelkezésére álló eszközzel támogatni fogja.

Dr. Szász István